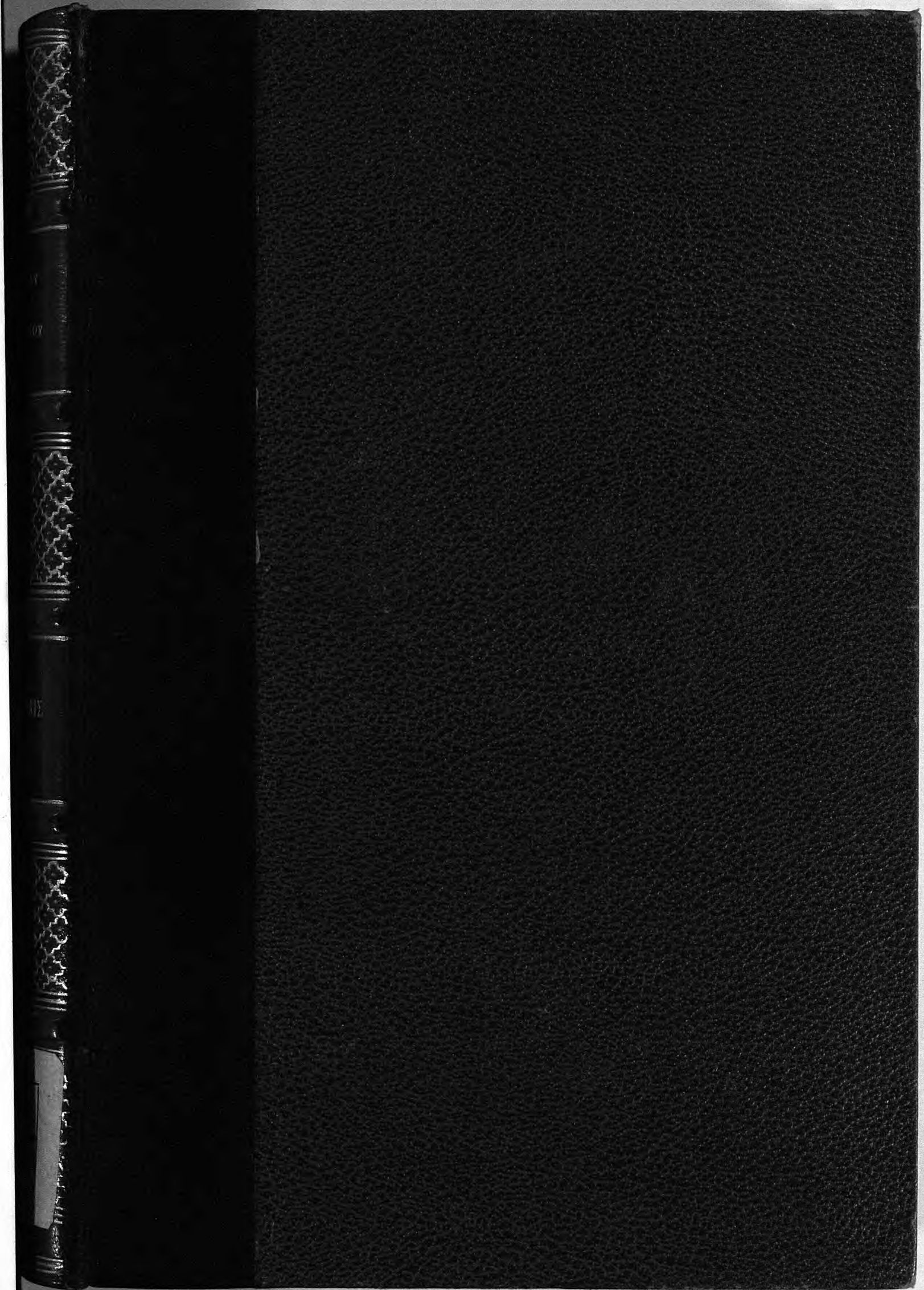

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

+900 ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθ. εις 9537/70

Εξ αγοράς 9537/70

GRVER_00564 gray

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Ἡ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ
ΤΗΣ ΠΕΡΙΩΝΥΜΟΥ ΤΑΥΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΤΟΥ ΚΩΛΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ
ΠΡΟΣΤΕΙΩΝ ΑΥΤΗΣ

ΑΠ' ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΑΧΡΙ ΚΑΙ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ
ΜΑΤΑ ΠΟΛΙΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΩΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ
ΠΡΟΣ ΔΙΑΣΦΗΞΙΝ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΥΠΟ

ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ Δ. ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ,

Συνδρομῇ φιλοτίμῳ
ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΠΟΣΤΕΛΝΙΚΟΥ
ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΚΑΛΛΙΑΔΟΥ,

ᾧ καὶ προσανέτεθη.

ΤΟΜΟΣ Ι .

Περιέχων τὰ πάλαι καὶ νῦν ἦθ'η καὶ ἔθ'η τῶν τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως κατοίκων.

- Ἐγὼ δὲ . ἐν τῇ Κωνσταντίνῳ πόλει τὰς διατριβὰς
- ποιούμενος, ἐν ᾗ ἐτέχθην τε καὶ ἀνετράχην, τὰ ἐν
- αὐτῇ γινόμενα πλατύτερον διηγοῦμαι· ὅτι τινὰ καὶ
- αὐτοψία ἱστορήσα, καὶ ὅτι λαμπρότερα τὰ ἐν αὐτῇ
- γινόμενα καὶ ἄξια μνήμης καθέστηκεν .

Σωμρ. Ἑκκλῆς. Ἱστορ. Ε', κδ'.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς, ἀριθ. 4).

1869

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΕΥΝΑΣ

Ἡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Ἡ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΗ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ

ΤΗΣ ΠΕΡΙΩΝΥΜΟΥ ΤΑΥΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ

ΠΡΟΑΣΤΕΙΩΝ ΑΥΤΗΣ

ΑΠ' ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΑΧΡΙ ΚΑΙ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ

ΜΑΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΠΟΙΚΙΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΩΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΡΟΣ ΔΙΑΣΦΑΗΣΙΝ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΥΠΟ

ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ Δ. ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ,

Συνδρομῇ φιλοτίμῳ

ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΠΟΣΤΕΛΝΙΚΟΥ

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΚΑΛΛΙΑΔΟΥ,

Ὡ καὶ προσανετέθη.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

Περιέχων τὰ πάλαι καὶ νῦν ἦθῃ καὶ ἔθῃ τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατοίκων.

-
- Ἐγὼ δὲ, ἐν τῇ Κωνσταντίνου πολει τὰς διατριβάς
  - ποιούμενος, ἐν ᾗ ἐτέχθην τε καὶ ἀνετράφη, τὰ ἐν
  - αὐτῇ γινόμενα πλατύτερον διηγοῦμαι· ὅτι τινὰ καὶ
  - αὐτοφίᾳ ἱστορήσα, καὶ ὅτι λαμπρότερα τὰ ἐν αὐτῇ
  - γινόμενα καὶ ἄξια μνήμης καθίστηκε.
-

Σωκρ. Ἐκκλης. Ἱστορ. Ε', κδ'.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς, ἀριθ. 4).

1869

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΔΙΚΑΙΟΝ εἶνε νομιζόμεν, καθὼς οἱ μετὰ μακρὰν καὶ κοπώδη ὁδοιπορίαν ἀναπαυόμενοι τέλος εἰς τὸ πλάγιον τῆς ἐστίας, ἢ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἱτέας ἢ φιλυρέας, ἵνα ἐπεξέλθωμεν καὶ ἡμεῖς ὅσα εἶδομεν, καί, ἀφ' οὗ, περιελθόντες ἄνω καὶ κάτω, περιελάβομεν κατὰ νοῦν καὶ ἐθαυμάσαμεν τὰ καθέκαστα τοῦ κτιρίου, ἵνα παρατηρήσωμεν ἤδη καὶ τοὺς κατοίκους 'του, ἵνα ἴδωμεν αὐτοὺς ἐργαζομένους, ἐνδυομένους, εὐωχομένους, ἐμπορευομένους, πανηγυρίζοντας· ἵνα ἀκούσωμεν αὐτῶν συλλαλούντων, σπουδαιολογούντων, λογομαχούντων, ἀπατώντων ἢ καὶ μυκτηριζόντων ἀλλήλους· ἵνα ἐξετάσωμεν τὰς πολυσχιδεῖς ἐκείνας μηρίνθους, ὅσαι κινουσιν ὀπισθεν τοῦ παραπετάσματος τὰς μηχανὰς τῆς πολυπροσώπου ταύτης παραστάσεως. Τὸ ἔργον ὁμως δὲν εἶνε οὔτε σύντομον, οὔτε εὐκολον· διότι πρόκεινται πρὸς ἐξέτασιν δισχίλια διακόσια ἔτη· διότι τρεῖς γλῶτται καὶ τρεῖς διάφοροι θρησκεῖαι ἐχρωμάτισαν πολυμόρφως τοὺς εἰκοσιδύο τούτους αἰῶνας.

» Ἴνα λάβῃ τις, λέγει ὁ Βολνέϋ, ἀκριβῆ, ὅσον ἐνδέχεται, ἰδέαν περὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ λαῶν καὶ ἵνα καταστρώσῃ περὶ αὐτοῦ πιθανόν τινα ὑπολογισμόν, πρέπει ὅχι μόνον ἵνα ἔζησε μετ' αὐτῶν ἔτη καὶ ἵνα ἐσπούδασεν ἐπὶ σκοπῷ τὰς ἔξεις τῶν καὶ τὰ ἔθιμά τῶν, ἀλλὰ ἵνα συνησθάνῃ, παρεκτὸς τούτου, καὶ αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν ». Καὶ ἰδοὺ διατὶ μεταξύ τοσούτου σμήνους συγγραφέων καὶ περιηγητῶν, ὅσοι ἐπεχείρησαν, κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίως χρόνους, ἵνα ἱστορήσωσι τὴν Τουρκίαν, τόσον ὀλίγοι εἶνε οἱ λόγου ἄξιοι. Εἰς διακοσίους καὶ ἐπέκεινα ἀριθμοῦνται, ὅσους ἀνέγων· μεταξύ αὐτῶν ἀμφιβάλλω ἂν δώδεκα-δεκαπέντε μοὶ ἐχρησίμευσαν· τῶν δὲ λοιπῶν μεταμέλει μοι ὅτι ἔκοψα τὰ φύλλα. Καὶ τοῦτο διατί; διότι ὁ βίος τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ λαῶν ἡδὲν εἶνε δημόσιος, καθὼς ὁ τῶν Εὐρωπαϊῶν. Ὁ Ὀθωμανὸς ἰδίως ζῇ δι' ἑαυτὸν, καὶ ζῇ ὅσον ἐνδέχεται μεμονωμένος. Ὅταν μάλιστα ὑποπτεύσῃ ὅτι τὸν παρατηρεῖς, δυσκολαίνει, κρύπτεται ἔτι μᾶλλον, ἀνατριχιάζει ὡς τὰ ἀγρίμῃα, ἡδὲν εἶνε χειρόηθης. Χρεῖα λοιπὸν ἵνα κρύψῃς τὸν σκοπὸν σου, ἵνα προσποιηθῇς ἄγνοιαν, ἀθωότητα, βλακείαν· χρεῖα ἵνα τοῦ ἀρπάσης, οὕτως εἰπεῖν, ἀγνοοῦντος τὴν φυσιογνωμίαν. Ἰδίως πρέπει ἵνα θαυμάζῃς περὶ πάντων, ἵνα μὴ ἐπικρίνῃς μηδὲν, καὶ ἵνα ἐρωτᾷς ὅτον οἷόν τε ὀλίγα

καὶ μετὰ πολλῆς ἀδιαφορίας· διότι τὸ σ α ν ἄ ν ε (τί πρὸς σέ;) εἶνε πολ-
λάκις ἢ μόνη ἀπάντησις. Τίς τῶν Εὐρωπαίων ἔχει τόσῃν ὑπομονήν;

Ἐπειτα, ἵνα σπουδάσῃ τις καρποφόρως τὸν τόπον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, πρέ-
πει πρὸ πάντων ἵνα γνωρίζῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, διότι, χωρὶς αὐτῆς,
μένει εἰς τῆς διάκρισιν τῶν δ ρ α γ ο μ ἄ ν ω ν, οὐδὲν δὲ γελοιωδέστερον
παρὰ τὴν σπουδὴν τόπου δι' ἐρμηνεύς. Διότι ὁ ἐρμηνεὺς εὐρίσκεται ἀδια-
κόπως ἐν τῇ ἀνάγκῃ τοῦ ψεύδεσθαι, διὰ τὰς παραδόξους τὸ πλεῖστον ἐρω-
τήσεις τῶν Φ ρ ἄ γ γ ω ν, τὰς ὁποίας, ἁλῆμων ὡς εἰς αὐτὸν, ἐὰν διαβιδά-
σῃ d' après nature εἰς τοὺς ἐντοπίους, καὶ μάλιστα τοὺς Ὀθωμανούς!

Ἴνα περιγράψῃ τις τὰ ἐντόπια ἥθη, ἔδεν ἀρκεῖ ἵνα ἀκούσῃ τὰς περιγρα-
φὰς ἄλλων, καὶ μάλιστα ἀλλοτριῶν, ἀλλὰ πρέπει ἵνα παρατηρήσῃ αὐτὸς,
καὶ ἵνα σπουδάσῃ τὸ ἀντικείμενόν του γυμνὸν τῶν ξένων καὶ ἐπεισάκτων
περιβλημάτων, ἵνα τὸ σπουδάσῃ ἀπὸ τῆς φύσεως. Πρέπει ἵνα συναναστρα-
φῇ, οὐ μόνον τοὺς ὑπερέχοντας, τοὺς προκρίτους, τὴν ἀριστοκρατίαν, ἀλλὰ
τὸν λαὸν, καὶ ἵνα τὸν σπουδάσῃ καὶ ἐν τῷ καφενεῖῳ, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ
ἐν τῷ λουτρῷ, καὶ ἐν τῷ πανηγυρίῳ· πρέπει ἵνα ἔμβῃ καὶ εἰς τὸ μαγει-
ρεῖον, καὶ εἰς τὸ καπηλεῖον, καὶ ἵνα γευματίσῃ πολλάκις ἐκεῖ, καὶ ἵνα συγ-
κρούσῃ, ἂν οὕτω τύχῃ, τὸ ποτήριόν του πρὸς τὸ πατήριον τοῦ χειρώνακτος,
τοῦ ἀμαξηλάτου, τοῦ κωπηλάτου· πρέπει ἵνα ἀφήσῃ ἐνίοτε τὸ ἀτμόπλοιον
καὶ ἵνα προτιμήσῃ ἀγνώριστος τὸ Δ ο λ μ ο ὺ ς ἢ Π α ζ ἄ ρ - κ α ῖ κ ι ο ν.
Εἶνε ἀληθές ὅτι κινδυνεύει κάποτε ἵνα ἐξέλθῃ τοῦ πλοίου. . . ξυόμενος·
ἀλλὰ ἔδεν δύναται ἄλλως ἵνα σ π ο υ δ ἄ σ ῃ τὸν λαόν. Ἐὰν ὁ Εὐγένιος
Συῆ ἔδεν ἀπεφάσιζε, κατὰ συμβουλήν φίλου του, ἵνα ἀλερώσῃ τὰς χειρὰς
του, τὰς ὁποίας ἐλάτρευε, καὶ, μεταμφισθεὶς εἰς χρωματιστὴν, ἵνα γευμα-
τίσῃ εἰς ἐν τῶν ἐν τῇ ὁδῷ Κυάμων ρύπαρῶν καπηλείων τῶν Παρισίων,
ἔδεν ἠθέλομεν ἔχει σήμερον τὰ τῆς πόλεως ἐκείνης Ἀπόκρυφα. Εἰς ταῦτα
πάντα ὁ W. Senior (*) προσθέτει ὅτι πρέπει καὶ ἵνα λησμονήσῃ προσέτι
ὅλας, ὅσας συνέπεσε ἵνα σχηματίσῃ προτοῦ ἰδέας.

Καὶ ἰδοὺ ἡ αἰτία τῶν παραδόξων ἐκείνων ἀντιφάσεων, τῶν γελοίων qui-
proquo, τὰ ὁποῖα ἀσχημίζουσι πολλάκις συγγράμματα, πολύτιμα ἄλλως
καὶ ἀξιανάγνωστα, περιηγητῶν Εὐρωπαίων περὶ Τουρκίας. Τούτων ὁ μὲν,
διαβαίνων ἐπαρχίαν τινὰ τὸ ἔαρ, βλέπει, ὅθεν καὶ περιγράφει, αὐτὴν κα-
τάρρυτον: παντοῦ ρύακες, καταρράκται, χλόη ἄλλος διοδεύει αὐτὴν τὸ
θέρος, καὶ τὴν περιγράφει κατὰ ξηρὸν, αὐχμηρὰν, ἀκατοίκητον. Ὁ μὲν κα-

(*) La Turquie contemporaine, p. 430. Ὁ συγγραφεὺς οὗτός μοι ἐφάνη ὁ εἰλικρινέστα-
τος τῶν λαησιάντων περὶ Τουρκίας, εἰ καὶ αὐστηρότερος τοῦ δέοντος, ἔστιν ὅπου.

ταλύει εἰς εὐθύμου τινὸς καὶ ἀγαθοῦ ξενοδόχου, καὶ ζωγραφίζει τοὺς κατοίκους διὰ χρωμάτων θελκτικῶν· τὸν δὲ ἔρριψεν ἡ τύχη ὑπὸ τὴν στέγην μοχθηροῦ τινος ἢ δυστρόπου, καὶ ἰδοὺ οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς Ἐπαρχίας πληρόντες ἀκριβὰ τὴν σκαιότητα ἐνός!

Ἄρπαλὺκ ὀνομάζεται τὸ χορηγούμενον ἐπίδομα εἰς τοὺς στρατιωτικούς ιδίως μεγιστᾶνας τῆς Τουρκίας, λόγῳ κριθῆς (ἄρπα) διὰ τοὺς ἵππους ἑκείνων· ἀντὶ δὲ χρημάτων παρεχωροῦντο αὐτοῖς ἐνίοτε ἐπαρχίαι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως τὸ πάλαι παρεχωρήθη τῷ Θεμιστοκλεῖ πρὸς σῖτον ἡ Μαγνησία. Ἄλλ' ἐκ τούτου ὁ Rouquerville ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐπαρχίαι τινὲς παραχωροῦνται εἰς τοὺς Σατράπας ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως πρὸς διαρπαγὴν!!

Ἄλλος τις παραπονεῖται, σπουδάζων καὶ ὄχι παίζων, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπαμπᾶ μέχρι τοῦ Κούμ-καλὲ τῶν Δαρδανελίων δὲν εὔρεν οὔτε ἓν κιβώτιον δι' ἐπιστολὰς (boite aux lettres). Πόσον μετρία καὶ λογικὴ ἀπαίτησις! καὶ πόσῳ λογικώτερον τὸ συμπέρασμα: » Οἱ Τοῦρκοι ἄρα εἶνε πολιτισμοῦ ἀνεπίδεκτοι κτλ. κτλ.!

Ἄλλὰ περὶ τῶν τοιούτων μὲν, ὡς προερχομένων ἐξ ἀπειρίας, δὲν πρέπει τις ἴσως, διὰ τοὺς προεκτεθέντας λόγους, νὰ παραξενεύηται, καθόσον μάλιστα ἤρχισαν ἀπὸ τινος χρόνου καὶ αὐτοὶ νὰ τὰ γνωρίζωσι, καὶ οἱ εὐλικρινέστεροι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὰ ὁμολογοῦσι. Τί νὰ εἴπῃ τις ὁμῶς, ὅταν ἄνδρες σπουδαῖοι, παρατηρηταὶ δεξιοί, ἐκπίπτωσιν εἰς ὑπερβολὰς, τὰς ὁποίας καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ ἡ δημοσία ἠθικὴ ἀποκρούουσιν ἐκ συμφώνου; Ἰδοὺ, παραδ. χάριν, τί ἀναγινώσκω ἐν συγγράμματι, ἐκδεδομένῳ πρὸ ἐπτὰ ἐτῶν ὑπ' ἀνδρὸς, τοῦ ὁποίου δὲν τολμῶ νὰ καταψηφίσω ἀκρισίαν: » Οἱ » χαμερπεῖς αὐλικοὶ τῶν Αὐτοκρατόρων, Ἕλληνες ἐκφυλίσαντες, τοὺς » ὁποίους ἡ καθ' ἡμᾶς ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἀπαρνεῖται, καὶ τοὶ χρηματίσαντας » τὰ δραστηκώτερα ὄργανα τοῦ ἀφανισμοῦ τῆς Τουρκίας, οἱ αὐτοχειροτό- » νητοι οὗτοι εὐγενεῖς, οὓς ὠνόμασαν Φαναριώτας, κατῴρθωσαν παραδε- » κτὴν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν ἀναίσχυντον αὐτῶν κολακείαν καὶ τὴν δολίαν » πολιτικὴν ἑκείνων· τὸ ψεῦδος καὶ ἡ προδοσία ὑπῆρξαν ἡ σωτηρία ἑκείνων καὶ ἡ » πηγὴ τῆς καταστάσεώς ἑκείνων. Τινὲς τῶν τοῦ Φαναρίου Γραικῶν ἡσπάσθη- » σαν τὸν Ἰσλαμισμόν, καὶ προήχθησαν εἰς τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα τοῦ » Κράτους· οἱ δὲ πλεῖστοι ἔμειναν μὲν Χριστιανοί, ἀλλ', ὑπὸ εὐτελέστερον » ὄνομα καὶ δουλικώτερον ἐξωτερικόν, δὲν ἐπηρέασαν ὀλιγώτερον τὰς τύ- » χας τῆς Αὐτοκρατορίας. Πρὸς τίνα σκοπὸν καὶ πρὸς τίνας γράφει ὁ ἀνὴρ; Τίς τῶν Φαναριωτῶν ἡσπάσθη ποτὲ τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ προήχθη

διὰ τοῦτο; Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Λουκά Νοταρᾶ μέχρι τοῦ Βραγκοβάνου καὶ Ὑψηλάντου καὶ καθεξῆς, ΟΥΔΕΙΣ, οὐχὶ ὅπως προαχθῇ, ἀλλ' οὔτε ἵνα σωθῇ τοῦ ἐπικειμένου θανάτου, κατεδέχθη ἵνα ἐξομώσῃ ὅλοι ἀπέδειξαν, ὅτι, καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμην, ἦσαν γνήσιοι, γνησιώτατοι Ἕλληνες. Ψευδόμενος ἄρα τόσον ἀνευθυριάστως ὁ γράφων, ἢ ψεύδεται δωρεάν, καὶ δεικνύει ἄγνοιαν, ἢ ἐπὶ σκοπῷ, καὶ δεικνύει μοχθηρίαν. Ὑπολαμβάνω τὸ πρῶτον, καθόσον μὲ δυσαρεστῇ ἵνα ὑποθέσω τὸ δεύτερον, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον αὐτὸς οὗτος, κατακρίνων τὴν σπατάλην τῶν εἰς τὰς ἐορτάς τῆς περιτομῆς τῶν υἱῶν τοῦ Σουλτάν - Μετζήδ δαπανηθέντων χρημάτων, καὶ εἰς τοῦτο ἴσως ἔχει δίκαιον, διατείνεται ὅτι τὴν χειρουργικὴν πράξιν τῆς τελετῆς ἐπεφορτίσθη ὁ Βεζίρης!!, συγγέων οὕτω, δι' ἐπιπολαιότητα καὶ ἄγνοιαν τῶν ἐπιτοπίων ἡθῶν καὶ τῆς γλώσσης, τὸν ἐπιστατήσαντα τῷ ὄντι εἰς τὴν διακόσμησιν τῆς τελετῆς Βεζίρην πρὸς ἄλλον, πολὺ προγενέστερον αὐτοῦ, τὸν Τζεβρᾶχ-Μεχμέδ-πασσᾶν, ὃς τις ἀληθῶς εἶχε χειρουργήσῃ τὴν περιτομὴν δύο Σουλτάνων, πολὺ πρὶν γένῃ Βεζίρης, διότι ἦτον τὸ ἐπάγγελμα χειρουργὸς ἐκ τῶν εὐδοκίμων.

Προοιμίασα ἐκ τῶν ἀνωτέρω, οὐχὶ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ τόσον, ὅσον ὑπὲρ τῶν νέων ἐκείνων, ὅσοι μέλλουσιν ἴσως ἵνα ἐπεκτείνωσι καὶ διορθώσωσι τὸ ἔργον μου, ὑποδείξας, ὡς ἐπραξα καὶ τοῖς τῶν προλαβόντων δύο Τόμων προλεγόμενοις, πόσῃν πρέπει ἵνα ἔχῃ προσοχὴν ὁ διεξερχόμενος τὴν δυσδιεξίτητον Βυζαντινὴν Ἱστορίαν, ὅπως μὴ γίνηται καταγέλαστος. Πόσας ἔδεν ἔχει ἵνα ἀπαντήσῃ, οὐ μόνον παρὰ τοῖς νεωτέροις, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀρχαιοτέροις Ἱστορικοῖς καὶ Σχολιασταῖς ἀντιφάσεις! πόσους παραλογισμούς! πόσας ἀτοπίας! Ἀφίνω τοὺς ἄλλους ὅλους, καὶ θεωρῶ τὸν Πορφυρογέννητον, τοῦ ὁποίου τὸ περὶ Ὀφφικίων τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς πόνημα εἶνε τὸ περιεργότερον πάντων ἴσως τῶν τῆς Βυζαντίδος Ἱστορικῶν, ὅχι διὰ τὴν ὕλην, ἥτις, θεωρουμένη καθ' ἑαυτὴν, εἶνε ματαιοπονία, ἀλλὰ διὰ τὰ ἥθη, καὶ πολὺ μᾶλλον διὰ τὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰς ἑκατοντάδας ἀριθμοῦνται αἱ λέξεις, ὅσαι, ἀναφερόμεναι ἐν τῷ παραδόξῳ τούτῳ συγγράμματι, μένουσιν αἰνίγματα δι' ἡμᾶς, καὶ πολὺ μᾶλλον διὰ τοὺς ἡμῶν μεταγενεστέρους. Καὶ τίς ἢ ἐκ τούτου ζημία; ἤθελεν ἴσως ὑποκρούσῃ τις. Ἐχει δίκαιον ἀλλ' ὁ λόγος ἔδεν εἶνε περὶ τούτου. Ἀλλὰ περὶ τῶν σχολίων τοῦ Ρεῖσκίου, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν 1829 ἐν Βόνῃ, ἐπέχουσιν 900 σελίδας εἰς ἕνα τόμον τὸν Β', περιέχοντα περιχοπὰς ὀλοκλήρους ἀραβιστὶ ἐκ τοῦ Ἀμπ-οὐλ-Φεδᾶ καὶ ἄλλων. Αἶ! τίς θὰ τὸ πιστεύσῃ! Ὁ χιλιοσέλιδος οὗτος Τόμος ἐσκότισεν ἐν πολλοῖς, ἀντὶ τοῦ ἵνα διαφωτίσῃ τὸ κείμενον! Ἰδοὺ, παραδ. χάριν, τί λέγει ὁ σοφὸς ἀνὴρ περὶ τῆς

λέξεως Ἀρτοκλίνης: » Ἀτρικλίνου. Sic plerumque scribitur haec vox; Intendom tamen etiam reperitur Ἀρτοκλίνης, et peius adhuc Ἀρτικλίνης. Quamvis enim originem ipsi dederit corruptela prioris, quodammodo tamen et ipsa haec quoque forma proba est et significat atriclinii officium. Ἀρτοκλίνης est panistructor etc. Καὶ ἀληθῶς οὕτω παρεδέχθη καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχὰς τὴν λέξιν, παρενεχθεὶς ὑπὸ τῶν σχολίων τοῦ σοφοῦ. Ἄλλ', ὑπὸ τοῦ Κλητορολογίου τοῦ Βασιλικοῦ Πρωτοσπαθαρίου καὶ Ἀτρικλίνου Φιλοθέου λαβὼν νύξιν, διορθῶ, μηδὲν ἐνδοιάζων, τὸν Ἀτρικλίνην εἰς Ἀρχιτρίκλινον, καθὼς καὶ ὁ Πρωτοσπαθάριος εἶνε πολλαχοῦ γεγραμμένος Ἀσπαθάριος· διότι ὁ ἴδιος λέγει ὅτι » ἡ τῶν Ἀρτικλινῶν (γρφ. Ἀτρικλινῶν) ἐπιστήμη ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τὸ εὐχρηστον δεῖσθαι, ἀλλ' ἡ ἐν τῇ τάξει καὶ συστάσει καὶ ἀκριβεῖ διαθέσει τὰς τῶν ἀξιωματῶν διαφορὰς διαστέλλειν. . ἐν τῇ κλήσει (; κλίσει;) τῆς πρ(ω)τοκαθεδρίας τῆς ἐν τῇ λαμπρᾷ τραπέζῃ καὶ περιποθήτῳ συνεστιάσει τῶν σοφωτάτων ἡμῶν βασιλέων », αὐτὸ δηλαδὴ καθ' αὐτὸ τοῦ Ἀρχιτρικλίνου τὸ ἔργον. Μὴ μοι γένοιτο ἵνα ἐκφαυλίσω τὴν μνήμην τοῦ μακαρίου ἀνδρός! Εὐγνωμονῶ, τὸ εἶπα πολλάκις, μετὰ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ, εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῶν προγονικῶν ἡμῶν κειμηλίων ἀξιαγάστους προσπαθείας τῶν ἐν Εὐρώπῃ σοφῶν! Ἀλλὰ τοῦτο ὁδὸν ἐμποδίζει τὸ ἵνα παύσωσι πλέον διηγούμενοι » τὸν ἡμῶν ὄνειρον ἡμῖν «.

Ἀρκοῦσι ταῦτα, καὶ ἔλθωμεν ἤδη εἰς τὸ προκείμενον. Περιγραφὴ τῶν ἐθῶν καὶ ἠθῶν τῶν ἀνέκαθεν τῆς ΚΠ κατοίκων, κατὰ παράθεσιν τῶν νῦν πρὸς τὰ παλαιὰ, εἶνε ὁ σκοπὸς τοῦ Τρίτου Μέρους τῆς παρούσης πραγματείας. Ἄλλ' ἡ θέσις τοῦ ἐπιχειροῦντος ἵνα ἀπεικονίσῃ, εἴτε τὰ πρόσωπα, εἴτε τὰ πράγματα, ἐν τῇ ἀπαραμίλλῳ ταύτῃ πόλει, καθ' ἣν εὐρίσκεται αὕτη σήμερον μεταβατικὴν κατάστασιν, εἶνε παραδοξοτάτη. Ὁμοίως πρὸς τὸν ἐπιχειροῦντα ἵνα ζωγραφίσῃ κατάστιχτον ὑπὸ νεφῶν οὐρανὸν, ὅς τις ἀκόμη ὁδὸν ἀπέθηκεν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸν χρωστῆρα, καὶ τὰ νέφη ἔλαβον ἄλλην παρά τὴν ἐπὶ τοῦ ζωγραφήματος αὐτοῦ θέσιν· ἡ πρὸς τὸν ἀπομιμούμενον τὰ διαμορφούμενα ἐντὸς καλειδοσκοπίου σχήματα, τὰ ὅποια ἀνεπαίσθητός τις μετακίνησις τοῦ σωλήνος μετασχηματίζει ἐν ἀκαρεῖ εἰς ἄλλην μορφήν, ὁδὸν ἀναγνωρίζει οὔτε αὐτὸς πλέον τὰ εἰκονισθέντα, ὅταν τὰ παραβάλλῃ πρὸς τὰ νῦν ὑφ' ἑστῶτα. Τόσον ταχέως μεταποιῶνται ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐνταῦθα καὶ τὰ κτίρια καὶ τὰ ἔθιμα!

Περιέγραψα, παραδ. χάριν, τὰ παλάτια τοῦ Μπεσσίχ-τασῦ καὶ Μπεϊλέρ-μπεκ· ἀλλὰ μόλις παρῆλθον τρία ἔτη, καὶ ὑπὸ ἐν νεῦμα τοῦ Κρατοῦντος ταῦτα μὲν κατερρίφθησαν εἰς ἔδαφος, ἀνεγείρονται δὲ ἀντ' αὐτῶν ἄλλα.

Ποῦ εἶνε τὰ περίπτερα τοῦ Τσιραγάν καὶ τοῦ Μπεμπεκίου; ποῦ τὸ Γιάλ-
κίοςκ; ποῦ τὸ περίθλεπτον τοῦ Τὸπ-καποῦ ἀνάκτορον; Ἀναζητῶ ἐπὶ τῆς
μεταξὺ Ἀρναούτ-κιοῦ καὶ Κουρού-τσεςμε παραλίας τὰ μέγαρά τοῦ Μου-
ρούζη καὶ Ὑψηλάντου, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἀναγινώσκω ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου
χθαμαλοῦ τινος οἰκοδομήματος γεγραμμένον πηχυαίοις γράμμασιν Ἀγ-
γλικοῖς ΑΠΟΘΗΚΗ ΓΑΙΑΝΘΡΑΚΩΝ. Ἀνεγείρεται πρὸ δέκα ἐτῶν ὑπέρ-
οφρυς ἐν σχήματι θριαμβευτικοῦ τόξου ἢ τοῦ Καρά-κιοῦ πύλη· ἀλλ' ἐπ-
ανέρχομαι μετὰ δύο μόλις ἔτη, καὶ ἰδοὺ αὕτη ἄφαντος μεθ' ὧν αὐτῆς
τῶν ἐπιγραφῶν καὶ καλλωπισμάτων. » Καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν.
Σήμερον περιγράφω πρόσωπα καὶ συμβάντα ἱστορικά, καὶ αὐριον μεταβαί-
νουσι ταῦτα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀρχαιολογίας.

» Tombaux, trônes, palais,
tout perit, tout s'écroule «.

Περιμένω ἂν ἀκούσω τὴν κλασικὴν ἐκείνην φωνὴν τοῦ Παλῆα ἂν
ἁορᾶ Ἰουδαίου, ἥτις, ἑναυλος ἔτι εἰς τὰς ἀκοάς μου, προεκάλει κατὰ τοῦ
πολυτρήτου καλπακίου τοῦ τὰς ἀναμμένας ὕσας τῶν ἀργῶν καὶ ἀτάκτων
παίδων τῆς γειτονίας· ἀλλ' ὁ Ἰουδαῖος, ἀποθέμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον
μετὰ τῶν ῥακίων τοῦ, μετεμορφώθη εἰς σεμνῶς ἐνδυμένον μεταπράτην,
καὶ ἀγοράζει παλῆα ῥοῦχα (vieux habits). Ὁ δὲ Ἀρμένιος, ὅπως
ἀποφύγη τὸ ἔωλον ἥδη καὶ γελώμενον Νοχοῦδ-τοποῦ, δὲν σφαιρο-
ποιεῖ πλέον τὸ νηστήσιμον ἔθνος τῶν ἐρεβίνθων τοῦ, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς αὐτὸ
τετράγωνον ἢ ῥομβοειδὲς σχῆμα. Μόνος ὁ Κληρὸς τῆς Ἐκκλησίας μας
διετήρησεν, εὖ ποιῶν, τὴν ἀρχικὴν τοῦ ἐνδυμασίαν, καὶ πιστεύω ὅτι δὲν
μετενόησε. Τούλάχιστον εἰς τὸ ἀκαινοτόμητον τοῦτο περὶ τὰ ἐνδύματα καὶ
τὴν ἄλλην διαίταν ἀποδίδω ἐγὼ κατὰ μέγα μέρος τὴν μακροβιότητα, τῆς
ὁποίας τόσον συχνὰ καὶ ζηλευτὰ παραδείγματα ἀπαντᾷ τις μεταξὺ τῶν
ἀγίων Γερόντων μας.

Λέγων ἐν τούτοις ὅτι περιγράφω τὰ ἦθη καὶ ἔθη τῶν κατοίκων τῆς ΚΠ,
εὐρίσκομαι περιγράφων τὰ ἦθη τῶν Αἰγαιοπελαγιτῶν, τῶν Πελοποννησίων,
τῶν Καισαρέων, τῶν Σμυρναίων, τῶν Χίων, τῶν Ἀδριανουπολιτῶν, τῶν
Τραπεζουντίων. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Μεγαλοπόλεως ταύτης εἶνε πᾶν ἄλλο
ἢ ἐντόπιοι (αὐτόχθονες), ὅχι σήμερον μόνον, ἀλλ' ἀνέκαθεν (*). Καὶ ἐξ αὐ-
τῶν δὲ τῶν νομιζομένων ἀστῶν καὶ ἰθαγενῶν, ὀλίγοι δύνανται ἂν ἀποδεί-
ξωσι σειρὰν ἑκατὸν ἐτῶν καταγωγῆς αὐτοχθονικῆς. Κἂν ὑποτεθῇ δὲ ὅτι δ

(*) Ἴδε ἐν σελ. 75 τοῦ Α' Μέρους, τί ἔγραφε περὶ τούτου ὁ Τζέτζης πρὸ ἐπ' ἀκοσίων ἐτῶν.

πατήρ εἶν' ἐντόπιος, ἢ μήτηρ εἶν' ἐτερόχθων, ἢ τὸ ἀνάπαλιν. Γενικὸν λοιπὸν χαρακτῆρα εἰς τὸν Κωνσταντινοπολίτην μὴ ζητήσῃ τις ἄλλον παρὰ τὸν περὶ τὴν προφορὰν καὶ τὰς λοιπὰς ἕξεις τοῦ βίου τουρκισμὸν, τὸν ὁποῖον ἀποκτᾷ πᾶς τις, καὶ μάλιστα παῖς, μετὰ πολὺν ἢ ὀλίγον χρόνον. Ἰδίως δὲ ἐπικρατεῖ ἐπ' αὐτῶν ἢ πρὸς τὴν εὐπάθειαν ἐκείνη τῶν Τούρκων τάσις καὶ τῶν ἀνοιχτῶν καὶ φαντακτερῶν χρωμάτων ἢ προτίμησις.

Τηλικαύτην ὁμως ποικιλίαν ἡθῶν καὶ ἰδιωμάτων 'να περιλάβῃ τις ὑφ' ἑν, ἢ 'να ἐνδιατρίψῃ ἐφ' ἑκάστου, εἶν' ἀμήχανον. Καὶ διὰ τοῦτο ἠρκέσθην εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν κυριωτέρων, τῶν περιεργωτέρων, τῶν ἐπικρατεστέρων καὶ ἐπειδὴ ταῦτα εἶνε τὰ τουρκικὰ, αὐτὰ κατὰ προτίμησιν μὲ ἀπασχολοῦσιν. Ἐπειτα, καθὼς εἶπα καὶ ἀλλαχοῦ, ἕκαστον ἄκρον τοῦ ἀχανοῦς τούτου πελάγους τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων ἔχει φυσιογνωμίαν ἰδίαν, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Ψαμαθείων καὶ τοῦ Δερνέ-καποῦ ὀλίγας χορηγοῦσι παραθέσεως λαβὰς πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Φαναρίου καὶ τοῦ Νεοχωρίου· τύπον δὲ φέρουσιν ἴδιον ὑπὲρ πάντας οἱ Νησιῶται. Ποῦ μὲν ἐξέχει τὸ Γραικικὸν στοιχεῖον, ποῦ τὸ Ἀρμενικόν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ Τουρκικόν. Αἱ διαφοραὶ δὲ αὗται εἶνε μᾶλλον ἐπαισθηταὶ παρὰ τῷ ὠραίῳ φύλῳ. Παρατηρητέον δὲ ἐπὶ πᾶσιν ὅτι, ἀπὸ τινων ἐτῶν, διὰ τὴν ἀδιάκοπον ἐπιβρόχην τῶν ἐποίκων, τὸ ἐντόπιον στοιχεῖον καθημέραν οὐδετεροῦται, καὶ οὔτε θὰ ᾔνε δυνατόν πλέον 'να διακρίνηται μετ' ὀλίγα ἔτη. Διὰ ταῦτα λοιπὸν πάντα περιωρίσθην εἰς τὸ Γενικὸν καὶ τὸ Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ προσεπάθησα παντὶ σθένει, ἀποφεύγων τὸν συνήθη σήμερον τωθασμὸν, ἂν καὶ πολλαχοῦ τὰ πρωτότυπά μου μοὶ παρεῖχον ἄφθονον ὡς πρὸς τοῦτο ὕλην, 'να συστιάσω καὶ διὰ τῶν λέξεων καὶ διὰ τῶν φράσεων, χωρὶς ζημίας τῆς ἀληθείας, εἴ τι περιεῖχεν ἄκροσμον ἢ ψεκτὸν ἢ ὑποκειμένη εἰκὼν, κατὰ τοὺς ἐπεικειῖς τῶν ζωγράφων· 'να καταστήσω δὲ τηλαυγέστερον ὅ,τι ζηλωτὸν καὶ λαμπρὸν ἀπαντοῦσεν ἡ γραφίς μου.

Θηρεύων δὲ πανταχοῦ τὴν ἀλήθειαν, καὶ φιλοτιμούμενος 'να ἐκθέσω τὰ πράγματα, ὅπως ἔχουσιν, εἴτε ἐπαινετὰ, εἴτε τούναντίον (διότι, καθὼς εἶπα πολλάκις, 'δὲν δημιουργῶ, ἀλλ' ἀπεικονίζω), ἀντιγράφω πολλαχοῦ ὁλόκληρους σελίδας τῶν ἀρχαίων κειμένων, πεπεισμένος ὅτι οὐδὲν τούτου συνελεστικώτερον πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου ἀπόδειξιν. Τοῦτο θέλει σχανδαλίστη, εἶμαι βέβαιος, τινὰς τῶν ὀλιγομαθεστέρων· ἀλλ' ἄς μὴ δυσφορήσωσι· διότι κεφάλαια ὁλόκληρα ἐφιλοτεχνήθησαν ἀφ' ἑτέρου, χάριν αὐτῶν κυρίως, πεζότερα πολὺ τοῦ ἐπιμεμελημένου ὕφους, διὰ τὸ ὁποῖον θέλουσιν ἴσως προσοχθήσῃ οἱ σοφοί. Ἀλλὰ τί ἄλλο εἶνε ὁ μακαρονισμὸς, ὃν ἐγὼ πρὸ πολλοῦ ἤδη θριαμβευτικῶς ἐνεκομβώθην;

Ἄλλο ἔγκλημα, παλαιὸν ἐπίσης, θέλει μοῦ καταγνωσθῇ, καὶ νῦν ὅπως ἄλλοτε, διὰ τὰς περὶ τῶν Τούρκων κρίσεις μου. Περὶ τούτου δὲν ἔχω ἀνάγκην ἀπολογίας· διότι τὰ πράγματα ἀπελογήσαντο ἀντ' ἐμοῦ πρὸ πολλοῦ. Ἐν μόνον εἶνε βέβαιον ὅτι ἐκ τῶν μυκτηριζόντων τοὺς Τούρκους, μόνον διότι εἶνε Τούρκοι, καθὼς, ἐκ τοῦ ἐναντίου, καὶ οἱ ἐκθειάζοντες αὐτοὺς διὰ τοῦτο καὶ μόνον, πολλὰ ὀλίγοι εἶνε εἰλικρινεῖς, διότι καὶ πολλὰ ὀλίγοι τοὺς ἐσπούδασαν καὶ τοὺς ἔκριναν ἀπροκαταλήπτως. Οἱ Τούρκοι, ὡς ἔθνος μὲν, ἔχουσιν οὐκ ὀλίγα ἐλαττώματα· καὶ ποῖον ἔθνος δὲν ἔχει τὰ ἰδικά του; ὡς ἄτομα δέ, πλεῖστα προτερήματα· καὶ ποῖον ἔθνος εἶνε ἄμοιρον τοιούτων; Τὸ ἂν ἀπελπίσῃ τις ὅμως ἔθνος ὅποιονδήποτε, διὰ τὴν θρησκείαν τοῦ μόνον καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ, δὲν εἶν' ἄρα γε σήμερον ἀναχρονισμός; Οἱ Τούρκοι εὐημεροῦσιν ὑπὸ τὴν Ῥωσσίαν καὶ Γαλλίαν, χωρὶς οὐδὲν ἵνα παρὰ τῶν δογμάτων τοῦ Κορανίου· δὲν πταίει ἄρα ἡ θρησκεία τῶν, εἰάν ὑποτεθῇ ὅτι αὐτοδιοίκητοι κακοδαιμονοῦσιν. Οὔτε σκοπὸν, οὔτε ἀξίωσιν ἔχω ἵνα δώσω πολιτικὰς συμβουλὰς, τὰς ὁποίας ἄλλως τε, εἶμαι βέβαιος ὅτι, καὶ οὐδεὶς θέλει ἀκούσῃ· ζῶ γραφίζων δὲ ἀπλῶς τὸν τόπον καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ, ἱστορῶν κατὰ παράθεσιν τὰ ἀρχαῖα πρὸς τὰ σημερινὰ ἤθη, διηγοῦμαι τὰ γεγονότα καὶ τὰ γινόμενα, οὐδὲν ἐπικρίνων, οὐδὲν κατακρίνων, διότι καὶ οὐδὲν ἔχω πρὸς τοῦτο δικαίωμα, καὶ ἀφίνω ἵνα ἐξαγάγῃ ἐξ αὐτῶν ὁ βουλόμενος ὅ,τι συμπέρασμα θέλει. Εὐχομαι καὶ ἐλπίζω ἵνα εὐημερήσωσι καὶ Χριστιανοὶ καὶ Τούρκοι καὶ Ἰουδαῖοι· διότι ὅλοι εἶνε ἄνθρωποι καὶ συμπατριῶταί μου· ἀλλὰ φρονῶ ὅτι οἱ δυσφημοῦντες ἢ κολακεύοντες ἐκ συστήματος ἔθνος ὅποιονδήποτε, βλάπτουσι μᾶλλον ἢ ὠφελοῦσι, καὶ ἔχουσιν ἀμφοτέρως ἄδικον, καὶ πολὺ μᾶλλον οἱ καταδικάζοντες εἰς πολιτικὸν θάνατον τὰ ἔθνη, μόνον διότι τὰ νομίζουσιν ἀδιόρθωτα. Οὐδὲν ἐστὶν ἀδιόρθωτον ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ πολὺ πάντων ἥκιστα αἱ θεσμοθεσίαι τῶν ἐθνῶν· διότι αἱ διορθώσεις ἀναφύονται ἐκ τῶν καταχρήσεων αὐτῶν. Δυστυχῶς ὁμως ὀλίγοι τῶν γραψάντων περὶ Τουρκίας ἔδειξαν ὅτι ἐννοοῦσι τὸ τοιοῦτον· οἱ δὲ πλεῖστοι, ἐκδικοῦντες προλήψεις ἐθνικὰς καὶ πατροπαράδοτα πάθη, δυσ-αρεστημένοι ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ τῶν καὶ τῶν οἰκείων ἕκαστοι κακῶν, ἢ τῶν νομιζομένων τοιούτων, καθήμενοι δικασταὶ καὶ σύμβουλοι αὐτοχειροτόνητοι τῶν ἄλλων, κερδοσκοποῦντες ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε περιστάσεων, μισθωμένοι πολλάκις ἵνα ὑβρίσωσιν, ἢ τὸ ἐναντίον, διὰ πολιτικούς σκοποὺς ἢ ἀτομικὰ συμφέροντα, ἐδυσκόλευσαν ἀντὶ τοῦ ἵνα διευκολύνωσι τὴν ἐπιδιωκομένην μεταρρύθμισιν, καὶ ἀφῆκαν δυσσεβάλεπτα μοχθηρίας ἢ ἀκρισίας ἔχνη εἰς τοὺς ἐπερχομένους.

Καὶ ὁμως ἀπ' αὐτῶν θὰ συναρμολογηθῇ ἡ Ἱστορία! Καὶ δὲν εἶχεν ἄρα

δίκαιον ὁ εὐφυστάτος Φοντενέλλης ἵνα ὀρίσῃ τὴν Ἱστορίαν » Μυθολογίαν κατὰ συνθήκην « ; Δοκίμασον ὁμως ἵνα διορθώσῃς τὰς ἀτοπίας τῆς Ἱστορίας· εἰπέ, παραδ. χάριν, ὅτι οἱ τριακόσιοι ῥαβδισμοί, διὰ τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, ἐπωφρόνισε τὸν Ἑλλήσποντον ὁ Ξέρξης, δηλοῦσι, κατὰ τὴν εὐστοχον παρατήρησιν τοῦ Γυλλίου, τὰς ἀγκύρας, δι' ὧν διέταξε ἵνα στερεωθῶσιν αἱ ὑποστηρίζουσαι τὴν γέφυραν τριήρεις, καθὼς καὶ αἱ ῥιφθεῖται κατὰ τοῦ βυθοῦ πέδαι, τὰς ἀλύσεις, δι' ὧν αὗται συνεκρατοῦντο, καὶ θέλεις ἰδεῖ πόσον νέφος ὕβρεων θέλει σφενδονισθῇ ἐναντίον σου, διότι διαστρέφεις τὰς πατροπαραδότους ἀναμνήσεις, καὶ ἔδεν ἀφίνεις τοὺς βαρβάρους ἵνα νομίζωνται, καὶ ἔδεν ἦνε, καταγέλαστοι.

Ἐπειτα ἡ κυρίως Ἱστορία εἶνε κτῆμα λυσιτελές διὰ τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς διπλωμάτας μόνον· ὁ δὲ πολὺς ὄμιλος ἔδεν γνωρίζει ἀπ' αὐτῆς, εἰ μὴ περίεργά τινα ἀνέκδοτα, ἢ τινες εὐφυσῆς ἢ ἀστείας ἀποκρίσεις, καὶ ἴσως ἴσως καὶ τὰ ὀνόματα τινῶν τόπων, ὅπου συνεκροτήθησαν ἐπίσημοί τινες μάχαι. Πόσοι ἐκ τῶν ἀναγνόντων τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν ἐνθυμοῦνται, φέρ' εἰπεῖν, ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ἀφῆκε καταναυμαχηθέντα τὸν Ἀντώνιον εἰς τὸ Ἀκτιον, καὶ ἔτα ἐπρύμνισε πρὸς τὴν Αἴγυπτον; Τὸ μαργαριτάριον ὁμως, τὸ ὅποιον, ἀναλυθὲν ἐν ὀξειδίῳ, κατέπιε δῆθεν ἡ ἀνυπόστατος Αἰγυπτία, οὐδὲν τῶν ἐν τοῖς σχολείοις παιδίων θὰ λησμονήσῃ ποτέ, ἂν καὶ ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ὄξος ἔδεν διαλύει τὰ μαργαριτάρια. Ἄλλο σημαντικὸν πρόσωπον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας εἶνε ὁ Λούκουλλος, νικητὴς τοῦ Ἀμιλκάρ, κατακτητὴς τῶν βασιλείων τοῦ Πόντου, μέγας στρατηγὸς, ἐραστὴς καὶ προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ὅς τις πρῶτος εἰσήγαγεν ἐν Ῥώμῃ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν. Ἀπαντα ταῦτα ὁμως ἔδεν ἤθελον ἀφήσῃ τὴν μνήμην τοῦ ζῶσαν παρὰ τοῖς ὀλίγοις ἀναγνώσταις τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας, ἐὰν συγχρόνως ἔδεν ἦτον καὶ λαμπρὸς ἐστιάτωρ, καὶ ἴσως ἐὰν ἔδεν μετέφερε πρῶτος ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ κεράσια.

Ὁ Θεὸς μόνος ἄς ἐνισχύσῃ τοὺς ὀλίγους ἰχνηλάτας τῆς ἀληθείας, καὶ μάλιστα προκειμένου περὶ τῆς Ἱστορίας τῶν ἀρχαίων, τὴν ὁποίαν, ὅχι ἡμεῖς, οἱ γεννηθέντες μετὰ δεκάδας αἰώνων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μικρῶ μεταγενέστεροι, ἢ καὶ σύγχρονοι, οἱ Θουκυδίδαι, οἱ Διόδωροι, οἱ Πολύβιοι, ἐθεώρουν δυσδιάγνωστον! » Ζεῦ πάτερ, ποίησον αἴθρην, ἔκραζον, εἴμαι βέβαιος, καὶ αὐτοὶ πολλάκις, » κατὰ σκότον ἠλάσκοντες «.

Ξενητεύονται πολλοὶ καὶ περιηγοῦνται, ὅπως παρατηρήσωσιν, ὅχι πρὸς σύνταξιν στατιστικῆς πραγματείας, ἢ πρὸς ἀπομίμησιν τῶν παρ' ἑτέροις καλῶν, ἀλλὰ λόγῳ περιεργείας ἀπλῆς, τὰ ξένα ἔθιμα καὶ ἔθνη. Ἐξοδεύουσι χρήματα, θαλασσομαχοῦσι, κινδυνεύουσι ἵνα γυμνωθῶσιν ἢ ἵνα φονευθῶσι

καθ' ὁδόν, ἵνα ἰδῶσι, τί; ὅ,τι πολλάκις εὐρίσκεται μίαν ἢ δύο ὥρας μακρὰν, ἢ καὶ δίπλα τῆς οἰκίας τῶν (*). Καὶ διατί ἔδεν ὑπάγεις, φίλε, μίαν τρίτην ἢ παρασκευὴν εἰς τὸν Τοπ-χανέν ἢ τὸ Σκούταρι, ἵνα σπουδάσῃς τὸν Τοῦρκον ἐν τῷ στοιχείῳ του; διατί ἔδεν διαβαίνεις τὸ σάββατον εἰς τὸν Παλατᾶν, ἵνα θεωρήσῃς γάμον Ἰουδαίου; διατί ἔδεν μεταβαίνεις ἀγνώριστος τὴν Κυριακὴν εἰς τὰ καφενεῖα τοῦ Κοῦμ-καποῦ, ἵνα ἀναμιχθῇς εἰς τὸ πλῆθος, ἵνα παρατηρήσῃς τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, τοῦ διασκεδάζειν, τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ Ἀνατολίτου, τοῦ Ἀρμενίου, τοῦ κωπηλάτου, τοῦ πυροσβέστου κτλ.; Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω, μοὶ ἔλεγεν ὁ μακαρίτης Ρίζος, πόσον ἐτέρφθην, ὅταν, καταληφθεὶς ποτε καθ' ὁδόν ὑπὸ ῥαγδαίας βροχῆς, ἐχώθην εἰς τὸ πρῶτον ἀπαντηθὲν καφενεῖον τοῦ Χάσ-κιούου, καὶ, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῶν περικαθημένων, πόθεν εἶμαι; ἀπεκρίθην, μεταπλάσας τὴν προφοράν μου ἐπὶ τὸ Ἀσιατικώτερον, ὅτι κατάγομαι ἀπὸ τὸ Σιβάζ. Καὶ ποῦ ἵνα προφθάνω ἀπαντῶν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐρωτήσεων, ἅς μοι ἀπηύθυνον, περιστοιχίσαντές με, ὡς ἐμ σ σ ε ρ ῆ ν (συντοπίτην), τινὲς τῶν τοῦ καφενὲ μαστήρων.. ὡς οὗ παρῆλθεν ἡ βροχή.

Τὸ παμποίκιλον τοῦτο πανόραμα προσεπάθησα διὰ τῆς πρὸς ἄλληλα συμπλοκῆς ἵνα καταστήσω, ὅσον οἶόν τε, ὀλιγώτερον πληκτικὸν καὶ μονότονον. Εὐτυχῇ θέλω νομίση ἑμαυτὸν, ἐάν, ἀποτυχὼν ἐν πολλοῖς, κατῴρθωσα τοῦλάχιστον ἵνα διεγείρω τὴν περιέργειαν τοῦ Κοινοῦ, ἵνα δώσω ἀφορμὴν πρὸς σπουδαίαν μελέτην τῆς πατρίου ἱστορίας, πρὸς ἐξακρίβωσιν τόσον δυσεξηγήτων καὶ σκοτεινῶν ἐθίμων καὶ παραδόσεων, πρὸς ἐρμηνείαν, ἔστω, καὶ τῶν λέξεων μόνον ἐκείνων, αἵ τινες κεῖνται τόσους αἰῶνας περιμένουσαι διασάφηναι, ὡς ἱερογλυφικά, ἢ παρεμορφώθησαν ὡς τραγέλαφοι! βεβαίως, καὶ ὑπὸ τὴν πλάκα τοῦ τάφου, » εἴ τις τοῖς προαποικοινομένοις αἰσθησὶς », θέλουσι τὰ ὁσᾶ μου ἀνατκιρτήσῃ, ὅταν οἱ ἐξ ἐμοῦ ἢ τῶν φίλων ἐμοῦ καὶ συμπολιτῶν, ἐπανορθοῦντες ὅσα ἐμοὶ ἡμάρτηται, διαχύσωσι φῶς ἐπὶ μυρίων ἀντικειμένων, ὅσα ἢ ἐμὴ ἀμβλυωπία οὐ διέκρινεν.

Ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσι πέρας ἐπιτιθεῖς τῷ λόγῳ, εὐχομαι ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν τοῖς εὐσυνειδήτοις καὶ φιλοπόνοις ἐκείνοις νέοις, ὅσοι ἔδεν θέλουσιν ἀπονάρχησθαι πρὸς τὸν ἄθλον, πεπεισμένοι ὅτι τὸ ἔργον εἶνε ἀναντιρρήτως τοῦ κόπου ἄξιον.

Ἐγγραφον Ἀθήνησι, τῇ 2 Μαρτίου τοῦ 1869.

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ Δ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

(*) « Bizarre manie, que celle qui fait que la plupart des hommes serment les yeux sur tout ce qui les entoure, et ne les daignent ouvrir, qu'à cinq-cents lieux de leur pays », (Alphonse Karr).

ΠΙΝΑΞ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ

τῶν περιεχομένων

ΤΜΗΜΑ Α΄.

Κυβέρνησις.

Α΄,	Διοικητικὴ διαίρεσις τοῦ Κράτους, ...	σελ.	4
Β΄,	Διοικητικὸς ὀργανισμὸς ἢ περὶ τοῦ εἵδους τῆς Κυβερνήσεως	»	11
Γ΄,	Ὁ Μονάρχης	»	19
Δ΄,	Περὶ τῆς τοῦ θρόνου διαδοχῆς	»	31
Ε΄,	Ἡ Αὐλὴ ἢ τὸ Σκράϊ	»	37
	Τὸ Σουλτανικὸν Χαρέμι	»	48
	Ἡ Βασιδὲ καὶ αἱ Σουλτανίδες	»	54
Σ΄,	Ἡ Αὐλὴ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων	»	57
	Τὸ ἀρχοντολόγιον	»	66
Ζ΄,	Ἡ Πύλη	»	110
	Ὁ Βεζίρης	»	114
Η΄,	Ἐθιμοτυπία	»	126
Θ΄,	Τελεταὶ πολιτικαί. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν τῇ Αὐλῇ ᾗ του, ...	»	146
	Ἡ διανομὴ τῆς Ῥόγας	»	164
	Γάμοι βασιλείων	»	165
	Ὑποδοχὴ Πρέσβευων κλπ.	»	169
	Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν προσελεύσει	»	179
Ι΄,	Δικαστικά	»	195
	Βαθμοὶ καὶ τύποι δικαιοδοσίας	»	207
	Προσωπικὸν τῶν δικαστηρίων καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἱεραρχία	»	215
	Ἀστυνομία καὶ Ἀγορανομία	»	218
	Μέτρα καὶ σταθμά	»	229
ΙΑ΄,	Οἰκονομικά	»	231
	Χρέος Δημόσιον	»	249
	Νομισματολογία	»	257
ΙΒ΄,	Στρατιωτικά	»	269
	Οἱ Γενίτσαροι	»	281
	Νιζάμι-τζεδίτ	»	287
	Ναυτικόν	»	290

ΤΜΗΜΑ Β΄.

Κάτ'οικοι.

Α΄,	Πληθυσμός	»	295
Β΄,	Διαίρεσις τῶν κατοίκων κατὰ γένη, θρησκείαν καὶ γλώσσαν	»	302
Γ΄,	Σωματικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτήρ	»	317
Δ΄,	Αἱ γυναῖκες	»	343

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Ἡθῆ καὶ ἔθῃ.

Α',	Οἰκιακός καὶ καθημέραν βίος	σελ.	349
	Ἡ Οἶκός	"	353
	Ἡ Τράπεζα	"	364
	Τὸ Καρναῖον	"	368
Β',	Κοινωνικαὶ σχέσεις, ἡ Ἀστυκός καὶ πολιτικός βίος	"	375
Γ',	Καὶ πάλιν αἱ γυναῖκες	"	385
	Τὸ Χαρῆμι	"	394
Δ',	Ἰματισμός	"	398
Ε',	Ἐπιτηδεύματα	"	513
Ζ',	Γάμοι	"	427
Ζ',	Κηδεῖσι	"	438
Η',	Διασκεδάσεις	"	454
Θ',	ἔθιμα	"	468

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Θρησκεία, Νομοθεσία, Γλῶσσα.

Α',	Θρησκεία Μωαμεθανῶν, τὸ Κχοῦρ-ἄν καὶ ἡ Σουννά	"	475
Β',	Ὁ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς Κλήρος	"	488
	Οἱ Οὐλεμά	"	488
	Ὁ Σαῖχ-οὐλ-ἰσλάμ	"	492
	Δερβίσασι	"	493
Γ',	Τουρκικὴ Νομοθεσία	"	497
	Περὶ ἰδιοκτησίας	"	503
Δ',	Διαιρέσεις τοῦ χρόνου	"	506
Ε',	Ἡ Ἐκκλησία	"	508
	Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης	"	509
	Αρμένιοι	"	544
Ζ',	Ἡ Συνάγωγὴ	"	548
Ζ',	Τελεταὶ θρησκευτικαί	"	557
	Στέψι καὶ χοίσι τοῦ Αὐτοκράτορος	"	567
	Τὸ Ζώτιμον τῆς σπάθης	"	573
	Ἡ προσκύνησις τοῦ Χιρκάϊ-σσερίφ	"	575
	Κουρμπάν-μπαῖραμ	"	577
	Ἡ πομπὴ τοῦ Σουρρέ	"	577
	Τὸ Μεβλούδ	"	579
	Νεβ-ρούζ	"	580
Η',	Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι	"	581
Θ',	Γλῶσσα	"	592
Ι',	Φιλολογία	"	606
ΙΑ',	Δημοσίαι ἐκπαίδευσις	"	625

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ.

Σελ. 32	ἀντὶ 201 τοῦ Χχιτζρε,	ἀναγνωστέον	201 τοῦ Χχιτζρε
» 47	» τοῦ Οὐλεμαῖ	»	τῶν Οὐλεμαῖ
» 63	» μολυβδίναι	»	μολύβδιναι
» 433, 434	» τῆς βίβλου τῆς βασιλικῆς	»	τῆς Βασιλικῆς
» 442 (ἐν τῇ ὑπόσημειώσει)	» Τὴν ἐν σελ. 512 Ἡδικτον	»	τὴν ἐν σελ. 512 τοῦ Α' [Μέρους Ἡδικτον
» 146	» πάντων ὁμῶς	»	πάντως ὁμῶς
» 164	» ἐκτὸς τῆς πόλεως	»	ἐκτὸς τῆς πόλεως
» 177 (ἐν τῇ ὑπόσημ.)	» τὴν ἐν σελ. 158	»	τὰ ἐν σελ. 158
» 180	» transfer	»	transfer
» 231	» ἰδίως	»	ἰδίως
» 299	» Θρήκη	»	Θράκη
» 314	» Χαλὰ μ. μ. πασην	»	Χαλὰ μ. μ. πασην
» 361, 362	» ἄρχονται πάντες τοῦ ἔργου	»	ἄρχονται πάντες ἔργου
» 383 (ἐν τῇ ὑπόσημ.)	» Πέτασον, μέτασον	»	Πέτασον, πέτασον
» 414	» ἡ, γυνή. . . εἶδεν ἀπέβαλεν	»	ἡ γυνή, . . . εἶδεν, ἀπέβαλεν
» 449	» ἡ ἡ	»	ἡ καὶ
» 560 (ἐν τῇ ὑπόσημ.)	» Ἰωήλου	»	Ἰωήλου
» 605	» μετ' ἄλλων	»	μετ' ἀλλήλων
» 617	» θρόνου	»	θρόνου.
» 656 (εἰς τὸ περὶ τοποθετήσεως τῶν εἰκόνων)	μετὰ τὸν		
ἽΟμέρ-πασσᾶν, προσθετέον σελ. 335, Τὸ Τσαρσί (πρὸς δεξ.).			

101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	525	526	527	528	529	530	531	532	533	534	535	536	537	538	539	540	541	542	543	544	545	546	547	548	549	550	551	552	553	554	555	556	557	558	559	560	561	562	563	564	565	566	567	568	569	570	571	572	573	574	575	576	577	578	579	580	581	582	583	584	585	586	587	588	589	590	591	592	593	594	595	596	597	598	599	600	601	602	603	604	605	606	607	608	609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629	630	631	632	633	634	635	636	637	638	639	640	641	642	643	644	645	646	647	648	649	650	651	652	653	654	655	656	657	658	659	660	661	662	663	664	665	666	667	668	669	670	671	672	673	674	675	676	677	678	679	680	681	682	683	684	685	686	687	688	689	690	691	692	693	694	695	696	697	698	699	700	701	702	703	704	705	706	707	708	709	710	711	712	713	714	715	716	717	718	719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739	740	741	742	743	744	745	746	747	748	749	750	751	752	753	754	755	756	757	758	759	760	761	762	763	764	765	766	767	768	769	770	771	772	773	774	775	776	777	778	779	780	781	782	783	784	785	786	787	788	789	790	791	792	793	794	795	796	797	798	799	800	801	802	803	804	805	806	807	808	809	810	811	812	813	814	815	816	817	818	819	820	821	822	823	824	825	826	827	828	829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849	850	851	852	853	854	855	856	857	858	859	860	861	862	863	864	865	866	867	868	869	870	871	872	873	874	875	876	877	878	879	880	881	882	883	884	885	886	887	888	889	890	891	892	893	894	895	896	897	898	899	900	901	902	903	904	905	906	907	908	909	910	911	912	913	914	915	916	917	918	919	920	921	922	923	924	925	926	927	928	929	930	931	932	933	934	935	936	937	938	939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959	960	961	962	963	964	965	966	967	968	969	970	971	972	973	974	975	976	977	978	979	980	981	982	983	984	985	986	987	988	989	990	991	992	993	994	995	996	997	998	999	1000	1001	1002	1003	1004	1005	1006	1007	1008	1009	1010	1011	1012	1013	1014	1015	1016	1017	1018	1019	1020	1021	1022	1023	1024	1025	1026	1027	1028	1029	1030	1031	1032	1033	1034	1035	1036	1037	1038	1039	1040	1041	1042	1043	1044	1045	1046	1047	1048	1049	1050	1051	1052	1053	1054	1055	1056	1057	1058	1059	1060	1061	1062	1063	1064	1065	1066	1067	1068	1069	1070	1071	1072	1073	1074	1075	1076	1077	1078	1079	1080	1081	1082	1083	1084	1085	1086	1087	1088	1089	1090	1091	1092	1093	1094	1095	1096	1097	1098	1099	1100	1101	1102	1103	1104	1105	1106	1107	1108	1109	1110	1111	1112	1113	1114	1115	1116	1117	1118	1119	1120	1121	1122	1123	1124	1125	1126	1127	1128	1129	1130	1131	1132	1133	1134	1135	1136	1137	1138	1139	1140	1141	1142	1143	1144	1145	1146	1147	1148	1149	1150	1151	1152	1153	1154	1155	1156	1157	1158	1159	1160	1161	1162	1163	1164	1165	1166	1167	1168	1169	1170	1171	1172	1173	1174	1175	1176	1177	1178	1179	1180	1181	1182	1183	1184	1185	1186	1187	1188	1189	1190	1191	1192	1193	1194	1195	1196	1197	1198	1199	1200	1201	1202	1203	1204	1205	1206	1207	1208	1209	1210	1211	1212	1213	1214	1215	1216	1217	1218	1219	1220	1221	1222	1223	1224	1225	1226	1227	1228	1229	1230	1231	1232	1233	1234	1235	1236	1237	1238	1239	1240	1241	1242	1243	1244	1245	1246	1247	1248	1249	1250	1251	1252	1253	1254	1255	1256	1257	1258	1259	1260	1261	1262	1263	1264	1265	1266	1267	1268	1269	1270	1271	1272	1273	1274	1275	1276	1277	1278	1279	1280	1281	1282	1283	1284	1285	1286	1287	1288	1289	1290	1291	1292	1293	1294	1295	1296	1297	1298	1299	1300	1301	1302	1303	1304	1305	1306	1307	1308	1309	1310	1311	1312	1313	1314	1315	1316	1317	1318	1319	1320	1321	1322	1323	1324	1325	1326	1327	1328	1329	1330	1331	1332	1333	1334	1335	1336	1337	1338	1339	1340	1341	1342	1343	1344	1345	1346	1347	1348	1349	1350	1351	1352	1353	1354	1355	1356	1357	1358	1359	1360	1361	1362	1363	1364	1365	1366	1367	1368	1369	1370	1371	1372	1373	1374	1375	1376	1377	1378	1379	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	1387	1388	1389	1390	1391	1392	1393	1394	1395	1396	1397	1398	1399	1400	1401	1402	1403	1404	1405	1406	1407	1408	1409	1410	1411	1412	1413	1414	1415	1416	1417	1418	1419	1420	1421	1422	1423	1424	1425	1426	1427	1428	1429	1430	1431	1432	1433	1434	1435	1436	1437	1438	1439	1440	1441	1442	1443	1444	1445	1446	1447	1448	1449	1450	1451	1452	1453	1454	1455	1456	1457	1458	1459	1460	1461	1462	1463	1464	1465	1466	1467	1468	1469	1470	1471	1472	1473	1474	1475	1476	1477	1478	1479	1480	1481	1482	1483	1484	1485	1486	1487	1488	1489	1490	1491	1492	1493	1494	1495	1496	1497	1498	1499	1500	1501	1502	1503	1504	1505	1506	1507	1508	1509	1510	1511	1512	1513	1514	1515	1516	1517	1518	1519	1520	1521	1522	1523	1524	1525	1526	1527	1528	1529	1530	1531	1532	1533	1534	1535	1536	1537	1538	1539	1540	1541	1542	1543	1544	1545	1546	1547	1548	1549	1550	1551	1552	1553	1554	1555	1556	1557	1558	1559	1560	1561	1562	1563	1564	1565	1566

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Κυβέρνησις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Διοικητικὴ διαίρεσις τοῦ Κράτους.

» Καὶ παρὼ τὰ παλαι, ὅτε ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχή,
» πρὸς ἑω μὲν, Εὐφράτη καὶ Τίγριδι· πρὸς δύσιν
» δέ, Σικελίᾳ καὶ τοῖς πρόσω Πουλαίας ὠρίζετο·
» Αἰθίοπας δ' εἶχε πρὸς νότον, καὶ πρὸς Βορρᾶν τὰ
» προσάρχτια. « Παχυμ. Β', λ'.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ μοναρχία, μέχρι τῆς παραιτήσεως τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἀπετέλει ἓν ἀδιαίρετον σῶμα· τότε δὲ διηρέθη μεταξύ τῶν δύο Αὐτοκρατόρων καὶ τῶν δύο Καισάρων εἰς τέσσαρα μέρη, ὧν ἕκαστον εἶχε τὸν Ἐπαρχόν· του καὶ τοὺς ἀξιωματικούς· του (1). Τῆς διαιρέσεως ταύτης ἡ ὑποτύπωσις εἶχεν ὑποδειχθῇ αἰῶνάς τινας προτοῦ, ὅταν, μαχομένων τοῦ Καίσαρος Ἰουλίου καὶ τοῦ Πομπηίου, ἔπεσαν εἰς τὸ μερίδιον, τοῦ μὲν πρώτου ἡ ἀνατολή, τοῦ δὲ δευτέρου ἡ δύσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου, καθὼς εἰς δύο μέρη ὡσαύτως ἐμοιράσθη κατόπιν ἡ Αὐτοκρατορία καὶ μεταξύ Κωνσταντίνου καὶ Λικινίου.

Μοναρχήσαντος δὲ μετ' ὀλίγον τοῦ Κωνσταντίνου, ἠνώθη μὲν πάλιν ὑπὸ ἓν σκῆπτρον, ἀλλ' αἱ δύο Μητροπόλεις διετέλουν διηρημέναι, ἔχουσαι καὶ ἰδιαιτέραν ἑκάστη Γερουσίαν (Senatum), καὶ ἡ εἰς τέσσαρα μέρη, Ἀνατο-

1) Ὡς περὶ τῆς διαιρέσεως ταύτης προσωτέρω (Κεφαλ. ς'. Ἐπαρχος τῆς ΚΠ.)
(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ').

λὴν, Ἰλλυρίαν, Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν, διαίρεσις τοῦ Κράτους περιστέλλετο αὖθις εἰς δύο κυρίως Βασίλεια, τὸ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸ τῆς Δύσεως. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον περιείχοντο ἡ κυρίως Ἀνατολή, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἀσία, ὁ Πόντος, ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία (περιέχουσα ὅλην τὴν Ἑλλάδα) καὶ ἡ Δαχία· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, ἡ κυρίως Ἰταλία, ἡ δυτικὴ Ἰλλυρία, ἡ κυρίως Γαλλία, ἡ Βρεττανία, ἡ Ἰσπανία, μετὰ τῆς ὁποίας ἦτον ἡνωμένη ἡ Μαυριτανία καὶ ἡ Τιγγιτανή.

Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ ὑπερεκτεταμένου τούτου Κράτους ἦσαν ἑκατὸν δεκαεξί, οἱ δὲ διοικηταὶ αὐτῶν, τιτλοφορούμενοι *Honorabiles*, ἐτάχθησαν ἱεραρχικῶς ὑπὸ τοὺς δεκατρεῖς *Respectabiles* Ὑπάρχους ἢ Τοποτηρητὰς τῶν μεγάλων Διοικήσεων (*Diocèses*) τοῦ Κράτους, τελούντας καὶ τούτους ὑπὸ τοὺς τέσσαρας *Illustrios* Ἐπάρχους τῶν Πραιτωρίων (*Praefectos Praetorii*), τὸν τῆς Ἀνατολῆς, τὸν τῆς Ἰλλυρίας, τὸν τῆς Ἰταλίας καὶ τὸν τῆς Γαλλίας, οἱ τινες, καὶ τοὶ περιβεβλημένοι τὴν πολιτικὴν, δικαστικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐξουσίαν, καὶ δικάζοντες ἀνεκκλήτως πάσας τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ὁδὸν εἶχον ὅμως καὶ μιᾶν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν. Τὸν δὲ τίτλον τοῦ Ἀνθυπάτου (*Proconsul*) διετήρησαν, κατ' ἐξαίρεσιν, οἱ διοικηταὶ τῶν τριῶν μόνον Ἐπαρχιῶν, Ἀσίας, Ἀχαΐας καὶ Ἀφρικῆς, προσδιατηρήσαντες καὶ τὴν τιμητικὴν προσφώνησιν *Respectabiles*.

Ἡ διαίρεσις αὕτη, τροποποιηθεῖσα πάλιν ἐπὶ Κωνσταντίου, Οὐάλεντος καὶ Θεοδοσίου, διέμεινεν ὅμως οὐχ ἥττον ἄχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐκάστη τῶν μεγάλων τούτων διοικήσεων περιεῖχε πολλὰς ἐπαρχίας. Ὅθεν καὶ βλέπομεν ἀκόμην ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διοικουμένην ὑφ' ἑνὸς Ἀνθυπάτου, ἓνα δὲ μόνον Ἐπαρχον διοικοῦντα τὰ στρατεύματα καθ' ὅλην ταύτην τὴν ἑκτασιν. Τότε δὲ (ἄδηλον ἀκριβῶς πότε, ἀλλὰ βεβαίως μεταξὺ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς τοῦ Ἡρακλείου βασιλείας καὶ τοῦ τέλους τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου) ἐκρίθη εὐλόγον ἵνα ὑποδιαιρεθῇ τὸ Κράτος εἰς μικροτέρους Νομοὺς, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἵνα τοποθετηθῇ ἀνάλογος ἀριθμὸς στρατευμάτων, ἐτοίμων πάντοτε ἵνα τρέχωσιν ὅπου ἦτον κίνδυνος. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης τοποθέσεως ὠνομάσθησαν οἱ Νομοὶ οὗτοι *Θέματα*, καθὼς ἐπωνομάζοντο, ἀπὸ τῶν χρόνων ἀκόμῃ τοῦ Μαυρικίου, τὰ ἐν ἑκάστη ἐπαρχίᾳ τετοποθετημένα στρατιωτικὰ σώματα. Οὕτω λοιπὸν διηρέθη τὸ ὅλον Κράτος εἰς εἴκοσι καὶ ἐννέα θέματα, ἐξ ὧν τὰ μὲν δεκαεπτὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τῶν τῆς Μεσογείου ἀκτῶν ἄχρι τοῦ Εὐφράτου· τὰ δὲ δώδεκα ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Κιμμερίῳ Βοσπόρῳ Χερσῶνος ἄχρι τῆς Σικελίας. Κατὰ δὲ τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους, » Εἰσὶν αἱ

» πᾶσαι αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει
» ἐπαρχίαι μὲν 64, πόλεις δὲ 935. «

Ἐκάστη τῶν Ἐπαρχιῶν τούτων διωκεῖτο ὑπὸ ἐνὸς Ἐπαρχοῦ, εἰς τὸν
ὁποῖον ὑπέκειντο οἱ διοικηταὶ ἢ τοποτηρηταὶ (Ἀντέπαρχοι), ὑποδιαιρού-
μενοι εἰς *Consularios, Correctoras, καὶ Praesidentes*. Ἡ δὲ ἐπαρχία τῆς
Ἰταλίας εἶχε μόνη δύο τοποτηρητάς, ἐδρεύοντας, τὸν μὲν ἐν Ῥώμῃ, τὸν
δὲ ἐν Μεδιολάνοις.

Οἱ Ἐπαρχοι, οἵτινες ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἀρχηγοὶ τῶν βασιλικῶν σωμα-
τοφυλάκων, εἶχον μεγίστην, ἐπὶ Τιβερίου ἔτι, δύναμιν· διότι αὐτοὶ ἐστρα-
τολόγουν, ἐμισθοδότην καὶ ἐκόλαζον τοὺς στρατιώτας. Ἀλλ' ὁ Κων-
σταντῖνος ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτῶν ἅπασαν τὴν ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐξου-
σίαν, καὶ κατέστησεν αὐτοὺς ἀπλῶς πολιτικούς, δικαστικούς καὶ οἰκono-
μικούς ἀρχοντας, καί, ἵνα περιστείλῃ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ἔτι μᾶλλον, ὕψω-
σεν ὑπὲρ αὐτοὺς τοὺς Πατρικίους, ἀξίωμα ἀπλῶς τιμητικόν, οἵτινες ὑπε-
χώρουν αὐθις εἰς τοὺς Ὑπάτους, καὶ ἦσαν ισόθιοι καὶ εἰς ἀριθμὸν ἀπροσ-
διόριστον.

Ἐκάστη δὲ κοινότης εἶχε τοὺς Δεκαπρωτοὺς ἢ Δεκάρχους
ἢ Δεκαδάρχας ἑκαστῆς (Decemprimos), ὁμάδα δημοτικῶν ἀρχόντων,
συγκειμένην ἐκ δέκα ὀνομάτων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο καὶ Δεκάνοι,
ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐν ΚΠ. ἔφερον καὶ οἱ Νεκροθάπται (1)· κατὰ τὸν Σιμο-
κάττην δὲ, καὶ Πρωτοπολίται. Ἐν τῇ ΚΠ. ἰδίως, καὶ τοὶ ἐκλι-
πούσης πρωίμως τῆς τῶν Δήμων κατὰ χρώματα διαιρέσεως, διέμεινεν οὐχ
ἦττον τὸ ὄνομα τῶν Δημάρχων, καὶ βλέπομεν αὐτοὺς παρευρισκο-
μένους εἰς τὰς ἐν ταῖς ἐπισήμοις ἑορταῖς παραστάσεις καὶ προκύψεις τοῦ
Αὐτοκράτορος, ἔχοντας καὶ τὰ φλάμμουλά ἑαυτῶν καὶ ἀνευφημοῦντας αὐ-
τόν. Οἱ Δῆμοι οὗτοι, τοὺς ὁποίους πολλάκις ἤδη ἀνεφέρομεν καὶ θέλομεν
καὶ κατόπιν ἀναφέρει, διακρινόμενοι ἀπὸ τῶν τεσσάρων χρωμάτων τῶν
χλαμύδων τῶν ἡνιόχων τῶν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἀγωνιζομένων ἀρμάτων,
συνεκροτοῦντο ἐκ τῶν κυρίως ἀστῶν, τῶν ἐχόντων καὶ πολιτικά δικαιώ-
ματα, καὶ διὰ τοῦτο διαστελλομένων ἀπὸ τοῦ Λαοῦ, ὅς τις εἶχε μόνον τὰ
ἀστυκά. Εἶχον δὲ, οὐ μόνον δήμαρχον ἴδιον, ἀλλὰ καὶ Βάνδον ἴδιον.
Ὅθεν καὶ βλέπομεν, ὅτι ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ τυράννου Φωκᾶ, ἐκάη,
κατὰ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικόν, » καὶ τὸ Βένετον Βάνδον. «

(1) Ἰδε Κεφ. I', τοῦ Α'. Τμήμ. ἐν τοῖς περὶ Ἀστυνομίας.

Η δὲ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, καθ' ὃν καιρὸν, ἐπὶ τῆς μεγίστης αὐτῆς ἀκμῆς, περιελάμβανε καὶ μέρος τῆς Περσίας καὶ Οὐγγαρίας, διήρητο εἰς τεσσαράκοντα τέσσαρα **Βιλαέτια** καὶ διακόσια εἴκοσι **Σαντζάκια**. Πρὸ τινων δὲ ἐτῶν περιεῖχε τριάκοντα πέντε **Τοπαρχίας**, μετὰ τῶν τῆς **Βλαχίας** καὶ **Μολδαβίας**, ὑποδιηρημένας εἰς ἑκατὸν τριάντα δύο Ἐπαρχίας καὶ χιλίας τριακοσίας εἴκοσιν Ὑποδιοικήσεις. Τῷ 1855 ὁ ἀριθμὸς τῶν **Βιλαετίων** ἀνεβιβάσθη ἐκ νέου εἰς τριάκοντα ἕξ, διὰ τῆς συστάσεως ἑνὸς νέου ἐν Ἀσίᾳ, ὁ δὲ τῶν **Σαντζακίων** ἀπὸ 130 εἰς 153, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς Ἀφρικῆς. Σήμερον δὲ (1) περιέχει τριάκοντα τρία μεγάλα **Πασσαλίκια** ἢ **Εἰαλέτια** ἢ **Βιλαέτια** (**Τοπαρχίας** ἢ **Σατραπείας**), ὧν ἕκαστον διοικεῖται ὑπὸ ἑνὸς **Πασσᾶ** ἢ **Βαλῆ** ἢ **Μουσσίρ** (**Τοπάρχου** ἢ **Ἀντιβασιλέως**) ἢ ἑνὸς **Μουτεσερίφ** (**γενικοῦ διοικητοῦ**), ἕξ ὧν δώδεκα μὲν ἐπὶ τῆς **Εὐρώπης**, ὑποδιαιρούμενα εἰς τεσσαράκοντα ἑννέα Ἐπαρχίας ἢ Ὑποδιοικήσεις (**Λιβὰ** (2)) καὶ τριακοσίας ἑβδομήκοντα ἕξ κοινότητες (**Καζὰ**), ὑποδιαιρούμενα εἰς δήμους (**Ναχχιγιέ**). δεκαοκτὼ δὲ ἐπὶ τῆς Ἀσίας, ὑποδιαιρούμενα εἰς ἑκατὸν τρεῖς Ὑποδιοικήσεις ἢ Ἐπαρχίας καὶ τρία ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς, ὧν αἱ μὲν Ἐπαρχίαι συμποσοῦνται εἰς δεκαοκτὼ, αἱ δὲ κοινότητες δὲν εἶν' ἀκριβῶς, ἡμῖν γοῦν, ἐγνωσμένοι. Ἰδοὺ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ ἡ τάξις αὐτῶν ἑκάστου, κατὰ τὴν νεωτάτην διαίρεσιν :

Εὐ Εὐρώπῃ.

Α', ἡ **Τοπαρχία Τσιρμέν**, περιέχουσα τὴν ἀρχαίαν **Θράκην**, καὶ παρωνυμουμένη ἀπὸ τῆς ἐπὶ **Μουράδ** τοῦ **Α'** πρωτευούσης αὐτῆς Ἀδριανουπόλεως (**Εδίρνε**), ὑποδιαιρούμενη δὲ εἰς ἕξ ἢ δέκα Ὑποδιοικήσεις: **Νεβάχ-ὀ-έρμπα**, **Ραιδεστόν** καὶ **Βύζαν**, **Καλλίπολιν**, **Ἀδριανούπολιν** (3), **Φιλιππούπολιν** καὶ **Σλῆμνον** ἢ **Ἐσκι-Ζαγαράν**. ἡ δὲ τῆς **Σηλυμβρίας** ὑπάγεται ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἀστυνομίας. Οἱ εἰς τὴν **Τοπαρχίαν** ταύτην ὑπαγόμενοι καζάδες ἀριθμοῦνται εἰς πεντήκοντα.

(1) Ἐπειδὴ ἀπὸ τινος καιροῦ ἡ **Τουρκία**, ἐγκολπωθεῖσα νέον οἰκονομικώτερον σύστημα, ἤρξατο τροποποιῶσα καὶ τὰ κατὰ τὰς Διοικήσεις, καὶ περιστέλλουσα ἐπομένως δύο καὶ τρεῖς **Τοπαρχίας** καὶ Ἐπαρχίας εἰς μίαν, σήμερον λέγοντες, δὲν ἐννοοῦμεν τὴν κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἢ τὸ παρελθὸν ἔτος διαίρεσιν, ἀλλὰ τὴν πρὸ πέντε καὶ δέκα ἐτῶν. (2) Τὰ ἀρχήτερα **Σαντζάκ** καὶ **Σερχάτ**, διοικούμενα ὑπὸ **Μουχαφύζ** ἢ **Μουχασύλ**. (3) Ἡ Ἀδριανούπολις, πρωτεύουσα τοῦ Ἐἰαλετίου τούτου, ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα (**Καζὰ**).

Β', ἡ τῆς Σηλύστρας (1), ὑποδιαιρουμένη εἰς τέσσαρας Ἐπαρχίας: Βάρναν, Σσούμλαν, Ρουστσοῦκ καὶ Δούλτσαν, καὶ ἔχουσα καθέδραν τὴν Βάρναν.

Γ', ἡ τοῦ Βιδινίου, ὑποδιηρημένη εἰς δύο Ἐπαρχίας, τὴν τοῦ Τουρνόβου καὶ τὴν τοῦ Βιδινίου.

Δ', ἡ τῆς Νύσσης, περιέχουσα τέσσαρας Ἐπαρχίας: Νύσσαν, Σόφιαν, Σαμακόβιον καὶ Κιοστεντίλ.

Ε', ἡ τοῦ Βελιγγραδίου ἢ τῆς Σερβίας (Σήρμπ), περιεχούσης δεκαεπτὰ κοινότητας, περιοριζομένη δὲ εἰς μίαν καὶ μόνην Ἐπαρχίαν περιφέρειαν, τὴν τοῦ φρουρίου Βελγκράδ (2).

Σ', ἡ τῆς Βόσνας, διηρημένη εἰς ἑπτὰ Ἐπαρχίας: Μπόσνα-σαράϊ ἢ Σαράϊέβο, Ἐρτζεγοβίαν (3), Τούζλα, Μπαναλούκαν, Μοστάρ, Νόβι-μπαζάρ καὶ Τράβικ ἢ Τσβόρνικ, καὶ εἰς ἐξήκοντα τρεῖς καζάδες, ἀριθμὸν μεγαλύτερον παντὸς ἄλλου τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἐϊαλετίων.

Ζ', ἡ τῆς Ρούμελης, ὑποδιαιρουμένη εἰς τέσσαρας Ἐπαρχίας: Σκόδραν, Ὀχρίδα, Μοναστήριον (Μπιτόλια) καὶ Καστορίαν.

Η', ἡ τοῦ Οὐσκιούμπ, διηρημένη εἰς δύο Ἐπαρχίας, τὴν τοῦ Οὐσκιούμπ (Σκοπιῶν) καὶ τὴν τοῦ Περεζιρίν ἢ Πρίστινα (4).

Θ', ἡ τῶν Ἰωαννίνων, διηρημένη εἰς τέσσαρας Ἐπαρχίας: Τὴν τῶν Ἰωαννίνων, τὴν τοῦ Μπερατίου καὶ Αὐλῶνος, τὴν τοῦ Δελβίνου ἢ Ἐρκρί, καὶ τὴν τῆς Πρεβέζης.

Ι', ἡ τῆς Θεσσαλονίκης, περιέχουσα τέσσαρας Ἐπαρχίας: Τὴν τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν τῶν Τρικάλων, τὴν τῶν Σερῶν καὶ τὴν τῆς Δράμας (5).

ΙΑ', ἡ τῆς Κρήτης, περιέχουσα τρεῖς Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Κάστρου, τὴν τῶν Χανίων καὶ τὴν τοῦ Ρεθύμνου.

ΙΒ', ἡ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους (Τζεζάρι-μπάχρι-σεφιδ), ὧν δικαιοματικῶς προίσταται ὁ κατὰ καιρὸν Καπετάν-πασσᾶς,

(1) Ἡ σατραπεία αὕτη μετωνομάσθη ἀπὸ τῶν 1865: Τὸ Ὑ Δ ο υ ν ἄ β ε ω ς, καθέδρα δὲ αὐτῆς ὤρίσθη τὸ Ρουστσοῦκ. (2) Τὰ τελευταῖα ταῦτα τέσσαρα Ἐϊαλέτια ἀποτελοῦσι τὸ παλαιὸν βασιλεῖον τῆς Βουλγαρίας. (3) Ἡ Ἐρτζεγοβίνα ἦτον ἄχρι τοῦ 1483 δουκάτον (Herzog) τῆς Βοσθνίας, ὅταν ἡ Βοσθνία εἶχε βασιλέα καὶ ἦτον ἡνωμένη μετ' αὐτῆς. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ Φριδερίκος ἀνεγνώρισεν τῷ 1440 Δούκα τῆς Ἐρτζεγοβίνης τὸν ἡγεμόνα Στέφανον. Σήμερον δὲ ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρον πασσαλίκιον. (4) Τὰ δύο ταῦτα Ἐϊαλέτια περιέχουσι τὴν βόρειον καὶ μεσαίαν Ἀλβανίαν καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας. (5) Τὰ δύο ταῦτα Ἐϊαλέτια περιέχουσι τὴν πάλαι Ἠπειρον ἢ Μεσημβρινὴν Ἀλβανίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν.

διηρημένη εἰς ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ Ἐπαρχίας, Κύπρον, Ῥόδον, Σάμον, Λέσβον, Χίον, Κῶν, Τένεδον καὶ Λήμνον.

Ἐν Ἀσίᾳ.

Α', ἡ Τοπαρχία τοῦ Χουδαβενδιγκιάρ, περιέχουσα τὴν Βιθυνίαν, τὴν Μυσίαν καὶ μέρος τῆς Φρυγίας, καὶ διηρημένη εἰς ὀκτὼ Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Χουδαβενδιγκιάρ ἢ τῆς Προύσσης, τὴν τοῦ Καρὰ-χχισάρ, τὴν τῆς Κιουτάχγίας καὶ Σουλτάν-ἑωνοῦ, τὴν τοῦ Σσαχχίμπ-καρὰ-χχισάρ, τὴν τοῦ Ἐρδὲκ, τὴν τῆς Μπίγας, τὴν τοῦ Καρὰ-σοῦ καὶ τὴν τῶν Κυδωνιῶν (Αἰθαλύ). Οἱ δὲ περιεχόμενοι εἰς τὴν Τοπαρχίαν αὐτὴν καζάδες ἀριθμοῦνται εἰς ἑκατὸν εἰκοσιτέσσαρας, τὸ διπλάσιον δηλαδὴ τῆς μεγαλητέρας τῶν ἐν Εὐρώπῃ τοπαρχιῶν.

Β', ἡ τοῦ Ἀϊδινίου, περιέχουσα τὴν Ἰωνίαν, τὴν Λυδίαν, τὴν Καρίαν, τὴν Πισιδίαν καὶ μέρος τῆς Ἰσαυρίας, καὶ ὑποδιηρημένη εἰς πέντε Ἐπαρχίας, τὴν τοῦ Ἀϊδινίου, τὴν τοῦ Μεντεσέ (Λυκίας) ἢ τῆς Σμύρνης, τὴν τοῦ Σαρουχάν, τὴν τῆς Σίγλας (Ἰωνίας) καὶ τὴν τοῦ Δεγνιζλύ (Φρυγίας).

Γ', ἡ τῆς Καραμανίας, περιέχουσα μέρος τῆς Ἰσαυρίας, τῆς Φρυγίας, τῆς Λυκίας, τῆς Παμφυλίας, τῆς Κιλικίας, τῆς Λυκαονίας καὶ τῆς Καππαδοκίας, καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς ἑπτὰ Ἐπαρχίας, τὴν τοῦ Ἰκονίου (Κόνια), τὴν τοῦ Χαμμίδ, τὴν τοῦ Τεκκὲ (Λυδίας), τὴν τοῦ Ἀλαϊῆ, τὴν τοῦ Μπουλδούρ, τὴν τοῦ Ἰτσιλ (Κιλικίας) καὶ τὴν τοῦ Νίγδε ἢ Νέβ-σέχρ (Καππαδοκίας).

Δ', ἡ τῶν Ἀδάνων, περιέχουσα τὴν Τραχεϊαν ἢ Πετραίαν Κιλικίαν, καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς πέντε ἢ ἕξ Ἐπαρχίας: Τὴν τῶν Ἀδάνων, τὴν τῆς Ταρσοῦ, τὴν τοῦ Μπιλάν, τὴν τοῦ Καρὰ-Ἰσαλῦ, τὴν τοῦ Μαράσσ καὶ τὴν τοῦ Ἀζίρ.

Ε', ἡ τοῦ Μπουζούκ, περιέχουσα τέσσαρας ἢ ἕξ Ἐπαρχίας: Τὴν τῆς Καισαρείας, τὴν τοῦ Μπουζούκ, τὴν τῆς Ἀγκύρας, τὴν τῆς Γάγγρας (Τζάγγρα), τὴν τοῦ Σσάχ-Τζιχάν-μπεϊλι καὶ τὴν τοῦ Κοτζά-δάγ.

Σ', ἡ τοῦ Σιβάζ, περιέχουσα τρεῖς ἢ πέντε Ἐπαρχίας: τὴν τοῦ Σιβάζ, τὴν τῆς Ἀμασείας, τὴν τοῦ Τοκάτ, τὴν τοῦ Διβρίκ (Τεφρικῆς) καὶ τὴν τοῦ Γενί-Ῥ.

Ζ', ἡ τῆς Κασταμονῆς, περιέχουσα τὴν Παφλαγονίαν, καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς τέσσαρας ἢ πέντε Ἐπαρχίας: τὴν τῆς Κασταμονῆς (Καστάν-μπολοῦ), τὴν τῆς Μπολοῦ, τὴν τῆς Σινώπης, τὴν τῆς Νικομηδείας (Ἰσμήδ) καὶ τὴν τοῦ Βιράν-σέχρ.

Η', ἡ τοῦ Ἑρζερούμ, περιέχουσα τέσσαρας ἢ πέντε Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Ἑρζερούμ, τὴν τοῦ Τσιλδὶρ (Γεωργίας), τὴν τοῦ Κάρς (Ἀρμενίας), τὴν τοῦ Μπαγεζήδ καὶ τὴν τοῦ Μούσσ·

Θ', ἡ τοῦ Κχάρμπρούτ, περιέχουσα τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ ὑποδιηρημένη εἰς τέσσαρας ἢ πέντε Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Κχάρμπρούτ, τὴν τοῦ Μεατδὶν, τὴν τοῦ Μπεχχισί, τὴν τῆς Μαλάτίας, τὴν τοῦ Δερσέμ καὶ τὴν τοῦ Ἀρέμπ-γκίρ·

Ι', ἡ τῆς Τραπεζοῦντος, περιέχουσα τὰς Ἐπαρχίας τοῦ Πόντου καὶ τῆς Κολχίδος, καὶ διηρημένη εἰς ἕξ Ἐπαρχίας: τὴν τῆς Τραπεζοῦντος, τὴν τῆς Λαζικῆς, τὴν τοῦ Γκιουμούσ-χανέ (Χαλδίας), τὴν τοῦ Τζαννίκ, τὴν τοῦ Ὀρδοῦ καὶ τὴν τοῦ Καρὰ-χχισάρ (Ἀπαμείας)·

ΙΑ', ἡ τοῦ Κιουρδιστάν, διηρημένη εἰς τρεῖς Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Μαρδὶν, τὴν τοῦ Σάρτσ (Σάρδεων) καὶ τὴν τοῦ Διγιάρ-μπέκρ·

ΙΒ', ἡ τοῦ Βάν, περιέχουσα τὴν πάλαι Ἀσυρίαν, καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς τρεῖς Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Βάν, τὴν τοῦ Μοσούλ καὶ τὴν τοῦ Χακκιαρῆ.

ΙΓ', ἡ τοῦ Χαλέμπ, περιέχουσα τὴν Κοίλην Συρίαν καὶ τὴν Χοσρονην, καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς πέντε Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Χαλέμπ, τὴν τοῦ Ἀντακίε, τὴν τοῦ Ἀϊντάμπ, τὴν τοῦ Ρακᾶ καὶ τὴν τοῦ Κχιλίσ·

ΙΔ', ἡ τῆς Σιδῶνος (Σαῖδ), περιέχουσα τὴν Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς ἑννέα Ἐπαρχίας: Τὴν τῆς Σαῖδ, τὴν τοῦ Λατακίε, τὴν τῆς Τριπόλεως, τὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, τὴν τῆς Ναζαρέτ, τὴν τῆς Πτολεμαίδος (Ἀκκία), τὴν τοῦ Ναμπλούζ, τὴν τοῦ Λιβάνου (Δουρζῆ) καὶ τὴν τῆς Βηρυτοῦ (Μπαῖρούτ) ἢ Μπηλάδι-Μπεχαρέ·

ΙΕ', ἡ τῆς Δαμασκού (Σσάμ,) ἐκτεινομένη μέχρι Παλμύρας, καὶ περιέχουσα τὴν κυρίως Συρίαν, ὑποδιηρημένη δὲ εἰς πέντε Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Σσάμ, τὴν τῆς Ἑμέσης (Ἑμς), τὴν τῆς Χαμά, τὴν τοῦ Χαουράν ἢ Μπεκᾶ-ούλ-ἄζιζ καὶ τὴν τοῦ Ἀτζελοῦν (1)·

ΙΣ', ἡ τοῦ Μπαγδάδ καὶ τοῦ Σσέχρζορ, μεθ' ἧς συνεχωνεύθησαν καὶ ἡ τῆς Μπάσρας καὶ τοῦ Ὀρφᾶ, περιέχουσα τὴν πάλαι Βαβυλωνίαν καὶ τὸ Τουρκμέν, καὶ ὑποδιηρημένη ἐπομένως εἰς δεκαπέντε ἢ δεκαῆξ Ἐπαρχίας: Τὴν τοῦ Μπαγδάδ, τὴν τῆς Μπάσρας, τὴν τοῦ Σσέχρ-ζορ, τὴν τοῦ Σουλεϊμανιέ, τὴν τοῦ Ῥεβεντούκ, τὴν τοῦ Κερκούκ, τὴν τοῦ Κχορσάν, τὴν τοῦ Διβανιέ, τὴν τοῦ Κεφρί, τὴν τοῦ Χανακίν, τὴν τοῦ Μπα-

(1) Εἰς τὴν τῆς Δαμασκού στραπεῖαν περιελήφθησαν τῷ 1865 αἱ τῆς Σιδῶνος καὶ Ἱερουσαλήμ ἐπαρχίαι, ἔδρα δὲ τοῦ πολιτικοῦ διοικητοῦ ὤρισθη ἀντὶ τῆς Δαμασκού ἢ Βηρυτοῦ, ὡς καταλληλοτέρη διὰ τὰ μεταξὺ Συρίας καὶ Εὐρώπης ἐμπορικὰ συμφέροντα.

δραγιᾶ, τὴν τοῦ Σαμαρᾶ, τὴν τοῦ Διλέμ, τὴν τοῦ Κερμπελᾶ, τὴν τοῦ Σεμαβᾶ καὶ τὴν τοῦ Μεντεφάκ. Οἱ εἰς τὴν Τοπαρχίαν ταύτην ὑπαγόμενοι Καζάδες συμποσοῦνται εἰς ἑκατὸν εἰκοσιπέντε·

ΙΖ', ἡ τοῦ Χαμπές, περιέχουσα τὴν δυτικὴν Πετραίαν Ἀραβίαν καὶ τὴν Αἰθιοπίαν, καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς τέσσαρας Ἐπαρχίας: τὴν τῆς Μέκκας, τὴν τῆς Μεδίνης (συμπεριλαμβανομένης ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Χαρέμ-Ὑ-Νεβεμπύ), τὴν τῆς Τζέδδας καὶ τὴν τοῦ Νέτζδ·

ΙΗ', ἡ τοῦ Ἰεμέν, περιέχουσα τὴν Εὐδαίμονα Ἀραβίαν, καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς πέντε Ἐπαρχίας: τὴν τῆς Μοκκᾶ, τὴν τῆς Σάν-ᾶ, τὴν τοῦ Ζεμπιδ, τὴν τοῦ Λοχχεϊᾶ καὶ τὴν τοῦ Ἀμπ-οὐ-ἄρισσ.

Ἐν Ἀφρικῇ.

Α', ἡ τοῦ Μισρ, ἡ ἀρχαία Αἴγυπτος, ὑποδιηρημένη εἰς δώδεκα ἑπαρχίας, ὧν τὰ ὀνόματα παραλείπομεν, ὡς ὑποτελούσης ἤδη τῆς Αἰγύπτου εἰς αὐτόνομον, εἰ καὶ μὴ ἐντελῶς ἀνεξάρτητον, ἡγεμόνα·

Β', ἡ τοῦ Ταράμπολοῦζ-Γκάρμπ, διηρημένη εἰς πέντε ἑπαρχίας: τὴν τῆς Τριπόλεως, τὴν τοῦ Μπενγκαζῆ, τὴν τοῦ Κάμς, τὴν τοῦ Τζεμπέλι-γκαρμπιέ καὶ τὴν τοῦ Φεττζάν·

Γ', ἡ τῆς Τύνιδος (Τούνουζ), ἀποτελοῦσα μίαν μόνην Ἐπαρχίαν.

Αἱ τοπαρχίαι καὶ ἑπαρχίαι αὗται, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἀπὸ τινων ἐτῶν περιστάλη, καθὼς εἵπομεν, καὶ περιστέλλεται ὁλονέν, διωκοῦντο ὑπὸ Πασσάδων (1), οἱ ὅποιοι διεκρίνοντο ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν ταῖς σημαίαις αὐτῶν ἀνηρτημένων ἵππουρίδων (τοῦ γ (2)), εἰς πρώτης τάξεως (τριῶν ἵππουρίδων), δευτέρας τάξεως (δύο ἵππουρίδων) καὶ τρίτης τάξεως (μιας ἵππουρίδος). Ἐξ αὐτῶν δὲ οἱ διοικηταὶ τῆς Σόφιας καὶ τῆς Κιουτάχγίας ἦσαν δικαιοματικῶς στρατάρχαι (Μπεϊλέρ-μπεη), καὶ ἤρχον ὡς τοιοῦτοι, ὁ μὲν τοῦ τῆς Εὐρώπης στρατοῦ, ὁ δὲ τοῦ τῆς Ἀσίας. Σήμερον οἱ βαθμοὶ τῆς πολιτικῆς ἢ διοικητικῆς ἱεραρχίας, ἀναλογισθέντες πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς, εἶνε κυρίως τέσσαρες: ὁ τοῦ Μουσσίρ, ἀναλογῶν πρὸς τὸν Maréchal, ὁ τοῦ Φερικ, ὁ τοῦ Λιβᾶ καὶ ὁ τοῦ Μίρι-Ἀλέμ.

Ἐκαστος Πασσᾶς εἶνε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του, ὅ,τι δι' ὅλον τὸ Κράτος ὁ Βεζίρης. Ἐχει ἐπομένως καὶ αὐτῶν ἕκαστος τὸν Κεαγιᾶν, τὸν Δεφθερδά-

(1) Ἡ λέξις Πασσᾶ εἶνε, κατὰ τινας, Περσικῆ, σύνθετος ἐκ τοῦ Πᾶ (ποῦς) καὶ Σᾶχ (βασιλεὺς), καὶ σημαίνει κυρίως τὸν τοποτηρητὴν ἢ ἐπίτροπον τοῦ κρατοῦντος, τὸν διοικοῦντα ἀντ' αὐτοῦ, δηλαδὴ (καθὼς λέγουσι κοινῶς ἐν Ἑλλάδι) εἰς τὸ πόδι του. (2) Ἴδε Κεφ. Η'.

ρην καὶ τὸν Διβάν-ἐφέντην 'του, καθὼς καὶ ἓνα Μουφτὴν διὰ τοὺς φετβά-
δες. Εἶχον δὲ μέχρι τινὸς καὶ ἀπόλυτον ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου· ἀλλὰ,
μετὰ τὸ Τανζιμάτ, περιωρίσθη ἡ ἰσχὺς αὕτη, καὶ θανατικὴ ποινὴ 'δὲν ἐκτε-
λεῖται χωρὶς ὑπογραφῆς τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ Δεφθερδάρης ἡ Μοχασιλ, εἰσπράκτωρ καὶ ἐλεγκτὴς (Κήν-
σωρ) τῶν προσόδων τῆς τοπαρχίας, ἐδρεύων ὅπου καὶ ὁ τοπάρχης, διο-
ρίζεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ διαχειρίζεται, κατὰ τὰς
διαταγὰς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ Πασσᾶ, πάσας τὰς προσόδους, δί-
δων λόγον τῆς διαχειρίσεως αὐτοῦ εἰς μόνον τὸ Διβάνι τῆς ΚΠ. Τὴν αὐ-
τὴν δικαιοδοσίαν ἔχει καὶ ὁ Μάλ-μουδιρί ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ.

Ἐκαστος Βαλῆς ἔχει παρ' ἑαυτῷ καὶ ἓν μέγα ἡ Νομαρχιακὸν Συμ-
βούλιον (Μετζλίς), ἐδρεύον ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ τοῦ Ἐϊαλετίου, καὶ
συνερχόμενον καθ' ἑβδομάδα ἐν ἡμέρᾳ ὠρισμένη, συγκαίμενον δὲ ἐκ τοῦ
Καδῆ, τοῦ Δεφθερδάρη, τοῦ Μουφτῆ, τοῦ Ἐπισκόπου (Γραικοῦ ἢ Ἀρμε-
νίου) ἢ τοῦ Ἀρχιεραδίνου (τούτων ἐχόντων συμβουλευτικὴν μόνον ψῆφον),
καὶ ἐκ τῶν προκρίτων ἢ δημογερόντων ἐξ ἐκάστης ἐθνικότητος, ἐκλεγομέ-
νων ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὁμοεθνῶν καὶ ἐπικυρουμένων ὑπὸ τοῦ Πασσᾶ.
Ἔχει δὲ καὶ δύο Γραμματεῖς, στελλομένους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ ΚΠ.

Ὑπάρχει δὲ ἐν ἐκάστη πρωτεύουσῃ ἐπαρχίας καὶ ἓν ἀστυνομικὸν γρα-
φεῖον, συγκαίμενον ἐξ ἐνὸς ἀστυνόμου καὶ ἐνὸς ὑπαστυνόμου μετὰ τοῦ
ἀναγκαίου προσωπικοῦ.

Ὡσαύτως δὲ καὶ ἕκαστος Καϊμακάμης, ἡ διοικητὴς ἐπαρχίας, τελῶν
ὑπὸ τὸν Βαλῆν, ἔχει παρ' ἑαυτῷ ἐν ἐπαρχιακὸν Συμβούλιον συγκαίμενον
ἐκ τῶν αὐτῶν ἀναλόγως μελῶν.

Οἱ δὲ Καζάδες διέπονται ὑπὸ Μουδίριδων, ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῶν Καϊ-
μακάμ, καὶ ἐχόντων παρ' ἑαυτοῖς Συμβούλιον ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ τόπου
(Βουτζούχ).

Οἱ δὲ δῆμοι διοικοῦνται ὑπὸ ἐνὸς Κοτζᾶ-μπασῆ (δημογέροντος) Ὁθω-
μανοῦ ἢ Χριστιανοῦ, ἐκλεγομένου ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καὶ ἐπικυρουμένου
ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ, ἐκπληροῦντος δὲ συγχρόνως καὶ δημάρχου καὶ εἰσπρά-
κτορος καθήκοντα.

Ὅσα δὲ καὶ εἴπωσιν οἱ κρίνοντες ἐκ προκαταλήψεως καὶ κακίζοντες
πάντα τὰ κατὰ τὴν Τουρκίαν, μόνον διότι εἶνε Τουρκικά, εἶνε ὁμολογού-
μενον, ὅτι κατὰ τὰς ἐκλογὰς ταύτας προτιμῶνται συνήθως οἱ ἐμπειρότε-
ροι, ἐὰν οὐχὶ πάντοτε καὶ οἱ τιμιώτεροι, ἐν γένει δὲ οἱ γεροντότεροι καὶ
πλουσιώτεροι. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Τουρκία εἶχεν αἰετοτε τὸ δημοτικώτερον ἀν-
τιπροσωπικὸν σύστημα καὶ τὴν πλέον ἐκτεταμένην κοινωνικὴν ἐλευθερίαν,

ὁσάκις δὲν γίνεται ἢ γίνεται κακὴ χρῆσις τῆς ἐλευθερίας ταύτης, αἴτιοι εἶνε αὐτοὶ οἱ τῶν κοινοτήτων ἀντιπρόσωποι, εἴτε Ῥεαγιάδες εἶνε, εἴτε Τοῦρκοι. Τοῦτο εἶνε ἡ ἀλ' ἡ θ ε ι α.

Ἄλλοτε αἱ κοινότητες ἐδημαρχοῦντο ὑπὸ τῶν λεγομένων Ἀγιάν (1), οἱ ὅποιοι ἀνεπλήρουν τοὺς ἐπὶ Ῥωμαίων Δεκάνοους ἢ Δεκαπρώτους, ἢ μᾶλλον τοὺς λεγομένους Δεφένσωρες, διορισθέντας τὸ πρῶτον ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος, πέντε καθ' ἐκάστην πόλιν ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων πολιτῶν, ἐκλεγομένους ἐπὶ πενταετίαν ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων, τῶν Κληρικῶν, τῶν κτηματιῶν καὶ τῶν δημοτικῶν ἀξιωματικῶν, καὶ ἐπικυρουμένων ὑπὸ τῶν Ἐπαρχῶν. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ φυσικοὶ προστάται καὶ ὑπερασπισταὶ τῶν ἀπροστατεύτων, ἐδίκαζον τὰς μικρὰς ὑποθέσεις καὶ παρέπεμπον τὰς ἄλλας εἰς τοὺς τακτικοὺς δικαστάς. Καθῆκον δὲ αὐτῶν ἦτον ἵνα διαμαρτύρωνται κατὰ τῶν καταχρήσεων τῶν ὑπαλλήλων, κατὰ τῶν ἀνίσων φορολογιῶν καὶ ἄλλων καταπιέσεων, καὶ ἐν γένει ἵνα κάμνωσιν, ὡς πρὸς τὰ διοικητικὰ μέτρα, παρατηρήσεις μόνον, ὡς μηδεμίαν ἔχοντες ἐκτελεστικὴν δύναμιν. Κατὰ μίμησιν αὐτῶν ἐξελέχθησαν ἔπειτα καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Δεφένσωρες, λαϊκοὶ ἐπιφορτισμένοι τὴν ἐνώπιον τῶν κοσμικῶν δικαστηρίων ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τῶν Ἐκκλησιῶν.

Τὰ δὲ χωρία, καθὼς καὶ αἱ ἐνορίαι ἢ συνοικίαι (μ α χ α λ ἔ) τῶν μεγαλοπόλεων, διέπονται ὑπὸ Κεαγιάδων ἢ Μουκτάριδων, τῶν ὁποίων προίσταται διοικητικῶς ὁ Σοῦμπασης, ἀναλογῶν πρὸς τὸν Curator aquarum τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων, ὅς τις ἦν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ Κράτους, διὰ τὴν περὶ τῶν ὑδάτων φροντίδα, ὣν εἶχε τόσῃ ἀνάγκῃ ἡ παλαιὰ καὶ, πολὺ πλειοτέραν, ἡ νέα Ῥώμη. Ὅθεν καὶ ὁ Σουλτάν-Μεχμέδ, ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν, διώρισε τὸν Σουλεϊμάν-μπεην, κατὰ μὲν τὸν Δούκαν, Ἐπαρχον, κατὰ δὲ τὸν Λεῦγκλάδιον, Σοῦμπασιν τῆς ΚΠ.

Τῶν Τοπαρχῶν καὶ διοικητῶν τούτων οἱ μισθοὶ διαφέρουσι κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν. Ἐν γένει δὲ, οἱ μὲν τῆς πρώτης τάξεως ἔχουσι κατὰ μῆνα 50—70,000 γρόσια, οἱ τῆς Δευτέρας 15—30,000, οἱ τῆς Τρίτης 5—10,000, οἱ Μάλ-μουδρι 5,000, καὶ καθεξῆς.

(1) Ἀπὸ τοῦ Ἀραβικοῦ ἄϊν, ὁ ὀρθαλμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Διοικητικὸς Ὁργανισμὸς, ἡ περὶ τοῦ εἶδους τῆς Κυβερνήσεως.

»Τὸ Τουρκικὸν πολίτευμα εἶνε οὐσιωδῶς θεοκρατικὸν καὶ στρατιωτικόν, ὃ δὲ διοργανισμὸς τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς φύσεως, δημοκρατικὸς, ἵνα μὴ εἰπωμεν ὀχλοκρατικὸς μᾶλλον. Τοῦτο φαίνεται, ἐκ πρώτης ὄψεως, εἰς τοὺς μὴ σπουδάσαντας κατὰ βάθος τὴν Τουρκικὴν κοινωνίαν, ἀκατάληπτον· ἀλλ' οὐχ ἥττον οὕτως ἔχει διότι ἡ φαινόμενη ἀπόλυτος κυριαρχία ἐνὸς μόνου ἔχει ὅριον τὴν ἀνοχὴν τοῦ λαοῦ· ἐκεῖ ὁμως ἐκλείπει (1). Τοῦτο δὲ γενήσεται κατάδηλον ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἐκτεθησομένων.

Καὶ πρῶτον, »σφάλλονται παραδόξως, λέγει ὁ Henri Mathieu, οἱ νομίζοντες τὸ Κχαλιφάτ συνέχειαν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Προφήτου· διότι ὁ Μωάμεθ οὐδεμίαν παραδέχεται μονοκρατορίαν ἐν τῷ Ἰσλάμ, ἐπαναλαμβάνει μάλιστα συχνότατα ὅτι ἡ ὑπερτάτη κυριαρχία ἀνήκει μόνῳ τῷ Θεῷ· ἑαυτὸν δὲ παρεισάγει ὡς ἀπλοῦν ὑποφήτην τοῦ θείου λόγου, καὶ ὡς ἄρχοντα, κρίνοντα κατὰ τὸν Νόμον τοῦ Κοῦρ-ἄν. Τὸ δὲ Κχαλιφάτ, τὸ συστηθὲν ὑπὸ τοῦ Προφήτου ζῶντος, οὐδὲν ἦν ἄλλο, εἰμὴ εἶδος ἐπιτροπείας, συστηθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἐν Μεδίνῃ, διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν ἐκδήμων στρατειῶν. Ἀποθνήσκων ὁμως, ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην τοῦ 'ν' ἀσφαλίσει τὸ ἔργον 'του, καὶ ὠνόμασε διάδοχόν 'του τὸν πενθερόν 'του Ἀμπ-οὐ-Μπέκρ· ἀλλ' εἰς τὸ Κχαλιφάτ τοῦτο ὥρισε τριάκοντα μόνον ἐτῶν διάρκειαν, ἀναθεματίσας πᾶσαν ἀπόπειραν ἀρχιερατείας καὶ αὐτοκρατορίας. Ὁμέρ δὲ, ὁ διάδοχος τοῦ Ἀμπ-οὐ-Μπέκρ, ἔλαβε τὸν τίτλον Ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν (Ἐμίρ οὐλ-μουμινίν). Ἀλλὰ, δολοφονηθέντος τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν, ἡ ἀρπαγὴ, ἣν εἶχε προαισθανθῇ ὁ Μωάμεθ, ἐπραγματοποιήθη, καὶ τὸ προφητικὸν ἰνδαλμα ἐξεμνηδενίσθη ἐπὶ τῆς αἰμοχαροῦς δυναστείας τῶν Ὀμνιαδῶν. Τὸ Κχαλιφάτ ὁμως, καὶ τοι ἐξουθενισθὲν διὰ τὴν ὑπὸ τοὺς Τατάρους ταπείνωσιν καὶ τὴν κατὰ τὸ 1258 πτώσιν τοῦ Βαγδάτ, ἐξηκολούθει οὐχ ἥττον 'να ὑφίσταται ἐν τοῖς τῶν Ἀβασιδῶν ἀπογόνους, καταφυγόντων εἰς τὸ Κάιρον. Σελήμ δὲ ὁ Α', κυριεύσας τῷ 1517 τὴν Αἴγυπτον, ἠνάγκασε τὸν τελευταῖον τῶν ἡγεμόνων τούτων 'να παραιτήσῃ τὸν τίτλον 'του, ὡς πρώτου Ἰμάμ, καὶ 'να τῷ παραδώσῃ τὴν

(1) Ἴδε καὶ τὸν Μοντέσκιον ἐν τῷ περὶ τοῦ Μεγαλείου καὶ τῆς παρχμῆς τῶν Ῥωμ. Κεφ. ΙΓ'.

σημαίαν τοῦ Προφήτου. Ὑποταγέντος δὲ συγχρόνως καὶ τοῦ Σσερίφου τῆς Μέκκας, καὶ πέμψαντος αὐτῷ τὰς κλεῖς τοῦ Κααμπᾶ, οὐδεὶς ἐτόλμησε πλέον ἢ ἀμφισβητήσῃ τῷ Ὀθωμανῷ ἡγεμόνι τοὺς τίτλους τοῦ Κχαλίφου καὶ τοῦ πρώτου Ἰμάμου.»

Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡ μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων ἰσότης εἶνε οὐχὶ φαντασιώδης, ἀλλὰ πραγματική, καὶ τόσον ἐντελής, ὥστε ὑπερτερεῖ οὐ μόνον τὴν τῶν συνταγματικωτέρων πολιτευμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀκραιφνῶς δημοκρατικῶν, μῆτε τῆς Ἀμερικῆς ἐξαιρουμένης· διότι μεταξὺ τῶν ἀτόμων οὐδεμίᾳ ἄλλῃ διάκρισις ὑφίσταται παρὰ τὴν ἀπὸ τῆς δημοσίας θέσεως, τὴν ὁποίαν ἐπειδὴ καὶ ὁ ἐλάχιστος αὐτῶν δύναται ἵνα ἐλπίζῃ καὶ ἵνα ἐπιδιώκῃ, καὶ, ἐὰν ἐπιτύχῃ, ἵνα γένῃ καὶ βεζίρης καὶ γαμβρὸς τοῦ Σουλτάνου (1), ἡ πεποιθήσις αὕτη δίδει εἰς ὅλους αὐτῶν ἐν γένει εἶδος τι μεγαλοφροσύνης καὶ ἀξιοπρεπείας. Ὁ δὲ ἀπὸ τῆς κατωτάτης τάξεως ὑψωθείς, ἔστω καὶ αἰφνιδίως, εἰς τὴν ἐξοχωτέραν θέσιν, λαμβάνει πάραυτα καὶ χωρὶς δυσκολίας τὴν ἐμβρίθειαν καὶ τὸ ὕψος, ὅπερ ἀπαιτεῖ τὸ νέον αὐτοῦ ἐπάγγελμα, χωρὶς διὰ τοῦτο ἵνα διεγείρῃ τὸν ἐλάχιστον θαυμασμόν.

Ἀφ' ἐτέρου ἡ ἑλλειψὶς κληρονομικῆς εὐγενείας ἔδεν ἀφίνει χώραν πρὸς σύστασιν ἀριστοκρατίας. Ὅθεν ἄλλη κληρονομικὴ ἀριστοκρατία παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἔδεν ὑπάρχει παρὰ τὴν τῶν Ἐμίριδων, τῶν ἀπογόνων δηλ. τοῦ Μωάμεθ ἀπὸ τῶν δύο υἱῶν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Φατμᾶ. Οἱ Ἐμίραι τοῦ Χεττζᾶζ ἀξιοῦσι, καὶ φαίνεται πιθανόν, ὅτι εἶνε οἱ γνησιώτεροι, διαιροῦνται δὲ εἰς πατριάς καὶ φυλάς καὶ ἔδεν ἐπιγαμβρεύουσι μεθ' ἑτεροφύλων. Οἱ δὲ πενόμενοι ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσι παρὰ τῆς Κυβερνήσεως σύνταξιν, καὶ οὐ μόνον ἔδεν ἐντρέπονται, ἀλλὰ καὶ καυχῶνται διὰ τοῦτο. Ἰδίως δὲ οἱ Σσερίφαι τῆς Μέκκας διαιροῦνται εἰς δύο ἀνίσους τάξεις ἢ βαθμοὺς, ἐξ ὧν οἱ μὲν τῆς πρώτης τάξεως ἔδεν γίνονται εἰμὴ στρατιωτικοὶ μόνον καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι· οἱ δὲ τῆς δευτέρας συγγέονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Σείδ. Αἱ θυγατέρες τῶν πρώτων ἔδεν ὑπανδρεύονται. Ἀγνοεῖται δὲ ἡ αἰτία, λέγει ὁ συγγραφεὺς (2), παρ' οὗ δανειζόμεθα τὰς λέξεις ταύτας.

Μετὰ δὲ τὸν τοῦ Σσερίφ ὑπάρχει καὶ τις ἕτερος τίτλος κληρονομικῆς εὐγενείας, ὁ τοῦ Μπέη, διδόμενος εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν Βεζιρῶν καὶ Πασσάδων, χωρὶς οὐδενὸς ὅμως προνομίου. Ὀλίγαι δὲ οἰκογένειαι διετήρησαν ἐπὶ τινα ἔτη εἶδος εὐγενείας ἢ μᾶλλον ἰσχύος πολιτικῆς κληρονομικῶς. Μία ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Μιχαλόγλου, τῆς ὁποίας,

(1) Ἴδε προσωτέρω, Κεφ. Γ'. τοῦ Β'. τμήματος. (2) Ch. Didier, Séjour chez le grand Chérif de la Mecque.

σωζομένης ἔτι μέχρι τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, πολλὰ μέλη διέπρεψαν ἐν τῇ ἀνωτάτῃ τῆς Τουρκικῆς πολιτείας περιωπῇ. Κατήγετο δὲ ἀπὸ Μιχαήλ τοῦ Σπανοῦ (Κιοσέ), διοικητοῦ τοῦ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ φρουρίου Ἐρμὲν-Καγιᾶ (Ὀρμενίου), κειμένου μεταξύ τῶν ποταμῶν Λύκου καὶ Σαγ-γαρίου, τοῦ ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ Σουλτάν-Ὀσμάν τοῦ Α', εἰς τὸν ὁποῖον προδοὺς τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ διοικητοῦ τοῦ Γενί-χισάρ, καὶ ἐγκολπωθεὶς τὸν Ἰσλαμισμόν, συνετέλεσε πολὺ διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ τοῦ παραδείγματός του εἰς τὰ κατορθώματα τοῦ Ὀσμάν (1).

Μετὰ τοὺς Μιχάλογλου διέπρεψαν οἱ Κιοπρού. Ὁ τρίτος μάλιστα αὐτῶν, Μουσταφᾶ-Πασσᾶς, ὁ ἐπικληθεὶς Ἐνάρετος (Φαζλὺ), διότι ἦτον καθαυτὸ Τούρκος, θρησκός, ἀκριβοδίκαιος, ἀνυπόκριτος, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις, καὶ τοι ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν (Εὐρωπαίων), ἡσφάλισε διὰ τῶν νέων διατάξεων (νιζάμι-τζεδήδ) τὴν ὑπαρξίν τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων, θέσας αὐτοὺς, καθὼ βραγιάδας, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Νόμου, καὶ προμηθεύσας αὐτοῖς ἀνεπηρέαστον τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀστυκῶν δικαιωμάτων (2).

Ἐφ' ἡμῶν δὲ οἱ Τσαπάνογλου καὶ Καραοσμάνογλου, ἡγεμονεύσαντες, εἰ καὶ ἀνευθύνως, ἀλλ' αὐτόχρομα πατρικῶς ὑπὸ τὸν παρὰδοξον τίτλον Δερέμπεη, ὁ μὲν τῆς Καραμανίας, ὁ δὲ τῆς Ἰωνίας, ἀφῆκαν τὸ ὄνομα αὐτῶν εὐλογοῦμενον εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν.

Ὑπῆρξαν δὲ καὶ ἐν Σκόδρᾳ, Βοσθνίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἡγεμονικαὶ τινες κατὰ διαδοχὴν οἰκογένειαι, τῶν ὁποίων ὅμως τὴν ἐπιτόπιον ἐπιρροήν οὐδετέρωσεν ἐπ' ἐσχάτων ἡ κεντρικὴ ἐξουσία.

Μετὰ δὲ τὸν Σουλτάνον καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, ἔρχεται, λόγῳ κοινωνικῆς διακρίσεως, τὸ προνομιοῦχον σῶμα τῶν Οὐλεμᾶ, περὶ ὧν ἐν οἰκείῳ τόπῳ. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπάρχουσι τρεῖς παλαιαὶ οἰκογένειαι, διακριθεῖσαι κατὰ προνόμιον ἑκπαλαι, ἡ τῶν Ταρὰκτσῆ-ζαδὲ, Πιρι-ζαδὲ καὶ Δαμὰτ-ζαδὲ, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐκλέγονται συνήθως οἱ κατὰ καιροὺς Σείχ-οὐλ-ισλάμαι καὶ ἄλλοι τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κλήρου.

Τοιαύτη δὲ ὑπάρχει, ὡς πρὸς τὴν ἰσότητά ταύτην, ἡ ἐλευθερία, ὥστε παρετηρήθη ὅτι οἱ πλείότεροι καὶ ἐπισημότεροι πασσάδες ὑπῆρξαν κατ' ἀρχὰς δοῦλοι. Ὅθεν καὶ τὸ ἀστειότατον ἐκεῖνο σκῶμμα τοῦ ἐπὶ Σουλτάν-Μεχμέδ τοῦ Δ' διακριθέντος Σαρῆ-κιατῆμπ, ὅς τις, ἐρωτηθεὶς ποτε ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν Γενιτσάρων, πρὸς τοὺς ὁποίους συνηγμένους εἶχεν

(1) Ἴδε σελ. 537 τοῦ Α'. Μέρους. (2) Ἴδε σελ. 438 τοῦ Β'. Μέρους.

υπάγει: »Πόθεν ἔρχεσαι, Σαρῆ-κιάτῆμπ;—Ἀπὸ τοῦ Σκλαβοπαζάρου (1), ἀπεκρίθη, ἐννοῶν τὸ Διδάνι, τοῦ ὁποίου οἱ πλείότεροι τῶν συνέδρων εἶχον χρηματίση προτοῦ σκλάβου.

Καὶ ἐν τούτῳ, ἂν καὶ εἰς τὸ κοινὸν δίκαιον οὐδεμία ὑπάρχῃ διάκρισις καὶ τὸ πολίτευμα εἶνε, καθὼς εἶπομεν, δημοκρατικόν, οἱ ὑπὸ τὸ πολίτευμα τοῦτο ζῶντες διαιροῦνται εἰς δύο τάξεις λαοῦ, τῶν ὁποίων οὔτε τὰ δικαιώματα οὔτε ἡ ἰσχὺς εἶνεῖσαι τοὺς Μουσουλμάνους καὶ τοὺς Ῥεαγιάδας.

Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Μουσουλμάνοι ὑποδιαιροῦνται εἰς τοὺς κατακτησαντας (τοὺς κυρίως Τούρκους) καὶ τοὺς κατακτηθέντας (τὸ πλεῖστον Ἀραβας)· ἡ δὲ συνήθεια ἐνομιμοποίησέ πως εἰδὸς τι ὑπεροχῆς καὶ μεταξὺ τοῦ κυρίως Τούρκου καὶ τοῦ Ὁσμανλὺ, καὶ ὁ δευτέρως φρονεῖ ἑαυτὸν εὐγενέστερον οὐχὶ μόνον ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀραβος καὶ τοῦ Αἰγυπτίου καὶ τοῦ Κιούρδου καὶ τοῦ Γιουρούκου κτλ., τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἀπολαμβάνει ἀκριβῶς τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε σχεδὸν ἤρξεν ὡς σατράπης ἢ στρατηγὸς Αἰθίοψ. Τὴν διάκρισιν ταύτην θέλομεν ἀναπτύξῃ, προχωροῦντες, ἀκριβέστερον.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη τὰ κυριώτερα ἐλατήρια τοῦ πολιτικοῦ τούτου μηχανήματος, τὸ ὁποῖον διευθύνει τσαῦτα ἑτερογενῇ στοιχείᾳ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας χωρὶς συγκρούσεως καὶ παρατηροῦμεν ἐν πρώτοις, ὅτι ἅμα τὸ Τουρκικὸν ἔθνος κατηρτίσθη, μετὰ τὴν κατάκτησιν, εἰς πολιτικὸν σῶμα, ἐσχηματίσθησαν ἐν αὐτῷ τρεῖς δυνάμεις: Ὁ Μονάρχης, οἱ Οὐλεμὰ καὶ ὁ στρατός. Καὶ ὁ μὲν μονάρχης ἔτεινεν εἰς τὸ ἵνα προσηλώσῃ εἰς ἑαυτὸν ἢ ἵνα οὐδετερώσῃ δι' ἀλλήλων τὴν ἐπιρροήν τῶν Οὐλεμὰ καὶ τοῦ στρατοῦ· οἱ δὲ Οὐλεμὰ, συνήθως πλέον πεπαιδευμένοι καὶ τοῦ μονάρχου καὶ τοῦ στρατοῦ, καὶ δυνάμενοι ἵνα κινῶσι τὸν λαὸν ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας, ἀπετέλουν τρόπον τινὰ τὴν ἀριστοκρατίαν· ὁ δὲ στρατός, ἰσχυρότερος τοῦ μονάρχου καὶ περιφρονῶν τοὺς Νομικοὺς (τοὺς καλαμαράδες), συνεπάθει μετὰ τοῦ ὄχλου, καὶ ὑποστηρίζόμενος ὑπὸ τῶν Δερβίσων, οἵτινες, καὶ τοὶ μοναχοί, ἦσαν πάντοτε ἐναντίοι τῶν Οὐλεμὰ, καθὼς θέλομεν ἀποδείξῃ κατόπιν, ἐμελλε φυσικῶς ἵνα ἀντιτάττεται εἰς τὰς θελήσεις τοῦ τε μονάρχου, ὅς τις τὸν ἤθελε πειθήνιον, καὶ τῶν Οὐλεμὰ, οἵτινες τὸν ἤθελον ἄφωνον. Πᾶσα δὲ ἡ τῶν Ὀθωμανῶν ἱστορία ἔδεν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἡ μακρὰ ἔρις, αἱ ραδιουργίαι, αἱ συμμαχίαι, οἱ ἀνταγωνισμοὶ τῶν τριῶν τούτων δυνάμεων. Καὶ οἱ μὲν Γενίτσαροι, πάντοτε σχεδὸν σύμμαχοι τῶν Οὐλεμὰ κατὰ τοῦ μονάρχου, ἀνέτρεπον αὐτὸν, ἵνα ἐκλέξωσιν ἄλλον καὶ λάβωσι

(1) Γεσίρμπαζαρή, ἴδε σελ. 410 τοῦ Α'. Μέρους.

τὸ τζουλοὺς ἄκτσεσι (1), καὶ μετ' ἐκεῖνον ἄλλον, ἵνα κερδήσωσι πάλιν· ὁ δὲ ὄχλος, συνήθως ὑπὲρ τῶν Γενιτσάρων, καθὼς οἱ ἄστοι (οἱ οἰκοκυραῖοι) ὑπὲρ τῶν Οὐλεμᾶ, συνεζήτουν περὶ τῶν κοινῶν ἐν τοῖς καφε-νείοις ἢ ταῖς πλατείαις, καὶ ὠπλίζοντο πρὸς ἀντικατάστασιν μιᾶς τυραννίας δι' ἄλλης, ὃ ἐστὶν ἡ τῆς καταδυναστείας διὰ τῆς ἀναρχίας, ἢ τῆς ἀναρχίας διὰ τῆς καταδυναστείας. Τὸ θέατρον δὲ τούτων ὅλων τῶν δια-πληκτισμῶν ἦτον μόνη ἡ πρωτεύουσα· ἡ δὲ λοιπὴ αὐτοκρατορία, μὴ δυ-ναμένη ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὴν πάλην, ὑπέκυπτεν, ἐκοῦσ' ἀέχουσα, εἰς τὰς θελήσεις τῆς πρωτεύουσας, καθὼς συνήθως γίνεται παντοῦ. Ἄλλ' οἱ Οὐ-λεμᾶ ἐβλεπον πάντοτε μετ' ἀγανακτήσεως τὰς ἐαυτῶν ἀποφάσεις παρα-γνωρίζουσας, καὶ ἐνεκόντουσαν κατὰ τῶν στρατιωτῶν. Τὴν ἀγανάκτησιν αὐ-τῶν ταύτην κατορθώσας ἐφ' ἡμῶν ἵνα ὑπεκκαύσῃ ὁ μεγαλοπράγμων Σουλ-τάν-Μαχμούδ, καὶ προσλαβὼν αὐτοὺς συμμάχους, ἐθριάμβευσε τέλος κατὰ τῶν Γενιτσάρων. Ἐκτοτε δὲ ἔδεν ὑπάρχουσι πλέον ἐν τῷ Τουρκικῷ Κράτει, εἰμὴ δύο δυνάμεις, ἢ μᾶλλον μία καὶ μόνη· διότι ἡ σύστασις τακτικοῦ στρατοῦ, καταστήσασα τὸν μονάρχην κύριον τῆς πρωτευούσης, ὑπέβαλε τὸν Μουφτὴν εἰς τὰ νεύματά του. Οὐχ ἦττον ὁμως, ἐὰν σήμερον ὁ Σείχ-οὐλ-ισλάμης κηρύττῃ σύμφωνον πρὸς τε τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Νόμου μίαν ὁποῖαν δήποτε διαταγὴν, αὔριον αὐτὸς οὗτος ἢ ἄλλος δύναται ἵνα τὴν ἀποκρούσῃ. Ὡστε μένει πάντοτε μία ἰσχυρὰ καὶ πολυάριθμος μερίς, ἡ τῶν Οὐλεμᾶ, μετὰ τῶν ὁποίων συντίθενται οἱ κυρίως Μουσουλ-μάνοι καὶ μετ' αὐτῶν, ἐν καιρῷ ἀνάγκης, ἐπειδὴ ἔδεν ὑφίσταται πλέον ἡ ἐπιρροή τοῦ στρατοῦ, οἱ φιλοτάραχοι καὶ λογοποιοὶ Δερβίσαι.

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων ἐξηγεῖται εὐκόλως διατί τοσαῦται ἐπαναστά-σεις ὀργανίσθησαν καὶ ἐπέτυχον μετὰ τοσαύτης ταχύτητος καὶ εὐκολίας. Ἡσυχωτέρα ἐπανάστασις παρὰ τὴν κατὰ τοῦ Σουλτάν-Ἡβραῆμ· ἔδεν ὑ-πῆρξε· διότι ἐτελείωσεν ἐντὸς 40 ὥρων, χωρὶς ἵνα φονευθῇ κανεὶς ἄλλος παρὰ τὸν Σουλτάνον, τὸν Βεζίρην καὶ Καδῆ-οὐλ-ἀσκέρην. Τοῦτο δὲ διότι τὸ ἱερατεῖον καὶ ὁ στρατὸς ἦσαν σύμφωνοι, πρωταίτιος δὲ τῆς ἐπαναστά-σεως ὁ Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμης, προσβληθεὶς εἰς τὰ καίρια διὰ τὴν τῆς θυγα-τρός του ἄρπαγὴν. Καὶ οὕτως ὁ πρὸ μικροῦ ἀπόλυτος μονάρχης μιᾶς τῶν μεγαλητέρων ἐπικρατειῶν τοῦ κόσμου ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ δημίου ἐντὸς τῆς πρωτευούσης του καὶ τοῦ παλατίου του, βασιλεύοντος τοῦ υἱοῦ του, τῶν δὲ διαταγῶν τῆς παντοδυναμίου μητρός του ἐκτελουμένων πανταχόθι τοῦ Κράτους! Καὶ εἶχε δίκαιον ἐφ' ἡμῶν ὁ περίφημος Χουσεῖν (Ἀγᾶ)

(1) Ἴδε ἀπόπιν περὶ τούτου.

πασσᾶς· ἵνα εἴπῃ μετὰ τὴν τῶν Γενιτσάρων καταστροφὴν πρὸς τὸν διερ-
μηνέα τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας K. Desgranges, ἀφ' οὗ τὸν ἠρώτησε, Πό-
σον διήρκεσεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις; καὶ ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ὅτι, εἰκο-
σιπέντε-τριάντα ἔτη καὶ ἀκόμη ὁδὸν ἐτελείωσε, »Γράψε λοιπὸν εἰς τοὺς
Παρισίους ὅτι ἡμεῖς ἐτελειώσαμεν μίαν ἐντὸς εἰκοσιτριῶν λεπτῶν.

Ἄλλ' ὀφείλομεν ἵνα ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ κυριώτερον ὄπλον τῆς Τουρ-
κικῆς ἐξουσίας ὁδὸν εἶνε πάντοτε ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ἀνδρία, καὶ ὅτι ὅπου οὐκ
ἐφικνεῖται ἡ λεοντῇ, μεταχειρίζεται ἄσμενος τὴν ἀλωπεκὴν, καθὼς ὅλαι
αἱ ἀσθενεῖς Κυβερνήσεις. Ἡ δὲ προδοσία καὶ ἡ ἀπάτη εἶνε τὸ προχειρότε-
ρον, κατὰ δυστυχίαν, μέσον. Ὑπόσχεται ἀμνηστίαν, τὴν ὁποίαν ἀθετεῖ
ἐνδίδει, ἵνα παγιδύσῃ· προσποιεῖται φιλίαν, ἐν ᾧ μελετᾷ ἐκδίκησιν. Ὅλαι
δὲ, χωρὶς ἐξαιρέσεως, αἱ ἐπιτυχίαι αὐτῆς πρὸς καταστολὴν τῶν στά-
σεων καὶ τιμωρίαν τῶν πρωταιτίων ὀφείλονται εἰς τὰ ἀγενῆ ταῦτα μέσα(1).
Ἀξιώτερος δὲ ὑπάλληλος λογίζεται ὁ μεταχειριζόμενος τὸ ὄπλον τοῦτο
ἐπιτηδείοτερον (2). Τὸ δὲ δηλητήριο εἶνε τὸ προχειρότερον μέσον τῶν πο-
λιτικῶν τούτων δολοφονιῶν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ μεγιστᾶνες, φιλοξενούμενοι
παρ' ἀλλήλοις, ἐτοιμάζονται ὡς πρὸς ἐξοδὸν πρὸ τῆς ἐπισκέψεως. Ὑπάρ-
χουσι δὲ ἔτοιμοι πάντοτε Σείδαί, εἰς τοὺς ὁποίους πολλάκις ἐμπιστεύει
ἡ ἐξουσία τὴν τῶν τοιούτων μυστηρίων ἐκτέλεσιν· καὶ ἐπειδὴ οἱ τοιοῦτοι
διακινδυνεύουσι τὴν ζωὴν αὐτῶν λόγῳ κέρδους, ἡ ἐξουσία οὐδέποτε τοὺς
διεκδικεῖ. Πολλοὺς δὲ τοιούτους ἐφάνενον οἱ παλαιοὶ ἰσχυροὶ σατράπαι, πρὶν
καταπέσωσιν. Ἄλλ', ἂν καὶ λυπηρὸν, ὀφείλομεν ὁμῶς ἐπίσης ἵνα προσο-
μολογήσωμεν ὅτι καὶ ἡ ἐλεεινὴ τῶν Βυζαντινῶν Αὐλὴ ὁδὸν ἔμεινε κατὰ
τοῦτο πολὺ ὀπίσω τῆς Τουρκικῆς. Παραδειγμάτων ὁδὸν εἶν' ἀνάγκη· διότι,
ἦν ἂν πρώτην σελίδα τῆς Τουρκικῆς Ἱστορίας ἀνοίξῃ τις ὁδὸν ἔχει εἰμὴ
ἂν ἀντιγράψῃ.

Ἄλλ' οὐχ ἥττον δύο-τρία σύγχρονα παραδείγματα πρὸς χαρακτηρισμὸν
τῆς ἀθλίας ταύτης πολιτικῆς, τῆς ὁποίας οὐδενὸς, κατὰ δυστυχίαν, ἔθνους
ἡ ἱστορία εἶνε ἀπηλλαγμένη· διότι τὸ σατανικὸν ἀξίωμα: »Νεκρὸς οὐ δά-
κνει,« ὁδὸν εἶνε χθεσινὸν καὶ προχθεσινόν, ὁδὸν θέλουσιν ἴσως λογισθῇ πε-
ριττά :

Ὁ περίφημος Βεζίρης Ῥεσσίδ-Μεχμέδ-πασσᾶς, ὁ γνωστότερος παρ' ἡ-
μῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κιουταχγῆ, ἤθελε ἵνα ξεκάμῃ τὸν Ἰσμαήλ-μπεην ἐξ Αὐ-
λῶνος, ἰσχυρὸν ἄρχοντα Ἀλβανόν, ὃν ὑπώπτειεν· ἀλλ' ὁ Ἰσμαήλ ἦτον

(1) Τοῦτο δηλοῖ καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς γνωστοτάτη προίμια, ὅτι ὁ Ὀθωμανὸς συλλαμβάνει τὸν
λαγῶν δὲ τῆς ἀμάξης. (2) Ἰδε καὶ σελ. 419 τοῦ Β'. Μέρους.

καλῶς πεφρουρημένος, καὶ ἤμποροῦσε ν' ἀντισταθῇ. Προσποιεῖται λοιπὸν τὸν νοσοῦντα, καὶ τὸν προσκαλεῖ εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις σαράγιόν του, ὁμνῶν κατὰ τοῦ πώγωνος τοῦ Προφήτου, ὅτι οὐδὲν ἤθελε τῷ συμβῆ κακόν. Ἐλθόντα δὲ αὐτὸν μεθ' ὅλων του τῶν παλληκαρίων, ὁ βεζίρης τὸν καθίζει εἰς τὸ πλάγιον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς στιβάδος, τὸν σφίγγει εἰς τὰς ἀγκάλας του ὀνομάζων αὐτὸν υἱόν του, ἐκβάλλει τὸ ἴδιον αὐτοῦ βαρύτιμον λαχούριον καὶ τοῦ τὸ ζώνει εἰς τὴν μέσην, καὶ τῷ χαρίζει ἐν θαυμάσιον ἀντίγραφον τοῦ Κοράν, ἐπικόμβια δὲ φλωρίων διανεμόνται ὡς μπαχσίσιον εἰς τοὺς ὀπλοφόρους του ἀναχωροῦντος. Τῇ δ' ἐπαύριον ἐπιστρέφει ὁ μπέης εἰς τὸ σαράγιον, ὅπως ἀποχαιρετήσῃ. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἀναβαίνει τὴν μαρμαρίνην κλίμακα, τὴν φέρουσιν εἰς τὸν τρίκλινον τῆς ὑποδοχῆς, εἰς τῶν ὑποκρατούντων αὐτὸν πρὸς τιμὴν καθάσιδων, αἰθίοψ, τοῦ βυθίζει τὸ γιγασκάνιον εἰς τὸ στῆθος καὶ τὸν ἐξαπλόνει νεκρόν· οἱ ἄνθρωποι του θέλουν νὰ τὸν ὑπερασπίσωσιν, ἀλλὰ φονεύονται σχεδὸν ὅλοι ἐν τῇ τοῦ Σαραγίου αὐλῇ.

Ὁ αἰθίοψ οὗτος μοι ἐνθυμίζει, ὅχι μόνον τὸν μελάγχρουν ἐκεῖνον μαγ-γλαβίτην Θεόδωρον, ὃν, διὰ τὸ τοῦ εἶδους μελάντερον, ἐκάλουν, κατὰ μὲν τὸν Ζωναρᾶν (1), Ἀτυποθεόδωρον, κατὰ δὲ τὸν Γραμματικὸν Λέοντα, Μαυροθεόδωρον, σταλέντα ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ καὶ τοῦ Βασιλείου νὰ φονεύσῃ τὸν ἐμπληκτον μοναχὸν ἐκεῖνον, τὸν ἐπιπλήξαντα αὐτοὺς διὰ τὸν τοῦ Καίσαρος Βάρδα φόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐφ' ἡμῶν μελάντερον ἐπίσης τὸ εἶδος Κουσσστήμπασην (πρωτοῖερακάριον), τὸν ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τῶν Γενιτσάρων διακριθέντα κατόπιν Τοπτσημπασην Τζεχεννέμ (καταχθόνιον), ὃς τις ἐπεφορτίσθη κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1822 νὰ φέρῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ περιφήμου Χαλῆδ-ἐρέντη, ἀπερχομένου ὑπερορίου εἰς Ἰκόνιον, τὸν ὁποῖον ἀπαντήσας οὗτος καθ' ὁδόν, ἱππηλατοῦντα ἀπὸ ρυτῆρος, »Διὰ ποῦ, σὺν θεῷ, Ἡβραήμ-ἁγά;« τὸν ἐρωτᾷ. »Διὰ τὸ Μπαγδάτι, αὐθέντα,« ἀπεκρίθη τρέχων ἐκεῖνος. Ἀλλὰ, φθάσας εἰς τὸ Ἰκόνιον, καὶ κρυβείς εἰς τὸ κοινόθιον τῶν Μπεκδασῆ, ὅπου ἐμελλε νὰ κατοικήσῃ ὁ ἐξόριστος, ἀνήκων εἰς τῶν Δερβίσων τούτων τὸ τάγμα, ἀφ' οὗ ἐγνωστοποίησε τῷ κοινοδιάρχῃ τὴν μυστικὴν αὐτοῦ ἐντολήν, ἐπέδειξεν αὐτῷ, ἅμα ἀφίχθέντι, τὸ τῆς καταδίκης ἔγγραφον, καὶ, εἰς τὴν ἐνστασιν αὐτοῦ ὅτι εἶχεν ἕτερον, ἰδιόγραφον τοῦ Σουλτάν-Μαχμούδ, ὃς τις ἀπήλλαττεν αὐτὸν τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, ἀποκριθεὶς ὅτι τὸ ἰδικόν του ἦτον πλέον πρόσφατον, τοῦ ἐπῆρε τὴν κεφαλὴν (2).

(1) Βιβλ. ΙΣΤ'. (2) Ἰδε σελ. 491 τοῦ Β'. Μέρους.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ'.)

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ παραδείγματα, οὐ μόνον συγχωρήσεως, ἀλλὰ καὶ προαγωγῆς πολλάκις τῶν χειροτέρων στασιαστῶν καὶ κακούργων· διότι ὁ Τούρκος ἐκτιμᾷ τὴν ἀνδρίαν, καθὼς καὶ τὸ εὐμορφον ἐξωτερικόν, ὅπου καὶ τὸ εὖρη. Καὶ ἔχομεν πρόχειρον παράδειγμα τὸν Ἀλβανὸν τοῦ Σκουταρίου διοικητὴν Ταφίλ-μπούζην, ἀποθανόντα πρὸ τριῶν ἐτῶν, ὃς τις, ἀπὸ προγεγραμμένου τυχοδιώκτου, κατήντησε Πασσᾶς καὶ θαλαμηπόλος τοῦ Σουλτάνου. Καταγόμενος ἀπὸ τινος χωρίου τῆς Ἀλβανίας, καλουμένου Μπούζ, διακριθεὶς δι' ἀσημάντων τινῶν ἀνδραγαθημάτων περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπολέμησε· προδοὺς ἔπειτα τοὺς Ἑλληνας καὶ κυριεύσας καὶ διαρπάσας τὴν Ἄρταν, τῆς ὁποίας τὸν ἀρχιερέα ἀπέλυσε πολλῶν λύτρων, ἀφ' οὗ τὸν ἐκακοποίησεν, ἀντίεσθι πρὸς τὸν Ἐμὴν-πασσᾶν, υἱὸν τοῦ Ῥεσσίδ-Μεχμέδ-πασσᾶ καὶ διοικητὴν τῆς Ἡπείρου, κατέφυγε νικηθεὶς εἰς Μπεράτιον, καὶ ἐκηρύχθη φερμανλὺς (1)· ἐζήτησεν ἄσυλον εἰς τὴν Κρήτην παρὰ τῷ συμπατριώτῃ αὐτοῦ Μουσταφᾶ-πασσᾶ, καὶ, ἀμνηστευθεὶς διὰ μεσιτείας αὐτοῦ, ἐστάλη παρὰ τῆς Πύλης μετὰ 2500 Ἀλβανῶν κατὰ τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ Κιούρδων ἐπαναστάντων, καὶ, εὐδοκιμήσας, προήχθη, καθὰ προσέιομεν, καὶ ἀφῆκεν ὑπόληψιν συνετοῦ καὶ ἀνδρείου ἀρχηγοῦ.

Ἄλλος τοιοῦτος λύκος ἡμερωμένος διέπρεπεν, ἐπὶ τῆς τῶν Γενιτσάρων καταστροφῆς, ὁ περίφημος Γενιτσάρ-ἀγᾶς Χουσεῖν-Πασσᾶς. Συνεργήσαντα δραστηκώτατα πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ἐπικινδύνου τούτου σώματος, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζεν ἀκριβῶς καὶ τὴν ἀχρειότητα καὶ τὰ μέσα τῆς ἀντιστάσεως, »Πόσοι ἔμειναν ἐκ τῶν ἐδικῶν σου; ἠρώτησεν αὐτὸν μετὰ μερικᾶς ἡμέρας τῆς τελευταίας πράξεως τοῦ δράματος ὁ Σουλτάν-Μαχμούδ. — Εἷς μόνος, ἀπεκρίθη, Μεγαλειότατε. — Καὶ ποῦ εἶν' οὗτος; — Εἷς τοὺς πόδας Σου, αὐθέντα, καὶ προσεκύνησεν εἰς ἔδαφος.

Οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ Τουρκία τείνει ἀπὸ τινῶν ἐτῶν πρὸς μεταρρύθμισιν, ὅτι οἱ διέποντες σήμερον τὰς τύχας αὐτῆς, καὶ πρὸ πάντων οἱ καθήμενοι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ὄσμαν, ἐπιθυμοῦσι καὶ ἐπισπεύδουσι τὴν τῶν καταχρήσεων ἐπανόρθωσιν, τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ· ἀλλ' αἱ καταχρήσεις αὗται ὁδὸν εἶνε ἀπλᾶί, οὔτε χθεσιναί· εἶνε παντοδαπαὶ καὶ καθιερώθησαν ὑπὸ αἰώνων. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν νὰ καταβληθῶσιν αἱ προλήψεις, νὰ ἐκπαιδευθῇ τὸ ἔθνος, νὰ καλλιεργηθῶσιν αἱ γαῖαι, νὰ πολλα-

(1) Ἀφωρισμένος, προγεγραμμένος, mis au ban de l'Empire, καθὼς ἔλεγον ἐν τῷ Μεσαίωνι, ἴδε τὸ περὶ τῆς προγραφῆς αὐτοῦ ἔδικτον ἐν Κεφαλ. Η' τοῦ Α'. Τμήματος (περὶ τὸ τέλος).

πλασιασθῶσι τὰ τῆς συγκοινωνίας μέσα, ἵνα ἐκλίπωσιν αἱ μεταξὺ τῶν διαφορῶν ἐθνικοτήτων ἀντιπάθειαι, ἵνα στηριχθῇ ἡ δημοσία πίστις. Ὅλα ταῦτα φαίνονται τόσον δύσκολα, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐνθερμοτέρους τῶν Τούρκων φίλους ἀπελπίζουσι, καὶ πολλοὶ ἐξεφώνησαν ἤδη τὴν καταδίκην τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους. Οὔτε σκοπὸν, οὔτε πνεῦμα πολιτικὸν ἔχομεν, ὥστε ἵνα ἐγγίσωμεν τοιαῦτα ζητήματα, καὶ πρὸ πάντων ἀπαναινόμεθα πᾶσαν ἀξίωσιν προφητείας περὶ τῶν μελλόντων. Ἱστοροῦντες δὲ μόνον τὰ γινόμενα, ἐπικροτοῦμεν εἰς τὰς προσπάθειας τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐλπίζομεν, εὐχόμεθα τοῦλάχιστον, ἵνα τελεσφορήσωσι· διότι τοῦτο ἀφορᾷ καὶ τοὺς ἐν τῇ Τουρκίᾳ ἀδελφούς ἡμᾶς. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι βελτίωσις συστηματικὴ καὶ ταχεῖα ὁδὸν εἶνε δυνατὸν ἵνα ἐπέλθῃ ἐν Τουρκίᾳ, χωρὶς τῆς εἰλίκρινος συμπράξεως καὶ τῆς ἀμέσου ἐπεμβάσεως τῆς Εὐρώπης ἀπάσης, καὶ ταύτην ὥφειλε, καθ' ἡμᾶς, ἵνα ἐπικαλεσθῇ καὶ ἐπιταχύνῃ ἀνεκδοιάστως αὐτὴ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, ἐὰν ἀληθῶς ἐπιθυμῇ τὴν πραγματικὴν αὐτῆς σωτηρίαν καὶ ἀνάπλασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁ Μονάρχης.

Τὸ κέντρον, ἐπὶ τοῦ οὗ οὗ στηρίζεται ἡ ὑπαρξίς τῆς Τουρκίας, εἶνε ἡ δυναστεία τοῦ Σουλτάνου· ἡ δὲ οἰκογένεια τοῦ Ὀσμάν, ἐπὶ τῆς ὁποίας θεμελιούται τὸ Κχαλιφάτον καὶ ἡ διαδοχὴ τοῦ Ἰμάμ, μένει ἀναλλοίωτος, ἐν ᾧ τὰ πάντα ἀλλοιοῦνται περὶ αὐτήν. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ κυρίως καὶ καθαυτὸ ὄπλον τοῦ Σουλτάν-Μαχμουδ κατὰ τῶν Γενιτσάρων· τοῦτο ἐσταμάτησε τὴν κατακτητικὴν πορείαν τοῦ Ἡβραήμ-πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸ Ἰκόνιον· τοῦτο εἶνε τὸ παλλάδιον τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Σουλτάνος εἶνε (τοῦλάχιστον ὑποτίθεται ἢ ἔπρεπεν εἶναι) συγχρόνως καὶ ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς (Ἰμάμ) καὶ ὁ ἀνώτατος δικαστής (Κχαλίφ) τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας, ἐνόμων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἰσχὺν τοῦ τε Νόμου καὶ τῆς Σπάθης (χιτάμπ βὲ κχιλίτς)· ὡς κύριος δὲ καὶ προστάτης τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης, ἀντιπροσωπεῖ τὸ ἀπανταχοῦ Ἰσλάμ, καὶ ἡ ΚΠ., ὡς καθέδρα αὐτοῦ, εἶνε τοῦ Ἰσλαμισμοῦ τὸ κέντρον. Ἀλλ' οἱ κατὰ καιροὺς Σουλτάνοι, παραμελήσαντες τὰ ἱερατικὰ καὶ δικαστικὰ αὐτῶν καθήκοντα, περιεῖδον περιελοῦσαν ἀνεπαισθήτως τὴν ἱερατικὴν καὶ νομοερμηνευτικὴν αὐτῶν ἐξουσίαν εἰς τὸ σῶμα τῶν Οὐλεμᾶ, καὶ ἤθελον στερηθῇ ἐντελῶς καὶ τοῦ

Κχαλιφάτου, ἐὰν, φρονίμως ποιῶντες, ὁδὸν διετήρουν εἰς ἑαυτοὺς τὸ δικαίωμα τῆς κατ' ἀρέσκειαν ἀντικαταστάσεως τοῦ Ἀρχιερέως (Μουφτῇ ἢ Σαείχ-οὐλ-Ἰσλάμ).

Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος, καὶ τοι διάδοχος τῶν πρώτων Κχαλιφῶν καὶ Ἰμάμων, ὁδὸν εἶνε οὔτε ἀρχηγὸς τῆς θρησκείας, οὔτε κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰσλάμ, εἰ μὴ καθ' ὅσον εἶνε καὶ ἡ Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας κεφαλὴ τῆς Ἀγγλικανῆς Ἐκκλησίας· διότι ὁδὸν ἐπενεργεῖ παντάπασιν ἐπὶ τῶν συνειδήσεων.

Τὸ πρόσωπον ἐπομένως τοῦ Σουλτάνου εἶνε ἱερὸν, Ζὶ λ-οὐ λ-λ ἄ χ (ἀπαύγασμα ἢ σκιά τοῦ Θεοῦ). Ἦνα εἴπωσιν ὅτι ἀπέθανε, λέγουσιν : »Ἡ ψυχὴ τῆς Α. Μ. ἀφῆκεν ἰδίᾳ θελήσει καὶ ἐπιθυμίᾳ τὸν κόσμον τοῦτον, ὅς τις εἶνε κατοικητήριον τῆς ὑπερφηφάνιας, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀνεξαντλήτων ἀγαθῶν κτλ.« Οἱ τάφοι τινῶν ἐξ αὐτῶν ὑποτίθενται θαυματουργοί, καὶ τὸ χῶμά τ' ὧν θεραπεύει ἀσθενείας. Τὸ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὑπογεγραμμένον ἔγγραφον ὀνομάζεται Χ ἄ τ τ ι σ σ ε ρ ῖ φ (Ὁρισμὸς ἱερὸς), καθὼς καὶ τὰ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἐνυπόγραφα ὀνομάζοντο Σ ἄ χ ρ α ι· διότι, κατὰ τὸν Λευκλάβιον (1) «Non enim dubium est, Machemetem secundum, quem diximus, velum in ipso successore imperio, multa praeis in Augustis, quos pro decessoribus suis habebat, ex ambitione quadam aemulari voluisse, περὶ οὗ θέλομεν πεισθῇ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων κατόπιν τύπων· εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῶν οὐδέποτε ἀντιτάττεται τὸ ἀδύνατον, καὶ ἢ θέλον εἶναι ἀληθῶς ἀνεκτέλεστοι· τῶν δὲ ἐρωτήσεων αὐτῶν οὐδεὶς ἐτόλμησέ ποτε ἵνα ἐξικετεύσῃ τὴν ἐπανάληψιν, καὶ ἢ θέλῃ κατὰ τύχην ὁδὸν τὰς ἀκούσῃ ἢ ὁδὸν τὰς ἐννοήσῃ. Καὶ διηγεῖται ὁ Καντεμίρης, ὅτι, ἡγεμονεύοντος τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν Μολδαβίᾳ, Σουλτάν-Μεχμέδ ὁ Δ', διερχόμενος ἐκεῖθεν κατὰ τῆς Καμινίτσας, ἠρώτησε, μεταξύ δειπνῶν, τὸν Βεζίρην, διατί ὁδὸν παρετέθησαν εἰς τὴν τράπεζαν κεράσια (διότι ἦτον Μάιος μῆν, καὶ ὁ καιρὸς ἐπομένως τῶν κερασίων ἐν ΚΠ.); Ὁ δὲ Βεζίρης ἐξεκίνησεν ἀμέσως Καπουτζήμπασην πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ἵνα προμηθεύσῃ διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν τράπεζαν κεράσια. Τοῦ δὲ ἡγεμόνος προτεινάντος τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος κατ' ἐκείνον τὸν μῆνα ἐν Μολδαβίᾳ, ὅπου τὰ ὁπωρικά ταῦτα μόλις ὠριμάζουσι τὸν Ἰούνιον, ὁ Καπουτζήμπασης ἀπεκρίθη, ὅτι »ὅταν ὁ Σουλτάνος διατάττῃ, οὐδεὶς ἀπαντᾷ ὅτι τὸ πρᾶγμα ὁδὸν εὐρίσκεται ἢ ὁδὸν γίνεται.« Ὁδὸν ὁ ἡγεμὼν διέταξε ἵνα κόψωσι τινὰς κλάδους κερασεῶν ἀνθισμένους καὶ ἵνα τοὺς θέσωσιν ὑπὸ τὰς ὀψεις τοῦ Σουλ-

(1) Pand Turc.

τάνου, ὅς τις, ἰδὼν αὐτοὺς, εἶπε· »Γκιαουρὸν βίλαεπὶ σοὺκ ἰμίς (ψυχρὰ λοιπὸν εἶνε τῶν ἀπίστων ἢ χῶρα).« (1).

Οἱ τίτλοι αὐτοῦ εἶνε πομπωδέστατοι, ὑποχωροῦντες τὰ πρωτεῖα, ὡς πρὸς τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὸν ὄγκον, εἰς μόνους τοὺς τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Οὐρανίου Κράτους. Ἐκ τούτων δὲ ὁ μὲν τοῦ Π α δ ι σ σ ᾶ χ, σημαίνει περσιστί κατὰ λέξιν Προστάτης Βασιλέων (παδὶ σσάχ), καὶ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ Αὐτοκράτωρ (2). Ὁ δὲ τοῦ Σ ο υ λ τ ᾶ ν πρὸς τὸ Πρίγκηψ καταγωγῆς βασιλικῆς ἢ αὐτοκρατορικῆς, καὶ δίδεται εἰς τε τοὺς ἄρρενας καὶ τὰς θηλείας ἐκγόνους τοῦ κρατοῦντος, τοὺς γεννηθέντας ἐπὶ τοῦ θρόνου· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν Σουλτάνων προηγεῖται τοῦ ὀνόματος: Σουλτάν-Μανμουδ, Σουλτάν-Ἀζίζ· ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἐπεταί: Ἐσμᾶ-Σουλτάν, Βαλιδὲ-Σουλτάν· ὁ δὲ τίτλος Χ ᾶ ν ἔχει καταγωγὴν Ταταρικὴν, καὶ δηλοῖ Ὑψηλὸς καὶ Κραταῖος Κύριος, προσελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Κριμαίας· ὁ δὲ κατ' ἐξοχὴν πομπώδης τίτλος Σ σ ᾶ χ ι ν σ σ ᾶ χ (Βασιλεὺς βασιλέων) ἤτον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Πέρσαις πρὸ 4500 ἡδὲ ἐτῶν: »Persis, λέγει ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος (3) Saporem et Saansam appellavimus et Pyrosem (Φιρούζ, εὐτυχῆς), quod rex regibus imperans ut domini rerum et mundi. Ὁ δὲ Ἀγαθίας (4) λέγων ὅτι ὁ Β' Οὐραράνης ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐπωνομάσθη Σεγανσαᾶ, δίδει ἄλλην ὁλως δι' ὅλου ἄτοπον καὶ παράλογον σημασίαν εἰς τὴν λέξιν.

Ὁ δὲ κατὰ παρασκευὴν ἐν τῇ προσευχῇ καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις τζαμίοις ἐκφωνούμενος αὐτῶν τίτλος (ὁ πολυχρονισμὸς, ἡ φήμη, Χ ο υ τ μ π ῆ), ὅς τις ἀποτελεῖ ἐν τῶν χαρακτηρηστικωτέρων δικαιωμάτων τοῦ Σουλτανικοῦ θρόνου, ἐτροποποιήθη τρίς: Α', ἐπὶ Βαγεζήδ τοῦ Α', ἀντικαταστήσαντος τὸ τέως ἐν χρήσει Ἐ μ ῖ ρ (Ἀμιράς, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς) διὰ τοῦ Σ ο υ λ τ ᾶ ν (5). Β', ἐπὶ Μεχμέδ τοῦ Β', ὅς τις, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ΚΠ., προσέθηκε τό: »Σουλτάν οὐλ μπερρέν βέ χακχάν οὐλ μπαχρέν («Κύριος δύο ἡπείρων καὶ βασιλεὺς δύο θαλασσῶν)· καὶ Γ', ἐπὶ Σελήμ τοῦ Α', ὅς τις, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀραβίας, συνεπλήρωσε τὸν τύπον διὰ τοῦ »Χαδὺμ-οὐλ-Χαρεμέϊν Σσεριφέϊν (θεράπων [Νεωκόρος] τῶν δύο ἱερῶν πόλεων [τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης])«).

(1) Ἰδὲ καὶ σελ. 48 τοῦ Β'. Μέρους. (2) Ὁ κοινὸς ὄγκος ἐν Τουρκίᾳ ὅθεν ἀναγνωρίζει ἄλλον Παδισάχ, παρὰ τὸν Σουλτάνον· τοὺς δὲ λοιποὺς, εἴτε βασιλεῖς, εἴτε αὐτοκράτορας, ὀνομάζει κοινῶς Κχιράλ, καὶ ὅθεν γνωρίζει πλειοτέρους παρὰ ἑπτὰ τοιούτους (Γ ε δὶ Κ χ ι ρ ᾶ λ), Φρανσίζ, Μοσχὸς, Ἰγγιλίζ, Νέμτσε, Μπραδαμποῦρ (Πρωσσίας), Ἰσπανιὸλ καὶ Φιλεμένγκ (Ὀλλάνδας). (3) Libr. XIX, 2. (4) Βιβλ. Δ'. (5) Ὅθεν φαίνεται ἐσφαλμένη ἡ γνώμη τινῶν ὅτι τὸν τίτλον τοῦτον ἔλαβον οἱ Ὀθωμανοὶ αὐτοκράτορες μόνον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Αἰγύπτου.

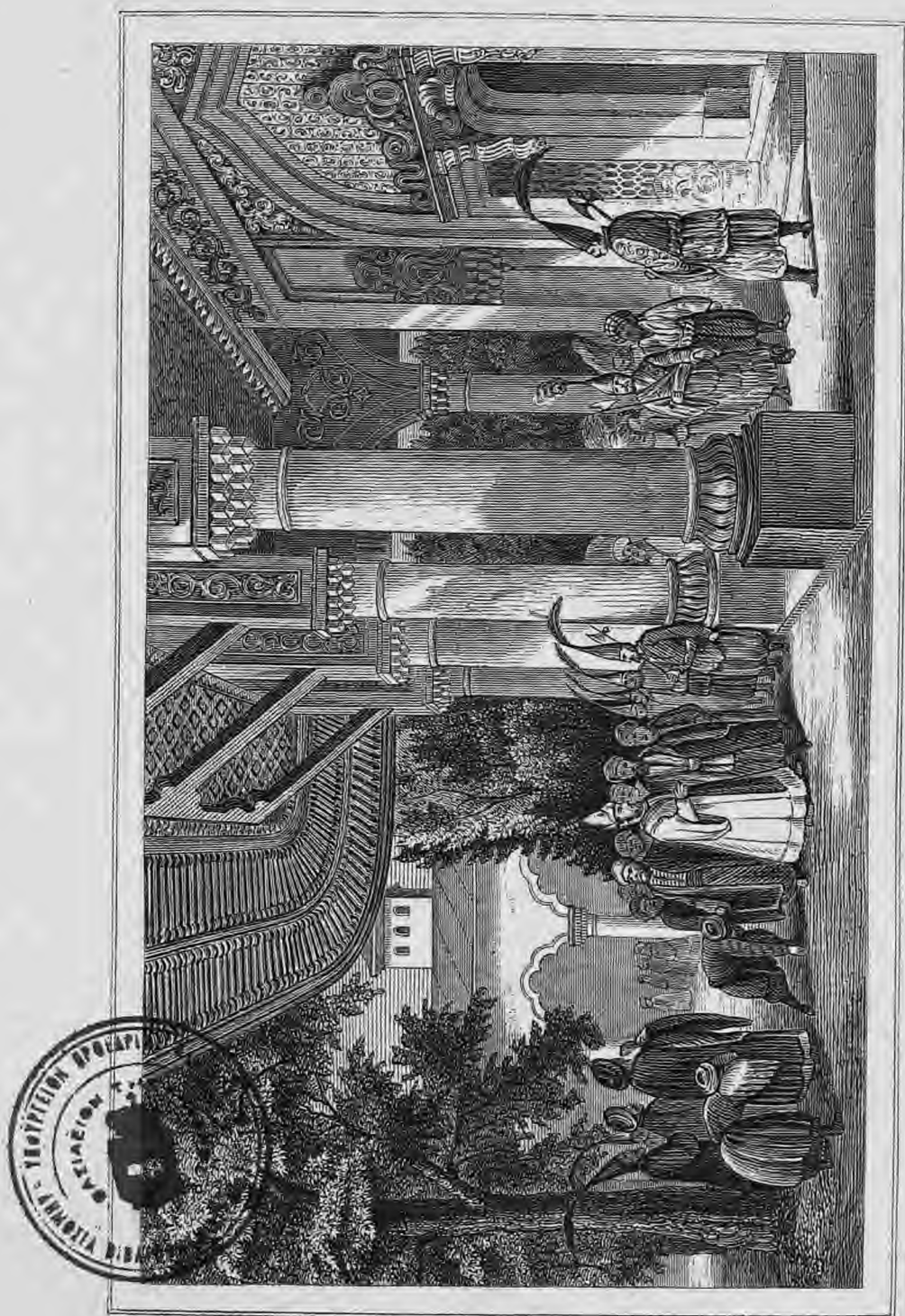
Ὁ Σουλτάνος τρώγει πάντοτε μόνος, ἢ σπανίως μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων 'του. Μόνος δὲ Σουλεϊμάνης ὁ Κανουνῆς, διηγοῦνται ὅτι, τελῶν τὴν ἑορτὴν τῆς περιτομῆς τῶν υἱῶν 'του τῷ 1530, παρεκάθισεν ἑαυτῷ εἰς τὴν τράπεζάν 'του, ἐκ δεξιῶν μὲν τὸν Μουφτὴν Κεμαλ-πασσᾶ-ζαδὲν καὶ τὸν Καδὴ-οὐλ-Ἀσκέρην Καδρι-τσελεμπήν· ἐξ ἀριστερῶν δὲ τὸν χότζαν 'του καὶ τὸν Μούχχου-ιλλεδ-διν-τσελεμπήν. Ἐφ' ἡμῶν δὲ πρώτην φορὰν ὁ Σουλτάν-Ἀζίζ συνεγευμάτισε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1862 μετὰ τοῦ διαδόχου τῆς Ἀγγλίας Πρίγκηπος τῆς Οὐαλλίας, ἐπισκεψαμένου τὴν ΚΠ.

Πρὸς τὴν προθυμίαν δὲ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ παραβάλλεται τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναφερόμενον περὶ τοῦ Φεραύλα, ἐνὸς τῶν αὐλικῶν Κύρου τοῦ νεωτέρου, ὃς τις »πληγεὶς ὑπὸ τοῦ Σάχα τῇ βώλῳ, ἐν ᾧ παρήλαυνε παραγγέλλων τι τακτὸς παρὰ τοῦ Κύρου, οὐδὲ μετεστράφη βληθεὶς, καὶ τοι καὶ αἵματος αὐτῷ ῥυέντος ἐκ τῆς ῥινὸς βληθέντι, ἀλλ' ὥχετο ἐφ' ὅπερ ἐτάχθη (1).« Ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον περὶ ἐνὸς τῶν ὑπηρετῶν Σουλτάν Ἀχμέδ τοῦ Α' (;) ἡ προθυμία τοῦ Φεραύλα μένει πολὺ κατόπιν. Χαρτίον, ὅπερ ἐκράτει καὶ ἀνεγίνωσκε παρὰ τὸ παράθυρον ἀνοικτὸν ὁ Σουλτάνος, ἠρπάγη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν αὐλήν· ἀμέσως οἱ περὶ τὴν εἰσοδὸν τοῦ θαλάμου ἱστάμενοι θεράποντες, ἑτοιμοὶ πρὸς πᾶν νεῦμα τοῦ μονάρχου, ἐξώρμησαν τοῦ θαλάμου πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἐγγράφου· ἀλλ' ἐξ αὐτῶν εἷς, ἀντὶ 'να 'τοὺς ἀκολουθήσῃ διὰ τῆς θύρας, ἐπήδησεν ἀπὸ τῆς θυρίδος εἰς τὴν Αὐλήν, καὶ ἐπῆρε μὲν τὸ χαρτίον, ἀλλ' ἔμεινε διὰ βίου χλωδός, συντριβέντων ἀπὸ τῆς καταπτώσεως τῶν ποδῶν 'του.

Ὡραιότερον δὲ καὶ μεγαλοπρεπέστερον ἅμα θέαμα 'δὲν δύναται τις 'να φαντασθῇ παρὰ τὴν διὰ θαλάσσης προέλευσιν (μ π ι ν ι σ ς) τοῦ Σουλτάνου πρὸ τριάκοντα ἐτῶν. Ἡ πολυτέλεια, ἡ εὐκρινεσία καὶ ἡ κομψότης τῶν πλοίων (2), τὸ μετ' ἀκριβείας ἑρρυθμον καὶ ἡ ταχύτης τῆς κωπηλασίας,

(1) Ἰδὲ Ξενοφῶντος Κύρου Παιδ. II', γ', 28 κ. ε.

(2) Τὰ πλοῖα ταῦτα ἦσαν δύο: Τὸ μὲν ἔχον κυρτὸν τὸ ἐπὶ τῆς πρύμνης ἀφλαστον, καὶ διὰ τοῦτο καλούμενον κ ἄ ν τ ῆ α - μ π ἄ σ σ ι: αὐτοῦ συνήθως ἐπέβαιναν ἀπερχόμενος ὁ Σουλτάνος· τὸ δὲ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπνέρχετο, καλούμενον σ α ν τ ἄ λ, εἶχε πολὺ προέχουσαν καὶ ὀξεῖαν τὴν πρῶραν· ἠλαύνοντο δὲ ἑκάτερον ὑπὸ δεκατριῶν ἢ, κατ' ἄλλους, δεκατεσσάρων ζευγῶν κωπῶν καὶ εἰκοσιῆς ἢ εἰκοσιονκτῶ κωπηλατῶν, ἐπὶ δὲ τῆς πρύμνης ὁψοῦτο κουβούκλιον πορφυροσκεπές, ἔχον τρεῖς χρυσοῦς φανούς ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν μέρους τῆς ὀροφῆς 'του, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐκάθητο ὁ Σουλτάνος, ἔχων ὀπισθεν αὐτοῦ τὸν Μποστα-ζιμπασήν, κρατοῦντα τὸ πηδάλιον τοῦ σκαφιδίου· καὶ προκεχυότα, ὅπως ἀκούῃ καὶ ἀπαν· ἢ ἐξ ἐτοίμου εἰς τὰς διαφόρους ἐρωτήσεις τοῦ Σουλτάνου· τὴν δυσχερεῖ δὲ τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου θέσιν δύναται τις ἴσως μάλισ' 'να φαντασθῇ, ὅταν ἐνθυμηθῇ, Α', ὅτι αἱ ἐρωτήσεις τῶν Σουλτάνων οὐδέποτε καθὼς εἵπομεν, ἐπαναλαμβάνονται· Β', ὅτι οἱ Σουλτάνοι συνήθως ἐμιλοῦντι σιγανά· καὶ Γ', ὅτι ὁ κρότος τῶν κωνίων, ὁ φλοῖσθος τοῦ ῥοθίου καὶ τῶν κωπῶν, καὶ

Τὸ Μπαμπ-οὐσ-σελάμ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ἡ ὠραιότης καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀνθρώπων ἐνδυμάτων τῆς παρακολουθοῦσας πολυαριθμοῦ θεραπείας κτλ., ἐπαλήθευον τὴν συνήθη παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ῥῆσιν: »Μάλι Χινδιστάν, ἀκχύλι Φιρεγκιστάν, σαλτανάτι-Ἀλῆ-Ὀσμάν.»

Ἄλλ' ὅποσον ἄρά γε θέαμα εἶδεν ὁ Βόσπορος, ὅταν ὁ Σουλτάν-Σουλεϊμάν διέπλευσέ ποτε αὐτὸν πομπικῶς ἐπὶ τριήρους ὀλοχρύσου, εἰς τὰ ἄρμενα τῆς ὁποίας ἐκυμάτιζον αἱ σημαῖαι τῶν διαφόρων ἐθνῶν, τὰς ὁποίας εἶχε κυριεύσει· ὁ δὲ θρόνος καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ ἦσαν ὅλα διάλιθα, ὥστε ἐθάμβονον τὰ ὄμματα· οἱ δὲ ἐρέται, ὅλοι ἀξιωματικοὶ καὶ πλοίαρχοι χριστιανοὶ αἰχμάλωτοι, τὸ πλεῖστον Ἴσπανοί, ἐνδυμένοι χρυσοῦφαντα, καὶ φέροντες εἰς τοὺς πόδας παχεῖς κλοιοὺς ἀργυροῦς ἐπιχρύσους· τὸ δὲ πηδάλιον τοῦ πλοίου ἐκράτει ὁ περίφημος Βαρβαρούσας (1), ἐν ᾧ τὰ καθήκοντα τοῦ πρωρέως ἐξετέλει ἄλλος θαλάσσιος ἥρως, ὁ Δραγούτ!! Ἄλλὰ τότε ἡ Τουρκία ἦτον εἰς τὸν μεσημβρινὸν τῆς ἀκμῆς τῆς.

Ἄλλο εἶδος πολυτελείας καὶ μεγαλοπρεπείας ἐπεδείκνυντο οἱ Σουλτάνοι κατὰ τὰς ἐκστρατείας τῶν: Αἱ σκηναὶ αὐτῶν πρὸ πάντων, αἱ ὁποῖαι εἶνε πάντοτε διπλαῖ, ὅπως, ἐν ᾧ διαιτῶνται ἐν τῇ μιᾷ, ἡ ἐτέρα στήνεται ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμέρας στελλομένων ἐπὶ τούτῳ ἐμπρὸς σκηνοπηγῶν καὶ ὑπηρετῶν (μ ε κ δ ε ρ), ἦσαν ἀξιοθέατοι. Ἡ σκηνή, π. χ., τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Σουλτάν-Μουράδ εἰς τὴν κατὰ τῶν Πολωνῶν ἐκστρατείαν του, ἐτιμᾶτο 200, 000 σκούδων, ἐπεῖχε δὲ ἐνὸς τετάρτου γαλλικῆς λεύγας τόπον καὶ περιεῖχεν ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα κοιτῶνας, χωρὶς τῶν προθαλάμων καὶ τῶν διόδων· ὅλα δὲ τὰ δωμάτια τοῦ σουλτανικοῦ διαιτήματος εἶχον τὸ δάπεδον σκεπασμένον διὰ ταπήτων περσικῶν πολυτελεστάτων, τὰς δὲ στιβάδας ἐπεστρωμένας δι' ἀργυροκεντήτου γαλαζίου ἐξαμίτου (καδυφέ)· τὰ δὲ μαγειρεῖα, τὰ ὀφοφυλακεῖα, τὰ ἵπποστάσια κτλ. ἠριθμοῦντο κατὰ δεκάδας.

Παρατηρήθη δὲ, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἵπποι τοῦ Σουλτάνου, ὅταν ἵππεύωνται

ἡ θέσις τοῦ Σουλτάνου, ὡς πρὸς τὸν δυτικὴν Μποσταντζήμπασην, καθίστα δυσκολωτέραν τὴν ἀκρόασιν· ὅθεν καὶ πολλάκις ἀπεκρίνετο ἄλλ' ἀντ' ἄλλων πρὸς ἄκραν τέρψιν τοῦ Σουλτάνου. Τὸ σημερινὸν τοῦ Σουλτάνου πλοῖον, τοῦ ἵππου τὸ σχῆμα βλέπει ὁ Ἀναγνώστης ἐν τῇ κατὰ τὴν σελ. 1'. τοῦ Α' Μέρους παρακειμένη εἰκόνι, ἀτελῶς μὲν, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐνόνει εἰς ἑαυτὸ ἀμφοτέρων τῶν πάλαι Σουλτανικῶν πλοίων τὸ σχῆμα. Οἱ βασιλόπαιδες (Σαῶχ-ζαδὲ) εἶχον ἐπίσης δεκατρία ζεύγη κωπηλατῶν, ἀλλὰ τὸ σκέπασμα τοῦ κουβουκλίου αὐτῶν ἦτον γαλάζιον. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν μεγιστάνων μόνος ὁ Βεζίρης εἶχε τὸ τοῦ κουβουκλίου προνόμιον, ἀλλὰ τὸ χεῖμα τοῦ σκεπάσματος αὐτοῦ ἦτον πράσινον καὶ οἱ κωπηλάται εἰκοσιτέσσαρες. Εἰκοσιτέσσαρας ὡσαύτως κωπηλάτας εἶχον καὶ τὰ πλοῖα τοῦ Χαρεμίου, ἀλλὰ τὰ κουβούκλια αὐτῶν ἦσαν ὀλόγυρα κλεισμένα διὰ δικτυωτοῦ καὶ σκεπασμένα διὰ λευκῆς ἐρέας. (1) Ἴδε σελ. 95 τοῦ Β'. Μέρους.

ὑπ' αὐτοῦ, γοργοῦνται, κλασσαυχενίζονται, καμαρόνουσιν, ὥς ἐάν ἐγνώριζον ὁποῖον φέρουσι φορτίον. Καί ἐν ᾧ, καθ' ὅλον τὸν ἄλλον χρόνον, εἶνε ἵπποι ὡς ἅπας ἵππος, ἅμα περιχυθῇ ἐπ' αὐτῶν τὸ ὀλόφωτον ἐκεῖνο ἐρίππιον, τοῦ ὁποίου τὸ ἐξαμίτινον πορφυροῦν δάπεδον κρύπτεται σχεδὸν ὀλόκληρον ὑπὸ πλακὸς ἀδαμάντων καὶ ἄλλων βαρυτίμων λιθάκων, ἀναλαμβάνουσιν ἄλλο σχῆμα καὶ ἄλλο βᾶδισμα. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον οἱ ἵπποκόμοι μεταχειρίζονται ὅλα τῶν μαγγανειῶν τὰ εἶδη, ὧν μίαν μόνην, τὴν τοῦ ἵπποκόμου τοῦ Δαρείου, μᾶς διέτρωπεν ὁ Ἡρόδοτος (1).

Ὅθεν καὶ οἱ ἐμφανιζόμενοι εἰς αὐτὸν ἐπετηδεύοντο ἵνα φανῶσι, καὶ ἔν ᾧ ἦσαν, ἐκθαμβοί, τεθηπότες· ὁ Γραικὸς ἰδίως Δραγομάνος τῆς Πύλης, ἀμφιβάλλομεν ἐάν, ὅσάκις ἐμελλε ἵνα συνοδεύσῃ πρέσβυν εἰς ἀκρόασιν ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, ἠδύνατο ὑπὸ τῆς μερίμνης ἵνα κλείσῃ ὄμμα δι' ὅλης τῆς προλαβούσης νυκτός. Τὸ δὲ βέβαιον εἶνε, ὅτι, καὶ ἔν ᾧ ἦτον φύσει ἰσχνόφωνος, ὠμίλει ὑπὸ τοῦ δέους μετὰ χαμηλῆς καὶ τρεμούσης φωνῆς, ὥστε ἐφ' ἡμῶν ὁ Πρίγκηψ Ἰωάννης ὁ Καλλιμάχης, ὅταν πρώτην φοράν ἐπαρουσιάσθῃ ὡς ἐρμηνεὺς ἐνώπιον τοῦ Σουλτάν-Μαχμοῦδ, τόσον σιγανὰ ἐλάλει, ὥστε ὁ Σουλτάνος τὸν ἐνεθάρρυνε, διατάξας αὐτῷ ἵνα προστέλῃ πλησιέστερον: «Γιαχὺν γκέλ, μπειζαδέ:» πρᾶγμα σπάνιον καὶ μεγάλης ἀπόδειξις εὐνοίας κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Ὁ δὲ Ἀββᾶς Τοδερίνης διηγεῖται (2), ὅτι, εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀμπδ-ούλ-Χαμιὶδ ἀκρόασιν τοῦ Βαίλου τῆς Οὐγεντίας Augustino Gorzoni, ὁ Δραγομάνος κατέπλε προὐλίγου ἔπιον, ὅπως φανῇ ἐκπεπληγμένος.

Διὰ τοῦτο καὶ αἱ πρὸς αὐτὸν ἀναφοραὶ ἐδίδοντο συνήθως ὑπὸ γυναικῶν, ἐπὶ τούτῳ μισθουμένων, ὅταν ἔν ᾧ ἦσαν οἱ ἄνδρες ἵνα τὰς δώτῃσι μόνοι, καὶ μάλιστα ὅταν ἠθέλων ἵνα καταγγείλῃσι καταχρήσεις τῶν παραδυναστευόντων καὶ τῶν εὐνοουμένων. Ἐνίοτε δὲ ὁ αἰτῶν, μεταχειριζόμενος τὴν συμβολικὴν τῶν Ἀσιανῶν διάλεκτον καὶ θέλων ἵνα κάμῃ πλειοτέραν ἐντύπωσιν ἢ ἀναφοράν του, ἐτύλισσε περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ψίαθον, τὴν ὁποίαν ἀναπτε πλησιάζοντος τοῦ Σουλτάνου, ὑψόνων συγχρόνως καὶ τὴν ἀναφορὰν του, ὅπερ ἐξηγεῖ ἀποχρώντως ἢ κοινῇ φράσις: «Πῦρ καίει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου (»Μπαστὺμ γιανίορ! »Μπασσυμδᾶ ἀτέσσ γιανίορ!), πρὸς δῆλωσιν τῆς ὑπερβολῆς τοῦ δεινοῦ (3). Διηγεῖται δὲ ὁ Ricaut, ὅτι ὁ Ἰππότης Θωμᾶς Bendlysh, πρέσβυς τῶν Ἀγγλῶν ἐν ΚΠ., θέλων ἵνα διαβιβάσῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον αὐτὸν ἀμέσως τὰ παράπονά τινων ἐμπόρων

(1) Ἡροδ. Γ', 85, κ. ε. (2) De la Litterature des Turcs, T. I, p. 79. (3) Ἰδὲ σελ. 429 τοῦ Β'. Μέρους.

Ἀγγλων, διὰ παραβιάσεις κατ' αὐτῶν πολμηθείσας, διέταξεν ὥστε ἑνδεκα ἔμπορικὰ Ἀγγλικά πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἠγκυροβολημένα καταντικρὺ τοῦ Σαραγίου, νὰ ἀνάψωσι πύραυρα ἐπ' τῆς κορυφῆς τῶν ἱστῶν αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Βεζίρης, φοβηθεὶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης διαδηλώσεως, προέλαθε καὶ διώρθωσε τὸ πρᾶγμα.

Ἄς παρασταθῶμεν, ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῆς μαγικῆς γραφίδος τοῦ Θεοφίλου Gautier, εἰς μίαν τῶν στερεοτύπως ἐπαναλαμβανομένων κατ' ἔτος παραστάσεων (Ῥεκιὰμπ) εἰς τὰ πρόθυρα (Μπάμπ-οὐς-σελάμ) τοῦ παλαιοῦ Σαραγίου (1) κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Μπαϊραμίου, ὅπως ἴδωμεν ὁποῖον εἶδος λατρείας προσφέρουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ὁσμάν. Ἄμα ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τοῦ τζαμίου ὁ Σουλτάνος, ἐξέρχεται τῶν ἀδύτων, παιανίζουσης τῆς μουσικῆς καὶ τῶν περισταμένων ἀνευφημούντων, καὶ ἀφ' οὗ περιφέρει ἐπ' αὐτῶν ἱλαρὸν τὸ βλέμμα 'του, ἱστάμενος ἐπὶ δύο-τρία λεπτὰ ἐπὶ τοῦ ὑποποδίου τοῦ χρυσοῦ θρόνου, ἐστημένου ἤδη πρὸ τοῦ πυλῶνος ἐπὶ τάπητος μελανοῦ (2), κάθηται ἐπ' αὐτοῦ, καὶ εὐθὺς ὁ Βεζίρης, κινῶν ἀπὸ τῆς περὶ τὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου γωνίας, καὶ περιγράφων ταχεῖ βήματι ἡμικύκλιον παρὰ τοὺς σωματοφύλακας καὶ τοὺς μουσικοὺς, φθάνει μέχρις ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ προσκυνήσας ἄχρις ἐδάφους, προχωρεῖ μετὰ τυστολῆς, καὶ κλίνων γόνυ πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Σουλτάνου, ἀσπάζεται τὸ ἱερόν 'του ὑπόδημα μετὰ τῆς αὐτῆς εὐλαβείας, μεθ' ἧς καὶ ὁ ἐνθερμότερος τῶν Καθολικῶν τὸν κόθορνον τοῦ Πάππα. Ἀποχωρήσαντος δὲ αὐτοῦ ὀπισθοποδητὶ, ἔρχεται μετὰ τῶν αὐτῶν περιελιγμῶν, γονυκλισιῶν καὶ προσκυνήσεων ὁ μετ' αὐτὸν ἀμέσως τῇ τάξει, καὶ μετ' αὐτὸν τρίτος καὶ τέταρτος, ἄχρι τῶν ἐπτὰ ἢ ὀκτώ. Διότι ἡ ἔξοχος αὕτη τιμὴ ἀποτεταμίζεται διὰ μόνους τοὺς ὑπερέχοντας καὶ εὐνοουμένους ὑπουργοὺς καὶ σατράπας τῆς Αὐτοκρατορίας (3). Μετ' αὐτοὺς ἔρχεται ὁ Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμ, ὃς τις, ἀφ' οὗ προσκυνήσῃ καθὼς οἱ ἄλλοι, καὶ πρὶν ἀκόμῃ κύψῃ πρὸς ἀσπασμὸν τοῦ ποδός, ἀνεγείρεται εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, διατηροῦντος τέως μαρμάρου ἀκινήσιάν. Μετ' αὐτὸν παρεξέρχονται οἱ Οὐλεμά, οἱ τινες ὅμως ἀσπάζονται ἀντὶ τοῦ ποδός τὸ κράσπεδον τοῦ ἐπενδύτου ἢ τῆς χλαμύδος τοῦ Σουλτάνου, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ ὑποδεέστεροι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ τινες, μὴ καταξιούμενοι τῆς τιμῆς τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ κρασπέδου, ἀσπάζονται τὸν

(1) Ἴδε σελ. 161 τοῦ Α'. Μέρους. (2) Τὸ μέλαν χρῶμα διέκρινεν ἑκπαλαὶ τὴν βασιλεῦσαν δυναστείαν τῶν Χάν τῆς Ταταρίας καὶ Μογγολίας. (3) Κατόπιν θέλωμεν ἰδεῖν ὅτι ἐφ' ἡμῶν καὶ Γραικοὶ τις ἠξιώται τῆς τοιαύτης ἐξαιρέτου τιμῆς, ἀλλ' ὑπὸ πάννυ ἐξευτελιστικὸς ὅρους.

χρυσούν χρυσωτὸν θύσανον τῆς ἄκρας τοῦ τελαμῶνος ἢ τῆς ζώνης τοῦ, ὑποκρατούμενον ὑφ' ἐνὸς τῶν πασσάδων. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς προσκυνήσεως, ὁ Σουλτάνος δύνει ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἀνευφημούμενος ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν παρισταμένων.

Ὁκτώ δὲ, ἢ, κατ' ἄλλους, ἑνδεκα μόνον ἐκ τῶν περὶ τὸν Σουλτάνον ἀρχόντων καὶ θεραπόντων εἶχον τὸ προνόμιον ἵνα ἄπτωνται καὶ ἐγγίῳσι τὸ ἱερόν αὐτοῦ ἄτομον, οἱ ὅποιοι καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο καὶ *Ῥικιάμπ ἀγαλάρ* ἢ *Κουλτοῦκ Βεζίραι*: ὁ Σιλιχδάρ, ὁ Μπάστωαδάρ, ὁ Ῥικιαμπδάρ, ὁ Μπερμπέρ-μπασης, ὁ Δουλμπενδδάρ, ὁ Ἰμπρικδάρ, ὁ Μποστιατζῆ-μπασης, ὁ Μαμπειντζήμπασης, οἱ δύο Ἐμίρ-ἄχόραι καὶ ὁ Γενιτςάρ-ἄγᾶς, ὅστις ἐκράτει καὶ τὸν ἀναβολέα τοῦ Σουλτανικοῦ ἐφιππίου, ἱππεύοντος ἢ ἀφιππεύοντος τοῦ Σουλτάνου. Ἡρὸς τοὺς Κουλτούκ-Βεζίρας τούτους, ἐκάστου τῶν ὁποίων τὰ καθήκοντα θέλομεν διαλάβῃ ἐν τοῖς ἐξῆς, παραβάλλεται ὁ ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος ἀναφερόμενος ὑπαρχος τῆς Ἀρμενίας Τηρίβαζος, » ὅς ὁπότε παρείη, οὐδεὶς ἄλλος βασιλέα ἐπὶ » τὸν ἵππον ἀνέβαλλε (1) «.

Περὶ δὲ τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν, ἂν καὶ θέλομεν διαλάβῃ καὶ ἐν τῷ περὶ Ἱματισμῶν Κεφαλαίῳ τοῦ Γ' Τμήματος, σημειοῦμεν οὐχ ἥττον ἐνταῦθα μόνον ὅτι τὸ ἐπίσημον (τὸ τῶν τελετῶν) φόρεμα τῆς κεφαλῆς τῶν Ὀθωμανῶν αὐτοκρατόρων ἦτον, ἀπὸ τῶν χρόνων Σουλτάν-Μπαγεζήδ τοῦ Β', ὁ *Μουσεβεζές*, ὑψηλόν, σχήματος κυλινδροειδοῦς, περιτυλιγμένον διὰ τολουπανίου, ὁποῖον τὸ τῆς εἰκόνος Σουλτάν-Ὀσμάν τοῦ Β', τῆς παρατεθειμένης ἐν σελ. 345 τοῦ Α' Μέρους, τὸ ὁποῖον διάφοροι τῶν Αὐτοκρατόρων, οἷον ὁ Σελ'μ Α', ὁ Σουλεϊμάν Α' καὶ ὁ Μουράδ Δ', μετεσχημάτισαν (ὁ τελευταῖος οὗτος ἐπὶ τὸ Περσικώτερον)· ἄλλ' αἱ καιτοτομίαι αὗται ἔδεν εὖρον μιμητὰς παρὰ τοῖς διαδόχοις αὐτῶν. Ὁ πρῶτος Σουλτάν-Ὀσμάν ἐφοροῦσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ λεγόμενον *Τάτσ-κορασάνι*, τοῦ τουλμπεντίου τοῦ ὁποίου πὰς στολίδας ὁ μὲν υἱὸς αὐτοῦ Ὀρχάν μετεποίησεν εἰς σχῆμα νηὸς (*Δεστάρ-Ἰουσουφῆ* ἢ *Μπουρμάδουλμπέντ*), ἐπὶ δὲ Μεχμέδ τοῦ Α' ἤρχισαν νὰ ποικίλλωσι διαφοροτρόπως διὰ χρυσῶν κοσμημάτων. Μεχμέδ ὁ Β' ἐφόρεσε τὸ λεγόμενον Ἐόρφ, καβούκιον κυρίως τῶν Οὐλεμάδων μετὰ πλουσίου χρυσοκεντήματος. Σελ'μ ὁ Α' ἐπενόησε τὸ *Σελημί*. Μουσταφᾶς ὁ Γ' ἐπέθηκεν ἐπὶ τοῦ καβουκίου τοῦ μακρὸν ἀδαμαντοκόλλητον πτερόν τοῦτο ὅμως διὰ τὰς

(1) Ξενοφ. Κ. Α. Δ', δ', 4.

ἐπισήμους τελετὰς μόνον· συνήθως δὲ ἐφόρει τὸ Πασσαλὺ-καβου-
οῦ. Μουράδ δὲ ὁ Γ' ἐκανόνισε τῷ 1583 ἐπὶ τὸ μονιμώτερον τὰ κα-
βούκια ὧλων τῶν τάξεων τοῦ Κράτους, τὰ ὁποῖα καὶ διετηρήθησαν ἀμε-
τάβλητα μέχρι τοῦ 1826, ὅτε ὁ Σουλτάν-Μαχμούδ παρεδέχθη τὸ Αἰγυ-
πτιακὸν φέσιον, κατὰ μέτωπον τοῦ ὁποῖου ὑφούται τὸ χαρακτηριστικώ-
τατον ἔμβλημα τοῦ στέμματος, τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ Σεργούτσιον (ὁ
πτεροθύσανος) (1). Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ σεργούτσια τῶν Σουλτάνων,
κατὰ τὴν ἀκριβῆ τῆς Τουρκικῆς ἐθιμοταξίας ἀπαίτησιν, 'δὲν εἶν' ὄρθια,
εἰμὴ ὅταν κερδίσωσιν οὗτοι νίκην τινὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσλαμισμού.
Ἐπωμίδας δὲ πρώτην φοράν, νομίζομεν, ἐφόρεσεν ὁ Σουλτάν Μετζήδ τῷ
1856, κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Μεβλούδ.

Τηλικαύτην περιβεβλημένος ἰσχύϊν ὁ ἀντιπρόσωπος οὗτος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ
τῆς γῆς, καὶ δυνάμενος διὰ τῆς ἀπονενεμημένης αὐτῷ προσωπικῆς δικαιο-
δοσίας (Οεόρφ), περὶ ἧς ἐν οἰκείῳ τόπῳ, 'να παραβῇ κατ' ἀρέσκειαν τοὺς
καθεστῶτας Νόμους ἢ 'να ἀναστείλῃ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν, 'δὲν δύναται
ὁμως δημοσίᾳ 'να ἀσεβήσῃ, οὔτε 'να τροποποιήσῃ τὴν θεμελιώδη νομο-
θεσίαν, βαίνουσαν ἐπὶ τῆς θρησκείας. Ἐνδέχεται δὲ 'να ἔχῃ ὅλα τὰ ἐλατ-
τώματα, 'να πράττῃ ὅλα τὰ ἐγκλήματα· ἀλλὰ 'δὲν δύναται 'να ἐγγίσῃ τὰ
καθιερωμένα θέσμια, ἔστω καὶ λόγῳ βελτιώσεως καὶ κοινῆς ὠφελείας·
διότι, ἂν καὶ ἡ φωνὴ τῶν τοῦ Νόμου ἐρμηνευτῶν παρακούεται πολλάκις,
ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ, ἥτις πάντοτε ἀκούεται, ἐμποδίζει συνήθως πᾶσαν με-
ταρρύθμισιν, δοκοῦσαν, καὶ τοι ὠφέλιμον, ἀσεβῆ. "Ωστε, ἰσχύων ὅπως πρά-
ξῃ, εἰάν θέλῃ, τὸ κακόν, εἶν' ἀνίσχυρος 'να 'τὸ ἐμποδίσῃ, εἰάν τοῦτο προ-
έρχεται ἐκ τῆς θρησκείας, ἢ τῆς μετ' αὐτῆς συνδεδεμένης νομοθεσίας.
Διότι ἡξεύρει ὅτι, κατὰ τὴν μουσουλμανικὴν θεσμοθεσίαν, νόμιμος κυριάρ-
χης εἶν' ὁ ἐκάστοτε βασιλεύων, ἐν ὧσιν βασιλεύει· ὁ δὲ φονεύσας καὶ δια-
δεξάμενος αὐτὸν εἶνε νόμιμος ἐπίσης, δι' αὐτὸ τοῦτο μόνον, διότι πράγ-
ματι κατέχει τὴν ἐξουσίαν: »Μουχούρ κιμδὲ ισά, Σουλεϊμάν ὁ δουρ.«

"Ωστε ἡ κοσμικὴ ἐξουσία τῶν Σουλτάνων φαίνεται μὲν, ἀλλὰ 'δὲν εἶνε
ἀπόλυτος· διότι ἡ νομιμότης καὶ τὸ ἀπαράβιαστον αὐτῆς 'δὲν εἶνε καθιε-
ρωμένα εἰς τρόπον ὥστε 'ν' ἀποτελῶσι νόμον θεμελιώδη. Ἐάν δὲ ἡ ἐξου-
σία αὕτη ἐφάνη ἐνίοτε ἢ μᾶλλον ἀπόλυτος τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον, τοῦτο εἶνε
συμβάν μᾶλλον ἢ ἀρχή, καὶ ἐξήρτηται, τὸ μὲν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς καὶ
ἡμιβαρβάρου ἐτι καταστάσεως τῶν λαῶν κατὰ τοὺς πρώτους τῆς κατα-

(1) Ἴδε τὴν εἰκόνα 'του ἐν σελ. 238 τοῦ Β'. Μέρους.

κτίσεως αἰῶνας, τὸ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατὰ καιροὺς Σουλτάνων, οἳ τινες, αἰσθανόμενοι τὴν ἑαυτῶν ἰσχὺν καὶ περίνοιαν, ἔδεν ἡδύναντο εὐκόλως ἢ ἀναγνωρίσωσιν ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτῶν εἶχεν ὅρια.

Καὶ διὰ τοῦτο ὁ νομιζόμενος οὗτος ἀπόλυτος δεσπότης εἶνε δοῦλος καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἐθίμου. Καί, ἐν ᾧ ὁ ἑσχατος τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ δύναται, παραδ. χάριν, νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου, κρατῶν θολίαν ἢ τυλιγμένον μὲ τὸ σάλιον, ὁ Σουλτάνος ὑπάγει εἰς τὸ τζαμίον βρεχόμενος καὶ χιονιζόμενος* διότι ἔδεν δύναται οὔτε ἢ ἀποφύγῃ τὴν κατὰ παρασκευὴν πομπικὴν εἰς τὸ τζαμίον προέλευσιν, ὡς ἔχουσιν, παρεκτός τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς αἰτίας. Ἀπρόίτος γὰρ ἐν τοῖς τοῦ Σαραγίου ἀδύτοις δι' ὅλης τῆς ἐβδομάδος ὁ τῶν Πιστῶν οὗτος ἀρχηγός (Ἐμίρ-ούλ-μουμινίν), ὀφείλει κατὰ παρασκευὴν ἢ πείσῃ διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ τοὺς ὑπηκόους ἑοῦ καὶ τοὺς ξένους πρέσβεις, ὅτι ἔδεν ἐγένετο παρανάλωμα ῥαδιουργίας τινὸς τῶν ἐν τῷ Χαρεμίῳ τόσον συνήθων. Τῆς ὑποχρέωσης δὲ ταύτης ἔδεν τὸν ἀπαλλάττει οὔτε ἡ βαρυστάτη νόσος, καὶ εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ Σουλτάνος Μαχμούδ ὁ Α' ἐξέπνευσε μεταξὺ τῶν δύο τοῦ Σαραγίου θυρῶν (Ἰκί-καποῦ ἀρασιντὰ), ἐπιστρέφων ἀπὸ τοιαύτης τινὸς προελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν, καὶ τοι κακῶς διαχειόμενος ὑπὸ νόσου χρονίας, ἠναγκάσθη, ἀπ' ἐναντίας τῆς γνώμης τῶν ἱατρῶν ἑοῦ, ἢ ὑπάγῃ οὐχ ἥττον, μόλις δυνάμενος ἢ κρατηθῇ ἐπὶ τοῦ ἐπιπίου, καὶ ἐψιμυθιωμένος ἢ συγκρύψῃ τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου ἑοῦ· διότι εἶχεν ἑναυλον εἰς τὰς ἀκοὰς εἰσέτι, ὅτι, τοῦ πατρός ἑοῦ ἀναβαλόντος ποτὲ τὴν τοιαύτην προέλευσιν, διότι ἔκειτο πυρέσσων, παρ' ὀλίγον ἐξερρήγνυτο στάσις.

Ἄλλη ὑποχρέωσις τοῦ Σουλτάνου εἶνε τὸ ἢ ὑπάγῃ αὐτοπροσώπως ὅπου ἂν συμβῇ πυρκαϊά, καὶ εἰς ὁποιανδήποτε ὥραν τοῦ ἡμερονυκτίου, ὅπως ἐμφυχώσῃ διὰ τῆς παρουσίας ἑοῦ τοὺς προσπαθοῦντας πρὸς κατάσβεσιν αὐτῆς. Ἀμα λοιπὸν δοθῇ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἐν τῷ Ἀρχιστρατηγείῳ πύργου καὶ τοῦ ἐν τῷ Γαλατᾷ τὸ σημεῖον πυρκαϊᾶς, καὶ ὁ Σουλτάνος εἶνε εἰς τὸ Χαρέμιον, μία τῶν ἀμφιπόλων τοῦ Σαραγίου, ἐνδεδυμένη ἐρυθρᾷ, καὶ τὴν κεφαλὴν περιδεδεμένη δι' ἐρυθροῦ ἐπίσης κεκρυφάλου, εἰσδύει εἰς τὸν κοιτῶνα, ὅπου εὐρίσκεται ὁ Σουλτάνος, ἔστω καὶ καθεύδων παρὰ τινι τῶν γυναικῶν ἑοῦ, καὶ ἵσταται ἀκίνητος καὶ σιγῶσα παρὰ τὴν θύραν. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ φλογοφοροῦντος τούτου φαντάσματος, ἥτις ἐπαναλαμβάνεται τρίς, ἀναγγέλλει τῷ Παδισσάχ ὅτι τὸ πῦρ ἐπινέμεται τὴν πόλιν, καὶ ἐπομένως πρέπει ἢ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον ἑοῦ, τρέχων εἰς τὸν τόπον τῆς συμφορᾶς, ἐὰν αὕτη διαρκέσῃ ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν.

Πῶς ἀνετρέφοντο ἐν τοσούτῳ, μέχρις οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, οἱ μέλλοντες ἵνα ἀναδεχθῶσι καὶ ἐξασκήσωσι τηλικαύτην ἐξουσίαν; Παῖδες μὲν ἔτι ὄντες, ὁδὸν ἐγνώριζον ἄλλα ὄντα παρὰ τὴν μητέρα καὶ τὰς τροφούς καὶ τὴν Χότζαν αὐτῶν· ἡλικιούμενοι δὲ, προσελάμβανον συντρόφους καὶ συμπαίκτορας νέους ἀργυρωνήτους συναμνηλικούς τῶν, ἐτοιμούς ἵνα ὑπακούωσιν ὡς αὐτόματα εἰς πᾶν αὐτῶν νεῦμα, εἰς πᾶσαν θέλησιν. Παραλλάττοντες δὲ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, εἶχον τὴν ἄδειαν ἵνα ἐκλέξωσιν, οὐχὶ σύζυγον, ἀλλὰ σύνευνον, γυναῖκα συνήθως προβεβηκυῖαν καὶ ἀποδεδειγμένως στεῖραν. Ἡ ὀρνιθοτροφία, ἡ ἀνθοκομία, ἡ ἵππασία ἦσαν αἱ συνήθεις αὐτῶν διασκεδάσεις· ὑπῆρξεν δὲ τινες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄλαλοι, ἡσυχολοῦντο περὶ αὐτοὺς, κατασκοπεύοντες μᾶλλον τὰ κινήματά των ἢ ζωογονοῦντες τὴν μοναξίαν τῶν. Κόσμον ἀκούοντες καὶ κόσμον μὴ βλέποντες, καθὼς οἱ τυφλοὶ, ἐγίνοντο ἢ μελαγχολικοὶ καὶ μισάνθρωποι, ἢ φανατικοὶ καὶ ἰδιότροποι, καὶ μάλιστα ὅταν ὁλόκληρον βίον διῆγον ἐν τῷ κ λ ω β ί ω (1), καθὼς οἱ Σουλτάνοι Ἀχμέδ ὁ Β' καὶ Ὁσμάν ὁ Γ', ὧν ὁ μὲν ἐβασίλευσεν ὀκτωκαιτεσσαρακονταετῆς, ὁ δὲ πεντηκονταετῆς.

Ἐκ τούτου ἐξηγοῦνται καὶ οἱ ἀλλόκοτοι ἢ ἀφύσικοι χαρακτῆρες ἐκεῖνοι, οὓς ἀνέπτυσσον μεταβαίνοντες αἰφνης ἀπὸ τῆς εἰρκτικῆς εἰς τὸν θρόνον, ἀπὸ τοῦ στενοτέρου περιορισμοῦ εἰς τὴν πλέον αὐθαίρετον παντοδυναμίαν. Ἐκ τούτου ἡ ἀχαλίνωτος ἐκείνη θηλυμανία τοῦ Σουλτάν-Ἡβράῆμ, ἡ δίψα τοῦ αἵματος καὶ τὸ θηριῶδες Σουλτάν-Μουράδ τοῦ Δ', ἡ μέχρι μυστικισμοῦ θεοβλάβεια τοῦ Σουλτάν-Χαμμίδ, κτλ.

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν Σουλτάνων ὅλων ἀσημαντότερος καὶ μετὰ τοῦ ψυχρῶς αἰμοβόρου ἀπηνέστερος ὁδὸν ὑπῆρξεν ἄλλος παρὰ τὸν Ἀχμέδ Α'. Διότι καὶ ὁ Μεχμέδ Β', καὶ ὁ Μουράδ Δ', ὁ Νέρων οὗτος τῆς Τουργίας, καὶ ὑπῆρξαν ἀπάνθρωποι καὶ ὠμοί, διεκρίνοντο ὅμως καὶ διὰ τόλμης ἢ μεγαλοφυΐας· ἀλλ' ὁ Ἀχμέδ ἐσκέπτετο μόνον περὶ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν ἐορτῶν καὶ τῶν ἱματίων του, περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ὠραιότητος τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἵππων του· ἦτον δὲ σκληρὸς, οὐχὶ ὑπὸ παραφορᾶς θυμοῦ, καθὼς ὁ Μουράδ, οὐχὶ διὰ πολιτικὸν σκοπὸν, ὡς ὁ Μεχμέδ Β', ἀλλ' ἐξ ἰδιοτροπίας, καθ' ἑξῆς. Ἀπόδειξις δὲ μία ἐκ τῶν πολλῶν ἡ ἐξῆς: Τὸν εὐνοούμενον αὐτῷ Βεζίρην Δερβίση-πασσᾶν διέταξε ἵνα πνίξωσιν ἐνώπιον αὐτοῦ οἱ Διλσίτζ. Ἐπὶ δὲ ἀναπνέοντος αὐτοῦ, ἀπέκοψεν αὐτὸς ἰδίᾳ χεὶρὶ τὴν κεφαλὴν. » Ἡ δὲ κεφαλὴ του, προστίθουσιν ὁ διηγούμενος τὸ

(1) Ἰδ. σελ. 174 τοῦ Α'. Μέρους.

» πρᾶγμα Τοῦρκος ἱστορικός, ἐκυλίσθη, ὡς ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης (1),
 » εἰς τοὺς πόδας τοῦ κατῃστερισμένου οὐρανοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς Με-
 » γαλειότητος!! « Ἄλλ' οἱ Ὀθωμανοί, οἱ τινες δὲν γνωρίζουσι τοὺς Σουλ-
 τάνους τῶν, εἰμὴ μόνον ἀπὸ τῶν κτιρίων, ἀ ἀνήγειραν, εὐλογοῦσι τὴν
 μνήμην τοῦ Ἀχμέδ Α', καὶ ἐπικαλοῦνται τὴν μεσιτείαν τοῦ, ὡς ἀγίου,
 διαβαίνοντες παρὰ τὸ τζαμίον, ὅπερ φέρει τὸ ὄνομά τοῦ.

Τηλικαύτας προλήψεις καὶ δυσκολίας ἔπρεπε νὰ ὑπερνικήσωσιν οἱ ἐπὶ
 τῆς ἡμετέρας ἡλικίας Σουλτάνοι, καὶ πρῶτος τούτων ὁ ἀτυχὴς Σουλτάν-
 Σελήμ, ἵνα φθάσωσιν εἰς ἡν σήμερον βλέπομεν αὐτοὺς ἡπιότητα καὶ με-
 τριοπάθειαν!

Οἱ διδάσκαλοι δὲ ἡ παιδαγωγοὶ τῶν Σουλτάνων (Χότζα ἢ Μουλαῖμ-Ὑ-
 Σουλτανί) εἶνε διαρκεῖς· διότι ἡ διδασκαλία αὐτῶν παρατείνεται καθ' ὅλον
 αὐτῶν τὸν βίον. Δώδεκα δὲ σοφοὶ διακεκριμένοι διεδέχθησαν τὴν θέσιν ταύ-
 την παρὰ τῷ Σουλτάν-Μεχμέδ τῷ Φατίχ, ἀπὸ τῆς νεότητός τοῦ μέχρι
 τῆς τελευτῆς τοῦ.

Παρακτὸς δὲ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθερίων ἐπιστημῶν,
 ἕκαστος τῶν Σουλτάνων ὀφείλει νὰ διδαχθῇ παιδιόθεν καὶ νὰ γνωρίξῃ καὶ
 μίαν τινὰ τέχνην, ὅπως ἐπαρκῇ διὰ τῶν κόπων τῶν χειρῶν αὐτοῦ πρὸς
 διατροφήν του, κατὰ μίμησιν (λέγουσιν οἱ Ὀθωμανοί) τοῦ Νῶε, ὃς τις ἦν
 τέκτων, τοῦ Ἀβραάμ, ὃς τις ἦτον ὑφάντης, τοῦ Δαβίδ, ὃς τις ἦν θωρακο-
 ποιὸς, καὶ τοῦ Σολομῶντος, ὃς τις ἦτον ψαδιοπλόκος. Ἐπομένως, οἱ μὲν
 αὐτῶν μανθάνουσι νὰ κατασκευάζωσι τόξα καὶ βέλη, ἄλλοι κιβώτια, ἄλ-
 λοι κεντοῦσιν ἐπὶ δερμάτων διὰ χρυσοῦ σύρματος· Μουσταφᾶς ὁ Γ' ἦτον
 βιβλιοδότης, ἐφ' ἡμῶν δὲ ὁ Σουλτάν Μαχμουδ καλλιγράφος, μέγα παρὰ
 τοῖς Ὀθωμανοῖς προτέρημα (2)· πρὸ αὐτοῦ δὲ ὁ Σουλτάν-Σελήμ ἐξυλούρ-
 γει καὶ ἐτόρνευεν ἐξαισίως διὰ μίαν δὲ ὀδοντογλυφίδα (χχιλάλ), τὴν ὁ-
 ποίαν εἶχε στείλῃ δῶρον τῷ ἡγεμονεύοντι τότε τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνῳ

(1) Πέεσ οὐ λ γ κ οὐ λ, κεφαλὴ πιθήκου, καθὼς ὀνομάζεται παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἡ
 κεφαλὴ τῆς Μεδούσης. (2) Περί τῆς ωραιότητος τῆς γραφῆς τοῦ Σουλτάνου τούτου, κατὰ τὸ δ-
 παῖον τὸν ἐμιμήθη καὶ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ, ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται ὁ ἱστοριογράφος τῆς Αὐτο-
 κρατορίας Ἐσσαῦδ ἐφέντης ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ οἰδαίνοντι πανηγυρικῷ «Αἱ στιγμαὶ (ν α κ δ α) τῆς
 » γραφῆς αὐτοῦ ὁμοιάζουσι τοῖς ἀπλανεῖς ἀστέρας· ἡ δὲ γραφὴ αὐτοῦ εἶνε ἀξία ν' ἀναρτηθῇ πρὸς
 » θεᾶν εἰς τὸν τοῦ οὐρανοῦ ὅλον, παρὰ τὸν ἀστερισμὸν τῶν Διδύμων. Πρὸς τὸ λεκτικὸν δὲ ὕψος
 » αὐτοῦ συγκρινόμενον τὸ τοῦ περιφήμου Μῖρ Φερίδου, εἶνε ἄγαρι.» Σημειωτέον δὲ ἐν παρόδῳ
 ἐνταῦθα ὅτι καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ νεώτερος ἐσεμνύνετο ἐπὶ νομαζόμενος Καλλιγράφος,
 κατὰ μίμησιν, φαίνεται, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀρκαδίου, ὃν ἐδίδαξε τὴν καλλιγραφίαν ὁ παιδαγωγὸς
 αὐτοῦ ἄγιος Ἀρτέμιος, καὶ τοῦ ὁποίου ἐν τούτῳ καὶ μόνον ἦτον, κατὰ τὸν Κεβερνόν, τὸ πλεονέ-
 κτημα.

τῷ Ὑψηλάντῃ, ἔλαβε δῶρον ὁ κομιστής, ἀξιωματικὸς τοῦ Σεραγίου, 40,000 φράγκων. Διηγοῦνται δὲ περὶ Σουλτάν-Μεχμέδ τοῦ Δ', ὅτι, ἀσχολούμενος ἀδιακόπως εἰς τὸ κυνήγιον, ἐπέσυρέ ποτε καθ' ἑαυτοῦ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Μουφτῆ, ὅς τις ἐνόμισε καθήκον 'του 'να ὑπομνήσῃ εὐσεβᾶτως τῷ Μονάρχῃ, ὅτι, κατὰ τὸν ἱερὸν Νόμον καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἐνδόξων προγόνων 'του καὶ αὐτοῦ τοῦ Προφήτου, ὤφειλε 'να ἐργάζεται, ὡς ὁ ἐλάχιστος τῶν ὑπηκόων 'του. Τῷ ἀνέφερε δὲ καὶ τοὺς Σουλτάνους Ἡβραῆμ καὶ Μουράδ, ὧν ὁ μὲν κατεσκεύαζεν ὀδοντογλυφίδας, ὁ δὲ ἐλκυστήρας τόξων, καὶ 'τὰ ἔστελλον τοῖς Πασσάδαις, οἱ τινες 'τὰ ἐπλήρουν ἀκριβώτατα. Ὁ δὲ Σουλτάνος, τότε μὲν ἐσιώπησε· θηρεύσας δὲ αὐθημερὸν λαγῶν, τὸν ἔστειλε τῷ Μουφτῇ, καὶ ἐμήνυσεν αὐτῷ, ὅτι, κατὰ τὴν συμβουλὴν 'του, ἔγεινε κυνηγός· 'να μετρήσῃ λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν κομιστὴν τοῦ προϊόντος τούτου τῶν κόπων 'του εἴκοσι πουργεῖα ὡς φιλοδώρημα, ἐκτὸς τῶν ἐξήκοντα, τὰ ὅποια ἄξιζεν ὁ λαγῶς. Καὶ ἰδοὺ προϊὼν ὁ λόγος, ἔφερεν ἡμᾶς εἰς τὸ περὶ τῆς τοῦ θρόνου διαδοχῆς παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς τοῦ θρόνου διαδοχῆς.

Εἶνε τῷ ὄντι περίεργον ὅτι περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀπὸ προσώπου εἰς πρόσωπον μεταβιβάσεως τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας ὁ Μωάμεθ οὐδὲν ὠρισμένως ἀπεφάνετο· οἱ δὲ πρῶτοι αὐτοῦ διάδοχοι κατεστάθισαν δι' ἐκλογῆς. Πρῶτος δὲ ὁ τῶν Ὀμμιαδῶν γεννάρχης κατέστησε διαδοχικὸν τὸν θρόνον, καὶ μετ' ὀλίγον ὠρίσθη, ὥστε διάδοχος τοῦ Κρατοῦντος 'να ᾔῃ ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐκ τῆς οἰκογενείας ἐπιζώντων, ἀποκλειομένων καὶ αὐτῶν τῶν τοῦ προκατόχου τέκνων.

Ἐκ τούτου οἱ ἐμφύλιοι ἐκεῖνοι πόλεμοι καὶ αἱ ὑπὸ φιλοδοξίας ἀντιζηλίαι τῶν συγγενῶν πρὸς ἀλλήλους. Καὶ βλέπομεν ὅτι, ἐξ ἐβδομήκοντα δύο Κχαλιφῶν, οἱ εἰκοσιτέσσαρες ἐτελεύτησαν δολοφονηθέντες, more regia, καθὼς ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ γνωρίσαντες καλῶς καὶ περιφρονοῦντες ἰσχυρῶς τοὺς δυνάστας τῆς Ἀσίας.

Τὸ μέτρον τοῦτο τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς τοῦ θρόνου διαδοχῆς εἰς τὸν ἐπιζώντα πρεσβύτερον τῆς βασιλευούσης οἰκογενείας ὑπηγόρευσαν, φαίνεται, εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ἰδίως αἱ διὰ τὴν βασιλείαν ἀνηλίκου πρίγκηπος ἐπαπειλούμεναι ἀλληλομαχίαι καὶ ἀκαταστασίαι, ἧ καὶ τὸ ἀνίσχυρον

τῶν Ἀντιβασιλειῶν, τῶν ὁποίων πείραν ἔλαβον οἱ Τούρκοι μετὰ τὸν θάνατον Βαγεζήτου τοῦ Γιλδιρίμ, ὑποστάντες ἐπὶ δεκαετίαν τὰ δεινὰ ἐμφυλίου πολέμου, καθὼς καὶ εἰς τὸν Γενσερίχον, βασιλέα τῶν ἐν Ἀφρικῇ Γότθων, νομοθετήσαντα τῷ 477 μ. Χ. τὸ αὐτὸ διὰ τῆς διαθήκης του.

Ἀλλὰ, καθὼς εἰς τοὺς Γότθους, οὕτω καὶ εἰς τοὺς Τούρκους, τὸ μέτρον τοῦτο ἐπέφερε τὸν ὄλεθρον τῶν ἐπιζώντων ἀδελφῶν, ἐξαδέλφων καὶ ἀνεψιῶν τοῦ βασιλεύοντος Αὐτοκράτορος, ἐπιθυμοῦντος ἵνα ἀσφαλίσῃ τὸ στέμμα εἰς τοὺς υἱοὺς του. Ὅθεν, ὁ μὲν Οὐνερίκος, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Γενσερίχου, ἐφόρευσε ἐπὶ πλασταῖς αἰτίαις τὸν ἀδελφόν του Θευδέρικον μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων του καὶ πάντων τῶν εἰς αὐτοὺς ὁπωσδήποτε προσιχόντων κατὰ γένος· ὁ δὲ Μεχμέδ ὁ Β', πρῶτος μετὰ τῶν Σουλτάνων (1), τὸν ἀδελφόν του Ἀχμέδ, ἐπὶ νήπιον, ὃν ὁ Σουλτάν Μουράδ εἶχεν ἐκ τῆς Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ Δεσπότη τῆς Σερβίας. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι προτιμότερον, φαίνεται, ἐνόμισαν μετὰ δύο κακῶν τὸ μικρότερον, καθόσον τοῦτο μὲν προσέβαλλε τὴν οἰκιακὴν ἀρετὴν, ἐκεῖνο δὲ τὴν κοινὴν εὐημερίαν. Ἀφ' ἐτέρου τὸ τερατῶδες τοῦτο ἔθιμον ἢ δικαίωμα στήριζεται καὶ εἰς τὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ Κορανίου. » Ἡ ταραχὴ εἶνε χείρων » τῆς θανατώσεως, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀκολουθῇ τὸ παράδειγμα » τοῦ Θεοῦ, ὃς τις θέλει ἵνα ᾖ μόνος καὶ χωρὶς ἀντιζήλου· παράδειγμα, » κατὰ τὸ ὅποιον ὁ ἀντιπροσωπῶν αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς πρέπει ὡσαύτως » ἵνα ᾖ μόνος ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ χωρὶς ἄλλου ἀντιζήλου. » Τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην ἐκφράζει παρ' αὐτοῖς εἰκονικώτερον καὶ ἡ παροιμία ὅτι δύο σπαθία ὅτε χωροῦσιν ἐντὸς (ἐνὸς καὶ) τοῦ αὐτοῦ θηκαρίου.

Ὅλοι ἄρα οἱ Σουλτάνοι ἔχουσι συμφέρον ἵνα διατηρῇται τὸ ἀπάνθρωπον τοῦτο ἔθος, πρῶτον μὲν ὅπως ἀσφαλίσωσιν εἰς τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς, τοῦλάχιστον εἰς τὸν πρωτότοκον, τὴν ἐλπίδα τοῦ θρόνου· δεύτερον δὲ, ἵνα προφυλάξωσι τὸ Κράτος ἀπὸ τῶν ἐνδεχομένων ταραχῶν μετὰ διαφόρων βασιλοπαίδων καὶ τρίτον, ἵνα οἰκονομήσωσι καὶ τὰ ἔξοδα τόσων ἀρρένων τε καὶ θηλέων βασιλικῶν ἀπογόνων, οἳ τινες ἄλλως, τεκνοποιοῦντες μετὰ τοσούτων γυναικῶν, ἤθελον γεμίσει τὸν κόσμον διὰ τῶν ἐκγόνων των. Διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι τῷ 826 (201 τοῦ Χιτζρέ) ἀριθμηθέντων, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κχαλίφου Ἀμπδ-ούλλαχ τοῦ Γ', τοῦ λεγομένου Μεεμούν,

(1) Οὐχὶ πρῶτος αὐτός, ἀλλ' ὁ Βαγεζήδ Α', ὁ Κεραυνός. Διότι ὁ Λαόνικος ῥητοῖς λέγει, ὅτι » Ὁ Βαγεζήτης ἐσχίσσετο τῷ ἀδελφῷ Ἰακούπῃ, ἣ νομίζεται τοῖς τοῦ γένους τοῦδε βασιλεῦσιν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ποιεῖν, ὡς ἀγχόνῃ δεῖο τελευτᾷ τὸν βίον ὑπ' αὐτοῦ, καὶ οὐ σιδήρῳ νενομίζεται. »

τῶν κατ' εὐθείαν καὶ ἐκ πλαγίου βασιλικῶν ἀπογόνων, εὐρέθησαν ὑπὲρ τὰς 33, 000, ἄρρενες καὶ θήλειαι.

Ὁ πρεσβύτερος λοιπὸν τῶν ἐπιζώντων βασιλοπαίδων εἶνε πάντοτε ὁ ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ Ὀθωμανικοῦ θρόνου. Ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος ἔδεν ἐφηρμόσθη, εἰ μὴ πρώτην φοράν μετὰ θάνατον τοῦ Σουλτάν-Ἀχμέδ Α'. Διότι οἱ πρὸ αὐτοῦ δεκατέσσαρες πρῶτοι Σουλτάνοι ἀπὸ τοῦ Ὀσμάν Α' ἐβασίλευσαν κατὰ διαδοχὴν ἀπὸ πατρός εἰς υἱόν. Τοῦ Σουλτάν-Ἀχμέδ ὁμως ἀποθανόντος ἐπὶ παισὶ νηπίοις, τὸ Διβάνι, κατὰ τινὰ φετβὰν τοῦ περιφήμου Μουφτῇ Ἑσσαὰδ-ἐφέντη, ἀνηγόρευσε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μουσταφὰν τὸν Α', ὡς πρεσβύτερον τῶν ἐγχλείστων βασιλοπαίδων. Ὁμοίως, ἀποθανόντος καὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀμπδ-οὐλ-Χαμιδ, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνεψιός 'του Σουλτάν-Σελήμ, ἃν καὶ ὁ ἀποθανὼν εἶχε τρεῖς υἱοὺς πορφυρογεννήτους· καθὼς καὶ ἐφ' ἡμῶν τὸν Ἀμπδ-οὐλ-Μετζήδ διεδέχθη ὁ ἀδελφός 'του Ἀμπδ-οὐλ-Ἀζίζ, καὶ οὐχὶ ὁ υἱός 'του Μουράδ-ἐφέντης, καὶ τοι ἐνῆλιξ, ὅς τις εἶνε σήμερον ὁ ἐπίδοξος τοῦ θρόνου διάδοχος.

Εἵπομεν πορφυρογεννήτους, καὶ τοιοῦτοι εἶνε ὅλοι οἱ ἀπὸ Μουσταφᾶ τοῦ Α' Αὐτοκράτορες τῶν Ὀθωμανῶν, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἐπίδοξοι αὐτῶν διάδοχοι. Ἡ ἀξίωσις ὁμως αὕτη τῶν δικαιωμάτων τῶν πορφυρογεννήτων βασιλοπαίδων ἐπὶ τοῦ θρόνου πρὸς βλάβην τῶν πρωτοτόκων, εἶχε δώσῃ ἕως τότε πολλάκις ἀφορμὴν, μετὰ θάνατον τῶν Σουλτάνων, εἰς ἐμφυλίους πολέμους. Τὸ τελευταῖον δὲ παράδειγμα τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας ἔδωκεν ὁ Τζέμ, υἱὸς δευτερότοκος τοῦ Σουλτάν-Μεχμέδ τοῦ Φατῆχ, ἀξιῶν ὅτι, ὡς γεννηθεὶς βασιλεύοντος ἤδη τοῦ πατρός 'του, εἶχε πλείοτερα δικαιώματα εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου παρὰ τὸν πρωτότοκον Βαγεζήδ, γεννηθέντα πρὶν αὐτοκρατορίῃ ὁ πατήρ 'των. Γνωστὰ δὲ εἶσι τὰ παθήματα καὶ τὸ τέλος τούτου τοῦ βασιλόπαιδος. Ἐκ τούτου ἴσως ἔδεν ἐπιτρέπεται πλέον εἰς τοὺς βασιλόπαιδας 'να τεκνοποιῶσι· φονεύονται δὲ καὶ τῶν Σουλτανίδων οἱ υἱοί, καὶ θεωροῦνται βιώσιμοι μόνοι οἱ ἑγγονοὶ αὐτῶν ἀπὸ θυγατέρων, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν, μέχρι τινὸς τοῦλάχιστον, οἱ καλούμενοι Σουλτάν-ζαδέ.

Ὡστε ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου ὑπάρχει παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς διὰ τοῦ φρικτοῦ τούτου νόμου ἡσφαλισμένη εἰς τὸν πρεσβύτερον πάντοτε τῶν ἐπιζώντων, ὅς τις σπανίως συμπίπτει 'να ᾔνε ὁ ἀδελφός τοῦ ἀποβιούντος Σουλτάνου, φροντίζοντος πάντοτε, ἅμα γεννηθῇ αὐτῷ δεύτερος υἱός, 'να φονεύῃ τοὺς ἀδελφούς 'του. Καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν ἐπαναληφθὲν τοσάκις εἰς τὴν Τουρκικὴν ἱστορίαν τὸ τερατῶδες τοῦτο ἔθιμον, καθ' ὃ Σελήμ μὲν ὁ Α' ἐφόνευσε, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βαγεζήδ Α' καὶ τοῦ Μεχμέδ

Β', τοὺς δύο 'του ἀδελφοὺς καὶ πέντε ἀνεψιούς 'του, ὧν ὁ μικρότερος μόλις ἦτον δεκατεσσάρων ἐτῶν. Μουράδ δὲ ὁ Γ', τοὺς πέντε ἀδελφούς 'του, ταφέντας τῇ ὑστεραίᾳ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ παρὰ τὸν τάφον τοῦ πατρὸς αὐτῶν Σελήμ· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μεχμέδ ὁ Γ', δεκαεννέα ἀδελφούς 'του, πνιγέντας ἐπὶ παρουσίᾳ 'του καὶ ταφέντας τῇ ὑστεραίᾳ ἐν πομπῇ παρὰ τὸν πατέρα 'των ἐν τῷ μαυσωλείῳ τοῦ πάππου αὐτῶν Σελήμ. Εἷς ἐκ τῶν νεωτέρων ἐδοκίμασε 'να διαφύγῃ τὸν βρόχον διὰ τῆς φυγῆς· ὁ δὲ Σουλτάνος εἶχε, λέγουν, τὴν εὐχαρίστησιν 'να τὸν βλέπῃ τρέχοντα πέριξ τῆς αἰθούσης, ἧς ἦσαν ἀσφαλισμένοι πᾶσαι αἱ εἰσοδοί!! Δέκα δὲ τῶν γυναικῶν τοῦ πατρὸς 'του, εὐρεθεῖσαι ἔγκυοι, ἐπνίγησαν ἐν τῷ Βοσπόρῳ.

Ἄλλ' ὅσω ταῦτα φέρουσι φρίκην καὶ ἀκουόμενα μόνον, τόσω ἀξιοθαύμαστος εἶνε ἡ ἀγαθότης τοῦ ἐφ' ἡμῶν Σουλτάνου Ἀμπδ-οὐλ-Μετζήδ, ὅς τις, καί τοι ἔχων τέκνα καὶ πολλὰ καὶ καλὰ, ὅχι μόνον ἐσεβάσθη τὴν ὑπαρξιν τοῦ μόνου ἐπιζήσαντος τῷ πατρὶ αὐτῶν αὐταδέλφου 'του, τοῦ νῦν αὐτοκρατοροῦντος Ἀμπδ-οὐλ-Ἀζίζ, καί τοι ἀπ' ἄλλης μητρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερον ἄφινεν αὐτὸν 'να περιέρχεται καθ' ἡμέραν ὅπου ἤθελε, καὶ τὸν υἱὸν, ὅς εἶχεν αὐτῷ γεννηθῇ ἔτι ἰδιωτεύοντι, 'να διατηρήσῃ. Τὴν αὐτὴν ἀγαθότητα ἐπιδείκνυται καὶ αὐτὸς ἡδὴ οὗτος, ἀφίνων ἐλευθέρους τοὺς ἀνεψιούς 'του, καὶ φροντίζων περὶ αὐτῶν ὡς πατὴρ, καί τοι ἔχων, ὡς προεῖρηται υἱὸν, ὃν καὶ ἀνεκήρυξεν ἐπισήμως γνήσιον αὐτοῦ γόνον, δοὺς πρῶτος μετὰ δύο-ἡμισυ αἰῶνας τὸ παράδειγμα τῆς ἀναγνώρισεως μὴ πορφυρογεννήτου βασιλόπαιδος.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ ἀνηλικιότητες τῶν διαδόχων καὶ αἱ δι' αὐτὰς καθιστάμεναι Ἀντιβασιλεῖαι ἔχουσιν ἐπίσης τὰ δεινὰ 'των, ὁ Σουλτάνος εἶνε, κατὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἐνῆλιξ δεκαπενταετῆς (δηλ., κατὰ τὸ Τουρκικὸν ἔτος, δεκατετραετῆς μόνον), καὶ ἐπομένως 'δὲν ἔχει ἀντιβασιλείας ἀνάγκην. Εἰς τοιαύτην ἡλικίαν ἐβασίλευσαν ὁ Ἀχμέδ Α' καὶ ὁ Ὀσμάν Β'· δύο δὲ μόνοι, ὁ Μουράδ Δ' καὶ ὁ Μεχμέδ Δ', ἐβασίλευσαν ἀνήλικοι (ὁ μὲν ἐνδεκαετῆς, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς 'του, ὁ δὲ μόλις ἐπταετῆς, διορισθέντων ὡς συμβούλων τῆς μητρὸς 'του καὶ δώδεκα πασσάδων, ὧν προεξῆρχεν ὁ Βεζίρης), διότι, φονευθέντος τοῦ Ἡβραῆμ, ἔμεινεν αὐτὸς πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν 'του ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡβραῆμ συνέβη 'να καταντήσῃ πρόβλημα τὸ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ θρόνου, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ Σουλτάνος οὗτος, νομιζόμενος ἄλλως τε ἐξ αἰτίας τῶν καταχρήσεων νώθουρος, προσεβλήθῃ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1641 ὑπὸ ἀποπληξίας. Ἐλέγετο δὲ ὅτι, εἰ ἀπέθνησκεν ἄτεκνος, ὁ θρόνος ἀνῆκεν, ἢ εἰς τὸν Χάνην τῆς Κριμαίας,

ἢ εἰς τὰ τέκνα τῶν θυγατέρων τῶν ἀδελφῶν, θείων ἢ ἀνεψιῶν τοῦ Σουλτάνου, ὅς τις εἶχε μείνῃ μόνος ἀπὸ τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν. Ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ ἀμφιβολίας, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἦτον ἐπικείμενος. Ἐγεννήθη τέλος πάντων τῇ 2 Ἰανουαρίου τοῦ 1642 υἱὸς τῷ Σουλτάν Ἡβραῆμ, ὁ Μεχμέδ, καὶ μετ' αὐτὸν, τῇ 26 Φεβρουαρίου τοῦ 1643 ἕτερος, καὶ τῇ 22 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἄλλος, καὶ τῇ 19 Φεβρουαρίου 1645 τέταρτος.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ εἰς τὸν θρόνον διαδοχὴ οὐδεμίαν εἶχε μονιμότητα ἢ ἀσφάλειαν· διότι οὔτε νόμοι, οὔτε ὅρκοι, οὔτε συμβάσεις ἴσχυον ἀπέναντι τοῦ πρώτου εὐτυχοῦς τολμητή. Καὶ μόλις ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν καὶ Παλαιολόγων εἰσῆχθη περὶ τὴν διαδοχὴν εἶδος τάξεως. Ἐφρόντιζον δὲ οἱ γονεῖς ἡ περιβάλλωσι διὰ τῆς πορφύρας καὶ τοῦ στέμματος τὰ νεογνὰ αὐτῶν τέκνα ἔτι ἐν σπαργάνοις, στέφοντες τὰ μὲν πρωτότοκα εἰς Βασιλεῖς καὶ Δεσπότας, ἢ καὶ Αὐτοκράτορας, τὰ δὲ ὑστερογενῆ Καίσαρας καὶ Νωβελλησίμους. Καὶ βλέπομεν τῷ 776, ὅτι »κινηθέντες οἱ τῶν Θεμάτων » ἄρχοντες εἰσῆλθον σὺν πολλῷ πλήθει λαοῦ αἰτούμενοι Κωνσταντῖνον τὸν » υἱὸν Λέοντος τοῦ Δ', μόλις πενταετῇ (ὁ πατὴρ τοῦ εἶχε στεφθῇ Αὐγου- » στος μόλις διετῆς), εἰς βασιλέα· ὁ δὲ, ὡς ἔθος τοῖς βασιλεῦσιν (1), ἀντε- » δήλου αὐτοῖς, ὅτι ὁ υἱός μου μονογενής ἐστι, καὶ φοβοῦμαι τοῦτο ποιῆ- » σαι, μή πως συμβῇ μοί τι ἀνθρώπινον, καὶ, αὐτοῦ νηπίου ὄντος, θανατώ- » σῃτε αὐτόν, καὶ ἄλλον προβάλησθε. Οἱ δὲ μεθ' ὅρκων ἤθελον πληροφο- » ρεῖν αὐτόν μή βασιλευθῆναι ἔκτος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰ καὶ θανεῖν αὐτόν » θελήσῃ ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαίων ἕως τῆς Μεγά- » λης Πέμπτης τοῦ λαοῦ ἐνοχλοῦντος, καὶ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ σωρευομέ- » νου καὶ αἰτοῦντος, τῇ ἁγίᾳ Παρασκευῇ ἐκέλευσεν ὁμόσαι αὐτούς· καὶ » ὤμοσε πᾶς ὁ λαὸς εἰς τὰ τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα, οἳ τε τῶν Θεμάτων » καὶ τῆς Συγκλήτου, καὶ οἱ τῶν ἑσῶ ταγμάτων καὶ τῶν πολιτῶν πάντων, » καὶ οἱ τῶν ἐργαστηριακῶν, τοῦ μὴ δέξασθαι βασιλέα, ἔκτος Λέοντος καὶ » Κωνσταντίνου καὶ τοῦ σπέρματος αὐτῶν. Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἦν τὸ » ἅγιον Σάββατον, ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Τριβουνάλιον τῶν ἸΟ' Ἀκ- » κουβίπων, καὶ προσέβαλετο Νωβελλήσιμον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Εὐδόχιμον. » Καὶ προσελθὼν σὺν τοῖς Καίσαρσι καὶ Νωβελλησίμοις καὶ τῷ νέῳ Κων- » σταντίνῳ εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, καὶ ὑπαλλάξας τὴν ἐνδοτὴν (2), ὡς » ἔθος ἐστὶ τοῖς βασιλεῦσιν, ἀνῆλθεν ἐν τῷ ἁμβωνι σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ

(1) Διὰ μανδατώρεος δηλονότι.

(2) Τὸ σκέπασμα τῆς ἁγίας Τραπεζῆς.

» τῷ Πατριάρχῃ. Καὶ εἰσελθὼν πᾶς ὁ λαὸς, ἀπέθεντο τὰ ἐγγράφα αὐτῶν
 » ἐν τῇ ἁγίᾳ Τραπεζῇ. Ὁ δὲ βασιλεὺς διελάλησεν οὕτως: » Ἴδου, ὦ ἀδελ-
 » φοί, τὴν αἴτησιν ὑμῶν πληρῶ, καὶ δωροῦμαι ὑμῖν τὸν υἱόν μου εἰς βα-
 » σιλέα. Ἴδου ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς χειρὸς τοῦ Χριστοῦ αὐτὸν προσ-
 » λαμβάνετε. » Οἱ δὲ, μεγάλη τῇ φωνῇ ἐβόησαν, λέγοντες: » Ἀντιφώνησον
 » ἡμᾶς, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκ τῆς χειρὸς σου παραλαμβάνομεν τὸν Κύριον
 » Κωνσταντῖνον εἰς βασιλέα, τοῦ φυλάττειν αὐτὸν καὶ ὑπεραποθνήσκειν
 » αὐτοῦ. Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἣτις ἦν ἡ μεγάλη Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, ὥρα
 » αὐγῆς, ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ Πατριάρχῃ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ, καὶ
 » ἐνεχθέντος ἀντιμηνσίου, παντὸς τοῦ λαοῦ ὄρωντος, ἐποίησεν εὐχὴν ὁ
 » Πατριάρχης, καὶ ἔστεφεν ὁ βασιλεὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ οὕτω προῆλθον
 » ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ οἱ δύο βασιλεῖς σὺν τοῖς δυοῖς Καίσαρσι καὶ
 » τρισὶ Νωβελλησίμοις. »

• Ὅθεν καὶ » Ἀλέξιος ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ γονῆς ἄρρενος αὐτὸς οὐκ ἠμύοι-
 » ρει, τὴν θυγατέρα Εἰρήνην ἐρυθραῖς δεδέσθαι χρηπίσι προστετάχει, ἐν εἴῃ,
 » αὐτὴ τε καὶ ὁ ταύτῃ συζευχθησόμενος, τῆς βασιλείας διάδοχος, » καθὼς
 λέγει ὁ Γρηγορᾶς.

Καὶ ἐπειδὴ περὶ διαδοχῆς τοῦ Γραικορωμαϊκοῦ θρόνου ὁ λόγος, ὡς ἀνα-
 φέρωμεν ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ Ἀνδρέας, υἱὸς τοῦ Δεσπότης Θωμᾶ Παλαιολό-
 γου, παρεχώρησε τῷ 1494, διὰ μεσολαβήσεως τοῦ Καρδινάλιου Raimond
 Peraud, Ἐπισκόπου τοῦ ἐν Γερμανίᾳ Gurk, εἰς τὸν Κάρολον Η' βασιλέα
 τῆς Γαλλίας, διὰ πράξεως καὶ τελετῆς ἐπισήμου, γενομένης ἐν Ῥώμῃ,
 τὰ ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ θρόνου τῆς ΚΠ. δικαιο-
 ματὰ ἑαυτοῦ. Τὸ πρωτόγραφον τῆς περιεργωτάτης ταύτης πράξεως ἐσώζετο
 ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ῥωμαϊκῆς Καγκελλαρίας, ὅπου καὶ
 ἀνεκάλυψεν αὐτὸ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Δούξ τοῦ Saint-Aignan,
 πρέσβυς τότε τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ Ῥωμαϊκῇ Αὐλῇ. Τὰ δὲ καθέκαστα
 τοῦ ἀνεκδότου τούτου περιέχονται ἐν τοῖς Ὑπομνήμασι τῆς Γαλλικῆς Ἀ-
 καδημίας (Τόμ. 17, σελ. 539), ἐν διατριβῇ σπουδαιοτάτῃ τοῦ K. De Fon-
 semagne. Ἐπειδὴ ὁμως αἱ συμφοραὶ τῆς κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείας
 τοῦ Καρόλου ὁδὸν ἐπέτρεψαν αὐτῷ ἵνα ἐξασκήσῃ ἐγκαίρως τὰ δικαιώματα
 ταῦτα, ὁ Ἀνδρέας Παλαιολόγος, νομίζων ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον πάσης
 ὑποχρεώσεως πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας, μετέφερε τῷ 1498 τὰ αὐτὰ
 δικαιώματα εἰς τὸν Φερδινάνδον, Βασιλέα τῆς Καστιλλίας καὶ εἰς τὴν σύ-
 ζυγον αὐτοῦ Ἐλισάβετ, ἐν ᾧ, ἀφ' ἑτέρου, ὁ Ἰωάννης Β' ὁ Βασιλειάδης,
 Μέγας Δούξ τῆς Ῥωσσίας, ἐξαιτησάμενος δι' ἐπίτηδες πρεσβείας παρὰ τοῦ
 Πάππα Πίου τοῦ Γ', καὶ νυμφευθεὶς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀνδρέου, Ζωὴν ἣ

Σοφίαν, προσέθηκεν εἰς τὰ βασιλικά σύμβολα τῆς Ῥωσσίας καὶ τὸν δικέφαλον αἰετὸν, τὸ ἔμβλημα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τῆς ΚΠ. θρόνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἡ Αὐλὴ ἡ τοῦ Σαράϊ.

« Ἐν ἀκριβεῖ μοναρχίᾳ, τὰ μὲν πλείω τῶν πραττομένων
 » κρύφα καὶ δι' ἀπορήτων γίνεται· εἰ δέ που καὶ τινα
 » δημοσιουσίῃ, ἀλλ' ἀνεξέλεγκτά γε ὄντα ἀπιστεῖται, καὶ
 » γὰρ λέγεσθαι καὶ πράττεσθαι πάντα πρὸς τὰ τῶν αἰεὶ
 » κρατούντων τῶν τε παρχύναστευόντων σφίσι βουλήμα-
 » τα ὑποπτεύεται· καὶ κατὰ τοῦτο πολλὰ μὲν οὐ γιγνόμενα
 » θρυλλεῖται, πολλὰ δὲ, καὶ πάντα συμβαίνοντα, ἀγνοεῖται·
 » πάντα δὲ, ὡς εἰπεῖν, ἄλλως πως ἢ ὡς πράττεται, δια-
 » φρεῖται . . ὅθεν περ καὶ ἐγὼ πάντα, ὅσα γε καὶ ἀναγ-
 » καῖον ἔσται εἰπεῖν, ὡς που καὶ δεδήλωται φράσω, εἴτ'
 » ὁντως οὕτως, εἴτε καὶ ἑτέρως πως ἔξει, » Δ. Κάσσ.
 ΝΓ'.

Ἡ Αὐλὴ αὕτη οὐδὲν ἕτερον ἔχει κοινὸν πρὸς τὰς Αὐλὰς (Cours) τῆς Εὐρώπης, εἰμὴ μόνον ὅτι χρησιμεύει ὡς κατοικία τοῦ Κρατοῦντος καὶ τῶν γυναικῶν καὶ θεραπόντων 'του. Ἀλλ' ὡς τοιαύτη, σημαίνει τὸ πᾶν· διότι, παντὸς τοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος τῆς Τουρκίας βαίνοντος, καθὼς εἵπομεν, εἰς τὸ ἄτομον τοῦ Σουλτάνου, τὸ Σαράϊ εἶνε τὸ ἄδυτον, ὅπου ἱδρύται ἡ θεότης, καὶ ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ τοῦ θεσπεσίου Βηλοῦ, ἐξέρχονται τὰ θεσπίσματα, τὰ μεταβάλλοντα τὸ εἶδος τῆς διοικήσεως καὶ τὸ προσωπικὸν τῶν διοικούντων.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ παλατίου σύγκειται ἐκ τῶν Ἑσωτερικῶν (Ἰτσερλὺ), καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσιν ἔξω τοῦ Σαραγίου. Ἡριθμοῦντο δὲ, πρὶν τῆς μεταρρυθμίσεως, εἰς 9—10, 000 ἄτομα, ὥστε ἀπετέλει, αὐτὸ καθ' αὐτὸ, πόλιν ἐντὸς τῆς πόλεως.

Κατὰ δὲ τὸν Κανὸν-ναμὲν τοῦ Σουλτάν-Σουλεϊμάνου, οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ Σαραγίου συμποσοῦνται εἰς 1350, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἀκριβεστάτη ἱεραρχία. Διαιροῦνται δὲ εἰς ἑξ ἑτάσεις ἢ βαθμοὺς, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὁ δ ἁ ἡ Χ α ν ἑ (κοιτῶνας ἢ διαιτήματα, ὅθεν καὶ παραβάλλονται πρὸς τοὺς παρὰ τῇ Βυζαντινῇ Αὐλῇ Διαιταρίους), ὧν εἰς τοὺς κατωτέρους δύο, διηρημένους εἰς μικρὸν καὶ μέγαν, μστεβαῖνον κατὰ πρῶτον ἀπὸ τῶν ἐν

Ἀδριανουπόλει, Κωνσταντινουπόλει (1) καὶ Γαλατᾶ σχολείων ἢ σαραγίων, ὧν ἕκαστον περιεῖχε 300 παῖδας, οἱ ἐκεῖ τέως ἐκπαιδευόμενοι προκαταρχτικῶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἢ διοικητικὴν ὑπηρεσίαν παιδόπουλοι (ἴτσ-ὀγλάνια, pages), ἐκλεγόμενοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μεταξὺ τῶν ἐν εἵδει φόρου συλλεγομένων (ἐνὸς ἐπὶ πέντε) παίδων χριστιανῶν, κυρίως ἐκ τῆς Βοσθνίας καὶ Ἀλβανίας, ὅσοι ὁδὸν μετέβαινον ἐκείθεν ἀμέσως εἰς τὰ σώματα τῶν Σιπαχῆ. Ἀπὸ τῶν δύο τούτων κοιτώνων, ὧν ὁ μὲν περιεῖχε 200 ὁ δὲ 100 νέους, μετέβαινον βαθμηδὸν εἰς τοὺς ἄλλους τέσσαρας (Χάσ-ὀδᾶ), κειμένους ἐντὸς τῆς τρίτης τοῦ Σαραγίου αὐλῆς πρὸς ἀριστεράν, ὧν ἕκαστος περιεῖχε συνήθως 100 παῖδας, καὶ ἐκεῖ ἐτελειοποιοῦντο ἐπὶ ἐξαστίαν, συνδιαιτώμενοι καὶ διδασκόμενοι τὴν γλῶσσαν, τὴν ἵππασίαν, τὴν τοξείαν κτλ., ἢ τὴν μουσικὴν, τὸν χορὸν κτλ., ἢ τὴν πλυστικὴν, τὴν ραπτικὴν, τὸ κέντημα κτλ., ἢ τὴν ὀρνεοκομίαν καὶ κυνοκομίαν, ἢ τὴν ὀφαρτυτικὴν καὶ ζαχαροπλαστικὴν κτλ. Ἐκεῖ ἐγυμνάζοντο οἱ προσδιωρισμένοι διὰ τὴν ἀτομικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σουλτάνου, οἱ κουρεῖς, οἱ διονυχισταί, οἱ λοῦσαι κλπ., 120 συνήθως τὸν ἀριθμὸν, ὀνομαζόμενοι Σ ε φ ε ρ λ ὺ, ἰδίως δὲ οἱ ἔχοντες τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ πλυσίματος (2) καὶ τυλίγματος τοῦ τολουπανίου τῶν καθουκίων ἑαυτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπλυνε δις τῆς ἐβδομάδος ἐντὸς ἀργυρᾶς λεκάνης ἐν παρατάξει ὁ πρῶτος τῆς ἑλῆς (μπᾶς-μπουλουκτσῆς), τῶν λοιπῶν ἀδόντων ἐν χορῶ διάφορα ἄσματα· ἐκεῖ (ἐν τῷ τρίτῳ κυρίως κοιτῶν, ὅς τις ἐκαλεῖτο διὰ τοῦτο Κ ι λ λ ἔ ρ, ὀψοθήκη, καὶ περιεῖχεν ὡσαύτως 120 νέους, καλουμένους Κ ι λ λ ε ρ λ ὺ) κατεσκευάζοντο καὶ ἐφυλάττοντο τὰ γλυκύσματα, τὰ ζαχαρωτά, τὰ σερμπέτια καὶ ἄλλα παντοίου εἶδους ἐμβάμματα καὶ νωγάλια, καθὼς καὶ τὰ ἐκ ξυλαλόης ἢ ἀμβάρεως χούρσια καὶ τενσοῦφια, χρησιμεύοντα ὡς ἀφροδισιακὰ ἢ τελέσματα· ἐκεῖ ἐχύνοντο καὶ τὰ πρὸς φωταγωγίαν τῶν δωματίων καὶ εὐκτηρίων τοῦ Σαραγίου κηρία, τῶν ὁποίων τὰ περισσεύματα ἐχρησίμευον πρὸς κατασκευὴν κηρωτοῦ διὰ τοὺς ἐνδεεῖς πληγωμένους, ὅπως εὐχωνται ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς καμάρας ταύτης εἶχε προσέτι καὶ τὴν ἐπιστάσιαν τῆς περὶ τὸ μαγειρεῖον ὑπηρεσίας, διηρημένης εἰς δώδεκα τάξεις, ὀψοποιούς, πλακουντοποιούς, γαλακτοποιηγοὺς, ζαχαροπλάστας, παγωτοποιοὺς κτλ., ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἐπὶ μὲν Σουλεϊμάνου ὁδὸν ὑπερέβαινε τοὺς τεσσαράκοντα, ἐπὶ δὲ Ἡβραῆμ καὶ Μεχμέδ τοῦ Δ' ἀνέβη μέχρι τῶν ἐβδομήκοντα.

(1) Ἐν τῷ περὶ τὸν Ἰππόδρομον παλατίῳ τοῦ Ἡβραῆμ πᾶσα. Ἴδε σελ. 254 τοῦ Α'. Μέρους. (2) «Οἱ σ α π ω ν ι σ τ α ῖ β ε ρ τ ι α ρ ῖ τ α», ἥλθεν εἰπεῖν ὁ Πορφυρογέννητος.

Οἱ νέοι τῶν τριῶν κατωτέρων κοιτῶνων ἐξετέλουν καὶ καθήκοννα τσαού-
σων, μουτεφερικῶν καὶ τσεσνετζήδων (προγευστῶν).

Οἱ δὲ ἀρχηγεῖ τοῦ τρίτου καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ δευτέρου κοιτῶνος μετέβαινον εἰς τὸν πρῶτον, ὃς τις περιεῖχε μόνον τεσσαράκοντα τροφίμους, τοὺς ἐκλεκτοτέρους καὶ δοκιμασθέντας ἀρίστους, οἱ τινες ἦσαν προσγλω-
μένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἰδίως τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Ἱεροφυλακείου (Χχιρ-
κάι-σσερίφ-ὀδασῆ), καὶ ἐξ αὐτῶν μόνοι οἱ δεκαεπτὰ πρῶτοι ἐπιτιλοφοροῦντο
ἀπὸ τοῦ ἔργου, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἕκαστος αὐτῶν τὴν ἐπιστάσιν· ἦσαν δὲ
ὁ Σιληχδάρ (ἀρχιὑπασπιστὴς ἢ πρωτοσπαθᾶριος), ὁ Μπᾶσ-τσοαδάρ (ἀρχι-
θαλαμηπόλος ἢ πρωτοβεστιάριος), ὁ Ῥικιάμπ-δάρ (ἐπὶ τοῦ ἀναβολέως),
ὁ Δουλμπένδ-ἀγασῆ ἢ Σαρικτσή-μπασης (ἐπὶ τῆς κιδάρεως), ὁ Ἀνακτάρ-
ἀγᾶς (κλειδοῦχος), οἱ δύο Πεσκίρ-ἀγαλάρ (ἐπὶ τῶν προσοφίων), ὁ Ἰμπρίκ-
δάρ-ἀγᾶς (ἐπὶ τοῦ προχόου), οἱ δύο ἐπόπται (Γκιοζέ-μπασης), ὁ Μουεζίν-
μπασης (εὐχοκλήτωρ), ὁ Σιρ-κιατίμπ (ἰδιαιτέρος γραμματεὺς), ὁ Καχβε-
τζῆ-μπασης, ὁ Τουφεγκτζῆ-μπασης, ὁ Μπερμπέρμπασης κτλ. Οἱ ἑπτὰ ἐκ
τῶν δεκαεπτὰ τούτων ἀξιωματικῶν, καὶ οἱ πέντε πρῶτοι ἐκ τῶν λοιπῶν
εἰκοσιτριῶν, ὅλοι δώδεκα, ὠνομάζοντο Μαμπεϊντζῆδες (Διαγγελεῖς ἢ θα-
λαμηπόλοι) καὶ Μ ο υ σ α ῖ μ π, τὸ ὁποῖον ὁ Δοσίθεος ἐρμηνεύει διὰ τοῦ
Συνόμιλοι, καὶ αὐτοὶ ὑπηρετοῦν τὸν Σουλτάνον ἐν ταῖς ἐπισήμοις παρα-
στάσεσι. Μετέβαινον δὲ καὶ εἰς τὰ πρῶτιστα ἀξιώματα τοῦ Σαραγίου καὶ
τῆς Πύλης.

Οἱ δὲ περὶ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ θησαυροφυλακίου, προσδιωρισμένοι ἐπὶ
Σουλεϊμάνου εἰς ἐξήκοντα, κηξήθησαν κατόπιν εἰς ἑκατὸν εἴκοσι, καλουμέ-
νους Χ α ζ ν ε λ ὡ, ὧν οἱ σημαντικώτεροι, μετὰ τὸν ἀρχιθησαυροφύλακα
(Χαζναδάρ-ἀγᾶν) καὶ τὸν τοποτηρητὴν 'του (Χαζνέ-βεκιλί), πάντοτε σχε-
δὸν εὐνοῦχους, ἦσαν ὁ Γκιουγιουμδάρ, φέρων ἐντὸς ἀργυροῦ σκεύους ὕδωρ
θερμὸν ἢ ψυχρὸν διὰ τὸν Σουλτάνον, ὅταν ἐξέρχεται τοῦ Σαραγίου· ὁ Ἀ-
νακτάρ-ἀγᾶς (κλειδοφύλαξ), ὁ γραμματεὺς (Χαζνέ-κιατιμπῆ), ὁ βαλαντι-
οῦχος (Τσάνδατζῆ), φέρων μαρσύπιον πλήρες χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νο-
μισμάτων, διὰ τὰς καθ' ὁδὸν ἐνδεχομένας φιλοδωρήσεις· ὁ Σεργούτσση-
μπασης, φύλαξ τῶν ἀδάμαντοκολλήτων πτεροθυσάνων, ὁ Καπανίτσατζης,
φύλαξ τῶν βαρυτίμων μηλωτῶν, τὰς ὁποίας προσέφερε τῷ Σουλτάνῳ,
καπνισθείσας πρότερον δι' ἀλόης, ἀδόντων τῶν Παλατίνων· ὁ Ταμπακ-
τσήμπασης, φύλαξ τῶν Σιννικῶν πολυτίμων ἀγγείων· ὁ Μπουλμπουλ-
τζῆς καὶ Δουδοῦ-κουσσάτσης, ἐπιμελητὴς τῶν ἀηδόνων καὶ ψιττακῶν· καὶ
τέλος οἱ δύο Τουφεγκτζῆδες, ὀπλοφύλακες.

Τῶν δὲ λοιπῶν παιδοπούλων οὐδεὶς ἔμβαιεν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον

φορῶν ἐνδύματα μετὰ θυλακίων. Εἶχον δὲ ἕκαστος αὐτῶν προσδιωρισμένον τὸν μισθόν· του· δώδεκα δὲ, οἱ ἀρχαιότεροι τῶν κοιτωνιτῶν τούτων, ἐλάμβανον, παρεκτὸς τοῦ μισθοῦ, καὶ ἄλλας χρηματικὰς χορηγίας, ὑπὸ τὸ ὄνομα Κουσσάκ-παρασί (εἰς ζώνην), Καφτάν-παρασί (εἰς χιτῶνα), Κιούρκ-χαρτζί (εἰς γούνας), Καβούκ-παρασί (εἰς κίδαριν) κτλ. καθὼς καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν »οἱ βασιλικοὶ ἄγουροι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἐταιρείας « ἐλάμβανον, εἴτε καθ' ἐβδομάδα ἅπαξ, εἴτε κατὰ δύο, ὅσῃν ἂν κελεύσοι » ὁ βασιλεὺς εὐσέβειαν, « κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον. Ἐφόρου δὲ οἱ μὲν τῶν τριῶν παλατιῶν καὶ τῶν δύο κατωτέρων κοιτώνων καφτάνια ἔρεα· οἱ δὲ τῶν τεσσάρων ἀνωτέρων κοιτώνων μεταξωτὰ χωρὶς καφτανίων. Ἀντὶ δὲ τοῦ ξυρίζειν ὅλην τὴν κεφαλὴν, καθὼς ἅπαντες σχεδὸν οἱ Ἀσιανοί, ἀφιναν μακρόν τινα πλόκαμον μαλλίων ἐκατέρωθεν τῶν ὠτίων, ὅθεν ἐκαλοῦντο καὶ Τ ζ ο υ λ ο υ φ λ ὺ (χικιννάτοι).

Ὅλων δὲ τούτων τῶν κοιτώνων ὁ ἀνώτατος ἐπιτηρητῆς καὶ ἄρχων ἦτον ὁ Κ α π ο ὺ-ἀγάς, ἀρχηγὸς τῶν λευκῶν εὐνούχων, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ τὸν τοῦ Παλατίου Ἐπαρχον (Σαράϊ-ἀγασῆ), περὶ ὧν ἀμφοτέρων λέγομεν ἐφεξῆς, καθὼς καὶ περὶ ἑνὸς ἐκάστου τῶν τε προειρημένων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Σαραγίου ἀξιωματικῶν, καὶ πρῶτον περὶ τοῦ Κ χ ι ζ λ ἄ ρ -ἀ γ ᾶ ἢ Ἀρχιευνούχου, τοῦ ἀνωτέρου πάντων.

Ἐπειδὴ ἡ διατήρησις τῆς γνησιότητος τοῦ αἵματος τοῦ Ὀσμὰν εἶνε συνδεδεμένη, καθὰ προείπομεν, πρὸς τὴν τύχην τῆς Τουρκικῆς Αυτοκρατορίας, ὁ Κχιζλάρ-ἀγάς ἦτον καὶ εἶνε ἴσως ἀκόμη τὸ ἐπισημότερον τῶν τοῦ Σεραγίου πρόσωπον, καὶ πολλοὶ τῶν εἰδεχθῶν τούτων μαύρων ἐκτομιῶν ἰσχυσαν ὑπὲρ τοὺς Βεζίρας (1). Ἐχει δὲ τοσαύτην ἀπεριόριστον δύναμιν ἐντὸς τοῦ Σεραγίου, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος, ὡςάκις ἤθελε ἔνα τὸν ἐξορίσῃ, ἐκαιροφυλάκτει πάντοτε ἔνα τὸ διατάξῃ, ὅταν ὁ μαῦρος οὐτός τὸν συνώδευεν εἰς τὰς ἐπιστήμους προελεύσεις, καὶ διὰ τοῦτο κατόπιν αὐτοῦ ἠκολούθει πάντοτε κατ' ἔθος καὶ ἵππος ἢ ἡμίονος φορτηγός, νωτοφορῶν τὴν ἀποσκευὴν· του. Ἐργεταὶ δὲ, κατὰ τὴν ἱεραρχικὴν τάξιν, εὐθὺς μετὰ τὸν Σσεῖχ-οὺλ-ισλάμην.

Εἶχε δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, ἐκτὸς τῶν τετρακοσίων εὐνούχων ὅσους περιεῖχεν ἄλλοτε τὸ Σαράγιον, καὶ ἄλλους τόσους πελεχυφόρους (Μ π α λ τ α τ ζ ῆ), ὠπλισμένους διὰ πελέκεων, καὶ συγχροτοῦντας ἐκ τῶν πρὸς σωματοφυλακὴν τοῦ Σουλτάνου ὀργανισμένων σωματῶν, πρὸς

(1) Ἴδε σελ. 604 τοῦ Α'. καὶ 430 κ. ε. τοῦ Β' Μέρους.

κειμένους δὲ ἰδίως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ τε τοῦ μονάρχου καὶ τῶν βασιλίδων καὶ βασιλεοπαίδων, καθὼς καὶ τῶν Αὐλικῶν, ἐν τε τῇ πόλει καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ.

Παρεκτός δὲ τῶν μαύρων εὐνούχων ἦσαν καὶ οἱ λευκοὶ (Ἄ κ-ἄ γ α-λ ἄ ρ), διαμένοντες συνήθως ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Σαραγίου αὐλῇ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀρχιθυρωροῦ (Κ α π ο ὤ- ἄ γ ᾱ), καὶ ἐκτός τοῦ καθαυτὸ Χαρεμίου, οἱ τινες κατηργήθησαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν.

Ἔχει δὲ καὶ Χαρεμίον ὁ Κχιζλάρ-ἄγᾱς, διὰ τὴν τάξιν, ἐννοεῖται, ἔκπαλαι εἰθισμένην εἰς τὰ Ἀσιανὰ ἔθνη· ὅθεν βλέπομεν, τὸν μὲν ἀρχιευνούχον τοῦ Φαραῶ Πετεφρῆν, ἔχοντα γυναῖκα· τὸν δὲ ἐπὶ Ἀρκαδίου περίφημον Εὐτρόπιον, νυμφευθέντα πατρικίου τινὸς θυγατέρα. Ἐπομένως, κατὰ παρασκευὴν, αὐτός τε καὶ ὁ Καποῦ-ἄγᾱς, διενυκτέρευον ἐκτός τοῦ Σαραγίου ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν καὶ παρὰ ταῖς γαμεταῖς τῶν! Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν Χαδούμογλους ἦτον τῷ ὄντι υἱὸς εὐνούχου, ἔχομεν καὶ τεκνοποιίας εὐνούχων ἀπόδειξιν.

Ἀλλὰ, καὶ τοι τηλικαύτην ἔχων ἰσχὺν ὁ Κχιζλάρ-ἄγᾱς, ὁδὲν εἶνε, οὔτε λέγεται, εἰμὴ δοῦλος ἀργυρώνητος, ἐν ὧσιν διατελεῖ ἐν ὑπηρεσίᾳ. Ὅθεν καὶ ὅταν παρητεῖτο ἢ ἀπεπέμπετο, καὶ ἀνεχώρει συνήθως διὰ τὸ Κᾶϊρον ἢ τὴν Μέκκαν, ὅπου ἀνέκαθεν ἦτον τὸ καταφύγιον τῶν ἐκπιπτόντων ἀρχιευνούχων, διότι Χ α ρ ἔ μ ι α (ἄδουτα) ὁμοίως ὀνομάζονται καὶ αἱ δύο ἱεραι αὐται πόλεις τῆς Ἀραβίας, ἐλάβθανεν ἐν τάξει καὶ τὸ ἀπελευθερωτήριόν του. Τὴν δὲ περιουσίαν του, ἀποθνήσκοντος, ἐκληρονόμει πάντοτε ὁ Σουλτάνος.

Εὐνούχοι ἐπίσης ἦσαν, καὶ εἶνε, φαίνεται, ἀκόμη, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Πέρσαις τὸ πάλαι (διότι, κατὰ τὰς τῶν Ἀσιανῶν ἰδέας, ὁ θησαυρὸς πρέπει νὰ ᾔηνε πλησίον τοῦ Χαρεμίου), καὶ ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ Σαραγίου, καθὼς καὶ ὁ τοποτηρητής του (Χ α ζ ν ἔ-β ε κ ι λ ι), ἔχων τὴν ἐπιστάσιν τοῦ Εἰδικοῦ ἢ ἐσωτερικοῦ θησαυροῦ, καὶ εἶνε, μετὰ τὸν Κχιζλάρ-ἄγᾱν, ὃν καὶ διαδέχεται συνήθως ἀποβληθέντα ἢ τελευτήσαντα, ὁ δεύτερος ἀξιωματικὸς ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ Παλατίου.

Περὶ τοῦ εἰδικοῦ τῶν Σουλτάνων Ταμείου καὶ τοῦ ἐν τῷ Σαραγίῳ θησαυροῦ εἵπομέν τινα ἐν τῷ Α' Μέρει· ἐνταῦθα δὲ σημειοῦμεν μόνον ὅτι οἱ θησαυροὶ τῶν προκατόχων Σουλτάνων ὁδὲν ἀνοίγονται συνήθως ὑπὸ τοῦ διαδόχου, μὴ καταδεχομένου νὰ φανῇ ἔχων ἐνδειαν (1). Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν Σουλτάν-Σελῆμ ὁ Β' ἠθέλησε, μετὰ θάνατον τοῦ πατρός του, ν' ἀ-

(1) Παράδειγμα τοῦτοίς τὰ περὶ τοῦ θησαυροῦ τῆς Νιτώκιδος περὶ Ἡροδότου Α' 187.

νοίξῃ τὸν Χαζνέν, ἵνα φιλοδωρήσῃ, κατὰ τὸ ἔθος, τοὺς Γενιτσάρους, ἐμπόδισθῃ ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς 'του Μίχρι-μάχ, χήρας τοῦ Βεζίρη 'Ρουατέμ-πασσᾶ, εἰπούσης ὅτι ἦτον ἐντροπὴ 'ν' ἀνοίξῃ τὸν Χαζνέν τοῦ πατρός 'των διὰ τόσον μικρὸν πρᾶγμα, καὶ 'τῷ ἔδωκεν αὐτῇ 400,000 φλωρίων ἐξ ἰδίων.

Οἱ 'μαῦροι τοῦ Σαραγίου εὐνοῦχοι ἦσαν, πρὸ τῆς ἐν τῇ Τουρκίᾳ μεταρρυθμίσεως, ὁ τρόμος τῶν ἐν ΚΠ. 'Ρεαγιάδων. 'Αλήμων ὦ τοῦ ἀθλίου Γραικοῦ ἐκείνου ἢ 'Αρμενίου, ὅς τις, ὁδεύων ἔφιππος, συνέπιπτε 'ν' ἀπαντήσῃ καὶ τῶν μελανῶν ἀνδραπόδων τούτων, καὶ 'δὲν προσέφθανε 'να καταβῇ τοῦ ἵππου καὶ 'να πτήξῃ εἰς κάμμιαν ἀγκωνήν! Εὐτυχῇ ἔπρεπε 'να νομίσῃ ἑαυτὸν, ἐὰν ἐγλύτονε μετὰ τινος διὰ τῆς μάστιγος κατακεφαλίας (διότι συνήθως ἐκράτουν καὶ μάστιγα, κ ο υ ρ μ π ᾶ τ σ, ἐπὶ τούτῳ), καὶ 'δὲν ἀφίνετο εἰς τὸν τόπον διὰ μιᾶς λ ο μ π ο υ τ ί ο υ πληγῆς! 'Αλλ' ἐὰν 'τῷ συνέβαινε 'να παρῇ; 'Ω! τότε δὴ τότε! διότι, ἀγνοῶ διατί, παρὰ τοῖς ἀνδρογύνοις τούτοις ὁ παταρμός λογίζεται ὕβρις. Καὶ 'δὲν κατεφέροντο μόνον κατὰ τῶν τυχόντων· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν ὑπηρεσίᾳ ὑπῆχοι τὸν αὐτὸν διέτρεχον κίνδυνον, ἐὰν 'τοὺς ἀπῆντων. 'Ανέβαινεν ἔφιππος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὁ μέγας Διερμηνεὺς τῆς Πύλης πρὸς τὸ Πασσᾶ-καπούσοῦ, συνοδευόμενος, κατὰ τὴν τάξιν, ὑπὸ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ τσαοδάριδων καὶ φορῶν τὸ σαμουροκάλπακόν 'του καὶ τὸν ἐξ ἔθους ἐπενδύτην, ὁ ἔστιν ἐν στολῇ· ἀπαντήσας δὲ καταβαίνοντά τινα τῶν ἐκτομιῶν τούτων, ἐσταμάτησε μὲν καὶ συνεστάλη παρὰ τὴν ὁδὸν, προσκυνήσας ὑποκλινέστατα, 'δὲν κατέβη ὁμῶς τοῦ ἵππου, νομίσας (καὶ εἶχε δίκαιον) ἀσυμβίβαστον τοῦτο πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν. 'Αλλ' ὁ εἶδεχθῆς αἰθίοψ ὁρμᾷ ἐναντίον 'του ἀφρίζων, 'τοῦ καταφέρει διὰ τῆς μάστιγος ἱκανάς, καὶ ἤθελε 'τὸν ἀφήσῃ εἰς τὸν τόπον, ἐὰν 'δὲν ἔπιπτεν ἀπὸ τοῦ ἵππου ἡμιθανής! Εἶνε ἀληθές ὅτι τὸ ἀχρεῖον ἀνδράποδον ἐτιμωρήθη, ἀπεβλήθη, ἐξωρίσθη· πλὴν, τί τὸ ὄφελος;

Πόση διαφορὰ μετὰξὺ τοῦ συμβάντος τούτου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν 'μας; ἀλλὰ καὶ πόση διαφορὰ μετὰξὺ τῆς τότε Τουρκίας καὶ τῆς σημερινῆς! 'Οχημά τι τοῦ Σαραγίου διήρχετο τὴν ὁδὸν τοῦ Σταυροδρομίου, φέρον Κυρίας τῆς Αὐλῆς· ἐνώπιον δὲ αὐτῆς Γάλλος τις σκυτοτόμος, ὀνόματι Πικάρδος, ἔκρινεν εὐλογον 'να μὴ παραμερίσῃ. 'Ο συνοδευὼν δὲ τὴν ἄμαξαν εὐνοῦχος κατέφερε μίαν κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀδιακρίτου Γκιαοῦρ. 'Αλλ' ὁ Πικάρδος, παλαιὸς ἐπίλεκτος στρατιώτης ἐν 'Αλγερίᾳ, γνωστὸς καὶ δι' ἄλλας 'του τοιαύτας ἀνδραγαθίας ἐν ΚΠ., ἀποσπᾷ τὸ κουρμπάτσ ἀπὸ τῶν τοῦ 'μαύρου χειρῶν καὶ 'τοῦ καταιβάζει ὅσας ἐπρόφθασε. Συνδραμόντων δὲ πρὸς βοήθειαν τοῦ εὐνοῦχου τῶν Τούρκων στρατιωτῶν, ὁ

Γάλλος ἀρπάζει ἐν μολυβδοδόλον, φυγαδεύει καὶ καταδιώκει τοὺς στρατιώ-
τας ἄχρι τῆς πλησίον φρουρᾶς, τῆς ὁποίας κατεσύντριψε τὴν θύραν, καί,
μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τοῦτο, ὑπάγει καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν Ὀπίκ, ὃς τις ἀντε-
προσώπει τότε τὴν Γαλλικὴν δημοκρατίαν ὡς πρέσβυς ἐν ΚΠ, καὶ ζητεῖ
ἱκανοποιήσιν !

Μετὰ τὸν Κχιζλάρ-ἀγᾶν ὁ σημαντικώτερος τῶν ἀρχόντων τοῦ Σαρα-
γίου ἦτον ὁ Μ π ο σ τ α ν τ ζ ή μ π α σ η ς, ἀρχηγὸς τῆς Αὐτοκρατορικῆς
φρουρᾶς ἢ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Σουλτάνου, κατὰ δὲ τὴν κατὰ γράμ-
μα σημασίαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, Ἀρχικηπουρός. Διότι, ἀφ' οὗ οἱ πάλαι
Σουλτάνοι, ἔν' ἀντιτάξωσιν ἐνοπλὸν τινα δύναμιν κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν
Γενιτσάρων, οἱ ὁποῖοι, ἀντὶ φρουρῶν, κατήντησαν κύριοι αὐτῶν, ἠναγκά-
σθησαν ἵνα ὀπλίσωσι, πρὸ δύο σχεδὸν αἰώνων, τοὺς κηπουροὺς (μποσταν-
τζή) καὶ τοὺς ξυλοσχίστας (μπαλτατζή) τῶν ἀνακτόρων, καὶ εἰς αὐτοὺς,
συμποσούμενους εἰς 3—4000, ἵνα ἐμπιστευθῶσι τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ Σα-
ραγίου φρουρὰν, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἔλαβε μεγάλην ἰσχὺν, ἣτις ἐξετείνετο
εἰς ὅλα τῆς ΚΠ. τὰ πέριξ, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν ἐκατέρωθεν τοῦ Βοσπόρου
ἀκτῶν, ὅπου ὑπῆρχον Σουλτανικὰ ἀνάκτορα, τῶν ὁποίων αὐτὸς εἶχε τὴν
ἐπιτήρησιν, καθὼς καὶ τῶν δασῶν καὶ ὑδάτων. Ἦτον δὲ ὁ ἀνώτατος ἐπό-
πτης τοῦ Σαραγίου καὶ ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν τροφο-
δοσίαν αὐτοῦ, ὅθεν ἐδεκάτιζε καὶ τὴν ἀλιεῖαν τοῦ Βοσπόρου, καὶ εἶχε καὶ
τὴν ἐπιμέλειαν τῶν αὐτοκρατορικῶν κυνηγεσιῶν. Ἐθεωρεῖτο δὲ καὶ ὡς πρω-
τελάτης (χάμλατζη) τοῦ Σουλτάνου, διότι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ἦτον
προτοῦ τοιοῦτος· ὅθεν ἐκράτει, καθὰ προείπομεν, καὶ τὸ πηδάλιον τῆς
Σουλτανικῆς ἀνάκτου, ὅταν ἦτον ἐν αὐτῇ ὁ Σουλτάνος. Παρεκτὸς δὲ τού-
των ὅλων ἦτον καὶ ὁ ἄμεσος ἐκτελεστής τῶν Σουλτανικῶν διαταγῶν, καί
εἰς αὐτὸν ἀνετίθετο ἡ τιμωρία καὶ μάλιστα αἱ θανατικαὶ ποιναί, αἱ ὑπερο-
ρίαι καὶ αἱ δημεύσεις τῆς περιουσίας τῶν πολιτικῶν ἐνόχων (1), ὅθεν καὶ
διωρίζετο διὰ σπαθίου. Διὰ δὲ τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, καὶ ἐπωγωνο-
φόρει, μόνος αὐτὸς καὶ ὁ Καπουτζή-μπασης ἐκ τῶν τοῦ Σαραγίου ἀξιω-
ματικῶν, καὶ ἐκράτει καὶ ράβδον, σύμβολον ἐξουσίας· μπερέτταν ὅμως ἔδεν
ἐφόρει ποτὲ, καθὼς οὔτε ὁ Γενιτσάρ-ἀγᾶς οὐσκιούφ, ἀλλὰ πάντοτε ἀμφό-
τεροι καθούκιον. Εἶχε δὲ καὶ ἡ Ἀδριανούπολις Μποσταντζήμπασην, ὡς
αὐτοκρατορικὴ καὶ αὕτη καθέδρα (τ ά χ τ).

Οἱ ἀξιωματικοὶ δὲ τῶν Μποσταντζήδων ὠνομάζοντο Χάσεκ ή, καὶ

(1) Ἰδε σελ. 415 τοῦ Β' Μέρους.

αὐτοὶ ἦσαν οἱ σωματοφύλακες τοῦ Σουλτάνου, φοροῦντες χαντζάρια καὶ προπορευόμενοι αὐτοῦ πεζοί.

Μετ' αὐτὸν ἦτον ὁ Σιληχ-δάρης, εἰς τῶν τεσσάρων μεγάλων τοῦ Σαραγίου ἀξιωματικῶν, φέρων τὴν σπάθην τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐκτελῶν ἐπομένως ὑπηρεσίαν ὑπασπιστοῦ. Ὑπ' αὐτὸν ἐτέλουν οἱ ὑπηρέται τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν καὶ ἀρχοντοπούλων (Χάσ-δδαλῆ) τοῦ Σαραγίου, οἱ τινες ἐφόρουν τὴν αὐτὴν τῶν Μπαλτατζήδων στολὴν, ἐκτὸς μόνον ὅτι τὸ κιουλάφιον αὐτῶν ἔδεν ἦτον τόσῳ σουβλερόν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐξήρτηντο ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτῶν δύο μάλλιναι πλεξίδες (τζουλοῦφ), ὅθεν καὶ ἐκαλοῦντο Τζουλουφλοῦ-μπαλτατζήδες. Εἶχον δὲ δέκα ἀξιωματικούς, δηλ. ἓνα Κεαγιᾶν, τρεῖς Ἑσκίδες, καὶ ἑξ Κουσταίδες.

Καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μπασ-τσοαδάρης, πρῶτος τῶν θεραπόντων τοῦ Σουλτάνου, τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας 'του, περὶ τοὺς τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν, οἱ τινες συνώδευον ἐν ταῖς ἐπισήμοις προελεύσεσι τὸν Σουλτάνον, λαμπρότατα ἐνδυμένοι καὶ φέροντες ἐπὶ τῆς ζώνης χαντζάριον ἀργυροῦν καὶ μάστιγα ἔχουσιν ἐξηρτημένας μακρὰς ἀργυρᾶς ἀλύσους. Αὐτὸς δὲ, μετὰ χρυσῶν τούτων, παρεπορεύετο πεζὸς ἐκ δεξιῶν τοῦ Σουλτάνου, ἔχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τοῦ ἵππου, εἰς δὲ τὸν κόλπον 'του τὰ πέδιλα τοῦ Σουλτάνου ἐντὸς ὀλοσηρικοῦ περικαλύμματος. Ὁ δὲ τοποτηρητὴς ἢ δευτερεύων αὐτοῦ (ικιντζή-τσοαδάρ) ἐξ ἀριστερῶν, καὶ ὁ τριτεύων (τσοαδάρ-ἀγασύ) ὀπισθεν, σκορπίζων νομίσματα εἰς τὸ πλῆθος. Ἀναλογεῖ δὲ πρὸς τὸν Πρωτοβεστιάριον τῶν Γραικορωμαίων διότι, κατὰ τὰς συνήθεις τοῦ Σουλτάνου ἐκδρομὰς, ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἐντὸς πορφυροῦ μαρσούππου, τὸν ἐπενδύτην τοῦ Σουλτάνου, καθὼς ἐκεῖνος τὸ αὐτοκρατορικὸν σκαραμάγγιον.

Μετ' αὐτὸν ἦτον ὁ Καποῦ-ἀγᾶς (ἀρχιθυρωρός), ἀρχηγὸς τῶν λευκῶν εὐνούχων, ἔχων δευτερεύοντα αὐτοῦ τὸν Χάσ-δδᾶ-μπασην, ὃς τις ἐκράτει εἰς δακτυλίδιον μίαν τῶν τεσσάρων αὐτοκρατορικῶν σφραγίδων (1), δι' ἧς ἐσφράγιζε τὰς φιάλας, τὰς περιεχούσας τὸ διανεμόμενον ὕδωρ τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ Χιρκάι-σσερίφ (2). Αὐτὸς ἐνέδουε προσέτι διὰ τῶν καφτανίων καὶ τοὺς ἀξιουμένους ταύτης τῆς διακρίσεως. Ὅταν δὲ ὁ Σουλ-

(1) Τῶν σφραγίδων τούτων, τὴν μὲν μίαν, ἣτις εἶνε τετράγωνος, κρατεῖ πάντοτε ὁ Σουλτάνος· ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν τριῶν, αἱ ὁποῖαι εἶνε στρογγύλαι, ἡ μὲν ἐγχειρίζεται εἰς τὸν Βεζίρην, περὶ ἧς θέλομεν διαλάβει καὶ κατόπιν, ἡ δὲ εἰς τὴν Κεαγιᾶ-κχαδὸν τοῦ Χαρεμίου, ἀναλογοῦσαν πρὸς τὴν Grande Maitresse τῶν Εὐρωπαϊκῶν Αὐλῶν, καὶ ἡ τρίτη εἰς τὸν Χάσ-δδᾶ-μπασην. (2) Ἰδε σελ. 166 τοῦ Α' Μέρους.

Ὁ Σιληχδάρης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τάνος ἐξυρίζετο, καὶ οἱ ἐν ὑπηρεσίᾳ ἀξιωματικοὶ ἴσταντο ἀντικρὺ αὐτοῦ παρατεταγμένοι μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας, αὐτὸς, ἔχων τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ ῥάβδου τινὸς ἀργυροχρυσοήλου, ἴστατο βήματά τινα μακρὰν τῆς αὐτοκρατορικῆς στιβάδος.

Οἱ θυρωροὶ τοῦ Σαραγίου ἠριθμοῦντο συνήθως περὶ τοὺς τετρακοσίους, διοικούμενοι ὑπὸ τεσσάρων ἀρχιθυρωρῶν. Οὐδὲν δὲ ἔχουσι κοινὸν οἱ Καποουτζή οὗτοι μετὰ τῶν Καποουτζή-μπασίδων, οἳ τινες, εἶδος θαλαμηπόλων (Chambellans), ἦσαν σημαντικώτατα ὑποκείμενα, στελλόμενοι συνήθως εἰς τὰς ἐπαρχίας πρὸς ἐξέτασιν τῆς τῶν ὑπαλλήλων διαγωγῆς, τῶν ὁποίων πολλάκις ἐκόμιζον καὶ τὰς κεφαλὰς, ὅθεν ἐθεωροῦντο ὡς τόσοι δῆμιοι. Ὁ ἀρχηγὸς δὲ αὐτῶν (Καποουτζή-ἀρ-Κεαγισσὺ) καὶ ὁ ἀρχαιότερος τῶν ἀξιωματικῶν ἱτων ἐλάμβανον τὸν τίτλον Μίρι-ἀλέμ.

Ἴσοι κατὰ τὸν βαθμὸν πρὸς αὐτοὺς ἦσαν οἱ λεγόμενοι Σαλαχὸρ (κυρίως Σιλᾶχ-σὸρ), ἀναλογοῦντες πρὸς τοὺς παρὰ τοῖς Γάλλοις Eueyers καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν ὑπασπιστάς, τίτλος τιμῆς μᾶλλον ἢ ὑπηρεσίας. Σιλᾶχ-σὸρ ὠνομάσθησαν καὶ οἱ ἀρτίως διορισθέντες ἑκατὸν σωματοφύλακες τοῦ Σουλτάνου, στρατολογηθέντες κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων οἰκογενειῶν ἀπάσης τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ φέροντες ἕκαστοι τὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν τῆς πατρίδος ἱτων.

Μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν ὑπηρετῶν καὶ δορυφόρων τοῦ Σουλτάνου διεκρίνοντο, διὰ τὴν γραφικωτάτην αὐτῶν ἐνδυμασίαν, ἀπομίμημα τὸ πλεῖστον τῶν ἐν τῇ Αὐλῇ τῶν Περσῶν καὶ Γραικορωμαίων, οἱ Σολᾶχαι καὶ οἱ Πεϊκαι, καθὼς καὶ οἱ Σσατῆραι (δρομεῖς), οἳ τινες προέτρεχον τοῦ Σουλτάνου πεζοί, φωνάζοντες: Σᾶγ ὅλου (Σώθητε, Σώθητε) πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὄχλου. Ἦσαν δὲ τόσον ὠκύποδες, ὥστε Θεόδωρος ὁ Καντακουζηνὸς διηγεῖται (1), ὅτι, αὐτοῦ παρόντος, Πεϊκης τις τοῦ Σουλτάνου ἐστοιχημάτισε ἵνα ὑπάγῃ πεζὸς ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὥρων ἀπὸ τῆς ΚΠ. εἰς Ἀδριανούπολιν (εἶνε τριῶν ἡμερῶν ἢ 32 ὥρων ὁδὸς δι' ἔφιππον), καὶ τὸ ἐξετέλεσεν.

Οἱ δὲ λεγόμενοι Διλσίζ (βωβοί, ἄλαλοι), τοὺς ὁποίους οἱ Εὐρωπαῖοι φρονοῦσιν ἐκτελεστάς τῶν μυστικῶν διαταγῶν τοῦ Σουλτάνου, καὶ τοὺς φαντάζονται πάντοτε ὠπλισμένους διὰ μιᾶς μεταξωτῆς θηλειᾶς, ἦσαν τὸ ζῶν ἐμβλημα τῆς ἐπικρατούσης ἐντὸς τοῦ Σαραγίου διαρκῶς ἀ-

(1) Narrations Turquesques.

παραβιάστου σιγῆς καὶ ἐχεμυθίας, ὅπου ὅλοι σχεδὸν εἶνε καὶ προσπαθοῦσιν ἢ ἐπιτηδεύονται 'να ᾔνε ἄλαλοι, μεταχειριζόμενοι συνθήματα καὶ χειρονομίας ἀντὶ φωνῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Σαραγίου καὶ ἰδίως τοῦ Χαρεμίου γλῶσσα, εἶνε γλῶσσα ἰδιαίτερα. Ἐκεῖ οὐδεμία συνήθης καὶ τετριμμένη, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ἀπρεπῆς ἢ ῥυπαρὰ λέξις ἐπιτρέπεται· ἐκεῖ τὰ τῆς καθημερινῆς ἀνάγκης ἐκφράζονται μεταφορικῶς, περιφραστικῶς καὶ κοσμίως· ἐκεῖ ὅλα, ὅσα πρέπει 'να λεχθῶσι, λέγονται, ἀλλὰ 'δὲν ὀνομάζονται, καὶ πολλάκις οὔτε ἐκστομίζονται· διότι ὑπάρχουσι παραδεδεγμέναι συνθηματικαὶ λέξεις· ἐκεῖ οἱ Διλσίζ 'δὲν αἰσθάνονται τὸ ἐλάττωμά 'των, οὔτε λυποῦνται δι' αὐτό· πολλοῦ γε καὶ δεῖ! ἀφ' οὗ ὅλοι καὶ ὅλαι εἶνε, φιλοτιμοῦνται δηλονότι 'να ᾔνε, καθὼς εἶπομεν, Διλσίζ, ἀναυδοί. Καὶ λέγει ὁ Καντεμίρης ὅτι οὔτε αὐτὴ ἡ θρυλλομένη τῶν Πυθαγορείων σιγὴ παραβάλλεται πρὸς τὴν ἐν τῷ Σαραγίῳ ἐπικρατοῦσαν, ὅπου ὅχι μόνον κἀνεὶς 'δὲν λαλεῖ πρὸς ἄλλον, ἀλλ' οὔτε βήχει, οὔτε πτάρνυται· ὁ δὲ τοῦ προπατήματος κρότος 'δὲν ἀκούεται, διότι πάντες, καὶ τρέχοντες ἀκόμη, βαδίζουσιν ἀκροποδητί· μόνη δὲ ἡ διὰ τῶν σημείων γλῶσσα τῶν ἐνεῶν, τὴν ὁποίαν μανθάνει καὶ μεταχειρίζεται καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος, χρησιμεύει πρὸς τὴν τῶν ἰδεῶν ἀνακοίνωσιν. Ἡ δὲ ἐλαχίστη παράβασις τῶν κανόνων τούτων τιμωρεῖται αὐστηρότατα. Διηγεῖται δὲ ὁ Beauvoisin ὅτι, Σελήμ τοῦ Γ' ἐτοιμαζομένου ἵνα ἐξέλθῃ ποτὲ τῶν κήπων 'του διὰ σιδηρᾶς κιγκλιδωτῆς τινος θύρας, εἰς τῶν φρουρούντων παρ' αὐτὴν θυρωρῶν, σπεύσας 'να 'τὴν ἀνοίξῃ, ἐμαγγάνισε μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ τοίχου τὴν χειρὰ 'του. Ἡ συνοδία τοῦ Σουλτάνου εἶχεν ἤδη σχηματισθῇ, οἱ δὲ Μποσταντζήδες παρετάχθησαν ἐκατέρωθεν τῆς εισόδου· ὁ δὲ δυστυχὴς ἐκεῖνος, καὶ τοι βασανιζόμενος ἀνυποίστως ὑπὸ τῶν πόνων, ἔμεινε εἰς τὴν θέσιν 'του χωρὶς οὔτε 'να γογγύσῃ, μέχρις ὅτου διήλθεν ὅλη ἡ συνοδία. Τότε δὲ 'τὸν ἐσήκωσαν λειποθυμημένον, καὶ τὰ τέσσαρα δάκτυλά 'του εἶχον ἀποκοπῇ!

Καὶ οὗτοι μὲν κατοικοῦσιν ἐντὸς τοῦ Σαραγίου· ἐκ δὲ τῶν ἐχόντων τὴν διαμονὴν αὐτῶν ἔξω, διακρίνονται, διὰ τὴν σημαντικότητα τοῦ βαθμοῦ καὶ τῶν καθηκόντων αὐτῶν, οἱ δύο Ἐμίρ-ἄρχοι ἢ ἄρχοντες τῶν αὐτοκρατορικῶν ἱπποστασιῶν (Comites Siabuli), ὁ μέγας καὶ ὁ μικρός. » Ἀνὴρ » δέ τις, λέγει Γεώργιος ὁ Ἀκροπολίτης (1), τῶν ἐν Πέρσαις περιωνύμων » τὴν ἀξίαν Ἀμυραχούρης (2), μέγα δὲ τοῦτο παρὰ Πέρσαις. « Ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης (3) ἐσημείωσεν ὅτι » Ἐκτὸς σκηνοῦσιν οἱ λοιποὶ τῶν θυρῶν

(1) Χρον. ΣΤ'.

(2) Ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ (Δ', α) γράφεται M e λ α χ ο ὁ ρ η ς.

(3) Βιβλ. Ε', 122.

Παῖς καὶ Σολάζ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

» ἄνδρες, οἱ τε Ἀμουραχάριοι, καὶ οἶνοχόοι, οἱ παρ' αὐτῶν Σαραπτάριοι, » καὶ σημειοφόροι, οἱ λεγόμενοι Ἐμουραλάμιοι.« Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μικροῦ Ἐμίρ-ἁχόρου ὑπάγονται οἱ Καμηλάριοι (Δεβετζή) καὶ οἱ ὄρεοχόμοι (Χαρμανδὰ) τοῦ Σαραγίου. Ὁ δὲ Μέγας Ἐμίρ-ἁχόρης ἔχει καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἱερᾶς καμήλου, ἣτις μεταφέρει κατ' ἔτος τὰ στελλόμενα εἰς τὴν Μέκκαν δῶρα ἐν τῇ πομπῇ τοῦ Σουρῆ, περὶ ἧς ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Οἱ δὲ δύο Χ ο υ ν κ ι ἄ ρ - Ἰ μ ἄ μ α ι (Παρεκκλησιάρχαι ἢ ἐφημέριοι τῆς Αὐλῆς), καθὼς καὶ ὁ Παιδαγωγός (Χότζα ἢ Μ ο υ α λ ἰ μ) τοῦ Σουλτάνου, ὁ Ἀρχίατρος (Χ χ ε κ ι μ - μ π α σ ῆ) καὶ ὁ Πρῶτος τῶν Ἀστρολόγων (Μ ο υ ν ν ε τ ζ ῆ μ π α σ ῆ ς), ἀνήκουσιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Οὐλεμᾶ.

Εἷς δὲ τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀξιωματικῶν (Officiers de la bouche) ἦτον καὶ ὁ Προγεύστης (Τ σ ε σ ν ε τ ζ ῆ μ π α σ ῆ ς, praegustator) τοῦ Σουλτάνου, θέσις ἐμπιστοσύνης καὶ ἄφευκτος παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς μονάρχαις, ὅς τις, παραλαμβάνων τὸ ὀψοφόριον μετὰ τῶν ἐδεσμάτων, φερόμενον ἀπὸ τοῦ μαγειρείου ἐνσφράγιστον διὰ τῆς τοῦ ἀρχιμαγείου σφραγίδος, ἀπεσφράγιζεν αὐτὸ μόνος, καὶ ἀπογευόμενος ἀφ' ἐκάστου τῶν ἐδεσμάτων, οὕτω παρετίθει αὐτὰ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς τραπέζης.

Εἰς δὲ τὰ αὐτοκρατορικά μαγειρεῖα, κατὰ τὸν Τournefortιον, κυνήγιον δὲν ἐμαγειρεύετο· ἀλλ' ἐκτὸς, λέγει, τῶν 40, 000 βοῶν, τῶν ὁποίων τὸ κρέας ἐξωδεύετο κατ' ἔτος, πρόσφατον ἢ παστὸν, οἱ τροφοδόται ὠφείλον ἵνα προμηθεύωσι καθ' ἡμέραν εἰς τὸ Σαράϊ 200 πρόβατα, 100 ἀρνία ἢ ἐρίφια, κατὰ τὸν καιρὸν, 10 μοσχάρια, 200 ὄρνιθας, 200 ζεύγη ὀρνιθοπούλων, 100 ζεύγη περιστερῶν καὶ 50 χηνάρια (1).

Σήμερον οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Σαραγίου εἶνε ὁ Αὐλάρχης ἢ Κουροπαλάτης (Δάρ-ὑ-σααδέτι-σσεριφε-ἁγασύ), ἔχων βαθμὸν Μουσσέρ· ὁ Ἀρχιθαλαμηπόλος (Σέρι-κουρενά), ἰσοβάθμιος τῷ Φερικ, καὶ συνήθως στρατηγός· ἐξ θαλαμηπόλοι, ὑποστράτηγοι καὶ συνταγματάρχαι· ὁ Πρωτοβεστιάριος (Ἐσμπαμπύ)· ὁ Διοικητὴς τοῦ Παλατίου· ὁ Ἀρχιθυρωρός· οἱ δύο Σταυλάρχαι (Ἰστάμπλι-ἄμιρέ-μουδिरύ) ἔχοντες βαθμὸν Λιβᾶ· ὁ ἀρχιγραμματεὺς (Μαμπεῖν-μπᾶς-κιατιμπῆ) καὶ τρεῖς ἢ πέντε γραμματεῖς· οἱ Διαγγε-

(1) Καὶ περὶ μὲν τῶν λοιπῶν οὐδὲν ἔγω ἀντειπεῖν, ὡς πιθανῶν, ἀφ' οὗ 10—12, 000 ἄνθρωποι ἔπρεπε ἵνα τρῶγῳσι καθ' ἡμέραν· περὶ τῶν 40, 000 δὲ μὲν βοῶν, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς δὲν ᾔνε κατὰ δύο ἴσως μηδενικᾶ ἐσφαλμένος, ἐπέχω, οὐ μόνον διὰ τὸ ὑπέρμετρον τῆς ποσότητος, ἐκτὸς ἐὰν ὁ περιγηγῆτης οὗτος ἐνόη τὴν τροφοδοσίαν ὀλοκλήρου τοῦ στρατοπέδου, ὅταν ὁ Σουλτάνος ἦτον εἰς ἐκστρατείαν, ἀλλὰ, καὶ πολὺ μᾶλλον, διότι οἱ Ὀθωμανοὶ δὲν τρώγουσι συνήθως βόειον κρέας, οὕτε σφάζουσι βοῶν, εἰμὴ ἐξ ἀνάγκης.

λεις (Τελγχυσσί), πολλοὶ ἢ ὀλίγοι, κατὰ βούλησιν τοῦ Κρατοῦντος· οἱ δύο Ἰμάμαι (συνήθως στρατοδίκαι καὶ ἀρχιδικασταί, Μολλά), ὁ Ἀρχίατρος· ὁ Ἱστοριογράφος τῆς Αὐτοκρατορίας· οἱ ὑπασπισταί, δέκα-δώδεκα, ἀπὸ ταγματάρχου μέχρι λοχαγοῦ· οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐφίππου καὶ πεζῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Οἱ δὲ τοῦ Χαρεμίου, συνήθως αἰθίοπες, περιωρίσθησαν εἰς τοὺς ἐξῆς: Ὁ μέγας θησαυροφύλαξ (Χαζνέ-Βεκίλῃ ἢ Χαζνέ-κετχουδασί)· ὁ γραμματεὺς τοῦ θησαυροφυλακίου (Χαζνέ-κιατιμπῃ)· ὁ φύλαξ τῶν ἱερῶν κειμηλίων καὶ ἰδίως τοῦ μανδύου τοῦ Προφήτου (Χιρκαί-σσερίφ ἢ σσαδέτ-σέρ-χαδεμῃ), ὁ Αὐλάρχης τῆς Βασιλεομήτορος (Μέτχ-ούλλυάμπάσ-ἀγασύ)· τέσσαρες θαλαμηπόλοι ὑπὸ ἓνα ἀρχηγόν· ὁ Αὐλάρχης τῶν Βυζαντινῶν ἢ παλαιῶν ἀνακτόρων (Μπάμπυ-σσαδέτ-ἀγασύ)· ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἰδιαιτέρων θεραπόντων καὶ ὑπηρετῶν τῆς Α. Α. Μ. (Χάσ-ὀδᾶ-κετχουδασῃ), κτλ.

Καὶ νῦν »θύρας ἐπίθεσθε βέβηλοι:« Διότι . . μεταβαίνομεν εἰς

Τὸ Σουλτανικὸν Χαρέμι.

καὶ ἡ ἀραβικὴ λέξις αὕτη δηλοῖ ἱερὸν, ἄδυτον, καὶ ἐπομένως ὑπεμφαίνει τι ἀθέατον, ἀνεξερεύνητον, ἄρρητον καὶ φαντασιῶδες, καὶ ἔχει δίκαιον ὁ Τουρνεφόρτ ὅταν λέγῃ ὅτι περὶ τῶν γυναικῶν τοῦ Σουλτανικοῦ Χαρεμίου οὐδεὶς δύναται ἔνα λαλήσῃ ἐν γνώσει· καθότι εἶνε ἀόρατοι, ὥς τὰ αὔλα πνεύματα· καὶ ὁ ἱατρὸς δὲ αὐτὸς, ὅς τις συνήθως εἶνε ὑπέργηνως, οὔτε ἑαὶ βλέπει, οὔτε βλέπεται ὑπ' αὐτῶν· πᾶν δὲ τὸν σφυγμὸν αὐτῶν ὑπεράνωθεν ὑφάσματος. Καὶ εἶνε γνωστὸν τὸ συμβάν εἰς τὸν ἱατρὸν Λωρέντζον (1), ὅταν, πρώτην φορὰν προσκληθεὶς ἔνα φλεβοτομήσῃ κατὰ τὸν πόδα μίαν τῶν γυναικῶν τοῦ Σουλτάν-Σελήμ, ἐδοκιμάσθη δι' αἰφνιδίας τινὸς χειραφίας ὑπὸ τοῦ Κχιζλάρ-ἀγᾶ.

Πρὸς περιγραφὴν ἐπομένως τοῦ μυστηριώδους τούτου χώρου, τοῦ δόποιου καὶ τὸ ὄνομα μόνον διεγείρει παρὰ ταῖς Εὐρωπαϊαῖς ἰδίως τηλικαύτην περιέργειαν, ἐπεθυμοῦμεν, ἐὰν ἦτον δυνατόν ἔνα δανεισθῶμεν τοῦ Ζεῦ-ξίδος καὶ τοῦ Παῤῥασίου τὴν γραφίδα, καὶ τὰς φράσεις τῆς περιγραφῆς τοῦ ναοῦ τῆς Κνίδου, ἢ τῆς κυανῆς μᾶλλον βιβλιοθήκης τῶν χιλίων πρὸς τῇ μιᾷ Νυκτῶν, καὶ, ἐμβάψαντες τὸν κάλαμον ἡμῶν εἰς ἀνθέων ἢ ῥόδων στάγμα, ἔνα προσπαθήσωμεν ἔνα περιγράψωμεν . . . τί; ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ

(1) Ἰδε σελ. 63 τοῦ Β'. Μέρους.

εἶδεν, ἃ οὐδεὶς ἄχρι τοῦδε περιέγραφεν, εἰμὴ μόνον ἐξ ἀκοῆς· ἀλλὰ τὸ ἔργον ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις ἡμᾶς· διότι, ἂν καὶ ᾔνε ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ τινων ἐτῶν τὸ μυστηριῶδες τοῦτο ἐνδιαίτημα ἔγινε προσιτώτερον, καὶ εἰς τὰς γυναῖκας αὐτοῦ ὁ Σουλτάν-Ἀμπδ-οὐλ Μετζήδ πρῶτος ἔδωκε κάποιαν ἐλευθερίαν, οὐχ ἥττον ὁμως τὰ καθέκαστα τοῦ Σουλτανικοῦ γυναικωνίτου μένουσι πάντοτε μυστήρια, καὶ ἐπομένως ἡ φαντασία δύναται ν' ἀναπλάσῃ ἐντὸς αὐτοῦ νέον κόσμον, ὅποιον θέλει, διότι οὐδεὶς δύναται, κρατῶν μετὰ χειρὸς ἐγγράφα ἐνσφράγιστα καὶ κώδικας, νὰ τὸν ἐξελέγξῃ· ἀρκεῖ μόνον νὰ τὸν ἀναπλάσῃ ὅσον ἐνδέχεται τρυφηλότερον, πολυτελέστερον καὶ . . . μονοτονώτερον.

Καὶ πρῶτον ἰστέον ὅτι αἱ πλέον περιωρισμέναι γυναῖκες εἶνε, ἦσαν τοῦλάχιστον ἄχρι τινός, αἱ τοῦ Σουλτανικοῦ Χαρεμίου: μίαν καὶ μόνην ἔχουσαι τοῦ βίου αὐτῶν σπουδὴν, μίαν καὶ μόνην εὐχὴν καὶ ἐπιθυμίαν, νὰ ἐλκύσωσιν εἰς αὐτάς τὰ βλέμματα τοῦ Μονάρχου, νὰ τὸν προσηλώσωσιν εἰς τὸ ἄτομον αὐτῶν ὅσον δυνηθῶσι περισσότερον χρόνον, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ καταστῶσι μητέρες, καὶ μάλιστα ἀρρένων τέκνων, ὅπως ἀξιωθῶσι ποτε νὰ γένωσι καὶ Βασιλεομήτορες, ὅς τις εἶνε ὁ ὑπάτος τῆς εὐδαιμονίας αὐτῶν βαθμὸς, ἄλλο δὲν σκέπτονται, καὶ εἰς ἄλλο δὲν ἀσχολοῦνται, εἰμὴ πῶς νὰ γένωσι μᾶλλον ἀξιέραστοι.

Γνωστὸν εἶνε ἀφ' ἐτέρου ὅτι οἱ Σουλτάνοι δὲν νυμφεύονται νομίμως γυναῖκας, ἀφ' οὗτου, αἰχμαλωτισθέντος τοῦ Σουλτάν-Βαγεζήτου ὑπὸ τοῦ Τιμούρ-λέγκ, ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτιμάσθη, καθὰ λέγουσιν, ἐμπρὸς τοῦ (1). Αἱ δὲ πρὸς τὰς ἡδονὰς αὐτοῦ καὶ τὴν διαιώνισιν τοῦ γένους τοῦ Ὀσμάν προσδιωρισμέναι κόραι εἶνε ὅλαι ἀργυρώνητοι (2), ἐκλεγόμεναι, παῖδες ἔτι, καὶ ἀνατρεφόμεναι ὑπὸ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ, καὶ ζῶσιν ἐν κοινῷ, κατοικοῦσαι δύο μεγάλους κοιτῶνας (ὁ δ' ἄ, ὅθεν καὶ Ὁ δ α λ ί κ ι σ σ α ι). Τὰς ἀπατχολοῦσι δὲ καθ' ἐκάστην καὶ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς ἡμέρας εἰς ἀνάγνωσιν, γραφὴν, μουσικὴν, χορὸν, κεντήματα κλπ. Ἐκάστη δὲ ἔχει ἰδιαιτέραν κλίνην, καὶ μία ἐκ τῶν Κχαδίνων ἔχει τὴν ἐπιτήρησιν πέντε ἐξ αὐτῶν, καὶ δίδει λόγον περὶ πάντων τῶν κατ' αὐτάς εἰς τὴν

(1) Πρῶτον πάντῃ ἀπίθανον· διότι οἱ Ὀθωμανοὶ, ὅσον ἅνθρωποι καὶ ὑποθεθῶσιν, ἔχουσι τὸ ἐλεγόμενον *Ἰ ρ ζ*, τὴν κοινὴν αἰδῶ, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς αὐτῶν ἀτιμωρητὶ παραβαίνει. Τὸ μόνον δὲ στορικῶς ἀποδεδειγμένον φαίνεται εἶναι, ὅτι ὁ Τιμούρ-λέγκ ἐπέταξε νὰ οἰνοχοήσῃ αὐτῷ ἡ τοῦ Βαγεζήδ γυνή, ἑστιασμένη μετὰ τοῦ Βαγεζήτου, καὶ ἴσως τοῦτο ἐννοοῦσιν ἀτιμίαν οἱ Τοῦρκοὶ ἱστορικοί. (2) «Νόθον δ' οὐδένα τῶν γεννηθέντων νομίζουσιν, οἱ δ' ἂν ἐξ ἀργυρωνήτου μητρὸς γεννηθῇ· καθόλου γὰρ ὑπειλήφασι τὸν πατέρα μόνον αἷτιον εἶναι τῆς γενέσεως, τὴν δὲ μητέρα τροφὴν» καὶ χώραν παρέχεσθαι τῷ βρέφει, «Διάδ. Α', 80.

Κχαδίν-κεαγιαῖν. Εἶνε δὲ πᾶσαι μεγαλοπρεπέστατα ἐνδυμέναι, καὶ μηχανῶνται, ὡς προείπομεν, πάντα τρόπον, ὅπως ἀρέσωσι τῷ Σουλτάνῳ. Αἱ ὠραιότεραι δὲ αὐτῶν ἀμφιπολοῦσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, περὶ τὴν βασιλεομήτορα, καὶ ἐκεῖ συνήθως ὁ Σουλτάνος ἐκλέγει ὅποιαν ἀρέσῃ, ἐκτὸς ἐκείνων, τὰς ὁποίας προσφέρουσιν αὐτῷ, ἀνὰ μίαν κατ' ἔτος, πάντοτε ὁμῶς διὰ τῆς μητρὸς 'του, αἱ ἀδελφαὶ ἢ αἱ θεαῖ 'του, κατὰ τὴν ἱεράν τοῦ 'Ραμαζανίου νύκτα. Ἄμα δὲ τις αὐτῶν γεννήσῃ, καὶ ἰδίως υἱὸν, λαμβάνει τὸν τίτλον *Χ α σ σ ε κ ῆ - Σ ο υ λ τ ᾶ ν*, καὶ τῇ προσδιορίζονται διαιτήματα καὶ θεραπείαι ἰδιαιτέρα, καὶ ἔχει ἄκραν ἐντὸς τοῦ Σαραγίου ἐλευθερίαν, μεταβαίνουσα, ὡς αἰσθάνεται, εἰς τὰ διαιτήματα τοῦ Σουλτάνου. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν, αἱ μὲν στεῖραι μετοικίζονται, μετὰ θάνατον τοῦ Σουλτάνου, εἰς τὸ 'Εσκί-σαράγιον· τινὲς δὲ ὑπανδρεύονται πασσάδας. Ὁ δὲ ἀριθμὸς αὐτῶν καταντᾷ πολλάκις ἀπίστευτος, καὶ λέγουσιν ὅτι ἐπὶ Σουλτάν-'Αχμέδ Α' τὸ Σαράϊ περιεῖχε τρισχιλίας τοιαύτας!

Φρουροῦνται δὲ ὑπὸ πλήθους μαύρων εὐνούχων, τῶν ὁποίων εἶνε τοσαύτη ἡ αὐστηρότης, ὥστε, κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν τῇ 5 Ὀκτωβρίου τοῦ 1816 ἐν τῷ Διπλοκιονίῳ πυρκαϊάν, καὶ διαδοθεῖσαν εἰς τὸν τοῦ Σαραγίου γυναικωνίτην, οἱ εὐνοῦχοι, ξιφήρεις, ἐμπόδισαν τοὺς συνδραμόντας πρὸς βοήθειαν αὐλικούς, ἄχρις ὅτου αἱ γυναῖκες τοῦ Σουλτανικοῦ Χαρεμίου ἡσφαλίσθησαν ἀπὸ τῶν ἀδιακρίτων βλεμμάτων. Ἀλλ' ἡ ἀγαπητὴ θυγάτηρ τοῦ Σουλτάν-Μαχμούδ ἔγεινεν ἐν τῷ μεταξύ παρανάλωμα τοῦ πυρὸς μετὰ τῆς τροφῆς 'της.

Τὰ περὶ τοῦ Σουλτανικοῦ Χαρεμίου ὑπομνήματα εἶνε τόσῳ σπάνια, ὥστε ἀπὸ τῶν 1718, ὅτε Σουλτάν-'Αχμέδ ὁ Γ' ἠθέλησε κατ' ἐξαίρεσιν 'να τιμήσῃ τὴν Κυρίαν Montagüe, καλέσας αὐτὴν εἰς τὸ Χαρέμιον, ἄχρι τῶν 1859, ὅτε παρεπιδημοῦντος ἐν ΚΠ. τοῦ Μ. Δουκὸς τῆς 'Ρωσσίας Κωνσταντίνου μετὰ τῆς συζύγου 'του, ὁ Σουλτάνος Ἀμπδ-ούλ-Μετζ'ήδ ἠυδόκησε 'να φιλοξενήσῃ ἀμφοτέρους ἐντὸς τοῦ Σαραγίου 'του, οὐδεμίᾳ τοιαύτῃ ἐπίσκεψις ἔλαβε χώραν, οὐδὲν τοῦλάχιστον ἐδημοσιεύθη, ἀφορῶν τὸ αὐτοκρατορικὸν Χαρέμιον. Τὴν περιεργοτάτην περιγραφὴν τῆς ἐπισκέψεως ταύτης, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ τῆς Βιέννης 'Εφημερίδι ἐκ τινος ἀνεκδότου τέως συγγράμματος τοῦ Κ. Κ. Τίσσενδόρφ, καθηγητοῦ τῆς θεολογίας ἐν Λειψία, ἐνομίσαμεν ἀρμόδιον 'να παραθέσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ὁλόκληρον, καθὼς ἐδημοσιεύθη μεταφρασθεῖσα τῷ 1862 ἐν τινι τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐκδιδομένων 'Ελληνικῶν 'Εφημερίδων, καθόσον ἡ σημερινὴ τοῦ ἀνακτόρου τούτου διάταξις εἰκονίζεται ἐν αὐτῇ μετὰ τῆς ἐνδεχομένης ἀκριβείας.

» Τὴν παρασκευὴν τῆς 10 Ἰουνίου τοῦ 1859 ὁ Κιαμίλ-μπεης προσεκά-

λησεν ἐπισήμως τὴν Μ. Δούκισσαν Ἀλεξάνδραν εἰς γεῦμα διὰ τὴν ἐπιού-
 σαν ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Χαρεμίῳ, πρώτην ἴσως τοῦτο φορὰν ἀφ' ὅτου
 ὑπάρχει ἐν ΚΠ. Σουλτανικὸν Χαρέμιον. . . Τὸ σάββατον λοιπὸν, περὶ τὴν
 6 μ. Μ. ὥραν, ἡ Α. Υ. ἡτοιμάσθη ἵνα ὑπάγῃ εἰς τὸ Χαρέμιον, ἐν ᾧ συγ-
 χρόνως ὁ Μ. Δούξ σύζυγός τῆς ἤρχετο ἵνα δειπνήσῃ μετὰ τοῦ ἐπιτελείου
 τοῦ καὶ τοῦ διπλωματικοῦ σώματος παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, τὸν ὁποῖον ἀνε-
 πλήρου, κατὰ τὸ σῶμα, ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς Φουὰδ-πασ-
 σᾶς. Ἡ ἐξαιρετικὴ τιμὴ, τὴν ὁποίαν ὁ Σουλτάνος περιεποίησεν εἰς τὴν
 Μ. Δούκισσαν διὰ τῆς προσκλήσεώς τοῦ, ἐνάγκασε ταύτην ἵνα παρευρεθῇ
 κεκαλλωπισμένη ὅσον ἡδύνατο περισσότερον· διότι καὶ αἱ ἐν τῷ Χαρεμίῳ
 γυναῖκες, παρὰ ταῖς ὁποῖαις ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ λαμπρότης εἶνε τόσον
 ἀχώριστα καὶ συνήθη, πρώτην ἤδη φορὰν ἐμελλον ἵνα ἴδωσι Δούκισσαν τῆς
 Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τῆς Ῥωσσίας. Ἐφόρεσε λοιπὸν ὅλους, ὅσους εἶχε,
 πολυτίμους ἀδάμαντας, μαργαρίτας, λυχνίτας κλπ., πρὸς δὲ καὶ τὴν με-
 γάλην ταινίαν τοῦ παρατήμου τῆς Ἀγίας Ἀννης. Ῥαγδαιοτάτη βροχὴ
 κατέπιπτε, καθ' ἣν στιγμὴν αἱ ὑψηλοὶ ξένοι μετέβαινον ἐντὸς τοῦ παρα-
 χωρηθέντος αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀκατίου ἀπὸ τῶν μεγάρων τοῦ
 Ἐμιργκιὰν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦ Δολμᾶ-μπαγτσὲ παλάτιον, μεγα-
 λοπρεπέστατα κεκοσμημένον. Ἡ Α. Α. Μ. περιέμενε κάτω ἐν τῇ τῶν ἀ-
 νακτόρων κλίμακι· ἅμα δὲ ἐφάνησαν οἱ ξένοι, ἡ μὲν μουσικὴ ἐπαίανισε τὸν
 Ῥωσσικὸν ὕμνον, ὁ δὲ Φουὰδ-πασσᾶς καὶ οἱ ἄλλοι ὑπουργοὶ ἐπορεύθησαν
 ἄχρι τοῦ ἀκατίου. Ἡ κλίμαξ, ἣν προανεφέρομεν, ἄγει ἐν πρώτοις εἰς πε-
 ρίστυλον αἵθουσαν, τῆς ὁποίας ὁ θόλος καλύπτεται ὑπὸ λίθου λυχναίου,
 (φεγγίτου)· τὸ δὲ φῶς, τὸ ὁποῖον κατέπιπτεν ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μαρμα-
 ρίνων βαθμίδων, ἀπετέλει θέαμα ὄντως γοητευτικώτατον. Τὸ διπλωματι-
 κὸν σῶμα ἐκάθητο ἤδη ἐν τῇ λαμπροτάτῃ τῆς ὑποδοχῆς αἵθουσῃ, ἀπὸ τοῦ
 θόλου τῆς ὁποίας κρέμαται ἡ τοσοῦτον ἄλλοτε θαυμασθεῖσα ἐν Παρισίοις
 πολύφωτος λυχνία, ἀπὸ τῆς ὁποίας φέγγουσι δεκακισχίλια φῶτα. Μετ'
 ὀλίγον ὁ Σουλτάνος ἔφερε τὴν Μ. Δούκισσαν, παρακολουθουμένην ὑπὸ τοῦ
 δεκαετοῦς υἱοῦ τῆς Νικολάου, ὑπὸ τῆς Κομήσσης Καμαρόφσκη καὶ ἄλ-
 λων, εἰς τὴν αἵθουσαν τοῦ θρόνου, περὶ τὸν ὁποῖον ἦσαν συνειλεγμένοι αἱ
 αὐλικαὶ Ὀθωμανίδες. Ὁ Σουλτάνος ἐπαρουσίασε πρῶτον τὴν ἀδελφὴν
 τοῦ καὶ τὰς Σουλτανίδας θυγατέρας τοῦ, εἶτα δὲ τὰς συζύγους τοῦ, ὅσαι
 ὀνομάζονται Κχαδῖναι, καὶ τοὺς τέσσαρας υἱούς τοῦ. Δακτυλοδεικτῆσας
 δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς τινὰ θύραν, καὶ εἰπὼν: »*İ̇đ o ū, K u r i a, t o X a -*
r é m i o n, ἐγένετο ἄφαντος. Ἐξῆλθε δὲ, ἵνα γευματίσῃ μόνος, καθὼς τὸν

καταδικάζει ἡ ἐθιμοταξία τοῦ Σαραγίου (1). Ἄμα ὁ Σουλτάνος ἐπρόφερε τοὺς λόγους τούτους, ἤρθη ὁ κατακαλύπτων αἰωνίως τὰ μέρη ἐκεῖνα μυστηριώδης πέπλος, καὶ ἡ Μ. Δούκισσα εἰσῆλθεν εἰς τὸ Χαρέμιον. Ἡ ἀρχιθαλαμηπόλος, ἥτις ἐπιστατεῖ εἰς ὅλον τὸν ἱερὸν τοῦτον χώρον, προεπορεύετο· ἠκολούθουν δὲ αὐτὴν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ Μ. Δούκισσα· δύο δὲ Ἀρμενίδες, εἰδήμονες τῆς Γαλλικῆς καὶ Τουρκικῆς, διηρμηνευσον τὰ λεγόμενα. Περιῆλθον πολυαριθμούς κοιτῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπεχέετο διὰ τοῦ κυανοῦ τῶν παραθύρων ὕελου πένθιμόν τι καὶ μυστηριώδες φῶς· δισχίλιαὶ δὲ γυναῖκες, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσταὶ Ἑλληνίδες καὶ Ἀρμενίδες, κατώκουν τὰ Ἀνατολικά ταῦτα μέγαρα, φαίνόμεναι ὡς μυσθικά τινα φάσματα, ζῶντα βίον ἀπομεμονωμένον καὶ ὅλως ἔρημον. Ἡ περιέργειά τῶν ὑπῆρξε τοσαύτη, ὅσος καὶ ὁ σεβασμὸς αὐτῶν πρὸς τὰς ξένας· ἐπὶ τέλους ὁμῶς θαρρῆσασαι ἐπλησίασαν τὴν Μ. Δούκισσαν, καὶ ἅπασαι ἐξεπλάγησαν διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς καλλονήν. Τελευταῖον ἔφθασαν καὶ εἰς ἄλλην τινὰ περικαλλεστάτην αἴθουσαν, ἐνθα εἶδον ὅσα ἄλλως ἔδεν ἠδύναντο ἐξ ἀκοῆς ἵνα πιστεύσωσιν. Ἐνταῦθα ἐπαιάνιζον στρατιωτικοὶ μουσικοί, φοροῦντες ἅπαντες ἐρυθροὺς χρυσοκεντημένους ἐπενδύτας, καὶ λευκὰς ἀναξυρίδας, ἐπὶ κεφαλῇ δὲ τὸ ἐρυθροῦν φέσιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἦτον ἀπηωρημένος χρυσοῦς θύσανος. Ἐκαστος ἔπρεπε βεβαίως ἵνα ἀπορήσῃ, ἀπαντῶν ἐν μέσῳ τοῦ ἱεροῦ τούτου γυναικείου διαιτήματος εὐρώστους καὶ φαιδρούς στρατιώτας· ἀλλ' ἡ ἐκπληξίς τῶν ξενιζομένων ὑπῆρξεν ἔτι μείζων, ἅμα κατεδείχθη ὅτι οἱ νεαροὶ οὗτοι στρατιῶται ἦσαν κόραι τοῦ Χαρεμίου, ἀσχολούμεναι εἰς τὴν μουσικὴν ἰδίως. Ἀπὸ τῆς αἰθούσης ταύτης μετέβησαν εἰς ἄλλην τινὰ μικροτέραν, ἐνθα ἦτον προηυτρεπισμένη ἡ τράπεζα τοῦ γεύματος ἐπὶ τὸ Εὐρωπαϊκώτερον. Ἡ Μ. Δούκισσα ἐκάθησεν ἐκ δεξιῶν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σουλτάνου, ὁ δὲ νεαρὸς Δούξ ἐξ ἀριστερῶν· δεξιόθεν τῆς Δουκίσσης ἐκάθησεν ἡ πρώτη Κχαδίνα, γυνὴ ὠραιότητι ἐκ Κιρκασίας, σχεδὸν τεσσαρακοντοῦτις. Πρὸς τὸ ἐξαίσιον δὲ αὐτῆς κάλλος οὐδεμία ἄλλη ἐκ τῶν παρεστηκυῶν, παρεκτὸς τῆς μιᾶς ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ Σουλτάνου, ἠδύνατο ἵνα παραβληθῇ, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ἵνα ἐρίσῃ. Ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Σουλτάνου, ἡ μήτηρ τοῦ Μουράδ-ἐφέντη, τοῦ πρωτοτόκου Βασιλόπαιδος, ἐκάθησε πλῆσιον τοῦ Μ. Δου-

(1) Ἡ περιγραφὴ λέγει, ὅτι παρὰ τῷ Σουλτάνῳ γευματίζοντι οὐδεμία οὐδὲ ἐκ τῶν γυναικῶν αὐτοῦ παρεκάθησέ ποτε, ἢ εἶδεν αὐτὸν γευματίζοντα. Τοῦτο παρελίπομεν, διότι ἔχομεν διδόμενα ἵνα πιστεύωμεν ὅτι ἔδεν εἶναι κατὰ γράμμα ἀκριβές, καὶ τοι ἀπαιτούμενον ἄλλως ὑπὸ τῆς ἐθιμοταξίας.

κὸς Νικολάου. Παρεκάθησαν δὲ καὶ ἡ ἀρχιθαλαμηπόλος, τέσσαρες θυγατέρες τοῦ Σουλτάνου, καὶ αἱ δύο Κυρίαι, αἱ τὴν Μ. Δούκισσαν παρακολουθοῦσαι. Ἀπερίγραφτος δὲ εἶνε ἡ πληθὺς τῶν πολυτίμων λίθων, δι' ὧν ἐκοσμοῦντο αἱ Ὀθωμανίδες, καὶ ἰδίως αἱ θυγατέρες τῆς Α. Α. Μ. Τῆς ἀρχιθαλαμηπόλου τὸ ἔργον εἶνε διπλοῦν· πρῶτον μὲν ἵνα κυβερνᾷ τὴν μικρὰν ταύτην τῶν γυναικῶν πολιτείαν· δεύτερον δὲ, ἵνα φροντίζη περὶ ἀναπληρώσεως τῶν ἐλλειπουσῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἔργων τούτων, ὅσον καὶ δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Χαρεμίῳ δημοκρατία, δὲν εἶν' εὐκόλον· καθότι, τρυφερά δένδρα, τόσῳ πλησίον ἀλλήλων πεφυτευμένα, βλάπτουσιν ἀλλήλων τοὺς τρυφερωτέρους κλάδους καὶ κλῶνας· τὸ δὲ δεύτερον συνεπάγεται ἀείποτε μεγάλην εὐθύνην· διότι τὰς γυναῖκας, ὅσας ἡ Ἀρχιθαλαμηπόλος ἐκλέγει διὰ τὸν Σουλτάνον, ὀφείλει καὶ ἂν ἀντιπροσωπεύῃ παρ' αὐτῷ. Καί τοι δὲ συναισθανομένη τὸ τῆς εὐθύνης βάρος, ἐτόλμησε ἵνα εἴπῃ διὰ τῆς διερμηνευτρίας πρὸς τὴν Μ. Δούκισσαν, ὅτι θεωρεῖ ἑαυτὴν λίαν δυστυχῆ, ἀκούουσα ὅτι ἡ Μ. Δούκισσα εἶνε ἐγγαμος· διότι ἄλλως ἤθελε τὴν προσδιορίσῃ διὰ τὸν Σουλτάνον, ὥς τὴν ὠραιότεραν ὅσων ποτὲ εἶδε γυναικῶν. Ἡ Μ. Δούκισσα, μειδιάσασα, εἶπε πρὸς αὐτήν· »θεωρῶ ἑμαυτὴν εὐτυχεστάτην ὅτι εἶμαι ἐγγαμος· διότι ἔχω σύζυγον, τὸν ὁποῖον ἀγαπῶ ἀπὸ καρδίας.« Ἡ γείτων αὐτῆς, ἡ ἐκ Κιρκασίας γυνή, τὴν ἐκάλεσε μαργαρίτην τῶν ἡγεμονίδων, καὶ ὅτι ἐχάρη ὑπερβαλλόντως, διότι ὁ Σουλτάνος ἐπέτρεψεν αὐτῇ ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸ Χαρέμιον. Διαρχοῦντος δὲ τοῦ γεύματος, ἤρχοντο ἐκ διαλειμμάτων αἱ ἄλλαι γυναῖκες, αἱ ἰδίως ὀνομαζόμεναι σκλάβαι ἢ παλλακίδες (Χ α λ α ῖ κ ;), πλουσίως ἐστολισμέναι, λευχεῖμονες καὶ κρατοῦσαι ἐν ἀγκάλαις βρέφη. Δὲν ἠρκέσθησαν ὁμως εἰς μόνην τὴν ἀπὸ μακρόθεν θέαν, ἀλλὰ, προσερχόμεναι, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, πρὸς τὴν Μ. Δούκισσαν, τὴν ἡρώτων μετ' εὐλαθείας, ἐὰν ἐπέτρεπεν αὐταῖς ἵνα τὴν παρατηρήσωσιν ἐκ τοῦ πλησίον. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἐθάρρηναν ἵνα προσεγγίσωσι τὰς Κυρίας τῆς Μ. Δουκίσσης· ἠθέλησαν δηλαδὴ ἵνα πεισθῶσι καὶ διὰ τῆς ἀφῆς, ὅτι καὶ αὐταὶ εἶχον σάρκα καὶ αἷμα. Ἀπασαι αἱ παρακαθήμεναι Κυρίαι ἐνεπλήσθησαν βαθμηδὸν χαρᾶς καὶ εὐθυμίας· διότι τὸ γεῦμα ὑπῆρξε δι' αὐτὰς συγχρόνως καὶ εἰδός τι ἐξετάσεως· ἐπειδὴ, δύο ὁλοκλήρους ἐβδομάδας πρότερον, ἐδιδάσκοντο ἵνα τρώγωσι κρατοῦσαι πειρούνιον καὶ μαχαίριον, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε πρὸ τούτου εἶχον ἰδεῖ. Χαίρουσαι δὲ, ὥς τὰ μικρὰ παιδιά, ἐδείκνυν τὰ στιλπνὰ ταῦτα ἐπιτραπέζια ὅπλα πρὸς τὰς ὀπίσθεν τοῦ θαλάμου κεκρυμμένας θεραπαινίδας. Ἡ ἐξέτασίς τ' ὧν ὁμως δὲν ἀπέβη κατ' εὐχὴν· διότι ὅσα φαγητὰ ἐλάμβανον διὰ τοῦ πειρουνίου, ἐπιπτον ὅλα δυστυχῶς ὑπὸ τὴν τράπεζαν. Ἡ δὲ Μ. Δούκισσα παρεκάλει αὐτάς

ἐπὶ ὥραν πολλὴν ἢ ἀφήσωσι τὴν καινοτομίαν ταύτην καὶ δειπνήσωσι κατὰ τὴν ἐγγύριον συνήθειαν. Ἄμα δὲ, πεισθεῖσαι, ἐπραξαν τοῦτο, ἐπεδείξαντο τοσαύτην δεξιότητα, τρώγους διὰ τῶν δακτύλων, ὥς ἡδέεστοι ἐφάνησαν πρότερον κρατοῦσαι τὰ συνήθη τῆς τραπέζης τῶν ὀπλων. Ὁ δὲ γαστρονομικὸς τοῦ γεύματος χαρακτήρ μετεῖχε τοῦ Ἀνατολικοῦ ἅμα καὶ Δυτικοῦ στοιχείου· μετὰ τὰ Εὐρωπαϊκὰ φαγητὰ παρετίθεντο τὰ Τουρκικὰ, τὰ ὅποια ἦσαν μὲν νοστιμώτατα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ βαρύτερα, διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀρτυμάτων. Περιέργος δὲ ἦτον καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν αἱ σκλάβαι ὑπηρετοῦν τὰς Ὀθωμανίδας Κυρίας· ἐξείλκουν μετὰ προσοχῆς τὰ χειρόκτια ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν· τὰς ἀέριζον διὰ τοῦ ριπιδίου· ἐπλυνον τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἦσαν ἑτοιμοὶ ἵνα ὑπακούσωσι καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν νεῦμα. Ἡ μουσικὴ δὲ, καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα, ἐπαιάνιζεν ἐναλλάξ Τουρκικὰ καὶ Εὐρωπαϊκὰ ἄσματα, συνοδευομένη ἐκ διαλειμμάτων ὑπὸ τῆς θελκτικωτάτης μελωδίας τῶν στρατιωτικῶς μετρημμένων κορασίων. Μετὰ ταῦτα ἡ Ἀρχιθαλαμηπόλος ἠρώτησε τὴν Μ. Δούκισσαν, εἰ ἐπεθύμει ἵνα φάγῃ ἄλλο τι. Αὕτη ὅμως, εὐχαριστήσασα, ἠγέρθη ἀπὸ τῆς τραπέζης, καὶ μετέβη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς μουσικῆς, ὅπου λευχέμονες νεάνιδες ἤρχισαν ἵνα χορεύωσιν εὐρύθμως ἐνώπιόν τῆς. Μετὰ ἡμίσειαν δὲ ὥραν ἦλθεν ἄγγελος, λέγων, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἔρχεται ὁ Σουλτάνος ἵνα συνοδεύσῃ τὴν Ὑψηλὴν Αὐτοῦ ξένην. Καὶ τῷ ὄντι ἡ Α. Α. Μ. ἦλθε μέχρι τῆς αἰθούσης τοῦ θρόνου, καὶ, παραλαβὼν αὐτὴν, τὴν ὠδήγησεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκροάσεως, ὅπου ἦσαν πάντες συνειλεγμένοι. Προπέμψας δὲ τὸν Μ. Δούκα καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ μέχρι τῆς κλίμακος καὶ ἀποχαιρετήσας αὐτοὺς, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἑαυτοῦ μέγαρα.

Μετὰ τὸν Σουλτάνον, τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Αὐλῆς εἶνε

Ἡ Β α λ ι δ ῆ

(Βασιλεομήτωρ), ἡ κοινὴ μήτηρ τῶν πιστῶν, καθὼς τιτλοφορεῖται· ὅθεν καὶ ὁδὸν φυλάττει πρὸς οὐδένα ναμιχράμ· ἀποτεينوμένη δὲ πρὸς τὸν υἱὸν τῆς, τὸν ὀνομάζει Ἀρσλάν ὁμ, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ Παδισσαγχύμ· ὑπὸ Σουλτάνους δὲ ἀνήλικας ἢ νωθροὺς, πολλὰ Βαλιδὲ πραγματικῶς ἐβασίλευσαν. Ἡ ἐπιφύκη τῆς Βαλιδῆς, εἰς τῆς ὁποίας τὴν θέλησιν ὑποκύπτει καὶ αὐτὸς ὁ Βεζίρης, εἶνε εἰς τῶν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Κράτει μεγίστων διοικητικῶν μοχλῶν, καὶ τοὶ λανθάνων καὶ ἐπισήμως μὴ ἀνεγνωρισμένος· ὁ δὲ ὑπουργὸς (Κεαγιᾶς) αὐτῆς ἔχει βαθμὸν ὑπουργοῦ τοῦ Κράτους, καὶ ἐπειδὴ, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ Βασιλεομήτορες εἶναι ἄπειροι τῶν

πολιτικῶν πραγμάτων καὶ ἐν γένει τοῦ κόσμου, ἔχουσαι ἐν τοσούτῳ δέκα ἑκατομμυρίων γροσίων πρόσδοον ἐτησίως, διέπονται συνήθως ὑπὸ τοῦ Κεα-
γιά των, καὶ μάλιστα ἐὰν τύχη νοήμων ἄνθρωπος, ἢ τοῦ ἀρχιευνούχου των.

Διότι οἱ Ὀθωμανοί, ἄπλαστοι καὶ ἀνεπιτήδευτοι κατ' ἑξιν, ἀκολουθοῦν-
τες ἐπομένως ἐν ἀπάσαις ταῖς κοινωνικαῖς αὐτῶν σχέσεσι καὶ ἐν ἅπασι τοῖς
αἰσθήμασι τὴν φύσιν, καθὼς θέλομεν λάβει πολλάκις καὶ ἄλλοθι τοῦ Μέ-
ρους τούτου τῆς πραγματείας ἡμῶν ἀφορμὴν ἵνα τὸ ἀναφέρωμεν, φρο-
νοῦσιν ὅτι πᾶς ἄνθρωπος, τὸν μὲν γεννήτορα αὐτοῦ δὲν δύναται κατὰ πε-
ποιθήσιν ἀναντίρρητον ἵνα γνωρίζῃ περὶ τῆς ταυτότητος τῆς μητρός του
ὅμως οὐδεὶς δύναται ἵνα ἀμφιβάλλῃ, καὶ μάλιστα ἐὰν τὸν ἐθήλασεν αὐτὴ
ὅθεν καὶ πᾶσα μήτηρ παρ' αὐτοῖς φιλοτιμεῖται ἵνα γαλουχῇ, ἔστω καὶ μετὰ
τῆς τροφῆς, τὸ τέκνον τῆς. Ἐκ τούτου τὸ ἀπεριόριστον ἐκεῖνο σέβας τῶν
Τούρκων πρὸς τὰς μητέρας των, καὶ ἡ μέχρι πάθους στοργὴ τῶν Ὀθω-
μανίδων πρὸς τὰ τέκνα των, τὰ ὅποια καὶ διαφθεῖρουσι διὰ τοῦτο. Τὴν
αὐτὴν ἀκολουθῶν τάξιν καὶ ὁ Σουλτάνος, ἂν καὶ αὐτὸς ἴσως μόνος με-
ταξὺ πάντων τῶν θνητῶν οὐδεμίαν δύναται φυσικῶς ἵνα ἔχῃ περὶ τῆς ταυ-
τότητος τοῦ πατρὸς του ἀμφιβολίαν, φέρεται μετὰ τῆς αὐτῆς στοργῆς,
μετὰ τῆς αὐτῆς εὐσεβάστου ταπεινώσεως πρὸς τὴν ἰδίαν του μητέρα, καὶ
φιλοτιμεῖται ὥς ὁ ἐλάχιστος τῶν ὑπηκόων του ἵνα ὑπακούῃ εἰς τὰς θε-
λήσεις τῆς καὶ εἰς τίποτε ἵνα μὴ τὴν λυπῇ. Τοῦ δὲ φίλτρου καὶ τοῦ σε-
βασμοῦ τούτου μέρος ἀπονέμει καὶ εἰς τὴν τροφὸν του. Ὅθεν καὶ ἐφ' ἡ-
μῶν ὁ Σουλτάν-Μαχμούδ, μετὰ θάνατον τῆς μητρός του, προσεκάλεσε
παρ' ἑαυτῷ τὴν τροφὸν αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὴν ἀνέθετο τὴν ἀρχηγίαν τοῦ
Χαρεμίου, φρονιμωτάτην ἄλλως τε, ὥς ἐλέγετο, γυναῖκα.

Μετ' αὐτὴν δὲ, βασιλεύουσιν ἐν τῷ Χαρεμίῳ αἱ Σουλτανίδες,
ἀδελφαὶ ἢ θυγατέρες ἢ ἀνεψιᾶί τοῦ Σουλτάνου, ἔχουσαι ἐκάστη ἰδιαιτέραν
Αὐλὴν καὶ ἰδιαιτέραν ἐπιχορήγησιν. Ἐδίδοντο δὲ εἰς αὐτάς τε καὶ εἰς τὴν
Βασιδὲν διάφοροι πόλεις καὶ ἐπαρχίαι τῆς Αὐτοκρατορίας, ὡς ἀπαγες,
καθὼς καὶ παρὰ τοῖς πάλαι Πέρσαις, καὶ ἦσαν συνήθως αἱ καλλιώτερον
διοικούμεναι, οἱ δὲ ἐν αὐταῖς βραγιάδες διῆγον ἀνετώτερον καὶ εὕρισκον
ὑπεράσπισιν παντοῦ. Ἡ Ζαγορά, ἰδίως ἦτον πάντοτε ἀπαγε τῆς κατὰ
καιρὸν Βασιδὲ· αἱ δὲ Ἀθῆναι διωκοῦντο ὑπὸ Χασεκῇ, ὃν διώριζεν ὁ κατὰ
καιρὸν Κχιζλάρ-ἄγᾶς, ἀφ' οὔτου Ἀθηναῖα τις, ὀνόματι Βασιλική, παρθεῖσα
ὡς φόρος εἰς τὸ Σαράϊ, καὶ καταντήσασα Κχαδὶν, ἐζήτησε τὴν χάριν ταύ-
την παρὰ τοῦ Σουλτάνου ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῆς, ὅπως ἀσφαλίσῃ αὐτὴ
διοίκησιν ἀνεπαχθῇ, καθὼς διηγεῖται, ὡς ἐκ στόματος τῶν ἐντοπίων, ὁ
Laguilletière, περιηγητὴς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

Οἱ σύζυγοι τῶν Σουλτανίδων τούτων, ἐκλεγόμενοι συνήθως μεταξὺ, οὐ μόνον τῶν ἱκανωτέρων καὶ νοσημονεστέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὠραιότερων καὶ πλουσιωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ Κράτους, εἶνε, καθὼς καὶ ἀποκαλοῦσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς σεμνυνόμενοι, δοῦλοι τῶν γυναικῶν τῶν τούτων. Ὑποχρεοῦνται δὲ, ἐὰν ἔχωσιν ἤδη γυναῖκας, ἵνα τὰς χωρίσωσι προτοῦ, καθὼς τὸ ἴδιον ἔκαμαν καὶ οἱ γαμβροὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Μαξιμιανοῦ, Κώνστας ὁ Χλωρός καὶ ὁ Γαλέριος Μαξιμιανός, ὅταν, τιμηθέντες ὑπὲρ αὐτῶν διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Καίσαρος, ἐνυμφεύθησαν ὁ μὲν πρῶτος τὴν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου θυγατέρα τοῦ Μαξιμιανοῦ, ὁ δὲ δεύτερος τὴν Οὐαλερίαν, θυγατέρα τοῦ Διοκλητιανοῦ.

Ὑπανδρεύοντο δὲ, οὐ μόνον ὅπως διατελῶσιν ὑπὸ γάμον (νιγκιάχ- ἀλτινδά), κατὰ τὴν θρησκευτικὴν υποχρέωσιν ἐκάστης Ὀθωμανίδος, περὶ ἧς θέλομεν διαλάβει καὶ κατόπιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πολιτικούς πολλὰκις σκοποὺς, ἧ καὶ λόγῳ οἰκονομίας. Ὅθεν καὶ ὑπανδρεύοντο καὶ νήπιοι καὶ παρῆλικες, καὶ βλέπομεν ἐπομένως, ὅτι ἡ μὲν ἀδελφὴ Μουράδ τοῦ Δ' ἔλαβε τέσσαρας ἄνδρας ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους, χωρὶς ἵνα ὑπανδρευθῇ κυρίως κἀνένα, διότι ὅλοι ἐφρονεύθησαν προτοῦ, καὶ ἡ περιουσία τῶν ἐδημεύθη πρὸς ὄφελος τῆς Σουλτάνας, δηλαδὴ τοῦ Σουλτάνου· ὁ δὲ Βεζίρης Μπαχ-χὺρ-Μουσταφᾶ-πασσᾶς, μνηστεύσας τῷ 1764 τὴν, τετραετῇ μόλις, θυγατέρα τοῦ Σουλτάν-Μουσταφᾶ Γ', Σαῶχ-σουλτάναν, ἐπεμφεν εἰς τὴν μέλ-λουσαν σύζυγόν του 240,000 γρόσια (=δίστηλα τότε), ὡς ἐπιμεΐλια· ὁ δὲ Βεζίρης Ραχγίμπ-πασσᾶς ἐνυμφεύθη τῷ 1758 τὴν ἀδελφὴν τοῦ Σουλτάν Μουσταφᾶ τοῦ Γ', Αἰσσέ-σουλτάναν, ἐξηκοντούτης ἤδη αὐτὸς, ἐκείνην πεντε-και-τεσσαρακοντοῦτιν· συνομήλικα δηλ. σχεδὸν τῆς ἐφ' ἡμῶν Ἑσμᾶ-Σουλτάνης, τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σουλτάν Μαχμουδ, ἥτις, εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἐνυμφεύθη τῷ 1820 τὸν περίφημον Τεπεδελενλῆ-Ἀλῆ-πασσᾶν τῶν Ἰωαννίνων, ὅς τις, χωρὶς οὐδέποτε ἵνα τὴν ἴδῃ, ἔστελλεν ὁμως εἰς αὐτὴν κατὰ μῆνα τὰ τοῦ μαγειρείου τῆς ἐξοδᾶ (μουτπάκ-χαρτζι), καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἑμπέδ-οὐλ-λάχ (Δωροθέαν)-σουλτάναν, τὴν πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ Σουλτάν-Μουσταφᾶ καὶ ἀδελφὴν τοῦ Σουλτάν-Σελήμ, μνηστευθεῖσαν, εἰς ἡλικίαν ἑξ μηνῶν, μετὰ τινος τῶν μακρὰν τῆς πρωτευούσης πασσᾶδων, ὑπεχρέωθη οὗτος ἵνα στέλλῃ κατ' ἔτος 100,000 γρόσια, διὰ τὰ ἐξοδὰ τῆς βασιλικῆς τοῦ συζύγου μέχρις οὗ ἡλικιωθῇ.

Ὁ Πασσᾶς, σύζυγος Σουλτάνας, σπανίως κατοικεῖ τὰ αὐτὰ μετ' αὐτῆς διαιτήματα, ἔχων τὰ ἰδικά του ὅλως κεχωρισμένα· ὅταν δὲ θελήσῃ ἵνα παρουσιασθῇ εἰς τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ σύζυγον, ἐξαιτεῖται τὴν χάριν ταύτην ἐγγράφως δι' ἱκετηρίου ἀναφορᾶς, καὶ, ἐπιτραπέντος αὐτῷ, παρουσιάζει

ζεται ἐν στολῇ ταπεινὸς καὶ συνεσταλμένος, καὶ, λαβὼν τὴν ἄδειαν ἵνα καθήσῃ, γονατίζει εὐλαβῶς ἐπὶ τῆς παρὰ τὴν στοιβάδα χαμεύνης τὴν δὲ πρῶτην τοῦ γάμου ἐσπέραν εἰσέρχεται εἰς τὴν κλίνην ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τοῦ πρὸς τοὺς πόδας, ἀφ' οὗ προσκυνήσῃ ἐδαφιαίως. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι προσκαλεῖται καὶ ὑπὸ τῆς Σουλτάνας αὐτῆς εἰς δεῖπνον, εἴαν ἡξέυρῃ ἵνα τὴν εὐαρεστήσῃ, καὶ, ὅταν λαλήσῃ μεταξὺ αὐτῶν ὁ ἔρως, ὅλαι αὖται τῆς ἐθιμοταξίας αἱ διατυπώσεις μένουσι κατὰ μέρος. Ἄλλ' ἐπίσης εἶνε βέβαιον ὅτι, φωράσασα ἢ καὶ ὑποπτεύσασα μόνον ἢ Σουλτάνα ἄπιστον πρὸς αὐτὴν τὸν σύζυγον, δύναται ἀτιμωρητὶ ἵνα διατάξῃ δύο εὐνούχους ἵνα τὸν πνίξωσιν ὑπ' ὄψιν ἡτῆς, καὶ οὔτε λόγος ἵνα γένη, πολὺ φυσικώτερον παρ' ὅσον ἢ Χριστίνα τῆς Σουηδίας τὸν ἀρχιὑπασπιστὴν αὐτῆς Μαρκίωνα Monaldeschi, ὃς τις τοῦλάχιστον ἦν δούλός της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἡ Αὐλὴ τῶν Βυζαντινῶν Αυτοκρατόρων.

»Multa renascentur quae jam cecidere ;
cadentque quae nunc sunt in honore.«

Πρὸς τὴν Αὐλὴν ταύτην τῶν Σουλτάνων παραβάλωμεν ἤδη τὴν Αὐλὴν τῶν Γραικορωμαίων, καθ' ὅσον τὰ πλείστα τῶν Ὀθωμανικῶν πρὸς τὸ παράδειγμα καὶ τὸν τύπον ἐκείνης διετάχθησαν, ὡς προείπομεν. Τοῦτο δὲ θέλομεν ἐξακολουθήσῃ πράττοντες καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἄχρι τέλους τοῦ ἔργου, παρατιθέντες τὰ νῦν τοῖς τότε καὶ τὰ παλαιὰ τοῖς καινοῖς, ἅμα μὲν ποικίλλοντες διὰ τῆς τοιαύτης παραθέσεως τὸ ἔργον καὶ ἀφαιροῦντες αὐτοῦ τὸ προσκορὲς καὶ μονότονον, ἅμα δὲ καὶ φωτίζοντες διὰ τῆς παρ' ἀλληλα συγκρίσεως πᾶν ὅ,τι ἐν ἑκατέροις ἐνυπάρχει δυσερμηνευτον καὶ λανθάνον. Διότι, καθὰ καὶ ἐπὶ κεφαλίδος τοῦ ἔργου ἀνεγραψάμεθα, ὁ κυρίως σκοπὸς τῆς μακρᾶς ταύτης καὶ πολυπόνου πραγματείας, ὅπως ἐθνικὸς καὶ Ἑλληνικὸς, εἶνε ἡ διασάφησις τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.

Ἀλλὰ πρὸς τοιοῦτον ἀγῶνα ἀποδύμενοι, ναρχοῦμεν καὶ ἀποδειλιῶμεν, καθὼς οἱ μέλλοντες ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς τὰς ὑπογείους τῆς Ῥώμης κρύ-

πτας, ἢ εἰς τὴν ἐν Νουβία νεκρούπολιν ἢ τὰ ὑπόγεια τῆς μεγάλης πυραμίδος. Καὶ ἡμεῖς μὲν, συνοικειωθέντες ὅπωςδὴποτε διὰ πολυετοῦς συγχρωτίσεως πρὸς τὰ παράδοξα ἐκεῖνα τῶν Γραικορωμαίων ἔθιμα, ἴσως 'δὲν εἴμεθα τόσον ἄξιοι λύπης· διότι ἔχουσι καὶ ταῦτα τὰς ἡδονάς 'των, ἀκατάληπτους τοῖς πλείστοις· γνωρίζουσι τοῦτο καλῶς οἱ ἀρχαιοδίφαι· ἀλλ' ὁ δυστυχὴς ἀναγνώστης ('δὲν τολμῶμεν οὔτε 'να φαντασθῶμεν ἀναγνώστριαν), ὅταν, μόλις ἀπαλλαγείς τῶν ὀνύχων τοῦ Κχιζλάρ-ἀγᾶ καὶ τοῦ Μποσταντζῆ-μπαση, καὶ ἀποχαιρετήσας ἄσμενος τὰ καθούκια καὶ κιουλᾶφια τῶν Μαμπειντζίδων καὶ Ἀκ-ἀγάδων καὶ Τζουλουφλου-μπαλτατζήδων τοῦ Σαραγίου, ἀπαντήσῃ τοὺς Ἐξκουβίτωρας καὶ Κοιαιίστωρας, καὶ τοὺς Ῥεφερενδαρίους καὶ Δρουγγαρίους, καὶ τοὺς Βαράγκους καὶ Μυρταῖτας, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν Ἀδνουμιαστήν, καὶ ὅλην ἐκείνην τὴν χορακιστικὴν γλῶσσαν τῶν Βυζαντινῶν ἀνακτόρων, ὁποίας 'δὲν θέλει κατασφενδονήσῃ ἡμῶν ἀράς; καὶ ποῦ ὑπομονή, καὶ μάλιστα ἐὰν τύχῃ νέος καὶ πρὸ ὀλίγου ἀφῆκε τὸν Ἰππόλυτον καὶ τὴν Φαῖδραν καὶ τὴν Ἠλέκτραν, ἢ καὶ τοὺς Τρεῖς σωματοφύλακας τοῦ μάγου ἐκείνου Δουμᾶ, ἢ τὴν Κλημεντίνην τῆς Γεωργίας Σάνδ, ὅπως ἐπεξέλθῃ τὴν περὶ Ὀφφικίων καὶ τελετῶν τῆς περιεργοτάτης Αὐλῆς ἐκείνης ἐωλοκρασίαν τοῦ Κουροπαλάτου καὶ τοῦ Φραντζῆ; Ἀλλὰ μία καὶ μόνη λέξις ἀρκεῖ, νομίζομεν, 'να 'τοῦ κατευνάσῃ τὴν ἀγανάκτησιν, ἐνθυμουμένου ὅτι ταῦτα πάντα, ὅσω παράξενα καὶ γελοῖα καὶ ὑποθεθῶσιν, εἶνε ἡ μ ε τ ε ρ α, ἐθνικά· καὶ τίς ἐξ ἡμῶν δύναται 'να δυσχυρισθῇ καὶ 'να ἀποδείξῃ, ὅτι τῶν προγόνων αὐτοῦ εἰς 'δὲν ὑπῆρξε Βάραγκος ἢ Πραιπόσιτος ἢ Σιλεντιάριος; Ἀπορρίπτομεν λοιπὸν ἄρά γε τὰς εἰκόνας τῶν πατέρων ἡμῶν, διότι φοροῦσι βράκας τυχόν ἢ καλπᾶκια; ἢ, ἐκ τοῦ ἐναντίου, τὰς περιέπομεν καὶ ἐπιδεικνύομεν ὡς κειμήλια, τοσοῦτω μᾶλλον γαυρούμενοι ὅσω παλαιότεραι εἶνε καὶ ἀμαυρότεραι;

Διὰ τῆς παρεκβάσεως ταύτης προδιαθέντες τὸν ἀναγνώστην, εἰσερχόμεθα λοιπὸν μετὰ θάρρους τὴν Χαλκὴν πύλην, καὶ ἀπαντῶμεν ἐντὸς τῆς πρώτης εὐθὺς αὐλῆς σμῆνος Διαιταρίων καὶ Ἐξκουβιτόρων καὶ Σχολαρίων καὶ Δομεστίκων καὶ Προτηκτῶρων καὶ Πραιτωριανῶν, ὅσοι, ἀνήκοντες εἰς τὰ πολυάριθμα στίφη, οἷς ἦν ἐμπεπιστευμένη ἡ τοῦ Παλατίου φρουρά, ἀνεστρέφοντο συνήθως ἐν ταῖς αὐλαῖς καὶ τοῖς προαυλίοις καὶ ταῖς στοαῖς τοῦ ὑπερεκτεταμένου ἐκείνου περιβόλου, ὅθεν καὶ στρατιῶται τῆς Αὐλῆς (Atrianses) ἐκαλοῦντο, καὶ εἶχον καὶ ἀρχηγὸν τὸν Ἐπαρχον τῆς Αὐλῆς ἢ τῶν Πραιτωριανῶν, ἐδρεύοντα ἐν ταῖς στοαῖς τῶν βασιλείων, ἄλλον παρὰ τὸν Ἐπαρχον τοῦ Πραιτωρίου, πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ συγγέεται· ἐν ᾧ οἱ Κουδικουλάριοι, οἱ τινες ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, εὐνοῦχοι, διέτριβον καὶ

ὑπηρετοῦν ἐν τοῖς κοιτῶσιν, ὅθεν καὶ Κοιτωνῆται ἢ Πρόκοιτοι καὶ Παρακοιμώμενοι μεταφράζονται, καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐαγρίου (1) Σωματοφύλακες ἰδίως ἀποκαλοῦνται, καὶ εἶχον καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ γυναικωνίτου, καὶ διὰ τοῦτο παρηκολούθουν καὶ τὴν βασίλισσαν (2). Εἶχον δὲ ἄρχοντα τὸν Κουροπαλάτην ἢ Πρωτοκουροπαλάτην, ἄλλον παρὰ τοὺς Κουράτωρας τῶν διαφόρων παλατίων, λεγομένους κακείνους ἐνίοτε Κουροπαλάτας, τίτλον, ὃς τις ἐδίδετο πολλάκις καὶ τιμῆς χάριν, καθὼς καὶ ὁ τοῦ Ἐπαρχου, καὶ διηγείται ὁ Εὐνάπιος ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες (3) προσέφεραν εἰς τὸν σοφιστὴν Λιδάνιον τὸ μέγιστον τῶν ἀξιωματῶν. »Τὸν γὰρ τῆς Αὐλῆς ἑπαρχον μέ-
» ἄχρι προσηγορίας ἔχειν ἐκέλευον.« Ὁ δὲ φιλόσοφος οὐκ ἐδέξατο, φήσας
» τὸν Σοφιστὴν εἶναι μείζονα.«

Ἀλλὰ περὶ τούτων θέλομεν διαλάβει καὶ κατόπιν, ὅταν διευκρινήσωμεν ἐν καθ' ἑν τὰ διάφορα ταῦτα τάγματα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἃς προχωρήσωμεν, λαβόντες παρὰ τοῦ Κουροπαλάτου τὴν ἄδειαν, ἄχρι τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς περὶ αὐτὸν καὶ τὴν βασίλισσαν θεραπείας.

Ἡ περιβάλλουσα τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς ΚΠ. θρόνον μαγικὴ δόξα ἦτον τόσον μεγάλη, καὶ οἱ Κωνσταντῖνοι καὶ Θεοδόσιοι καὶ Ἰουστινιανοὶ εἰς τοσοῦτον ὕψος ὑπερῆραν τὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου καθήμενον, ὥστε καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τῆς Αὐτοκρατορίας τὰ λοιπῆς, ὅταν Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ἐξήτησε τὴν ἀδελφὴν τοῦ Κόμητος τῆς Σαβασθίας, Ἰωάνναν (Ἄνναν, λέγει ὁ Καντακουζηνός, Α', 42), θυγατέρα τοῦ Ὀνωρίου Ε', νύμφην διὰ τὸν ἑγγονον καὶ διάδοχόν του Ἀνδρόνικον τὸν νεώτερον, χηρεύσαντα ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς, ζητουμένην συγχρόνως καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἐπροτιμήθη τὸ τοῦ Παλαιολόγου κῆδος. Ὅταν δὲ ὁ Δούξ τῆς Οὐγεντίας Φράγκισκος Φούσκαρις ἔστειλε προξενήτην πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, τὸν τελευταῖον τῆς ΚΠ. αὐτοκράτορα, δεσπότην ὄντα τότε ἀκόμη, ἐκδίδων αὐτῷ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του μετὰ προικὸς πολλῆς, ὁ μὲν Κωνσταντῖνος »συγκατέβαινε, λέγει ὁ Φραντζῆς (Δ',
» β'), τῇ τοιαύτῃ ἀγχιστεία, οὐ δι' ἄλλο, εἰμὴ ἵνα γένηται οἶονε καὶ αὐ-
» τὸς καὶ ὁ τόπος αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἐνετίας ἐν... ὡς δὲ ἐγένετο βασιλεὺς
» καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, τοῦτο ἀνόικειον ἦν. Πῶς γὰρ ἐδύναντο οἱ τῆς
» πόλεως ἄρχοντες καὶ ἀρχόντισσαι κυρίαν καὶ δέσποιναν αὐτῶν κατα-
» δεχθῆναι Ἐνετοῦ θυγατέρα, καὶ τοὺς γαμβροὺς αὐτοῦ τοὺς ἄλλους καὶ

(1) Βιβλ. Δ', κεφ. Α', 2. (2) »Παρέστη καὶ ἡ βασίλισσα πρὸ θυρῶν τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πάσης αὐτῆς τῆς φαντασίας καὶ τῶν Κοιτικουλαρίων καὶ τῆς τάξεως,« Γεώργ. Ἀλεξανδρ. ἐν βίῳ Χρυσόστ. (3) Ὁ Ἰουλιανὸς πιθανὸς ἢ καὶ ὁ Οὐάλης κλπ.

» υἱοὺς συγγάμβρους καὶ γυναικαδελφοὺς εἶναι τῷ Βασιλεῖ, ἐνδόξου μὲν
 » ἴσως καὶ Δουκὸς ὄντος, ἀλλὰ πρόσκαιρος ἦν· καὶ αὖθις μετὰ τὸ βασιλέα
 » γενέσθαι τὸν αὐθέντην μου τὸν κύρ Κωνσταντῖνον, ὁ Δούξ ἐξήτει τὸ τοι-
 » οὔτο, ἀλλ' ἀπεπέμφθη. Ἐνεκεν τούτου λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο ἐχ-
 » θρὸς κτλ.»

Ὁ δὲ τίτλος τοῦ Βασιλέως ἦν περιμάχητος, καὶ ὁδὲν ἐδίδετο εἰς κἀνέ-
 να. Ὅθεν καὶ Συμεὼν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βουλγάρων, ἵνα ὑποστηρίξῃ καὶ τρό-
 πον τινὰ καθιερώσῃ τὸν τίτλον τοῦτον, ἀνευφημίσθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν
 Βασιλεὺς ὑπ' αὐτὰ τῆς ΚΠ. τὰ τεῖχῃ, » οἱ τινες, μέσον αὐτὸν εἰληφότες,
 » λέγει ὁ Σκυλίτσης (1), ὡς βασιλέα εὐφήμεον ῥωμαϊκῇ τῇ φωνῇ. » Ipse
 » enim vos, ἔγραφεν ὁ Λουῖτπράνδος περὶ τοῦ Λογοθέτου Λέοντος πρὸς
 » τὸν Αὐτοκράτορα Ὁθωνα, non Imperatorem, id est Β α σ ι λ έ α sua
 » lingua, sed ob indignationem Ὁ θ ῶ ν α, id est Regem vestra vocabat (2).
 Κατὰ δὲ τὸν Ἱστορικὸν Δούκαν (3), ὁ τῶν Σέρβων ἡγεμὼν Στέφανος ἐ-
 τόλμησε πρῶτος ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἵνα ὀνομασθῇ Κ ρ ά λ η ς. » Τοῦτο
 » γὰρ τὸ βάρβαρον ὄνομα, ἐξελληνιζόμενον, Βασιλεὺς ἐρμηνεύεται.»

Καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῶν πολιτικῶν μέσῳ, ὅσα μετεχειρίζετο μετὰ τὴν πα-
 ρακμὴν αὐτῆς ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐπαπει-
 λούντων αὐτὴν πανταχόθεν κινδύνων, καὶ τὸ δραστηριώτερον μάλιστα,
 ἦτον ἡ νύμφευσις βασιλίδων μετὰ τῶν διαφόρων τῆς Εὐρώπης Πριγκί-
 πων. Ὅθεν καμμία σχεδὸν τῶν σημερινῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν ὁδὲν ὑπάρ-
 χει, ἥτις ἵνα μὴ μετρά μίαν τοῦλάχιστον τοιαύτην συμπενοθερίαν, τὸ δὲ
 αἷμα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων κυκλοφορεῖ ἐν ταῖς φλέβαις ὅλων
 τῶν σήμερον βασιλευουσῶν δυναστειῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν διαφόρων βαρβά-
 ρων τότε ἐθνῶν πολλὰ, καὶ ἰδίως τῶν Σκυθικῶν, τῶν Τούρκων καὶ τῶν
 Τατάρων, προτεπάθουν ἵνα συγγενεύσωσι πρὸς τὰς αὐτοκρατορικὰς τῆς
 ΚΠ. οἰκογενείας. Πᾶσα δὲ μετ' αὐτῶν συνθήκη περιεῖχε καὶ ἄρθρον περὶ
 τοιαύτης ἐπιγαμίας. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἦσαν οἱ συχνότερον ἐπιγαμβρεύ-
 σαντες μετὰ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πολλοὶ ὁμῶς τῶν
 ἐκδιδομένων εἰς γάμον μετ' αὐτῶν βασιλίδων, καὶ μάλιστα αἱ πρὸς τοὺς
 εἰδωλολάτρας, ἦσαν οὐχὶ ἐκ βασιλικοῦ αἵματος, ἀλλὰ θαλαμηπόλοι ἀρ-
 χόντισσαι, βαπτιστικαὶ τῶν Αὐτοκρατόρων, ἢ, τὸ πολὺ, νόθοι θυγατέρες
 τῶν (4). » Inaudita res est (ἔλεγον πρὸς τὸν Λουῖτπράνδον οἱ περὶ Βασί-
 » λειον τὸν Παρακοιμώμενον Νικηφόρου τοῦ Β'), ut Porphyrogeniti,

(1) Σιλ. 623. (2) Luitprand. Legat. (3) Βιβλ. ΣΤ'. (4) Ἱστ. Καντακουζ. Α', 39.

» Porphyrogenita, hoc est, in purpura nati filia, in purpura nata, gentibus
 » miscetur . . . Quibus, Dominum meum, inquam, potentiores habere scila-
 » vos Petro Bulgarorum rege, qui Christophori Imperatoris filiam in conju-
 » gium duxit etiam ipsi non ignoratis. Sed, Christophorus, aiunt, non por-
 » phyrogenitus fuit (1). « Ἀλλ' ὅποια ἀντίθεσις! ὅταν Ὁρχάνης ὁ δεύ-
 » τερος τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνος ἐνυμφεύθῃ τῇ 1346 Θεοδώραν, τὴν τοῦ
 » βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ θυγατέρα, εἰς ἡλικίαν αὐτὸς 58
 » ἤδη ἑτῶν καὶ ἔχων προενυμφευμένην τὴν τοῦ διοικητοῦ τῶν Βηλοκόμων
 » (Μπιλετζίκ) μνηστήν! θέλομεν περιγράψῃ κατόπιν τὰ κατὰ τὸν παράδο-
 » ξον τοῦτον γάμον.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ὑπογεγραμμένον ἔγγραφον ἐθεωρεῖτο καὶ
 ὠνομάζετο θεῖον καὶ ἱερὸν (S a c r a), ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ τὸ τοῦ Σουλ-
 τάνου Χάττι-σσερίφ, ὡς προείπομεν. Οἱ δὲ πατέρες τῆς ΣΤ' Συνόδου λέ-
 γουσιν ὅτι «Οἱ δεσπόται ἡμῶν οἱ ἀγαθοὶ τιμὴν σάκραν καὶ προσκυνουμέ-
 » νην ἐκέλευσαν ἀποστεῖλαι. «Καὶ εἰπόντος αὐτοῖς τινὸς ὅτι » Ἔστι καὶ
 » θεία ὑποσημείωσις τοῦ θειοτάτου καὶ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως ἐν
 » τῇ ἀναγνωσθείσῃ δεήσει, « εἷς ἐξ αὐτῶν ἀπαντᾷ: » μετὰ προσκυνήσεως
 » ἀναγινωσχέσθω (2). «

Ἀλλ' οἱ τίτλοι, καθὼς θέλομεν ἰδῆ κατόπιν ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐθιμοτα-
 ξίας ἀμφοτέρων τῶν Αὐλῶν, εἶχον καταντήσῃ, περὶ τὰ τῆς Γραικοβυζαν-
 τίνης Αὐτοκρατορίας ἔσχατα, εἰς τοιαύτην σπατάλην, ὥστε οὔτε αὐτὴ ἡ
 ἀκένωτος πηγὴ τῆς Ἑλληνικῆς συνθέσεως τῶν λέξεων ἐπῆρκει πρὸς τὴν
 ἀνάγκην τῆς τοιαύτης κενосπουδίας. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐπειδὴ καὶ ἀνεφέ-
 ρομεν τοὺς Συνοδικοὺς Πατέρας, προσσημειοῦμεν ὅτι οὐ μόνον ὁ Ἅγιος
 Σάββας ἔγραφε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον, καὶ τοῦτον αἵρετικόν·
 » Ἦλθον εἰς τὸ προσκυνῆσαι τὰ ἴχνη τῆς Ὑμετέρας Εὐσεβείας· «
 ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ῥώμης Πάππαι, quod mirandum est, λέγει ὁ Ἀλ-
 λάτιος, τὰς αὐτὰς μετεχειρίζοντο φράσεις, ἀποτεινόμενοι πρὸς τοὺς Αὐ-
 τοκράτορας. Αὐτίκα ὁ Πάππας Ἀγαπητὸς, ἐπιστέλλων πρὸς τὸν Ἰουστι-
 νιανόν, » Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, λέγει περὶ ἑαυτοῦ, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ὁ
 » ἀξιῶθεις τῶν εὐσεβῶν ὑμῶν ἰχνῶν· « καὶ, ἐμφαντικώτερον ἀκόμην ὁ Πάπ-
 » πας Ἀγάθων: » Tanquam praesentialiter prostratus, et vestris vestigiis
 » pronolutus, quaeso. « Ὁ δὲ Ἱεροσολύμων Κύριλλος καὶ ὑπόνοιαν ἀρει-
 σμοῦ καθ' ἑαυτοῦ παρέσχε, διότι ἐν τῇ πρὸς τὸν Κωνσταντῖον ἐπιστολῇ

(1) Luitprand. Legat. (2) Συνοδ. ΣΤ', Πράξ. IB'.

αὐτοῦ ἀποκαλεῖ αὐτὸν Εὐσεβέστατον, τὸ ὅποιν ὁμῶς ὁ Θεοφάνης δικαιολογεῖ, ὡς ἔκφρασιν καθιερωμένην ὑπὸ τῆς ἐθιμοταξίας, καὶ »λό-
» γω οἰκονομίας ἀπαρσιώπητον.»

Εἰς δὲ τοὺς διακομίζοντας τὰς τοιαύτας σάκρας (μουμπασσίριδας) ἐδί-
δοντο, καὶ τότε καθὼς καὶ τῶρα, φιλοδωρήματα (ποδοκόπια, χχιζμέτ), καὶ
ὁ Ζ' Τίτλος τῶν Βασιλικῶν Ἐκλογῶν ἐπιγράφεται: »Περὶ συνηθειῶν δι-
» δομένων παρὰ τῶν Ἐπαρχιωτῶν τοῖς διακομίζουσι καὶ ἐμφανίζουσι τὰς
» ἐκ Βασιλέων ἀποστελλομένας σάκρας, ἧτοι ἐπαναγνώστικα.»

Ὑπεγράφοντο δὲ συνήθως εἰς αὐτάς διὰ μονογραφῆς (μονοκονδυλιᾶς,
μ ο ν ο γ ρ ᾶ μ μ α τ ο ς), συμπλέκοντες πρὸς ἄλληλα τὰ γράμματα,
καθὼς παρ' ἡμῖν σήμερον οἱ Ἀρχιερεῖς. Ὁ δὲ Προκόπιος λέγει ὅτι Ἰου-
στίνος ὁ πρεσβύτερος, ἐντελῶς ἀ ν α λ φ ᾶ θ ῆ τ ο ς ὢν, εἶχε σφραγίδα
φέρουσαν τὰ τέσσαρα πρῶτα γράμματα τοῦ ὀνόματός του IUST, καὶ αὐ-
τὴν ὑπῆλειφε μὲν αὐτὸς διὰ κινναθάρεως καὶ γραφίδος, ἐπέβαλλε δὲ εἰς
τὰ ἐγγράφα ὁ Κοιναίστωρ Πρόκλος, ὅς τις ἦτον τὸ πᾶν ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ
διάδοχος αὐτοῦ Ἰουστινιανὸς ὑπέγραφε συνήθως μόνον τὸ I, τὸ ἀρκτικὸν
τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ στοιχεῖον. Διηγεῖται δὲ ὁ Ἱστορικὸς Ἐγινάρδος ὅτι
καὶ ὁ Μέγας Κάρολος ἐμονογράφει τὸ ὄνομά του, ἵνα συγκαλύψῃ τὴν
ἑαυτοῦ ἀμάθειαν, »Ut imperitiam hanc (scribendi) honesto ritu suppleret,
» monogrammatibus usum, loco proprii signi invexit» (1).

Ὑπέγραφον δὲ, ὡς γνωστὸν, διὰ κινναθάρεως, καὶ ἡ τοιαύτη αὐτῶν
ὑπογραφή ὠνομάζετο Κ α ν ῖ κ λ ω μ α. Ἐξωθεν δὲ τοῦ ἐγγράφου ὑπέ-
γραφεν ἑαυτὸν ὁ Ἐ π ῖ τ ο ῦ Κ α ν ῖ κ λ ε ῖ ο υ (Διβιτδάρης). »Διὰ τοῦ
» Ἐπικανικλείου (δεῖνα), μηνὸς (δεῖνα), ἡμέρας (δεῖνα)«, (2).

Μιχαὴλ δὲ ὁ Κομνηνὸς, στέψας τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀνδρόνικον Βασιλέα,
» ἐπέτρεψεν αὐτῷ καὶ δι' ἐρυθρῶν ὑπογράφειν γραμμάτων προστάγματα,
» οὐ μὲν τοι μῆνα καὶ ἰνδικτον, ἀλλὰ: » Ἀ ν δ ρ ό ν ι κ ο ς Χ ρ ι σ τ ο ῦ
» χ ᾶ ρ ι τ ι Β α σ ι λ ε ῦ ς Ῥ ω μ α ῖ ω ν. Αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν Ἀν-
δρόνικον, » κατὰσπασθέντα τοῦ θρόνου καὶ τὸ μοναχικὸν περιβληθέντα
» σχῆμα, ἐμνημόνευον μὲν πρὸ τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλέως, ἐμνημόνευον
» δὲ οὕτως: » Εὐσεβέστατον καὶ φιλόχριστον (Βασιλέα)

(1) Ἰδὲ Δουκαγγ. Glossarium med. et inf. Latinit. V. Monogramma. (2) Ἐν
τῇ ἐν Παρίσις βιβλιοθήκῃ σώζεται χειρόγραφός τις Νεαρὰ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἔχουσα
τὸ συνθῆς κανίκλωμα: »Μανουὴλ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ π-σ-ος βασιλεὺς, Πορφυρογέννητος,
» καὶ Αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός,» καὶ ὡς δὲ ἀπρωρημένην βῶλαν διὰ μετὰ τῆς δὲ
λείπει, καὶ ἔξωθεν τό: »Διὰ τοῦ Ἐπικανικλείου κτλ.

» Ἀντώνιον μοναχόν. (Ὑποχρεωθείς δὲ μετ' οὐ πολὺ ἵνα ὑπογράψῃ παραίτησιν τοῦ θρόνου, ὑπέγραψε, καὶ τοι τυφλὸς τῷ γήρῃ), ἄνω μὲν ἐρυθρὸν προθεῖς τὸν τοῦ θεοῦ σταυροῦ τύπον, κάτω δὲ μέλανα (1).»

Ἦσαν δὲ ἐν χρήσει καὶ μολυβδῖναι βοῦλλαι, διὰ τῶν ὁποίων ἐσφραγίζοντο ὅλα τὰ ἄλλα ἐγγραφα τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ γραφείου, ὅσα ἔδεν ἦσαν Ἀργυρόβουλλα ἢ Χρυσόβουλλα, εἴτε πρὸς Δεσπότας, εἴτε πρὸς Πατριάρχας, εἴτε πρὸς Ἀρχοντας ἐστέλλοντο, παρεκτὸς μόνῃς τῆς βασιλίδος μητρὸς, τῆς βασιλίσσης συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιστολαὶ ἐσφραγίζοντο διὰ κηροῦ καὶ τῆς λεγομένης σφενδόνης (seing privé ou du Cabinet), καὶ ἐπὶ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἦτον ὁ Παρακοιμώμενος τῆς Σφενδόνης.

Τὰ δὲ Χρυσόβουλλα ὑπεγράφοντο καὶ διὰ χρυσῶν γραμμάτων· ἡ δὲ χρυσὴ αὐτῶν βοῦλλα ἀπὴρώρητο κάτωθεν διὰ μετάξης ὀξείας (2). Καὶ ὁ Λουϊτπράνδος λέγει ὅτι ἡ μὲν δοθεῖσα αὐτῷ ἐπιστολὴ διὰ τὸν κυριάρχην τοῦ ἦτον τοιαύτη: »Χρυσοβούλλιον, id est epistolam auro signatam mihi dederunt, vobis deferendam·» τὰ δὲ πρὸς τὸν Πάππαν καὶ ἄλλους ἐκ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ Κουροπαλάτου, δοθέντα αὐτῷ γράμματα ἦσαν argenteo signata »Ἀργυρόβουλλα· τὰ δὲ ἐκ τοῦ λιμένου ἐξακτέα ἐμπορεύματα, plumbea Imperatoris bulla notata.»

Οἱ δὲ γραμματεῖς (Ἀσηκρήται) αὐτῶν ἔδεν εἶχον ἰδιόζοντα τίτλον, οὔτε ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Κουροπαλάτου μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν τῆς Αὐλῆς. Μόνον δὲ Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, ὁ μετὰ ταῦτα πατριαρχεύσας, ὑπογράφεται πού »Καθολικὸς σεκρετάριος (δηλ. = Γενικὸς γραμματεὺς) τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, καὶ καθολικὸς κριτὴς τῶν Ῥωμαίων, καὶ διδάσκων ἐν τῷ Τρικλίνῳ τοῦ βασιλέως κατὰ παρασκευὴν ἐκάστην, παρούσης τῆς Συγκλήτου καὶ πλείστων τῆς πόλεως, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.« Ὅθεν καὶ Μάρκος ὁ Ἐφέσου τιτλοδοτεῖ αὐτὸν ἐν τινὶ ἐπιστολῇ Ἀρχοντα. Καὶ Τριβούνος δέ τις, ὀνόματι Θεόδωρος, ἀναφέρεται ἐν τῇ Ἀ' Πράξει τῆς ἐν ΚΠ. Ε' Συνόδου, ὡς »Νοτάριος (γραμματεὺς ἢ ὑπομνηματογράφος πάντως) καὶ Περιφερνδάριος τοῦ Εὐσεβεστάτου Δεσπότη ἡμῶν.« Εἷς ἐκ τῶν Γραμματέων τούτων ἐλέγετο Μυστικὸς, καθ' αὐτὸ Ἀσηκρήτης (Secretarius), ἢ Ἐξ ἀπορρήτων τοῦ

(1) Νικηφ. Γρηγ. (2) Τὸ ὁποῖον ὁ Χωνειάτης οὕτω ποιεῖ περιφράζει ἐπὶ τὸ μεγαλτοχρότερον: »Γράμματα ἐρυθροστήμακτον, σφραγίδι τε χρυσῇ καὶ σιρικῇ νήματι ἐμπεδον, κόγχῃ· ἀναδεδευμένῳ αἵματι.»

Αὐτοκράτορος, ἀναλογῶν ἐπομένως πρὸς τὸν Σίρ - Κι α τ ί μ π η ν τοῦ Σουλτάνου. Ὑπῆρχε δὲ καὶ Π ρ ω τ α σ η κ ρ ή τ η ς.

Ἐθεωροῦντο δὲ, καθὼς καὶ ὠνομάζοντο, Ἀ γ ι ο ι (1), θεῖοι (Divi). Ἱε-
ροί, καὶ οὐ μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς χρῆσιν αὐτῶν ἀντικείμενα: ὁ
Σταῦλός των, π. χ., (Sacris Stabulus), τὸ θησαυροφυλάκιόν των (Sacra ra-
trimonialia), τὸ ἱματιοφυλάκιόν των (Βεστιάριον, ὅθεν ἡ μονολεκτικῶς
Β ε σ τ ο σ ά κ ρ α) κτλ. Ἡ ζωὴ καὶ κατὰ συνεκδοχὴν ἡ κεφαλὴ τοῦ αὐ-
τοκράτορος ἦτον ὁ μεγαλῆτερος ὄρκος. Ὅθεν Νικηφόρος ὁ Λογοθέτης ἦ
ἀπὸ Γενικοῦ ὥρπισέ τινα πλούσιον κηροπώλην, ὑποχρεώσας αὐτὸν ἵνα ἐπι-
θέσῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ (τοῦ Αὐτοκράτορος), ἵνα ὁμολο-
γήσῃ ὅλην τοῦ τὴν περιουσίαν. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος ἐδίστασε: πῶς ἵνα
ἐγγίσῃ τὴν θεόσπεπτον κεφαλὴν τοῦ χριστοῦ Κυρίου! Ἀλλὰ, διαταχθεὶς
ἐκ δευτέρου, ἐμαρτύρησεν ὅτι εἶχεν ἑκατὸν λίτρας χρυσοῦ, τὰς ὁποίας
ἀφαιρέσας αὐτοῦ ὁ Νικηφόρος, τοῦ ἀφῆκε μόνον ἑκατὸν χρυσοῦς (2).

Ὑπετίθεντο δὲ καὶ θεόσοφοι, ὡς ἔχοντες τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύ-
ματος, ὅθεν καὶ ἐδίδασκον ὡς ἱεροκήρυκες ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐν τῷ Πα-
λατίῳ, εἰς ἐπήκοον τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ λαοῦ, τῇ καθαρᾷ δευτέρᾳ.
» Οἱ αὐτοκράτορες, λέγει ὁ Βαλσαμών, διὰ τὴν τοῦ ἁγίου χρίσματος δύ-
» ναμιν, καὶ διδασκαλικοῖς μεγεθύνονται ἀξιώμασιν. (Ὁ γὰρ Αὐτοκράτωρ
» λαμπὰς ἐστὶ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος). Ἐντεῦθεν καὶ κατηχητικῶς ὁ-
» μιλοῦσι τῷ χριστωνύμῳ λαῶ, καὶ θυμιῶσιν ὡς ἱερεῖς, καὶ μετὰ δικηρίου
» σφραγίζουσιν. « Ὅθεν εἶχον, κατὰ τὸν Δημήτριον Χωματηνὸν (3), καὶ
τὸν τίτλον τοῦ Ἐ π ι σ τ η μ ο ν ά ρ χ ο υ. » Ὁ βασιλεὺς γάρ, (λέγει),
» οἷα κοινὸς τῶν Ἐκκλησιῶν Ἐπιστημονάρχης καὶ ὢν καὶ ὀνομαζόμενος,
» καὶ συνοδικαῖς γνώμας ἐπιστατεῖ, καὶ τὸ κῦρος ταύταις χαρίζεται, ἐκ-
» κλησιαστικὰς τάξεις ρυθμίζει, καὶ νομοθετεῖ βίῳ καὶ πολιτείᾳ τῶν τοῦ
» βήματος, καὶ μὲν καὶ δίκαις ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ πρὸς γε χη-
» ρευουσῶν ψήφοις ἐκκλησιῶν. Ἀνάγει δὲ καὶ ἀπὸ ἐλάττονος τιμῆς εἰς
» μείζονα, δηλαδὴ ἀπὸ ἐπισκοπῶν εἰς μητροπόλιν, ἢ ἀνδρὸς ἀρετὴν, ἢ
» πόλιν τιμῶν. « Τὸ διδάσκειν δὲ τοῦτο ἐκκλησιαστικῶς ἐπεκράτησε, φαί-
νεται, παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς Αὐτοκράτορσιν ἀπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ Μεγάλου
Κωνσταντίνου, τοῦ ὁποίου σώζεται μία διδασχὴ, συνταχθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ
τοῦ Εὐσεβίου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν περὶ τὴν Αὐλὴν κληρικῶν (διότι πολὺ
ἀμφιβάλλομεν ἂν ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ὀρεξιν καὶ

(1) « Ἡμεῖς νά σ' ἐγκαλέσωμεν ἵπτον Ἀγιον Βασιλέα. » (2) Περὶ τοῦ τοιοῦτου ὄρκου ἴδε ἐν
Κεφ. Ζ' τοῦ Δ' Τμήμ. καὶ ἄλλο περιεργότερον. (3) Ἐν τῇ πρὸς τὸν Καθέσταν ἀπαντήσῃ.

τὴν εὐκαιρίαν ἵνα συντάττῃ λόγους Ἐκκλησιαστικοῦς), καὶ ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν τῶν Παθῶν ἐβδομάδα, ἄδηλον ποίου ἔτους, ἐπιγραφομένη δὲ Πρὸς τοὺς Ἀγίους, δηλαδὴ πρὸς τὴν Σύνοδον, πρὸς τὸν Κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας, κατ' οὐδὲν ἄλλο ἀξιοσημείωτος παρά τὸ σχοινοτενές ἔτης. Τοῦτο δὲ, φαίνεται, κατὰ μίμησιν τῶν προκατόχων αὐτοῦ Αὐτοκρατόρων τῆς παλαιότερας Ῥώμης, τῶν ὁποίων ἐν τῶν σημαντικωτέρων προνομίων ἦτον καὶ τὸ δημηγορεῖν πρὸς τὰ στρατεύματα (*adlocutio cohortium*), καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τόσον ἐσεμνύνοντο διὰ τοῦτο, ὥστε διαιώνιζον τὰς τοιαύτας προσλαλιάς καὶ διὰ δημοσίων μνημείων, καὶ σώζονται νομίσματα τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Καλλιγούλα, εἰκονίζοντα οὐτοὺς δημηγοροῦντας πρὸς τὸν στρατόν.

Ἐπομένως ὁ Αὐτοκράτωρ »τῇ καθαρᾷ δευτέρᾳ ἀνέρχεται ἐκ τῆς Μαγναύρας, καὶ στὰς ἄνωθεν τῶν γραδηλίων ἐν τῷ πρασίῳ λίθῳ, διαλαλεῖ ἐκεῖθεν τῷ λαῷ τὸ ἐν ἀγνείᾳ καὶ φόβῳ Θεοῦ ἐκτελέσαι τὴν ἀγίαν τεσσαρακοστήν. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιτρέπει ἀσητρήτη καὶ ἐπαναγινώσκει τὸ ἐπαναγνωστικόν. Τελεσθείσης δὲ τῆς ἀναγνώσεως, εὐφημεῖ πᾶς ὁ λαὸς τὸν Βασιλέα (1).» Ἐνίστε δὲ ἐξεφώνει αὐτὸν ὁλόκληρον αὐτὸς μόνος, καθὼς διηγεῖται περὶ τοῦ Κομνηνοῦ Μανουὴλ ὁ Ἰωάννης Κίναμος: »οὐχ, ὥσπερ » εἴθιστο, τοῦ ἀσηκρήτης αὐτὸν ἐκ βασιλέως δῆθεν ὑπαγορεύσαντος.« Ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, νοσῶν, διελάλησεν αὐτὸν, γενικὴν σύναξιν παραγγείλας, ἀπὸ τῆς κιγκλιδωτῆς τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ θυρίδος, κατὰ τὸν Παχυμέρη. »Λέων δὲ, ὁ τοῦ Βασιλείου, κατεργασθεὶς τῇ δυσεντερίᾳ, μό- » λης ἠδυνήθη ἐν τῷ τῆς ἐγκρατείας καιρῷ τὴν συνήθη ποιήσασθαι δημη- » γορίαν πρὸς τὴν Σύγκλητον κτλ.» »Ἄνω δὲ τῶν γραδηλίων μέχρι τοῦ τελευταίου ἐτίθετο ἐπέυχιον, ἐν ᾧ ἴσταντο οἱ Δεσπόται· ἐνθεν δὲ κἀκεῖσε, ἤγουν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀπὸ τοῦ πρώτου γραδηλίου μέχρι τοῦ τελευταίου, ἴστανται στιχηδὸν οἱ τε ἀσηκρήται καὶ νοτάριοι, οἱ μέλλοντες ἐκλαβέσθαι τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως δημηγορούμενα· ἄνω δὲ εἰς τὸ πρῶτον γραδῆλιον ἴστανται ὅτε Λογοθέτης καὶ ὁ πρῶτος ἀσηκρήτης καὶ ὁ πρωτονοτάριος.« Αἱ Ὁμιλίαι αὗται ἐλέγοντο καὶ Σιλέντια, βεβαίως ὁμως ὅταν ἀνεγινώσκοντο ἢ διελαλοῦντο οὐχὶ ἀπὸ τοῦ πρασίνου λίθου καὶ ἐν ὑπαίθρῳ. Περίεργοι ἐν τοσούτῳ ἤθελον εἶναι αἱ διδασκαί τοῦ Φωκᾶ, τοῦ Ῥινοτμήτου, τοῦ Κομνηνοῦ Ἀνδρονίκου (ὅς τις μάλιστα ἦτον καὶ Γραφικώτατος) κτλ., ἐὰν ἐσώζοντο, καὶ φαντάζομαι μετὰ πόσης κατανύξεως τὰς ἤκουον οἱ περισσώτεροι!

(1) Πορφυρογ. Α', χζ'.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ'.)

Τὸ ἀρχοντολόγιον.

Περιγράφομεν ἤδη τὰ καθήκοντα τῶν σημαντικωτέρων τοῦλάχιστον ἀξιοματικῶν καὶ ἀρχόντων τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς (1) δανειζόμενοι τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις δὲ πολλάκις τοῦ Περί Ὀφφικίων τοῦ Παλατίου συγγράφαντος εἰδικῶς Πορφυρογεννήτου καὶ τοῦ ἐπεκτείναντος αὐτὸν ἔτι μᾶλλον Κουροπαλάτου. Ματαιοπονία πληκτική, τίς τὸ ἀρνεῖται; ἀλλὰ διὰ τὸν σπουδάζοντα τὴν τοῦ Μεσαίωνος ἱστορίαν, ἀφευκτος· διότι ὁ Κωνδινὸς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀπομνημονευσάντων τὰ πράγματα, ἀφῆκαν ἀνεξήγητα τὰ ὀνόματα, τῶν ὁποίων ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα ἦσαν βαρβαρικά, ὅπως καὶ τὰ ἀντικείμενα, μένουσιν ὕλη ἀνεξάντλητος εἰς τὰς ἐρεῦνας καὶ τὴν πολυμάθειαν τῶν Σχολιαστῶν, οἵτινες, ἀγνοοῦντες, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὴν δημῶδη Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Τουρκικὴν, τὰ ἐτυμολογοῦσιν ὅπως ἂν ἤθελε τοῖς φανῇ προχειρότερον.

Καὶ τί παράδοξον, ἀφ' οὗ ἡ Αὐλὴ αὕτη, ἀπομίμησις ἐν πολλοῖς, καὶ μάλιστα περὶ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, τῶν Αὐλῶν τῆς Ἀσίας, εἶχεν ὅχι μόνον Βιγλάτωρας καὶ Τσαγγράτωρας καὶ Πιγκέρνας καὶ Μυρταίτας καὶ Τσάκωνας, ἀλλὰ καὶ Μέγαν Τσαούσιον, καὶ Τατᾶν τῆς Αὐλῆς καὶ Βαρδαριώτας τῶν ὁποίων τὰ ἐρυθρὰ ἀγγουρωτὰ τῆς κεφαλῆς καλύμματα ὁμοιάζον τὰς μπερέτας τῶν Μπροσταντζήδων (2), καὶ, ὡς ἐὰν ἦσαν οὗτοι ἀρκετοί, μανθάνομεν ἐκ τοῦ Συροπούλου ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐν Φλωρεντίᾳ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ . . . Γενιτσάρους ὑπὲρ τοὺς εἴκοσιν!! οἵτινες ἐν τοσοῦτῳ εἶχον καταντήση ἐκεῖ εἰς τοσαύτην ἐνδειαν, ὥστε ὁ πνευματικὸς Γρηγόριος, ὁ προχειρισθεὶς ἔπειτα εἰς Μ. Πρωτοσύγκελλον, καὶ τέλος εἰς Πατριάρχην, τοῖς παρεχώρησε τὰ ἱερὰ αὐτοῦ ἐπιμάνικα, ἵνα, πωλήσαντες ταῦτα, διατραφῶσιν (3). Ἀρξώμεθα λοιπὸν, καθὼς λέγουσιν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἰδωμεν πρῶτον τί ἐστὶ

(1) Σημειωτέον ἐν τούτοις Α', ὅτι Ἀξίωμα Ὀφφικίου διέφερεν. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἀμισθὸν καὶ τιμητικὴν μόνον δηλοῖ θέσιν: Καῖσαρ, Σεβαστοκράτωρ, Πανυπερσέβαστος κτλ., τοῦτο δὲ καὶ ὑπηρεσίαν καὶ μισθὸν ἔχει· Β' ὅτι ἐσχάτως τῶν Ὀφφικίων πολλὰ εἶχον καταντήση ἄεργα, ὥστε οὔτε ἡ θέσις τῶν ἦτον γνωστὴ, καὶ ὁ Κουροπαλάτης· δὲν ἤξευρε ποῦ ἔνα τὰ κατατάξῃ· ἀλλ' οὐχ ἦττον τὰ ὀνόματα ἐσώζοντο. καὶ Γ', ὅτι τὸ ἀρχοντολόγιον τῆς Γραικορωμαϊκῆς Αὐλῆς διηγεῖτο εἰς στρατιωτικοὺς καὶ χαρτουλαρικοὺς (πολιτικοὺς ἢ καλαμαράδες, καθὼς λέγομεν τῶρα), sagatos καὶ togatos, καθὼς ἔλεγον οἱ Ῥωμαῖοι. (2) Ὅθεν καὶ οἱ ὑπήκοοι Γραικοί, ὅταν ἤθελον ἵνα δηλώσωσι πρὸς ἀλλήλους ὅτι διέρχεται Μπροσταντζής, ὡς ἂν εἴπομεν τῶρα Ζαπτιές, ἔλεγον: Πιπεριὰ περνᾷ. (3) Ἀλλὰ πῶς μένει οὗτος, ἀφ' οὗ, κατὰ τὸν Ὀκτάβιον Βέστριον, τοιοῦτους εἶχε καὶ ὁ Πάππας αὐτός; Τὸλάχιστον οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ παρ' αὐτῷ Sollicitatores

Κ α ῖ σ α ρ.

Ὁ τίτλος οὗτος, τὸν ὅποιον εἶχον οἰκειοποιηθῇ οἱ πρῶτοι τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος διάδοχοι Αὐτοκράτορες, ἐδίδοτο εἰς τὸν ἐπίδοξον κληρονόμον τοῦ θρόνου. Μετὰ δὲ τὸν Λούκιον Βῆρον, ὃς τις, χωρὶς ἵνα ὀνομασθῇ πρῶτον Καῖσαρ, ἐκηρύχθη Αὐγουστος, δεύτερον τοιοῦτο παράδειγμα δίδει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ Οὐάλης, καὶ ἔπειτα ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γρατιανός. Πρῶτοι δὲ Καίσαρες ὑπῆρξαν ὁ Γαλέριος καὶ Κώνστας ὁ Χλωρός, οἵτινες, αὐτοκρατορήσαντες μετ' ὀλίγον, ἐξελέξαντο ὡς Καίσαρας τὸν Σεβήρον καὶ Μαξιμῖνον. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος, καταβαλὼν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον ὅλους τοῦ τοῦς συνάρχοντας, ἀποκατέστησε τὸ ἐνιαῖον τῆς αὐτοκρατορίας.

» Τοῦτο δὲ τὸ ἀξίωμα ὁ λαβὼν, λέγει ὁ βιογράφος τῆς Ἀγίας Μελάνης τῆς Ῥωμαίας, ἕτερός ἐστιν, ὡς ἂν εἴποι τις, ὑποβασιλεύς· ἄλουργίς τε γὰρ αὐτῷ κατὰ χρυσος καὶ τᾶλλα τῆς βασιλείας παράσημα, ὅτι » μὴ μόνον τῆς χρυσῆς στεφάνης, ἔχει τὰ τῆς βασιλείας σύμβολα. «

Ἡ ἀξία τοῦ Καίσαρος εἶχεν ἐκπέσῃ πολὺ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς ἐπισημότητος, ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν μάλιστα καὶ Παλαιολόγων, προτιμηθέντων ἀντὶ τούτου τῶν Δεσποτῶν καὶ Σεβαστοκρατόρων. Ἦτον ὅμως πάλιν οὐχ ἥττον σημαντικὴ, καὶ συνωδεύετο διὰ τοῦ τίτλου Μεγαλειότης καὶ πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἓνα αἰῶνα διὰ τοῦ Nobile, καθὼς παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ Τσελεμπή, διδόμενον εἰς τοὺς τῶν πρώτων Σουλτάνων ἐπιδόξους διαδόχους. Ὅθεν, ὅταν τῷ 1307 ἐδόθη εἰς τὸν περίφημον Ἰππότην Ῥογέριον De Flor, τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπικούρων Καταλάνων, ἐθεωρήθη τοῦτο παρὰ τοῖς Γραικοῖς μέγα σκάνδαλον.

Τὸ φόρεμα δὲ τῆς κεφαλῆς τοῦ Καίσαρος ἦτον χρυσοπόρφυρον, διαφέρον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μόνον καθ' ὅσον ἔδεν εἶχεν ἅετους ὡς ἐκεῖνο. Ἐν δὲ ταῖς ἐπισήμοις προελεύσεσιν ἵππευε παρὰ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ κατῴκει δικαιωματικῶς ἐντὸς τοῦ Παλατίου. Ὁ Καῖσαρ Βάρδας ἐν ταῖς προελεύσεσιν ἐξήρχετο μετὰ σκαραμαγκίου ὀξέος· ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ Στρατηγόπουλος, » οὐ μόνον τοῖς τοῦ Καίσαρος παρασήμοις κοσμούμενος ἐθριάμβευεν, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ στεφάνῳ πολυτελεῖ καὶ μικροῦ δέω λέγειν βασιλικῷ. Προσετετάχει δ' ἐπὶ τούτοις ὁ Βασιλεὺς διὰ μνήμης καὶ τὸ τοῦ Καίσαρος ὄνομα ἄγεσθαι ὁμοῦ τοῖς τῶν Βασιλέων ἐν τοῖς ὑμνητηρίοις καὶ

expeditionum in Curia Romana, οἱ ὅποιοι πιθανῶς ἦσαν, καθὼς καὶ οἱ περὶ τὸν αὐτοκράτορα, χριστιανοὶ ἐπὶ τὸ γενίτσαρικότερον ὠπλισμένοι.

εὐφήμεῖς ἄσμασιν ἅπασι πανταχῇ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας, ἄχρις ἐνιαυτοῦ (1).»

Ὁ δὲ τίτλος τοῦ Δεσπότης ἐδίδετο εἰς τοὺς πλησιεστέρους τοῦ Αὐτοκράτορος συγγενεῖς, καὶ ἰδιαίτερος τοὺς ἀδελφούς του. Τοὺς δὲ νεοπροβλήτους Δεσπότης, καθὼς καὶ τοὺς Σεβαστοκράτορας καὶ τοὺς Καίσαρας, συμπαρέπεμπον ἀπὸ τοῦ Παλατίου μέχρι τοῦ οἴκου τῶν ἑφιπποὶ πάντες οἱ ἄρχοντες ἐν στολῇ· ἐδίδετο δὲ καὶ εἰς αὐτὸν, ὅταν ᾗτον συγγενὴς τοῦ Αὐτοκράτορος, τὸ ἐπίθετον Ἀγίος, καθὼς φαίνεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βησσαρίωνος πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τῶν τέκνων τοῦ Δεσπότης Θωμᾶ, ἀδελφοῦ τῶν τελευταίων Αὐτοκρατόρων Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου.

Ἡ δὲ τοῦ Νωβελλήσιμου ἀξία ᾗτον τιμητικὴ μᾶλλον, καί, χρησιμεύουσα κατ' ἀρχὰς ὡς τίτλος τῆς τοῦ Καίσαρος ἀξίας, ἐδίδετο συνήθως εἰς τοὺς μικροτέρους υἱοὺς ἢ καὶ ἀδελφούς καὶ πλησιεστάτους τῶν Αὐτοκρατόρων συγγενεῖς, οὕσα μετοχὴ τις, τρόπον τινά, εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Φίλοστόργιος (2) ἐρμηνεύει τὴν λέξιν διὰ τοῦ Ἐπιφανέστατος, τὸ ὁποῖον ὅμως ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὸ Clarissimus. Ἐφόρουν δὲ στέφανον (κορώναν) καὶ χλαῖναν χρυσὴν ἢ πορφυρᾶν, χρυσῷ λώρῳ (παρυφῇ) περικεκοσμημένην, καὶ προεκάθηντο τῶν Ἐπάρχων. Ὑπῆρχε δὲ καὶ Πρωτονωβελλήσιμος, καὶ κατωρθώθη καὶ Πρωτονωβελλήσιμου πέρτατος, καθ' ὃν χρόνον αἱ λέξεις ἐχαλκεύοντο πρὸς ἀφορμὴν μισθοδοτήσεως ἀρχῶν. Ἐδίδετο δὲ καὶ εἰς γυναῖκας (3). Ἐκ τινος δὲ παλαιᾶς ἐπιγραφῆς ἐξάγεται ὅτι πρῶτος τὴν ἀρχὴν ταύτην ἔλαβεν Οὐαλ-λεριανὸς ὁ νεώτερος περὶ τὰ 260 μ. Χ.

Τιμητικὸς παρομοίως εἶχε καταντήση καὶ ὁ τίτλος τῶν Ὑπάτων, ἀφ' ὅτου συνεχωνεύθη ἐν τῷ τοῦ Αὐτοκράτορος (4). Ὁ δὲ διορισμὸς αὐτῶν, ἀνανεούμενος κατ' ἔτος, διαρκέσας 1049 ἔτη, ἔπαυσε τέλος τῷ 542, ὧν καὶ πρὸ τούτου ἐντελῶς ἀσήμαντος καὶ ὀνόματι μόνον. Διότι ὁδὲν εἶχον ἄλλο καθῆκον, εἰμὴ ἵνα πομπεύωσιν ἐπτάκις τοῦ ἐνιαυτοῦ, ρίπτοντες εἰς τὸν λαὸν τὴν λεγομένην ὑπατεῖαν, ἥτις συνεποσοῦτο εἰς δισχιλίαις λίτρας χρυσοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ὀλίγοι ἠδύναντο ἵνα ἐπαρκέσωσι πρὸς τοιαύτην δαπάνην, ἀνεπλήρουν ταύτην οἱ Αὐτοκράτορες ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν τα-

(1) Νικηφόρ. Γρηγ. (2) Ἐκκλησ. Ἱστορ. Η', »Ἐπιφανέστατον τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐτίμησεν, » ὁ παρὰ Ῥωμαίοις τὸν Νωβελλήσιμον δύνανται. (3) Ἰδε κατόπιν. (4) Ἰδε τὴν ἐν ἔτει 536 Νεαράν τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

μείου. Ὁ Μαρκιανὸς εἶχε δῦκιμάσῃ τῷ 452 ἵνα καταργήσῃ τὸ μάταιον τοῦτο ἔξοδον, διατάξας ἵνα δαπανῶνται τὰ εἰς τὸν ὄχλον διανεμόμενα ταῦτα χρήματα πρὸς ἐπισκευὴν καὶ διατήρησιν τῶν Ὑδραγωγείων· ἀλλ' ἡ κενοδοξία ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ φιλοκέρδεια ἀφ' ἑτέρου τὸ διαιώνιζον. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐμετρίασεν αὐτὸ τῷ 536, τῷ δὲ 542 δὲν διώρισε πλέον ἄλλους ὑπάτους. Ὁ δὲ τελευταῖος διορισθεὶς τῷ 544 ἦτον ὁ Βασίλειος· ὅθεν καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος, καθὼς καὶ τὰ ἐφεξῆς ἄχρι τοῦ 587, σημειοῦνται: »Τῷ πρώτῳ» (δευτέρῳ κτλ.) ἔτει μετὰ Βασίλειον Ὑπατον. « Ἐκτοτε δὲ ὁ δὲν ἐσημειοῦντο πλέον, εἰμὴ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας καὶ ἡ Ἰνδικτιῶν, ἄχρις ὅτου ἤρξατο τὸ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως. Ἀλλ' οὐχ ἦττον, τινὲς τῶν κατόπιν Αὐτοκρατόρων, καθὼς ὁ Ἰουστίνος Β', ὁ Τιβέριος, ὁ Μαυρίκιος καὶ ὁ Ἡράκλειος ἐλάμβανον ἐνίοτε καὶ τὸν τίτλον τοῦ Ὑπάτου, καθὼς ἀποδείκνυται ἐκ τινων ἐπιγραφῶν.

Ἐν ὅσῳ δὲ ἡ αὐτοκρατορία ἦτον διηρημένη εἰς δύο, ἐξελέγοντο δύο Ὑπατοι, ὁ μὲν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς Δύσεως. Συχνάκις δὲ ἀπαντῶνται ἐν τε ἐπισήμοις καὶ ἰδιωτικοῖς ἐγγράφοις Ὑπατοι δηλωθῆσόμενοι· διότι ὁ δὲν ἦτον ἀκόμην εἰς τὸν γράφοντα γνωστὴ ἡ ἐκλογὴ τῶν. Ἐπειδὴ δὲ, κατὰ τὸν Προκόπιον (1), »Ὑπατοι Ῥωμαίων ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐγενέσθην δύο, ἄτερος μὲν ἐν Ῥώμῃ, ὁ δὲ δὴ ἕτερος ἐν Βυζαντίῳ,« συνέβαινε πολλάκις, ὥστε, πολλοὺς μῆνας μετὰ τὸν Ἰανουάριον, γραφομένου τοῦ ἐγγράφου, ἵνα ἀγνοῖται ὁ ἕτερος αὐτῶν. Αὐτίκα ὁ μὲν Συνέσιος (2) »Χθὲς, γράφει, καὶ πρῶην ἐπὶ τῶν» ἑναγχοῦ ὑπάτων, ὧν ἄτερός ἐστιν Ἀρισταίνετος· τὸν γὰρ συνάρχοντα» ἀγνοῶ. « Ὁ δὲ Πολέμιος Σίλβιος, γράφων ἐν Ῥώμῃ τῷ 449 (3), ἀναφέρει ἓνα μόνον Ὑπατον, τὸν Ἀστερίον. »Ab urbis exordio mille et ducentis annis, Posthumiano et Zenone Consulibus, Asterio Consule tanquam primus apud incipit,« διότι ὁ συνάρχων τοῦ Ἀστερίου, ἐκλεχθεὶς ἐν ΚΠ., ὁ δὲν ἦτον ἀκόμην ἐν Ῥώμῃ γνωστός. Ἐκ τοῦναντίου δὲ, ἡ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος συγκροτηθεῖσα ἐν ΚΠ. Σύνοδος ἐπὶ Φλαβιανοῦ ἀναφέρει μὲν τὸν Πρωτογένην, παρασιωπᾷ δὲ, ὡς μήπω γνωστὸν, τὸ ὄνομα τοῦ συνάρχοντος αὐτοῦ: »Φλαβίου Πρωτογένους τοῦ λαμπροτάτου, καὶ τοῦ δηλωθησομένου Ὑπάτου, πρὸ ἐξ εἰδῶν Ἀπριλίων, ἐν ΚΠ. (4)». Τὸν Ἰούνιον ὅμως τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦτον ἤδη καὶ ἐν Ῥώμῃ γνωστὸν τὸ ὄνομα

(1) Περὶ τοῦ Περσ. πολέμου Βιβλ. Α', κεφαλ. κς'. (2) Ἐπιστολ. 432. (3) Τῷ 1200 ἔτει ἀπὸ Κπ. Ῥώμης. (4) Πράξ. Ζ'.

τοῦ ἐν ΚΠ. Ὅθεν ἐν τῇ πρὸς τὸν Φλαβιανὸν ἐπιστολῇ τοῦ Πάππα Λέοντος σημειοῦνται τὰ ὀνόματα ἀμφοτέρων τῶν Ὑπάτων: » Ἐδόθη εἰδοῖς » Ἰουνίαις, Ὑπατείας Ἀστερίου καὶ Πρωτογένους, τῶν λαμπροτάτων Ὑπάτων. » Περίεργον δὲ εἶνε, ὅτι ἐν Θηράλλῳ (;), ὅπου ἦτον ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ δὲ ἦτον, οὔτε τὸν Μάϊον ἀκόμη τοῦ αὐτοῦ ἔτους, γνωστὸν τὸ ὄνομα τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ὑπάτου· ὁθεν ἡ πρὸς Διόσκορον, τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ἐπιστολὴ τοῦ Αὐτοκράτορος » ἐδόθη εἰδοῖς Μαΐαις, ἐν Θηράλλῳ, » Ὑπατεία Πρωτογένους τοῦ λαμπροτάτου, καὶ τοῦ δηλωθησομένου (1) ».

Ἐξελέγοντο δὲ καὶ ἐγκαθιδρύοντο τῇ α'. Ἰανουαρίου (ἐ. Νόννων Ἰανουαρίων, κατὰ τὸν προειρημένον Πολέμιον Σίλβιον) ἐκάστου ἔτους ἀπὸ πρωΐας (2). Ἀπήρχοντο δὲ ἐν πομπῇ ἀπὸ τοῦ Παλατίου εἰς τὸν φόρον, συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων πολιτικῶν τε καὶ στρατιωτικῶν ἀξιωματικῶν, προηγούμενων τῶν ραβδούχων, ἐνδεδυμένοι στολὴν (τὴν καλουμένην *Trabea*) χρυσοπόρφυρον, καὶ ἐνίοτε λιθοκόλλητον, ὅπου ἐνθρονίζόμενοι ἐπὶ τοῦ Ὑπατικοῦ δίφρου (*chaise curule*), ἐξετέλουν τὴν μόνην διασωθεῖσαν πράξιν τοῦ ἀξιωματός τ'ων, τὴν ἀπελευθέρωσιν (*emancipatio*) δούλου φερομένου. ἐπίτηδες, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ Βρούτου ἀπελευθερώσεως τοῦ πιστοῦ Βίνδηκος, τοῦ καταμηνύσαντος τὴν τῶν Τаркуνίων συνωμοσίαν. Ἡ ἐορτὴ, αἱ δημοθιναίαι, τὰ θεάματα κλπ. ἐξηκολούθουν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ διέταττε ἵνα χαραχθῇ τὸ ὄνομα τῶν νέων Ὑπάτων ἐπὶ ἐλεφαντίνων ἢ ξυλίνων διπτύχων (3), τὰ ὅποια διεπέμποντο εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας, καὶ ἐχαρίζοντο εἰς διαφόρους πόλεις, εἰς τὴν Γερουσίαν, εἰς διαφόρους ἄρχοντας καὶ εἰς τὸν λαόν, εἰς τὸν ὅποιον δένειμον καὶ ἀργύρια, τὴν προειρημένην Ὑπατείαν· ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς, μονοκρατορήσας, δέδωκε, λέγει τὸ Χρονικόν, » ὅσῃν οὐδεὶς βασιλέων ». Ὁ δὲ Μαρκιανὸς, ἀναγορευθεὶς Ὑπατος τῷ 573, » ἐσύρθη ὑπὸ ἀνθρώπων ».

(1) Ἰδε πλείονα καὶ περίεργα περὶ τούτου ἐν τῷ Γλωσσάρῳ τοῦ Δουκαγγίου ἐν Λέξ. Ὑπατος. (2) Ὅθεν τὸν Ἰανουάριον μῆνα ὁ μὲν Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος καλεῖ (ἐν τῇ Ἐκφράσει τῆς Ἀγίας Σοφίας) Χρυσόχιτων· ἡ δὲ Ἀνθολογία Μῆνα Ὑπάτων. (3) Τὰ Διπτύχα ταῦτα ἦσαν εἶδος διπλῶν δελτίων (πινακίδων), φερόντων ἐν ἀναγλύφῳ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ὄνομα καὶ ἐπίθετον τοῦ Ὑπάτου, καὶ τὰ σύμβολα προσέτι τῆς ἐξουσίας τοῦ, καθὼς καὶ τὰ θεάματα (ἀγῶνας μονομάχων τυχόν ἢ θηρίων), ὅσα παρέσχε τῷ δήμῳ ἐκλεχθεῖς. Τινὰ τῶν Διπτύχων ταῦτον ἀπεικόνισεν ὁ Μοντεφαλκωνίος (Ἰδε *Supplément à l'Antiquité expliquée*, T. 3, p. 220). Ἐν δὲ τῇ τῶν Παρισίων βιβλιοθήκῃ σώζεται ἐν τοιοῦτον, ὅπου ὁ Ὑπατος κάθεται ἐπὶ τοῦ Ὑπατικοῦ δίφρου, φορῶν τὸν ἄνευ χειρῶν χιτῶνα (*fascia consularis, colobium, subarmalis*), ὑπὸ τὸν ὅποιον διαφαίνεται ὁ κεντητὸς χιτῶν (*toga picta*), καὶ κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς τὸ ἐλεφαντίνον σκῆπτρον (*scipio*), ἔξωθεν ἐπικείμενον τὸν ἀστὸν, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας τὸν ἐκ μεμβράνης κύλινδρον (*marra circensis*), διὰ τοῦ ὁποίου ἀνηγγέλλετο ἡ ἐναρχία τῶν ἀγῶνων.

Ἡ δὲ τελετὴ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτῶν ἐτελείογε συνήθως διὰ σχοινοτενοῦς ἐγκωμίου, ὅπερ προσεφώνει τῷ ὑπάτῳ ὁ τῶν Σχολαστικῶν (Δικηγόρων) ἱκανώτερος. Ὁ δὲ δῆμος τὸν ἀνευφήμει κατὰ τὸ σύνθηρες αὐτῷ ὕψος· παραδ. χάριν: »Καλλίστρατος εὐτυχής! καὶ εἰς ἄλλο προκόψει! (καθὼς λέγομεν τῶρα: »Καὶ εἰς ἀνώτερα!).

Ἡ τοῦ Ὑπάτου ἀξία, παρακμάσαντος τοῦ Γραικορωμαϊκοῦ Κράτους, ἐκ τῆς πρὶν δόξης καὶ μεγαλειότητος πρὸς ταπεινὸν μεταστησαμένη σχῆμα, κατὰ τὴν 94 Νεαράν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος, κατήντησε τέλος τίτλος ἀπλοῦς, διδόμενος εἰς τοὺς διοικητὰς κυρίως καὶ Ἐπάρχους, καὶ τέλος ὡς προσφώνησις ἀπλῇ πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας καὶ προκρίτους τοῦ Κράτους.

Διωρίζοντο δὲ διὰ κωδικέλλου (πυτταχίου, καθὼς καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς Δακίας) καὶ ἐπίτιμοι (ἐπὶ φιλῷ ὀνόματι, τιτουλάριοι, κα λ ο ὕ μ ε ν ο ι μόνον, καθὼς λέγει ὁ Προκόπιος (1), καὶ ἡ Γ' τοῦ Ἰουστινιανοῦ Νεαρά), οὐ μόνον Ὑπατοι, τῶν ὁποίων ὅμως τὰ ὀνόματα οὔτε ἐν τοῖς Ὑπατικοῖς καταλόγοις ἐσημειοῦντο, οὔτε εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ὑπηκόους ἐκοινοποιοῦντο, ἀλλὰ καὶ Ἐπαρχοι. Ἐκαλοῦντο δὲ Codicillarii, καὶ Honorarii, συχνότερον δὲ Ἀπὸ Ὑπάτων, Ἀπὸ Ὑπάρχων κτλ. Τοιούτου διορισμοῦ παράδειγμα ἀπαντῶμεν τὸ τοῦ Κλόβιος, βασιλέως τῶν Γάλλων, διορισθέντος Ὑπάτου ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου, πέμψαντος αὐτῷ τότε δίπλωμα καὶ τὴν στολὴν τοῦ τιμητικοῦ τούτου ἀξιώματος. Ὁ δὲ Εὐάγριος, ὢν καὶ αὐτὸς Ἀπὸ Ὑπάρχων, λέγει (2) ὅτι ὁ Μαυρίκιος Τιβέριος ἔστειλε πρὸς αὐτὸν »δ ε λ θ ο υ ς Ὑπάρχων«, τὸν ἐτίμησε δηλ. διὰ πυτταχίου Ὑπαρχον, καθὼς ἤθελεν εἰπεῖ σήμερόν τις τῶν ἐπὶ φιλῷ ὀνόματι ἀρχόντων τῆς Βλαχομολδαβίας. Ὁ δὲ Μιχαήλ Παλαιολόγος »Τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον, λέγει ὁ Ἀκροπολίτης, Μέγαν Δομέστικον τετιμηκώς, δι' ἐπιστολῆς τετίμηκε Καίσαρα«.

Οἱ δὲ Ἀνθύπατοι δὲν ἦσαν πλέον οἱ ἐπὶ Ῥωμαίων Proconsules, τοποτηρηταὶ τῶν Ὑπάτων, ἀλλὰ προηγούμενοι αὐτῶν τε καὶ τῶν Πατριχίων, καὶ χωρὶς οὐδεμιᾶς ἐνεργητικῆς ἐπιστασίας.

Τὸ σημαντικώτερον δὲ ἀναντιρρήτως καὶ ἐνεργητικώτερον τῶν ἀξιωμάτων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἦτον κατὰ τοὺς πρώτους αὐτῆς χρόνους ὁ

Ἐπαρχος [Praefectus] τοῦ Πραιτωρίου.

Δικαιοσύνη, Οἰκονομικά, Ἀστυνομία, Ταχυδρομεῖα, Ὀδοί, Χειροτεχνία,

(1) Γοτθ. (2) Ἐν τῷ τέλει τῆς κατ' αὐτὸν Ἱστορίας.

Ζωοτροφίαι, πᾶν ὅ,τι ἀπέβλεπεν ἐν γένει τὴν ἀσφάλειαν καὶ εὐημερίαν τῶν κατοίκων, ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν 'του. Ἡδύνατο 'να ἐρμηνεύη καὶ 'να τροποποιῇ τὰς διατάξεις τῶν Νόμων καὶ 'να ἐκδίδῃ καὶ κανονισμοὺς προσωρινούς. Ἐπετῆρει τὴν διαγωγὴν τῶν Ὑπάρχων, καὶ ἔπαυεν ἢ μετετίθει τοὺς ἀνικάνους· ἐδίκαζε »πᾶσαν δίκην«· εἰς δὲ τὸ βῆμα αὐτοῦ ἐξεκαλοῦντο ὅλαι τῶν κατωτέρων δικαστηρίων αἱ ἀποφάσεις, καὶ ἡ ἀπόφασίς 'του ἦτον ἀνέκκλητος. »A Praefectis autem praetorio provocare non sinimus«, λέγουν οἱ Κώδικες τῶν Αὐτοκρατόρων (1). Διὰ τὸ μέγεθος δὲ τῆς ἐξουσίας 'του καὶ τὴν ἐπὶ τῶν μεγίστων δικαιοδοσίαν 'του ἐπεκράτησε καὶ ἡ παροιμία »De minimis non curat praetor. Ἦτον, ἐν ἐνὶ λόγῳ, κατὰ τὸν Σιμοκάττην, ὁ πρῶτος τῆς πολιτείας ἄρχων, μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα, ὁ πρῶτος αὐτοῦ ὑπουργὸς ἢ ἐπίτροπος, καί, αὐτὸ τοῦτο, Σαδρεαζάμ. Ὅθεν ὁ μὲν Εὐάγριος ὀνομάζει (2) τὴν τοῦ Ἐπάρχου ἀρχὴν κορυφαίαν, ὁ δὲ Εὐνάπιος Βασιλείαν ἀπόρφυρον. Ἡ ζώνη 'του, τὸ ἄρμα 'του, ἡ στολὴ τῶν δορυφόρων 'του ἦσαν ὀλόχρυσά, κῆρυξ προηγείτο τοῦ ὀχήματος αὐτοῦ ξιφῆρης, κράζων 'να τῷ κάμωσι τόπον κτλ. κτλ. Νεωστὶ δὲ διοριζόμενος, ἐξήρχετο ἀπὸ τοῦ Παλατιοῦ διὰ τῆς Χαλκῆς Πύλης καὶ ἀπῆρχετο εἰς τὸ Πραιτώριον ἐπ' ὀχήματος.

Ἄλλος παρ' αὐτὸν ἦτον ὁ

Ἐπαρχος τῆς ΚΠ.

εἰς τοῦ ὁποίου τὴν δικαιοδοσίαν ὑπήγετο ἅπαντα ἡ ΚΠ. μετὰ τῶν πέριξ αὐτῆς ἐντὸς ἑκατοστοῦ μιλίου· διότι τὰ ἐπέκεινα ἦταν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπάρχου τοῦ Πραιτωρίου. Εἶχε δὲ ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἐπιμέλειαν τοὺς λεγομένους Δήμους, τὰ ἀφορῶντα τὰ ὦνια, καὶ ἰδίως τὸν σίτον, τὰς συντεχνίας, τὰ λουτρά, τὰ θέατρα, τοὺς νυκτοφύλακας κτλ. Ὅθεν καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, ἀναλογοῦν πρὸς τὸ τοῦ πρῶην Σταμπόλ-ἐφέντη, ὀνομάζεται ἐν τῇ ΙΓ' Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ Πολιarchία. Κατεστάθη δὲ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου, »ἀναστρέψαντος τῷ » 355 ἀπὸ τῶν ἐσπερίων μερῶν, καὶ παύσαντος τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀνθυπάτων (3)«. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ προσετέθησαν ἄλλοι δύο, ὁ μὲν, ἐπὶ τῶν κλεπτῶν δῆθεν, Πραιτωρ κληθείς· ὁ δὲ ἐπὶ τῶν μοιχῶν κλπ. καὶ...

(1) Νομ. Κωνσταντ. Κώδ. Ἰουστινιν. Βιβλ. Ζ', Τίτλ. 62, Νομ. 10'. (2) Βιβλ. Β', 32.

(3) Σωκρ. Β', μά.

ἐπὶ τῶν αἰρετικῶν !!, κληθεὶς Κυαϊσίτωρ (Inquisitor), ἄλλος παρὰ τὸν Κυαϊστῶρα (1).

Ὁ Διοκλητιανὸς, διαιρέσας εἰς τέσσαρα μέρη τὴν Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, κατέστησε καὶ τέσσαρας ἐπάρχους, τοὺς ὁποίους διетήρησε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος μοναρχήσας. Ἐξ αὐτῶν, ὁ μὲν τῆς Ἀνατολῆς ἐξέτεινε τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ εἰς τὰ τρία μέρη τῆς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους οἰκουμένης, ἀπὸ τῶν καταρράκτων τοῦ Νείλου μέχρι τοῦ Φάσιδος, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Θράκης ἄχρι τῆς Περσίας· ὁ δὲ τῆς Ἰλλυρίας ποτὲ διεῖπε τὰς σημαντικὰς Ἐπαρχίας τῆς Παννονίας, Δακίας, Μακεδονίας καὶ Ἑλλάδος· ὁ τῆς Ἰταλίας ἐξέτεινε τὴν ἑαυτοῦ δικαιοδοσίαν ἄχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, τῶν νήσων τῆς Μεσογείου καὶ ἐπὶ τοῦ βορειοτέρου μέρους τῆς Ἀφρικῆς· ὁ δὲ τῶν Γαλλιῶν περιελάμβανεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του τὴν Ἰσπανίαν ἄχρι τοῦ Ἀτλαντος καὶ τὰς παρὰ τὴν Μεγάλῃν Βρεττανίαν Ἐπαρχίας. Μόνη δὲ ἡ Ῥώμη καὶ ἡ ΚΠ. ἐξηροῦντο τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, ἔχουσαι ἰδίους Ἐπάρχους. Οἱ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου κατασταθέντες τέσσαρες Ἐπαρχοὶ προηγοῦντο τῶν Πατρικίων. Ὁ δὲ Ζώσιμος, τοῦ ὁποίου ὁμῶς γνωστὴ ἡ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἀντιπάθεια, λέγει (2) ὅτι, «βουλόμενος καὶ » τοῖς ἐν λαμπρᾷ τύχῃ περινοῆσαί τι λυπηρὸν, ἕκαστον εἰς τὴν τοῦ Πραι- » τωρος ἀξίαν ἐκάλει, καὶ τῷ προκαλύμματι τῆς τιμῆς ἀργύρου σταθμὸν » ἀπῆτει πολύν».

Ἡ διαίρεσις αὕτη ὁδὸν παρέμεινε πολὺ· τὸ δὲ Κράτος διηρέθη πολιτικῶς τὸ πρῶτον εἰς δεκατρεῖς Ἐπαρχίας, ὧν ἡ πρώτη διωκεῖτο ὑπὸ τοῦ Κόμητος τῆς Ἀνατολῆς, περὶ οὗ μετ' ὀλίγον, ἀφ' οὗ προεξετάσωμεν τίς ἦτον ἐν γένει καὶ κατ' ἀρχὰς

ὁ Κόμης.

»Κόμης, κατὰ μὲν τὸν Πορφυρογέννητον, ἐλέγετο πᾶς ἀρχηγὸς (πρῶτος, ἡγεμὼν) στρατοῦ. »Κόμητας γὰρ ἔλεγον τοὺς νῦν Στρατηγούς». Ἰδίως δὲ »Κόμης τὴν τάξιν, στρατιωτῶν ἡγούμενος ἑκατόν». Κατὰ δὲ τὸ Γλωσσάριον τῶν Τακτικῶν τοῦ Λέοντος, »Κόμης, ἦτοι Τριβούνος, ὁ ἐνὸς » τάγματος ἢ Βάνδου ἀφηγούμενος, ὁ μιᾶς κοόρτης ἀρχων, ᾧ καὶ ἑκα- » τοντάρχαι ὑποτάσσονται». Κατ' ἄλλην δὲ διατύπωσιν. »Μετὰ τοὺς » Δρουγγαρίους οἱ Κόμητες. Ἀπὸ Τριβούνου γὰρ προεβιβάσθη τις εἰς Κό- » μητα ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ».

(1) Ἴδε τὴν Π' Νεαράν, καὶ I. Λυδοῦ τὸ περὶ ἀρχ. Ῥωμ. Πολ. Α', 25, κ. ε. (2) Βιβλ. Β'. (ΚΠ. ΤΟΜ. Γ').

Τοὺς Κόμητας κατέστησε πρῶτος ὁ Καῖσαρ Αὐγουστος, διορίσας τινὰς τῶν Συγκλητικῶν (Γερουσιαστῶν) ἵνα τὸν συνοδεύωσι καὶ συμβουλεύωσιν, οἳ τινες ὕστερον διηρέθησαν εἰς τρεῖς τάξεις, καθ' ὅσον ἐπλησίαζον μᾶλλον ἢ ἥττον τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἀνώτεροι τῶν Δουκῶν, ὅθεν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος προεβίβασέ τινας τῶν Δουκῶν εἰς Κόμητας. Ἐκαλοῦντο δὲ *Comites Augusti*, ὅπερ ἐσήμαινε κυρίως ὑπηρεσίαν, ὕστερον δὲ κατήντησεν ἀξίωμα, καὶ ἐδίδετο εἰς τοὺς πρώτους τοῦ Παλατίου ἀξιωματικούς, εἰς τὸν Διοικητὴν τῆς Ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ εἰς πολλοὺς τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις στρατιωτικῶν διοικητῶν· οἷον Κόμης τῆς Ἀρμενίας, Ἀντιοχείας, Ἀβύδου κτλ., οἱ ὅποιοι ἐφόρου, καθὼς καὶ οἱ Δοῦκες, ὡς διακριτικὸν σημεῖον τῆς ἀξίας αὐτῶν, χρυσοῦν τελαμῶνα (ἀορτήρα), καὶ εἶχον ὑποχρεωτικῶς 190 ὑπηρέτας καὶ 158 ἵππους ἕκαστος. Ἐξ αὐτῶν ὁ Κόμης τῆς Ἀνατολῆς ἢ Ἐῶας ἦτον ὁ σημαντικώτερος, καὶ ἡ ἑκτασίς τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ἦτον τηλικαύτη, ὥστε εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν ἑξακοσίους *apparitores*, γραμματεῖς τρόπον τινὰ ἢ ἐπιστάτας· τὸ δὲ δικαστήριον τοῦ Ἐπάρχου τοῦ Πραιτωρίου τῆς Ἀνατολῆς ἀπασχόλει ἑκατὸν πεντήκοντα δικολόγους (Σχολαστικούς), ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἐξελέγοντο κατ' ἔτος ὅπως ὑπερασπίζωσι τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ταμείου, καθὼς συνειθίζεται καὶ τῶρα ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐλάμβανον μισθὸν ἐξήκοντα λίτρας χρυσοῦ.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἐχόντων ὑπηρεσίαν ἐν τῇ Αὐλῇ καὶ οὐχὶ στρατιωτικὴν ἢ Διοικητικὴν ἐξουσίαν Κομήτων, σημαντικώτεροι ἦσαν ὁ Κόμης τῆς Αὐλῆς ἢ τῆς Κόρτης (Αὐλάρχης) *Major domus*, ὅπερ μεταφράζει τις Π ρ ό ο ι κ ο ς· ὁ Κόμης τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, ἢ τῶν θείων Λαργιτιόνων (δαφιλειῶν, παροχῶν, largesses), ἢ τῶν θείων ἰδικῶν ἢ σακρῶν, ἢ τῶν ἀπανταχοῦ θείων Πριβάτων, ὁ καὶ Π ρ ι β α τ ά ρ ι ο ς· ὁ Κόμης ἢ, κατὰ τὸν Φιλοστόργιον, προεστὼς τῶν βασιλικῶν ἵππων, ἢ τοῦ Σταύλου, ὁ ἄλλως Σ τ α υ λ ο κ ό μ η ς (1)· ὁ Κόμης τῆς βασιλικῆς οἰκίας (2) ἢ τοῦ βασιλικοῦ Ἐξκουβίτου, ἢ τῶν Ἐξκουβίτων (Ἐξκουβιτῶρων), ἢ τῶν Σχολῶν, ἢ τῶν Φοιδεράτων κτλ.· ὁ Κόμης τοῦ Στόλου (ἀντιναύαρχος),

(1) *Comes sacri stabuli*, ὅθεν τῶν Γάλλων ὁ *Connétable*, τὸν ὁποῖον οἱ τῆς Βυζαντίδος ἱστορικοὶ γράφουσι Κονοσταῦλον ἢ Κοντοσταῦλον, ὁ δὲ Παχυμέρης λέγει (Βιβλ. Β', κεφ. ζ') διὰ «Τὸ ἀξίωμα τοῦτο προνόμιον εἶχεν ἐκ παλαιοῦ εἰς χεῖρας ἄγειν τὸν ἔχοντα τοῦτο ἅπαν τὸ ἐξ Ἱταλῶν στρατιωτικὸν καὶ ὑπήκοον». Τούτου μόνου τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἐπιστάσιαν καὶ τὸ ὄνομα διηγήρησεν ἡ Αὐλὴ τῶν πρῶτων ἡγεμόνων τῆς Δακίας, ὑπὸ τὴν λέξιν Κ ό μ η ς ο ς. Ἐδίδετο δὲ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τοὺς οἰκειοτάτους τοῦ ἡγεμόνος συγγενεῖς, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν βλέπομεν ὅτι, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, Κόμης τῶν βασιλικῶν σταύλων ἦν Βαδούριος, ἀδελφὸς Ἰουστίνου τοῦ Β'. (2) Ἴδε κατωτέρω.

τελῶν ὑπὸ τὸν Δρουγγάριον τοῦ στόλου, καὶ ἄρχων πέντε ἢ τριῶν δρομῶ-
νων· ὁ Κόμης (ὁ ἄλλως Μάγιστρος) τῶν ὀφφικίων· ὁ κόμης τοῦ Ὀφικίου
ἢ τῆς πομπῆς ἢ τοῦ Πραισέντου· ὁ Κόμης τῶν οἰκιῶν (ὁ ἐπὶ τῶν δημο-
σίῳν οἰκοδομῶν), κ.λ.π. Τούτων δὲ πάντων ὁ πρωτεύων τῇ τάξει, ἐλέγετο
Πρωτοκόμης, ὅθεν ὁ παρὰ τοῖς Ἰταλίζουσι Σοπρακόμης.

Δ ο ὕ ξ

δὲ σημαίνει κατὰ λέξιν Ὁδηγός, ἡγεμῶν στρατιωτῶν, στρατοπεδάρχης.
Τὸν τίτλον δὲ τοῦτον ἔφερον ἀπὸ Πρόβου ἀκόμην (τῷ 276 π. Χ.) οἱ στρα-
τηγοὶ τῆς Ῥώμης, καὶ μετὰ ταῦτα οἱ Πραίτωρες καὶ Ἀνθύπατοι. Κατὰ
δὲ τὸν 7^{ον} αἰῶνα οἱ Δοῦκες ἦσαν Διοικηταὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ τῶν
Ἐπαρχιῶν, δεκατρεῖς ἐν Εὐρώπῃ καὶ δώδεκα ἐν Ἀσίᾳ· ἐστρατήγουν δὲ
κυρίως τῶν εἰς τὰ μεθόρια (φρούρια ἢ στρατόπεδα) διωρισμένων στρατευ-
μάτων. Ἵνα τοὺς προσηλώσωσι δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας ἐφύλατ-
τον, τοῖς παρεχώρουν εἰς ἰδιοκτησίαν (beneficia) καὶ γαίας τῶν μεθορίων
μετὰ τῶν ἀναγκαίων κτηνῶν καὶ σωμάτων πρὸς καλλιέργειαν. Τὴν ἰδιο-
κτησίαν δὲ ταύτην ἠδύναντο καὶ εἰς τὰ τέκνα ἑαυτῶν ἵνα κληροδοτήσωσιν,
ὑπὸ τὴν ὑποχρέωσιν ὅμως τοῦ ἵνα ὑπηρετήσωσι καὶ αὐτὰ στρατιωτικῶς,
καὶ ἰδοῦ, κατὰ τινας, ἡ ἀρχὴ τῶν Τιμαρίων.

Ἡ εἰσβολὴ τῶν βαρβάρων ἔδωκε κατὰ καιροὺς εὐκαιρίαν εἰς πολλοὺς
τῶν Δουκῶν τούτων ἵνα κηρυχθῶσιν ἀνεξάρτητοι καὶ ἵνα σχηματίσωσι τὰ
πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης σωζόμενα καὶ μέχρι σήμερον Δουκάτα. Ἐπὶ τῶν
τελευταίων δὲ τῆς αὐτοκρατορίας χρόνων ὁ τίτλος τοῦ Δουκὸς ἦτον ἀπλῶς
τιμητικός· ὁ δὲ Μέγας λεγόμενος Δοῦξ ἦτον περὶ τὰ ἔσχατα τῆς Αὐτο-
κρατορίας ὁ πρωθυπουργὸς ἢ μεσάζων (Σαδρεαζάμ) τοῦ Αὐτοκράτορος,
περὶ οὗ καὶ κατόπιν. Κυρίως δὲ ἦτον ἀρχηγὸς τῶν κατὰ θάλασσαν δυνά-
μεων. »Ὡσπερ γὰρ ὁ Μ. Δομέστικος εὐρίσκεται εἰς τὸ φροσσάτον ἅπαν
» κεφαλῇ, οὕτω καὶ κατὰ θάλασσαν οὗτος . . . ἔχει δὲ ὑπ' αὐτὸν τὸν τε
» μέγαν Δρουγγάριον τοῦ στόλου, τὸν Ἀμηνάλιον, τὸν Πρωτοκόμητα,
» τοὺς Δρουγγαρίους καὶ τοὺς Κόμητας«, λέγει ὁ Κωδινός.

Ὁ δὲ

Μάγιστρος τοῦ Παλατίου

ἀναλογῶν ἔσως πρὸς τὸν Maître (Magister) du Palais τῶν Γάλλων, »ὃν
» ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ Αὐλῇ τάξεων οἱ πρόσθεν ἐκάλουν«, καθὼς λέγει ὁ
Εὐάγγριος, ἦτον κυρίως »ἡγεμῶν τῶν φρουρούντων τὸν βασιλέα«, ἀρχι-

γὸς δηλαδὴ τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν τοὺς Σχο-
 λαρίους καὶ Παλατίνους, ὅθεν ἐλέγετο καὶ »Μάγιστρος τῶν θείων ἢ βα-
 » σιλικῶν ὀφφικίων ἢ τάξεων τοῦ Παλατίου (τῆς Αὐλῆς)«, καὶ εὐρίσκεται
 γραφόμενος καὶ Μάϊστρος καὶ Μαΐστωρ (1). ἡ δὲ ἀξία αὐτοῦ Μαγιστερία
 καὶ Μαγιστέριον. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ πολὺ πρό-
 τερον, ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο, οἱ »Μάγιστροι τῆς πολι-
 » τείας« ἦσαν δύο, οἱ γεροντότεροι, φαίνεται, τῶν ἀρχόντων, »οἱ καὶ
 » χρόνῳ καὶ πείρᾳ καὶ ταῖς πολλαῖς ἐν τῷ μακρῷ βίῳ τῶν πολιτικῶν ἀρ-
 » χῶν διοικήσεσιν, ἐν αἷς ἐξητάσθησαν, ἀκίβδηλον καὶ καθαρὸν τῆς ἀρε-
 » τῆς ἐξενηνόχασιν τὸ δοκίμιον,« καθὼς λέγει ὁ Κεδρηνός. Δύω Μαγί-
 στροὺς ἀναφέρουσι καὶ αἱ συνήθειαι ἐρωτήσεις, τὰς ὁποίας,
 ἐν εἵδει προσαγορεύσεως, ὤφειλον ἂν ἀπευθύνωσιν, ἐμφανιζόμενοι εἰς τὸν
 Αὐτοκράτορα, οἱ ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας πρέσβεις (2). Ὁ δὲ Λουϊτπράνδος
 ἀναφέρει εἰκοσιτέσσαρας Μαγίστρος, διότι ἕκαστον σῶμα, εἴτε πολιτικόν,
 εἴτε στρατιωτικόν, εἶχε, φαίνεται, καὶ τὸν Μάγιστρόν του (Ὁ ὑστέρᾳ).

Μετ' αὐτοὺς ἤρχετο ὁ

Μέγας Δομέστικος,

ὃς τις ἦτον κυρίως ὁ ἀρχηγὸς τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, τῶν Δομε-
 στίκων (de la maison de l'Empereur, καθὼς λέγουσιν οἱ Γάλλοι), τοὺς ὁ-
 ποίους ὁ Σουΐδας μεταφράζει »οἱ κείαχοὺς στρατιώτας«, καὶ λέγει
 ὅτι ἦσαν οἱ τῶν Ῥωμαίων ἵππεις. Περὶ τοὺς τελευταίους τῆς Αὐτοκρατο-
 ρίας χρόνους τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἦτον σημαντικώτατον· ὅθεν λέγει ὁ Χω-
 νειάτης (3) ὅτι ὁ Ἰωάννης Ἀξοῦχος, ὁ εὐνοούμενος Ἰωάννου τοῦ Κο-
 μνηνοῦ, »Πᾶσαν ὑπερέβη πρεσβυτέραν παραδυναστευσιν, Μέγας τιμηθεὶς
 » Δομέστικος, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐριτίμων κατὰ γένος βασιλεῖον ἀπο-
 » θαίνειν τοῦ ἵππου καὶ τούτῳ ἀπονέμειν προσκύνησιν, κατὰ συγχυρίαν
 » ὑπαντιάζοντας».

Ὁ δὲ

Μέγας Δρουγγάριος

ἦτον ὁ Ναύαρχος τοῦ Κράτους, ὅθεν ἐλέγετο καὶ Δρουγγάριος τοῦ Στόλου
 ἢ τῶν πλωϊμῶν ἢ τῶν Δωδεκανήσεων, καὶ εἶχε καὶ Σέκρετον (δικαστήριον),
 εἶδος ναυτοδικείου.

(1) Ὅθεν ἀναφέρεται καὶ Μάιστωρ πλοίου. (2) Ἴδε προσωτέρω ἐν τῷ περὶ ὑποδοχῆς πρέ-
 σβειων, περὶ τὸ τέλος. (3) Βιβλ. Α'.

Παρεκτός αὐτοῦ ἦσαν καὶ ὁ Δρουγγάριος τῆς Βίγλας, ἀρχηγὸς τῶν νυκτερινῶν σωματοφυλάκων τοῦ Αὐτοκράτορος, λεγόμενος καὶ αὐτὸς Μέγας, διότι καὶ τῷ ὄντι εἶχε μεγάλην δικαιοδοσίαν (1), ἀναλογῶν πρὸς ταγματάρχην ἢ χιλιάρχον, καθὼς καὶ ὁ Δρουγγάριος τῶν Κιθυρραίων. Ἐπειδὴ Δροῦγγος (λέξις ξένη) ἐκαλεῖτο ἐν γένει σῶμα ἢ τάγμα ἢ μοῖρα (2) ἐκ χιλίων ἢ δισχιλίων στρατιωτῶν, κυρίως ἱππέων (ἵλλη)· τρεῖς δὲ δροῦγγοὶ ἀπετέλουν μίαν Τοῦρμαν (3). Ὁ δὲ Φραντζῆς λέγει ὅτι Σουλτάν Μουράδ ὁ Α' τὸν Γενίτσαρον Χαμουζᾶν, τὸν φονεύσαντα τὸν Ῥῆγα τῆς Οὐγγρίας ἐν τῇ Βάρνη » Δρουγγάριον τῆς αὐτοῦ βίγλας τετίμηκεν, ὃ λέγεται τῇ αὐτῶν διαλέκτῳ Γενιτσάρ-ἀγᾶς (4).«

Λογοθέτης

δὲ σημαίνει ἐν γένει Λογιστὴς ἢ Ἐλεγκτὴς, »ὃ τοῖς δημοσίοις ἐφεστὼς » λογισμοῖς, Λογοθέτην ἐλληνίζοντες τὴν τιμὴν ταύτην καλοῦσι Ῥωμαῖοι«, λέγει ὁ Προκόπιος (5). Ταῦτά λέγει καὶ ὁ Γρηγορᾶς: »Τῶν δημοσίων λογιστὴν, ὃν τὸ δημῶδες Λογοθέτην καλοῦσιν. Ὁ δὲ Χωνειάτης, » Ὡς ἡ Λατίνων, λέγει, βούλεται φωνή, Καγγελάριον, ὡς δ' Ἕλληνες » εἴποιεν, Λογοθέτην.« Ἦσαν δὲ διαφόρων βαθμῶν, καθόσον καὶ ἐπιστασιῶν, οἷον Λογοθέτης τῶν Ἀγελῶν, Praefectus Gregi Dominico (6). Λογοθέτης τοῦ Δρόμου, τὸν ὁποῖον ὁ Δουκάγιος μεταφράζει Contrôleur général des Postes· ὁ αὐτὸς μετὰ ταῦτα καὶ Ὁ τοῦ Κανικλείου· »Διεκόμεζε » δὲ οὗτος τῷ Αὐτοκράτορι τῶν δημοσίων πραγμάτων τὰς ὑπομνήσεις«, κατὰ τὸν Γρηγορᾶν, καὶ ἐδίδοε τὰς ἀπαντήσεις τῶν ἀναφορῶν. Ὅθεν ὁ Πεταύτιος λέγει ὅτι ὠνομάσθη οὕτω, διότι πάντοτε ἔτρεχεν· ὁ τοῦ Στρατιωτικοῦ ἢ τῶν Στρατιωτικῶν, ἴσως ὁ αὐτὸς καὶ Στρατιωτικὸς » Ὁ τὰς στρατιωτικὰς δέλτους ἐπειλημμένος,« καθὼς λέγει ὁ ἐξακολουθ. τοῦ Πορφυρογεννήτου· ὁ τῶν Οἰκειακῶν, ὁ αὐτὸς ἴσως τῷ τῶν Σεκρέτων, τὸν ὁποῖον κυρίως ὁ Νικήτας ἐξηγεῖ Καγκελλάριον· ὁ δὲ Μιχ. Ἀτταλειώτης ἀναφέρει καὶ Λογοθέτην τῶν ὑδάτων· ὁ Γενικὸς Λογοθέτης, τοῦ ὁποῖου ἡ

(1) Ἴδε τὴν Β' Νεαράν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. (2) »Μοίρας, τὰς λεγομένας Δρούγγους.« » Δρούγγους μοναζόντων· οὕτω γὰρ δεῖ εἰπεῖν, καὶ τῇ λέξει τὴν μανίαν αὐτῶν ἐνδείξασθαι, Χρυσ. Ἐπιστ. 14. Τινὲς παράγουσι τὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ Drungus, τὸ βάκτρον, ὅπερ ἐλάμβανε διοριζόμενος, ὡς σημεῖον τῆς ἀρχηγίας· τοῦ ἄλλοι δὲ ἀπὸ τοῦ Γερμαν. Drängen, πυκνοῦν, θλίβειν. (3) Ἀπὸ τοῦ Λατίν. Turma, ὅθεν τῶν Ἰταλῶν ἡ Ciurma, καὶ τῶν Γάλλων ἡ Chiourme, καὶ ἡ παρ' ἡμῶν Τσοῦρμα. (4) Βιβλ. Β', κεφ. ιθ'. (5) Γοτθ. Γ'. (6) Ἴδε τὸν ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον Νόμον τοῦ Θεοδοσίου.

ἄξία εἶχεν ἐπὶ Κωδινού ἐκλίπη, »Οὐ γινώσκεται,« λέγει καθὼς καὶ ὁ Λογοθέτης τοῦ δρόμου »οὐδεμίαν εἶχεν ὑπηρεσίαν,« ἥ, κἂν εἶχεν, αὕτη »ἦν αὐτῷ ἀνεπίγνωστος.« Ὁμοίως καὶ ὁ τῶν Οἰκειακῶν, καὶ αὐτὸς »οὐκ ἔχων ὑπηρεσίαν τινά.«

Τούτων δὲ πάντων ὑπερεῖχε καὶ προεξῆρχεν ὁ Μέγας ἡ Γενικός Λογοθέτης, ὁ αὐτὸς, φαίνεται, τῷ τῶν Οἰκειακῶν ἡ Σεκρέτων, ὃς τις, κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς Αὐτοκρατορίας χρόνους, ἦτον εἶδος Βεζίρου ἡ Πρωθυπουργοῦ (Μεσάζων). »Διατάττει, λέγει ὁ Κωδινός, τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποστελλόμενα προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα, πρὸς τε Ῥήγας, Σουλτάνους καὶ Τοπάρχας.« Ὅθεν ὁ Ἀλλάτιος, »quemadmodum,« λέγει, etiam adnotavit Grelzerus apud Latinos ad amussim exprimere.« Κατὰ δὲ τὸν Γρηγοῦρ (1), ὁ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου Μ. Λογοθέτης Μουζάλων, πρῶτος καὶ »μόνος τῶν πάλαι τὸ ὅμοιον αὐτῷ προειληφόντων ἀξίωμα, τιμὴν τινα ταύτην ἔσχεν ἐξαίρετον, καλύπτραν φορεῖν ἐπὶ κεφαλῇς, χρυσοκοκκίνῳ κεκαλυμμένην ἐνδύματι, ὅσον τὸ ἄνω καὶ πρὸς τῇ πυραμίδι τῆς ἐπιφανείας σχῆμα, ἐν τούτῳ παραλλάττουσαν μόνῳ τοῦ παραπλησίαν εἶναι καθάπαξ τῇ τῶν τοῦ Βασιλέως ἐγγόνων, ὅτι μὴ καὶ τὴν κάτω κοίλῃ ἐπιφάνειαν εἶχε κυκλίσκοις πεποικιλμένην χρυσοειδέσιν, ἀλλὰ λεῖαν τελείως.« Κατὰ δὲ τὸν Ἀρμενόπουλον ἐλέγετο πρότερον καὶ Κουράτωρ τοῦ βασιλέως.

Ἐξετέλει δὲ τῷ ὄντι Καγκελλαρίου καθήκοντα, ἐὰν, καθὼς διηγεῖται ὁ Χωνειάτης, »ἐδόθη αὐτῷ δοχεῖον ἐρυθροδάνου χρύσειον διάλιθον, καὶ τοῖς ὅρκοις αὐτὸς ἐπεστάτησε κατὰ τὸν ἐν Βλαχέρναις μέγαν ναόν, οἱ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν ἐνεπέδουν Ἀλεξίῳ τε τῷ ἐξ Οὐγγρίας καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως, ἃ τῷ λογοθετικῷ δῆπουθεν ὀφφικίῳ ἦσαν ἀρμόδια.«

Κουράτωρες δὲ ἐκαλοῦντο ἐν γένει οἱ Ἐπιμεληταὶ (Ἐπιστάται) τῶν διαφόρων βασιλικῶν οἰκῶν, ὅθεν ἀναφέρει ὁ Θεοφάνης »Γεώργιον τὸν Κουράτωρα τῶν Μαρίνης καὶ Αἰθέριον τὸν Κουράτωρα τῶν Ἀντιόχου,« κτλ. »Ἐν δὲ τῇ Α΄ Πράξει τῆς 5΄ Συνόδου ἀναφέρεται »Κουράτωρ τοῦ βασιλικοῦ τοῦ Ὁρμίσδου οἴκου.« Ἐπεσπύτου δὲ εἰς τὴν διατήρησιν καὶ εἶχον τὴν ὅλην φροντίδα τῶν διαφόρων τοῦ Παλατίου διαιτημάτων (Cura Palatii), καὶ δικαιοδοσίαν ἰδίαν, διότι, κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ Αὐτοκράτορος Τιβερίου (»Περὶ τῶν θείων οἰκιῶν, ὅσαι εἶχον διάφορα προνόμια καὶ ἀτελείας), ἀνήρτων διὰ ταινίας πορφυρᾶς καὶ σανίδια ἐπὶ τῶν ιδιωτικῶν οἰκημάτων τῶν κατεσχημένων πιθανῶς ἢ καὶ δημευτέων ὑπὸ τοῦ δημο-

(1) Βιβλ. ΣΤ΄.

σίου. Τοιοῦτοι ἦσαν, κατὰ τὸν Κασσιόδωρον (Ζ΄.) καὶ Βάρρων (Ἐπιστ. 5), καὶ οἱ κρατοῦντες χρυσᾷ δικανίκῃ καὶ προπορευόμενοι τοῦ Θεοδώριχου. Ὑπὸ τοὺς Κουράτωρας δὲ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Βεστιάριου ἐτέλουν οἱ τεχνῖται τῶν γυναικείων κοσμημάτων.

Ὁ δὲ κατ' ἐξοχὴν

Κουροπαλάτης

εἶδος Αὐλάρχου, κατ' ἀρχὰς ἦτον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μεγάλου Στρατοπεδάρχου· ὕστερον ὅμως ἀνέλαβε πᾶσαν τὴν ἐντὸς τοῦ Παλατίου ὑπεροχὴν· ὅθεν ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς καὶ Ὑπαρχος τῆς Αὐλῆς καὶ Πραιπόσιτος αὐτῆς ἢ τοῦ Παλατίου, τοῦ ὁποίου ἀνάλογον ἦτον ὁ παρὰ τοῖς Πέρσαις Δαριγμεδοῦμ, καθὼς λέγει ὁ Σιμοκάττης (1). Ὅθεν καὶ Ἰουστίνος, ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐτιμήθη Κουροπαλάτης. Προηγεῖτο δὲ ἐν ταῖς ἐπισήμοις προσελύσεσι τοῦ Αὐτοκράτορος κρατῶν ῥάβδον χρυσῇν, καὶ φορῶν πράσινα, καθὼς πράσινον ἦτον καὶ τὸ ὄχημά του.

Πράσινα (βατράχεια) ἦσαν ὡσαύτως καὶ τὰ πέδιλα τοῦ Πρωτοβεστιάριου ἢ Πρωτοβεστιαρίτου, ὅς τις, ἀναλογῶν πρὸς τὸν σήμερον Ἑσμπαμπῇ ἢ Μπάσσ-τσοαδάρην τοῦ Σουλτάνου καὶ λεγόμενος προσέτι καὶ Πριμηκήριος τοῦ βασιλικοῦ Βεστιάριου, εἶχε μόνος τὸ δικαίωμα ἵνα ἐκτείνῃ χεῖρα ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἵνα ἐπάρῃ τι κάρφος ἢ ἔντομον ἀπὸ τῶν ἱματίων του. »Τοῦ δὲ βασιλέως κατὰ θάλασσαν στρατεύοντος, ὁ Βεστιάριος ἄρχει τοῦ τὸ βεστιάριον φέροντος κατέργου, ὁ ἀκολουθεῖ κατόπιν τοῦ βασιλικοῦ (2)«.

Ὁ δὲ Πιγκέρνης («Οὕτω δὲ τὸν οἰνοχόον συνήθως οἱ τῆς βασιλικῆς Αὐλῆς ὀνομάζουσι,» κατὰ τὴν Ἄγγαν τὴν Κομνηνὴν), »κατὰ μὲν τὸ παλαιόν, ἐκτὸς τῆς πόλεως ἀκολουθῶν τῷ Βασιλεῖ, ἔφερε κωθώνιον »μετὰ ἀλύσεως, ὡς ἂν, εἰ χρεῖα γένοιτο πιεῖν αὐτὸν ἀπὸ βρύσης ἢ ποταμοῦ, δῶ τούτῳ καὶ πίνῃ.«

Ὁ δὲ σήμερον Μέγας Ἐμίρ-ἀχόρης, ἐλέγετο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, οὐ μόνον Κόμης τῶν βασιλικῶν ἵππων καὶ μονολεκτικῶς Σταυλόκομης, ὡς εἵπομεν, ἀλλὰ καὶ

Πρωτοστράτωρ

»Τουτί δὲ τὸ ὀφφίκιον, λέγει ὁ Ν. Βρυέννιος, μέγα τε ἦν ἅει παρὰ βασι-

(1) Βιβλ. Γ΄, περὶ τὸ τέλος. (2) Πορφυρογέν. ΝΑ΄.

» λεῦσι, καὶ μεγίστοις ἐδίδετο (1). « Κατὰ τι δὲ ὀνομαστικόν, » Στράτωρ
 » καλεῖται ὁ ἀναβολεύς (ἵπποκόμος). « Ἦτον ἐπομένως ὁ πρῶτος τῶν
 στρατῶρων, καὶ εἶχε δευτερεύοντα αὐτοῦ τὸν Χαρτουλάριον τῶν
 βασιλικῶν ἵπποστάθμων, τὸν καὶ Μέγαν Χαρτουλάριον (2). » Ὅτε δὲ μέλ-
 » λει ὁ βασιλεὺς ἵππου ἐπιβήσεσθαι, τοῦ Κόμητος τῶν βασιλικῶν ἵππων
 » κομίσαντος ἵππον καὶ κρατοῦντος αὐτὸν, μετὰ τὸ τὸν βασιλέα ἐπιβῆναι,
 » ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ λαβὼν, σύρει τὸν ἵππον μέχρι τοῦ τετάρτου ἢ πέμπτου
 » τῆς τοῦ Παλατίου αὐλῆς μέρους· ἔπειτα διαδεξάμενος τοῦτον ὁ Μ. Χαρ-
 » τουλάριος, φέρει διὰ τοῦ χαλινοῦ ἕως τῆς πύλης. Ὡσαύτως ποιεῖ καὶ
 » ὁπότε μέλλει πεζεύειν ὁ βασιλεὺς, φέρει δηλονότι ἀπὸ τῆς πύλης τὸν
 » ἵππον μέχρι καὶ τοῦ προῤῥηθέντος τόπου, ἀφ' οὗ διαδέχεται πάλιν αὐτὸν ὁ
 » Πρωτοστράτωρ, φέρων μέχρι καὶ τοῦ πεζεύματος. Εἰ δὲ ἴσως τύχοι τὸν
 » Πρωτοστράτορα ἀποδημεῖν, ποιεῖ τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους ὁ Μ.
 » Χαρτουλάριος. Ἐὰν δὲ καὶ οὗτος ἀποδημῇ, φέρει τὸν ἵππον ἀπὸ τῶν
 » παρευρεθέντων ἀρχόντων ὁ ἐντιμότερος. «

Διηγεῖται δὲ ὁ Κεδρηνὸς ὅτι » κυνηγεσίας ποτὲ γενομένης τῷ βα-
 » σιλεῖ (Μιχαὴλ τῷ Θεοφίλου) κατὰ τὸ Φιλοπάτιον, προεπορεύετο τούτου
 » ὁ Πρωτοστράτωρ ἔφιππος, ἐπιφερόμενος ἐπὶ ζώνης καὶ τὸ βασιλικὸν
 » βαρδούκιον (τ ο π ο υ ζ ;). Λύκου δὲ προθορόντος, ἔρριψε κατ' αὐτοῦ τὸ
 » βαρδούκιον, καὶ, τυχὼν αὐτοῦ κατὰ τὸ μέσον τῆς κεφαλῆς, ταύτην ἐδι-
 » χοτόμησεν. Ὅπισθεν δὲ τοῦ βασιλέως, κατὰ τὸ σύνθηρες, ἐπόμενος ὁ
 » Καῖσαρ κ. τ. λ. «

Ὁ δὲ πρωτεύων τῶν βασιλικῶν ἵππων, ὁ Τουρκιστί Ταβλάμπασ-
 » ης (3), συνήθως λευκός, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρῆλιξ ἢ ἐλαττωματι-
 κός, παρατρεχόμενος δὲ καὶ παρασυρόμενος πρὸς ἐπίδειξιν μόνον, ἐλέγετο
 Π ρ ο μ ο σ έ λ λ α. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἔτος ἀνενοῦντο ὅλαι τῶν αὐτοκρα-
 » τορικῶν ἵππων αἱ σκευαί, τὰς παλαιὰς ἐλάμβανεν ὁ Κόμης.

» Ὁ δὲ

Π α ρ α κ ο ι μ ῶ μ ε ν ο ς

» τοῦ κοιτῶνος εὐρίσκεται κεφαλὴ τῶν ἐν τῷ κοιτῶνι παιδοπούλων

(1) Ἴδε καὶ τὰ προσημειωθέντα ἐν σελ. 74 περὶ τοῦ Κόμητος τοῦ Σταύλου. (2) Οἱ Χαρ-
 τουλάριοι ἦσαν ἄπειροι· διότι ἐκάστη ὑπηρεσίᾳ εἶχε καὶ ἴδιον τοιοῦτον; ἦσαν δὲ γραμματεῖς
 ἢ καταστιχάριοι (Δεφθέρ-εμινί). Εἰς αὐτῶν ἦεν καὶ ὁ Χαρτουλάριος τοῦ Νεωρίου ἢ τῆς
 Ἐξαρχήσεως ἀναλογῶν πρὸς τὸν παρ' ἡμῖν Τερσχανέ-εμινῇ. (3) Ἐξ οὗ καὶ ἡ παρὰ τοῖς ἀνα-
 γώγοις τῶν ἡμετέρων συνήθης λέξις Ταβλανμπας, λεγομένη κατὰ τῶν ἐκ τοῦ Κλήρου, ὡς
 σιτευμένων διῆεν καὶ τούτων ἀρχῶν.

» (pages) καὶ τῶν Κοιτωναρίων (1). Ἀναλογεῖ δὲ πρὸς τὸν τοῦ
 » Σουλτανικοῦ Σαραγίου Μампейντζήμπασην, ἢ τῶν Γάλλων τὸν Grand
 Chambellan ἢ Premier gentilhomme de la chambre. Κατὰ δὲ τὸν Γραμ-
 ματικὸν Λέοντα, » Τοῦ βασιλέως (Μιχαὴλ τοῦ μεθύσου) διερχομένου ἐν τῇ
 » προελεύσει, ὅπισθεν Βασίλειος περιεπάτει, φορῶν σκαραμάγγιον μετὰ
 » σπαθίου, ὡς ἔθος ἐστὶ Παρακοιμωμένοις. « Ἦτον δὲ ἀξίωμα μεγίστης
 ἐμπιστοσύνης, καὶ ἐδίδετο εἰς τοὺς κατ' ἐξοχὴν εὐνοούμενους τοῦ Αὐτο-
 κράτορος. Κατὰ δὲ τὸν Πορφυρογέννητον, ὁ πάππος αὐτοῦ Βασίλειος,
 ὃς τις εἶχε χρηματίσῃ Παρακοιμώμενος τοῦ προκατόχου ἑαυτοῦ, ἰδὲν διώ-
 ρισε δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς βασιλείας τοιοῦτον· διότι ἐγνώριζε, φαίνεται, ἐξ
 ἰδίας πείρας, τί δύναται ἵνα κατορθώσῃ ταλμῆρὸς καὶ ἀγνώμων θεράπων,
 ὅταν λάβῃ τόσῃ ἐμπιστοσύνην. Ἐλέγετο δὲ Ῥωμαῖστί Accubitor, τὸ ὁ-
 ποῖον ὁ Ἀντιοχηνὸς Ἰωάννης μεταφράζει Π ρ ό κ ο ι τ ο ς, καὶ τοιοῦτος
 ἦτον καὶ ὁ τοῦ Ἀρκαδίου εὐνοούμενος εὐνοῦχος, ὁ περίφημος καὶ παντο-
 δύναμος Εὐτρόπιος.

» Ὁ δὲ ἐπὶ τῆς Φιάλης ἢ Πρωτοσπαθάριος τῆς Φιά-
 » λης ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν βασιλικὸν ὀφφίκιον ἦν, λέγει ὁ Πορφυρο-
 » γέννητος (2). Οὗτος δὲ ἐπεκράτει καὶ εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸν πάντας τοὺς
 » ἐλάτας τῶν βασιλικῶν ἀγγραρίων (3), ρουσίων τε καὶ μαύρων, ἀνευ τῶν
 » ἀγγραρίων τῆς Αὐγούστης, καθὼς καὶ τῶν ἐπὶ Λέοντος καινουργηθέντων
 » δρομωνίων. Καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ καθ' ἐκάστην δεῖλιν, ἀπὸ πα-
 » λαιοῦ τύπου, κατήρχετο καὶ ἐκαθέζετο ἐν τῇ Φιάλῃ (4), καὶ τὰς ἀνα-
 » μεταξὺ οἰκας τῶν ἐλατῶν τῶν τε ἀγγραρίων καὶ τῶν δρομωνίων, τῶν παρ'
 » αὐτοῦ ἐξουσιαζομένων ἔκρινε, καὶ ἡνίκα εὕρισκέ τινα, ἢ (μή;) ἐργαζό-
 » μενον, ἢ τινα ἀδικοῦντα, ἢ εἰς τὴν ἰδίαν δουλείαν βαγεύοντα (ἀπόντα),
 » τοῦτον διὰ μαγγλαβίων σφοδρῶν ἐπεξήρχετο. « Τὰ δὲ ἀγγράρια τῆς Αὐ-
 » γούστης, τὰ τε ρούσια καὶ μαύρα, ἐπεκράτει καὶ ἐξουσίαζεν ὁ ἐπὶ τῆς
 » Τραπεζῆς τῆς Αὐγούστης, ἀλλὰ τὸν λόγον τῶν ἀγγραρίων αὐτῆς
 » ἐποίει, οὐχὶ πρὸς αὐτὴν, ἀλλὰ πρὸς τὸν βασιλέα (5). « Ἐνίοτε ὁ πρω-
 τοκάραβος τοῦ βασιλικοῦ δρομωνίου προεβάλλετο καὶ Πρωτοσπαθάριος τῆς

(1) Κωδιν. καὶ Πορφυρογένν. (2) Βιβλ. ΝΑ'. (3) Ἴδε περὶ αὐτῶν Κεφ. Θ', ἐν τῷ περὶ
 προελεύσεως τῶν Αὐτοκρατόρων. (4) Φιάλη καὶ Φιάλιν ἐλέγετο πᾶσα δεξαμενὴ
 ἄστεγος, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἀνέθρυνεν ἀπὸ κρουσῶν ἢ ἀπὸ σείωνος τὸ ὕδωρ, καθὼς τὰ παρὰ τοῖς
 Τούρκοις καὶ Πέρσαις Σαχδιρβάνια, χρησιμεύοντα κυρίως πρὸς ἀρδεῖαν κήπων ἢ ἵππων πότισμα.
 Ἄλλ' ἡ Φιάλη, περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἴσως ἦν ἡ αὐτὴ, ἐν ᾗ ἐγίνετο τὸ λεγόμενον Σαξιμο-
 δέξιμον, τῶν ἵππων ἀμφοτέρων τῶν Μερῶν διερχομένων μετὰ χρυσῶν σαγισμάτων, κτλ.
 Ἴδε καὶ προσωπέρω. (5) Πορφυρογένν. ΝΑ'.

Φιάλης, καθὼς εἶδομεν ὅτι καὶ ὁ Πρωτελάτης (χάμλατζης) τοῦ Σουλτανικοῦ δρομωνίου προήγετο εἰς Μποσταντζήμπασην, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔχει πολλήν ὁμοιότητα ὁ ἡμέτερος Πρωτοσπαθάριος. Διότι καὶ »εἰσερχομένου » τοῦ Βασιλέως ἐν τῇ Φιάλῃ ἐν τῷ δρομωνίῳ, ὁ Πρωτοσπαθάριος τῆς » Φιάλης ἴστατο μέσον τοῦ δρομωνίου, προθυμοποιῶν καὶ προτρεπόμενος τοὺς ἐλάτας, καὶ τοῖς πρωτοκαράβοις (1) ὑποτιθέμενος, κατὰ τὴν δυσκρασίαν καὶ πνεύσιν τῶν ἀνέμων, τὴν βασιλειον ναῦν πηδαλιουχεῖν τε καὶ κυβερνᾶν· ἀπαράλλακτα δηλ. ὅπως καὶ τὴν Σουλτανικὴν ἄκατον ὁ Μποσταντζήμπασης. Διηγοῦνται μάλιστα ὅτι, κλύδωνός ποτε καταλαβόντος, καὶ τοῦ Σουλτάνου διατάττοντος ὑπὸ δέους καὶ ἀπειρίας τοῖς ἐλάταις ἄλλ' ἄντ' ἄλλων, ὁ Μποσταντζήμπασης, Ἀλβανὸς τὸ γένος, βλέπων τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ἰδίας εὐθύνης, ἐφώνησε σκαιότερόν πως Ἀλβανιστὶ πρὸς αὐτὸν μὴ λαλεῖν (« Μὸ σεγκᾶ! »).

Φαίνεται δὲ ὅτι » τοῦ βασιλέως κατὰ θάλασσαν στρατεύοντος, ἐκυθέρνα » τὸ βασιλικὸν δρομώνιον ὁ Δρουγγάριος τοῦ πλωΐμου (ὁ Καπετάν - πασ - » σᾶς)· καὶ τούτου ἀπόντος, ὁ πρῶτος καὶ συνετώτερος τῶν Πρωτελατῶν, ἡ Πρωτοκαράβων, τοὺς ὁποίους πρῶτος ὁ βασιλεὺς Λέων ὁ Βασιλείου, » ἤνικα τὰ δρομῶνια ἐποίησεν, ἐποίησε καὶ τοὺς Πρωτοκαράβους, » καὶ, περιστάσεως γενομένης, ἀπῆσαν μετὰ τοῦ βασιλικοῦ στόλου καὶ » κατὰ τῶν ἐναντίων . . . Προεβιβάζετο δὲ ὁ δευτεροελάτης εἰς πρωτελά - » τὴν, καὶ ὁ πρωτελάτης τοῦ Δρουγγαρίου τοῦ πλωΐμου εἰς δευτεροελά - » τὴν τοῦ ἀγγραρίου τοῦ βασιλέως κτλ.»

Ὁ δὲ Τατᾶς τῆς Αὐλῆς ἦτον, φαίνεται (τοῦλάχιστον ἐπὶ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρως), ὁ καλούμενος ἀρχήτερα

Β α σ ι λ ε ο π ά τ ω ρ,

τίτλος τιμητικὸς μᾶλλον, καὶ διδόμενος σπανίως καὶ κατ' ἐξαίρεσιν. Διότι λέγουσι τὰ Πατερικὰ περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀρσενίου, ὅτι » Πατὴρ βασιλέων » ὑπῆρχεν ἐν τῷ Κόσμῳ, καὶ χίλιοι δοῦλοι χρυσόζωνοι καὶ ὀλοσηρικὰ » φοροῦντες παρειστήκεισαν αὐτῷ. « Ὁ δὲ διάκονος Λέων λέγει ὅτι » Ὁ » βασιλεὺς Λέων ὁ Βασιλείου, τῷ πρὸς Ζωὴν φίλτρῳ νικώμενος, τιμᾷ τὸν » ταύτης πατέρα, Στυλιανὸν τὸν Ζαουτσᾶν (2), Β α σ ι λ ε ο π ά τ ο ρ α, » αὐτὸς τὸ ἀξίωμα καινουργήσας, μὴ πρότερον ὄν. « Καὶ τοῦτο μὲν ὅθεν εἶνε παράξενον, ἀφ' οὗ κατόπιν θέλομεν ἰδεῖ δημιουργίας τίτλων καὶ ὀφ -

(1) Καραβοκυροίς, ἴδε κατωτέρω. (2) Μέγαν Τ α ο ὕ σ ι ο ν, ἴδε προσωτέρω.

φικίων, πολὺ τραγελαφικωτέρων! Καὶ πιθανὸν ἡ λέξις ἵνα ἐκαινουργήθη τότε πρῶτον· τὸ ἀξίωμα ὅμως, ἢ μᾶλλον ὁ τίτλος οὗτος, συνώνυμος τοῦ Πατρίκιος, ἦτον πολὺ παλαιότερος, διότι ὁ ἐπὶ Ἀρκαδίου ἤδη περίφημος εὐνοῦχος Εὐτρόπιος » εἰς τοιοῦτον ἦρθη δόξης, λέγει ὁ Νικηφόρος Κάλ-
 » λιστος, ὡς καὶ πατὴρ τοῦ Κρατοῦντος ἀναγραφῆναι, ὁ μὴδὲ τὸν τυχόν-
 » τα παῖδα φῦσαι δυνάμενος. « Ὁ δὲ Μαρκιανὸς τοὺς εἰσποιητοὺς αὐτῷ ἀδελφοὺς, Τατιανὸν καὶ Ἰούλιον, μετὰ τὸ βασιλεῦσαι μεταπεμφάμενος, πατέρας αὐτοὺς ἀνεκήρυξε· παρὰ τῷ Μενάνδρῳ δὲ ἀναφέρονται Παμ-
 φόριός τις καὶ ἄλλος Τραϊανός, » ἐν τοῖς βασιλέως (βασιλείοις) πατράσι τελῶν. « Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἃς σημειώσωμεν μόνον ὅτι ἡ λέξις Τατᾶ εἶνε θωπευτικὴ, διδομένη συνήθως ὑπὸ παιδὸς πρὸς πατέρα, καθὼς καὶ σήμερον ὁ Σουλτάνος ὀνομάζει, φιλοφρονούμενος τὸν Βεζίρη· του καθὼς καὶ τὸν Κχιζλάρ-ἀγᾶν Λαλᾶν (παιδαγωγόν) (1)· διότι καὶ τῷ ὄντι ὁ πρῶτος λαβὼν κυρίως τὸν τίτλον καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ Βεζίρη, ἦτον ὁ Λαλά-
 Σααχλὶν, παιδαγωγὸς τοῦ Σουλτάνου Μουράδ τοῦ Α΄.

Καὶ ἃς σπεύσωμεν ἤδη, συμπληροῦντες τὸν πληκτικὸν καὶ σχοινοτενῆ κατάλογον τῶν ἀξιώματικῶν τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς, ἵνα περιγράψωμεν ἔπειτα καθ' ὁμάδας τὰ σμήνη τῶν δορυφόρων καὶ σωματοφυλάκων, ὅσα, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν φρουρῶν, ἐσιτοῦντο ἀμέριμνα ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου ἐκεί-
 νου ὀκνηροτροφείου,

» ἥύτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλὰ,
 » αἶ τε κατὰ σταθμὸν ποιμνήϊον ἡλάσκουσιν,
 » ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ, ὅτε τε γλάγος ἄγγεα δεύῃ (2). «

Καὶ ἡμᾶς ἀπασχολεῖ εὐθὺς

ὁ Παππίας,

ὅς τις εἶνε, κατὰ λέξιν, πατὴρ, πάππας (3), καὶ εἶχε τὴν τῶν φυλάκων καὶ τῶν κλειδῶν τοῦ Παλατίου ἐπιστάσιαν (» Πρὸς τὸν τῶν οἰκῶν φύλακα
 » τὸν ἐν τοῖς ἀνακτόροις, Παππίαν λέγομεν αὐτὸν, κατὰ Ῥωμαίων γλῶσ-
 » σαν, « λέγει Κωνσταντῖνος ὁ Μανασσῆς ἐν τῷ κατ' αὐτὸν Χρονικῷ). Ἀ-
 ναλογεῖ δὲ πρὸς τῶν Γάλλων τὸν Concierge du Palais, περὶ οὗ ἶδε τὸν

(1) » Λαλᾶ, ὡς εἶποι τις κατὰ τὴν ἡμετέραν κοινὴν γλῶσσαν Τατὰ, ἔχουν παιδαγωγέ, « Δούκ-
 ΛΕ΄. (2) Ἰλ. Β, 467, κ. ε. (3) Ὁ Ῥεϊτκιος ἐτυμολογεῖ οὐκ ἀπιθάνως τὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ
 Ἀραβικοῦ Μ π ἂ μ π, θύρα.

Μεύρσιον, καὶ ἐτέλει πάντως ὑπὸ τὸν Κουροπαλάτην, ὡς ἐκ τῶν τῷ Μιχαήλ τῷ Ῥαγκαβέ συμβάντων καταφαίνεται. Ὅθεν ὅταν ὁ Βασίλειος, μετὰ τὸν φόνον τοῦ Μιχαήλ, ἔφθασεν ἀπὸ τοῦ Ξυλοκίρκου εἰς τὸ Παλάτιον, καὶ εἰς τῶν περὶ αὐτὸν, ὁ Πέρσης Εὐλόγιος, ἐφώνησεν ἔξωθεν Περσιστὶ πρὸς τὸν Ἐταιρειάρχην Ἀρτάβασδον: »Ἀνοιξον τὸν βασιλέα, εἰσδρα-
 » μὼν ἐκεῖνος πρὸς τὸν Παππίαν, καὶ ἄρας ἀπ' αὐτοῦ τὰς κλεῖς βιαίως,
 » ἥνοιξεν τὸν Βασίλειον. Γενόμενος δὲ οὗτος ἐνδοθεν, ἤρε τὰς κλεῖς τοῦ
 » Παλατίου ἐπὶ χεῖρας, καὶ τῇ ἔωθεν ἕτερον ἐποίησε Παππίαν. « Διότι,
 κατὰ τὸν Λουῖτπράνδον (1), » *Moris itaque est, hoc post matutinum dilu-*
 » *culum mox omnibus patere; post tertiam vero diei horam, emissis omni-*
 » *bus, dato signo, quod est, M i s, usque in horam nonam, cunctis aditum*
 » *prohibere.* «

Τὴν ἐπιστάσιαν δὲ ταύτην εἶχε, φαίνεται, διὰ τὴν κατωτέρω ῥηθησομένην αἰτίαν,

ὁ Πρωτοπαππᾶς

(ἀρχιμανδρίτης) τοῦ Παλατίου, λεγόμενος καὶ αὐτὸς ὁμοίως Παππίας. Εἶχε δὲ δικαιοδοσίαν ἀνεξάρτητον, τρόπον τινά, τῆς τοῦ Πατριάρχου. Ὅθεν αὐτὸς ἐστεφάνωσε τὸν Λέοντα Γ' μετὰ Ζωῆς τῆς Καρβονοψίνας εἰς τέταρτον γάμον, καὶ πάλιν Ζωὴν τὴν Πορφυρογέννητον μετὰ τοῦ Μονομάχου, ἀμφοτέρους ἤδη τριγάμους, ἀπ' ἐναντίας τοῦ ἔθους τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς γνώμης τοῦ Πατριάρχου.

Καὶ διὰ τοῦτο ἡ θέσις τοῦ ἤτον ζηλευτῆ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἀρχιερέων. Καὶ βλέπομεν ὅτι, ἐπὶ Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου, τῷ 1267, μὴ θέλοντος τοῦ νέου Πατριάρχου Ἰωσήφ τοῦ ἀπὸ Γαλησίου ἵνα ἐνθρονισθῇ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ ἐπιλεγομένου Πιναχᾶ, ὡς χειροτονηθέντος ὑπὸ τοῦ ἐπιβάτου δῆθεν πρώην Πατριάρχου, Γερμανοῦ τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Αὐτοκράτωρ, ἵνα πείσῃ τὸν Ἡρακλείας ἵνα παραιτηθῇ, ὑπεσχέθη αὐτῷ τὴν θέσιν τοῦ Πρωτοπαππᾶ τοῦ Παλατίου, καὶ ὁ Ἡρακλείας τὴν ἐδέχθη, ὡς πολὺ πλέον ἐπισημοτέραν (2).

Ἀνεγινώσκετο δὲ καθ' ἡμέραν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία, καὶ ἐτελεῖτο, ὅταν ἔπρεπε, καὶ ἡ θεία λειτουργία ἐν τῷ Παλατίῳ. Προσεκαλοῦντο δὲ καὶ ἀρχιερεῖς, ἵνα λειτουργήσωσιν ἐν τοῖς διαφόροις τοῦ Παλατίου ναοῖς.

Αὐτίκα Μιχαήλ ὁ Παλαιολόγος, θέλων ἵνα μὴ χειροτονηθῇ ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας, καθὰ προείπομεν, »προσκαλεῖται αὐτὸν

(1) *Libr. V, Cap. IX.* (2) Παχυμ. Δ', 23, 24.

» εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐν τῷ κατ' ἐκεῖνα ναῷ λειτουργήσονται. Καὶ δὴ ἐκεῖνος
» μὲν ὑπὸ πολλῷ μισθῷ τὴν λειτουργίαν ἐπλήρου κτλ. (1).«

Ἐπὶ Λέοντος δὲ τοῦ Ἀρμενίου » ἔθος ἐπεκράτει, μὴ, ὥσπερ νῦν, ἔκτοτε
» λαβὼν τὴν ἀρχὴν, ἐνδον τῶν βασιλείων μένειν τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ
» Παλατίου ψάλλοντας κληρικούς, ἀλλ' ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις· περὶ δὲ τρί-
» την φυλακὴν τῆς νυκτός, ἀγείρεσθαι κατὰ τὴν Ἐλεφαντίνην, κακείθεν
» ἀπιέναι πρὸς τὴν ἐκκλησίαν (2). Ὡς οὖν ἡ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων προσ-
» ἤλυνεν ἑορτὴ, καὶ ἔδει μὲν, ὡς εἴθιστο, προσελθεῖν τὸν βασιλέα, ἔδει δὲ
» τὴν μυστικὴν ἐν ἀνακτόροις ἱερουργίαν τελεῖσθαι, τούτοις ἐγκαταμιχθέν-
» τες οἱ συνωμόται κτλ. (3).«

Τόσον δὲ ἀναγκαῖον ἐθεωρεῖτο τὸ πρόσωπον τοῦ Τατᾶ ἐν τῇ Αὐλῇ,
ὥστε Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ἀναγορεύσας βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀν-
δρόνικον τὸν πρεσβύτερον, » καὶ τὰ τῆς βασιλείας αὐτῷ πρὸς τὸ μεγαλειό-
» τερον ἀποτάξας, ἔταξε τούτῳ καὶ τρία τῶν ὀφφικίων ἰδίως, ὡς ἀναγ-
» καῖα, τὸν Πιγκέρνην, τὸν Ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τὸν Τατᾶν τῆς Αὐλῆς
» αὐτοῦ (4).« ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος ἀναλογεῖ πως
καὶ πρὸς τὸν νῦν Κεαγιαῖν τῶν Σουλτανιδῶν.

Πριμηκήριος

δὲ ἐκαλεῖτο ἐν γένει ὁ ἐξάρχων, ὁ πρῶτος ἢ ἀρχαιότερος (ὁ Πρωτο-
ταξιάρχης, καθὼς τὸν ὀνομάζει ἀνώνυμόν τι Λεξικὸν) ὁποιοῦδήποτε
σώματος ἢ τάγματος. Ὅθεν ὁ μὲν Πρωτοβεστιάριος ἐλέγετο καὶ Πριμηκή-
ριος τοῦ Βασιλικοῦ Βεστιαρείου· κατὰ δὲ τὸν Κωδινόν, » τὸν τῶν βασιλι-
» κῶν ἐξάρχοντα σαλπιστῶν Πριμηκήριον τῆς Αὐλῆς ἔθος ὀνομάζειν ἐστίν.«
Καὶ ἴσως αὐτὸς οὗτος ἐλέγετο καὶ Μέγας Πριμηκήριος, τοῦ ὁποίου τὸ δι-
κανίκιον, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, ἦτον » ξύλον κεχρυσωμένον, οἷον καὶ
» τὸ τοῦ βασιλέως.« Ὁ δὲ Φραντζῆς τάττει αὐτὸν τρίτον μετὰ τὸν Μ.
Λογοθέτην καὶ δεῦτερον μετὰ τὸν Μ. Στρατοπεδάρχην.

Τὴν δὲ παράδοξον ἀξίωσιν τοῦ Ν. Γρηγορά, λέγοντος ὅτι » τῆς Ῥω-
» μαϊκῆς μοναρχίας οὐρανοῦ αὐτοῦ, ὡς εἰπεῖν, ψαυούσης, πάντες οἱ ἐκα-
» σταχοῦ ἡγεμόνες συνέδρεον ἄλλος ἄλλοθεν πρὸς τὴν Ῥώμην, στάσιν
» τινὰ καὶ κληρὸν ἐν τῇ Συγκλήτῳ ἢ παρὰ τοῖς Καίσαρσι φιλοτίμως θη-
» ρώμενοι . . καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἄλλοι ἄλλας κεκληρῶνται πρότερον

(1) Παχυμ. ἐνθ' ἀνωτέρω. (2) Καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι αἱ κλεῖδες τῶν τοῦ Παλατίου
θυρῶν ἔμεινον παρὰ τῷ Πρωτοπαπᾶ. (3) Παχυμέρ. ἐνθ' ἀνωτέρω. (4) Αὐτ.

» κλάσεις . . . ὁ δὲ τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν Θηβῶν τὸ τοῦ Μεγάλου Πρι-
 » μηκηρίου . . . Ἀλλὰ τῷ χρόνῳ τὰ μὲν τούτων καὶ πάντῃ ἐξίτηλα γέ-
 » γονεν, ἔστι δ' ἅ καὶ παραφθοράν τινα παθόντα, ἀμυδρῶς πως ὑπεμφαί-
 » νουσι τὴν ἀλήθειαν. Τὸν γάρ τοι τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν Θηβῶν ἀρχηγόν,
 » ἀντὶ Μεγάλου Πριμηκηρίου, Μέγαν Κύριον ὀνομάζουσι νῦν, ὁ Δουκάγ-
 » γιος γραῶδη νομίζει καὶ ὀνομάζει ληρήματα· λέγει δὲ ὅτι τὸ Μ έ γ α ς
 Κ ύ ρ ι ο ς ἔδεν εἶν' ἄλλο εἰμὴ μετάφρασις τοῦ Grand Sire, διὰ τοῦ ὁποίου
 συνειθίζον ἵνα τιτλοδοτῶσι τοὺς ἀνεξαρτήτους ἡγεμόνας, ὅσοι μεγάλης
 τινὸς μοίρας γῆς ἦσαν ἄρχοντες.

» Ὁ δὲ ταῖς βασιλικαῖς ἐφεσθηκῶς ἀποκρίσεσιν, αἰεὶ τῷ βασιλεῖ τὰς τῶν
 » ἱκετῶν δεήσεις ἀγγέλλων, σημαίνων τε αὖθις ὅσα ἂν αὐτῷ βουλομένῳ
 » εἶη,

» Ρ α ι φ ε ρ ε ν δ ἄ ρ ι ο ς

» ἐκαλεῖτο ὑπὸ Ῥωμαίων τῇ Λατίνων φωνῇ· καὶ ἀναφέρεται τις Θεόδω-
 ρος, περίβλεπτος Τριβοῦνος καὶ Νοτάριος τοῦ Εὐσεβεστάτου Δ. Η., ὃς τις
 ἐν τῇ ἐν ΚΠ. Ε' Συνόδῳ ἐλάλει πρὸς τοὺς συνελθόντας Πατέρας ἐκ μέ-
 ρους τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐκτελῶν δηλονότι καθήκοντα εἰσηγητοῦ καὶ Διαγ-
 γελέως, καθὼς λέγομεν τῶρα.

Ὁ δὲ

Κ υ α ί σ τ ω ρ

ἦτον, κατὰ μὲν τὸν Εὐάγριον, » Πάρεδρος τοῦ Βασιλέως, « κατὰ δὲ τὸν
 Ζώσιμον, » Ὁ τὰ βασιλεῖ δοκοῦντα τεταγμένος ὑπαγορεύειν, « κατὰ δὲ τὸν
 Σιμοκάττην (παρὰ Φωτίῳ), » ὃς πρὸς τῷ δήμῳ τὴν ἐν τῷ λόγῳ τάξιν ἐ-
 » τάχθη πληροῦν τοῦ βασιλέως. « Ὡστε καὶ αὐτὸς ἦτον εἶδος εἰσηγητοῦ
 ἢ διαγγελέως (ἀποκρισάριος).

Κ α ί σ τ ω ρ α ς εἶχον παρ' ἑαυτοῖς καὶ οἱ Διοικηταὶ τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ
 οἱ στρατηγοὶ καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων, καθὼς ὁ Ἀνθύπατος τῆς Καππα-
 δοκίας, ὁ Κόμης τῆς Ἰσαυρίας, ὁ Πραιτὼρ τῆς Πισιδίας κ.λ.π. Ὁ δὲ
 Ἱστορικὸς Προκόπιος ἦτον Κοιαιίστωρ παρὰ τῷ Βελισαρίῳ. Ἀλλ' οὗτοι
 ἦσαν ἐλεγκταὶ μᾶλλον παρὰ εἰσηγηταὶ παρ' αὐτοῖς, καὶ εἶχον διὰ τοῦτο
 πλειοτέραν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς ἀρχαίους τῆς Ῥώμης Καίστωρας. Ἐν
 πρέπει δὲ ἵνα συγχέωνται πρὸς τοὺς Κ ο ι α ι σ ί τ ω ρ α ς, περὶ ὧν προεί-
 πομεν. Περὶ τοὺς τελευταίους δὲ χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρχε καὶ
 Μ έ γ α ς Δ ι ε ρ μ η ν ε υ τ ῆ ς, διὰ τὰς μετὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Τούρ-
 κων ἰδίως σχέσεις.

Καὶ ἤδη συμπληρώσαντες τὸ ἀρχοντολόγιον, τὸ ὁποῖον συνεκρότει τὴν συνοδίαν τοῦ Αὐτοκράτορος, πρὶν ἀπαριθμῆσωμεν τὰ διάφορα εἶδη τῶν δορυφόρων καὶ θεραπόντων καὶ σωματοφυλάκων, οἱ τινες, παρακολουθοῦντες καὶ περιέποντες τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ἄτομον, ἀπετέλουν τὸ περὶ αὐτὸν ἀλλήλων, καθὼς τουρκικώτερον τὸ ὠνόμαζον, ἃς τάξωμεν τελευταῖον τῶν ἄλλων ὄλων τὸν Πρωταλλάγατορα, ὅς τις, λεγόμενος ἄλλως καὶ Ἀρχων τοῦ ἀλλήλαγίου, »ἀκολουθεῖ ὀπισθεν τῆς συντάξεως, »ἵνα, ἐὰν ἀπολιμπάνηται τις, φέρῃ αὐτὸς καὶ ἀποκαθιστᾷ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ εὐτακτῇ (1).« Τῶν ἀρχόντων δὲ τούτων ὄλων ὑπερεῖχεν, ὡς πρωθυπουργὸς ἡ μεσάζων τοῦ Αὐτοκράτορος, ἄλλοτε ἄλλος· Ἐπὶ Ἡρακλείου, π. χ., »τὴν μετὰ βασιλέα πρώτην ἀρχὴν ἐκέκτητο, κατὰ τὸν ΚΠ. Νικηφόρον, ὁ Κουροπαλάτης, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ἐπὶ δὲ τοῦ Μιχαήλ, ὁ θεῖος αὐτοῦ Καῖσαρ Βάρδας· ἐπὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου ὁ Μ. Δομέστικος· ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Α' ὁ Μ. Λογοθέτης· ἐπὶ τῶν Πορφυρογεννήτων ὁ Μάγιστρος· ἐπὶ δὲ τῶν τελευταίων Παλαιολόγων, ὁ Μ. Δούξ, καθὼς εἴπομεν, διότι, κατὰ τὸν Κωδινόν, »τὸ τοῦ μεσαστικούου ἐνεργεῖ ὥς ἂν ἐπιτάξῃ ὁ Βασιλεύς«.

Ἄλλ' ἐδῶ ἀπαιτεῖται τῷ ὄντι πᾶσα τοῦ ἀναγνώστου ἡ ἀνοχή καὶ ὑπομονή, ὅπως μὴ ῥίψῃ ὑπὸ δυσφορίας τὸ βιβλίον, ἀναγινώσκων πράγματα καὶ ὀνόματα, τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος καὶ ἡ κακοφωνία πρὸς τὴν ἀσημαντότητα μόνον καὶ τὸ ἄχρηστον αὐτῶν παραβάλλεται. Ἄλλὰ τοιαύτη τῶν πλείστων ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν ἡ τύχη! ἀρχόμεναι ἀπὸ ἐποποιΐας καὶ μύθου, καταστρέφουσι συνήθως εἰς κωμωδίαν ἢ τραγωδίαν!

Ἀπηντήσαμεν, ἅμα εἰσελθόντες τὴν τοῦ Παλατίου αὐλὴν, λόχους ὄλους στρατιωτῶν, τοὺς μὲν ὑπὸ τὰς στοάς, τοὺς δὲ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ (atrio) ἢ ἐν τοῖς Ἡλιακοῖς, καὶ τὴν περιέργειαν ἡμῶν διήγειρεν ὄχι μόνον ἡ πληθὺς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ παράδοξον καὶ ποικίλον τοῦ ὅπλισμοῦ καὶ τῶν ἐνδυμάτων. Τίς δύναται ἵνα περιγράψῃ καὶ διεξέλθῃ καθ' ἕκαστον τὰ πολυάριθμα ἐκεῖνα στίφη, ἀλλόθροα τὰ πλεῖστα καὶ βαρβαρόφωνα, Πέρσας, Νεμίτσους, Βαράγκους, Τσάκωνας, Ἀρμενίους, »Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίται«, καθὼς λέγει ἡ Γραφή; Ὅλοι οὗτοι ἀπετέλουν τὰς λεγομένας Σχολὰς (2), ὁμοίας κατὰ τι πρὸς τὰς καμάρας (ὁδάδες) τῶν Γενιτσάρων, ἢ μᾶλλον πρὸς τὰ προειρημένα ἐκπαιδευτήρια τῶν τοῦ Σαραγίου παιδοπούλων (3). Ἐν αὐταῖς διέτριβον, ἀληθῶς σχολάζοντες καὶ ἀργοῦντες, οἱ ἀπ' αὐτῶν παρωνυμούμενοι οὗτοι Σχολάριοι. »Οὗτοι, λέγει ὁ

(1) Κωδιν. Ε', 74. (2) Προκόπ. Γοτθ. Δ'. (3) Ἰδε σελ. 33.

» Ἀγαθίας (1), στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται καὶ ἐγγεγράφαται τοῖς τῶν
 » καταλόγων βιβλίοις· εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστυχοὶ τε καὶ φαιδροεῖμονες, καὶ
 » μόνον, οἶμαι, ὄγκου τοῦ βασιλείου ἕνεκα καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδους με-
 » γαλαυχίας ἐξευρημένοι».

Ἐξ αὐτῶν ἐξελέγοντο οἱ Δομέστικοι καὶ Προτήκτωρες (2)
 οἱ κυρίως σωματοφύλακες τοῦ Κρατοῦντος, οἵ τινες συνεκρότουν τὴν Αὐ-
 τοκρατορικὴν φρουράν. Ἴδου δὲ πῶς περιγράφει αὐτοὺς μετὰ τῆς συνήθους
 αὐτῷ γλαφυρότητος ὁ Συνέσιος (3): «Καὶ γάρ που τὸ τῶν δορυφόρων
 » τοιοῦτον· ἀπὸ τῆς στρατιᾶς στρατιά τις ἔκκριτος· νέοι πάντες, εὐμήκεις,
 » τὴν κόμην ξανθοὶ τε καὶ περιττοί· αἰεὶ δὲ λιπαροὶ κεφαλὰς καὶ τὰ πρό-
 » σωπα· χρυσάσπιδες καὶ χρυσεολόγχαι· οἷς, ἂν ποτε ὁφθῶσι, τὸν βασιλέα
 » σημαίνόμεθα, καθάπερ, οἶμαι, ταῖς προανισχύουσαις ἀκτίσι τὸν ἥλιον,» (4).

Ἐλέγοντο δὲ, κατὰ τὸν Συμεὼν Λογοθέτην, καὶ Διαιτάριοι, καὶ
 Παραμοναὶ ἢ Πραισέντης » ἐκ τοῦ παραυσέντου ἔν, ὃ
 » λέγεται τὸ παραμένειν», κατὰ τὰς τῶν Χρον. Ἐκλογ., διότι πα-
 ρέμενον συνήθως ἐντὸς τοῦ Παλατίου καὶ τὴν νύκτα, ὁσάκις εἶχον ὑπηρε-
 σίαν καὶ ἦσαν, καθὼς λέγομεν τῶρα, τῆς ἐβδομάδος, ὅτε προσωνομάζοντο
 καὶ Ἐβδομάριοι (5) καὶ εἶχον καὶ Παρεβδομαρίους, δευτε-
 ρεύοντας δηλ., οἵ τινες τοὺς ἀνεπλήρουν. Ἐν γένει δὲ Ἐξκουβίτω-
 ρες, πρὸς διαστολὴν τῶν Κουβικουλαρίων καὶ Ἰκανάτων, οἵ τινες
 ἐφρούρουν ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ τοῦ Παλατίου Αὐλῇ, ἐν ᾗ οὗτοι διέτριβον, ὡς
 προείπομεν, ἐν ὑπαίθρῳ (ἐν τοῖς Ἐξκουβίτοις). Τὸ τάγμα δὲ τοῦτο
 τῶν Ἰκανάτων, περὶ τοῦ ὀνόματος τῶν ὁποίων λέγει δικαίως ὁ Βουλκά-
 νιος: aqua mihi haeret, συνέστη πρώτην φοράν, κατὰ τὸν Νικήταν, ὅταν ὁ
 μετὰ ταῦτα πατριάρχης Νικήτας, ὁ υἱὸς τοῦ Παγγαβέ (;), διωρίσθη ὑπὸ
 τοῦ πάππου τοῦ Νικηφόρου, δεκαετῆς ἔτι ὢν, Δομέστικος τῶν Ἰκανάτων.

Οἱ δὲ Κοούρσωρες, οἵ τινες ὀνομάσθησαν ἀκολούθως Τσαοῦσαι,
 ἦσαν κυρίως δρομεῖς, καθὼς οἱ περὶ τὸν Σουλτάνον Πείκαι καὶ Οὐλάκαι
 (Laquais), καὶ εἶχον καὶ Πρωτοκοούρσωρα, τὸν μετὰ ταῦτα Μέγαν
 Τσαοῦσιον (Τσαοῦσμπασην). Ἐλέγοντο δὲ καὶ Διατρέχοντες,
 ὅμοιοι πρὸς τοὺς Παρατρέχοντας τῆς Γραφῆς (6), ἀφ' ὧν ἔμειναν
 παρ' ἡμῖν οἱ Παρατρεχάμενοι, συνοδεύοντες συνήθως πεζοὶ τὸν ἄρχοντα

(1) Βιβλ. Ε'. (2) Ὁ λεγόμενος «Προτίκτωρ» δηλοῖ παρὰ Ῥωμαίοις τὸν ... βασί-
 λεϊον προσκεπαστήν, « Μένκνδρ. Προ-ίχτ. Ἱστορ. Η'. (3) Ἐν τῷ περὶ βασιλείας. (4) Ἴδ.
 καὶ Κεφαλ. ΙΒ'. (5) «Ἐξέρχεται ὁ Πραιπόσιτος μετὰ καὶ Σίλεντιαρίων τῶν ἐντῶν ἐβδομα-
 ρίων,» Κ. Πορφυρογ. Α'. 157. (6) Παρλαειπ. Β', 16', 10, 41.

ἔφιππον. Ἐφόρουν δὲ, καθὼς καὶ σήμερον, ἐπὶ τῆς καλύπτρας αὐτῶν πτερὰ, ὅθεν καλοῦνται καὶ Πτεροφόροι (Σπεκουλάτωρες) καὶ Σκύθαι ὑπόπτεροι (Τατάροι), καὶ μάλιστα οἱ ἔφιπποι, οἱ καλούμενοι ἄλλως Βερεδάριοι (περὶ ὧν καὶ κατόπιν), »εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις ἀεὶ στελλόμενοι«, κατὰ τὸν Προκόπιον (1), καὶ ἐπὶ πᾶσι διὰ τοῦτο καὶ Μανδάτωρες, ὧν ὁ προέχων ἐλέγετο Πρωτομανδάτωρ.

Ἄλλοι ἐλέγοντο Μαγγλαβίται, διότι ἔφερον ἐν μὲν ταῖς ζώναις αὐτῶν μαγγλάβια (manualis clava. maniclavina, λώρους, μάστιγας), ἀνὰ χεῖρας δὲ δικανίκια (ράβδους), δι' ὧν ἐκόλαζον τοὺς ἀτακτοῦντας, μαστιγοφόροι δηλ. καὶ ραβδοῦχοι, ὁποῖοι οἱ Σκύθαι παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἀθηναίοις, καὶ παρ' ἡμῖν οἱ τῶν Πασσάδων Καββάσιδες, καὶ ἐχρησίμευον ἐνίοτε, καθὼς καὶ αὐτοὶ σήμερον, καὶ ὡς δήμιοι· ὅθεν »θυμωθεὶς ὁ βασιλεὺς» (Μιχαὴλ ὁ τοῦ Θεοφίλου) καὶ ὁ Βασίλειος ἀποστέλλουσι μαγγλαβίτην »τὸν Μαυροθεόδωρον ξίφει ἀνελεῖν τὸν ἐλέγξαντα αὐτοὺς μοναχόν» (2). Προηγούμενοι δὲ ἐφίππου τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐκράτουν ὀρθία τὰ δικανίκια αὐτῶν, εὐτακτοῦντες τὸν λαόν. Τῆς ἐκ τῆς ζώνης αὐτῶν ἀνηρτημένης μάστιγος ἰδεάν τινὰ δύναται ἵνα δώσῃ ἢ τερατώδης καὶ αὐτὸ τοῦτο Κερκυραία μάστιξ, ἣν ἔφερεν ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ζώνης ὁ ποτὲ Ἀσσημπασης τῶν ἀποτροπαίου μνήμης Γενιτσάρων, οὗ τινος δημοσιεύομεν τὴν εἰκόνα.

Ἄλλ' ὡς δήμιοι ἐχρησίμευον κυρίως οἱ Ἀτζυπάδες, Γύφτοι ἢ Αἰθίοπες. Ὅθεν καὶ τὸν προειρημένον μαγγλαβίτην Μαυροθεόδωρον »ἐκάλουν, λέγει ὁ Ζωναρᾶς (3), διὰ τὸ τοῦ εἵδους μελάντερον, Ἀτσυποθεόδωρον«. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Γύφτοι ἦσαν, καθὼς καὶ τώρα, καὶ χαλκεῖς, καὶ ὡς τοιοῦτοι περιέτρεχον, ὡς καὶ σήμερον, τὰς κώμας, ὁ δήμιος ἐλέγετο καὶ Κωμοδρομὸς (»Καὶ ὅτε φθάσωσιν εἰς τὸν τόπον, ἐλθὼν ὁ κωμοδρόμος, ἅς σταυρώσῃ αὐτόν«).

Καὶ οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ ἐνοπλιοὶ τοῦ Αὐτοκράτορος φρουροί, καὶ ὑπήγοντο εἰς τὴν στρατιωτικὴν μᾶλλον τάξιν, ὅθεν θέλομεν τοὺς ἀνέυρει καὶ ἐν τῷ περὶ στρατοῦ Κεφαλαίῳ. Οἱ δὲ κυρίως Αὐλικοί, οἱ ὑπηρετοῦντες ἐντὸς τοῦ Παλατίου καὶ περὶ τὴν θεραπείαν ἰδίως τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν βασιλίδων ἀσχολούμενοι, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὐνοῦχοι, καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν καταντᾷ ἀπίστευτον. Διότι, ἐὰν ᾖ ἐν ὑπερβολαῖς τὰ τοῦ Λιβανίου, ἢ ὑπηρεσία τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίου ἀπησχόλει »μαγεῖρους μὲν χιλίους, κουρέας δ' οὐκ ἐλάττους, οἰνοχόους δὲ πλείους, σμῆνη τραπεζοποιῶν, εὐνούχους δ' ὑπὲρ τὰς μυίας παρὰ τοῖς ποιμέσιν ἐν ἡρί«. Ὁ δὲ

(1) Βανδάλ. Α'. (2) Ἰδε σελ. 17. (3) Βιβλ. ις'.
(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ'.)

θεῖος πατήρ Γρηγόριος ἀναφέρει καὶ Σ κ ι α σ τ ᾱ ς ἐπίτηδες ὑπηρέτας :

- » Στρωῶται, θυρωροί, κλήτορες, κοιμήτορες,
- » Ἀνθηφόροι, ῥαντῆρες, ἐκμαγεῖς κύκλων,
- » Γεῦσται, σκιασταί, νευμάτων ἐπίσκοποι (1)«.

Τυναίχας δὲ σ κ ι α σ τ ρ ῖ α ς ἑκατὸν ἀριθμεῖ ὁ Πορφυρογέννητος (2). Αὐ-
ται ὅμως ἴσως ἦσαν κεντήστριαι. Ὁ Ἰουλιανὸς περιέστειλε τοὺς ὑπηρέτας
του εἰς μόνους δεκαεπτὰ. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν μετ' αὐτὸν Αὐτοκρατόρων, ὁ ἀριθ-
μὸς αὐτῶν ἀνέβη εἰς . . . μυρίους !! Ὁ δὲ Ζώσιμος λέγει ὅτι ὁ Θεοδοσίος
» τοσαύτην ἐπεισέγαγε τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ δαπάνην, ὥστε, διὰ πλῆθος
» τῶν ἐδεσμάτων καὶ τῆς περὶ ταῦτα πολυτελείας, τάγματα πολυάνθρω-
» πα καταστῆναι μαγείρων τε καὶ οἰνοχόων καὶ τῶν ἄλλων, οὓς εἴ τις ἐξ-
» αριθμήσασθαι βουλευθείη, συγγραφῆς αὐτῷ πολυστίχου δεήσει«. » Πο-
»λυτελέστατος τὰ περὶ τὴν δίαιταν καὶ διαδοτικὸς βρωμάτων τοῖς παρε-
»στῶσιν« ἦτον, κατὰ τὸν Χωνειάτην, καὶ Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος: » Εἵχεν
» οὖν ἀτεχνῶς τράπεζαν Σολομώντειον, καὶ τὰς ἐσθῆτας, ὡς ἐκεῖνος, κα-
»νοβαφεῖς περιέκειτο, βουνίζων μὲν τοὺς ἄρτους, λόχμην δὲ κνωδάλων
» ἰχθύων τε διάπλευσιν καὶ πόντον οἶνοπα δεικνύς τὴν ἐστίασιν.« Ὅθεν διδ-
τὰ ἔξοδα τῆς τραπέζης του ἦσαν προσδιωρισμένοι αἱ πρόσοδοι τοῦ λιμένου
τοῦ Βουκολέοντος, συμποσούμεναι εἰς τετρακισχιλίας λίτρας ἀργύρου τὴν
ἡμέραν (;). Οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοδοσίου, πέντε ἔτη μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς
αὐτῶν, ἐπεχείρισαν ἵνα μεταρρυθμίσωσι δῆθεν ἐπὶ τὸ οἰκονομικώτερον τῶν
περὶ τὴν ἑαυτῶν Αὐλήν· καὶ ὁ μὲν Ἀρχάδιος ἐχράτησε 280 μόνον τακτι-
κούς καὶ 640 ὑπεραρίθμους ὑπαλλήλους εἰς τὰ γραφεῖά του· ὁ δὲ Ὀνώ-
ριος ἐνόμισε κατόρθωμα ὅτι περιέστειλε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπαλλήλων τοῦ
μὲν Γενικοῦ Ταμείου εἰς ἑξακοσίους τεσσαράκοντα ἑξ, τοῦ δὲ Εἰδικοῦ εἰς
τριακοσίους, χωρὶς τῶν ὑπεραρίθμων !

Τούτων οἱ μὲν ἐκαλοῦντο Κ ο υ β ι κ ο υ λ ᾱ ρ ι ο ι, καὶ ἦσαν οἱ κυρίως
θαλαμηπόλοι καὶ κοιτωνῆται τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς Αὐγού-
στης (3), εὐνοῦχοι σχεδὸν πάντες. Ὁ δὲ πρῶτος αὐτῶν ἐλέγετο Π ρ α ι-
π ὅ σ ι τ ο ς (piérosé), ἀναλογῶν πρὸς τὸν Κχιζλάρ-ἀγᾶν ἢ Καποῦ-ἀγᾶν
ἢ μᾶλλον πρὸς τὸν Κεαγιᾶν τῆς Βαλιδῆς καὶ τῶν Σουλτανίδων. Διότι μαν-
θάνομεν ἐκ τοῦ Θεοφάνους, ὅτι ἡ βασιλὶς Εὐδοκία, ἡ σύζυγος Θεοδοσίου
τοῦ νεωτέρου, διέβαλε παρ' αὐτῷ τὴν ἀνδραδέλφην τῆς Πουλχερίαν, ὥς
ἔχουσιν παρ' αὐτῇ Πραιπόσιτον, καὶ εἶχε τῷ ὄντι τοιοῦτον ἡ Πουλχερία

(1) Τόμ. Β', σελ. 222. (2) Ἐν Βασιλ. τῷ Μακεδ. Κεφ. ΝΓ', σ.λ. 435, ἐκδ. Κολωνίας

(3) Ἴδε τὴν ἐν σελ. 59 ὑποσημείωσιν.

» ἀναγκαίως, λέγει ὁ Ἱστορικός, διὰ τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων«. Ὁ δὲ βασιλεὺς διαπέμπεται αὐτῇ λέγων· Πραιπόσιτον ἔχειν σε οὐκ ἔστι δυνατόν . . . Ἡ δὲ Πουλχερία τὸν Πραιπόσιτον ἀπέστειλε τῇ Εὐδοκίᾳ. Τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικὸν (4) τὸν ὀνομάζει Ἀρχιευνοῦχον, καὶ λέγει ὅτι αὐτὸς διώκει τὸ Παλάτιον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ λέξις σημαίνει ἐν γένει Ἐφορον, Ἐπιστάτην, τὸν Ἐπὶ . . , ἦσαν καὶ διάφοροι Πραιπόσιτοι, διότι ἕκαστον σῶμα ἢ ἔργον εἶχε τὸν ἰδικόν του, αἱ οἰκοδομαὶ π. χ., τὸ νομισματοκοπεῖον κτλ. Κατὰ δὲ τὸν Λουίτπράνδον, Κουβικουλάριος ἔφερε καὶ τὸ γιαγμουρλουκι (pluviale vestem) τοῦ Αὐτοκράτορος, καθὼς τὸ τοῦ Σουλτάνου ὁ Μπαστσοαδάρης.

Οἱ δὲ Σιλεντιάριοι ἄδηλον ἐὰν ἦσαν πάντοτε εὐνοῦχοι, διότι εἰς τὸν Πορφυρογέννητον ἀναφέρονται καὶ Σιλεντιάρισσαι, αἱ γυναῖκες των, ἐὰν αὗται ἔδην ἦσαν ἀπλῶς ἀρχόντισσαι, ἔχουσαι τὴν αὐτὴν ἐπιστάσιαν παρὰ τῇ Αὐγούστῃ. Τὸ ὄνομα τῶν Σιλεντιαρίων ἀναφέρεται πρῶτην φορὰν περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας Οὐαλεντιανοῦ τοῦ Β'. Τὸ δὲ πρῶτιστον καθῆκον αὐτῶν ἦτον τὸ ἵνα διατηρῶσι σιγὴν περὶ τὸν Αὐτοκράτορα (Ἐπιστάται τῆς ἀμφὶ τὸν βασιλέα σιγῆς, λέγει ὁ Ἀγαθίας· ὁ δὲ Θεοφάνης: »Ἄνδρα τῶν βασιλεῖ ἀεὶ ἐν Παλατίῳ τὰ εἰς τὴν ἡσυχίαν ὑπηρετοῦντα (Σιλεντιαρίους Ῥωμαῖοι καλοῦσιν οἷς ἡ τιμὴ αὕτη ἐπίκειται))». Τοὺς μετεχειρίζοντο ὅμως, παρεκτὸς τούτου, καὶ εἰς ἄλλων σπουδαίων ὑπηρεσιῶν ἐκτέλεσιν, ὅσαι ἀπῆτουν ἐχεμυθίαν (2). Ὁ δὲ βαθμὸς αὐτῶν ἦτον πολλὰ ἐντιμος, καὶ παρὰ τοῦ Δωροθέου (3) συναριθμοῦνται μετὰ τῶν Συγκλητικῶν, τῶν Πατρικίων, τῶν Στρατηλατῶν καὶ τῶν Ὑπάρχων. Εἶχον δὲ καὶ αὐτοὶ Πριμηκήριον. Τὸ μέρος δὲ τοῦ Παλατίου, ὅπου διέτριβον, ἐλέγετο, κατὰ τὸν Κύριλλον τὸν Σκυθοπολίτην, Σιλεντιαρίκιον (4) καὶ Δεύτερον Βῆλον. Διότι τὸ Πρῶτον Βῆλον ἦν ἐν τοῖς ἔξω καὶ πρώτοις θαλάμοις, ὃ καὶ Κονσιστώριον ἐλέγετο, διότι ἐκεῖ ἴσταντο συνερχόμενοι οἱ περιμένοντες ἀκρόασιν παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος (5).

Ἄλλη τάξις τῶν Κουβικουλαρίων ἦσαν οἱ Σπαθάριοι, ὧν προεῖχεν ὁ Πρωτοσπαθάριος, ἀναλογῶν πρὸς τὸν τοῦ Σουλτάνου Σιλήχδάρ, καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ρήτορος Πρίσκου ἀποκαλούμενος ὑπασπιστῆς τοῦ

(1) Σελ. 700. (2) Παράβαλε τούτοις τὰ ἐν σελ. 46 περὶ τῆς ἐν τῷ Σουλτανικῷ Σαραγίνῳ ἐπικρατούσης σιγῆς καὶ τῶν ἐκεῖ ὑπηρετούντων ἀλάλων εἰρημμένα. (3) Διδασκαλ. ΚΓ'.

(4) Ὅπερ διορθοῦσιν τινες Σιλέντιον, ἀλλὰ χωρὶς ἀνάγκης, διότι ὑπῆρχε καὶ Σπαθαρίκιον, τὸ μέρος δηλ. ὅπου διέμενον οἱ Σπαθάριοι. (5) Τὸ μετὰ τούτου τῶν δύο Βήλων παρήγαγεν ἕως τὸ Τουρκ. Μπαμπέιν.

Αυτοκράτορος· ὑπ' ἄλλου δὲ συγγραφέως μεθερμηνευόμενος Ἰλλούστριος!!

Οἱ δὲ Κανδιδάτοι, ὅθεν εἶχον ἴσως ἄλλο τι κοινὸν πρὸς τοὺς Κανδιδάτους στρατιώτας ἐπιλέκτους, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν διαλάβει ἐν τοῖς περὶ στρατοῦ, εἰμὴ ὅτι ἐφόρου λευκὴν τήβεννον (loga candida), καθὼς ἐν τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ οἱ δικηγόροι, οἱ νεόνυμφοι καὶ οἱ παραγγέλλοντες ἀρχὴν, ὅθεν ἐλέγοντο, πρὸς διαστολὴν, φαίνεται, καὶ Σπαθαροκανδιδάτοι.

Ἐκράτουν δὲ, αὐτοὶ τε καὶ οἱ Σπαθάριοι, τὰ καλούμενα διστράλια (Dextralia), ἡμιπελέκια ἢ ἑτεροπελέκια (1), ὅποια τὰ τῶν ἐφ' ἡμῖν Πείκιδων καὶ Σολάκιδων τεμπέριᾳ ἢ κιουλούγκιᾳ.

»Τὸ δὲ τῶν εὐνούχων ἐρμαφρόδιτον γένος τοσαύτην ἐν τῷ Παλατίῳ » ἔσχε τὴν ἰσχὺν, ἐπὶ τῶν πρώτων μάλιστα βασιλέων, ὥστε καὶ πολλοὶ τῶν γονέων εὐνούχιζον αὐτοὶ τὰ τέκνα τῶν, ὅπως ἀσφαλίσωσιν αὐτοῖς μέλλον εὐδαιμον, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἄδοξον. Μεταξὺ δὲ τῶν δούλων, τοὺς ὁποίους προσέφερε δῶρον ὁ Λουίτπράνδος τῷ 948 εἰς τὸν Αυτοκράτορα, ἦσαν καὶ τέσσαρες εὐνούχοι. » Αἰεὶ γὰρ, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, τυγχάνει χώρα τοῖς σπάδοσι τούτοις εἰς τὰ βασιλεια, καὶ ἐν τούτοις ὑπὲρ τὰς » μυίας ἐν ἔαρος ὥρᾳ κατὰ προβάτων σηκὸν ἀναστρέφονται. Ὁ δὲ Foucher, εἰς τῶν Ἱστοριογράφων τῆς πρώτης Σταυροφορίας, συνοδεύσας τὸν Στέφανον, Κόμητα τοῦ Chartres καὶ Blois, διηγούμενος ἐν ἐκστάσει τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος τῆς ΚΗ., προστίθῃσιν ὅτι μεταξὺ τοῦ πλήθους ἠριθμοῦντο καὶ εἴκοσι χιλιάδες εὐνούχοι !!

Εὐνούχοι ἦσαν συνήθως καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τῶν βασιλοπαίδων καὶ οἱ τῶν βασιλίδων διδάσκαλοι. Ὁ δὲ τοῦ Ἰουλιανοῦ, καθὼς ὁ ἴδιος διηγεῖται (2), ὠνομάζετο Μαρδόνιος, » ὑπὸ τῷ ἐμῷ, λέγει, τεθραμμένος πάππῳ, τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν ὅπως ἀγάγῃ διὰ τῶν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου ποιημάτων.

Ὅποια δὲ ἦσαν τὰ καθήκοντα αὐτῶν ἐντὸς τῆς γυναικωνίτιδος, ἐκτίθῃσιν ὁ Κλαυδιανὸς (3), σατυρίζων διὰ τῶν ἐξῆς στίχων τὸν περίφημον εὐνούχον Ὑπατον Εὐτρόπιον :

- » Eous rector, consulque futurus
- » Pectebat Dominae crines, et saepe lavanti
- » Nudus in argento lympham gestabat alumnae.
- » Et cum se rabido fessam projecebat aestu,
- » Patricius roseis pavonum ventilat alis.

(1) Ἡμιπέλεκυς, τὸ ἥμισυ τοῦ πελέκεως, τὸ ἐκ τοῦ ἐνὸς μόνον μέρους ἔχον ἀκμὴν, ὃ καὶ Δεξιτράλιον καλοῦσι, Σχολ. Ὀμ. (2) Ἐν Μισοπόγ. (3) Βιβλ. Θ'.

Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν διέπρεψαν, καὶ ἐπὶ Γραικῶν καὶ ἐπὶ Τούρκων, οὐ μόνον ὡς πολιτικοὶ ἐπιτήδειοι, ἀλλὰ καὶ ὡς στρατηγοί, καὶ πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Ναρσῆ. Καὶ τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Πισίδης, ὅταν λέγῃ (1) :

- » Καῦτις δὲ τοὺς τεμόντας, εὐνοίας λόγῳ,
- » Τῶν τεκνοποιῶν ὀργάνων τὰ σπέρματα,
- » Ἐς ταὐτὸ συντρέχοντας ἦν ὁρᾶν τότε,
- » Τμηθέντας οὐδὲν τὴν φύσιν τὴν ἄρρενα.

Μεταξὺ δὲ τῶν κατὰ καιροὺς ἰσχυσάντων ἐν τῷ Βυζαντινῷ Παλατίῳ εὐνούχων, διασημότεροι ὑπῆρξαν ὁ ἐπὶ Κωνσταντίου Εὐσέβιος, ὁ ἐπὶ Ἀρκαδίου Εὐτρόπιος, ὁ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νέου Ἀντίοχος, ὃν Ἰσδιγέρδης ὁ Περσῶν βασιλεὺς, κηδεμὼν αὐτοῦ καταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀρκαδίου, εἶχε πέμψῃ πρὸς αὐτὸν ὡς βασιλεὺς (Λαλᾶν), καὶ ὁ Νικηφορίτης, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀπληστον φιλοχρηματίαν ὀφείλει Μιχαὴλ ὁ Ζ' τὸ ἐπίθετον τοῦ Παραπινάκη. Ἀλλὰ τὸν μὲν Εὐσέβιον ἐρόνευσεν αὐτοκρατορήσας ὁ Ἰουλιανὸς, διώξας καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους εὐνούχους ἀπὸ τοῦ Παλατίου, καθόσον δὲν εἶχεν οὔτε ἀνάγκην τοιούτων, προαποθανούσης ἤδη τῆς γυναικὸς τοῦ. Τὸν δὲ Ἀντίοχον, ἡλικιωθεὶς ὁ Θεοδόσιος, »ἐποίησε παππᾶν, »διὰ τὸ κατέπαίρεσθαι αὐτὸν τῶν βασιλέων καὶ καταφρονεῖν αὐτῶν, νόμον »συγχρόνως ἐκθέμενος μὴ εἰσέρχεσθαι εἰς Πατρικίου ἀξίαν εὐνούχον», κατὰ τὸν Θεοφάνην. Ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος φαίνεται κατόπιν καταργηθεὶς, ἢ μείνας ἐν ἀχρηστίᾳ· διότι βλέπομεν τὸν εὐνούχον Ναρσῆν, τὸν σωτῆρα τῆς Ἰταλίας καὶ διάδοχον ἐφάμιλλον τοῦ Βελισαρίου, ἐπιλεγόμενον ἐν τῇ τῆς Σαλαριανῆς γεφύρας ἐπιγραφῇ Cubiculi Patricius. Καὶ ὁ ἐπὶ Μιχαὴλ δὲ τοῦ Θεοφίλου Παρακοιμώμενος Δαμιανὸς, »εὐνούχος τε ὢν καὶ Σκύθης, »τῇ τῶν Πατρικίων ἀξία τετίμητο», λέγει ὁ Κεδρηνός.

Μετὰ τοὺς εὐνούχους τὰ ἀναγκαιότερα πρόσωπα τοῦ Βυζαντινοῦ Παλατίου ἦσαν οἱ γελωτοποιοὶ καὶ οἱ νάννοι (τζοτζέ), ὅπως φαιδρύνωσιν ὀπωσοῦν, καθὼς οἱ πίθηκοι καὶ οἱ ψιττακοί, τὴν πληκτικὴν τῶν ψυχρῶν καὶ σιωπηλῶν ἐκείνων διαιτημάτων μοναξίαν. Οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι εἶχον καὶ γλῶσσαν, φαίνεται, ἰδίαν· διότι ὁ ἐπὶ Θεοφίλου Δένδερης, »ἀνθρώπιόν τι παρακοπὴν »πάσχον φρενῶν», κατὰ τὸν Γλυκᾶν, τὴν μὲν αὐτοκράτειραν ἐκάλει Μάνναν, τὰς δὲ εἰκόνας νινία. Ἀλλ' ὁ ἐπὶ Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου μῦθος »ὅ τὸ ἐπώνυμον Χαλιβούρης, ἦτον, λέγει ὁ Χωνειάτης (2), τῶν τότε μί-

(1) Ἀκροάσ. Α', στίχ. 205—208.

(2) Ἐν Ἰσακίῳ τῷ Ἀγγέλῳ Γ', 6.

» μων ὁ χαριέστατος, καὶ ἀπόδειξις τούτου ὅτι, εἰρηκότος ποτέ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπὶ δείπνου » Ἐνέγκατε ἄλλας«, περιβλεψάμενος οὗτος τὸν « τῶν γυναικῶν χορὸν, ἐκ τινων προσπόλων καὶ συγγενῶν τοῦ βασιλέως » κεκροτημένον, » Γνωσώμεθα, εἶπε, πρῶτον ταύτας, ὦ βασιλεῦ, εἴθ' οὕτως » ἄλλας εἰσενεχθῆναι κέλευσον«. Καὶ πρὸς τὸ ῥῆμα τοῦτο π ᾱ σ α ί τε » καὶ πάντες ἐξεκάγχασαν«. Τί σᾶς φαίνεται; Ἀληθῶς ἐν καὶ μόνον τοιοῦτον ἀνέκδοτον εἰκονίζει ὁλόκληρον μιᾶς ἐποχῆς τὸ πνεῦμα!

Ἀλλὰ τινες ἐξ αὐτῶν ἦσαν οὐχὶ χαριέντες, ἀλλ' ἐπικίνδυνοι, καὶ γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἐπὶ Μονομάχου Ῥωμανὸς Βόϊλας, ψευδὸς ἐκ φύσεως, καὶ ἐπιτηδεύων ἐτι μᾶλλον τὸ ἐλάττωμα τοῦτο πρὸς γελωτοποιίαν, ἔχων δὲ πάντοτε καὶ παντοῦ τὴν εἰς τὸ παλάτιον εἴσοδον ἐλευθέραν καὶ ἀντικλείδια τῶν διατημάτων ὅλων, εἰς τοσοῦσον θράσος εἶχε φθάσῃ διὰ τὴν ἀδράνειαν τοῦ τρυφηλοῦ Μονομάχου, ὥστε ἐφαντάσθη καὶ ἵνα ἐπαναστατήσῃ, δολοφονῶν τὸν Αὐτοκράτορα. Ἀνακοινώσας δὲ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἀδεῶς εἰς πολλοὺς, διότι προσεποιεῖτο ὅτι τοὺς ἐδοκίμαζε, διατεταγμένον αὐτῷ τοῦτο δῆθεν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ συλληφθεὶς ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἀφ' οὗ προϋδόθη, ὅχι μόνον ἔμεινεν ἀτιμώρητος, ἀλλὰ, τὸ παραδοξότερον, διετήρησε καὶ τὴν θέσιν ἑαυτοῦ. Τόσον ἄφευκτον ἦτον διὰ τὸν Αὐτοκράτορα τὸ ἐπάγγελμά ἑαυτοῦ!

Ἄλλο εἶδος κηφῆνων παρετρέφετο περὶ τὴν Βυζαντινὴν Αὐλὴν, οἱ . . . Ἀστρολόγοι, καθὼς πρό τινων ἐτῶν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ τῷ βεζίρῃ οἱ Μουνετζῆμαι, καὶ χωρὶς τῆς γνωμοδοτήσεως αὐτῶν οὐδεμία σπουδαία πράξις, πολλάκις δὲ οὔτε προέλευσις, οὔτε κίνημα τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπετρέπετο. Ὡς ἀκούσωμεν, πρὸς ἀπόδειξιν τούτου, τί διηγεῖται σύγχρονος μάρτυς ὁ Χωνειάτης: » Ὁ μὲν οὖν Βασιλεὺς ἀπελθεῖν εἰς Βλαχέρνας » αὐτίκα ἤθελεν, οἱ δὲ ἀστρολόγοι (οἱ γὰρ ἐς ἡμᾶς Αὐτοκράτορες καὶ μέχρι τοῦ βηματίσαι τὴν τῶν ἀστρῶν θέσιν περιεργάζονται), τὴν καλὴν » ἐξετάζοντες ὥραν, καὶ ἄκοντα ἐπικατεῖχον αὐτὸν ὅλην τὴν πρώτην τῶν » Νηστειῶν ἐβδομάδα ἐν τῷ Μεγάλῳ Παλατίῳ. Ὡς γοῦν παρῆλθεν ἡ παρασκευὴ, ἔδοξεν αὐτοῖς περὶ ὄρθρον ἤδη τοῦ σαββάτου τὴν μετάβασιν » ποιῆσαι ἀπὸ τοῦ ἐνὸς παλατίου εἰς τὸ ἕτερον (1). » Καὶ τί λέγω ἀπὸ παλατίου εἰς παλάτιον; Οὔτε τὴν εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα εἴσοδον ἐπέτρεπον εἰς τὸν μέλλοντα ἵνα στεφθῇ Αὐτοκράτορα, ἀλλ', » ἐγγίσαντα αὐτὸν ταῖς » Ὠραίαις λεγομέναις τοῦ νεῶ πύλαις, ἱκανὸν ἐκεῖσε χρόνον παρακατεῖχον, τὸ τῆς ὥρας καίριον τῶν ἱερῶν Κατηχομηνείων ἀνωθεν ἀκριβοῦντες (2). » Καὶ ὅχι μόνον τῶν στεφομένων Αὐτοκρατόρων, ἀλλὰ καὶ

(1) Βιβλ. Β', ζ', ἐν Μανασσῇ Κομνηνῷ. (2) Αὐτ. αὐτ.

τῶν γεννωμένων Βασιλοπαίδων, τῶν θεμελιουμένων δημοσίων οἰκοδομῶν κλπ. ὠρίζετο ὑπὸ τῶν Ἀστρολόγων ἢ κατάλληλος ὥρα, ἢ, κατὰ τὴν τεχνικὴν φράσιν, ἐτελεῖτο τὸ Θέμα, καὶ σώζεται ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις »Θέμα γεγονὸς ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει κυρίου Μανουήλ, τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως »Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτους ρωπβ', μηνὶ Σεπτεμβρίου 25, ἐπ' αὐτῆς τῆς μεσημβρίας (1).« Τῶν ἀγυρτῶν τούτων ὑποπτεύω (ὁ θεὸς ἵνα μοὶ συγχωρήσῃ!) ὅτι κορυφαῖος καὶ ἀρχηγὸς ἦτον ὁ λεγόμενος Ὑπατος τῶν φιλοσόφων, εἶδος τίτλου καὶ ἀξιώματος καὶ τοῦτο τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς, καθὼς τοῦ παρὰ τοῖς Τούρκοις Μουννετζήμπαση, καθόσον ὁ ἀστρολόγος καὶ ὁ φιλόσοφος ἦτον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ταυτοσήμαντα, ὡς καὶ ἄλλοτε προείπομεν. Τὸν τίτλον τοῦτον ἐλάμβανε μέχρι τινὸς, ὡς κληρικὸς τοῦ πατριαρχείου, καὶ ὁ ἐπισημότερος τῶν ἐκάστοτε λογίων.

Ἀθωότεροι αὐτῶν, ἀν καὶ ἀσυγκρίτως πολυπληθέστεροι, ἦσαν οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν θηρευτικῶν ἢ μαχίμων κυνῶν καὶ ὀρνέων, οἱ καλούμενοι Σκυλομάγχοι (Τουρκ. Σαμσοντζοῦ ἢ Σεγμπάν) καὶ Ἱερακάριοι, ἔχοντες καὶ Πρωτοῖερακάριον, ἀνάλογον τῶ τῶν Γάλλων Grand Fauconnier καὶ τῶ τῶν Τούρκων Σααχχιντζήμπαση ἢ Κουσσυστήμπαση, ὅς τις ἔφερε καὶ χειρόρτιον ἐπὶ τῆς ζώνης. Ὅλων δὲ τούτων ἐπεστάται ὁ Πρωτοκυνηγός, ὅς τις, ἀναβαίνοντος ἵππον τοῦ βασιλέως, ἐκράτει τὴν σκάλαν τοῦ ἐφιππίου, μόνος αὐτός. Εἰ δέ ποτε, κυνηγετοῦντος τοῦ βασιλέως, αἵμαχθῆναι συμβῇ τι τῶν ἱματίων αὐτοῦ, ἐλάμβανε τοῦτο καθ' ὑπηρεσίαν οὗτος. Πόσα δὲ ἀργῶν στόματα ἔτρεφε τὸ Αὐτοκρατορικὸν κυνηγέσιον, δύναται ἵνα εἰκάσῃ τις, ἀφ' οὗ μάθῃ ὅτι Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ὁ νεώτερος, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, περισταλὲν εἰς μόνην τὴν Θράκην καὶ τινὰς νήσους, ἐσπαράττετο συγχρόνως καὶ ὑπὸ ἐμφυλίου πολέμου, » ἔτρεφε, κατὰ τὸν Φραντζῆν, ὑπὲρ τὰς χιλίας τετρακοσίας κύνας, ὀρνεῖς δὲ ὑπὲρ χιλίους, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐπιμελουμένους ἐγγὺς τοσοῦτους!! «

Ἄλλ' ἀπεκάμομεν διηγούμενοι τὴν μωρίαν καὶ ἀθλιότητα τῶν εὐλογημένων τούτων προγόνων μας, καὶ οὐχ ἥττον, ἔχομεν ἀκόμην ἵνα διηγηθῶμεν ἄλλα γελοιωδέστερα· διότι ἡ εἰκὼν, ἣν ἱχνογραφοῦμεν, εἰ καὶ ἀμυδρά, πρέπει ἵνα ἔχῃ ἀκριβεῖς ὅλας αὐτῆς τὰς διαστάσεις.

Καὶ πρῶτον, ὅλον τοῦτο τῶν ἀξιοματικῶν τὸ σμῆνος εἶχε καὶ τὴν ἱε-

(1) Παράβαλε τούτους τὰ περὶ τῆς ὠροσκοπίας τῆς ἐν Κάρλοβιτο εἰρήνης ῥηθισόμενα ἐν Τμήμα Δ', Κεφ. Η'.

ραρχίαν του, τοὺς τίτλους του καὶ τὰ διακριτικὰ τῆς ἐνδυμασίας του σημαίᾳ, εἰς τὰ κενὰ δὲ καὶ μηδενός, ἢ γοῦν μικροῦ λόγου ἄξια ταῦτα περιχοσμήματα ἦσαν τόσον λιπαρῶς προσκείμενοι, ὥστε Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς, παραπονούμενος ἐν τῷ εἰς. Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον ἐπικηδεῖν αὐτοῦ λόγῳ, διότι ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος παρέβλεπε παρειαγομένης τὰς ξένας στολὰς καὶ τὰ ξένα ἔθιμα, ἀντὶ τοῦ διατηρεῖν ἀπαρασάλευτον τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐθιμοταξίας, προσιωνίζετο ἐκ τῶν καινοτομιῶν τούτων τὴν τῆς Αὐτοκρατορίας ἑκπτώσιν! Πρὶν εἰσαγάγωμεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐνδυμένα καταλλήλως τὰ κωμικὰ ταῦτα δορυφορήματα καὶ περιλάβωμεν ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ τὰ περὶ τῆς ἐθιμοταξίας ἐν γένει ἀμφοτέρων τῶν Αὐλῶν, ἃς ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν τίτλων, διὰ τοὺς ὁποίους ἐσεμνύνετο ἡ τῶν Βυζαντινῶν ματαιοφροσύνη.

Οἱ τίτλοι οὗτοι, τῶν ὁποίων ἡ θεωρία ἀφορᾷ καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν, ὡς φιλολογίας ἀντικείμενον, εἶχον καταντήσῃ μανίας εἶδος περὶ τοὺς τελευταίους τῆς Αὐτοκρατορίας χρόνους, καὶ ἦτον ἔργον τὸ ἔνα τοὺς ἐνθυμηταί τις, καὶ σφάλμα ἀσυγχώρητον τὸ ἔνα τοὺς συγχέῃ. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι, καθ' ὅσον ἐξωγχοῦντο οἱ τίτλοι, ἐταπεινοῦτο ἡ τῶν ἀτόμων ἄξια ἢ δὲ γλῶσσα, συνεξογκουμένη μετὰ τῶν ἐπιθέτων, κατήντησε τραγέλαφος ἀκατάληπτος καὶ ἀκατονόμαστος. Δὲν ἤρκει ὁ Π ρ ό ε δ ρ ο ς, διὰ τοῦ ὁποίου » Βασίλειον τὸν Παρακοιμώμενον Νικηφόρος ὁ βασιλεὺς, οὐ μικρὰ » συμβαλόμενον αὐτῷ πρὸς τὴν τῆς βασιλείας κατάσχεσιν, τετίμηκε, μὴ » πω πρότερον ὄντος τοῦ ἀξιώματος, πρώτου δ' αὐτοῦ τοῦτο ἐφευρηκός, » τος, « ἀλλ' ἐχρειάσθη καὶ Π ρ ω τ ο π ρ ό ε δ ρ ο ς. Ὁ τίτλος τοῦ Nobile ἐδίδετο, ἔνα ἤδη αἰῶνα πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τοὺς Καίσαρας, ὡς προεῖπομεν· ἀλλὰ, μικρὸν πρὸ αὐτοῦ, ἐσχηματίσθη ὁ τοῦ Nobilissimus, δοθεὶς μετὰ τῆς χρυσοπάστου πορφύρας εἰς τοὺς δύο του ἀδελφούς, Ἰούλιον Κώνσταντα καὶ Ἀννιβαλιανόν, μετὰ δὲ ταῦτα προσδιορισθεὶς διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν Αὐτοκρατόρων, ὅσοι δὲν εἶχον εἰσέτι τὸν τοῦ Καίσαρος κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἐσχηματίσθη καὶ ὁ Ὑ π ε ρ π ε ρ ί λ α μ π ρ ο ς (1). Ἡ λέξις Σ ε β α σ τ ό ς, ἐξελληνισθεῖσα ἐκ τοῦ Λατινικοῦ Augustus, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε τιτλοφορηθῇ πρῶτος ὁ Καῖσαρ Ὀκταβιανός, » ὡς πλεῖόν τι » ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὑπάρχων· πάντα γὰρ τὰ ἱερώτερα καὶ σεβάσματα Αὐ- » γούστα προσαγορεύεται, « κατὰ τὸν Ζωναρᾶν εἶχε καταντήσῃ, ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, εἶδος ἀξιώματος, ὅθεν καὶ Βοεμοῦνδος, ὁ τῆς Σαλέρνου ἄρχων, » ἐτιμήθη τῇ καὶ ταῦτα τῷ τῶν Σεβαστῶν ἀξιώματι, « κατὰ

(1) Ἄννα Κομν. ΣΤ'.

τὴν Ἄνναν· ἀλλὰ, πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κενοδοξίας τῶν πολυαρίθμων τοῦ Αὐτοκράτορος συγγενῶν, καὶ ἰδίως τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἀδελφοῦ, μόλις ὑποχωρήσαντος αὐτῷ τῆς βασιλείας καὶ τῶν πρωτείων, εἶχε κατὰ τοσοῦτους τρόπους παρατχηματισθῇ, ὥστε ἔπρεπε ἵνα ὑπάρχῃ ὁ περὶ τὴν σύνθεσιν ἀκένωτος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πλοῦτος, ὅπως ἐπαρκέσῃ πρὸς τὴν τοιαύτην ἀπειρόκαλον ἀσωτίαν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπενοήθη ὁ Σεβαστοκράτωρ, καὶ τὴν νέαν ταύτην ὀνοματοποιῖαν » τὰ δὲ δελφῶ ἐφηρμόσατο, οἷον· εἰς δεύτερον βασιλέα πεποιτηκώς, τὸν » Καίσαρα τούτου ὑποβιβάσας, καὶ τρίτον ἐν ταῖς εὐφημίαις ἀριθμησάμενος μετὰ τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος εὐφημίαν. « Ἄλλ', ἀνοιγθεῖσης ἀπαξ τῆς θύρας εἰς τὰς τοιαύτας καινοτομίας, τὸ γελοῖον ἐφθασεν εἰς τὸ Μὴ περαιτέρω· διότι, ἀφ' οὗ ὁ τίτλος τοῦ Πρωτοσεβαστοῦ, ἐπινοηθεὶς διὰ τὸν ἕτερον ἀδελφὸν τοῦ Αὐτοκράτορος, τὸν Ἀδριανόν, ἐδόθη οὐ μόνον εἰς τὸν Δοῦχα τῆς Οὐγεντίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Πέρσην Ἀμπ-οὐλ-Χατὲμ, τότε ὁ μὲν Ἀδριανὸς ὠνομάσθη Πανσεβαστος, ὁ δὲ ἐπὶ τῇ πρώτῃ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἀλεξίου γαμβρὸς, Μιχαὴλ ὁ Ταρωνίτης, Πανυπερσεβαστος, » καὶ σύνθωκος τῷ Καίσαρι γίνεται. « Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἄλλος γαμβρὸς τοῦ Ἀλεξίου, Κωνσταντῖνος ὁ Ἀγγελος, ὀνομασθεὶς Σεβαστοῦ πέρτατος, προσεπεξετάθη κατόπιν εἰς Πανσεβαστοῦ πέρτατον, ἐπετέθη, ὡς κολοφῶν τοῦ γελοίου, ὁ δωδεκασύλλαβος Πανυπερπρωτοσεβαστοῦ πέρτατος καὶ Ὑπερπρωτοπανσεβαστοῦ πέρτατος!! O mores, o tempora!

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὰς ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς πηγῆς ἀντλούμενας φληναφίας· ἀλλ' ἦτον καὶ ἡ Λατινικὴ, ἣτις ἐχορήγει τοὺς Ἰλλουστρίους, τοὺς Κλαρισσίμους, τοὺς Spectabiles, τοὺς Egregios, τοὺς Πραιφεκτισσίμους τῆς, ὧν οἱ μὲν ἦσαν τίτλοι μόνον, οἱ δὲ καὶ ἀξιώματα: Ὁ Ἰλλοῦστριος, λόγου χάριν, ὡς τίτλος μὲν, σημαίνων ἀπλῶς τὸν Εὐγενῆ (vir illustris), ἐδίδοτο εἰς τοὺς ὑπερέχοντας τοῦ Κράτους, εἰς τοὺς Συγκλητικούς, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Clarissimi καὶ Spectabiles, αἱ ἄλλαι δὲ τάξεις ἐκ τῶν τριῶν, εἰς ἃς διηροῦντο τὰ σημαντικώτερα πολιτικὰ ἀξιώματα, ὡφείλον ὑπόκλησιν, εἰς τοὺς Πατρικίους, τοὺς Ὑπάτους, τοὺς Ἐπαρχοὺς τῶν δύο πόλεων καὶ τοῦ Πραιτωρίου, τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, καὶ εἰς τοὺς ἐπτὰ μεγάλους ἀξιωματικούς τοῦ Παλατίου, τῶν ὁποίων καθῆκον ἦν τὸ ἀμφιπολεῖν τὸ ἱερὸν τοῦ Αὐτοκράτορος πρόσωπον, ὅθεν καὶ παραβάλλονται πρὸς τοὺς προῤῥηθέντας (σελ. 26) Κουλτουχ-Βεζίρας· ὡς ἀξίωμα δὲ περιεῖχεν εἰκοσιεπτὰ μόνον ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι, » τὴν τρίτην ἀπὸ τῶν Πατρικίων τάξιν ἐπέχοντες, »

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ').

ἐπιτιλοφοροῦντο καὶ Μεγαλοπρεπέστατοι: εἷς ἐξ αὐτῶν, εἶπο-
μεν ἤδη ὅτι, ἦτον καὶ ὁ Πρωτοσπαθάριος. Ὁ τίτλος τοῦ Respectabile ἐ-
δίδετο οὐ μόνον εἰς τοὺς δεκατρεῖς ὑπάρχους τῶν μεγάλων Διοικήσεων
τοῦ Κράτους, καὶ εἰς τοὺς τρεῖς Ἀνθυπάτους, ὡς προείπομεν (1), ἀλλὰ
καὶ εἰς τοὺς Δούκας καὶ εἰς τοὺς Κόμητας.

Μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων ὑπερθετικῶν, τὰ ὅποια ἐχρησίμευον ὡς τί-
τλοι, περιέργον εἶνε τὸ Ὑπερφυστάτος, διδόμενον συνήθως εἰς
ταὺς Συγκλητικούς, καθὼς ἐλέγετο καὶ ἡ Σύγκλητος ἐν σώματι Ὑπερ-
φυστάτη. Κώνστας δὲ, ὁ ἐγγονος καὶ διάδοχος τοῦ Ἡρακλείου, ἀπο-
τεινόμενος τῷ 634 πρὸς τὴν Σύγκλητον, τιτλοδοτεῖ τοὺς συγγεγραμμέ-
νους Πατέρας διὰ τῆς προσφωνήσεως » Ἡ ὑμετέρα ὑπερφυῆς σεμνοπρέ-
πεια « ἀντὶ τοῦ ὁποίου ὁ Κομνηνὸς Μανουὴλ, ὁμιλῶν πρὸς τὴν τῶν
Ὤθενετῶν Γερουσίαν, μετεχειρίσθη τὸ »τὴν ἀγχίνοιαν ὑμῶν.« Ὁ δὲ Οὐ-
αλεντινιανὸς, γράφων πρὸς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εὐδοξίαν, »Ταῦτα (λέγει)
»τῇ σῇ γλυκύτητι (2) γνωρίσαι βούλομαι. « Ὁ δὲ ἱερὸς Χρυσόστομος,
ἐπιστέλλων πρὸς τὸν Ὑπατον Ἀνθέμιον, »Ἄλλοι μὲν σου τῇ θαυμασιό-
»τητι (λέγει) τῆς ὑπατείας συνήδονται, ἐγὼ δὲ κτλ. (3).« Ἄλλο περιέρ-
γον ἐπίθετον εἶνε ἡ Στιβαρότης, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Μαξιμῖνος τιτλοδοτεῖ
παρ' Εὐσεβίῳ τὸν τῆς πόλεως Ἐπαρχον, ἀνάλογον πρὸς τὸ Ἡ ὑμετέρα
γενναιότης, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἀριάδνη προσφωνεῖ τὸν στρατὸν ἐν τῇ ἀνα-
γαρεύσει Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου.

Τίτλος εἶχε καταντήση καὶ ἡ ἀξία τοῦ Πατρικίου, ἀφ' οὗ οἱ Συγ-
γεγραμμένοι οὗτοι Πατέρες, οἱ συγχροτοῦντες τὴν Γερουσίαν, οὐδεμίαν ἐ-
λάμβανον, ὡς σῶμα, εἰς τὰ πολιτικὰ μετοχὴν. Ἡ Γερουσία ἰδίως τῆς ΚΠ.
ἤλαττοῦτο καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐν Ῥώμῃ, ἐὰν εἰκάσωμεν ἀπὸ τῶν δε-
δομένων εἰς τὰ μέλη ἐκατέρας αὐτῶν τίτλων· διότι αὐτῆς μὲν ἐλέγοντο
ἀπλῶς *Clari*, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ἦσαν *Clarissimi*. Ἐδίδετο δὲ ὁ τίτλος οὗτος καὶ
εἰς γυναῖκας, καὶ ἡ πενθερά τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοφίλου Φλωρίνα ἐτιμήθη
ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ αὐτῆς Πατρικία, ἐν ᾧ συγχρόνως ἦτον καὶ Ζωστῆ
(*Dame d' honneur* ἢ *d' aïeux*) τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Θεοδώρας· διότι εἶχαν
τοιαύτας ἀμφιπόλους αἱ βασιλίδες, ἐκλέγουσαι αὐτὰς μεταξὺ τῶν ἐπιση-
μοτέρων συνήθως ἀρχοντισσῶν.

Ἄλλὰ φαντάζομαι τὴν ἀνυπομονησίαν τοῦ ἀναγνώστου, περιμένοντος
τὴν περιγραφὴν τῶν διαφόρων ἐνδυμάτων, δι' ὧν διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων

(1) Ἴδε σελ. 2.

(2) *Suavitati tuae*.

(3) Ἴδε σελ. 233. τοῦ Β' Μέρους.

οἱ ἀνακρίθμενοι οἱ τοιοῦτοι ῥωματικοί, οἱ παριστάμενοι εἰς τὰς τελετάς. » Αἱ! Τίς εἶνε ὁ μεγαλόσωμος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὁ φορῶν τὸ καταχόκκινον γιαν-
μουρλούκιον, πεπονημένον διὰ χρυσῶν πετάλων; » Ὅς τις ὁδ' ἐστὶν Ἀ-
χαιὸς ἀνὴρ, ἥς τε μέγας τε; Ὁ δὲ κυφὸς ἐκεῖνος γέρων, τοῦ ὁποίου τὸ
δῆθεν χρυσοῦν ἐπανωφόριον, ὁμοιάζον σάκκον ἀρχιερατικόν, εἶναι φαίνεται
τῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ φοροῦντος ἡλικίας, ποίαν θέσιν κατέχει ἐν τῇ Αὐλῇ;
Ὁ δὲ κομψὸς ἐκεῖνος νεανίας, ὁ πρὸς τὰ ἀριστερὰ αὐτοῦ, ὁ φορῶν τὸ κα-
πακίτρινον καθβάδιον καὶ τὰ κυανὰ πέδιλα, εἶνε Βεστιάριος ἄρά γε ἡ Πρω-
ποσεβαστὸς ἡ Κουροπαλάτης; ἡ μή πως εἶνε ὁ τῆς Βίγλας Δρουγγά-
ριος; — Ἐχετε δίκαιον, Κύριοι καὶ Κυρίαι μου· ἀλλὰ τί θὰ ὠφελθῇτε,
ἐάν, ἀνοίξας τὸν Κουροπαλάτην ἢ τὸν Πορφυρογέννητον ἢ τὸν ἀγαθὸν καὶ
πολυπαθῆ Φραντζῆν, ἀποκριθῶ ὅτι ὁ Μ. Λογοθέτης ἐφόρει » Ἰμάτιον δι-
» πλοῦν, χαμουχᾶν πράσινον ἀπὸ Λούκκας ἀξιότιμον, μετὰ πρασίνου ὑφά-
» σματος καὶ καλοῦ ἐνδεδυμένον· σκούφιαν Θεσσαλονικεῖαν μετὰ χρυσο-
» κοκκίνου χασοῖου ἐνδεδυμένην· καθβάδιον κερμεζῆν χαμουχᾶν μετὰ βα-
» ρέων καταρούχων ἢ μετὰ βαρεοκοιλίας ἐνδεδυμένον· κουρτζουβάκην (ἴσ.
» κουρτσοδράκην) χαμουχᾶν χρυσοῦν πράσινον, καὶ φωᾶν πράσινον καὶ
» σπάθην ἐγκοσμημένην; » Ἀρχεῖ ἵνα ἡξεύρωμεν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ἐν-
» δυμάτων τούτων ἦσαν ὀλόχρυσά, βαρύτατα, κακοκομμένα, στενόμακρά,
δύσχρηστα, καὶ ὅτι, ἐάν ἐφαίνετό τις ἐνδεδυμένος αὐτὰ ἐν ὁδῷ τινος τῶν
μεγαλοπόλεων, κατὰ τὰς ἀπόκρεως, τὰ παιδία ἤθελον ἀλαλάξῃ ἐνθου-
σιῶντα ὑπὸ χαρᾶς· ὁ δὲ Λουίτπράνδος (4) διηγεῖται ὅτι τὰ ἐνδύματα τοῦ
Αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Αἰακαπηνοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ἐπίσκοπος
αὐτός εἶχε σταλῆ πρέσβυς τῷ 927 ὑπὸ Οὕγου τοῦ Μαρκίωνος τῆς Προ-

(4) Luitpr. Histor. libr. III cap. 5. Τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον ἀνεφέρομεν καὶ θέλομεν ἀνα-
φέρει καὶ τοῦ λοιποῦ πολλάκις· διότι αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ, αἱ μόναι σχεδὸν σωζόμεναι ὑπὸ Εὐρωπαίου
περὶ τῶν Γραικορωμαϊκῶν ἐθίμων τῆς ἐν ΚΠ. Αὐλῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, περιέχουσι πε-
ριεργοτάτας ἀφηγήσεις, εἰ καὶ γραμμέναι μετὰ πολλῆς πικρίας καὶ γλεῦσς, διὰ τὴν πρὸς τοὺς
Γραικοὺς ἀντιπαθείαν· του, περὶ ἧς ἄλλοτε διελάβομεν. Ὑπὸ τῆς ἀντιπαθείας, νομίζω, ταύτης
παρακινούμενος ὁ πικρόλογος οὗτος ἐπίσκοπος ἐσκευώρησεν ἴσως καὶ τὰ κατὰ τοὺς κύνας, περὶ ὧν
ὁ λόγος, καθότι ἄλλως· ὁ δὲν ἐξηγεῖται διατὶ τὰ ζῶα ταῦτα ἐξηγριώθησαν κατὰ τῆς ἐνδυμασίας μό-
νου τοῦ Αὐτοκράτορος. Γράφεται δὲ καὶ Λουίτπράνδος, καὶ ἦτον υἱὸς πλουσίου πατρὸς, ἐστάλη δὲ
εἰς ΚΠ. κυρίως ἵνα σπουδάζῃ, τῷ 948, ὡς πρέσβυς τοῦ Ῥηγὸς Λοθαίρου, υἱοῦ τοῦ Οὕγου, καὶ
ἐπομένως γυναικαδέλφου Ῥωμανοῦ τοῦ νεωτέρου, ὑπὸ τοῦ ἐπιτροπεύοντος τὸν Λοθαῖρον Βερανζέ-
ρου, Μαρκίωνος τῆς Ἰβρένης, τοῦ ὁποίου ἦτον γραμματεὺς, καὶ ἐπειδὴ ὁ Μαρκίων, διὰ τὴν φιλαρ-
γυρίαν· του, ὁδὲν εἶχε σταλῆ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα δῶρα, ὁ Λουίτπράνδος προσέφερεν αὐτῷ ἐξ
ἰδίων ἐννέα ὥραιους θώρακας, δύο χρυσοῦς ποτήρια, σπαθία, λόγχας, ἀκόντια, καὶ δούλους, ὧν τέσ-
σαρες εὐνοῦχοι.

βιγχίας, κηρυχθέντος βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ Λομβαρδίας, ἦσαν τόσων παράξενα, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ δύο κυνηγετικοὶ σκύλοι, τοὺς ὁποίους μετ' ἄλλων ζώων εἶχε φέρει πρὸς αὐτὸν δῶρον ὁ πρέσβυς οὗτος, ξενοπαθήσαντες πρὸς τὴν θέαν, ἤθελον χυθῇ κατεπάνω 'του, ἐὰν 'δὲν ἐκρατοῦντο.
 » Puteo, λέγει, enim quod dum hunc Graecorum more terristro opertum,
 » habituque insolito viderunt indutum, non hominem, sed monstrorum
 » aliquod putaverint.«

Ἐς προσπαθήσωμεν ὁμῶς οὐχ ἥττον 'να περιγράψωμεν τὰ κυριώτερα τοῦ ἱματισμοῦ τῶν κυριωτέρων τοῦλάχιστον προσώπων, καὶ ἰδίως τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς βασιλίσσης, πρὸς τοὺς ὁποίους 'μᾶς ἐπαναφέρει πάλιν ἡ τοῦ λόγου σειρά. Καὶ ἐπειδὴ εἴμεθα ἐν τῷ Παλατίῳ, ἃς συμπεριλάβωμεν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς Αὐτοκράτορας, ὅπως μὴ ἐπανερχώμεθα εἰς ταῦτά, ἄλλως τε καὶ σχέσιν ἔχοντα πολλήν, καθὼς εἶδομεν, πρὸς ἄλληλα.

Πρῶτος ἐκ τῶν Αὐτοκρατόρων ὁ Ἰουλιανὸς ἀφῆκε πώγωνα, καὶ, καυχώμενος διὰ τοῦτο, ἔγραψε τὸν ἐπιγραφόμενον Μισοπώγωνα αὐτοῦ λόγον, πικρὰν κατὰ τῶν Ἀντιοχέων σάτυραν καὶ ἀπολογίαν συγχρόνως τῆς τοιαύτης καινοτομίας. Πάντες δὲ οἱ πρὸ αὐτοῦ Αὐτοκράτορες τῶν Ῥωμαίων ἐκείροντο τὸν πώγωνα, πλὴν ἑνὸς τοῦ Ἀδριανοῦ, ὃς πρῶτος πώγωνα ἔθρεψεν, ὡς φησιν ὁ Δίων. Μετὰ γε μὴν τὸν Ἰουστινιανὸν, ἀδιαφόρως, οἱ μὲν ἐκείροντο, οἱ δὲ ἐπωγωνοφόρουν. Ὁ Φωκᾶς, κατὰ τὸν Κεδρηνὸν, εἶχε κουρεύσει κατ' ἀρχὰς τὸν πώγωνά 'του, ὅθεν καὶ τινὰ τῶν πρώτων 'του νομισμάτων παριστῶσιν αὐτὸν ἀγένειον· ἔπειτα ὁμῶς ἀφῆκε τὸν πώγωνα, δεύτερος οὗτος μετὰ τὸν Ἰουλιανόν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος, » ἔχων τὸν πώ-
 » γωνα πλατὺν καὶ πρὸς μῆκος ἐκκρεμῆ, ὀπηνίκα πρὸς τὸ τῆς βασιλείας
 » ἦλθεν ἀξίωμα, εὐθέως ἐκείρατο τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον, τῷ βασιλικῷ
 » χρήματι (ἴσως: σχήματι).« Περὶ τὸ εἰκοστὸν ὁμῶς ἔτος τῆς βασιλείας 'του ἤρξατο θεραπεύειν πάλιν τὸ γένειον, καὶ ἡ σωζομένη χρυσῇ αὐτοῦ μεταλλίῳν παριστᾷ αὐτὸν ἀμφιλαφῇ καθειμένον τὸν πώγωνα. Ἀλλ' ἡ μεταλλίῳν αὕτη, εἵπομεν ἤδη καὶ ἐν ἄλλοις ὅτι, εἶνε πολὺ μεταγενεστέρας χειρός τε καὶ φαντασίας ἔργον, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Σουλτάνου Μεχμέδ τοῦ Β', παριστῶσα αὐτὸν ἀγένειον, ἣν παρεθέμεθα ἐν σελ. 389 τοῦ Α' Μέρους. Ὁ δισέγγονος τοῦ Ἡρακλείου Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος » λειο-
 » πώγων ὢν, λέγει ὁ Ζωναρᾶς (1), ὅτ' ἀπεδήμησεν εἰς Σικελίαν . . κα-
 » θειμένον εἶχεν ἐπανήκων τὸν πώγωνα, « ὅθεν αὐτῷ καὶ τὸ ἐπωνύμιον.

(1) Ζωναρ. Β:βλ. ΙΔ'.

Ὁ Μαρκιανὸς ἐκαίρατο τὸ γένειον, »καθὰ Ῥωμαίοις ἔθος ἐστὶ, « λέγει ὁ Κεδρηνός. Ἐκ δὲ τῶν Σουλτάνων πρῶτος καὶ μόνος Σελήμ ὁ Α΄ ἔχειρε τὸν πώγωνα, ὅθεν καὶ οἱ σύγχρονοι ποιηταὶ τὸν ἐχλεύαζον ἐν ταῖς αὐτῶν σατύραις.

Κόμην δὲ οὐδεὶς αὐτῶν ἔθρεφεν, ἂν καὶ ἐν τισὶ κακοζήλοις Βυζαντινοῖς νομίσμασιν εἰκονίζονται τινες αὐτῶν κομῶντες. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς (ἐν Μισοπώγωνι) » Ἐμοί, λέγει, οὐκ ἀπέχρησε μόνον ἡ βαθύτης τοῦ γενείου, » ἀλλὰ καὶ τῇ κεφαλῇ πρόσεστιν αὐχμὸς, καὶ ὀλιγάκις κείρομαι. « Ἐκείροντο δὲ τὴν κόμην ὁμοίως καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς, καθὼς καὶ τὸ ὑπήκοον σχεδὸν ὅλον. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ Θεόφιλος, φαλακρὸς ὢν αὐτός, εἶχε διατάξῃ μάλιστα ἵνα κόψωσιν ἅπαντες τὴν κόμην τῶν, λόγῳ δῆθεν ὅτι ἀνεζωπύρει τὴν ἀρχαίαν Ῥωμαϊκὴν ἀπλότητα· ὁ δὲ παραβάτης τῆς διατάξεως ταύτης ἐτιμωρεῖτο δι' ὠρισμένου μαστιγώσεων ἀριθμοῦ. Ἀλλ' ὁ Ζωναρᾶς λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ (1220) » πολλοὶ τῶν περὶ τὰ βασιλεῖα τὰς κόμας εἰς πλοκάμους ἀνῆκαν· ἐκεῖθεν δὲ τοῦ κακοῦ παρειαφθαρέντος εἰς τὸ πολίτευμα, ἅπανταχοῦ Κικιννάτους ἐστὶν ὄρα». « Τοῦτο ἐνθυμίζει τοὺς προειρημένους (σελ. 44) Τζουλουφλοῦ - Μπαλτατζῆδας τοῦ Σουλτανικοῦ Σαραγίου.

Τὰ δὲ ἐνδύματα τῶν Αὐτοκρατόρων ἦσαν, ἀπὸ τῶν χρόνων ἀκόμη τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, λαμπρότατα καὶ πολυτελέστατα. Τὸ στέμμα ἢ διάδημα αὐτῶν ἦτον λιθοκόλλητον ὑπὸ τὴν πορφυρᾶν χλαμύδα, τὸ χαρακτηριστικώτατον τοῦτο τῆς βασιλικῆς ἀξίας γνῶρισμα, ἐφόρουν χιτῶνα χρυσοφαντον καὶ χρυσοκέντητον· τὰ ὀχήματά τῶν, αἱ στολαὶ καὶ τὰ ὄπλα τῶν περὶ αὐτοὺς δορυφόρων καὶ θεραπόντων ἦσαν ὁλόχρυσά· αἱ ἡμίονοι, αἱ τὸ ὄχημα αὐτῶν σύρουσαι, χρυσοφάλαροι καὶ κατάλευκοι. Τόσον δὲ ἄφευκτος ἦτον δι' αὐτοὺς ἡ τοῦ χρυσοῦ φαντασία, ὥστε, κατὰ τὴν ἐν Βλαχέρναις στέψιν τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐκλελοιπότων ἤδη ἐπὶ τοῦ ὀλεθρίου ἐκείνου ἐμφυλίου πολέμου πάντων τῶν χρυσῶν σκευῶν καὶ ὀπλῶν, ὅσα ἐκρίνοντο ἀναγκαῖα διὰ τὴν τελετὴν, μετεχειρίσθησαν ἀντ' αὐτῶν ξύλινα χρυσωμένα! ἄχρις οὗτο, λέγει, ὁ ἐν ἐνθυμοῦμαι πλέον ποῖος, συγγραφεὺς ἐκ τῶν νεωτέρων, κατεκάησαν ἐν τῇ τοῦ χρυσοῦ λάμπει, ὡς αἱ νυκτεριναὶ ψυχαὶ εἰς τὴν φλόγα τοῦ λύχνου.

Ἡ δὲ περὶ τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα ἐπίδειξις αὐτῶν καὶ μικροφιλοτιμία ἦτον τοσαύτη, ὥστε, ἀλούσης τῆς ΚΠ. ὑπὸ τῶν Λατίνων, καὶ τοῦ Ἰσακίου ἀπὸ τῆς φυλακῆς, ὅπου ἐστέναζε τέως τετυφλωμένος ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ υἱοῦ, ἀναβιβασθέντος πάλιν εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον, οἱ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἀπεσταλμένοι εὗρον αὐτὸν, λέγει ὁ Βιλλαρδουίνος » εἰ

« richement vestu, que par noiant demandast-on home plus richement
 » vestu . . . Des autres haultz homes et des haltes dames y avoit tant que
 » on n'y pooit son pié torner, si richement atornées que elles ne pooient
 » plus. »

Τὰ πλεῖστα τῶν ἐνδυμάτων τούτων ἦσαν, λέγει ῥητῶς ὁ Κωδινός, Μη-
 δοπερσικοασσύρια, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὀνόματά των ἦσαν βαρβαρόφωνα
 καὶ ἀλλόθροα, καθὼς θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον. Ἰδίως δὲ τὰ λεγόμενα ἐπι-
 λούρικα καὶ αἱ ἐπὶ κεφαλῆς φακεωλίδες. » διότι οἱ τῶν Μήδων κρίται ἐ-
 » φόρουν τοιαῦτα. Ἐν οὖν φακεωλίῳ ἐκάστω κρέμαται, κατὰ τὸ ἀριστερόν
 » μέρος, μαργέλλιον συρματεῖνον, τὸ ἕτερον τῶν ὠτων τοῦ φοροῦντος κα-
 » λύπτον (1). « Τὸ συρματεῖνον τοῦτο μαργέλλιον διετήρησαν καὶ οἱ Τοῦρ-
 κοὶ εἰς τὰ σαρίκια καὶ καβούκιά των.

Τὸ ἐπίσημον κάλυμμα ἰδίως τῆς κεφαλῆς τοῦ Αὐτοκράτορος ἦτον ἡ
 στέμμα (κορώνα) ἢ διάδημα, καὶ τοῦτο πολυώνυμον καὶ πολυειδές, μετα-
 σχηματιζόμενον ἄλλως ἄλλοτε, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ φοροῦντος. Ὁ Κω-
 δινός ἀναφέρει Κρινωνίαν, Φιάλην, Τετράφυλλον, Ὑπέρτερον, Τροπαιου-
 χίαν καὶ Ἰουστινιάνειον. Ἐν τούτων, τὸ συνηθέστερον, περιγράφει ὡς ἀ-
 κολούθως ἡ Ἄννα (2). » Τὸ μὲν γὰρ βασιλικὸν διάδημα, καθάπερ ἡμι-
 » σφαῖριον εὐγυρον, τὴν κεφαλὴν διαδεῖ πανταχόθεν, μαργάροις κοσμοῦμε-
 » νον, τὰ μὲν ἐγχειμένοις, τὰ δὲ καὶ ἐξηρτημένοις. Ἐκατέρωθεν γὰρ τῶν
 » κροτάφων ὀρμαθοὶ τινες ἀπαιωροῦνται μαργάρων καὶ λίθων, καὶ τὰς πα-
 » ρειὰς ἐπιξέουσι. Καὶ ἔστι τοῦτο ἐξηρημένον τι χρῆμα τοῖς βασιλεῦσι
 » στολῆς. « Διάδημα δὲ τοιοῦτο διὰ μαργαριτῶν καὶ λίθων τιμίων ἐφόρεσε
 » κατὰ πρῶτον Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, ἐπιτελέσας ἵππικόν εἰς τὰ γενέ-
 » θλια ΚΠ . . . Οὐδεὶς γὰρ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τοιοῦτόν τι ποτε ἐ-
 » φόρεσε, λέγει τὸ Ἀλεξανδρ. Χρονικόν. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Κεδρηνός.
 » Φασὶ δὲ Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν πρῶτον τῶν βασιλέων διαδήματι χρῆ-
 » σασθαι, καὶ μαργαρίταις καὶ ἄλλοις λίθοις περιεργότερον κοσμηθῆναι.
 » Ἀλλ' ὁ Γ. Λυδὸς (3) τὸν Διοκλητιανὸν λέγει πρῶτον » στέφανον ἐκ λίθων
 » τιμίας τῇ κεφαλῇ περιθεῖναι, ἐσθῆτά τε καὶ τοὺς πόδας ψηφῶσαι.

Τὸ περιφερές τοῦτο σχῆμα τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ τῆς κεφαλῆς καλύμ-
 ματος ὑπεχώρησε μετὰ ταῦτα εἰς τὸ πυραμιδοειδές, καὶ » ἡ περιμάργαρος
 » αὕτη πυραμὶς, εἰς ἣν, κατὰ τὸν Γ. Ἀκροπολίτην, καὶ λίθος ὑπερχάθη
 » ται κόκκινος, οὕσα ἐν » τῶν καιριωτέρων βασιλικῶν παρασῆμων, ἐκα-

(1) Δηλοῦν ὅτι ταμιεύεται πρὸς ἀκρόαν τῶν κατηγορουμένων καὶ ἀπόντων. (2) Β.δλ. Γ'.

(3) Ἐν τῷ Α'. Β.δλ. περὶ Ἀρχῶν τῆς Ῥωμ. Πολιτ.

λείτο κοινῶς, φαίνεται, καὶ Τ ο ὕ φ α (1). ὁ δὲ Χωνειάτης (2) τὴν ὀνομάζει πῖλον βαρβαρικόν· ὁ δὲ Ζωναρᾶς (3) καὶ ἄλλοι Τιάραν ὀρθίαν. Τὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ αὐτῆς ἐπικαθήμενον λίθον, καλούμενον Ἐ π ι σ φ α ῖ ρ ω μ α, ἐννοεῖ, φαίνεται, καὶ ὁ Καντακουζηνός, ὅταν διηγεῖται ὅτι » ἤλθε » ποτε βασιλεὺς ὁ νέος, τὴν συνήθη προσκύνησιν ἀποδώσων τῷ πάππῳ » (Ἀνδρονίκῳ τῷ πρεσβυτέρῳ ὁ νέος Ἀνδρόνικος). Εἰσιόντι δὲ τοῦ οἰκίσκου τὴν θύραν, ἐν ᾧ καθῆστο συνήθως ὁ Βασιλεὺς, ἐκ μαρμάρων οὖσαν » τὴν φλοιὰν ἡρμοσμένην, συμβέβηκε τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λίθον τῷ μαρμάρῳ προσαραχθῆναι. » Οἱ δὲ τῶν Σεβαστοκρατόρων καὶ τῶν Καισάρων στέφανοι, σποράδην ἔστιν ὅπου τῶν μαργάρων καὶ λίθων μετέχοντες, ἦσαν, κατὰ τὴν Ἄνναν (4), ἄνευ τοῦ ἐπισφαιρώματος. » Λιθίον » κόκκινον ὑπὲρ κεφαλῆς » εἶχεν ὡσαύτως καὶ ἡ καλύπτρα τοῦ τελευταίου τῶν ἐν ΚΠ. Λατίνων Αὐτοκρατόρων, Λατινικὴ τὸ σχῆμα, μαργάροις πεποιημένη, εὐρεθεῖσα μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἀκροπολίτην, ὁμοῦ καὶ τὰ κοκκοβαφῆ αὐτοῦ πέδιλα καὶ ἡ σπάθη, σαρικὸν κοκκοβαφές ἐνδεδυμένη προκάλυμμα. »

Ἡ δὲ λεγομένη Τ ρ ο π α ι ο υ χ ί α, εἶδος πτερωτῆς ἢ λοφωτῆς περικεφαλαίας, προσῆκε μᾶλλον στρατιωτικῇ ἐνδυμασίᾳ. Κεκάλυπται δὲ αὐτῇ οὐ μόνον ὁ Ἰουστινιανὸς αὐτὸς (5), ἀλλὰ καὶ ὁ Θεοδόσιος, καὶ ὁ Μαρκיאῖνος, καὶ ὁ Λέων, καὶ ὁ Ζήνων, καὶ ὁ Ἀναστάσιος, καὶ ὁ Ἰουστίνος ἐν τοῖς νομίσμασιν αὐτῶν.

Ἐν γένει δὲ μεταξὺ τῶν διαφόρων λιθάκων, ὅσοι ἐκόσμου τὰ αὐτοκρατορικὰ παράσημα καὶ ἐνδύματα, τὸν πρῶτον ἐπεῖχον τόπον οἱ μαργαρίται· οἱ δὲ ἀδάμαντες, τῶν ὁποίων ἀκόμη· δὲν ἐγνώριζον· ἵνα ἐκπυρσεύσωσι τὰς ἀκτῖνας διὰ τῆς ἐργασίας, ἦσαν σπάνιοι καὶ δευτερεύοντος λόγου ἄξιοι. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ σημερινὸς μέγας ἀδάμας τοῦ Σουλτανικοῦ πτεροθυσάνου· δὲν εἶνε, καθὰ θρυλλεῖται, τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οὔτε κανενὸς ἄλλου τῶν Γραικορωμαίων Αὐτοκρατόρων, καθὼς εἶπομεν καὶ ἐν ἄλλοις (6)· ἐν ᾧ » ὁ πολυθρύλλητος μαργαρίτης τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στέμματος, »

(1) Ἰδε σελ. 446 τοῦ Α' Μέρους. (2) Ἐν Ἀνδρονίκῳ τῷ Κομνηνῷ. (3) Β. βλ. ΙΖ' Ο. (4) Β. βλ. Γ'. (5) Ἰδε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, παρατεθεῖσαν ἐν σελ. 486 τοῦ Α' Μέρους· διότι τὸ διάδημα, ὅπερ φέρει ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ τῆς Ῥαβέννης Μουσείου, ὅπου εἰκονίσται διωροφωρῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν ἁγίων, ἔχει ἄλλο σχῆμα, καὶ εἶναι νομίζω τὸ λεγόμενον Κ α μ ε λ α ὕ κ ι ο ν (Τὰ στέμματα ἅπερ ὑμεῖς Καμελαύκια λέγετε, λέγει ὁ Κωνσταντῖνος). » Καμελαύκιον, λέγουσι πολυτίμιος κεκοσμημένον, ἐφόρει καὶ ὁ Τοτίλας, δ καὶ ἐστάλη, μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ, εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὸν Ἀναστάσιον ἐν τῇ Ἐκκλῃσ. Ἱστορ. (6) Ἰδε σελ. 164 τοῦ Α' Μέρους.

» ὃν Ὁ ρ φ α ν ὸ ν κατωνόμαζον«, κατὰ τὸν Βρυέννιον (1), περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, αἰχμαλωτισθέντος ὑπ' αὐτῶν τῷ 1070 Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους.

Τὸ στέμμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον καὶ οὐρανοκαταΐβατον εἶναι ἔλεγον πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐθνάρχας οἱ Γραικορωμαῖοι, ἐφόρει ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν ταῖς ἐπισήμοις μόνον ἡμέραις καὶ τελεταῖς ἢ προκύψουσιν· ἰδίως δὲ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων ἄχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, καθὼς καὶ τὸν σάκχον, χωρὶς ἵνα μεταχειρίζηται, καθὼς τὰς λοιπὰς ἡμέρας, ἄλλο φόρεμα. Ὅσακις δὲ ἐφόρει τὸ στέμμα, ἦτον συνήθεια ἵνα παρίστανται ἑκατέρωθεν αὐτοῦ δύο τῶν ἐντιμωτέρων ἀρχόντων, κρατοῦντες ἀσπίδα στρογγύλην, ἔχουσαν τὴν εἰκόνα τοῦ Αὐτοκράτορος ἐφιππον, καὶ κοντάριον, ἔχον κεχρυσωμένον τὸ ξύλον, ὃπερ ἐκαλεῖτο Ῥομφαία, οἱ δὲ κρατοῦντες αὐτὰ Ῥομφαιοκράτορες (2). Ἐπειδὴ δὲ, ἀπερχόμενος ἐπισήμως εἰς τὰς μεγάλας τῆς ΚΠ. Ἐκκλησίας μόνον κατὰ τὰς δώδεκα μεγάλας δεσποτικὰς ἢ θεομητορικὰς ἑορτὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐφόρει, κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν, τὸ στέμμα, ὁ μὲν Σιλεντιάριος ὀνομάζει διὰ τοῦτο τὰς ἑορτὰς ταύτας Θεοστέπτους· αἱ δὲ διατυπώσεις τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην Αὐλῶν τοῦ μεσαίωνος, Dies Coronae καὶ Curiae Coronatae. Ἄλλ' ἡ γνώμη τοῦ Δουκαγγίου, λαβόντος ἀφορμὴν ἐκ τῶν περὶ τοῦ στέμματος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου λεγομένων ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὅτι τὸ στέμμα τοῦτο ἐπετίθει ὁ Πατριάρχης τῇ τοῦ Αὐτοκράτορος κεφαλῇ, λαμβάνων αὐτὸ ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ Κιβωρίου τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἐξηρητημένων τοιούτων, ἀπερ ἀνέθετόν τινες τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ Αὐτοκρατορισσῶν, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπετίθετο πάλιν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ μετὰ τὴν λειτουργίαν, φαίνεται εἶναι ἀνυποστήρικτος, πρῶτον μὲν διότι οἱ Αὐτοκράτορες Θεοδόσιος ὁ νεώτερος καὶ Οὐαλεντιανὸς ἐν τῷ ἑαυτῶν θεσπίσματι (3) αὐταῖς λέξεσι διαβεβαιοῦσιν ὅτι »Dei templum ingressum foris arma relinquimus, et ipsum etiam dia-

(1) Α', 17. (2) Ἄν. Κομν. Βιβλ. Ι'. (3) Ἐκδεδομένῳ μετὰ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐ' Εἰσόδου Συνόδου.

φαίνεται ἀπίθανον ὅτι ἔμενε καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τῆς ἀκολουθίας ἀσχεπής.

Μετὰ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύραν, τὸ χαρακτηριστικώτατον σύμβολον τῆς Αὐτοκρατορικῆς ἀξίας ἦσαν τὰ πορφυρὰ ὑποδήματα, ἔχοντα κεντημένους » ἐκ πλαγίων, κατὰ τὰς κνήμας καὶ ἐπὶ τῶν ταρσῶν, ἀετοὺς διὰ λίθων καὶ μαργάρων », ἃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι θέμις, κατὰ τὸν Κωδινὸν καὶ Προκόπιον. Ἐκαλοῦντο δὲ Τσαγγαίαι· ἀλλ' ὁ νευρορράφος αὐτῶν δὲν ἐλέγετο Τσαγγάριος ἢ Σκυτεὺς ἀπλῶς, ὡς οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ Τσαγγαῖς, καὶ εἶχε (π' ὅ δὲ λόγος ἀγνοεῖται), λέγει ὁ Κωδινός) καὶ ἄλλην, ὅπως ἀσχετον πρὸς τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ, ἐπισπασίαν. » Ἐν γὰρ ταῖς εἰς τὰς διαφόρους Μονὰς προελεύσει τοῦ Αὐτοκράτορος, φέρων τὸ Διβέλιον (1), χωρὶς τοῦ σκουταρίου, ἐπὶ τῶν ὤμων πλάγιον, ἀκολουθούντων καὶ τινῶν ἐκ τῶν τῆς Αὐλῆς, προαπήρχετο καὶ ἀνέμενεν αὐτὸν, κατέχων ὁμοίως καὶ λαμπάδα βασιλικήν. Ἐρχομένου δὲ τοῦ βασιλέως, ἤπτεν αὐτὴν ἐπάνω τοῦ διβελίου, καὶ κατεῖχεν αὐτὸ ὀρθὸν ἄχρι τῆς ἀπολύσεως ἐκτὸς τῶν Ὠραίων λεγομένων πυλῶν. Ὑπέδεον δὲ τὰ ὑποδήματα ταῦτα εἰς τὸν νεωστὶ ἀναγορευθέντα Αὐτοκράτορα οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ οἱ εὐγενέστατοι τῶν Ἀρχόντων. Γνωστὸν δὲ ὅτι ἀπὸ τῶν ὑποδημάτων τούτων ἐγνωρίσθη καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Τῶν δὲ λοιπῶν τοῦ Αὐτοκράτορος ἐνδυμάτων ἦσαν καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ ὀνόματα διάφορα, συμμεταβαλλόμενα ἐκάστοτε πρὸς τὸν ἐπικρατοῦντα συρμόν καὶ τὰ παρεισαγόμενα ξένα τὸ πλεῖστον ἔβη. Ἐν γένει δὲ τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ εὐφόρητα Ἑλληνικὰ καὶ Ῥωμαϊκὰ ὑπεχώρουν εἰς τὰ στενὰ καὶ ἀσκήματα Σκυθικὰ καὶ Ἀσιανὰ. Τὴν ζωγραφικὴν χλαμύδα καὶ τήβεννον διεδέχθησαν τὰ Καββάδια (2), τὰ Ταμπάρια, τὰ Σκαραμάγκια (3),

(1) Ἴδε κατόπιν. (2) Τὰ ὅποια εἶχον λάβει ἰδίως ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων. (3) Εἶδος ἐπαυροφόρου, κυρίως διὰ τὴν βροχὴν, καπότα ἢ γιαγμουρλουκι, διότι εἶχε καὶ κουκκουλάν. Ὅθεν ὁ Βυριγέριος Τέντζας (Berangerius de Intensis) ὁ Κατελλάνος, τιμηθεὶς ὑπὸ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου Μέγας Δούξ, δυσταρεστηθεὶς ὕστερον, » συγχὸν μυκτῆρα ἐμφαίνων, λέγει ὁ Παχυμέρης, ὡς καὶ ὅταν κἀδὼν τῇ σκαρχμαγγίῳ κατὰ θαλάσσης ἐπὶ γέλωτι χρᾶσθαι ». Κατὰ τὸν Ἀχμέτ (Ὁνειροκρ. ρλά καὶ ρνή), ἦτον συνώνυμον τοῦ Καββάδιν καὶ μεταξωτόν. Τὸ δὲ Γλωσσάριον τοῦ Κυρίλλου λέγει: » Τρίδυνες, περιδλήματά τινα, τῶν μὲν ῥητόρων ἐρυθροὶ τε καὶ φοινικοί, » φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. Παράσημον δὲ τοῦτο ἦν αὐτοῖς καθ' ἐκάστην φορούμενον, ὡς τοῖς πολιτευομένοις τὸ νυνὶ Σκαράμαγκον. Ὁ δὲ Μεύρσιος φρονεῖ ὅτι τὸ τοῦ Κωδινοῦ Σκαράνικον εἶν' ἐσφαλμένον ἀντὶ Σκαρχμαγγιον. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι Σκαρχμαγγάδες ὠνομάζοντο οἱ κατασκευάζοντες αὐτά, καθὼς οἱ τὰ καλλίγια Καλλιγάδες καὶ οἱ τὰ τεγγία Τσαγγάριοι ἢ Τσαγγάδες.

αἱ Γρανάτσαι (1), ὁ Λαπατσᾶς (2), τὰ Τσιτακία, τὰ ὁποῖα πρώτη ἡ Χαζάρα σύζυγος τοῦ Κοπρωνύμου εἰσήγαγεν εἰς τὸ Παλάτιον (3) κλπ., ὅλα κακοφωνότερα (καὶ ἔδεν ἡξέυρω, τῇ ἀληθείᾳ, διατὶ φρονῶ ὅτι) καὶ ἀσχημότερα ἐν τοῦ ἄλλου. Εἰς ταῦτα προσθετέον τὸ Τριβλάτιον, χρυσοσωληνοκέντητον διὰ λίθων καὶ μαργάρων *κολόβιον*, καλούμενον ἄλλως καὶ Βότρυς, τὸ ὁποῖον ἐφόρει κατ' ἔθος ὁ Αὐτοκράτωρ τῇ Δευτέρᾳ τῆς Διακαινησίμου. Ὁ δὲ Λῶρος, φόρεμα καὶ τοῦτο ἰδιαίτερον τῶν Αὐτοκρατόρων, ἀπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν χρόνων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἔχει τὴν ἀρχὴν 'του ἴσως ἀπὸ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συνείθιζον 'να φέρωσι διπλωμένην τὴν χλαῖναν (τόγαν) αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πάλαι. Συνίστατο δὲ εἰς τε πλατὺ καὶ μακρὸν λωρίον ὑφάσματος, τὸ ὅποιον, διερχόμενον ὑποκάτωθεν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος καὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς εἰς τὸν ἀριστερὸν ὤμον, ἐσταυροῦτο πάλιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, καὶ ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν ὤμων, καθὼς ἡ χλαῖνα. Ἀγνοῶ δ' ἐντελῶς τί εἶδους φόρεμα ἦτον τὸ Δεθητίσιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνέδυσαν οἱ Πραιπόσιτοι τὸν Βασίλειον, μέλλοντα στεφθῆναι βασιλέα ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ. Ἀνδρόνικος δὲ ὁ Α' ὁ Κομνηνός, ἐξελθὼν εἰς ὑπάντησιν τοῦ Πατριάρχου, λέγει ὁ Χωνειάτης, » στολὴν ἡμφίεστο σχιστὴν ἰοθάφινον, ὑφῆς τῆς Ἰβηρικῆς, » εἰς γόνατα καὶ γλουτοὺς καταβαίνουσαν, καὶ πυκάζουσαν τὰ ἑως βραχιόνος». Τὰ δὲ Κλαπωτὰ νομίζω εἶναι τὰ Τουρκιστὶ Κλαπουδάν.

Ἐπὶ πάντων δὲ τούτων ἐπεκράτει τὸ ἀλουργὸν τῆς πορφύρας χρῶμα, προσδιωρισμένον ἰδίως διὰ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν οἰκογένειάν 'του· ὅθεν πορφυρᾶ (ἐρυθροβαφῇ) ἦσαν ὅχι μόνον τὰ φορέματα καὶ τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ τε καὶ τῆς βασιλίδος καὶ τῶν βασιλοπαίδων, καὶ αἱ ἐφεστρίδες (Χάσαι) τῶν ἵππων 'του, καὶ τῶν ὀχημάτων 'του τὰ στεγάσματα, καὶ αἱ σκηναί 'του, καὶ τῶν διαιτημάτων 'του τὰ στρωσίδια καὶ παραπετάσματα κλπ. ἀλλὰ καὶ τὰ μάρμαρα καὶ οἱ κίονες τῶν κοιτῶνων 'του, καὶ ἰδίως ἡ αἵθουσα ὅπου κατὰ πρῶτον ἐβλεπον οἱ Πορφυρογέννητοι ἐξ αὐτῶν τὸ φῶς, καὶ τέλος αἱ λάρνακες, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐθάπτοντο ἀποθανόντες. Ἡ πρὸς τὴν

(1) καὶ (2) Τὸ φόρεμα τοῦτο ἦν Ἀσιατικόν, καὶ τὰ μανίκιά 'του ἔφθανον ἄχρι τῶν ἀστράγαλων, καὶ τοῦ μὲν Αὐτοκράτορος ἐκρέμαντο, τῶν δὲ λοιπῶν ἦσαν ὀπισθεν ἐμπηγμένα ἐντὸς τῆς ζώνης. Μόνος ὁ Δομέστικος εἶχε κρεμάμενον τὸ ἐν μανίκιον. Κατὰ τὸν Boulanger, ἀμφότεραι αἱ λέξεις εἶναι Συριακαί: *Χαράνατζάχ* (πλατεῖα χλαμύς), *Λάππατζάχ* (στενὴ χλαμύς). Ἴδε τὰς εἰκόνας παρὰ τῷ Gretzer. Κατὰ τὸν Goar, ἡ Γρανάτσα παρήχθη ἴσως ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ *Granito*, πολυτίμου ὑφάσματος, χρυσῷ ἐνυφασμένου. (3) Περὶ τῆς λέξεως ταύτης ἀπορεῖ ὁ τελευταῖος τοῦ Πορφυρογεννήτου σχολιαστής, καὶ τοι εἰδήμων τῆς Τουρκοπερσικοπραδικῆς, μὴ ἐνθυμηθεὶς ἴσως τὸ Τουρκικὸν *Τεϊτσέκ*.

βαφήν δὲ ταύτην προσδιωρισμένη πορφύρα ἦτον ἡ σπανιωτέρα καὶ λαμπροτέρα, καὶ τὸ γνήσιον (verum) αὐτῆς βάμμα ἐτιμάτο, κατὰ τὸν Προκόπιον (1), εἰκοσιτέσσαρας χρυσοῦς ἡ οὐγγία, ἐν ᾧ ἡ πρόστυχος καὶ κοινὴ εἶχε μόνον ἕξ. Οἱ ἀλιεῖς δὲ αὐτῆς (Κογχυλεῦται) καθὼς καὶ οἱ βαφεῖς (Ὁξυβάφοι) ἦσαν ἀφορολόγητοι. Καὶ οἱ Αὐτοκράτορες ἦσαν τόσον ζηλότυποι δι' αὐτήν, ὥστε οὐ μόνον τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' οἶκον ἀπλῶς διατήρησιν εἶχον ἀπηγορευμένην αὐστηρότατα διὰ νόμου, τοῦ ὁποίου ἡ παράβασις ἐλογίζετο ἐγκλημα καθοσιώσεως καὶ ἐτιμωρεῖτο ὡς τοιοῦτο.

Τὸ δὲ Βλαττίον (γραφόμενον καὶ Βλατίν καὶ Βλαντίν) ἦτον ὕφασμα ὀλομέταξον, ἐξάμιτον (ἀπλάξι, βύσσοις). Τὰ Βυζαντινὰ ἦσαν τὰ περιφημότερα, καθὼς καὶ τὰ τῆς Συρίας. Τὸ δὲ χρυσοῦν Βλαττίον ἦτον τὸ πολυτελέστερον τῶν ὕφασμάτων. Ἱμάτιον δὲ, ἔχον παρυφήν (οὐβίαν) ἐκ Βλαττίου, ἐλέγετο Βλαττόσημον, καθὼς ἦσαν καὶ βιβλία Βλαττένδυτα. Ὁ ὑφαίνων ἡ ἐμπορευόμενος Βλαττία ἐλέγετο Βλαττίας· ἡ δὲ ἀγορὰ ἡ τὸ ἐργαστήριον, ὅπου ἐπωλοῦντο, Βλαττοπωλεῖον.

Στενόμακτρα παρομοίως εἶχον καταντήση καὶ τῶν βασιλισσῶν τὰ ἐπίσημα φορέματα, καθὼς βλέπομεν εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι, ὅταν ᾖσαν ὑπόχρεοι νὰ συμπαραρευρεθῶσι μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὰς τελετὰς καὶ τὰς ἐν πομπῇ ὑποδοχὰς καὶ προελεύσεις, ἐνεδύοντο ὅπως αὐταὶ ἡρέσκοντο καὶ ὅπως τὰς ὠδήγει ὁ συρμός καὶ ἡ εἰς τὸ φύλον αὐτῶν ἐμφυτος φιλαρέσκεια καὶ φιλοκαλία (2). Ἐν δὲ ταῖς παραστάσεσιν, ὁσάκις παρῆσαν στεφηφοροῦσαι, ἐκράτουν, κατὰ τὸν Κωδινὸν (3), »βαῖον» χρυσοῦν, ἔχον τε ἀπὸ τῆς κορυφῆς καὶ κάτωθεν, ὅσον σπιθαμιαῖον μῆκος, »μαργαριτάρια καὶ λιθάρια ἐμπεπηγμένα κυκλόθεν», ἐν ᾧ ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅταν μὲν ἦτον ἐπισήμως ἐνδεδυμένος, ἐκράτει ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ τὸν Σταυρόν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τὴν λεγομένην Ἀκακίαν· ἐν δὲ ταῖς καθημέραν παραστάσεσι ῥάβδον (δικανίκιον) ἐπὶ χρυσοῦ, »οὐ βαρεῖάν τινα καὶ σκληράν,» λέγει Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ἐλαφρὰν καὶ μαλακὴν, διὰ τὸ πατὶς »δευτικὸν ἐν πραότητι». Περὶ τοῦ δικανικίου τούτου θέλομεν ἀναφέρει κατόπιν καὶ ἄλλο τι περίεργον.

Τῶν δὲ Αὐλικῶν καὶ ἀρχόντων οἱ βαθμοὶ διεκρίνοντο μᾶλλον ἀπὸ τοῦ χρώματος καὶ τῆς ὕλης ἢ ἀπὸ τοῦ σχήματος τῶν ἐνδυμάτων. Ὁ Πανυπερσέβαστος, λόγου χάριν, ἐφόρει κίτρινα (»Ενδύμασι γὰρ καὶ πεδίλοις

(1) Μυστ. Ἱστορ. (2) Ἰδε, π. χ. τὴν εἰκόνα τῆς βασιλίδος Ἀννης, τῆς συζύγου Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ἐν σελ. 542 τοῦ Α' Μέρους. (3) ΙΖ', 21.

» αὐτὸν [Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνόν, τὸν ἑαυτοῦ ἀνεψιόν, ὁ Παλαιολό-
 » γος Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος], καὶ ὅσα τὸν ἵππον τούτου κοσμεῖ, κί-
 » ροῖς τοῖς ἅπασι χρῆσθαι κεχάρισται, ἣν ἡ διασημότατος ἐν τοῖς περὶ τὸν
 » βουσιλέα εὐγενέσι», λέγει ὁ Γρηγοράς). ὁ Πρωτοβεστιάριος πράσινα ἰ
 Μέγας Πριμηκήριος βερυκοκκόχροα κλπ. Τοῦτο ὅμως ἀληθεύει διὰ τοῦς
 ἀνωτέρους μόνον· διότι οὗτοι μὲν »ἐφόρουν, ὅτε ἠθούλοντο, καθβάδια, ὅτε
 δὲ ἐπιλούρικα, τὰ ἄλλως Ἑ π α ν ω κ λ ί β α ν α («Ἐπιθωρακίους στο-
 » λας», κατὰ τὸν Νικήταν). οἱ δὲ κατώτεροι οὐχ οὕτως», ἀλλὰ πάντοτε
 ὁμοίοςχημα καὶ ὁμόχροα, καθὼς σήμερον οἱ στρατιωτικοί.

Ἄλλ' ἡ ποικιλία τῶν ἐνδυμάτων τούτων ἦτον τοσαύτη, καὶ ἡ περὶ αὐτὰ
 κενοσπουδία τινων Αὐτοκρατόρων τόσον ἐπινοητική, ὥστε βιβλία ὀλόκληρα
 ἔδεν ἀρκοῦσι πρὸς ἀπλήν μόνον ἀπαρίθμησην αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως ὑποτεθῇ
 τις ἔχων ὀρεξιν, ἴσως διὰ τὰς λέξεις μόνον καὶ ὑπὸ φιλολογικὴν μᾶλλον
 ἐποψιν, ἵνα τὰ ἐπεξέλθῃ, Ὡ ! μετὰ πόσης χαρᾶς θέλουσι τῷ προσφέρει
 τὴν συνδρομὴν αὐτῶν ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ὁ Κωδινός, εἰς τοὺς ὁποίους
 καὶ παραπέμπομεν διὰ τοῦτο τὸν βουλόμενον, ἀφ' οὗ πρῶτον, »γεύματος
 ἔνεκα», ἐπάρωμεν ἀπὸ τοῦ Βεστιαρείου ἢ μᾶλλον Ρουχαρείου μίαν στο-
 λήν, καὶ ἐνδύσωμεν τὸν (ποῖον μᾶλλον; ἔστω τὸν) Δεσπότην, εἰς πόδας
 ἐκ κεφαλῆς: » Σκιαδῖον ὀλομάργαρον, τοῦ ὁποίου ὁ ἀῆρ (1) ἔχει τὸ ὄνομα
 » τοῦ Δεσπότης χρυσοκλαθαρικόν, συρματέινον· τὰ δὲ σεῖα (2), οἷα καὶ τὰ
 » βασιλικά, πλήν τοῦ κόμπου τῶν φοινίκων· ἱμάτιον ἢ ροῦχον κόκκινον,
 » ὥσπερ καὶ τὸ βασιλικόν, μετὰ ρίζων (3), ἄνευ τῶν στρατηλατικῶν (4).
 » ταμπάριον (5) κόκκινον, μετὰ μαργελλίων (6)· κάλτζαι κόκκιναι· ὑπο-
 » δήματα διβολέα, χρώματος ὀξέος καὶ λευκοῦ, ἔχοντα ἀετοὺς μαργαρι-
 » ταρεῖνους ἐκ πλαγίων τε καὶ ἐπὶ τῶν ταρσῶν, ἥτοι ἐπάνω τῶν ὑποδημά-
 » των τῶν μυζακίων (; !): τὰ σίδηρα τῶν περνιστηρίων, οἷα καὶ τὰ βασι-
 » λικά· τὰ δὲ περνιστηρόλουρα, διβολέα . . . Κατὰ δὲ τὰς ἐορτάς, σκα-
 » ράνικον χρυσοχοῖκόν (7), λιθάρια καὶ μαργαριτάρια ἔχον, οὕτω λεγό-
 » μενα, περίχυτα· τὸ δὲ καθβάδιον ὀξὺ μαργαριταρεῖνον κλπ.».

Ἄλλὰ πρόκειται ἵνα ἱππεύσῃ, καὶ ἰδοὺ δύο Στράτωρες προσάγουσι τὸν
 ἵππον αὐτοῦ ἀπὸ τῶν χαλινῶν παρὰ τὸν βατῆρα. » Ἡ σέλλα τοῦ ἵππου
 » αὐτοῦ διβολέα, μετὰ ἀετῶν μαργαριταρεῖνων ἐμπροσθέν τε καὶ ὀπισθεν
 » καὶ εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τῶν ἰδρομαχίνων, ἔχουσα καὶ μαργέλλιον ἐμ-

(1) Ἡ ζώνη, τὸ σειρήτιον, ἃτε δὴ περιέχουσα αὐτὸ, ὥσπερ ὁ ἀῆρ τὴν γῆν ! (2) Αἱ ἐκατέ-
 ρωθεν ἀπληρωμέναι μαργαριταρεῖναι φοῦνται. (3) Κλαδίον. (4) Ἀετῶν. (5) Χλαμύδα.
 (6) Παρυφῆς, οὔϊας. (7) Ἰδεε σελ. 405. Τὸ χρυσοχοῖκόν εἶνε συνώνυμον τοῦ ἐν ἄλλοις

» προσθέν τε καὶ ὀπισθεν, ὡς καὶ ἡ βασιλική, οὐ μὴν καὶ μετὰ μαργάρων
 » τὸ κοπριτόριον (1). αἱ σκάλαι, οἷαι καὶ αἱ βασιλικαί· ἐπὶ δὲ τοῦ μετώπου
 » τῆς κεφαλαρέας τοῦ χαλιναρίου, διβολέας καὶ αὐτῆς, ἀπηώρηται τοῦφα
 » μετὰ φοινίκων, οἷα καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ, οὐ μὴν δὲ καὶ κόμπωσιν. Τὸ
 » δὲ τῆς σέλλας ἐπανωσκέπιον, λευκὸς κάμπος ἢ πεδίον, μετὰ ἀετῶν κοκ-
 » κίνων μικρῶν· ὡσαύτως καὶ ἡ τέντα αὐτοῦ λευκή, ἀετόπουλα γέμουσα
 » ἐρυθρᾷ».

Πῶς σὰς φαίνεται ; ἔχετε ὄρεξιν ἵνα προχωρήσωμεν ; ἡ φωνάζετε ἤδη :
 » Αἰβοῖ, τουτί καὶ δὴ χωρεῖ τὸ κακόν ! » Τί λέγουσιν ἰδίως οἱ ζωγράφοι ἡμᾶς ;
 Ἐὼν βαστᾷ ἡ καρδιά ἵνα ἀναλάβωσι τὴν ἀπεικόνισιν τῶν προσώπων τῆς
 παραδόξου ταύτης Αὐλῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔχομεν τόσην ὥραν, ἀφ' ὅτου
 περιφερόμεθα, καθὼς ἀπεικόνισεν ὁ φίλος ἡμῶν καλλιτέχνης Ι. Βρεντήσιος
 εἰς εἰκοσιδύω πλάκας, συναρμολογήσας αὐτάς λαμπρότατα καὶ ἐκδούς κε-
 χρωματισμένας εἰς μεγαλοπρεπέστατον σχῆμα τῷ 1856, τὰ ἀνδρείκελα
 τῶν ποτὲ ὑπαλλήλων τῆς Πύλης καὶ τοῦ Στρατοῦ, ἀπὸ τῆς περιέργου
 συλλογῆς (ἐλμπιρεὲ ἀττικά) τῆς ἀπὸ τοῦ Ἱπποδρόμου εἰς τὴν πρώτην
 τοῦ Βυζαντινοῦ Σαραγίου αὐλὴν μετακομισθείσης πρό τινων ἐτῶν ; Ἐὰν τὸ
 ὑπόσχωμαι, ὑπόσχωμαι καὶ ἐγὼ ἵνα ἐκδώσω σχολιασμένον, ἐὰν ζήσω,
 τὸν φίλον μου Κωδινόν.

Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἐνεδύσαμεν ἤδη ὅπωςδὴποτε τὰ κυριώτερα πρόσωπα τοῦ
 θεάματος, καὶ ὁ ἀναγνώστης εἶχε τὴν ὑπομονὴν ἵνα ἡμᾶς παρακολουθήσῃ
 ὀπισθεν τῆς σκηνῆς, ἃς εἰσαγάγωμεν αὐτὰ ἤδη καὶ ἐπὶ τῆς θυμέλης, ὅπου
 πρόκειται ἵνα διδάξωμεν τὸ δρᾶμα τῶν τελετῶν καὶ τῆς ἐθιμοταξίας τῆς
 τε Βυζαντινῆς καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐλῆς, ἀφ' οὗ πρῶτον μεταβῶμεν ἀπὸ
 τοῦ Παλατίου εἰς τὸ Πασσᾶ - καπουσοῦ καὶ ἱστορήσωμεν τὰ διάφορα Ὑ-
 πουργεῖα, τὰ συγχροτοῦντα τὴν λεγομένην Ὑψηλὴν Πύλην.

Χρυσοκλαβητικοῦ (Καμπαραλὺ, λέγουσιν οἱ Τοῦρκοι).

(1) Couverture, Χάσας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἡ Πύλη.

Η Πύλη, ἡ ἄλλως καὶ Ὑψηλὴ Πύλη (Μπάμπ-ὕ-ἄαλῃ) αὐτὴ ἀναλογεῖ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς πρὸς τὸ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις Συμβούλιον τοῦ Στέμματος ἢ Ὑπουργεῖον, καὶ ἀποτελεῖ τὸ προσωπικὸν τῆς τοῦ Κράτους Κυβερνήσεως. Ὀνομάσθη δὲ οὕτω, διότι οἱ πρῶτοι Σουλτάνοι ἐδέχοντο τοὺς μεγιστάνας αὐτῶν εἰς τὰ προθύρα τῆς σκηνῆς τῶν, ὡς μὴ χωροῦντας ἐντὸς αὐτῇ, καθὼς καὶ κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔτη, μὴ πῶ ὑπάρχοντος ἰδιαίτερου Ἀρχείου διὰ τὸν Πρωθυπουργὸν καὶ τοὺς Ὑπουργοὺς, ἐδέχετο οὗτος τοὺς ξένους Πρέσβεις ἔσθωθεν τῶν προθύρων καὶ πλησίον τῆς Πύλης τῆς δευτέρας τοῦ Σαραγίου Αὐλῆς, ὅπου καὶ τὸ Κουτμπέϋ-Ἀλτὺ, εἰκονίζον τὰς τῶν πρῶτων Σουλτάνων σκηνάς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφιλεύοντο οἱ πρέσβεις, ἐδικάζοντο αἱ εἰς τὸν Σουλτάνον ἢ τὸν Ἐπίτροπόν του ἐκκαλούμεναι δίκαια καὶ ἐμοιράζετο τῶν Γενιτσάρων ὁ λουφές. Ὅμοίως δὲ καὶ παρὰ τοῖς πάλαι Πέρσαις, ἡ Αὐλὴ καὶ τὰ ὑπουργεῖα ἦσαν Ἐπιθύραις Βασιλέως, καὶ ἐκεῖ ἐθεωροῦντο ὅλαι αἱ ὑποθέσεις καὶ ἐνεφανίζοντο οἱ ζητοῦντες ἀκρόασιν παρὰ τοῦ Κρατοῦντος ἢ τῶν παραδυναστευόντων.

Λέγεται δὲ καὶ Διβάν, καὶ συνέκειτο, κυρίως μὲν καὶ κατ' εὐρυτέραν ἐκδοχὴν, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων πολιτικῶν ὑπαλλήλων, διηρημένων εἰς πέντε τάξεις ἢ βαθμοὺς, ἀναλογοῦντας πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς, ὡς καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ· συνήθως δὲ ὑπὸ τοῦ Βεζίρη, ὡς προέδρου, καὶ τῶν ἑξῆς κυριωτέρων Ὑπουργῶν:

τοῦ Κεαγιά-μπεη,

τοῦ Ρεῖζ-ἐφέντη,

τοῦ Δεφθερδάρη,

τοῦ Μπείλικτσῆ,

τοῦ Νισσαντζῆ,

τοῦ Τσαοὺς-μπασῆ, καὶ

τοῦ Καπετάν-πασσᾶ, ὅτε ἔδεν ἀπεδήμει τῆς πρωτευούσης· Περὶ ἑνὸς ἐκαστοῦ αὐτῶν λέγομεν ἐφεξῆς, ἀφ' οὗ σημειώσωμεν ὅτι, κατὰ τὴν τότε τάξιν, ὁ Βεζίρης, ὡς ἔχων ἅπασαν τῶν πραγμάτων τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν καὶ εὐθύνην, ἦτον ὁ μόνος καὶ κυρίως Ὑπουργός, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν

Ο Βεζιρης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ὡς τόσοι αὐτοῦ ὑπάλληλοι καὶ ἐτέλουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς 'του. 'Επειδὴ λοιπὸν τὸ κυριώτερον μετὰ τὸν Σουλτάνον πρόσωπον, ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους, ἦτον

ὁ Βεζίρης,

(ᾧς) ἱστορήσωμεν πρῶτον τὰ κατ' αὐτόν. 'Η λέξις Βεζίρ σημαίνει κατὰ γράμμα *ἀχθοφόρον*, *Baiulum*, *Chargé des affaires*. Αὐτὸς ἦτον ὁ ἀντιπρόσωπος (*alter ego*) τοῦ Σουλτάνου, ἐπομένως ἡ σκιά τῆς σκιάς τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν κοσμικὴν μόνον ἐξουσίαν· αὐτὸς κυρίως ἦτον ὁ Κυβερνῶν, ἀλλὰ κυβερνῶν ἐν ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου, ὃς τις ἦτον ὁ Βασιλεύων. 'Ὡς ἐνόμων δὲ εἰς ἑαυτὸν, παρεκτὸς τῆς διοικητικῆς, καὶ τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν νομοτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἦτον, καὶ εἶνε ἀκόμη, τὸ κέντρον τῆς κυβερνητικῆς ἐνεργείας, τὴν δὲ ἀπόφασιν αὐτοῦ (φερμάν) μόνον Χάττι - σσερίφ ἠδύνατο 'να ἀναιρέσῃ. Αὐτὸς ἦτον ὁ γενικὸς στρατάρχης, ἔχων ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου. 'Ηδύνατο ἐπομένως 'να παύσῃ, 'να ἐξορίσῃ ἢ καὶ 'να φονεύσῃ πάντα ὑπάλληλον, καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχιευνοῦχον, τοῦτον ὁμῶς, ὡς προείπομεν, ἐξω τοῦ Σαραγίου· αὐτὸς διεύθυνε τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ Κράτους πολιτικὴν καὶ τὰς μετὰ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων σχέσεις. 'Ἐχων δὲ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς 'του, καθὰ προεῖρηται, τὸν Κεαγιά-μπην, τὸν 'Ρεῖζ-ἐφέντην καὶ τὸν Δεφθερδάρην, αὐτὸς μόνος ἀνταπεκρίνετο μετὰ τοῦ Σουλτάνου ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας.

'Η ἐπίζηλος, ἀλλ' ἐπίμοχθος, ἐπικίνδυνος καὶ προσωρινὴ αὕτη θέσις ἐπενόηθη ὑπὸ τῶν πρώτων Σουλτάνων, ὅπως, ἀποφορτίζοντες ἐπὶ τοῦ *ἀχθοφόρου* τούτου τὸ βᾶρος τῆς διοικήσεως καὶ τὰ καθέκαστα τῆς ὑπηρεσίας, ἀσχολῶνται αὐτοὶ ἀπερισπάστως εἰς τὰς στρατείας καὶ κατακτήσεις. Πρῶτος δὲ Βεζίρης ὑπῆρξεν ὁ 'Αλλὰ-ἐδ-δίν, ἀδελφὸς πρεσβύτερος τοῦ 'Ορχάν, τὸν ὁποῖον, παραιτηθέντα τοῦ θρόνου, ἐπεφόρτισεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὡς ἐπίτροπόν 'του, διὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους. Οἱ Βεζίραι ἐχρησίμευσον, ἐκτὸς τούτου, κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, καὶ ὡς πρόχειρα θύματα, προσφερόμενα εἰς τὴν λύσσαν τῶν Γενιτσάρων καὶ τοῦ στρατοῦ, καὶ αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν πίπτουσαι ἐσῶζον τὸ ἄτομον τοῦ Κρατοῦντος, ὡςάκις ἡ ἀποτυχία ἐν ταῖς μάχαις, ἢ γογγυσμοὶ διὰ φορολογίας ἀδίκους καὶ ἄλλας καταπιέσεις, ἀπῆλθον ἐξίλασμον τῆς κοινῆς κατακραυγῆς. Διότι ὁ Βεζίρης εἶχε, καθὼς καὶ ἔχει ἀκόμη, φυσικοὺς αὐτοῦ ἐχθροὺς τοὺς λεγομένους *Ἰτσερλὺ* (τοὺς ἐντὸς τοῦ Σαραγίου, τοὺς *Αῦλικούς*), οἱ ὁποῖοι 'δὲν ἔχαναν εὐκαιρίαν, ὡςάκις 'δὲν συνεγεννοῦντο μετ' αὐτοῦ, ὅπως 'τὸν καταστρέψωσιν.

Ὅποια δὲ ἦτον ἡ ἰσχὺς αὐτῆ τοῦ Βεζίρη, καὶ μέχρι τίνος ἐχρῶντο καὶ κατεχρῶντο αὐτῆς πολλοὶ τῶν κατὰ καιροὺς ὑψωθέντων εἰς τὴν ὑπατον ταύτην θέσιν, ἀποδεικνύουσιν ἀρκούντως ὅσα περὶ τῆς ὕβρεως καὶ τοῦ πλούτου τινῶν ἐξ αὐτῶν ἀνεφέραμεν παραδείγματα ἐν τε τῷ λοιπῷ τοῦ πονήματος ἡμῶν σώματι σποράδην καὶ ἐν τῷ Χρονολογικῷ Καταλόγῳ τῶν Βεζιρῶν, ὃν προσηρτήσαμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ Β'. Μέρους (1), οἷς προστεθείσθω καὶ τὸ ἐξῆς ὡς ἐπίμετρον. Ὁ ἐπὶ Σουλτάν-Ἀχμέδ τοῦ Α' Μέγας Βεζίρης Δερβίση-πασσᾶς εἶχε μέγα συμφέρον ἵνα μὴ στρατεύσῃ αὐτοπροσώπως τῷ 1606 κατὰ τῶν Αὐστριακῶν· ἀλλ' ὁ Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμης, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ὁ Βεζίρης εἶχε διορίσῃ πρὸ μικροῦ ἄλλον, ἐγνωμοδότησεν ἐπὶ Διβανίου τὸ ἐναντίον. "Ὅλον δὲ τὸ ἐπίλοιπον σῶμα τῶν Οὐλεμᾶ ὑπεστήριξαν τὴν ἔφεσιν τοῦ Βεζίρη· εἰς δὲ αὐτῶν ἡρμήνευσε τὰ αἰσθήματα τῶν λοιπῶν διὰ τοῦ ἐξῆς ἐπιχειρήματος: » Πολυχρόνιε Αὐθέντα, σὺ εἶς ὁ ἥλιος » τοῦ Κόσμου· μέινε λοιπὸν ἀκίνητος ἐν τῷ κέντρῳ σου, καὶ πέμψον μό- » νον τὰς ἀκτῖνάς σου πανταχόθεν, ἵνα διαλύσῃς τὸ σκότος. «

Καὶ ἀληθῶς ὁ Βεζίρης εἶνε τὸ κέντρον, περίξ τοῦ ὁποίου στρέφεται πᾶσα ἡ Κυβερνητικὴ μηχανή, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖται πᾶσα κυβερνητικὴ πράξις, καὶ αὐτὴ ἡ κατ' εὐθείαν (progreio motu) ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐκπηγάζουσα. Ὅθεν καὶ εἶχεν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους ἀξιωματικούς καὶ ὑπῆρέτας ἐν τῇ Αὐλῇ· του, ἐν οἷς καὶ 400 Δελήδες καὶ 600 Τσαούσας, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τσαούσ-μπασση, οἱ τινες ἐχρησίμευον ὡς γραμματοκομισταί, κλητῆρες καὶ εὐταξίαι, καὶ ἦσαν οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν Βεζιρικῶν διαταγῶν, στελλόμενοι ἐνίοτε καὶ ὡς ἀπεσταλμένοι εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Αὐλάς. Οἱ Τσαούσαι οὗτοι ἐπὶ Ὀσμὰν τοῦ Α' ἦσαν ὠπλισμένοι διὰ τόξου καὶ βελῶν, ξίφους καὶ σιδηρᾶς κορύννης (τοπούζ). Εἶχον δὲ τοιοῦτους καὶ οἱ Πασσάδες καὶ ἐπομένως καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Λακίας· κατὰ μίμησιν δὲ τῶν Σελζουκιδῶν Σουλτάνων, καὶ οἱ Βυζαντινοί, καθὼς εἶπομεν, Αὐτοκράτορες. Διὰ δὲ τὰς ἐπαρχίας κυρίως ἦσαν προσκείμενοι εἰς τὴν Πύλην, ὡς γραμματοκομισταὶ ἢ ταχυδρόμοι, πρὶν ἔτι συστηθῶσι τακτικὰ ταχυδρομεῖα ἐν τῇ Τουρκίᾳ, διακόσιοι ἄγγελοι ἢ, κατὰ τοὺς παλαιούς Πέρσας, Ἀγγαροί, καλούμενοι κοινῶς, καθὼς προείπομεν, Τ ἄ τ α ρ ο ι, ὅχι διότι καὶ ἦσαν ἀληθῶς ἐκ τῆς Ταταρίας, ἀλλ' ἵσως διότι, τῶν Τατάρων ἰδίως ἐχόντων ἐκ παλαι φήμην ἀκαταβλήτων ἱππέων, ἐφόρουν καὶ αὐτοὶ τὸ κυλινδροειδὲς ἐκεῖνο καὶ ὑπερύψηλον ταταρικὸν καλπάκιον, μικρὸν διαφέρον τοῦ τῶν Δελήδων, καθὼς καὶ παρὰ τῇ Βυζαντινῇ αὐλῇ » Σ κ ὕ θ α ι ὑπόπτεροι. «

(1) Ἰδὲ σελ. 420.

ἐχρησίμευον ὥς γραμματοκομισταὶ καὶ ἄγγελοι, κατὰ τὴν Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν (1). Τοιοῦτοι ἦσαν παρὰ τοῖς Γραικορωμαίοις οἱ Βερεδάριοι (2), » οἱ εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις ἀεὶ στελλόμενοι, « κατὰ τὸν Προκόπιον (3). Περὶ τῆς ταχύτητος δὲ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τοῦ Παλλαδίου, διηγεῖται ὁ Σωκράτης (4) ὅτι εἰς τρεῖς ἡμέρας ἔφθανεν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Περσίας καὶ εἰς ἄλλας τόσας ἐπέστρεφεν εἰς ΚΠ., ὥστε ἔλεγέ τις τῶν ἐλλογίμων περὶ αὐτοῦ ὅτι » ὁ ἀνὴρ οὗτος μεγίστην οὔσαν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν μικρὰν ἔδειξε τῇ ταχυτῇτι. «

Ὡς γενικὸν δὲ στρατάρχην παρηκολούθουν αὐτὸν, ὅταν ἐξεστράτευεν, ἅπαντες οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῆς Πύλης διωρίζετο δὲ ἀντ' αὐτοῦ μὲν Τοποτηρητῆς (Καῖμεκαμ), ἀντ' ἐκείνων δὲ ἀναπληρωταὶ (Βεκιλ) ἐν τῇ πρωτευούσῃ.

Ὡς ἐνόμων δὲ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν δικαστικὴν, ὡς προσείπομεν, ἐξουσίαν, συνεδρίαζε τρεῖς τῆς ἐβδομάδος: Τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν μετὰ τῶν δύο Καζῆ-ἀσκέρων περὶ τῶν γενικῶν ὑποθέσεων· τὴν δὲ δευτέραν μετὰ τοῦ Ἰσταμπόλ-καδησῆ περὶ τῶν ἀφορώντων τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὴν τρίτην μετὰ τῶν Μολλάδων τοῦ Ἐιούμπ, τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Σκουταρίου, διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν τριῶν τούτων προαστείων. Ἀλλ' εἰς τὰς δίκας ταύτας ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ περιωρίζετο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸ ἵνα ἐπικυρόνη μόνον τὰς προητοιμασμένας ἤδη ἀποφάσεις τῶν Μολλάδων, προσθέτων εἰς αὐτάς τὴν λέξιν σσάχ (ἐγκυρον). Τὰ δὲ ἔγγραφα (φερμάνια) αὐτοῦ, φέροντα τὸ αὐτοκρατορικὸν μονόγραμμα (τουγρᾶν), ὅταν ἐπικυρῶνται περὶ τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος καὶ διὰ τῆς ιδιοχείρου τοῦ Σουλτάνου ὑπογραφῆς, προσθέτοντος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τινὰς λέξεις, ὀνομάζονται, ὡς προσείπομεν, Χάττι-σσερίφ (διαταγὴ ἱερὰ), Χάττι-Χοумаϊοὺν δὲ, ὅταν ᾔη ἐιδόγραφα τοῦ Σουλτάνου. Αἱ προστιθέμεναι λέξεις ἦσαν συνήθως αἱ ἐξῆς: » Μουτζεμπίντζε ἀμελ ὀλουνά (ἐκτελεσθήτω κατὰ τὰ διαταπτόμενα) ἢ Σσοϊλέ μπιλέσιζ (οὕτω γινώσκετε) ἢ Ἀχβαλνιζι αἰζ μπιλίρσιζ (τὰς συνεπειὰς ὑμεῖς οἴδατε), κτλ. Ὁ δὲ Σουλτάν-Μουράδ ὁ Δ', καθὼς εἶπομεν ἄλλοῦ (5), ἔδεν ἐλησμόνει πάντοτε ἵνα προσθέτῃ καὶ τὸ » κχιλάφ ἐδέρσαν, μπασινὶ κεσέριμ, « τὸ ὁποῖον, ὑπαγορευθὲν καὶ εἰς τὸν Σουλτάν-Μεχμέδ Δ' ὑπὸ τῆς μητρὸς ἑαυτοῦ, ἀναβάντα εἰς τὸν θρόνον μόλις ἐπταετῇ, προσέγραψε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν ὑπ' αὐ-

(1) Βιβλ. Θ'. (2) Ἐκ τοῦ Γερμαν. Pferd, καὶ ἀρχαιότερον Pered ὁ ἵππος, ἐλέγοντο δὲ κυρίως οἱ ταχυδρομικοὶ ἢ κέλῃτες ἵπποι: » Ποιήσας πρόκεσσον ἐν Χαλκηδόνι, ἐκεῖθεν ἔφυγεν βερέ-
δοις, Fasti Siculi. (3) Βιβλ. Α'. (4) Βιβλ. ΣΤ', 10'. (5) Σελ. 403 τοῦ Β' Μέρους.

τοῦ Χάττιον. Ἐπὶ μιᾷ δὲ ἀναφορᾷ τοῦ Πατριαρχείου, τὴν ὁποίαν ὁ Βεζίρης εἶχε καθυποβάλει μετ' ἐκθέσεως τῷ 1823 εἰς τὸν Σουλτάν-Μαχμουδ, ἐξαιτουμένου 'να μὴ εἰσπραχθῶσιν ἀπαραιτήτως, ἐὰν 'δὲν ᾔτον δυνατόν 'να χαρισθῶσιν εἰς τὸ ἔθνος, τὰ 1200 πουργεῖα, τὰ ὅποια, ἀνήκοντα εἰς τοὺς φυγάδας Γραικοὺς, καὶ περιελθόντα διὰ δημεύσεως εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἰδιαίτερου θησαυροῦ τοῦ Σουλτάνου, εἶχε διαταχθῇ τὸ Πατριαρχεῖον 'να πληρώσῃ, ὁ Σουλτάνος ἐπέγραψεν ἰδίᾳ χειρί: » Ἵνα πολεμῶσι τοσοῦτον ἤδη χρόνον κατὰ τοῦ Δεβλετίου μου ἔχουσι χρήματα οἱ Ῥωμαῖοι, 'να πληρώσωσι δὲ εἰς τὸ ταμεῖόν μου ὅσα ὀφείλουσι 'δὲν ἔχουσι; 'Να εἰσπραχθῇ παραχρῆμα ἡ ποσότης! «, συγγέων οὕτως ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐνόχων τοὺς ἀθώους. Ἐπίσης προσέγραφον ἰδιοχείρως τινας λέξεις καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες εἰς τὰς ὑπογραφομένας ὑπ' αὐτῶν σάκρας, καθὼς εἴπομεν περὶ τῆς εἰς τὴν Σύνοδον σταλείσης τοιαύτης ὑπὸ τοῦ Μαρχιανοῦ.

Τὸ σύμβολον δὲ τῆς ἰσχύος ταύτης, διὰ τῆς ὁποίας περιέβαλλεν ὁ Σουλτάνος τὸν Βεζίρην, ὡς ἐπίτροπον αὐτοῦ πληρεξούσιον (1), ᾔτον ἡ σφραγίς, συνήθως χρυσῇ· εἰς τινας ὅμως τῶν Βεζιρῶν, καθὼς εἰς τὸν Δαμάτ-Ἡβραήμ ὑπὸ Σουλτάν-Ἀχμέδ τοῦ Γ', ἐδόθη αὐτὴ ἡ ἐπὶ σμαράγδου λίθου ἰδιαίτερα τοῦ Σουλτάνου σφραγίς (2), πρὸς ἀπόδειξιν ἐξαιρετικῆς εὐνοίας. Τὴν σφραγιδα ταύτην ἔπεμπεν ὁ νεωστὶ ἀναγορευόμενος Σουλτάνος εἰς τὸν Βεζίρην, ὅταν ᾔθελε 'να τὸν ἐπικυρώσῃ εἰς τὴν θέσιν 'του, συνωδευμένην μετ' ἰδιοχείρου αὐτοῦ ἐγγράφου. Ἀπαντες δὲ οἱ Ὑπουργοί, πλὴν τῶν Οὐλεμᾶ, περιέμενον, συνηγμένοι εἰς τὸ Διβάν-ὀδασί, τὴν ἀφίξιν τοῦ ὑπερτάτου τούτου συμβόλου, ὅπερ ὁ κομιστὴς ἐκράτει ὑπεράνωθεν τοῦ μετώπου 'του, ἐνδεδεμένον εἰς τμήμα μοσσυλινίου. Ἀμα δὲ ἀνηγγέλλετο ἡ ἀφίξις αὐτοῦ, ἡ ὁμήγυρις, προηγούμενου τοῦ Βεζίρη, προεχώρει πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ ἄχρι μέσου τοῦ προθαλάμου ἢ καὶ τῆς κλίμακος, καὶ ἐκεῖ ὁ Βεζίρης, προσκυνήσας ἐδαφιαίως, ἐλάμβανεν αὐτὸ ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ κομίζοντος, καὶ ἀσπασάμενος, καὶ ἐγγίσας αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου 'του ἐνεχείριζε τὸ ἐγγράφον τῷ Ρεῖζ-ἐφέντῃ, ὃς τις 'τὸ ἀνεγίνωσκε μεγαλοφώνως. Ἐνεδύετο μετὰ ταῦτα ὁ κομιστὴς σαμουρόγουναν, ἀσπαζόμενος τὰ κράσπεδα τοῦ Βεζίρη, ὃς τις, ἀφ' οὗ ἐδέχετο τὰ συγχαρητηρίου προσρήσεις τῆς ὁμήγυρεως καὶ ἐπέστρεφον ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, εἰσερχόμενος

(1) Τὸν πληρεξούσιον ὀνομάζουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ Δ ε σ τ - ο ὁ ρ - μ ο υ κ α ρ ῆ μ, ὅπερ σημαίνει κατὰ λέξιν: Ὁ διὰ τῶν τῆς δεξιᾶς μαρχειτῶν (τῶν ἰδιοχείρων δηλ. γραμμάτων) τιμηθεὶς. (2) Ἴδε τὴν ἐν σελ. 44 ὑποσημείωσιν.

εἰς τὸ δωμάτιον αὐτοῦ, ἔγραφε πρὸς τὸν Σουλτάνον ὑποκλινέστατον εὐχαριστήριον, ὃ κομιστὴς τοῦ ὁποίου, καθὼς καὶ τῶν συνοδευόντων αὐτὸ συνήθως πεντήκοντα Σιννικῶν σκευῶν, γεμάτων ὀπωρικὰ καὶ ἄνθη, ἐφιλοδωρεῖτο διὰ φλωρίων καὶ καφτανίου.

Τὴν σφραγίδα ταύτην ἀπέδιδε, παυόμενος ἢ παραιτούμενος ὁ Βεζίρης. Ἐν ὧσ' ὁμῶς ἐκράτει ταύτην, πᾶν ὅ,τι ἤθελε διατάξῃ, εἶχε κῦρος καὶ ἐξετελεῖτο ἐν ἀκαρεΐ, καὶ ἢ ἤθελεν ἐν τῷ μεταξύ ὀνομασθῇ ἕτερος Βεζίρης. Ὅθεν καὶ ἡ παροιμία: » Μουχοῦρ κιμδέ-ἰσα, Βεζίρ ὁδουρ (παρ' ᾧ ἡ σφραγίς, οὗτος Βεζίρης). « Ἦτον δὲ τόσον συνδεδεμένη παρὰ τῷ λαῷ μετὰ τῆς ἀξίας τοῦ Βεζίρη, ὥστε καὶ αὐτὸν τοῦτον ὠνόμαζον συνεκδοχικῶς Βουλλαν: ὅθεν καὶ ἔλεγον: » Ἡ βουλλα περνᾷ, « ὅταν διέβαινεν οὗτος, καὶ μάλιστα μετρημφισμένος, καὶ ἔχων συμπαρακολουθοῦντα καὶ τὸν . . . δῆμιον!

Τὴν σφραγίδα δὲ ταύτην, ὡς σύμβολον τῆς τοῦ Ἐπιτρόπου ἀξίας, ἀνευρίσκομεν ἐπ' αὐτῶν ἀκόμῃ τῶν Φαραῶ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου (» Εἶπε » δὲ Φαραῶ τῷ Ἰωσήφ· Ἰδοὺ καθίστημί σε σήμερον ἐπὶ πάσῃ γῇ Αἰγύπτου. Καὶ περιελόμενος Φαραῶ τὸν δακτύλιον ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, » περιέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν χεῖρα Ἰωσήφ κτλ. « (1)), καθὼς κατόπιν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, διαφέρουσιν μόνον, ὅτι ἐκείνων μὲν ἐπετρόπευσον, ἀνηλίκων ἔτι, οἱ Ἐπίτροποι αὐτῶν, τῶν δὲ Σουλτάνων ἐπιτροπεύουσιν οἱ Βεζίραι καὶ ἐνηλίκων. Αὐτίκα περὶ τοῦ Σωσιβίου, ἐπιτρόπου ἑνὸς τῶν Πτολεμαίων, λέγει ὁ Πολύβιος (2) ὅτι » ἐπετρόπευσεν αὐτοῦ φρονιμώτερον ἢ » κατὰ τὴν ἡλικίαν. Τὴν τε πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἀπάντησιν ἀξίαν ἐποιεῖτο » τῆς ἐγκεχειρισμένης αὐτῷ πίστεως· αὕτη δ' ἦν ἡ σφραγίς καὶ τὸ τοῦ » βασιλέως σῶμα, « ἐν ᾧ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, Πτολεμαῖος καὶ οὗτος, πλήρης τύφου καὶ κενοσπουδίας, κατέστησε τὴν ἐξουσίαν 'του ἀνυπόφορον. Ὅθεν καὶ ὁ Τληπόλεμος, στρατηγὸς τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἰσχύων τὰ μέγιστα, ἐρεθισθεὶς κατ' αὐτοῦ καὶ μαθὼν ὅτι 'τὸν ἐπεβουλεύετο, συγκαλέσας συμβούλιον καὶ κατηγορήσας τοῦ Σωσιβίου, » ἔλαβε καὶ τὴν σφραγίδα παρ' αὐτοῦ, καὶ, ταύτην παρειληφώς, λοιπὸν ἤδη πάντα τὰ πράγματα κατὰ » τὴν αὐτοῦ προαίρεσιν ἐπραττεν. « Τὴν σφραγιδά 'του παραδούς καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων εἰς τὸν Περδίκχαν, κατέστησεν αὐτὸν ἐκτελεστήν τῶν διαταγῶν 'του καὶ ἐπίτροπον τῶν τέκνων 'του. Τὴν σφραγίδα τοῦ Κομνηνοῦ Ἀλεξίου περιελόμενος ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ ὁ υἱὸς 'του, ψυ-

(1) Γενεα. ΜΑ', 41. (2) Βιβλ. ις', 22.

χομαχοῦντος, ἀνεγνωρίσθη, δείξας αὐτὴν εἰς τὸ πλῆθος καὶ τὸν στρατὸν, ὡς διάδοχός 'του.

Ὁ Σουλτὰν Μαχμουδ κατήργησε περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας 'του (τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1838) τὴν τοῦ Βεζίρη ἀξίαν, σχηματίσας Ὑπουργεῖον κατὰ μίμησιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Αὐλῶν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Πρωθυπουργοῦ, τὸν ὁποῖον ὁμῶς οὐχ ἤττον ὠνόμασε Βεχιλ (ἐπίτροπον). Ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἐνέκρινε 'να συστήσῃ πάλιν τὴν θέσιν ταύτην, εἰ καὶ πολὺ μετελλαγμένην, ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ Σάδρhezάμ. Περὶ τοῦ σημερινοῦ Διθανίου θέλομεν διαλάβει μετ' ὀλίγον, ἀφ' οὗ συμπληρώσωμεν τὴν περιγραφὴν τῶν συγκροτούντων τὸ παλαιόν.

Ὁ Κεαγιᾶ - μπεν

Ἰδὲν ἦτον, καθὼς πολλοὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν τέως ἐνόμιζον, ὑπουργὸς ἀνεξάρτητος, ἀλλ' ἐπίτροπος τοῦ Βεζίρη, καὶ ὡς τοιοῦτος διεξῆγεν ὅλας τὰς Ἐσωτερικὰς τοῦ Κράτους ὑποθέσεις· καὶ ἐπειδὴ τὸ Σαραΐ ἦτον συνήθως, καθὰ προείπομεν, εἰς ἀντίθεσιν ὡς πρὸς τὴν Πύλην, πολλάκις αἱ ἐσωτερικαὶ ῥαδιουργίαι, καθὼς ὀνομάζουσι τὰς τοῦ Σαραΐου, εἶχον κέντρον τὸν Κεαγιᾶ - μπεν. Καταργηθείσης δὲ πρό τινων ἐτῶν τῆς θέσεως ταύτης, τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Κράτους διέπει αὐτὸς ἡδὴ ὁ Βεζίρης διὰ τοῦ παρ' αὐτῷ Μουστέσάρ (Τμηματάρχου ἢ Συμβούλου), ὃς τις προηγείται ὅλων τῶν ἄλλων Μουστεσάριδων.

Ὁ Ρεϊζ - ἐφέντης,

ὑπηρετῶν παρομοίως ὑπὸ τὸν Βεζίρη, καὶ παρ' αὐτοῦ μόνου λαμβάνων τὰς ὁδηγίας 'του, ἦτον κυρίως ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Βεζιρικοῦ γραφείου καὶ φύλαξ τῶν ἀρχείων τοῦ Κράτους, καὶ ὡς τοιοῦτος συνέταττε τὰς πρὸς τὸν Σουλτάνον ἐκθέσεις τοῦ Βεζίρη καὶ ὅλα τὰ ἐπίσημα τῆς πύλης ἔγγραφα. Ἐπὶ τῆς θύρας δὲ τοῦ γραφείου αὐτοῦ ἐπεγέγραπτο χρυσοῖς γράμμασι τὸ ἐξῆς τοῦ Κορανίου ῥητόν: » *Ἐκ τῆς ἀπό τοῦ χαλάμου (1) δόξα διαιωνισθήσεται τοῖς χρωμένοις αὐτῷ.* » Καὶ ἐπειδὴ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ διήρχοντο πᾶσαι αἱ πρὸς τὴν Πύλην διακοινώσεις τῶν ξένων Πρεσβειῶν καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς ἀπαντήσεις τῆς Πύ-

(1) Καλὲ μ. ὀνομάζουσιν οἱ Ὀθωμανοί, ὅχι μόνον τὸ κονδύλιον (καλάμιον), δι' οὗ γράφουσιν, ἀλλὰ, κατὰ συνεκδοχὴν, καὶ τὰ δημόσια γραφεῖα, καὶ τὴν ὑπαλληλίαν αὐτῶν ὅλην.

λης, οὗτος ἦν ὁ κυρίως στρφεὺς τῆς Ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ διπλωματίας. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ἀκόμην οἱ Ὀθωμανοί, περιφρονοῦντες, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς αὐτῶν ἰσχύος, τοὺς Εὐρωπαίους, ἔδεν ἐφρόντιζον οὔτε ἵνα γνωρίζωσιν ἀκριβῶς, οὔτε ἵνα σπουδάζωσι τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην, ἦτον δὺσκολον ἵνα εὐρεθῇ τις αὐτῶν ἱκανὸς διὰ τὴν θέσιν τοῦ Ῥεῖζ - ἐφέντη. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῶν λεγομένων Φαναριωτῶν, οἱ τινες, ἐκ τοῦναντίου, συγκροτούμενοι παιδιόθεν διὰ συστηματικῆς παιδείας καὶ διὰ τῆς σπουδῆς ἰδίως τῶν ξένων γλωσσῶν, κατέστησαν ἑαυτοὺς μὲν ἀναποφεύκτους διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ἐξαιρέτως τῆς Πύλης σχέσεις, τὴν δὲ τοῦ Δραγομάνοῦ (1) (διερμηνέως) παρ' αὐτῇ θέσιν περιμάχητον καὶ ἐπιζήλον· διότι αὕτη συνήθως ἦτον ἡ βαθμὶς, δι' ἧς ὑφύοντο εἰς τοὺς τῶν Ἡγεμονιῶν τῆς Δακίας θρόνους, ἐν ᾧ ἐπὶ Προκοπίου ἦτον τόσον περιφρονημένη, ὥστε, κατὰ τὸν Ἱστορικὸν τοῦτον, » Ἐρμηνέα οὐδὲ τῶν τιμῶν καταδεεστέ-
 » ρων ἀρχόντων, μὴ τι γε δὴ βασιλεῖ ὁμοτράπεζον γεγονότα οὐδεὶς ποτε
 » εἶδεν. « Εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν κλάδον τῆς Πύλης ἦσαν προσκείμενοι καὶ οἱ Τελετάρχαι ἡ ἐπὶ τῶν τελετῶν ἀξιωματικοὶ (Τεσσρι - φαττση). Παρὰ τὰ διαιτήματα δὲ τοῦ Ῥεῖζ - ἐφέντη ἦτον καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως τῆς Υ. Πύλης, πνιγηρόν τι καὶ πυριφλεγὲς δωμάτιον ὑπεράνωθεν τῶν Βεζιρικῶν μαγειρείων, διὰ τοῦ ὁποίου, ὡς διὰ καθαρτηρίου πυρὸς, διήλθον οἱ ἐπισημότεροι τῶν Φαναριωτῶν, ὅσοι διέπρεψαν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Τουρκίας καὶ ἐκόσμησαν τοὺς ἡγεμονικοὺς θρόνους τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἐπὶ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα ἔτη κατὰ συνέχειαν, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Γκίκαί, οἱ Μουρούζαι, οἱ Καλλιμάχαι, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Χαντσερεῖδαι, οἱ Σούτσοι, οἱ Καρατζάδες κλπ. Ἡ δὲ γλῶσσα, ἣν μστεχειρίζοντο, ἦτον κατ' ἀρχὰς ἡ Λατινικὴ, καὶ εἰς αὐτὴν ἡρμηνευεν ὁ Μαυροκορδάτος τῷ 1702. Τὴν Λατινικὴν ἀντικατέστησε μετὰ ταῦτα ἡ Ἰταλική, καὶ ταύτην, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἰδίως τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, ἡ Γαλλικὴ. Τὸν Ῥεῖζ - ἐφέντην ἀναπληροῖ σήμερον, ὡς ὑπουργὸς ἀνεξάρτητος, εἰ καὶ ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην πάντοτε διεύθυνσιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ Βεζίρη, ὁ Χαριτζιέ - Ναζιρί.

Ὁ Δεφερδάρης.

ὑπάλληλος ἐπίσης τοῦ Βεζίρη, διεύθυνε τὸν κλάδον τῶν Οἰκονομικῶν, τοῦ

(1) Τερτζομάν, ἐκ τοῦ Χαλδαϊκοῦ Τούργκεμαν καὶ Μεταργκέν, μεταφραστὴς, ἐρμηνεὺς, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Θεργούμ, μεταφραστὴς, ἐρμηνεὺς.

ὁποίου τὸ Γραφεῖον (Δεφθερδάρ-καλεμί) ἔχει εἰκοσιτέσσαρα τμήματα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶνε δεκατρία· διότι τὰ ἄλλα εἰν' ὡς ὑποδιαίρεσις τρόπον τινὰ αὐτῶν. Διευθύνεται δὲ ἕκαστον αὐτῶν ὑφ' ἐνὸς Τμηματάρχου, ἐκ τοῦ σώματος τῶν Χοτζαγκιάν (1). Οἱ δὲ ἀρχαιότεροι τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων διακρίνονται διὰ τοῦ τίτλου Κ α λ φ α (2). Ἔχει δὲ ἕκαστον τμήμα καὶ τὸν ἀρχιεοφύλακά 'του (Κ ε σ ε δ ᾱ ρ).

Τὸ Α' τούτων τῶν τμημάτων εἶνε τὸ τοῦ Μ π ᾱ σ-μ ο υ χ α σ ε μ π ῆ (3), ὅπου συγκεντροῦνται ὅλαι αἱ λογοδοσίαι·

Τὸ Β', τὸ τοῦ Μ π ο υ γ ι ο ὕ κ - Π ο υ ζ ν α μ ῆ (4), ἐπὶ τῶν καθυστερούντων·

Τὸ Γ', τοῦ Μ α λ ι ῆ, τὸ κυρίως τῶν προσόδων (ἀπὸ τῶν φερμανίων τῶν Μαλικιανέ, γιομρούκ, Χαράτσ κτλ. ἴδε περὶ αὐτῶν κατόπιν)·

Τὸ Δ', τῶν καθαυτῶν Μ α λ ι κ ι α ν ῆ, ὅπου ἐκμισθοῦνται αἱ πρόσοδοι (Μουκαττᾶ)·

Τὸ Ε', τὸ Μ ε ρ κ ο υ φ ᾱ τ, διὰ τὴν σιτωνεῖαν καὶ τὰ ταχυδρομεῖα·

Τὸ Σ', τὸ Μ π ο υ γ ι ο ὕ κ - ἑ φ κ ᾱ φ, τῶν Αὐτοκρατορικῶν Βακουφίων·

Ἐπειτα εἶνε τὸ τῶν Μεταλλείων (Μαδέν), τὸ τῶν Μεταξίων, τὸ τῶν φρουρίων, τὸ τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης (Χ α ρ ε μ ῆ ἱ ν), τὸ τοῦ Μ ο υ λ κ-χ α λ ι φ ᾱ τ, τῶν δημευομένων καὶ ἀκλήρων κτλ.

Ἐν γένει δὲ ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς τε τὴν διαίρεσιν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν κράτησιν τῶν ἐγγράφων τάξις εἶνε ἀξιολύπητος. Ἡ δὲ μεταβολὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τίποτε 'δὲν μεταβάλλει εἰς τὸ ὅλον σύστημα τῆς Οἰκονομίας, καθ' ὅσον οἱ λοιποὶ ὑπάλληλοι μένουσιν οἱ αὐτοί, καὶ ἡ ὑπηρεσία ἀκολουθεῖ τὸν δρόμον 'της. Διὰ τὸ πολυσχιδὲς ὅμως τῶν λογιστικῶν διατυπώσεων, ὁ Δεφθερδάρης εὑρίσκει πολλάκις τρόπον 'να διεκφεύγῃ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Βεζίρη, ἃν καὶ ἀφ' ἐτέρου ἦτον ὑπόχρεως 'να στέλλῃ καθ' ἡμέραν εἰς αὐτὸν τὴν κατάστασιν τῶν εἰσελθόντων ἐντὸς τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρων κιβωτίων, καὶ ἐν γένει τοῦ Ταμείου.

Σήμερον τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, διαιρούμενον εἰς δύο: Χ α ζ-

(1) Ἡ Περσικὴ λέξις Χ ο τ ζ α γ κ ι ᾱ ν εἶνε πληθυντικὴ, σημαίνουσα· Οἱ κύριοι, καὶ διδεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τοὺς ἀρχηγούς τοῦ γραφείου τῶν Οἰκονομικῶν. Καταχρηστικῶς ὅμως καὶ εἰς ἓν μόνον ἄτομον, καθὼς καὶ αἱ λέξεις· Ριτζᾶλ καὶ Οὐλεμᾶ. (2) Συγγενεὺς τῷ Κ χ α λ ι φ. Κ χ α λ φ ᾱ. (3) La première Chambres des Comptes. (4) La Chancellerie des Registres.

νέ - Χουμαϊούν καὶ Μουκαταϊ, διευθύνεται, ὑπὸ τὸ ὄνομα Μα-
λιέ, ὑπὸ τοῦ Μαλιέ - Ναζιρῆ.

Ὁ Μπεϊλικτσῆς

ἦτον ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς (Grand Chancelier), ἡ μᾶλλον ὁ ἐπὶ τῆς Δι-
εκπεραιώσεως ὑπάλληλος, καθὼς λέγομεν τῶρα, τοῦ Διβανίου, καὶ ἐξήρ-
τητο διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 'Ρεϊζ'-Εφέντη.

Ὁ δὲ

Νισσαντζῆς

ἦτον ὁ φύλαξ τῆς μεγάλης σφραγίδος τοῦ Κράτους, καὶ ἐπέγραφε τὸν
του γρ ἄν μόνον ἐπὶ τῶν φερμανίων. Ἄλλ' εἶχε τὸ δικαίωμα 'να κάμη
πρῶτον, ἐὰν ἐνόμιζεν εὐλογον, παρατηρήσεις, καὶ ἐκόλουεν οὕτω τὴν ἐ-
ξουσίαν τῶν ἄλλων Ὑπουργῶν. Ὅθεν καὶ ὁ ἐφ' ἡμῶν διαβόητος Χαλεδ-
εφέντης, καί τοι διευθύνας τὸ Τουρκικὸν Κράτος ἐπὶ ὅλην ἑπταετίαν, οὐ-
δέποτε ἠθέλησε 'να γένη οὔτε Βεζίρης, οὔτε Πασσᾶς, ἀλλὰ διέμεινεν ἀπ'
ἀρχῆς ἄχρι τέλους Νισσαντζῆς.

Ὁ δὲ

Τσαούσ-μπασης,

ἔχων ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς αὐτοῦ τοὺς Τσαούσας, ὡς προείπομεν,
ἦν ὁ ἐκτελεστής τῶν τοῦ Βεζίρη διαταγῶν, προσέθετε τὴν ὑπογραφὴν 'του
εἰς τὰ φερμάνια, εἰσῆγε τοὺς ξένους πρέσβεις, διότι ἦτον συγχρόνως καὶ
Μέγας τελετάρχης, προσδιώριζε τὴν σειρὰν τῶν εἰσακτέων εἰς τὸ "Αρζ-
ὀδασὶ ιδιωτικῶν ὑποθέσεων, κτλ.

Παρὰ τούτους εἶχον τόπον εἰς τὸ Διβάνιον καὶ ὁ Μέγας καὶ Μικρὸς
(Μπουγιούκ βέ Κιουτσούκ, ἡ Ἐββέλ βέ Σσανί) Δεσκερετζῆς, οἱ τινες
ἀνεγίνωσκον μεγαλοφώνως, δικάζοντος τοῦ Βεζίρη, ἱστάμενοι ἐκ δεξιῶν
καὶ ἀριστερῶν αὐτοῦ, τὰς ἀναφορὰς τῶν διαδίκων, ὅσας διεδίβαζε πρὸς
αὐτοὺς ὁ Τσαούσ-μπασης, καὶ συνέταττον τὴν δικογραφίαν, ἀναλογοῦν-
τες πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν Γραμματεῖς τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τὸ αὐτὸ ἐγίνετο
καὶ ὅταν ὁ Σουλτάνος εἶχε Γαλιμπέ-Διβάν' ὅ,τι ἤθελε διατάξῃ, 'τὸ ἔγγρα-
φον αὐτοί· ὁ δὲ Βεζίρης προσετίθει τὸ Σσάχ, καὶ τὸ ἔγγραφον εἶχε τὸν τί-
τλον Χάττι-σσερίφ. Ὁ Ἀμμεττσῆς, ὅς τις ἦτον ὁ εἰσηγητὴς (Réfé-
rendaire) τοῦ Βεζιρικοῦ Διβανίου, καὶ ὁ Τελχχυτζῆς, ὅς τις συ-
νέταττε τὰς ἐκθέσεις (τελχύζ).

Σήμερον ἡ βάσις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως εἶνε τὸ Μέγα ἢ Ἀνώτατον Συμβούλιον τοῦ Κράτους

(Μετζλίσι - Ἐχιάμι - Ἀδλίε),

ἐκτελοῦν συγχρόνως καὶ καθήκοντα ἀκυρωτικοῦ καὶ ἀνεκκλήτου ἀνωτάτου Δικαστηρίου, καὶ συγκείμενον ἐκ τῶν ἐξῆς ἐν ἐνεργείᾳ τε καὶ διαθέσιμων Ὑπουργῶν (Ριτζάλ) (1):

ὁ Βεζίρης, Πρόεδρος,

ὁ Σσέιχ - οὐλ - ἰσλάμης,

ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν,

ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ἢ Σερασκέρης.

ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν,

ὁ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν (Καπετάν - πασσάς),

ὁ ἐπὶ τοῦ πυροβολικοῦ, γενικὸς Διοικητὴς τῶν φρουρίων,

ὁ ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γεωργίας,

ὁ Σύμβουλος (Μουστεσάρ) τοῦ Βεζίρη, ἐκπληρῶν καθήκοντα Ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν,

ὁ Ὑπουργὸς τῆς Ἀστυνομίας,

ὁ τῆς Δικαιοσύνης,

ὁ ἐπὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως,

ὁ Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους,

ὁ Πρόεδρος τοῦ Τανζιμάτ,

ὁ Διευθυντὴς τοῦ Νομισματοκοπείου καὶ τοῦ Ταμείου,

ὁ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Βακουφίων,

οἱ Σύμβουλοι τῶν Ὑπουργείων τοῦ πολέμου, τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν, καὶ

ἑπτὰ πρῶην Ὑπουργοὶ ἢ ἄνευ χαρτοφυλακίων.

Εἰς αὐτὸ, συνεδριάζον ἐν τῷ παρὰ τῷ Τόπ-καπύ Γκιουλ-χανέ ἢ Γκιουλ-μπαγτσέ, συγκαλοῦνται καὶ οἱ ἀνώτατοι τῶν Οὐλεμαῖ καὶ ὅλοι οἱ ἐν ΚΠ. παρεπιδημοῦντες Πασσάδες. Συγκαλεῖται δὲ σπανίως καὶ ἀπροσδιορίστως, καὶ σκέπτεται περὶ τῶν μεγίστων ἐν γένει συμφερόντων τοῦ Κράτους, περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου, περὶ γενικῶν καὶ ἐκτάκτων μέτρων κτλ.

(1) Ἡ Ἀραβικὴ λέξις Ριτζάλ, διδομένη συνήθως εἰς τοὺς ἐνεργεῖα ὑπουργοὺς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, εἶνε περιληπτικὴ καὶ πληθυντικὴ, σημαίνουσα Οἱ (κατ' ἐξοχὴν) ἄνδρες, οἱ προύχοντες. Δίδεται δὲ καταχρηστικῶς καὶ εἰς ἐν μόνον ἄτομον, καθὼς καὶ αἱ λέξεις Χοτζαγκιάν, Οὐλεμαῖ καὶ Βουκελά.

Ὡς ἐπιτομή δέ, τρόπον τινά, αὐτοῦ, συνέστη συγχρόνως τὸ Συμβούλιον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης

(Δάρ: σουράϊ μπάμπι ὀλῆ),

ἐδρεῦον ἐν τῷ Πασσᾶ-καπουσοῦ, καὶ συγκείμενον ἐκ τῶν ἐξῆς :

τοῦ Βεζίρη, ὡς προέδρου,

τοῦ Σσείχ - οὐλ - ισλάμη,

τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν (Χαρμπιέ),

τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν (Δεριά ἢ Τζεζαῖρ - βαλησῦ),

τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν (Μαλιέ - ναζιρῆ),

τοῦ Προέδρου (Ρεῖζ) τοῦ Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης,

τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ (Τοπχανέ - ναζιρῆ),

τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν (Χαριτζιέ - ναζιρῆ),

τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν (Σαδαρέτ - μουπτεσαρῆ),

τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἐμπορίου (Τυτζαρέτ - ναζιρῆ),

τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀστυνομίας (Ζαπτιέ Μουσσσιρῆ),

τοῦ ἐπὶ τοῦ Νομισματοκοπείου (Ζαρμπ - χανέ - ναζιρῆ),

τοῦ ἐπὶ τῶν Βακουφιων (Εφκάφι - Χουμαϊοῦν - ναζιρῆ).

Μετ' αὐτῶν συνεδριάζουσι, κατὰ τὰς περιστάσεις,

ὁ ἀρχηγὸς τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς (Ἀσακίρη - χασᾶ),

ὁ φρούραρχος τῶν πορθμῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ Ἑλλησπόντου (Μπογαζλάρ - μουχαφύζ),

ὁ ἐπὶ τῆς Γεωργίας (Ζιραάτ - Ναζιρί),

ὁ ἐπίτροπος τῆς Βασιλεομήτορος (Κετχουδᾶ - ὕ - μεχτ - οὐλυᾶ) κλπ.

Συνέρχεται δὲ τακτικῶς δις τῆς ἐβδομάδος, καὶ ἐκτάκτως ὁσάκις ὁ Βεζίρης καὶ οἱ κυριώτεροι Ὑπουργοὶ ἐγκρίνωσι ἵνα συνέλθωσιν εἰς μυστικὴν συνδιάσκεψιν, πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς ἐνεργείας τῆς ἐξουσίας. Ἐν καιρῷ δὲ τοῦ Ῥαμαζανίου, ἡ συνήθης τῶν ὑποθέσεων σειρά, καθὼς καὶ ἡ τοῦ λοιποῦ τῶν Ὀθωμανῶν βίου, ἀνατρέπεται, καὶ αἱ συνεδριάσεις γίνονται τὴν νύκτα.

Σπανιώτατα δὲ καὶ ἐκτάκτως συγκαλεῖται καὶ γενικὴ Συνέλευσις τῶν πρώτων ἢ ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν, καθὼς ἐφ' ἡμῶν ἡ ἐπὶ Μουσταφᾶ Μπαϊρακχάδρου καὶ ἡ ἐν τῷ Γκιούλ-χανέ, καὶ γνωμοδοτεῖ περὶ τροποποιήσεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος, περὶ εἰσαγωγῆς νέων νόμων, περὶ διορθώσεως καταχρήσεων κτλ.

Παρ' ἐκάστῳ τῶν Ὑπουργείων τούτων, περὶ ὧν θέλομεν διαλάβει ἐφεξῆς, ὑπάρχει καὶ ἐν Συμβούλιον, συγκείμενον ὡς ἔπεται :

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ')

Τὸ Στρατιωτικὸν Συμβούλιον (Δάρ - ὕ - σουράι - ἄσκερί) ἔχει ἓνα Πρόεδρον, δώδεκα μέλη καὶ ἓνα γραμματέα, ἐκλεγομένους ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἢ πρώτης τάξεως ὑπαλλήλων, στρατηγῶν, ἀντιστρατήγων, ὑποστρατήγων, μολλάδων κτλ. Προεδρεύει δὲ αὐτοῦ συνήθως ὁ ἐπὶ τῆς Ἐφεδρείας (Ἑδὶφ - ν α ζ ι ρ ἰ), ὁ Ἐφορος τῶν στρατιωτικῶν σχολείων (Με - τ ἔ μ π ι - χ α ρ μ π ι ἔ - ν α ζ ι ρ ἰ ἢ μ ο υ δ ι ρ ἰ), ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἐπιτελῶν (Ἐ ρ χ ι ἄ ν ι - χ α ρ μ π ι ἔ - ν α ζ ι ρ ἰ) κτλ. Ὑπάρχει δὲ καὶ Συμβούλιον ἰδιαιτέρον διὰ τὰ στρατιωτικὰ ἐργαστάσια, συγκείμενον ἐκ τεσσάρων μελῶν καὶ προεδρευόμενον ὑφ' ἑνὸς στρατηγοῦ.

Τὸ Συμβούλιον τῶν Ναυτικῶν (Με τ ζ λ ῆ σ ι - μ π α χ ρ ι ἔ) σύγκαιται ἐξ ἑνὸς Προέδρου (συνήθως τοῦ Ἀρχιναύαρχου), ἑπτὰ μελῶν (κυρίως ἀντιναυάρχων καὶ ὑποναυάρχων καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ναυτικῆς Σχολῆς) καὶ δύο γραμματέων. Παρεκτὸς δὲ τούτου ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον τοῦ Ναυστάθμου, ἔχον τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ὕλικου, καὶ συγκείμενον ὡσαύτως ἐξ ἑνὸς Προέδρου καὶ τεσσάρων μελῶν.

Τὸ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Συμβούλιον περιέχει ἓνα Πρόεδρον, δέκα μέλη καὶ δύο γραμματεῖς.

Τὸ Συμβούλιον ἢ ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως (Με τ ζ λ ῆ σ ι - μ ε α ρ ἰ φ ι - ο ὕ μ ο υ μ ι ἔ) σύγκαιται ἐκ δύο Γενικῶν Διευθυντῶν, ἑνὸς Προέδρου, δέκα μελῶν καὶ δύο γραμματέων. Ἐν αὐτῷ συνεδριάζουσιν, ἐκτὸς τῶν δύο Στρατοδικῶν, ὁ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Σχολείων, ὁ Ἱστοριογράφος τοῦ Κράτους, ὁ Μέγας Εἰσηγητὴς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου, ὁ Ἀρχίατρος, ἐν τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἐν τῶν Στρατιωτικῶν.

Τὸ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Συμβούλιον (Με τ ζ λ ῆ σ ι - ἄ δ λ ι ἔ) σύγκαιται ἐξ ἑνὸς Προέδρου, μέλους τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου, ἑννέα Συμβούλων καὶ δύο γραμματέων. Ὁ Πρόεδρος καὶ τὰ τέσσαρα πρῶτα μέλη ἔχουσι βαθμὸν Μουσσίρη· τὰ δὲ λοιπὰ πέντε μέλη καὶ οἱ γραμματεῖς εἶνε ὑπαλλήλοι πρώτης τάξεως. Εἶνε δὲ ἐπιτετραμμένον τὰ τοῦ Τανζιματίου. Ὅθεν ἅπανα ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις καὶ ἡ νομοθεσία εἶνε τῆς ἀρμοδιότητός του· ὅλοι δὲ οἱ Διοικηταὶ τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ οἱ Ἐκτακτοὶ Ἐπίτροποι παρ' αὐτοῦ λαμβάνουσι τὰ ἐκτελεστήρια φερμάνια καὶ τὰς ὁδηγίας τῶν. Ὡς δικαστήριον δὲ, δικάζει ὅλα τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἐμπορίου Συμβουλίου, συγκειμένου ἐκ μελῶν ἐξ καὶ ἑνὸς γραμματέως, προεδρεύει αὐτὸς ὁ ἐπὶ τοῦ Ἐμπορίου Ὑπουργὸς (Τυτζαρέτ - μουσσирη).

Τοῦ δὲ ἐπὶ τῆς Ἀστυνομίας (Ἰχτισάμπ), συγκειμένου ἐκ δώδεκα μελῶν καὶ δύο γραμματέων, ὁ Ὑποδιευθυντὴς ἢ Σύμβουλος (Μουαβίν) τῆς Ἀστυνομίας. Συνεδριάζουσι δὲ ἐν αὐτῷ ὁ ἐπὶ τῶν σιτηρῶν, ὁ ἐπὶ τῶν ταχυδρομείων, ὁ ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ Μέγας ἀρχιπποκόμος καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν Χοτζαγκιάν.

Τοῦ δὲ ἐπὶ τῶν μεταλλείων καὶ ἐν γένει τῶν ὀρυκτῶν (Μετζλῆσι-μεαδέν), συγκειμένου ἐκ πέντε μελῶν καὶ ἑνὸς γραμματέως, προεδρεύει ὁ ἐπὶ τοῦ Νομισματοκοπείου Ὑπουργὸς (Ζαρμπχανέ - Μουσσирῆ), καὶ ἐν αὐτῷ συνεδριάζουσιν ὁ Διευθυντὴς τῶν ἀργυρογνομόνων (Σαχχύμπι-ἀγιάρ), ὁ τοῦ Εἰδικοῦ (Τζέμπι-Χουμαϊούν), ὁ ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων καὶ οἱ ἐπισημότεροι τῶν τραπεζιτῶν.

Ἐκτὸς τῶν δέκα τούτων Συμβουλίων, ὑπάρχει καὶ ἡ Καγκελλαρία τῆς Ἐπικρατείας, περιέχουσα τὸ σύνολον τῶν ὑπαλλήλων, ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων, ἀπὸ τῶν Γενικῶν Διευθυντῶν τῶν Ὑπουργείων ἄχρι τῶν ἀπλῶν ἐπιστατῶν, καὶ ἀποτελοῦσα τὸ προσωπικὸν τοῦ Διδανίου (Μενασίμπι-Διθαγιέ). Ἰδοὺ οἱ κυριώτεροι αὐτῶν, κατ' ὀνομαστικὴν τάξιν :

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ναυστάθμου (Τερσανέι - ἀμιρέ - ναζιρί),
 ὁ ἐπὶ τῶν ἀρχείων τοῦ Κράτους (Δεφθέρ - ἐμινῆ),
 ὁ Σύμβουλος τοῦ Ἀρχιστρατηγείου (Σερασκέρ - μουστεσαρῆ),
 ὁ Γενικὸς ἐπιμελητὴς τοῦ στρατοῦ (Μασαριφάτ - ναζιρῆ),
 ὁ Ἐφορὸς τοῦ Πυροβολικοῦ (Τοπχανέι - ἀμιρέ - ναζιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν μηνύσεων (Δααβῆ - ναζιρῆ),
 ὁ Μέγας Εἰσηγητὴς (Ἀμεδδὶ - ὕ - διβάνι - χουμαγιούν),
 ὁ ἐπὶ τοῦ τελωνείου τοῦ καπνοῦ (Δουχάν - γκιομρουγού - ἐμινί),
 ὁ ἐπὶ τῶν Τυπογραφείων (Ταχβιμχανέ - ναζιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ ἐπιτοπίου φόρου (Ἰχτισάμπ - ναζιρί),
 ὁ ἐπὶ τῶν τελετῶν (Τεσσιριφαττί - διβάνι - χουμαγιούν),
 ὁ ἐπὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Βεζίρη (Μεκτούμπ - ὕ - σάδρι - ἀλῆ),
 ὁ Ἀρχικαγκελλάριος (Μπεϊλικτσῆ - ὕ - διβάνι - χουμαϊούν),
 ὁ Ὑποκαγκελλάριος (Μπεϊλικτσῆ - κεσεδαρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν διπλωματικῶν ἀρχείων (Χαζνέι - ἐφράχ - ναζιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ γραφείου τῶν Ἐσωτερικῶν (Δαχχιλιέ - κιατιμπῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν (Χαριτζιέ - κιατιμπῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων Α' καὶ Β' (Δααβῆ - μουαβινί, ἐββεληθ βέ σανῆ),
 ὁ Ἀρχίατρος (Σέρι - ἀτιμπέ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ Γραφείου τῆς Αὐτοκρατορικῆς μονογραφῆς (Τεφχιῆ - ὕ - Διβάνι - χουμαϊούν),

οἱ δὲ Δεφθερδάραι (τῆς 'Ρούμελης καὶ τῆς 'Ανατολῆς),
 ὁ Διευθυντὴς τῶν Ταχυδρομείων (Πόστα - χανέ - ναζιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν ζωοτροφῶν (Ζαχχιρέ - ναζιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν προσόδων τῆς 'Ρούμελης ('Ρούμελη-βαριδάι-μουχασεμπετζησῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν ἐξόδων τῆς 'Ρούμελης ('Ρούμελη-μασαριφάι-μουχασεμπετζησῆ),
 ὁ Ἀ' Διερμηνεύς (Τερτζημάν - ὅ - Διβάνι-χουμαϊούν),
 ὁ Σύμβουλος τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἐμπορίου Ὑπουργοῦ (Τυτζαρέτ - μουαβινῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν ἀρχείων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (Μετζλῆσι - βαλιά -
 ἐφράκ - μουσσιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῆς Ἐξωτερικῆς ἀλληλογραφίας (Τακρிரάτ - ὅ - χαριτζιέ - μουδιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν ὑδάτων (Σοῦ - ναζιρί),
 ὁ ἐπὶ τοῦ γραφείου τῶν κλητῆρων (Τσαουσλάρ - κιατιμπῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ γραφείου τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος (Μαλικιανέ - μουχα-
 σεμπετζησῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ γραφείου τοῦ ἰσολογισμοῦ (Σεργκί - μουχασεμπετζησῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ γραφείου τῶν προσόδων ('Ἐσσάμ - μουχασεμπετζησῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ γραφείου τῆς πολιτειογραφίας καὶ ἀπογραφῆς (Τζεριδὲ - μου-
 χασεμπετζησῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ γραφείου τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων ('Ἐβαμίρι-μαλιέ-ναζιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τοῦ γραφείου τοῦ δημοσίου πλούτου (Μπέιτ - οὐλ - μάλ - μουδιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν ('Ἐμπνιέ - χασά - μουδιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν ποτῶν (Τζιζριέ - μουχασιλῆ),
 ὁ Εἰσηγητὴς τῶν Πρέσβων (Χαριτζιέ - τεσσαριφαττσησῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν βοσκημάτων ('Αγνάμ - μουδιρῆ),
 ὁ ἐπὶ τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν (Βεζινεδάρ - μπασῆ).

Ἄπαντες οὗτοι οἱ Ὑπάλληλοι, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ ὁμοταγεῖς ἢ καὶ κατώτεροι αὐτῶν, διαιροῦνται, καθὼς εἶπομεν, εἰς πέντε τάξεις ἢ βαθμοὺς, ὧν ὁ ἀνώτερος ἐξισοῦται πρὸς τὸν τοῦ Φ ε ρ ι κ (Général de division). Οἱ τῆς Α' καὶ Β' τάξεως περιέχουσιν ἑκάτερος δύο κλάσεις. Ἄλλ' οἱ μισθοὶ αὐτῶν οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀναλογίαν· διότι, ἐν ᾧ

ὁ μὲν Βεζίρης λαμβάνει κατὰ μῆνα	γρσ.	100,000 (1)
ὁ δὲ Σεῖχ - οὐλ - Ἰσλάμης ὡσαύτως	»	100,000
Ὑπουργὸς δὲ, ἔχων βαθμὸν Μουσσίρη,	»	70,000
καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἀνωτέρου βαθμοῦ	»	50,000

(2) Ἐπὶ Τουρνεφόρτου ὁ ταχτικὸς μισθὸς τοῦ Βεζίρη ἦτον 20,000 σκούδα.

Ἐξήκοντα δὺν ὑπάλλληλοι τοῦ Α' βαθμοῦ καὶ τῆς Α' κλάσεως τοῦ Β' βαθμοῦ, λαμβάνουσιν ἀπὸ 7,500, ἕως 15,000· ὁμοίως καὶ ἐξήκοντα τῆς Β' κλάσεως τοῦ Α' καὶ Γ' βαθμοῦ, ἀπὸ 5,000, ἕως 7,500· οἱ τῆς δ' τάξεως λαμβάνουσι 2,000, ἕως 5,000· ἀλλ' οἱ τῆς Ε' τάξεως, 2,000 καὶ κατωτέρω, δηλ. 500 μόλις δραχμὰς κατὰ μῆνα, καὶ ἐν τοσούτῳ ὅλοι, καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, συνειθίζουσι ἵνα κάμνωσι μέγιστα ἔξοδα, ὅπως διατηρήσωσι τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς θέσεώς τ'ων.

Ἀλλὰ πῶς ταῦτα συμβιβάζονται; ἤθελεν ἴσως ἐρωτήσῃ τις. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντᾷ σαφῶς, νομίζομεν, τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον. Οὐδεὶς τῶν πώποτε Σουλτάνων ἐλεπτολόγει μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς τὰ περὶ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ Κράτους, ὥς ὁ Σουλτάν - Μουσταφᾶς ὁ Γ', οὗτ' ἐδαπάνᾳ φειδωλότερον, σκοπὸν ἔχων ἵνα κινήσῃ πόλεμον κατὰ τὴν Ῥωσσίαν. Περιήρχετο δὲ πρὸς τοῦτο καθ' ἡμέραν σχεδὸν τὰ διάφορα γραφεῖα καὶ καταστήματα τῆς πρωτευούσης, ἐρευνῶν καὶ διασμιλεύων καὶ τὸ ἐλάχιστον. Ἐμφανίζεται λοιπὸν αἴφνης μίαν ἡμέραν εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας τοῦ Ζαρμπ-χανέ ὀλομόναχος, ἀπόντος τοῦ Ἐφόρου, καὶ, εὐρὼν ἐκεῖ τὸν ἐπιστάτην, Ἀνατολίτην χριστιανὸν, ἀσχολούμενον περὶ τὰ κατὰστιχά του, τὸν ἐρωτᾷ ἐὰν ἔχῃ τὰ κλειδιά τοῦ θησαυροῦ, καὶ, ὁμολογήσαντος ἐκείνου, τῷ διατάττει ἵνα ἀνοίξῃ, καὶ εἰσελθὼν, καὶ ἰδὼν τὰ πάντα ἐν τάξει, καὶ πληροφορηθεὶς περὶ τοῦ ἐναποκειμένου ποσοῦ καὶ περὶ τοῦ εἶδους ἐκάστου τῶν νομισμάτων, καὶ πεισθεὶς ὅτι δὲν ἔλειπεν ὀβολὸς, ἀλλὰ τὰ κατὰστιχα ἦσαν ἀκριβῶς σύμφωνα πρὸς τὰ πράγματα, ἀποτείνεται πρὸς τὸν ἐπιστάτην καὶ « πόσα λαμβάνεις τὸν μῆνα; » τῷ λέγει: — διακόσια γρόσια, Μεγαλειότατε. — Καὶ πῶς εἶνε δυνατόν διὰ τόσον ὀλίγου μισθοῦ ἵνα μετοικῇς εἰς τὸν Βόσπορον τὸ θέρος, ἵνα ἔχῃς ἀκάτιον ἴδιον, ἵνα τρέφῃς ἵππον καὶ ὑπηρέτας; διότι γνωρίζω ὅλα τὰ κατὰ σέ. Ἀμφιβολία λοιπὸν δὲν μένει ὅτι κλέπτεις ἀπὸ τοῦ θησαυροῦ μου. » Συμπεραίνει ἕκαστος τὸν τρόπον τοῦ δυστυχοῦς, ὅς τις ὅμως, νοήμων καὶ ἐτοιμολόγος ἄνθρωπος, ἀπετόλμησεν οὐχ ἥττον ἵνα παρατηρήσῃ, ὅτι ἦτον ἔτοιμος ἵνα ὑποστῇ πάντα ἔλεγχον πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι δὲν ἠλείπει οὔτε λεπτόν. » Γνωρίζω ἐπίσης καὶ τὴν τιμιότητά σου, ὑπέλαβεν ὁ Σουλτάνος, καὶ ἠξέσφρω ὅτι πολλὰ ἔτη ὑπηρετεῖς πιστῶς τὸ Δεβλέτι μου, καὶ διὰ τοῦτο προστάζω ἵνα λάβῃς ἀπὸ τοῦ Χαζνέ χίλια πουνγεῖα, τὰ ὅποια ἵνα ἐμπορευθῇς ὅπως γνωρίζεις πρὸς ὄφελός σου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως, ὥστε, ἅμα σοῦ ζητηθῶσι, ἵνα εὐρεθῶσιν ἔτοιμα. » Προσεκύνησεν εἰς ἔδαφος ὁ ἄνθρωπος, καὶ, λαβὼν τὸ ποσόν, καὶ ἐνεργασάμενος, καὶ προαχθεὶς καὶ πλούτῳ καὶ ἰσχύϊ καὶ δόξῃ, ἔφθασε ἵνα λαλῇ τῷ Σουλτάνῳ πρὸς τὸ οὖς, ἵππεύοντι ἀπὸ τοῦ Γενῆ - κα-

ποῦ, καθὼς εἵπομεν. Καὶ οὗτος ἦν ὁ περίφημος Πετράκης ὁ Ταραμπχανετζής (1).

Ἄλλ' ἡ πολυσχιδὴς αὕτη ὑπηρεσία εἶχε καὶ ἔχει τοὺς ἰδιαιτέρους αἰτίας κανόνας, τοὺς ὁποίους, καθὼς καὶ τοὺς τοῦ συρμοῦ, οὐδεὶς ἀτιμωρητὶ παραβαίνει. Τοὺς κανόνας τούτους ὀρίζει ἡ ἐθιμοταξία, καὶ διὰ τοῦτο, πρὶν περιγράψωμεν τὰς διαφόρους πολιτικὰς τελετὰς ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν καὶ ἀμφοτέρων τῶν Αὐλῶν, ἀνάγκη ἵνα ἐπεξέλθωμεν τὰς κυριωτέρας διατάξεις, ὅσαι διατυποῦσι τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τοῦ Πολιτικοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου διαγράφομεν τὰς ποικίλας φάσεις, ἀφιερῶντες εἰς αὐτὰς ἰδιαίτερον Κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ἐθιμοτυπία.

» Omnis sacrorum vis adfuit officiorum

» Ornata vario, cutuque, habituque, modoque.»

(Goripp L. III.)

Παρεβάλομεν τὴν ἐθιμοταξίαν πρὸς τὸν συρμόν (l' Etiquette à la Mole), δῶα θεότητος συγγενεῖς, ἐπίσης σεβαστὰς, ἐπίσης ἰδιοτρόπους, αἱ τινες διοικοῦσιν ἀνευθύνως τὸν κοινωνικὸν κόσμον, ἀφ' ὅτου κόσμος κοινωνικὸς ὑπάρχει. Ἄλλ' ἐν ᾧ τοῦ συρμοῦ αἱ φάσεις διαδέχονται αἰδίως ἀλλήλας, ποικιλλόμεναι ἐπ' ἄπειρον, καθὼς καὶ αἱ τῆς σελήνης, ὅσω νεαρώτεραι, τόσω ποθεινότεραι· αἱ τῆς Ἐθιμοταξίας μένουσιν ἀμετάβλητοι, ἐπαναλαμβανόμεναι κατὰ τὸν αὐτὸν αἰετοτε τύπον καὶ ῥυθμόν, καθὼς τὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς τέχνης ἔργα, σεμνυνόμεναι διὰ τὸ γῆρας αὐτῶν, καὶ τοῦτο μόνον προΐσχόμεναι τῆς κυριαρχικῆς μονιμότητος αὐτῶν ἰσχυρότατον δακτύλιον. Ἄλλ' οὐχ ἦττον τῆς νομοθεσίας ἀμφοτέρων αὐτῶν αἱ παραγγέλαι ἐκτελοῦνται ἀπαραβάτως καὶ πολὺ ἀκριβέστερον παρὰ τὰς τῆς ἡθι-

(1) Ἴδε σελ. 581 τοῦ Α' Μέρους καὶ τὰ Προλεγόμενα τοῦ Β'.

κῆς καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς θρησκείας· διότι τοιοῦτοι εἴμεθα οἱ ἄνθρωποι, ἀκριβεῖς καὶ ζηλότυποι παρατηρηταὶ παντός, ὅ,τι ἀποβλέπει τὸν ἕξω ἄνθρωπον καὶ τὰ πρὸς ἐπίδειξιν, ὀλίγωροι δὲ καὶ ἀκηδεῖς, ἐκ τοῦ ἐναντίου, πρὸς τὴν συνείδασιν ἡμῶν καὶ τὸν ἑσω ἄνθρωπον.

Τῆς παγκοσμίου δὲ ταύτης ἐθελοδοουλείας ὁδὸν ἐξαιροῦνται οὔτε αὐτοὶ οἱ ἐπὶ τοῦ θρόνου θνητοὶ, ἐν ὧν παριστάνουσιν ἐν ὑπαίθρῳ τὸ νενεμημένον αὐτοῖς ὑπὸ τῆς τύχης ἢ τοῦ δικαίωματος πρόσωπον. Καὶ εἶδομεν ἤδη τὸν Σουλτάνον, τὸν μᾶλλον ἀπόλυτον τοῦτον αὐτοκυρίαρχον, ὑπόχρεων ἵνα ὑπάγῃ κατὰ παρασκευὴν εἰς τὸν ναὸν, καὶ τοῦτο χωρὶς θολίας· διότι οὕτως ὀρίζει ἡ ἐθιμοταξία. Ἄλλ' ἦτον εἰς τὸ δωμάτιόν του, καὶ ἐκάθητο ἐπὶ τῆς στιβάδος· μεταστραφέντος δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸ παραθύριον, ἀνεσύρετο τυχὸν τὸ τοῦ ἱματίου του κράσπεδον. Ἀμέσως εἰς τῶν ἐκατέρωθεν τῆς θύρας παρισταμένων ἐξ ὑπαμοιβῆς κοιτωνιτῶν ἢ διαιταρίων (Μαμπεϊντζῆ), μὴ περιμένων ἵνα τῷ δοθῇ, καθὼς εἰς τὸν τοῦ Φιλίππου αἰχμάλωτον ἐκεῖνον, ἡ ἄδεια, προσήρχετο τρέχων ἀκροποδητὴ καὶ, μετὰ τὴν ἐξ ἔθους προσκύνησιν, λαμβάνων εὐλαβῶς τὴν αὐτοκρατορικὴν ποδίαν, ἐπανεφέρειν αὐτὴν εἰς τὴν πρώτην θέσιν, καλύπτων οὐχὶ ἀσχήμονα τινα γύμνωσιν, ἀλλὰ τὴν ἀναξυρίδα τοῦ Σουλτάνου· διατί; διότι οὕτως ἀπῆτει ἡ Ἐθιμοταξία. Ἡ μήπως τῆς Ἰσπανίας αἱ βασιλίσσαι ὁδὸν τρέχουσι κίνδυνον ἵνα γένωσι παρανάλωμα τοῦ ἵππου αὐτῶν, ἐὰν, ἀφηνιάσαντος αὐτοῦ, ὁδὸν προφθάσωσι ἵνα σύρῃσι τὸν πόδα αὐτῶν ἐκτὸς τοῦ ἀναβολέως; Καὶ τοῦτο διότι ἡ ἐθιμοταξία ὁδὸν ἐπιτρέπει ἵνα ἐγγίσῃ κἄνεις τὸν πόδα τῆς Βασιλίσσης;

Ὁ Βεζίρης ὑπεδέχετο Πρέσβυν· ἀλλ' ὅπως μὴ ὑποτεθῇ ὅτι περιέμενεν αὐτὸν ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἢ, εὐρεθείς ἐντὸς αὐτῆς καθήμενος, βιασθῇ ἵνα τὸν προσηκῶθῃ εἰσερχόμενον, εἰσήρχετο συγχρόνως αὐτὸς διὰ μιᾶς καὶ ἐκεῖνος δι' ἄλλης θύρας, καὶ συνυπνιτῶντο οὕτως ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Τρικλίνου, ἀπαράλλαχτα καθὼς καὶ ἐν τῇ εἰρήνῃ τοῦ Κάρλοβιτς, ἣτις παρ' ὀλίγον ἤθελεν ἄλλως ματαιωθῇ, ἐὰν ὁ Ἐξ ἀπορρήτων Μαυροκορδάτος ὁδὸν ἐπενόει τὴν ὀκτάφυλον ἐκείνην σκηνὴν καὶ τὴν ἐν μέσῳ αὐτῆς στρογγύλην ἐκείνην τράπεζαν, περὶ τὴν ὁποίαν συνεκάθησαν εἰσελθόντες συγχρόνως οἱ ὀκτὼ ἀπεσταλμένοι. Καὶ τί πρῶτον, τί δ' ὕστερον ἢ ἀπομνημονεύσῃ τις τῶν ποικίλων μηχανημάτων τῆς πολυδαιδάλου ταύτης ἐπιστήμης τῆς ἐθιμοταξίας! Φρίκη ἤθελε καταλάβει καὶ τὴν τολμηροτέραν τῶν ἀναγνωστρίων ἡμῶν (ἐὰν ἡ τύχη ἡμᾶς ἀξιῶσιν καὶ ἀναγνωστρίων), καὶ ἵνα ἴδῃ μόνον τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον ἐνός τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις σηπομένων ἤδη, χάρις τῷ Θεῷ, οὐχὶ βιβλίων, ἀλλὰ κτιρίων, τῶν ἐπιγραφομένων

C é n é m o n i a l, τοῦ Winterfeld, τοῦ Lunig, τοῦ Stievens, τοῦ Moser κτλ. Καὶ ἐν τούτῳ αὕτη ἦν ἡ κυριώτερα σπουδὴ, ἡ διηνεκὴς μελέτη τῶν πάλαι καὶ νῦν Μεγάλων Τελεταρχῶν, τῶν Maitres des Cérémonies, τοῦ Τσαοῦσμπαση, τῶν Τεσσεριφαττσήδων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, καὶ . . . τοῦ αἰωνίας καὶ πληκτικωτάτης μνήμης Κουροπαλάτου ! Διότι, ἀφ' οὗ οἱ Ῥωμαῖοι ἔχασαν ἄχρι καὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν παλαιῶν αὐτῶν προγονικῶν ἀρετῶν, ἐφιλοτιμήθησαν ἵνα μιμηθῶσι τὸ μεγαλοφανὲς ἐξωτερικὸν τῶν Ἀσιανῶν. Τὰ δὲ ἐξωτερικὰ σημεῖα τῆς διακρίσεως τῶν κοινωνικῶν βαθμῶν ὠρίσθησαν μετὰ τσαύτης ἀκριβείας, ὥστε ἡ παράβασις καὶ τοῦ ἐλαχίστου ὅρου τῆς θείας ταύτης ἱεραρχίας (οὕτω τὴν ὠνόμαζον) ἐλογίσθη οὐδὲν ἔλαττον ἢ ἱεροσυλία· ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ Γρατιανὸς, ἐπικυρῶν Νόμον τινὰ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ, πατρὸς τῆς Αὐτοῦ θείας, περὶ προσδρείας, λέγει: » Si quis igitur indebitum sibi locum usurpaverit, nulla se ignoratione defendat, sitque plane sacrilegii reus, qui divina precepta neglexerit (1). » Καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει ἵνα μᾶς φαίνεται παράδοξον, ἐὰν ὁ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ Ἀρχιτρίκλινος (2) καὶ Πρωτοσπαθάριος Φιλόθεος λέγῃ, ὅτι » Τοὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ λαχόντας διακονίας προσοχῇ μελέτης δεῖ καὶ ἐπιστήμης τὰς τῶν ἀξιοματῶν κυριοκλήσιας ἐν τῷ οἰκείῳ νοί » περιγράφειν, καὶ εἶθ' οὕτω τὰς αὐτῶν διαιρέσεις καὶ ὑποδιαίρέσεις καὶ » ἀκριβεῖς συστάσεις, αὐξήσεις τε καὶ μειώσεις, προκλίσεις τε καὶ ὑποκλίσεις ἀκριβῶς ἐκφωνεῖν καὶ ἐκτίθεσθαι. Εἰ γάρ τις ἐκ τῆς ἡμῶν ἀπροσεξίας ἐπισηφάλης προσγένηται σύγχυσις τοῖς βασιλικοῖς κλητωρίοις, » οὐ μόνον τὰς τῶν βασιλικῶν ἀξιοματῶν ἀρετὰς καταριπτεῖ, ἀλλὰ καὶ » ἡμᾶς αὐτοὺς καταγελάστους καὶ ἀχρεῖους τῆς διακονίας παρίστησιν. »

Μετέβη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ὁ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Κίνναν, ὅπως διαπραγματευθῇ συνθήκην ἐμπορικὴν· ἀλλὰ, μόλις φθάσας μετὰ πολύμηνον πλοῦν εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Οὐρανίου Κράτους, ἐπέστρεψεν ἄπρακτος καὶ χωρὶς ἵνα ἐμφανισθῇ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ! διότι δὲν ἠθέλησε ἵνα κάμῃ δύο ἢ τρεῖς γονυκλισίας περισσότερον, ἢ ἵνα κύψῃ τὸ μέτωπον ἄχρι τοῦ ἐδάφους, χωρὶς ἵνα ἐνθυμηθῇ ὁ εὐλογημένος τὸν εὐφυῆ ἐκεῖνον Ἑλληνα πρεσβευτὴν, ὃς τις ἐῤῥίψε κατὰ γῆς ἀπαρτηρήτως

(1) Κώδ. Θεοδοσ. Βιβλ. ΣΤ', Τίτλ. Ε', Ν. 2. (2) Εἰς τὰς ἄχρι τοῦδε ἐκδόσεις τοῦ Πορφυρογεννήτου τὸ ἀξίωμα τοῦτο φέρεται γεγραμμένον κατὰ τρεῖς τρόπους, Ἀρτοκλίνης, Ἀρτικλίνης καὶ Ἀτρικλίνης, καὶ ἐξηγῆται ὑπὸ τοῦ Ρεῖσκίου Panistrucetog, παραβαλλόμενον πρὸς τῶν ἀρχαίων τὸν Ἐδέατρον, καὶ τοὺς Προτένθας καὶ Προγεύστας, ἐν ᾧ εἶνε ἀπλῶς καὶ μόνον Ἀρχιτρίκλινος, τοῦ ἀρκτικοῦ Ἀ ἐκλαμδανομένου ἀντὶ Πρωτοσπαθαρίου, καθὼς καὶ εἰς τὸ Ἀσπαθάριος = Πρωτοσπαθάριος.

τὸ δακτυλίδιον του, καὶ κύφας ὅπως τὸ ἀναλάβῃ, ἔδοξε προσκυνῆσαι τὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου βάρβαρον· ἢ τὸν ἄλλον ἐκεῖνον, ὃς τις, κατηγορούμενος διότι προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας ἄλλου τοιούτου ἀνδρεικέλου, » Τί πταίω ἐγώ, ἀπεκρίθη, ἐὰν αὐτὸς ἔχῃ τὰ ὠτία εἰς τοὺς πόδας ; «

Πόσα τοιαῦτα ὑπέφερον οἱ δύστηνοι πρέσβεις τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐν ΚΠ., ὅταν ἀκόμην οἱ Τούρκοι ἦσαν αὐτὸ τοῦτο Τ ο ὕ ρ κ ο ι (1), ἐκ τῶν ὁποίων θέλομεν διεξέλθῃ ἐν τῷ κατόπιν Κεφαλαίῳ τινά ; Ἀλλ' οἱ Βυζαντινοί, τῶν ὁποίων οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπεμιμήθησαν, καθὼς εἶπομεν, τὰ πλεῖστα, πόσα συμφέροντα τοῦ Κράτους ἔδεν διεκινδύνευσαν, πόσας διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ τῶν ἄλλων ὁμόρων ἐθνῶν, ἐν ὅσῳ ἔδεν τὰ ἐφοβοῦντο, ἔδεν ἐματαιώσαν, μόνον ἵνα μὴ παραβῶσι τὴν ἐθιμοταξίαν ; Ἡμεῖς βλέπομεν σήμερον τὸν Σουλτάνον εὐπρόσιτον, εὐπροσήμερον, ὑποδεχόμενον προσηγῶς καὶ συνδιαλεγόμενον φιλοφρόνως, οὐ μόνον μετὰ τῶν Εὐρωπαϊῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρέσβων, ἀπερχόμενον εἰς τοὺς γάμους Γραικοῦ, ἐπισκεπτόμενον κατ' οἶκον τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν ΚΠ. Εὐρωπαίους βασιλόπαιδας κτλ. Ἀλλ' ἵνα φθάσωσιν εἰς τὸ αἴσιον τοῦτο σημεῖον, πόσας προλήψεις ἔδεν ἔπρεπε ἵνα ὑπερνικήσωσι ; πόσας μικρολογίας τῆς Ἐθιμοταξίας ἵνα περιῖδωσι ; πόσας ἀλόγους κρίσεις καὶ κατακρίσεις τῶν σφόδρα Τούρκων ἵνα περιφρονήσωσιν ;

Ἀλλ' εἶν' ἀξιοσημεῖον, ὅτι ἅπαξ ποτὲ Σουλτάνος, θελήσας ἵνα ἐπισκεφθῇ κατ' οἶκον πρέσβυν Εὐρωπαῖον, παρ' ὀλίγον ἐφονεύετο. Ὁ Σουλτάνος οὗτος εἶνε Μαχμουδ ὁ Α', ὁ δὲ πρέσβυς, ὁ Marquis de Villeneuve τὸν ὁποῖον ὑπεραγαπῶν ὁ Σουλτάνος οὗτος, ὡς ἄριστον καὶ δόκιμον πολιτικόν, ἠθέλησεν, ἐπιστρέφων τῷ 1740 ἀπὸ τοῦ Τζαμίου, ἵνα ἐπισκεφθῇ κατ' οἶκον. Οἱ οἰκιακοὶ τοῦ πρέσβεως, ἵνα τιμήσωσι τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην ἐπίσκεψιν, παρετάχθησαν ἐξ ὑπογυίου περὶ τὴν θύραν, καὶ τῷ παρουσίασαν τὰ ὅπλα. Ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, ὅπλου τινὸς ἐκπυρσεύσαντος, χωρὶς οὐδαίς ἵνα ἤξεύρῃ ὅτι ἦτον γεμισμένον, ἡ βολὴ διήλθε τόσον πλησίον τοῦ Σουλτάνου, ὥστε περιέφλεξε τὰ ἄκρα τῶν τοῦ καθουκίου του πτερῶν ! Εὐκόλως δύναται τις ἵνα φαντασθῇ μετὰ πόσης ὁρμῆς ἐρρίφθησαν οἱ σωματοφύλακες τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῶν Γάλλων. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος τοὺς ἐμπόδισε, καὶ διέταξε ἵνα φυλακισθῶσιν οἱ Γάλλοι, μέχρις οὗ ἐξακριβωθῇ τὸ πρᾶγμα. Ἀποδειχθέντος δὲ ὅτι ἦσαν ἀθῶοι, καὶ μεσιτευσάντων καὶ τῶν ἄλλων πρέσβων, ὁ Σουλτάνος ἀπέδωκε πάλιν τὴν προτέραν αὐτοῦ εὐνοίαν εἰς τὸν Villeneuve.

(1) Ἴδε κατόπιν ἐν Κεφαλαίῳ Β' τοῦ Β' Τμήματος.

Ἐς ρίψωμεν ἐν βλέμμα κατόπιν ἡμῶν, ἃς ἰδωμεν τὴν ἀπέραντον ἐκείνην τυπολογίαν, ἣτις ἐδέσμευεν ἐπὶ τόσους αἰῶνας τόσας γενναίας ὁρμὰς καὶ ἐστρέβλωνε τόσας ὑγιεῖς καὶ εὖ φρονούσας κεφαλὰς, ἵνα ἐννοήσωμεν, πόσον σκαιὸς καὶ αὐτόχρημα Τσι τ ἄ κ (1) ἐφάνη ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν Κχίρτζαλης ἐκείνος Μουσταφᾶ - Μπαῖρακδάρης, ὅταν, εἰσελάσας μετὰ τῶν δισμυρίων 'του ὀπλιτῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἤρπασε τὴν Βεζιρικὴν σφραγίδα ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, καὶ ἐνεθρονίσθη αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ Βεζίρης! Βεβαίως οἱ περὶ τὴν Πύλην ἐφένται ἔμειναν ἐμβρόντητοι καὶ ὁ Τεσσεριφαττσήμπασης θὰ ἀπελιθώθη!

Ἡ δὲν ἀκούετε πῶς ἐλεεινολογεῖ τὸν αἰῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζη, ὁ Γρηγοράς, διότι εἶχον ἀρχίσῃ 'να ἐκλίπωσι τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα καὶ πρὸ πάντων ὁ παλαιὸς τύπος τῶν φορεμάτων τῆς κεφαλῆς; Ἐς ἀκούσωμεν: » Περὶ » γε μὴν τῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτρας, ἔθος ἦν, λέγει, ἐπὶ μὲν τῶν » πρότερον βασιλέων, τοὺς μὲν χρόνῳ προβεβηκότας ἐν τοῖς βασιλείοις » χρῆσθαι καλύπτραις, πυραμίδος μὲν ἐχούσαις σχῆμα, σηρικοῖς δ' ἐνδύ- » μασι κατὰ τὸ ἀνάλογον ἐκάστω ἀξίωμα καλυπτομέναις· ὅσοι δ' ἐν ἡλι- » κία, τοὺτους δὲ πάντας καθάπαξ ἀκάλυπτον ἔχειν τὴν κεφαλὴν. Ἐπὶ δὲ » τῆς τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νέου βασιλείας, ἐς τοσοῦτον ἔρ- » ρει τὸ ἔθος τουτί, ὥς καλύπτραις μὲν κεχρῆσθαι πάντας ὁμοῦ, καὶ νέους » καὶ ἀφῆλικας, ὁμοίως ὥσπερ ἐν ἀγροῖς, οὕτω καὶ βασιλείων ἐντὸς, πο- » λυεδέσι δ' οὖν καὶ ταύταις καὶ ἀλλοκότοις, καὶ οἷαις ἐκάστω πρὸς βου- » λήσεως ἦν. Οἱ μὲν γὰρ Λατινικαῖς ἐκέχρηντο ταύταις· οἱ δὲ ταῖς ἐκ » Μυσῶν καὶ Τριβαλλῶν ὁμοίως· οἱ δὲ ταῖς ἐκ Συρίας καὶ Φοινίκης ἰού- » σαις, καὶ ἄλλοι ἄλλαις, ὥς ἐκάστω δεδογμένον ἦν. . . Τῷ δ' αὐτῷ καπὶ » τῶν ἐνδυμάτων κατεχρήσαντο ἦθει. . . Παραπλησίως δ' αὖ καπὶ τῶν » πατριαρχικῶν ἐθῶν καὶ πραγμάτων. . . πάντων ἐπίσης φθορὰ καὶ κατὰ- » λυσις κατωρχήσατο (2). «

Καὶ τῷ ὄντι, ἡ ἀποκάλυψις τῆς κεφαλῆς, καθὼς καὶ τὸ χεροφίλημα ἦτον ἐκπαλαι παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐν χρήσει, πρὸς ἐνδειξιν σεβασμοῦ καὶ τιμῆς. » Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Δεσπότης, λέγει ὁ Κωδινός, νέος ἐπὶ ὧν, » φορεῖ ἐν τῷ Παλατίῳ οὐδὲν, ἀλλ' ἐνὶ οὕτως ἀσκεπής. « Ὅθεν καὶ ὁ Καντακουζηνός, γενόμενος τῷ 1347 ἐγκρατὴς τῆς πόλεως, » καὶ εἰσελθὼν » ἐν τῷ Παλατίῳ, εὗρε τὴν Δέσποιναν σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς καθεζομένην. . .

(1) Οὕτως ὀνομάζονται οἱ κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας αἰῶνας μετοικισθέντες ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὰ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἴμου μέρη πρὸς φυλακὴν αὐτῶν Τούρκοι. (2) Γ', 12.

» Προσεγγίσας δὲ ἀνακαλυμμένη τῇ κορυφῇ, κατεφίλει τὴν χεῖρα τοῦ
 » νέου βασιλέως κτλ. (1). « Ὁ δὲ Κωδινὸς λέγει περὶ τοῦ Πρωτοβεστια-
 ρίου, ὅτι » ἔχει καὶ τοῦτο ἴδιον καὶ ἐξαίρετον, καὶ, ἐάν τι ζουφίδιον ἴδῃ,
 » ἢ πηλὸν, ἢ ἄλλο τι περὶ τοῦ ἱματίου τοῦ βασιλέως, τὸ σκιάδιον, ἢ γουν
 » τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, αὐτοῦ ἐκβάλλων, τὴν χεῖρα ἐκτείνας, ἐπαί-
 » ρει καὶ καθαίρει τοῦτο ἀνερωτήτως (2). « Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς (3) λέ-
 γει, ὅτι » ἔθος ἐπεκράτησεν ἀρχαῖον παρὰ τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν, ὅταν
 » μέλλωσιν ἀλλήλοις συντυγχάνειν, τοὺς μὲν ἐπομένους ἑκατέρους, τῶν
 » ἵππων καταβάντας, ἐπεσθαι πεζῇ· αὐτοὺς δὲ συμμίζαντας ἐφίππους, τὸν
 » μὲν νεώτερον, κύψαντα, τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως περιπτύσσεσθαι τὴν
 » χεῖρα, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρότερον περιελόμενον πῖλον· ἀνακύψαντα
 » δὲ ἐκείθεν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸν τὸν πατέρα ἀντιφιλεῖν. « Ὁμοίως
 καὶ ὁ Συρόπουλος διηγεῖται ὅτι ἐν Οὐγενετία, ἀπελθὼν ὁ Πατριάρχης εἰς
 τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, παρόντων καὶ τῶν κληρικῶν καὶ ἀρ-
 χόντων, » προσέταξε περιελεῖν τὰ σκιάδια ἐκ τῶν κεφαλῶν ἡμῶν, καὶ
 » περιεῖλαμεν. Τότε ἐλθόντων καὶ τῶν Δισυπάτων λαβεῖν εὐλογίαν ἐπὶ τὸ
 » ἀπελθεῖν εἰς τὸν Πάππαν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πατριάρχης μετὰ δριμύτητος·
 » Ἐκβάλετε τὰς σκούφιας. «

Ἄλλ' οἱ ἰδιῶται, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ὑποδεεῖς τῶν ἀρχόντων καὶ θεραπόν-
 των τῆς Αὐλῆς, ἔσπευδον, μακρόθεν ἔτι, ἵνα κλίνωσι γόνυ καὶ ἵνα προσ-
 κυνήσωσιν ἐγγίζοντες τὸ μέτωπον εἰς τὴν γῆν, ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτο-
 ρος, καὶ μετὰ τοῦτο ἵνα προσέλθωσι περιδεεῖς καὶ ἵνα ἀσπασθῶσι τὴν ἄ-
 κραν τοῦ ὑποδήματός του.

» Πίπτει εἰς γῆν (λέγει στιχοῦργημα τι περὶ τοῦ Βελισ-
 σαρίου) καὶ προσκυνᾷ τὸν μέγαν βασιλέα·

» Πρῶτα φιλεῖ τὰ χῶματα, ἔπειτα τὸ τζαγγὴν του. «

Ὁ δὲ ὑπόπτερος Σκύθης (Τάταρης), ὁ σταλεῖς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀ-
 λέξιον ἵνα γνωστοποιήσῃ αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἡπειρον
 διάβασιν τοῦ Βαϊμούνδου, » ἐπανιόντα τὸν αὐτοκράτορα τοῦ κυνηγεσίου
 » καταλαβὼν (διηγεῖται ἡ Ἄννα), δρομαῖος εἰσελθὼν, καὶ προσουδίσας
 » τὴν κεφαλὴν, τὴν διαπεραΐωσιν διστράνου τοῦ Βαϊμούνδου. «

Ἄλλ' » εἰς τοιαύτην δουλοπρέπειαν ἦλθεν ἡ πολιτεία ἐπὶ τῆς Θεοδώ-
 » ρας κυρίως τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δουλοδιδάσκαλον αὐτὴν ἔχουσα (ἵνα
 » μεταχειρισθῶμεν αὐτάς τοῦ Ἱστορικοῦ Προκοπίου τὰς λέξεις). Πάλαι

(1) Δούκ. Κερ. I'. (2) Περὶ Ὀφφικίων. (3) Α', λδ'.

» μὲν γὰρ ἡ Σύγκλητος βουλή, παρὰ βασιλεῖ ἰοῦσα, τρόπῳ τοιῷδε προσ-
 » κυνεῖν ἠθούλοντο. Πατρίκιος μὲν τις ἀνὴρ παρὰ μαζὸν αὐτοῦ προσεκύ-
 » νει τὸν δεξιόν· βασιλεὺς δέ, αὐτοῦ καταφιλήσας τὴν κεφαλὴν, ἐξήκει· οἱ
 » δὲ λοιποὶ ἅπαντες, γόνυ κλίναντες βασιλεῖ τὸ δεξιόν, ἀπηλλάσσοντο· βα-
 » σιλίδα μὲν τοι προσκυνεῖν οὐδαμῶς εἴθιστο· παρὰ δὲ Ἰουστινιανόν τε καὶ
 » Θεοδώραν τὰς εἰσόδους ποιούμενοι, οἱ τε ἄλλοι ἅπαντες καὶ ὅσοι τὸ Πα-
 » τρικίων ἀξίωμα εἶχον, ἔπιπτον μὲν εἰς τὸ ἔδαφος εὐθὺς ἐπὶ στόμα, χει-
 » ρῶν καὶ ποδῶν ἐς ἄγαν τετανυσμένων, τῷ δὲ χειλεὶ ποδὸς ἐκατέρου ἀφά-
 » μενοι, ἐξανίσταντο· οὐδὲ γὰρ ἡ Θεοδώρα τὴν ἀξίωσιν ἀνεδύετο ταύτην. «
 » Καὶ πάλαι μὲν οἱ τῷ βασιλεῖ ξυγγινόμενοι, αὐτόν τε βασιλέα καὶ τὴν
 » γυναῖκα βασιλίδα ἐκάλουν . . . νῦν δὲ Δεσπότην τε ἀποκαλοῦσι καὶ
 » Δέσποιναν, καὶ ἑαυτοὺς δούλους βασιλέως κτλ. » Καὶ τὰ πρότερα μὲν,
 » ὀλίγοι τε καὶ μόλις ἐν τοῖς βασιλείοις ἐγίνοντο· ἐξ ὅτου δὲ οὗτοι τὴν
 » βασιλείαν παρέλαβον, ἄρχοντές τε ὁμοῦ καὶ λοιποὶ ξύμπαντες ἐν Πα-
 » λατίῳ ἐνδελεχέστατα τὴν διατριβὴν εἶχον, διὰ τὸ τούτους πάντα ἐς ἑαυ-
 » τοὺς ἀεὶ ἔλκειν. Ἦν δὲ ἰδεῖν, ἐς ἡμέραν σχεδὸν τι ἐκάστην, τὰ μὲν δι-
 » καστήρια πάντα ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀνδρῶν ἔρημα· ἐν δὲ τῇ τοῦ βασι-
 » λέως Αὐλῇ ὄχλον τε καὶ ὕβριν καὶ ὠθισμὸν μέγαν καὶ δουλοπρέπειαν
 » ἐσαεὶ ξύμπασαν· οἱ τε αὐτοῖν ἐπιτήδαιοι δοκοῦντες, τὴν τε ἡμέραν διηνε-
 » κῶς πᾶσαν καὶ τῆς νυκτὸς ἐσαεὶ πολλὴν μοῖραν ἐνταῦθα ἐστῶτες, αὐ-
 » πνοὶ καὶ ἀπόσιτοι παρὰ καιροὺς τοὺς εἰωθότας γινόμενοι διεφθείροντο. «
 » Προσῆδρευσεν δὲ ἀεὶ ἅπαντες ἀνδραποδώδη τινὰ προσεδρίαν ἐν ὠματίῳ
 » στενωπῷ τε καὶ πνιγερῷ τὸν ἅπαντα χρόνον (κίνδυνος γὰρ ἀπολελεῖσθαι
 » τῶν ἀρχόντων τινὶ ἀνύποιστος ἦν). Ἰστατο δὲ διηνεκὲς ἐπ' ἄκρων δα-
 » κτύλων, αὐτὸς καθυπέρτερον ἕκαστος τῶν πέλας διατεινόμενος τὸ πρό-
 » σωπον ἔχειν, ὅπως αὐτόν, ἐνδοθεν ἐξιώντες, οἱ εὐνοῦχοι ὁρῶεν. Ἐκα-
 » λοῦντο δὲ αὐτῶν τινες μόλις τε καὶ ἡμέραις πολλαῖς ὕστερον κτλ. « Δὲν
 νομίζει τις ὅτι ἀκούει τὸν Δοῦκα τοῦ S. Simon διηγούμενον τὴν ἐν τῷ ἀντι-
 θαλάμῳ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἢ τῆς Δουμπουᾶ προσεδρίαν τῶν Αὐλικῶν
 τοῦ Κεραμικοῦ; Ἀληθῶς »Οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον! «

Τοιαῦτα εὐρόντες ἐνδόσιμα οἱ Ὀθωμανοί, δὲν εἶχον ἄλλο ἢ να κάμωσι,
 παρὰ ἢ ἀπομιμηθῶσι τὰ ἔθιμα καὶ τὴν τάξιν τῆς Αὐλῆς τῶν Γραικορω-
 μαίων, καθὼς ἐκεῖνοι τὴν τῶν Περσῶν καὶ τῶν πρώτων Κχαλίφων. Καὶ
 διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ σημαντικώτατοι Βεζίραι καὶ Πασσάδες θεωρεῦσιν ὡς
 τὸ Μὴ περαιτέρω τῆς εὐνοίας τὸ ἢ ἀξιοθῶσι ἢ φιλήσωσι τὸν πόδα τοῦ
 Σουλτάνου· συνήθως ὅμως ἀσπάζονται τὸ ἄκρον τοῦ ὑποποδίου τάπητος,
 ἢ τῆς ἐπὶ τούτῳ κρατουμένης ὑπὸ τοῦ Καποῦ ἢ Καπυτζηλάρ-ἀγασῆ μαε

κράς χειρίδος τοῦ ἐπενδύτου, ἢ τὸ κατώφλιον τῆς θύρας τοῦ Μπάμπ - οὐ - σααδέτ, ὅταν ἀναχωρῶσι δι' ἐπαρχίαν. Μόνον δὲ ὁ Σσέιχ-οὐλ-ισλάμης, οἱ δὲ Κχαδῆ - οὐλ - ἄσκέρ καὶ ὁ Νακχίμπ-οὐλ-ἑσράφ ἀσπάζονται αὐτὸ τὸ φόρεμα περὶ τὸν κόλπον. Ἐάν δὲ τὸ βλέμμα τῆς Σκιᾶς ταύτης τοῦ Θεοῦ ἐπιπτέ ποτε ρεμβόμενον καὶ ἐπὶ τοῦ χαμαιζήλου ὄντος, τοῦ λεγομένου 'Ρεαγιᾶ, τοῦτο δι' αὐτὸν ἦτον εὐδαιμονίας ἄβυσσος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐμῆδενίζετο, διότι ὑπερέβαινε πᾶσαν αὐτοῦ καὶ ὄνειρώττοντος ἐλπίδα. Ἐφ' ἡμῶν ὁ Ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Μιλόσυχης ἠξιώθη 'να ἀσπασθῇ τὸν πόδα τοῦ Σουλτάνου Ἀμπδ - οὐλ - Μετζήδ, ὅς τις, φύσει εὐγενὴς καὶ ἥπιος, ὅταν ὁ γέρων Φιλιππέτσκος, ἐμφανισθεὶς εἰς αὐτὸν μετὰ τῆς συνοδίας τοῦ Πρίγκηπος Βιθέσκου, φορῶν τὴν παλαιὰν τῶν Μπογιάρων ἐνδυμασίαν, ἠθέλησε 'να γονυπετήσῃ καὶ ἀσπασθῇ τὸν πόδα 'του, 'τὸν ἀπέτρεψε λέγων· » Ἔτμε, ἰχτιάρ! « Ἀλλ' ὅταν ὁ αὐτὸς Σουλτάνος συγκατέβη 'να ἐπιτρέψῃ εἰς ἓνα τινὰ τῶν ἐφ' ἡμῶν ἰσχυσάντων Γραικῶν, μετὰ πολλὰς καὶ λιπαρὰς τῶν προστατούντων αὐτοῦ ἰκεσίας, 'να ψαύσῃ μόνον διὰ τῶν χειλέων ἀκροθιγῶς τὴν ἄκραν τοῦ ὑποδήματός 'του, τοῦτο ἐγένετο, ἐν ᾧ ὁ Σουλτάνος, ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς στοιβάδος, ἐθεώρει ἐξωθεν τοῦ παραθυρίου, ὡς ἀγνοῶν δῆθεν τὸ γινόμενον. Καὶ ἐν τοσούτῳ ἄλλος Σουλτάνος, καθὼς εἶδομεν, συνελάλει πρὸς τὸ οὖς μετ' ἄλλου Γραικοῦ, ἱππεύων ἐν τῷ Γενί-καπῦ.

Ἀλλήν ἀφορμὴν δυσχερεῶν ἐχορήγει τὸ κάθισμα καὶ προσήκωμα τῶν ἐμφανιζομένων ἢ ὑποδεχομένων, καὶ ἐννοεῖται ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ, καθὼς καὶ ὁ Σουλτάνος, 'δὲν προεσηκόνετο εἰς κανένα, καὶ ἐπομένως οὔτε ὁ τοῦ Σουλτάνου ἀντιπρόσωπος, ὁ Βεζίρης. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Βαϊμούνδος, Δούξ τῆς Λοθαριγγίας, ἐμελλε τῷ 1089 'να ἐμφανισθῇ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, καὶ ἀπήτει παρὰ τῶν πρέσβων, » εἰς τὸ παν-
 » τελεῶ μὴ ἀτίμως ὑποδεχθῆναι παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλὰ πρὸ ἐξ
 » σταδίων τοὺς γνησιωτάτους τῶν καθ' αἶμα προσωκειωμένων αὐτῷ τὴν
 » αὐτοῦ ποιήσασθαι προὑπάντησιν. Περὶ δὲ τὴν βασιλικὴν σκηνὴν πελά-
 » σαντα, ἅμα τῷ τὰς πύλας εἰσιέναι, καὶ αὐτὸν, τῆς βασιλικῆς ἐξανα-
 » στάντα περιωπῆς, ἐντίμως αὐτὸν ὑποδέξασθαι . . . , καὶ, τῆς χειρὸς κρα-
 » τήσαντα, πρὸς τῇ κεφαλῇ τῆς κλίνης αὐτοῦ παραστῆσαι καὶ, μετὰ δὲ
 » χλαμύδων τὴν εἴσοδον ποιησάμενον, μηδόλως εἰς προσκύνησιν κάμψαι
 » τράχηλον ἢ γόνυ τῷ Αὐτοκράτορι, οἱ πρέσβεις, τούτων ἀκούσαντες, τὸ
 » μὲν ἐξαναστῆναι τοῦ βασιτικοῦ θρόνου τὸν Αὐτοκράτορα οὐ προσεδέ-
 » ξαντο . . καὶ τὸ μὴ κλίνειν γόνυ μήτε τράχηλον εἰς προσκύνησιν τῷ βα-
 » σίλει . . τὰ δὲ λοιπὰ οὐκ ἀπεπέμφαντο . . . Ἐπεὶ δὲ ἀγγοῦ τῆς βασι-

» τῆς βασιλικῆς ἐγεγόνει σκηνῆς, καὶ τὰ τῆς αὐτοῦ ὑπαντῆς ἐγένετο καθὰ
 » οἱ πρέσβεις συνέθεντο, εἰσελθόντος αὐτοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα ὁ βασιλεὺς
 » καὶ τῆς ἐκείνου ἀψάμενος χειρὸς, καὶ τὴν συνήθη τοῖς βασιλεῦσι προσα-
 » γόρευσιν ποιησάμενος, ἐγγὺς τοῦ βασιλικοῦ παρεστήσατο θρόνου (1). «
 Ὅθεν, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν περὶ τούτου λογοτριβῶν, ἐκρίθη εὐλογον ἵνα
 γίνωνται αἱ ὑποδοχαὶ καὶ ἀκροάσεις ἐπὶ ποδός. Καὶ διὰ τοῦτο » Ἀνδρόνι-
 κος Παλαιολόγος ὁ Πρεσβύτερος, ἀποκλείσαι σπεύδων τοῦ θρόνου τὸν ἐγ-
 γονον αὐτοῦ Ἀνδρόνικον τὸν νέον, τὸν τοῦ Μιχαήλ, διεμήνυσεν αὐτῷ, ὅτι,
 ἰδιωτεύσαντι, » ὁ τὴν βασιλείαν διαδεξόμενος . . . οὐχ ὑπαναστήσεται μὲν,
 » σοῦ προσιόντος, τοῦ θρόνου· οὐδὲ γὰρ ἔθος βασιλεῦσιν ἐξανίστασθαι ἰδιώ-
 » ταις· εὐρήσεις μὲν τοι προσιών, ὀρθὸν ἐστηκότα, ὥς ἂν καὶ σοὶ τὸ τῆς
 » τιμῆς, κακείνω τὸ τῆς βασιλείας δίκαιον περισώζοιτο (2). «

Ἐκ τούναντίου δὲ, ἐνώπιον αὐτῶν οὐδεὶς κάθηται, εἰμὴ ὅταν ἐπιτρέψῃ
 τοῦτο αὐτὸς ὁ Κρατῶν. Ὅθεν » Ἀνδρόνικος τοῦ νεωτέρου, » καὶ μετὰ τῆς
 » Συγχλήτου καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι τῷ πάπῳ παρισταμένου, οὐδέποτε ἐπέ-
 » τρεψεν οὗτος αὐτῷ καθεσθῆναι. Πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους τῆς ἐπιτροπῆς γι-
 » νομένης, ἐξ ἀνάγκης ἐκαθέζετο καὶ αὐτὸς, πάντων πρὸς αὐτὸν ὁρῶν-
 » των, καὶ τοῖς νεύμασι δηλούντων, ὥς οὐδ' ἂν αὐτοὶ καθεσθεῖεν, ἐστηκό-
 » τος ἐκείνου (3). « Διηγοῦνται δὲ ὅτι Ἀγγλὸς τις, σταλαῖς πρέσβυς εἰς
 τὸν Σουλτάνον ὑπὸ τοῦ Κρόμβελ, καὶ μὴ καταδεχθεὶς ἵνα σταθῇ ἐνώπιον
 αὐτοῦ ὀρθίως, διέθεσεν εἰς σχῆμα σκαμνίου ἓνα τῶν ἀκολουθῶν του, στη-
 ρίζαντα τετραποδῆτι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους,
 καὶ ἐκάθησεν ἐπάνω του. Ὁ δὲ Δούξ τῆς Νορμανδίας Ῥομπέρτος, διερχό-
 μενος διὰ ΚΠ. καὶ ὑποδεχθεὶς εἰς ἀκρόασιν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλε-
 ξίου, βλέπων ὅτι ὁ δὲ τῷ προσέφερον καθέδραν, ἔστρωσε κατὰ γῆς τὸ ἐπα-
 νωφόριόν του καὶ ἐκάθησεν ἐπ' αὐτοῦ: Son mantel jus, à terre mist, » Tout,
 defoublé desus s' asist, « καθὼς λέγει παλαιὸν τι ποίημα περὶ τοῦ De Rou
 ἐπειδὴ δὲ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἐμιμήθησαν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Νορμανδοί,
 ὁ Ἀλέξιος διέταξε ἵνα τίθωνται τοῦ λοιποῦ θρονία εἰς παρομοίας ἀκροάσεις.
 Καθὼς διηγεῖται καὶ ὁ Διόδωρος (ΙΖ', ιδ') » μόνους τῶν Ἑλλήνων Θη-
 » βαίους ὥς εὐεργέτας τιμᾶσθαι παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῶν Περσῶν, καὶ
 » πρὸ τῶν βασιλέων τοῖς πρεσβεύουσι τῶν Θηβαίων τίθεσθαι θρόνους. «
 Ἀλλὰ, καὶ καθήμενοι τυχόν, ἡγείροντο πάντες, ὅταν ἤθελε ἵνα λαλήσῃ ὁ
 βασιλεὺς. » Ἐπειτ' ἀνέστημεν πάντες, λέγει ὁ Συρόπουλος (4), ἵνα καὶ ὁ

(1) Ἄνν. Κομν. Θ'.
 Φλωρεντίη Συνόδου.

(2) Ι. Καντακουζ.

(3) Λύτ.

(4) Ἰστορ. περὶ τῆς ἐν

» βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐξείπη. « Περὶεργον δὲ φαίνεται τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου βιογράφου τοῦ Ἀγίου Ἀμφιλοχίου ἀναφερόμενον, ὅτι » Ἀμφι-
 » λόχιος εἶπεν· ἐπειδὴ ἐστὶν ἔθος ἐν τῷ εἰσιέναι ἡμᾶς εἰς τὸν βασιλέα εἰ-
 » πεῖν τὸ Ὅρθοι πάντες, σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐν τῷ εἰσιέναι ἡμᾶς ἐν τῇ
 » εἰσόδῳ τοῦ Παλατίου, κράξον μεγάλη τῇ φωνῇ· Ὅρθοι πάντες, εἴτε ζῶν,
 » εἴτε θάνατος. «

Κατ' ἄλλον δὲ τινα ὅρον τῆς ἐθιμοταξίας ἀπαράβατον, τὴν Χαλκὴν πύ-
 λην τοῦ Παλατίου οὔτε εἰσήρχετό τις, οὔτ' ἐξήρχετο ἔφιππος, παρεκτός
 μόνου τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους, κατὰ ῥητὴν αὐτοῦ
 διαταγὴν, ἐσυγχωρεῖτο ἡ τιμὴ αὕτη. » Δηριγευόμενος δὲ ὑπὸ τῶν προειρη-
 » μένων πάντων ὁ βασιλεὺς, ἀφικνεῖται διὰ τοῦ Ταύρου . . καὶ τοῦ Μιλίου
 » καὶ τοῦ Ζευξίππου εἰς τὴν Χαλκὴν· καὶ εὐθέως πεζεύουσιν ἅπαντες, καὶ
 » μένει ἔφιππος μόνος ὁ βασιλεὺς· κακείθεν δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων,
 » ὡς προεῖρηται, διέρχεται διὰ τῶν κορτίνων μέχρι τῆς ἑνδον μεγάλης
 » πύλης τῶν Ἐξκουβίτων, καὶ ἐκεῖ πεζεύει. « » Εἰ δὲ δεήσῃ, λέγει ὁ
 » Κωδινὸς (Κεφ. Ε', 8), ἄρχοντάς τινας καθβαλικεῦσαι ἐν τῇ Αὐλῇ, πεζῇ
 » μὲν εἰσέρχονται, εἴτα καθβαλικεύουσι. Πάλιν δὲ εἰς τὴν ἐκβολὴν αὐτῶν
 » πεζεύοντες, ἐξέρχονται πεζῇ. « » Ἐφιπποὶ δὲ εἰσήρχοντο καὶ οἱ φέροντες
 » τὰς πάρδεις καὶ τὰ κρυωτήρια (;). Ὁ δὲ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, ἐν Ταρσῷ
 » διατρίβων, » προσιέναι τὸν Ῥῆγα (τῆς Παλαιστίνης Βαλδουῖνον) μαθὼν,
 » ἄλλοτε ἄλλους τῶν ἐπὶ δόξῃ προσυπαντᾶν αὐτῷ ἔπεμπε, καὶ αἰεὶ τοὺς
 » ἐνδοξοτέρους κατόπιν, ἄχρι καὶ τῶν ἐπ' ἀδελφίδων αὐτῷ γαμβρῶν, προσ-
 » εροῦντας αὐτὸν καὶ τὰ εἰκότα τιμήσοντας, ἕως παρ' αὐτὸν βασιλέα
 » ἦλθεν. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἀξίως τοῦ Δαβὶδ θρόνου καὶ ἐτίμα καὶ ἐδεξι-
 » οὔτο τὸν ἄνθρωπον· ὁ δὲ, τούτοις κατεπαρθείς, εἴτε καὶ σύμφυτόν τινα
 » τρέφων ἀλαζονείαν, ἐπειδὴ περ εἰς τὴν βασιλείον παρῆλθεν αὐλήν, ὑπὸ
 » τε τῶν βασιλείων ραβδούχων καὶ Ῥωμαίων τῶν ἐπὶ δόξης παραπεμπό-
 » μενος, ἐνταῦθα τοῦ ἵππου ἀπέβη, ἐνθα καὶ βασιλεὺς αὐτὸ ποιεῖν εἵθιστα.
 » Ἐφ' οἷς ἀγερωχίαν αὐτοῦ καταγνοὺς ὁ βασιλεὺς, πολλὰ τῶν ἔτι μάλ-
 » λον εἰς τιμὴν ὁρώντων ἐνέλιπεν αὐτῷ. Εἶδε δὲ ὅμως αὐτὸν καὶ προσεῖ-
 » πεν· ἔδραν δὲ τινα χθαμαλὴν καθιζῆσαι παρέθετο· συνωμίλησέ τε πολ-
 » λάκις αὐτῷ καὶ ἐν συσσιτίῳ παρέλαβεν. « » Ἀλλ' ὁ Κχιλίτζ - Ἀρσλάν,
 » ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου, » αὐτόμολος ἐλθὼν ἐς Εὐζάντιον, περὶ τῶν αὐ-
 » τῷ συμφερόντων βασιλέως (αὐτοῦ τούτου τοῦ Μανουὴλ) ζησόμενος, «
 » καὶ ὑποδεχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, φιλοτιμηθέντος ἵνα ἐπιδείξῃ πᾶσαν τῆς Γραικο-
 » ρωμαϊκῆς Αὐλῆς τὴν λαμπρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν, τὴν ὁποίαν μετὰ

τοσούτου στόμφου περιγράφει ὁ Ἰωάννης Κίναμος (1), »ἐπειδὴ ἐς μέσους
 » παρῆλθε, θάμβους ὅλος ἦν, καὶ, τοῦ βασιλέως καθιζῆσαι τοῦτον προ-
 » τρεπομένου, τὸ μὲν πρῶτον ἰσχυρότατα ἀπέλεγεν· ὥς δὲ ἔτι μᾶλλον
 » ἐγκείμενον ἑώρα τὸν βασιλέα, καθῆστο λοιπὸν ἐπὶ χαμαιζήλου τινὸς
 » καθέδρας.« Οὕτω διαφέρει ἀγερῶχου ἱππότου τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης δυ-
 νάστης Ἀσιανός! Ἐκεῖνος μὲν νομίζει ἐξευτελιζόμενον ἑαυτὸν, ἐὰν κάμψη,
 ἔστω καὶ ἐνώπιον ὑπερέχοντος, τὸν αὐχένα· οὗτος δὲ, ἀπαιτῶν τὴν προ-
 σήκουσαν αὐτῷ παρὰ τῶν ὑποδεστέρων τιμὴν, προσφέρει καὶ αὐτὸς εἰς
 τοὺς ἀνωτέρους ἑτοῦ τὴν ὠρισμένην ὑπὸ τῆς ἐθιμοταξίας ὑπόκλησιν, καὶ
 οὔτε ἵνα συλλάβῃ δύναται τὴν ἰδέαν ὅτι ἐξευτελίζεται διὰ τοῦτο. Τοῦτο,
 σύνθηες ἤδη ἐν ταῖς Αὐλαῖς τῆς Ἀσίας ἀφ' ὅτου ἔγραφεν ὁ Ἰσοκράτης
 τὸν Πανηγυρικόν ἑτοῦ, διετηρήθη μέχρις ἡμῶν ἀμετάβλητον. Καὶ βλέπο-
 μεν σήμερον ἐν Τουρκίᾳ ὅτι ἕκαστος γνωρίζει τὸ εἶναί ἑτοῦ
 (κενδινὶ μπιλίρ), καθὼς λέγουσιν ἐκεῖ, καὶ ἡξέυρει ποῦ, πότε καὶ πῶς πρέ-
 πει ἵνα καθῆσῃ, ἐμφανιζόμενος εἰς τὸν ἀνώτερόν ἑτοῦ, εἰς ποῖον πρέπει ἵνα
 προστηκῶθῃ, ποῖον ἵνα ὑποδεχθῇ ὀρθίος ἢ προχωρῶν, καὶ πόσα βήματα,
 ἐὰν ἐντὸς ἢ καὶ πρὸ τῆς θύρας τῆς αἰθούσης, ἢ καὶ εἰς τὸ σκαλοκῆφα-
 λον κτλ.

Ἐν γένει δὲ ὁ κατώτερος χαιρετᾷ πρῶτος τὸν ἀνώτερον, ὁ διαβαίνων
 τὸν καθήμενον, ὁ πεζὸς τὸν ἑφιππον, ὁ ἐφ' ἵππου τὸν ἐπ' ὀχήματος, ὁ ἐπὶ
 ἡμιόνου τὸν ἐπὶ κέλῃτος, ὁ ἐπὶ ὄνου τὸν ἐπὶ ἡμιόνου. Ἀλλ' ὁ ὑπήκοος,
 ἀπαντῶν ἑφιππος τὸν Ὀθωμανὸν ἄρχοντα, ἔπρεπε ἵνα πεζεύσῃ, ἢ ἵνα λάβῃ
 ἄλλην ὁδόν, ἢ τοῦλάχιστον ἵνα πτήξῃ παρὰ τὸν τοῖχον. Πολλάκις δὲ ὁ
 Ὀθωμανὸς τὸν ἀπέτρεπε τούτου, εἴτε ὑπὸ καλοκάγαθίας, εἴτε ὡς γερον-
 τότερον, εἴτε καὶ ἔχων τὴν ἀνάγκην ἑτοῦ. Ἀλλὰ συνέπεσεν, ἐκ τοῦ ἐναν-
 τίου, καὶ ἵνα ξυλοκοπηθῇ, καθὼς εἶδομεν (2), δραγομάνος Γραικὸς τῆς
 Πύλης ἐν μέσῃ τῇ λεωφόρῳ ὑπὸ εὐνούχου τοῦ Σαραγίου, διότι, συναντή-
 σας αὐτὸν, ἔδεν ἀφίππευσεν.

Ἐπίσης δὲ καὶ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ἀποβάθρας τοῦ Βουκολέοντος οὔτε
 ἐπέβαιναν εἰς πλοῖον οὔτε ἀπέβαιναν ἀπ' αὐτοῦ ἄλλος παρὰ τὸν Αὐτοκρά-
 τορα· καὶ ὅταν, ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ὁ Λατῖνος βασιλεὺς τῆς Ἱε-
 ρουσαλήμ Ἀμαυροῖ, ἐλθὼν τῷ 1170 (3) πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ εἰς ΚΠ.,
 ἀνέβῃ, ἀποβάς τοῦ πλοίου, τὴν ἀναβάθραν ταύτην, ἐθεωρήθη τοῦτο τιμὴ
 μεγάλη.

(1) Β.βλ. Ε', 6. (2) Ἰδ. σελ. 42.

Ἐν γένει δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ φαίνονται εὐφρέστεροι τῶν Βυζαντινῶν περὶ τὴν αὐλικὴν αὐτῶν ἐθιμοταξίαν. Ὁ Βεζίρης, παραδ. χάριν, εἶνε πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ Μουφτῆ, καὶ ἐν τοσοῦτῳ ἔχουσιν ἑκάτερος τὰ πρωτεῖα διότι, κατὰ τὴν εὐφυῆ τῆς ἐθιμοταξίας διάκρισιν, παρὰ μὲν τοῖς ἱερωμένοις εἶν' ἐντιμότερα τὰ δεξιὰ, παρὰ δὲ τοῖς στρατιωτικοῖς τὰ ἀριστερὰ, ὁπόθεν κρέμαται ἡ σπάθη. Ὅμοιόν τι παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν κεκλημένων εἰς τὴν τοῦ αὐτοκράτορος τράπεζαν. » Δεῖ γὰρ τὸν καλέοντα » ἀτρικλίνην (1), λέγει τὸ τοῦ Φιλοθέου κλητωρολόγιον, τὰς καθέδρας » ἀπάσας ἀκριβῶς εἰδέναι, καὶ τῷ μὲν λόγῳ τὴν κλῆσιν τῆς ἐκάστου ἀ- » ξίας οἰκείως ἐκφέρειν, τῇ δὲ δεξιᾷ χειρὶ διὰ τοῦ σχήματος προσδεικνύειν » τὸν ἐκάστη ἀρμόζοντα τόπον, καὶ τὸν μὲν πρωτόκλητον φίλον πρὸς τὸ » εὐώνυμον προτρέπεσθαι μέρος, ὅπως ἡ τῆς βασιλικῆς ἀξίας ἐπίδοσις » εὐχερῆς τῷ πρωτοκλήτῳ γένηται φίλῳ, τὸν δὲ ἀπ' αὐτοῦ δεύτερον ἐν » τοῖς δεξιοῖς προσκαλεῖσθαι, καὶ λέγειν: » Ὁ πατριάρχης Κωνσταντι- » νουπόλεως, ὁ Καῖσαρ, ὁ Νωβελλῆσιμος, ὁ Κουροπαλάτης, ὁ Βασιλεο- » πάτωρ, ἡ Ζωστή Πατρικία κτλ.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν χρωμάτων δὲ τῆς στολῆς διάκρισιν τῶν διαφόρων τῶν ὑπαλλήλων βαθμῶν, ἐκανονίσθησαν τῷ 1720, ἐπὶ Σουλτάν - Ἀχμέδ τοῦ Γ', τὰ ἀκόλουθα ἐννέα χρώματα διὰ τὰς διαφόρους τῶν ὑπαλλήλων τάξεις, ὅσοι ἐμελλον ἵνα πομπεύσωσιν ἐν ταῖς τελεταῖς τῆς περιτομῆς τῶν βασιλοπαίδων. Τὸ λευκὸν διὰ τὸν Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμην· τὸ ἀνοικτὸν πράσινον διὰ τοὺς Βεζίρας· τὸ ἀλουργές κόκκινον διὰ τοὺς Καπουτζήμπασιδες· τὸ κυανοῦν διὰ τοὺς Καζασκέρας, τὸν Ἐμίρ-οὐλ-έσραφ, τοὺς τρεῖς μεγάλους Πρωτοδίκας (Μολλᾶ) τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Μέκκας καὶ τῆς Μεδίνης, τοὺς τρεῖς Δεσθερδάρ, τὸν Δεσθέρ-ἐμίνην, τὸν Ρεῖζ-ἐφέντην καὶ τὸν Νισσαντζήν· τὸ κυανοπόρφυρον (ισθαφές) διὰ τοὺς μεγάλους Οὐλεμᾶ καὶ Χοτζαγκιάν· τὸ ἡεράνεον (οὐρανί) διὰ τοὺς Μουδερρίς καὶ Σσεῖχας καὶ τοὺς κατωτέρους ὑπαλλήλους τοῦ γραφείου τῆς Δικαιοσύνης· τὸ γαλάζιον, διὰ τοὺς Τσαούσσας καὶ τοὺς Βεζίρ-ἀγαλάρ· τὸ βαθύ πράσινον διὰ τοὺς Ῥικιᾶμπ-ἀγαλάρ, τὸν Σιληχδάρην, τὸν Μίρι-ἄλέμ (σημαιοφόρον) τοῦ Σαντζᾶκ-ὕς-σερίφ· τὸ μελανοπράσινον (νεφτύ) διὰ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν Αὐτοκρατορικῶν σταύλων. Ἐν γένει δὲ, οἱ μὲν ἀξιωματικοὶ τῆς Πύλης ὑπεδοῦντο κίτρινα, οἱ τοῦ στρατοῦ κόκκινα, καὶ οἱ Οὐλεμᾶ γαλάζια.

Τῶν δὲ ἀξιωματικῶν τῆς Αὐλῆς τῶν Γραιχωρωμαίων τὰ καθήκοντα καὶ

(1) Ἰδ.: σελ. 128.

οἱ βαθμοὶ διεκρίνοντο, οὐ μόνον ἀπὸ τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ σχήματος τῆς ἐνδυμασίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν κόμβων (κονδύλων) ὧν ἐκράτουν δι-
κανικίων· διότι τῶν μὲν ἦτον ὁ πρῶτος κόνδυλος χρυσοῦς, ὁ δεύτερος
χρυσόλευκος (;), καὶ οἱ λοιποὶ καθεξῆς ἐναλλάξ· τῶν δὲ ὁ πρῶτος
χρυσοῦς, ὁ δεύτερος χρυσοκόκκινος· ἄλλων ὁ πρῶτος χρυσοῦς, ὁ δεύτερος
μέλας κτλ.

»Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀρχόντων, λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος (1), χωρὶς ζώ-
»νης καὶ χλανίδος τολμήσειεν ἂν φανῆναι τῷ τὸ διάδημα ἔχοντι· (καὶ κα-
»τωτέρω) »Τὸν ἄρχοντα, τῷ βασιλεῖ προσιόντα, τὸ τῆς ἀρχῆς σύμβολον
»ἔχειν δεῖ.»

Ἄλλ' ἐν τῶν περιεργότερων ἀξιομαμάτων, ὅσα ὑπηγόρευεν εἰς τὴν ἐθι-
μοταξίαν ἡ Ἀσιατικὴ ὑπεροψία, εἶνε ἀναντιρρήτως τὸ τοῦ Σελάμ-
»γασῆ, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἦτον ἵνα ἀποδίδῃ, ὡς ἐκ μέρους τοῦ σώμα-
τος, τὸν ὁποῖον ἀντεπροσώπει, τὸν χαιρετισμὸν, ὃν ἀπνύθουνεν ὁ Σουλτά-
νος ἢ οἱ Βεζίροι, διαβαίνοντες, εἰς τὰ διάφορα στρατιωτικὰ ἢ πολιτικὰ
σωματεῖα.

Διακριτικὸν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ βαθμοῦ σημεῖον εἶνε καὶ τὰ γεδέκια,
οἱ παράσειροι ἢ παρήωροι ἵπποι, ἀναλογούντες πρὸς τὸν τῶν ἵππουρίδων
ἀριθμὸν, τοὺς ὁποίους ἔχει δικαίωμα ἵνα σύρῃ κατόπιν αὐτοῦ ἕκαστος με-
γιστὰν ἢ σατράπης. Τοιοῦτους συρτοὺς, καθὼς τοὺς ὀνομάζει ὁ Κω-
δινός, ἵππους, ἐπεσύροντο καὶ οἱ Αὐτοκράτορες τῶν Γραικῶν, καὶ ἦσαν
καθ' ἑκάστην ἐπτὰ τοιοῦτοι ἑτοιμοὶ ἐν τῷ Παλατίῳ, ὀνομαζόμενοι Στρώ-
σια, ἐκ τῶν ὁποίων, ἀφ' οὗ ἐπέβαιναν ὁ Αὐτοκράτωρ τὸν ἑνα, οἱ λοιποὶ
παρηκολούθουν. Ὁ δὲ Μαλαξός, διηγούμενος τὸ ἱστορικὸν τοῦ ἵππου, ὃν
ἡμφισβήτησε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Θεόφιλον ἡ τοῦ στρατιώτου χίρα
ἐκείνη γυνή, προστίθῃσι: »Καὶ ἀφοντότε ἐπιάσθη συνήθεια καὶ σέρνου
»ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀφεντάδων τὰ Γεντέκια.»

Τῶν ἵππων τούτων μόνος ὁ Κόμης τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ σταύλου εἶχε
τὴν ἄδειαν ἵνα ἐπιβῇ, παρόντος μὲν τοῦ βασιλέως, οὗ ἂν ἠθούλετο καὶ
ἐστρωμένου ὅπως εἶχεν· ἀπόντος δὲ, ἔπρεπε ἵνα ἐπὶ κητὶ σάγισμα ἐπὶ τῶν
καπουλίων τοῦ ἵππου, σκεπάζον καὶ τὸ ἡμισυ τῆς σέλλας.

Τὰ δὲ Τοῦῖα (αἱ ἵππουρίδες) εἶνε εἶδος σημαίας παρὰ τοῖς Ὀθωμα-
νοῖς, καὶ ἀπὸ τῆς ποσότητος αὐτῶν διακρίνεται, καθὼς εἴπομεν, καὶ ὁ
βαθμὸς τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Πασσᾶ. Ὁ Βεζίρης εἶχεν, ὡς ἐπίτροπος τοῦ
Σουλτάνου, ἐπτὰ τοιαῦτα, οἱ δὲ Α' τάξεως πασσάδες τρία, καὶ οἱ Β' τά-

(1) Ὁμιλ. εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ.

ξῆως, ἐν οἷς καὶ οἱ ποτὲ ἡγεμόνες τῆς Δακίας Γραικοί, δύο, ἄλλοι δὲ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ ἐν, καὶ τινες ἡμισυ μόνον. Ἐλάμβανον δὲ τοιαῦτα καὶ οἱ ἱερωμένοι, ὅταν συνέπιπτε ἵνα στρατεύωσι· καὶ ὁ μὲν Σσείχ-ούλ-ισλάμης εἶχε τρία, οἱ δὲ Καδῆ-ούλ-ἄσκέρ, καθὼς καὶ οἱ Μίρι-ἄλέμ, ἀνὰ δύο.

Εἰς τὴν Αὐλὴν τῶν Βυζαντινῶν ἔδεν ὑπῆρχον τοῦια· ἀλλ' εἰς τὴν τελευτῇ τῆς στέψεως τῶν Αὐτοκρατόρων, περὶ ἧς θέλομεν διαλάβει ἐν οἰκείῳ τόπῳ, ἀναφέρονται τ ο υ β ί α, καὶ ὠνομάζοντο οὕτως αἱ μικρὸν ἄνωθεν τῶν ἀστραγάλων τῶν ἵππων περιδεδεμέναι ἐρυθραῖ μέταξαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀναφέρεται συγχρόνως ὅτι οἱ Δομέστικοι, ψάλλοντες, » ἐκράτουν ἐξ ἑκα- » τέρων τῶν μερῶν ἀνὰ τρία κοντάρια, ἔχοντα ἕκαστον γύρους ἐκ ξύλων, » ἐκκρεμαμένας ἐχόντων γύρωθεν μετὰξας κοκκίνας καὶ λευκάς, ὅσον » δισπιθάμους, ἃ καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν προηγούνται τοῦ βασιλέως μέ- » χρι τοῦ Παλατίου, ψάλλοντων τῶν κατεχόντων αὐτὰ, « νομίζω ὅτι αὐτὰ ἔδωκαν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς τὴν τῶν ἵππουρίδων ἰδέαν, καὶ αὐτὰ κυρίως ἔπρεπε ἵνα λέγωνται Τουβία (Τοῦία).

Ἀλλὰ τῶν βασιλικῶν καὶ ἀρχοντικῶν ἵππων ἐστολίζοντο, οὐ μόνον οἱ πόδες καὶ αἱ οὐραὶ, ἀλλὰ, καὶ πολὺ μᾶλλον, ἡ χαίτη, ἣτις ἐπλέκετο καὶ ἐβάφετο καθὼς καὶ σήμερον, διὰ κνᾶς·

» Πρῶτ' ξυπνῶ παιδόπουλον στρώνει μου τὸ φαρίν μου,

» Λαμπροσελλοχαλίνωτον μετὰ λαμπρῶν μαργάρων,

» Καὶ ἡ χαιωτὴ του ἦτονε μὲ τὴν χηννᾶν βαμμένη (1).«

Ὁ δὲ Λιβάνιος (2), περιγράφων κομψότατα τὴν ἐπὶ καταφράκτου ἵππου προέλευσιν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, λέγει: » Τρίχες δὲ τῶν ἵππων οὐ- » λαι διαπλέκονται, καθάπερ πλόκαμοι γυναικῶν, καὶ διαδοῦνται, καὶ πε- » ρισφίγγονται πορφυραῖς τε καὶ ποικίλαις ζώναις· αἱ δὲ ἐν ταῖς ἵππολο- » φίαις ἐνθεν καὶ ἐνθεν αἰωροῦνται, καὶ καθίενται κατὰ τῶν αὐχένων, αἱ » μὲν ἀπαλαί, αἱ δὲ ὀρθαί, αἱ δὲ οὔλαι, αἱ μὲν φύσει πεφυκυῖαι, αἱ δὲ διὰ » τέχνης ἠναγκασμέναι. « Τὰ κοσμήματα ταῦτα, τὰ ὅποια ἦσαν λιθομαρ- » γαριτοκόλλητα, περιτιθέμενα εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὴν χαίτην τῶν ἵππων, ὅποια τὰ ἐν τῇ χρυσῇ σφραγίδι τοῦ Βαλδουίνου Β', αὐτοκράτορος τῆς ΚΠ, τῆς ὁποίας ἀντίτυπον ἐδημοσίευσεν ὁ Δουκάγιος (3), ἡ » ὀπισθεν » τῆς σέλλας, ἐπάνω τῶν σκαπουλίων, « καθὼς λέγει ὁ Κωδινός, ὠνομά- » ζοντο Χ α ι ὠ μ α τ α (4).

(1) Ἀνώνυμ. Τὰ κατὰ Λυσίστρ. καὶ Ῥοδάμν. (2) Ἐκφρ. Δ'. (3) Famill. Byzant.

(4) Ἡ Χ α ι ὠ μ α τ α καὶ Χ ι ὠ μ α τ α καὶ Χ α ι ω τ ῆ (=Χαίτη).

Πρὸ ἐξήκοντα δὲ ἐτῶν συνεστήθησαν, κατὰ μίμησιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Αὐλῶν, καὶ τιμητικὰ ἢ ἱπποτικά παράσημα (ordres), ἐσχάτως δὲ καὶ μεταλλίωνες, πρὸς ἀμοιβὴν τῶν στρατιωτικῶς ἢ πολιτικῶς διαπρεπόντων. Καὶ πρῶτον εἶνε τὸ τῆς Ἡμισελήνου, συστήθην ὑπὸ τοῦ Σουλτάν - Σελήμ Γ' τῷ 1799, κυρίως διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς Τουρκίας μαχομένους τότε ξένους, διαιρούμενον εἰς τρεῖς τάξεις, αἷς προσετέθη ὕστερον καὶ τετάρτη ἀπονέμεται δὲ σπανίως· Δεύτερον τὸ τῆς Τιμῆς (Νισσὰν Ἰφτιχάρ), συστήθην τῷ 1834, ὑπὸ τοῦ Σουλτάν-Μαχμουδ, καὶ διαιρούμενον ὡσαύτως εἰς τέσσαρας τάξεις· Τρίτον τὸ τῆς Ἀξίας, συστήθην τῷ 1854 ὑπὸ τοῦ Σουλτάν-Ἀμπδ-οὐλ-Μετζήδ, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Νισσὰν-Ἰφτιχάρ, καί· Τέταρτον τὸ τοῦ Ὁσμανιέ, συστήθην ὑπὸ τοῦ νῦν αὐτοκρατοροῦντος Σουλτάνου, ἅμα ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον.

Τὰς στρατιωτικὰς δὲ ἀνδραγαθίας ἀντήμειβον τέως τὰ λεγόμενα Τσελέγγια (1), ἀργυρᾶ τινα πτεροειδῶς συγκαμπτόμενα κοσμήματα, τὰ ὅποια ἐφόρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὁ ἀξιωθείς αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ χιλιάδας τοιούτων ὁ Βεζίρης στρατεύων, ὅπως ἔχη βραβεύειν ἐκ τοῦ παραχρῆμα τοὺς ἀριστεύοντας μαχητάς.

Ἔρχονται τέλος αἱ περὶ τὰς ἐπιστολιμαίας προσφωνήσεις καὶ τοὺς τίτλους τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων διατυπώσεις, καὶ ἐδῶ πλεόν ὁ στόμφος καὶ ἡ μεγαλοῦρημοςύνη καὶ τῶν κενῶν λέξεων ὁ πάταγος καὶ ἡ περὶ τὰς ἐκφράσεις ὑπερβολὴ ἔχει ὅρον· μόνος δὲ ὁ ἀκένωτος πλοῦτος τῆς Ἀραβοπερσικῆς γλώσσης καὶ ἡ Ἀσιατικὴ μεγαληγορία ἐπαρκεῖ μόλις πρὸς τὴν σπατάλην τῶν ὀγκωδῶν ἐπιθέτων. Ἄλλ' οὐχ ἥττον ὑπάρχει τις καὶ περὶ αὐτὰ τάξις, καὶ εἰς ἕκαστον ἀξιώματος βαθμὸν εἶνε προσδιωρισμένα καὶ ἀνάλογα ἐπίθετα. διότι οἱ Ὀθωμανοὶ γνωρίζουσι κάλλιστα καὶ διατηροῦσιν ἐν τῇ μεταξὺ αὐτῶν ἡ καὶ ἐν τῇ διπλωματικῇ ἀλληλογραφίᾳ τὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Κ', 63):

» Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζειν ἄνδρα ἕκαστον,

» Πάντας κυδαίνειν . .

Ὅθεν αἱ προσφωνήσεις αὐτῶν καὶ αἱ ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει τῶν ἐπιστολῶν εὐχαὶ καὶ προσαγορεύσεις ἔχουσι πάντοτε τινα σχέσιν ἢ πρὸς τὴν κοινωνικὴν θέσιν, ἢ πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἀξίαν, ἢ πρὸς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν

(1) Τὴν λέξιν παρήγαγον ἐν τῷ κατ' ἐμὲ Λεξικῷ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στλεγγίς, παραπέμψας εἰς τὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἀναβ. Α', 6', 10) » Ξενίας δ' Ἀρκὰς τὰ Λύκαια ἔθυσσε, καὶ . . . ἀγῶνα ἔθηκε· τὰ δὲ ἄλλα ἦσαν στλεγγίδες χρυσαῖ. » Περὶ οὗ ὁμοῦς ἄς κρίνωσιν οἱ σοφοί.

τοῦ προσαγορευομένου, ἣν ὑπαινίττονται διὰ γλαφυρῶν μεταφορῶν καὶ τροπικῶν λέξεων καὶ φράσεων. Ὁ διάδοχος π. χ. τοῦ θρόνου εἶνε »ὁ φέ-
 » ρων ἐπὶ τοῦ μετώπου τὴν δόξαν τῆς Αὐτοκρατορίας·« ἡ βασιλεομήτωρ
 εἶνε »ἡ μαργαριτοφόρος κόγχη τῆς Αὐτοκρατορίας·« ὁ Βεζίρης, »ἡ σφρα-
 » γίς τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εὐτυχίας·« ὁ Μουφτῆς καὶ οἱ Καδῆ-εὐλ-
 ἄσκέραι, » λαμπάδες φωτίζουσαι τὰ μυστήρια τῆς θεολογίας, κλεῖδες,
 » δι' ὧν ἀνοίγονται αἱ θύραι τοῦ θρησκευτικοῦ βίου κτλ. Οἱ Διλιζ εἶνε
 » ἔρεισμα τῶν εἰδότην τὰ ἀπόρρητα τοῦ ἑαυτῶν δεσπότης κτλ. Ἐὰν δὲ ἡ
 Βαλιδὲ ᾔνε » ἄστρον τοῦ ἐβδόμου οὐρανοῦ,« αἱ Σουλτανίδες εἶνε » Πανσέ-
 » ληνοι τοῦ τετάρτου οὐρανοῦ, δηλαδή κατὰ τι μὲν ἐλαττούμεναι, κατὰ τι
 δὲ ὑπερέχουσαι κτλ. Ἄς ἀναφέρωμεν τῶν ἐπιστολικῶν τούτων τύπων τι-
 νὰς, ὡς δείγματα τῶν εἰρημένων, ὅπως συμπληρώσωμεν δι' αὐτῶν τὰ
 περὶ τὴν ἐθιμοταξίαν, ἀφ' οὗ πρῶτον σημειώσωμεν ὅτι πᾶσα αὕτη ἡ τερ-
 θρεία ἤρξατο εὐτυχῶς, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἡδὴ τοῦ Σουλτάν-Μαχμοῦδ,
 ἵνα ἐκλίπη κατ' ὀλίγον, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῶν διπλωματικῶν τοῦλάχιστον
 ἐγγράφων.

Καὶ ἰδοὺ κατὰ πρῶτον οἱ τίτλοι τῶν Σουλτάνων, ἐν ταῖς μετ' ἄλλων
 ἡγεμόνων συνθήκαις, κατὰ τὴν εἰς τὸ Γαλλικὸν μετάφρασιν τοῦ Pertusier:
 » Ἡμεῖς, ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν κραταιῶν Αὐτοκρατόρων, τὸ στήριγμα τῶν
 » μεγάλων τοῦ αἰῶνος, ὁ διανομεὺς τῶν στεμμάτων, ὅσα στέφουσι τὸ
 » μέτωπον τῶν καθήμενων ἐπὶ τῶν διαφόρων θρόνων τοῦ Κόσμου, ἡ σκιά
 » τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ θεράπων τῶν δύο εὐγενῶν καὶ περιδόξων πό-
 » λεων, τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης, χωρίων ἱερῶν, κοιτίδων τῆς πίστεως,
 » πρὸς τὰς ὁποίας πάντες οἱ Μουσουλμάνοι ἀπευθύνουσι τὰς εὐχὰς ἑω-
 » κύριος καὶ πρόμαχος τῆς ἀγίας Ἱερουσαλήμ· κυρίαρχος τῶν τριῶν με-
 » γαλοπόλεων, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀδριανουπόλεως καὶ Προύσης· κύ-
 » ριος τῆς Δαμασκοῦ, τοῦ ὁσφραδίου τοῦ Παραδείσου, τῆς ἐν Συρίᾳ Τρι-
 » πόλεως, τοῦ Καΐρου, μοναδικοῦ εἰς τὸ εἶδος ἑαυτοῦ πάσης Ἀραβίας, Ἀ-
 » φρικῆς, Μηδίας (Ἰράκ), Βάσρας, Δηλίμου, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῦ Βαγδατίου,
 » τῆς καθέδρας τοῦ Χχαλιφάτου, καὶ τοσούτων ἄλλων ἀναριθμήτων πό-
 » λεων καὶ φρουρίων, τὰ ὅποια κατακτησάμενοι, ἄρχομεν αὐτῶν διὰ τῆς
 » Αὐτοκρατορικῆς Ἡμῶν δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀκαταμαχίτου ἰσχύος,
 » Ἡμεῖς, Σουλτάνος ἐκ Σουλτάνων, Αὐτοκράτωρ Μαχμοῦδ, υἱὸς τοῦ
 » Αὐτοκράτορος Μουσταφᾶ καὶ ἐγγονὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Μαχμοῦδ, ὁ
 » διὰ τῆς ἀρρήτου ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀπείρου χάριτος τοῦ διανομέως
 » τῶν βασιλείων καὶ δεσπότης πάσης κτίσεως διατελὼν τὸ καταφύγιον
 » τῶν ἐνδοξοτέρων Ἡγεμόνων καὶ ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν πεποιθότων εἰς

» τὴν Ἐμὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, ἣτις εἶνε τὸ κέντρον τῆς εὐτυχίας καὶ τὸ
» ἀσφαλὲς ἄσυλον τῶν χρηζόντων προστασίας κτλ. κτλ. κτλ. (1).

*Ἐπιστολὴ τοῦ Σουλτάνου Ἡβραῆμ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς
Γαλλίας Λουδοβίκου τὸν ΙΓ'.*

» Μονάρχα ἐνδοξότατε ἐν τοῖς μεγαλοπρεπέσι μονάρχαις τῆς θρησκείας
» τοῦ Ἰησοῦ, πρύταμι πάντων τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν, Αὐθέντα μεγα-
» λειότατε καὶ ἐντιμότατε, περιύμνητε καὶ περιδόξε, Λουδοβίκε, Αὐτοκρά-
» τωρ τῆς Γαλλίας! ὁ Θεὸς ἵνα σοὶ ἐπιπέμψῃ τὰς χάριτάς του καὶ ἵνα
» ἐκπληρώσῃ πᾶν ὅ,τι σοὶ ἐφετόν! Διὰ τοῦ παρόντος Αὐτοκρατορικοῦ γράμ-
» ματος θέλει πληροφορηθῇ ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης, ὅτι, τοῦ κραταιοτά-
» του Ἡμῶν πατρὸς, Σουλτάν - Μουράτου (ἔλεως αὐτῷ εἴη ὁ Θεός!),
» μεταβάντος θεῖα βουλήσει ἐκ ταύτης εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, τῇ 17 τοῦ
» μηνὸς Σεβὰλ τοῦ παρόντος 1040 ἔτους, ἡ Ὑμετέρα Αὐτοκρατορικὴ
» Μεγαλειότης ἀνέβη εἰς τὸν Ὑψηλὸν θρόνον τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐπειδὴ λοι-
» πὸν εἶνε τῶν ὦν οὐκ ἄνευ ἵνα γνωστοποιηθῇ ἡ εὐάρεστος αὕτη ἀγγελία
» εἰς τὸ Πᾶν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ὑμετέραν εὐμενῇ Μεγαλειότητα, φίλον πι-
» στὸν τοῦ Ὑμετέρου ἀδιασείστου οἴκου, διωρίσαμεν τὸν Μουσταφᾶ-Τσα-
» οῦσιν ἵνα ἀναγγεῖλῃ αὐτὴν Ὑμῖν, ὥστε, κατὰ τὴν συνδέουσαν ἡμᾶς φι-
» λίαν, ἵνα δείξῃτε τὴν χαρὰν Σας διὰ τὴν ἐνδοξὸν Ἡμῶν εἰς τὸν θρόνον
» ἀνάβασιν, διατάττοντες κανονοβολισμοὺς καὶ ἄλλας δημοτελεῖς εὐφρο-
» σύνας. Διατελοίητε ἐρρώμενος καὶ εὐσταθὴς ἐν τῇ εἰλικρινίᾳ. «

Ἐπιστολὴ Σουλτάν - Βαγεζήδ τοῦ Β' πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σελήμ.

» Σουλτάν Σελήμ, ὁ διὰ τῶν ἀναριθμήτων χαρίτων καὶ δωρεῶν τοῦ
» Βασιλέως τοῦ Παντός γεννηθεὶς υἱὸς Ἡμῶν, ἐντιμότατε, συνετώτατε
» καὶ ἐνδοξότατε ὑπήκοε, εἰκὼν τῆς μεγαλοπρεπείας, φῶς τῶν ὀφθαλμῶν
» τῆς Μεγαλειότητος, δορικτῆτορ ὀλοκλήρων ἐπαρχιῶν καὶ ἐπικρατειῶν,
» ὠράϊσμα τοῦ κήπου τοῦ ὑπερτάτου Κράτους, παραφυὰς τῆς ἀμπέλου
» τῆς δόξης καὶ εὐτυχίας, καρπὲ ἐκλεκτὲ τοῦ δένδρου τῆς ἐν τῷ Κόσμῳ
» τούτῳ εὐημερίας, ἐντολεῦ δραστήριε καὶ διάπυρε τοῦ Ὁκεανοῦ τῆς κυ-
» ριάρχιας, μαργαρίτα ἐκλεκτὲ τοῦ ὑψηλοῦ στέμματος, κόρη τῶν ὀφθαλ-
» μῶν τῆς σεβαστῆς καὶ αἰωνίας Ἡμῶν Αὐλῆς, ὁ φέρων ἐπὶ τοῦ μετώπου
» τὴν δόξαν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡρωϊκὲ πρόμαχε τῆς θρησκείας, οὗ τὰ
» ἔτη μακρύναι ὁ Ὑψιστος! Γνωστὸν ἔστω σοὶ διὰ τῆς ἐγχειρισθησομέ-
» νης σοὶ ταύτης ἐπιστολῆς, ὅτι κτλ. «

(1) Παρίδωκε πρὸς ταῦτα τὴν ἐν σελ. 512 Ἠδίκτον Ἐμμανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.

Ἐπιστολαὶ πρὸς τὰ διάφορα ἄλλα πρόσωπα τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου
ἢ τῶν διαφόρων ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαλλήλων τῆς Αὐλῆς
ἢ τῆς Γ. Πύλης.

Πρὸς τὴν Βασιλεομήτορα (Βαλιδέ).

» Σαφιέ Σουλτάνα, ἡ κατ' ἐξαίρετον χάριν τοῦ Ὑψίστου ἐκλελεγμένη
» πρὸς τὸ εἶναι Ἐμὴ μήτηρ, Δέσποινα ἐκλαμπροτάτη καὶ σωφρονεστάτη,
» στέμμα τῆς σωφροσύνης, αὐτοκρατόρισα ἐν ἐνεργείᾳ, Κυρία εὐγενε-
» στάτης καταγωγῆς, πεπρoικισμένη διὰ καθαρωτάτων προτερημάτων καὶ
» χαρακτῆρος οὐρανίου· στέμμα (ἀγλαΐσμα) τοῦ γυναικείου φύλου· Δέσποι-
» να τῶν σεβασμίων τόπων, ἡ ὑψωθείσα εἰς τὴν ὑπερτάτην τῆς δόξης πε-
» ριωπὴν, ἄστρον τοῦ ἐβδόμου Οὐρανοῦ καὶ πανσέληνε τῶν οὐρανίων σω-
» μάτων, κόγχη μαργαροφόρε τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ πρωτεύουσα τῶν πο-
» λυτίμων λίθων τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στέμματος, εἴθε ὁ Κύριος διατηρή-
» σαι σου αἰωνίαν τὴν σωφροσύνην κτλ. «

Πρὸς τὰς Σουλτάνας θυγατέρας ἢ ἀδελφάς.

» (Ἡ δεῖνα), ἡ κατ' ἐξαίρετον χάριν τοῦ Ὑψίστου γεννηθεῖσα ὑπὸ τῆς
» εὐγενεστέρας ἀπασῶν καὶ κυριαρχικῆς γενεᾶς, μαργαρίτα ἐκλεκτῆ τοῦ
» Αὐτοκρατορικοῦ στέμματος, θησαυρὲ τῆς σωφροσύνης, Ῥαμπιέ τοῦ Ἡ-
» μετέρου Κράτους καὶ Χαττιτζέ τοῦ αἰῶνος, Σαβὰ κατὰ τὴν σωφροσύ-
» νην καὶ Μαριάμ κατὰ τὴν καθαρότητα καὶ αἰδημοσύνην· πανσέληνε τοῦ
» τετάρτου οὐρανοῦ, ἡ ἀκτινοβολοῦσα διὰ τῆς σωφροσύνης κτλ. «

Πρὸς τὸν Βεζίρη.

» Ἀχμέδ - πασᾶ, πεπρoικισμένε διὰ πολλῶν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ
» χαρίτων, Ἡμέτερε Βεζίρη καὶ λαμπρότατε τοποτηρητὰ τῆς Ὑψηλῆς
» Ἡμῶν Αὐλῆς· σύμβουλε βαθυφρονέστατε, ἄστρον φωτεινὸν τοῦ ἔθνους,
» ὄμμα ἄγρυπνον, τελειότατε δικαστὰ τοῦ Κόσμου καὶ διευθυντὰ κριτικῶ-
» τατε, σφραγὶς τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς εὐημερίας, βάσις τῆς δόξης,
» ὁ εὐτυχῶν ἐν πάσῃ ἐπιχειρήσει σου, μεσῖτα τῶν συμφερόντων τοῦ ἄν-
» θρωπίνου γένους, θεμέλιε λίθε τοῦ θεοστηρίχτου οἰκοδομήματος τῆς σε-
» πτῆς Ἡμῶν Αὐλῆς, οὗ τὸ ἀξίωμα διαιωνίσαι ὁ Κύριος κτλ. «

Πρὸς τὸν Μουφτιῆν, τὸν παιδαγωγὸν τοῦ Σουλτάνου, τοὺς
Καζασκέρας κτλ.

» Ἡβραῆμ, οὗ προΐσταται ἡ χάρις τῆς αἰωνίας σοφίας, Πρωθισπέρχα

» τοῦ Μουσουλμανικοῦ Νόμου (ἡ Ἡμέτερε παιδαγωγέ, ἡ Μεγάλε Κριτὰ
 » τῆς Ῥούμελης), σοφώτατε ἐν Νομοδιδασκάλοις, ἐναρετώτατε ἐν τοῖς φο-
 » βουμένοις τὸν Κύριον, πηγὴ σοφίας καὶ πίστεως, ὁ ἐρμηνεύων καὶ αἴρων
 » τὰς δυσχερείας τῶν νομικῶν ζητημάτων, καὶ διευκρινῶν τὰ δυσνοητότε-
 » ρα τῶν χωρίων, λαμπὰς ἡ φωτίζουσα ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς πίστεως τὰ
 » μυστήρια τῆς ἀληθοῦς θεολογίας, ἡ ζῶσα θεσμοθεσία τῆς θρησκείας,
 » κληρονόμη τῆς γνώσεως τοῦ Προφήτου, ἡ κλεῖς ἡ ἀνοίγουσα τὰς θύρας
 » τοῦ θρησκευτικοῦ βίου, οὗ ἡ σοφία καὶ ἡ ἀρετὴ εἴησαν διαρκοῦσαι κτλ. »

Πρὸς Μπέυδας.

» Ὅσμαν, ὁ κατ' ἐξαίρετον χάριν τοῦ Ὑψίστου Μπέης τῆς Ἐπαρχίας
 » Κιοστεντηλίου, τὸ παράδειγμα τῶν ἐντιμοτέρων καὶ ἐκλαμπροτέρων τῆς
 » Αὐτοκρατορίας, ἀθροισμα δόξης, οὗ ἡ ὑπόληψις αὐξηθεῖη κτλ. »

Πρὸς τὸν Κχιζλάρ - ἁγῶν καὶ τὸν Καποῦ - ἁγῶν.

» Ἰωσήφ, ὁ κατ' ἐξαίρετον χάριν καὶ ἔλεος τοῦ Βασιλέως τῶν Βασιλευ-
 » ὄντων ἐκλεχθεὶς πρὸς τὸ εἶναι ἀγὼς (Ἄ γ ᾱ ς) τοῦ Ἡμετέρου Αὐτο-
 » κρατορικοῦ Παλατίου, παράδειγμα τῶν εὐνοουμένων καὶ πεπιστευμένων,
 » ἔρεισμα τῆς ἰσχύος καὶ μεγαλοπρεπείας, δούλε τῆς ὑπερτάτης μεγα-
 » λειότητος, οἰκιακὲ τῆς σεπτῆς Ἡμῶν Αὐλῆς, ὑπῆχος πιστὲ τῶν μοναρχ-
 » ῶν καὶ Σουλτάνων, οὗ τὸ μεγαλεῖον διατελοῖη ἀμετάπτωτον κτλ. »

Πρὸς τοὺς κωφαλάλους τοῦ Σαραγίου.

» Λαλά - Μουχαμμέδ, ὁ κατὰ τὸ μέγα τοῦ Κυρίου ἔλεος γεννηθεὶς πρὸς
 » τὸ εἶναι πρωτότυπον τῶν μὴ γνωρίζοντων ἄλλην γλῶσσαν παρὰ τὴν
 » διὰ σημείων, καὶ οἷς ἐν μόνον ἀρκεῖ νεῦμα πρὸς τὴν τῶν λογισμῶν κα-
 » τάνόησιν, ἔρεισμα τῶν εἰδότην τὰ ἀπόρρητα τοῦ ἰδίου αὐτῶν δεσπότη
 » ὁ γνωρίζων ἐκ μόνης ὀψews τὰς διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων, ὁ κεκτημένος
 » ἐξαίρετον εὐτυχίαν, οὗ ἡ δόξα διατελοῖη ἀμετάπτωτος κτλ. »

Πρὸς δασμολόγους καὶ τελώρας.

» Μουχαμμέδ, ἡ δόξα τῶν ἐφόρων καὶ ἐπιστατῶν τῶν δημοσίων τελω-
 » νείων, πιστότατε πρὸς τὸν Μονάρχην καὶ τὴν Αὐτοκρατορίαν, οὗ ἡ ἰσχύς
 » αὐξηθεῖη κτλ. »

Διαταγὴ τοῦ Σουλτάν-Μαχμούδ πρὸς τὸν Ταχχὺρ-Ἀμπάζ-πασσᾶν.

» Διακεκριμένε μεταξὺ τῶν ὁμοίων σου, ὁ θεὸς αὐξήσαι τὰς τιμὰς σου

» Ταχχὺρ-ἀγᾶ, διοικητὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τῶν Ἰωαννίνων, διὰ
 » τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας, σοὶ γνωστοποιῶ τὰ ἐπόμενα διὰ τῆς Αὐτοκρα-
 » τορικῆς διαταγῆς μου: Ἴδου τосαῦτα ἔτη ἀφ' ὅτου οἱ ἀποστάται κατέ-
 » χουσι τὸ ὀχύρωμα τοῦ Μεσολογγίου, ἀπ' ὅπου ἔδην ἠδυνήθησαν ἵνα τοὺς
 » ἐξώσωσι, μετὰ τосαύτας προσπαθείας καὶ θυσίας, πρὸς αἵσχος τῆς Αὐ-
 » τοκρατορίας καὶ ζημίαν τῆς πίστεως, κτλ. κτλ. «

*Ἐγγραφον τοῦ Πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὸν Μαχμουδ-πασσᾶν,
 διοικητὴν τοῦ Αὐλῶρος.*

» Ὁ Μεχμέδ-πασσᾶς ἐσυγχώρησεν ἤδη ἐν τῇ εὐσπλαγχνίᾳ αὐτοῦ τὸν
 » Ταφίλ (1): ἀλλ' οὗτος, ὡς φύσει μοχθηρὸς, ἀντὶ ἵνα δοξάσῃ διὰ τοῦτο
 » τὸν θεὸν, ἐπανέστη ἐναντίον ἡμῶν· καταπολεμηθεὶς δὲ, συνεκεντρώθη
 » μετὰ τῶν ὁμοίων τοῦ εἰς Βεράτ, ὅπου πράττει τὰ πάνδεινα. Ἐδέησεν
 » ἄρα, πρὸς περιορισμὸν αὐτῶν, ἵνα συλλέξωμεν νέα στρατεύματα· ἀλλὰ,
 » πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων, αἵτινες ἤθελον ζημιώσῃ τοὺς εἰρηνικοὺς
 » κατοίκους, ἐσκέφθημεν ἄλλως πως, καὶ ἀπεφασίσθη ἵνα χορηγήσωμεν
 » ἀμνηστίαν πρὸς ἅπαντας, ὅσοι ἠκολούθησαν τὸν Ταφίλ, τὸν ὁποῖον καὶ
 » μόνον ἐξηρέσαμεν ταύτης τῆς ἀμνηστίας, καταδικασθέντα. Σὺ λοιπὸν
 » ὅς τις εἶσε ὁ ἀρχαιότερος καὶ ἀξιώτερος ἀρχηγὸς τῆς Ἀλβανίας, τοπάρ-
 » χα πιστὲ τῆς Ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας, θέλεις προσπαθήσῃ μετὰ τῶν
 » λοιπῶν Ἡμετέρων πιστῶν ἵνα λάβῃτε ὑποχείριον ἀνδρικῶς τὸν ἄνθρωπον
 » τοῦτον, καθ' ὃν ἂν ὑμεῖς ἠθέλετε κρίνῃ καταλληλότερον τρόπον, μετα-
 » χειριζόμενοι πρὸς τοῦτο πάντα τὰ ἐφ' ὑμῖν μέσα. Τὴν ὑπηρεσίαν ταύ-
 » την ἀπεκδέχεται παρ' ἡμῶν ὁ σεβαστὸς ἡμῶν μονάρχης· αὐτοκρατορι-
 » καὶ διαταγαὶ ἐστάλησαν ἐπίσης καὶ πρὸς τὸν Ρούμιλη - βαλῆσῃ Μεχ-
 » μέδ - πασσᾶν, διὰ τὸν ἀφανισμόν τοῦ Ταφίλ, ὅς τις πρέπει ἵνα ἐκλίπῃ
 » ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Ἔστε πάντες ἠνωμένοι, ὅπως μὴ ἀποτύχητε
 » τοῦ σκοποῦ. Τοῦτο βούλεται τὸ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, πρὸς τὸ ὁ-
 » ποῖον θέλετε συμμορφωθῇ. «

(1) Ἰδε σελ. 18.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Τελεταὶ πολιτικαὶ

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν τῇ Αὐλῇ του.

Κύριος λοιπὸν ἀπάντων τῶν ἄλλων ὁ Αὐτοκράτωρ, ἦτον αὐτός τε, καθὼς εἶπομεν, καὶ ὁ Σουλτάνος, δοῦλος τῆς ἐθιμοταξίας, καὶ ὥφειλε 'να ἐνδύηται, 'να ἱππεύῃ, 'να ἐγείρηται καὶ 'να κάθηται ὅταν καὶ ὅπως διέταπτεν ἐκείνη. Καὶ ἡδύνατο μὲν 'να κηρύξῃ πόλεμον, 'να κλείσῃ εἰρήνην, 'να ἐπιβάλλῃ φόρον νέον, 'να καταργήσῃ τὸν παλαιόν, 'να ἐξώσῃ τὸν Πατριάρχην, 'να περιορίσῃ τὸν Καίσαρα κτλ., ἀλλὰ 'δὲν ἡδύνατο 'να φορέσῃ τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων ἄλλο φόρεμα, παρὰ ἐπιλούρικον λευκὸν καὶ φακεώλιον, καὶ μετὰ τὸ λευκὸν κίτρινα, οὔτε 'να λάβῃ τὸ δικανίκιον του εἰμὴ ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Μεγάλου Πριμηκηρίου. Ὡς παρακολουθήσωμεν αὐτὸν δι' ὅλης ταύτης τῆς πολυμόρφου σκηνογραφίας, καὶ ἃς ἴδωμεν αὐτὸν καὶ εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ, καὶ στεφόμενον, καὶ πομπεύοντα, καὶ στρατεύοντα, καὶ ὑποδεχόμενον πρέσβεις, καὶ προσφωνοῦντα τὴν Σύνοδον, καὶ θεωροῦντα τοὺς ἐν τῷ Ἵπποδρόμῳ ἀγῶνας, καὶ νῆ Δία παίζοντα τὸ ζατρίκιον καὶ ὑπολυόμενον τὸ ὑπόδημα: ὅλα ταῦτα ἔχουσιν, ἐὰν οὐχὶ διδακτικόν, πάντων ὅμως περιέρχον καὶ διὰ τοὺς ποιητὰς καὶ ζωγράφους ἡμῶν οὐχὶ ἀδιάφορον.

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι αἱ θύραι τοῦ Παλατίου ἠνοίγοντο τὴν πρωΐαν ἐκάστης ἡμέρας, καὶ, κλειόμεναι τῇ τρίτῃ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἠνοίγοντο πάλιν τῇ ἐννάτῃ: ἀνεγινώσκετο δὲ καθ' ἡμέραν καὶ ἡ ἱερὰ ἀκολουθία ἀκρωμένου τοῦ Αὐτοκράτορος. Διαρκούσης δὲ ταύτης, ἐξήρχετο οὗτος ἀπὸ τοῦ κελλίου του εἰς τὸν Τρίκλινον, ἐν τῷ προθαλάμῳ τοῦ ὁποίου περιέμενε τὸ πλῆθος τῶν Αὐλικῶν καὶ ἄλλων, ὅσοι εἶχον ὑποθέσεις, καὶ ἐποίησεν τὴν λεγομένην Παράστασιν (διδάκν), τῆς ὁποίας σημεῖον ἦτον ἡ ἐν σχήματι (en forme, en cérémonie) ἐξαγωγή τοῦ βασιλικοῦ δικανικίου ἐκ τοῦ Βεστιαρίου, ὅπερ παραλαμβάνων ὁ Μέγας Πριμηκήριος, ἢ, ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ, ὁ ἐντιμότερος τῶν παρευρισκομένων ἀρχόντων, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἐκχομίζοντος παιδοπούλου, προχωροῦντος ἄχρι τοῦ διμοίρου τοῦ τρικλίνου, ἐνεχείριζε τῷ Αὐτοκράτορι, κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ, λέγοντος: » Τὸ δικανίκιον μου. « καὶ τοῦτο ἦτον σημεῖον 'να εἰσαχθῶσι καὶ οἱ κατώτεροι ἄρχοντες κ. λ. π. Καὶ διὰ τοῦτο τῶν Χριστουγέννων καὶ ἄλλας

ἐπιστήμους ἡμέρας, ἐπειδὴ ἦσαν ἤδη συνηγμένοι ἐν τῷ Τρικλίνῳ μετὰ τοῦ Κλήρου καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀρχόντων, ὅθεν ἦτον ἀνάγκη ἵνα τὸ ζητήσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ. Χάριν δὲ τοῦ δικανικίου τούτου, ἐλάμβανε κατὰ Κυριακὴν ὁ Πριμικήριος ὑπέρπυρον ἐν, καὶ ἐν ταῖς ἐκστρατείαις εἶχε καὶ ἰδικὸν αὐτοῦ φλάμουλον. Ἀφ' οὗ δὲ ἴστατο ὁ Αὐτοκράτωρ, προσεκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ Πρωτοβεστιαρίτου, τοῦ Μεγάλου Ἐταιριάρχου καὶ τοῦ Πριμικήριου, πρὶν μὲν λάβῃ τὸ δικανικίον ἑαυτοῦ ὁ Αὐτοκράτωρ, οἱ ἀνώτεροι ἄρχοντες· μετὰ δὲ τὸ δικανικίον οἱ κατώτεροι, καὶ ἐτοποθετοῦντο ἀνηκόντως. Συμπληρωθείσης δὲ τῆς ἀκολουθίας, εἰς ὃν ὑπῆρχε τι προὔργου ἕτερον, διορισμὸς δηλονότι ἀξιωματικοῦ, προσλαλῶν τοῦ Αὐτοκράτορος, ὑποδοχὴ ξένων ἀπεσταλμένων κτλ., εἶδεν τὸ σύνθημα ὁ Πρωτοβεστιαρίτης, καὶ ἐξήρχοντο κατὰ τάξιν, πρῶτοι οἱ μετὰ τὸ δικανικίον, καὶ δεύτεροι οἱ πρὸ τοῦ δικανικίου εἰσελθόντες. Διαρκούσης δὲ τῆς παραστάσεως, εἰς ὃν προὔκειτο ἵνα ἀναφερθῇ τι εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, κἀνείς τῶν ἀρχόντων, ἐκτὸς τοῦ Πρωτοβεστιαρίτου καὶ τῶν προειρημένων δύο ἄλλων ἀξιωματικῶν, ὅθεν εἶχε τὸ δικαίωμα ἵνα τὸ ἀναφέρῃ, πρὶν διατάξῃ ὁ Αὐτοκράτωρ. Ἐν ᾧ δὲ ἐγίνοντο ταῦτα ἐν τῷ Τρικλίνῳ, ἐτοποθετεῖτο ἐν τάξει καὶ ὅλη ἡ ἐπίλοιπος Αὐλὴ, καὶ ἰδίως τὰ διάφορα τάγματα τῶν σωματοφυλάκων, καὶ κατελάμβανεν ἕκαστον τὸν ὀρισμένον αὐτῷ τόπον, ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιν τοῦ Πριμικήριου τῆς Αὐλῆς.

Ἄλλ' ἐμελλόν ἵνα ἐμφανισθῶσιν ἐπίσημοι ξένοι πρέσβεις ἢ ἡγεμόνες, ἢ ἵνα προβληθῇ Δεσπότης, ἢ Καῖσαρ, ἢ Πατριάρχης, ἢ ἵνα διορισθῇ ἀνώτερος ἀξιωματικὸς ἢ στρατιωτικὸς ἀρχηγός, τότε ἡ παράστασις ἐγίνετο ἐν αὐτῷ τῷ Χρισοτρικλίνῳ καὶ μετὰ πλειοτέρας ἐπιδείξεως καὶ λαμπρότητος. Μίαν τοιαύτην παράστασιν Ἰουστίνου τοῦ Β' περιγράφει ὁ Κόριππος, σύγχρονος ποιητῆς Ἀφρικανός (1).

» Acciti proceres omnes, Scholaque patati etc. »

Ἄλλην περιγραφὴν παραστάσεως τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ὅταν ἐμελλε ἵνα ὑποδεχθῇ τὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου Κχιλίτζ-Ἀρσλάν, παρατιθέμεθα πολὺ στομφωδεστέραν, καθὼς ὅλα τὰ γραφόμενα τότε, τοῦ Ἰωάννου Κινάμου. » Ἦρτο μὲν οὖν βῆμα λαμπρὸν, καὶ δίφρος ἐπὶ πλείστον » γῆθεν αἰρόμενος ἔκειτο, θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον. Εἵργαστο μὲν γάρ » ἅπας χρυσοῦ, λίθων δὲ, ἀνθρώπων καὶ ὑακίνθων, ἀφθονόν τι ἀπανταχό- » θεν τούτου διεστοίβαστο χρῆμα. Μαργάρους δὲ, οἱ τῶν λίθων ἕκαστον

(1) Βιβλ. Γ', περὶ τῶν ἐγκωμίων Ἰουστίνου.

» περιέθεον, οὐδ' ἂν ἀριθμεῖν τις ἔσχε. Τό γε μὴν ἀνώτατον καὶ τὴν κε-
 » φαλὴν ὑπερτεῖνον αὐτοῦ μέρος τοσούτῳ τῶν ἄλλων ἐκράτει λαμπρότη-
 » σιν, ὅσῳ καὶ ἡ ἐκ γειτόνων αὐτῷ τῶν λοιπῶν μελῶν προῦφερε κεφαλὴ,
 » ἐφ' οὗ καθῆστο βασιλεὺς, μεγέθει σώματος ἀναλογωτάτου τὸν πάντα
 » πληρῶν. Ἐσθῆς δὲ αὐτὸν περιέθεον ἀλουργῆς, ἐξαίσιόν τι χρῆμα, ἀνθραξι-
 » καὶ μαργάροις, εἰς λειμῶνος διάθεσιν τῇ τέχνῃ διαγραφεῖσιν, ὠραῖζομένη
 » ἄνωθεν ἄχρι καὶ εἰς τὰς βάσεις αὐτάς. Ἀπὸ μὲν τοι τραχέλου ἄχρι καὶ
 » στέρνων, ὑπερφυῆς μεγέθει καὶ χροίᾳ λίθος ἀπὸ χρυσέων καθεῖτο ἁμ-
 » μάτων, πυρσίζων μὲν ἅτε ῥόδον, σχήματι δὲ μήλῳ παρεμφερὲς μάλιστα.
 » Περὶ γάρ τοι τοῦ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς κόσμου, περιττὸν καὶ φράζειν ἡγοῦ-
 » μαι. Ἐφ' ἐκάτερα δὲ τοῦ δίφρου ἡ τάξις εἰστήκει, κατὰ τὸ εἰωθὸς, γέ-
 » νους ἐκάστῳ καὶ τύχῃς πρυτανευόντων τὴν χώραν τῆς στάσεως (1).»

Ἄλλ' ἡ περιγραφὴ τῆς μεγαληγόρου Ἀννης τῆς Κομνηνῆς ἔχει τι
 μᾶλλον ὑπερρημένον καὶ ἐμβριθές, καθ' ὅσον καὶ ἡ παράστασις γίνεται
 ἐπὶ στρατοπέδου καὶ ὑπὸ τὴν σκηνήν· ἀλλ' οὐχ ἥττον αἰσθάνεται τις τὸ
 κεκαλλιεπημένον ὕφος τῆς Πορφυρογεννήτου σοφῆς καὶ χωρὶς ἵνα τὴν
 ὀνομάσωμεν. » Οἱ πάλαι τῶν βασιλικῶν σωμάτων τεταγμένοι φύλακες
 » πρῶτοι πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐχώρουν σκηνήν, οἱ μὲν ξίφη περιεζωσμένοι,
 » οἱ δὲ δόρατα φέροντες, οἱ δὲ τὰς βαρυσιδήρους ῥομφαίας ἐπὶ τῶν ὤμων
 » ἔχοντες, ἐκ διαστήματός τινος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου εἰς μηνοειδὲς σχῆ-
 » μα ἑαυτοὺς ἱλαδὸν καταστήσαντες, οἷον ἐνηγκαλίσαντο τὸν Αὐτοκρά-
 » τορα. Ὅσον δὲ συγγενές, ἐξ αἵματός τε καὶ ἀγχιστείας τούτῳ προσῆκον,
 » ἀγγχοῦ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἐφ' ἐκάτερα ἵσταντο· δεξιόθεν δὲ καὶ ἐξ
 » εὐωνύμων ἕτεροι καθίσταντο ὑπασπισταί. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ θώκου προῦ-
 » κάθητο, οὐ βασιλικῶς μᾶλλον ἐσταλμένος ἢ στρατιωτικῶς, οὐδὲ πολὺ
 » μετέωρος, ὅποια τὰ ἐκείνου μὴ ἐπηρμένα· χρυσὸς δὲ ὁμῶς τὸν θρόνον
 » ὑπὲρλοιφεν ὑπερανεστήκει τε τὴν κεφαλὴν . . . Ἄνθρωπος δὲ τῇ πύλῃ τῆς
 » σκηνῆς ἐφειστήκει. Τούτῳ ὁ βασιλεὺς ἐνατενίσας, δοῦναι τοῖς ἔξωθεν εἰς-
 » οδὸν διὰ τοῦ βλέμματος ἐνέφηνεν (2).»

Ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ ἐδέχετο ὁ Αὐτοκράτωρ, κατὰ τὰς ἐπισήμους
 τοῦ ἔτους ἑορτάς, κυρίως δὲ τῶν Χριστουγέννων, τῷ Πάσχῃ, τῶν Φώτων
 καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, τὰς εὐχὰς (τὸν πολυχρονισμόν) τῶν περὶ
 αὐτὸν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας, καθὼς καὶ τῶν πα-
 ρ' αὐτῷ πεπιστευμένων ξένων πρέσβεων· τὰς δὲ προσρήσεις τῶν Δεσποτῶν,
 Σεβαστοκρατόρων καὶ Καισάρων ἐν τῷ ἑαυτοῦ κελλίῳ, ὁμοίως καὶ τῶν

(1) I. Κίν. Βιβλ. Ε', 6. (2) Ἀν. Βιβλ. Θ'.

κατὰ γένος προσηκόντων αὐτῷ Ἀρχοντοπούλων. Τῷ Πάσχα ἰδίως, μετὰ τὴν Ἀνάστασιν, ἀφ' οὗ, εἰσελθόντων ἀπάντων εἰς τὸν ναόν, ἡσπάζετο ὁ Αὐτοκράτωρ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Πρωτοπαπᾶν καὶ Ἀρχιδιάκονον, ἱσταμένους εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ βήματος, ἀπήρχετο εἰς τὸ Τρίκλινον, καὶ, ἐν ᾧ ἐψάλλετο ἡ ἀκολουθία τοῦ ὁρθρον ἐν τῷ παρεκκλησίῳ, αὐτὸς ἐδέχετο τὰς προσκυνήσεις τῶν Ἀρχόντων κλπ. ἄχρι καὶ τοῦ ἐσχάτου, ἀσπαζομένων, πρῶτον μὲν, τὸν δεξιὸν πόδα αὐτοῦ, εἶτα τὴν δεξιὰν χεῖρα, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν δεξιὰν αὐτοῦ παρειάν. Εἰσήγοντο δὲ πρῶτοι οἱ φοροῦντες τὰ χρυσοκόκκινα, καὶ ἔπειτα οἱ τὰ συρματέϊνα σκιάδια. Καὶ ἀφ' οὗ, εἰς μὲν τοὺς πρώτους ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ τὸ, Εἰς πολλὰ ἔτη, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους εἰς τῶν προειρημένων τριῶν μεγάλων ἀξιωματικῶν τῆς Αὐλῆς:

» Εἰς πολλὰ ἔτη ὀρίζει ὁ αὐθέντης ἡμῶν ὁ Βασιλεὺς, « προσεκύνουν καὶ ἀνεχώρουν. Ὅτε δὲ εἰσήγοντο οἱ τὰ κλαπωτὰ (1) φοροῦντες, ἔλεγον μὲν καὶ πρὸς αὐτοὺς τὴν αὐτὴν φράσιν οἱ διαληφθέντες, φέροντες ὁμως ἐτοποθέτουν αὐτοὺς μετὰ τοῦτο ἀνιχόντως, ὥς μέλλοντας ἵνα παραμείνωσιν εἰς τὴν παράστασιν. Τότε ἐδέχετο τὰς προσρήσεις τοῦ Π ο δ ε σ τ ᾱ τ ο υ τῶν ἐν Γαλατᾷ Γενουῖτῶν καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρχόντων, ὅς τις, προσκαρτερῶν ἄχρι τῆς τραπέζης, καὶ μετὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν ἀρχόντων, πολυχρονίσας Λατινιστὶ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ προσκυνήσας, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ ἰδιοχείρως καὶ κολλίχιον (κουλοῦραν πασχάλιον), προσφωνοῦντος αὐτὸν συγχρόνως καὶ διὰ τοῦ Εἰς πολλὰ ἔτη, ἀπήρχετο. Εἶτα ἤρχοντο ἄλλοι ἄρχοντες, καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Κόνσουλος τῶν Πισαίων μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ πολυχρονίσαντας καὶ προσκυνήσαντας καὶ αὐτοὺς, ὥριζεν ὁμοίως ὁ Αὐτοκράτωρ δι' ἐρμηνέως τὸ Εἰς πολλὰ ἔτη. Μετ' αὐτοὺς εἰσήγετο ὁ Κόνσουλος τῶν Ἀγκωνιατῶν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ. Οἱ δὲ Βενετικοὶ παρίσταντο μὲν εἰς τὴν πρόκυψιν, ἀλλ' οὐ παρέμενον, οὔτε παρευρίσκοντο ἐν γένει εἰς τὰς ἐν τῷ Παλατίῳ παραστάσεις, ὥς μὴ στέργοντες ἵνα συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς ἐξ ἔθους γονυκλισίας καὶ τοὺς ποδασπασμούς. Εἰσῆρχοντο ἔπειτα οἱ Βάραγγοι, καὶ ἐπολυχρόνιζον Ἰγγλιστὶ συγχρούοντες τοὺς πελέκεις αὐτῶν, καὶ καθεξῆς οἱ λοιποὶ τοῦ Παλατίου μέχρι καὶ τῶν Βαρδαριωτῶν, οἳ τινες ἐπολυχρόνιζον Περσιστί.

Ἐπὶ προελεύσεως (2) καὶ ἐντὸς τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἢ τοῦ Τριβουναλίου τῶν ἐθ' Ἀκκουβίτων ἐγίνοντο καὶ αἱ προβλήσεις (οἱ διορισμοὶ) τῶν ἀρχόντων, καθὼς τοῦ »Κατεπάνω τῶν Μαρδαϊτῶν Ἀττα-

(1) Ἰδε σελ. 106. (2) Ἐπὶ διθανίῳ ἐλεγον παρομοίως καὶ οἱ πρῶτον ἡγεμόνες τῆς Δακίας Γραικοί, ὅτε προεδάλλοντο (ἐχειροτῶνον) ἄρχοντας.

λείας (1), « τοῦ μικροτέρου υἱοῦ τοῦ Κοπρωνύμου εἰς Νωβελλήσι-
 μον κτλ. τῶν δὲ μεγαλητέρων εἰς Καίσαρας, » τοῦ μὲν Πατριάρχου ποιή-
 » σαντος τὴν εὐχὴν, τοῦ δὲ βασιλέως ἐπιθέντος αὐτοῖς τὰς χλαῖνας καὶ
 » τὰ Καισαρίκεια περικεφάλαια, « καθὼς λέγει ὁ Θεοφάνης. Ἐδῶ περι-
 βάλλοντο πρὸς τιμὴν δι' ἐπενδυμάτων, καθὼς πρὸ ὀλίγου διὰ καββάδιων
 καὶ μηλωτῶν, οἱ ἀριστεύοντες ἢ ἄλλως κρινόμενοι τῆς τιμῆς ταύτης ἄ-
 ξιοι. Ὅθεν » λαβὼν ἐν ἔτει 6741 τὸ Μελένικον ὁ Βατάτσης ἀπὸ τῶν Βουλ-
 » γάρων, ἐφόρεσεν Ἰωάννην τὸν Δραγόταν χλαῖναν χρυσοῦφαντον, « καθὼς
 λέγει ὁ Δοσίθεος (2). Ἐπὶ δὲ προβλήσεως Δεσπότη, τὸ μεταξὺ τοῦ Αὐ-
 τοκρατορικοῦ θρόνου καὶ τῆς παραστάσεως διάστημα τοῦ Τρικλίνου ἐχω-
 ρίζετο διὰ διαφράγματος, ἵνα μὴ, ὀρῶντος τοῦ Αὐτοκράτορος, ὑποδύοιτο
 τὰ διβολέα πέδιλα καὶ τὸ καββάδιον ὁ Δεσπότης. Τοὺς δὲ ἄρχοντας, ὅσῳ
 κἂν ᾗσαν ὑποδεῖς, διώριζεν ὁ Αὐτοκράτωρ ἱστάμενος.

» Αἱ δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἐκ διαμέτρου ἀκρότητες τῶν βασιλικῶν τρικλίνων
 » ἀμφοτέραι, λέγει ὁ Γρηγορᾶς, ὑπέρκεινται πού τοῦ μεταξὺ ἐπιπέδου ἄχρι
 » καὶ ἐς τρίτον σπιθαμῆς, καὶ μάλιστα ὅπη καὶ ὁ βασιλικὸς ἔστηκε θρό-
 » νος (3), ἵν' ἔχη τι κἂν τούτῳ πλέον τῶν ἄλλων ὁ Βασιλεὺς ἱστάμενος,
 » ἐν τε ταῖς θείαις ὑμνωδαῖς, καὶ ὅτε διαλέγοιτο, νῦν μὲν τοῖς ὑπηκόοις,
 » νῦν δὲ τοῖς ἐξ ἐθνῶν πρέσβεσιν. Ἐξεῖναί γε μὴν ἐπ' ἐκείνης τῆς στάσεως
 » οὐδενὶ τῶν ἀπάντων τῷ βασιλεῖ συνίστασθαι, πλὴν τῆς συζύγου καὶ τῶν
 » υἱῶν καὶ ἀδελφῶν· προσθεῖναι δ' ἂν καὶ τῶν πατραδέλφων. Αὐτὸς δὲ
 ὁ βασιλικὸς θρόνος ἦτον, κατὰ τὴν τοῦ Λουῖτπράνδου ἔκθεσιν, οὕτω πως
 διὰ τέχνης πεποιημένος, ὥστε νῦν μὲν χαμαλὸς, ἐν ῥιπῇ δ' αὖ ὑψηλότε-
 ρος ἑαυτοῦ ἐγίγνετο, καὶ διὰ τοῦτο, ἀφ' οὗ τὸν Αὐτοκράτορα τρεῖς πρηνῆς
 προσκυνήσας, ἀνώρθωσα (λέγει) τὴν κεφαλὴν, ἐθεασάμην αὐτὸν, ὃν πρὸ
 μικροῦ ὀλίγον ὑπεράνωθεν τοῦ ἐδάφους εἶχον ἰδεῖν καθήμενον, αἰφνης παρὰ
 τὴν ὀροφὴν τοῦ δώματος ἐδρεύοντα καὶ ἑτέρα φοροῦντα ἐνδύματα, ὃ πῶς
 ἐγένετο οὐκ ἔχω νοῆσαι, πλὴν εἰ μὴ τυχόν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ μηχανῇ ἐπωχεῖ-
 το, ἣ κινεῖται αἱ στρόφιγγες κτλ. Κατενώπιον δὲ τοῦ θρόνου ὑψοῦτο χαλ-
 κοῦν τι κεχρυσωμένον δένδρον, οὗ τοὺς κλάδους χαλκᾷ ἐπίσης κεχρυσω-
 μένα ὄρνεα ἐπλήρουν, ἃ καὶ κατὰ τὰ εἶδη αὐτῶν φωνὰς παντοίας κινού-
 μενα προΐεσαν. Τὴν δὲ ἐξέδραν, αὐτὴν καθ' αὐτὴν μεγαλοπρεπεστάτην,
 λέοντες, ἄδηλον πότερον, χαλκοῖ ἢ ξύλιναι, χρυσῷ μὲν τοι κεκαλυμμένοι,
 ὥσπερ ἐφρούρουν, οἱ καὶ αὐτοί, ἐμφανισθέντων ἡμῶν, ἐβρυχήσαντο. « Τὰ

(1) Πορφυρογέν. περὶ Διοικήσεως. (2) Δωδεκαβίβλ. Η', 48, 3. (3) Ἰδε περιγραφὴν
 ποιητικὴν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου παρὰ Κορίππου Βιβλ. Γ', «Atria praelargis etc.

καλὰ ταῦτα, καθὼς εἰρωνευόμενος τὰ ὀνομάζει ὁ Λουίτπράνδος, παίγνια, τῶν ὁποίων οὔτε τὰ κελαδήματα (λέγει) ἐθαύμασεν, οὔτε τοὺς βρυχηθμοὺς ἐπτοίηθη, ἦσαν, κατὰ τὸν Γραμματικὸν Λέοντα, ἔργα »τοῦ ἄρχοντος τοῦ χρυσοχορείου, λογιωτάτου πάνυ ὄντος καὶ συγγενοῦς Ἀντωνίου τοῦ Πατριάρχου, κατασκευάσαντος, διαταγῇ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοφίλου, φιλοκόσμου ὄντος, τό τε Πενταπύργιον (1) καὶ τὰ δύο μέγιστα ὄργανα ὀλόχρυσα, διαφόροις λίθοις καὶ ὑελίοις καλλύνας αὐτά. Ἐκαινούργησε δὲ καὶ τὰς βασιλικὰς στολὰς, ἀνανεώσας αὐτάς καὶ χρυσοῦφάντους κατακοσμήσας.»

Παρεκτὸς τῆς συνήθους ταύτης παραστάσεως, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐποίει, κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας καὶ εἰς περιστάσεις ἐκτάκτους, γάμους, φερ' εἰπεῖν, στέφεις, δοξολογίας νικητηρίους καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ τὴν λεγομένην Π ρ ό κ υ ψ ι ν (2), ἐμφανιζόμενος (οἱ κόλακες ἔλεγον, προσφυέστερον ἴσως, Ἀ ν α τ έ λ λ ω ν) αἰφνης ἀφ' ὑψηλοῦ ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ λαμπρότητι εἰς τὸν ἀπεκδεχόμενον αὐτὸν κάτωθεν λαόν. Ἐφαίνετο δὲ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ ἄνω, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ στήθους καὶ ἄνω. Διηγεῖται δὲ ὁ Γρηγορᾶς ὅτι »ὁ Πατριάρχης (Ἰωάννης ὁ Καλέ-» κας), κατὰ τὴν κθ' Δεκεμβρίου, περὶ δεῖλην ὀψίαν, ὅποτε τὰ γενέθλια » τοῦ Χριστοῦ ἐορτάζομεν, τὸν νέον βασιλέα Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον » κὰν τῷ τοῦ Παλατίου αἰθερίῳ οἰκίσκῳ, ὅθεν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς » εἰώθεσαν τὴν τοιαύτην ἡμέραν προκύπτειν, ἄθροιζομένου τοῦ πλήθους τῶν » Βυζαντίων καὶ παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀνυμνούντων αὐτοὺς εὐχαῖς τε » καὶ εὐφημίαις παντοίαις κάτωθεν, κατ' εἰκόνα τοῦ πάλαι θριάμβου Ῥω- » μαίων, ἐπέδειξε τῷ λαῷ (3).« Ἀμα δὲ προέκυπτεν ὁ Αὐτοκράτωρ οἱ μὲν Βάραγγοι, κρατοῦντες τέως τοὺς πελέχεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν καρποχείρων, ἐσή-» χονον αὐτοὺς πάντες ἐπὶ τῶν ὤμων (4), τὰ δὲ ὄργανα ἔκρουον, ἄχρῃς ὅτου ὁ Αὐτοκράτωρ, σείων ἡρέμα τὸ μανδῆλιον αὐτοῦ, ἔδιδε σύνθημα ἵνα παύ-» σωσιν· οἱ δὲ φάλται ἐπολυχρόνιζον. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἡυλόγει σταυροτύ-» πως διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ δικηρίου τὸν λαόν.

Αἱ δὲ ἀνευφημήσεις τῶν Αὐτοκρατόρων ἦσαν συνήθεις ἀπ' αὐτῶν ἀχόμῃ τῶν χρόνων τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου· αἱ φράσεις μόνον διέφερον. Ὁ Μαρ-» κιανὸς καὶ ἡ Πουλχερία ἀνευφημήθησαν ἐπὶ Συνόδου ὑπὸ τῶν ἐν Χαλκη-

(1) Ἴδε περὶ τούτου προσωτέρω. (2) Πρόκυψις συνεκδοχικῶς ἐκκλεῖτο καὶ ἡ ἐξέδρα, ἀφ' ἧς προέκυπτον, καὶ πᾶν ἐν γένει προέχον τῆς οἰκίας ἐξώστεγον (balcon). (3) Ν. Γρηγορᾶς, IB', 13 ἴδε καὶ τὸν Χωνειάτην. (4) Δηλαδή σχεδὸν καθὼς καὶ τῶρα παρ οὐ σ ι ἄ ζ ο υ σ ι ν οἱ στρατιῶται τὰ ὅπλα, παρίοντος τοῦ βασιλέως ἢ ἀνωτέρου ἑξισματικοῦ.

δόνι συνελθόντων Πατέρων· ἐν δὲ τῇ ἐπὶ Μηναῖ Συνόδῳ, ἡ ἐκλογή τοῦ Ἐραδίου, ὡς διαδόχου τοῦ Αὐγουστίνου, ἐνεκρίθη δι' ἐπιβοημάτων τῶν Πατέρων, τῶν ἐπαναλήψεων τῶν ὁποίων τὸν ἀριθμὸν διέσπασαν ἀκριβῶς τὰ Πρακτικά. Τὰ ἐπιβοήματα δὲ ταῦτα ἦσαν συνήθη μάλιστα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ, ἐκφράζοντα τὰς ἐπιδοκίμασίας, ἢ, συχνότερον, τὰς ἀποδοκίμασίας καὶ τὰ παράπονα (τὰς κατακραυγὰς) τοῦ ὄχλου. Παράδειγμα δὲ τούτων ἐπίσημον καὶ παμπάλαιον εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Αἰλίῳ Λαμπριδίῳ ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Κομμόδου. Ἐπὶ τῶν Γραικορωμαίων ἦτον συνηθεστάτη ἡ φράσις: » Ἀνασκαφεῖν τὰ ὀστᾶ! « Καὶ τῷ ὄντι, ἐνίων καὶ ἀνώρυττον πρᾶγματι τὰ πτώματα, καὶ ἡ τὰ κατέκαιον, καθὼς τοῦ Κοπρωνύμου, ἢ τὰ κατεπόντιζον κτλ. Ἐν δὲ τῷ Ἀλεξανδρινῷ Χρονικῷ ἀπαντῶμεν καὶ τὴν ἀλλόκοτον φράσιν: » Θεοφάνους, τοῦ τῆς ἀνασκάφου μνήμης! « ὅμοιον τῷ Γαλλικῷ: D' exécrable mémoire! Ἄλλ' αἱ ἀνευφημήσεις ἦσαν συνήθως αἱ ἐξῆς: » Ἰουστινιανὲ Αὐγούστε, tu vincas! « Κύριε σῶσον Ἰουστινιανὸν τὸν Βασιλέα καὶ Θεοδώραν τὴν Αὐγούσταν! » Ἰουστίνου καὶ Σοφίας πολλὰ τὰ ἔτη! κτλ.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐγευματίζεν ἢ ἐδείπνει συνήθως μόνος, καθὼς καὶ ὁ Σουλτάνος, ὑποχρεωτικῶς καὶ κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐθιμοταξίας· ἐνίοτε ὁμῶς προσεκάλει εἰς τὴν τράπεζαν αὐτοῦ καὶ ἄλλους, τὴν σύζυγόν του, τοὺς υἱοὺς του, τοὺς ἄρχοντας τῆς Αὐλῆς του, τοὺς πρέσβεις ξένων ἐθνῶν κλπ. Τῷ δὲ Πάσχῃ καὶ τὰ Χριστούγεννα ἐφίλευε καὶ τὸν Πατριάρχην καὶ ἀντεφιλεύετο ὑπ' αὐτοῦ. Καθ' ὅλον δὲ τὸ δωδεκάημερον καὶ τὰς ἑβδομάδας τῶν Ἀποκρέω, ὅλον του τὸ ἀρχοντολόγιον μετὰ μεγίστης πολυτελείας. Τὰ ἐπίσημα ταῦτα δεῖπνα, γινόμενα κατὰ τύπους καὶ τάξιν ὀρισμένην, θέλομεν περιγράψῃ μετ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ παρόντος σημειώμεν μόνον ὅτι, δειπνοῦντος τοῦ Αὐτοκράτορος, καθὼς καὶ ἐπὶ Ῥωμαίων τοῦ στρατηγοῦ (1), ἔπαιζε μουσική,

» Παίζουσιν τρουμπέτταις, ὄργανα, τουμπιὰ καὶ ἀνακαράδες (2)«,

λέγει χειρόγραφός τις Ἱστορία τοῦ Βελισαρίου διὰ στίχων. Συνήθως δὲ » ἐν ταῖς μεγάλαις ἡμέραις, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, εἰ οὐκ ἔστιν ἐπείγουσα καὶ συνέχουσα δουλεία εἰς τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἀντί-

(1) Ἴδε τὸν Πολύβιον. (2) Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς γράφονται Ἀ ν ἄ κ α ρ α, εἶνε δὲ εἶδος κυμβαλίων (τουμπελεκίων), ἀπὸ τοῦ Ἀραβικοῦ ν α κ α ρ ᾶ (λέβητες ἢ χύτραι ἡχητικά), τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο μετὰ τῆς αὐτῆς λέξεως καὶ οἱ Τοῦρκοι μετὰ τῶν λοιπῶν ὀργάνων τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν μουσικῆς.

» ληψιν, δίδονται μίνσαι (ἐβγαλλον φαγεῖ'), ὥρας τρίτης πληρουμένης. Τῆς
 » ὥρας δὲ καταλαβούσης, ὅτε μέλλουσιν γίνεσθαι μίνσαι, λέγει ὁ βασιλεὺς
 » πρὸς τὸν Παπίαν· » Ἀπελθε, ποιήσον μίνσας· « καὶ εὐθέως, αἶρων ὁ
 » Παπίας ἀπὸ τοῦ σκάμνου τὰ κλειδιά, ἐξερχόμενος, ταῦτα διασεῖει, ὥστε
 » τῇ τούτων διασεῖσει κτύπον ἀποτελεῖσθαι, ἵνα διὰ τοῦ κτύπου γνῶσι
 » πάντες ἐξέρχεσθαι τὸν Παπίαν ποιῆσαι μίνσας. «

Εἶδομεν δὲ ἤδη πόσου καθίστατο ἡ τράπεζα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου
 τοῦ Κομνηνοῦ καὶ πῶς διεσκεδάξεν ἐπὶ δείπνου ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος. Ἄς
 ἀκούσωμεν τῶρα τὸν Προκόπιον διηγούμενον τὴν καθημερινὴν διαίταν τῆς
 περιφήμου Αὐγουστής Θεοδώρας τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. » Τὸ μὲν τοι σῶ-
 » μα ἐθεράπευε μειζόνως μὲν ἢ κατὰ τὴν χρεῖαν, ἐλασσόνως δὲ ἢ κατὰ τὴν
 » αὐτῆς ἐπιθυμίαν. Ταχύτατα μὲν ἐς τὸ βαλανεῖον εἰσῆει, ὀψιαιτάτα δὲ
 » ἀπαλλαγεῖσα καὶ καταλουσαμένη, ἐς τὸ ἀκρατίζεσθαι ἐνθὲνδεν ἐχώρει·
 » ἀκρατισαμένη δὲ, ἡσυχίαν ἤγεν. Ἀριστῶσα μὲν τοι καὶ δεῖπνον αἶρου-
 » μένη, ἐς πᾶσαν ἰδέαν ἐδωδίμων τε καὶ ποτῶν ἤρχετο· ὕπνοι τε αὐτῆς αἰεὶ
 » μακρότατοι ἀντελαμβάνοντο, ἡμερινοὶ μὲν ἄχρι πρώτων νυκτῶν, νυκτε-
 » ρινοὶ δὲ ἄχρις ἡλίου ἀνίσχοντος. « Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως εἶνε ὑπερβο-
 λαί· ὅτι ὅμως οἱ Αὐτοκράτορες μετὰ τὸ γεῦμα ἐμεσημβρίαζον, τὸ ἡξεύ-
 ρομεν ἐκ τῆς Ἀννης τῆς Κομνηνῆς, καθὼς καὶ ὅτι, ἀναπαυομένου » σὺν
 » τῇ βασιλίδι τοῦ Βασιλέως, παρειστήκει παιδίσκη, τὸν αέρα ἀναῤῥιπίζουσα
 » καὶ πόρρῳ ποι τοὺς κώνωπας ἀπωθουμένη τοῦ τῶν βασιλέων χρωτὸς, «
 καὶ προσέτι, ὅτι » ὁ Αὐτοκράτωρ, μετὰ τὸ διυπνισθῆναι κατὰ δειλὴν ἑώραν
 » . . . ἐνίοτε συμπαίστορας εἶχε τῶν συγγενέων τινὰς, παίζων τὸ Ζατρί-
 » χιον. «

Καὶ οὗτος μὲν ἦν ὁ συνήθης καὶ καθημέραν βίος. » Τῇ δὲ Κυριακῇ τοῦ
 » Πάσχα, καταλαβούσης τῆς ὥρας, καθέζεται ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῆς τρα-
 » πέζης (ἡ δὲ τράπεζά ἐστιν ἀποκοπτή (1)), καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχονται
 » οἱ τοῦ Κουβουκλείου, καὶ παρίστανται, καθὼς ἡ τάξις ἔχει, ἐνθεν κακεῖ-
 » σε τοῦ Κλητωρίου· εἰσέρχονται δὲ καὶ οἱ φίλοι ἐν τῷ Κλητωρίῳ . . .
 » Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι εἰ μὲν τύχῃσι πρέσβεις μεγάλων ἐθνῶν, καὶ κελεύ-
 » σει ὁ βασιλεὺς τούτους καλέσαι, ἵσταται ἡ χρυσῇ μικρὰ τράπεζα ἄνω,
 » ἐνθα τὸ Πενταπύργιον (2) ἵσταται, καὶ καθέζεται ἐκεῖ ὁ Βασιλεὺς, οἱ δὲ
 » πρέσβεις καθέζονται ἐν τῇ μεγάλῃ χρυσῇ τραπέζῃ. Ἀριστερά δὲ τοῦ
 » Πενταπυργίου ἵσταται σκάμνον, ἔχον βάθρα, καὶ ἀνέρχεται δι' αὐτοῦ ὁ

(1) Χωριστὴ ἀπὸ τῶν λοιπῶν. (2) Εἶδος Κυλικίου (Γαλλ. buffet), εἰς σχῆμα πέντε πύρ-
 γων, κατὰ τὸν Σχολιαστὴν.

» τῆς Τραπεζῆς, καὶ ἵσταται ἄνω καθυπουργῶν τῷ βασιλεῖ. Οἱ δὲ Ἑγγιστιάριοι ἵστανται πάντες κάτω καὶ ἐξ ἀριστερῶν τοῦ αὐτοῦ Πενταπουργίου, ἔχοντος καὶ αὐτοῦ βάθρα, καὶ ἀνέρχεται δι' αὐτοῦ ὁ Ἐπιγέρνης. » Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἵστανται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Χρυσοτρικλίνου, τῇ ἐξαγούσῃ πρὸς τὸν Τριπέτωνα, παρατράπεζα δύο· εἰ δὲ κελεύει ὁ βασιλεὺς γενέσθαι κατὰ προσθήκην ἕτερα δύο παρατράπεζα, ἵσταται τὸ ἐν ἐν τῇ ἀριστερᾷ καμάρᾳ, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ δεξιᾷ (1). «

Παρεκτὸς δὲ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, ἐγευματίζεν ἐπισήμως καὶ δημοσίᾳ ἐν τῷ Τρικλινίῳ ὁ Αὐτοκράτωρ, παρισταμένων πάντων τῶν ἀρχόντων καὶ ἀξιωματικῶν ἐν στολῇ, τετράκις ἔτι τοῦ ἔτους: τῶν Χριστουγέννων, τῶν Φώτων, τῶν Βαΐων καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἄς παρασταθῶμεν, ὑπὸ ὁδηγὸν τὸν Κουροπαλάτην, εἰς ἐν ἐκ τῶν δείπνων τούτων. Καθίσαντος εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ βασιλέως, ἐτοποθετεῖτο πλησίον αὐτοῦ ὀρθιος ὁ Μέγας Δομέστικος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ δευτερεύων αὐτοῦ, καὶ τρίτος μετὰ τοὺς δύο ὁ Ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὃς τις καὶ ἐλάμβανεν ἐρχόμενα τὰ ἐδέσματα ἀπὸ τοῦ Δομεστικείου, καὶ ἐδίδου τῷ μικρῷ Δομεστικῷ, κακείνος τῷ Μεγάλῳ, ὃς τις παρετίθει αὐτὰ ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὅτε δὲ ἤθελε ἵνα πίνη, ἐκίρνα αὐτῷ ὁ Ἐπιγέρνης, ἥ, τούτου ἀπόντος, ὁ ἐντιμότερος τῶν παρευρισκομένων ἀρχόντων. Αἰρόμενα δὲ τὰ ἐδέσματα ἀπὸ τῆς τραπέζης, ἐτοποθετοῦντο κατωτέρω ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ, μικρᾶς παύσεως γενομένης, προσεκαλοῦντο οἱ ἄρχοντες κατὰ τάξιν, καὶ, τῶν τριῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀρχόντων ὑποχωρούντων πλαγίως ἄχρι τοῦ τοίχου, εἰσῆρχοντο οἱ ψάλται μετὰ τῶν καμισίων καὶ ἐπιὸ ῥιπταρίων αὐτῶν, καὶ ἔψαλλον τὰ ἀρμόδια εἰς τὴν ἑορτὴν ἁσματα. Τότε ἤρχετο ἡ διανομὴ τῶν ἐδεσμάτων, καὶ προσκαλούμενος ὑπὸ τοῦ Μ. Δομεστικῷ κατὰ τάξιν ὀνομαστὶ ἕκαστος τῶν ἀρχόντων, ἀπὸ τοῦ Πρωτοβεστιαρίτου μέχρι καὶ τοῦ Λογοθέτου τῶν Ἀγγελῶν, καὶ λαμβάνων παρ' αὐτοῦ μίνσους ἀπὸ τῆς τραπέζης, ἀνεχώρει μέχρι τοῦ τόπου, ὅπου τέως ἵστατο, καὶ ἐκεῖ ἐπαίροντα αὐτὸ ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὰ βασιλικά παιδόπουλα, ἐδίδον αὐτὸ εἰς τὸν παρὰ τὴν θύραν ἄνθρωπον ἑκάστου. Οἱ δὲ μετὰ τὸν Ἐπὶ τῶν Ἀγγελῶν καὶ κατωτέρω ἔφερον τοὺς μίνσους ἄχρι τῆς θύρας, καὶ ἐκεῖ τοὺς ἐδίδον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν· καὶ οὕτως ἀνεχώρουν ἅπαντες. Ἀρξαμένου δὲ πάλιν τοῦ Βασιλέως ἐσθίειν, ὁ Δομέστικος μετέβαινεν εἰς τὸ ἄκρον τῆς τραπέζης, καὶ, προσκαλῶν ὀνομαστὶ καὶ τοὺς ψάλτας καὶ λοιποὺς,

(1) Πορφυρογ. Α', ε'.

ἔδιδε καὶ αὐτοῖς παρομοίως μίνους, οὓς ἐλάμβανον ἔπειτα ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν οἱ κανονάρχαι· ὕστερον προσεκαλοῦντο οἱ ἀναγνώσται καὶ κανονάρχαι, καὶ ἐλάμβανον μόνοι τῶν μίνους. Καὶ πάλιν πλησιάσας ὁ Δομεστικός εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, προσεκάλει τὸν Πανυπερσέβαστον, τὸν Πρωτοβεστιάριον καὶ τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς (ἀνεψιοὺς, θεῖους καὶ ἐξαδέλφους) τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ καθεξῆς πάντας τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας ὀνομαστὶ, καὶ ἔδιδεν αὐτοῖς μίνους, οὓς ἀμέσως ἐλάμβανον ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὰ παιδόπουλα τοῦ Παλατίου καὶ ἔδιδον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν· αὐτοὶ δὲ ἔδεν ἀνεχώρουν, ἀλλ' ἴσταντο πάλιν εἰς τοὺς τόπους τῶν, » διὰ τὴν » τοῦ Μεγάλου Δομεστικοῦ τιμὴν. « Τότε προσκαλούμενοι οἱ στρατιωτικοὶ σωματοφύλακες τοῦ Παλατίου μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν, ἐλάμβανον καὶ οὗτοι ἅπαντες, ἀπὸ τοῦ μεγαλητέρου μέχρι καὶ τοῦ μικροτέρου, τοὺς μίνους αὐτῶν διὰ τῆς τοῦ Μεγάλου Δομεστικοῦ χειρὸς, λαμβανομένους ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους (τότε μόνον ἐχόντων τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν) καὶ τιθεμένους βαθμηδὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Μετὰ δὲ ταῦτα, λαμβάνων καὶ ὁ βασιλεὺς μίνον ἀπὸ τῆς τραπέζης, ἔδιδεν αὐτὸν τῷ Μεγάλῳ Δομεστικῷ, λαμβάνοντι συγχρόνως καὶ τὸ σκεῦος, ἐν ᾧ περιείχετο, ὡς δῶρον· διότι τὰ τῶν ἄλλων ἐπεστρέφοντο εἰς τὸ Βεστιαρεῖον. Καὶ τότε ἐπαίρνετο τὸ μινσάλιον, καὶ, γινομένης τῆς συνήθους ὑψώσεως τῆς Παναγίας, ἵσταμένου ὁρθοῦ ἐπὶ τοῦ σουπεδίου τοῦ Αὐτοκράτορος, κρατουμένου ὑπὸ τινος τῶν κατὰ γένος προσηκόντων αὐτῷ νέων, καὶ πάντων βοησάντων τὸ Πολυχρόνιον, ὁ Πιγκέρνης φέρει ἐπὶ σκουτελίου τὸ Ἀπὸ λεκάνης, κρατῶν καὶ μανδύλιον, ἐπεὶ προαπῆραν, ὡς εἴρηται, τὸ μινσάλιον. Εἵτα καθισθεὶς ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ τῆς τραπέζης ἀπαρθείσης, καὶ προσκυνησάντων πάντων, λέγει μεγαλοφώνως τῷ Μεγάλῳ Δομεστικῷ· » Εἰς πολλὰ ἔτη, » μέγα Δομεστικε· ἄπελθε, « καὶ συνεξήρχοντο αὐτῷ πάντες.

Ὅσάκις ὁ Πατριάρχης προσεκαλεῖτο ἵνα γευματίσῃ εἰς τὸ Παλάτιον, ἡ πρόσκλησις ἐγένετο πρὸ μιᾶς ἡμέρας δι' ἑνὸς Κουβικουλαρίου καὶ ἑνὸς Σιλεντιαρίου, στελλομένων πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Πραιποσίτου. Συνήθως δὲ ὁ Πατριάρχης ἀπῆρχετο εἰς τὸ Παλάτιον τῇ Πέμπτῃ τῆς Διακαινησίμου, μετὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων, ὅσοι συνέπιπτεν ἐκάστοτε ἵνα ἐνδημῶσιν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, καὶ τοῦ Κλήρου παντός, ἵνα ποιήσῃ τὸν ἀσπασμὸν (τὴν ἀγάπην) μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἀριστήσῃ ἐκεῖ. Τὴν δοχὴν καὶ ἐστίασιν ταύτην περιγράφει λεπτομερῶς, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ὁ περὶ τὰ μικρὰ ταῦτα μέγας Πορφυρογέννητος διὰ τῶν ἐξῆς· » Καταλαβόντα τὸ Παλάτιον τὸν Πατριάρχην, ὑπεδέχοντο οἱ τοῦ Κουβουκλείου ἅπαντες, καὶ εἰσήγον εἰς τὸ Κουβούκλιον τοῦ Τριπέτωνος, ὅπου ἦν προ-

» ητοιμασμένον σκάμνον, καὶ ἐπ' αὐτοῦ σκαμνάλιον, ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ Πα-
 » τριάρχης. Ὁ δὲ Πραιπόσιτος εἰσελθὼν ἐδήλου τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ Βασι-
 » λεὺς, ἐνδύμενος εὐθέως τὴν ὠρισμένην στολὴν, ἔνευε τῷ Πραιποσίτῳ,
 » καὶ οὗτος ἐξερχόμενος προσεκαλεῖτο τὸν Πατριάρχην. Ὁ δὲ Πατριάρ-
 » χης, ἐπακουμβίζων τῇ τοῦ Πραιποσίτου χειρὶ, εἰσέρχεται ἐν τῷ Χρυσο-
 » τρικλίνῳ, καὶ δέχεται αὐτὸν ὁ Βασιλεὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ Τρικλί-
 » νου, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφότεροι ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, καθέ-
 » ζονται ὁμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ Τρικλίνῳ. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας πρὸς
 » τὸ δοῦναι τὴν ἀγάπην, εἰσέρχονται οἱ τοῦ Κουβουκλείου ἀπὸ κελεύσεως
 » καὶ οἱ μὲν ἄρχοντες τοῦ Κουβουκλείου ἴστανται ἔνθεν κἀκεῖτε τῆς χρυσῆς
 » τραπέζης πλησίον τῶν χρυσῶν σκευῶν· οἱ δὲ Σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ
 » Κουβικουλάριοι ἴστανται ὀπισθεν τῶν ἐστῶτων ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ
 » σκευῶν ἔνθεν κἀκεῖσε, διὰ τὸ χωρηθῆναι τοὺς μέλλοντας εἰσιέναι ἐν τῇ
 » Ἀγάπῃ ἱερεῖς. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς καθέζεται ἐπὶ σελλίου χρυσοῦ ἔμπρο-
 » σθεν τοῦ Πενταपुरγίου, ὁ δὲ Πατριάρχης ὁμοίως καὶ αὐτὸς καθέζεται
 » ἐπὶ σελλίου ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως, οὐ μὲν τοι ἐπίσης· οἱ δὲ εὐνοῦ-
 » χοι Πρωτοσπαθάριοι ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως. Νεύσαντος δὲ τοῦ
 » βασιλέως τῷ Πραιποσίτῳ, κἀκείνου τῷ Ὀστιαρίῳ, ἐξέρχεται οὗτος, κα-
 » τέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βεργίον χρυσοῦν διάλιθον, καὶ εἰσάγει διὰ τοῦ
 » ἀριστεροῦ μέρους, πρῶτον μὲν τοὺς Μητροπολίτας καὶ Ἐπισκόπους, αἰ-
 » ρουμένου τοῦ βήλου ὑπὸ δύο Σιλεντιαρίων· οὗτοι δὲ, εἰσερχόμενοι, πί-
 » πτουν (εἰς προσκύνησιν), καὶ, ἀναστάντες, διέρχονται μέχρι τῆς μέσης
 » τοῦ τρικλίνου, προπορευομένου αὐτῶν τοῦ Ὀστιαρίου. Φθάνοντες δὲ εἰς
 » τὸ μέσον τῆς χρυσῆς τραπέζης ὑπὸ τὸν πολυέλαιον, πίπτουν πάλιν·
 » καὶ πάλιν ἀνιστάμενοι καὶ προχωροῦντες, καὶ στάντος τοῦ πρώτου αὐ-
 » τῶν ἔμπροσθεν τῆς χρυσῆς τραπέζης, πίπτουν τρίτον. Λαβόντες δὲ ὅτε
 » Ῥεφερενδάριος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς Καταστάσεως (1) τὸν πρῶτον αὐτῶν, ἀπο-
 » φέρουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσας τὰ γόνατα καὶ τὰς
 » χεῖρας τοῦ βασιλέως, ἀσπάζεται αὐτὸν, καὶ διελθὼν πρὸς δεξιὰ ἵσταται
 » μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ Κουβουκλείου. Ὁμοίως ἀσπάζονται καὶ πάν-
 » τες οἱ ἄλλοι, καὶ ἀπερχόμενοι ἴστανται εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Καὶ αὖθις
 » ἐξήρχετο ὁ Ὀστιάριος, καὶ εἰσήγε τὸν Κλῆρον τῆς Μεγάλης Ἐκκλη-
 » σίας διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους, καὶ προσεκύνουν καὶ αὐτοὶ ὁμοίως, καὶ πα-
 » ρετάττοντο εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος. Τότε εἰσήγοντο οἱ Ἠγούμενοι διὰ
 » τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, καὶ προσκυνήσαντες ὁμοίως, ἐτάττοντο πρὸς τὰ

(1) Ὁ ἐπὶ τῶν τελετῶν, Γαλλ. Maitre des Cérémonies.

» δεξιὰ, μακρύτερον τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων. Εἶθ' οὕτω, λα-
 » βὼν ὁ τῆς Καταστάσεως τὸν Ῥεφερενδάριον, ρίπτει αὐτὸν εἰς τοὺς πό-
 » δας τοῦ βασιλέως· ἀσπασάμενος δὲ τοὺς τε πόδας καὶ τὰ γόνατα αὐτοῦ,
 » ἀναστὰς ἠσπάζετο τὸν βασιλέα καὶ ἀπελθὼν ἵστατο ἐν τῷ ἀριστερῷ μέ-
 » ρει μετὰ τοῦ Κλήρου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ.
 » Εἶτα, εἰπόντος τοῦ Πραιποσίτου τὸ « Κελεύσατε, » μετέβαινον πάντες
 » οἱ εἰσελθόντες εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς χρυσῆς τραπέζης· ὁ δὲ βασιλεὺς
 » καὶ ὁ πατριάρχης, ἀναστάντες, ἵστανται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει τῆς αὐτῆς
 » τραπέζης βλέποντες πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ποιεῖ ὁ Πατριάρχης εὐχὴν συ-
 » ναπτῆν, καὶ, τελεσθείσης αὐτῆς, καὶ τοῦ Πραιποσίτου εἰπόντος τὸ « Κε-
 » λεύσατε, » ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς καὶ ἡγούμενοι εὐχόμενοι ὑπὲρ τοῦ βασι-
 » λέως. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ Πατριάρχου εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς
 » Θεοτόκου τοῦ Φάρου, καὶ, τελεσθείσης ἐκεῖ τῆς θείας λειτουργίας, καὶ,
 » στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου, γίνονται μίνσαι, καὶ ὅσοι μὲν τῶν ἱερέων
 » καὶ ἡγουμένων ἐμελλον ἀριστῆσαι ἐν τῷ Παλατίῳ, ἔμενον, οἱ δὲ λοιποὶ,
 » λαμβάνοντες χρήματα, ἀνεχώρουν ὑπερευχόμενοι τοῦ βασιλέως, ὅς τις,
 » ἐξελθὼν τῆς ἐκκλησίας εἰσῆρχετο πάλιν μετὰ τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν
 » Χρυσοτρίκλινον, καὶ εἰσελθόντων τῶν κατὰ τὴν συνήθειαν ἱερέων καὶ
 » ποιησάντων τὸν στίχον, εὐλογεῖ τὴν τράπεζαν ὁ Πατριάρχης, καὶ ἀπελ-
 » θὼν ἐκβάλλει τὸ ὠμόφορον αὐτοῦ ἐνδον τοῦ βήλου ἐν τῇ καμάρᾳ τῇ
 » οὔσῃ ἐκ δεξιῶν τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ Χρυσοτρικλίνου, καὶ λαβόν-
 » τες αὐτὸ οἱ ἱερεῖς (ἡ γοῦν οἱ Κουβουκλήσιοι) ἐξέρχονται. Ἐκβαλόντος
 » δὲ καὶ τοῦ βασιλέως τὸ σαγίον (1) αὐτοῦ, καθέζονται ἀμφότεροι ἐν τῇ
 » ἀποκοπτῇ τραπέζῃ. Εἰσαγαγόντων δὲ τῶν Κουβικουλαρίων τὰ κουκου-
 » μάρια, πίνουσι πρὸς ἅπαξ. Εἶθ' οὕτως εἰσέρχεται ὁ τῆς Τραπέζης, καὶ
 » νεύσαντος αὐτῷ τοῦ Πραιποσίτου κατὰ νεῦμα τοῦ βασιλέως, ἤρετο τὸ
 » βῆλον, καὶ εἰσῆρχοντο οἱ φίλοι (πρέσβεις Βουλγάρων κλπ.), καὶ ἐκά-
 » θηντο ἐν τῇ χρυσῇ τραπέζῃ τοῦ βασιλέως, ὡσαύτως καὶ ἐν τοῖς παρα-
 » τραπεζίοις. Εἰσήγοντο δὲ καὶ ἐξήγοντο τὰ μίνσα καὶ λοιπὰ χρειώδη.
 » Παρατιθεμένου δὲ ἐκάστου μίνσου ἐν τῇ τραπέζῃ, ἀξιοῖ ὁ βασιλεὺς τὸν
 » Πατριάρχην πρὸς τὸ εὐλογῆσαι· ὁ δὲ προτρέπεται κατὰ μίνσον ἐνὶ ἐκά-
 » στῃ Μητροπολίτῃ κατὰ τὴν αὐτοῦ πρωτοκαθεδρίαν καὶ εὐλογεῖ. Καί,
 » τελεσθείσης τῆς τοῦ τραπεζίου ἀκολουθίας, ἀνίστανται, καὶ ὑπερευξάμε-
 » νοι τοῦ βασιλέως ἐξέρχονται, καὶ μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ μόνου τοῦ Πα-
 » τριάρχου ἐν τῇ τραπέζῃ. Πιόντες δὲ πάλιν πρὸς ἅπαξ, ἀνίστανται, καὶ

(1) Τὸ αὐτὸ καὶ Σάκκος, οἷος ὁ τῶν Ἀρχιερέων.

» περιβαλομένων πάλιν, τοῦ μὲν Πατριάρχου τὸ ὠμόφορον, τοῦ δὲ βασι-
 » λέως τὸ σαγίον αὐτοῦ, εἰσέρχονται προσκληθέντες αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς, καὶ
 » ποιοῦσι στίχον, καὶ, μετὰ τὸν στίχον, ἐπιδίδωσιν ὁ Πατριάρχης τῷ βασι-
 » λεῖ εὐλογίας, καὶ ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς, καὶ προσκυνήσαντες ὁ βασιλεὺς
 » καὶ ὁ Πατριάρχης ἀλλήλους, καὶ ἀσπασάμενοι, ἀπέρχονται, ὁ μὲν ἐν τῷ
 » κοιτῶνι αὐτοῦ, ὁ δὲ Πατριάρχης, παραπεμπόμενος ὑπὸ τῶν τοῦ Κουβου-
 » κλείου, διεσώζετο μέχρι τῆς πύλης τοῦ Σπαθαρικείου (1). »

Ἡ αὐτὴ ἀναλόγως τάξις ἐτηρεῖτο καὶ τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστουγέν-
 νων, ὅτε προσεκαλεῖτο κατὰ τύπον ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν
 τράπεζαν. Συνήθως δὲ αἱ παραθέσεις τῶν ἐδεσμάτων ἐν ταῖς ἐπισήμοις
 ἐστιάσεσι, διηροῦντο εἰς τρεῖς σειράς· Α' τὴν τοῦ κράματος, ὅτε παρετί-
 θεντο κυρίως τὰ προκαλοῦντα τὴν ὀρεξίν φαγητά, Β' τὴν τοῦ Ὀπτο-
 μίνοῦ, διὰ τὰ ἐψήτα καὶ τὰ τούτοις ἀνάλογα, καὶ Γ', τὸ Δούλικιον,
 διὰ τὰ γλυκύσματα καὶ ζυμαρικὰ μετὰ τῶν ὀπωρικῶν. Τὰ δὲ μεταξὺ
 διαλείμματα, ὡς ἂν εἴποι τις γαλλικώτερον *les entr-actes*, τοῦ δεῖπνου
 ἀνεπληροῦντο διὰ μουσικῶν ἢ θυμελικῶν ἀκροαμάτων. Ὅσους δὲ τῶν δαι-
 τυμόνων ἤθελε ἔνα τιμῆσιν κατ' ἐξαίρεσιν ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπεμπεν αὐτοῖς
 διὰ τοῦ Κανσερῆσιου ἐκλεκτόν τι βρώσιμον ἀπὸ τῆς ἰδιαιτέρας αὐ-
 τοῦ τραπέζης (2). Τὸ ὅποιον οὗτος ὑπεδέχετο ὀρθιος, προσκυνῶν καὶ ἀν-
 ευφημῶν τὸν Αὐτοκράτορα. Τὸ δὲ κράμα ἐγίνετο κατὰ τὰς μακρὰς ἀκο-
 λουθίας ἢ ἀγρυπνίας, καὶ ἰδίως τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἐν τῷ Μηνσα-
 τορίῳ τῆς ἐκκλησίας, συγκαρματιζόντων τῷ Αὐτοκράτορι καὶ δώδεκα
 τῶν ἐγκριτωτέρων ἀρχόντων.

Ὁ Αὐτοκράτωρ συνειστιᾶτο ἐνίοτε καὶ μετὰ ξένων πρέσβων, ὡς προεί-
 πομεν, εἰς τοὺς ὁποίους προσέφερε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ νομίσματα (μιλ-
 λιάρησια) » ἐν χρυσοῖς διαλίθοις σκουτελλίοις. « Τοιαύτην τινα δόχην,
 γενομένην εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Ἀμέρ - Μουμνῆ καὶ τοῦ Ἀμπου-
 Χαμδάν, περιγράφει ὁ Πορφυρογέννητος (3), καθὼς καὶ ἄλλην ὁμοίαν,
 » ἐπὶ τῇ ἐφόδῳ Ἑλγας, τῆς ἀρχοντίσσης Ῥωσσίας (4), « τῆς ὁποίας ἡ

(1) Πορφυρογ. Α', 13'. (2) Ἰδὲ καὶ προτωτέρω. (3) Β', 16. (4) Ὀλγκα ἢ Ὀλῆγκα, γυνὴ τοῦ βασιλέως τῆς Ῥωσσίας Ἰγγὼρ τοῦ εἰδωλολάτρου, μείνασα, μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς ἀδ-
 τῆς ἐπίτροπος τοῦ νηπίου υἱοῦ τῆς Σδαιτεσλάβου, ἐπόθησε ἔνα βηπτισθῆ. κατηχηθεῖσα εἰς τὰ δόγ-
 ματα τῶν χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους πάντοτε ἠγάπα καὶ προσεστάτευεν, οὕσα καὶ φύσει χρηστὴ καὶ
 φιλόανθρωπος. Πλεύσασα λοιπὸν ἐκ Χερσῶνος εἰς ΚΠ. μετὰ συνοδίας πολυαριθμοῦ, ἔτυχε φιλο-
 φρονηστάτης δεξιότητος ὑπὸ τοῦ βασιλεύοντος τότε, Κωνσταντίνου Ζ', τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ
 κατηχηθεῖσα ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Πολυεύχτου, ἀναδεξαμένου αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς κο-
 λυμβήθρας τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ μετωνομάσθη Ἑλένη. Ζήσασα δὲ θαρρέτως καὶ χριστιανικῶς,

πολυάριθμος συνοδία συνεκροτεῖτο ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ἰδίων αὐτῆς οἰκείων (ὀκτώ ἀνδρῶν καὶ δεκαεξὶ γυναικῶν), εἰκοσιδύω ἀποκρισαρίων, τεσσαράκοντα τεσσάρων πραγματευτῶν, ἑνὸς ἱερέως (τοῦ παππᾶ Γρηγορίου), ἑνὸς ἑρμηνευτοῦ, δεκαοκτὼ θεραπαινίδων κλπ. » Μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ κλητωρίου, ἐγένετο δούλικιον ἐν τῷ ἀρισστηρίῳ, καὶ ἔστη » ἡ χρυσῇ μικρὰ τράπεζα ἡ ἐν τῷ Μεταπυργίῳ ἱσταμένη, καὶ ἐτέθη ἐν αὐτῇ » δούλικιον διὰ χημευτῶν καὶ διαλίθων σκουτελλίων, καὶ ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς καὶ Ῥωμανὸς ὁ Πορφυρογέννητος βασιλεὺς καὶ τὰ πορφυρογέννητα τούτων τέκνα, καὶ ἡ δέσποινα, καὶ ἡ νύμφη αὐτῆς, καὶ ἡ ἀρχόντισσα, καὶ ἐδόθη τῇ ἀρχοντίσῃ ἐν χρυσῷ διαλίθῳ σκουτελλίῳ μίλλ. φ', καὶ τοῖς μετ' αὐτῆς πᾶσιν ἀναλόγως. « » Οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν εἰπερχόμενοι πρέσβεις, λέγει τὸ τοῦ Φιλοθέου κλητωρολόγιον, καὶ τῆς τιμίας συνεστίασεως τῶν βασιλέων ἡμῶν ἀξιούμενοι, . . ἐὰν μὲν εἰσιν ἐπίσκοποι, » προτιμῶνται τῶν ἐπισκόπων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας· εἰ δὲ πρεσβύτεροι » εἰσιν, ὡσαύτως προκρίνονται. «

Ἄλλ' ἡ λαμπροτέρα καὶ πολυτελεστέρα δοχὴ καὶ ἐστίασις ἐγένετο κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος περὶ τὰς καλάνδας τοῦ Ἰανουαρίου, δηλαδὴ κατὰ τὸ δωδεκαήμερον τὸ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἢ καὶ μετὰ τὰ Φῶτα. Ἡ δημοθοινία αὕτη ἐκαλεῖτο Β ρ ο υ μ ᾶ λ ι α καὶ Β ό τ ᾶ καὶ Κ α λ ᾶ ν δ α ι, καὶ διήρκει ἡμέρας, ἀναλογοῦσα πρὸς τὰ παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς Κρόνια καὶ Σατουρνάλια καὶ τὰ παρ' ἡμῖν Κ α ρ ν α β ᾶ λ ι α, ἐτελοῦντο δὲ ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἐν κώμοις καὶ μέθαις καὶ ἀσελγείαις (1). ὤθεν καὶ ὁ Μβ' κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου τὰ ἀπαγορεύει. » Τὰς οὕτω » λεγομένας Καλάνδας, καὶ τὰ λεγόμενα Βότα, καὶ τὰ λεγόμενα Βρουμάλια, καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου (2) μηνὸς ἐπιτελουμένην παγήγυριν, καθάπαξ ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περιαιρεθῆναι βουλόμεθα. « Ὁ δὲ Τερτυλλιανὸς (3), » Nobis, λέγει, quibus Sabbata extranea sunt, et » Neomenia, et feria aliquando a Deo dilecta, Saturnalia et Januariae, » et Matronales frequentatur; numera commeant; strenae consonant; lusus, convivia constrepunt. «

Καὶ τὰ μὲν Βρουμάλια ὁ μὲν Βαλσαμὼν καὶ ὁ Τζέτζης ἐξηγοῦσι Διονύσια, ὡς ἀπὸ τοῦ Βρομίου δῆθεν Διονύσου (· Βροῦμος γὰρ αὐτοῖς ὁ Διό-

ἐορτάζεται ὑπὸ τῶν Ῥώσων τῇ 10 Ἰουλίου. (1) Ἰδε' Ἀγ. Μαξίμου Ὁμιλ. περὶ Καλανῶν Ἰανουαρίων καὶ ἱεροῦ Αὐγουστίνου Ἐπιστολ. ΜΔ'. (2) Ἀναντιρρήτως φαίνεται ἐσφαλμένον ἀντὶ Μαΐου· ἴδε προσωτέρω. (3) De Idolatr. Cap. XIV.

νυτος, «)· ἀλλ' εἶνε μᾶλλον ἀπὸ τοῦ bruma, διότι ἐτελοῦντο τοῦ χειμῶνος (hyverno tempore).

» Sacra Corymbiferi celebrabat Graecie Bacchi

» Tertia, quae solito tempore bruma refert (1). «

Ὁ Πλίνιος (2) καὶ ὁ Σέρβιος (3) προσδιορίζουσιν αὐτὰ κατὰ τὴν 8 Καλανδῶν Ἰανουαρίων, δηλ. τῇ 25 Δεκεμβρίου, ὅτε ἐώρταζον τὴν χειμερινὴν τοῦ ἡλίου τροπὴν, ἣν ἰδίως ἐκάλουν bruma, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἀπὸ τῶν χρόνων ἀκόμῃ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ὠρίσθη καὶ τὸ πολιτικὸν ἡ ἀστυκὸν ἡλιοστάσιον, δηλ. ἡ ἀρχὴ τοῦ νέου ἔτους.

Τὰ δὲ Βότᾶ, ἐκ τοῦ Λατινικοῦ Volta (εὐχὴ), ἦσαν δημοτελὲς τις εὐφρόσυνος πανήγυρις, τελουμένη τῇ γ' Νόννων Ἰανουαρίων, καὶ καλουμένη ἐν τῷ ΣΑΓ' Νόμῳ καὶ ἐν τῷ Κωνσταντινιανῷ Καλενδαρίῳ votorum nupturatio. Ἀλλως δὲ ἐκλαμβάνονται καὶ ἀπλῶς ἀντὶ συμποσίων, καὶ μάλιστα γαμηλίων, συνεκδοχικῶς δὲ καὶ ἀντὶ τῶν γάμων αὐτῶν. » Solunt autem homines, sicut mos est, in votis suis, hoc est, nuptiis, praecipue » saltare, vel canere, « λέγει ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος (4). Ὁ δὲ Βαλσαμών, κατὰ τὴν συνθήειάν του, τὰ ἐξηγεῖ ἐορτὴν εἰς τιμὴν τοῦ Πανός, ὡς ἀπὸ τῶν β ο τ ῶ ν (=βοσκημάτων) δῆθεν.

Κατὰ δὲ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικόν, » Ὁ Ῥωμύλος ἐπενόησε τὰ λεγόμενα Βρουμάλια, εἰρηκῶς ἀναγκαῖον εἶναι τρέφειν τὸν κατὰ καιρὸν » βασιλέα τὴν ἑαυτοῦ Σύγκλητον πᾶσαν καὶ τοὺς ἐν ἀξίαις καὶ πάντας » τοὺς ἑνδον τοῦ Παλατίου ὄντας στρατιωτικούς ἐντίμους, ἐν τῷ καιρῷ » τοῦ χειμῶνος, ὅτε τὰ πολεμικὰ ἑνδοσὶν ἔχει. Καὶ ἤρξατο πρῶτους κα- » λεῖν τοὺς ἀπὸ τοῦ Α ἔχοντας ὄνομα καὶ λοιπῶν ἀκολούθως ἄχρι τοῦ » Ω (5), κελεύσας καὶ τὴν ἑαυτοῦ Σύγκλητον θρέψαι τῷ αὐτῷ στήματι, » καὶ ἐθρεψαν καὶ αὐτοὶ τὸν ὄχλον ἅπαντα, ἕκαστος οὓς ἐβούλετο. Οἱ οὖν » ἐκάστου ἀριθμοῦ πάνδουροι, ἀπὸ ἐσπέρας εἰς τοὺς οἴκους ἀπιόντες τῶν » καλούντων, οὓς ἤθελον ἐπ' ἀρίστῳ εἰς τὴν ἐξῆς, ἡŷλουν πρὸς τὸ γινῶναι » ἐκεῖνον, ὅτι παρ' αὐτῷ τρέφονται αὖριον. Καὶ κατέσχε τὸ ἔθος τῶν Βρου- » μαλίων παρὰ τῇ Ῥωμαίᾳ πολιτείᾳ ἕως τοῦ νῦν (6). «

Ὁ δὲ παρὰ τῷ Συνβελίῳ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ Πορφυρογεννήτου

(1) Ovid. Fast. I, 4. (2) Φυσ. Ἱστορ. Βιβλ. ΙΗ', κεφ. 25. (3) Στίχ. 720 τοῦ Ζ', βιβλ. τῆς Ἀνιάδος. (4) Serm. XXV. (5) Ἀλλὰ τὸ Λατινικὸν Ἀλφάβητον δὲν ἔχει Ω: Τί μέλει ὁμοῦ τῷ Χρονογράφῳ περὶ τούτου; (6) Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῶν Βρουμαλίων διατηρεῖται μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς Τούρκοις ὑπὸ τὸ ὄνομα Γ κ ο υ γ κ ο ύ.

λέγει ὅτι, παρημελημένον τὸ παρὰ τοῖς πάλαι βασιλεῦσι τελοῦμενον τοῦτο ἔθος, ὁ Πορφυρογέννητος ἀνενεώσατο. » Τὴν γὰρ ἡμέραν, ἐν ᾗ τὸ τῆς κλή-
 » σεως αὐτοῦ στοιχεῖον Κάππα ἀποκεκλήρωται, λαμπροτάτην ἑορτάζων
 » πανήγυριν, πολυάνθρωπον ταύτην δεικνύει. Ταῖς γὰρ πολυτελέσι καὶ
 » πολυόφιοις ἐκείναις τραπέζαις τὴν Σύγκλητον ἅπασαν δεξιούμενος, χο-
 » ρηγίαις εὐεργετικωτέραις τὸ φαιδρὸν τῆς ἑορτῆς ἐπολλαπλασίαζε, ση-
 » ρικῶν ἐπιβολαίων ἐπιδίδων, ἀργυρίων πολλῶν, καὶ ἀπείρων ἐσθημάτων
 » ἀλουργῶν, ξύλων Ἰνδικῶν εὐωδίας, ἃ οὐτις ἀκήκοεν ἢ γεγονότα τε-
 » θέαται. «

Εἰς ἐν τοιοῦτον ἐπίσημον δεῖπνον προσκληθεὶς καὶ ὁ, πολλάκις ἤδη μνημονευθεὶς, πρέσβυς Λουῖτπράνδος, τὸ περιγράφει ὡς ἐφεξῆς: » Πρὸς βορρᾶν, λέγει, τοῦ Ἱπποδρομίου ἔστιν οἰκία ὕψει καὶ κάλλει θαυμαστῇ, ἣν καλοῦσι Δεκαεννέα Ἀκχοῦβιτα (1), οὐκ ἐκ τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ διασκευῆς τοῦτο λαχοῦσα τὸ ὄνομα. Κατὰ γὰρ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, δεκαεννέα τράπεζας ἱστᾶσιν ἐντὸς αὐτῆς, ἐν αἷς ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ συνδαιτυμόνες αὐτοῦ, οὐχὶ καθήμενοι, ὡς τὰς ἄλλας ἡμέρας, ἀλλ' ἀνακείμενοι (2) ἐστιῶνται. Ὑπηρετοῦνται δὲ οὐκ ἀργυροῖς, ἀλλὰ χρυσοῖς σκεύεσι. Μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν, φέρονται ἐν τρισὶν ἀγγείοις ὀπῶραι (μῆλα κτλ.). Ταῦτα δὲ τὰ ἀγγεῖα, διὰ τὸ ὑπέρογκον, εἰσκομίζονται οὐκ ἀνδρῶν χερσίν, ἀλλ' ὀχήμασι πορφυροενδύτοις. Κατατίθενται δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης οὕτω πως· ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ φατνώματος ἀπώρηνται διὰ χρυσῶν κρίων τρεῖς σχοῖνοι, χρυσοῖς δέρμασι περιεκαλυμμένοι. Ταύτας διείροντες ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ταλάροις ἐκείνοις ἐξεχουσῶν ἐπὶ τούτῳ λαβῶν, συμπραττόντων κάτωθεν καὶ τεσσάρων ἢ καὶ πλειόνων ἀνδρῶν, ἐπαίρουσιν ἀνασύροντες διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ φατνώματος ἑλίκος καὶ παραθέτουσιν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης, διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ τρόπου καὶ τοὺς ἀποχομίζουσι. «

» Τὰ κατὰ τύπον ταῦτα κλητῶρι μὴ δυνάμενος ἐκτελεῖν Λέων ὁ βασιλεὺς, Αὐγούστης μὴ οὔσης, στέφει, λέγει ὁ Γραμματικὸς Λέων, » Ἄνναν τὴν γυναικαδέλφην αὐτοῦ. « διότι ἔπρεπε, φαίνεται, ἵνα συμπα-
 » ραστατῇ εἰς τὰς ὑποδοχὰς καὶ τὰς ἐστιάσεις ταύτας καὶ ἡ βασίλισσα, ἵσως ἵνα ὑποδέχεται τὰς τῶν ἀρχόντων καὶ ἀξιωματικῶν Κυρίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ

(1) Ἄκχοῦβιτα τὰ ἀνακλιντήρια, στρωμνὰ μαλακὰ, εἰς ὕψος ἡρμέναι· ἀκχοῦμβω γὰρ παρὰ Ῥωμαίοις τὸ ἀναπίπτω, λέγουσι τὰ Γλωσσάρια. Ὁ δὲ Λαμπρίδιος ἐν Ἡλιογαβάλοις
 » Nec cubuit in accubitis facile, λέγει, nisi iis quae pilum leporinum habebant, aut
 » plumas perdicum. « (2) » Οἱ παλαιοὶ ἐπὶ στιβάδων εὐωχούντο ἀνακείμενοι, ὃ ἐπὶ τῶν
 » ἰθ' ἀκουσμάτων διατηρεῖται μόνον. «

ἡ σειρά τοῦ λόγου ἔφερεν ἡμᾶς εἰς τὸ περὶ βασιλείσσης, ἧς παρεμβάλωμεν ἐνταῦθα τὰ κατ' αὐτήν, ἀποτελοῦσαν πολλάκις σημαντικώτατον μέρος εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς, καὶ διέπουσαν ἐνίοτε τὰ πάντα εἴτε μετὰ εἴτε καὶ χωρὶς τοῦ Αὐτοκράτορος. Διότι εἰς Αὐλὴν, ὅπου ἡ τρυφή ἦτον ἐν τῶν σπουδαίων μελημάτων, ὅπου οἱ Εὐνοῦχοι ἤγον καὶ ἔφερον τὴν πολιτείαν, ἡ ἐπιβρόχὴ τοῦ γυναικωνίτου οὐδετέρων καὶ τὰ ἀνδρικώτερα ὁρμήματα καὶ ἐπενήργει, οὐχὶ ἐμμέσως, καθὼς αἱ τῶν ἐφ' ἡμῶν Βασιδὲ καὶ Σουλτανίδων, ἀλλ' ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας, καὶ ἀνεφέρομεν ἤδη κατὰ τὰ δύο πρῶτα μέρη τοῦ πονήματος ἡμῶν οὐκ ὀλίγας Αὐγούστας, τὰς ὁποίας ἡ Βυζαντινὴ Ἱστορία ἔδεν δύναται, καὶ ἂν θέλῃ, ἵνα λησμονήσῃ. Ἀρκοῦσι δὲ μόνα τὰ ὀνόματα τῆς Θεοδώρας τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Ζωῆς τῆς Πορφυρογεννήτου πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ ἀσθενὲς νομιζόμενον τοῦτο φύλον ἔχει πολλάκις ἀνδρικὸν λῆμμα, καὶ ἐπὶ καλοῦ καὶ ἐπὶ κακοῦ. Καὶ ἂν ἡ ἀγέρωχος Εὐδοξία ἐμάνῃ κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου ὡς ἄλλη Ἡρωιδίς, ἡ ἔμφρων Πουλχερία ἐφάνῃ περὶ τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἱκανώτερα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς. Ἐὰν τὸ ὄνομα τῆς Ἀθηναίας Εἰρήνης, τῆς μητρὸς τοῦ δυστυχοῦς Κωνσταντίνου τοῦ Γ', ἀναφέρῃ μετὰ φρίκης ἡ Ἱστορία, τὸ ὄνομα τῆς εὐσεβοῦς Θεοδώρας τῆς Θεοφίλου εὐλογεῖται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν ἡ Ἄννα τῆς Σαβαυδίας ἐπετάχυνε τὸν ὄλεθρον τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους διὰ τοῦ πονηροῦ Ἀποκαύχου, ἡ Εὐσεβία τοῦ Κωνσταντίου παραβάλλεται ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ πρὸς τὰς παλαιὰς ἐκείνας ἐναρέτους ἡρώϊδας τῆς Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης. Ἐπιλείπει δέ με ὁ χρόνος, ἀναφέροντα τὰ ὀνόματα τῆς Ἀγίας Ἐλένης, τῆς Δαλασσηνῆς Ἄννης, τῆς περιωνύμου Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, τῆς Εὐδοκίας καὶ ὅσων ἄλλων αἱ ἀρεταὶ ἐπελάμπρυναν μᾶλλον τὴν πορφύραν ἢ ἐλαμπρύνθησαν ὑπ' αὐτῆς. Ἐξ αὐτῶν αἱ Ἀθῆναι ἐχορήγησαν τρεῖς εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν τῆς ΚΠ. θρόνον, Εὐδοκίαν τὴν τοῦ Θεοδοσίου, Εἰρήνην τὴν Λέοντος τοῦ Χαζάρου, καὶ Θεοφανῶ τὴν τοῦ Σταυρακίου. Ὅσάκις δὲ ἡ μελλόνουμος Δέσποινα ἤρχετο εἰς τὴν ΚΠ. ἔξωθεν, εἰ μὲν διὰ ξηρᾶς, ἐπέζευσεν εἰς τὸ Παλάτιον τῶν Πηγῶν (Μπαλυκλύ)· εἰ δὲ διὰ θαλάσσης, ἢ εἰς τὰς Βλαχέρνας ἔξω τῆς πόλεως, ἢ εἰς τὴν τοῦ Εὐγενίου πύλιν, ὅπου, προλαμβάνουσαι, ὑπεδέχοντο αὐτὴν αἱ ἐπιστημότεραι τῶν ἀρχοντισσῶν, προὔπνῃντα δὲ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἔφιππος μετὰ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἔπειτα ἐπέστρεφεν ἀφίνων αὐτὴν ἐκεῖ, ὅπου αἱ εὐγενέστεραι τῶν ἀρχοντισσῶν, ἐν ἐλλείψει βασιλίδων καὶ δεσποινῶν συγγενῶν, ὑπέδουν αὐτὴν τὰ ἐρυθρὰ, καὶ οὕτως, ἐσταλμένη βασιλικῶς, εἰσώδευεν εἰς τὸ Παλάτιον ἔφιππος. Ἀλλ' ἡ Λέοντος τοῦ Χαζάρου γυνὴ καὶ νύμφη τοῦ Κοπρωνύμου Εἰρήνη, » εἰσῆλθε τῇ

» ἡ Σεπτεμβρίου τοῦ 769, ἐξ Ἀθηνῶν ἐλθοῦσα, ἀπὸ τῆς Ἡερίας ἐν τῇ
» βασιλίδι πόλει, ὁρομῶνων καὶ χελανδίων πλείστων, ἐστολισμένων σπηρι-
» κοῖς παλλίοις, μετὰ τῶν τῆς πόλεως προὔχόντων, σὺν ταῖς γυναιξὶ προ-
» ὑπαντώντων καὶ προαγόντων αὐτὴν, « κατὰ τὸν Θεοφάνην.

Ἐστέφοντο δὲ ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συζύγου, ἤδη προεστεμμένου, συνή-
θως ἐν τῷ Τριβουναλίῳ τῶν 10' Ἀκκουβίτων, ὅπου καὶ ὁ Κοπρώνυμος
ἔστεψεν Αὐγούσταν τὴν τρίτην αὐτοῦ σύζυγον, Εὐδοκίαν τὴν ἐκ Μελισ-
σηνῶν. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἔστεψε τῷ 346 (1), κατὰ τὸν Θεο-
φάνην, καὶ Ἑλένην τὴν αὐτοῦ μητέρα « καὶ μονήταν αὐτῇ ὡς βασιλίδι ἀπέ-
νειμε, » δηλ. διένειμε νομίματα, φέροντα ἐντετυπωμένην τὴν εἰκόνα τῆς.

Στεφόμεναι δὲ, μετωνομάζοντο ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ λαοῦ δι' ἄλλων εὐφωνο-
τέρων ἢ ἐνδοξοτέρων ἢ αἰσιωτέρων ὀνομάτων. Οὕτω, π. χ., Λουπικίαν,
τὴν σύζυγον Ἰουστίνου τοῦ Α', στεφανουμένην Αὐγούσταν, οἱ δῆμοι Εὐ-
φημίαν ἐκάλεσαν τὴν δὲ τοῦ Ἡρακλείου Φαβίαν μετωνόμασαν ἐν τῇ στέ-
φει Εὐδοκίαν, καθὼς καὶ τὴν τοῦ νεωτέρου Θεοδοσίου, καλουμένην πρὸ
τούτου Ἀθηναῖδα. Ἡ περιεργότερα τῶν ἀλλαξωνυμιῶν τούτων εἶν' ἡ τῆς
θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου καὶ ἐγγόνης Ῥωμανοῦ τοῦ Λακα-
πινοῦ, Μαρίας, ἣτις, νυμφευθεῖσα τῷ 927 τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων
Πέτρον, υἱὸν τοῦ Συμεῶν, μετωνομάσθη Εἰρήνη. ; Ἦτον ἄρά γε πρὸς ἐμ-
πέδωσιν τῆς συγχρόνως κλεισθείσης μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν εἰρήνης ;

Τικτομένου δὲ παιδὸς ἄρρενος τῷ Αὐτοκράτορι, « κατὰ τὸ ἀφωρισμένον
» πάλαι ταῖς τικτούσαις τῶν βασιλίδων οἴκημα (Π ο ρ φ ὕ ρ α ν [2] δὲ
» τοῦτο οἱ ἀνέκαθεν ὀνομάζουσιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ τῶν Πορφυρογεννήτων ὀ-
» νομα εἰς τὴν οἰκουμένην διέδραμεν) », προσεκαλεῖτο συνήθως εἰς τὸ πα-
λάτιον πρῶτος ὁ Πατριάρχης μετὰ τοῦ σεκρέτου αὐτοῦ καὶ Μητροπολι-
τῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων, καὶ ἀνεγίνωσκεν ἐν τῷ Χρυσοτρικλίνῳ τὴν συνή-
θη εὐχὴν, συγχαίρων ἐπὶ τῷ πορφυρογεννήτῳ· ἔπειτα ἀπῆρχοντο οἱ Συγ-
κλητικοὶ καὶ ὅλον τὸ ἀρχοντολόγιον. Τῇ δὲ τρίτῃ ἐγίνετο δοχὴ τοῦ Αὐ-
τοκράτορος ὑπὸ τῶν δῆμων· τῇ δὲ τετάρτῃ ἐκροτεῖτο ἵπποδρόμιον· τῇ δὲ
πέμπτῃ ἐτίθετο ὑπὸ τοῦ δήμου τὸ ὄνομα τοῦ νεογνοῦ, ἀνευφημουμένου
μετὰ τῶν γονέων αὐτοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ. Τῇ δὲ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὸ
ἐπιτεθῆναι διὰ τῆς συνήθους εὐχῆς τῆς τριχοκουρίας τῷ παιδί τὸ ὄνομα
ὑπὸ τοῦ ἱερέως, εἰσήγοντο εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης, στολιζόμενον
μεγαλοπρεπῶς, οἱ εὐνοῦχοι τοῦ Παλατίου καὶ αἱ ἀρχόντισσαι, καὶ συνέ-

(1) Καθ' ὃ ἔτος συνεπληροῦτο καὶ ἡ εἰκοσαετηρίς τῆς βασιλείας 'του.
τοῦ Α' Μέρους.

(2) '15: σελ. 206

χαιρον ἐπευχόμεναι τὴν Αὐγούσαν, »μία ἐκάστη εἰσάγουσα ξένιον, ὃ προ-
» ῥεῖτο· « ἔπειτα εἰσήγοντο οἱ Συγκλητικοὶ καὶ λοιποὶ ἄρχοντες. Εἰς δὲ
τὴν πύλην τοῦ Παλατίου καὶ εἰς τὰ τριόδια τῆς λεωφόρου, ἀπὸ τῆς Χαλ-
κῆς ἄχρι τοῦ Βοῶς, διενέμετο εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν, ἰδίως δὲ
εἰς τοὺς πτωχοὺς, τὸ κοινῶς καλούμενον λ ο χ ό ζ ε μ α, καὶ ἔπινον αὐτὸ
δι' ὄλων τῶν ἑπτὰ πρώτων ἡμερῶν. Ἐφιλοδωροῦντο δὲ φιλοτίμως, κατὰ
τὴν Ἄνναν (1), καὶ οἱ λογάδες τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ στρατοῦ.

Σήμερον, ἅμα λάβωσιν αἱ ὠδῖνες τοῦ τοκετοῦ καμμίαν τῶν ἐγκύων
κχαδίνων τοῦ Σουλτάνου, μεταβαίνουσι μετὰπεμπτοὶ εἰς τὸ Σαράϊ ὁ Βεζί-
ρης, ὁ Σεΐχ-οὐλ-ισλάμης καὶ οἱ μεγάλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Κράτους, καὶ
περιμένουσιν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ αἰθούσαν τοῦ Μαμπεϊνίου (τοῦ μεταξὺ ἀν-
δρῶνος δηλ. καὶ γυναικῶνος). Ἄμα δὲ γεννηθῇ τὸ βρέφος, ὁ Κχιζλάρ-
αγάς ἐξέρχεται τοῦ Χαρεμίου, κρατῶν αὐτὸ μετὰ χειρας, καὶ τὸ δεικνύει
εἰς τοὺς μεγιστᾶνας· συντάττεται δὲ εὐθὺς πρᾶξις περὶ τῆς γεννήσεως
καὶ τοῦ φύλου ἑαυτοῦ, ἥτις ἀφ' οὗ ὑπογραφῇ ὑπὸ τῶν παρευρεθέντων, ἀπο-
τίθεται ἐν τοῖς ἀρχείοις. Ἀμέσως δὲ τὰ δώδεκα μικρὰ κανόνια, τὰ τε-
ταγμένα κατέμπροσθεν τοῦ τρικλίνου (Σοφᾶ-ὀδᾶ ἢ διβάν) τοῦ παλαιοῦ Βυ-
ζαντινοῦ Σαραγίου καὶ βλέποντα πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅθεν καὶ ἐκαλοῦντο
Σοφᾶ-τόπ, ἐκπυρσοκροτοῦσι· ταῦτα δὲ διαδέχεται ἄλλη κανονοστοιχία,
ἐστημένη παρὰ τὴν τοῦ λόφου ὀφρῦν ἐν τῷ κυπαρισσῶνι τοῦ αὐτοῦ Σαρα-
γίου, καὶ ταύτην ἡ τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως τοῦ Τόπ-καποῦ, εἰς τὰ ὁποῖα
ἀποκρίνονται τὰ ἀπὸ τοῦ Τόπ-χανέ, τοῦ Κχιζ-κουλέ, τοῦ Τέρσ-χανέ κλπ.
Κήρυκες δὲ, διερχόμενοι τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς τῆς πόλεως, ἀναγγέλλουσι
διὰ πομπῶδων ἐπιθέτων εἰς τὸν λαὸν τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν, ἐν ᾗ πλῆ-
θος ἄλλων ὑπηρετῶν τοῦ Σαραγίου καὶ τῆς Πύλης (μουζδετζῆ) περιτρέ-
χουσι τὰ ὑπουργεῖα καὶ τὰς οἰκίας τῶν μεγιστάνων, ἵνα φιλοδωρηθῶσιν.

Ἡ διανομὴ τῆς Ῥόγας.

Παρεκτὸς τῆς προειρημένης ἐστιάσεως τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀξιωμα-
τικῶν αὐτοῦ, ὁ Αὐτοκράτωρ ἦτον ὑπόχρεως ἵνα φιλοδωρῇ κατ' ἔτος τὸν
τε στρατὸν καὶ τὴν Σύγκλητον καὶ διὰ χρυσῶν νομισμάτων καὶ πολυτε-
λῶν ὑφασμάτων. Ἡ διανομὴ αὕτη, ἥτις καθίστατο πολλῶν μυριάδων εἰς
τὸ ἰδιαίτερον αὐτοῦ ταμεῖον, ὠνομάζετο Ῥ ό γ α (2) καὶ ἐγίνετο κατ' ἔτος

(1) Ἄνν. Βιβλ. ΣΤ'. (2) Ἐκ τοῦ Λατιν. Erogatio, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Rogo ἢ Erogo, ἡ φιλ-
λοδωρία, ὃ μισθός, ὅθεν καὶ Rogatores, οἱ μισθοφόροι στρατιῶται, Soldati.

οὐχὶ κατὰ τὴν ἀ τοῦ Ἰανουαρίου, καθὼς συνειθίζεται σήμερον, ἀλλ' ἡ τῇ παραμονῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ τῶν Βαΐων, ἡ τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ. Συνήρχοντο δὲ πρὸς τοῦτο »πάντες οἱ τοῦ στρατοῦ ἡγούμενοι, γένει καὶ ἀνδρία » ὠνομασμένοι, καὶ οἱ λοιποὶ λογάδες τῶν ἀρχόντων.» Ὁ δὲ Λουϊτπράνδος, προσκληθεὶς εἰς τὴν τελετὴν ταύτην, ἥτις ἦτον σχεδὸν ὁμοία τῇ διανομῇ τοῦ τῶν Γενιτσάρων οὐλουφῆ, περὶ ἧς ἐν οἰκείῳ τόπῳ, οὕτω πως περιγράφει αὐτὴν, ὡς περ μάρτυς αὐτόπτης : » Ἐπὶ τραπέζης, λέγει (1), δέκα πήχεων μήκους καὶ τεσσάρων πλάτους, ἔκειντο ἐστοιδιασμένα σακκύλια περιέχοντα νομίσματα, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐπεγέγραπτο ἐφ' ἐκάστου σακκυλίου. Εἰσήρχοντο ἔπειτα, οὐκ ἄθροοι, ἀλλὰ κατὰ τάξιν καὶ ὀνομαστικῶς προσκαλούμενοι ὑπὸ τινος, κρατοῦντος ἐπὶ τούτῳ ἔγγραφον, περιέχον τὸ ὄνομα καὶ τὸν βαθμὸν ἐκάστου. Καὶ πρῶτος προσεκλήθη ὁ Κουροπαλάτης ἡ Πρόοικος (Rector domus), ᾧ οὐκ ἐν ταῖς χερσίν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὤμων ἐπετίθησαν ὅσαδῆποτε σακκύλια μετὰ τεσσάρων σκαραμαγγίων· μετ' αὐτὸν ὁ Δομέστικος τῶν Σχολῶν καὶ ὁ Λογοθέτης τῶν πλωϊμῶν, ὧν ὁ μὲν τῶν κατὰ ξηρὰν, ὁ δὲ τῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων ἦρχεν· οἱ τινες, ὡς καὶ οἱ ὁμοίοι αὐτῶν, λαμβάνοντες τὰ νομίσματα καὶ τὰ σκαραμάγγια, οὐκ ἐπὶ τῶν ὤμων, διὰ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ, συναντιλαμβανομένων καὶ ἄλλων, ὀπισθεν αὐτῶν μετὰ κόπου ἔσυρον. Μετ' αὐτοὺς προσεκλήθησαν εἰκοσιτέσσαρες Μάγιστροι, καὶ ἔλαβον ἕκαστος ἀνὰ μίαν λίτραν καὶ δύο σκαραμάγγια. Ἐπειτα ὁ ὄχλος τῶν Πρωτοσπαθारीων, Σπαθारीων, Κανδιδάτων καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς θεραπόντων.»

Ἡ διανομὴ τῶν ρογῶν τούτων τῆς ὁποίας ὁμοίαν ἔκαμνεν ἄχρι τινὸς καὶ ὁ Πατριάρχης, διήρκεσεν ἄχρι τοῦ Μονομάχου· τότε δὲ κατηργήθη, διότι ἡ πηγὴ αὐτῶν εἶχεν ἤδη στερεύσῃ.

Γάμοι Βασιλέων.

Οἱ γάμοι τῶν βασιλέων καὶ βασιλίδων ἐτελοῦντο συνήθως ἐν τῷ ναῷ (εὐκτηρίῳ) τοῦ Ἀγίου Στεφάνου τῷ ἐν τῇ καλουμένῃ Δάφνῃ τοῦ Παλατίου, ὅπως ἔχωσί τι καὶ τὰ ὀνόματα αἰσίων καὶ συνᾶδον τῷ πράγματι. Ἐκεῖ ἐστεφανώθη Μιχαὴλ ὁ Θεοφίλου τῷ 848 μετὰ Εὐδοκίας τῆς τοῦ Δεκαπολίτου, » γενομένου τοῦ παστοῦ εἰς τὴν Μαγναύραν, τῆς δὲ Συγκλήτου » ἀνακληθείσης ἐν τοῖς ἸΟ' Ἀκκουβίτοις, » λέγει ὁ Γραμματεὺς Λέων· ἐκεῖ » ἔλαβε τὰ τοῦ γάμου στέφανα Εἰρήνην ἡ Ἀθηναία σὺν τῷ κυρίῳ Λέ-

(1) Luitpr. Legat.

» οντι τῷ βασιλεῖ, « τῇ 10 ἢ 17 Δεκεμβρίου τοῦ 769, ἀφ' οὗ πρῶτον » τῇ
 » 3 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐλθόντος τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸ παλάτιον, ἐγένετο
 » ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Φάρου τὰ πρὸς τὴν αὐτὴν Εἰρήνην τοῦ βασιλέως
 » Λέοντος σπόνζα (1), καὶ τῇ 17 ἐστέρθη ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Αὐγου-
 » στέως ὡς βασίλισσα, « κατὰ τὸν Θεοφάνην.

Ἀκριβέστερον δὲ περιγράφει ὁ Σιμοκάττης τοὺς γάμους τοῦ Αὐτο-
 κράτορος Μαυρικίου μετὰ τῆς Κωνσταντίας, θυγατρὸς τοῦ προκατόχου
 τοῦ Τιβερίου, τελεσθέντας τῇ 13 Αὐγούστου τοῦ 572. » Γενομένης γάρ,
 λέγει, ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου τῆς τῶν γάμων εὐλογήσεως, ἐγένετο ἐν τοῖς
 προπυλαίοις τῶν βασιλείων ἡ ἐμφάνις (πρόκυψις) τῶν νυμφίων καὶ ἡ δια-
 νομή τῶν δώρων εἰς τὰ στρατεύματα. Σκηνὴ γὰρ ἐστήθη ἐν τῷ περιβόλῳ
 τοῦ μεγάλου παλατίου, χρυσῷ καὶ λίθοις διάκοσμος καὶ περιπόρφυρος· ἡ
 δὲ νύμφη ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου, παραπετασμάτων περὶ τὸν παστὸν περιηρ-
 τημένων. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἦλθε προπεμπόμενος ὑπὸ πολλῶν λευχειμόνων
 ἀνδρῶν (Κανδιδάτων ;), καὶ, τῶν παραπετασμάτων ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου
 καὶ νυμφαγωγοῦ Μαργαρίτου ἀθρόως διασταλέντων ὡς ἐκ συνθήματος,
 καὶ τῆς βασιλίσσης ἐξαναστάσης τοῦ θρόνου, ἀνακραγόντων τε τῶν δῆμων
 ὑμέναιον, κύλικι τοὺς νυμφίους ἐφιλοφρονήσατο. Οὐ θέμις γὰρ ἐπιθέσθαι
 στεφάνους· ἦδη γὰρ τοῦτο τῷ βασιλικῷ ἀξιώματι προκατεῖληπτο. Ταῦτα
 μὲν δῆτα τῇ προτεραίᾳ. Ἡ δὲ πόλις ἐπανηγύριζεν ἐν ἡμέραις ἑπτὰ, τῶν
 χρυσῶν τε καὶ ἀργυρῶν σκευῶν, τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πλούτου, τῶν οἰκοι μυστη-
 ρίων, διακεχυμένων εἰς θέαμα, ὀργάνων μουσικῶν λαλούντων, τῶν τε θαυ-
 ματοποιῶν καὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς λοιδορουμένων ἀλλήλοις γελωτοποιῶν ἐπι-
 δεκνυμένων, ἵππικοί τε ἐτελοῦντο ἀγῶνες, καὶ ὁ βασιλεὺς εἰστία τοὺς ἐν
 τέλει ἐν τῷ παλατίῳ κτλ. Ὁ Κ. Πορφυρογέννητος (Α', μγ') περιγράφει
 καὶ τὴν παράταξιν τοῦ λουτροῦ τῆς νεονύμφου Αὐγούστης, κατὰ τὴν ὁ-
 ποίαν οἱ ἄρχοντες ὡ ψέκευον ὄχι μόνον αὐτὴν μεταβαίνουσαν εἰς τὸ
 λουτρὸν ἀπὸ τοῦ παστοῦ, τὴν τρίτην μετὰ τὸν γάμον ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ
 τὰ σάβανα, καὶ τὴν μυροθήκην, καὶ τὰ σκρινία, καὶ τὰ σικλότρουλα,
 μεταφερόμενα πρὸ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὸ λουτρὸν ἐν πομπῇ,
 ἐφέροντο δὲ καὶ τρεῖς ῥοδεῶνες διάλιθοι πορφυροῖ, ὧν τὸν μὲν ἓνα
 ἐβάσταζεν ἡ παρακαθίστρα ὀπισθεν τῆς Αὐγούστης, τοὺς δὲ ἄλ-
 λους δύο ἐνθεν ἀκείθεν αὐτῆς ἄλλαι τῶν ἀρχοντισσῶν.

Περίεργον εἶνε καὶ τὸ ἐπιθαλάμιον ἄσμα, τὸ ὁποῖον ἀκτολόγου

(1) Οἱ ἄρχιδῶνες.

οἱ δῆμοι κατὰ τὴν τοῦ νυμφαγωγίου ἐσπέραν, ὀψικεύοντες τὴν νύμφην εἰς τὸν παστόν: » Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος τοὺς νεονύμφους φύλαξον· Πνεῦμα τὸ » πανάγιον τοὺς συμπενθέρους φύλαξον· Ἄγιε, τρισάγιε, τοὺς παρανύμ- » φους φύλαξον· « Καὶ ἔπειτα ἡ φωνὴ ἦχ. ἀ. » Ἄνθη ἐσώρευσα τοῦ ἀ- γροῦ, καὶ εἰς τὴν παστάδα εἰσῆκα σπουδῇ· ζευγόνυμφον ἥλιον εἶδον εἰς χρυσέντιμον κλίνην· ἀλληληγηκαλίζοντο ποθητὴν ἐπιθυμίαν· χαρὰ εἰς τὰ κάλλη αὐτῶν τὰ ἐγγλυκοθέατα, καὶ ῥόδα τὰ ῥοδοεύμορφα· χαρὰ εἰς τὸ ζεῦγος τὸ χρυσόν. « Καὶ τῶρα ἄς παραβάλη ὅς τις θέλει τὸ ἐπιθαλάμιον τοῦτο πρὸς τὸ τοῦ Θεοκρίτου, ἵνα πεισθῇ πῶς ἔνδεκα αἰῶνες μεταποιοῦσι τὴν αὐτὴν γλῶσσαν εἰς ἄλλην φύσιν, τὴν μελιθεῖ ἄπιον εἰς ἀχράδα ἢ ἄ- χερδον. Τοὺς ἀθεμίτους δὲ γάμους ἐνίων Αὐτοκρατόρων ἐξετέλει, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Πατριάρχου, ὁ τοῦ Παλατίου Πρωτοπαππᾶς, ἡ ὁ τυχὼν ἱερεὺς, τὸν ὅποιον ἔδεν ἔλειπε μετὰ ταῦτα ἵνα καθαιρῇ ὁ Πατριάρχης, καὶ εἶνε περίεργα καὶ οἰκτρὰ ὅσα περὶ τῆς ἀθεμιτογαμίας Νικηφόρου τοῦ Βο- τανειάτου μετὰ Μαρίας τῆς ζωντοχήρας τοῦ προκατόχου τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παραπινάκη διηγεῖται ὁ Καῖσαρ Βρυένιος. Εἶχον ἤδη ἐτοιμασθῇ πάντα τὰ πρὸς τὴν τελετὴν, οἱ δὲ μελλονύμφοι ἴσταντο πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ τεμέ- νους, ὅταν ὁ μέλλων ἵνα εὐλογήσῃ τὸν γάμον ἱερεὺς, » ἑαυτοῦ γεγονῶς » καὶ πτοηθεὶς τὴν καθαίρεσιν, « διότι καὶ ὁ ἀνὴρ τῆς βασιλείας καὶ ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Βοτανειάτου ἔζων εἰσέτι, καὶ » συναγαγὼν ἑαυτὸν, » καὶ γνοὺς ὅπῃ κακοῦ φέρεται, μοιχείαν ἅμα καὶ τριγαμίαν εὐλογῶν, ἀ- » νεβάλλετο τέως τὴν ἐκ τοῦ βήματος πρόοδον. « Τοῦτο θεασάμενος ὁ Βοτανειάτης καὶ ἐννοήσας τοῦ ἱερέως τὸν λογισμόν, νεύει πρὸς τὸν ἐγγο- νον αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Δοῦκα, ὅς τις ἐνόησεν ἀμέσως περὶ τίνος προέκειτο καὶ, » ἐτοιμάσας εὐθὺς ἕτερον ἱερέα, τέως μὲν εἶχεν αὐτὸν ἀφανῆ· αὐτὸς » δὲ τῷ θυσιαστηρίῳ πλησιάσας, προσκαλεῖται τὸν παραιτούμενον ἱερέα· ὁ » δὲ ἐπυνθάνετο, Τί ἂν εἴη, δι' ὃ προσκαλοῖτο; Καὶ ὅς, τῶν ἀμφίων αὐτοῦ » ἀψάμενος, μεθίστησι τοῦτον ἐκεῖθεν ἡρέμα, ἀντεισάγει δὲ τὸν ἕτερον, ὅς » καὶ τὴν ἱερολογίαν ἐτέλεσεν. «

Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ ἐν ἄλλῳ εἶδος γάμων τοῦ δευτέρου Σουλτάνου τῶν Τούρ- κων Ὁρχάν, νυμφευθέντος τῷ 1346 εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα ὀκτὼ ἐτῶν, καὶ ἔχοντος ἤδη προνευμφευμένην ἄλλην, τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἰω- ἄννου τοῦ Καντακουζηνοῦ Θεοδώραν. Τί ἤθελεν εἶπῃ ἄρά γε βλέπων ἡ καὶ ἀκούων μόνον τοὺς γάμους τούτους Βασίλειος ὁ Παρακοιμώμενος Νι- κηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ὅς τις ἔλεγε πρὸ τριακοσίων ὀγδῶντα ἐτῶν εἰς τὸν Λουῖτπράνδον ὅτι » *inaudita res est ut Porphyrogeniti, Porphyrogenita,* » *hoc est, in purpura nati filia, in purpura nata, gentibus misceatur;* «

Βεβαίως ἤθελεν ἀποστρέψῃ τὰς ὄψεις καὶ βύσῃ τὰς ἀκοὰς πρὸς τὸ ἀσύμφυλον τοῦτο συνοικέσιον! Ἄλλ' ὁ Καντακουζηνὸς οὐ μόνον ἐνόμισεν εὐτύχημα ἑαυτοῦ τὸν γάμον, ἀλλὰ καὶ τὸν διηγείται αὐτὸς, ἐνδιατρίβων εἰς τὰ καθέκαστα· ἐδῶ φέρουσιν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι! ἅς ἀκούσωμεν: » Ἀπέ-
 » στείλε τοίνυν Ὅρχαν τοὺς παραληφόμενους τὴν νύμφην. Βασιλεὺς δὲ
 » μετὰ τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν λοιπῶν εἰς Σηλυμβρίαν ἐλθὼν, ἐκέλευε πρὸ
 » τῆς πόλεως ἐν τῷ πεδίῳ πρόκυψιν ποιεῖν ἐκ ξύλων, ἣν ἐπ' αὐτὴν ἡ βα-
 » σιλέως νυμφευομένη θυγάτηρ σταῖσα, πᾶσι γένοιτο καταφανής. Οὕτω
 » γὰρ ἔθος εἶναι τοῖς βασιλεῦσι ποιεῖν ἐπὶ ταῖς θυγατράσι πρὸς γάμον ἀ-
 » γομέναις. Ἐπειτα ἐκέλευε καὶ τὴν βασιλικὴν σκηνὴν ἐγγὺς ἵσταν. Ἐπεὶ
 » δὲ ἦσαν παρεσκευασμένα, ἡ βασιλὶς μὲν μετὰ τῶν θυγατέρων ἐπὶ τῆς
 » σκηνῆς ἡϋλίσατο τὴν νύκτα, καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς στρατιᾶς. Εἰς
 » τὴν ὑστεραίαν δὲ, ἡ μὲν βασιλὶς ἔμεινεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς μετὰ τῶν ἐπι-
 » λοιπῶν δύο θυγατέρων, ἡ δὲ νυμφευομένη ἐπὶ τὴν πρόκυψιν ἀνῆλθε·
 » βασιλεὺς δὲ εἰστήκει ἑφιππος μόνος, οἱ δὲ ἄλλοι ἅπαντες πεζοί. Οὕτω
 » δὲ, τῶν παραπετασμάτων περιαιρεθέντων (περικεκάλυπτο γὰρ ἡ πρόκυ-
 » ψις πανταχόθεν ὑφάσμασι σηρικοῖς καὶ διαχρύσοις), ἀνεφαίνετο ἡ νύμφη,
 » καὶ λαμπάδες ἦσαν περὶ αὐτὴν ἡμέμναι ἑκατέρωθεν, ἅς εὐνοῦχοι κατέ-
 » χοντες ἐπὶ γόνου κεκλιμένοι οὐκ ἐφαίνοντο. Σάλπιγγες δὲ ἤχησαν ἐπὶ
 » πλεῖστον, καὶ αὐλοὶ καὶ σύριγγες, καὶ ὅσα πρὸς τέρψιν ἐξεύρηται ἀνθρώ-
 » ποις. Πausαμένων δὲ ἐκείνων, ἐγκώμια ἤδον οἱ μελωδοὶ, ὑπὸ τινων λο-
 » γίων πρὸς τὴν νύμφην πεποιημένα. Ἐπειτα πάντα ἐτελεῖτο τὰ βασιλέων
 » προσήκοντα θυγατράσι νυμφευομέναις. »

Ὁ Φραντζῆς ἡμᾶς διέσωσε καὶ τὸν τύπον τοῦ προικοσυμφώνου τοῦ συνοικείου, τὸ ὁποῖον σταλεῖς αὐτὸς διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἰθέρων. » Ὑπόσχο-
 » μαι δοῦναι τῇ θυγατρί μου, ἄνευ τῶν πολυτίμων σκευῶν ἀργυρίου καὶ
 » χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων καὶ μανακίων διαμαργάρων, χωρὶς τῶν
 » ἐνδυμάτων καὶ ὑφασμάτων πολυειδῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆς, πάρεξ τούτων
 » καὶ χρυσᾶ νόμια χιλιάδας πεντήκοντα καὶ ἑξ. Ἐτι δὲ καὶ κατ' ἔτος ἔχη
 » ἑτέρας χιλιάδας τρεῖς τοῦ ποιεῖν ἐλεημοσύνας εἰς πτωχοὺς, καὶ ὅπου δ' ἀν-
 » δόξῃ αὐτῇ. » Συγκατατεθέντος δὲ καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐγένετο χρυ-
 » σόβουλλον καὶ ὑπεγράφη· περιεῖχε δὲ οὕτως, ὅτι ἐκείνου μὲν ἡ θυγάτηρ ἔστω
 » γυνὴ τοῦ βασιλέως καὶ δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ
 » βασιλεὺς ἔστω ἀνὴρ αὐτῆς, κατὰ πάσας τὰς συμφωνίας, ἅς μετ' ἐμοῦ ἔστη-
 » σεν ὁ ῥηθεὶς Ῥῆξ τῆς Ἰθέριας. Καὶ κληθεὶς προσῆλθε κατενώπιον τοῦ Βασι-
 » λέως ὁ ἐκ τῆς Ἰθέριας μετ' ἐμοῦ ἐληλυθὼς πρέσβυς· καὶ ὁ Βασιλεὺς ἰδὼς

χειρώς ἔμπροσθεν τούτου ἐποίησε σταυροὺς τρεῖς μετὰ κιναδάρεως εἰς τὸ ἀνώτερον τοῦ χρυσοβούλλου μέτωπον εἰς βεβαίωσιν, κατὰ τὴν ἐκείνων συνήθειαν, καὶ ἔδωκε τὸ χρυσοβούλλον ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ πρέσβους, καὶ φησὶν αὐτῷ· » Ἴδου οὗτος, ἐμέ δεικνύων, σὺν Θεῷ τῷ ἐρχομένῳ ἔαρι ἐλεύσεται μετὰ τριήρεων παραλαβεῖν τὴν ἐμὴν σύνευνον τὴν νεόφυμον. « Προσκυνήσας οὖν ὁ πρέσβυς ἀνεχώρησε (1). «

Ὑποδοχὴ πρέσβων κλπ.

Εἶδομεν πῶς ἐδέχθη Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς τὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου Κχιλίτζ - Ἀρσλάν, ἐλθόντα πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ εἰς ΚΠ. Παρομοίαν μεγαλοπρέπειαν ἐπεδείκνυντο ἐν γένει οἱ Αὐτοκράτορες τῶν Γραικορωμαίων, ὡς αἰετὶς ἐμελλον ἵνα φανῶσιν εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων ἀπεσταλμένων, φιλοτιμούμενοι ἵνα θαμβώσωσιν αὐτοὺς διὰ τῆς ἐξωτερικῆς φαντασίας καὶ ἵνα τοῖς ἐμποιήσωσιν ὅσον οἷον τε μείζονα ἐντύπωσιν περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ παρηκμαχότος ἡδὴ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους. Τὴν αὐτὴν ἐπίδειξιν παρηγγέλλοντο ἵνα κάμνωσι καὶ οἱ στελλόμενοι παρ' αὐτῶν εἰς τὰς ξένας Αὐλὰς, καὶ εἶνε γνωστὸν τὸ ἀνέκδοτον τῆς ἀπολεσθείσης ἐν τῇ Αὐλῇ τοῦ Χοσρόου χρυσῆς καὶ λιθοκολλήτου λεκάνης τοῦ γόητος ἐκείνου Ἰωάννου ἢ Ἰανῆ, τοῦ μετὰ ταῦτα πατριαρχεύσαντος, διὰ τὴν ὁποίαν, ἀμφιβάλλω πολὺ ἐάν, ἐξιππάσθη ὁ Χοσρόης, ὁ πλέων ἐντὸς μαργαριταρίων καὶ ἀδαμάντων· Ὅπως ὅμως καὶ ἔχη, ὁ Λουῖτπράνδρος οὐτ' ἐθαύμασε, λέγει, οὐτ' ἐθροήθη πρὸς τὴν ἀκοήν καὶ τὴν ὄψιν, οὔτε τῶν κελαδούντων πτηνῶν, οὔτε τῶν βρυχωμένων λεόντων, οὔτε τῆς ἐπιχρύσου πλατάνου, ἀπομιμήματος πάντως τῆς ἐν τῇ Αὐλῇ τῶν πάλαι Περσῶν (τὴν ὁποίαν περιγελῶν παρομοίως καὶ ὁ παγκρατιαστὴς Ἀντίοχος, ὁ πρεσβεύσας μετὰ τοῦ Πελοπίδου καὶ Τιμαγόρα πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν [2], ἔλεγεν ὅτι οὔτε τέττιγα ἤθελε σκεπᾶσθαι ἢ σκιά τῆς), ὅταν ἐνεφανίσθη μετ' ἄλλου συναπεσταλμένου, τοῦ Λουῖτφρέδου καὶ μετὰ τῶν Ἰσπανῶν πρέσβων εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον ἐν τῇ Μαγναύρᾳ, προευντρεπισθείη πρὸς τοῦτο. » Ἐν ταύτῃ, λέγει, τῇ αἰθούσῃ, ἐπερειδόμενοι τοῖς βραχίονι δὴ εὐνούχων, ὑποκρατούντων ἡμᾶς ἐκατέρωθεν, ἐνεφανίσθημεν πρὸ τοῦ Αὐτοκράτορος κτλ. « Ἀπαράλλαχτα δηλαδὴ ὅπως εἰσῆγοντο μέχρις οὐ πρὸ πολλοῦ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι πρέσβεις ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, καθὼς θέλομεν μετ' ὀλίγον ἰδεῖ.

(1) Φραντζ. Χρον. Βιβλ. Γ', 6. (2) Ἴδε Ξενοφ. Ἑλλ. Ζ', 4, 28.

Ἄλλ' αὐτὸς μὲν, ἅμα εἰσελθὼν εἰς τὴν αἴθουσαν, προσεκύνησε τρεῖς, πρηνὲς πεσὼν, τὸν Αὐτοκράτορα· ὁ δὲ τῶν ἐν Γαλατᾷ Γενονησίων Πο-
τεστάτος, ὅταν, πρώτην φορὰν ἐρχόμενος εἰς ΚΠ., ἐπαρουσιάζετο εἰς τὸν
Αὐτοκράτορα, ἅμα τῷ εἰσελθεῖν τὴν θύραν τοῦ τρικλίνου, ἐγονάτιζε μόνον,
καὶ πάλιν δεύτερον, ἀφ' οὗ προσχώρει εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο
προσερχόμενος ἡσπάζετο, πρῶτον μὲν τὸν πόδα, καὶ ἔπειτα τὴν χεῖρα τοῦ
Αὐτοκράτορος, καθήμενου ἐπὶ θρόνου. Κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς συνεντεύξεις,
ἐγονάτιζε μόνον δις, αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἄρχοντες, ἀφαιροῦντες καὶ
τὰ ἑαυτῶν καπούτζια. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αἱ τριήρεις αὐτῶν, ὅσαι
διέπλεον τὸν Βόσπορον, ὤφειλον, διερχόμεναι ὑπὸ τὸ παλάτιον, ἵνα ἀνευ-
φημῶσι τὸν Αὐτοκράτορα· καὶ, τὸ παραδοξότερον, ἐπειδὴ οἱ Αὐτοκράτορες
κατῴκουν, περὶ τοὺς τελευταίους τῆς αὐτοκρατορίας χρόνους, ἐν ταῖς Βλα-
χέρναις, ἦσαν ὑπόχρεοι ἵνα προχωρῶσιν ἕως ἐκεῖ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ
ὅρου τούτου. Καί ποτε δύο Γενονητικαὶ τριήρεις, ἐκπλεύσασαι πρὸς τὸν
Βῦξεϊνον, χωρὶς ἢ ἀποδώσωσιν εἰς τὸν Μιχαήλ (;) τὴν συνήθη ταύτην
εὐφρημίαν, ἐτιμωρήθησαν, καταναυμαχηθεῖσαι ἐν τῇ ἐπιστροφῇ.

Ἄλλ' οἱ Οὐνετοὶ οὐδέποτε συγκατετέθησαν ἵνα ὑποκύψωσιν εἰς τὴν
ὑποχρέωσιν ταύτην· ὁ δὲ Βαΐουλος αὐτῶν, τὴν μὲν πρώτην φορὰν παρου-
σιάζόμενος εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἐγονάτιζε μὲν, οὐτός τε καὶ οἱ μετ' αὐ-
τοῦ, οὐκ ἡσπάζοντο δὲ τὸν πόδα τοῦ Αὐτοκράτορος· εἰς δὲ τὰς λοιπὰς ἐν-
τεύξεις, τὰ μὲν καπούτζια αὐτῶν ἐξέβαλλον, οὐκ ἐγονάτιζον δέ. Ὅθεν οὐ-
τε εἰς τὸν Πολυχρονισμόν προσεκαρτέρουν, οὔτε εἰς τὸν ἀσπασμόν τοῦ
Πάσχα προσεκαλοῦντο.

Πλὴν ταῦτα πάντα ἦσαν μικρά, παραβαλλόμενα πρὸς τὰς ὑποχρεώ-
σεις, ὅσας ὤφειλον ἵνα ἐκπληρώσωσιν ἄχρις οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ εἰς
τὸν Σουλτάνον ἐμφανιζόμενοι Εὐρωπαῖοι πρέσβεις. Ὅθεν καὶ πολλοὶ ἐξ
αὐτῶν, καὶ ἐφ' ἡμῶν ιδίως ὁ Βαρῶνος Στρογκονῶφ, πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας
ἐν ΚΠ., μὴ καταδεχόμενοι ἵνα συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς ἐξευτελιστικὰς
ἀπαιτήσεις τῆς Τουρκικῆς ἐθιμοταξίας, ἢ ἀνεχώρουν ἄπρακτοι, ἢ παρέμε-
νον ἔτη πολλὰ χωρὶς ἵνα ἐμφανισθῶσι. Καὶ πρῶτον, ἀφ' ὅτου ὁ Σουλτάν
Βαγεζήδ ὁ Β' προσεβλήθη καθ' ὁδὸν τῷ 1490 ὑπὸ τινος Δερβίση, τοῦ ὁ-
ποίου ὁ Ἰσκενδέρ - πασσᾶς, παρακολουθῶν, κατέθραυσεν εὐθύς τὸ κρανίον
διὰ τοῦ μπόζδογανίου 'του, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τοῦ ἵνα μὴ πλησιάσῃ
κἀνεὶς τὸν Σουλτάνον, εἰμὴ κρατούμενος ἐκατέρωθεν ὑπὸ τὰς μασχάλας. Ὅ-
θεν ὁ μὲν πρέσβυς τῆς Γαλλίας Κάρολος De Noailles, Ἐπίσκοπος τοῦ Aqs,
ἐμφανισθεὶς εἰς Σελήμ τὸν Β', ὁδὸν ἔστεργε κατ' οὐδένα τρόπον ἵνα τὸν κρα-
τήσωσιν οἱ Καπουτζήδες τοιοιυτοτρόπως, λέγων ὅτι ὁδὸν ἦτον ἀξιοπρεπὲς

εἰς ἐπίσκοπον ἢ ἀπάγεται ὡς κατάδικος, καί, χωρὶς ἵνα τοῖς δώσῃ πλέον καιρὸν ὅπως τὸν ἐξαναπιάσωσι, προεχώρησε μόνος ἄχρι τοῦ θρόνου, καί, ἀσπασθεὶς τὴν χεῖρα καὶ τὸ κράσπεδον τοῦ Σουλτάνου, ἀνεχώρησε, χωρὶς ἵνα προσφέρῃ μάλιστα καὶ δῶρα, διότι οἱ Τοῦρκοι τὰ ὀνόμαζον φόρον, καὶ τὰ ἐλάμβανον ὡς τοιαῦτα· τὸν δὲ Μαρκίωνα De Feriol, ἄλλον πρέσβυν τῆς Γαλλίας ἐν ΚΠ. τῷ 1699, ὀνόμασαν οἱ Τοῦρκοι, διὰ τὴν γνωστὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ καὶ τὰς παραδόξους τοῦ ἀξιῶσαι, Δελῆ-ἐλτσῆ· διότι ὅχι μόνον ἐπέμεινε ἵνα μὴ τὸν πιάσωσιν, οὔτε ἵνα τοῦ ἐπάρῃ τὸ ξίφος, ἀλλ' ἠξίου ἵνα ἔχῃ καὶ πλοῖον μετὰ πορφυροῦ κουβουκλίου· καὶ ἐπειδὴ δὲν τῷ ἐδόθη, προέκρινεν, ὅσάκις ἤθελε ἵνα ἔλθῃ εἰς τὴν Πύλην, ἵνα κάμνῃ τὸν γῦρον ὅλου τοῦ κόλπου, ἐρχόμενος ἔφιππος. Ὁ δὲ Aubert Dubuyet, ἀπεσταλμένος τῷ 1797 εἰς ΚΠ. ἐκ μέρους τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἐμήνυσεν εἰς τὴν Πύλην, τῆς ὁποίας διερμηνεὺς ἦτον ὁ Ὑψηλάντης, ὅτι δὲν παρουσιάζεται, Α', ἐὰν τὸν δεχθῶσιν εἰς τὸν περιστερεῶνα, ὀνομάζων οὕτω τὸ καλούμενον Ἐλτσῆ-κιοσκιού· Β', ἐὰν ὁ Τσαούσ-μπασης βαδίζῃ εἰς τὸ πλάγι τοῦ, καὶ οὐχὶ ἐμπροσθεν ἢ ὀπισθεν, καὶ Γ', ἐὰν τὸν κρατήσωσιν ὑπὸ τὰς μασχάλας. Μετὰ τινος δὲ συζητήσεως, καὶ τὰ τρία ζητήματα τῷ ἐσυγχωρήθησαν. Ἐπειτα ὁμοῦ ἄλλοι πρέσβεις, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰς ἀσημάντους ταύτας διατυπώσεις, ἠκολούθησαν τὴν ὑφ' ἐστῶσαν ἐθιμοταξίαν.

Ὁ πρέσβυς τῆς Γαλλίας De Harlay-Sancy (Achilles Baron de Mole), διαδεχθεὶς τῷ 1644 τὸν Baron de Salignac, ἀποθανόντα ἐν ΚΠ., ἦτον μόλις εἰκοσιπενταετής. Παρουσιάσθη δὲ εἰς τὸν Σουλτάνον, Ἀχμέδ τὸν Α', ἐνδυθεὶς Τουρκικὰ, αὐτὸς τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, φοροῦντες ὁμοῦ εἰς τὴν κεφαλὴν σκιάδια ἐκ βελούδου μαύρου, καί, προσφωνήσας αὐτὸν, θεωροῦντα ἐν τοσούτῳ ἀπὸ τοῦ παραθύρου τὰ παρακομιζόμενα ἔξωθεν ὑπὸ τεσσαράκοντα Καπουτζήδων δῶρα τοῦ πρέσβεως, καὶ ἰδίως δώδεκα Μολοσσούς κύνας (σαμφώνια, Dogues) καὶ ἄλλα μεγάλα λαγωνικά, ἐπλησίασεν, ἥσπασθη τὸ κράσπεδόν τοῦ, καὶ τῷ ἔδωκε τὰς ἐπιστολάς τοῦ.

Ἐπὶ Τουρνεφόρτου καὶ μετὰ θάνατον τοῦ Σουλτάν - Μουράδ, οἱ ξένοι πρέσβεις δὲν ἥσπάζοντο πλέον, εἰμὴ τὸ ἄκρον τῆς μακρᾶς χειρίδος τῆς μηλωτῆς τοῦ Σουλτάνου. Πρὸς τὸ ἔθος τοῦτο συνεμορφώθησαν ἰδίως οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας De Ccey καὶ Marcheville. Ἐπειτα ὁμοῦ ἔπαυσε καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς προσκυνήσεως, καὶ οἱ πρέσβεις, προσκυνοῦντες μόνον, ἀναχωροῦσιν ὀπισθοποδητί.

Ὁ Βαίλος τῆς Οὐγεντίας ἦτον ὑπόχρεως ἵνα ἐμφανίζηται εἰς τὸν Σουλτάνον, φέρων πώγωνα βαθύν, καθὼς καὶ ὁ τῆς Ραγούζης. Ὅθεν ὅτε, με-

τὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης (1) καὶ τοῦ Μωρέως, ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Ἀριστοκρατίας ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Σουλτάνον, Ἀχμέδ τὸν Γ', πρώτην φορὰν ἀγένειος, προέτεινεν εὐφυῶς, ὡς δικαιολόγημα, ὅτι ὁ Σουλτάνος εἶχεν ἀποκείρη ἐν χρῶ τὸν πῶγωνα τῶν Οὐγενετῶν.

Εἰς τὸν Σουλτάνον Σελήμ τὸν Γ' ἐπαρουσιάσθη τῇ 2 (14) Ὀκτωβρίου τοῦ 1807 καὶ ἡ Κυρία Σεβαστιάνη μετὰ τοῦ συζύγου τῆς ἀγνώριστος καὶ ἐνδυμένη ἀνδρικήα. Τῷ δὲ 1612, ὁ πρέσβυς τῆς Περσίας ἐδώροφόρησε 400 δέματα (βάλας) μετὰξῆς, ἐννέα σακκούλια γεμάτα χονδρῶν μαργαριταρίων, πλῆθος ὠραιотάτων ταπήτων κτλ. Διαβαίνοντος δὲ τοῦ Σουλτάνου ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας του, ἔστρωσε τὴν ὁδὸν δι' ἑκατὸν τοπίων μεταξωτῶν ἐκ τῶν βαρυτιμωτέρων. Ὁ δὲ Χάμμερ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν Ἱστορίᾳ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἔχει σελίδας ὁλοκλήρους, ἐν αἷς ἀπαριθμοῦνται τὰ δῶρα, ὅσα ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας προσέφερον τῷ Σουλτάνῳ οἱ στελλόμενοι ἀπὸ τῆς Εὐρώπης πρέσβεις· συνήθεια ἀρχαιοτάτη· διότι, καὶ ὅτε, κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν (;), » συνέβησαν ὁ Σουλτάνος Ὁρχάν καὶ » Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος τῷ 1330, » καὶ δώροις ἀλλήλους ἡμεΐβοντο, » Ὁρχάνης μὲν ἵππους πέμψας καὶ κύνας θηρευτικούς, τάπητάς τε καὶ » παρδάλειν δοράς· βασιλεὺς δὲ, ἐκπώματά τε ἀργυρᾶ, καὶ ὑφάσματα, οὐκ » ἐξ ἐρίων μόνον, ἀλλὰ καὶ σηρικὰ, καὶ τῶν βασιλικῶν ἐπιβλημάτων ἐν, » ὁ περὶ πλείστου παρὰ τοῖς βαρβάρων σατράπαις ἄγεται ἄει, καὶ τιμῆς » εἶναι ὁκοεῖ τεκμήριον καὶ εὐμενείας· ἐφ' ᾧ τότε καὶ αὐτὸς ὑπερήσθη τε » τῶν ἄλλων μᾶλλον, καὶ χάριτας ὠμολόγει βασιλεῖ. « Ὅλα ταῦτα ἤδη ἐξέλιπον, καὶ ὁ Σουλτάνος δέχεται ὄρθιος καὶ μετὰ πολλῆς εὐγενείας τοὺς ξένους πρέσβεις, καθὼς ὅλοι τῆς Εὐρώπης οἱ Βασιλεῖς. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμποδίζει τὸ ἵνα διηγηθῶμεν πῶς ἐπαρουσίαζοντο εἰς αὐτὸν τε καὶ τὸν Βεζίρην οἱ πρέσβεις· οὗτοι ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη, καὶ πρὸς πόσας διατυπώσεις, ταπεινωτικὰς ἐν ταύτῳ καὶ ὀχληρὰς, ὥφειλον ἵνα συμμορφωθῶσι.

Καὶ πρῶτον, ἅμα ἡγγέλλετο εἰς τὴν Πύλην ὅτι ἔρχεται πρέσβυς, ἐστέλλετο πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ σύνορα Καπουτζήμπασης, ὅπως τὸν συνοδεύσῃ ὡς Μεϊχμάν-δάρ (σταθμοδότης ἢ Διασώστης, καθὼς τὸν ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί), ὅς τις, ἅμα ἔφθανεν εἰς τὸ Μικρὸν-Ζεῦγμα (Κιουτσουκ-τσεχμετζέν), δηλ. ἐξ λεύγας μακρὰν τῆς πρωτευούσης, ἐγνωστοποιεῖ εἰς τὴν Πύλην τὴν τοῦ πρέσβεως ἀφίξιν, καὶ ἐστέλλετο ἡ ἀνήκουσα παράτα-

(1) Ὁ Dallaway, Constantinople ancienne et moderne, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐρραζίζομεθα τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο, ἔχει ἀντὶ Κρήτης Κύπρον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Κύπρος ἐάλω ἐπὶ Σελήμ τοῦ Β' εἶναι νομιζόμεν λαοὺς.

ξίς, ἵνα τὸν συνοδεύσῃ. Διὰ τοὺς ἐκτάκτους ἀπεσταλμένους ἡ συνοδία συνέκειτο ἐξ ἑνὸς λόχου (ὀρτᾶ) Γενιτσάρων, ἀριθμοῦ τινος Τσαούσων, ἑνὸς δευτέρου Μείχμαν - δάρ, τοῦ Δραγομάνου τῆς Πύλης, τοῦ Σιληχδάρη, τοῦ Σιπαχχυλέρ - ἀγασῇ καὶ τοῦ Τσαούσ - μπασῇ. Εἰσῆρχετο δὲ συνήθως διὰ τῆς πύλης τῆς Ἀδριανουπόλεως, καί, καταβαίνων ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἐϊ-οῦμπ, διέβαιναν εἰς τὸ Πέραν.

Συνήθως ὁ πρέσβυς, μίαν τοῦλάχιστον ἐβδομάδα πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς του εἰς τὸν Σουλτάνον, ἐπεσκέπτετο τὸν Βεζίρη. Πρὸς τοῦτο δὲ, ἐστέλλετο, κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ἡμέραν, εἰς Καπουτζήμπασῃς μετὰ συνοδίας πολυαρίθμου, ἵνα συνοδεύσῃ τὸν πρέσβυν ὡς μείχμαν - δάρ. Ὁ δὲ λόχος τῶν Γενιτσάρων, ὅς τις ἐφρούρει ἐν τῇ Πρεσβείᾳ, συμπαρέπεμπε τὸν πρέσβυν ἄχρι τοῦ Τόπ - χανέ, παριππεύοντος τοῦ λοχαγοῦ (Τσορμπατζῆ) αὐτῶν, καὶ παρακολουθούτων ὅλων τῶν ἐν ΚΠ. κατοικούντων ἢ παρεπιδημούντων ὁμοεθνῶν αὐτοῦ, καὶ σὺν αὐτοῖς πλήθους Γραικῶν τε καὶ Ἀρμενίων, τῶν μὲν κατὰ καθῆκον καὶ πρὸς τιμὴν, τῶν δὲ ὑπὸ περιεργείας. Διαβάντων δὲ αὐτῶν εἰς Μπαγτσέ - καπού, ὅπου τοὺς περιέμενον ἵπποι, προητοιμασμένοι δαπάνῃ τῆς Κυβερνήσεως, ὁ Τσαούσ - μπασῃς μετὰ συνοδίας πολυαρίθμου ὑπεδέχετο, ἐξερχόμενον τοῦ πλοίου, τὸν πρέσβυν, καὶ ὠδήγει αὐτὸν εἰς τὸ πλησίον κιόσκιον (Ἐ λ τ σ ῆ - κ ι ο σ κ ι ο ὺ), ὅπου προσεφέρετο ὁ καχθές. Ἐπειτα προηγούμενος τὸν ὠδήγει, ὀχούμενον ἐφ' ἵππου λαμπρῶς ἐστρωμένου, ἐκ τῶν ἵπποστασίων τοῦ Βεζίρη, εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Ὁ δὲ Ἀ' Γραμματεὺς τῆς Πρεσβείας προηγεῖτο ἀμέσως τοῦ πρέσβεως, κρατῶν ἐντὸς σάκκου χρυσοῦφάντου καὶ χροσσωτοῦ τὰ διαπιστευτήρια αὐτοῦ ἑγγράφα· οἱ δὲ Διερμηνεῖς, Πρόξενοι, Ὑποπρόξενοι, Πράκτορες κλπ. τῆς Πρεσβείας ὑπάλληλοι, παρηκολούθουν αὐτὸν, περιστοιχούμενον ὑπὸ λαμπρᾶς θεραπείας.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ πρέσβυς εἰσῆρχετο εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀχροάσεως ἀπὸ τῆς μιᾶς θύρας, ὁ Βεζίρης εἰσῆρχετο εἰς αὐτὴν δι' ἐτέρας, μήπως, εὔρεθῃς ἐντὸς αὐτῆς, ὑπονοηθῇ ὅτι τὸν περιέμενεν, ἢ εὔρεθῇ βιασμένος ἵνα ὑπαναστῇ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ. Ἐνίστε δὲ ὁ πρέσβυς περιέμενε καὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας, ἰστάμενος παρὰ τὸ θρανίον τοῦ, ὅπως μὴ βιασθῇ καὶ αὐτὸς ἵνα ὑπαναστῇ εἰσερχομένου τοῦ Βεζίρη, ὅς τις, εἰσερχόμενος, ὑπεκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ Πείζ - ἐφέντη καὶ τοῦ Τσαούσ - μπασῃς, καί, ἀφ' οὗ ἔχαιρέτα, καὶ ὁ ἐπὶ τῶν τελετῶν (Τεσσηρηφαττῆς - μπασῃς) ἀνευφήμει τὸ » Ἀ λ λ ἄ χ Ἐ φ έ ν τ η μ ι ζ έ μ π α χ γ ι σ λ α σ ι ν, εἰς τὸ ὅποιον ἀντήχει τὸ Ἀ μ ῆ ν, ἐπιφωνούμενον ὑφ' ὅλου τοῦ ἀχροατηρίου, ἐκάθητο, αὐτὸς μὲν εἰς τὴν κόγχην τοῦ σοφᾶ, ἔχων ἐκ δεξιῶν μὲν τὸν Πείζ - ἐφέντην καὶ τὸν Τσα-

ούσ-μπασην καὶ τοὺς δύο Τεσκερετζήδες (ἐπὶ τῶν ἀναφορῶν), ἐξ ἀριστ-
 ρῶν δὲ τὸν Κεαγιά-μπεην, καθὼ τοποτηρητὴν 'του, ἱσταμένους ὀρθίους· ὁ
 δὲ πρέσβυς ἀπέναντι αὐτοῦ, χωρὶς 'να 'τὸν χαιρετήσῃ, διότι ὁ χαιρετισμὸς
 'του 'δὲν ἤθελε 'τῷ ἀποδοθῇ, ἐπὶ καθέδρας, τὴν ὁποίαν ἐνίοτε μετεχομίζον
 προτοῦ ἀπὸ τῆς Πρεσβείας. Ἐν Χ ὁ σ σ γ κ ε λ δ ι ν, Ἐ λ τ σ ῆ - μ π ε η,
 ἤρχιζε τὴν ἐκ μέρους τοῦ Βεζίρη πρόσκλησιν, ἔπειτα ἐνεχειρίζοντο αὐτῷ
 καὶ παρ' αὐτοῦ τῷ 'Ρεϊζ-ἐφέντῃ τὰ γράμματα, ἐφέρετο ὁ καχβές, πρῶτον
 εἰς τὸν Βεζίρην, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἀσιανῶν· τὸν καχβὲν διεδέχοντο
 τὰ γλυκύσματα καὶ σερμπέτια, καὶ ταῦτα τὸ ῥοδόσταγμα καὶ τὸ κάπνι-
 σμα· τὸ δὲ πλῆθος, ἐπισεσωρευμένον ἐντὸς τῆς αἰθούσης, μόλις ἄφινεν εἰς
 αὐτοὺς τόπον ἵνα σταθοῦν. Ὁ πρέσβυς προσηγόρευε διὰ τοῦ Διερμηνέως
 τῆς Πύλης τὸν Βεζίρην, καὶ ἐκεῖνος ἀνταπέδιδεν αὐτῷ τὰς φιλοφρονήσεις
 'του. Συνήθως δὲ, μετὰ τὴν προσφώνησιν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιστο-
 λῶν, ὁ Βεζίρης 'δὲν ἀπεκρίνετο ἄλλο, εἰμὴ ἀ λ ι ἂ, ἀ λ ι ἂ (εὖ ἔχει, κα-
 λῶς), ἢ Ὁ λ σ ο ὺ ν (γενέσθω). Ἐπειτα ἐνέδουν τὸν μὲν πρέσβυν γοῦναν,
 τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν χ ε ρ α κ κ έ δ ε ς καὶ κ α φ τ ἂ ν ι α (χχιλάτ), κατὰ
 τὴν τάξιν τῆς θέσεως αὐτοῦ ἕκαστον. Μετὰ τινὰς δὲ ἔτι λέξεις ἀδιαφόρους,
 ὁ πρέσβυς ἐγειρόμενος ἀνεχώρει, χωρὶς 'να χαιρετήσῃ τὸν Βεζίρην, ὅς
 τις ὁμῶς ἐλάμβανε προηγουμένως τὰ μέτρα 'του, ὥστε 'να ἐξέλθῃ συγ-
 χρόνως δι' ἄλλης θύρας. Κατερχόμενος δὲ, εὗρισκε παρὰ τὸν βατῆρα ἐτοι-
 μοι ἵππον, προσφερόμενον αὐτῷ δῶρον ὑπὸ τοῦ Βεζίρη, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἵπ-
 πεύων κατέβαινεν εἰς Μπαγτσέ-καπού· μέχρις οὗ διαπλεύσῃ δὲ εἰς τὸ Πέ-
 ραν, ὁ ἵππος διεβιβάζετο εἰς τὸν Τὸπ-χανέν, ὅπου 'τὸν εὗρισκεν ἐξερχό-
 μενος τοῦ πλοίου.

Τοὺς κατωτέρας τάξεως ἀπεσταλμένους ὁ Βεζίρης ἐδέχετο καθήμενος,
 καὶ ἐκ τῶν προσφερομένων γλυκυσμάτων καὶ τοῦ καχβέ 'δὲν ἐλάμβανεν
 αὐτός.

Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τρόπον προσεκαλεῖτο καὶ συνωδεύετο ὁ πρέ-
 σβυς ἄχρι τῆς Πύλης καὶ ὅταν ἐμελλε 'να παρουσιασθῇ εἰς τὸν Σουλτᾶ-
 νον. Φθάσας δὲ εἰς τὸ Πασσᾶ-καπουσού, περιέμενε λεπτά τινα, παρατεινό-
 μενα ἐπίτηδες, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ὅ ἐστι κατὰ τὰ άτομα καὶ τὰς
 περιστάσεις, τὸν Βεζίρην, βραδύνοντα ἐνίοτε καὶ ἐν τέταρτον, συλλαλῶν ἐν
 τῷ διαστήματι τούτῳ μετὰ τοῦ Μ. Διερμηνέως καὶ τοῦ Τεσρηφαττσῆ-
 ἐφέντῃ. Φθάσας δὲ τέλος ὁ Βεζίρης, προέβαινε μετὰ τῆς συνοδίας 'του
 ἐμπρός, καὶ κατόπιν αὐτοῦ ὁ πρέσβυς. Εἰσερχόμενος δὲ διὰ τοῦ Μπάμπ-
 χουμαγιούν εἰς τὴν πρώτην Αὐλὴν, ἀνοικτὴν δι' ἅπαντας, καὶ, διερχόμενοι
 αὐτὴν, ἐπέξευον πρὸ τῆς δευτέρας πύλης, τὴν ὁποίαν μόνος ὁ Σουλτάνος

ἐμβαίνει ἔφιππος (1), καὶ εἰσέρχοντο εἰς τὴν δευτέραν Αὐλὴν, ὅπου εἶνε τὸ Κουτμπέ-άλτῦ, ἐν ᾧ ἐδίκαζεν ὁ Βεζίρης (2). Εἰς τὰς ἐνδοθεν δὲ τῆς εἰσόδου ταύτης στοᾶς ἵστατο πρὸς ὀλίγον ὁ πρέσβυς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐν ᾧ ἑκατοπτύες τινὲς Γενιτσάρων, παρατεταγμένοι ἀντικρὺ πολλῶν χαλκίνων παροφίδων *πιλαφίου*, περιέμενον τὸ σύνθημα, καὶ, τούτου δοθέντος, ἐπέπιπτον εἰς αὐτάς καὶ ἐν ῥιπῇ σχεδὸν ὀφθαλμοῦ τὸ ἐπάστρευσον διὰ τῶν ἐπὶ τῶν πύλων αὐτῶν ἐμπηγμένων πάντοτε ξυλίνων κοχλιαρίων. Ἐκ τῆς προθυμίας δὲ ταύτης οἰωνίζετο ἡ Κυβέρνησις τὰς ἀγαθὰς τοῦ φιλοταράχου τούτου σώματος διαθέσεις, καθὼς ἀπὸ τῆς ὀρέξεως, μεθ' ἧς ἔσθιον τὴν τροφὴν αὐτῶν οἱ ἐν τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ σιτευόμενοι ἱεροὶ χῆνες, ἐμάντευον οἱ οἰωνοσκόποι τὴν καλὴν ἢ κακὴν ἔκβασιν τῶν πολιτικῶν τῆς δημοκρατίας πραγμάτων. Διότι, ὅταν ἦσαν δυσареστημένοι, οὔτε ἡγγίζον τὸ προσφερόμενον αὐτοῖς τοῦτο μείλιγμα. Διερχόμενος δὲ μετὰ ταῦτα ὁ πρέσβυς διὰ μέσου τῶν ὁμοεθνῶν αὐτοῦ, στοιχηδὸν ἀραδιασμένων ἄχρι τοῦ Κουτμπέ-άλτῦ, εἰσήγετο εἰς αὐτὸ μετὰ τῆς συνοδίας τοῦ, καὶ εὗρισκε τὸν Βεζίρη, καθήμενον ἐπὶ τῆς καταντικρὺ τῆς εἰσόδου στοιβάδος, ἐν μέσῳ τοῦ Διβανίου τοῦ, συγχειμένου ὑπὸ τοῦ Καπετάν-πασσᾶ, τοῦ Δεφθερδάρη, τῶν δύω Καδῆ-εὐλ-ἀσκέρ, τοῦ Νισσαντζῆ καὶ τοῦ Μεγάλου Τεσσηρηατ-ταῆ, καθημένων, τούτων μὲν γύρωθεν τοῦ σοφᾶ ἐπὶ τῆς προσδιωρισμένης ἐκάστῳ θέσεως, τοῦ δὲ Ῥεῖζ-ἐφέντη εἰς παρακείμενόν τι δωμάτιον, καὶ ἐκάθητο καὶ αὐτὸς ἐξ ἀριστερῶν ἐπὶ μεμονωμένης τινὸς καθέδρας, παρισταμένων ὁρθῶν τῶν περὶ αὐτόν. Ἐγίνετο ἔπειτα ἡ διανομὴ τοῦ λουφέ τῶν Γενιτσάρων, ἀφ' οὗ, ἀνοιχθέντων πρῶτον, διὰ τὸν τύπον, τεσσάρων πέντε σάκκων ἐκ τῶν παρὰ τὴν θύραν τῆς αἰθούσης ἐπισεσωρευμένων, ἐμετροῦντο μετὰ πολλοῦ κρότου καὶ τινος εὐχειρίας καὶ ἐμφάσεως τὰ ἐν αὐτοῖς νομίσματα. Ὁρμῶντες δὲ ἐπ' αὐτῶν μετὰ τῆς ῥύμης, μεθ' ἧς καὶ ἐπὶ τοῦ πιλαφίου, οἱ ῥωμαλεώτεροι τῶν Γενιτσάρων, τοὺς ἀπέφερον, φιλοτιμούμενοι τίς ἂν σηκώσῃ περισσotέρους (Παρθλ. τὰ ἐν τῇ διανομῇ τῆς ἐπὶ Γραικο-ρωμαίων *ρόγας* προειρημένα ἐν σελ. 164, 165). Εἰσέρχοντο ἔπειτα εἰς δύω σειρὰς οἱ Τσαοῦσαι (κλητῆρες), κρατοῦντες ἕκαστος διπλωμένην μίαν ἀναφορὰν, καὶ τὰς ἐπέδιδον γονατίζοντες καὶ ἀσπαζόμενοι τὰ κράσπεδα τοῦ Βεζίρη, ὅς τις ἐπεξερχόμενος καὶ μονογραφῶν αὐτάς, τὰς ἔδιδεν εἰς τὸν Κεαγιά-μπεην. Μετὰ ταῦτα, εἰσαγομένων δύω διαδίκων, ὁ Βεζίρης,

(1) • Ἐν δὲ τῷ περὶ αὐτοῦ μεθ' ἵππου Ἀρχὸς ἐριαύχενος τὰ ἀνάτορα καὶ μέλλειν εἰσεῖναι διὰ τῆς πύλης, μεθ' ἧν ἢ ἐκ τῆς ἐδρας ἀπόδρατις ἐφείται μόνοις τοῖς Αὐτοκράτορσιν, « Νικ. Χων. (2) Ἰδε σελ. 159 τοῦ Α' Μέρους.

ἀφ' οὗ ἡχροᾶτο αὐτῶν, ἀγορευόντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μόνων, καὶ συν-
εβουλευέτο τοὺς Καζασκέρας, ἐξέδιδεν ἀνέκκλητον τὴν ἀπόφασίν 'του.
Μετὰ δὲ τὴν τυπικὴν ταύτην ἐκπλήρωσιν τῶν στρατηγικῶν καὶ δικαστι-
κῶν 'του καθηκόντων, συνέταττεν ἔκθεσιν πρὸς τὸν Σουλτάνον περὶ τῆς
ἀφίξεως τοῦ πρέσβεως, τὴν ἐσφράγιζε καὶ τὴν ἐστελλεν. (4), ἐν ᾧ ὁ Νισ-
σαντζής ἐκαλλιγράφει μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐπὶ τῶν φερμανίων τὸν
Τουγρᾶν (τὸ μονόγραμμα) τοῦ Σουλτάνου. Μετὰ παρέλευσιν δὲ τοῦ ἀπαι-
τούμενου χρόνου, ἀναγγελλείσης διὰ τινος ἰδιαιτέρου περὶ τὴν θύραν τοῦ
Κουτμπέ-άλτῦ κρότου τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Σουλτάνου, ὁ Βεζίρης, ἐγει-
ρόμενος μετὰ σπουδῆς, ἀπῆρχετο καὶ ὑπεδέχετο αὐτὴν μετὰ σεβασμοῦ καὶ
ὑποκλίσεως ἐξωθεν τῆς αἰθούσης, καὶ ἐπανήρχετο κρατῶν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ
μετώπου 'του, προπορευομένου τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν Καπουτζή-μπασίδων
(Μίρι ἁλέμ) καὶ τοῦ Μεγάλου Τεσσηφαττσή, κρατούντων ράβδους
ἀργυροκεφάλους, ὁμοίας ταῖς τῶν ἀρχιμουσικῶν τοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ Πέζ-
εφέντης, ἐκβαλὼν τὴν ἀπάντησιν ἀπὸ τῆς μεταξωτῆς αὐτῆς θήκης, τὴν
ἔδιδε τῷ Βεζίρη, ὅς τις, ἀφ' οὗ τὴν ἡσπάζετο καὶ τὴν ἡγίγιζεν εἰς τὸ
μέτωπόν 'του, τὴν ἀνεγίνωσκε καὶ τὴν ἀπέθετεν εἰς τὸν κόλπον 'του, ὅπου

(1) Ἡ ἔννοια τῆς ἐκθέσεως ταύτης, ἐὰν πιστεύσωμεν τοὺς Εὐρωπαίους, ἦτον ὡς ἑξῆς τοιαύ-
τη: « Ἀπιστός τις, πεινῶν καὶ γυμνός, ζητεῖ 'να ἐγγίσῃ διὰ τοῦ μετώπου 'του τὴν κόριν τοῦ κα-
» τωβλίου τοῦ ἐνδόξου δικατήματος τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων. » Εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Σουλτάνος
ἀπῆντα. » Δός 'του 'να φάγῃ καὶ 'να ἐνδυθῇ, καὶ εἰσάγαγέ 'τον. » Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀκριβείας
τῶν ἐκφράσεων τούτων, ἔστω καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων ἀκόμη τῶν Σουλταϊμάνων καὶ Μουράτων, ἀμφι-
βάλλω πολύ. Ὅτι ὅμως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ ὕψος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης οὐτε ἔχνο: ἐσώζε-
πλέον τῆς τοιαύτης σκαϊότητος, μαρτυροῦσιν αὐτοὶ οἱ ζῶντες εἰσέτι Ἕλληνες, οἱ χρηματίζαντες
ἐρμηνεῖς καὶ ὑπάλληλοι τῆς Πύλης· ἂν καὶ ἦνε ἀληθές· ἀφ' ἑτέρου ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ Ἱστορικοί,
ἀκολουθοῦντες καὶ θεραπεύοντες τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν προλήψεις, ὁσάκις ἀναφέρουσιν ἢ ἀναγορεύουσιν,
ἢ γάμου, ἢ θανάτου τῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης, ἢ ἐμφανίσεις πρέσβεων, ἐκφράζονται ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον, διὰ χλευαστικῶν ἢ ἐξευτελιστικῶν καὶ περιφρονητικῶν λέξεων καὶ φράσεων. Ἰδοὺ,
παρ. χάρ., πῶς διηγεῖται ὁ Ἱστορικός Σουμπχῆ (φύλλ. 39) τὴν εἰς τὸν Σουλτάν-Μαχμούδ τὸν
Λ', ἐμφάνισιν τοῦ Ἰντερνουνταίου Τάλμαν τῇ 19 Φεβρουαρίου τοῦ 1732. » Ὁ κατάρτος ἤχη
» εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Διβάνι, καὶ, ἀφ' οὗ ἡγγισε διὰ τοῦ μετώπου 'του, εἰς σημεῖον ὑποταγῆς,
» τὴν κόριν τῆς θύρας τῆς αἰθούσης τοῦ θρόνου καὶ ἔπειτα ἀπέθεσε τὰ διαπιστευτήρια αὐτοῦ ἑγγρα-
» φα καὶ τὰ δῶρα, περιεβλήθη, κατὰ τὴν ἑκπαλαὶ συνήθειαν, διὰ πομπικοῦ ἐπενδύτου, πάντῃ δι-
» σαναλόγου πρὸς τὸ εὐτελές 'του ἀνάστημα. Κατακλυσθεὶς δὲ ὑπὸ εὐδαιμονίας, ἐξῆλθε τοῦ πα-
» λατίου τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων, καὶ οὕτω, μακρυθεντός τοῦ ἐλεεινοῦ τούτου καὶ ρυπαρωτά-
» του ὄντος, τὸ ἀπαστράπτον ἔδαφος τοῦ παλατίου, τὸ αὐζάνον καὶ διατηροῦν τὰ αἰσθήματα τοῦ
» φίλτρου, ἀπηλλάγη τέλους καὶ εἰρήνευσε. »

Ἑστίασις πρέσβευς ἐν τῇ Κουτμπέ-άλτῳ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

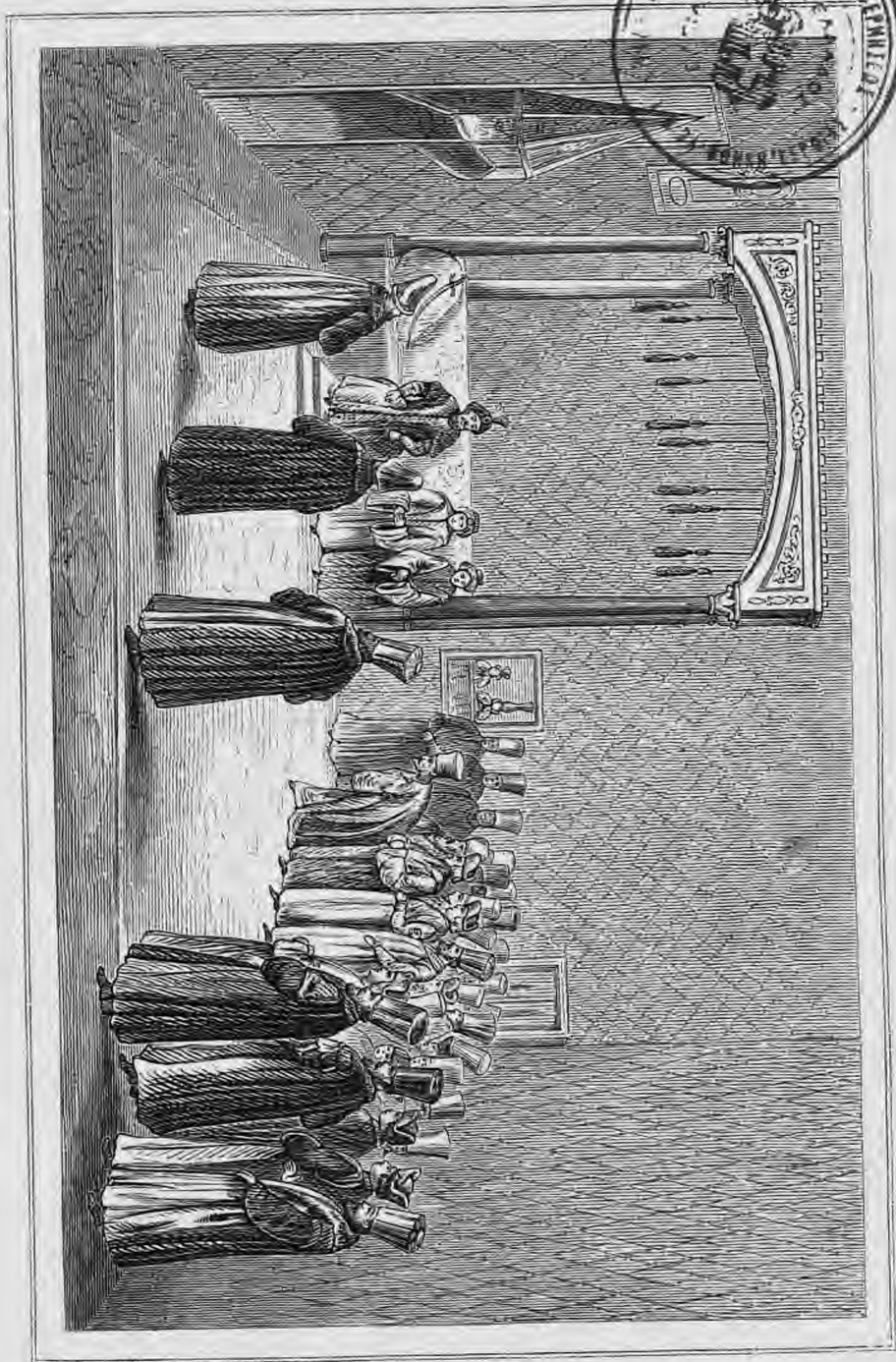

φολάττει καὶ τὰς σφραγίδας τοῦ Κράτους. Ἐστήνοντο μετὰ ταῦτα διάφορα τραπέζια (1), ὃ δὲ πρέσβυς ἐκάθησε μετὰ τοῦ Βεζίρη εἰς τὸ κατὰ μέσης τῆς αἰθούσης· ὁ Γραμματεὺς τῆς πρεσβείας εἰς τὸ ἐξ ἀριστερῶν μετὰ τοῦ Καπετάν-πασσᾶ· οἱ δὲ λοιποὶ τῆς συνοδίας εἰς τὰ ἄλλα τρία, ὧν ἐστιάτορες ἦσαν ὁ Δεφτερδάρης, ὁ Νισσαντζής κλπ. Ὁ δὲ Γενιτσάρ-ἀγᾶς καὶ οἱ Καπουτζή-μπασιδες εἰσιτῶντο εἰς τὴν θύραν τοῦ Κουμπέ, ὃς τις ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐγεμίσθη μαγείρων, φερόντων ἀνὰ ἓν εἶδος τῶν φαγητῶν, ἀριθμουμένων συνήθως εἰς τεσσαράκοντα, τῶν ὁποίων ἕκαστον ἅμα παρατιθέμενον ἀπεφέρετο, ὥστε τὸ ὅλον γεῦμα μόλις διήρκει δέκα--δεκαπέντε λεπτά. Ἀπεγύετο δὲ αὐτῶν, κατὰ τὸ Ἀσιατικὸν ἔθος, πρῶτος ὁ ἐστιάτωρ. Περὶ δὲ τὸ τέλος τῆς ἐστιάσεως εἰσῆγετο ἐν εἵδει πομπῆς ἐντὸς ἀργυροῦ σκεύους (διότι ὑπετίθετο λείψανον τῆς τραπέζης αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου) τὸ Χόσσ-ἄμπ (2), καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀπερρόφουν διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ κοχλιαρίων πάντες κατὰ σειράν. Συγχρόνως δὲ ἐφιλεύοντο ἀναλόγως καὶ οἱ ἔξω ἐν τῇ Αὐλῇ περιμένοντες συνοδῖται τοῦ πρέσβους, διανεμομένου ἀφθόνως εἰς αὐτοὺς πιλαφίου. Ἐνίστε δὲ ὁ Σουλτάνος ἐθεᾶτο, ἀόρατος ὑπὲρ τὸ παράθυρον τοῦ Ἀρζ-ὀδασῆ, ἐσθίοντα τὸν πρέσβυν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, διὰ τοὺς Εὐρωπαίους, τὸ γεῦμα τοῦτο, δι' ἑλλειψιν πειρουνίων, ὁμοιάζε τὸ γεῦμα τῆς ἀλώπεκος καὶ τοῦ πελαργοῦ τοῦ μύθου· ἀλλὰ τοῦτο δι' αὐτοὺς, ἀπαρεσχομένους ἄλλως τε εἰς τὴν Τουρκικὴν μαγειρικὴν, ἦν τὸ ὀλιγώτερον δυσάρεστον· καθότι τοὺς περιέμενον κατόπιν ἄλλαι δοκιμασίαι πολὺ πληκτικώτεραι. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπαρθῶσιν αἱ τράπεζαι, καὶ καπνισθῇ δι' ἀγαλόχου καὶ ἀμβάρεως ἡ αἴθουσα, ἐξήρχετο ὁ Βεζίρης, παρακολουθούμενος ὑπὸ τοῦ πρέσβους, καὶ ἔξωθεν τῆς Πύλης τῆς Εὐτυχίας, ὑπὸ τὰς στοὰς τὰς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν αὐτῆς παρεκτεινομένης, αὐτὸν μὲν ἐνέδουν γούναν, τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν καθβάδια, καὶ ἀφ' οὗ προσεφέρετο ὁ καχβές, καὶ ἀφωπλίζοντο πάντες (3), ὁ μὲν Βεζίρης προσχώρει πεζὸς, ὑποκρατούμενος ὑπὸ τὰς μασχάλας, προπορευομένων τῶν προῤῥηθέντων δύο ῥάβδοφόρων ἀξιωματικῶν καὶ ἐπομένου τοῦ Καπετάν-πασσᾶ· μετ' ὀλίγον δὲ εἰσῆγετο καὶ ὁ πρέσβυς μετὰ μόνων τῶν προσδιωρισμένων ἵνα ἐμφανισθῶσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Σουλτάνον. Εἰς δὲ τὰ πρόθυρα τοῦ ἀδύτου τούτου λό-

(1) Εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ πρέσβους τῆς Γαλλίας Marquis de Feriol, τὴν ὁποίαν περιγράφει λεπτομερῶς ὁ Τournеφόρτιος ἐν τῷ Α' Τόμῳ τῆς Περιηγήσεώς του, σελ. 531 κ. ε., ἐστήθησαν πέντε τοιαῦται τράπεζαι. Ἴδε τὴν πρακτικὴν εἰκόνα. (2) Παρβλ. τούτοις τὴν ἐν σελ. 158. (3) Ἴδε περὶ τοῦ ἀφωπλισμοῦ τούτου περιεργωτάτην σκηνὴν, λαβοῦσαν χώραν ἐν τῇ κατὰ τὰ 1699 παρουσιάσει τοῦ Μαρκίωνος De Feriol, ἐν τῷ Β' Τόμῳ τῆς Περιηγήσεως τοῦ Τournеφόρτου περὶ τὸ τέλος.

χος τις Καπουτζήδων καὶ Ἀκ-ἀγάδων (λευκῶν εὐνούχων) προσηρτῶντο ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν τοῦ πρέσβεως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ τοὺς ἔφερον κρατοῦντες αὐτοὺς ὡς καταδίκους σφιγκτότατα ὑπὸ τὰς μασχάλας. Τὰ δὲ δῶρα προηγούντο κρατούμενα ὑπὸ τῶν εὐνούχων. Οἱ δὲ ὑπηρετοὶ τοῦ Σαραγίου ἐν στολῇ ἦσαν παρατεταγμένοι στοιχηδὸν ἐκατέρωθεν ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς πύλης τῆς αἰθούσης τοῦ θρόνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ἔχοντος σχῆμα στοιβάδος (σοφᾶ) λαμπρότατα ἐστρωμένης καὶ στεγαζομένης ὑπὸ μεγαλοπρεπεστάτου ὀρόφου κτλ. (1), ἐκάθητο ὁ Σουλτάνος. Ἐκατέρωθεν δὲ ἔκειντο, ἔνθεν μὲν, ἀντὶ σκήπτρου, ἡ σπάθη 'του· ἐτέρωθεν δὲ, ἀντὶ διαδημάτων, δύο καθούκια, εἰκονίζοντα τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Ὁ δὲ Βεζίρης ἵστατο ἐκ δεξιῶν συνεσταλμένος μετ' ἄκρου σέβας, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Καπετάν-πασσᾶς, καὶ κατόπιν ὁ ἀρχαιότερος (Μίρι-ἀλέμ) τῶν Καπουτζημπασήδων, καὶ ὁ ἀρχηγὸς (Καποῦ-ἀγᾶς) τῶν λευκῶν εὐνούχων. Σωρὸς δὲ πολυτελῶν ἐπίπλων, ἐστοιβασμένων ἀπειροκάλως, διεκόσμου τὸ ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἀμυδρῶς φωτιζομένης δι' ὑελίων χρωματισμένων. Πλησίον δὲ τοῦ θρόνου διεκρίνετο ὀλόχρυσός τις ἐστία (θερμάστρα), καὶ ἐν τῇ μέσῳ ἀνεπήδα ἐντὸς μεγάλης μαρμαρίνης φιάλης κελαρύζον ἀπὸ σίφωνος τὸ ὕδωρ. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ πρέσβυς παρουσίαζε τὰ ἐγγραφά 'του, καταντῶντα ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα ἀπὸ τοῦ Καποῦ - ἀγᾶ μέχρι τοῦ Βεζίρη, προσεφώνει, κατὰ τὴν αὐτοῦ διάλεκτον, τὸν Σουλτάνον, τὴν δὲ προσφώνησιν μεταφράζων ἐπανελάμβανε μετὰ τρομώδους φωνῆς ὁ Μ. Διερμηνεὺς (2). Ὁ δὲ Σουλτάνος διέμενε συνήθως ἀκίνητος καὶ ἄφωνος, διότι οἱ θεοὶ οὔτε κινοῦνται οὔτε λαλοῦσιν, ἀρκεῖ ὅτι φαίνονται μόνον εἰς τοὺς θνητούς· ἐρμηνεὺς ὅμως τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν βουλῶν τοῦ κυρίου 'του ὁ Βεζίρης, ἀπεκρίνετο ἀντ' αὐτοῦ, ἀπαράλλακτα καθὼς συνειθίζον καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες. »Δι' αὐτοῦ δὲ οὐδέν μοι ἐλάλησε, λέγει ὁ Λουτ-» πρᾶνδος (3)· διότι, καὶ ἤθελεν, οὐκ ἦν εὐπρεπὲς διὰ τὴν ἀπόστασιν, ἀλλὰ διὰ τοῦ Λογοθέτου ἠρώτησε περὶ τῆς ζωῆς καὶ ὑγείας τοῦ Βεραγγέρου κτλ.» Εἰς ἐκτάκτους ὅμως περιστάσεις, ἡ ὅταν ὁ πρέσβυς διεκρίνετο ἀτομικῶς, ὁ Σουλτάνος ἀπετείνετο λαλῶν ὀλίγας τινὰς λέξεις καὶ πρὸς αὐτὸν ἀμέσως, καὶ διηγεῖται ὁ Βουσβέκ, πρέσβυς τοῦ Βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Φερδινάνδου τοῦ Α' πρὸς Σουλεϊμάν τὸν Μέγαν, ὅτι, ὅτε παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1554, διατρίβοντα ἐν Ἀμασειᾷ, καὶ τοῦ ἐφίλησε τὴν χεῖρα, ὁ Σουλτάνος, ἀποπέμπων αὐτὸν, ἀφ

(1) Ἴδε σελ. 462 τοῦ Α' Μέρους. (2) Ἴδε σελ. 24. (3) Histor. VI, 2, p. 470

Εμφάνις πρέσβως ἐρωπαίου εἰς τὸν Σουλτάνον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὗ ἡκρόασθη τὰ τῆς ἀποστολῆς 'του, εἶπε: »Γχιουζέλ, Γχιουζέλ!« Ἀπὸ σημείου δὲ τινος προσυντεθειμένου εἰδοποιούμενος ὁ πρέσβυς, προσεκύνει ἐδαφιαίως, καὶ ἐξήρχετο ὀπισθοδρομῶν ἄχρι τῆς εἰσόδου, ἀπ' ἐναντίας δηλαδὴ τοῦ παρουσιασθέντος εἰς Βασιλεῖον τὸν Β' πρέσβεως τοῦ Κχαλίφου (Ἐμίρη) τοῦ Βαγδατίου, τὸν ὁποῖον ἵνα ὑποχρεώσῃ οὗτος 'να κύψῃ ἐμβαίνων, εἶχε διατάξῃ 'να χαμηλώσῃ τὸ ἀνώφλιον τῆς εἰσόδου. Ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαι τοῦ Πρέσβεως 'δὲν ἐτελείωνον τόσον εὐκολα· διότι, φθάσας εἰς τὴν εἰσόδον τῆς πρώτης αὐλῆς, ἦτον ὑπόχρεως, πρὶν ἀναβῆναι τὸν ἵππον 'του, 'να σταθῇ οὐκ ὀλίγην ὥραν, ἀδιάφορον ἐὰν ἦτον ἥλιος ἢ βροχὴ, μέχρις οὗ διέλθωσιν ἐμπροσθέν 'του ὁ Βεζίρης μεθ' ὅλων τῶν Ὑπουργῶν.

Ἀπαράλλαχτα περιγράφει καὶ ὁ Πορφυρογέννητος τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Μαγίστρου καὶ ἄρχοντος τοῦ Ταρῶ (Δάρας). »Καὶ δὴ, τούτου εἰσελθόντος, ὑπὸ τοῦ Κατεπάνω τῶν βασιλικῶν κρατουμένου καὶ τοῦ Λογοθέτου τοῦ Δρόμου, καὶ πεσόντος καὶ προσκυνήσαντος τὸν Αὐτοκράτορα, φέρουσιν αὐτὸν ὡς ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, καὶ ὑπὸ τοῦ Λογοθέτου ἐρωτώμενος τὰς συνήθεις ἐρωτήσεις, εἰσάγει ὁ Πρωτονοτάριος τοῦ Δρόμου τὸ τούτου κανίσκιον. Καὶ δὴ, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κανισκίου, πάλιν ἐπὶ γῆν πεσὼν καὶ προσκυνήσας ἐξέρχεται. Τὰς συνήθεις δὲ ταύτας ἐρωτήσεις ἐφρόντισε 'να διασώσῃ ὁ ἀγαθὸς οὗτος αὐτοκράτωρ, διηγούμενος τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἀπὸ Βουλγαρίας σπελλομένων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα πρέσβεων. » Πῶς ἔχει ὁ θεοστεφὴς βασιλεὺς, ὁ πνευματικὸς πάππος τοῦ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας; Πῶς ἔχει ἡ Αὐγούστα καὶ δέσποινα; Πῶς ἔχουσιν οἱ βασιλεῖς οἱ υἱοὶ τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; Πῶς ἔχει ὁ ἀγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης; Πῶς ἔχουσιν οἱ δύο Μάγιστροι; Πῶς ἔχει ἡ Σύγκλητος σύμπασα; Πῶς ἔχουσιν οἱ Λογοθέται; » Τότε ἡρώτα αὐτοὺς ὁ Λογοθέτης: »Πῶς ἔχει ὁ πνευματικὸς ἐγγονος τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ Ἀγίου, ὁ ἐκ Θεοῦ ἄρχων Βουλγαρίας; Πῶς ἔχει ἡ ἐκ Θεοῦ ἀρχόντισσα; Πῶς ἔχουσιν ὁ Κ. καὶ Β., οἱ υἱοὶ τοῦ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; Πῶς ἔχουσιν οἱ ἐξ Βολιάδες οἱ μεγάλοι; Πῶς ἔχουσι καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔσω καὶ ἔξω Βολιάδες; Πῶς ἔχουσι τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ;» (Κωνστ. Πορφ. β', 47).

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν πραελεύσει.

Εἶδομεν τὸν Αὐτοκράτορα ἐντὸς τοῦ Παλατίου 'του διορίζοντα ἄρχοντας, ὑποδεχόμενον πρέσβεις, ποιῶντα Σιλέντιον, ἐσπώμενον δημό-

σία, άνευφημούμενον, θεοποιούμενον, θωπευόμενον. Ἰδωμεν νῦν αὐτὸν καὶ προερχόμενον, ποτὲ μὲν άνευ πομπῆς, ἢ χάριν κυνηγεσίου, ἢ πρὸς μετοικεσίαν, ἢ πρὸς περιδιάβασιν· ποτὲ δὲ μετὰ παρατάξεως καὶ ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ λαμπρότητι καὶ μεγαλειότητι, εἴτε ὅπως ἀπέλθῃ εἰς τὸν ναόν, εἴτε ὅπως ποιήσῃ ἵππικόν (ἵπποδρόμιον), εἴτε καὶ ὅπως ἐκστρατεύσῃ.

Εἶνε ἡ δευτέρα τῆς Διακαινησίμου, καθ' ἣν ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπάγει, κατὰ τὸν τύπον, ἵνα ἐκκλησιασθῇ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ οἱ Πραιπόσιτοι, λαβόντες, ὡς ἔθος, ἀπὸ τῆς προτεραίας τὰς περὶ τούτου διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐμήνυσαν ἤδη τοῖς δύο δημάρχους καὶ τῷ Ὑπάρχῳ, ἵνα καθαρίσωσιν ἐγκαίρως καὶ σαρώσωσι τὰς ὁδοὺς, καὶ κατακοσμήσωσιν αὐτάς » διὰ τοῦ πυξίνου πρίσματος καὶ τοῖς ἐκ κισσοῦ καὶ δάφνης, » μυρρίνης τε καὶ δενδρολιθάνου κλάδοις καὶ ἄλλοις εὐώδεσι καὶ ποικίλοις » ἄνθεσιν, ὅσα ἔφερεν ὁ καιρός (1). « ἑτέρωθεν δὲ τῆς ὁδοῦ, ἀπὸ τῶν οἰκιῶν καὶ ἐργαστηρίων » πολυτελεῖ ὑφάσματα περιπετάννυνται καὶ σκεύη » χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ὑπεραιωροῦνται. «

Καὶ ἰδοὺ ἡτοιμάσθη τὸ ὁψίκιον (2), παρετάχθησαν τὰ διάφορα στρατιωτικά σώματα, τὰ πιλατίκια (3) καὶ τὰ βάνδα (4) αὐτῶν κυματίζουσιν ὑψωμένα. Ὁ δὲ Κόμης τοῦ ὁψικίου περιτρέχει τὰς τάξεις, ὅπως πληροφορηθῇ ὅτι τὰ πάντα ἔχουσιν ὡς δεῖ. Ἀμα δὲ ἀκουσθῇ ἡ φωνὴ *in ansfer*, καὶ μετ' ὀλίγον *Paratus*, τὰς ὁποίας διεβίβαζον ἔσωθεν οἱ Σιλεντιάριοι, προσάγεται παρὰ τὸν βατῆρα ὁ ἵππος, » παρὰ τοῦ

(1) Κωνστ. Πορφυρογέν. (2) *Obsecium*, ἡ παρακολουθοῦσα τιμῆς χάριν συνοδία (θεραπεία, ὑπηρεσία), ἐν γένει προπομπή (ἀλαΐ), ὅθεν ὁ «Κόμης τοῦ βασιλικοῦ ὀψικίου,» τὸν ὁποῖον ἀναφέρουσι τὰ Συνοδικὰ πρακτικά, ὀνομάζεται ἐν τῇ Ἐπιστολῇ Γρηγορίου τοῦ Α' «Κόμης τῆς Πομπῆς. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ῥῆμα ὁψικεύειν, ὅθεν ὁ Πατριάρχης, ἀνχωρῶν ἐκ τοῦ Παλατίου, «ὡς » ὑπατικός ὠψικεύετο,» κατὰ τὸν Θεοφάνην. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πρὸς τὰς πομπὰς χρησιμεύοντες στρατιῶται ἦσαν συνήθως τετοποθετημένοι, πρὸς εὐκολίαν τῆς μεταβάσεως, ἐν τῇ Βιβλίᾳ, ὠνομάζετο καὶ ἡ ἐπαρχία αὕτη Ὁψίκιον. ὅθεν αἱ παρὰ τῷ Θεοφάνει φράσεις: «Ἠγάγετο κόρην » ἐκ τοῦ Ὁψικίου» Περιενόσκει τὸ Ὁψίκιον» Ἐν ταῖς τοῦ Ὁψικίου κτήμασιν αὐτοῦ κτλ.

(3) Τὰ ἄλλως λεγόμενα σκῆπτρα, ἦσαν δὲ κυρίως τὰ δόρατα τῶν στρατιωτικῶν σημαίων (βάνδων), τὰ ὁποῖα ἐκλίνοντο (ἐπιπτον), καθὼς συνεθίζεται καὶ τῶρα, οὐ μόνον διερχομένου ἡ προκύπτοντος τοῦ Αὐτοκράτορος ἢ τῆς Αὐτοκρατορίσεως, ἀλλὰ καὶ εἰσοδευομένων τῶν ἁγίων δώρων κτλ. γράφονται δὲ καὶ ἀπὲλ ατῖκια· ἐν δὲ Βασιλείῳ τῷ νεωτέρῳ καὶ ἱππηλατῖκα, ὁπόθεν ὁ Δουκάγγελος πιθανολογεῖ καὶ τὴν ἐτυμολογίαν αὐτῶν. Τὰ Γλωσσάρια τὰ ἐξηγοῦσι Κορύνας.

(4) Οὐ μόνον αἱ σημαῖαι, ἀλλὰ συνεκδοχικῶς καὶ τὸ παρακολουθοῦν τὴν σημαίαν σῶμα δόκληρον, καὶ ὅλη αὐτοῦ ἡ ἀποσκευή, καὶ τὸ μέρος ἀκόμην ἔπου αὕτη ἀπετίθετο, ὅθεν, πρὸ πολλοῦ θέντος ποτὲ τοῦ Ἰπποδρόμου, «ἐκὰς καὶ τὸ βάνδον τῶν Βενέτων.»

» Πρωτοστράτωρος ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ ἐλχυσθεὶς, « Ἄραψ τὸ γένος, λευκὸς τὴν χροιάν, γοργούμενος, ἐριαύχην, ἐστρωμένος ἀλουργῶ μαργαροκεντήτῳ ἐφ' ἐστρίδι καὶ χρυσοῖς διαλίθοις φαλάροις, » ἐν δὲ τῇ οὐρᾷ αὐτοῦ ἀπο-
» κρέμονται πέτασοι πρᾶνδοι. » ὁ λαλῶν εἶνε ὁ Κωδινός, τοῦ ὁποίου, ὑποτίθεται ὅτι, ἐννοεῖ πλέον τὴν γλῶσσαν ὁ ἀναγνώστης.

Ἄλλ' ἰδοὺ προβαίνει ὁ Αὐτοκράτωρ, » περιβεβλημένος κολόβιον τρι-
» βλάτιον χρυσοσωληνοκέντητον, διὰ λίθων καὶ μαργάρων ἡμφιεσμένον, ὃ
» καὶ βότρυς καλεῖται, καὶ σπαθίον ὁμοίως χρυσοῦν, διὰ λίθων καὶ μαρ-
» γάρων ἡμφιεσμένον, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς προτίθεται τὴν τόγα, ἥγουν
» τὴν τιάραν, « καὶ εὐθὺς πίπτουσι τὰ σκῆπτρα, οἱ ἀνακαρισταὶ κρούουσι
τὰ ἀνάκαρα (1), οἱ βοῦκινάτορες τὰς σάλπιγγας αὐτῶν, αἱ ὁ-
ποῖαι εἶχον ἄλλο σχῆμα παρὰ τὰς συνήθεις (2), οἱ δὲ Βάραγγοι ἀνυψοῦσι
μετὰ κρότου ἐπὶ τῶν ὤμων τοὺς πελέκεις αὐτῶν, καθὼς καὶ οἱ Τσάκωνες
τὰ ἀπελατίκιά των. » Τοῦ δὲ βασιλέως τὸν ἵππον ἀναβαίνοντος, οὐδεὶς
» ἕτερος τὴν σκάλαν κατέχει, εἰμὴ μόνος ὁ Πρωτοκυνηγός. « Προπορεύ-
ονται δὲ αὐτοῦ ὁ τῶν Σκουταρίων ἀρχηγὸς φέρων τὸν αὐτοκρατορι-
κὸν θυρεὸν (3), καὶ ὁ Τσαγγᾶς κρατῶν τὸ Διβέλιον (4), τὰ ὁποῖα
πάντοτε προηγούντο τοῦ Αὐτοκράτορος, περὶ αὐτὸν δὲ οἱ Ῥομφαιο-
κράτορες, » κατέχοντες τὰς ἐξ ἔθους παρεπομένας τοῖς βασιλεῦσι καὶ
» παρ' ἐκάτερα τοῦ βασιλικοῦ σώματος στρεφομένας ῥομφαίας (5). « Πα-
ρακολουθοῦσι δὲ, οἷτε ἄρχοντες τοῦ Κουβουκλείου, μάγιστροι, πατρίκιοι,
» καὶ πᾶσα ἡ Σύγκλητος ἐφ' ἵππων ἐστολισμένων ὑπὸ καταφράκτων, ἃ-

(1) Ἰδε σελ. 152. (2) Ἡ κρούσις αὕτη, λέγει ὁ Κωδινός, ἐγίνετο ἵνα, ἀκούοντες τὴν ἔξο-
δὸν τοῦ βασιλέως, ὅσοι ἐκ τοῦ λαοῦ εἶχον ἵνα δώσωσιν ἀναφοράς εἰς αὐτὸν, τρέξωσι περὶ τὴν πύλην·
ἀλλὰ διαστὴν μόνον τὸ πρῶτ', καὶ οὐχὶ καὶ μετὰ τὸ γεῦμα καὶ τὸ ἀπόγευμα, εἰκάζει, λέγει, ἀγνοῶν
τὴν αἰτίαν, ὅτι ἦτον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς συβροῆς τῶν, μεθυσμένων τότε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δη-
μοτῶν. (3) Οἱ Σκουτάριοι ἦσαν οἱ Γαλλιστὶ Ecuyers. Τὸ δὲ σκουτάριον τοῦ Αὐτοκράτορος,
τὸ ὁποῖον, καθὼς καὶ ἡ σπάθη καὶ ἡ λαμπάς, προηγείτο πάντοτε αὐτοῦ, ἦτον κόκκινον ἔχον ἐξέ-
χοντα ἐν τῇ μέσῳ σταυρὸν χρυσοῦν· τὰ δὲ μετὰ τῶν τεσσάρων τοῦ σταυροῦ γωνιῶν κενὰ ἐπλή-
ρουν τέσσαρα Β, χρυσοῦ ἐπίση·, ἐξ ὧν τὰ δύο, τὰ πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος, εἶχον τὰς καμπὰς αὐ-
τῶν νενοῦσας πρὸς τὰ ἔξω, ὥστε ἐφαίνοντο παλίνστροφα. Ἐλέγοντο δὲ καὶ Πυρέκολα
(«Τὸ βασιλικὸν φλάμπουρον, τὸν σταυρὸν μετὰ πυρεκόλων» Νικ. Χων.), διότι εἶχον τὸ σχῆμα
τοῦ χάλυβος τῶν πυροδόλων. Ἐδήλουν δὲ Βασιλεὺς Βασιλέων Βασιλεύων Βασιλεύσει. (4) Ἐν
τῇ εἰκόνι τῆς εἰς Ἱταλίαν ἀποβάσεως τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου, δημοσιευθεῖσης ἐν
κεφαλίδι τινῶν Τόμων τῆς Βυζαντίδος, φαίνεται ἐντὸς τῆς τριήρου, ἧς ἀποβαίνει ὁ Αὐτοκράτωρ,
σημαία τις σταυροφόρος, ἧς προεξέχει ἐπὶ τοῦ δόρατος φανάριον. Ταύτην φρονεῖ ὁ Γκοῦρ εἶναι
τὸ διβέλιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἐτυμολογίαν ἶδε ἐν τῷ IB' κεφαλαίῳ. (5) Ἄν. Κομν. Βιβλ. I'.

» παντες δὲ αὐτῶν ἀπὸ σαγίων ἀληθινῶν. Ἰππεύουσι δὲ ὡσαύτως καὶ οἱ
 » σπαθαροκανδιδάτοι ἅμα τοῖς σπαθαρίοις, ἐφ' ἵππων ἐστολισμένων, ὡς
 » προεῖρηται, περιβεβλημένοι σπαθία, κρατοῦντες σκουτάρια τε καὶ διστρά-
 » λια, οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι φοροῦσι καὶ μανιάκια. Διέρχονται δὲ ἀμφό-
 » τεροι αὐτῶν ἐν τοῖς πλαγίοις τῶν πατρικίων ἐνθεν κἀκεῖσε. Οἱ δὲ σπα-
 » θαροκουβικουλάριοι ἀπὸ καμισίου φοροῦντες τὰ σπαθία, κατέχουσιν ἐν
 » ταῖς χερσὶ διστράλια, καὶ διέρχονται καὶ αὐτοὶ ἔφιπποι πλησίον τῶν ἀρ-
 » χόντων τοῦ Κουβουκλείου ἐνθεν κἀκεῖσε. Ὁ δὲ τῆς Καταστάσεως ἀπὸ
 » σαγίου ἀληθινοῦ διέρχεται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως πεζὸς μετὰ καὶ σι-
 » λεντιαρίων πεζῶν, ὁμοίως καὶ αὐτοὶ ἀπὸ σαγίων ἀληθινῶν, βαστάζοντες
 » καὶ βεργία χρυσᾷ διάλιθα. Ὁ Πρωτοστράτωρ καὶ ὁ Κόμης τοῦ σταύλου
 » ἐνθεν κἀκεῖσε τοῦ βασιλέως, ἀμφοτέρω πεζοί, οἱ δὲ στράτωρες περίε-
 » Κανδιδάτοι δὲ καὶ Σκρίβωνες καὶ Μανδάτορες βασιλικοὶ δηριγεύουσιν ἐμ-
 » προσθεν τοῦ βασιλέως ἡλλαγμένοι πεζοί, κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν, ὁμοί-
 » ως καὶ οἱ Κούρσωρες καὶ Δεκανοί. Δηριγεύουσι δὲ καὶ στράτωρες πεζοί
 » μετὰ σκουταρίων, κατέχοντες ἐν ταῖς χερσὶ κλάδους δαφνῶν. Καὶ οὗτοι
 » μὲν δηριγεύουσιν ἔμπροσθεν· ὀπισθεν δὲ διέρχονται ἔφιπποι πρωτοσπα-
 » θάριοι εὐνούχοι, περιβεβλημένοι σπέκια ἀληθινὰ χρυσόκλαβα καὶ σπαθία,
 » κατέχουσι δὲ καὶ τὰ σπαθοκλάβια αὐτῶν, ἐπικείμενα τοῖς αὐτῶν ὤμοις.
 » Οἱ δὲ ἵπποι αὐτῶν ἐστολισμένοι ἀπὸ καταφράκτων. Πλησίον δὲ τῶν αὐ-
 » τῶν πρωτοσπαθαρίων εὐνούχων ὁ Λογοθέτης τοῦ Δρόμου, περιβεβλημέ-
 » νος σαγίον ἀληθινόν, ἐφ' ἵππου ἐστολισμένου. Ἀπὸ δὲ αὐτῶν πρωτο-
 » σπαθάριοι βαρβάτοι, περιβεβλημένοι σπέκια, κατέχοντες σπαθοκλάβια ἐ-
 » πικείμενα τοῖς ὤμοις αὐτῶν, ὁμοίως καὶ αὐτοὶ ἐφ' ἵππων ἐστολισμένων.
 » Εἴθ' οὕτω Κουβικουλάριοι ἔφιπποι. Ὁ δὲ Δρουγγάριος τῆς Βίγλας καὶ
 » οἱ Μαγγλαβῖται μετὰ τῶν λοιπῶν οἰκειακῶν, τῶν μὴ πεζευόντων, τοπο-
 » τηρητῶν τῶν ταγμάτων καὶ Κομήτων, διέρχονται ἀπὸ διαστήματος, κρα-
 » τοῦντες τὴν τῶν ὀπισθεν προέλευσιν, κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν. Ὅπισθεν
 » δὲ αὐτοῦ ὁ τοποτηρητῆς τοῦ ἀριθμοῦ, κρατῶν τὰ πλήθη τῶν λαῶν, πρὸς
 » τὸ μὴ συγχυθῆναι αὐτοὺς ἐν τῇ προελεύσει. Δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν
 » προειρημένων πάντων ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται διὰ τῆς Χαλκῆς, καὶ, διερχό-
 » μενος διὰ τοῦ Ζευξίππου καὶ τοῦ πλακωτοῦ Μιλίου καὶ τοῦ Φόρου καὶ
 » τῶν Ἀρτοπωλείων καὶ τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Φιλαδελφίου καὶ τῶν Ὀλυμ-
 » πίου καὶ τοῦ Ἀγίου Χριστοφόρου καὶ τῶν μαρμαρίνων Λεόντων (1), φθάνει τέλος εἰς τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους.

(1) Περιέργον ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο μέρος ἡ διατεμηθεῖσα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὀκτάγωνος πλατεῖα

Ἐς ἀφήσωμεν ἐν τούτοις τὴν Α. Α. Μ. ἐντὸς τοῦ ναοῦ, καὶ ἃς ἴδωμεν τί σημειώνει εἰς τὸ σημειωματάριον αὐτοῦ, ἱστάμενος κατὰ μέρος, ἰσχνός τις καὶ κάτωχρος πρεσβύτης, εὐρωπαϊκὰ ἐνδυμένος, καὶ ἐν σχήματι ἱερέως, ὑπομειδιῶν μεταξὺ καὶ σείων τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐὰν μυκτηρίζῃ τὰ βλεπόμενα; Ἐς προσέλθωμεν, ἵσως παρακούσωμέν τι τῶν λεγομένων· διότι φαίνεται προσλαλῶν συγχρόνως τῶν περιισταμένων τιτὶ, καὶ λαμβάνων πληροφορίαν. ὦ! ὁ γέρων εἶνε γνώριμος ἡμῖν ἤδη, διότι καὶ ἄλλοτε πολλάκις τὸν ἠκούσαμεν ἐπικρίνοντα τὰ ἡμέτερα καὶ μετὰ πολλῆς μάλιστα τῆς ἐλευθεροστομίας. Καὶ τῶρα δὲ φαίνεται πρόθυμος ἵνα δανείσῃ ἡμῖν τὸ χειρόγραφόν του. Ἴδου τί ἀναγινώσκομεν· » Συναγαγόντες ὄχλον ἀγοραίων » καὶ ἀγενῶν ἀνδραρίων, ἐτοποθέτησαν αὐτοὺς δίκην τοίχου, ἀνυποδότηους » τοὺς πλείστους, ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἄχρι τοῦ » παλατίου, κράνεσι λεπτοῖς τισι καὶ δορατίοις ἀδρανέσι κεκοσμημένους. » Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, οἱ διὰ τοῦ γυμνόποδος τούτου συρ- » φετοῦ διερχόμενοι, χιτῶνάς τινας παμπαλαίους καὶ διεῤῥωγότας περιε- » βέβληντο, ὧν πολὺ εὐπρεπέστερα ἦσαν πάντως τὰ καθημερινὰ αὐτῶν » ἐνδύματα. Οὐδεὶς γὰρ ἦν αὐτῶν, οὗ ὁ πρόπαππος καινουργῇ τὴν στο- » λὴν ταύτην ἔσχε. Χρυσῷ δὲ ἢ λίθοις οὐδεὶς ἐκεκόσμητο, εἰμὴ μόνος » αὐτός (1)· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ στολὴ αὐτοῦ αὕτη ἀνῆκεν εἰς προγενεστέρους » Αὐτοκράτορας, ὑψηλοτέρους ἑαυτοῦ τὸ ἀνάστημα, ἀσχημότερος ἑαυτοῦ » ἐφαίνετο. Νῆ τὴν σωτηρίαν σου, πολυτιμότεραν ἐμοὶ τῆς ἐμῆς, μία μό- » νη στολὴ τῶν Ὑμετέρων ἀρχόντων βαρυτιμότερα ἐστὶν ἑκατὸν καὶ ἐπέ- » κεινα τῶν στολῶν αὐτῶν. Εἰς τὴν προέλευσιν ταύτην προσκληθεὶς χά- » γῳ, ἐτοποθετήθην ἐν τῷ μετεωροτέρῳ τοῦ ναοῦ παρὰ τοὺς ψάλτας κτλ. »

Τὴν εἰς τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους ταύτην πρόοδον, ἣτις ἐγίνετο ἐνίστε τῇ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ, τῇ ἄλλως λεγομένῃ Νέᾳ Κυριακῇ, αἱ Αὐτοκρα-

διὰ μαρμαρίνων ὡσαύτως κεκόσμηται λεόντων. ; Ἐγένετο ἄρα γε κατὰ σύμπτωσιν, ἢ ἐσώζετο παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς ἡ μνήμη τῶν πάλαι ποτε ἐστημένων αὐτοῦ λεόντων ; ἄξιον ἐρεῦνης καὶ γόνιμον σκέψεων ἀντικείμενον (1) Ὁ Λαυϊτπράνδος (διότι ὁ ἀναγνώστης ἐνόησε πάντως ὅτι αὐτοῦ τὴν ἔκθεσιν μεταφράζομεν), ἐκδικούμενος τὸν Αὐτοκράτορα Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν, διότι εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ εἰς ΚΠ. πρεσβεῖαν ὅδεν ἔτυχε τῆς ὑποδοχῆς, ἣν αὐτὸς ἡξίου, περιγράφει τὰ κατὰ τὴν Αὐλὴν τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἀτομικῶς τὰ κατ' αὐτὸν τὸν Φωκᾶν ἐπὶ τὸ φορτικώτερον καὶ γελοιωδέστερον, θέλων προσεῖτι τὸ μὲν ἵνα τέρψῃ τὸ δὲ καὶ ἵνα ἐρεθίσῃ τὸν Αὐτοκράτορα Ὁθωμανὰ πρὸς ὃν ἐπέστελλεν. Ἀλλὰ, καὶ τοὶ πολλὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων ὑπεργορεύθησαν ὑπὸ πάθος, φαίνονται ἀφ' ἑτέρου καὶ πιθανὰ οὐκ ὀλίγα, » διὰ τὸ πρὸς πάντας αὐτοῦ (τοῦ Φωκᾶ) μικρολόγον » καὶ ἀφιλότιμον, » καθὼς λέγει ὁ Γλυκᾶς. Ἴδε καὶ τὰ Προλεγόμενα τοῦ Α' Μέρους.

τόρισσαι ἐξετέλουν ἀπερχόμεναι ἐπ' ὀχήματος, καθὼς καὶ πᾶσαν ἄλλην τοιαύτην πομπικὴν προέλευσιν. Ὅθεν Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία, μείνασα, μετὰ θάνατον τοῦ Λέοντος, ἐπίτροπος τοῦ δυστυχοῦς υἱοῦ τῆς, » δέλης προήλ-
 » θε, λέγει ὁ Θεοφάνης, ἐν ὀχήματι χρυσῷ, ἐποχουμένη τέσσαρσιν ἑπ-
 » ποῖς λευκοῖς, κρατουμένη ὑπὸ τεσσάρων Πατρικίων, ῥίψασα ὑπατεῖαν
 » ἐν τῇ Μέσῃ πολλήν. « Τὰ σκορπιζόμενα ταῦτα χρήματα ἐνεδέοντο ἐν-
 τὸς τμημάτων ὁθόνης, καὶ τὰ δέματα ταῦτα, οἱ ἀπόδεσμοι, καθὼς τοὺς ὀ-
 νομάζει ὁ Καντακουζηνός, ὠνομάζοντο ἐπικόμβια (τσεκὶν, ἴσως ἐκ
 τοῦ sequi, τὰ ὠνομάζουσιν οἱ Ὀθωμανοί, οἱ ὅποιοι ἐπίσης ἐσκόρπιζον οὐκ
 ὀλίγα). Περιεῖχον δὲ συνήθως τρεῖς χρυσοὺς, τρεῖς δραχμάς καὶ τρεῖς ὀ-
 βολοὺς (40—50 περίπου Γαλλικὰ φράγκα). Ἐν ταῖς στέψεσιν ἰδίως τῶν
 Αὐτοκρατόρων ἐσκορπίζοντο, καθὼς θέλομεν ἰδεῖ, δεκακισχίλια τοιαῦτα.
 Τοῦτο ὁμως ἐξήρτητο ἀπὸ τῆς θελήσεως καὶ μεγαλοδωρίας τοῦ Αὐτο-
 κράτορος. Ἐσκόρπιζε δὲ καὶ ὁ Πατριάρχης εἰς τὸν λαὸν ἐπικόμβια, ὅταν
 ἢ Σακέλλα αὐτοῦ ἐπῆρκει πρὸς τοιαύτην δαπάνην. Ἐφ' ἄρματος εἰς-
 ἤλαυνον ἑποχοὶ καὶ οἱ Αὐτοκράτορες, ἀλλὰ μόνον ὁσάκις κατῆγον θρίαμ-
 βον, καὶ τοιαύτης πομπῆς θέλομεν ἐκθέσει μετ' ὀλίγον περιγραφὴν, ἀφ' οὗ
 σημειώσωμεν ἤδη ὅτι, τῇ μὲν ἱεῶς Αὐγούστου καὶ τῇ γ' Νοεμβρίου ὁ αὐ-
 τοκράτωρ ἀπῆρχετο εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν καὶ ἔκρουε τοῦ ἐσπερινοῦ, μετὰ
 δὲ τὴν ἀπόλυσιν ἀνῆρχετο εἰς τὸ κελλὶον τοῦ Πατριάρχου, καὶ διενυκτέ-
 ρευεν ἀναπαυόμενος ἐκεῖ· τῇ δὲ ἐπαύριον, κατὰ τὸν τῆς θείας λειτουργίας
 καιρὸν, κατήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἀπῆρχετο.

Τῇ δὲ Κυριακῇ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀπῆρχετο μὲν ἐπίσης εἰς τὴν Ἀγίαν
 Σοφίαν καὶ ἤκροατο ὁρθοῖος τοῦ Συνοδικοῦ· ἀλλὰ, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, ἀ-
 νῆρχετο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ εἰστιᾶτο ἐκεῖ. » Ἐν τῷ λαμπροτάτῳ καὶ
 » μεγάλῳ Πατριαρχικῷ σεκρέτῳ, « κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον (1), τὸ
 ὅποιον ἄλλοι ὠνομάζετο Μητατώριον, διορθωθὲν παρὰ τοῦ Ἀετίου (2) εἰς
 Μηνσατώριον. Ὁμοίως δὲ προσεκαλεῖτο » εἰς τὸ πατριαρχικὸν κλητῶ-
 » ριον « καὶ τῇ δ' τῆς Τυροφάγου, ὅτε ἀνεγινώσκετο ἐπὶ τραπέζης ὑπὸ
 τοῦ Πρωτονοταρίου τοῦ Πατριάρχου καὶ λόγος ἀρμόζων περὶ νηστείας.
 Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ λόγου καὶ τὴν εἴσοδον τῶν πυρεφητῶν ζω-
 μῶν, εἰσερχόμενοι οἱ ψάλται, προσῆδον ἱερὸν ὕμνον κατὰ τύπον. Οἱ δὲ περὶ
 αὐτὸν ἄρχοντες ἐκηροδοτοῦντο ἐκ τοῦ Οἰκονομείου τοῦ Πατριαρχείου. » Ἐπὶ
 » δὲ τοῦ Κυρίου Θεοφυλάκτου καὶ θυμιάματα εὖοςμα ἐλάμβανον. Ἀλλ'
 » οὖν καὶ δούλικιον ἐποίει ὁ Κύριος Θεοφύλακτος ὁ Πατριάρχης ἐπὶ τὸ μέ-

(1) Βιβλ. Α', 48.

(2) Ἰδὲ σελ. 493, 494 τοῦ Α' Μέρους.

» ρος τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἀγίου Θεοφυλάκτου (1). « ὁ ἐστὶ προσέφερες γλυκύσματα (» ἔβγαλλε γλυκόν, « καθὼς λέγομεν τῶρα). Καὶ σημειωτέον ὅτι ὁ φιλόκαλος Πατριάρχης οὗτος ἦτον βασιλόπαις. Ἀλλὰ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἔδεν ἀπελείπετο κατὰ τὴν μεγαλοδωρίαν διότι, εἰς τὸν ἐσπερινὸν τῆς Ἀναστάσεως (ὅτε καὶ μόνον ἐθυμία ὁ Πατριάρχης τὸν λαόν), ἀπερχόμενος ὡσαύτως εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, καὶ, θυμιῶν τὴν Ἀγίαν τράπεζαν, ἀπέθετεν ἐπ' αὐτῆς καὶ ἑκατὸν λίτρας χρυσοῦ, δωρεὰν διὰ τὸν Κλῆρον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Τὸ ἔθιμον ὁμῶς τοῦτο ἐξέλιπε μετὰ ταῦτα, προσκλιπόντων, ἐννοεῖται, τῶν τοῦ ταμείου πόρων.

Ἐκτὸς δὲ τῶν πομπικῶν καὶ μετὰ παρατάξεως τούτων προελεύσεων τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὰς διαφόρους τῆς πόλεως Ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια κατὰ διαφόρους τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑορτὰς, παρηκολούθει ἔστιν ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ τότε πεζὸς καὶ χωρὶς ἐπιδείξεως, καὶ τὰς γινομένας εἴτε πρὸς ἐξίλασμον θεομηνίας, εἴτε καὶ χαριστηρίους, λιτανείας. » Ἐν ταῖς συνάξεσι δὲ καὶ ἐν ταῖς λιταῖς ταύταις παρείπετο καὶ ὁ Ἐπαρχος τῆς πόλεως. Τοῦτο δὲ τὸ ἔθος ἐπεκράτησε, λέγει ὁ Θεοφάνης, ἀπὸ τῶν 499, ὅτε, διὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων στάσιν, ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, φοβηθεὶς, διέταξε ἵνα παρακολουθῇ τὰς λιτανείας καὶ ὁ Ἐπαρχος.

Μία τοιαύτη λιτανεία ἐτελεῖτο κατ' ἔτος, ἐντὸς ὅμως τοῦ Παλατίου, τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων, καθ' ἣν ὁ ἀπὸ τοῦ κελλίου τοῦ βασιλέως ἄχρι τῆς ἐκκλησίας περίπατος ἐδαφνομυρτοστολίζετο. Ἀφ' οὗ ἐψάλλετο δὲ ὁ ὀρθρος ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ βασιλέως, ἀπῆρχετο οὗτος λαμπαδηφορῶν τε καὶ λαμπαδηφορούμενος ἐν παρατάξει διὰ τοῦ περιπάτου τούτου εἰς τὴν ἐκκλησίαν (2), τοῦ Λαμπαδαρίου ψάλλοντος τὸ » Ἐξέλθετε ἔθνη, ἐξέλθετε καὶ λαοὶ κτλ. Προηγείτο δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ, εἶπετο ὁ υἱὸς αὐτοῦ, εἶτα οἱ Δεσπόται, εἶτα ὁ ἀρχιδιάκονος μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, εἶτα ὁ Πατριάρχης ἢ οἱ Πατριάρχαι ἐνδεδυμένοι, εἶτα πέντε ἱερεῖς κρατοῦντες εἰκόνας, καὶ πάλιν ὑπέστρεφον παρομοίως μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὀρθρου. Διότι λειτουργία ἔδεν ἐγίνετο ἐν τῷ Παλατίῳ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, Ἀφ' οὗ δὲ ἔμβαινον ὅλοι εἰς τὸ Παλάτιον, ἐξήρχετο παιδόπουλον καὶ ἤρπαζε κλάδον, καὶ τοῦτο ἦτον σύνημα τῆς διαρπαγῆς τῶν κλάδων ὅλου τοῦ περιπάτου

(1) Κ. Πορφυρογ. Α', 23. (2) Τοῦ Φόρου πάντως, ἢ τῆς Νικοποιοῦ ἢ Ὁδηγητρίας, » ἣν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συσπότηγον, « κατὰ τὸν Χωνειάτην, ὅπου καὶ ἡ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου θαυματουργὸς ἐκείνη εἰκὼν (ἴδε τὸν Γρηγορῶν Βιβλ. Η' καὶ τὸν Παχυμέρ. Βιβλ. Ζ') ἐζωγράριστο.

ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Αὐλῇ στρατιωτῶν, τῶν ὁποίων (λέγει ἀπιθάνως πάνυ ὁ Κορέσιος) ἴσως διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντό τινες καὶ Μυρταῖται.

Ἄλλη τελετὴ κατανυκτικωτέρα ἐτελεῖτο τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ ἐν τῷ Παλατίῳ, ἢ τοῦ Νιπτῆρος, προετοιμαζομένων δώδεκα πτωχῶν, οὓς ἐνέδυσεν ὑποκάμισα, κουρτζουβράκια καὶ παπούτσια. Εἶτα, τοῦ Εὐαγγελίου ἀναγνωσχομένου, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐνέχεεν ὕδωρ εἰς τὴν λεκάνην, ἐνίπτεν ἐκαστοῦ αὐτῶν, προσερχομένου λαμπαδηφόρου, τὸν δεξιὸν πόδα, καί, ἀποσπογγίσας διὰ τῆς κρεμαμένης ἔμπροσθεν αὐτοῦ σινδόνης, ἡσπάζετο αὐτόν. Ἐδίδοντο δὲ ἐκάστῳ αὐτῶν καὶ ἀνὰ τρία χρυσᾶ νομίσματα.

Ταπεινοὶ ὥσαύτως καὶ πενθηφοροῦντες ἐνεφανίζοντο εἰς τὸ δημόσιον οἱ Αὐτοκράτορες καὶ συμφορᾶς τινος κοινῆς συμβάσης, ἢ πένθους ὄντος ἐν τῇ Αὐλῇ, ἢ θέλοντες καὶ ἵνα ἐξιλεώσωσιν ἐνίοτε τὸν δῆμον ἐρεθισμένον. Καὶ τοῦτο φέρει ἡμᾶς φυσικῶς εἰς τὸ ἵνα λαλήσωμεν ἐν γένει περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐπενθηφόρουν ἐν τῇ Αὐλῇ τῶν Γραικορωμαίων.

Τὸ πένθιμον χρῶμα, διὰ μὲν τὸν Αὐτοκράτορα, ἦτον τὸ λευκόν, διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τὸ μέλαν. Ἐπίσης ἐμελανειμόνουν καὶ οἱ Δεσπότες, καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν, πλὴν ὑποδημάτων ὁμῶς καὶ ἐφιππίων. Ἰουστίνος ἐν τούτοις ὁ Α΄, καταχωσθείσης τῷ 549 σεισμῷ τῆς Ἀντιοχείας, ὅτε ἀπώλοντο 250, 000 ἄνθρωποι, » αὕτως ἡλγῆσε τὴν ψυχὴν, λέγει ὁ Θεοφάνης, ὥστε ἐπῆρε τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ τὴν πορφύραν, καὶ ἐπένθησεν ἐν σάκκῳ ἐπὶ ἡμέρας πολλάς. Τῇ δὲ ἑορτῇ προσελθὼν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ κατεδέξατο φορέσαι τὸ στέμμα ἢ τὴν χλαμύδα, ἀλλ' οὕτως λιτῶς προῆλθε, μαντίον πορφυροῦν φορέσας· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ πάντες οἱ Συγκλητικοί, κλαίοντες καὶ πορφυρὰ φοροῦντες. » Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς » σεισμοῦ γεγονότος μεγάλου ἐπὶ ἡμέρας δέκα τῷ λαῷ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, λυπούμενος, προῆλθε χωρὶς στέμματος, εἰς τὰ Γενέθλια καὶ Θεοφάνεια, καὶ τὰ ἐξ ἔθους κλητόρια τοῦ Δωδεκαημέρου οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ τὰς ἐξόδους αὐτῶν δέδωκε τοῖς πτωχοῖς. » Ὁμοίως καὶ ὁ Ἰουλιανὸς » χομιζομένου πρὸς ταφὴν τοῦ Κωνσταντίου, προεπόμπευ » τῆς πομπῆς, τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος τὸ διάδημα, » κατὰ τὸν Φιλοστόργιον (1). Ὁ δὲ Ἀναστάσιος, » στάσεως τοῦ δήμου γενομένης ἐν ΚΠ., διὰ τὴν εἰς τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσθήκην, » ἄνευ στεφάνου πρὸς τὴν ἱπποδρομίαν ἀφίκετο, » λέγων ἑτοιμος εἶναι καὶ τὴν βασιλείαν ἀποθέσθαι κ. λ. π. » Ἀπερ θεασάμενος ὁ δῆμος, μετέθετο, καὶ παρεχάλει τὸν Ἀναστάσιον τὸν στέφανον περιθέσθαι (2). » Ὁ δὲ Ἡράκλειος, στρατεῶν

(1) Ἐκκλησ. Ἱστορ. Βιβλ. Ζ', σ'. (2) Εὐάγγ.

κατὰ Περσῶν, προῆλθεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, μέλανα ὑποδεδεμένους πέδιλα. Ἐν γένει δὲ, πένθους ὄντος ἐν τῇ Αὐλῇ, οὔτε πρόκυψις ἐγένετο, οὔτε τὰ ὄργανα ἔπαιζον.

Ἄλλ' ἄς παιδρύνωμεν τὴν εἰκόνα, καὶ ἀπὸ τῶν πενθίμων καὶ σκυθρωπῶν, ἄς μεταβῶμεν διὰ τοῦ νοός εἰς τὰς λαμπράς ἐκεῖνας ἡμέρας τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας, καθ' ἃς ἡ ΚΠ. ἐλαμπροστολίζετο ἅπασα, διότι ἐμελλε ἵνα ὑποδεχθῇ ἢ τὸν Θεοδοσίον εἰσελαύνοντα τροπαιοῦχον διὰ τῆς χρυσῆς πύλης ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν Γότθων νίκης 'του, ἢ τὸν Βελισάριον θριαμβεύοντα ἀπὸ τῶν Βανδάλων καὶ τῶν Περσῶν, ἢ τὸν Ναρσῆν » πέμποντα εἰς » ΚΠ. ἡμαχμένα τὰ ἱμάτια τοῦ Τώτιλα, ῥηγὸς τῶν Γότθων, νικηθέντος » ὑπ' αὐτοῦ κατὰ κράτος, σὺν τῷ διαλίθῳ καμηλαυκίῳ, ἃ καὶ ἐρρίφθησαν » εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως ἐπὶ σεκρέτου (1), « ἢ τὸν Ἡράκλειον ἐπιστρέφοντα νικητὴν μετὰ ἑπτὰ ἐτῶν ἀπουσίαν ἐκ τῆς Περσίας καὶ διαβαίνοντα τὸν Βόσπορον ἐξευγμένον σχεδίασις, διότι ἄλλως 'δὲν διεπιβάλλοντο οἱ συρόμενοι ὡς τρόπαια κατόπιν αὐτοῦ ἐλέφαντες, ἢ τὸν Τζιμισκῆν καὶ Βασιλείον κατὰγοντας τὸ Βουλγαροκτόνον τρόπαιον. » Οἱ δὲ τῆς ἀγορᾶς » προεξάρχοντες, πέπλα σηρικὰ, πολυτελῶς ἐξυφασμένα, τῇ γῇ κατα- » στρώσαντες, ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀνακτόρων μέχρι τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σο- » φίας, ἐπὶ τούτοις τὸν βασιλέα μετὰ τῆς δορυφορούσης αὐτὸν εὐταξίας » διελθεῖν φιλοτίμως παρεσκευάσιν (2). « » Ὅς καὶ προῆι, βάρην προ- » βαίνων καὶ ἔστιν οὗ ἐμβραδύνων, ὡς ἔθος τοῖς θριαμβεύουσιν Ἀυτοκρά- » τωρσιν. « Ἄλλ' οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι εἶχον παρέλθῃ, καὶ εἰς τὸ καταπίπτον Ῥωμαϊκὸν κράτος 'δὲν εἶχον μείνῃ, εἰμὴ τὰ ὀνόματα καὶ αἱ ἀναμνήσεις· εἰς αὐτὰ ὅμως προσέκειντο ἀναπόσπαστοι καὶ ἐνδιέτριβον μεθ' ἡδυπαθείας, καθὼς οἱ γεγηρακότες εἰς τὰ τερπνὰ τῆς νεότητος αὐτῶν συμβάντα. Ὅθεν καὶ ὁσάκις νίκη τις, ἔστω καὶ μικρά, ἤρχετο ἵνα παρηγορήσῃ τὸ λειποφυ- » χοῦν Κράτος, καὶ ὡς σταγῶν ἐλαίου ἵνα ἀναζωπυρήσῃ τὸ σβεννύμενον λυ- » χνάριον τῆς ἀρχαίας δόξης, ἡ Κωνσταντινούπολις ἐνθυμεῖτο τὰς ἀρχαίας αὐτῆς ἡμέρας, καὶ οἱ μὲν Ἀυτοκράτορες προσεπάθουν, ἀνανεοῦντες τὰς ἀρ- » χαίας εἰκόνας, ἵνα ἐμφυσήσωσι ζωὴν εἰς τὸ κεκμηκὸς καὶ ἀπηυδακὸς σῶ- » μα. Οἱ δὲ λογιώτατοι τοῦ καιροῦ, ἐξογκοῦντες διὰ βαρυφθόγγων λέξεων τὰ πράγματα, ἵνα δώσωσιν εἰς αὐτὰ πλειοτέραν ἀξίαν παρ' ὅσην εἶχον, φι- » λοτιμούμενοι τίς ἵνα μορφώσῃ στρογγυλωτέραν καὶ ὀγκωδεστέραν τὴν φράσιν. Τοιαύτην τινὰ νίκην κερδήσας ὁ Κομνηνὸς Ἰωάννης ἐν Καστα-

(1) Θεοφάν. (2) Μιχ. Ἀτταλειώτ.

μῶνι κατὰ τῶν Περσαρμενίων, » καὶ κηρύξας ἐπὶ τῷ τροπαίῳ τουτοῖ
 » θρίαμβον, ἄρμα διειλημμένον ἀργύρῳ παγῆναι προσετετάχει· καὶ ἦν τὸ
 » ἄρμα θαυμάσιον οἷον γενόμενον, καὶ λίθοι τῶν μὴ πάνυ τιμαλφῶν ἐνια-
 » χοῦ αὐτὸ ἤγαλλον. Ἐνστάσης δὲ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν, ἡ πρόοδος ὤριστο,
 » ἅπας πέπλος τὰς ἀγυιάς κατηγλαΐζε χρυσοῦφής τε καὶ περιπόρφυρος
 » (1). Οὐδὲ τὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀγίων ἀπὴν ἐκεῖθεν εἰκόσματα, ὁπό-
 » σα ἱστουργικὴ χεὶρ ἐπίπλοις ἐνετυπώσατο, ἃ καὶ εἶρηκεν ἄν τις ἐμψυχα,
 » οὐκ ἐνυφαντά. Ἦν δὲ τοῦ ἄγασθαι ἄξια καὶ τὰ περὶ τὴν πάροδον ἐκατέ-
 » ρωθεν πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θεωμένων διὰ ξύλων πύγματα καὶ ἱκρια, εἰς
 » διώροφά τε καὶ τριώροφα παρυψούμενα. Χῶρος δὲ τῆς πόλεως ἦν, ὅς
 » οὕτως διεσκεύαστο, ὃ διήκων ἐκ τῶν ἐφῶν πυλῶν τῆς πόλεως εἰς αὐτὸ
 » τὸ μέγα Παλάτιον. Καὶ δὴ τὸ μὲν τέτρωρον εὐτρεπές, καὶ εἵλκον τοῦτο
 » πίσυρες ἵπποι καλλίτριχες, χιόνος λευκότεροι. Ὁ δὲ βασιλεὺς, τὴν τοῦ
 » ἄρματος ἐπίβασιν παρεικῶς (2), τὴν τῆς Θεομήτορος εἰκόνα τούτῳ ἐπα-
 » νεβίβασεν, ἐφ' ἣ καὶ ἦν γεγηθὼς καὶ τὰς νίκας ἐπιγραφόμενος (3), καὶ
 » δοὺς ἄγειν τὰ χαλινὰ τοῖς παρ' αὐτῷ δυναμένοις τὰ μέγιστα, καὶ τοῖς ἐκ
 » γένους ἐγγίζουσιν ἀμφιπονεῖσθαι τὸ ἄρμα ἐνδοὺς, προῆγεν αὐτὸς, σταυ-
 » ρικὸν σημεῖον χειριζόμενος καὶ ποσὶ τὴν πορείαν ποιούμενος (4), καὶ τὸν
 » ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας παρωνυμούμενον νεῶν εἰσιῶν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς
 » κατωρθωμένοις ἀνθομολόγησιν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἀπονείμας τοῦ λεῶ παν-
 » τὸς ἐνώπιον, τῷ ἀρχεῖῳ οὕτω παρέβαλε. Θαῦμά τε ἦν Βυζαντίοις ὁρᾶν,
 » ὅπερ, οἶμαι, οὕτω μέχρι καὶ τότε κατεῖδον, ἐξ ὅτου Ἡράκλειοι καὶ Ἰου-
 » στινιανοὶ τὴν Ῥωμαίων διεῖπον ἀρχὴν (5). Θριαμβευτικὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ
 εἰσοδος Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ εἰς τὴν πόλιν, ὅτε τὸ πρῶτον δημόκλητος
 ἦλθε τῇ 16 Αὐγούστου τοῦ 963 ἵνα ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον τῆς ΚΠ. » Οἱ
 » γὰρ περὶ τὸν Παρακοιμώμενον, τριήρεις παρασκευάσαντες, καὶ τὸν βασι-
 » λικὸν εἰληφότες δρόμωνα, μετὰ παντὸς τοῦ στόλου, περαιοῦνται ἐν Χρυ-
 » σόπολει, καὶ τὸν Νικηφόρον ἐκεῖθεν ἀναλαβόμενοι, ἄγουσιν εἰς τὸ Ἐβδο-
 » μον, αὐτόθεν τε αὐτοὶ καὶ πᾶς ὁ δῆμος τῆς πόλεως μετ' εὐφημιῶν καὶ
 » κρότων καὶ σαλπίγγων καὶ κυμβάλων, δημοσίας γενομένης προόδου, διὰ
 » τῆς Χρυσῆς Πόρτης εἰσάγουσιν εἰς τὴν βασιλίδαν κτλ. »

(1) » Πανία χρυσοῦφαντα ἐκρέμασαν στοὺς τοίχους,
 » Ὑπεύχια κατέστρωσαν πολλὰ ἐν τῷ ἐδάφει. »

λέγει ἡ χειρόγραφος Ἱστορία τοῦ Βελισαρίου. (2) » Δι' ὑποφίας ἴσως παραίτησιν, λέγει ὁ Κί-
 νναμος, τὰ αὐτὰ συντομώτερον διηγούμενος. (3) Τῆς Ὁδηγητρίας, ἣτις διὰ τοῦτο καὶ Νικοποῖος
 ἐπελέγετο. Ἴδε σελ. 185. (4) Ἐν τῷ κατόπιν καταχθέντι θρίαμβῳ ἀπὸ τῶν Παιόνων, ὁ
 Αὐτοκράτωρ προῆει μετὰ τὸ εἰκονοφόρον τέθριππον ἑφιππος. (5) Νικήτ. Χων.

Ἡ πόλις ἐστολιζέτο καὶ ἐφωταγωγείτο καὶ ὁσάκις ἦτον ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ παλατίῳ χαρὰ, εἴτε διὰ γέννησιν βασιλόπαιδος, εἴτε διὰ γάμους βασιλίδων, εἴτε καὶ διὰ τὴν ἀπὸ νόσου ἀνάρρωσιν τοῦ Κρατοῦντος. Εἰς τοιαύτας δὲ χαρμοσύνους περιστάσεις ἐξέθετον καὶ οἱ χρυσοχόοι τὰ σκεύη τῶν. Ὅθεν, λέγει ὁ Μαλαλᾶς, ὅτι » τὸν αὐγούστον ἢ Σεπτέμβριον τοῦ » 554, κατὰ κέλευσιν Ἰουστινιανοῦ, πρόβληται ἐκ τῶν ἀργυροπρατῶν καὶ » φῶτα πάμπολλα ἐγένετο καθ' ὅλην τὴν πόλιν, ὅτι ὑγίανεν ὁ βασιλεὺς. «

Οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες ἐώρταζον καὶ τὰς δεκαετηρίδας τῆς Αὐτοκρατορίας τῶν. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἰδίως ἐώρτασε τῷ μὲν 316 τὴν πρώτην αὐτοῦ δεκαετηρίδα, τῷ δὲ 326 τὴν δευτέραν ἐν Νικομηδείᾳ, » πάνυ φιλοτίμως, « λέγει ὁ Θεοφάνης, ὅτε καὶ ἡ Α' Οἰκουμένη συνεκροτήθη Σύνοδος· τῷ δὲ 337, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ, τὴν τρίτην (1). Οἱ Σουλτάνοι δὲν ἐώρταζον ἄχρι τοῦδε τὰ γενέθλια αὐτῶν, οὔτε τὰ ἐτη τῆς αὐτοκρατορίας τῶν· ἀλλὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1862 ἀπεφασίσθη ἐν συμβουλίῳ ἵνα ἐορτάζηται κατ' ἔτος ἡ τε ἡμέρα τῶν γενεθλίων καὶ ἡ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Σουλτάνου, κατὰ τὸ ἡλιακὸν καλανδάριον.

Χαριεστάστη τελετὴ ἦτον καὶ ἡ κατὰ τὴν 23 Ἀπριλίου ἐκάστου ἔτους ἐξαγωγή τῶν αὐτοκρατορικῶν ἵππων ἀπὸ τῶν σταύλων εἰς τὰ λιβάδια· ἐπειδὴ, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ὀνομάζουσι κοινῶς Χχίδρ-Ἐλ ἐζ (τοῦ προφήτου Χχίδρ καὶ τοῦ προφήτου Ἡλίου), ἐξέπλεε συνήθως καὶ ὁ στόλος αὐτῶν διὰ τὸ Αἰγαῖον, ἐξήρχοντο τὰ στρατεύματα ἀπὸ τῶν στρατώνων εἰς τὰς σκηνάς, ἐλευκοφόρουν οἱ τοῦ Σαραγίου καὶ τῆς Πύλης ἀξιωματικοί, κτλ., διότι ἐλογίζετο ὡς ἀρχὴ τοῦ ἔαρος, καθὼς ἡ 26 Ὀκτωβρίου, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι Κασίμ, ὡς ἀρχὴ τοῦ χειμῶνος. Ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ ὁ μὲν Σουλτάνος ἐθεώρει ἀπὸ τοῦ Ἀλαϊκισκιοῦ, ὁ δὲ Βεζίρης ἐκ τῶν ἀπέναντι τοῦ κιοσκίου τούτου κειμένων διαιτημάτων τοῦ γραφείου τοῦ Κεαγια-μπη, ὅς τις ἐδωροφόρει αὐτὸν μεγαλοπρεπέστατα διὰ τὴν τιμὴν, ἣν τῷ ἔκαμνε. Συνώδευον δὲ τοὺς ἵππους τούτους οἱ ἵπποκόμοι, οἱ λεγόμενοι Βοϊνῦχοι (2), ἐρχόμενοι κατ' ἔτος ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτῶν Βουλγαρίας ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν ΚΠ., τῆς ὁποίας περιεφέροντο πρὸ ἡμερῶν τὰς ὁδοὺς, αὐλοῦντες τοὺς ἀσκοὺς αὐτῶν καὶ χορεύοντες, ὅπως ἀποσπάσωσι κερμάτια τινα παρὰ τῶν διαβατῶν. Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπεμπε καὶ ὁ Χχεκχίμ-μπασης (Ἀρχίατρος τοῦ Παλατίου) δῶρον εἰς ὅλους τοὺς μεγιστᾶνας τὸν καλούμενον Νεβρου-

(1) Περὶ τῶν ἐορτῶν τῆς δεκαετηρίδος ἴδε Δίωνα Κάσσιον Βιβλ. ΝΓ', 16. (2) Ἡ λέξις σημαίνει Στρατιώτας.

ζιέν (1), εἶδος ἐκλεικτοῦ, ἐσκευασμένου διὰ πλῆθους ἀρωμάτων καὶ μέλιτος ἢ σακχάρους καὶ ὑποτιθεμένου προφυλακτικοῦ ἀφ' ὧλων σχεδὸν τῶν ἀσθενειῶν, πρὸ πάντων ὅμως δυναμωτικοῦ (τονικοῦ).

Ἑορτὴ πολιτικὴ εἶν' ἐπίσης καὶ ἡ τῆς ἀ' ἐκάστου Τουρκικοῦ ἔτους, καθ' ἣν σχολάζουσι τὰ Γραφεῖα τῆς Υ. Πύλης, οἱ δὲ ὑπάλληλοι συναλλάσσουσι μεταξύ τῶν νομίσματα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζουσι Μουχαρρέμιέ (2).

Ἀλλὰ, καὶ χωρὶς ἵνα ὑπάρχῃ δημοτελὴς ἑορτὴ, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐποίησεν π ρ ό κ ε ν σ ο ν (3), ἐξήρχετο δηλαδὴ ἐν πομπῇ καὶ μετὰ πολυπληθοῦς καὶ λαμπρᾶς συνοδίας, ἡ πρὸς διασκέδασιν εἰς τὰς πέριξ τῆς πόλεως ἐξοχάς, ἡ « πρὸς θεῶν ἀμιλλητηρίων ἀγώνων, » καθὼς καὶ οἱ ἐφ' ἡμῶν Σουλτάνοι τὰ λεγόμενα μ π ι ν ί ε ς. Ἰδίως αἱ τοιαῦται προσελεύσεις ἐγίνοντο τὸν Μαῖον, καὶ ἐκαλοῦντο διὰ τοῦτο Μ α ῖ ο υ μ ᾶ δ ε ς, ἂν καὶ οὐδὲν ἔχη ἡ λέξις Μαῖουμᾶς πρὸς τὸν Μαῖον κοινόν, καθὼς θέλομεν μετ' ὀλίγον ἰδεῖ. Κατήντησε μάλιστα ἵνα σημαίνῃ ἀπλῶς προσέλευσιν καὶ ἵνα ᾗνε συνώνυμος τοῦ προκένσου· ὅθεν, λέγει ὁ Θεοφάνης ὅτι « ὁ βασιλεὺς (Λέων ὁ « τῆς Χαζάρας), ποιήσας Μαῖουμᾶν ἐν Σοφianaῖς, ἐκάθισεν ἐπὶ σένζου μετὰ « τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐθριάμβευσαν οἱ στρατηγοὶ τὰ ἐπινίκια· » καὶ ἄλλοῦ πάλιν, ὅτι οἱ βασιλεῖς « ἐξῆλθον ἕως τ' Ἀκιδούκτου, ποιοῦντες μαῖουμάδας, καὶ δίδοντες χαρίσματα τοὺς ἄρχοντας τοῦ στρατοῦ. » Τὰ τοιαῦτα πρόκενσα ἐγίνοντο συνήθως εἰς τὰ περὶ τὴν ΚΠ. Αὐτοκρατορικὰ παλάτια, ἐν οἷς διέτριβον καὶ ἡμέρας, ἡ καὶ μῆνας, πρὸς ἀλλαγὴν ἀέρος, ἡ πρὸς κυνηγεσίαν καὶ διασκέδασιν. Διὰ τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον μάλιστα ἰδίως, λέγει ὁ Χωνειάτης (4) ὅτι « Μεταδιώκων τὰ τῶν χωρίων εὖ ἔχοντα, « καὶ ὥρας καὶ θέσεως, ἐκ διαλειμμάτων εἰς τὴν μεγαλόπολιν ἐπανήρχετο,

(1) Ν ε β ρ ο ῦ ζ ὀνομάζεται ἡ πρώτη τοῦ ἔαρος ἡμέρα. (2) Μ ο υ χ α ρ ρ έ μ ε ἴνε δ' πρῶτος μὴν τοῦ Τουρκικοῦ ἔτους. (3) Ἐκ τοῦ Λατιν. processum, κυρίως ἐπὶ τῶν πομπικῶν προσελεύσεων τῶν Ὑπάτων, ἀς ἐποιοῦν, καθήμενοι ἐπὶ ὀφρου, ὡς δῆλον καὶ ἐκ τῆς Χ Σατύρας τοῦ Ἰουβενάλιου, καὶ ὅν γίνεται μνηεῖα καὶ ἐν διαφόροις νομίσμασι: FELIX PROCFS. CONSULAT. AUG. N. (processus ἢ processio Consulatus Augusti Nostri). Ὅθεν τὸ processus κατήντησε ἵνα σημαίνῃ καὶ ἀπλῶς πομπήν, ἐπίδειξιν, πολυτέλειαν, καθὼς ἐκλαμβάνεται καὶ ἐν τῇ ΝΑ Νεαρχῇ, Περὶ δωρεῶν μεταξύ ἀνδρῶς καὶ γυναικός: Ut ad processus viri uxor ei donare possit. Καὶ ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα τῶν Αὐτοκρατόρων Πρόκενσα ἐγίνοντο συνήθως ὅτε μετώκουν ἀπὸ Παλατίου εἰς Παλάτιον, τὸ π ο ι ε ῖ ν π ρ ό κ ε ν σ α ἐσήμαινε τὸ ἀπλῶς διατρίβειν, τὸ δὲ Πρόκενσον διατρίβειν, καὶ τέλος, κατ' ἐπέκτασιν τῆς συνεκδοχῆς, ἐν γένει Κατοικίαν ἢ Παλάτιον ἐξοχῆς· ὅθεν αἱ φράσεις: « Ἐτέχθη (ὁ νέος Ἡράκλειος) εἰς τὸ πρόκεσσον Σοφianaῶν, » « Ἐτελεύτησε Εὐδοκίη ἡ Αὐγούστη εἰς τὸ πρόκεσσον Βλαχερνῶν, » κτλ. (4) Β. βλ. Γ', ε.

» καὶ κατὰ περιόδους ὡς φοῖνιξ ἐπωπτεύετο «. » Αἱ γὰρ τῆς Προποντίδος
 » χάριτες, καὶ τὰ ἐπιτερπῆ κατ' αὐτὴν σκηνώματα, τὰ τε κυνηγέσια καὶ
 » ἱππασία, ἀλυσιδόοντα οἷον τοὺς ἐς ἡμᾶς αὐτοκράτορας, οὐκ εἶων ἐπὶ μα-
 » χρόν θυραυλεῖν, ἀλλ', ὡς ῥιψάσπιδας γινομένους, ἐπειθὸν αὐτομολεῖν εἰς
 » αὐτά.»

Αἱ τοιαῦται πολυήμεροι διαμοναὶ τῶν Αὐτοκρατόρων ἐν ταῖς ἐξοχαῖς
 ἐλέγοντο Μεταστάσιμα, ἢ, Βυζαντινότερον, Μεταστασίμα-
 τα, καὶ ἐγίνοντο συνήθως περὶ τὸ φθινόπωρον, παρατεινόμεναι καθ' ὅλον
 τὸν καιρὸν τοῦ τρυγητοῦ. Ὅθεν περὶ τοῦ Τιβερίου γράφει Γρηγόριος ὁ
 Τουρῶν. (1). » *Procedente autem eo ad villam, ut juxta ritum imperialem*
» XXX diebus ad vindemiam jocundaretur etc. » Ἐπροτιμῶντο δὲ συνή-
 θως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰ ἐν τῷ Ἀθύρᾳ, ἢ τῷ Βρύαντι, ἢ καὶ μα-
 κρότερον, ἐν Νικομηδείᾳ, ἢ ἐν τοῖς λουτροῖς τῶν Πυθίων, ἢ τοῦ Ὀλύμπου
 ὠκοδομημένα βασιλικά διαιτήματα ἢ ἐνηθητήρια (2).

Πρὸς τὰς τοιαύτας δὲ διὰ θαλάσσης μεταβάσεις ἦσαν ἐπιτήδεια τὰ
 πλοῖα, τὰ καλούμενα Ἀγρία (3), περιπόρφυρα (ρούσια), κεκαλυμ-
 μένα διὰ παραπετασμάτων καὶ αὐλαίων, ἐν οἷς, ἐκτὸς τῶν οἰκειοτέρων καὶ
 ἐπισημοτέρων τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐλικῶν, μόνος εἶχε τόπον ὁ Δρουγγά-
 ριος τῶν πλωτῶν. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ πλοῖα ταῦτα δὲν ἐχώρουν ὅλην ταύ-
 την τὴν συνοδίαν, καὶ μάλιστα εἰς μακρότερον πρόκενσον,
 τὸ ὅποιον καὶ μονολεκτικῶς μακρόκενσον ὀνομάζει ὁ Πορφυρογέν-
 νητος, πρῶτος Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ὅτε ἀπῆλθεν εἰς τὰ Θερμά τῆς Πρού-
 σης, καὶ πάλιν ὅτε ἀπῆλθε θεάσασθαι κτιζόμενον, τῇ κελεύσει καὶ προνοίᾳ
 αὐτοῦ, τὸ γεφύριον τοῦ Ῥηγίου, μετεχειρίσθη τοὺς λεγομένους Δρόμω-
 νας, πλοῖα μακρότερα καὶ χωρητικώτερα, ὧν τὸ μὲν εἶχε τὸν Αὐτοκρά-
 τορα καὶ τοὺς ἀμέσως περὶ αὐτόν, τουτέστι, παρεκτὸς τοῦ Δρουγγαρίου
 τῶν πλωτῶν, τὸν Δρουγγάριον τῆς Βίγλης, τὸν Λογοθέτην τοῦ Δρόμου,
 τὸν Ἐταιριάρχην, τὸν Μυστικόν, τὸν ἐπὶ τῶν Δεήσεων, τὸν Δομέστικον
 τῶν Σχολῶν, ὅτε παρῆν ἐν τῇ πόλει, τὸν Παρακοιμώμενον, τὸν Πρωτοβε-
 στιάριον, καὶ ἐκ τῶν Κοιτωνιτῶν οὓς ἀν ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς· τὸ δὲ πα-
 ρηκολούθει μετὰ τῆς λοιπῆς συνοδίας. » Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Λέων ὁ βασιλεὺς,
 φιλοτιμότερόν πως πρὸς τοὺς Μαγίστρους καὶ Πατρικίους καὶ οἰκείους
 Συγκλητικούς διακείμενος καὶ θέλων ἀεὶ τούτοις συγχαίρεσθαι, λογισάμε-

(1) Ε', λά. (2) Ἴδε τοιαύτην τινὰ προέλευσιν τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας τῆς τοῦ Ἰουστινι-
 νου εἰς τὰ ἐν Βιθυνίᾳ λουτρά, τὰ καλούμενα Πηλοπόθια, ὅπου τὸ νῦν Κουρί, ἐν σελ. 37½ τοῦ Α'.
 Μέρους. (3) Ἴσως ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἢ τῶν ἀγρῶν.

νος μὴ ἐπαρκεῖν εἰς ὑποδοχὴν πλειόνων ἀρχόντων τὸ Ἀγράριον, ἐποίησε Δρομώνιον, καὶ δὴ ἀπαύστως εἰσῆρχετο ἐν αὐτῷ, ὅπουδ' ἀνέβουλετο ἀπελθεῖν, « ὁ καὶ Δεῦτερον καὶ Ἀχόλουθος προσηγορεύθη (1).

Ἄς ἴδωμεν τῶρα τί ἐσήμαινεν ὁ Μαῖουμᾶς, καὶ πῶς κατήντησε ἡ λάβη τὸν τόπον τῆς, καὶ σήμερον ἀκόμῃ τελουμένης παρ' ἡμῖν, φαιδροτάτης ἑορτῆς τῆς Πρωτομαΐας. Καὶ πρῶτον ἰστέον ὅτι ἡ λέξις, παράγωγος τοῦ φοινικικοῦ μαῖμ (ὕδατα), σημαίνει, κατὰ τὴν τῶν Φοινίκων διάλεκτον, ἑορτὰς ἐν γένει ἢ παίγνια, καὶ ἰδιαιτέρως τὰς τελουμένας ἐν τοῖς παραλίοις εὐθυμίας ὑπὸ τῶν ἀλιέων, ἀγωνιζομένων ἐπιδεξίως ἡ πίπτωσιν ἀλλεπάλληλοι ἐν τῷ ὕδατι πρὸς παιδιὰν καὶ τέρψιν τῶν θεατῶν (2). Τῷ δὲ χρόνῳ κατέστη κανονικὴ ἑορτὴ, τεταγμένη ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐν ἡμέραις ῥηταῖς πρὸς διάχυσιν τοῦ λαοῦ. Οἱ Αἰγύπτιοι κατέβαινον ὅπως ἀπολαύσωσιν αὐτῆς εἰς τὸ Κάνωβον, ὅπου ἐτελοῦντο τὰ σκανδαλωδέστερα ὄργια (3). Ἐν δὲ τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ ἐτελεῖτο κατὰ τὸν Μαῖον μῆνα, εἰς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Διονύσου, ὅτε, τὴν παράλιον καταλαβόντες » πόλιν, τὴν λεγομένην Ὀστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες, » ἡδουπαθεῖν ἠνείχοντο, ἐν τοῖς θαλασσίοις ὕδασι ἀλλήλους ἐμβάλλοντες, » ὅθεν καὶ Μαῖουμᾶς ὁ τῆς τοιαύτης ἑορτῆς καιρὸς ὠνομάζετο (4). « Διήρκει δὲ τριάκοντα ἡμέρας καὶ ἐδαπάνων πάμπολλα εἰς τὴν θεὰν ταύτην. Ὅθεν ὁ Ἰουλιανὸς (5) κατακρίνει τοὺς Ἀντιοχεῖς, οἳ τινες ἦσαν κατ' ἐσχῇν ἐπτοημένοι πρὸς τὴν ἑορτὴν ταύτην, » ὑμῶν δ' ἕκαστος, λέγων, εἰς τὰ » δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ Μαῖουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδεὶς θύει, οὔτε ἰδίᾳ τῶν » πολιτῶν, οὔτε ἡ πόλις κοινῇ. « Καὶ φαίνεται ὅτι τῷ ὄντι αἱ ἐν Κανώβῳ ἀκολασίαι ἀνενοῦντο κατὰ τὴν πανηγυριν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀπηγόρευσαν ἢ ἐν Τρούλλῳ μάλιστα συνόδος ἐν τῷ ΜΒ' αὐτῆς κανόνι περιαιρεῖ αὐτὴν παντελῶς ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας, καθὰ προείπομεν (6). Ἐπειδὴ ὁμως πᾶσα κακὴ συνήθεια, ἀρκεῖ ἡ θεραπεύῃ τὰς ὁρέξεις τοῦ ὄχλου, εἶνε δυσέκριπτος, καὶ ἀπόδειξις τούτου πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ἡ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑπτάνησον, καὶ καίθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεισφρήσασα δυστυχῶς κακὸρρέκτος ἑορτὴ

(1) Ἴδε καὶ παράβαλε τὰ ἐν σελ. 22 ὑποσημειωθέντα περὶ τῶν Σουλτανικῶν πλοίων.

(2) Τοιοῦτό τι παράξενον ἔθιμον διατηρήθη καὶ παρὰ τοῖς χυδαίοις τῶν ἡμετέρων, προσπαθούτων ἡναρίψωσιν εἰς τὸ ὕδωρ ἀλλήλους κατὰ τὴν 7 τοῦ Ἰανουαρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἴσως ἔχει τινὰ σχεῖον καὶ τὸ ῥίψιμον τοῦ Σταυροῦ εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων. (3) Ἴδε Στράβ. Β.Θλ. ΙΖ', α. (4) Σουῖδ. (5) Ἐν Μισισπόγ. σελ. 362. (6) Ἴδε σελ. 159.

τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν ἡμέρας, οἱ Αὐτοκράτορες Ἀρκάδιος καὶ Ὀνώριος τὴν ἐπανάγαγον, κατὰ τὸ πρῶτον τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῶν ἔτος, ὑπὸ τὸν ὅρον ὁμῶς τῆς εὐσχημοσύνης καὶ τοῦ πρὸς τὴν δημοσίαν ἠθικὴν σεβασμοῦ. » *Clementiae Nostrae placuit, λέγει τὸ ΙΑ' Βιβλ. τοῦ Κώδικος, »* *nd Maïumae provincialibus laetitia reddatur. Ita tamen, ut servatur »* *honestas, et verecundia castis moribus perseveret.* « Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦτον ἵνα τηρηθῇ ἡ παραγγελλομένη εὐταξία, ἀπηγορεύθη πάλιν μετὰ τέσσαρα ἔτη διὰ τοῦ πρὸς Αὐρηλιανὸν τὸν Ἐπαρχον τοῦ Πραιτωρίου ἐγγράφου τῶν αὐτῶν Αὐτοκρατόρων: » *Ludrigas artes concedimus »* *agitari, ne ex nimia harum restrictione tristitia gereretur. Illud vero »* *quod sibi nomen procax licentia vindicavit, Maïumam, foedum adque »* *indecorum spectaculum, denegamus (1).* «

Σημειωτέον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐνταῦθα ὅτι Μαΐουμᾶς ἰδίως ἐκαλεῖτο καὶ παράλιός τις πόλις τῆς Παλαιστίνης, ἐπίνειον τῆς Γάζης, ἔχουσα καὶ Ἐπίσκοπον ἴδιον, ἣτις, μετονομασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίου Κωνσταντία καὶ ἀποσπασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἰδίας μητροπόλεως, ἀποκατεστάθη πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς δικαιοδοσίαν. Καὶ τέλος ὅτι ἡ λέξις κατήντησε ἵνα σημαίνει καὶ ἀπλῶς εὐωχίαν ἢ φιλοδώρημα πρὸς τοιαύτην, » *Καὶ ἐδίδου (ὁ Αὐτοκράτωρ) τοῖς ἄρχουσιν ἐπὶ »* *κόμβιον, καὶ μαΐουμᾶν τοῖς στρατιώταις* «· » τὰ δὲ σφακτὰ καὶ τὸ » *ψωμίον καὶ τὸν λοιπὸν μαΐουμᾶν τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας ἐχορήγει ὁ »* *πρωτονοτάριος τοῦ θέματος ἐκ τῶν συνωνῶν κτλ. (2).* «

Ἀλλὰ συνέπιπτε καὶ ἵνα ἐκστρατεύσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ τότε » ἡ βασιλικὴ ἐρυθροβαφὴς σκηνὴ ἐστήνετο, ἐὰν ἡ ἐκστρατεία ἐγίνετο ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, κατὰ τὸ ἐξω Γεράνιον, καθὼς ἐπὶ τῶν Σουλτάνων εἰς τὸ Δαοῦδ-πασσᾶ. Ἐκρεμᾶτο δὲ συγχρόνως » ἐν τῇ Χαλκῇ ἐξώθεν τῶν πυλῶν λωρί- » *κιον καὶ σπαθίον καὶ σκουτάριον, ἐξ ὧν τοῖς πᾶσι γίνεται δῆλη ἡ τοῦ »* *βασιλικοῦ φοσσάτου εὐτρέπεις, καὶ ἐκ τοτε ἕκαστος ἄρχων καὶ ἀρχόμε- »* *νος τὰ ἑαυτῶν ὅπλα καὶ ὅσα ἐπιτήδεια καὶ ἀρμόζοντα στρατιώτῃ πα- »* *ρασκευάζειν ἀπάρχεται (3).* « Ὁμοίως ἐκρεμῶντο καὶ πρὸ τῆς πύλης τοῦ Πασσᾶ-καπουσοῦ τὰ Βεζιρικὰ τούϊα, ὅταν ἐκηρύττετο πόλεμος καὶ ἐμελλεν ὁ Βεζίρης ἵνα ἐκστρατεύσῃ. » Ἐξερχομένου δὲ τοῦ βασιλέως ἐπὶ » *φοσσάτου, τὸ παλαιὸν ἐκράτει ἔθος, τὸν μὲν Πραιπόσιτον παρεῖν τὴν τῆς*

(1) Κώδ. Θεοδοσ. Βιβλ. ΙΕ'. Τίτλ. ΣΤ'. Ἀλλὰ περὶ τῆς πανηγυρείας ταύτης ἴδε πλείονα εἰς Λεῖψ. ἐν Τακίτω, καθὼς καὶ τὴν περὶ αὐτῆς διατριβὴν τοῦ Ἀνδρέου Ριβίνου, καταχωρηθεῖσαν ἐν τῷ πονήματι τοῦ Γραιβίου, σελ. 537. (2) Κ. Πορφύρου. περὶ Ἀπλήκτ. (3) αὐτ.

» ἑαυτοῦ ἀρχῆς ἐπικράτειαν, τῷ δὲ Μαγίστρῳ καὶ τῷ Ἐπάρχῳ τὴν τῆς
 » πολιτείας καὶ τοῦ κοινοῦ διοίκησιν (1)«. Διερχόμενος δὲ διὰ τῶν διαφό-
 ρων Θεμάτων (2), ὑπαντάτο παρ' ἐκάστου Θεματος, παρατεταγμένου. »Καὶ
 δὴ, ὡς ἀπὸ διαστήματος ἱκανοῦ πρὸ τοῦ τὸν βασιλέα καταλαβεῖν, ἀποβαί-
 νουσι τῶν ἵππων ὅ,τε στρατηγὸς καὶ ὁ πρωτονοτάριος τοῦ Θεματος, καὶ
 οἱ Τουρμάρχαι, καὶ οἱ Δρουγγαροκόμητες καὶ λοιποὶ ἀξιωματικοὶ, καὶ ποι-
 οῦσι δέξιμον. Καὶ τοῦ βασιλέως διερχομένου, πίπτουσι πάντες οἱ προειρη-
 μένοι ἐπὶ γῆς, προσκυνοῦντες αὐτόν. Οἱ δὲ στρατιῶται πάντες ἴστανται
 καθβαλάριοι. Καὶ μετὰ τὸ προσκυνῆσαι τοὺς στρατηγοὺς σὺν τοῖς προ-
 λεχθεῖσιν ἄρχουσιν, ἐκνεύει ὁ βασιλεὺς ὀλίγον τῆς ὁδοῦ, λέγων πρὸς αὐ-
 τοὺς: » Πῶς ἔχετε, παιδία μου; πῶς ἔχουσιν αἱ γυναῖκες ὑμῶν, αἱ νύμ-
 » φαι μου, καὶ τὰ παιδία; » Κακεῖνοι λέγουσιν, ὅτι » ἐν τῇ ζωῇ τῆς βασι-
 » λείας σου καὶ ἡμεῖς οἱ δοῦλοί σου ὑγιαίνομεν. « Καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς
 ἀποκρίνεται: » Χάρις τῷ ἁγίῳ Θεῷ, τῷ ἐν ὑγείᾳ διατηροῦντι ὑμᾶς (ἡμᾶς). «
 Καὶ πάντων τῷ βασιλεῖ ἐπευχόμενων, ὀρίζει ὁ βασιλεὺς τὸν στρατηγὸν
 καὶ πάντας τοὺς προειρημένους ἄρχοντας καθβαλικεῦσαι καὶ ἀπελθεῖν ὅπου
 ὀρίσῃ.»

Διαβαίνοντος δὲ αὐτοῦ τὰς Ἐπαρχίας, τῷ παρουσιάζετο εἰς ἐκάστην
 πόλιν δεῖγμα τοῦ ἐναποτεθειμένου σίτου πρὸς διατροφήν τῶν στρατιωτῶν,
 καθὼς καὶ τὰ ζῶα τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ταχυδρομείων καὶ τῶν δημο-
 σίων ὀχημάτων. Αἱ αὐταὶ δὲ τιμαὶ ἀπεδίδοντο καὶ εἰς τοὺς νεκροὺς τῶν
 Αὐτοκρατόρων, καθὼς τοῦ Κωνσταντίου, ὅτε μετεκομίζετο ἀπὸ τῆς ἐν
 Κιλικίᾳ Μόφου Κρήνης εἰς ΚΠ.

Ὅτε δὲ Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ἀπῆλθεν εἰς Ἀντιόχειαν πρὸς ἐπίσκεψιν
 τοῦ σταυροφόρου ἡγεμόνος αὐτῆς Ῥενάλδου, διττοὺς περιβεβλημένους θώ-
 ρακας (ὕψωπτευσεν γὰρ δολοφονίαν) » καὶ κἀνδυν πρὸς τούτοις κατὰλιθόν
 τινα, ἄχθος τῶν ἔνδον οὐκ ἔλαττον, καὶ στέφος, καὶ τὰλλα τὰ τῷ βασιλεῖ
 ἐξ ἔθους, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου ναόν, ὁ τῆς πό-
 λεως ἀρχιερεὺς ὑπῆντα τούτῳ τὴν ἱερατικὴν ἀμπεχόμενος στολὴν, σὺν
 τῶν ἱεροπόλων τῷ τέλει παντὶ, ἐχειρίζοντο δὲ τύπους σταυρικοὺς καὶ τὰ
 ἱερά προῦφερον λόγια. Ῥενάλδος δὲ ὁ πρίγκηψ Ἀντιοχείας καὶ οἱ ἐπὶ δό-
 ξης αὐτῆς, ποσὶν ἀμφὶ τὸν βασιλεῖον παρέθεον ἵππον καὶ ἄνευ ὅπλου παν-
 τός. Βαλδουῖνος δὲ ὁ Ῥῆξ, μακρὰν ἄπωθεν, ἔφιππος μὲν, παντάπασι δὲ
 ἀσήμαντος ἐπορεύετο.»

Δὶς ἔτι θέλομεν ἀπαντήσῃ τὸν Αὐτοκράτορα προϊόντα εἰς τὸ δημόσιον,

(1) Πορφυρογ. περὶ Ἀπλήκτ. (2) Ἰδὲ σελ. 2.

ἀλλ' εἰς δύο πάντα διεστώσας θέσεις, τὸ μὲν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ, τοὺς τῶν ἀμιλλωμένων ἵππων θεασόμενον ἀγῶνας, ὅπου πολλάκις διεδραματίζοντο ὅλως διάφοροι τῶν θεατρικῶν σκηναὶ καὶ ἐλύοντο διοικητικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα· τὸ δὲ, καθιερούμενον, ὡς Χριστὸν Κυρίου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπιδεικνύμενον πᾶν ὅ,τι ὁ Αὐτοκρατορικὸς τῆς ΚΠ. Θρόνος εἶχε λαμπρὸν καὶ μέγα καὶ θαμβόνον τὰ πλήθη. Ὡς ἀφήσωμεν λοιπὸν ἤδη τὸ Παλάτιον καὶ τὴν ἀπέραντον αὐτοῦ τύρβην, ἥτις ὑπὲρ τὸ δέον ἴσως ἡμᾶς ἀπασχόλησε, καὶ ἃς θεωρήσωμεν τὰ λοιπὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐλατήρια, ἀρχόμενοι πρῶτον, ὡς θέμις, ἀπὸ τῶν δικαστικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Δικαστικά.

Πῶς ἦσαν ὀργανισμένα ἐπὶ Γραικορωμαίων τὰ Δικαστήρια, καὶ ὁποῖαν εἶχεν ἕκαστον αὐτῶν δικαιοδοσίαν, ποῦ ἐστηρίζετο ἡ νομοθεσία, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἐξεπελεῖτο ἡ ποινικὴ δικονομία καὶ τὸ ἀστυκὸν λεγόμενον δίκαιον, ὅλα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα εἶνε σήμερον πάγκοινα καὶ γνωστὰ εἰς τοὺς μύστας τῆς περὶ τὴν Θέμιδα ἐπιστήμης, καὶ οὗτ' ἐμβαίνουνσιν εἰς τὸ σχῆδιον, ὅπερ ἡμεῖς προθέμεθα, γράφοντες διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ γράφοντες οὐχὶ ὅπως προξενήσωμεν ἄχθος καὶ δυσφορίαν, ἀλλ' ὅπως κινήσωμεν ἀπλῶς τὴν τοῦ ἀναγνώστου περιέργειαν καὶ τῷ χορηγήσωμεν ἀφορπὴν ἀναψυχῆς μᾶλλον ἢ ἀχθηδόνης, διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλα παραθέσεως τῶν παλαιῶν πρὸς τὰ νῦν καὶ τῆς ἐξηγήσεως τῶν ἀγνωσμένων τοῖς πλείστοις.

Καὶ δὴ σημειοῦμεν ἐν πρώτοις ὅτι τὰ δικαστήρια ἐλέγοντο Τριβουναλία καὶ Σέκρετα (1), ἐπὶ τὸ Λατινικώτερον, καθ' ὅσον καὶ ἡ νομοθεσία πᾶσα ἦτον Ῥωμαϊκὴ, καὶ οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος Νομικοὶ πάντες ἐλατίνιζον. Ἦσαν δὲ διαφόρων εἰδῶν· διότι οὐ μόνον τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ἦσαν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἀνεξάρτητα, « ὡς ἂν ἕκαστον τῶν τοιούτων δικαστηρίων ἀνεμπόδιστον τὴν οἰκείαν ἔχῃ ἐνέργειαν, » κατὰ τὴν Α' Νεαράν Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἀλλὰ διότι καὶ ἕκαστος τῶν ἀρχόντων εἶχε

(1) Κυρίως τὰ γραφεῖα τῶν δικαστηρίων (« Ἐπὶ τίνος σεκρετικῆς ἐστὼτα καθέδρας, ἢ μᾶλλον » δικαστικῆς καταστάσεως, » Συναξαρ. 23 Νοεμβρίου).

καὶ δικαιοδοσίαν ἰδιαιτέραν, καὶ ἐπομένως ἴδιον Σέκρετον, παραδ. χάριν, ὁ Μέγας Δρουγγάριος τῶν πλωίων, εἶδος ναυτοδικείου (1), ὁ Ἐπαρχος τῆς πόλεως ἢ τῶν Πραιτωρίων, ὅς τις ἐδίκαζε συνήθως ἐν τῇ ἀγορᾷ, καθὼς ἐφ' ἡμῶν ὁ Σταμπὸλ-ἐφέντης καὶ ὁ Γκαλάτᾱ-βοϊβοδασῆ, ὅθεν τὸ ὄνομα ἐξετείνετο ἐνίοτε καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀγορὰς («Οἴκους τῶν προσόδων [ἴσ. » προσόδων], ἃς Ῥωμαῖοι σέκρετα καλοῦσιν»), ὁ Κοιαίστωρ, ὁ Μέγας Λογοθέτης τῶν Οἰκειακῶν, ὅς τις καὶ προεκάθητο τῶν δημοσιακῶν δικαστηρίων κτλ.

Κυρίως ὅμως τέσσαρα ἦσαν, κατὰ τὴν προμνημονευθεῖσαν Νεαράν Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ, τὰ μεγάλα Σέκρετα. Ἐν ἐξ αὐτῶν ἦτον τὸ Σέκρετον τῶν δημοσιακῶν, ὅπου ἐθεωροῦντο αἱ περὶ φόρων, ἀτελειῶν κλπ. υποθέσεις. Ὁ προεδρεύων αὐτοῦ ἐκαλεῖτο ἀπλῶς καὶ Λογοθέτης τῶν Σεκρέτων.

» Τὸ τοῦ Θείου Παλατίου, τὸ οὕτω λεγόμενον Τροῦλλον (2)«, ἦτον, φαίνεται, ἡ Αὐτοκρατορικὴ Καγκελλαρία, καὶ ἴσως ἄλλο παρὰ

Τὸ τοῦ Πρωτασηκρήτου ἢ Ἀσηκρητεῖον, ὅπου ἐθεωροῦντο αἱ μεγάλαι υποθέσεις, αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὅς τις ἐνίοτε καὶ προεκάθητο αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸ παρεπέμποντο αἱ εἰς αὐτὸν διδόμεναι δεήσεις (ἀναφοραὶ), ἢ αἱ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐκκαλούμεναι δίκαι (3). Ἐκεῖτο δὲ πλησίον τοῦ Ἱπποδρόμου, ὅθεν καὶ Δικαστήριον τοῦ Ἱπποδρόμου ὠνομάζετο. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Κριτὴς τοῦ Βήλου, ἐλέγετο, κατὰ τὸν Θεόδωρον Ἑρμουπολίτην (4), καὶ Κριτὴς τοῦ Ἱπποδρόμου, ἔπεται ὅτι τὸ αὐτὸ δικαστήριον ἐλέγετο καὶ τοῦ Βήλου, οὐχὶ διότι οἱ δικασταὶ συνεδρίαζον ὀπισθεν παραπετάσματος, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐχώριζεν ἀπὸ τοῦ ἀκροατηρίου, τῶν διαδίκων καὶ τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ διότι ὁσάκις παρευρίσκετο ἐν αὐτῷ ὁ Αὐτοκράτωρ, ἤκροατο ἀθέατος ὀπισθεν παραπετάσματος, καὶ ἴσως ἐκεῖ ἐγίνετο συγχρόνως ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἡ διάσκεψις μεταξὺ τῶν δικαστῶν, καθὼς ἐφ' ἡμῶν ὁ Σουλτάνος ἤκροατο ἐν τῷ Κουτμπέ-ἄλτῳ ἀπὸ τῆς ὑπὲρ τὴν σπιθάδα τοῦ Βεζίρη θυρίδος, σκεπασμένης διὰ μελανοῦ β ἡ λ ο υ. Ἀγνοῶ δὲ ἐὰν ὁ Πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου τούτου ἐλέγετο καὶ »Καθολικὸς κριτὴς τῶν Ῥωμαίων«, καθὼς ὑπογράφεται πού Γεννάδιος ὁ Σχολάριος.

Τὸ δὲ τῶν Οἰκειακῶν, περὶ οὗ εἵπομεν ἀνωτέρω, λεγόμενον προσέτι καὶ τοῦ Δικαιοδότου, ἄδηλον ἐὰν ἦτον εἶδος στρατοδικείου, καθόσον Οἰκειακοὺς ἐκάλουν τοὺς Domesticos τῶν Λατίνων στρατιώτας, ἢ μᾶλλον, καθὼς ἐγὼ νομίζω, διότι ἐθεώρει τὰ ἀφορῶντα τὰς ἰδιαιτέρας τοῦ στέμμα-

(1) Ἰδὲ σελ. 76. (2) Συνόδ. ΣΤ', Πράξ. Α'. (3) »Ἡμεῖς 'να σ' ἐγκαλέσωμεν σ' τὸν ἕγιον βασιλέαν«, Πτωχοπρόδρ. κατὰ Ἡγουμ. στίχ. 504. (4) Ζ', 51.

τος κτήσεις καὶ ληψοδοσίας, τὰ Οἰκειακὰ τοῦ αὐτοκράτορος πράγματα.

Περὶ »τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχικοῦ σεκρέτου«, τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται τις ἀναγνώστης καὶ Νοτάριος ἐν τῇ Α' Πράξει τῆς ἐν Νικαίᾳ Β' Συνόδου, θέλομεν διαλάβῃ ἐν τοῖς περὶ Πατριάρχου. Ἐνταῦθα δὲ σημειοῦμεν μόνον ὅτι ἐν τοῖς δικαστηρίοις τούτοις τὴν αὐτὴν εἶχον δύναμιν οἱ Συγκλητικοί, οἱ Κριταὶ καὶ οἱ Πάρεδροι αὐτῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν συνήθως δικολόγοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο ἄλλως καὶ Σεκρετικοί, καθὼς καὶ Σεκρετικὸν ἀξίωμα τὸ τοῦ Συγκλητικοῦ ἢ Δικαστοῦ (1). Σεκρετάριοι δὲ οἱ ὑπηρετοῦντες ἐν αὐτοῖς γραφεῖς, καὶ Σεκρετάριον τὸ μέρος, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ Σύγκλητος (2).

Φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρχον καὶ στενογράφοι· διότι ὁ Ἀγαθίας λέγει ὅτι »παρῆσαν αὐτῷ ἄνδρες γράφειν τε ἐς τάχος πεπαιδευμένοι, καὶ ἐπιτροχά-» ὄν ἀναλέγεσθαι τὰ γεγραμμένα».

Παρεκτὸς δὲ τῶν προειρημένων μεγάλων δικαστηρίων, ἦσαν, κατὰ τὸν αὐτὸν Θ. Ἑρμουπολίτην, καὶ οἱ λεγόμενοι *judices pedanei* (χαμαῖζήλοι δικασταί), εἶδος εἰρηνοδικῶν ἢ ἀνακριτῶν, ἀναλογοῦντες πρὸς τοὺς παρὰ τοῖς Τούρκοις Ἀγιάχ-Νακχυμπί, περὶ ὧν μετ' ὀλίγον, ὁποῖους ἀναφέρει τις τὸν Αὐτωρειανόν, τὸν Ἀλωπόν ἢ Ἀλωπᾶν, τὸν Σερβίλιον καὶ τὸν Τιμωνίτην», οἱ τινες οὐκ ἦσαν ἄρχοντες, τουτέστι προκαθήμενοι δικαστηρίου καὶ ὀφφικιάλιοι, οὔτε ἔχουσι δικαιοδοσίαν καὶ κράτος, ὥσπερ οἱ ἄνω-» τέρω, ἀλλ' ἦσαν ἀπλῶς κριταί, ἢ ἐλάττονες καὶ μικροὶ δικασταί. « Ἡ-» δρευον δὲ, αὐτοὶ τε καὶ οἱ Ῥεφερενδάριοι καὶ οἱ δικηγόροι, περὶ ὧν λέγομεν εὐθὺς, ἐν ταῖς στοαῖς τῶν βασιλείων, ὅπου ἦσαν καὶ τὰ ἀρχεῖα τῶν ὑπομνηματογράφων ἢ συμβολαιογράφων (Ταβελλιώνων).

Οἱ δὲ δικολάβοι ἢ δικηγόροι ἐκαλοῦντο Σχολαστικοί, διότι ἔπρεπε ἵνα διέλθωσι πρότερον τὰς διαφορὰς Σχολάς, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις σήμερον οἱ Οὐλεμά. Ἴδου πῶς ἐξηγεῖ τὸν ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν προβιβασμὸν αὐτῶν ὁ Ἅγιος Μακάριος (3): Ὁ θέλων μαθεῖν πράγματα, » ἀπέρχεται καὶ μανθάνει τὰ σημεία· καὶ ὅταν γένηται ἐκεῖ πρῶτος, ἀπέρ-» χεται εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν, καὶ ἔστιν ὅλων ἔσχατος· πάλιν » ὅταν γένηται ἐκεῖ πρῶτος, ἀπέρχεται πρὸς τὴν σχολὴν τῶν πραγματι-» κῶν, καὶ ἔστιν πάλιν ἐκεῖ ὅλων ἔσχατος, ἀρχάριος· εἶτα, ὅταν γένηται » Σχολαστικὸς, ὅλων τῶν δικολόγων ἀρχάριος καὶ ἔσχατος ἐστί. Πάλιν

(1) Νεαρά Β' Κωνστ. τοῦ Πορφυρογενν. (2) »Secretarium. amplissimi. Senatus. » reparatum«, Παλ. Ἐπιγρφ. παρὰ Gruter κλπ. (3) Ὁμιλ. ΙΕ'. Ἴδε καὶ τὰς 74 καὶ 76 Νεαράς τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

» ὅταν ἐκεῖ γένηται πρῶτος, τότε γίνεται ἡγεμὼν, καὶ ὅταν γένηται ἄρ-
» χων, λαμβάνει ἑαυτῷ βοηθόν, τὸν συγκαθέδρον. «

Ἄν εἶν' ἔργον μου ἵνα κρίνω περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, ἥτις, ἀ-
πεικόνισμα τῶν Ἑλληνικῶν θεσμῶν, ἀφ' οὗ ἐπεκράτησε τόσους αἰῶνας ἐπὶ
τῆς Εὐρώπης, χρησιμεύει καὶ σήμερον ἀκόμην ὡς βάσις τῶν νεωτέρων
θεσμοθεσιῶν. Ἐν μόνον ὁ δὲν εἶν' ἐκτὸς τῆς ἐπιβολῆς μου ἴσως ἵνα παρα-
τηρήσω, ὅτι, ἐὰν τὸ δυσανάλογον τῶν ποινῶν δικαιολογῇ κατὰ τι τὰ ἐπι-
κρατοῦντα εἰς ἕκαστον αἰῶνα ἐγκλήματα, ἢ ἐποχὴ τῶν Γραικορωμαίων
φέρει ἰδίως τὸν χαρακτῆρα τῶν πολιτικῶν ἢ καθοσιώσεως λεγομένων ἐγ-
κλημάτων. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου θνητὸς ἐθεοποιεῖτο, τὰ ἐναντίον
αὐτοῦ τολμήματα, ὅσάκις δὲν ἐπετύγχανον, ἐτιμωροῦντο μετὰ τῆς αὐτῆς
ἢ καὶ πλείονος πολλάκις ἀπάνθρωπίας, μεθ' ἧς καὶ τὰ κατὰ τῆς ἐπικρα-
τούσης θρησκείας. Εἶδομεν πῶς ἐκάη ὁλόσωμος ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ὁ αἰ-
ρεσιάρχης τῶν Βογομίλων Βασίλειος ψήφῳ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συ-
νόδου, οἷς σύμφητος ἐγεγόνει καὶ ὁ τὸ σκῆπτρον κρατῶν (1). Ὡς ἰδω-
μεν ἤδη μετὰ πόσης ψυχρᾶς ὠμότητος » ἐκρατήθησαν καὶ ἐπομπεύθησαν
» ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, καὶ ἔκοψαν τοὺς ἀντίχειρας αὐτῶν, ὅσοι μετὰ ξιφῶν
» ἐμαχήσαντο, « ἐν τῇ κατὰ τοῦ Ὑπάρχου Ἀνδρέου τῷ 555 στάσει, κα-
τὰ τὸν Θεοφάνην. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἀλέξιος τὸν Μιχαήλ Ἀνεμᾶν καὶ τοὺς
σὺν αὐτῷ, ὡς πρωταιτίους τῆς ἐναντίον τοῦ συνωμοσίας, » καὶ τὴν ἐν
» χρῷ κουράν τῆς κεφαλῆς, καὶ τοῦ πώγωνος ψιλώσας, διὰ μέσης πομ-
» πεύσαι τῆς ἀγορᾶς παρεκελεύσατο, εἴτα ἐξορυχθῆναι τοὺς ὀφθαλμούς
» Παραλαβόντες οὖν τούτους οἱ σκηνικοὶ, καὶ σάκκους περιβαλόντες, τὰ
» δὲ κεφαλὰς ἐντοσθίοις βοῶν καὶ προβάτων ταινίας δίκην κοσμήσαντες
» ἐν βουσὶν ἀναγαγόντες καὶ ἐγκαθίσαντες, οὐ περιβάδην, ἀλλὰ κατὰ θα-
» τέραν πλευράν, τούτους διὰ τῆς βασιλικῆς ἤγον αὐλίδος, ραβδοῦχοι ἐμ-
» προσθεν τούτων ἐφαλλόμενοι καὶ ἀσμάτιόν τι γελοῖον καὶ κατὰλληλον
» τῇ πομπῇ προσάδοντες ἀνεβόων, λέξει μὲν ἰδιώτιδι ἡρμοσμένον, νοῦν δὲ
» ἔχον τοιοῦτον. Ἐβούλετο γὰρ τὸ ᾄσμα πάνδημον πᾶσι παρακελεύεσθαι
» (ἐξελθεῖν) τε καὶ ἰδεῖν τοὺς τετυραννευκότας τούτους κερασφόρους ἀν-
» δρας, οἳ τινες τὰ ξίφη κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἔθξαν. Πᾶσα μὲν οὖν
» ἡλικία εἰς τὴν τοιαύτην θεᾶν συνέτρεχεν. . . Ἡ δὲ βασιλὶς ἐξητήσατο
» χαρισθῆναι τῷ κατακρίτῳ τοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ παραχρῆμα πέμπετο
» ὁ τοὺς δημίους ἀπείρξων. Καὶ δὴ σπεύσας προφθάνει τούτους ἐνδο-

(1) Ἰδε σελ. 250, 251 τοῦ Α' Μέρους.

» τῶν λεγομένων Χειρῶν, ἃς ὁ διαβὰς οὐκέτι ῥύεται τοῦ δαινοῦ (1). « Ἀλλ' εἴθε τοῦλάχιστον 'να περιωρίζοντο πάντοτε εἰς τὸ 'να 'τοὺς πομπεύωσι μόνον καὶ 'να 'τοὺς θεατρίζωσι. Τοῦτο ὅμως ἦτον σπάνιον· διότι πάντοτε 'δὲν παρενέβαινον ἢ 'δὲν εἰσηκούοντο αἱ ἀγαθαὶ βασιλίδες· τὸ συχνότερον ἦτον τὸ 'να 'τοὺς τυφλόνωσι, καὶ συγχρόνως 'να 'τοὺς κουρεύωσι μοναχούς, ἀφ' οὗ 'τοὺς ἐγαειδουροκάθιζον (» Καὶ ἐπόμπευσαν αὐτὸν μετὰ ῥά- » σου καὶ ὄνου, « λέγει ὁ Θεοφάνης ἐν Πορφυρογεννήτῳ, κατὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ καιροῦ 'του).

Πρὶν μεταβῶμεν ἀπ' αὐτῶν εἰς τοὺς Τούρκους, ἃς σημειώσωμεν πρῶτον ὅτι τὰ σ π ὅ ρ τ ο υ λ α (2) ἦσαν καὶ τότε συνήθη πρὸς δεκάσμον τῶν δικαστῶν· καὶ δεύτερον, ὅπερ ἀρκετὰ περίεργον, ὅτι ἐν τῷ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου δημοσιευθέντι κανονισμῷ τῶν ἐορτασίμων διὰ τὰ δικαστήρια ἡμερῶν 'δὲν ἀναφέρονται οὔτε ἡ τῶν Χριστουγέννων, οὔτε ἡ τῶν Θεοφανείων, οὔτε ἡ τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ τοὶ συναριθμοῦμεναι ἔκτοτε ἐν ταῖς ἐπισημοτέραις τῶν ἐορτῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Τουρκικὴ Δικονομία.

Γνωστὸν ὅτι ἡ Νομοθεσία τῶν Μουσουλμάνων ἔχει βάσιν τὸ Κοράνιον καὶ εἶνε συνδεδεμένη μετὰ τῆς θρησκείας. Καὶ διὰ τοῦτο θέλομεν διαλάβῃ περὶ αὐτῆς ἐν τῷ Δ' ἰδίῳς Τμήματι, ἐν ᾧ περιελάβομεν τὰ κατὰ τὴν θρησκείαν ἐν γένει. Ἐπὶ τοῦ παρόντος προεκτιθέμεθα γενικοῦς τινας ὅρους ὡς πρὸς τὴν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Κράτει διανομὴν τῆς δικαιοσύνης.

Καὶ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἀρμοδιότης τῶν δικαστηρίων 'δὲν εἶν' ἀκριβῶς ὠρισμένη· διότι οὔτε ἡ ἔκτασις τῆς δικαιοδοσίας τοῦ δικαστηρίου, οὔτε ἡ σημαντικότης τῶν ὑποθέσεων κανονίζει τὸν βαθμὸν τῆς ἀρμοδιότητος. Ἐκαστον δὲ δικαστήριον δικάζει πᾶσαν πολιτικὴν ὑπόθεσιν τελειωτικῶς καὶ ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις αὐτοῦ (Ἰ λ ἁ μ) εἶνε ἀνέκκλητος, ἐπιτρέπεται ὅμως ἡ ἔφεσις, ὡς θέλομεν ἀκολουθῶς ἰδεῖ.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι αἱ ὑποθέσεις 'δὲν ἐκδικάζονται κυρίως κατ' οὐσίαν, εἰμὴ ἀφ' οὗ ἐκδοθῶσι (προφορικῶς, κρατουμένης ἀπλῆς σημειώσεως, Μα ζ-μ π α τ ἁ, ἐν τοῖς Πρακτικοῖς) πολλαὶ περὶ ἀποδείξεων ἀποφάσεις.

Δεύτερον ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ Νομοθεσία πηγάζει ἐκ τεσσάρων πηγῶν, Α',

(1) Ἄνν. Κομν. ΙΒ'. (2) Ἡ ἐν σπυρίδι (sporta, sportella) διδόμενα ξένια, δῶρα, κυρίως πρὸς ἀμοιβὴν τῶν δικηγόρων, συνήθως δὲ πρὸς δεκάσμον τῶν δικαστῶν, ὅθεν ὁ Γ' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, λέγει: » Σπόρτουλα λαμβάνων ἐπίσκοπος κτλ.

τοῦ Κοράν, Β', τῆς Σουννά, Γ', τῶν διαφορῶν γνωμῶν τῶν τεσσάρων μεγάλων Ἰμάμιδων, τῶν Πατέρων τοῦ Ἰσλαμισμού, καὶ Δ' τῶν Σουλτανικῶν θεσπισμάτων (Οεώρφ). Ὁ δὲ Κανονισμὸς εἶνε ἡ συλλογὴ τῶν νόμων τούτων, ἡ τὸ Κανονικὸν τοῦ Ἰσλαμισμού δίκαιον.

Τρίτον, ὅτι εἰς τὰς Τουρκικὰς δίκας οἱ μάρτυρες εἶνε τὸ πᾶν, διότι ἡ κατάθεσις δύω μαρτύρων ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν. Ἐν ᾧ δὲ ἀφ' ἐνὸς ἡ ἐπιτορκία τιμωρεῖται αὐστηρότατα, ἡ πρὸς τὴν ψευδομαρτυρίαν θύρα εἶν' ἀφ' ἐτέρου πάντοτε ἀνοικτὴ, ἡ δὲ κατὰ τῶν ψευδομαρτύρων τιμωρία (τὸ γαιδουροκάθισμα) σπανιώτατα πραγματοποιεῖται (1), καὶ ὁδὸν ὠφελεῖ διότι ὁ Κανὼν, ὡς λαμβάνων τὸ ἀνῆκον αὐτῷ δικαίωμα (ῥέσμι), εἴτε τὸ ἐν μέρος εἴτε τὸ ἕτερον κερδήσῃ, ἔχει συμφέρον ἵνα τελειώσῃ τὸ ἀγλιγώτερον τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐπομένως παραβλέπει τὴν ἐξέλεγχσιν τῆς εἰλικρινείας τῶν μαρτύρων.

Τέταρτον, ὅτι δικηγόροι ὁδὸν ἐπιτρέπονται· ὁ Μωάμεθ μάλιστα λέγει ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀνθρώπων ἔπρεπε ἵνα ἐξωθῇται πάσης κοινωνίας, ὡς σοφιστικὸν καὶ μοχθηρόν. Δύναται ὁδὸν διὰ δικὸς ἵνα διορίσῃ ἐπιτροπὸν αὐτοῦ, καὶ ὑπάρχουσιν ἐπίτηδες δικολάβοι, (σσεριέτ) ἐργολαβοῦντες τὰς ὑποθέσεις.

Πέμπτον, ὅτι τὰ ἔξοδα εἶνε πάντοτε εἰς βάρος τοῦ κερδαίνοντος τὴν δίκην, λογιζόμενα εἰς $2 \frac{1}{2}$ τοῖς 100 ἐπὶ τοῦ ἐπιδικασθέντος ποσοῦ καὶ 1 ἐπὶ τοῖς 100 διὰ τὸν δικαστικὸν κλητῆρα (μουμπασίρην)· ὁδὸν ἐκ τούτου πλῆθος δικῶν καὶ δικῶν ἀδίκων, διότι ὁ ἐνάγων ὁδὸν ἔχει τί ἵνα ζημιωθῇ, ἐὰν χάσῃ.

Ἑκτον, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι δικάζονται παρὰ τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς αὐτῶν ἀρχηγοῖς· δύναται ὁδὸν ἵνα ἐκκαλέσωσιν εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια, εἰς τὴν ἐξωτέραν, καθὼς λέγουσιν οἱ Ἀνατολίται μαρμαρινοὶ. Τὰ ἐγκληματικά ὁδὸν, καὶ ἰδίως τὰ πολιτικά καὶ τὰ τῆς καθοσιώσεως εἶνε ἀποκλειστικῶς τῆς Τουρκικῆς ἀρμοδιότητος.

Ἑβδόμον, ὅτι πάσης δίκης προαπαιτεῖται Φετβάς, ὅς τις εἶνε ἀπλῆ γνωμοδότησις ἢ συμβουλὴ περὶ τῆς ἐπιδίκου ὑποθέσεως, ἐκτεθειμένη εἰς εἶδος ἐρωταποκρίσεως, περιεχούσης τὸ ζήτημα καὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ, ἐνίοτε καὶ ἡτιολογημένην, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Μουφτῆς ὁδὸν ἔχει ἵνα προσθέσῃ παρὰ μόνον τὸ Γίνεται ἢ Δὲν γίνεται (Ολὸν γιὰ Ὀλμάζ), καὶ ἵνα ὑπογράψῃ ὡς ἀκολούθως: » Βαλλάχου ἀλλέμ μπῖς σαβάμπ (» Ὁ θεὸς ἤξε-

(1) Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὁ περίφημος βεζίρης Μουσταφὰ-Μπαϊρακτάρης ἐπόμπευσεν ἐπὶ δύω ψευδομάρτυρας.

ρει τὸ ἀληθές), ἢ » Ἀλλάχ ἀαλέμ κετέμπ έχου (» Ὁ θεὸς ἡξεύρει τὸ καλλιώτερον, ἢ τὸ ἡξεύρει καλλιώτερον) παρὰ τὸν πτωχὸν Μουφτὴν ἢ Ἐμίρην (ὑπογέγραπται) δεῖνα, ᾧ δοθήτω συγγνώμη (ἀλ φακχὺρ ἀφράν χοῦ). Λαμβάνει δὲ 20 παράδες (12 λεπτά). Ἀρχονται δὲ συνήθως ἀπὸ τῆς φράσεως: Μὴν χοῦ τενφίχ (» Ἐκ θεοῦ ἢ διεύθυνσις).

Ὁ γδοον, ὅτι ἀπὸ τινων ἐτῶν ἡ δήμευσις κατηργήθη, καὶ θανατικὴ ποινὴ ὅθεν ἐκτελεῖται χωρὶς τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Σουλτάνου ἢ τοῦ Βεζίρη. Ἀλλ' ὑπάρχει φυλάκισις, εἰρκτῆ, ἐξορία. Συνετάχθη δὲ καὶ Ποινικὸς Κώδικξ, τοῦ ὁποίου ἀσχολεῖται ἡ Κυβέρνησις ἵνα ὀρίσῃ καὶ τὴν δικονομίαν.

Ἐννατον, ὅτι ἡ προσωπικὴ κράτησις τοῦ ἀπόρου ὀφειλέτου ὅθεν παρατείνεται ὑπὲρ τὰς 94 ἡμέρας.

Δέκατον, ὅτι ἡ κατ' ἐρήμην δίκη εἶνε ἄγνωστος, καὶ οἱ διάδικοι κρίνονται πάντοτε κατ' ἀντιμωλίαν, προσαγομένου διὰ τῆς βίας τοῦ ἀπειθοῦντος.

Τούτων προεκτεθέντων, ὁ βουλόμενος ἵνα κινήσῃ δίκην πρέπει ἵνα ἐφοδιασθῇ προηγουμένως διὰ φετβᾶ, δυνάμει τοῦ ὁποίου εἰσάγει τὴν ὑπόθεσιν του· κατὰ δὲ τὴν ὀρισθεῖσαν δικάσιμον ἡμέραν, ὁ γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὴν ἀγωγὴν, ἀκούονται ἀμφότεροι οἱ διάδικοι καὶ οἱ μάρτυρες ἐνόρκως, ἐκδίδεται ἡ ἀπόφασις (i l a m), γραφομένη κάτωθεν τῆς ἀγωγῆς, καὶ ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, ἡ δὲ ἐκτέλεσις αὐτῆς ἀνατίθεται εἰς τὰς διοικητικὰς ἀρχάς, ἐπιμελεῖα τοῦ εἰσαγαγόντος τὴν ὑπόθεσιν κλητῆρος.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐπεταί, ὅτι, τῶν δικαστηρίων ὄντων ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τῆς διὰ μαρτύρων ἀποδείξεως εὐκόλου, αἱ ὑποθέσεις τελειοῦνσι μὲν ταχέως, διὰ τὴν ἔλλειψιν μάλιστα τῶν δικηγόρων, ἀλλ' αἱ καταχρήσεις εἰν' εὐκόλοι ἐπίσης, καὶ αἱ ἀδικίαι ὅχι ὀλίγαι. Ἐν γένει ὅμως αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις τῶν Τούρκων χαρακτηρίζονται διὰ φυσικῆς εὐθύτητος, συντομίας καὶ ὑγιοῦς νοός. Περὶ τούτου, ἀφίνοντες ἐπὶ τοῦ παρόντος ἅπειρα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ καὶ ἱστορικοὶ, ἐξ ὧν θέλομεν ἀναφέρει κατόπιν τρία - τέσσαρα, ἀρκούμεθα εἰς δύο μόνα, καθόσον ἀφορῶσι κυρίως ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἔχουσιν ὑπόθεσιν ἐθνικὴν: Κρινομένων ποτὲ τῶν Γραικῶν πρὸς τοὺς Ἀρμενίους περὶ τοῦ Ἀγίου Τάφου (τοῦτο ἐγένετο, ὡς γνωστὸν, πσλλάκις), ὁ Καδὴ-οὐλ-ἀσκέρ, ἀφ' οὗ ἤκουσεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὰς ἀξιώσεις ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἠρώτησε τοὺς Ἀρμενίους: » Ὅταν ὁ Ὁμάρ ἐκυρίευσεν τὰ Ἱεροσόλυμα, ποῖοι τὰ ἐξουσίαζον; Ἀπεκρίθησαν: » Οἱ Γραικοί. — Λοιπὸν τῶρα σεῖς τί ζητεῖτε; Ἄλλο: Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Κυρίλλου τοῦ Ε' (1752, 1757), ἀνακινηθέντος διὰ τοῦ διαβοήτου γόητος Αὐξεντίου τοῦ περὶ ἀναβαπτισμοῦ ζητήματος, καὶ τοῦ μὲν πατριάρχου ὑποστηρίζοντος τὴν

γνώμην τῶν Ἀναβαπτιστῶν, τῶν δὲ ἀρχιερέων τὴν ἐναντίαν, καὶ πολλοῦ σκανδάλου ἐγερθέντος, ὁ Σουλτάνος, Ὁσμάν ὁ Γ', ἐζήτησε ἵνα μάθῃ περὶ τίνος πρόκειται, καὶ πληροφορηθεὶς, ἀπεφάσισεν ἐν ὀλίγοις: Ἐν ταῖς περὶ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας διαφοραῖς, ὁ Μουφτῆς ἀποφασίζει κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κορανίου. Οἱ χριστιανοὶ ἔχουσι Πατριάρχην: ἃς ἀποφασίση λοιπὸν καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ἃς ὑποταχθῶσιν οἱ λοιποὶ Μητροπολίται· οἱ δὲ μὴ θέλοντες, ἃς ἀναχωρήσωσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν, καὶ ἃς μὴ ταράττωσι διὰ τῶν λογοτριβῶν αὐτῶν τὸ Κράτος μου (1).

Ὁ Καδῆς λοιπὸν εἶν' ἐλεύθερος ἵνα δικάσῃ πᾶσαν ὑπόθεσιν, κατὰ τὴν συνειδήσιν τοῦ, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχει ἔξιν καὶ ἐμπειρίαν· ἡ δὲ ἐπιδεξιότης τοῦ συνίσταται εἰς τὸ ἵνα εἰκάσῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ μάλιστα εἰς τὰς δυσδιακρίτους καὶ δυσἀποδείκτους ὑποθέσεις· δικάζει λοιπὸν καὶ ἀποφασίζει ὅπως τὸν φωτίσῃ ὁ θεός, καὶ πολλάκις (ἐννοεῖται) ὅπως τὸν ὀδηγήσῃ τὸ συμφέρον τοῦ. Ἀλλ' εἶνε βέβαιον ἀφ' ἑτέρου, ὅτι, ἀκολουθῶν συνήθως τὴν φύσιν καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, σπανίως ἀποτυγχάνει εἰς τὰς κρίσεις τοῦ, ἐνίοτε μάλιστα δεικνύει καὶ θαυμαστὴν εὐφυΐαν καὶ εὐθύτητα.

Παραδείγματος χάριν: Τοῦρκός τις ἠθέλησε ν' ἀποστερήσῃ κτῆμα τοῦ γείτονός τοῦ, μὴ θέλοντος ἵνα τοῦ τὸ πωλήσῃ, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸν ἐνήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον, λέγων ὅτι εἶχεν ἀγοράσῃ δῆθεν παρ' αὐτοῦ τὸ κτῆμα, ἀφ' οὗ ἔφρόντισε ἵνα προσφέρῃ προηγουμένως εἰς τὸν Καδῆν πεντακόσια γρόσια, ὅπως τοῦ εὐκολύνῃ τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ Καδῆς προσώχθησε μὲν, ἀλλὰ, λαβὼν τὰ πεντακόσια γρόσια, ὑπεκρίθη. Ἀκούσας δὲ ἀμφοτέρων τὰ δίκαια, καὶ βλέπων ὅτι ὁ ἀδικούμενος δὲν εἶχεν ἄλλας ἀποδείξεις παρὰ τὴν κατοχὴν τοῦ, ἥτις ὅμως δὲν ἐξήρκει, » Δὲν ἔχεις λοιπὸν, τῷ λέγει, μάρτυρας; » Οὐχι, ἀποκρίνεται ἐκεῖνος. — Τότε λοιπὸν ἔχω ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ, ὅχι ἓνα καὶ δύο, ἀλλὰ πεντακοσίους. « Καὶ ἐξαγαγὼν τὴν σακκούλαν μετὰ τῶν πεντακοσίων γροσίων, τῷ τὰ ἐδείξε, καὶ ἐδίωξε τὸν δωροδόκην, κρατήσας (ἐννοεῖται) τὸ ἀργύριον.

Τῆς τοιαύτης εὐθυδικίας καὶ ἀγχινοίας (*présence d'esprit*) παραδείγματα παρέχουσιν ἡμῖν καὶ πολλοὶ Βεζίρηι, καθ' ὅσον καὶ αὐτοί, ὡς προσηγομένον, εἶνε δικασταί. Ἐπὶ τοῦ Βεζίρη, φέρ' -ἰπεῖν, Τσόρλουλου - Ἀαλῆ - πασσᾶ, τοῦ ἐπὶ Σουλτάν - Ἀχμέδ τοῦ Γ', Τοῦρκός τις, ἀπολέσας διακόσια φλωρία ἐκ τῶν καλουμένων τότε τουγραλῦ, ἐκήρυξεν ὅτι χαρίζει εἰς τὸν

(1) Δοσιθ. Δωδεκαβίβλ.

εὔρετην τὰ ἡμίση. Ναυτικός δέ τις, εὐρών αὐτὰ, τὰ ἀπέδωκεν. Ἄλλ' ὁ Τοῦρκος εἶπεν ὅτι εἶχεν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ βαλάντιου καὶ ἓν ζευγὸς σμαραγδίνων σχολαρίκιων, τὰ ὅποια εἶχεν ἀγοράσῃ ἐπτακοσίων φλωρίων, καὶ ἐνήγαγε τὸν εὔρετην, ὀρκιζόμενον εἰς μάτην περὶ τοῦ ἐναντίου. Ὁ δὲ Κχαδῆς, εἴτε ἐξ ἀπειρίας, εἴτε καὶ δωροδοκηθεὶς, ἐξέδοτο ἀπόφασιν, ἀπολύουσαν μὲν τῆς κλοπῆς, ὡς ἀναποδείκτου, τὸν εὐρόντα, ἀποστεροῦσαν ὁμῶς αὐτὸν καὶ τῆς ἀμοιβῆς. Οὗτος προσέδραμεν εἰς τὸν Βεζίρην, ὃς τις, ἀκούσας ἀμφοτέρων καὶ τοῦ κήρυκος, ἠρώτησε τὸν ἀπολέσαντα, διατί ἔδεν εἶχε κηρύξῃ ὅτι τὸ βαλάντιόν του περιεῖχε καὶ σχολαρίκια; Ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίθη, ὅτι διὰ φόβον, μήπως ὁ εὐρὼν, ἀφ' οὗ μάθῃ τὴν ἀξίαν τῶν, ἔδεν θελήσῃ ἵνα τὰ δώσῃ. Τότε ὁ Βεζίρης ἐξέδωκε τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν: Ἐπειδὴ ὁ ἀπολέσας λέγει ὅτι ἔχασε βαλάντιον, περιέχον διακόσια φλωρία καὶ μίαν ζυγὴν ἐνωτίων, ὁ δὲ εὐρὼν ὀρκίζεται ὅτι ἔδεν εὔρεν εἰμὴ βαλάντιον περιέχον διακόσια φλωρία μόνον, ἔπεται ὅτι τὸ βαλάντιον τοῦτο ἔδεν εἶνε τὸ ζητούμενον. Λοιπὸν οὗτος μὲν ἄς κηρύξῃ ζητῶν τὸ βαλάντιον μετὰ τῶν ἐνωτίων, ὁ δὲ ἄλλος ἄς κρατήσῃ τὸ βαλάντιον μετὰ τῶν διακοσίων φλωρίων, καὶ, ἐὰν, ἐν διαστήματι τεσσαράκοντα ἡμερῶν, ἔδεν εὔρεθῇ κανεὶς ἵνα τοῦ τὸ ζητήσῃ, ἵνα μένῃ εἰς ἰδιοκτησίαν του.

Ἄλλην, ὁμοίας φύσεως, δίκην ἐδίκασε μετὰ τῆς αὐτῆς εὐθυδικίας ὁ Βεζίρης Τουσούφ-πασσᾶς, ὁ ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος Α' κατὰ τῆς Αἰγύπτου. Τοῦρκός τις εἶχε δανείσῃ εἰς ἄλλον εἰκοσιπέντε χιλιάδας γρόσια ἐπὶ τόκῳ ὑπερόγκῳ. Μετὰ δέκα δὲ ἔτη ὁ δανεισάμενος ἐπιστρέφει τὴν ποσότητα εἰς τὸν δανειστήν, ἀλλ' ἀρνεῖται τοὺς τόκους, τοὺς ὁποίους ἄλλως τε ἔδεν ἀναγνωρίζει τὸ Κοράνιον. Ὁ Βεζίρης, ἀφ' οὗ ἤκουσεν ἀμφοτέρων, ἀπεφάσισεν ὥστε ὁ δανεισθεὶς ἵνα δανείσῃ εἰς τὸν ἄλλον διὰ δέκα ὡσαύτως ἔτη εἰκοσιπέντε χιλιάδας γρόσια ἀτόκως.

Ἄλλο μέσον μετεχειρίσθη πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας ἀρχαιότερός τις Κχαδῆς τοῦ Βαγδάτ. Ἐμπορός τις, μέλλων ἵνα ἀποδημήσῃ, ἐνεπιστεύθη εἰς Δερβίσην ποσότητά τινα ὡς παρακαταθήκην. Ἄλλ' ἐπιστρέψαντι αὐτῷ, ὁ Δερβίσης τῷ τὴν ἡρνήθη. Ὁ δὲ ἔμπορος ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Κχαδῆν. Ἐχεις μάρτυρας; τὸν ἠρώτησε, κατὰ τὴν συνθήκην, οὗτος. » Ὁχι, ἀπεκρίθη ὁ ἔμπορος. — Ὑπάγε λοιπὸν, καὶ ἐπάνελθε αὔριον, χωρὶς ἵνα γνωρίζῃ κανεὶς ὅτι με εἶδες. Ἀναχωρήσαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Κχαδῆς μηνύει ἀμέσως τῷ Δερβίση ἵνα ἔλθῃ, καὶ τὸν ὑποδέχεται φιλικώτατα. Μετὰ δὲ τὰς πρώτας περιποιήσεις, » Ὑπόθεσίς τις, τῷ λέγει, λίαν κατεπίγουσα, με ἀναγκάζει ἵνα ἀποδημήσω πρὸς καιρὸν, καὶ, ἐπειδὴ ἔχω ποσότητά τινα χρημάτων, τὴν ὁποίαν οὔτε ἵνα συμπαραλάβω μοὶ συμφέρει,

οὔτε ἂν ἀφήσω εἰς τὸν οἶκόν μου, ἀπεφάσισα ἵνα τὴν παρακαταθέσω, μηδενὸς εἰδότος, εἰς χεῖράς σου, ἐπειδὴ σὲ ἐγνώρισα ὡς τὸν τιμιώτερον τῆς πόλεως. Σὲ προσεκάλεσα λοιπὸν ἵνα σ' ἐρωτήσω ἐὰν δέχῃσαι τοῦτο τὸ βάρος. Ὁ Δερβίσης ἐφάνη πρόθυμος, καὶ εὐχαρίστησε τὸν Κχαδῆν διὰ τὴν τιμὴν, ἣν τῷ ἔκαμνεν, ἀποφασίσας ἤδη ἐνδομύχως ἵνα μὴ ἀποδώσῃ τίποτε, καὶ ἀνεχώρησεν, εἰπόντος αὐτῷ τοῦ Κχαδῆ ἵνα ἐπανέλθῃ αὐρίον. Ἀμα δὲ, ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ, ἦλθε μετάπεμπτος ὑπὸ τοῦ Κχαδῆ ὁ παρακαταθέμενος. » Ὑπαγε, τῷ λέγει, καὶ ζήτησον τὴν παρακαταθήκην σου παρὰ τοῦ Δερβίση, καὶ, ἐὰν ἀπαντήσῃς δυσκολίας, φοβέρισέ τον ὅτι θὰ ἀναφέρῃς τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Κχαδῆν. « Πορευθεὶς δὲ οὗτος εἰς τοῦ Δερβίση, προοιμίασεν οὕτω: » Πρὶν ὑπάγω εἰς τὸν Κχαδῆν, ἀπεφάσισα ἵνα ἔλθω ἔτι ἅπαξ καὶ σοῦ ζητήσω τὴν παρακαταθήκην μου. « Ὁ Δερβίσης ἀπέδωκεν αὐτὴν ἀμέσως, καὶ τὸν παρεκάλεσε ἵνα μὴ εἴπῃ τίποτε εἰς κἀνένα. Φαντάζεται δὲ πᾶς τις τὴν ἀπορίαν του, ὅταν, ἐπιστρέψας εἰς τοῦ Κχαδῆ τῇ ἐπαύριον, ὑβρίσθῃ καὶ ἐδιώχθῃ παρ' αὐτοῦ ὡς ὑποκριτὴς καὶ ἄπιστος.

Τὴν εὐθυδικίαν ταύτην καὶ πρὸ πάντων τὴν ταχυδικίαν τῶν Τούρκων θαυμάζουσιν ἰδίως οἱ εἰθισμένοι εἰς τὰς ἀτελευτήτους δίκας τῶν Εὐρωπαϊκῶν δικαστηρίων. Ὁ De Loir μάλιστα λέγει ἀστεϊζόμενος, ὅτι, ἐὰν ἐπετρέπετο ἑκκλησίαι ἀπὸ τῶν Γαλλικῶν δικαστηρίων εἰς τὰ Τουργικὰ, πολλοὶ τῶν διαδίκων ἤθελον προτιμήσῃ εὐχαρίστως τὸ ταξεῖδιον τῆς ΚΠ., καὶ βεβαίως ἤθελον ἀπαλλαγῇν εὐθηνότερα καὶ ταχύτερα. Ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι γελῶν τί συνέβη εἰς φίλον μου τινὰ καὶ συμπατριώτην ἱατρὸν πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν: Ἐδικάζετο πρὸς τὸν ἀδελφόν του περὶ κληρονομικοῦ τινος κτήματος, εἰς τὸ ὅποιον εἶχε μερίδιον, ἐκτὸς αὐτῶν, καὶ τρίτος ἄλλος ἀδελφός, ἡλιθιώτερός πως τὸ ἦθος: Ἐν ᾧ δὲ αὐτὸς εἶχεν, ὡς ἐνόμιζεν, ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐκεῖνον, οἱ ἐναντίοι τὸν παρέπεισαν διὰ μικρᾶς δόσεως χρημάτων, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἱατροῦ, ἵνα παραιτηθῇ ἐγγράφως πρὸς χάριν αὐτῶν καὶ ὡς λαβὼν τὸ ἀντίτιμον τοῦ μεριδίου του, παντὸς δικαιώματος, τὸ ὅποιον ἠδύνατο ἵνα ἔχῃ ἐπὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου κτήματος. Ἡ ὑπόθεσις εἶχεν ἐκκαλεσθῇ ἐνώπιον τοῦ Βεζίρη, εὗρον δὲ τὸν φίλον μου ἱατρὸν ἔξωθεν τοῦ Ἀρζ-ὀδασῆ, περιμένοντα ἵνα ἔλθῃ τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ ἡ σειρά, καὶ διαμετροῦντα καταχαρούμενον τὴν ἀπέραντον αἰθούσαν ἐκείνην: » Τί θαυμάσιον σύστημα διαδικασίας, φίλε, τὸ Τουργικόν! ἔχεις ἵνα πάρῃς, παίρνεις; ἔχεις ἵνα δώσῃς, δίδεις; δὲν βασανίζεσαι μῆνας, χρόνους πολλάκις, καθὼς εἰς τὴν Εὐρώπην κτλ. Αἴρεται ἐν τοσούτῳ τὸ παρὰ πέτασμα τῆς θύρας, καὶ ὁ κλητὴρ ἐκφωνεῖ τὸ ὄνομα τοῦ λαλοῦντος· εἰ-

σάγεται εἰς τὸ ἀκροατήριον, καὶ ἐρωτᾶται ἐάν ὁ τρίτος ἀδελφὸς ᾗνε μετ' αὐτοῦ σύμφωνος : — Μάλιστα, Αὐθέντα : καὶ ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἀφ' οὗ κατοικοῦμεν ὁμοῦ καὶ τὸν τρέφω τόσα ἔτη ; — Ἀλλ' ὁ ἀντίδικος ἐμφανίζει τὸ ἀναθεματισμένον ἔγγραφον τῆς παραχωρήσεως τοῦ τρίτου μεριδίου εἰς αὐτὸν, καὶ ἐκδίδεται παραχρῆμα τὸ ἰλάμι, ἀποκλείον πάσης περαιτέρω ἀπαιτήσεως τὸν φίλον μου, τὸν ὁποῖον ἐξερχόμενον σκυθρωπὸν καὶ κατατεθορυβημένον, εἶχα τὴν νεανικὴν κακοήθειαν ἵνα ἐρωτήσω, ἐν ᾧ ὁ Τσαούσης τοῦ ἐζήτει τὸ ποδοκόπιόν του : Ποίαν ἰδέαν ἔχετε, ἐξοχώτατε, περὶ τῆς Τουρκικῆς Νομολογίας ;

Ἐκτὸς τῆς γραπτῆς νομοθεσίας, τῶν κειμένων θεσμῶν, τοῦ Κανόν, ὑπάρχει, καθὰ προείπομεν (1), καὶ ἡ κατ' ἀρέσκειαν, *moi u proprio*, τοῦ Σουλτάνου, τὸ αὐθαίρετον, τὸ Ὁεὼρφ, ὡς συμπλήρωμα, τρόπον τινά, ἢ ἐπεξηγήσεις τῶν τριῶν ἄλλων μερῶν τοῦ πολιτικοῦ τῶν Ὀθωμανῶν δικαίου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Σουλτάνος, ὡς διάδοχος τοῦ Προφήτου καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔδεν εἶνε δυνατόν ἵνα πράξῃ τι, εἰμὴ κατὰ θεῖαν ἐμπνευσιν, ἢ παρ' αὐτοῦ ἐκπηγάζουσα καὶ ἀπονεμομένη δικαιοσύνη εἶνε ἀνεκτὴ, ὡς καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ ἀμέσως τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου τὰς βουλὰς οὐδεὶς γινώσκει. Δυνάμει τοῦ δικαιώματος τούτου ἐξεδόθη τὸ Τανζιμάτ, συνεστήθησαν λοιμοκαθαρτήρια, θὰ δημευθῶσιν ἴσως μετ' οὐ πολὺ τὰ βακούφια κτλ. κτλ. Τὴν αὐτὴν ὡς ἔγγιστα ἐξουσίαν εἶχον καὶ οἱ Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες, καὶ ταύτην ἀνεγνώριζεν ἀφιλονεικῆτως εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ Ἐκκλησία. » Ὡς βασιλεῦσιν ἔξεστι, λέγει πρᾶξις τις συνοδική, ἐκ-» δεδομένη τῷ 1329 (2), ὑπερτέρας ἢ κατὰ νόμους οἰκονο-» μεῖν τὰ πράγματα. Ὁ γὰρ κράτιστος καὶ ἅγιός μου Αὐτοκράτωρ ἐξου-» σίαν ἔχει ἐκ Θεοῦ τοῦ προστιθέναι καὶ ἀφαιρεῖν, ἐνθα τοῦτο λυσιτελεῖν » οἶδε.

Τῆς Σουλτανικῆς ταύτης δικαιοδοσίας, τῆς ὁποίας τ' ἀποτελέσματα ἔδεν ἦσαν πάντοτε σωτήρια διὰ τὸ κοινόν, ἐγίνοντο πολλάκις θύματα οἱ πρῶτοι παρατυχόντες καὶ . . . διὰ φύλλου πήδημα, καθὼς λέγουσιν οἱ παροιμιαζόμενοι. Ἀλλ' ὁ λαὸς, ὃς τις προτιμᾷ τῶν ἀδρανῶν ἀρχόντων τοὺς δρα-» στικούς, καὶ τυχῶσιν εἶναί πως βριαότεροι καὶ σκληρότεροι, ὅσω ταχυτέρα καὶ ἀπροσδόκητος ἦτον ἡ τιμωρία, τόσω καλλιωτέραν ἰδέαν ἐλάμβανε περὶ τῆς εὐθυδικίας τοῦ μονάρχου. Εἰς τῶν ἀγαθωτέρων Σουλτάνων ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως ὁ ἀτυχὴς Σουλτάν-Σελήμ· ἀλλ' ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν

(1) Ἴδε σελ. 203. (2) Ἴδε *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, ὑπὸ Miklosich καὶ Muller, Τόμ. Α', σελ. 148.

εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν ἑαυτοῦ, περιερχόμενος ἀγνώριστος (τεπτίλ) τὰ περίε τῆς πρωτευούσης, ἀπαντᾷ ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Ὀρτά-κιοῦ τοῦ Ἰουδαίου φοροῦντα κίτρινα ἐμβάδια (ἦτον σάββατον), καὶ, χωρὶς περαιτέρω ἐξετάσεως, νεύει τῷ παρακολουθοῦντι αὐτὸν δημίῳ, καὶ ὁ Ἰουδαῖος πίπτει ἀποκεφαλισθεὶς ἐπὶ τῆς γεφύρας. Τόσον δὲ τρόμον ἐνεποίησεν ὁ φόβος οὗτος, ὥστε ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ ἐν ΚΠ. Γραικοὶ ἐφόρεσαν διὰ πολὺν καιρὸν καλογερικοὺς σκούφους.

Τῶν ἀποφάσεων δὲ τούτων, ὅσας ἦσαν γραπταί, τὸ μὲν αἰτιολογικὸν καὶ διατκεπτικὸν μέρος, ὡς περιττὸν, παρελείπετο, τὸ δὲ διατακτικὸν περιωρίζετο πολλάκις εἰς δύο λέξεις. Τὸ Χάττι-χουμαγιὺν, παραδ. χάριν, τὸ ὁποῖον διέταπτε τῇ 17 Ὀκτωβρίου τοῦ 1614 τὸν θάνατον τοῦ περιφήμου Νασούφ-πασσᾶ, τοῦ ἐπὶ Σουλτάν-Μουράτου, περιεῖχε τὰς ἐξῆς μόνον λέξεις: »Σὺ, ὅς τις εἰς ἐμὸς Μποσταντζή-μπασης (1), ὑπαγε καὶ πνίξον » Ναζούφ τὸν ἐμὸν Λαλᾶν«.

Τῆς Δρακοντείου ταύτης δικαιοδοσίας τὴν ἐξάσκησιν εἶχον καὶ οἱ Βεζίραι, καὶ οἱ Πασσάδες, καὶ αὐτοὶ τῆς Λακίας οἱ Ἡγεμόνες, ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Σουλτάνου. Καὶ ἐνθυμοῦνται ἀκόμην οἱ συνηλικιωταί μου ὁποῖαν φρίκην ἐνεποίησεν εἰς τὴν πόλιν ὁ θάνατος τοῦ δυστυχοῦς Ἀλεξάνδρου (;) Βλαχούτση τῷ 1813. Ὁ εὐπατρίδης οὗτος, ἐν ἀπάσῃ αὐτοῦ τῆς νεότητος τῇ ἀκμῇ, ἠτοιμάζετο ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Βλαχίαν, προσκεκλημένος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος· περιήρχετο δὲ δι' ἀκατίου τὸν Βόσπορον ἀποχαιρετῶν τοὺς φίλους ἑαυτοῦ, καὶ φορῶν, καθὼς συνείθιζον τότε οἱ ἐν ταξειδίῳ Μπογιάραι, ἐρυθρὸν ἐπενδύτην (»Ὁξὺ σκαραμάγκιον«, ἤθελεν εἶπῃ ὁ Γραμματικὸς Λέων) καὶ λαχούριον εἰς τὴν κεφαλὴν. Βλέπει αὐτὸν διαβαίνοντα ὁ Ναύαρχος Χουσεῖν-πασσᾶς, διαβόητος διὰ τὸ αἰμοβόρον ἑαυτοῦ ἦθος, ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος ἑαυτοῦ, ἀραγμένης, ὡς πρὸς ἔκπλουν, ἐν τῷ ὄρμῳ τοῦ Βαθυκόλπου, καὶ διατάττει ἵνα πλησιάσῃ τὸ ἀκάτιον· παραστάντα δὲ αὐτὸν ἐμπροσθεν αὐτοῦ, λαιδορήσας, νεύει τοῖς περὶ αὐτὸν Γκαλειοντζήδαις, καὶ τὸν κατεκρεοῦργησαν.

Τοιαύτην δικαιοδοσίαν εἶχον καὶ οἱ χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες, καὶ εἰς αὐτὴν πολλάκις κατέφευγον οἱ ἀδικούμενοι καὶ καταδυναστευόμενοι, καὶ δῆμοι καὶ ἰδιῶται, καὶ ὑπάρχουσι παραδείγματα ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ καθ' ἃ ἡ χρῆσις τοῦ δικαιώματος τούτου τοῦ Αὐτοκράτορος ἱκανοποιεῖ τὴν κοινὴν γνώμην, περιεποιεῖ δημοτικότητα καὶ ὑπόληψιν εὐθυδικίας εἰς τὸν

(1) Τρόπος τοῦ γράφειν παρὰ τοῖς Τούρκοις, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Πέρσαις: »Σὲν σὺν κ...
» Σὲν, κὶ μποσταντζή-μπασή λαλᾶμ ὅλᾶν, κτλ.

κρατοῦντα, καὶ προελάμβανε τὰς στάσεις καὶ τὰς αὐτοδικίας. Οἱ δὲ κυβερνώμενοι, οὐ μόνον ἀπεδέχοντο καὶ περιέμενον, ἀλλὰ καὶ προεκάλουν, ἐν τοῖς θεάτροις ἰδίως καὶ ταῖς ἵπποδρομίαις, καθὼς καὶ εἶδομεν ἤδη (1) καὶ θέλομεν καὶ κατόπιν ἰδεῖ, τὴν αὐθαίρετον ταύτην τοῦ μονάρχου παρέμβασιν εἰς τὴν συνήθη τῆς δικαιοσύνης ὁδόν.

Τῷ 1840 ἐξεδόθη Ποινικὸς Κώδῆξ. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἡ ποινικὴ τῶν Τούρκων δικονομία ἐστηρίζετο εἰς τὸ αὐθαίρετον τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Τὸ αὐτὸ ἐπομένως ἐγκλημα ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου ἢ ράβδισμῶν ἢ εἰρκτῆς ἢ ὑπερορίας, ὅπως ἐφαίνετο δηλονότι εὐλογώτερον τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὸν διατάττοντα Βεζίρην ἢ Πασσᾶν ἢ καὶ αὐτὸν τὸν Σταμπόλ-ἐφέντην· ὁ δὲ πωλῶν διὰ λειψῶν μέτρων καὶ σταθμῶν παντοπώλης ἄλλοτε μὲν κατεδικάζετο εἰς δήμευσιν τοῦ πωλουμένου, ἄλλοτε εἰς πρόστιμον, ἄλλοτε εἰς πλειότερους ἢ ὀλιγώτερους ράβδισμούς· κατὰ τῶν πελμάτων τῶν ποδῶν, ἄλλοτε ἐκαρφόνετο ἀπὸ τοῦ ὠτός ὀρθίος εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐργαστηρίου 'του, καὶ ἄλλοτε ἐκρεμάτο χωρὶς πολλῶν διατυπώσεων ἀπὸ τοῦ ἀνωφλίου 'της. Ἐπενοοῦντο δὲ καὶ ποιναί, τῶν ὁποίων 'δὲν προὔπῃρχε παράδειγμα. Τοῦτο ὅμως ἐξήρτητο ἀπὸ τῆς εὐφυΐας καὶ φιλοκαλίας τοῦ Πασσᾶ! Δύο ἔτη πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας, ὁ Βεζίρης Μώραλη-Δερβίς - Μεχμέδ - πασσᾶς, περιερχόμενος, κατὰ τὸ σῦνηθες, ἀγνώριστος, ἀπαντᾷ ἐν τῷ Διπλοκιονίῳ Βούλγαρόν τινα γαλακτοπώλην, πωλοῦντα καϊμάκιον. »Πόσου τὸ καϊμάκιόν σου; 'τὸν ἐρωτᾷ.—Πέντε γρόσια, Ἀγᾶ.—Πῶς εἶνε δυνατόν τόσον ἀκριβᾶ (τὸ γρόσιον εἶχεν ἐν Γαλλικὸν σχεδὸν φράγκον); — Ἀλλὰ τὰ ὑποδήματά μου φθείρονται διατρέχοντος τὰς ὁδοὺς. Πόθεν θὰ 'τὰ οἰκονομήσω; — ὦ! ὅσον διὰ τοῦτο, ἀποκρίνεται ὁ εὐφυὴς Μωραΐτης, ἐγὼ 'να σοὶ χαρίσω ὑποδήματα, τὰ ὅποια 'να μὴ φθίρωνταί ποτε· καὶ διατάττει πάραυτα τὸν πλησίον ἐκεῖ ἐργαζόμενον νάλμπάνδην (καλυβωτὴν) 'να 'τοῦ καρφώσῃ ἐν ζευγος καλῶν πετάλων εἰς τὰ ποδάρια.

Βαθμοὶ καὶ τύποι δικαιοδοσίας.

Εἶδομεν ὅτι, κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν κατάκτησιν αἰῶνας, ὁ Βεζίρης ἐδίκαζε μετὰ τῶν λοιπῶν Βεζιρῶν εἰς τὸ Κουτμπέ-ἄλτῷ, οἱ τινες διὰ τοῦτο καὶ Κουτμπέ-Βεζίραι ἐλέγοντο. Ἡ συνεδρίασις αὕτη, καλουμένη Γκαλυμπέ-διβά, ἐγίνετο κάθε κυριακὴν καὶ τρίτην, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν

(1) Ἴδε σελ. 249 τοῦ Α'. Μέρους.

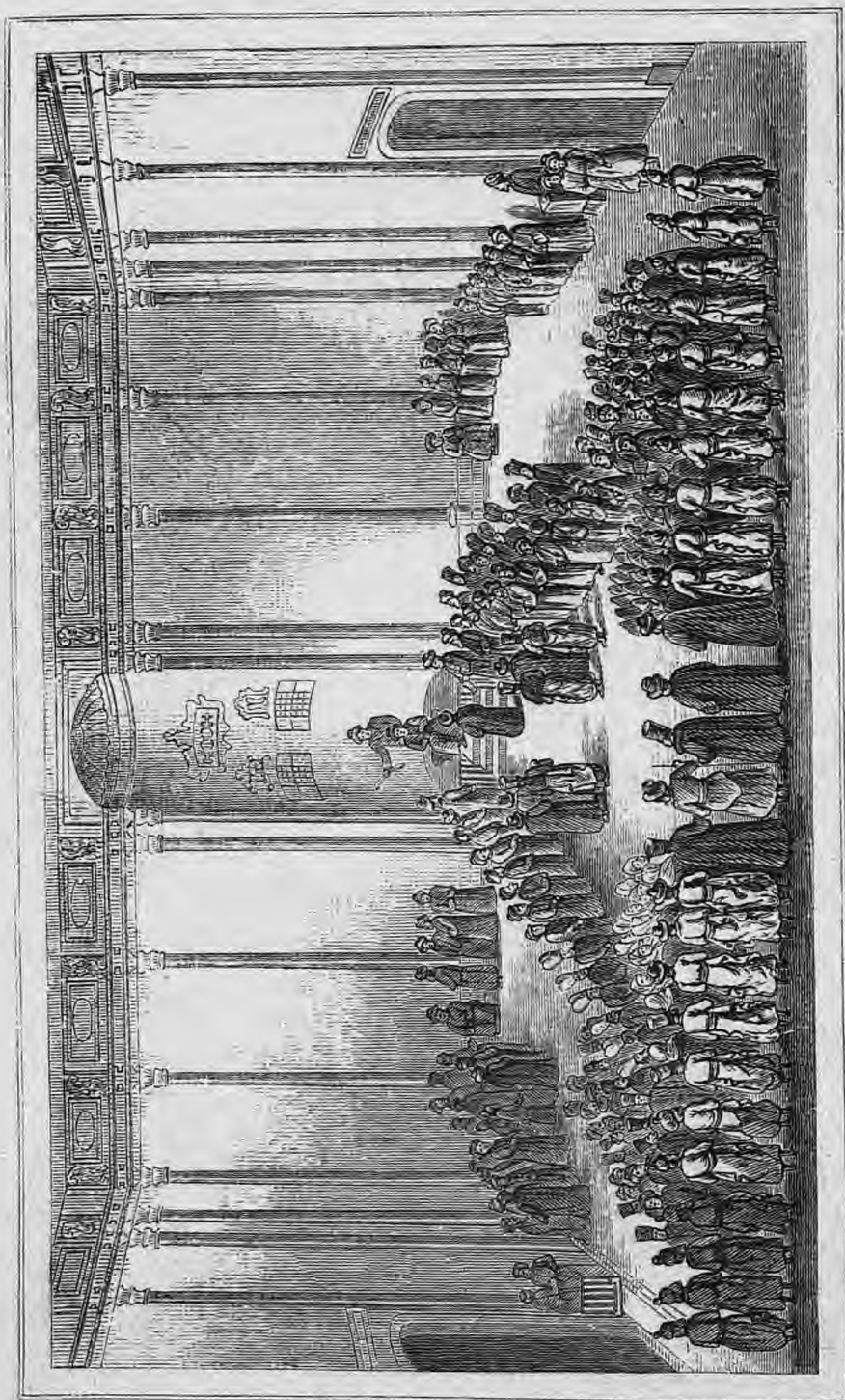
δευτέραν καὶ τὸ σάββατον. Ἐθεωροῦντο δὲ ἐν αὐτῇ αἱ γενικαὶ ὑποθέσεις τοῦ Κράτους, τὰ οἰκονομικά, τὰ περὶ τῶν ἱερῶν καταστημάτων, τὰ στρωματικά, τὰ δικαστικά, τὰ ἀστυνομικά· συνεζήτοῦντο τὰ ἐξωτερικά, αἱ πράξεις τῶν ξένων πρέσβειων, ἐὰν ὑπῆρχον τοιαῦται, ὑπεγράφεοντο αἱ πράξεις Ἐπαρχίας διαταγαί, τὰ διαβατήρια, τὰ μπεράτια κλπ· εἰσήγοντο εἰς τὸ Διβάνι ἐκκαλούμεναι ἰδιωτικαὶ δίκαι καὶ ἐδικάζοντο ἀκριβῶς, διὰ ὑπετίθετο παρευρισκόμενος ἢ καὶ παρευρίσκετο τῷ ὄντι ἀκροώμενος ἀθέτος ἀπὸ τῆς προειρημένης θυρίδος ὁ Σουλτάνος.

Ἴδου πῶς περιγράφει τὸ Διβάνι τοῦτο ὁ Deloiz. Μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, τρεῖς ἀξιωματικοὶ τοῦ Σαραγίου, ἀφ' οὗ προσερχοῦντο, περιμένουσιν ἔφιπποι τοὺς Πασσάδες καὶ λοιποὺς μεγιστάνας. Ἄλλοι δὲ φανῶσι, τοὺς χαιρετοῦσι μεγαλοφώνως καὶ ἐξ ὀνόματος. Ἐκεῖνοι ἀνταχύνοντες τοὺς ἵππους τῶν, ἅμα φθάσωσι τριάκοντα-τεσσαράκοντα βήματα ἐντεῦθεν τῆς πύλης, τοποθετοῦνται κατὰ τάξιν καὶ στοιχηθὼν ἔφιπποι πρὸς τὰ δεξιὰ, περιμένοντες τὸν Μ. Βεζίρη· ἅμα δὲ φανῇ οὗτος, ἀνοίγεται ἡ θύρα, καὶ ἐμβαίνουνσι σωρηδὼν οἱ Σιππαχῆδες καὶ Γενίτσαροι, καὶ παρατάττονται, οὗτοι μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς ἀριστεράν· ὑπὸ τὰς ὁλόγυρα τῆς αὐλῆς στοάς. Πεζεύσαντος δὲ καὶ εἰσελθόντος εἰς τὸ Τρίκλινον τοῦ Βεζίρη, τρέχουσι πάλιν πεζοί, καὶ παρατάττονται περὶ τοῦ Διβανίου θύραν. Οἱ δὲ θυρωροὶ φωνάζουν πρὸς τοὺς ἀργοπατοῦντας Σ ε γ ὁ ρ τ, Σ ε γ ὁ ρ τ (σπεῦσον, τάχυνον).

Ἀφ' οὗ δὲ καθήσῃ ὁ Βεζίρης καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ οἱ ἄλλοι Βεζίροι κατὰ τὴν τάξιν τῶν, ὁ Νισσαντζῆς (σφραγιδοφύλαξ) ἐκ δεξιῶν, οἱ Καζασκέραι ἐξ ἀριστερῶν, οἱ Δεφτερδάραι καὶ Γραμματεῖς μετὰ τοῦ Ῥεῖζ-ἐφέντη ἐκατέρωθεν ὀρθιοί, οἱ δὲ δύο ἀρχιθυρωροὶ (Καπουτζῆ-μπασῆδες καὶ ὁ Τσαούς-μπασῆς περὶ τὴν εἴσοδον, ἔξωθεν τῆς ὁποίας ἴσταντο ὁ Γεμισάρ-ἀγάς, ὁ Σιππαχχυλέρ-ἀγασῆ καὶ οἱ λοιποὶ Ὀτζάκ-ἀγάδες, φυλάκτοντες, εἰσάγονται οἱ ἔχοντες ὑποθέσεις, τῶν ὁποίων ἀφ' οὗ ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τῶν δύο τεσκερετζήδων αἱ ἀναφοραί, καὶ τὸ δικαστήριον ἀπεφάσκει περὶ αὐτῶν, ἐγένετο ἔκθεσις, ἐὰν ἦτον ἀνάγκη, περὶ αὐτῶν εἰς τὸν Σουλτάνον, εἰσερχομένου τοῦ Βεζίρη εἰς τὸ πλησίον Ῥαῖζ-ὀδασῆ (τὸ δωμάτιον τῶν διασκέψεων, καθὼς λέγουσι τῶρα ἐν Ἑλλάδι) καὶ ἰδιάζοντος (μονοῦτος Χ α λ β ἔ τ, ἢ, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, Σ ι λ ἔ ν τ ι ο ν) μετὰ Ῥεῖζ-ἐφέντη.

Εἶχον δὲ ὅλοι οἱ Ὑπουργοὶ καὶ ἰδιαίτερά τινα φορέματα διὰ τὸ Διβάνι τοῦτο. Καὶ οἱ μὲν Βεζίροι ἐφόρουσαν τὸ λεγόμενον Καλεβί, καθοῦκι τρίγωνον, ἐνὸς καὶ ἡμίσεος πήχεως ὕψους, περιτριγυρισμένον διὰ πολυπανίου

σεις
ρα-
ρο-
ρὸς
αἱ
ιότι
έα-
τῆς
χῆ-
μα
δὲ,
βή-
ιπ-
νοί-
καὶ
ὕπν
τόν
τῇγ
ας·
ραι,
ζα-
εἰζ-
δες)
ενι-
άτ-
κον-
σιζε
ουλ-
τιον
(χά-
τοῦ
βάνι
γω-
καὶ

Τὸ Ἀρξ-ὀδασί.

ἔχον ἔμπροσθεν οὐίαν χρυσούφαντον τριῶν δακτύλων πλάτους ἐν εἶδει κύκλου. Τὸ δὲ ἐπανωφόριον (οὐστ-καφτάν) τοῦ Μ. Βεζίρου ἦτον λευκὸν ἀτλάζι ἐνδυμένον διὰ κακουμίων, μετὰ μακρῶν χειρίδων, ἀνασηκωμένων ὀπισθεν. Τῶν δὲ λοιπῶν Κουτμπέ-Βεζιρῶν ὅμοια, πλὴν χρωματισμένα. Τὰ καθούκια τῶν Καζασκέρων, πλατύτατα καὶ διπλάσια τὸ μέγεθος τῶν συνήθων, ὠνομάζοντο δὲ Κ α λ α β ἔ τ, τὰ δὲ ἐπανωφορία τῶν ἐκ κιλικίου (σ ὀ φ) σκούρου. Ὁ Δεφθερδάρης καὶ οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἐφόρουσαν κυλινδρῶν καθούκια, τὰ λεγόμενα Μ ο υ ζ ε β ε ζ ἔ· τὰ δὲ ἐπανωφορία τῶν ἦσαν ὅμοια τῶν συνήθων καφτανίων, ἐνδυμένα ὁμῶς διὰ κακουμίων. Οἱ Καπουτζή-μπασῆδες ἐφόρουσαν χρυσούφαντα ἐπανωφορία, αἱ δὲ κακουμόγουναί τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Βεζίρη διεκρίνοντο διὰ τὰ πλατύτατα αὐτῶν μανίγια. Ὁ ἐπενδύτης τοῦ Κούλ-κεαγιᾶ ἦτον ἐνδυμένος δέρμα ῥήσσου· ὁ δὲ μαῦρος τῆς περικεφαλαίας (κούκκας) αὐτοῦ λόφος ὑψοῦτο πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος, ἐν ᾧ οἱ τῶν ἄλλων Ὅτζάκ-ἀγάδων ἔνευον πρὸς τὰ δεξιὰ.

Ἀναλόγως δὲ τῶν θεωρουμένων ὑποθέσεων παρευρίσκοντο εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο καὶ ὁ Σσεῖχ-ούλ-ισλάμης, καὶ ὁ Καπετὰν πασσᾶς, καὶ ὁ Γενιτσάρ-ἀγᾶς, καὶ διάφοροι ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ κατώτεροι Βεζίραι.

Ἐκλιπόντων δὲ μετὰ χρόνον τῶν Κουτμπέ-Βεζιρῶν, συνεξέλιπε καὶ τὸ Γκαλυμπέ-Διβάν, συγκροτούμενον μόνον, καὶ τοῦτο διὰ τὸν τύπον, ὅσάκις ἐμελλε ἵνα ἐμφανισθῇ ξένος πρέσβυς εἰς τὸν Σουλτάνον. Ὁ δὲ Βεζίρης συνεδρίαζε (εἶχε Διβάνι) τετράκις τῆς ἐβδομάδος, παρασκευὴν, σάββατον, δευτέραν καὶ τετράδην ἐν τῷ Ἀ ρ ζ - Ὁ δ α σ ῆ, ἐκτὸς ἐὰν κατεπείγουσά τις ὑπόθεσις ἤθελε τὸν ἐμποδίσῃ, καὶ τότε τὸν ἀνεπλήρου ὁ Τσαούς-μπασῆς. Αἱ κυριακαὶ καὶ τρίται ἦσαν προσδιωρισμέναι διὰ τὰς ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου συνεδριάσεις. Ἡ δὲ πέμπτη εἶνε πάντοτε τ α α τ ἰ λ (ἀνετος). Τὸ δὲ ῥαμαζάνιον ὅλη αὕτη ἡ σειρὰ τῆς ὑπηρεσίας, καθὼς καὶ αἱ πρὸς ἐργασίαν ὦραι, ἀνατρέπονται, καὶ ἡ ἡμέρα γίνεται νύξ καὶ τὰν ἀπαλιν, ὡς προείπομεν.

Τὸ δὲ λεγόμενον τοῦτο Ἀρζ-ὀδασὺ, τὸ ἀνώτατον ὅλων τῶν δικαστηρίων, ἦτον αἰθουσά τις ὑπερεκτεταμένη ἐν τῷ πρώτῳ ἢ μεσαίῳ πατώματι τοῦ Πασσᾶ-καπουσοῦ, φωτιζομένη ἐντέχνως, καὶ ἐκ μὲν τῶν τριῶν μερῶν κλεισμένη διὰ τοίχων, ἐκ δὲ τοῦ τετάρτου, φέροντος πρὸς τὴν κλίμακα καὶ ὑποστηριζομένου διὰ κιόνων, ἀνοικτή. Ἐδῶ στέκουν οἱ δικαζόμενοι, τοποθετημένοι εἰς τρόπον, ὥστε ἂν ἀκούωνται εὐκόλως, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐξωθεν πρὸς τὴν κλίμακα ἱσταμένων ἀκροατῶν. Καταντικρὺ δὲ τῆς εἰσόδου φαίνεται ἐπὶ τοῦ τοίχου κόσμημά τι ἐν σχήματι κόγχης, ὑπὲρ τὸ ὁποῖον ἀναγέγραπται χρυσοῖς γράμμασιν, ἡ

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ΄.)

ὁμολογία τῆς πίστεως τῶν Ὀθωμανῶν, ὁ Τουγρᾶς τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἡ ἐπομένη ὠραία ἐπιγραφὴ, τὴν ὁποίαν εἶθε ἵνα εἶχον πάντοτε ἐναυλον οἱ διέποντες τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν: »Μία ὥρα δικαιοσύνης εἶνε πλεον εὐπρόσ-» δεκτος εἰς τὸν Θεὸν παρὰ ἐβδομήκοντα ἔτη προσευχῆς«. Ὑποκάτωθεν δὲ ἦτον ἡ καθέδρα τοῦ Βεζίρη, στοιβάς μεγαλοπρεπῆς, ὅπου ἐκάθητο εὐρωπαϊστί, ἔχων δηλαδὴ τοὺς πόδας βαίνοντας ἐπὶ τοῦ ὑποποδίου. Ἐπὶ τῆς πρὸς μεσημβρίαν δὲ τοῦ τοίχου πλευρᾶς ἐζωγράφιται λυχνία, ἐπέχουσα τόπον τοῦ ἐν τοῖς τζαμίοις Μιχράμπ, πρὸς τὸ ὁποῖον στρέφονται προσευχόμενοι οἱ Ὀθωμανοί. διότι, μὴ δυναμένων τῶν διαδίκων ἵνα ἀφίνωσι τὴν ὑπόθεσιν τῶν, ἵνα ὑπάγωσιν εἰς τὸ τζεαμίον κατὰ τὴν προσδιωρισμένην ὥραν τῆς προσευχῆς, ἐπενόησαν τὸ σημεῖον τοῦτο, πρὸς τὸ ὁποῖον στρεφόμενος ἕκαστος, ἅμα ἀκούσῃ κρίζοντα τὸν μουεζίνην, κάμνει τὸ ναμάζι τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου.

Μετὰ τοῦ Βεζίρη συνεδρίαζον, δικάζοντες ὡς συμπάρεδροι, διάφοροι τῶν ἐν τέλει· συνήθως δὲ, τὴν μὲν παρασκευὴν οἱ δύο Καζασκέραι, ὁ μὲν τῆς Ἀνατολῆς ἐξ ἀριστερῶν, ὡς ἀκροατῆς μόνον, ὁ δὲ τῆς Ρούμελης, ἐκ δεξιῶν, ὡς συνδικαστής· τὸ δὲ σάββατον, ὁ Γαλάτα-Μολλασῆ· τὴν δευτέραν, ὁ τοῦ Ἐϊοῦμπ καὶ ὁ Οὐσκιουδάρ-Μολλασῆ· τὴν δὲ τετράδην, ὁ Ἰσταμπὸλ-ἐφέντης.

Πρὶν ἐμφανισθῇ ὁ Βεζίρης, οἱ διάδικοι ἐτοποθετοῦντο ὑπὸ τοῦ Τσαούσ-μπασση εἰς δύο σειράς, κρατοῦντες ἕκαστος ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ ἄρζ-οὐ-χάλι τοῦ (1), καὶ παρ' ἕκαστον εἰς τσαούσης. Εἰσελθόντος δὲ τοῦ Βεζίρη, καὶ τοῦ χρυσοῦ τάπητος (ἐἷσσι κίρὰμπ), ἐπὶ τοῦ ὁποίου γράφει, ἀναπτυχθέντος, κατ' ἐπιταγὴν αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὁ πρῶτος ἐνάγων, ὁ ἱστάμενος ἐξ ἀριστερῶν, εἶδε τὴν ἀναφορὰν τοῦ εἰς τὸν τσαούσην τοῦ, αὐτος δὲ τὴν ἐνεχειρίζεν εἰς τὸν Τσαούσ-μπασσην ἢ τὸν Τσαουσλάρ-κιατιμπῆ ἢ τὸν Τσαουσλάρ-ἐμινῆ, καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸν Μέγαν Τεσχερετζῆν, ἱστάμενον ὀρθιον ἐξ ἀριστερῶν τοῦ Βεζίρη. Οὗτος δὲ ἀνεγίνωσκεν αὐτὴν μεγαλοφώνως, καὶ ἀφ' οὗ ἤκούοντο ἀμφοτέρω οἱ διάδικοι κατ' ἀντιμωλίαν, καὶ οἱ λόγοι τῶν συνεζητοῦντο ἑκατέρωθεν, οἱ πάρεδροι, ἀνιστάμενοι, ἐπανελάμβανον ἐν συνόψει τὰ κεφάλαια τῆς δίκης, ἐξέφραζον ἐπ' αὐτῆς τὴν γνώμην τῶν, καὶ συνεπέβαινον τὴν ἀπόφασιν κατὰ τὰ φῶτα αὐτῶν καὶ τὸ θεῖον δίκαιον.

(1) Τὰ ἄρζ-οὐ-χάλια πρέπει ἵνα ᾖνε γραμμένα, ὅσον εἰς τὴν συντόμως καὶ σαφῶς καὶ συνήθως ὅθεν ὑπερβαίνουσι μίαν σελίδα χάρτου, εἰς τὸ ὅπισθεν τῆς ὁποίας θὰ γραφῇ ἡ γνωμοδότησις· ὅθεν καὶ ἡ σύνταξις αὐτῶν, ὡς ἀπαιτοῦσα πολλὴν ἔξιν, ὅθεν εἶν' ἑκάστου ἔργον, καὶ ἐὰν τὸ τοῦτο ὑπάρχουσιν ἀναφορογράφοι (ἄρζ-οὐ-χάλι τζῆδε) εἰς ἐπαγγέλματος, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἱκανότητα ὑποχωρεῖ πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ Πρίξ-ἐφέντης.

ἐγκριθείσης δὲ ταύτης καὶ παρὰ τοῦ Βεζίρη, ὁ μὲν Τεσκερετζής ἐσημείονεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τῆς ἀναφορᾶς, ἥτις μένει ἐπὶ τούτῳ ἄγραφος, ὁ δὲ Βεζίρης ἐπεκύρονεν αὐτὴν, ὑπογράφων τὴν λέξιν Σ ἄ χ (ἐγκυρον). εἰ δέ κε ἔδεν ἤθελεν εὐχαριστηθῆ, ἀνεθεώρει τὴν δίκην, καὶ, ἐὰν εὑρίσκειν ὅτι ἐδικάσθη ἀδίκως ἢ ἐσφαλμένως, ἀπεφάσιζεν αὐτός, κατὰ τὴν ἰδίαν 'του γνώμην, καὶ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐξεδίδετο ἀντίγραφον (Χ ο τ ζ ἔ τ) εἰς τοὺς διαδίκους. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, οἱ γνωμοδοτήσαντες ἐναντίως συνέδροι ὑπεστήριζον ἐπιμόνως τὴν ἑαυτῶν γνώμην, διότι προὔκειτο δι' αὐτοὺς περὶ τῶν ὧλων. Ἐν ᾧ δὲ ἐπράττοντο ταῦτα πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος, ὁ ἐκ τοῦ δεξιοῦ διάδικος διεβίβαζε τὴν ἀναφορὰν 'του εἰς τὸν Κιουτσούκ-Τεσκερετζήν, ὅς τις διεξήρχετο αὐτὴν κατ' ἰδίαν, ὅπως, ἅμα τελειώσῃ ἡ πρώτη δίκη, ἀναγνώσῃ αὐτὴν ἐπιτροχώτερον. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἐξηκολούθει τὸ Διβάνι πολλάκις ἄχρι νυκτός.

Παρεκτός δὲ τοῦ συνήθους τούτου αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου, ὁ Σουλτάνος συνεκρότει ἐνίοτε ἰδιαίτερον συμβούλιον, τὸ ὅποιον ὠνομάζετο Ἀ γ ι ἄ χ δ ι β ἄ ν, διότι ὅλοι συνεσκέπτοντο ὄρθιοι. Ἐπειδὴ δὲ συνεζητοῦντο ἐν ταῖς τοιαύταις συνελεύσεσι γενικὰ, καὶ ἰδίως πολεμικὰ ζητήματα, ἐζητοῦντο αἱ γινῶμαι ὧλων ἀνεξαιρέτως τῶν συγκεκλημένων, ἰδίως δὲ τῶν πρεσβυτῶν στρατιωτῶν, τὰς ὁποίας ἀνέφερεν εἰς τὸν Σουλτάνον ὁ Βεζίρης.

Σήμερον ὑπάρχουσι δι' ἐκάστην πρωτεύουσαν ἐπαρχίαν πέντε βαθμοὶ δικαιοδοσίας :

Α', διὰ τὰς μικρὰς δίκας, ὁ συμβιβασμὸς, κατορθούμενος διὰ τῶν Συμβούλων ἐκάστης ἐθνικότητος τῶν διαφορομένων.

Β', ἡ Ἀστυνομία.

Γ', τὸ πολιτικὸν δικαστήριον (Μ ε τ ζ λ ί ς).

Δ', ἡ ἔφεσις εἰς τὸ δικαστήριον τῆς ἑδρας τοῦ Πασσᾶ.

Ε', ἡ ἐκκλησις εἰς τὸ μέγα διβάνι τῆς ΚΠ.

Ἐπομένως ἡ διανομὴ τῆς δικαιοσύνης εἶνε διαπεπιστευμένη

Α', εἰς ἓν ἀνώτατον δικαστικὸν Συμβούλιον ἢ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας (Μ ε τ ζ λ ἦ σ ι -Β α λ ἄ ῖ -Α χ κ ι ἄ μ ι -ἁ δ λ ι ἔ), συστηθὲν τῷ 1840, τὸ ὅποιον, ἐπέχον τόπον Ἀρείου Πάγου, δικάζει ἀνεκκλήτως ὅλα τὰ κατὰ τοῦ Κράτους ἐγκλήματα, καθὼς καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν ὑπαλλήλων καὶ τὰς εἰς αὐτὸ εἶτε κατὰ πρῶτον εἰσαγομένας, εἶτε ἀπὸ τῶν κατὰ τόπους δικαστηρίων ἐκκαλουμένας ἢ παραπεμπομένας ὑποθέσεις, ἀναθεωροῦν καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν κατωτέρων ποινικῶν δικαστηρίων. Οὐδεμία δὲ θανατικὴ ποινὴ ἐκτελεῖται, πρὶν καθυποβληθῇ εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦτο καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Σουλτάνου.

Β', εἰς ἐν Ἐφετεῖον, τὸ Ἄρζ - ὁδασί, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ Σσείχ-
οῦσ-Ισλάμη καὶ διηρημένον εἰς δύο Προεδρίας, ὧν τῆς μὲν προΐσταται ὁ
τῆς Ἀνατολῆς Καζασκέρης, δικάζων ἐν Χρυσοπόλει, τῆς δὲ ὁ τῆς Ῥού-
μελῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει· δικάζει δὲ, κατὰ τὸν Ἱερὸν Νόμον, τὰς ὑ-
ποθέσεις, ὅσαι δι' ὑπουργικῆς διαταγῆς παραπέμπονται (μ π ο υ γ ι ο υ ρ-
δ ί ζ ο ν τ α ι) ῥητῶς εἰς αὐτὸ, ἢ εἰς τὰ τμήματα αὐτοῦ, εἴτε ὡς ἀφαιρε-
θεῖσαι ἀπὸ ἄλλων κατωτέρων δικαστηρίων, εἴτε καὶ ὡς κατὰ πρῶτον εἰς-
αγόμεναι. Ἐδρεύουσι δὲ ἐν αὐτῷ, παρεκτός τοῦ Σσείχ - οὐλ - ισλάμη καὶ
τῶν δύο Καζασκέρων, ἑπτὰ ἄλλοι ἀνώτεροι Ὀθωμανοὶ ὑπάλληλοι, καὶ
ὁ ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης (Δαβιέ Ναζιρή), ἐν εἵδει εἰσαγγελέως. Ἀπὸ
τοῦ Ἄρζ - ὁδασὴ δύναται ἢ ἀφαιρεθῇ δι' ὑπουργικῆς διαταγῆς ὑπόθεσις
καὶ ἢ ἀπαπεμφθῇ εἰς τὸ Ἀχκιάμι-Ἀδλίε, μόνον δι' ἀναρμοδιότητα λό-
γῳ ὕλης.

Γ', εἰς εἰκοσιτέσσαρα (εἰκοσιέν, εἰκοσιδύο ἢ εἰκοσιπέντε, κατ' ἄλλους),
ἀνώτερα ἢ Νομαρχιακὰ δικαστήρια (Πρωτοδικεῖα, Μ ε β λ ε β ι ε τ), ἀνή-
κοντα εἰς ἐν ἢ καὶ πλειότερα ἐγιαλέτια ἕκαστον καὶ προεδρευόμενα ὑπὸ
ἐνὸς ἀρχιδικαστοῦ (Μολλᾶ).

Δ', εἰς ἐννενήκοντα πέντε Ἐπαρχιακὰ δικαστήρια, ἀνήκοντα εἰς τοὺς
Καζάδες, καὶ προεδρευόμενα ὑπὸ ἐνὸς Κχαδῆ, καὶ

Ε', εἰς 350 (;) εἰρηνοδικεῖα ἢ συνήθη δικαστήρια (Μ ε χ κ ε μ ε), ἀνή-
κοντα εἰς τοὺς Ναχχυγέ, καὶ προεδρευόμενα ὑφ' ἐνὸς Ναχχίμπ (εἶδους εἰ-
ρηνοδίκου, κυρίως δὲ ἀναπληρωτοῦ τοῦ Κχαδῆ ἢ τοῦ Μολλᾶ).

Ἴδου δὲ ὁ πίναξ τῶν ἑκατὸν εἴκοσι τούτων Νομαρχιακῶν καὶ Ἐπαρχια-
κῶν πρωτοδικείων, διηρημένων εἰς πέντε κλάσεις :

	Κ α ζ ᾶ δ ε ς
Α' κλάσις	Κωνσταντινούπολις (1) 4
Β' κλάσις	Μέκκα καὶ Μεδίνη 4
	Ἀδριανούπολις 7
Γ' κλάσις	Προῦσα 15
	Βηρυτὸς 2
	Κάϊρον
Δ' κλάσις	Γαλατᾶς (2) 4
	Σκούταρι
	Ἐϊοῦμπ (3) 2
	μεταφέρονται 38

(1) Ἡ ΚΠ καὶ τὰ προάστειά τῆς ἀποτελοῦσι τρία Μεβλεβιέτια, ἐξ ὧν τὸ κυρίως τῆς ΚΠ περιλαμβάνει ἀντὶ καζάδων τέσσαρες συνοικίας: Δαουδ-πασσᾶ, Μαχμουδ-πασσᾶ, Ἀαλή-πασσᾶ καὶ Ἀτίφ-τσελεπῆ. (2) Τὸ τοῦ Γαλατᾶ Μεβλεβιέτ περιέχει ὡσαύτως τέσσαρας καζάδες: Κα-σίμ-πασσᾶ, Τόπ-χανέ, Μπεσσίκ-δᾶσσ καὶ Γενιῆ-κιού. (3) Τὸ τοῦ Ἐϊοῦμπ Μεβλεβιέτ περιέχει δύο Καζάδες ἐκ τῶν περιχώρων τῆς ΚΠ, τὸν τῆς Σηλυδριάς καὶ τὸν τῆς Τσατάλτζε.

	ἐκ μεταφ.	38
Δ' κλάσις	Λάρισα	6
	Θεσσαλονίκη	11
	Σμύρνη	8
	Χαλέπι	4
	Φιλιππούπολις	5
	Σόφια	8
	Βόσνα	5
Ε' κλάσις	Μεράσσο	11
	Τραπεζοῦς	4
	Ἐρζερούμ	3
	Κιουρδιστάν	8
	Ἀϊντάμπ	2
	Ἱερουσαλήμ	2
	Δαμασκός	2
	Βαγδάτ	3
	Τρίπολις	3
		120

Ἐκτὸς τῶν δικαστηρίων τούτων, καθεστῶτων διὰ τοὺς ὑπηκόους τῆς Ἀυτοκρατορίας, ὑπάρχουσι καὶ μικτὰ δικαστήρια, οἷονεὶ πρωτοδικεῖα, συγκείμενα ἐξ Ὀθωμανῶν καὶ Εὐρωπαϊῶν, ἐκλεγομένων εἰς ἶσον ἑκατέρωθεν ἀριθμὸν, καὶ δικάζοντα, κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ τὰς Εὐρωπαϊκάς, ἰδίως δὲ τὰς Γαλλικάς, νομοθεσίας, τὰς ἀστυκὰς καὶ ἐμπορικὰς διαφοράς, τὰς μεταξὺ ἐντοπίων καὶ ξένων· καὶ ἄλλα διὰ τὴν ἐπανορθωτικὴν ἀστυνομίαν. Οἱ σύνοδοι ἑκάστου τῶν ἐπιτοπίων, καθὼς καὶ τῶν μικτῶν, Συμβουλίων (Μετζλίς) εἶνε ἄμισθοι. Ἐν δὲ ταῖς συνεδριάσεσι, πρῶτος γνωμοδοτεῖ ὁ Πασσᾶς ἢ ὁ Μουσελίμης, δεῦτερος ὁ Δεφθερδάρης, τρίτος ὁ Καδῆς. Οἱ λοιποὶ συμπάρεδροι θεωροῦνται ἴσοι μεταξὺ τῶν· ἕκαστος δὲ αὐτῶν φέρει καὶ ἐν παράσημον (νισσάν) τῆς ὑπηρεσίας του, τὸ ὅποιον παραδίδει εἰς τὸν διάδοχόν του.

Οἱ δικασταὶ (Μολλάδες, Καδῆδες καὶ Νακχίμπαι) δικάζουσι καὶ τὰ κατὰ τὸ δόγμα, ἐκπληροῦσι δὲ καὶ καθήκοντα συμβολαιογράφων.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Κράτει ὑφίστανται ἀπὸ τινος δύο εἶδη δικαιοδοσίας, διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων· τὸ μὲν καθαρῶς Τουρκικόν, ὁδηγὸν ἔχον τὸν ἱερὸν Νόμον, τὸ δὲ μικτόν, ἐφαρμόζον τὰ ἔθιμα, τὰς Κυβερνητικὰς διατάξεις, καὶ, ἐξ ἀναλογίας, τὰς Εὐρωπαϊκὰς νομοθεσίας· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀποτελεῖ ἓνα βαθμὸν δικαιοδοσίας, εἰ καὶ οἱ δικασταὶ διαφόρους φέρουσι βαθμοὺς, δικάζοντες πᾶσαν κτηματικὴν καὶ

προσωπικήν διαφοράν, ἐκτὸς τῶν ἀναγομένων εἰς τὰ βακούφια, τὰς ὁποίας δικάζουσιν ἀποκλειστικῶς ἰδιαίτερα δικαστήρια, ὧν προεδρεύει εἰς Μουφετῆς, καὶ, ἐπὶ σπουδαίων ἀντικειμένων, ὁ Πασσᾶς ὁ διευθύνων τὸ Ἐφκᾶφ, καὶ πασῶν τῶν ἄλλων, ὅσαι, μὴ ἀναγόμεναι εἰς τὰς περὶ κυριότητος ἀκινήτων, παρεπέμφθησαν, μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Χάττι-χουμαγιού τοῦ Γχιουλχανέ, εἰς τὰ μικτὰ δικαστήρια. Ὡστε οἱ Μεχχεμέδες σήμερον, πλὴν τῶν περὶ κυριότητος ἀκινήτων, ἔδουσαν ἀναγκαστικήν δικαιοδοσίαν· δικάζουσι δὲ κυρίως μόνους τοὺς ἐκ συμφώνου καθυποβάλλοντας αὐτοῖς τὰς διαφορὰς τῶν, ὁποῖοι ὅμως εἰσὶν οἱ πολλοὶ Ὀθωμανοί, μὴ προαιρούμενοι ἵνα δικάζωνται ἄλλως ἢ διὰ τοῦ Ἱεροῦ Νόμου, ὃς τις συνίσταται, καθὼς εἶδομεν, εἰς πολλὰς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντιφατικὰς γνωμοδοτήσεις (Φετῶ), αἵτινες, ἀπαγγελλομένης ὑπὸ παλαιότερων τινῶν Νομοδιδασκάλων, ὧν περιφημότεροι ὁ Ἀλῆ-εφέντης, ὁ Ἀμπδουρράχμη εφέντης, καὶ, ἐπὶ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, ὁ Μουλτεκᾶς, καὶ ἀπορρέουσαι ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ Κορανίου καὶ τῶν πηγῶν τοῦ ἀρχαίου ἀραβικοῦ δικαίου, περιέχονται ἐν παντοίαις ἐπὶ τούτῳ συλλογαῖς. Τὸ δὲ δεύτερον ἢ μικτὸν εἶδος τῆς δικαιοδοσίας ἀποτελοῦσι, Α' τὰ κατ' ἐπαρχίας Μετζλίσια, οἶονεϊ Πρωτοδικεῖα· Β', τὰ ἐμποροδικεῖα (Τυτζαρέτ)· Γ', τὰ τῶν συντεχνιῶν (Λόντζα-ὁδασί)· καὶ, Δ' τὸ ἐν ΚΠ. Ἀνώτατον Συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας (Μετζλῆσι βαλαῖ Ἀχχιάμι Ἀδλιέ) ὡς ἀκυρωτικόν. Παρεκτὸς τῶν δικαστηρίων τούτων, ὑπάρχουσιν, ἐν ΚΠ. καὶ Ἀλεξανδρεία, καὶ τὰ ἐξῆς εἰδικὰ Δικαστήρια· Α', τὸ Λιμεναρχεῖον, δικάζον ἀνεκκλήτως τὰς μεταξὺ πλοιάρχων καὶ ἐμπόρων ἢ ναυτῶν διαφορὰς· Β', ἡ Ἀστυνομία (Ζαπτιέ), διαιρούμενον εἰς δύο Τμήματα, τὸ μὲν διὰ τὰ πταίσματα καὶ τὰς ἀστυνομικὰς παραβάσεις, τὸ δὲ διὰ τὰ κακουργήματα, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἀστυνομίας, αἱ ἀποφάσεις τοῦ ὁποίου προσβάλλονται δι' ἀναιρέσεως εἰς τὸ Ἀχχιάμι Ἀδλιέ· Γ', ἡ ἀγορανομία (Ἰχτισάμπ), δικάζον ἐκ τοῦ προχείρου τὰς παραβάσεις τῶν ἀγορανομικῶν διατάξεων· Δ', τὸ ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν (Ἐμπνιέ Μετζλῆσι), διὰ τὰς μεταξὺ ἰδιοκτητῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων διενέξεις, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ ἐμπορίου, ἔχον ἐπίσης ἐκκλησιν διὰ παρατυπίας· Ε', τὸ ἐν Σταυροδρομίῳ καὶ Γαλατᾷ δημοτικὸν Συμβούλιον, διὰ τὰς μεταξὺ οἰκοκυρίων καὶ ἐνοικιαστῶν διαφορὰς καὶ τὰς ἀγορανομικὰς παραβάσεις· Σ', τὸ Οἰκονομικόν (Μαλιέ μετζλῆσι), διὰ τὰς μεταξὺ τοῦ δημοσίου καὶ τῶν ἐκμισθωτῶν τῶν δημοσίων προσόδων διαφορὰς, ἀποκειμένης τῆς ὀριστικῆς ἀποφάσεως εἰς τὸ Ἀχχιάμι Ἀδλιέ· Ζ', τὸ τοῦ Τανζιματ, οἶονεϊ Νομοθετικὸν σῶμα, δυνάμενον, διαταγῇ τοῦ Σουλτάνου, ἵνα δικάσῃ τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Κράτους, διὰ παραμέλησιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὀργανικῶν

καὶ ἰδίως τῶν περὶ μεταρρυθμίσεως καὶ βελτιώσεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος νόμων· Ἡ', τὸ νεωστὶ συστηθὲν, οἶονεὶ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον ἐπὶ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους· Θ', τὰ τῶν διαφόρων θρησκευμάτων πνευματικὰ δικαστήρια, τῶν ὁποίων ὁμῶς αἱ ἀποφάσεις ἔδεν εἶν' ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια. Ὅλων ὁμῶς τούτων τῶν δικαστηρίων ἡ ἰσχὺς ματαιοῦται, πρῶτον, διότι πᾶς τις δύναται δι' ἀρχιχαλίου ἢ ζήτησιν, ὅπως διὰ διαταγῆς τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, καὶ μάλιστα τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, οὐ μόνον παραπεμφθῇ ἢ κατὰ πρῶτον κινουμένη ἀγωγὴ τοῦ εἰς ῥητόν τι καὶ λόγῳ ὕλης ἀρμοδίον δικαστήριον, ἀλλὰ καὶ ἢ ἀφαιρεθῇ ὑπόθεσις τις ἀπὸ τοῦ δικαστηρίου, εἰς ὃ ὑπάρχει ἤδη εἰσηγμένη, καὶ ἢ παραπεμφθῇ εἰς ἄλλο ὁμοιόβαθμον ἢ ἀνώτερον (οὐδέποτε κατώτερον) δικαστήριον, καὶ ἀπὸ τούτου εἰς ἄλλο, ὑπὸ τὸ πρόσχημα, εἴτε ὅτι τὸ ἐπειλημμένον τῆς ὑποθέσεως δικαστήριον εἶνε λόγῳ ὕλης ἀναρμόδιον, εἴτε ὅτι ὁ δικαστὴς ἔδεν φαίνεται ἀμερόληπτος· καὶ δεύτερον διὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ Σουλτάνου, ἐπιτρέποντος δι' ἰδιαιτέρας αὐτοῦ διαταγῆς (Ἰ ρ α δ ε) ἐν παντὶ καιρῷ τὴν ἐκδίκασιν ἢ ἀναθεώρησιν παραγεγραμμένης ἢ δεδικοσμένης ἤδη ὑποθέσεως. Προσσημειωτέον δὲ εἰς ταῦτα, ὅτι ὠρισμένη διαδικασία οὐδεμία ὑπάρχει, καὶ ὅτι, ἐν ᾧ ἐνώπιον τῶν ἀκραιφνῶς Τουρκικῶν δικαστηρίων ἢ διὰ μαρτύρων ἀπόδειξις εἶνε πάντοτε καὶ ἀπεριορίστως δεκτὴ, κατισχύουσα καὶ αὐτῶν τῶν δημοσίων ἐγγράφων, εἰς τὰ τοπικὰ Μετζλήσια καὶ τὰ ἐμποροδικεῖα ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπικρατοῦσι τὰ ἐγγράφα, σπανίως ἐξεταζομένων μαρτύρων.

Προσωπικὸν τῶν δικαστηρίων καὶ ἡ μεταξὺ αὐτοῦ Ἱεραρχία.

Ἡ λέξις Ἱεραρχία, προκειμένου λόγου περὶ τῶν ἐμπεπιστευμένων τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐν Τουρκίᾳ, ἐκλαμβάνεται εἰς τὴν κυρίαν τῆς σημασίαν. διότι ὁ δικαστὴς εἶν' ἐνταυτῷ καὶ ἱερεὺς, καὶ, χρείας καλούσης, ἡμπορεῖ αὐτοδικαίως ἢ ἐκτελέσει καὶ καθήκοντα λειτουργοῦ τῆς θρησκείας. Ἵνα διορισθῇ τις ἐπομένως δικαστὴς, πρέπει ἢ ἀνήκει εἰς τὸν Κλήρον, δηλαδή ἢ ἦνε Ο ὕ λ ε μ ᾱ, καὶ ἢ διῆλθεν ἤδη τὰς ἀπαιτούμενας ἱεραρχικὰς καὶ σχολαστικὰς βαθμίδας.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ τοῦ σώματος τῶν Οὐλεμᾶ καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ἐν γένει Κλήρου θέλομεν διαλάβῃ ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ Δ' Τμῆμα τοῦ παρόντος Μέρους, ἐνταῦθα σημειοῦμεν μόνον τὰ ἀφορῶντα τὸν δικαστικὸν σύλλογον,

τὸν συγκροτοῦντα τὸ προσωπικὸν τῶν δικαστηρίων, τὸ ὁποῖον διαιρεῖται, καθὼς εἶδομεν, εἰς πέντε τάξεις, ἐξ ὧν ἡ πρώτη καὶ δευτέρα περιέχουσι τοὺς πρώτους ἀξιωματικούς τοῦ Νόμου, τοὺς ὁποίους προτείνει διὰ τοῦ Βεζίρη εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Σουλτάνου αὐτὸς ὁ Σεΐχ - οὐλ - ισλάμης, ὃς τις, λεγόμενος καὶ Μουφτῆς, εἶνε ὁ ἀρχηγὸς τῶν Οὐλεμᾶ καὶ ὑπέρτατος ἐρμηνεὺς τοῦ Νόμου, χωρὶς ἵνα ᾗ ἐν τοσούτῳ αὐτὸς οὔτε ἱερεὺς οὔτε δικαστὴς ἐνεργεῖα.

Μετὰ τὸν Σεΐχ - οὐλ - ισλάμην ἔρχονται οἱ δύο Καζασκέραι (1), ὧν ὁ τῆς Εὐρώπης, δικάζων τὰς ὑποθέσεις τοῦ δημοσίου, προηγεῖται, χάριν τῆς ΚΠ., τοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Διορίζουσι δὲ ἑκάτερος αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Σεΐχ-οὐλ-ισλάμη, τοὺς εἰς τὸ τμήμα του ἀνήκοντας δικαστὰς (Κχαδῆ), καὶ ἐπειδὴ οὗτοι ἀλλάσσονται κατὰ δεκαοκτὼ σεληνιακοὺς μῆνας, ἵνα μὴ λάβωσι δῆθεν ἐπιρροὴν ἐν τῷ τόπῳ, τὰ εἰσοδήματα καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν Καζασκέρ εἶνε σημαντικά. Ἀνάλογόν τι ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῶν Γραικορωμαίων ὁ Κριτῆς τοῦ φοσσάτου. Ὅλαι δὲ αἱ περὶ κληρονομιῶν δίκαι εἶνε τῆς δικαιοδοσίας τῶν.

Μετ' αὐτοὺς ἔπονται οἱ Μολλάδες ἢ ἀρχιδικασταὶ (Σοῦδοῦρ) τῶν διαφορῶν Μεθλεβιτίων, ἐξ ὧν οἱ δεκαπέντε πρῶτοι ὑπερέχουσι τῶν λοιπῶν δέκα, ὧν αἱ θέσεις εἶνε μετακινηταὶ καὶ ἐνιαύσιοι καὶ ὅθεν ἔχουσι καμμίαν ἐποψιν προαγωγῆς, εἶνε δὲ οἱ ἐξῆς :

Α' τάξεις

ὁ τῆς Κωνστ/πόλεως (Ισταμπόλ-καδηςῆ),
 ὁ τῆς Μέκκας,
 ὁ τῆς Μεδίνης,
 ὁ τῆς Ἀδριανουπόλεως,
 ὁ τῆς Προύσης,
 ὁ τῆς Δαμασκού,
 ὁ τοῦ Καῖρου,
 ὁ τοῦ Γαλατᾶ,
 ὁ τοῦ Σκουταρίου,
 ὁ τοῦ Ἐϊοῦμπ,
 ὁ τῆς Ἱερουσαλὴμ,
 ὁ τῆς Σμύρνης,
 ὁ τοῦ Χαλέμπ,
 ὁ τῆς Λαρίσσης καὶ
 ὁ τῆς Θεσσαλονίκης.

Β' τάξεις

ὁ τοῦ Βαγδάτ,
 ὁ τῆς Βόσνας,
 ὁ τοῦ Μαράσσ,
 ὁ τῆς Σόφιας,
 ὁ τοῦ Βελγρὰδ,
 ὁ τοῦ Ἀϊντάμπ,
 ὁ τῆς Κιουτάχγιας,
 ὁ τοῦ Ἰκονίου,
 ὁ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ
 ὁ τοῦ Διγιάρ - Μπέκρ.

(1) Κατ' ἀρχὰς ἦτον εἰς μόνοι: Στρατοδίκη, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μουράδ Α', καὶ προηγείτο τοῦ Μουφτῆ.

Μετὰ τοὺς Μολλάδες τάττονται ἱεραρχικῶς οἱ Μουφτῆδες, ἀποτελοῦν-
τες σῶμα ἐκ διακοσίων σχεδὸν μελῶν, ἰσοβάθμων καὶ ἀμετακινήτων, ὧν
τὸ μόνον καθήκον εἶνε ἵνα ἐκδίδωσι φετβάδες, οἱ τινες, χωρὶς οὐδὲν ἵνα
προδικάζωσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀποκρίνονται μόνον κατὰ τὸ γράμμα
τοῦ Νόμου καὶ κατὰ τινὰ τύπον ἀμετάβλητον εἰς τὴν τεθεῖσαν ἐρώτησιν (1).

Ἡ τετάρτη τάξις περιέχει τοὺς Κχαδῆδες ἢ δικαστὰς τῶν ἄλλων πό-
λεων, ὑποδιαιρουμένους εἰς τρεῖς ἄλλας κλάσεις, καὶ διοριζομένους ἢ ἐπι-
κυρουμένους κατὰ δεκαοκτὼ μῆνας, ὡς προείπομεν, ὑπὸ τῶν δύο Καζα-
σκέρων. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν διαφέρει κατὰ τόπους, εἶνε δὲ 350 περίπου,
ἐξ ὧν 187 ἐν τῇ Εὐρώπῃ, 123 ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ 36 ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ
Ἀφρικῇ.

Ἡ δὲ πέμπτη καὶ τελευταία περιλαμβάνει τοὺς Νακχὺμπ ἢ Ναῖμπ, το-
ποτηρητὰς τῶν Μολλάδων καὶ Κχαδῆδων, διοριζομένους ὑπὲρ αὐτῶν τούτων,
καὶ ὑποδιαιρουμένους εἰς πέντε ἄλλας διακεκριμένας τάξεις, δηλαδή: Καζά-
ναῖμπι, δικαστὰς χωρίων· Μπάς - ναῖμπ, τοποτηρητὰς τῶν τῆς Α' καὶ Β'
τάξεως μολλάδων· Μολλά - βεκιλί, ἀντικαταστάτας τῶν ἐπὶ φιλῶ ὀνό-
ματι Μολλάδων, οἱ ὅποιοι ὁδὸν δικάζουσι ποτε· Κχαδῆ-βεκιλί, ἀναπληρω-
τὰς Κχαδῆδων, καὶ· Ἀρπαλὺκ - ναῖμπι, εἰσπράκτορας τῶν ἐπιτοπίων φό-
ρων. Ἐκτελοῦσι δὲ, καθὼς εἵπομεν, καθήκοντα εἰρηνοδικῶν ἢ ἀνακριτικῶν
δικαστῶν, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶνε ἀπροσδιόριστος· ἐπειδὴ ὅμως τὸ σύν-
ολον τῶν Κχαδῆδων συμποσοῦται εἰς 1250, οἱ δὲ πλεῖστοι αὐτῶν διορί-
ζουσι τοποτηρητὰς τῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν Νακχὺμπ ἤμπορεῖ ἵνα ἀναβῇ εἰς
700—750.

Περὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης διελάβομεν ἤδη (2). Μέλη τού-
του εἶνε αὐτοδικαίως οἱ δύο Καζασκέροι, ὁ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐργο-
στασιῶν καὶ ὑποστατικῶν, ὁ ἀρχιτελώνης καὶ ὁ ἀρχιεοφύλαξ.

Τὸ παρὰ τῷ Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμη Συμβούλιον συγκροτοῦσιν ὁ Σσεῖχ-οὐλ-
ισλάμ-κεαγιασῆ, εἰσηγητὴς ὅλων τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὑποθέ-
σεων· ὁ Τελχιστζῆς, διαγγελεὺς ἢ πράκτωρ τοῦ Μουφτῆ παρὰ τῇ Πύλῃ·
ὁ Μεκτουπτσῆς, Καγκελλάριος, καὶ ὁ Φετβά-εμινῆ, διευθυντὴς τοῦ γρα-
φείου τῶν φετβάδων.

Τῶν δύο μεγάλων Προεδρείων ἢ Ἐφετείων προΐστανται, καθὼς εἴπο-
μεν, οἱ δύο Καζασκέροι, οἱ μετὰ τὸν Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμην ἀνώτατοι δικαιο-
δόται καὶ ἀρχηγοὶ τοῦ σώματος τῶν δικαστῶν, ἔχοντες συνέδρους πα-
ρ' ἑαυτῷ ἑκάτερος δέκα μεγάλους δικαστὰς.

(1) Ἰδὲ σελ. 200, 201.

(2) Ἰδὲ σελ. 211.

Εἰς τὸ Α' Ἐφετεῖον συνεδριάζουσιν αὐτοδικαίως ὁ Ναχχὺμπ-οὐλ-ἑσ-σράφ, ὁ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Σχολείων (Μεχιατίμπι-οὐμουμιέ-ναζιρῇ), ὁ Ἱστοριογράφος τοῦ Κράτους (Βακκάι-νουβίς), καὶ ὁ ἑφορος ταῦ Διπλωμα-τικοῦ Σχολείου (Μεκτέμπι-μεαρίφ-ναζιρῇ)· εἰς δὲ τὸ Β', ὁ Α' Ἰμάμης τοῦ Σουλτάνου.

Τὰ συνήθη δικαστήρια σύγκεινται ἐξ ἑνὸς Μολλᾶ ἢ Κχαδῆ, ἐκ τοῦ Μουφ-τῆ, εἰδους γενικοῦ δικηγόρου, ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας μεταξὺ διαφόρων ὑποψηφίων, ἑνὸς Ναχχὺμπ, παρέδρου ἢ ἀναπληρωτοῦ, ἑνὸς Ἀ-γιακ - ναϊμπῆ (πολιτικοῦ τοποτηρητοῦ), ἑνὸς Α' γραμματέως (μπᾶσ-κια-τίμπ) κτλ.

Τὰ Ἐπαρχιακὰ δικαστήρια ἔχουσι, παρεκτὸς τοῦ Ναχχὺμπ, καὶ ἓνα γραφέα (κιατίμπ).

Τὸ Δικαστήριον τῆς πρωτευούσης σύγκειται ἐκ τοῦ Σταμπὸλ-κχαδῆσῃ, τοῦ Συμβούλου τοῦ Καζασκέρη, τοῦ Συμβούλου τοῦ Ἰσταμπὸλ-κχαδῆσῃ, τοῦ Ἐλεγκτοῦ (Μουφετίς) τῶν Ἐρχαφίων, καὶ τῶν δύο Ἀρχιδικαστῶν τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Εἰούμπ.

Ὅλαι δὲ αὗται αἱ δικαστικαὶ θέσεις εἶνε ἐνιαύσιοι καὶ μετακινηταί· προ-βιθάσιμοι δὲ μόνοι οἱ τῆς πρώτης τάξεως δικασταί, οἱ φέροντες τὸν τίτλον Μ α κ ρ ε τ ζ ῆ. Οἱ δὲ μὴ φέροντες διπλωμα Μ ο υ δ ε ρ ρ ῖ ς δὲν περιμέ-νουσι τίποτε περισσότερον, ἀλλὰ πρέπει νὰ εὐχαριστηθῶσιν εἰς ἣν ἔλαχον ἅπαξ θέσιν.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμη, τῶν Καζασκέρων καὶ τοῦ Ἰσταμπὸλ-κχαδῆσῃ, ὅλοι οἱ ἄλλοι δικαστικοὶ ζῶσιν ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῆς θέσεως ἑκτῶν, τὰ ὅποια ὅμως εἶνε ὅλα τυχηρὰ, συνιστάμενα εἰς τὸ τεσσαρακοστὸν τοῦ δικασθέντος ποσοῦ (ρ έ σ μ), ἀπὸ τῶν ὁποίων μισθοδοτοῦσι καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ δικαστηρίου καὶ τοῦ γραφείου ἑκτῶν. Μόνον οἱ δύο Καζα-σκέραι λαμβάνουσιν, ἐκτὸς τοῦ τεσσαρακοστοῦ τούτου, καὶ ἄλλο ἓν ἐκ τῶν κληρονομιῶν, ὥστε τὰ εἰσοδήματά ἑκτῶν ἀναβαίνουσι, κατὰ μέσον ὅρον, εἰς 1000—1200 πούγγεϊα (115—138, 000 Γαλλ. φράγκα) κατ' ἔτος.

Ὁ μισθὸς τῶν παρέδρων τοῦ Ρούμελη - καζασκερί εἶνε 12, 500 — 15, 000 γρόσια (2875—3450 φρ.) κατὰ μῆνα· τῶν δὲ τοῦ Ἀναδὸλ-καζασκερί, 9, 000 (2, 070 φρ.)· καὶ τῶν τοῦ Ἰσταμπὸλ-κχαδῆσῃ (6, 000 (1380 φρ.)

Ἀστυνομία καὶ Ἀγορανομία.

Πολλάκις ἐθαύμασα πῶς ἐν τῇ Βαβυλῶνι ταύτῃ, ὅπου τυρρέουσιν

ὥς εἰς ὁχετόν, ὅλα τῶν ἄλλων πόλεων τὰ καθάρματα, ὅπου σπανίως γνωρίζει τις, ὄχι τοὺς γείτονάς 'του, ἀλλὰ τοὺς συνοίκους 'του, ὅπου λαλοῦνται, καθὼς ἐν τῷ τῆς Χαλάνης πύργῳ, ὅλοι τῆς οἰκουμένης αἱ γλῶσσαι, εἶνε δυνατόν 'να ἐνεργῇται, ἔστω καὶ πλημμυλῶς, ἀστυνομία. Καὶ οὐχ ἥττον εἶνε βέβαιον, ὅτι, σχετικῶς, αἱ ἀστυνομικαὶ παραβάσεις εἶνε ὀλιγώτεραι παρ' ὅ,τι ἔπρεπε 'να ᾔηνε, καὶ οἱ Ὁθωμανοί, πιάνοντες, καθὼς παροϊμαζόμενοι λέγουσιν αὐτοὶ περὶ ἑαυτῶν, διὰ τῆς ἀμάξης τὸν λαγῶν, δεικνύουσιν ἀρκετὴν δεξιότητα, ἐὰν οὐχὶ πρὸς τὸ προλαμβάνειν, τοῦλάχιστον πρὸς τὸ φωρᾶν καὶ κολάζειν τὰ κακουργήματα. Ἡ δὲ ἀστυνομία ἐνεργεῖται ἐν ΚΠ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς μεγαλοπόλεσι τῆς Τουρκίας, μετὰ πολλῆς εὐκολίας καὶ ἀδαπάνως· διότι ἕκαστος οἰκοκύριος εἶν' ὑπεύθυνος διὰ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ *Ρεγεωνάρχου* (*Μουκδάρ ἢ Μαχαλέ-κεαγιάσῃ*), καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Γενικὸν Ἀστυνόμον· ἅμα δὲ φανῇ νέος ἐνοικάτωρ, τοῦ ὁποίου τὰ ἦθη καὶ ἡ διαγωγή 'δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν συνοίκων, ἐξωθεῖται ἀστυνομικῶς, κατ' αἴτησιν τοῦ *Ρεγεωνάρχου* καὶ τῶν κατοίκων. Τὴν τάξιν ὁμῶς ταύτην συγχέει ἡ παρέμβασις τῶν ξένων Πρεσβειῶν καὶ ἡ ἑτεροδικία. Καὶ ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τὴν πρὸ δέκα ἐτῶν μεγάλην πυρκαϊὰν τῆς Θεσσαλονίκης, παραδ. χάριν, ἡ πυρῖτις, τῆς ὁποίας ἡ ἔκρηξις ἀνέτρεψεν ὀλοκλήρους συνοικίας, ἀνῆκεν εἰς ὑπήκοον Ἀγγλον, καὶ εἶχεν εἰσαχθῆν' εἰς τὴν πόλιν δυνάμει τῶν ἐν ἰσχύϊ συνθηκῶν καὶ ἐναντίον ῥητῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως τῆς ἐπιτοπίου ἐξουσίας. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς ἄλλην ἔκρηξιν παρομοίαν, συμβᾶσαν τῷ 1864 ἐν Γαλατᾷ.

Κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα εἶν' ἐπιφορτισμένοι καὶ αἱ κοινότητες τὴν ἀσφάλειαν τῆς περιφερείας τῶν, τῆς ὁποίας εἶχον ἄχρι τινὸς καὶ τὴν εὐθύνην ἀπέναντι τῆς ἐξουσίας. Ἀγρονομικὴ καὶ δασονομικὴ ἀστυνομία εἰσέτι 'δὲν ὀργανίσθη· παρημελημένον δὲ φαίνεται καὶ τὸ περὶ καθαριότητος τῶν ὁδῶν καὶ ἐν γένει τὸ περὶ ὑγιεινῆς τῶν πόλεων· οὐδεμία φροντίς περὶ ἀναιρέσεως τῶν πτωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιπλέουσιν εἰς τὸν Βόσπορον, ἔλωρ καὶ κύρμα τῶν ἀδηφάγων λάρων· οὐδεμία πρόνοια περὶ καθαρισμοῦ τοῦ λιμένος, ὅς τις ἤθελεν εἶναι πρὸ χρόνων ἴσως συγκεχωσμένος, ἐὰν 'δὲν ὑπῆρχον τὰ ρεύματα. » Εἶδα πρό τινων χρόνων, λέγει ὁ φιλόanthropos ἱατρός Κύριος Α. Πασπάτης (1), πλησίον τῶν Ἐξ Μαρμάρων, ὁδόν, λίμνην γινομένην διὰ μῆνας, ἀπὸ πολλῶν ἐνοριῶν ὁχετοὺς, ἐκεῖ συνάμα » ἀναρρέοντας. Διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης διερχόμενος ἑφιππος, ἔπεσα ἐντὸς

(1) Ὑπόμνημα περὶ τοῦ Γραικικοῦ Νοσοκομείου τῶν Ἐπτὰ Πύργων ἐν ΚΠ. 1863.

» ὄχετοῦ ἀφανοῦς μετὰ τοῦ ἵππου μου. Μετὰ κόπου ἐξῆλθα. Εἶδα ἐν τῷ
 » μέσῳ τοῦ θέρου εἰς τὴν πλατεῖαν ὁδὸν πλησίον τῆς πύλης Σηλυμβρίας,
 » ὄχετόν ῥέοντα διὰ πολλοὺς μῆνας εἰς τὴν δημόσιον ὁδὸν καὶ καλύψαντα
 » ἅπασαν τὴν ὁδὸν ταύτην μὲ μέλαιναν καὶ δυσώδη λάσπην. Οἱ πλησίον
 » σταθμεύοντες χωροφύλακες ἡσθένησαν οἱ πλείότεροι. « Ἐκ τούτου καὶ
 αἱ ἐπιδημῖαι καταντῶσι θανατηφόροι, καὶ ἡ ἐπιζωοτία ἐπινέμεται τὰ θρέμ-
 ματα, καὶ πολλὰ μέρη τοῦ Καταστένου καταντῶσιν ἀκατοίκητα τὸ θέρος.
 Πρὸς σύλληψιν μόνον τῶν κακούργων καὶ τῶν λωποδυτῶν συγκεντροῦται
 πᾶσα τῆς ἀστυνομίας ἡ ἐνέργεια, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἔχει ποῦ ἵνα ἀσχοληθῇ.
 διότι αἱ παραθαλάσσιοι πόλεις τῆς Τουρκίας εἶνε τὸ προχειρότερον χρησ-
 φύγετον τῶν κατεργαρίων ὅλων τῶν ἐθνῶν. Πρὸς σύλληψιν τῶν ληστῶν
 ἐπικηρύττει τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ νυκτοκλέπτας θηρεύει δι' ἀλλή-
 λων, καὶ σπανίως ἀποτυγχάνει.

Ἐν γένει εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν ἀστυνομικῶν καθηκόντων ὁ Τούρ-
 κος ὁδὸν καταβαίνει, καταλείπων τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν εἰς τὴν φροντίδα τῶν
 ἰδιωτῶν καὶ τῶν δημάρχων, de minimus non curat Praetor. Πᾶν δὲ ὅ,τι
 ἀποβλέπει τὸ κοινὸν καὶ τὴν γενικὴν τῶν ἰδιωτῶν εὐκολίαν παραβλέπεται
 καὶ ἐκ τοῦναντίου, πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ἄτομον, καὶ μάλιστα ὅταν τοῦτο πε-
 रिβέβληται ἐξουσίαν, σπαταλᾷται. Βλέπεις παλάτια μεγαλοπρεπῆ, καὶ
 (χάρις εἰς τὸ φιλελεῆμον πνεῦμα τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας) Τζαμιά,
 κρήνας, γεφύρας, νοσοκομεῖα κτλ. ἀλλ' οὐδεὶς δημόσιος περίπατος, οὐ-
 δεμία ἀποβάθρα· καὶ δὲ τοιαύτη τις μετὰ βίας κατορθωθῇ, ἐρεῖποῦται μετ'
 ὀλίγον ἀνεπισκεύαστος. Θαυμάζεται, καὶ δικαίως, ἡ ἀποβάθρα τοῦ Τῦπ-
 χανέ· ἀλλ' ἐκεῖ ἀποβαίνει ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ Πρέσβεις καὶ μεγιστᾶνες.
 Ὑπαγε ὅμως εἰς τὴν σκάλαν τοῦ Καρὰ-κιοῦ, τοῦ Φαναρίου, τοῦ Παλα-
 τᾶ κλπ., καὶ δοκίμασον ἵνα ἀποβῇς, καὶ μάλιστα τὸν χειμῶνα, ἐν καιρῷ
 βροχῆς ἢ κακοκαιρίας.

Ὑποθετίσθω νῦν ὅτι ὁ ἀναγνώστης ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἐπόμενον
 φωτογράφημα, καὶ περιμένει ἵνα τοῦ τὸ ἐξηγήσωμεν: Λεωφόρον εὐ-
 θύγραμμον καὶ εὐρεῖαν παρατείνουσιν ἑκατέρωθεν ἑκατοντάδες ἐργαστη-
 ρίων, ἀναστομοῦνται δὲ πρὸς αὐτὴν ἐκ πλαγίων τρεῖς — τέσσαρες ἀ-
 γυιαί, πληθὺς δὲ διαβατῶν παντὸς γένους καὶ παντοδαπῶν ἱματισμῶν
 ἐρχομένων τε καὶ ἀπερχομένων, καλύπτει πᾶσαν αὐτήν. Ἀλλ' αἶφνης
 τὸ κινούμενον τοῦτο σμῆνος ἵσταται, ὥς ἵνα εἶδε τῆς Τοργόνης τὴν
 κεφαλὴν. Τί συνέβη; ὁκτὼ ἀχθοφόροι, μεταφέροντες βίκον οἴνου δισχι-
 λίων τοῦλάχιστον λιτρῶν, ἀπέθεσαν αὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ἵνα ἐξα-
 νασάνωσιν, ἐν ᾧ τέσσαρες ἄλλοι μετακομίζουσιν ἐπινώτιον εἰκοσιπεντάπη-

χυν δοκόν, καὶ κατόπιν αὐτῶν φορεῖον, καὶ μετ' αὐτὸ τρία-τέσσαρα χ χ ι ν-
τ ό θ ι α, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι μέρους δέκα-δώδεκα ὀνάρια νωτοφοροῦσι
κατασυρομένης ἐπὶ τοῦ δαπέδου μακρὰς σανίδας, παρακολουθούμενα ὑπὸ
λόχου χωροφυλάκων, καὶ ὁ κυκεὼν οὗτος ἅπας κατήντησεν ἐπὶ τέλους ἀ-
κίνητος, ἀδυνατῶν ἵνα προχωρήσῃ. Αὕτη εἶν' ἡ κατάλληλος διὰ τὸν φωτο-
γράφων στιγμή. Ἄλλ' ὑπόθεσ' ὅτι εὐρέθης ἐν μέσῳ τοῦ σμήνους τούτου,
καὶ ὁδηγεῖς μητέρα ἢ σύζυγον καὶ θυγατέρα καὶ ἀδελφάς, καὶ δὲν ἔχεις
ἄλλο καταφύγιον, παρὰ τὸ πρῶτον τυχὸν ἀνοικτὸν ἐργαστήριον, ὅπου ἵνα
περιμένης ὅπως κινηθῇ ἐκ νέου ὁ χεῖμαρρος ἵνα τὸν ἀκολουθήσῃς. Εὐτυ-
χῆς εἰν' ὅταν ἦνε χειμῶν καὶ βροχὴ καὶ λάσπη, καὶ δυνηθῇς ἵνα σωθῇς ἔ-
στω καὶ λασπωμένος εἰς πόδας ἐκ κεφαλῆς μετὰ δύο ὥρας! Διότι ἐδῶ ἕκα-
στος σπεύδει ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου 'του, πατῶν καὶ πατού-
μενος, βλασφημῶν καὶ βλασφημούμενος, καὶ ἀλήμων ὡς εἰς ἐκεῖνον, ὃς τις
περιμένει ἵνα περάσῃ ὁ ἄλλος, καὶ προσέχει ἵνα μὴ πατήσῃ αὐτὸν καὶ ἵνα
μὴ πατηθῇ! Διότι εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἐφαρμόζεται τὸ παραμῦθι τοῦ
Νάσρ-ἐδ-δίν: » Ποῦ ὑπάγεις Χότζα; — Δὲν ἤξεύρω. — Πῶς; Μὲ περι-
παῖζεις λοιπὸν; ὑπάγετέ 'τον εἰς τὴν φυλακὴν (ἦτον ὁ διοικητὴς τοῦ τό-
που). — Βλέπεῖς λοιπὸν ὅτι εἶχα δίκαιον ὅταν σοὶ εἶπον ὅτι δὲν ἤξεύρω
ποῦ ὑπάγω; « Καταβαίνεις, λ. χ., ἀπὸ τοῦ Σταυροδρομίου ἵνα διέλθῃς
εἰς τὸ ἄστυ, καὶ κατὰ τύχην εὐρίσκεσαι εἰς τὸν δρόμον ἱππέως τρέχοντος
μ ε τ ἁ τ έ σ σ α ρ α, διότι κρατεῖ πλαγγόνα, τὴν ὁποίαν συνέπεσε ἵνα
ἐπιθυμήσῃ τις τῶν βασιλοπαίδων, καὶ ἀνατρέπεσαι ἐπὶ στόμα, καὶ, ἀντὶ ἵνα
ὑπάγῃς εἰς τὸ Γεντ'-χανὶ ἢ τὸ Βαλιδὲ-χανὶ, ὅπου ἦτον ὁ σκοπὸς σου, με-
ταχομίζεσαι φοράδην, εἰν' ὅταν ἔχῃς οἶκον ἴδιον, εἰς... τὸ νοσοκομεῖον!!
'Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἀστυνομία; ἔχει δίκαιον πᾶς τις
ἵνα ἐρωτήσῃ: Ὑπάρχει, μάλιστα, καὶ ἔχει καὶ θέλησιν καλὴν καὶ δραστη-
ριότητα πολλήν· ἀλλὰ τί δύναται ἵν' ἀντιτάξῃ πρὸς ἀπηρχαιωμένας ἐξεις
ἢ πρὸς τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ τόπου; Πῶς ἵνα κρημνίσῃ σειρὰν λιθοκτι-
στων οἰκιῶν πρὸς εὐθυγραμμίαν τῆς ὁδοῦ, εἰς μέρος, ὅπου ὁ πῆχυς τῆς
ἐποικοδομησίμου γῆς τιμᾶται χιλιάδων γροσίων; Ἀρκεῖ ὅτι κατῶρθωσε
ἵνα μὴ σοῦ ἀρπάξωσιν ἡμέρας μέσης τὸ ὠρολόγιον, καὶ ἵνα μὴ σέ μαχαι-
ρόνωσι κ α τ ἁ λ ἁ θ ο ς.

Εἶπομεν ὅτι τοὺς μικροκλέπτας ἡ ἀστυνομία φωρᾷ δι' ἀλλήλων, καὶ
τὸ ὁμοιοπαθητικὸν τοῦτο σύστημα τῆς θεραπείας τοῦ δεινοῦ δὲν δύναται
τις σκεπτόμενος ἀπαθῶς ἵν' ἀποδοκιμάσῃ. Ἄλλ' ὀλίγοι ἴσως γνωρίζουσιν
ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἵνα κάμνῃ δηλ. ἡ ἐξουσία » τὸν κλέπτην οἰκοκύ-
ρην, « ἦτον ἄλλοτε συστηματικῶς ὠργανισμένος, καὶ ὁ λεγόμενος Μ π ο-

τ ζ ε κ, συγκαταργηθεῖς μετὰ τῶν Γενιτσάρων, καθὸ Γενίτσαρος καὶ αὐτός, ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τῶν λωποδυτῶν, ἀνεγνωρισμένος ὑπὸ τοῦ Σταμπόλ-
έμινῃ καὶ ὑπαγόμενος εἰς τὴν δικαιοδοσίαν 'του. Σοῦ ὑπεξήρειτο, περιπα-
τοῦντος ἀπροφυλάκτως ἐν τῷ τσαρσίῳ, τὸ βαλάντιον ἢ τὸ ὠρολόγιον
καὶ κατέφευγες εἰς τὸν ἀστυνόμον, καὶ ἐκεῖνος εἰς τὸν Μποτζέκην 'του, καὶ
ἦσαν βέβαιος ὅτι, ἐὰν ὁ ὑπεξελὼν αὐτὸ ἦτον ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ κατά-
στιχόν 'του (καὶ τίς ἄλλος ἐτόλμα 'να μετέλθῃ τὸ ἐντιμον τοῦτο ἐπιτή-
δευμα;), τῇ ὑστεραίᾳ σοὶ ἀπεδίδετο ἐπὶ ὠρισμένη ἀμοιβῇ. Ἄλλ' ὁ Μπο-
τζέκης αὐτὸς εἶχεν ἀφ' ἐτέρου τὸ προνόμιον, ἅμα συνελαμβάνετό τις ἐπ'
αὐτοφώρῳ ἐκ τῶν τῆς συμμορίας 'του, 'να 'τὸν ἐλευθερόνῃ ἀπὸ τῶν τῆς
ἀστυνομίας χειρῶν, ἐπιφυλαττόμενος 'να 'τὸν τιμωρήσῃ αὐτὸς διὰ τὴν....
ἀνεπιτηδειότητά 'του! Τὴν θέσιν ταύτην τοῦ Μποτζέκ, σωζομένην εἰσέτι ἐν
Καίρῳ, ἀναφέρει καὶ ὁ Διόδωρος (1), ὡς συνήθη καὶ τὸ πάλαι ἐν Αἰγύπτῳ.

Οἱ Αὐτοκράτορες τῶν Γραικορωμαίων ἐφρόντιζον τὰ μέγιστα περὶ τῆς
ασφαλείας τῶν δημοσίων ὁδῶν. Κατὰ διαστήματα ὑπῆρχον δύο εἴδη κα-
ταγωγίων, αἱ λεγόμεναι *Mutationes*, ὅπου ἡλλάσσοντο οἱ ταχυδρο-
μικοὶ ἵπποι, καὶ αἱ *Mansiones*, ὅπου κατέλυον (ἐστάθμευον) οἱ ὁδοι-
πόροι. Τὰ καταστήματα δὲ ταῦτα διετηροῦντο δι' ἐξόδων τῆς ἐπαρχίας, κα-
θὼς καὶ τὰ δημόσια ὀχήματα. Κατὰ χίλια δὲ βήματα ἐστάθμευε φρουρά,
ἐπαγρυπνοῦσα ἡμέραν καὶ νύκτα εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῆς συγκοινωνίας.

Πρὸς φρούρῃσιν δὲ ἰδίως τῆς ΚΠ ἦσαν οἱ καλούμενοι *Κολληγιά-
τοι*, εἶδος πολιτοφυλάκων, πενταχόσιοι ἐξῆντα τρεῖς τὸν ἀριθμὸν, λαμ-
βανόμενοι ἐκ τῶν τριάκοντα πέντε συντεχνιῶν οἱ εὐπορώτεροι, καθὼς ἀνα-
φέρει ὁ Κωνσταντῖνος ἐν τῇ πρὸς Μάξιμον ἐπιστολῇ, καὶ ἐφύλαττον τὴν
νύκτα, κυρίως διὰ τὰς πυρκαϊάς· ὁ δὲ ἀριθμὸς αὐτῶν, κατὰ τὴν C. τοῦ
Θεοδοσίου Νεαράν, οὔτε ἠῤῥξανεν οὔτε ἡλαττοῦτο. Ἦσαν δὲ ἀτελεῖς, καὶ
ὑπῆρέτουν, ἐνίοτε μὲν, ἀντὶ τῶν Δεχάνων εἰς τὰς κοινὰς ταφάς, ἄλλοτε δὲ
ἀντὶ τῶν κοινοδημοτῶν (*municipibus*) (2) καὶ εἶχον, φαίνεται, καὶ ἀρχη-
γόν, τὸν λεγόμενον *Νυκτέπαρχον*, τοῦ ὁποίου τὴν ἀρχὴν καταργή-
σας ὁ Ἰουστινιανὸς, ἀνέθηκεν αὐτὴν εἰς τὸν Πραιτώρα. Οἱ δὲ *Δεχάνοι*,
ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ νεκροθάπται (*Lectarii, Copiatoe*) ἦσαν ἐννεαχόσιοι
πεντήκοντα τὸν ἀριθμὸν, αὐξηθέντες ἐπὶ Ἀναστασίου εἰς χιλίους ἑκατὸν
καὶ διατηρούμενοι ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὅθεν
ἐθεωροῦντο καὶ ὡς Κληρικοί.

Ἄλλ' αἱ πυρκαϊαὶ εἶνε κληροδότημα αἰώνιον τῆς ἀγαπητῆς μου πα-

(1) Βιβλ. Α', 80. (2) Ἴδε καὶ σελ. 63 τοῦ Α' Μέρους.

τρίδος, καὶ ὅταν διήρκουν ὥρας καὶ ἡμερονύκτια συχνάκις, ἄφιναν ἐποχὴν, καθὼς εἶδομεν εἰς τὸ Α' Μέρος (1). Πυρκαϊὰ δὲ ἐν ΚΠ εἶνε συμβάν καὶ θέαμα ἄξιον ἀφηγήσεως, καὶ πολλοὶ τῶν Ἱστορικῶν, παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων, ἀπησχόλησαν πρὸς τοῦτο τὸν κάλαμόν ᾧ τῶν. Ἰδίως δὲ ὁ διδάσκαλος τῶν Μαυροκορδάτων Ἰάκωβος ὁ Ἀργεῖος περιγράφει μίαν τοιαύτην, διαρκέσασαν εἴκοσιν ὥρας, ἐπιστέλλων τῷ μαθητῇ αὐτοῦ Νικολάῳ τῷ Μαυροκορδάτῳ, ἡγεμονεύοντι τῆς Βλαχίας τῷ 1728. Ἐς ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, διότι πολλάκις, κατὰ δυστυχίαν, τὸ ἐσπουδάσαμεν ἐπὶ τόπου :

Εἶνε μεσονύκτιον Δεκεμβρίου μηνός· αἱ τῆς χιόνος νιφάδες στοιβάσσονται ἀλλεπάλληλοι ἐπὶ τῶν στενωπῶν τοῦ Τσουκούρ καὶ τοῦ Σαρμασίχ. Ἐπιστρέψας δὲ πρὸ μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς Λέσχης ἢ τοῦ θεάτρου, ἔκλεισας ἤδη τὸ βιβλίον σου, ἢ ἀπέθεσας ἐπὶ τῆς παρακλινιδίου τραπέζης τὸ Journal, καὶ, σθέσας τὸν λύχνον σου, ἐχώθης ὅλος ὑπὸ τὸ παχὺ σκέπασμα τοῦ ἐγωϊσμοῦ σου (τῆς κλίνης σου ἤθελα ἵνα εἶπω), καὶ, βαυκαλισθεὶς πρὸς ὀλίγον ὑπὸ τῶν ἀριθμητικῶν ὑπολογισμῶν τῶν ἐν τῷ κιβωτίῳ σου χιλιάδων, ἢ τῶν πολιτικῶν σου συνδυασμῶν, ἢ τῶν κερδοσκοπιῶν τῶν consolidés καὶ τῆς Bourse, παρεδόθης ὅλος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως, ἄφθονον καταχέοντος ἐπὶ τῶν βλεφάρων σου τὴν ναρκωτικὴν αὐτοῦ μήκωνα. Ἴσως ἦδη καὶ οἱ ὄνειροι ἐτοποθέτησαν πρὸ τῆς ἀκοιμήτου φαντασίας σου τὸ πολυποίκιλον αὐτῶν καλεϊδοσκόπιον, φιλοτιμούμενοι πρὸς ἀλλήλους τίς ἵνα σὲ τέρψῃ ἀπατηλότερον, ὅταν αἴφνης φωνὴ τραχεῖα, φωνὴ Στέντορος, ἀποστοβῇ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ τὸν δειλὸν αὐτῶν ὄμιλον, καὶ τὸ τρομερὸν γιανγκίν θάρσος ἀνατινάξῃ ἐπὶ τῆς κλίνης· βλέπεις ὅτι τὸ δωμάτιόν σου ὁδὸν φέγγει, καὶ ἀκροᾶσαι τοῦ φύλακος, προσαναγγέλλοντος τὸ ποῦ, κ' ἐξαναπίπτεις ἐπὶ τῆς κλίνης σου, στρέφων ἀπὸ τοῦ ἄλλου μέρους, ἔχασας ἡμιώριον ὕπνου καὶ . . . τίποτε περισσότερον. Ἀλλὰ πολλάκις συμβαίνει τὸ ἐναντίον, καὶ, διυπνισθεὶς ἐν τρομος, ἐὰν καὶ διυπνισθῇς ὅλως, βλέπεις φεγγαυολοῦντα τὸν κοιτῶνά σου, ἢ πυρκαϊὰ ἐξερράγη . . . τρεῖς οἰκίας παρέχει· ἄς μὴ εἶπω ἐντὸς αὐτῆς (ᾧ, δύστηνε Γαλάτῃ! 2). Οἱ ὑπηρεταὶ ἀναιδοκαταιβαίνουνσι τρέχοντες καὶ φωνάζοντες καὶ συμπατοῦντες ἀλλήλους, χωρὶς κάνεις ἵνα ἡξεύρῃ τί λέγει· (σημειωτέον ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἡτοίμασεν ἤδη τὸ κιβώτιον καὶ τὸν στρωματόδεσμόν του). Ἡ γειτονία, ὅλη ἐπὶ ποδός, μεταφέρει τὰ ἐπιπλά

(1) Σελ. 437 κ. ε. (2) Ἴδε περὶ τῆς πολυδακρύτου καταστροφῆς τοῦ πολίτου τούτου τὰς ἐφημερίδας τοῦ 1861.

της· ὁ μὲν, ἀνυπόδητος ἢ ἑτεροσάνδαλος, φορῶν ἐξανάστροφα τὴν γούναν ἢ τὸν κοιτώνιον χιτῶνά· του, σύρει ἀσθμαίνων τὸ σ ε π έ τ ι ο ν μετὰ τῶν ἀξιοτιμωτέρων· του πραγμάτων· ὁ δὲ, κρατῶν ἐν θριάμβῳ τὸν σκουπιδο-λόγον τῆς οἰκίας, ἢ σφίγγων ὑπὸ μάλης τὴν ἐσχάραν τοῦ μαγειρείου, ὅ, τι τοῦ ἔτυχε δηλαδὴ ἐμπρός, νομίζων ὅτι σώζει τὸ κειμηλιούχιόν· του, τρέχει παραζαλισμένος, χωρὶς· να ἡξεύρη ποῦ· ἄλλος, φορτώσας ἤδη τρεῖς ἢ τέσσαρας ἀγθοφόρους, τοὺς ἀκολουθεῖ δεδεμένους πρὸς τε ἀλλήλους καὶ ἑαυτὸν, μήπως παρεκφύγῳσι, κ α τ ἄ λ ἄ θ ο ς, μετὰ τῶν πραγμάτων· του οὗτος εἶνε ὁ φρονιμώτερος. Ἄλλ' αἱ γυναῖκες; ἀλλὰ τὰ παιδιά; ἀλλ' οἱ ἀσθενεῖς; ἀλλ' οἱ γέροντες; . . . Ἡ χιὼν ἐν τοσοῦτῳ ἐξακολουθεῖ· ὁ βορρᾶς μαίνεται συρίζων· ὁ φρικώδης αὐτοῦ βρόμος κατασιγάξει τὰς ὁλοθυγὰς τῶν γυναικῶν καὶ τὰς οἰμωγὰς τῶν συζύγων. Οὗτος ἐδῶ ἐρωτᾷ διὰ τὴν γυναῖκά· του, ἥτις ἐν τούτοις, ἡμίγυμνος, μετὰ τοῦ βρέφους ἐν ταῖς ἀγκάλαις καὶ δύο ἄλλων παρακολουθούντων καὶ κρατούντων αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κρασπέδου, ἔλαβε τὴν ἐναντίαν ὁδὸν καὶ εὔρεν ἄσυλον ἐν οἰκίᾳ φίλης· ἐκεῖνος ἐκεῖ λογοπραγεῖ μετὰ τῶν πυροσβεστῶν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκίας· του, ἀπὸ τῆς ὁποίας μόλις ἐξῆλθον πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος οἱ βαφεῖς. Δέ κα χ ι λ ι ἄ δ α ς γ ρ ὁ σ ι α ! Σᾶς δίδω τρεῖς, τέσσαρας, ἕξ· συμφωνοῦσιν εἰς τὰς ἕξ, καὶ αἱ ἀντλῖαι παρατάττονται περὶ τὴν οἰκίαν· ἀλλὰ ποῦ νερόν; ἄς χαίρουν οἱ ὑδροφόροι! Τρίτος ἄλλος, μεταφέρει, νέος Αἰνείας, τὸν ποδαγρὸν πατέρα· του ἐπωμάδιον· ἄλλος, βοηθούμενος ὑπὸ τριάκοντα-τεσπαράκοντα λεπτουργῶν, διέσωσεν ὅχι μόνον ὅλα· του τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ θυρώματα καὶ τὰ κάγκελλα καὶ τὰς κλίμακας καὶ τὰ ὑάλια καὶ τοὺς κεράμους πολλάκις τῆς οἰκίας· του, καὶ ἀφῆκε θυσίαν εἰς τὸ πῦρ μόνον τὸν σκελετόν· της· οὗτος εἶνε συνήθως . . . Κ ἄ λ φ α ς. Ἄλλ' ἡ σύζυγος τοῦ μακαρίτου ἀρχιτέκτονος Κομνηνοῦ (1) εἶχε μείνῃ εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα τῆς οἰκίας μόνη, ἐν ᾧ τὸ κάτω ἐκαίετο· τρέχει ἀπηλπισμένη καὶ ἐκτὸς ἑαυτῆς ἀπὸ τούτου πρὸς ἐκεῖνο τὸ παράθυρον· οἱ ἐργάται, ὑπὲρ τοῦ δεικασίους ὑποκάτωθεν, τὴν φωνάζουν: Πέσε, κερά! ἡμεῖς σέ πιάνομεν εἰς τὰ χέρια! Προκύπτει, ἀλλ' ἰλιγγιᾷ πρὸς τὸ ὕψος· ἡ οἰκία ἦτον τρίστεγος· ἡ φλόξ ἐν τοσοῦτῳ ἀναλάμπει πρὸς τὸν ὄροφον, τὸ δάπεδον τρίζει, ὁ καπνὸς τὴν συμπνίγει· κλείει τοὺς ὀφθαλμούς, κράζει σταυροκοποῦμένη· »Μνήσθητί μου, Κύριε!» καὶ ἀφίνει ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ παραθύρου εἰς τὸ κενόν· πεντακόσαι χεῖρες, συγκρατοῦσαι στρώματα καὶ παπλώματα, τὴν

(1) Οὗτος συνέδεσεν ἐπιζήλως τὸ ὄνομά· του μετὰ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ ὁποίου τὴν ἀνοικοδόμησιν, πυρποληθέντος τῇ 30 Σεπτ. τοῦ 1808, εἶχεν ἐργολαβήσῃ.

ὑποδέχονται κάτωθεν, ἀναισθητοῦσαν, πλὴν ἀσινῇ. Ἄν εἶχες τὴν αὐτὴν τύχην, ἀξιοθρήνητε Ῥαλοῦ Μάνου! ἀρχηγέτις οἰκογενείας πολυαρίθμου, σεβαστὴ καὶ ὀνομαστὴ καὶ διὰ τὸ γένος (Ὑψηλάντις πατρώθεν), καὶ διὰ τὸν πλοῦτον, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ διὰ τὴν φρόνησιν, καὶ διὰ τὰς ἀρετὰς ἴης, ὧν προσεξῆρχεν ἡ πρὸς τὰ θεῖα εὐλάβεια, ἔγεινε πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς μετὰ δύο υἱῶν, μιᾶς θυγατρὸς, ὀκτὼ ἐγγόνων, μιᾶς νύμφης καὶ τεσσάρων οἰκογενῶν! καὶ τὰ Θεραπεῖα φρίττοντα εἶδον τὴν ἐπιούσαν δεκαεπτὰ ἀπηνθρακωμένα λείψανα, ἀνορυχθέντα ἐκ τοῦ καπνίζοντος ἀκόμῃ πελωρίου μεγάρου! Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν τὴν ἐπιούσαν εἰς τὸ θέατρον τοῦ δεινοῦ· ἡ ὑστεραία πυρκαϊᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶνε διὰ τὸν παρατηρητὴν, διὰ τὸν φιλόσοφον, θέρος σκέψεων. Ὑποκάτωθεν σκηνῶν, ἡ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ, μετὰξὺ τοῦ κυπαρισσῶνος καὶ . . . τῶν μνημάτων, μυρολογοῦσιν οἰκογένειαι ὁλόκληροι! εὐδαίμων καὶ τρισευδαίμων, ὅς τις, ἐν τοιαύταις συμφοραῖς, ἔχει καρδίαν χριστιανοῦ καὶ τὸ βαλάντιον πλήρες! ἀλλ' ὁ ἐνδεής; αὐτὸς βλέπει καὶ . . . κλαίει· κλαίει οἰκτεῖρων, κλαίει θαυμάζων. Ἐς ἐμβῶμεν ἐντὸς τῆς πλησιεστέρας σκηνῆς· σπαραξικάρδιον θέαμα! ἡ γραῖα προμήτωρ, ὑπερεννενηκοντοῦτις, παραληρεῖ καὶ ζητεῖ ἵνα φάγῃ· τρία-τέσσαρα κοράσια τρέμουν περὶ τὴν μητέρα ὑποκάτωθεν παντοδαπῶν σκεπασμάτων, ἧτις ἐν τούτοις θηλάζει τὸ νεογνόν· κάτωχος, ἡμιθνής, ὃς ἔχει δύναμιν οὔτε τὰ δάκρυά ἴης ἢ ἀπομάξῃ, καὶ ἐρωτᾷ ἐκ διαλειμμάτων μετὰ φωνῆς διακοπτομένης ὑπὸ λυγμῶν περὶ τοῦ συζύγου ἴης, ὅστις ὅμως, φιλονεικῶν πρὸς τὸ πῦρ καὶ τὸ τελευταῖόν τ' αὐτοῦ σκεῦος . . . ἔμεινεν ἐντὸς τῆς οἰκίας! τίς τολμᾷ ἵνα τὸ εἶπῃ εἰς τὴν σύζυγον; Ἐς ἐξέλθωμεν. Περὶ τὴν ῥίζαν μιᾶς κυπαρίσσου κεῖνται σεσωρευμένα τραπέζια πολυτελῆ, μεταβληθέντα εἰς τρίποδας, θρονία, τῶν ὁποίων ἐλλείπει τὸ ἐρεῖσίνωντον σκεῦη, τὰ ὁποῖα, μηδέποτε πρότερον γειτονεύσαντα, ἀποροῦσι πῶς εὑρέθησαν νῦν παρ' ἀλλήλα· ὁ καθρέπτης παρὰ τὸ τήγανον, τὰ βιβλία ἐντὸς σκάφης, ὁ λέβης ὑπὸ τὸ κλειδοκύμβαλον. Τὰ βοηθήματα ἐν τοσούτῳ καταφθάνουσι πανταχόθεν· ἡ φιланθρωπία μεγεθύνεται πρὸς τὸ ὕψος τοῦ δεινοῦ. Τὰ θρησκευτικὰ μίστη σιωπῶσιν· ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει διάκρισις φρονήματος· ἐγὼ σήμερον δι' ἄλλον, καὶ ἄλλος αὔριον δι' ἐμέ· μήπως τὸ πῦρ διακρίνει τὴν Ὀθωμανικὴν τῆς Ἰουδαϊκῆς οἰκίας; Οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν, οἱ Μουτεβελῆδες τῶν τζαμιῶν, τρέχουσιν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ὁμίλου πρὸς τὸν ἄλλον· οἱ πρωτομαχίστορες τῶν συντεχνιῶν, οἱ ἔφοροι τῶν Ἀδελφοτήτων, οἱ ἀρτοπῶλαι, οἱ κρεωπῶλαι, οἱ παντοπῶλαι, κἀνεῖς δὲν μένει ἀσυντελής· αἱ οἰκίαι ἀνοίγουν πρόθυμοι τὰς θύρας τῶν εἰς τὰ θύματα τοῦ δεινοῦ· αἱ γυναῖκες, αἱ γυναῖκες πρὸ πάντων, τὸ ἥμισυ τοῦτο

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ')

εὐγενέστερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀνοίγουν πρὸ τῶν ἔρμαρίων καὶ κιβωτίων τὰς καρδίας τῶν, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀρύονται τὰς παρηγόρους ἐκείνας φράσεις, τὰς ὁποίας αὐταὶ μόναι γνωρίζουσι πῶς ἵνα καταστήσωσι μελιχιωτέρας· χιτώνια καθάρια, τροφή εὐχυμος, γλυκύσματα διὰ τὰ παιδιά, τίποτε ὁδὸν λησμονεῖ ἢ προμηθῆς γυναικεία συμπάθεια. Παρήγορον θέαμα, τὸ ὁποῖον ἄς μὴ σκοτίσωμεν, ἀναφέροντες τοὺς τρισαθλίους ἐκείνους, ὅσοι, ἔρμαιον ἡγούμενοι τὴν κοινὴν συμφορὰν, τρέχουσιν, ὡς οἱ λύκοι ἐν καιρῷ καταιγίδος, ὅπως ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ θορύβου, ὑφαιρούμενοι ὅ,τι εὖρωσι. Βεβαίως ὁ Βεελζεβούλ μειδιᾷ σεσηρῶς εἰς τὴν θεὰν ταύτην, ἐν ᾗ ἀφ' ἑτέρου τὰ φωτεινὰ τῶν Ἀγγέλων πνεύματα ἀναφέρουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς θυμίαμα τὰς παντοίας τῶν φιланθρώπων ἀγαθουργίας. Τίς ἄρα ἔσται ἡ πανολβία ἐκείνη γενεὰ, εἰς ἣν ἀπόκειται ἵνα ἴδῃ πεπληρωμένον τὸ εὐτυχῶς ἀπὸ τινων χρόνων ἀρχὴν λαβὼν ἔργον τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπηλλαγμένην τοῦ ἐγγενοῦς εἰς αὐτὴν δεινοῦ τῶν πυρκαϊῶν, δι' ἀναπεπταμένων ὁδῶν, διὰ λιθοκτίστων συνοικιῶν, διὰ περιοχῶν καὶ πλατειῶν εὐρυχώρων, διὰ μεγάλων πρὸ πάντων δεξαμενῶν καὶ . . . ἀφ' ὅπου ὕδατος ;!

Ἐν ἄλλο ἀντικείμενον πρέπει ἵνα προσηλώσῃ σπουδαίως εἰς ἑαυτὸ τὴν φροντίδα τῆς Κυβερνήσεως, τοῦτο δὲ εἶνε τὸ τῆς ἐπισκέψεως τῶν νοσούντων. Οὐδεὶς, γνωρίζων, ἔστω καὶ ὁπωσοῦν τὴν ΚΗ, δύναται ἵνα ἀμφιβάλλῃ, ὅτι τὰ ἑπτὰ τοῦλάχιστον δέκατα ἐν αὐτῇ ζῶσιν ἢ ἀποθνήσκουσιν ἀνεπίσκεπτοι ὑπὸ ἱατροῦ· καὶ ὁδὸν εἶνε μόνον ἢ πενία, ἀλλ' εἶνε, καὶ πολὺ μᾶλλον, ἢ δυσκολία τῆς προσκλήσεως ἱατροῦ εἰς τ' ἀπόκεντρα μάλιστα καὶ κακῶς συνωκισμένα μέρη, ὅπου φυσικῶς κατοικοῦσιν οἱ πτωχοὶ, ὁ ἔστιν οἱ ἔχοντες πλειοτέραν ἐπισκέψεως ἀνάγκην. Καὶ τούτου ἄλλη κακὴ ἀλλ' ἀναγκαία συνέπεια, ὁ πολλαπλασιασμός τῶν αὐτοχειροτονήτων ἐκείνων ἱατρῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἱατρισσῶν. Πᾶς κουρεὺς, πᾶς ἀκόλουθος ἱατροῦ ἢ φαρμακοπώλου, εἶν' αὐτοδικαίως ἱατρός, καθὼς καὶ πᾶσα γραῖα καὶ μάλιστα ἐὰν ἐπαγγέλλεται τὴν μαῖαν. Ἄλλ' ὅταν ἴδῃ ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει ὁποῖον ὄρμαθὸν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων φέρει κρεμνόμενον ἀπὸ τοῦ τραχήλου του, ἴσως καὶ ὁ ἴδιος ἀπορήσῃ· διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐνεργοῦντες ἀγαθῇ πίστει καὶ κατὰ πεποίθησιν, οὔτε τύψιν συνειδήσεως αἰσθάνονται διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς θεραπείας τῶν, τῆς ὁποίας αἰτίαν φρονοῦσιν ἢ τὴν χρᾶσιν τοῦ νοσούντος, ἢ τὴν ἀμέλειαν τῶν περὶ αὐτὸν, ἢ τὴν ἐπικρατοῦσαν ὥραν, ἢ τὸν Θεόν, πάντα ἄλλον ἐνὶ λόγῳ παρὰ τὰ βότανά τ' αὐτῶν. Προσκαλεῖται τέλος ὁ ἱατρός, ἂν καὶ προσκαλεῖται, κατὰ δυστυχίαν, συνήθως, ὅταν πρέπη ἴσως πλέον ἵνα προσκληθῇ ὁ ἱερεὺς. Ἀ

πελθὼν δὲ καὶ παραγγείλας τί πρέπει ἵνα γένη καὶ γράψας τὴν συνταγὴν
 'του, ἀναχωρεῖ: Τί ἄλλο ἵνα κάμῃ. : Τί ἄλλο ἵνα κάμῃ; ἔχει ἵνα κάμῃ
 πολὺ, ἔχει ἵνα κάμῃ τὸ πᾶν· διότι, περιττὸν ἵνα τὸ εἶπω ἐγὼ, ἐκ τῆς ἀκρι-
 βοῦς καὶ ἐ γ κ α ῖ ρ ο υ ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν 'του ἐξήρτηται πολλά-
 κισ (τί λέγω;), πάντοτε σχεδὸν ἡ ἐπιτυχία τῆς θεραπείας: ἀνάγκη λοιπὸν
 καὶ ἵνα φλεβοτομήσῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτὸς καὶ τὰς βδέλλας ἵνα ἐπιθέσῃ
 καὶ ἵνα ἐγκλύσῃ, καὶ τὸ λουτρὸν ἵνα θερμοσκοπήσῃ, καὶ ἵνα διανυκτερεύσῃ
 ἴσως, ἐπὶ μιᾷς πολλάκις καθέδρας, καὶ ταῦτα οὐχὶ γογγύζων καὶ ἀδημο-
 νῶν καὶ συνωφρυωμένος, ἀλλ' ἱλαρὸς καὶ χαρίεις καὶ γελῶντι τῷ προσώ-
 πῳ, διότι δὲν περιμένει βέβαια παρ' ἐμοῦ ἵνα μάθῃ, πόσῃ ἐπιρροὴν ἐξα-
 σκούσι ταῦτα πάντα ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ ἐπομένως ἐπὶ τῆς θεραπείας
 τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐπειτα διατί ἄλλο ὠνομάσθη ἡ ἐπιστήμη 'του θεία; Ταῦ-
 τα πάντα, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι, καὶ πολλάκις ἐσκέφθησαν, καὶ πραγμα-
 τοποιοῦσι κατὰ μέγα μέρος οἱ φιλόανθρωποι τῆς πατρίδος μου ἱατροί, ἔ-
 χοντες συνέριθον καὶ τῶν κατὰ μέρος δημογεροντιῶν τὸν ζῆλον, καὶ τὴν
 φιλόπτωχον τῶν ἀδελφοτήτων προθυμίαν· ἀλλὰ ποῦ ἵνα ἐπαρκέσωσι πρὸς
 τὸ μέγεθος τῆς ἀνάγκης; ἔπειτα εἶνε ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ, ἔχουσι κοινω-
 νικὰς ὑποχρεώσεις, πολλοὶ αὐτῶν ἐδαπάνησαν καὶ τὸν ἑσχατον αὐτῶν κο-
 δραντήν ἵνα γένωσιν ὅ,τι ἔγειναν· τὸ πρᾶγμα πρέπει ἄρα ἵνα **ΣΥΣΤΗΜΑ-**
ΤΟΠΟΙΗΘῃ, πρέπει ἵνα ἀναλάβῃ καὶ τούτῳ ἡ Κυβέρνησις τὴν πρωτο-
 βουλίαν, πρέπει ἵνα προσδιορισθῶσι ποσότητες ἀδραϊ, ἵνα διορισθῶσιν εἴ-
 κοσι, τριάκοντα, τεσσαράκοντα νέοι καὶ ἀξιοσύστατοι ἱατροί, καὶ ἄλλοι
 τόσοι παρ' αὐτοῖς δόκιμοι, μισθοδοτούμενοι ἕκαστος ἀναλόγως, καθῆκον
 ἔχοντες ἵνα τρέχωσιν ἀπαρατηρήτως ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ ὅπου
 προσκληθῶσι, παρακολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ δοκίμου ἢ τοῦ ὑπηρετοῦ 'των,
 φέροντος ἐν κίστει τὰ προχειρότερα φάρμακα, βδέλλας, κλυστῆρα κτλ.
 Ὑπηρετοῦντες οὕτως ἐπὶ χρόνῳ τακτῷ, ἵνα προάγωνται καὶ βαθμῶ καὶ
 μισθῷ· χιλίων δὲ ἀσθενῶν ὑπογραφαὶ σωθέντων διὰ τῆς ἐπιμελείας 'των,
 ἵνα τοῖς δίδωσι δικαίωμα πρὸς παρασημοφορίαν, πρὸς ἐγγραφὴν τοῦ ὀνό-
 ματός 'των ἐν Χ ρ υ σ ῆ Β ῖ β λ ω, πρὸς συνεδρίασιν ἐν τῷ ἱατρικῷ Συμ-
 βουλίῳ, κτλ. κτλ. Τί δὲν δύναται ἵνα ἐπινοηθῇ καὶ ἐνεργηθῇ, ὅ τ α ν
 λ α λ ῆ ἢ ἡ κ α ρ δ ῖ α!

Αἱ φυλακαὶ ἢ τὰ δεσμωτήρια τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου ἦσαν ἐν τῷ Στρα-
 τηγίῳ ἢ Πραιτωρίῳ, καὶ ἐκεῖ ἀφῆκεν αὐτὰ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος· ὁ δὲ Φω-
 κᾶς μετέφερεν ὕστερον αὐτὰ εἰς τὸν ἅγιον Διομήδην ἢ τὸ Μικρὸν Στρατή-
 γιον. Παρεκτὸς τῶν δεσμωτηρίων τούτων ἦσαν καὶ ἄλλα εἰς διάφορα μέ-
 ρη τῆς πόλεως καὶ αὐτοῦ τοῦ Παλατίου, οἷον ἐν ταῖς καμάραις τοῦ Βου-

κολέοντος, ἐν τῇ Καλκῇ ἢ τοῖς Ἐξκουβίτοις, ἐν τοῖς Νουμέροις τοῦ Ζευ-
ξίππου, ἐν τῇ Ἐλεφαντίνῃ (πύλῃ τοῦ Παλατίου), ἐν τῇ Πρανδιαρέᾳ, ἐν
τοῖς Σκύλοις κτλ. Ἐχρησίμευον δὲ πρὸς εἰρκτὴν καὶ διάφοροι πύργοι τῆς
πόλεως, καὶ πρὸ πάντων ὁ τοῦ Ἀνεμᾶ παρὰ τὰς Βλαχέρνας, καθὼς ἐφ'
ἡμῶν τὸ Ἑπταπύργιον καὶ τὰ δύο Χχισάρια.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν ἀγορανομίαν, » αἰεὶ δὲ αὕτη ἡ πόλις, καθὼς λέ-
» γει ὁ Σωκράτης, καὶ ἄπειρα τρέφουσα πλήθη, τὰ πολλὰ εὐθηνεῖται, τῷ
» τε διὰ θαλάσσης ἔχειν τῶν πανταχόθεν ἐπιτηδείων τὴν προσκομιδὴν, καὶ
» ὅτι ὁ Εὐξείνιος Πόντος παρακείμενος, ἀφθονον αὐτῇ, ἡνίκα προσδεηθῇ,
» παρέχει τὸν σῖτον. « Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ὦνια ἐν γένει, καὶ ἰδίως ὁ σῖτος,
ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπάρχου τῆς πόλεως, πολλοὶ τῶν
ἀσυνειδήτων ἀρχόντων τούτων ἐνεπορεύοντο τὴν κοινὴν ἀνάγκην, τιμιουλ-
κοῦντες τὸν ἀγοραῖον ἄρτον. Εἷς ἐξ αὐτῶν, » ὁ Ἰωάννης, ὁ ἐπικληθεὶς
» Σεισμὸς, τριῶν φόλλεων πιπρασκομένου τοῦ ψωμίου, αὐτὸς ὀκτὼ φόλ-
» λεων ἡβουλῆθη ποιῆσαι αὐτὸ, « τῷ 626, κατὰ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρο-
νικόν· ἀλλὰ, στάσεως γενομένης, ἐμποδίσθη. Καὶ παρατηρήτέον ὅτι ἡ τιμὴ
αὕτη, ἥτις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἦτον ἡ συνήθης καὶ ἐφαίνετο ἀνεκτὴ, πρὸ
ἑκατὸν τεσσαράκοντα τότε ἐτῶν ἐθεωρεῖτο ὑπερβάλλουσα· διότι » τῷ 463,
» ἐπὶ Λέοντος τοῦ Μ., λεῖψις γέγονε τοῦ ἄρτου, ὥστε πρᾶθῆναι τὸν ἑνα
» ἄρτον φόλλεων τριῶν, « κατὰ τὸ αὐτὸ Χρονικόν.

Ἀλλὰ, παρεκτὸς τῆς ἀχρειότητος τῶν δημόκαταράτων τούτων Ἐπάρ-
χων, ἡ ΚΠ ἔπασχε συχνότατα ὑπὸ σιτοδείας καὶ ἐξ αἰτίας τῆς θέσεώς
τῆς καὶ τῶν τοῦ πολέμου περιστάσεων· διότι, τρέφουσα τόσον πλῆθος καὶ
χρωμένη ἐπείσῃ σίτῳ, ὑπέκειτο, ποτὲ μὲν διὰ τοὺς τῶν ἐχθρῶν ἀπο-
κλεισμοὺς, ποτὲ δὲ διὰ τὰς ἀντιπνοίας τῶν ἀνέμων, εἰς παντελεῖ στέρξιν
ἢ καὶ σπάνιν τῶν τροφίμων. Συνήθως ὁμῶς τοῦ μεδίμνου τοῦ σίτου πω-
λουμένου ἐνὸς τετάρτου χρυσοῦ νομίσματος (1), ὁ μὲν Βασίλειος κατεβί-
βασεν αὐτὸν εἰς δώδεκα μεδίμνους τὸ νόμισμα, ὁ δὲ Νικηφόρος Φωκᾶς
λιμοῦ ἐπ' αὐτοῦ γενομένου, διέταξε ν' ἀναβιβασθῇ ὁ μεδίμνος εἰς τὸ ἡμισ-
τοῦ χρυσοῦ νομίσματος, ὅτε καὶ γέρων τις ὑπέκρουσεν εἰς αὐτὸν τὸ ἀστεῖον
ἐκεῖνο. Προσελθὼν γὰρ ἵνα καταγραφῇ στρατιώτης, καὶ ἐρωτηθεὶς δια-
τόσον ὑπερῆλιξ; » Τῶρα, ἐκ τούναντίου, εἶπεν, εἶμαι πολὺ ῥωμαλεώτερος
διότι σηκόνω μόνος φορτίον σίτου, ὅπερ ἐφόρτονα πρότερον εἰς δύο ἡμιό-

(1) » Ὅταν δὲ πωλῇται ὁ σῖτος ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει τὸ κεντηνάριον ἐπέκεινα τῶν πεντή-
» κοντα ὑπερπύρων, (λέγει ἢ μεταξύ Μ. Παλαιολόγου καὶ Οὐγενεῶν συνθήκη), οὐ μὴν ἐξωνῶνται
» (οἱ Βενέτικοι) αὐτόν.

νους «. Ἐπὶ Μιχαήλ δὲ τοῦ Παραπινάκη, » σιτοδείας γενομένης, ὥστε μὴ » ὅλον μέδιμνον εἰς νόμισμα ἀποδίδοσθαι, ἀλλὰ παρὰ πινάκιον, ὃ ἐστὶ με- » δίμνου τὸ τέταρτον, εἰς ἐπώνυμον τῷ Βασιλεῖ τὸ κοινὸν δυστύχημα ἐχρη- » μάτισεν (1) ». Οἱ Ὀθωμανοὶ, φροντίζοντες ἐπίσης περὶ τροφοδοσίας τῆς πρωτευούσης, ἀποταμιεύουσιν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν ἐγκαίρως τὸν ἀπαιτού- μενον πρὸς τοῦτο σῆτον, καθὼς θέλομιν εἰπεῖ κατόπιν. Ὅσον δὲ περὶ τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸν βίον, προσδιορίζουσι τὴν τιμὴν αὐτῶν διὰ τι- μολογίου (ν ἄ ρ κ)· ἀλλ' ὁ Κιοπρουλὺ-Μουσταφᾶ-πασσᾶς, ὁ ἐπικληθεὶς Φαζλῇ, εἶχεν ὡς ἀξίωμα τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ μέτρων τὴν κατάργησιν πάσης διατιμῆσεως, καὶ ἀφῆκε τὰς δοσοληψίας ἐλευθέρας μεταξὺ πωλη- τοῦ καὶ ἀγοραστοῦ. Ὅτε δὲ τινες τῷ παρετήρουν ὅτι πρέπει 'να κανονίσῃ διὰ τιμολογίου τὰ πωλούμενα, » Τὸ Κοράν (ἀπεκρίνετο) 'δὲν ὀρίζει διατί- μησιν· ἡ δὲ ἀγορὰ καὶ πώλησις πρέπει 'να μένῃ ἐλευθέρᾳ εἰς τὴν θέλησιν τῶν συμβαλλομένων (Νὰρκ κιταπτὰ γιόκδουρ: μπεί οὔσσιρὰ ρίζαί ταραφέιν ιλέ ὀλμαλύ διρ) ».

Τὸν δὲ φωτισμὸν τῶν ὁδῶν πρῶτος ἐπενόησε, λέγει τὸ αὐτὸ Χρονικὸν, Κύρος ὁ Ἐπαρχος τῆς πόλεως καὶ τῶν Πραιτωρίων, ὁ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, διατάξας » ἅπτεσθαι τὰ ἑσπερινὰ καὶ νυκτερινὰ φῶτα εἰς τὰ ἐρ- γαστήρια ».

Μέτρα καὶ σταθμά.

Ἐνταῦθα κρίνομεν πρόσφορον 'να διαλάβωμεν καὶ περὶ τῶν ἐν χρήσει μέτρων καὶ σταθμῶν, ὡς ὑπαγομένων εἰς τὴν ἀστυνομίαν καὶ ἀγορανο- μίαν, καὶ πρῶτον ἰστέον ὅτι οἱ Τούρκοι, ὁπαδοί, καθὼς εἶπομεν, τῆς φύσεως, ὡς ἀρχικὴν μονάδα τοῦ μὲν βάρους ἢ τῆς ὀγκῆς ἔχουσι τὸ σιταρόσπειρον, τῆς δὲ ἐκτάσεως τὸν δάκτυλον, καὶ τῆς χωρητικότητος τὸν Χοκᾶν=Φο- κᾶν, ὅθεν παρήχθη ἡ Ὀκκᾶ. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ τὸ μὲν Δ ἐ ν γ κ ζυ- γίζει τέσσαρα Κεράτια (Τ σ ε κ ι ρ δ ἐ κ) ἢ δεκαῆς σιταρόσπειρα, χρήσι- μον διὰ τὸ βάρος τοῦ χρυσοῦ.

Τὸ δὲ Δράμιον (Δ ι ρ ἐ μ, Δ ι ρ χ ἐ μ, ἐκ τοῦ Δραχμῆ), δεκαοκτὼ κε- ράτια ἢ ἐβδομήκοντα δύο σιταρόσπειρα ($3 \frac{884}{1000}$ Γαλλ. γραμμάρια).

Τὸ Μ ι τ κ ἄ λ χρήσιμον διὰ τὸν χρυσὸν, τοὺς μαργαρίτας, τὸν μόσχον, τὸ ροδέλαιον κτλ., ἐν καὶ ἡμισυ δράμιον ἢ 108 σιταρόσπειρα.

Ἡ Ὀ κ κ ᾶ, τετρακόσια δράμια (ἐν Γαλλ. χιλιόγραμμα καὶ διακόσια

(1) Ζωναρ. ΙΖ'.

πεντήκοντα ἢ διακόσια ὀγδοήκοντα δύο γραμμάρια, ἢ δύο περί που Γαλλικάς λίτρας) (1).

Ὁ Τ ε φ έ ς, ἰδίως διὰ τὴν μέταξαν, 610 ἢ 710 δράμια.

Τὸ Κ α ν τ ά ρ ι ο ν (ἐκ τοῦ Κεντηνάριον [2]), ἐν μὲν τῇ ΚΠ κλπ., τεσσαράκοντα τέσσαρες ὀκκάδες ($55 \frac{1}{2}$ ἢ $56 \frac{1}{1000}$ ἢ $57 \frac{4}{1000}$ Γαλλ. χιλιογράμματα) ἐν Αἰγύπτῳ δέ, τριάκοντα ἕξ ὀκκάδες.

Τὸ Τ σ ε κ ι (κατὰ λέξιν Ὀλκή), διὰ μὲν τὰς πέτρας, δύο Καντάρια, ἢ ὀγδοήκοντα ὀκτὼ ὀκκάδας· διὰ δὲ τὰ ξύλα, τέσσαρα Καντάρια, ἢ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὀκκάδας.

Τὸ Μ π α τ μ ά ν, ἕξ ὀκκάδας.

Ὁ Τ ό ν ο ς, ἑκατὸν τριάκοντα ἕξ μπατμάνια.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἰδιαίτερά τινα βάρη διὰ μερικὰ εἶδη ἐμπορευμάτων, οἷον τὸ Τ σ ε κ ι (δύο ὀκκάδες) διὰ τὸ ἱγιδόμαλλον· διὰ τὸ ὀπιον διακόσια πενήκοντα δράμια· διὰ τὸ κοράλλιον, τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ τὰ πολύτιμα μέταλλα, ἑκατὸν δράμια (3) κτλ.

Διὰ τὰ νομίσματα, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν πραγματευθῆναι ἐν τῷ ἐπομένῳ Κεφαλαίῳ, ὑπάρχει τὸ π ο υ γ γ ί ο ν (σακκούλα, κ ε σ έ), ἄλλοτε μὲν περιέχον πραγματικῶς, νῦν δὲ εἰκονίζον μόνον, πεντακόσια γρόσια. Τὸ δὲ Γ ι ο ὗ κ (φορτίον) περιεῖχεν ἑκατὸν χιλιάδας ἄσπρων.

Τὸ κοινότερον μέτρον ἐκτάσεως εἶνε ὁ πῆχυς, διαιρούμενος εἰς μέγαν ἢ τεκτονικὸν, Ἀ ρ σ σ ι ν, ἴσον πρὸς $76 \frac{1}{2}$ ἢ 67 (;) ἑκατοστὰ τοῦ Γαλλικοῦ μέτρου καὶ ὑποδιαρούμενον εἰς ὀκτὼ κ α ρ ὺ ς ἢ δεκαῆξ ρ ο ὗ μ π· καὶ μικρὸν ἢ ἐμπορικὸν, Ἐ ν τ α ζ έ, ἴσον πρὸς δύο πόδας καὶ δύο δακτύλους ἢ $\frac{62}{68}$ (;) ἑκατοστὰ τοῦ Γαλλικοῦ μέτρου, ὑποδιαρούμενον εἰς ὀκτὼ ρ ο ὗ μ π καὶ δεκαῆξ γ κ ι ρ ά χ.

Διὰ τοὺς ἀγροὺς εἶναι ἐν χρήσει τὸ Δ ω ε ο ν ε ο ὗ μ (ζρέμμα), περιέχον 4⁵ τετραγωνικῶν ποδῶν ἐμβαδὸν, καὶ τὸ Χ α λ ε μ π ί· διὰ δὲ τὰς ὁδομετρικὰς ἀποστάσεις, τὸ μίλιον (Μ π ε ρ ρ ὺ), τοῦ ὁποίου τὸ μὲν τῆς ξηρᾶς περιέχει 1667—70 Γαλλικὰ μέτρα, τὸ δὲ θαλάσσιον 1480. Τρία δὲ μπερρὺ ἀποτελοῦσιν ἓνα παραστάγκην (φ ε ρ σ έ ν γ κ), τοῦ ὁποίου ἀμφιβάλλω ἐάν

(1) Ἐν τῇ Μολδοβλαχίᾳ ἡ ὀκτὼ διηρέθη εἰς τέσσαρας λίτρας ἀνὰ ἑκατὸν δράμια. (2) « Ἐλ-
» κει λίτρας τὸ Κεντηνάριον ἑκατὸν, ἀπ' οὗ δὴ καὶ ὠνόμασται. Centum γὰρ τὰ ἑκατὸν καλοῦσι
» Ῥωμανοὶ ». (3) Ὅθεν καὶ τὸ ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἀθῶνα Μονῇ τοῦ Ξηροποτάμου σωζόμενον
Χρυσόβουλλον Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ, σημειοῦν τὸ βάρος τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἀφιερωθέντος εἰς τὴν
Μονὴν ταύτην τιμίου ξύλου, ὀρίζει αὐτὸ « ὥσει μνᾶς μιᾶς, ἤγουν ὀραχμάς ἑκατὸν. »

ἦνε συνώνυμον τὸ ἀ γ ἄ τ σ, ἀναλογοῦν μᾶλλον πρὸς τὴν σχοῖνον ἢ τὸν κάλαμον.

Τῶν δὲ ὑδρονομικῶν μέτρων, τέσσαρες μὲν σακκοράφαι (τ σ ο υ β ἄ λ - δι ζ) ἀποτελοῦσιν ἐν μ α σ ο ὺ ρ, ὀκτὼ δὲ μασούρια ἓνα λ ο υ λ έ ν.

Ἐκ δὲ τῶν τῆς χωρητικότητος μέτρων, τὸ μὲν σύνηθες κοιλὸν (χιλῆ), διὰ τὸν σῆτον καὶ τὴν κριθὴν καὶ τὰ ἄλλα γεννήματα, ζυγίζει εἰκοσιδύο ὀκάδας (33—35 Γαλλικὰς λίτρας καὶ 148 μ.)· τοῦ δὲ ὀρυζίου δέκα ὀκάδας, καὶ τῶν ὀσπρίων εἴκοσι.

Τὸ δὲ Αἰγυπτιακὸν Ἄ ρ δ έ μ π (ἴσως ἡ Ἀρτάβη τῶν παλαιῶν Περσῶν), διαιρεῖται εἰς ἕξ Ο ὕ ε ὕ μ π έ χ, ὧν ἕκαπτον εἰς τέσσαρα ροῦμπ, καθὼς καὶ ὁ τῶν Βυζαντινῶν μέδιμνος εἰς τέσσαρα πινάκια, ἰσοβαρεῖ δὲ πρὸς 184 Γαλλικὰς λίτρας.

Ἡ ἀπαρίθμησις διαφόρων ἄλλων, κατὰ τόπους ἐν χρήσει, μέτρων, καθὼς καὶ αὐτῶν τούτων ἢ κατὰ τόπους διαφορὰ, καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τῆς πρὸς ἄλληλα αὐτῶν ἀναλογίας, ὥς ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας, παραλείπεται εἰς τοὺς ἰδίους πραγματευσαμένους τὸ μέρος τοῦτο τῆς Στατικῆς, πρὸς εὐκολίαν τῶν ἐχόντων ἔργον τὰς συναλλαγὰς καὶ τὴν ἐμπορίαν. Ἡμᾶς δὲ καλοῦσιν ἤδη πρὸς ἐξέτασιν αὐτῶν τὰ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Οἰκονομικά.

ΤΑ Ταμεῖα ἢ Θησαυροφυλάκια (Fiscalia, Χαζνέ (1)) ἦσαν καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντικῶν, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν Σουλτάνων ἄχρις οὗ πρὸ πολλοῦ, δύο: τὸ μὲν Γενικὸν (Aerarium generale) ἢ τοῦ Φίσκου, ὅπου εἰσῆρχοντο οἱ παρὰ τοῦ δημοσίου εἰσπραττόμενοι φόροι· τὸ δὲ, Εἰδικὸν ἢ Πριβάτον (Privatae ἢ Patrimonialia), ὅπου ἀπεταμιεύοντο τὰ ἰδιαιτέρα τοῦ Αὐτοκράτορος εἰσοδήματα («Τὰ θεῖα εἰσόδια», καθὼς λέγει ὁ Γράμματι-

(1) Ἡ λέξις Χαζνέ, ἐκτὸς τῆς κοινῆς σημασίας τοῦ θησαυροφυλακίου (Γάζη, Κάσσα), σημαίνει καὶ ποσότητα νομισματικὴν, δεκαχιτρίων πουγγίων. Ὡς ἀμα λοιπὸν ἡ ποσότης αὕτη συμπληρωθῇ, σφραγίζεται τὸ περιέχον αὐτὴν κιώτιον, καθὼς παρὰ τοῖς Γάλλοις κλείεται ὁ σάκος 1200 φράγκων.

κός Λέων καὶ ὁ Πορφυρογέννητος, τὸ ὁποῖον χωρὶς ἀνάγκης διώρθωσαν εἰς Εἰδικά), λεγόμενα καὶ Σάκρα καὶ Λαργιτίονες (Largesses). Ἦσαν δὲ ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, καὶ εἶχον καὶ ἰδιαίτερα ἐκάτερον οἰκήματα, καὶ ἰδιαίτεραν δικαιοδοσίαν, καὶ ἰδιαιτέρους ἐπομένως προεστῶτας ἢ ἐφόρους. Καὶ τοῦ μὲν Γενικοῦ προΐστατο ὁ, ἀπ' αὐτοῦ καλούμενος, Λογοθέτης τοῦ Γενικοῦ ἢ τῶν Γενικῶν (Σεκρέτων), ἢ ἀπλῶς Γενικός, θεωρῶν »τὰ τοῦ Γενικοῦ Λογοθεσίου πράγματα«, κατὰ τὸν Θεοφάνη· τοῦ δὲ Εἰδικοῦ, ὅπου ἐκόπτοντο καὶ τὰ νομίσματα, ὁ ἐνδοξότατος Κόμης ἢ Λογοθέτης τῶν Πριβάτων ἢ Οἰκειακῶν Λαργιτιόνων, ἢ, κατὰ τὸν Εὐάγριον, »τῶν Εἰδικῶν Σκρινίων«.

Τοῦ Γενικοῦ Λογοθεσίου ἢ Ταμείου οἱ ὑπάλληλοι ἀναφέρονται ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς τοῦ χειρογράφου Ὑπομνηστικοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐν τῷ Ἐλέγχῳ τῶν Ἐξισωτῶν ἢ Παλαιᾷ Λογαρικῇ, κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν:

» Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν Σεκρετικῶν.

- » Ὁ ἀνάξιος τοῦ Κραταιοῦ καὶ Ἀγίου Βασιλέως καὶ Γενικός (δεῖνα).
- » Ὁ Λογαριαστής τοῦ Γενικοῦ (δεῖνα).
- » Ὁ τοῦ αὐτοῦ Σεκρέτου Βασιλικὸς Νοτάριος (δεῖνα).
- » Ὁ Κριτής τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρόμου (δεῖνα) (1).

Εἰς τὸν Φίσκον ἦσαν προσκείμενοι μέχρι τινὸς οὐ μόνον οἱ Φίσκοσυνήγοροι (2), ἀλλὰ καὶ οἱ λεγόμενοι Δηλήτορες (Délateurs), μίμησις τῶν ἐν Ἀθήναις συκοφαντῶν, καταγγέλλοντες (προδίδοντες) εἰς τὸ δημόσιον τοὺς ὀφείλοντας φόρους, ἐναγεῖς καὶ ἀποτρόπαιοι, οὓς ἐξέκοψεν ὁ Ἀναστάσιος.

Εἵπομεν δὲ ἥδη (3) ὅτι τὸ Εἰδικὸν τοῦτο θησαυροφυλάκιον, τὸ ὁποῖον εἶχον καὶ οἱ Σουλτάνοι, πρὶν ὀρισθῇ ἢ ἀπὸ τοῦ δημοσίου ἐπιχορήγησις αὐτῶν, ἦτον πάντοτε ὑπερχειλές, ἐν ᾧ τὸ δημόσιον πάντοτε σχεδὸν ἐν ἐλλείψει, καὶ τοῦτο ὁδὸν δύναται ἔχειν ἄλλως, ἀφ' οὗ ἕκαστος ἐπιμελεῖται κάλλιον τὸ ἴδιον παρὰ τὸ κοινόν, καὶ ἐν ᾧ ὁ Σουλτάνος εἶνε ὁ μόνος κληρονόμος τῶν συγγενῶν του, τὰς ὁποίας ὑπερπλουτίζει· ὅπως εἰκάσῃ δέ τις ὁποῖον πλοῦτον ἐπισωρεύουσι συνήθως αἱ θυγατέρες καὶ ἀδελφαὶ τῶν Σουλτάνων, ἐν ᾧ ζῶσιν, ἀρκεῖ ἔχειν ὅτι τὰ εἰσοδήματα τῆς περιφήμου Μίχρι-μάχ, τῆς θυγατρὸς τοῦ Μεγάλου Σουλταϊμάνου, ἦσαν διαχίλια δουκάτα (φλωρία) τὴν ἡμέραν (4)!

(1) Ducang. Constantinop. Christ. (2) Ἰδὲ σελ. 74. (3) Ἰδὲ σελ. 463 τοῦ Α' Μέρους. (4) Ἰδὲ καὶ σελ. 41, 42.

Παραπονούμεθα σήμερον διὰ τοὺς φόρους, καὶ, ἐὰν δυσχυρισθῇ τις ὅτι, σχετικῶς πρὸς τὴν φορολογίαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐπικρατειῶν, ἡ ἐν Τουρκίᾳ τέως ὑφισταμένη ἦτον ἡ ἀνεπαχθεστέρα, καὶ τὸ ἀποδείξῃ διὰ παραθέσεως καὶ στρογγύλων ἀριθμῶν, χαλᾷ ὁ Κόσμος, καὶ τὸ »Παῖε, παῖε τὸν κατάρaton, τὸν φιλότουρκον κτλ. Βάλλε πυκνοῖς τοῖς λίθοις κτλ., ἀντηχεῖ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἄκρας εἰς τὴν ἄλλην τῆς λέσχης. Ἀλλὰ τίς σύγκρισις μεταξὺ τῶν ἐν Τουρκίᾳ φόρων, μήτε αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἐκκοπέντος ἐπονειδίστου Χαρατσίου ἐξαιρουμένου, καὶ τῶν ἐπὶ τῶν Γραικορωμαίων; Διηγούμεθα.

Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος ἐπέβαλε τὸ λεγόμενον Κεφαλιὰ τιχὸν, φόρου εἶδος, ὃς τις ἐλέγετο καὶ τοῦ Ἀλληλεγγύου, διότι οἱ πλοῦσοι ὑπεχρεώθησαν ἵνα ἐγγυηθῶσι διὰ τόσους ἑκαστος πτωχοὺς. Καί τοι δὲ ὑποσχεθεῖς, ἐπὶ τῇ παραστάσει Σεργίου τοῦ Πατριάρχου, ἵνα τὸ καταργήσῃ μετὰ τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, ἠθέτησε τὴν ὑπόσχесίν του. Ἀποθανὼν δὲ, ἀφῆκε, λέγουσι, διακοσίας χιλιάδας ταλάντων χρυσοῦ εἰς νομίσματα, χωρὶς τοῦ ἀμετρήτου πλήθους τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν καὶ λιθοκολλήτων σκευῶν. Ὡστε, ἀφ' οὗ ἐγέμισεν ὅλας τοῦ θησαυροφυλακίου τὰς ἀποθήκας, ἔθαιψε καὶ ὑπὸ τὴν γῆν ἐν λαβυρίνθοις, ἐπιτηδὲς σκαφεῖσι, πλῆθος χρημάτων, τῶν ὁποίων ὅμως τὰ πλεῖστα ἦσαν ἐκ τῶν ἐν Λυχνιδῷ (Ὁχριδί) κυριευθέντων ὑπ' αὐτοῦ θησαυρῶν τῶν βασιλέων τῆς Βουλγαρίας.

» Πεσόντων δὲ τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ, διελάλησεν ὁ βασιλεὺς (Λέων ὁ Ἰσαυρος) λέγων ὅτι· ὑμεῖς οἱ τῆς πόλεως ἀδυνατεῖτε τὰ τεῖχη κτίζειν, ἀλλὰ προσετάξαμεν τοῖς διοικηταῖς τῶν Θεμάτων ἀπαιτεῖν εἰς τὸν κανόνα, κατὰ νόμισμα μυριάσιον ἐν (1), καὶ λαμβάνει αὐτὸ ἡ βασιλεία, καὶ κτίζει αὐτά. Ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια, παρέχειν τὰ δεικέρατα. Εἰς τὸ δόσιμον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἦτον ἕξ φόλλεις, προσέθηκεν ὕστερον Νικηφόρος ὁ ἀπὸ Γενικῶν ἄλλας ἕξ, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Δικερατοεξάφολλον.

Ἀλλ' ὁ αὐτὸς Νικηφόρος, χρηματιστὴς πάντων δεινότατος, διότι ὑπῆρξε Δεφθερδάρης, » συναγαγὼν, λέγει ὁ Θεοφάνης, τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμους ναυκλήρους, δέδωκεν ἐπὶ τόκῳ τετρακεράτου τὸ νόμισμα ἀνὰ χρυσοῦ λίτρας δώδεκα, τελοῦντας καὶ τὰ συνήθη κομμέρκια! » Τοῦτο θὰ εἴπῃ μίαν φοράν τόκος! εἰκοσιτέσσαρα τοῖς ἑκατόν!!

Αὐτὸς οὗτος εἶχεν ἐπιβάλει καὶ τὸ λεγόμενον Καπνικὸν ἢ Κα-

(1) Ἴδε τὸν Θεοφάν.

π ν ι α τ ι κ ὸ ν, φόρον συνιστάμενον εἰς τεσσαράκοντα πέντε σχεδὸν σολιδία, πληρονόμενα κατ' ἔτος δι' ἐκάστην καπνοδόχον, τοῦ ὁποίου 'δὲν ἐξήρουντο οὔτε τῶν ἐκκλησιαστικῶν οἰκιῶν οἱ ἐνοικιάτορες. » Τοὺς τῶν εὐαγῶν οἰκῶν παροίκους τὰ κ α π ν ι κ ἂ ἀπαιτεῖσθαι, ὀρίζει μία 'του Νεαρά. Ὁ φόρος οὗτος κατηργήθη μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ὑπὸ τοῦ Τζιμισκῆ, νικήσαντος τὴν ἐν Δορυστόλῳ λαμπράν ἐκείνην νίκην κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Ῥώσων.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπενοήθη καὶ τὸ Ἀ ε ρ ι κ ὸ ν, φόρος οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος, καθὼς ἐνόμισαν τῶν Εὐρωπαϊῶν τινές, ἀλλ' ἐπὶ τῶν θυρίδων ἐκάστης οἰκίας τῶν ἐπὶ τῆς λεωφόρου. Ἦτον δὲ καὶ Ὑπατος τοῦ Ἀερικοῦ, καὶ σώζεται πρὸς ἓνα τοιοῦτον ἐπιστολὴ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, τὸ δεινὸν τῆς φορολογίας εἶχε φθάσῃ εἰς τοιαύτην ὑπερβολήν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ ἀλιτηρίου ἐκείνου Ἰωάννου τοῦ Καππαδόκου, ὥστε ὁ Λυδὸς Ἰωάννης (1), ἀφ' οὗ ἀναφέρῃ μυρία εἶδη δασμῶν, » ὥσπερ ἐξ ὕδρας ἀνιστάμενα τοῖς ὑποτελέσιν, εἰς τὴν ἀπελπισίαν τῶν φορολογουμένων ἀποδίδει καὶ τὴν τρομερὰν ἐκείνην πυρκαϊάν, ἥτις, » ἀπὸ τῶν τῆς αὐλῆς ἀρξαμένη εἰσόδων, ἀπετέφρωσε τὰ τρία πέμπτα σχεδὸν τῆς πόλεως.

Ὁ δὲ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐπέβαλε καὶ τὸ Ἀ λ ε μ α ν ι κ ὸ ν, ὅταν ὑπεχρεώθῃ 'να πληρώσῃ ἱκανὰ χρυσοῦ τάλαντα, ὡς ἀποζημιώσιν (subside) εἰς τοὺς Ἀλαμανούς.

Ἀναφέρεται δὲ καὶ Χ α ρ τ ι α τ ι κ ὸ ν, ἀνά κεράτια δύο (εἰς ἕκαστον νόμισμα), ὁποῖον δὲ τι εἶδος φορολογίας ἦν, ἀγνοῶ, καὶ 'δὲν πιστεύω 'να ἦτον τὸ ἐπὶ τοῦ χαρτοσήμου.

Ἀλλ' ὁ ἐπαχθέστατος τῶν φόρων ἦτον ὁ κληθεὶς τοῦ Χ ρ υ σ α ρ γ ὺ ρ ο υ, διότι ἐπληρόνετο καὶ εἰς χρυσὸν καὶ εἰς ἄργυρον, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ φόροι ἐπληρόνοντο μόνον εἰς χρυσόν. Ἦτον δὲ εἶδος φόρου ἐπὶ τῶν ζώων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, τοῦ ὁποίου 'δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι οὔτε οἱ ἐπαῖται, οὔτε αἱ ἑταῖραι, εἰσεπράττετο δὲ καὶ διὰ βατάνων. Τοῦ φόρου τούτου πρῶτον εἰσηγητὴν ἱστορεῖ γενέσθαι ὁ Ζώσιμος (2) τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον. » Ἀπεγράψατο δὲ, λέγει, καὶ τὰς τῶν λαμπροτάτων οὐσίας, τέλος ἐπιθεῖς, ᾧ τινι Φ ό λ λ ι ν αὐτὸς ἐπέθηκεν ὄνομα, καὶ ταῖς τοιαύταις εἰσφοραῖς τὰς πόλεις ἐξεδαπάνησεν. Ἐπιμεινάσης δὲ καὶ μετὰ Κωνσταντῖνον » τῆς ἀπαιτήσεως ἐπὶ συχνὸν χρόνον, καὶ ἐξαντλουμένου κατὰ βραχὺ τοῦ

(1) Ἐν τῷ περὶ Ἀρχ. τῆς Ῥωμ. Πολιτ. Γ', 70. (2) Βιβλ. Β'.

» πλούτου τῶν πόλεων, ἔρημοι τῶν οἰκούντων αἱ πλεῖσται γεγόνασιν. «
 Ἄλλ' ὁ Εὐάγριος καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ Βαρώνιος ἀπέλυ-
 σαν τὸν Κωνσταντῖνον ταύτης τῆς κατηγορίας, ἀποδείξαντες ὅτι, κατὰ
 τὸν Κωδινόν, » ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἡ πόλις τοῦτον μετέλαβεν,
 ὁ δὲ Κωνσταντῖνος βουλῆθεις ἐκκόψαι αὐτὸν, προαπέθανε τοῦ σκοποῦ. Ἦτον
 δὲ τοιοῦτό τι: » Κατὰ τετραετίαν πᾶς πενόμενος καὶ προσαιτῶν, καὶ πᾶσα
 » πόρνη καὶ ἀπολελυμένη, καὶ πᾶς δοῦλος καὶ ἀπελεύθερος, συνεισφορὰν
 » ἐποιοῦντο κοινὴν πρὸς τὸ δημόσιον, ὑπὲρ οὔρου καὶ κοπρίας, κτηνῶν τε
 » καὶ κυνῶν τῶν ἐν ἀγροῖς καὶ πόλεσι διατριβόντων. Καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος
 » νόμισμα ἀργυροῦν συνεισέφερεν, ὁμοίως καὶ γυνή· ἵππος δὲ καὶ ἡμίονος
 » καὶ βοῦς τὸ αὐτὸ συνεισέφερον· ὄνος δὲ καὶ κύων φόλλεις ἕξ. Ἄλλ' ὁ
 Ζώσιμος, δυσφημῶν παντοῦ τὸν Κωνσταντῖνον, δεινοποιεῖ τὸ πρᾶγμα,
 » Οὐδὲ τὰς δυστυχεῖς ἐταίρας, λέγων, ἕξω ταύτης ἐάσαντα τῆς φθορᾶς.
 » Ἦδὲ καὶ μητέρες ἀπέδοντο τοὺς παῖδας, καὶ πατέρες ἐπὶ πορνείων
 » θυγατέρας ἐστήσαντο, ἐκ τῆς τούτων ἐργασίας ἀργύριον τοῖς τοῦ χρυ-
 » σαργύρου πράκτορσιν εἰσενεγκεῖν ἐπειγόμενοι. « Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἐπὶ τῶν
 ἐταιρῶν φόρος ἦτον πολὺ ἀρχαιότερος, εἰσαχθεὶς πρῶτον ἐπὶ τοῦ Καλι-
 γούλα καὶ διαρχῶν ἔτι καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σεβήρου, μόλις δὲ καταρ-
 γηθεὶς ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νεωτέρου, φαίνονται πάντα ταῦτα εἶναι ὑπερβο-
 λαί. Ἄλλ' ὅπως κεν ἔχη, τὸ πρᾶγμα ἔδωκεν ἀφορμὴν τραγωδίας εἰς Τι-
 μόθεον τὸν Γαζαῖον, ἄνδρα σοφὸν τὰ πάντα, οἱ δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις μονα-
 χοὶ ἔστειλαν πρεσβείαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον τὸν Σιληντιάριον,
 ὃς τις καὶ τὸν κατήργησε τῷ 493 καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ κατάγραφα
 κατέκαυσεν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἐναντίον πάντων.

Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ κυριώτερον εἰσόδημα τῶν Αὐτοκρατόρων ἦτον ἀπὸ
 τῶν τελωνείων καὶ ἀπ' αὐτῆς ἰδίως τῆς ΚΠ, εἰς τῆς ὁποίας ἐκάστην σκά-
 λαν ἐξελέγοντο τὰ Σ κ α λ ι α τ ι κ ᾶ, ὡς τὰ ὀνομάζει τὸ παρὰ τῷ Φραν-
 τζῆ δίπλωμα Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου, τὰ ὁποῖα καὶ ἐξωδεύοντο εἰς δια-
 τήρησιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν ὑδραγωγείων. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο Χρυσό-
 βουλλον ἀναφέρει τόσα ἄλλα φόρων ὀνόματα, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ἀπορίας
 ἄξιον εἶνε πῶς ἐπῆρχουν εἰς τόσας ἀπαιτήσεις οἱ ἐμπορευόμενοι, » ἀπαιτή-
 » σεις καμπανιστικοῦ, μεσιτικοῦ, ζυγιαστικοῦ, μετρητικοῦ, παχιατικοῦ (1),
 » γομαριατικοῦ, ὀψωνίου, σκαλιατικοῦ, βιγλιατικοῦ, δεκατίας, ἀλιευτικῆς
 » τετραμοιρίας, ξυλαχύρου. . ἄλλὰ δὴ καστροκτισίας, κατεργοκτισίας,
 » μαγειρίας, ἀντιναύλου, ἐξωπρασίας, κοσμιατικοῦ (:), καπηλιατικοῦ, μη-

(1) Ἴσως παχνιατικοῦ.

» νιατικοῦ, ἐργαστηριακοῦ, μεταξιατικοῦ, τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ πανίου τοῦ
 » ἐν τῷ φόρῳ πωλουμένου, ἐτι δὲ καὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ σιταρίου τοῦ
 » εἰσαποταχθέντος ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τῶν караβίων, ἢ ἐτέρου τινὸς κεφα-
 » λαίου τῶν νῦν ἐνεργουμένων, ἢ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μελλόντων ἐπινοηθῆσε
 » σθαι !! « δηλαδή ἔχει ὁ Θεὸς καὶ διὰ τὸ μέλλον !!!

Ὁ λιμὴν ἰδίως τοῦ Βουχολέοντος ἀπέφερε καθ' ἐκάστην τετρακισχιλίαν
 λίτρας ἀργύρου, τὰς ὁποίας ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰσαὰκ ὁ Ἀγγελος εἶχε, κα-
 θὼς εἶπομεν, προσδιωρισμένας διὰ τὰ ἐξοδα τῆς τραπέζης του.

Ἐπὶ Ἰωάννου δὲ τοῦ Α' Παλαιολόγου τὸ τελωνεῖον τῆς ΚΠ εἰσέπραττε
 τρισμυρίους χρυσοῦς κατ' ἔτος, ἐν ᾧ τὸ τοῦ Γαλατᾶ, ὅπου ἦρχον οἱ Γε-
 νουήνσιοι, ἀνέβαιναν εἰς εἴκοσι μυριάδας. Μυρίους δὲ χρυσοῦς ἀπέφερε κα-
 τ' ἔτος ἡ λεγομένη τ ο π ι κ ῆ, ὁ ἐπιτόπιος, νομίζω, φόρος τῆς ΚΠ.

Ὅσακις δὲ συνέπιπτε ἵνα βασιλεύωσιν Αὐτοκράτορες οἰκονόμοι καὶ φι-
 λοδίκαιοι, αἱ πρόσοδοι τοῦ Κράτους, διὰ τὴν τοῦ ἐμπορίου ἰδίως ἀκμὴν,
 τοῦ ὁποίου ἡ ΚΠ ἦν τὸ κέντρον, οὐ μόνον ἐπήρχουν εἰς τὰς πολυεδεῖς
 τῆς Κυβερνήσεως ἀνάγκας καὶ εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς Αὐλῆς, ἀλλὰ
 καὶ ἀπεταμιεύοντο καὶ βλέπομεν ὅτι, ὅτε Μιχαὴλ ὁ τοῦ Θεοφίλου παρέ-
 λαβε τὴν ἀρχὴν, περιορίσας τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, ὑπὸ τῆς ὁποίας τέως
 ἐπετροπεύετο, εὐρέθησαν ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ θησαυροφυλακίῳ 1090 (;)
 κεντηνάρια χρυσοῦ καὶ περίπου 3000 ἀργύρου. Ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ, δαπα-
 νήσας ἐντὸς ὀλίγου εἰς ἡνιόχους καὶ γελοιαστὰς καὶ μίμους τὸν τηλικού-
 τον πλοῦτον, ἠναγκάσθη, ἀπορῶν χρημάτων πρὸς τὴν τοῦ στρατοῦ μισθο-
 δοσίαν, ἵνα συγχωνεύσῃ τὴν τε θρυλλουμένην ἐκείνην χρυσὴν πλάτανον
 καὶ τοὺς δύο χρυσοὺς λέοντας καὶ τοὺς χρυσοὺς σφυρηλάτους γυῖπας καὶ
 τὰ ὀλόχρυσα ὄργανα, ἔργα τοῦ σοφοῦ Λέοντος, » πρὸς ἐκπληξιν τῶν ἐθνῶν
 » μεμηχανημένα, καὶ τὰ ἄλλα τοῦ στέμματος κοσμήματα, ὀλκὴν ἔχοντα
 οὐκ ἔλαττον διακοσίων κεντηναρίων (1). Καὶ οὐχ ἦττον, εὐρέθησαν πάλιν,
 μετὰ θάνατον αὐτοῦ, ἐν τῷ βασιλικῷ Βεστιαρείῳ, παρεκτὸς τῶν Αὐτοκρα-
 τορικῶν καὶ Αὐγουστειῶν στολῶν, » καὶ τῆς Συγκλήτου βουλῆς, αἱ μὲν
 ὀλόχρυσοι, αἱ δὲ χρυσοῦφαντοι, καὶ ἐξ αὐτῶν διένειμεν ὁ Βασίλειος εἰς
 τοὺς Συγκλητικοὺς ἐν τοῖς Βρουμαλίοις.

Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐλευσινῆς ἐκείνης δεσποτείας τῶν Λατίνων, ἡ πλουσιωτάτη
 ΚΠ εἶχε καταντήσῃ εἰς τοιαύτην ἀχρηματίαν, ὥστε Βαλδουῖνος ὁ Γ', ὁ

(1) Ὡστε φαίνεται ὅτι τὰ θαυμάζόμενα ταῦτα παίγνια, τὰ ὁποῖα εἶδεν ὁ Λουϊτπράνδος, σωζό-
 μενα ἐτι καὶ ἐπὶ Πορφυρογεννήτου, ἦσαν οὐχὶ ὀλόχρυσα, ὡς τὰ πρῶτα, ἀλλ' ἐπίχρυσα, καθὼς
 εἶκασι καὶ ὁ Δουκάγιος.

τελευταῖος ὀνομασθεὶς αὐτῆς Αὐτοκράτωρ, ἔδωκεν ἐνέχυρον τοῖς Οὐνετεῖς, διὰ μικράν τινα ποσότητα, τὸν ἀκάνθινον στέφανον, τὸν σπόγγον, τὰ σπάργανα καὶ τὸν χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ, τὸ Ἅγιον Μανδύλιον (1) καὶ ἱκανὰ τεμάχια τοῦ τιμίου ξύλου, τὰ ὁποῖα ἐξηγόρασεν ἔπειτα παρὰ τῶν Οὐνετεῶν ὁ Ἅγιος Λουδοβίκος τῆς Γαλλίας καὶ τὰ ἐναπέθεσεν ἐν τῷ Παρεκκλησίῳ τῶν Παρισίων μετ' ἄλλων ἁγίων λειψάνων καὶ κειμηλίων (2).

Πῶς ὠκονομοῦντο δ' ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ οἱ ἐν Νικαίᾳ ἐδρεύοντες Αὐτοκράτορες; Ὅπως ὅλοι οἱ φρόνιμοι οἰκοκύριοι, ὅσους ἐδίδαξεν ἡ δυστυχία ἐπεδόθησαν δηλονότι εἰς τὴν γεωπονίαν καὶ κτηνοτροφίαν καὶ διηγεῖται ὁ Γρηγοράς, ὅτι Ἰωάννης πρῶτος ὁ Δούκας, ὁ δεύτερος τῶν ἐν Νικαίᾳ Αὐτοκρατόρων, εἰρηνεύσας τῷ 1234 μετὰ τῶν Τούρκων, περισπωμένων τότε εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τατάρων πολέμους, ἐπεδόθη εἰς οἰκονομικὰς βελτιώσεις, φυτευσάμενος πλῆθος κτημάτων καὶ κτησάμενος μυριάδας βοσκημάτων, ἐξ ὧν οὐ μόνον αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εἶχον τὰ πάντα ἐν ἀφθόνοισι, καθὼς καὶ τὰ ἱσρὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἀλλ' ἐπώλουν καὶ εἰς τοὺς Τούρκους, σιτοδεία τότε πιεζομένους διὰ τὸν πόλεμον, ὥστε καὶ χρήμασιν ἐπερρώσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, » καὶ, ἵν' ἐν βραχεὶ παραστήσω » τὸ πᾶν, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ αὐτὸς ἱστορικός, οἱ ταῖς τῶν ὀρνίθων ἀγέ- » λαις ἐπιστατοῦντες, ὅποσα τίκτοιεν αὐταὶ ὡά, ἀνὰ πᾶν συναθροίζοντες » ἔτος, ἐπίπρασκον· ὥς, ὀλίγου χρόνου, πρὸς τῶν συναχθέντων ἐντεῦθεν » χρημάτων στέφανον κατασκευασθῆναι τῇ βασιλίδι, λίθοις καὶ μαργάροις » λίαν πολυτελέσι διηνησιμένον, ὃν καὶ ὡά τ ο ν ὁ βασιλεὺς ἐπωνόμασε, » διὰ τὸ ἐκ τῆς τῶν ὡῶν πράσεως κατεσκευάσθαι αὐτόν.

Ἐπῆλθεν ὁμως, μετὰ ἑκατὸν ἔτη, ὁ καταστρεπτικὸς ἐκεῖνος ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ ἐπὶ τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου, καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους κατήντησαν εἰς τοσαύτην ἀθλιότητα, κυρίως ἐξ αἰτίας τῆς Βασιλεομήτορος Ἀννης καὶ τοῦ συμβούλου αὐτῆς Ἀποκαύκου, διαφορησάσης ἐπίτηδες τὸν δημόσιον πλοῦτον, ὥστε, κατὰ τὴν στέψιν τῶν βασιλέων, αὐτοῦ τε τούτου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ πενθεροῦ του τοῦ Καντακουζηνοῦ (τῷ 1347), ὁδὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἐν σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἐν τῷ Παλατίῳ, ἀλλ' ἦσαν ἡ κασσιτέραινα ἡ πῆλινα· τὰ δὲ πλεῖστα τῶν βασιλικῶν ἐνδυμάτων ἦσαν ἐπίχρυσα καὶ κεκοσμημένα διὰ λίθων πλαστών. Καὶ ἐν τοσούτῳ, περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας Ἀνδρο-

(1) Ἀλλὰ ποῦ εὐρέθη τὸ Ἅγιον Μανδύλιον; ἀφ' οὗ «ἐν τινι προλαβούσῃ στάσει καὶ τὸ ἀγιώτατον ἐκλωποφορήθη σκεῦος, ἐν ᾧ κτλ. (2) Ἰδε τὴν ἐν σελ. 564 τοῦ Α' Μέρους ὑποσημείωσιν.

νίκου τοῦ Πρεσβυτέρου, »καὶ τοὶ βραχυτέρας αἰὲ γιγνομένης τῆς τῶν Ῥω-
» μαίων ἐπικρατείας, ὅμως εἰς χιλίας ᾗξῃται χιλιάδας τὰ πρὸς τῶν ἀρ-
» γυρολόγων καὶ φορολόγων κατ' ἔτος εἰς τὸ βασιλικὸν εἰσαγόμενα τα-
» μείον νομίσματα«, λέγει ὁ Γρηγορᾶς (1).

Πολλαὶ δὲ πόλεις, καθὼς καὶ σωματεῖα καὶ ἰδιῶται, καὶ πρὸ πάντων τὰ
μοναστήρια καὶ αἱ ἐκκλησίαι, εἶχον προνόμια ἀτελείας, εἴτε κατὰ φιλοτι-
μίας αὐτοκρατορικᾶς, εἴτε καὶ δι' ἐξόχους πρὸς τὸ Κράτος ὑπηρεσίας.
Τοιαύτην δὲ ἀσυδοσίαν, ἀπὸ τῶν ἐκτάκτων μάλιστα φόρων καὶ τῶν στρα-
τιωτικῶν ἀγγαρειῶν, καὶ ἡγόραζον πολλάκις, καὶ ἄτομα καὶ κοινότητες.
Αὐτίκα »ἐπὶ Ῥωμανοῦ, βουλευθέντος ταξειδεῦσαι τοὺς Πελοποννησίους ἐν
» Λογγοβαρδία, ἡρετίσαντο οἱ αὐτοὶ Πελοποννήσιοι μὴ ταξειδεῦσαι, ἀλλὰ
» δοῦναι ἱππάρια χίλια ἐστρωμένα καὶ χαλινωμένα, καὶ λογάριον κεντη-
» νάριον ἐν (2). Παρέσχον δὲ ὁ μητροπολίτης Κορίνθου ἱππάρια τέσσαρα
» ὁ Πατρῶν τέσσαρα· οἱ ἐπίσκοποι πάντες τοῦ Θέματος ἀνὰ δύο· οἱ πρω-
» τοσπαθάριοι ἀνὰ τρία· τὰ μοναστήρια ἀνὰ δύο· τὰ δὲ ἄπορα σύνδυο ἐν.
» Οἱ δὲ ἔχοντες βασιλικά ἀξιώματα, πλώϊμοι, κογχυλευταί, χαρτοποιοί,
» οὐ δεδώκασιν (3).

Ἐνίστε, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ δημόσιον ἡνέμοιτο, ἢ ἡ εἰσπραξις τῶν
καθυστερούντων ἦτον ἀδύνατος, ἢ οἱ αὐτοκράτορες εἶχον ἀνάγκην δημοσι-
κότητος, ἐχαρίζοντο τὰ ὀφειλόμενα ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἢ εἰς τὸ δημόσιον
ἢ εἰς τοὺς τραπεζίτας. Μίαν τοιαύτην Λαργιτίωνα (δωρεάν) τῆς περιφί-
μου Σοφίας, τῆς γυναικὸς Ἰουστίνου τοῦ Β', ἀναφέρει ὁ Θεοφάνης, »ἥτις,
» τῷ 558, μεταστελαμένη τοὺς τε ἀργυροπράτας καὶ σημαδαρίους, ἐκέ-
» λευσεν ἐνεχθῆναι τὰς ὁμολογίας τῶν χρεωστούντων καὶ τὰ σημάδια, καί,
» ἐντυχοῦσα αὐτοῖς, ἔλαβε τὰ σημάδια, παρασχομένη αὐτὰ τοῖς ἰδίους δε-
» σπότης, καὶ ἐφημίσθη μεγάλως«.

Ἄλλὰ τὸ ἐπαχθέστερον βάρος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Φίσκου ἦτον ἄχρι τινὸς
οἱ ἐν ΚΠ διανεμόμενοι ἐκ τοῦ δημοσίου ἄρτοι (4) εἰς τὰς οἰκογενείας ἐκεί-
νας, ὅσαι εἶχον λάβῃ τὴν δωρεάν ταύτην ἀπ' αὐτοῦ ἀκόμῃ τοῦ Κωνσταν-
τίνου, ῥίψαντος εἰς τὸν λαὸν, ἵνα ἐλκύσῃ πολλοὺς πρὸς συνοικισμὸν τῆς
πόλεως, πιθανῶς καθ' ἣν ἡμέραν ἐτέλεσε τὰ γενέθλιά ἴης, καλάμους (ies-
seras, τεςκερέδες, τσέδουλας), φέροντας ἐπ' αὐτῶν ἐγκεχαραγμένον τὸ πο-
σὸν τῆς διανομῆς. Οἱ ἄρτοι οὗτοι ἐκαλοῦντο Γ ρ α δ ῖ λ λ ι ο ι καὶ Π ο -
λ ι τ ι κ ο ἰ ἢ Π α λ α τ ῖ ν ο ι, τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ, διότι διενέμον-

(1) Ν. Γρηγ. Β', 6. (2) Διὰ γράμματος κεντηνάριον, valeur intrinsèque. (3) Πορφυρογένν. (4) Ὁ Κωδινὸς καὶ ὁ Σουΐδας προσθέτουσι καὶ κρέας (λαρδίον) καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον.

το καθ' ἑβδομάδα ἀπὸ τῶν λεγομένων. Ἀναβαθμῶν (1), τὸ δὲ διότι ἦσαν ἄλλοι παρὰ τοὺς Στρατιωτικούς. Ἐμοιράζοντο δὲ, κατὰ τὸν Μεταφραστὴν, 800, 000 καθ' ἡμέραν, ἢ 80, 000 μόδιοι, κατὰ τὸν Σωκράτην, ὅπερ ὁμῶς φαίνεται ἀπίθανον. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἤρχοντο κατ' ἔτος ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου κυρίως ὀκτακόσiai μυριάδες ἀρτάβαι ἢ μεδίμνοι Ἀττικοί, ἀνθ' ὧν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπληρόνετο ναῦλος 90, 000 χρυσῶν, συναγομένων ἀπὸ τε τοῦ βασιλέως καὶ τῶν πλουσιωτέρων, συντελούντων εἰς 614 λίτρας χρυσοῦ, καὶ ἀπετίθετο εἰς τὰ Ἀλεξανδρινὰ Ὠρεῖα πρὸς μετακομιδὴν δὲ αὐτῶν ἦτον προσδιωρισμένος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας στόλος, ὃς τις ἐφωδίαζε πρότερον παρομοίως καὶ τὴν παλαιὰν Ῥώμην, ὅπου, δυνάμει τοῦ περὶ Γεννημάτων Νόμου (Lex frumentaria), διενέμοντο δωρεὰν ἢ ἐπὶ εὐστελεστάτῃ τιμῇ κατ' ἔτος εἰς τὸν πτωχὸν ὄχλον μυριάδες μεδίμνων σίτου. Διὰ δὲ τὴν ἔγκαιρον (πρὸ τοῦ Αὐγούστου) ἀποστολὴν τοῦ σίτου τούτου ἦτον ἀτομικῶς καὶ κτηματικῶς ὑπεύθυνος ὁ Ἐπαρχος τῆς Αἰγύπτου, καὶ πρὸς προσωρινὴν ἐναπόθεσιν αὐτοῦ, ὅταν οἱ ἐναντίοι ἄνεμοι ἴδεν ἐπέτρεπον τὸν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰσπλουν, ἦσαν ὠκοδομημέναι ἐν τῇ Τενέδῳ εὐρυχωρόταται ἀποθῆκαι.

Τὴν διανομὴν ταύτην ἡλάττωσε κατὰ τὸ ἥμισυ ὁ Κωνστάντιος, » ὑπολαβὼν ἴσως, ὑπὸ τρυφῆς καὶ ῥαστώνης τοὺς πολλοὺς ἀργοῦντας, ἐτοίμους εἰς στάσεις εἶναι », λέγει ὁ Σωκράτης, καὶ τοῦτο διὰ Παῦλον τὸν Πατριάρχην, δι' ὃν στάσιν ἐποίησαν οἱ τῆς πόλεως, καὶ τὸν ἱππαρχον Ἑρμογένην ἀνελόντες ἔσυραν κτλ. « Ὁ Θεοδόσιος ὁ Μέγας τὴν ἡῤῥησεν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος, ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, ἀπήτησε τῷ 618 ἀνά τρεῖς χρυσοὺς (40 Γαλλ. φράγκα σχεδόν) παρ' ἐκάστου συνταξιούχου, ἀλλὰ » μετὰ τὸ παρασχεῖν πάντας, εὐθέως τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ ἀνῆρτη ἡ τελείως ἢ χορηγία τῶν αὐτῶν πολιτικῶν ἄρτων », κατὰ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικόν. Τοῦτο δὲ ἦτον, ἐννοεῖται, εἶδος πολιτικῆς χρεωκοπίας.

Μεταβῶμεν ἤδη εἰς τὸ φορολογικὸν σύστημα τῆς Τουρκίας, καὶ, χωρὶς ἐνδοιασμοῦ, ἃς κηρύξωμεν, ὅτι, φύσει καὶ καθ' ἑαυτὸ εἶνε ἀνεπαχθέστατον διότι, κατὰ τὸ Κουράν, πᾶς γεωργὸς, τοῦ ὁποῖου ἡ περιουσία ἴδεν ὑπερβαίνει τὰ διακόσια δηνάρια, εἶνε ἀφορολόγητος. Τὸ κακὸν ὁμῶς εἶνε, ὅτι τὰ δέκατα (Ἰλτιζάμ) ἐνοικιάζονται, καὶ ἐπειδὴ οἱ καθ' αὐτὸ ἐνοικιασταὶ εἶν', ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ ἰσχύοντες ἐν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ ταῖς ἐπαρχίαις, ἀν καὶ ἴδεν φαίνονται αὐτοί, ἐννοεῖται ὅποια πηγὴ καταχρήσεων ἡνέφκεται εἰς τοὺς φαινομένους ἐνοικιαστὰς (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

(1) Ἴδε σελ. 73, 74 τοῦ Α' Μέρους.

Ἀρμενίους) καὶ τοὺς ὑπενόχιαστὰς. Ζημιούται ἐπομένως τὸ δημόσιον, διότι τὰ διακόσια εἴκοσιν ἑκατομμύρια, τὰ ὅποια εἰσπράττει κατ' ἔτος, μόλις εἶνε τὰ δύο τρίτα τῶν πραγματικῶς εἰσπραττομένων, χωρὶς ἵνα ὠφελῇται ὁ γεωργός. Ἀλλὰ, καὶ τοὶ πλημμελεῖς τὸ σύστημα τοῦτο, ἐμφαίνει οὐχ ἥττον πρόοδον, ὅταν παραβληθῇ πρὸς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἦσαν ἐνταυτῷ καὶ εἰσπράκτορες τῶν προσόδων!

Ὁ φόρος, ὁ λεγόμενος Βεργκί, πρότερον δὲ Σαλιανέ, ἀναλογεῖ τῷ income tax τῶν Ἀγγλῶν, καὶ διαφέρει, κατὰ τοὺς τόπους, μεταξύ δέκα καὶ εἰκοσιπέντε τοῖς ἑκατόν. Εἰσπράττεται δὲ ἐπὶ τῆς ὑποτιθεμένης περιουσίας, εἴτε ἀκινήτου, εἴτε κινητῆς, εἴτε ἐμπορικῆς τοῦ φορολογουμένου, Μουσουλμάνου τε καὶ Ρεαγιά. Εἰσπράττεται δὲ ἐμμέσως διὰ τῶν ἀντιπροσωπούντων τὰς κοινότητας, καταλογιζόντων ἑκάστου τῶν φορολογητέων, μετὰ συζήτησιν καὶ ἐξ ἀναλογίας ἐκ τῶν προτέρων, 20, 30, 50, 80, 120 γρόσια κατ' οἰκογένειαν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ περιουσία ἑκάστου εἶνε γνωστὴ, ὀλίγαι εἰσχωροῦσι καταχρήσεις, ὅπου διατηρεῖται ἀκόμην ἡ ἀρχαία πατριαρχικὴ ὑπεροχὴ τῶν δημογερόντων, καὶ ἀφ' οὗ κατηργήθησαν αἱ ἐπισταθμίαι (τὰ κωνάκια), αἱ ἀγγαρεῖαι καὶ ἄλλα τοιαῦτα βάρη, τὰ ὅποια κατέθλιβον τοὺς ὑπὸ φόρον πρὶν τοῦ Τανζιματίου. Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου, ἐπειδὴ ἡ περιουσία τῆς οἰκογενείας σύγκειται πολλάκις ἐκ προϊόντων τῆς γῆς ἢ ἐκ ζώων, ταῦτα δὲ ἐπλήρωσαν ἡδὴ δέκατον, συμβαίνει ὥστε οἱ τοιοῦτοι ἵνα πληρόνῃσι διπλοῦν φόρον, καὶ βεργκὺ δηλ. καὶ δέκατον.

Τὰ δέκατα (Ἰλτιζάμ) εἶνε, μετὰ τὸ βεργκὺ, ὁ παραγωγικώτερος κλάδος τῶν δημοσίων προσόδων τῆς Τουρκίας, εἰσπράττεται δὲ συνήθως εἰς εἶδη, ὅπου, κατ' ἰδιαιτέραν σύμβασιν, ὁδὸν συμφηφίζεται μετὰ τοῦ βεργκὺ, ἀπὸ τῶν προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῶν ζώων, ἐξαιρουμένων τῶν ἵππων (1) καὶ τῶν βοῶν. Ὅπου ὁδὸν εἰσπράττεται φόρος ἐπὶ τῶν ζώων, τὸ βεργκὺ εἶνε κατ' ἀναλογίαν βαρύτερον.

Τὸ τελώνιον (γιομροῦκ) ἐν Τουρκίᾳ παριστᾷ κατὰ πρώτην ὄψιν τὴν παραδοξοτέραν ἀνωμαλίαν· διότι, ἐν ᾧ οἱ ὑπὸ φόρον τῆς Αὐτοκρατορίας πληρόνουσι τέλος δώδεκα τοῖς ἑκατόν, οἱ ὑπὸ φόρον τῶν ξένων Δυνάμεων πληρόνουσι, δυνάμει τῶν ὑφισταμένων ἀρχαίων συνθηκῶν, πέντε (κυρίως τρία) τοῖς ἑκατόν. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι, ἐν ὅσῳ ἡ Τουρκία ἔχει τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Εὐρώπης, οὐδεμίαν δύναται ἵνα ἐπιφέρῃ τροποποιήσιν εἰς τὴν ἀδικον προτίμησιν ταύτην, ἥτις εἶνε, τρόπον τινά, ὁ φόρος, τὸν ὅποιον πληρόναι εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτῆς ὑπάρξεως. Ἀλλὰ

(1) Τῷ 1862 ἐπετέθη καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων φόρος.

πληγὴ διὰ τὴν Κυβέρνησιν εἶνε τὸ λαθρεμπόριον, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖται ἀνε-
ρυθριάστως. Καὶ οὐχ ἥττον τὰ μέσα τοῦ Κράτους τούτου εἶνε τόσοι πολ-
λὰ καὶ μεγάλα, ὥστε ὀλίγων ἐτῶν ἡσυχία καὶ ὅσον οἷόν τε πλειότερα ἐ-
λευθερία τοῦ ἐμπορίου θέλουν καταστήσῃ τὴν Τουρκίαν ἐν τῶν πλουσιω-
τέρων βασιλείων τοῦ Κόσμου. Ἡ ΚΠ ἰδίως, διὰ τὴν μοναδικὴν ἐν τῇ Οἰ-
κουμένη θέσιν ἧς, θέλει κατασταθῇ, καθὼς καὶ ἄλλοι εἶπομεν, ἡ ἐμπορι-
κώτερα, καὶ ἐπομένως πλουσιωτέρα πόλις τῆς ὑψηλίου, καὶ ἀπόδειξις ἀν-
αντίρρητος τούτου εἶνε οἱ ἐξῆς παραθετικοὶ κατάλογοι τῶν εἰσπλευσάντων
καὶ ἐκπλευσάντων πλοίων τὸν Βόσπορον κατὰ δύο μόνον ἐποχὰς, ἀπεχού-
σας ἀλλήλων μίαν μόλις εἰκοσαετίαν.

Τῷ 1843 διέπλευσαν τὸν Βόσπορον 5986 ἐμπορικὰ πλοῖα. Ἐξ ὧν τὰ
2478 ἦσαν Ἑλληνικά.

Τῷ δὲ 1862 κατέπλευσαν καὶ ἀπέπλευσαν 39,499 πλοῖα, χωρητικό-
τητος ὁμοῦ 6, 484, 659 τόνων, ἐξ ὧν ἡ Ὀθωμανικὴ σημαία περιλαμβά-
νει 18, 345, ἡ γουν σχεδὸν τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου ποσοῦ. Ἐκ δὲ τῶν λοι-
πῶν ἡ μὲν Ἑλλὰς ἀριθμεῖ 6583, ἡ δὲ Ἰταλία 4047, ἡ Ἀγγλία 2766,
καὶ ἡ Αὐστρία 2426. Ἡ αὐξήσις αὕτη τῆς ναυτιλίας ἀνεπτύχθη πρὸ πάν-
των κατὰ τὰ τρία τελευταῖα ἔτη· διότι ἐν ᾧ τῷ 1859 ὁ ἀριθμὸς τῶν τό-
νων τῆς χωρητικότητος ἦτον μόνον 5, 000, 000 τόνων, τῷ 1862 ἀνέβη,
ὡς εἶδομεν εἰς 6, 500, 000.

Τὸ Κεφαλιατικὸν (Χ α ρ α τ ζ ἢ Τ ζ ι ζ ι ε), ἡ ἐπονείδιστος αὕτη φο-
ρολογία, ὅθεν ἐπιβάλλεται, εἰμὴ εἰς τοὺς Ῥεαγιάδες μόνους. Διαιρεῖται δὲ
εἰς τρεῖς κλάσεις, τὴν τῶν ἐξήκοντα (Ἀ α λ ι ᾱ), τριάκοντα (Ἐ φ σ α τ)
καὶ δεκαπέντε γροσίων (Ἐ δ ν ᾱ) κατ' ἔτος, εἰσπραττομένων ἀπὸ παν-
τὸς ἄρρενος, παραλλάξαντος ἤδη τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἐξαιρουμένων τῶν
ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη, τῶν ἱερωμένων, τῶν τυφλῶν καὶ παραλύτων, καὶ ἐν
γένει τῶν ἀναπήρων καὶ πτωχῶν. Θεωρεῖται δὲ κυρίως ὡς ἐξαγορὰ ἀπὸ
τῆς στρατολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ῥεαγιάδες ὅθεν ὑπάγονται, καὶ εἰς-
πράττεται διὰ τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν ἐκάστου ἔθνους. Συνεποσοῦτο
δὲ πρὸ τινῶν ἐτῶν εἰς ἐννέα ἑκατομμύρια καὶ διακοσίας χιλιάδας φράγ-
κων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ δεκατεσσάρων ἑκατομμυρίων Ῥεαγιάδων ἀναλογεῖται
εἰς ἐξήκοντα πέντε ἑκατοστὰ κατὰ κεφαλὴν· ὥστε αὐτὸ καθ' αὐτὸ ὅθεν ἦ-
τον βαρὺ. Ἀλλ' ὁ τρόπος, δι' οὗ ἐσυνάζετο, ἦτον ἐπαχθὴς καὶ ἐξευτελε-
στικός, τὰ δὲ ἄτομα, τὰ ἐργολαβοῦντα κατ' ἔτος τὴν εἰσπραξίν αὐτοῦ, τὸ
καθίσταν ἐπαχθέστερον· ὅθεν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1840 κατηργήθη
μὲν γράμματι καὶ λόγῳ, πράγματι ὅμως ἐξακολουθεῖ, καὶ ἐπειδὴ ὅθεν ἐκ-
τελεῖται τοῦλάχιστον ἀκριβῶς, δηλαδὴ ἀπὸ τῶν δεκατεσσάρων ἄχρι τῶν

ἐξήκοντα ἐτῶν, ἀλλ' ἄρχεται ἀπὸ τῶν ἐπτὰ καὶ διαρκεῖ σχεδὸν ἰσοβίως, εἶνε τὸ χειρότερον βάσανον παντὸς Ῥεαγιά, καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἀπωκισμένας ἐπαρχίας, ὅπου, διὰ τὸ εὐκρατον τοῦ κλίματος καὶ τὴν ῥωμαλεότητα τῶν κατοίκων, εἶνε καὶ αἱ οἰκογένειαι ἀρρενογόνοι καὶ πολύτεκνοι.

Ἐπειδὴ δὲ, δι' ἑλλειψιν ληξιαρχικῶν βιβλίων, ἡ ἡλικία ὁδὸν εἶν' εὐκολοῦνα ὁρισθῇ, μεταχειρίζονται πρὸς εὐρεσιν αὐτῆς εἶδος κύκλου ἢ στεφάνης ἐκ σχοινίου, διὰ τοῦ ὁποίου περιβάλλουσι τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν λαιμὸν τῶν παιδίων, μεταφέροντες αὐτὰ ἱλαδὸν ἐν ἡμέραις ὠρισμέναις ἀπὸ τῶν χωρίων εἰς τὰς κωμοπόλεις, συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν γονέων ἢ τῶν, πρὸς ζημίαν τῆς γεωργίας καὶ κοινὸν γογγυσμὸν, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐὰν ἐγνώριζον οἱ ἐφ' ἡμῶν ἀγαθοὶ Σουλτάνοι, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἤθελον παραχρῆμα τὸ ἐμποδίσῃ.

Καὶ τῷ ὄντι ἠθέλησε πρὸ τινων ἐτῶν ἡ Κυβέρνησις, παρατηρήσασα ὅτι ὁ φόρος οὗτος ἐτάχθη ἀπ' ἀρχῆς, καθὼς εἵπομεν, πρὸς ἐξαγορὰν τῶν ῥαγιαδῶν ἀπὸ τῆς στρατολογίας, ἵνα καταργήσῃ μὲν αὐτὸν, ἵνα ἐφαρμόσῃ δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν τὸν περὶ στρατολογίας νόμον. Καὶ τί συνέβη; Ἐπειδὴ οἱ μὲν ῥεαγιάδες ὁδὸν ἠθέλουν ἵνα ὑπηρετήσωσιν ὡς στρατιῶται, εἰμὴ ὑπὸ ἰδίου ἀξιωματικῶν καὶ ἔχοντες καὶ ἴδιον ἱερέα, οἱ δὲ Τοῦρκοι τοὺς ὑπωπτεύοντο, εὐρέθη μέσος τις ὅρος, καὶ ἀντὶ 30,000 ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὠφείλον ἵνα συνεισφέρωσιν εἰς τὸν στρατὸν οἱ ῥεαγιάδες, ἡ Κυβέρνησις ἐζήτησέ μόνον πεντακισχιλίους, ἀντὶ δὲ τῶν ἄλλων 25,000 ἔταξε φόρον χιλίων διακοσίων φράγκων κατ' ἄνδρα, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν *Ἰανεί ασκεριέ*, καὶ ἐπομένως εἰσπράττει, ἀντὶ τῶν ἐννέα ἑκατομμυρίων, τριάκοντα ἑκατομμύρια, εὐρίσκεται δὲ ἕκαστος ὑπήκοος ἵνα πληρόνῃ ἀντὶ ἐξήκοντα πέντε ἑκατοστῶν δύο φράγκα κατὰ κεφαλὴν! Μέχρι τοῦ Κιοπρουλῆ-Μουσταφᾶ-πασσᾶ τὸ χαράτσι, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο *Γιοβάς*, ἦτον διὰ μὲν τοὺς ἐγγάμους $4\frac{1}{2}$ γρόσια, διὰ δὲ τοὺς ἀγάμους $3\frac{1}{2}$, ἐξηροῦντο δὲ αὐτοῦ οἱ ἱερωμένοι καὶ οἱ ναυτικοὶ (*γχεμιτζή*)· οἱ δὲ Ἑβραῖοι εἶχον ἴδιον φόρον, καθὼς καὶ οἱ Ἀθίγγανοι· τότε δὲ ἐγενεῖν ὁμοιόμορφον καὶ γενικὸν δι' ὅλους, διαιρεθὲν εἰς τὰς προειρημένας τρεῖς τάξεις, γροσίων 9, $4\frac{1}{2}$ καὶ $2\frac{1}{4}$.

Ἀνάλογον πρὸς τὸν φόρον τοῦτον κατέστησε Σουλτὰν-Μουράδ ὁ Α' τὸν ἐπὶ τῶν αἰχμαλώτων, τὸ πέμπτον (*πέντζ Περσ.*) τῆς τιμῆς ἑκάστου αὐτῶν, κατὰ τὸ Κοῤῥᾶν, ὑπολογισθείσης εἰς ἑκατὸν εἰκοσιπέντε ἄσπρα. Καὶ αὐτὴ ἦτον ἡ *Σπέντζα*, τὴν ὁποίαν ἐπλήρονον πρὸ τοῦ Τανζιματίου οἱ κατοικοῦντες τὸν Γαλατᾶν καὶ τὰ ἄλλα τοῦ Βοσπόρου χωρία ῥεαγιάδες, ἐν καιρῷ πολέμου ἰδίως.

Ὁ ἀπὸ τῶν μεταλλείων πλοῦτος τῆς Τουρκίας εἶνε ἄπειρος, καὶ ὀλίγα μέρη τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἐπροικίσθησαν κατὰ τοῦτο εὐνοϊκώτερον ὑπὸ τῆς φύσεως. Ἀλλ' ἡ μεταλλουργία, ἐνεργουμένη καθ' ἑξιν καὶ κατὰ τὰς ἐκ παραδόσεως μεθόδους, χωρὶς τῶν τελειοποιήσεων καὶ μηχανῶν τῆς Εὐρώπης, ἀποφέρει μόλις τὰ δύο τρίτα τῶν ὧσων ἔπρεπε. Κατὰ δὲ τὸν Μουσουλμανικὸν νόμον, πᾶν μεταλλεῖον ἀνήκει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τῆς γῆς, ἢ, ἐὰν ἡ γῆ ᾖ ἐθνικὴ, εἰς τὸν ἀνακαλύψαντα, ὑπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς παραχωρήσεως τοῦ ἐνὸς πέμπτου τοῦ προϊόντος εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Οὐδεὶς ὅμως δύναται ἵνα χωνεύσῃ μέταλλον, ἀλλ' εἶν' ὑπόχρεως ἵνα τὸ παραχωρήσῃ ἀκατέργαστον ἐπὶ τιμῇ ὠρισμένῃ εἰς αὐτήν. Ὅλα δὲ τὰ ἐθνικὰ μεταλλεῖα ὑπάγονται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Νομισματοκοπέου καὶ διέπονται ὑπὸ συμβουλίου, παραχωρούμενα συνήθως εἰς ἐργολάβους, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπὲρ τὰ εἴχουσιν ἔτη.

Ἐκτὸς τῶν ἀμέσων τούτων φόρων, εἶνε καὶ οἱ ἔμμεσοι, οἷον ὁ ἀπὸ τῆς σημάνσεως (δαμγκά, timbre), ὁ ἀπὸ τοῦ στατῆρος, ὁ ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, ἀλικῶν, ἰχθυοτροφείων κλπ., ὁ ἀπὸ τινῶν μονοπωλουμένων εἰδῶν, ἐν οἷς πρῶτος ὁ καχθές, τὸν ὁποῖον πωλεῖ μόνον τὸ Ταχμίζι (1), ἑκαστος δὲ δύναται μὲν ἵνα ἀγοράζῃ καὶ ἀλλαχόθεν πρὸς ἰδίαν τοῦ χρῆσιν, ἀλλ' ὅχι καὶ ἵνα πωλῇ. Μετ' αὐτὸν εἶνε ὁ καπνός, τὸ ῥύζι (εἰς μερικὰ μέρη), τὸ ἄλας, ἡ πυρίτις κτλ. Ἐπειτα ὁ ἀπὸ τῶν καπηλείων, ὁ ἀπὸ τῶν μπερατίων κτλ., ὁ ἀπὸ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, προσδιορισθεὶς ἐσχάτως εἰς ἓνα παρὰν ἐπὶ τριῶν δραμίων βάρους καὶ μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν, διὰ δὲ τὰς ἡμερίδας καὶ τὰ βιβλία (χειρόγραφα), εἰς ἓνα παρὰν ἐπὶ πέντε δραμίων βάρους καὶ τεσσάρων ὥρῶν ἀπόστασιν.

Ὁ ἐπιτόπιος φόρος (ocirroi), καθὼς καὶ τὰ λιμενικὰ δικαιώματα συνάζονται πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου καὶ οὐχὶ τῶν κοινοτήτων.

Παρεκτὸς τῶν φόρων, διάφοροι πόλεις καὶ ἐπαρχίαι ἐπρομήθευσον καὶ εἶδη τινα ζωοτροφῶν διὰ τὸ Σουλτανικὸν σαρὰϊ, παραδ. χάριν, Ἡ Αἴγυπτος ἔστειλε κατ' ἔτος 36,000 κοιλὰ ὀρύζης, 42,643 ὀκκάδας (αυχάρως, 25,000 κοιλὰ φασηόλων καὶ ἄλλα τόσα φακῆς, 324 ὀκκάδ. πεπέρεως καὶ ἄλλα τόσα κανέλλας, 180 ὀκκάδ. γιγγιβέρεως (πιπεροῤῥίζης), 252 ὀκκάδ. κασσίας, 900 ὀκκάδ. ἀμμωνιακοῦ ἁλατος (νισσαδίρ) διὰ γάνωμα τῶν χαλκωμάτων, 72 ὀκκάδ. σινναμικῆς, 900 ὀκκάδ. μακαρονίων τοῦ Χαΐρου (φιδέ), 247 ὀκκάδ. διαφόρων ἄλλων ἡδυσμάτων (ἀρωμάτων).

(1) Ἰδὲ σελ. 534 τοῦ Α' Μέρους.

Ἡ Βλαχία 900 ὀκκάδ. κηροῦ καὶ 15,000 ὀκκάδ. μέλιτος·
 Ἡ Προῦσα 2320 ὀκκάδ. πληγουρίου, 1500 ὀκκάδ. τραχανᾶ καὶ 780 ἁ-
 μαξοφόρτια χιόνος (πάγου) τοῦ Ὀλύμπου·
 Ἡ Προῦσα καὶ ἡ Ῥαιδεστός 199,000 ὄρνιθας,
 Ἡ Σμύρνη, 13 βαρέλια βαλσάμου (;) καὶ 2000 ῥώδια τῶν βουρλῶν, ἐπτα-
 βαρέλια ὄξους καὶ εἴκοσι βαρέλια ζωμοῦ ἀγουρίδος,
 Ἡ Κῶς εἴκοσι βαρέλια λειμωνόζωμον,
 Ἡ Χίος μαστίχην,
 Ὁ Βῶλος 184 ὀκκάδ. κρόκου,
 Τὸ Ὄσμαντζήκι, 88 βαρέλλαις πέστροφαις,
 Ἡ Ἰάνμπολου τριάκοντα ἀγγεῖα ἀμπέρ-μπαρσού (;) καὶ πέντε ἀγγεῖα γυ-
 λοῦ δαμασκηνῶν (ναρδὲγκ) διὰ σερμπέτια,
 Τὸ Κχιζανλήκι ῥοδέλαιον,
 Ἡ Καλλιόπολις 3000 χειμωνικά,
 Ἡ Βύζα 600 καντάρια κρομμύων,
 Ἐκ διαφορῶν δὲ ἄλλων μερῶν ἤρχοντο ξύλα, κάρβουνα, ἄχυρα, κριθὴ κτλ.
 κτλ. χιλιάδες κοιλῶν καὶ κανταρίων. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος
 αὐτῶν ἐχρησίμευε πρὸς πλήρωσιν ἰδιαιτέρων βαλαντίων καὶ ἤτον πηγῇ
 πλούτου διὰ τοὺς ὑπαλλήλους.

Πρὸς ἐφοδιασμὸν δὲ τῆς πρωτευούσης ἡ Κυβέρνησις συνωνεῖται ἐπὶ τι-
 μῇ ὠρισμένη (μ ο υ μ π α γ ι ᾶ) καὶ ἀποταμιεύει ἐν ταῖς δημοσίαις ἀπο-
 θήκαις μυριάδας τινὰς μοδίων σίτου καὶ ἄλλων γεννημάτων κατ' ἔτος· ἡ
 καττος δὲ τῶν ἀρτοποιῶν εἶν' ὑπόχρεως 'να ᾗν' ἐφοδιασμένος ἀπὸ τῶν ἀ-
 ποθηκῶν τούτων δι' ἓνα μῆνα τοῦλάχιστον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐγένετο κα-
 ταχρήσεων ἀφορμή· διότι οἱ πλεῖστοι τῶν διοικητῶν καὶ δημάρχων, λόγῳ
 δῆθεν ὅτι συνεισφέρουν τὰ γεννήματα τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν διὰ τὰς ἀνάγ-
 κας τῆς πρωτευούσης, συνῆγον ὅσον ἠδύναντο πλεότερον σῖτον εἰς τὴν
 ὠρισμένην τιμὴν, καὶ τὸν ἐπώλουν ἔπειτα ὑπερτετιμημένον εἰς αὐτοῦ
 πολλάκις τοὺς ἰδίους γεωργούς.

Τόσον δὲ δυσχερὲς εἶνε ἡ τῶν καταχρήσεων τούτων ἐκκοπὴ εἰς ἐκεῖν-
 τὰ μέρη διὰ τὴν πρὸς τὰ παραδεδεγμένα ἀπαξκαὶ καθιερωμένα ὑπὸ τοῦ γρό-
 νου ἔθιμα καὶ προνόμια εὐλάβειαν τῶν Ὀθωμανῶν, ὥστε, διατάξαντός πο-
 τοῦ Σουλτάν-Μουράδ, νομίζω, 'να διαβιβασθῇ διὰ τῆς Καλλιουπόλεως ὁ
 πας ὁ αἶτος τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου ᾗν ἐξεστρατευμένος κατὰ
 τῶν Περσῶν, καὶ τάξαντος τὴν τιμὴν αὐτοῦ εἰς δύο-ἡμισυ γρόσια τὸ κο-
 λόν, ὀλιγώτερον τότε τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ τιμῆς, ἐξηκολούθουν ἄχρις οὗ πρὸς
 πολλῶν ἐτῶν οἱ χωρικοὶ τῆς Θράκης μετακομίζοντες ἰδίαις δαπάναις πρὸς

ἐφοδίαςιν τῆς Πρωτεύουσας τὰ δέκατὰ αὐτῶν εἰς Καλλιπόλιν πρὸς δύο-ἡμισυ γρόσια, κατὰ τὴν ἀρχικὴν τοῦ νομίσματος ἀξίαν, ὥστε ἐλάμβανον πλείοτερον τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ τιμῆς.

Καὶ μὴ νομίσει τις ὅτι τὰς τοιαύτας περὶ τὴν ὑπηρεσίαν καταχρήσεις γνωρίζουσι καὶ ἀποδέχονται ἢ δὲν τιμωροῦσι παραδειγματικῶς, ὅταν τὰς ἀνακαλύψωσιν, οἱ Σουλτάνοι· πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ δεινὸν εἶνε δυσδιόρθωτον, διότι ἔχει τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ρίζαν ἐν αὐτῷ τῷ πλημμελεῖ τῆς ὑπηρεσίας ὀργανισμῷ, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου, τιμωρουμένων τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων ὑπαλλήλων, μένουσιν ἀτιμώρητοι οἱ ἰσχύοντες δι' ἓνα ἢ δι' ἄλλον λόγον· δημευομένης δὲ, ἄχρις οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, τῆς περιουσίας τῶν ἐνόχων πρὸς ὄφελος τοῦ ἰδιαιτέρου θησαυροῦ τοῦ Σουλτάνου, οἱ ἀδικηθέντες ἔμενον ἀναποζημίωτοι, κτλ. κτλ. Παράδειγμα τῆς κατὰ τῶν καταχρήσεων αὐστηρότητος ἀναφέρομεν τὸ τοῦ ἀπηνεστέρου τῶν πώποτε Σουλτάνων, Σελήμ τοῦ Α', εἰς τὸν ὁποῖον μεγαλέμπορος τις εἶχε δανείσῃ ἐξήκοντα χιλιάδας φλωρίων, ἐζήτησε δὲ ἀντ' αὐτῶν διὰ τὸν υἱὸν τοῦ τὴν θέσιν Τζεμπετζή (ὄπλοφύλακος) παρὰ τῷ στρατῷ, φέρουσαν μισθὸν δύο ἄσπρα τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν αἴτησίν τοῦ ταύτην ὑπεστήριξε δι' ἐκθέσεώς 'του ὁ Βεζίρης. Ὁ δὲ Σουλτάνος ἔγραψεν εἰς τὸ περιθώριον: »Ὅρ-
» κίζομαι τοὺς προγόνους μου, ὅτι ἤθελον σᾶς φονεύσῃ ὅλους, ἐὰν δὲν
» ἐφοβοῦμένην μήπως ἡ κακοβουλία διαδώσῃ ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἠθέ-
» λησα 'να σφετερισθῶ τὸ ἀργύριον, ὅπερ μοὶ ἐδάνεισεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος-
» 'Νὰ πληρωθῇ ἐν τῷ ἅμα, καὶ προσέχετε καλῶς μὴ τύχῃ καὶ μοὶ καθυ-
» ποβάλῃτε ἄλλοτε τοιαύτας αἰτήσεις «.

Ἀφ' ἐτέρου ὅμως ἡ περὶ τὸ λογιστικὸν ἐπιτηδειότης καὶ ἀκρίβεια τῶν Τούρκων εἶνε γνωστὴ, καὶ πολλοὶ τῶν Εὐρωπαίων ἠδύναντο 'να λάβωσι περὶ τούτου μαθήματα παρὰ τῷ Λογιστηρίῳ τοῦ Δεφτερδάρη. Ὁ δὲ Κόμης Marsigly, εἰς τῶν ἐξακριβωσάντων μετὰ πολλῆς εὐσυνειδησίας τὰ κατὰ τὴν Τουρκίαν, γράφων τῷ 1680, λέγει ὅτι δὲν ὑπάρχει Κυβέρνησις ἐν τῷ Κόσμῳ, ἔχουσα ἀκριθέστερα τὰ κατάστιχά 'της παρὰ τὴν Τουρκίαν, οὐ μόνον ὡς πρὸς πᾶν, ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ οἰκονομικά τοῦ Κράτους, ἀλλὰ καὶ τὰς μετὰ τῶν ξένων Δυνάμεων συνθήκας, τὴν διοίκησιν τῶν Ἐπαρχιῶν, τὰς περὶ τὰς τελετὰς διατυπώσεις, τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ἐγγράφων, τὴν σειρὰν καὶ τὰ προηγούμενα τῶν ὑπαλλήλων, καὶ ἰδίως τῶν στρατιωτικῶν κτλ. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐφάνη ἀξιομίμητον (καὶ μὴ πρὸς βάρος τῶν σφόδρα πατριωτῶν!), εἶνε ἡ περὶ τὴν γραφικὴν ἐργασίαν ἀπλό-
της, καὶ πρὸ πάντων ἡ ὀλιγότης τοῦ χαρτίου, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται πρὸς τοῦτο· διότι καὶ ὁ ἑσχατος τῶν γραφῶν καταστρώνει ἐπὶ ἐνὸς τε-

τραγώνου τμήματος χάρτου καὶ ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν λογαριασμὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς γραφείοις ἀπαιτοῦνται τέσσαρα φύλλα χάρτου καὶ δύο ὥραι τοῦλάχιστον. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τοῦτο, παρεκτὸς τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων, ἔχει τὸ μέγιστον πάντων, τὴν εὐκολίαν τῆς τε ἐν τοῖς ἀρχείοις τοποθετήσεως καὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ἐγγράφου.

Αἱ πρόσοδοι τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, τῶν ὁποίων εἰσέτι ἀκριβὴς ὑπολογισμὸς, καθὼς οὔτε τῶν ἐξόδων, ὅθεν κατηρτίσθη, ἂν καὶ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν διάφοροι ἰσολογισμοὶ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, βάσιν ἔχοντες τὸν ἐκδιδόμενον κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ ἐπιστήμῳ αὐτῆς ἡμερολογίῳ, ἦσαν ἐπὶ Σουλτάν - Μεχμέδ τοῦ Β' τέσσαρα ἑκατομμύρια φλωρίων (δουκάτων) (1). Ἐπὶ δὲ Σουλταῖν τοῦ Α', δηλαδὴ ἐπὶ τῆς μεγαλητέρας τῆς Τουρκίας ἀκμῆς, ἐξήκοντα δύο ἑκατομμύρια καὶ τετρακόσiai χιλιάδες, ἐξ ὧν ὀκτακόσiai χιλιάδες φλωρίων ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μόνης. Ἄλλ' εἰς τὰ 1605, δηλαδὴ μετὰ τεσσαράκοντα μόλις ἔτη, ἡλαττώθησαν εἰς τρία ἑκατομμύρια δουκάτων· καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐξόδα ἦσαν διπλάσια τούτων, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου ἄλλο κακὸν χειρότερον, τὴν νόθευσιν τοῦ νομίσματος, εἰς τὴν ὁποίαν θέλομεν ἔλθαι μετ' ὀλίγον. Ἐπὶ Καντεμίρη (τῷ 1700) αἱ πρόσοδοι τῆς Τουρκίας συνεποσοῦντο εἰς 27,000 πουργεῖα κατ' ἔτος.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1855, ὁ ἀγαθῆς μνήμης Σουλτάν - Ἀμπδ-ουλ-Μετζίδ διέταξε νὰ καταστρώνηται καὶ δημοσιεύηται κατ' ἔτος ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους, ἄλλ' ἢ διάταξις αὕτη ὅθεν ἐκτελεῖται κατ' ἀκρίβειαν, καὶ τὰ κονδύλια εἶνε σχεδὸν ὅλα ὑποθετικά. Κατὰ τὸν δημοσιευθέντα δὲ τῷ 1856 κατὰ πρῶτον ἰσολογισμὸν, αἱ μὲν πρόσοδοι ἦσαν 176,860,000 φρ., τὰ δὲ ἐξόδα φρ. 170,462,000. Μόλις δὲ τῷ 1862 ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον, τῇ συμπράξει λογιστῶν Εὐρωπαϊκῶν, τακτικὸς ὁπωσοῦν ἰσολογισμὸς τῶν προσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Τουρκίας. Κατ' αὐτὸν, αἱ μὲν πρόσοδοι εἶνε σχεδὸν τετρακόσια τεσσαράκοντα πέντε ἑκατομμύρια φράγκων, τὰ δὲ ἐξόδα τετρακόσια εἴκοσιν ἑκατομμύρια, ὃ ἐστὶν εἰκοσιπέντε ἑκατομμύρια περίσσευμα. Ἄλλ' εἶνε ἄρά γε θετικόν; Καὶ διατί ὅχι, εἰάν αἱ εἰσαχθεῖσαι καὶ ὅλον ἐν εἰσαγόμεναι ὑπὸ τοῦ νῦν Σουλτάνου οἰκονομῶσι καὶ βελτιώσεις τελεσφορήσωσι; Παραδ. χάριν: ἀπὸ τῶν τελωνείων μόνον τῆς ΚΠ εἰσπράχθησαν, κατὰ τινα παραθετικὸν ἰσολογισμὸν τῶν εἰσπράξεων

(1) Ἴδε λεπτομερῆ κατάλογον τῶν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου τούτου προσόδων παρὰ τῷ Α. Χαλκό-κονδύλῳ Β:βλ. Η'.

τοῦ Μαρτίου, τὸν μὲν Μάρτιον τοῦ 1861 21,000,000 γροσίων, τὸν δὲ Μάρτιον τοῦ 1862, ὑπὲρ τὰ 60,000,000.

Κατ' ἄλλους ὅμως προγενεστέρους ὑπολογισμοὺς, ἂν καὶ τούτους ἐπίσης ὑποθετικοὺς, τοῦ μὲν 1850 ἔτους τὸ ἔλλειμμα ἦτον ἑκατὸν δέκα ἑκατομμύρια γροσίων· τοῦ δὲ 1859—60, τὰ μὲν ἔξοδα ἀνέβησαν εἰς 277,200,000 φράγκων, αἱ δὲ πρόσοδοι εἰς 242,775,000, ὥστε τὸ ἔλλειμμα ἦτον 34,425,000 φρ., τὸ ὅποιον τῷ μὲν 1860—61, κατέβη εἰς 30,050,000, τῷ δὲ 1861—62, διὰ τὸν πόλεμον τοῦ Μαυροβουνίου, ἀνέβη εἰς 42,425,000.

Ἰδοὺ γενικὸς τις Πίναξ τῶν προσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους καθ' ὑπολογισμόν :

Ἔξοδα	γροσία
διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐπιχορήγησιν	75,000,000 (1)
διὰ τὴν Βασιλεομήτορα καὶ τὴν λοιπὴν Αὐτοκρ. οἰκογ.	8,000,000
διὰ τὸν στρατὸν (ἐν καιρῷ εἰρήνης)	300,000,000
διὰ τὸ Πυροβολικόν, Μηχαν. Ὑλικόν, Φρούρ. κλπ.	30,000,000
διὰ τὸ Ναυτικόν	37,000,000
πρὸς διατήρησιν τῶν Ἱερ. Καταστημάτων (Βάκφ)	17,500,000
ἰδίως τῶν δύο Ἱερῶν Πόλεων	12,500,000
διὰ μισθοδοσίαν ὄλων τῶν ὑπαλλήλων	195,000,000
διὰ τὰς εἰς τὸ ἐξωτερικ. σχέσεις, Πρεσβείας, Προξ. κλ.	10,000,000
εἰς τόκους καὶ χρεώλυτρα τῶν Σεχχιμίων, Σεργκίων κλ.	6,000,000
εἰς τόκους τῶν Καϊμέδων (Ταμιακῶν Γραμματίων)	9,000,000
μεταφέρονται	700,000,000

(1) Ἡ Γαλλ. φράγκα 17,000,000, κυρίως δὲ εἰς 13,000 πονγγεῖα, ἢ 4,437,500 φράγκα κατὰ μῆνα, ἀπὸ τῶν ὁποίων διατηρεῖ τὰς δαπάνας τῆς Αὐλῆς 'του, τὰς ὁποίας ὁ νῦν Σουλτάνος ἡλάττωσε πολὺ. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προκατόχου 'του εἶχε κταντήση 'να χρεωσθῇ μόνον τὸ Σουλτανικὸν Χαρέμιον 200,000,000 γροσίων εἰς διαφόρους ἐμπόρους, τῶν ὁποίων ἐπειδὴ πολλοὶ ἦσαν ὑπὸ χρεῶν δυνάμεων, καὶ πρὸς πληρωμὴν αὐτῶν εἶχον μεσολαβήσῃ οἱ πρέσβεις, ὁ Βεζίρης ἐζήτησε τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλτάνου, καὶ οὗτος διέταξε 'να πληρωθῶσι μὲν τὰ χρήματα ταῦτα μετ' ἀσφάλειας, εἰς τὸ ἔξῃς δὲ 'να μὴ δίδῃ κἀνεὶς ἐπὶ πιστώσει εἰς τὸ χαρέμιον, χωρὶς ἰδιαιτέρας τοῦ θησαυροφυλάκου ἀδείας. Ἀλλὰ τὴν διαταγὴν ταύτην, κοινοποιηθεῖσαν ἐν τάξει εἰς τὰς Κχαδίνας, ἅμα ἔμαθεν ἡ ἐξ αὐτῶν μᾶλλον εὐνοουμένη ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἡγόρασεν ἐπὶ πιστώσει 500,000 γροσίων ἐμπορεύματα· ἐμήνυσεν δὲ τῷ Βεζίρῃ 'να τὰ πληρώσῃ ἀμέσως, προσθεῖσα ὅτι, ἐκ τούναντι, τῇ ὑστεραίᾳ εἶχε σκοπὸν 'ν' ἀγοράσῃ ἄλλα τόσα. Ὁ δυστυχὴς Βεζίρης τρέχει εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ δηγεῖται τὸ πρᾶγμα. «Τοιαύτη εἶνε, ἀπεκρίθη οὗτος, ἡ γυνὴ αὐτῆ. Κύτταξε 'να διορθώσῃς τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ τὴν ἐρεθίζετε· πρὸ πάντων δὲ, ἀφήσατε ἐμὲ ἡσυχον».

		γ ρ ό σ ι α
ἐκ μεταφ.		700,000,000
εἰς ἀποζημίωσιν τῶν δικαιούχων τῶν παλαιῶν τιμα-		
ρίων, ζιαμετίων καὶ μουκατάδων		40,000,000
διὰ δημόσια ἔργα, ὁδοὺς, ἐμφύχωσιν τῆς γεωργ. κλ.		10,000,000
ζημία συναλλάγματος (1)		22,000,000
ἀποθεματικὸν		(;)
		772,000,000

		Π ρ ό σ ο δ ο ι
Βεργκὺ ἢ Σαλιανέ		220,090,000
Δέκατα		220,000,000
Χαράτς (Κεφαλιατικόν)		40,000,000
Τελωνεῖα		86,000,000
Μεταλλεῖα		16,000,000
Ἐθνικὰ κτήματα		220,000,000
		802,090,000

Ἑμμεσοὶ φόροι, ταχυδρομεῖα, χαρτόσημον, βακού-		
ρια ἐνοικιαζόμενα, φόρος ἐπιτηδευμάτων, διπλώ-		
ματα, διόδια κλπ.		134,000,000
Φόρος ὑποτελείας ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου		30,000,000
— — — — Βλαχίας καὶ Μολδαβ.		4,000,000
— — — — Σερβίας		2,000,000
		972,090,000 (2)

Περίσσευμα τριακοσίων ἑκατομμυρίων γροσίων κατ' ἔτος, ἤθελεν εἶπαι τις ἀμέσως, παραβάλλων τὰς δύο ποσότητας, καὶ ἤθελεν εἶναι εὐκταῖον, καὶ οὐδόλως ἀπίθανον, διότι ποῖον ἄλλο τῆς Οἰκουμένης Κράτος ἔχει τοσούτους πόρους; Ἀλλὰ δυστυχῶς ὑπάρχει Ἐθνικὸν χρέος, καὶ πρὸς ἀπόσβεσιν τούτου καὶ πληρωμὴν τῶν τόκων μόλις ἐπαρκοῦσι τὰ τριακόσια ταῦτα ἑκατομμύρια.

(1) Ἡ ζημία αὕτη προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Κυβέρνησις, λαμβάνουσα ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τὰς προσόδους αὐτῆς εἰς χαρτονομίσματα, εἶν' ὑπόχρεως νὰ πληρὸνῃ εἰς χρυσίον μέρος τῶν χρεῶν αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἐξωτερικόν. (2) Τὸ ἐν δέκατον πέμπτον σχεδὸν τῶν προσόδων τούτων, ἢ 75,000,000, ἐπλήρωσε τῷ 1858 μόνῃ ἡ Βουλγαρία.

Χρέος δημόσιον.

Ἐπεθύμουν ἵνα εὐρισκόμην ἀπαρατήρητος εἰς συναναστροφὴν γερόντων Ὀθωμανῶν, ὅταν πρώτην φοράν ἤκούσθη ὅτι τὸ Δεβλέτι δανείζεται!! Βεβαίως οἱ ἀφελεῖς οὗτοι ἄνθρωποι οὐδὲν ἐκ πρώτης ἀκοῆς ἐνόησαν, καὶ ἐπειδὴ ἐξηγοῦσι συνήθως κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν τοῦ σκέπτεσθαι τρόπον ὅσα ἔδεν δύνανται ἵνα ἐννοήσωσι, θὰ εἶπον μεταξύ ἑαυτῶν παρηγορούμενοι ἐπὶ τέλους καὶ μετὰ πολλὰς σκέψεις (μουλαχαζέ): »Τοῦτο εἶνε ἀδύνατον· ἀλλ' οἱ ἄπιστοι οὗτοι Φράγχοι, ἐντρεπόμενοι ἵνα πληρόνωσι φόρον εἰς τὸ Δεβλέτι, ὠνόμασαν αὐτὸν κατ' εὐφημισμὸν δάνειον. Ὡ τῶν Κιαφύριδων! Ἀλλὰ τὸ δάνειον ἔγεινεν οὐχ ἥττον, καὶ σήμερον ὑπολογίζεται, καθὼς θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως, εἰς ἓν δισεκατομμύριον, τριάκοντα ἑπτὰ ἑκατομμ. καὶ 500,000 φράγκων! Ὑπέρογκον ἤθελεν εἶπη τις, καὶ ἀληθῶς φαίνεται τοιοῦτον εἰς Κράτος ἔχον διακοσίων πεντήκοντα ἑκατομμυρίων πρόσδοτον ἐτησίαν. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ χρέος τοῦτο, παραβαλλόμενον πρὸς ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, εἶν' ἐλάχιστον, ἡ Τουρκία ἔχει τριπλασίαν τῆς Γαλλίας ἑκτασιν γῆς ἐθνικῆς διαθέσιμον, τῆς ὁποίας πολυλοστημόριον μόνον εἰς ἐκποίησιν, καὶ τὸ προϊόν διαθέσῃ πρὸς ὁδοποιίαν, διωρυγοποιίαν κτλ., δύναται ἵνα ἐξοφλήσῃ ὁλόκληρον αὐτῆς τὸ χρέος ἐν διαστήματι οὐδ' ὅλης δεκαετίας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἵνα πραγματοποιήσῃ τὰ πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν Οἰκονομικῶν αὐτῆς σχέδια καὶ ἵνα παύσῃ πρὸ πάντων δανειζομένη. Διότι, καθὼς ἄριστα παρετήρησέ τις τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην Οἰκονομολόγων, κρίνων ἐσχάτως τὸ περὶ γενικῆς στατιστικῆς τῆς Γαλλίας δότομον πόνημα τοῦ Κ. Μαυρικίου Βλεῶκ, » Ὁ πλοῦτος τῶν ἐθνῶν ἔδεν πρέπει ἵνα μετρηθῇ κατὰ τὰ χρέη αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν πίστιν, ἣν ἔχουσι τὰ λοιπὰ ἔθνη καὶ αὐτοὶ προσέτι οἱ πολῖται ἐκάστου Κράτους πρὸς αὐτὸ, ὃ ἐστίν, ἐπὶ πόσῳ τόκῳ εὐρίσκουσι ἵνα δανεισθῶσιν. Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ, ἐν ᾗ ἡ Ἀγγλία, π. χ., ἔχουσα 20,127,000,000 φράγκων χρέος, εὐρίσκει ἵνα δανεισθῇ πρὸς 3 τοῖς 100, ἡ Τουρκία, ἔχουσα μολὶς 1,260,000,000 φρ. χρέος, ἔδεν εὐρίσκει ὀλιγώτερον τῶν 10 τοῖς 100.

Τοῦ χρέους δὲ τούτου προηγῆθη καὶ τὸ ἐπέφερε κυρίως ἄλλο κακὸν χειρότερον καὶ πολὺ παλαιότερον, ἢ νόθευσις τοῦ νομίσματος. Κατὰ τὸν Προκόπιον (1), πρῶτος ἐνόθευσε τὸ νόμισμα ὁ Ἰουστινιανός, »καὶ τὸ χρυ-

(1) Ἀνεκδ. KB' καὶ KE'.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ'.)

» σοῦν οὐχ ἤπερ εἰώθει ἐκφέρειν ἡξίου, ἀλλ' ἔλασσον αὐτὸ καταστησάμε-
 » νος, πρᾶγμα οὐδεπώποτε γεγονὸς πρότερον ». Ἴδου δὲ πῶς ἐξηγεῖ ἀλ-
 λαχοῦ τοῦτο: Ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου ὁ ὀβολὸς ἐτιμᾶτο ἐπτὰ Γαλ-
 λικά λεπτά (centimes), ὁ δὲ χρυσοῦς στατῆρ ἀντηλλάσσετο ὑπὸ τῶν ἀρ-
 γυραμοιβῶν διακοσίους δέκα ὀβολοὺς, » οὓς φ ὁ λ λ ε ι ς καλοῦσι«, δηλαδὴ
 δεκατέσσαρα φράγκα Γαλλικά. Τότε δὲ ὑπετιμήθη εἰς ἑκατὸν ὀδοῦνκοντα
 ὀβολοὺς, δηλαδὴ δώδεκα φράγκα καὶ ἐξήκοντα λεπτά, ἀπολέσας ἐν ἑκτη-
 μόριον τῆς ἀξίας 'του. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι τῶν
 Αὐτοκρατόρων κατόπιν. Καὶ βλέπομεν πρῶτον ὅτι » Ἰωάννης ὁ Παφλα-
 » γῶν, ὁ λεγόμενος Καϊάφας, προχειρισθεὶς ὑπὸ Ἀναστασίου Κόμης Λαρ-
 » γιτιόνων, » ἅπαν τὸ προχωροῦν κέρμα τὸ λεπτὸν ἐποίησε φολλερὰ προ-
 » χωρεῖν εἰς πᾶσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν ἔκτοτε (1)«. Ἐπειτα τῷ
 645, ἐπὶ Ἡρακλείου » γέγονεν ἀπὸ νόμου νόμισμα ἐξάγραμμον ἀργυροῦν,
 » καὶ αἱ βασιλικαὶ ρόγαι δι' αὐτοῦ γεγονάσι, καὶ κατὰ τὸ ἤμισυ τῆς ἀρ-
 » χαιότητος (2)«.

Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὅς τις κυρίως ἐκιδόηλευσε τὴν οὐσίαν τοῦ νομίσματος,
 ἦτον Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης (1078—1081), ἵνα ἐπαρκέσῃ πρὸς τὴν
 σπατάλην τῶν δωρεῶν, δι' ὧν ἐφιλοτιμεῖτο ν' ἀμαυρώσῃ τὴν μεγαλοπρέ-
 πειαν τοῦ ἀντιζήλου 'του Βρυεννίου. Εἰς τοιαύτην ὀλισθηρὰν ὁδὸν ἔδεν ἦτον
 δυνατόν ν' αὐτὸν σταματήσῃ ὁ ἐξώσας αὐτὸν Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, ἡναγκα-
 σμένος ν' αὐτὸν ἐπαρκέσῃ πρὸς τὰς δαπάνας τοσούτων πολέμων· ὅθεν καὶ κα-
 τακιβδηλεύσας τὸ νόμισμα, ἔδωκεν εἰς τὸν ὀβολόν, ὅς τις ἦτον κυρίως τὰ
 ἑκτὸν τῆς δραχμῆς, τὴν ἀξίαν καὶ τὸν τύπον μιᾶς δραχμῆς. Τὸν ἴδιον δρό-
 μόν ἠκολούθησε καὶ Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος, » καὶ τὸ ἀργύριον κιβδηλεύσας,
 » ἀδόκιμον τὸ νόμισμα κέκοφεν ». Ἐπὶ Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτση,
 τὰ χρυσᾶ νομίσματα περιεῖχον, ὅσον χρυσόν, τόσον μίγμα. » Τὸ γὰρ δι-
 » μοιρον (τὰ δύο τρίτα δηλ. τοῦ βάρους) τοῦ ταλάντου τῶν νομισμάτων
 » χρυσὸς ἦν ἀπεφθός, λέγει ὁ Παχυμέρης (3). Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ Παλαιο-
 λόγος, ἀνανεώσας τὸ νόμισμα, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι, ἀνακτηθείσης ἀπὸ
 τῶν Λατίνων τῆς ΚΠ, ἔπρεπε ν' ἀγχαρὰχθῇ ἡ εἰκὼν αὐτῆς ὅπισθεν τῶν
 νομισμάτων, ἀφήρεσε πάλιν μέρος χρυσοῦ, καὶ ἐπομένως τὸ χρυσοῦν νό-
 μισμα ἔδεν περιεῖχεν ἐπ' αὐτοῦ, εἰμὴ ἐννέα εἰκοστὰ τέταρτα χρυσοῦ καθα-
 ροῦ, » ὡς πεντεκαίδεκα πρὸς ἐννέα τὰ εἰκοσιτέσσαρα γίνεσθαι (4)«. Μετὰ

(1) Χρονικ. Ἀλεξάνδρ. (2) Αὐτ. (3) Ἐν Ἀνδρον. Παλαιολόγ. ΣΤ' 8. (4) Αὐτ. ΣΤ', η'.

θάνατον αὐτοῦ προσετέθη ἐν δεκατημόριον χρυσοῦ ἀκόμην', ἀλλ' ἡ βελτίωσις αὕτη ἔδεν διήρκεσε πολὺ· διότι Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος ἀφῆρσε διὰ μιᾶς τὸ ἥμισυ τοῦ χρυσοῦ, ὥστε ἐπ' αὐτοῦ τὰ χρυσᾶ νομίσματα ἔδεν περιεῖχον, εἰμὴ πέντε μόνον μόρια χρυσοῦ καθαροῦ ἐπὶ δεκαεννέα μίγματος. Ἐκ τούτου δὲ προῆλθον ἅπειρα δυστυχήματα, στάσις τοῦ ἐμπορίου, σιτοδεία, ἐπαναστάσεις (τῶν Καταλάνων ἰδίως) κτλ. Προετιμῶντο δὲ διὰ τοῦτο καὶ ἐζητοῦντο τὰ ἐπὶ Μιχαήλ τυπωθέντα νομίσματα, »τὰ τῆς Μιχαηλάτου χαραγῆς«, κατὰ τὴν φράσιν τῶν συγχρόνων.

Βλέπομεν λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι δύο ἦσαν οἱ τρόποι τῆς τοῦ νομίσματος νοθεύσεως, ὁ μὲν διὰ τῆς κιβδηλεύσεως τοῦ ἐμπεριεχομένου εἰς αὐτὰ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ, ὁ δὲ διὰ τῆς ὑπερτιμήσεως τῆς συνήθους αὐτῶν ἀξίας. Ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους τούτους ἠναγκάσθησαν ἵνα μεταχειρισθῶσι καὶ οἱ Ὀθωμανοί, κυρίως ἵνα προφθάσωσι τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν, ἐν καιρῷ μάλιστα ἐπαναστάσεως ἢ πολέμου, καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Γενιτσάρων καὶ Σιππαχίδων. Πρὶν διεξέλθωμεν ὁλόκληρον τῆς ἐκπτώσεως ταύτης τὴν κλίμακα, ἃς παρατηρήσωμεν τὰς κατὰ διαφόρους καιροὺς τιμὰς τῶν νομισμάτων.

Ἐπὶ Κωνσταντίνου μὲν τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος τῆς ΚΠ τὸ ἰσπανικὸν τάλληρον εἶχεν ἑκατὸν εἴκοσι τουρκικὰ ἄσπρα· ἐπὶ Σουλτάν-Μουράδ δὲ τοῦ Β', τῷ 1422, τριάκοντα ἄσπρα ἀπετέλουν ἐν νόμισμα· ὅθεν »ἔστησαν κατ' ἔτος διδόναι αὐτῷ ἀργυρίων λεπτῶν ἀριθμὸν χιλιάδων δεκαπέντε, εἰς ποσότητα ἰσουμένην νομισμάτων πεντακοσίων«, λέγει ὁ Δούκας. Ἀλλ' ἐπὶ Μεχμέδ τοῦ Δ', τῷ 1679, ὁ τότε Βεζίρης Καρά-Μουσταφᾶ πασσᾶς προσδιώρισε τὴν τιμὴν τοῦ ταλλήρου (Rixdal) εἰς 80 μόνον ἄσπρα. Πλὴν, ἐν ᾧ τὸ δημόσιον τὸ ἐλάμβανεν εἰς αὐτὴν τὴν τιμὴν, τὸ ἔδιδε δι' 120, εἰς δὲ τὰς μεθορίους ἐπαρχίας δι' 160, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔγεινε στάσις ἐν ΚΠ.

Τῷ 1522, ἐπὶ Βαγεζήδ τοῦ Β', τὸ Γερμανικὸν δουκάτον ἐτιμᾶτο πενήκοντα ἄσπρα, ὃ ἔστιν, ἐν ἄσπρον εἶχεν ὡς ἔγγιστα τὴν ἀξίαν ἐνὸς σημερινοῦ γρόσιου· ἐπὶ τῆς ἀρχῆς δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάν-Σελήμ Α', ἑξήκοντα ἄσπρα· τῷ δὲ 1680, τὸ μὲν Γερμανικὸν δουκάτον εἶχε διακόσια ἑβδομήκοντα ἄσπρα, τὸ δὲ Βενετικὸν 300, δηλαδή δύο ἥμισυ γρόσια· ὅθεν ἐπὶ Δοσιθέου (τῷ 1684), δεκαεὶς χιλιάδες φλωρία ἔφερον τεσσαράκοντα χιλιάδας γρόσια, καὶ εἰς τὴν πολιτορχίαν τῆς Κρήτης διὰ τὴν κεφαλὴν ἐκάστου χριστιανοῦ ἐπληρόνετο ἐν φλωρίον, δηλ. δύο-ἥμισυ σκουδά = γρόσια.

Τῷ 1710, ἐν τάλληρον τῆς Ῥηγίνης ἐτιμᾶτο ἑκατὸν εἴκοσι λεπτά Τουρ-

κικά, δηλαδή ἐν γρόσιον. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιβασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', τὸ Τουρκικὸν γρόσιον ἐτιμήθη πέντε (κυρίως $4 \frac{6}{100}$) φράγκα, εἰς δὲ τὰ 1775 ἐξέπεσεν εἰς τρεῖς λίτρας καὶ δύο σολδία ($2 \frac{6}{100}$ φράγκα), διότι, μετὰ τὴν ἐν Καϊναρτζικίῳ εἰρήνην, ἡ Τουρκία, βιασμένη ἵνα πληρώσῃ τὰ ἐξόδα τοῦ πολέμου, κατέφυγεν εἰς τὸ ὀλέθριον τοῦτο σύστημα τῆς νοθεύσεως τοῦ νομίσματος· ἔκτοτε ὁμως ἡ ἔκπτωσις αὐτοῦ προεχώρησε πολὺ ταχύτερον. Ὅθεν εἰς μὲν τὰ 1788 (τῷ Α' ἔτει τοῦ Σουλτάν-Σελήμ) κατέβη εἰς πεντήκοντα σολδία (2 φράγκα)· τῷ 1803 εἰς ἓν φράγκον καὶ ἐξήκοντα ἑκατοστά· τῷ 1811 εἰς ἓν φράγκον· τῷ 1821 εἰς ὀγδοήκοντα ἑκατοστά τοῦ φράγκου· τῷ 1824 εἰς 60· τῷ 1829 εἰς 29—30· τῷ 1836 εἰς 25, μέχρις οὗ τοῦ 1840 κατήντησεν εἰς 20 μόνον ἑκατοστά !! Τότε ἔπαυσεν ἡ νόθευσις, καὶ εἰσῆχθη τὸ ἔντοκον χαρτονόμισμα (Κ α ἱ μ ε) καὶ τὰ δημόσια χρεώγραφα (Σ ε χ χ ὺ μ), ἥρξατο δηλαδή ἡ Κυβέρνησις ἵνα δανείζηται παρὰ τῶν ὑπηκόων τῆς. Τὸ δὲ πρῶτον Τουρκικὸν χαρτονόμισμα ἐξεδόθη τῷ 1840, καὶ ἔφερε τόκον ἐξ τοῖς ἑκατὸν τὸν χρόνον, ἐκυκλοφορεῖ δὲ ἐν μόνῃ τῇ πρωτεύουσῃ.

Ἄλλ' ἀνοιχθείσης ἅπαξ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἡ Κυβέρνησις, πρὸς εὐκολίαν δῆθεν τοῦ ἐμπορίου, ἐξέδοτο μετὰ ταῦτα νέους Καϊμέδες, δέκα καὶ εἴκοσι γροσίων, μὴ φέροντας τόκον, τοὺς ὁποίους αἱ ἀνάγκαι τοῦ πολέμου ἀνεβίβασαν βαθμὴδὸν εἰς τετρακόσια πενήντα περί πού ἑκατομμύρια, οἷς προστιθεμένων καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἑκατομμυρίων τῶν δημοσίων χρεωγράφων, τὸ χαρτονόμισμα τῆς Τουρκίας, συνεποσοῦτο τῷ 1856, μετὰ τὸ τέλος δηλαδή τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, εἰς ἑξακόσια ἑκατομμύρια χάρτινα καὶ πεντακόσια ἑκατομμύρια Μ π ε σ λ ί κ ι α.

Τὸ Τουρκικὸν τοῦτο μπεςλίκι (πεντάρι), οὗ τινος ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία εἶναι $\frac{7}{100}$ τοῦ Γαλλικοῦ φράγκου ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος ὅρος τῆς τοῦ Τουρκικοῦ νομίσματος νοθεύσεως· ἐνομισματοκοπήθησαν δὲ πρὸς εὐκολίαν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν καϊμέδων, καὶ προετιμῶντο εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο νόμισμα διὰ τὴν εὐκολίαν τῶν ἐντοπίων συναλλαγῶν. Λογίζοντα δὲ τυπωθέντα ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν (1844—1854) διακοσίων ἑκατομμυρίων φράγκων, ὀλίγιστα ὥς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς κυκλοφορίας καὶ τὴν ἀνυπολόγιστον ποσότητα τῶν χαρτονομισμάτων, τὰ ὅποια εἰς τὸ διάστημα τοῦτο, συνεργούσης καὶ τῆς παρατυπώσεως, εἶχον κακακλύσῃ τὴν πρωτεύουσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ κερδοσκοπία ἀπέσυρε βαθμὴδὸν καὶ ταῦτα, παρeisάγουσά ξένα, τὰ ὅποια ἀπῆλθον αἱ μετὰ τῶν Εὐρωπαίων συναλλαγαί, ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε ἵνα ἐκδώσῃ νέα ἀναλλοιώτα νομίσματα, ἔχοντα τὸ ἀπα

τούμενον βάρος καὶ ἀξίαν ἀναλογοῦσαν πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν λίραν, ἐκτιμηθεῖσαν ἑκατὸν δέκα γρόσια, καὶ πρὸς τὸ Οὐνετικὸν ἢ Ὀλλανδικὸν δοῦκάτον, ἐκτιμηθὲν πεντήκοντα γρόσια, καὶ οὕτως ἐξεδόθησαν τῷ 1843,

χρυσᾷ μὲν,
Μετσηδιέ ἢ Γιουζλοῦκ
(ἑκατοστάρια),

Ἑλλιλίκ (πεντηντάρια),

Ὀνλοῦκ (δεκάρια),

Μπεςλίκ (πεντάρια).

καὶ Χάλκινα

Μπες-παρᾶ (πεντάλεπτα),

Μπιρ-παρᾶ (μονόλεπτα),

ἀργυρᾷ δέ,
Μετσηδιέ ἢ Γερμιλίκ
(εἰκοστάρια),

Μπεγιαζ Ὀνλοῦκ (δεκάρια),

Μπεςλίκ (πεντάρια),

Ἰκιλίκ (δυάρια),

Μπιρλίκ ἢ Γχροῦς (τεσσαράκοντα παράδ.),

Γερμιλίκ (ἥμισυ γρόσιον ἢ εἴκοσι παράδ.).

Ἄλλ' ἐξέλιπον καὶ ταῦτα μετ' οὐ πολὺ, ἀντισταγομένων ξένων, ὀλιγωτέρας ἀξίας, καθὼς ἐγένετο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὰ κοπέντα τῷ 1833 νέα νομίσματα, ἐξέλιπον μόλις κυκλοφορήσαντα καὶ ἰδίως τὰ χρυσᾷ, διότι ἡ ἀναχώνουσις αὐτῶν ἄφινε κέρδος εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς νομισματοκοποῦντας τὰ Τουρκικά.

Ἵνα ἐννοήσῃ δέ τις ὁποία διαφορὰ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Τουρκικῶν νομισμάτων καὶ τῶν τῆς νέας χαραγῆς, ἀρκεῖ ἵνα σημειώσωμεν ὅτι ἐν παλαιὸν ἀργυροῦν δίγροσον (ἰκιλίκ) εἶχε τὸν Τούνιον τοῦ 1853 ἐν ΚΠ ἑνδεκα γρόσια εἰς μπεςλίκια· ἐν δὲ μπεςλίκι παλαιὸν, δεκαοκτὼ (ἀντὶ πέντε) γρόσια τῶν νέων. Διὰ τὴν ἀδιάκοπον δὲ ταύτην ἀστασίαν καὶ τὸν κυματισμὸν τοῦ νομίσματος, καθὼς καὶ διὰ τὸ ἐκ τῆς ἐπικαταλλαγῆς πολὺ ἢ ὀλίγον κέρδος, ἕκαστος ἐν Τουρκίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν ΚΠ, ὅπου χωροῦσιν ὅλα τῆς οἰκουμένης τὰ νομίσματα, ἀναγκάζεται ἵνα ᾔγνε σα ῥ ῥ ἄ φ η ς (ἀργυρογνώμων), ὑπὸ τὴν γενικωτέραν ἔποψιν τῆς λέξεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀδύνατον ἵνα ὑπάρξῃ ἐμπόριον εἰς τόπον, ὅπου συναλλαγὴ, πληρωτέα ἐντὸς προθεσμίας, δύναται, ἐκπίπτοντος αἰφνης τοῦ συμφωνηθέντος νομίσματος ἐν τῷ μεταξὺ (καὶ τὰ παραδείγματα ὅδεν εἶνε σπάνια), ἵνα προξενήσῃ εἰς τὸν πωλητὴν ζημίαν 50 τοῖς 100, ἡ Κυβέρνησις, ἵνα καταστήσῃ μόνιμον τὸ νέον αὐτῆς νόμισμα, ἀποκλείουσα τῆς κυκλοφορίας τὰ ξένα, καὶ ἀποσύρουσα βαθμηδὸν τὰ χαρτονομίσματα καὶ μπεςλίκια, εἶχε συλλάβῃ ἀπὸ τῶν 1834 ἀκόμη τὴν ἰδέαν συστάσεως Τραπεζῆς ἐν ΚΠ, μεταχειριζομένη, ὡς πρώτην τῆς τραπεζῆς ταύτης ἐνθήκην, τὰ δεκαοκτὼ ἑκατομμύρια φράγκων (;), τὰ ὁποῖα εἶχε λάβῃ τότε παρὰ τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ἐξαγορὰν τῶν παραχωρηθεισῶν εἰς τὸ νέον βασίλειον χω-

ρῶν. Ἡ τράπεζα αὕτη, συστηθεῖσα, διετήρησεν, ἐπὶ δύο σχεδὸν ἔτη, τὴν Ἀγγλικὴν λίραν εἰς 98 $\frac{1}{2}$ ἐπικαταλλαγῆς· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὑψώθη εἰς 129 $\frac{1}{2}$. Τῷ δὲ 1843 τὸ Διβάνι ἐπανέφερε τὸ σύστημα τῆς κατ' ἔτος ἐκ-
τυπώσεως ἑπτὰ καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίων δοκίμου νομίσματος, ἀποδοκι-
μαζομένων ἄλλων τοσούτων εἰς μπεςλίγια· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ τὸ μέτρον
τοῦτο τῆς ἀποδοκιμασίας ἐγκατελείφθη. Αἱ δὲ μετὰ ταῦτα δυσχέρειαι,
καὶ πρὸ πάντων ὁ μετὰ τῆς Ῥωσσίας πόλεμος, ἐσταμάτησαν τὴν Κυβέρ-
νησιν, μόλις ἀρξαμένην νὰ βαδίζῃ τὴν σωτηριώδη ταύτην ὁδόν.

Κατέφυγον τέλος εἰς τὸ δά ν ε ι ο ν, ἐπὶ τῇ αὐτῇ ὁμῶς πάντοτε βάσει
τῆς συστάσεως ἐξοφλητικῆς τραπέζης καὶ τῆς βαθμηδὸν ἀποσύρσεως τοῦ
χαρτονομίσματος, καὶ πρώτην φορὰν ἐδανείσθη ἡ Τουρκία παρὰ τῆς Εὐρώ-
πης τῷ 1854 καὶ πάλιν τῷ 1855 διακόσια ἑκατομμύρια φράγκων. Ἀλλὰ
τὰ χρήματα ταῦτα ἀπερρόφησαν ἐντὸς οὐ πολλοῦ χρόνου αἱ καθ' ἡμέραν
πολλαπλασιαζόμεναι ἀνάγκαι τῆς ὑπηρεσίας (1), καὶ πρὸ πάντων ἡ τοῦ
Σουλτανικοῦ Σαραγίου πολυτέλεια καὶ αἱ ὑπέρογκοι μισθοδοσίαι τῶν ἀνω-
τέρων ὑπαλλήλων. Τὴν κατάστασιν ταύτην εἶχεν ἐννοήσῃ καλῶς, πρὶν
ἀκόμην αὐτοκρατορήσῃ, ὁ νῦν Σουλτάνος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ πρώτη αὐτοῦ
φροντίς, ἅμα ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἦτον ὁ περιορισμὸς τῶν ματαίων ἐξό-
δων, καὶ ἡ οἰκονομία· καὶ ἐπειδὴ τὸ κυριώτερον πρόσκομμα πρὸς ἀνάπτυ-
ξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν παντὸς Κράτους, εἶνε
ἀναντιρρήτως ἡ περὶ τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος ἀστασία, ἣτις εἶχε κα-
ταντήσῃ πρὸ διετίας ἵνα ταλαντεύῃ τὴν τύχην τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρα-
τορίας ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ τοῦ Χαδιαροχανίου, ἀπεφάσισε καὶ κατώρθω-
σεν εὐτυχῶς ἵνα καταστείλῃ τὸν κωμικοτραγικὸν ἐκείνον κυματισμὸν τῆς
τῶν νομισμάτων τιμῆς, καταντήσαντα τελευταῖον εἰς τὸ μὴ περαιτέρω
τῆς ἀτοπίας. Ἡ δὲ πρῶξις αὕτη, τὴν ὁποίαν δικαίως δύναται τις ἵνα ὀνο-
μάσῃ πραξικόπημα (coup d'état), συνέδεσεν ἐνδόξως τὸ ὄνομα τοῦ Φουὰδ-
πασσᾶ πρὸς πᾶν, ὅ,τι πρόκειται ἵνα ἐκτελεσθῇ λαοσωτήριον καὶ μέγα ὑπὸ
τὴν τοῦ νῦν Σουλτάνου ἰσχυρὰν θέλησιν.

Ἀλλὰ τὸ χρέος μένει πάντοτε χρέος, καὶ οἱ τόκοι ἀπορρόφοῦσι κατ' ἔ-
τος μέγα μέρος τῶν πόρων, ὅσοι πρόκειται ἵνα χρησιμεύωσι σκοπιμώτε-
ρον πρὸς ἐσωτερικὰς βελτιώσεις. Τὴν πληγὴν λοιπὸν ταύτην ὀφείλει κα-
σπεύδει ὁ νῦν Σουλτάνος ἵνα θεραπεύσῃ, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξε-
δόθη ἀρτίως διάταγμα, ἐπιτρέπον τὰς πρὸς σύστασιν ἐξοφλητικῆς Τραπέ-

(1) Πρὸ 15—20 ἔτων τὰ ἐξόδα τῆς Τουρκίας ἦσαν πενήκοντα χιλιάδες πονγγίων (25,000
000 γρόσια) κατὰ μῆνα· ἀλλὰ κατήντησαν ἐσχάτως ἵνα ἐξοδεύωνται ὑπὲρ τὰ διπλάσια.

ζης διαπραγματεύσεις. Τοιαύτη χρεωλυτική Τράπεζα εἶχε συστηθῇ καὶ τῷ 1860 ἐπὶ τῇ βάσει τῶν 8,000,000 λιρῶν τοῦ συμφωνηθέντος τῷ 1858 ἐν Λονδίνῳ νέου δανείου, ἣτις ἐξέδοτο χρεώγραφα ἔντοκα (έσ σ ά μ ι τ ζ ε δι δ έ), πρὸς τὴν βαθμυδὸν ἐξόφλησιν τοῦ ὅλου ἐθνικοῦ χρέους. Ὡς ἐμβάλωμεν τῆς ἐρεῦνης τὴν μῆλην εἰς τὸ βάθος τῆς πληγῆς ταύτης, τῆς ὁποίας ἡ συνούλῳσις θέλει ἐπιφέρει τὴν εὐτυχίαν μυριάδων λαῶν, ὧν τὰ δύο πέμπτα εἶνε ἀδελφοὶ ἡμᾶς.

Ἄλλ' ἐπεὶδὴ παρεκτὸς τοῦ γνωστοῦ καὶ παγίου Τουρκικοῦ χρέους, ὑπάρχει καὶ ἄλλο χρέος κυμαινόμενον καὶ ἄγνωστον, τὸ ὅλον Τουρκικὸν χρέος ὃ ἐν εἶνε δυνατὸν ἵνα λογισθῇ, εἰμὴ ὡς ἐγγιστα καὶ κατ' εἰκασίαν. Ἰδοὺ δὲ τοῦτο:

	Γαλλ. Φράγκα
Τὰ δύο δάνεια τοῦ 1854 καὶ 1855	200,000,000
Καὶμέδες ἔντοκοι, σχεδὸν	40,000,000
Σελχίμια παλαιά, ἄτοκα	16,000,000
Σελχίμια νέα ἔντοκα	20,000,000
Χρέη τοῦ ναυστάθμου, παλαιὰ καὶ νέα, σχεδὸν	4,000,000
Χρέη τοῦ Τὸπ-χανέ	3,500,000
Χρέη τοῦ Σερασκερείου	15,000,000
Χρέη τοῦ Σαραγίου σχεδὸν	80,000,000
Χρέη διάφορα, κανονισμένα καὶ ἀκανόνιστα σχεδὸν	100,000,000
Τούτοις προστιθεμένων	478,500,000
Μερικῶν χρεῶν ἐκάστου ὑπουργείου πρὸς τὴν Τράπεζαν καὶ διαφόρους τραπεζίτας	60,000,000
Πρὸς ἀπόσυρσιν τῶν νενοθευμένων νομισμάτων, συμποσούμενων εἰς 180,000,000	100,000,000
Πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ χρέους τῶν ὀκτῶ ἑκατομμυρίων λιρῶν, τοῦ γενομένου τὸν Αὐγούστου τοῦ 1858 ἐν Λονδίνῳ	201,500,000
	840,000,000

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ πρὸ ὀκτῶ ἐτῶν τῷ δὲ 1862, γενομένης νέας ἐκκαθαρίσεως, προέκυψαν οἱ ἐξῆς ἀριθμοί:

Χρέος ἐξωτερικόν, φράγκ. Γαλλικά	362,500,000
Χρέος ἐσωτερικόν, ...	225,000,000
Πρὸς ἐμπόρους	112,500,000
Πρὸς διαφόρους ἄλλους ἀπαιτητάς	212,500,000
μεταφέρονται	912,500,000

	Γαλλ. φράγκα
ἐκ μεταφ.	912,500,000
Τούτοις ἐὰν προστεθῶσι	
Διὰ τὸ μήπω ἐξαργυρωθέν χαρτονόμισμα . . .	125,000,000
Διὰ τοὺς τόκους καὶ τὰ χρεώλυτρα τοῦ 1862 . .	43,000,000
Τὸ ὅλον χρέος τῆς Τουρκίας ἦτον τῷ 1863 φρ.	1080,500,000 (1)

Ἀλλὰ τὸ κακὸν ὁδὸν ἐσταμάτησεν ἔκτοτε, καὶ τὰ συμβάντα τῆς Κρήτης ἰδίως ἐπεφόρτισαν τὸ Κράτος διὰ προσθέτου βάρους, ὥστε σήμερον τὸ ὅλον τῆς Τουρκίας χρέος συμποσοῦται κατ' εἰκασίαν (διότι ἐπίσημοι πληροφoρίαι δὲν ὑπάρχουσιν) εἰς 70,000,000 λίρας.

Μέγα, τίς τὸ ἀρνεῖται; Ἀλλ' εἵπομεν ἤδη, ὅτι, καλῆς θελήσεως ὑπαρχούσης (καὶ ὑπάρχει, τὸ βλέπομεν), τὰ μέσα τοῦ Κράτους εἰν' ἐπίσης μεγάλα καὶ πολλά. Ἐπειτα τὰ Οἰκονομικά του καθημέραν βελτιοῦνται, καὶ ὅπου τὰ εἰσοδήματα εἰσπράττονται εἰς λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως, ἔξισαν ταῦτα κατὰ τὸ ἐν τρίτον, καθὼς καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐπὶ τοῦ ἁλατος, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ χαρτοσήμου δασμῶν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ἡ διατήρησις ἐργοστασίων εἰς λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως ἀπεδείχθη, μετὰ πολλὰς δοκιμὰς, ἐπιζήμιος· ἀλλ' οὐχ ἦττον ἡ Κυβέρνησις ὁδὸν πρέπει, νομίζομεν, ν' ἀποδειλιάσῃ ἐνώπιον τῶν πρώτων ἀποτυχιῶν, καὶ νὰ τὰ ἐγκαταλίπη, γνωρίζουσα ὅτι καὶ τῆς Εὐρώπης ἀπανταχοῦ, ὅπου ταῦτα σήμερον ἀκμάζουσιν, αἱ πρῶται δοκιμαὶ ἦσαν ἐπιζήμιοι. Τὴν ζημίαν ὅμως ταύτην τὸ δημόσιον πρέπει νὰ ὑποφέρῃ ὡς παραγωγὸν πολυπλασίας ὠφελείας εἰς τὸ μέλλον. Τοιαῦτα δημόσια ἐργοστάσια (Φαβρίκας) εἶχον καὶ οἱ Βυζαντινοί, ἰδίως διὰ τὴν ὀπλοποιίαν. Ὑπῆρχε δὲ καὶ γραφεῖον τῶν τοιούτων καταστημάτων, καλούμενον Σκρινίον τῶν Φαβρίκων.

Τὸ ἀκμαιότερον τῶν ἐργοστασίων τούτων εἶνε ὁ ἐν τῷ Ἐϊοῦμπ Φεσχανές, κατάστημα λαμπρότατον, ὅπου κατασκευάζονται παρεκτὸς τῶν φρεσίων, καὶ ἐρέα, καὶ τάπητες, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Jacquard. Τὸ κατάστημα τοῦτο, ἀνῆκον ὡς ἰδιοκτησία εἰς τὸν Σουλτάνον, συνέστη τῷ 1832 καὶ εὐδοκίμει, διευθυνόμενον ὑπὸ Βέλγων, διότι ἐκεῖθεν μετεφέρθησαν τὰ

(1) Κατ' ἄλλας πληροφορίες, ἡ Τουρκία ὀφείλει τῷ 1861, 32,000,000 λίρ., ἐξ ὧν αἱ 14 εἰς ἐξωτερικοὺς, αἱ δὲ 18 εἰς ἐσωτερικοὺς. Τῷ 1862 συνωμολογήθη ἑτέρον δάνειον ἐξωτερικὸν ἐξ ὀκτῶ ἑκατομμυρίων, καὶ ἐσωτερικὸν ἐξ ἑξ ἑκατομμ. καὶ διακοσίων ἑξήντα δύο χιλιάδων, καὶ ἑξακοσίων εἰκοσιτρίων λίρ. Τὸν δὲ Ὀκτώβριον τοῦ 1863 τὸ ὅλον Τουρκικὸν χρέος συνεποσούτο 39,997,832 λίρ.

1844 αἱ κυριώτεραι μηχαναί. Ἀπασχολεῖ δὲ 200—250 ἐργάτας, καὶ παράγει 1300—1500 φέσια καθ' ἡμέραν, τῶν ὁποίων ὁμοῦς ὁ ἀριθμὸς ἡδύνατο, κατὰ τὴν γνώμην εἰδημόνων Εὐρωπαϊκῶν, ἵνα ἀναβῇ καὶ εἰς 2500.

Εἰς δὲ τὸ ἐν Νικομηδεῖα ἐρεουργεῖον, συστηθὲν τῷ 1849, καὶ ὠργανισμένον κατὰ τὸν Ἀγγλικὸν τρόπον, διευθυνόμενον δὲ ὑπὸ Ἀγγλῶν μηχανικῶν, ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργείου, κατασκευάζεται χονδρῇ ἐρέα διὰ τὸν στρατὸν, ἀρκετὰ καλῆς ποιότητος, ἕως ἑκατὸν χιλιάδες πήχεις κατ' ἔτος· ἀλλ' ἡ τιμὴ τῆς εἶνε μεγαλητέρα ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῆς ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰσαγομένης. Οἱ ἀξιωματικοὶ ὁμοῦς εἶν' ὑπόχρεοι ἵνα προμηθεύωνται ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς ταύτης φ α β ρ ί κ ας τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὴν στολὴν αὐτῶν ἐρέαν.

Ἀκριβώτερα ἐπίσης τῶν ἐξ Εὐρώπης κατὰ 50—56 τοῖς 100 καθίστανται καὶ τὰ ἐν τῷ ἐν Νικομηδεῖα ὑφαντηρίῳ τῶν μεταξωτῶν ὑφαινόμενα, κυρίως διὰ τὸ Σαράϊ, μεταξωτὰ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τεχνιτῶν Βιενναίων. Παρεκτὸς δὲ τοῦ ἐν τῷ Ἰντζίρ-κιοῦ ὑελουργείου, συστηθέντος ὑπὸ τοῦ Σουλτάν-Μετζήδ, καὶ τοῦ ἐν Τσιμπουκλῇ πλαστοουργείου Σιννικῶν σκευῶν, τὸ ὁποῖον διετῆρει μέχρι τινὸς, νομίζομεν, ὁ Μεχμέδ-Ἀαλή-πασσᾶς, ὑπάρχει ἐν Μπέι-κοζοῦ καὶ βυρσοδεφεῖον, ὅπου κατασκευάζονται ὅλα τὰ δέρματα καὶ κηρωτὰ ὑφάσματα, τὰ διὰ τὸν στρατὸν ἀναγκαῖα, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Σερασκερίου.

Ὑπὸ τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶνε κατάλληλον ἵνα συμπεριλάβωμεν καὶ τὴν περὶ τῶν νομισμάτων ἐν γένει, Βυζαντινῶν τε καὶ Ὀθωμανικῶν, θεωρίαν, καὶ ἵνα παρατηρήσωμεν αὐτὰ, οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ἀργυρογνωμονικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν καὶ ἱστορικὴν αὐτῶν ὄψιν. Πρὶν ὁμοῦς ἀνοίξωμεν τὸ νομισματολογικὸν ἡμῶν σκρινίον, ὀφείλομεν ἵνα παρακαλέσωμεν τοὺς βαρυνομένους τὰ τοιαῦτα, ἵνα παραδοθῶσι πρὸς ὥραν, κατὰ τὴν τυποδεμένην τῶν ποιητῶν ἡμᾶς φράσιν, εἰς τοῦ Μορφέως τὰς ἀγκάλας· διότι τὸ μέρος τοῦτο εἶνε, ὅθεν ἔδ' ἀρνούμεθα, δι' αὐτοὺς τὸ πληκτικώτερον.

Νομισματολογία.

Οἱ παλαιοὶ Βυζάντιοι, καθὼ Δωριέων ἄποικοι, μετεχειρίζοντο σιδηρὰ νομίσματα, ὅθεν ὁ ποιητὴς Πλάτων ἐν Πεισάνδρῳ, » Χαλεπῶς ἂν οἰκήσαιμεν (λέγει) ἐν Βυζαντίῳ, ὅπου σιδαρέοισι νομίσμασι χρῶνται. « Ὁ δὲ Κωμικὸς, παίζων (ἐν ταῖς Νεφέλαις) πρὸς τὰς λέξεις, ἐρωτᾷ, » Ποίους θεοὺς ὁμεῖ σύ; (καὶ ἀποκρίνεται):—Πρῶτον γὰρ θεοὶ » ἡμῖν νόμισμ' οὐκ ἔστι. = Τῷ γὰρ ὁμνυτ' ; ἢ σιδαρέοισιν, ὥσπερ ἐν Βυζαντίῳ; Καὶ φαί-

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ΄.)

νεται ὅτι οἱ φρόνιμοι συμπολιταί μου οὗτοι, ὅχι τόσον διὰ τὸ πρὸς τὸν νόμον τῆς μητροπόλεως αὐτῶν σέβας, ὅσον ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ νομίσματος, περιωρίσθησαν εἰς τὴν διὰ συναλλαγῆς ἐμπορίαν, ἀνταλλάσσοντες τὰ θυνναῖα αὐτῶν πρὸς σίτον, τοῦ ὁποίου εἶχον κυρίως ἀνάγκην. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι τοῦτο ἔδεν διήρχεσε πολὺ, ἐὰν ἐπὶ Σεβήρου καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου ἦσαν εἰς τόσῃ ἀκμῇ.

Εἴπομεν Κωνσταντῖνον, καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἐνθυμίζει φυσικῶς τὰ Κωνσταντινάτα, τὰ περιζήτητα ταῦτα παρὰ τοῖς κοινοῖς φλωρία, εἰς τὰ ὁποῖα, ὡς θαυματουργὰ, τοσαύτη ἀπεδόθη φήμη, πρὸς ἄκραν τῶν χρυσοχόων χαρὰν, οἱ ὁποῖοι κατασκευάζουσιν ἐξ αὐτῶν ὅσα πλειότερα δυνηθῶσι, καὶ ἅτα πωλοῦσιν εἰς τοὺς εὐκολοπίστους τριπλασίας τιμῆς. Περὶ αὐτῶν οὐδεὶς ἐνταῦθα ὁ λόγος, εἰμὴ καθ' ὅσον εἶνε ὅλα σχεδὸν πολὺ μεταγενέστερα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἅτα ἀποδίδει ἡ κοινὴ φήμη (1).

Τὴν ἀναχώνουσιν καὶ τὴν μετὰ τῶν ξένων νομισμάτων ἀνταλλαγὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ νομίσματος ἀπηγόρευεν ἐπὶ ποινῇ θανάτου καὶ ὁ Κωνσταντῖνος. » Τὸ νόμισμα ἔδεν πρέπει, λέγει, ἵνα ᾖ ἐμπόρευμα, ἀλλ' ἀντίτιμον τῶν ἐμπορευμάτων. Ἵνα ἐμποδίσῃ δὲ πᾶσαν ἐνδεχομένην ἀφορμὴν εἰς τὰς περὶ τοῦτο δολιότητας, προσδιώρισε τὴν ποσότητα, ὅσῃν ἕκαστος τῶν ἐμπόρων ὤφειλε ἵνα φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ, ὡς ἐφόδιον. Ἀπαν δὲ τὸ μετὰ τῶν ξένων ἐμπόριον ἔπρεπε ἵνα γίνηται δι' ἀνταλλαγῆς, ὥστε τὸ ἐντόπιον νόμισμα ἵνα μὴ ἐξέρχεται τοῦ Κράτους.

Κἀνὲν δὲ νόμισμα ξένον, μὴ φέρον τὴν εἰκόνα τοῦ Αὐτοκράτορος, ἔδεν ἦτον δεκτὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ἐντὸς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους. Καὶ ὅταν ὁ Ἰουστινιανὸς, θεραπεύων τὸν Ῥῆγα τῆς Γαλλίας Θεοδεβέρτον, διέταξε ἵνα χωρῇ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ τὸ νόμισμα τοῦ Ῥηγὸς τούτου, ἡ ἐξαίρεσις αὕτη ἐθεωρήθη ὡς τιμὴ ἀπαραδειγμάτιστος καὶ προνόμιον ἰδιαιτάτης εὐνοίας.

Παραεκτὸς δὲ τῆς ΚΠ, εἶχον καὶ τινες ἄλλαι πόλεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους τὸ προνόμιον τοῦ ἵνα ἔχωσιν ὡσαύτως νομισματοκοπεῖον, ἐπὶ δὲ τῶν ἐν αὐτοῖς τυπουμένων νομισμάτων ἵνα χαράσσῃται τὸ τῆς πόλεως ἐκείνης ὄνομα. Μία ἐξ αὐτῶν, ἡ Κύζικος, πρωτεύουσα τότε τοῦ Ἑλλησπόντου, ἦτον, ἀπὸ τῶν χρόνων ἀκόμῃ τοῦ Μιθριδάτου, διὰ τὴν ὀχυρότητά της, ὅχι μόνον νομισματοκοπεῖον, ἀλλὰ καὶ τὸ πλουσιώτερον στρατιωτικὸν θη-

(1) Ἴδε περὶ αὐτῶν καὶ μικρὸν προσωτέρω ἐν ὑποσημειώσει.

σαυροφυλάκιον. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς ἡσχολοῦντο, οἱ μὲν εἰς τὴν νομισματοκοπίαν, οἱ δὲ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν φορεμάτων τοῦ στρατοῦ. Τὰ ἐν Ἀντιοχείᾳ (Θεοῦ πόλει) τυπωμένα Βυζαντινὰ νομίσματα διακρίνονται ἐν γένει διὰ τὸ κακόζηλον τῆς γραφῆς. Μερικὰ δὲ τῶν ἐν Χερσῶν τῆς Κριμαίας (Ταυρικῇ Χερσονήσῳ) κομμένων νομισμάτων τῶν Αὐτοκρατόρων Μαυρικίου, Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, φέρουσιν ἐτέρωθεν τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Εὐγενίου, ἐπισκόπου Χερσῶνος, μαρτυρήσαντος καὶ ἐορταζομένου τῇ 3 Μαρτίου μετὰ τῶν Ἁγίων Καπίτωνος, Ἐλπιδίου, Ἀγαθοδώρου κλπ. Τῆς ἀξίας τῶν διαφόρων τούτων νομισματοκοπειῶν οἱ ἀριθμοὶ εἶνε πέντε: Α, Β, Γ, Δ, Ε.

Πέντε ὥσαύτως εἶνε καὶ οἱ βαθμοὶ τῆς ἀξίας τῶν Βυζαντινῶν νομισμάτων, σημειούμενοι ἐπ' αὐτῶν διὰ τῶν ἐξῆς ἀριθμῶν: V ἢ Ε, X ἢ Ι, XX ἢ Κ, XXX ἢ Λ, καὶ I ἢ Α. » Τὰ δὲ ἐν τοῖς Νικαρείοις (1) αὐτῶν ὑποκείμενα Ῥωμαϊκὰ γράμματα C. Q. N. V. O. δηλοῦσι ταῦτα: Civitates Omnes Nostrae Venerationi Obediunt, τουτέστιν· Αἱ πόλεις πᾶσαι τῇ ἡμετέρᾳ προσκυνήσει πειθαρχήτωσαν (2). Ὁ δὲ Mionnet λέγει ὅτι τὰ Λατινικὰ στοιχεῖα εἰσῆχθησαν κατὰ πρῶτον εἰς τὰ τῶν Γραικορωμαίων νομίσματα ἐπὶ Μαυρικίου. Καὶ περὶ τούτου μὲν ἐπέχω· ὅτι ὁμως ἡ χρῆσις τῆς Ἰνδικτιῶνος (IND) δὲν ἐκτείνεται περαιτέρω τῶν χρόνων τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου, φαίνεται βέβαιον. Τὸ δὲ ἔτος σημειοῦται ἐπ' αὐτῶν ἀπὸ τοῦ IB' μόνον ἔτους τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρις Ἰουστινιανοῦ ἢ Ἰουστίνου (3) τοῦ Β'. Τὸ δὲ per annos multos, ἐν χρήσει ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἐπὶ Λέοντος μάλιστα τοῦ Ἰσαύρου, ἔπαυσεν ἀμέσως μετὰ Λέοντα τὸν Χαζάρον.

Ἐπὶ Ἀναστασίου τὸ νομισματικὸν σύστημα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀνενεώθη ἐξ ὁλοκλήρου. Ὅθεν καὶ ὁ Sauley (3) ἀπ' αὐτοῦ ἀρχε-

(1) Victoriatis. (2) Κεδρην. (3) Πρῶτος ὁ ἀκάματος Δουκάγγιος ἔχρινεν ἄξιον ἑαυτοῦ ἂν ἀσχοληθῇ περὶ τὴν Βυζαντινὴν νομισματολογίαν, καὶ δεύτερος μετ' αὐτὸν ὁ Βανδούριος, ἐπαναλαβὼν καὶ ἐπανορθώσας τὸ ἔργον τοῦ Δουκαγγίου. Μετ' αὐτοὺς τρίτος ὁ Tanini ἐκαλαμῆσατο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λήϊου, ἐκδόν· πλουσίαν συλλογὴν Βυζαντινῶν νομισμάτων, ἀνεκδότων πρὸ αὐτοῦ. Δύο κατόπιν σύγγραφοι νομισματολόγοι, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα μόνον ἀρκεῖ πρὸς εὐφημίαν, ὁ Eckkel καὶ ὁ Sestini, ἔδωκαν νέαν λάμψιν εἰς τὴν περὶ Βυζαντινῶν νομισμάτων σπουδὴν· ἔκτοτε δὲ ἡγοῖσεν ἀναπτυσσομένη ἡ περὶ αὐτὰ μελέτη. Τὰ προγενέστερα ταῦτα ἔργα κατέταξεν εἰς σειρὰν ὁ Mionnet. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ πενήτην ἔτη, τρεῖς ἄνδρες, ὁ Consinery, ὁ Βαρὼν Marchand καὶ ὁ De Sauley διέχυσαν νέον φῶς ἐπὶ τῆς τῶν Βυζαντινῶν νομισματολογίας, κατατάξαντες ταῦτα κατ' ἐποχὰς, σαφηνίσαντες πολλὰ πρὸ αὐτῶν ἀνεξήγητα καὶ δείξαντες νέαν ὁδὸν περὶ τὴν σπουδὴν ταύτην. Οἱ δὲ τελευταῖοι δύο συνεκρότησαν ἐξ αὐτῶν καὶ πλουσιωτάτην συλλογὴν.

ται τῆς Βυζαντινῆς 'του Νομισματολογίας. Ἐξ αὐτῆς σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰ χαρακτηριστικώτερα· καὶ Α' ὅτι τῶν Βυζαντινῶν νομισμάτων πολλὰ εἶνε ἐπιτύπωτα ἢ δευτεροτύπωτα (*surfrappés*)· Β', ὅτι, ὅταν δύο εἰκόνες κρατῶσιν ἐν μέσῳ τὸ Λάβαρον, ἡ τοῦ ὑπερέχοντος ἔχει τὴν χεῖρα ὑπὲρ τὴν τοῦ κατωτέρου. Ὅπου δὲ φαίνονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ νομίσματος εἰκονισμένοι μετὰ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ αἱ Αὐτοκρατόρισαι, τὰ ὀνόματα τούτων ὁδὸν σημειοῦνται. Ἐξαιροῦνται Σοφία ἡ Ἰουστίνου τοῦ Β' καὶ αἱ μετὰ τὴν Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν· Γ', ὅτι ἐκ τῶν διαφορῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ νομισμάτων ἐξάγεται, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος πρῶτος διέταξε τῷ ἱε' ἔτει τῆς αὐτοκρατορίας 'του, ἅ, ὥστε τὰ νομίσματα 'να φέρωσι τὸ πρόσωπον τοῦ Αὐτοκράτορος εἰκονισμένον κατὰ μέτωπον, καὶ οὐχὶ ἐκ πλαγίου· καὶ θ', 'να προστιθῇται καὶ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας· Δ', ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ Χαζάρου, Θεοφίλου, Μιχαήλ καὶ ἄλλων Αὐτοκρατόρων εἰκονομάχων, εἶχεν εἰσαχθῆ ἡ συνήθεια 'να τυπώνηται ἐκατέρωθεν τοῦ νομίσματος ἡ αὐτὴ ἀπαράλλακτος εἰκὼν· παρητήθη δὲ ἡ συνήθεια αὕτη, ἅμα καταργηθείσης τῆς εἰκονομαχίας· Ε', ὅτι τὰ νομίσματα Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' ἢ Ῥινοτμήτου διακρίνονται ἀπὸ τε τῶν στολισμάτων τῆς κεφαλῆς, διαφορῶν ὅλως τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς διευθετήσεως τῆς κόμης, κρεμαμένης ἐκατέρωθεν τῶν κροτάφων εἰς μακροὺς κυματίζοντας κικίνους· φέρει δὲ καὶ ἐνδυμασίαν ὄχι στρατιωτικὴν, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ· ς', ὅτι ὁ τύπος τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἤρξατο εἰσάγεσθαι εἰς τὰ Βυζαντινὰ νομίσματα ἐπὶ τῶν Σταυροφόρων, τῶν ὁποίων αἱ ἱπποτικαὶ ἰδέαι ἔδωκαν φήμην εἰς τὸν ἱππηλάτην Ἀγίον Γεώργιον· Ζ', ὅτι τοῦ Κοπρωνύμου χαλκοῦν νόμισμα οὐδὲν γνωρίζει ὁ Sauley· Η', ὅτι τοῦ τυράννου Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ τὰ νομίσματα διακρίνονται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τοῦ διχαλωτοῦ γενείου 'του· διότι, κατὰ τὸν Χωνειάτην (1), ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος » καθειμένον εἶχε τὸ » γένειον, διχῇ διηρημένον, καὶ μουρίζον περὶ τὰ τοῦ πώγωνος «.

Ὡς πρὸς τοὺς τύπους δὲ, οὓς ἔφερον ἐπ' αὐτῶν ἐγκεχαραγμένους τὰ Γραικορωμαϊκὰ νομίσματα, οὗτοι, ἐξήρτηντο ἐκ τῆς θελήσεως τῶν ἐκαστοτε Αὐτοκρατόρων· παραδ. χάριν, ὁ μὲν Ἰουλιανός, » ὦν πολὺ δεισιδαίμων, ταύρους τε συνεχῶς θύων πρὸς τοῖς βωμοῖς τῶν εἰδώλων, βωμὸν » καὶ ταῦρον ἐντυπωθῆναι κεκελεύκει τῷ ἑαυτοῦ νομίσματι, » καθὼς λέγει ὁ Σωκράτης· ὁ δὲ Τζιμισκῆς » προσέταξε καὶ ἐν τῷ νομίσματι καὶ ἐν τῷ » ὀβολῷ εἰκόνα ἐγγράφεισθαι τοῦ Σωτῆρος, μὴ πρότερον τούτου γινομέ-

(1) Ἐν Ἀνδρον. τῷ Κομν. Β', 2.

» νου (1). Ἐγράφοντο δὲ καὶ γράμματα Ῥωμαῖσι ἐν θατέρῳ μέρει, ὧδε
 » πη διεξιόντα: » Ἰησοῦς Χριστὸς βασιλεὺς βασιλέων«. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ
 » καθεξῆς ἐτήρησαν βασιλεῖς », κατὰ τὸν Γλυκᾶν. Ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἰσαά-
 κιος » τούτῳ τῷ τρόπῳ τὴν βασιλείαν ἀναζωσάμενος, αὐτίκα τῷ βασιλικῷ
 » νομίσματι ξιφηφόρος διαχαράττεται (» Τῷ στατῆρι ἑαυτὸν ἀνεστήλω-
 » σεν, ἀνατεταμένον τὴν χεῖρα, φέρουσιν τὸ ξίφος γυμνόν [2]), οἷα μὴ τῷ
 » θεῷ τὸ πᾶν ἐπιγράφων, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ, καὶ τῇ περὶ πολέμους ἐμπει-
 » ρίᾳ», κατὰ τὸν Ἰωήλον ἐν τῷ Χρονικῷ. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς, πρὸς τιμὴν
 τοῦ Βελισαρίου, ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει τοῦ νομίσματος ἑαυτὸν ἐνεχάραξεν,
 ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ Βελισάριον ἑνοπλον, ἐπιγράψας Belisarius Romanorum
 Decus (Βελισάριος τὸ τῶν Ῥωμαίων κλέος). Τὰ τοιαῦτα ὅμως ἦσαν, φαίνε-
 ται, μᾶλλον νομισματοσῆμα (ἀριστεῖα, médailles) παρὰ νομίσματα.

Ἄλλ' ὅσον περὶ νομισματικῶν τύπων, παραδοξότεροι τῶν ἐπὶ τῶν νομι-
 σμάτων τῶν παλαιῶν Κχαλίφων καὶ Σουλτάνων, οὐ μόνον τῶν Σελτζου-
 κιδῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Ὀσμανιδῶν, ὁδὸν δίδονται, καὶ διὰ τοῦτο μετα-
 βαίνομεν ἤδη εἰς τὴν τῶν Μωαμεθανῶν νομισματολογίαν, οἱ ὁποῖοι, ἀπο-
 τροπιαζόμενοι, καθὼς εἶνε γνωστὸν, πάντα τύπον ἐμψύχου ὄντος καὶ πᾶν
 ὁμοίωμα, εὐρέθησαν βιασμένοι, ἅμα συνεστήθησαν εἰς Κράτος μέγα καὶ
 ἐγειτόνευσαν μετὰ τῶν Περσῶν καὶ Γραικορωμαίων, ἥ ἢ παραδεχθῶσι τὰ
 Ῥωμαϊκὰ καὶ Περσικὰ νομίσματα, ἥ ἢ ἀναχάξωσιν ἰδια· ἀλλ' εἰς μὲν τὸ
 πρῶτον, ἀντέβαινε τὸ θρήσκευμά τ'ων, εἰς δὲ τὸ δεύτερον, τὰ πράγματα·
 διότι παρεκτὸς τοῦ ὅτι τὸ νόμισμά τ'ων ὁδὸν ἤθελεν ἔχει πέρασιν ἐντὸς
 τοῦ Γραικορωμαϊκοῦ Κράτους, ἦτον καὶ ἡ δυσκολία τῆς τυπώσεως, διὰ
 τὴν σπάνιν τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν μηχανῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους.
 Πραετίμησαν λοιπὸν τὴν παραδοχὴν οὐ μόνον τῶν ἐν χρήσει Ῥωμαϊκῶν
 νομισμάτων, διαφθείραντες, ὅσον ἐνεδέχετο, δι' ἐκκολάψεως ἢ ἐπιτυπώσεως
 τοὺς ἀρχικοὺς αὐτῶν τύπους, καὶ ἰδίως τοὺς ἐπὶ τῶν σφαιρῶν καὶ στεμ-

(1) Ἄλλὰ τοῦτο ἀντιβαίνει πρὸς τὰ τοῦ Δαμασκηνοῦ, λέγοντος (ἐν τῇ πρὸς Θεόφιλον Συνοδικῇ) ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔκοψε νομίσματα, τὰ καλούμενα Σ ω ι τ η ρ ι κ ι α, » φέροντα χρῆμα
 » μα τὸν Σταυρὸν καὶ τὸν Θεανδρικὸν τοῦ Χριστοῦ χαρακτῆρα μετὰ τοῦ ἰδίου ». Φαίνεται ὅμως
 ὅτι ὁ θεὸς πατὴρ ἠκολούθησε τὴν ἑκτοτε κοινὴν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἰδέαν περὶ τῶν λεγομένων Κων-
 σταντινιάτων· διότι ὁ Εὐσέβιος, σύγχρονος καὶ συνόμιλος τοῦ Κωνσταντίνου, λέγει ὅτι » ἐν ταῖς
 » χρυσοῖς νομίσμασι τὴν αὐτοῦ αὐτὸς εἰκόνα ὧδε γράφεσθαι διετύπου, ὡς ἂν βλέπειν δοκεῖν ἀνα-
 » τεταμένους πρὸς θεὸν τῶν τρόπων εὐχομένων ». Καθὼς καὶ τῷ ὄντι τὰ πλεῖστα τῶν νομισμάτων,
 » ὅσα εἶδον, τούτου τοῦ Αὐτοκράτορος ἐν τῷ ἐν Παρίσις Μουσείῳ, ἐν τοιούτῳ σχήματι ἔχουσιν αὐ-
 » τὸν ἐπ' αὐτῶν ἐντυπωμένον, καὶ ἂν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ἀπετυπωσάμην καὶ αὐτὸς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ
 ἐν τῷ Α' Μέρει, σελ. 409, εἶπου ἴδε. (2) Ζωναρ.

μάτων σταυρούς· διότι φρονοῦσιν ὅτι ὁ Χριστὸς ἔδεν ἐσταυρώθη· ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Συρίας βασιλέων, Σελεύκου, Ἀντιόχου καὶ λοιπῶν, καὶ ἐκ τούτου προέκυψαν τὰ τραγελαφικὰ ἐκεῖνα νομίσματα, τῶν ὁποίων τινὰ θέλομεν περιγράψῃ εὐθὺς ἤδη.

Τὰ περιεργότερα τούτων εἶνε τὰ φέροντα ἐντετυπωμένας τὰς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, καὶ ὀλοτρόγυρα τὴν ὁμολογίαν τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας· μεταλλίων δέ τις φέρει ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους διὰ Τουρκικῶν χαρακτήρων τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: »Ο Βασιλεὺς τοῦ Κόσμου » (ἡ) » Ο σοφὸς καὶ δίκαιος βασιλεὺς Φάχρ-ἐδ-δίν-Καρὰ-Ἀρσλάν, υἱὸς » τοῦ Ὀρτὸκ (1)«, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου Νίκην, κρατοῦσαν τετράγωνόν τι ἀββάκιον (ἡ σημαίαν;), ἐντὸς τοῦ οὐνοῦ εἶνε γραμμένα VOTA XXX (2), πέριξ δὲ, Λατινιστὶ ἐπίσης, VICTORIA CONSTANTINI AUG, καὶ ἐν τῷ ἐξέργῳ SIS, τὸ ὄνομα τῆς ἐν Πανονίᾳ πόλεως Siscia, τύπον τῶν νομισμάτων Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου· διότι εἰς οὐδενὸς ἄλλου Κωνσταντίνου ὑπάρχει τὸ Tricennalia. Ἐτέρα δέ τις μεταλλίων τοῦ αὐτοῦ Καρὰ-Ἀρσλάν, φέρει ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους: » Ἡ δραχμὴ αὕτη ἐτυπώθη ἐπὶ τῆς » βασιλείας τοῦ Φάχρ-ἐδ-δίν Καρὰ-Ἀρσλάν, υἱοῦ τοῦ Δαβίδ, υἱοῦ τοῦ » Σοχμαν . . . .«, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου τὸν Ἰησοῦν, ἀπαράλλακτον καθὼς εἰς πολλὰ Βυζαντινὰ νομίσματα, μετὰ τῶν στοιχείων IC. XC. Περιεργότερα ἔτι τούτων εἶνε τὰ νομίσματα τὰ φέροντα, ἐξ ἐνὸς μὲν, τὴν προτομὴν τῶν Κυριαρχῶν—Ἐπισκόπων τῆς Μαγελλόνης, ἐπισκοπικῆς πόλεως καὶ λιμένος ἄλλοτε τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Languedoc, μικρὸν ἀπεχούσης τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥοδανοῦ, καὶ ὀλόγυρα αὐτῆς ἐπιγεγραμμένον D. G. EPISCOP. MAGUEL., ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου, διὰ χαρακτήρων Κουφικῶν, τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῶν Μωαμεθανῶν. »Λά ἰλ-λαχχὺ ἰλ-ἀλλάχ, βέ Μουχαμμεδ ῥεσουλ οὐλ-λάχ«. Ἐπὶ τινος δὲ ἀργυροῦ νομίσματος, σωζομένου ἐν τῷ μουσεῖῳ Borgia καὶ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου, ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους εἶν' ἐγκεχαραγμένος ἱππότης μετὰ μικροῦ σταυροῦ, καὶ ἐπάνωθεν δὲ Ἀρμενικῶν χαρακτήρων ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ: » X χ ε τ ὁ μ τ α κ » χ α β ὠ ρ X α ἰ ὁ ς (Ἄτων βασιλεὺς Ἀρμενίας), ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου, διὰ παλαιῶν Τουρκικῶν χαρακτήρων, τὰ ἐξῆς: » Ἐς Σουλτάν οὐλ-ἀζιμ τζιυᾶζ » οὐδ-δουνιὰ βέ διν Χαῖ Κχοσρέβ ὕ ἔμπνι Χαῖ Κουμπάδ (» Ὁ μέγας Σουλτάνος, ἡ λάμψις τοῦ κόσμου καὶ τῆς πίστεως, Χαῖ Χοσρόης, υἱὸς τοῦ Χαῖ-Κουμπάδ)«, ἐνὸς τῶν Σελτζουκιδῶν· καὶ ἐν τῷ ἐξέργῳ τὸ ὄνομα τῆς

(1) Ἐνὸς τῶν Ὀρτοκιδῶν Σουλτάνων, βασιλεύοντος ἤδη τῆς Κίπρᾳ καὶ τῆς Ἀμίδης καὶ ἀποθανόντος τῷ 1166—1167. (2) Vota Tricennalia.

πόλεως Σίς, καθέδρας τῶν βασιλέων τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, ὅπου ἐχαράχθη τὸ νόμισμα, καὶ τὸ 637 ἔτος τοῦ Χιτζρέ. Ἐν δὲ τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων σώζεται σπάνιον τι νόμισμα Σουλτάν-Μεχμέδ τοῦ Β', φέρον, ἔνθεν μὲν, OMME|ΛΗΚΙΣ Π|ΑΣΗΣ ΡΟ|ΜΑ|, ἐτέρωθεν δέ: ΚΑΙ ΑΝ|ΑΤΟ-ΛΗΣ| MAXAM|ΑΤΗΣ, τοῦ ὁποῦ ἄλλο ὅμοιον, πλὴν ὀλίγον μικρότερον, σωζόμενον ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Κ. Thompson ἐκ Κοπενάγης, φέρει τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν, ὀλίγον τετροποποιημένην: OMMEΛΕΚΙΣ Π-ΑΣΗΣ ΡΩ-MANIA . . . . -ΑΤΟΛΗΣ-MAXAM-AT+C.

Αἰτίαν τούτων ὧν ὁ μὲν Ἀββᾶς Barthelemy νομίζει τὴν περὶ τὰς τέχνας, καὶ ἰδίως τὴν γλυπτικὴν, ἄγνοιαν τῶν πρώτων τούτων, βαρβάρων τότε ἀκόμῃ, κατακτητῶν, παραδεχομένων διὰ τοῦτο ἐξ ἐτοίμου τὰς προ-υπαρχούσας εἰκόνας τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, τῶν ὁποίων ἐφιλοτιμήθησαν ἵνα μιμηθῶσι καὶ κατὰ τοῦτο τὴν ὑπεροχὴν. Ἄλλ' ὁ Ἀββᾶς Τοδερίνης, ἐν τινι κριτικῇ διατριβῇ, ἣν ἀπηύθυνεν ἐν εἵδει ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Κόμητα Potocki, ἀπέδειξε τὸ ἀπίθανον τῆς τοιαύτης αἰτιολογίας, καὶ, ἀναφέρων πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ χρυσοῦν νόμισμα, τὸ χαράχθεν ὑπὸ τοῦ πρώτου τῶν Ὁμιαδῶν Κχαλίφων, Μουαββιέ - ἔμπ - οὔ - Ἰσσαφιάν, φέρον τὸν τύπον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου μετὰ τῆς σπάθης εἰς τὸ πλευρὸν, περὶ οὗ μετ' ὀλίγον, λέγει ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν νομισμάτων τούτων ἐτυπώθησαν ἵνα χωρῶσιν εὐκολώτερον παρὰ τοῖς γείτοσιν αὐτῶν χριστιανοῖς. Καθὼς διὰ παρόμοιον πολιτικὸν σκοπὸν, τὴν εὐκολίαν δηλαδὴ τῆς παρὰ τοῖς Τούρκοις κυκλοφορίας, ἐτύπωσε καὶ ὁ Ῥογῆρος ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ νομισμάτων τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῶν Μωαμεθανῶν, ὅπερ φαίνεται πολὺ παραδοξότερον· διότι οἱ Τούρκοι, τοῦλάχιστον, καὶ τὸν Ἰησοῦν τιμῶσιν, ὡς μέγαν Προφήτην, καὶ τὴν Θεοτόκον φρονοῦσιν ὑπερέχουσαν τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν ἀξίαν κτλ. Πιθανώτερον δύναται ἵνα αἰτιολογήσῃ τὸ πρᾶγμα καὶ ἡ μεταξὺ τῶν Σουλτάνων τούτων καὶ τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς ΚΠ συγγένεια. Ἴσως μάλιστα εἰς μερικὰ ἐξ αὐτῶν ἦτον καὶ κατ' ἄδειαν τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ πιθανῶς καὶ καθ' ὑποχρέωσιν, ὡς λαμβανόντων καὶ φόρον παρὰ τινων τῶν πρώτων Σουλτάνων, καθὼς, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, καὶ εἰς τὸ προμνημονευθὲν νόμισμα τοῦ Ἀτωνος βασιλέως τῆς Ἀρμενίας ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Χοσρόου, εἰς τὸν ὁποῖον οὗτος ἦτον ὑποτελής. Ἡ αἰτία τῆς πρὸς τὰ ἀπεικονίσματα τῶν ἐμψύχων ὄντων ἀποστροφῆς τῶν Μουσουλμάνων ἡδύνατο ἴσως ἵνα προσαιτιολογήσῃ τὴν ἐξ ἐτοίμου παραδοχὴν τῶν ἐκτετυπωμένων ἤδη τοιούτων παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν, ἐάν, παρεκτὸς τοῦ προειρημένου νομίσματος τοῦ Μουαββιέ, ὅπου εἰκόνισται αὐτὸς οὗτος σπαθηφόρος, πολλὰ νομίσματα καὶ αὐτῶν τῶν Ὀσμανιδῶν Σουλτάνων ὁδὸν

ἔφερον ἐγκεχαραγμένα, ἀπ' ἐναντίας τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ Κούρ-ἄν, διάφορα ἔμφυχα ὄντα, καθὼς λέοντας, ὄφεις κτλ. Καθότι, ὅσον διὰ τὰ ἐντετυπωμένα ἐπὶ τινων Τουρκικῶν νομισμάτων σταυροειδῆ σχήματα, ὁ Ἀββᾶς οὗτος ἔδεν τὰ φρονεῖ σταυροὺς, ἀλλὰ κοσμήματα ἀραβουργῆ, ἀστέρας, π. χ., ἡ κρίνα, ἡ ἀμφιτελέκεις (κιουλούνγκ) εἰς σχῆμα σταυρῶν, ὅποια παρατήρησε καὶ ὁ Νιεμπούχρ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν δύο μιναρῶν τῆς Μέκκας, καὶ ἐπὶ τινων ὑπευχίων (σετσζαδέ). Καθὼς βλέπομεν καὶ ἐπὶ τινων ἀρχαίων Αἰγυπτιακῶν νομισμάτων εἰκονισμένον ἐν σχήματι σταυροῦ, πολὺ ὁμοιοτέρου τοῦ ἐπὶ τῶν εἰρημένων Τουρκικῶν νομισμάτων, τὸ Νειλομέτριον, διακρινόμενον ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν πυραμίδων (1).

Πρῶτος δὲ ἐκ τῶν Κχαλιφῶν, ὅστις ἔκοψε νόμισμα ἴδιον τῷ 694, ὑπῆρξεν ὁ Κχαλίφης Ἀμπδ-ούλ-Μελέκ-μπέν-Μερβάν. Τὴν δὲ αἰτίαν οὕτω πως διηγοῦνται οἱ σύγχρονοι Ἱστορικοί. Συνειθιζόντων τῶν Κχαλιφῶν ν' ἀρχίζωσι τὰς ἐπιστολάς αὐτῶν διὰ τοῦ ἐξῆς τύπου: » Εἰπέ (Ὁμολόγησον) ὅτι ἐστὶν (οὐκ ἐστὶν εἰμῇ) εἷς μόνος Θεός, καὶ ὁ Μωάμεθ προφήτης αὐτοῦ, Ἰουστινιανὸς ὁ Ῥινότμητος, ὅς τις ἐβασίλευε τότε ἐν ΚΗ, ἐρεθισθεὶς ἐκ μιᾶς τοιαύτης ἐπιστολῆς, ἐμήνυσε τῷ Κχαλίφῃ νὰ καταργήσῃ τὸν τύπον τοῦτον· εἰ δὲ μὴ, ὅτι ἤθελε τῷ στείλῃ νόμισμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Προφήτης τῶν Μουσουλμάνων ἤθελε χαρακτηρισθῇ διὰ τοῦ ἀρμόζοντος αὐτῷ ἐπιθέτου. Ὁ Ἀμπδ-ούλ-Μελέκ, ὀργισθεὶς, συνήγαγε τὸν λαὸν εἰς τὸ ἐν Δαμασκῷ τζαμίον, καὶ γνωστοποιήσας τὴν αὐθάδειαν τοῦ Ῥωμαίου μονάρχου, κατηράσθη τὸ Ῥωμαϊκὸν νόμισμα, καὶ ἐπεφόρτισεν Ἑβραῖόν τινα, ὀνόματι Σομαῖρ-Ταϊμά, νὰ φροντίσῃ νὰ ἐκτυπωθῇ ἄλλο, καθαρῶς μουσουλμανικόν. Ἐτυπώθησαν λοιπὸν, τῷ 76 ἔτει τοῦ Χχιτζρέ, χρυσοὶ στατῆρες (δηνάρια καὶ δραχμαὶ), ἀπὸ μιᾶς δραχμῆς βάρους καὶ κατωτέρω, κατ' ἀρχὰς μὲν χονδροκομμένοι καὶ φέροντες ἔτι ἐπ' αὐτῶν τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ἀμπδ-ούλ-Μελέκ, τοὺς ὁποίους ὁμως, ὅτε ἔφθασαν εἰς Μεδίνην, καὶ αὐτοὶ οἱ συνόμιλοι τοῦ Προφήτου, ὅσοι ἔζων εἰσέτι, ἔστερξαν νὰ μεταχεισθῶσι, καὶ τοὶ σκανδαλιζόμενοι διὰ τὸ ὁμοίωμα τοῦτο, βαθμηδὸν δὲ τελειοποιηθέντες καὶ ἐκτυπούμενοι (ἀπὸ τοῦ 78 ἔτους καὶ ἐντεῦθεν) χωρὶς ὁμοιώματος, φέροντες δὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: » Ὁ Θεός ἐστὶν ὁ Κύριος»,

(1) Ἴδε Dissertation sur les medailles Arabes par l' Abbé Barthélemy, Tom. 26 des Memoires de l' Academie des inscriptions, p. 559. Toderini περὶ τῆς Τουρκικῆς Φιλολογίας Τόμ. 3, σελ. 47, κ. ε. Niebuhr description de l' Arabie, planche 10, 4, καὶ planche 22, p. 322, καὶ Musée Borgias, Nummi Cuf. 46 et suiv. p. 71.

καὶ ἄλλας τοιαύτας. Ὀνομάσθησαν δὲ Σομαϊριέ, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰουδαίου ἀρχινομισματοποιοῦ (1).

Κατὰ τινὰ ὁμῶς περιεργοτάτην πραγματείαν τοῦ Σουμπχῆ-μπεη, υἱοῦ τοῦ ἄλλοτε ἐπὶ τῆς παιδείας Ὑπουργοῦ Σαμῆ-πασσᾶ, περὶ τῶν πρώτων Ἰσλαμικῶν νομισμάτων, τῆς ὁποίας ἀποσπάσματα μετεφράσθησαν κατὰ καιροῦς ἐν ταῖς ἐφημερίσι, τὸ 76 ἔτος τοῦ Χχιτζρέ ἔδεν εἶνε, καθὼς τέως ἐνομίζετο, τὸ πρῶτον, καὶ ὃ ἐξεδόθησαν νομίσματα ἀκραιφνῶς Μουσουλμανικά, ἀλλ' ὅτι ἡ ἐκτύπωσις αὐτῶν, διακοπεῖσα πρὸς καιρὸν διὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἐπανελήφθη ἐπὶ τοῦ Ἀμπδ-οὐλ-Μελὲκ, μοναρχήσαντος ἀδιαφιλονεικῆτως· διότι ἐσχάτως ἀνευρέθη ἐν Ἀραβίᾳ νόμισμα, ἐκτυπωθὲν ἐν Βασσόρα τῷ 40 ἔτει τοῦ Χχιτζρέ, ἄνευ ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος καὶ μετ' ἐπιγραφῶν καθαρῶς Ἀραβικῶν (2). Διότι οἱ Ἀραβες, καὶ πρὸ τοῦ Ἰσλαμισμού, μετεχειρίζοντο πρὸς τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν συναλλαγὰς νομίσματα Περσικὰ καὶ Βυζαντινὰ, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον δραχμάς (δ ρ χ ε μ) καὶ δηνάρια (δ η ν ἄ ρ), εἴτε χρυσᾶ ἦσαν, εἴτε ἀργυρᾶ· ἐξύγιζον δὲ διπλάσια τῶν μετὰ ταῦτα τυπωθέντων Ἰσλαμικῶν. Ὁ Μωάμεθ ἀφῆκε τὴν κατάστασιν τῶν νομισμάτων, οἷα ὑπῆρχε πρὸ αὐτοῦ, περιορισθεὶς εἰς τὸ ἵνα προσδιορίσῃ ἐν εἰς τὰ τεσσαράκοντα, ὡς φόρον εὐγνωμοσύνης εὐάρεστον τῷ Θεῷ· ὁμοίως καὶ ὁ Ἀμπ-οὐ-μπέκρ οὐδεμίαν εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπέφερε μεταβολήν. Πρῶτος δὲ ὁ Ὁμάρ, τῷ 18 ἔτει τοῦ Χχιτζρέ, ἐχάραξε νόμισμα κατὰ τὸν Χοσροϊκὸν τύπον καὶ κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ προσδιορισθέντα ὄγκον τοῦ προειρημένου φόρου τῆς ἐλεημοσύνης, ἐπιγράφας Κουφικοῖς γράμμασιν ὁλόγυρα τὰ ρητά: »Μέγιστος ὁ Θεός. »Αἴ-» νος τῷ Θεῷ. »Οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεός πλην τοῦ μόνου Θεοῦ. »Μωάμεθ ἔστιν ὁ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ«, ἡ καὶ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα: »Ὁμάρ«. Ἀλλὰ συγχρόνως, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ Κχαλίφου τούτου ὁ Ἰσλαμισμὸς εἶχεν ἐκταθῇ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ἄχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ὠξοῦ μέχρι τῶν Κασπίων πυλῶν, ἐσυγχωρήθη καὶ ἡ κυκλοφορία τῶν ἀρχαίων νομισμάτων, ὅπως καὶ πρότερον, τὰ δὲ ἀρχαῖα νομισματοκοπεῖα, ἐν οἷς καὶ τὰ τῆς Συρίας, ἐξηκολούθουν ἄχρι τοῦ 78 ἔτους τοῦ Χχιτζρέ ἵνα ἐκδίδωσι τοιαῦτα, κατὰ τὸν Χοσροϊκὸν ἢ Βυζαντινὸν τύπον, προστιθεμένων

(1) Ἰδε Θεοφάν. Χρονολογ. Ἔτ. 684. (2) Ὁ συντάκτης τῆς περὶ τῆς ὁλόγως πραγματείας, διακρινόμενος διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ζήλόν του, εἶνε εἰδήμων, παρεκτός τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὡς ἔλκων καὶ τὸ γένος ἐκ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Τριπόλεως. Διατηρεῖ δὲ καὶ πλουσιωτάτην νομισματικὴν συλλογὴν τῶν πρώτων Ἰσλαμικῶν νομισμάτων.

Ἀραβιστί ἢ Πεχλεβιστί φράσεων τινῶν, ἡ περὶ ἐνότητος τοῦ Θεοῦ (Τ ο χ λ ι δ), ἡ περὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ (Τ α χ λ ι λ), ἡ περὶ τῆς ἐπικλήσεως αὐτοῦ (Μ π ι σ μ - ι λ - λ α χ) κτλ., πρὸς δὴλωσιν τοῦ ὅτι ἐξεδόθησαν ἐν ἐποχῇ Ἰσλαμικῇ· ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας, ἡ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμονεύοντος Κχαλίφου. Ὅθεν καὶ πάντα τὰ ὑπὸ Χοσροϊκὸν ἢ Βυζαντινὸν τύπον μουσουλμανικὰ νομίσματα ἀνεξαίρετως φέρουσιν, ἐκεῖνα μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Χοσρόου Περβίς, ταῦτα δὲ τὸ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῶν διαδόχων ἑαυτοῦ. Ὁ Μοαβιέ, ἐξεικονίσας, ὡς προείπομεν, ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἑαυτὸν περιεζωσμένον ξίφος, πρᾶγμα, ὅπερ διήγειρε μομφήν, ἡλάττωσε συγχρόνως καὶ καθ' ἓνα ἢ δύο κόκκους τὸ βάρος τῶν νομισμάτων. Ὁ δὲ Ἀμπδ-οὐλ-λάχ, υἱὸς τοῦ Ζοβεῖρ, μετεποίησεν ἐπὶ τὸ κομψότερον τὸν τύπον αὐτῶν, ἐπιγράψας, ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους: » Ὁ Μωάμεθ ἐστὶν ὁ ἀπόστο- » λος τοῦ Θεοῦ«, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου: » Ὁ Θεὸς ἐπιτάσσει τὴν εὐθύτητα » καὶ δικαιοσύνην«. Ἐν γένει δὲ φαίνεται ὅτι, κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ Ἰσλαμισμού ἔτη, ἡ ἐκτύπωσις νομισμάτων τοιούτων, καὶ τοὶ ἐναντία τῶν διατάξεων τοῦ ἱεροῦ Νόμου, ἐσυγχωρεῖτο. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Σουμπχῆ-μπης.

Ἐκ δὲ τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων πρῶτος ἔκοψε νόμισμα ὁ Ὀρχάν τῷ 1328 (τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας ἑαυτοῦ), φέρον ἀφ' ἐνὸς τὸν Τούγγραν, καὶ ἀφ' ἐτέρου ἓνα στίχον τοῦ Κορανίου. Μετὰ δὲ τὴν τῆς ΚΠ ἄλωσιν, Σουλτάν-Μεχμέδ ὁ Φατίχ προσέθηκε τοὺς ἐμφαντικοὺς τίτλους: » Σουλτάν οὐλ » μπερρέν, ἢ χακκὰν οὐλ μπαχρέν, Σουλτάν ἱμπνι Σουλτάν ». Ὁ δὲ τόπος τῆς ἐκτυπώσεως προσσημειοῦται διὰ τῆς προθέσεως Φ ι, τέσσαρες δὲ πόλεις μόναι ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦτο: ἡ ΚΠ, ἡ Ἀδριανοῦ, τὸ Κάϊρον καὶ ἡ Σμύρνη· ἐκτυποῦνται δὲ καὶ ἐπὶ στρατοπέδου νομίσματα, ὅταν ᾖ ἐξεστρατευμένος ὁ Σουλτάνος· ὅθεν σώζονται ταιαῦτα, φέροντα ἀντὶ τόπου τὸ » Φ ι ὁ ρ ὁ ο ὕ ι χ ο υ μ α ῖ ο ὕ ν ». Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ τὰ Τουρκικὰ νομίσματα τὴν αὐτὴν, ὡς ἔγγιστα, εἶχον καὶ ὀλκὴν καὶ ἀξίαν τῶν Γραικορωμαϊκῶν, καὶ διὰ τοῦτο πρὶν θεωρήσωμεν αὐτὰ, ἀνάγκη ἵνα προτάξωμεν, δοκιμάζοντες καὶ ζυγίζοντες, ἐκεῖνα, καθὸ προγενέστερα.

Τὸ μεγαλῆτερον καὶ βαρυτιμότερον τῶν Ῥωμαϊκῶν νομισμάτων ἦτον ὁ Χ ρ υ σ ο ὕ ς (στατήρ ἢ νοῦμμος), τὸ δὲ λεπτότερον ὁ χαλκοὺς (νοῦμμος ἢ ὀβολός), ὁ ἄλλως λεγόμενος Φ ὁ λ ι ς, τοῦ ὁποίου διετήρησεν ἡ κοινὴ διάλεκτος τὸ ὄνομα (συγγενὲς ἴσως τοῦ Φολίς ἢ καὶ τοῦ Ὀβολός) Φόλα. Πρὸς ταῦτα δὲ ἀντιπαραβάλλονται καὶ τιμῶνται τὰ διάφορα ἄλλα τούτων εἶδη. Καὶ ὁ μὲν Χρυσοὺς (aureus) τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων ἔδεν ἐζύγιζε κατ' ἀρχάς, εἰμὴ ἐν γραμμάριον, ἢ τὸ χθ' τῆς οὐγκίας, καὶ ἤξιζεν εἴκοσι στατήρας ἀργυροῦς ἢ πέντε δηνάρια ($4 \frac{1}{10}$ Γαλλ. φράγκα)· μετὰ

καιρὸν δὲ κῦξήθη εἰς δύο καὶ τρία γραμμάρια ($8 \frac{1}{100}$ καὶ $12 \frac{2}{100}$ Γαλλ. φρ.)· ἐπὶ δὲ τῶν Αὐτοκρατόρων, πληθυνθέντος τοῦ χρυσοῦ, κῦξῃσε καὶ τὸ βάρος τοῦ χρυσοῦ νομίσματος, ἄχρι τοῦ Κωνσταντίου, ὃς τις προσδιώρισε τὸ βάρος αὐτοῦ εἰς τέσσαρα γραμμάρια· ἀλλ' ἡ τιμὴ 'του ἦτον πάντοτε οὐχ ἦτον ἑκατὸν στατήρων ἀργυρῶν ἢ εἰκοσιπέντε δηναρίων ($20 \frac{4}{100}$ Γαλλ. φράγκων) (1).

Τὸ χρυσοῦν νόμισμα ἐζύγιζεν εἰκοσιτέσσαρα κεράτια, τὸ δὲ κεράτιον τέσσαρα σιταρόσπυρα. Ἐτιμᾶτο δὲ δώδεκα μιλιαρίσια. »Χρὴ δὲ γινώσκειν, » λέγει ὁ Θεοφάνης, ὅτι τὸ ἐν κεράτιον φύλλεις εἰς δώδεκα, ἦτοι Μιλιαρσίον τὸ ἥμισυ· τὰ οὖν δώδεκα κεράτιά εἰσι νομίσματος ἥμισυ· τὸ οὖν » ἀκέραιον νόμισμα ἔχει μιλλιάρησια δώδεκα, κεράτια κδ'. Κατὰ δὲ τὸν Ἡρώνα (ἐν τῷ περὶ σταθμῶν), » Μιλιαρίσιον, εἶδος λεπτοῦ νομίσματος, τὸ δωδέκατον τοῦ σολδίου. » Μιλιάρησιον δὲ τὸ ἀργυροῦν, ὃ ἐστὶ καὶ πρῶτον στρατιωτικὸν δόμα· μιλίτια γὰρ ἡ στρατεία». Κατ' ἄλλους δὲ (καὶ τοῦτο εἶνε τὸ ἀκριβέστερον), εἶνε » τὸ χίλιον τῆς τοῦ χρυσοῦ λίτρας. . . ὥστε κατὰ νόμισμα λαγχάνει μιλιαρίσια ιδ'. ἔχει δὲ ἑκαστον τῶν τοιούτων λεπτῶν ἀργυρίων κεράτιον ἐν (καί;) ἥμισυ τέταρτον». Ἐκατὸν δὲ λίτραι χρυσοῦ (ἡ μναί, καθὼς τὰς λέγει ὁ Γρηγοράς,) ἀπετέλουν ἐν Κεντηνάριον ἢ τάλαντον, ἀντιστοιχοῦν πρὸς 103,828 Γαλλικὰ φράγκα.

Ἐν εἶδος, τὸ καθαρώτατον πάντως, τῶν νομισμάτων τούτων, ἐκαλεῖτο Ὑπέροπον, ὡς ὑπέρερον δηλαδὴ τοῦ πυρός, ὄβρυζον, καθὼς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Ἐλλήνες ἀπὸ τῶν χημικῶν Αἰγυπτίων παραλαβόντες τὴν λέξιν. Τὸ αὐτὸ νομίζω εἶναι καὶ τὸ Ὀλοκότινον (2) τὸ ἄλλος Ὀλόβρυζον, παραφθαρὲν ἴσως ἐκ τοῦ Ὀλοκόκκινον, καθόσον, κατὰ τὸ Ἱατροσόφιον τοῦ Θεοφίλου (ἐν τῷ περὶ Οὐρ.), » Χρυσός, ὁ ἀπὸ τῆς » Κελτικῆς ἐρχόμενος, ὑπόπυρρος· ὁ δὲ κατὰ ἀλήθειαν ὄβρυζος, πυρρός».

(1) Γνωστὸν ὅτι τὸ Δηνάριον ἀπετέλουν δέκα ἰσάκια, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλούταρχος τὸ μεταφράζει Δεκάχαλκον· τὸ δὲ Ἀσσάριον (As, Assis) ὑποδιηρεῖτο εἰς τρία Τριμίσια (Tremissium ἢ Tremissis), τὰ ὅποια ἦσαν τὰ λεπτότερα τῶν Ῥωμαϊκῶν νομισμάτων· ἀναφέρονται δὲ παρὰ τῷ Θεοφάνει (ἐν ᾧ ὁ ἐν ᾧ ἐσφαλμένον) καὶ Σιμήσι, τὰ ὅποια πλέον τί ἦσαν, ἢ εἴη καὶ ἄλλος. Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Χρυσοῦ ἴδε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Gronovii Lib. II, de pecunia veteri, cap. VIII. (2) Τὸ κοινολαϊκώτερον Ὀλοκοτίνιν καὶ Λοκοτίνιν, περὶ τοῦ ὁποίου ἀπόρησεν ὁ Δουκάγγιος. Τὸν δὲ ἐπόμενον στίχον τοῦ Πτωχοπροδρόμου (ἐν τῷ κατὰ Ἡγουμ.) » Πάτερ, δώδεκα στάμενα κρατοῦν με Ὀλοκοτίνιν», ἐξηγοῦσι, νομίζομεν, ἀποχρώντως τὰ ἑξῆς: » Διετάξαμεν τοῖς διαικηταῖς καὶ απαιτοῦσιν εἰς κανόνα κατὰ Ὀλοκοτίνιν τὸ μιλιαρίσιον», δηλαδὴ καθ' ἑκάστον χρυσοῦν νόμισμα εἰσοδήματος ἐν ἀργυροῦν. Ὁ δὲ Σουίδα λέγει, παραδόξως πως, » Δηνάριον, εἶδος ἀργυρίου, Ὀλοκοτίνου ἴσην ἔχον ἰσχύν!»

Διεκρίνοντο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Αὐτοκράτορος, οὗ τινος ἔφερον τὴν εἰκόνα· ὅθεν ὁ Πτωχοπρόδρομος ἀναφέρει » ὑπέρπυρα Μανολάτα «, τὰ τοῦ Μανουήλ, καὶ ὁ Πορφυρογέννητος Ῥωμανάτα, τὰ τοῦ Ἀ΄ Ῥωμανοῦ, καθὼς λέγομεν τῶρα Μετζηδιέδες, Ναπολεόνεια, Λουδοβίχεια, Πώλεια κτλ.

Ἐλέγοντο δὲ τινὰ καὶ Τρικέφαλα, ὅσα εἶχον ἐντετυπωμένας τὰς κεφαλὰς τριῶν βασιλευόντων, διακρινόμενα, φαίνεται, ὡς δοκιμώτερα τῶν ἄλλων. Διέγεμον δὲ τοιαῦτα κατὰ τὸ ἅγιον Πάσχα, μετὰ τῶν ἀσπασμῶν, καὶ οἱ ἀγιώτατοι Πατριάρχαι, κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα. Ἴσως δὲ αὐτὰ ταῦτα ἐλέγοντο καὶ Τριμίσια, καθὼς ὑπῆρχον καὶ ἄλλα Διμίσια, τὰ ὅποια ἀναφέρει, ὡς εἵπομεν, ὁ Θεοφάνης..

Αἱ δὲ Φόλαις, τῶν ὁποίων δώδεκα ἀπετέλουν ἐν κεράτιον, ὡς εἵπομεν, ἐλέγοντο καὶ Φολεράτα καὶ Φολερά καὶ Λατινικώτερον Νουμμοί, ἴσως (λέγει τις τῶν Βυζαντινῶν) ἀπὸ τοῦ Νουμᾶ. Ὁ δὲ Μαρχελλῖνος » Nummis, λέγει, quos Romani Terentianos (ἄλλ. » Terantianos), Greci Pholerates vocant, Anastasius princeps suo » nomine figuratis, placabilem plebi commutationem distraxit «.

Ἐὰν δὲ τὸ Ταρτερὸν ἦνε ἐκ τοῦ Τεταρτηρὸν καὶ ἀναλογῇ ἐπομένως πρὸς τὸ quattrino τῶν Ἰταλῶν, καθὼς καὶ ἐὰν αὐτὸ τοῦτο ἐλέγετο καὶ Τορνέσιον (ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Tournois), τὸ ὅποιον ἦτον ὡσαύτως εἶδος λεπτοῦ νομίσματος, ἀγνοῶ.

Ὅτι ὅμως ἡ Φόλα εἶνε τὸ Τουρκικὸν Μανγκίρ, τὸ ἄλλως Γεδύκ, τὸ λεπτότατον τῶν Τουρκικῶν νομισμάτων, εἶνε βέβαιον, καὶ διὰ τοῦτο μεταβαίνω ἀμέσως ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὰ παλαιὰ Τουρκικὰ νομίσματα: διότι περὶ τῶν σημερινῶν προδιέλαβον ἤδη. Τέσσαρα (δεκαεξ τῷ 1569—1642, δεκαεπτὰ τῷ 1650) μανγκίρ ἀπετέλουν ἐν ἀκτσέ (κατὰ λέξιν ἄσπρον, ἢ μᾶλλον ἀσπριδερόν, διότι ἦτον ἀργυροῦν, καθὼς καὶ ὅλα τὰ κατόπιν)· πέντε δὲ μανγκίρια ἐν Σσαχίν. Ὁ δὲ Παράς (1), τοῦ ὁποίου ἔμεινε καὶ σήμερον τὸ ὄνομα, ὡς ἰδανικὴ μονάς, διηρεῖτο εἰς τρία ἀκτσέ· πέντε παράδες ἀπετέλουν ἐν μπεσλίκ, καὶ δέκα ἐν ὀνλοῦκ· τριάκοντα μίαν Ζολόταν (2) καὶ τεσσαράκοντα ἐν Γκροῦς (γρόσιον), τὸ ὅποιον, σωζόμενον καὶ σήμερον, εἶνε παραφθορά τοῦ Κροῦτσ, Κράϊτσ, Groschen, νομίσματος Γερμανικοῦ φέροντος χάραγμα Σταυρὸν

(1) Κατὰ λέξιν κέρμα, μέρος, κομμάτι, ὅθεν ὁ Παρτσᾶς, τὸ Φάρκος τοῦ Ἡροδότου, καὶ τὸ Parg τῶν Λατ. (2) Ὁ Καραῆς τὸ παράγει οὐκ ἀπιθάνως ἀπὸ τοῦ Πολωνικοῦ Złoty, τὸ χρυσόν.

(Croce, Croix) τὸ πρόσβαρον γρόσι ἐλέγετο *K a p à - γ κ ρ ο ὺ ς*, καὶ ἦτον τῷ 1688, κατὰ τὸν Κόμητα Marsigly, ἰσότημον τῷ Γερμανικῷ Rixdal· δύο γρόσια ἀπετέλουν ἐν ἱ κ ι λ ί κ· τρία γρόσια (360 ἄσπρα) εἶχε τὸ Οὐγγρικὸν ἀργυροῦν *Σ σ ε ρ ί φ*· 120 δὲ ἄσπρα τῷ 1614 τὸ λεγόμενον *Τ σ ε κ ί ν* (sequin) καὶ ἑκατὸν τῷ 1650 ἐν Ἰσπανικὸν *ρ η γ ι ᾶ λ* (Regal). Ἐκατὸν χιλιάδες ἄσπρα ἀπετέλουν ἐν *Γ ι ο ὺ κ*, καὶ πεντακόσια γρόσια ἐν *π ο υ γ γ ί ο ν* (*Κ ε σ έ*).

Τὸ δὲ Ἀ ρ σ λ α ν ί, κληθὲν οὕτω διὰ τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἐγκεχαραγμένον τύπον λέοντος (Ἀρσλάν), ἦτον νόμισμα Πολωνικόν, ἰσότημον ἡμίσεως Rixdal τῆς Ὀλλάνδας. Ἐπαυσε δὲ πρὸ πολλοῦ ἵνα κυκλοφορῇ, ἀφ' οὗ κατήντησε ἵνα κιθθῇ λευθῇ εἰς τὸ ἔσχατον, ὥστε, ἀκόμην ἀπὸ Ἀχμέδ τοῦ Α' τῷ 1609, βλέπομεν ἐν τῇ ἀνανεώσει τῆς ἀπὸ τῶν 1598 προϋπαρχούσης μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν συνθήκης, ἀπαγορευομένην δι' ἰδιαιτέρου ἄρθρου τὴν κυκλοφορίαν αὐτοῦ ἐν τῷ τουρκικῷ Κράτει. Ἄλλ' οὐχ ἥττον μεταχειρίζονται ἀκόμῃ τὴν λέξιν, ὡς ταυτόσημον τοῦ Γκρούς.

Τὸ δὲ Δ ο υ κ ᾶ τ ο ν, τὸ ὁποῖον τῷ 1688 εἶχε, τὸ μὲν Γερμανικὸν 270 ἄσπρα, τὸ δὲ Βενετικὸν 300, ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τοῦ Δουκάτου (δηλ. τῆς ἡγεμονίας) τῆς Ἀπουλίας, ὅπου ὁ Ῥογῆρος, βασιλεὺς τῆς Σικελίας ἐτύπωσε πρώτην φοράν τοιαῦτα κατὰ τὸ 1240 ἔτος. Μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἐτυπώθησαν καὶ ἐν Βενετίᾳ τοιαῦτα, ἔπειτα δὲ ἔκοψαν ὅμοια καὶ ἄλλοι βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες.

Ἄλλ' ἱκανῶς ἐκοιμήθησαν οἱ ἀναγνώσταί μας ἐν τῷ μεταξὺ, ὥστε ἵνα μὴ διυπνισθῶσι μήτε ὑπὸ τοῦ κρότου τῶν μετρουμένων καὶ ζυγίζομένων Δουκάτων καὶ Ἀρσλανίων. Ἦδη ὁμως θέλει τοὺς ἐξυπνίσῃ, καὶ ἀκόντων ἡμῶν, ὁ δοῦπος τῶν ἀκοντίων καὶ σκουταρίων, καὶ τὰ κύμβαλα καὶ οἱ νακκαράδες τῶν Τουφεγκλίδων καὶ Δάλ-κχιλίτσων, διότι μεταβαίνομεν εἰς τὰ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ᾶ.

ἘΝ τῶν εὐεργετημάτων, δι' ὧν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐπροίχισε τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, ἦτον, μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν Πραιτωριανῶν, τῶν τρομερῶν ἐκείνων Γενιτσάρων τῆς Παλαιᾶς Ῥώμης, ὁ χωρισμὸς τῆς

στρατιωτικῆς ἀπὸ τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας, ἥτις ἦτον πρὸ αὐτοῦ, καθὼς εἵπομεν, ἠνωμένη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀνθυπάτων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀφείλεν τὴν πολιτικὴν, δικαστικὴν καὶ οἰκονομικὴν διεύθυνσιν τοῦ Κράτους, ἀφείλεν ἀπ' αὐτῶν πᾶσαν στρατιωτικὴν ἐξουσίαν. Τὸ δὲ στρατιωτικὸν ὑπεῖκεν εἰς Δούκας (κυρ. Ὁδηγούς) καὶ Κόμητας (συντρόφους, Γιολδάς) τοῦ Αὐτοκράτορος, οὗτοι δὲ εἰς Μαγίστρους (Maitres). Ἡ δὲ Ῥώμη καὶ ἡ ΚΠ εἶχον μόναι ἰδίους στρατιωτικοὺς διοικητὰς ἢ Προεστῶτας (Praefectos), ἰσοβαθμίους τοῖς Ἐπάρχοις τοῦ Πραιτωρίου.

Ὁ στρατὸς τοῦ Γραικορωμαϊκοῦ Κράτους συνεποσοῦτο πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὸν Προκόπιον καὶ τὸν Ἰωάννην Ἀντιοχέα, εἰς ἑξακοσίας τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδας ἄνδρας. Ἀλλὰ, περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ μονάρχου τούτου, μόλις ἔμενον ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδες, καὶ οὗτοι διεσπαρμένοι εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Λαζικήν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν, » ὥστε μὴδὲ δύνασθαι ἐξαρχεῖν «. Ἐκπίπτοντος δὲ βαθμυδὸν καὶ μηδενιζομένου τοῦ ἐντοπίου στοιχείου διὰ τῆς παρεισαγωγῆς ξενικοῦ ἐπικουρικοῦ, καθὼς θέλομεν ἰδεῖν μετ' ὀλίγον, ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς κατήντησεν ἐπὶ τῶν ἐσχάτων τῆς αὐτοκρατορίας χρόνων ὄνομα μόνον, καὶ ἀντὶ στηρίγματος βάρους τῶν ἀτυχῶν ὑπηκόων. Ἰδοὺ πῶς ζωγραφίζει αὐτὸν ὁ Σκυλίτσης, ἱστορῶν τὴν δυστυχῆ ἐκστρατείαν ἐκείνην τοῦ Ῥωμανοῦ Διογένοους κατὰ τῶν Τούρκων, τῆς ὁποίας ἀξιοθρήνητον ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ αἰχμαλώτισις αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος: » Ὁ δὲ βασιλεὺς, στρατὸν ἐπαγόμενος, οὐχ οἷον εἰκὸς τὸν » βασιλέα Ῥωμαίων, ἀλλ' οἷον παρείχεν ὁ καιρὸς, ἐκ τε Μακεδόνων καὶ » Βουλγάρων καὶ Οὐζῶν, καὶ ἄλλων ἐθνικῶν τῶν παρατυχόντων, πρὸς » δὲ καὶ Φράγκων καὶ Βαράγκων, τῆς ὁδοῦ σπουδαίως ἐφήφατο· ἐνθα καὶ » ἦν ἰδεῖν τὸ παράδοξον, τοὺς διαβοήτους προμάχους τῶν Ῥωμαίων, τῶν » πᾶσαν τὴν ἐῶαν καὶ τὴν ἐσπέραν καταδουλωσαμένων, ἐξ ὀλίγων συγ- » κειμένους ἀνδρῶν, καὶ τούτων συγκεκυφότων τῇ πενίᾳ καὶ κακουχίᾳ, καὶ » πανοπλίας ἐστερημένων, ἀντὶ μαχαιρῶν καὶ ἄλλων ὀργάνων πολεμικῶν, » τὸ τῆς Γραφῆς εἰπεῖν, ζιβύνας καὶ δρέπανα οὐκ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐπα- » γομένους· ἅτε μὴ στρατευσαμένου βασιλέως ἐκ πολλοῦ, καὶ διὰ τοῦτο, » ὥς ἀσυντελῶν καὶ ἀχρήστων, καὶ τὸν ὀψωνισμόν αὐτῶν παρηρημένον » καὶ τὸ ἀνέκαθεν σιτηρέσιον . . . Καὶ αὐτὰς δὲ τὰς σημαίας σιωπηρῶς ἀ- » ποφθέγγεσθαι, πιναράς ὀρωμένας, ὥσπερ ἀπὸ λιγνύος ἐξοφωμένου κα- » πνοῦ, καὶ ὁπαδοὺς ἐχούσας εὐαριθμήτους καὶ πενιχροὺς. Ταῦτα τοῖς πα- » ροῦσιν ὀρώμενα πολλὴν ἐνεποίου· τὴν ἀθυμίαν, ἀναλογιζομένοις ἐξ οἷων » εἰς οἷα κατηντήκασιν τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα «.

Τῶν στρατιωτῶν τούτων οἱ ἐκλεκτότεροι ἔμενον πρὸς φρουράν τῆς Πρωτευούσης καὶ ἰδίως τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ἐσχημάτιζον τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν. Ἀλλὰ, διάγοντες τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἐν ἀργίᾳ, καὶ διαφθειρόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιπολαζούσης συνήθως ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσι τρυφῆς, κατήντησαν μετ' ὀλίγον οἱ χειρότεροι, παρατρεφόμενοι πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον, καὶ ὥς κωμικὰ δορυφορήματα ἐν ταῖς τελεταῖς καὶ ταῖς προελεύσεσι τῶν αὐτοκρατόρων, καθὰ προείπομεν.

Διηροῦντο δὲ εἰς διάφορα τάγματα, τῶν ὁποίων αἱ ἐπικλήσεις ἦσαν τὸ πλεῖστον Λατινικαὶ ἢ Μιξοβάρβαροι, καθὼς τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ συγχροτοῦντες αὐτὰ ἄνδρες, σύγκλυδες ἐκ παντοίων ἐθνῶν, Ἀλανοί, Νευίτσοι, Γότθοι, Πέρσαι, Βαράγχοι, καὶ πρὸ πάντων Ἀρμένιοι, τῶν ὁποίων τινὲς ἀνέβησαν καὶ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, καθὼς θέλομεν ἰδεῖν.

Τὸ πρῶτον τῶν ταγμάτων τούτων συνεκρότησεν ὁ Ἀρχάδιος, ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν πολιτῶν ἑξακισχιλίους ἄνδρας, » εἰς ὀψίκιον εἰς τὰ πρόκεν-
» σα αὐτοῦ ἢ τὰ μεταστάσιμα· πάνυ γὰρ ἐφίλει αὐτὰ καὶ εὐηργέτει », κατὰ τὸν Κεδρηνόν, τοὺς λεγομένους Ἀρκαδιανούς ἢ Ἀ ρ κ α δ ι κ ο ὺ ς Felices Arcadiani seniores). τῶν ὁποίων τὰ παράσημα περιγράφει ὁ Pancirolus (1). Μετ' αὐτοὺς ἐσχημάτισε καὶ δεύτερον σῶμα, τοὺς ὀνομασθέντας, πρὸς διαστολήν, Felices Arcadianos juniores.

Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς συνεκρότησεν ἔπειτα ἐκ τῶν παραδοθέντων εἰς τὸν (Βελισάριον Γότθων ἢ Ἀλανῶν τοὺς καλουμένους Φ ο ι δ ε ρ ά τ ο υ ς ἢ Φ α ι δ ε ρ ά τ ο υ ς. » Οὕτω γὰρ αὐτοὺς τότε Λατίνων φωνῇ ἐκάλεσαν » Ῥωμαῖοι, ἐκεῖνο, οἶμαι, παραδηλοῦντες, ὅτι δὴ οὐχ ἡσσημένοι αὐτῶν τῷ » πολέμῳ, ἀλλ' ἐπὶ συνθήκαις τισὶν ἐνσπονδοὶ ἐγένοντο σφίσι. Φ ο ι δ ε ρ ά τ ο υ ς γὰρ Λατῖνοι τὰς ἐν πολέμῳ καλοῦσι συνθήκας (2) ». Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ὠνομάζετο Ἐ ξ ο υ σ ι ά ζ ω ν ἢ Ἐ ξ ο υ σ ι ο κ ρ ά τ ω ρ, κατὰ μετάφρασιν ἴσως τοῦ Λατινικοῦ Polestalus.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν Ῥοδογαῖσον στρατευομένων Γότθων εἶχε σχηματίσει πρὸ αὐτῶν καὶ ὁ Στιλίκων, νικήσας αὐτὸν, τοὺς κληθέντας Ὁ π τ ι μ ά τ ο υ ς, καὶ ἄλλως Κ ε φ α λ α ι ώ τ α ς, δωδεκακισχιλίους τὸν ἀριθμὸν, ἐκλέξας, ὥς καὶ τοῦνομα αὐτῶν ἐμφαίνει, τοὺς ἀρίστους, οἱ τινες, διανεμηθέντων ἔπειτα τῶν ταγμάτων εἰς τὰ διάφορα θέματα, ἔλαχον τὴν Βιθυνίαν. Ἐστρατεύοντο δὲ, αὐτοὶ τε καὶ οἱ Φοιδεράτοι, σὺν τοῖς υἱοῖς αὐτῶν, καὶ ἐτάττοντο ἐν τῇ δευτέρᾳ γραμμῇ, ἵνα οἱ ἐν τῇ πρώτῃ, οἱ τινες

(1) Commentaria Cap. 47. (2) Προκόπ. Γοτθ.

ἦσαν οἱ ἀδυνατώτεροι, φυλάττωνται (1). Οἱ δὲ παραστάται ἢ παρασπισταὶ αὐτῶν, ὠνομάζοντο Ἀρμάτοι.

Ἐπὶ Ὀνωρίου συνεκροτήθησαν κατὰ πρῶτον εἰς στρατιωτικὸν τάγμα καὶ οἱ καλούμενοι Βουκελλάριοι, » στρατιῶται παραμένοντες, ἐκ » τοῦ βουκα, ὃ ἐστὶν ἄρτος, οἱ τὸν ἄρτον τινὸς ἐσθίοντες ἐπ' αὐτῷ τοῦ » τῷ παραμένειν αὐτῷ (2). Ἦσαν δὲ καὶ αὐτοὶ συμμιγεῖς, ὥς καὶ οἱ Φαιδεράτοι, καὶ ἐχρησίμευσον ὥς σωματοφύλακες, ἄρματωλοί, δορυφόροι τῶν ἀρχόντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, βαδίζοντες ἐν ταῖς στρατείαις ὀπισθεν αὐτοῦ, εὐθὺς μετὰ τοὺς Σπαθαρίους. Ἐλαχον δὲ τηρεῖν τὴν Γαλατῶν καὶ Μαρυανδηνῶν χώραν, τὴν ἄλλως Γαλλογραικίαν, ἢ Ἐλληνογαλατίαν καὶ ἀπ' αὐτῶν Βουκελλαρίαν κληθεῖσαν χώραν.

Ἡ παρεισαγωγὴ αὕτη τῶν ξένων στρατιωτικῶν εἰς τὰς Ῥωμαϊκὰς λεγεῶνας ὑπῆρξε μία τῶν ὀλεθριωτέρων συνεπειῶν τῆς ἀδυναμίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους. Γνωστὸν δὲ εἶνε πόσων κακῶν ἐγένετο πρόξενον τὸ ὑπὸ πρῶτου τοῦ Θεοδοσίου σχηματισθὲν ἐκ Γότθων ἐπικουρικὸν σῶμα.

Ἄλλ' ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ἦτον, τοῦλάχιστον ἄχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ, διότι εἰς αὐτὴν κατετάττοντο μόνοι οἱ διαπρέψαντες ἐν τοῖς ἄλλοις τάγμασιν. » Ἔτεροι δὲ στρατιῶται, λέγει ὁ Προ- » κόπιος (3), οὐχ ἦσσαν ἢ πεντακόσιοι καὶ τρισχίλιοι, ταεξαρχῆς ἐπὶ » φυλακῇ τοῦ Παλατίου κατέστησαν, οὗς περ Σχολαρίους (4) κα- » λοῦσι, καὶ αὐτοῖς συντάξεις ἀνέκαθεν, πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, τὸ » δημόσιον ἀεὶ χορηγεῖν εἴωθε. Τούτους οἱ πρότερον μὲν, ἀριστίνδην ἀπο- » λέξαντες ἐξ Ἀρμενίων, εἰς ταύτην δὴ τὴν τιμὴν ἤγον. Εἰς τούτους προσετέθησαν ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ βασιλεύσαντος ἄλλοι διςχίλιοι, » οὗς περ ὑπεραρίθμους ἐκάλουν. Ἄλλ' ὁ Ζήνων πρῶτος εἰσήγαγε κα- » τὰ χάριν τοὺς τυχόντας· ἔπειτα ἤρχισαν ἵνα ἐμβαίνωσι καὶ διὰ χρημάτων, καὶ μάλιστα δι' αὐτῶν μόνον· ἐπὶ δὲ Ἰουστίνου τοῦ Α' κατήντησαν ἵνα ἐγγράφωνται εἰς τὸ σῶμα τοῦτο καὶ ἀνδράποδα. Ὡστε, ἐπὶ τῶν τελευταίων τοῦ Ἰουστινιανοῦ χρόνων, ὁδὲν συνίστατο, εἰμὴ ἐκ τῶν πλουσιωτέρων ἀ- » στῶν, ὅσοι, πρὸς ἀπαλλαγὴν ἑαυτῶν ἀπὸ τῶν ἀγγάρεων καὶ ἀπόλαυσιν τῶν κεχορηγημένων εἰς τὸ σῶμα τοῦτο προνομίων, εἶχον ἀγοράσῃ τὴν θέσιν. Ἦσαν δὲ στρατιῶται κατὰ τὴν σκευὴν καὶ τὸ ὄνομα μόνον καὶ πρὸς ἐπίδειξιν, » τάξεως καὶ προσώπου ἕνεκεν, ἀρμόδιοι ἵνα στολίζωσι τὰς πομπὰς τῶν καταγομένων θριάμβων, ἀλλ' ἀνίκανοι ἵνα τοὺς κατορθόνω-

(1) Ἰδε Μαυρικ. Στρατηγ. (2) Ἐκλογ. Χρον. Παραβλητέα τούτοις τὰ περὶ ὀργανισμοῦ τῶν Γενισάριων ῥηθιζόμενα μετ' ὀλίγον. (3) Ἀνέκδ. (4) Ἰδε καὶ σελ. 87, κ. ε.

σιν, » ἄτε δὴ ἀνέκαθεν ἀμελέτητοι πολεμίων ἔργων », ἡ σ χ ο λ ά ζ ο ν -
 τ ε ς π λ έ ο ν ἀπ' αὐτῶν (ἀπόστρατοι). Ἐλέγοντο δὲ, καθὼς εἵπομεν, καὶ
 Πα ρ α μ ο ν α ῖ (Milites stationnarios, Gardes permanentes) καὶ Π ρ ε -
 σ έ ν τ η ς, διότι οὗτοι μὲν παρέμενον ἐν τῇ πρωτευούσῃ καὶ ἐν τῷ Παλα-
 τίῳ, ἑτοιμοὶ πάντοτε, οἱ μὲν πεζοί, οἱ δὲ ἵππεῖς, κρατοῦντες, ὁσάκις ἦσαν
 τῆς ὑπηρεσίας (Ἐβδομάριοι), τὰς σπάθας ἢ τὰ πιλατίκια ἢ τὰ τόξα αὐ-
 τῶν, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν διδομένων ἔσωθεν τοῦ Παλατίου διαταγῶν· ἐφό-
 ρουν δὲ σκιάδια καὶ ἡεράνεα ἐπανωκλίβανα, ἔχοντα ἐπὶ τε τοῦ στήθους καὶ
 κατὰ νώτων ἐνυφασμένους λέοντας λευκοὺς ἀντιπροσώπους ἀλλήλοις· οἱ
 δὲ ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς τὰ διάφορα Θέματα, οἳ τινες ἐλέγοντο διὰ τοῦτο
 Θε μ α τ ι κ ο ῖ, ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἐφ' ἡμῶν Γενιτσάρους, ὅσοι ἐφρούρουν
 οὐχὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάζοντο
 Σ ε ρ χ ά τ - κ ο υ λ ὺ. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ὠνομάζετο Δ ο μ έ σ τ ι κ ο ς
 τ ὼ ν Σ χ ο λ ῶ ν, ἀναλογῶν πρὸς τὸν παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις Feld - Ma-
 rchal, » οἷα δὴ τῆς συμπάσης ἡγούμενος στρατιάς », ὃς τις ἐλάμβανε καὶ
 ἐν πεμπτημόριον ἐκ τῆς λείας (μίαν π ε ν τ α μ ο ι ρ ί α ν· διότι ἄλλη μία
 ἐξηρεῖτο διὰ τὸν Αὐτοκράτορα), καθὼς καὶ τοὺς ἵππους τῶν ἀποθησακόν-
 των ἀκλήρων στρατιωτῶν, καὶ εἶχε καὶ φλάμουλον ἴδιον, ὅπερ καὶ μόνον
 ὑψοῦτο ὅταν ἤθελεν αὐτὸς, ἐν ᾧ τὰ τῶν ἄλλων ἀρχόντων οὐδέποτε πρὶν
 ἀπλωθῇ τὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ ὁποίου ἦτον ὁ ἀντιπρόσωπος ἐν γένει
 παρὰ τῷ στρατῷ. Βαρβαρικὸν ἦτον καὶ τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τῶν Ἐρου-
 λων ἢ Α ἱ ρ ο ῦ λ ω ν, ἐκ τῶν ὁποίων, προσελθόντων ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἰς
 τὴν εὐσέβειαν, εἶχε σχηματίσει ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος σῶμα ἐπτακισχιλίων
 ἀνδρῶν, οἳτινες ἔκαμον μεγάλην κατὰ τῶν στασιαστῶν τοῦ Νίκα θραῦ-
 σιν (1).

Ἐκ ξένων συνεκροτεῖτο καὶ τὸ λεγόμενον τάγμα τῶν Β α ρ ά γ γ ω ν,
 τοὺς ὁποίους εἶδομεν ἤδη δορυφοροῦντας τὸν Αὐτοκράτορα. » Τοὺς ἐκ τῆς
 » Θούλης Βαράγγους, τούτους δὲ λέγω τοὺς πελεκυφόρους βαρβάρους,
 » τοὺς ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ξίφη κραδαίνοντας, οἱ πάτριον παράδοσιν καὶ οἷον
 » παρακαταθήκην τινὰ καὶ κληρὸν τὴν εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας πίστιν καὶ
 » τὴν τῶν σωμάτων αὐτῶν φυλακὴν, ἄλλος ἐξ ἄλλου διαδεχόμενοι, ἀκρά-
 » δαντον διατηροῦσιν (2) ». Εἰς τούτους, κατοικοῦντας, κατὰ τὸν Ζωναρᾶν,
 εἰς τὰ λεγόμενα Ἐσχούβιτα, ἦτον διαπεπιστευμένη, ἀκόμην ἀπὸ τῶν 1070,
 κατὰ τὴν μαρτυρίαν Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου (3), ἡ φυλακὴ τοῦ αὐτο-

(1) Ἰδὲ πλείω περὶ αὐτῶν Προκοπ. Γεθθ. Βιβλ. Β'. (2) Ἄννα Κομν. Β'. (3) Βιβλ. Α' 20.

κρατορικοῦ παλατίου, καὶ εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ὃς τις ὠνομάζετο Μέγας Κοντοσταῦλος ἢ Κοννοσταῦλος (Connetable) ἢ Ἀκόλουθος, ἐνεπίστευον οἱ Αὐτοκράτορες τὰς κλεῖς τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἂν ἤθελον ἐνδημεῖ, κατὰ τὸν Καντακουζηνόν. Κατήγοντο δὲ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ὄλων σχεδὸν τῶν ἱστορικῶν, ἐκ τῶν Βρεττανικῶν νήσων ὅθεν καὶ τὸν Αὐτοκράτορα ἐν ταῖς ἐπισήμοις ἐορταῖς »Ἰγγλινιστὶ προσεφώνουν«, καθὼς λέγει ὁ Κουροπαλάτης. Ἄλλ' ὁ Δουκάγγιος φρονεῖ ὅτι προήρχοντο ἀμέσως ἀπὸ τῆς μεταξὺ τοῦ Jutland καὶ τοῦ Holstein χώρας τῆς Δανιμαρκίας, ὅπου κατῴκουν κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀγγλοι (les Angles), πρὶν στρατεύσασιν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὅτι, ἀποτυχόντες εἰς μίαν αὐτῶν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς χώρας ταύτης, προσεφέρθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς ΚΠ. Καὶ τῷ ὄντι, ὅλοι οἱ μετὰ ταῦτα μισθοφοροῦντες παρὰ τοῖς Αὐτοκράτορσιν ἦσαν Δανοὶ καὶ Ἀγγλοι· ὁ δὲ Βιλλαρδουῖνος λέγει ὅτι, ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων πολιορκίας τῆς ΚΠ., li murs fut mult garni d' Anglois et de Danois. Ὁ δὲ ἐκδότης τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Βιλλαρδουῖνου Buchon, ἴσως, λέγει, τὸ ὄνομα Βάραγγοι ἐδόθη αὐτοῖς ἀπὸ τῆς Δανικῆς λέξεως War, συνωνύμου τοῦ ἀρχαίου Γαλλικοῦ Werre = Guerre, ὅθεν Warrior καὶ Waring. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Gaufridus Mallaterras, ἐν τῇ περὶ τοῦ Ῥομπέρτου Γκυϊσκάρδου, Δουκὸς τῆς Καλαβρίας, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ἱστορίᾳ (1), τοὺς ὀνομάζει Waringos, τοῦ ὁποῖου ταῦτοπαράγωγον εἶνε καὶ τὸ Gravoringus (Graf Waring, ἀρχηγὸς πολεμιστῶν), ὄνομα, ὅπερ ἔφερον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ οἱ λαοὶ τῆς Ἀρκτου.

Ξένοι ἦσαν ὡσαύτως καὶ οἱ »Βαρδαριῶται«, οἱ τὰ ὑσγινοβαφῇ φοροῦντες ῥαβδοῦχοι, κατὰ τὸν Χωνειάτην, τοὺς ὁποῖους, καταφυγόντας μετὰ τοῦ Θεοκτίστου ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν Περσίας εἰς τὴν Ῥωμαίων χώραν καὶ συμποσούμενους εἰς δεκατέσσαρας χιλιάδας, συνοικισθέντας δὲ περὶ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν (Βαρδάρη), καὶ ἰδίως περὶ τὴν Ἀχρίδα, πόλιν τῆς Βουλγαρικῆς Μακεδονίας, ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχεν ὀργανίσῃ εἰς σῶμα στρατιωτικὸν ἐκ τῶν περὶ τὴν φρουρὰν τοῦ Παλατίου. Ἐφόρουν δὲ Περσικὰ ἐνδύματα ἐρυθρὰ, καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τὸ λεγόμενον ἀγγουρωτὸν, ἔχον ἀντὶ μαργελλίων πανίον κίτρινον, καὶ ὁμοιάζον πάντως τὴν ἐρυθρὰν μπερέτταν τῶν Ποτὲ Μποστταντζήδων καὶ προσεφώνουν τὸν Αὐτοκράτορα Περσιστί. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐκαλεῖτο Πριμηκήριος.

Ἄλλο τάγμα, ξένον ἐπίσης, ἦσαν οἱ λεγόμενοι Μάρδοι ἢ Μαρ-

(1) Βιβλ. Γ', Κεφαλ. 27.

δαῖται ἢ Μουρτάται ἢ Μυρταῖται (διότι καὶ γράφονται καὶ ἐτυμολογοῦνται διαφόρως), πρόγονοι τῶν σημερινῶν Δρούζων, λαὸς δ-
ρεινὸς καὶ ἀρειμάνιος, κατοικῶν κατ' ἀρχὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Κασπίας,
μετοικισθεὶς δὲ ἐκεῖθεν ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου εἰς τὰ ὄρη τῆς
Συρίας, Κιλικίας καὶ Μεσοποταμίας, ὅπου τὸ ὄνομά τ'ων διαιωνίζεται εἰς
τὴν πόλιν Μαρδίν (1). Κατ' ἄλλους ὁμως οἱ Μαρδαῖται ἦσαν ἴσως οἱ
σημερινοὶ Μυρδίται, οἱ ἀπαθανάτισαντες τὸν Σκενδέρ-μπεην Ἀλβανοί, εἰς
τὴν γλῶσσαν τῶν ὁποίων ἡ λέξις σημαίνει ἀνδρεῖος· περὶ δὲ τῆς κα-
ταγωγῆς, τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ἐπραγματεύθη ὁ Rouqueville.
Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐλέγοντο Καπετάνοι, τὸ ὅποιον παρὰ τοῖς Βυζαν-
τινοῖς μετεβλήθη εἰς Κατεπάνω, καὶ ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει (2) Κα-
τεπάνω Μαρδαϊτῶν Ἀτταλείας. Ὁ δὲ Μιχ. Ἀτταλειώτης καὶ Κατε-
πανίκιοι τῆς Ἑδέσσης. Εἶχον δὲ, αὐτοὶ τε καὶ οἱ Τσάκωνες (οἱ
τινες ἐφόρουσαν εἰς τὴν κεφαλὴν καπάσια, καὶ οὐχὶ σκιάδια, καὶ ἐκράτουν
ἀππελατίκια), καὶ Στρατοπεδάρχην, καὶ ἐχρησίμευον ὡς Καστροφύλακες.

Παρὰ τούτους ἦσαν καὶ οἱ Νεμίτζοι, » ἔθνος καὶ τοῦτο βαρβαρι-
» κὸν καὶ τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δουλεῦον ἀνέκαθεν (3) », καὶ οἱ Πατσ-
νάκαιοι (Βοσνάκοι), τῶν ὁποίων τὰς πεντεκαίδεκα χιλιάδας εἶχεν ὀργα-
νίσῃ εἰς τάγματα ὁ Μονομάχος· ὕστερον δὲ ὁ Ἀλέξιος, μετὰ τὴν τελείαν
αὐτῶν καταστροφὴν ἐν τῇ ἐν Λεβήνῳ μάχῃ, τῇ συγκροτηθείσῃ τῇ 29 Ἀ-
πριλίου τοῦ 1094, συνώκισε, συναθροίσας τοὺς αἰχμαλωτισθέντας, περὶ
τὰ Μογλενά, πόλιν τῆς Βουλγαρίας, ὅθεν ἐκαλοῦντο καὶ Μογλενί-
ται (καὶ οὐχὶ Μογελίται), καὶ ἐπὶ πᾶσιν οἱ Τουρκόπωλοι,
χίλιοι τὸν ἀριθμὸν Τούρκοι, προσελθόντες εἰς τὸν χριστιανισμὸν, μετὰ θά-
νατον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἀζέδ-διν-Κεϊκαβούς, ἀδελφοῦ τοῦ Ῥοκνέδ-διν-
Κχιλίτς - Ἀρσλάν, ὅς τις, φεύγων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀναγορευθέντα
Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου, προσέφυγεν εἰς ΚΠ πρὸς Μιχαὴλ τὸν Παλαιολό-
γον, εὐρόντα ἤδη ἄλλοτε ἄσυλον εἰς τὴν Αὐλὴν τῶν Σελτζουκιδῶν. Πρὸς
τοὺς χιλίους τούτους ἠνώθησαν ἔπειτα καὶ ἄλλοι, ὥστε ἐσχηματίσθη ἐν
σῶμα τρισχιλίων στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους ὠδήγει ὁ Χαλίλ. Φωραθεὶς δὲ
ὁ Ἀζέδ-διν ἐπιβουλεύων, αὐτὸς μὲν ἐρρίφθη παγγενεὶ εἰς τὴν φυλακὴν, οἱ
δὲ σημαντικώτεροι τῶν συνενόχων τ'ου, οἱ μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ἐτυφλώ-
θησαν (4). Τὸ σῶμα τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ τῶν Ἀλάνων, ἄλλων προση-

(1) Ἰδε Θεοφάν. Χρονολογ. *Ετ. 678, καὶ τὴν ἐν σελ. 61 τοῦ Β' Μέρους ὑποσημείωσιν.

(2) Ἐν τῷ περὶ διοικῆτος. (3) Ἄννα Κομν. Β'. (4) Ἰδε καὶ τὴν ἐν σελ. 121 ὑποση-
μείωσιν τοῦ Β' Μέρους.

λύτων, ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τῶν παρὰ τοῖς Τούρκοις σχηματι-
σθέντων ἐκ τότε ἤδη Γενί-τσάρ (τσέρ).

Ἄπαντες οὗτοι οἱ ὑπηρετοῦντες παρὰ τοῖς Γραικορωμαίοις στρατιω-
τικῶς ἐθνικοί, ὠνομάζοντο Γεντήλιοι (Gentilis), γραφόμενοι καὶ Κεν-
τήλιοι, ὅθεν ὑπῆρχε καὶ Σχολή καὶ Πριμηκῆριος τῶν Γεντηλίων.

» Τὸ δὲ τῶν Ἀρχοντοπώλων τάγμα παρὰ Ἀλεξίου πρώτως ἐ-
» φεύρητο. Συλλεξάμενος γὰρ ἅπανταχόθεν τοὺς τῶν ἀποπεπτωκότων
» στρατιωτῶν υἱοὺς, νέους, ἀρτιφυεῖς πάντας τὸ γένειον, τὴν ὁρμὴν ἀνυ-
» ποστάτους, ἐγύμνασέ τε πρὸς ὅπλα καὶ πόλεμον, καὶ Ἀρχοντοπώλους
» ὠνόμασεν, ὥσανεὶ ἀρχόντων υἱοὺς γεγονότας, ἵνα διὰ τοῦ ὀνόματος εἰς
» τὴν τῶν γονέων εὐγένειάν τε καὶ ἀνδρίαν ἀναφερόμενοι, θούριδος ἀλκῆς
» μνήσαιντό τε καὶ ἀνδρειότεροι γένοιντο. Τοῦτο τὸ τάγμα, εἰς δύο χιλι-
» άδας συμποσούμενον, ἐκαλοῦντο καὶ Ἀγουροὶ καὶ Ἀνδρειωμέ-
» νοι, καὶ πιθανῶς οἱ αὐτοὶ καὶ Ἀθάνατοι, ὡς διὰ τῆς ἐκάστοτε ἀ-
» ναπληρώσεως μηδέποτε κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἐλαττούμενοι, καθὼς καὶ οἱ
» παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Πέρσαις Ἀθάνατοι ὁμοίως καλούμενοι. Ἀπετέλουν
» δὲ τὴν κυρίως αὐτοκρατορικὴν φρουράν, ὡς εὐνούστεροι τῶν ἄλλων καὶ
» αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος νηπιόθεν τρόφιμοι (1).

Τὰ δὲ στρατιωτικὰ τάγματα ἐκαλοῦντο, ὡς ἀπὸ τῆς σκευῆς μὲν καὶ
» τοῦ ὅπλισμοῦ, οἱ μὲν Λωρικάτοι, δηλονότι θωρακοφόροι· Λωρίκιον
» γὰρ ὁ θώραξ ἢ σιδηροῦς χιτῶν· οἱ δὲ, Σκουτάτοι ἢ Σκουταρά-
» ττοι, θυρεοφόροι, ἀσπιδιῶται, οἱ κυρίως ὀπλῖται, » οἱ περιμήκεσιν ἀσπίσιν
» καὶ πέλυξιν ἑτεροστόμοις φράγγυνται, κατὰ τὸν Χωνειάτην· οἱ δὲ, Καν-
» διδάτοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ ἐπίλεκτοι, καὶ ἐχρησίμευσον συνήθως ὡς δο-
» ρυφόροι ἢ σωματοφύλακες τοῦ αὐτοκράτορος, συστηθέντες τὸ πρῶτον, κα-
» τὰ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικόν, ὑπὸ τοῦ Γορδιανοῦ τῷ 243. » Ἐπάραι-
» γὰρ αὐτοὺς κατ' ἐπιλογὴν, ὡς τελείους καὶ εὐσθενεῖς καὶ μεγάλης ὀν-
» τας θέας, ἀπὸ τοῦ τάγματος τῶν λεγομένων Σχολαρίων, ἐποίησεν αὐ-
» τῶν ἀριθμὸν, καλέσας αὐτὸν εἰς τὸ ἴδιον ἐπώνυμον Σενωρων· οὗ-
» τοὶ εἰσιν οἱ τῆς ἑκτῆς Σχολῆς. Ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος ἅμα τῷ υἱῷ
» αὐτοῦ Φιλίππῳ ἀριθμὸν συνεστήσαντο τῶν λεγομένων Κανδιδάτων, ἐπά-
» ραντες κατ' ἐπιλογὴν νεανίσκους ἄνδρας ἀπὸ τῶν Σχολαρίων, καλέσαν-
» τες τὴν Σχολὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἐπώνυμον Φιλίππου τοῦ πατρὸς Ἰου-
» νιων. Οὗτοί εἰσιν οἱ τῆς ἐβδόμης Σχολῆς (2) «.

(1) Ἄνν. Κομν. Ζ', ΙΑ'. (2) Ἰδε καὶ σελ. 271.

Ὡς ἀπὸ τῶν διαφορῶν δὲ παρὰ τῷ στρατῷ ὑπηρεσιῶν, οἱ μὲν, Δεποτάτοι (1), ἀποτελοῦντες σῶμα ἰδιαίτερον, συγκείμενον ἐκ τῶν ῥωμαλεωτέρων καὶ γοργοτέρων ἀνδρῶν, ἐφίππων τε καὶ πεζῶν, οἳ τινες, παρακολουθοῦντες ἄοπλοι τὸ στράτευμα, ἐφρόντιζον ἵνα ἀνακαλῶσιν εἰς τὴν ζωὴν τοὺς λειποψυχοῦντας, ἵνα ποτίζωσι (despoire) τοὺς διψῶντας, ἵνα πλύνωσι (θεραπεύωσι) τὰς πληγὰς τῶν τετρωμένων, ἵνα συνάξωσι (desportare) τὰ λάφυρα καὶ παραδιδῶσιν αὐτὰ τοῖς δεκάρχοις· ὥστε ἦσαν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ εἶδος χειρουργῶν ἢ ἱατρῶν στρατιωτικῶν. Ὀνομάσθησαν δὲ, κατὰ τὸν Λέοντα, μεταγενεστέρως καὶ Σκρίβωνες, εἰ καί, κατὰ τὸν Σουΐδαν, »Σκρίβων ἐστίν, ὁ τῶν σωματοφυλάκων ὑπερφερόμενος«. Οἱ δὲ, Μαγγανάριοι, οἱ διευθύνοντες τὰς πολεμικὰς μηχανὰς (τὰ μάγγανα ἢ μαγγανικά), οἱ Μηχανικοὶ, καθὼς λέγομεν τῶρα. Οἱ δὲ Ὀπλοποιοί. Γνωστὸν δὲ ὅτι ἡ ὀπλοποιία ἦτον ἀπηγορευμένη εἰς ἰδιώτας, καὶ τὰ ὅπλα κατασκευάζοντο μόνον ἐν τοῖς βασιλικαῖς ἐργοστασίαις. »Συν-« εἶδομεν, λέγει μία Νεαρά, τὸ τῆς ὀπλοποιίας ἔργον μηδὲνα μὲν ἰδιώτην »ἐργάζεσθαι, μόνους δὲ ἐκείνους τὰ ὅπλα κατασκευάζειν, τοὺς ἐν ταῖς »δημοσίαις καταλεγόμενους φάβριξιν«. Οἱ δὲ, Βιγλάτωρες, σταθμεύοντες ἐν ταῖς Βίγλαις καὶ ταῖς Κλεισούραις (στενοπορίαις), οἳ τινες εἶχον καὶ ἀρχηγὸν τὸν Κλεισουριάρχην (Δαρμπένδ-ἀγᾶν). Οἱ δὲ Κορτελίνοι (Cohortates, Cohortales) ἦσαν εὐτελεῖς τινες καὶ ἀδύνατοι στρατιῶται, χρησιμεύοντες συνήθως ὡς θυρωροὶ ἢ κλητῆρες ἀστυνομικοὶ τοῦ Πραιτωρίου.

Ὡς ἐκ τοῦ χρόνου δὲ τῆς ὑπηρεσίας, ἐλέγοντο, οἱ μὲν Προμόται, οἶονεῖ προκόπτοντες (Promoti), ἱππεῖς ἔχοντες δικαιώματα πρὸς προαγωγὴν (émériles)· οἱ δὲ Πρόξιμοι, οἱ ἄλλως, νομίζω, κατὰ μετάφρασιν τῆς Λατινικῆς λέξεως, Ἐγγιστιάριοι· οἱ δὲ Μελλοπρόξιμοι, ἴσως ἀναλογοῦντες πρὸς τοὺς σημερινοὺς Ἀκολούθους ἢ Δοξίμους (aspirants).

Ὅλα δὲ ταῦτα τὰ τάγματα εἶχον, καθὼς καὶ σήμερον, ἴδιον ἀριθμὸν, Νούμερον, ὅθεν »Στρατιώτου, ἀδιαθέτου τελευτῶντος, καὶ ὄντος ἀδιαδόχου, τὰ πράγματα αὐτοῦ δίδεται τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ Νομέρῳ«, λέγει ὁ Νομοκάνων, διότι ἡ λέξις Νούμερον εἶχε καταντήση συνώνυμος τῷ σώματι (τάγματι). »Σπεῖρα, λέγει ὁ Θεοφύλακτος (2), ὁ καλοῦμεν νῦν Νούμερον«. Διηροῦντο δὲ εἰς Ἐταιρίας, τὰς Λατινικώτερον Κοόρτης (3),

(1) Γραφόμενοι καὶ Δεποτάτοι καὶ Δι(Δη)ποτάτοι. (2) Ἐν ταῖς Πράξ. τῶν Ἀποστόλων. (3) Συγχεομένης πρὸς τὸ Κοόρτη, ἢ Αὐλή.

ὅθεν ὁ Κόμης κοόρτης μεταφράζεται Ἐταιρειάρχης, ἃν καὶ ὁ ἐν τῇ Αὐλῇ Ἐταιρειάρχης ἦτον, κατὰ τὸν Λουίτπράνδον (1) καὶ Παχυμέρην (2), εἶδος διαγγελέως, ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ξένων πρέσβεων (Introducteur). Τὴν ἀπογραφὴν δὲ καὶ τὰ κατὰστιχα τούτων ὄλων ἐκράτει ὁ Μέγας Ἀδνομιαστής, ὅθεν » ἀδνουμιαζομένου τοῦ φοσσάτου παρὰ » τοῦ μεγάλου Δομεστίκου, πάρεστι καὶ αὐτός, καὶ . . ἀπογραφόμενος τὰ » λείποντα, ἐπιμελεῖται ἀναπληροῦσθαι ταῦτα«, κατὰ τὸν Κωδινόν.

Ἐκαστον τῶν ταγμάτων τούτων εἶχε φυσικῶς τὴν σημαίαν του, τὸ ἴδιον αὐτοῦ Βάνδον ἢ Φλάμουλον, διαφέρον καὶ κατὰ τὸ χρῶμα, καὶ κατὰ τὸ σχῆμα, καὶ κατὰ τὰ ἐπ' αὐτοῦ εἰκονισμένα πρόσωπα ἢ ἐμβλήματα. Τῶν ἐξακισχιλίων, παραδ. χάριν, Ἀρκαδιανῶν, τὸ μὲν πρῶτον φλάμουλον εἶχεν εἰκονισμένον ἐπ' αὐτοῦ τὸν Ἀρχιστράτηγον· τὸ δὲ δεύτερον, τὸ ὁποῖον ἦτον ὀκτωσχιδές, ὅθεν ἐλέγετο κοινῶς καὶ Ὁκταπόδιον, τοὺς ὀκτὼ ἐπισημοτέρους ἀγίους Ἱεράρχας· τὸ τρίτον ἦτον σταυροειδές, ἔχον εἰς τὰς τέσσαρας αὐτοῦ ἄκρας τὰς εἰκόνας τῶν Ἀγίων Δημητρίου, Προκοπίου καὶ τῶν δύο Θεοδώρων· ἐπὶ τοῦ τετάρτου ἦτον εἰκονισμένος ὁ Ἅγιος Γεώργιος· τὸ πέμπτον ἦτον δρακοντόσχημον, κατὰ μίμησιν τῶν Περσικῶν (» Ὅσα τῶν συνθημάτων, δρακόντων φοβεροῖς χάσμασιν ἐμπνεόμενα, ἐπ' ἄκρων δοράτων αἰωρουμένοις, καὶ διὰ τῶν ὀλκῶν ῥιπιζόμενα φολίσιν ὑφανταῖς καταστήκτων, ἡδιστόν τε ὁμοῦ καὶ φρικτόν θέαμα προσπίπτει ταῖς ὄψεσι«, Γργ. Ναζ. Στῆλιτ. Α', ξς')· τὸ δὲ ἕκτον εἰκονίζεν ἔφιππον τὸν Αὐτοκράτορα. Τὰ φλάμουλα ταῦτα ἐτοποθετοῦντο κάτωθεν τῆς αὐτοκρατορικῆς προκύψεως, ἀνὰ δύο ὁμοῖα ἐκατέρωθεν, ἀντιπροσωποῦν ἑκάτερον πεντακοσίους ἄνδρας· προηγεῖτο δὲ αὐτῶν τὸ Διθέλιον, καὶ ὀπισθεν ἴσταντο τὰ φλάμουλα τῶν Δεσποτῶν, τῶν Ἀρχόντων καὶ τῶν Δημάρχων.

Ἀλλὰ τὸ ἱερώτατον ὄλων τῶν στρατιωτικῶν σημείων, τὸ παλλάδιον τῆς Ῥωμαϊκῆς δόξης ἐν τοῖς πολέμοις, ἦτον τὸ Ῥωμαϊκὸν Λάβαρον, τὸ ὁποῖον ἐλατρεύετο σχεδὸν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν, καὶ κατ' αὐτοῦ καὶ ὠμνυον, ὅθεν τὸ ὠνόμαζον καὶ Divum velum (ἐξ οὗ καὶ τὸ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς Διθέλιον). Διὸ καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἵνα συνειθίσῃ αὐτοὺς βαθμηδὸν εἰς προσκύνησιν τοῦ Σταυροῦ, ὕψωσεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς σημαίας ταύτης. Τὸ δὲ Σύπαρον τοῦ Λαβάρου, δηλ. τὸ κρεμάμενον ἀπὸ τῶν δύο κεραιῶν τοῦ σταυροῦ ὕφασμα, ἦν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς

(1) Legat. I, 3. (2) Βιβλ. Δ', xθ'.

Ῥωμαίοις καὶ πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ὅθεν φαίνεται ἐγκεχαραγμένον καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Τραϊανοῦ στήλης, ὡς ἱστίον νεῶς. Καὶ πάντα δὲ τὰ νικητικὰ σημεῖα καὶ τρόπαια τῆς Ῥώμης τοιοῦτου σταυροῦ σχῆμα ἔχουσιν. Ὁ δὲ Σενέκας λέγει ὅτι τὸ Σύπαρον ἦν παιδικὸν ἔνδυμα, καὶ ἀρχήτερα βῆλον ἢ παραπέτασμα τοῦ θεάτρου, καὶ εἶχε σχῆμα ὑπερτερίας. Μόνα δὲ τὰ Ἀλεξανδρινὰ πλοῖα εἶχον, ἴσως διὰ τὴν σιτοπομπείαν (1), τὴν ἄδειαν ἵνα ὑφώνωσιν ἐπὶ τῶν ἱστίων αὐτῶν Σύπαρα.

Τὸ δὲ σχῆμα καὶ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ οὕτω πως περιγράφει μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ μεγαληγορίας ὁ Εὐσέβιος (2): » Τὸ δὲ σταυροειδὲς ση-
» μεῖον, ὅπερ νῦν Ῥωμαῖοι Λάβαρον καλοῦσιν, ἦν τοιῶδε σχήματι κατ-
» εσκευασμένον. Ὑψηλὸν δόρυ, χρυσῷ κατημφισμένον, κέρασ εἶχεν ἐγ-
» χάρσιον, σταυροῦ σχήματι πεποιημένον· ἄνω δὲ, πρὸς ἄκρῳ τοῦ παντός,
» στέφανος ἐκ λίθων πολυτελῶν καὶ χρυσοῦ συμπεπλεγμένους κατεστήρι-
» κτο, καθ' ὃ τῆς σωτηρίου ἐπηγορίας τὸ σύμβολον, δύο στοιχεῖα, τὸ Χρι-
» στοῦ παραδηλοῦντα ὄνομα, διὰ τῶν πρώτων ὑπεσήμεναιον χαρακτήρων,
» χιαζομένου τοῦ Ρ κατὰ τὸ μεσαίτατον· ἃ δὲ κατὰ τοῦ κράνους φέρειν
» εἶθε κὰν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις ὁ βασιλεὺς. Τοῦ δὲ πλαγίου κέρως,
» τοῦ κατὰ τὸ δόρυ πεπαρμένου, ὀθόνη τις ἐκκρεμῆς ἀπηώρητο, βασιλικὸν
» ὕφασμα, ποικιλίᾳ συνήμμένων πολυτελῶν λίθων, φωτὸς αὐγαῖς ἐξ-
» αστραπτόντων, καλυπτόμενον, σὺν πολλῷ τε καθυφασμένῳ χρυσῷ, ἀδι-
» ἠγήτῳ τι χρῆμα τοῖς ὀρῶσι παρέχον τοῦ κάλλους. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ
» φάρος, τοῦ κέρως ἐξημμένον, σύμμετρον μήκους τε καὶ πλάτους περι-
» γραφὴν ἀπελάμβανε· τὸ δ' ὀρθιον δόρυ, τῆς κάτω ἀρχῆς ἐπὶ πολὺ μη-
» κυνόμενον, ἄνω μετέωρον ὑπὸ τῷ τοῦ Σταυροῦ τροπαίῳ πρὸς αὐτοῖς
» ἄκροις τοῦ διαγράφοντος ὑφάσματος, τὴν τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως εἰ-
» κὸνα χρυσῇν μέχρι στέρνων, τῶν τ' αὐτοῦ παίδων ὁμοίως, ἔφερε . . .
» Διὸ δὲ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ὑπασπιστῶν τοῖς καὶ σώματος ἰσχύϊ καὶ ψυχῇ
» ἀρετῇ καὶ θεοσεβείας τρόποις ἐγκρίτοις, μόνη τῇ τοῦ σημείου διακονίᾳ
» προσκαρτερεῖν ἐκέλευσεν· ἦσαν δ' ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν οὐχ ἥττους πεντή-
» κοντα, οἷς οὐδὲν ἕτερον ἦν ἔργον, ἢ μόνον κυκλοῦν καὶ περιέπειν δορυ-
» φορίᾳ τὸ σημεῖον, ἀμοιβαίως ἐκάστου αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντος«.

Ἡ δὲ ἐτυμολογία τῆς λέξεως Λάβαρον ἀνεζητήθη, λέγει ὁ Gibbon (3), εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς διαλέκτους τῆς οἰκουμένης, ἄχρι καὶ αὐτῆς τῆς Ἀρ-
μενικῆς καὶ Ἰλλυρικῆς (Ἀλβανικῆς;). Γράφεται δὲ, οὐ μόνον Λάβαρον,

(1) Ἰδε σελ. 239. (2) Ἐν βίῳ Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως, (3) Κερ. Κ'.

ἀλλὰ καὶ Λάβουρον καὶ Λάβωρον, καὶ εἶχε καὶ ἴδιον σημαioφύλακα, τὸν λεγόμενον Praepositus laborum, ὅθεν τινὲς ἐτυμολογοῦσι τὴν λέξιν ἐκ τοῦ κάμνοντι (laboranti) τῷ στρατῷ πρὸς σωτηρίαν δεδοσθαι ὑπὸ Χριστοῦ («Καμάτων λυτήριον ὃν τε καὶ κατὰ Ῥωμαίους ὀνομαζόμενον», Γργ. Ναζ. Στηλιτ. Α', ξς'). ἄλλοι δὲ ἐκ τοῦ elaboratum, ὡς περιττῶς εἰργασμένον καὶ χρυσῷ καὶ λίθοις κεκοσμημένον· ἄλλοι δὲ διὰ τὸν ἐκ δάφνης (laura) περικοσμοῦντα αὐτὸ στέφανον, καθὼς καὶ πάντα τὰ δαφνοστεφῇ σημεῖα Λαουράτα ἐκαλοῦντο. Πιθανωτέρα δὲ τούτων ὧν μοι φαίνεται ἡ γνώμη τῶν νομιζόντων τὴν λέξιν Χαλδαϊκὴν, ἐκ τοῦ Λαμπάρ (νίκη), εἰσαχθεῖσαν δὲ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ τῶν Χαλδαίων ἀστρολόγων.

Ἐκτὸς δὲ τῆς ὠρισμένης μισθοφορᾶς, » Νόμος ἦν ἀνὰ πενταετηρίδα » ἐκάστην τὸν βασιλέα τῶν στρατιωτῶν ἐκαστον δωρεῖσθαι χρυσίῳ τακτῷ. » Πέμποντες δὲ ἀνὰ πεντάετες πανταχόσε τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, παρῆ- » γοντο στατῆρας χρυσοῦ στρατιώτῃ ἐκάστῳ πέντε· καὶ τοῦτο οὐχ οἶόν τε » ἦν μὴ πράσσεσθαι ἀεὶ μηχανῇ πάσῃ (1)«. » Γίνεται δὲ τοῦτο ὡς ἐπίπαν » ἐν ταῖς Ῥωμαίων ἱερομηνίαις, καὶ βασιλέων ἢ βασιλίδων πόλεων ἐν γε- » νεθλίοις ἡμέραις (2)«. Κατήργησε δὲ τὸ ἔθος τοῦτο εὐτυχῶς ὁ Ἰου- » στινιανός· διότι ἄς φαντασθῇ τις ὁπόσων ἐκατομμυρίων ἦτον ἀνάγκη » κατὰ πενταετίαν πρὸς φιλοδώρησιν ἑξακοσίων χιλιάδων στρατοῦ!

Περὶ τὴν στρατολογίαν πρῶτος ἐκαινοτόμησεν ὁ Οὐάλης, προτιμήσας τῶν ἐντοπίων τοὺς ξένους. » Ἠλπιζε γάρ, λέγει ὁ Σωκράτης (3), βαρβάρους » Ῥωμαίων φοβερωτέρους ἔσεσθαι φύλακας«. Ὅθεν, » τὸν συντελούμενον » ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν κατὰ κώμας στρατιώτην ἐξηργύρισε, ὀγδοήκοντα χρυ- » σίνους ὑπὲρ ἐκάστου στρατιώτου τοὺς συντελεστάς ἀπαιτεῖσθαι κελεύ- » σας (4)«.

Ἐγίνοντο δὲ κατὰ καιροὺς καὶ γενικαὶ ἐπιθεωρήσεις τῶν στρατευμάτων, τὰς ὁποίας ὠνόμαζον, ἐπὶ τὸ Ῥωμαϊκώτερον, Lustrationes (καθαρμοὺς) καὶ Ἀρμαστασίωνα.

Ἄς ἐπιθεωρήσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἤδη ἐκ παραθέσεως τὸν Τουρκικὸν τοῦ στρατιωτικοῦ ὀργανισμόν, ἀπομίμησιν τῶν Ῥωμαϊκῶν κατὰ τὰ πλεῖ- » στα. Καὶ ἐπειδὴ γνωρίζομεν ἤδη ὅτι τὸ Τουρκικὸν πολίτευμα εἶνε, ὡς ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς φύσεως καὶ καταγωγῆς, στρατιωτικόν, ὁδὲν θέλει φανῇ

(1) Προκοπ. Ἀνέκδ. (2) Σωκρ. καὶ Σωζομ. (3) Βιβλ. Δ', λδ'. (4) Περιέρχον ἐπὶ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ποσότητα ἀπήχησε καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἡ Πύλη δι' ἑκαστον ῥεαγίαν μὴ θέλοντα ἔνα ὑπηρετήσῃ ὡς στρατιώτης. Ἰδε σελ. 260.

πρωτήκουστον, ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι πᾶς Τοῦρκος εἶν' ἐκ γενετῆς στρατιώτης, καὶ ὡς ἐκ τῆς κλήσεως αὐτοῦ κατακτητῆς. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἀποκαλοῦσιν ὅλα τὰ μὴ Ὀθωμανικὰ Κράτη χώρας πολέμου (Χάρμπ), τὸν δὲ κατ' αὐτῶν πόλεμον Τζιχὰδ (ιερόν). Ἄμα δὲ κατέκτων τινὰ χώραν, διένεμον αὐτὴν ὡς Ζιαμέτιον ἢ Τιμάριον μεταξὺ τῶν μαχητῶν. Ἐκαστος δὲ Ζαΐμης ἢ Τιμαριώτης ὤφειλε 'να φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν πόλεμον δύο, τρεῖς, τέσσαρας ἢ καὶ περισσοτέρους ἀνθρώπους, τοὺς λεγομένους Τζεμπελῆ· ὥστε, ἐπειδὴ ἐν μὲν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ὑπῆρχον 914 Ζιαμέτια καὶ 8356 Τιμάρια, ἐν δὲ τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ σχεδὸν ἄλλα τόσα, τὸ τακτικὸν Τουρκικὸν στράτευμα συνεποσοῦτο ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας, διατηρούμενον ἐξ ἰδίων καὶ πάντοτε ἐτοιμον.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων, ὑπῆρχον καὶ οἱ ἐθελονταὶ (Γκιουζινουλοῦ), οἱ ὅποιοι μετρημὸν ὁδὸν εἶχον· διότι ἕκαστος ἔτρεχεν, ἅμα ἐκηρύττετο πόλεμος καὶ ἀνεπετάννυτο ἢ τῆς νίκης καὶ τῶν λαφύρων ἢ τοῦ μαρτυρίου σημαία. Ἰδοὺ τί ἔκαμνε τοὺς πολεμιστάς τούτους, ὑπὸ τοὺς πρώτους αὐτῶν Σουλτάνους, ἀνυποστάτους! Ἰδοὺ τί ἐξέτεινε τὰς κατακτήσεις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου εἰς τὸν Ἀδρίαν, καὶ ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος λίμνης εἰς τὴν Μαυριτανίαν!

Ἡ βᾶσις ὅμως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ πυρὴν, περὶ τὸν ὁποῖον συνεκεντροῦντο καὶ ἀνεπτύσσοντο αἱ λοιπαὶ ἑνοπλοὶ δυνάμεις, ἡ σιδηρᾷ ἐκείνῃ κορύνῃ, ἣτις ἀνεβίβασε τὸν Σουλτάν-Μεχμέτην εἰς τὸν θρόνον τῆς ΚΠ καὶ τὸν κατέστησε Κύριον δύο ἡπείρων καὶ δύο θαλασσῶν, εἶνε ἀναντιρρήτως

Οἱ Γενίτσαροι.

ΤΟ τρομερὸν τοῦτο σῶμα, τοῦ ὁποῖου οἱ μὲν νέοι θεωροῦσι τὰς εἰκόνας μόνον καὶ ἀκούουσι τὸ ὄνομα, οἱ δὲ γέροντες ἡμεῖς ἐνθυμούμεθα, ὡς αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι, καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ὕβριν, συνεστήθη τὸ πρῶτον κατὰ μίμησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Κομνηνοῦ Ἀλεξίου συγκροτηθέντων, καθὼς εἵπομεν, εἰς σῶμα στρατιωτικὸν Ἀνδρειωμένων ἀγούρων. Συνεκροτήθη δὲ, οὐχὶ ἐκ τῶν πολιτῶν, ὡς ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἢ καὶ ἀρπαζομένων ἢ καὶ στρατολογουμένων ἐν εἴδει φόρου παιδίων χριστιανῶν· καὶ ἐπειδὴ ὁδὸν ἐγνώριζον οὔτε πατέρα οὔτε μητέρα ἄλλον, παρὰ τὸν τροφοδοτοῦντα αὐτοὺς δεσπότην, τοῦ ὁποῖου ὠνομάζοντο καὶ ἐσεμνύνοντο ὅτι ἦσαν αὐτὸ τοῦτο δοῦλοι (χοῦλ), καὶ πατρίδα ἄλλην παρὰ τὴν τράπεζαν, περὶ ἣν συνήρχοντο, καὶ τὸν κοιτῶνα (ὁ δ ᾱ), ἐν ᾧ συνδιητῶντο,

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ'.)

πάντα τὰ ἱεραρχικὰ αὐτῶν σύμβολα καὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν τὰ ὀνόματα, τὸν κοιτῶνα καὶ τὴν τράπεζαν καὶ τὸ μαγειρεῖον εἶχον βάσιν, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐλαμβάνοντο. Ὁ δ' ἀ-μ-π-α-σ-η-ς (κοιτωνάρχης) ἦτον ὁ ὑπολοχαγός 'των, Τ-σ-ο-ρ-μ-π-α-τ-ζ-ῆ-ς (ζωμοδότης) ὁ λοχαγός 'των (1), Ἀ-σ-τ-σ-ῆ-μ-π-α-σ-η-ς (ἀρχιμάγειρος) ὁ ἀνθυπολοχαγός 'των, Ἀ-σ-σ-τ-σ-ῆ (μάγειρος) ὁ λοχίας 'των· οἱ λέβητες (τὰ καζάνια) τῆς ἐταιρίας ἢ συντροφίας 'των (ὁ ρ τ ᾱ) ἦσαν ἱερά, καὶ ἡ ἀνατροπή 'των ἐν καιρῷ στάσεως ἐδήλου τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων· ἡ δὲ ἐστία τοῦ μαγειρείου 'των (Ὁ τ ζ ᾱκ), ἄσυλον ἀπαραβίαστον, καὶ ἐξελαμβάνετο ἀντὶ τοῦ σώματος ὀλοκλήρου. Ὁργανισμὸς τερατώδης, ἀποδεικνύων ἄχρι τίνος δύναται 'να φθάσῃ ἡ βία καὶ ὁ δεσποτισμὸς.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν Γενιτσάρων 'δὲν ἦτον ἀπ' ἀρχῆς ὁ αὐτός. Ἐπὶ Σουλεϊμάνου, κατὰ τὸν ἐν Βελιγραδίῳ, μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Γκούλα, γενόμενον ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν, εὐρέθησαν μόνον δώδεκα χιλιάδες, διηρημένοι εἰς 161 ὀρτάδες· ἀλλὰ τῷ 1680 ἠϋξήθησαν εἰς 54,222, διηρημένοι εἰς 196 ὀρτάδες ἢ ὀρτάδες, ἐξ ὧν 104 τῶν Γιαγιά-μπασῆ, 61 τοῦ Μπουλουκτσῆ καὶ 34 τῶν Σεϊμέν. Οἱ δὲ Ὁτουράκ (ἀπόστρατοι ἢ πρεσβύται) ἦσαν δέκα χιλιάδες ὑπὸ 34 ἀξιωματικούς.

Ἐκαστος τῶν Ὀρτάδων τούτων εἶχε τὸ σύμβολόν 'του, ὁ μὲν δελφίνα, ὁ δὲ κυπάρισσον (ὁ 44), ὁ δὲ πέλεκυν, ἄλλος ξίφος, ἄλλος πέταλον ἵππου (ὁ 27), ἄλλος λέοντα κτλ. Τὸ σύμβολον τοῦ 31 Ὀρτᾶ ἦτον ἄγκυρα, διότι ὑπηρετοῦν συνήθως εἰς τὸ ναυτικόν, καὶ ἦσαν οἱ περιφημότεροι καὶ ἀχρεϊέστεροι τῶν Γενιτσάρων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ὀρτᾶς αὐτῶν ἦτον ὁ πολυπληθέστερος καὶ ἐπομένως ἰσχυρότερος· διότι ὅλοι οἱ ὀρτάδες οὗτο 'δὲν ἦσαν ἴσοι τὸν ἀριθμόν.

Ἀπετέλουν δὲ τὸ πεζικὸν κυρίως τοῦ στρατοῦ μέρος, καὶ ἦσαν (ἡξίου) δηλαδὴ ὅτι εἶνε καὶ ἀπήτουν 'να ἦνε) δικαιωματικῶς οἱ φρουροὶ τῆς πρωτευούσης καὶ σωματοφύλακες ἄμεσοι τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅθεν καὶ οἱ λοχαγοὶ ἢ Ταγματάρχαι αὐτῶν περιεστοίχουν αὐτὸν πεζοί, πορευόμενον εἰς τὸ Τζεαμίον, περισκιάζοντες αὐτὸν διὰ τῶν πτεροειδῶς ἀμφικυρτουμένων λόφων τῆς περικεφαλαίας 'των.

Οἱ δὲ ἵππεῖς ἐλέγοντο Σι-π-α-χ-χ-ῆ, καὶ ἦσαν εἰς αἰωνίαν διάστασιν πρὸς τοὺς Γενιτσάρους, οἳ τινες τοὺς περιεφρόνουν, ὡς προτιμῶντας δὲ ἀνανδρίαν τὴν ἵππικὴν. Πολλάκις δὲ στασιάζαντες πρὸς ἀλλήλους, ἐφε-

(1) Ἡ λέξις Τ-σ-ο-ρ-μ-π-α-τ-ζ-ῆ-ς ἦτον καὶ εἶνε ἀκόμη ἐν χρήσει, ὡς τιμητικὴ προσφώνησις καὶ πρὸς τοὺς Γραικοὺς, καὶ σημαίνει ἀρχηγόν, προσετώτα, πρόκριτον.

Γενίτσαρης φρουρός.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρον τὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς δεινὴν θέσιν. Οἱ ἐκλεκτότεροι τῶν ἱππέων τούτων ἐλέγοντο Μ ο υ τ ε φ ε ρ ί κ α ι, τὸν ἀριθμὸν πεντακόσιοι, ἔχοντες ἄμεσον αὐτῶν ἀρχηγὸν τὸν Σουλτάνον. Ἐμαστιγοῦντο δὲ τιμωρούμενοι, αὐτοὶ μὲν εἰς τοὺς πόδας, ὅπως μὴ πληγωθῶσι τὰ ὀπίσθιά των· οἱ δὲ Γενίτσαροι κατὰ νώτου, διότι, καθὼ πεζῶν, τὰ πόδιά των τοῖς ἐχρησίμευον.

Οἱ δὲ Ἀ ζ ά π ι δ ε ς, καί τοι ἀρχαιότεροι τῶν Γενιτσάρων, εἶχον καταντήσῃ οἱ κατώτεροι τοῦ στρατοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀπησχολοῦντο εἰς κατασκευὴν τῶν χαρακωμάτων, εἰς ἀνοιγμα ἢ γέμισμα τῶν τάφρων, τὰς ὁποίας ἐπλήρουν πολλάκις διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν σωμάτων, ριπτόμενοι ἐντὸς αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων.

Οἱ δὲ Τ ζ ε μ π ε τ ζ ῆ δ ε ς (ὀπλοποιοὶ ἢ ὀπλοφύλακες), 600 (;) τὸν ἀριθμὸν, ἦσαν διηρημένοι εἰς ἐξήκοντα κοιτῶνας, καὶ εἶχον τὰ καταγώγια αὐτῶν παρὰ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν.

Κατὰ τὸν κανονισμόν τοῦ Σουλτάν-Μουράδ, εἰς τοὺς δωδεκακισχιλίους Γενιτσάρους, τοὺς ὁποίους ἔταξε πρὸς φρουρὰν τῆς πρωτευούσης, προσδιωρίσθη μισθὸς 72,000 ἄσπρα καθ' ἡμέραν, τὰ ὁποῖα ἀναλογοῦσι πρὸς ἕξ ἄσπρα ἢ δύο παράδες δι' ἕκαστον αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ, παρεκτὸς τοῦ τακτικοῦ αὐτῶν μισθοῦ, εἶχον καὶ πολλὰς ἄλλας ὠφελείας ἐν ΚΠ, ὅπου ἐφορολόγουν ἀδιακρίτως καὶ ἐπὶ διαφοραῖς προφάσεσι τοὺς ρεαγιάδας, τῶν ὁποίων ἕκαστος διὰ τοῦτο ἦτον βιασμένος ἵνα ἔχῃ ἓνα τοῦλάχιστον προστάτην ἐξ αὐτῶν, ἐκλέγων φυσικῶς τὸν ἰσχυρότερον, ὁ ἀριθμὸς τῶν λεγομένων τούτων φρουρῶν τῆς πρωτευούσης ἀνέβαινε, κατὰ τινας, εἰς τεσσαράκοντα καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας· διότι, οὐ μόνον οἱ ἐν ἐνεργείᾳ στρατιωτικοί, ἀλλ' ἕκαστος Τούρκος ἦτον δυνάμει Γενίτσαρος, καὶ ὅτε ἦτον ἐγγεγραμμένος εἰς ἓνα τινὰ Ὀρτᾶν. Τηλικαύτην δύναμιν εἶχε τὸ λησμονηθὲν ἤδη τοῦτο σῶμα! Καὶ ὁ Σουλτάνος δὲ αὐτὸς ἀνῆκεν εἰς τὸν Α' Ὀρτᾶν τῶν Γενιτσάρων, καὶ ἐλάμβανεν, ὡς ἀπόμαχος (Ὀτουράκ), τὸν οὐλουφέν του, τεσσαράκοντα ἄσπρα τὴν ἡμέραν, ἐμφανιζόμενος ἀγνώριστος εἰς τὸν στρατῶνα τὴν ἡμέραν τῆς διανομῆς τοῦ μισθοῦ. Ὁ δὲ Μπάσ-τσοαδάρης του, λαμβάνων παρὰ τοῦ Ο ὕ σ τ ᾱ τὴν ποσότητα, καὶ προσθέτων μίαν δράχα φλωρίων, διένεμε τὸ ὅλον εἰς τὴν φρουράν. Ἐν δὲ ταῖς ἐπισήμοις προπομπαῖς, οἷον τὴν τῆς περιζώσεως τῆς σπάθης, ὁ Γενιτσάρ-ἀγᾶς, ἢ ὁ Οὐστᾶς τοῦ 64 Ὀρτᾶ, προσέφερε τῷ Σουλτάνῳ, διερχομένῳ τοὺς στρατῶνας, ποτήριον σερμπετίου, τὸ ὁποῖον ἐγγίζων εἰς τὰ χεῖλη του ὁ Σουλτάνος, ἐδίδεν εἰς τὸν Σιληχδάρην του, καὶ ἐκείνος, γεμίζων αὐτὸ φλωρίων, τὸ ἐπέδιδε τῷ Οὐστᾶ. Ὅταν δὲ ὁ προσφέρων ἦτον ὁ Γενιτσάρ-ἀγᾶς, ὁ Σουλτάνος, ἀποδίδων αὐτῷ τὸ ποτήριον, τῷ ἔλεγε: » Κχιζιλ ἐλμαδᾶ

» γχιουρουσούρουζ (Εἰς τὴν κοκκίνην Μηλέαν ἐξαναβλεπόμεθα)«. Οὕτω δὲ ὀνομάζουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ τὴν Ῥώμην (;). Τῆς αὐτῆς τιμῆς ἤξιοῦτο, διαβαίνων τοὺς στρατῶνας, καὶ ὁ Βεζίρης.

Οὐ μόνον δὲ Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ Χριστιανοὶ ὑπήκοοι κατεγράφοντο, ὡς ἐθελονταί, εἰς τὸ σῶμα τῶν Γενιτσάρων, καὶ ἐγνώρισα τὸν, λυπηρῶς κατὰ δυστυχίαν διακριθέντα περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ὀπλαρχηγὸν Σάββαν τὸν Πάτριον, Καμινάρην τῆς Μολδαβίας, ἄνδρα λόγιον ἁλως καὶ νοσημονέστατον, ὃς τις ἦτον ἐγγεγραμμένος Γενίτσαρος τοῦ 75, νομίζω, Ὀρτά. Εἰς τὸ σῶμα τοῦτο ἀνῆκε καὶ ὁ ἡγεμὼν Μαυρογένης, καὶ ὅταν, ἀποκεφαλισθέντος αὐτοῦ, ἡ χήρα μετὰ τῶν ὀρφανῶν τοῦ ἔδωκεν ἄρζυ-χάλη εἰς τὸν Σουλτάνον, ἐπικαλουμένη ὑπὲρ αὐτῶν τε καὶ ἑαυτῆς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔλεος, τὸ μικρότερον τῶν τέκνων, κρατοῦν τὴν ἀναφορὰν, ὑψωσαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν οἱ Γενίτσαροι. Γενίτσαρος, ἐγγεγραμμένος εἰς τὸν 65 ὀρτᾶν, ἦτον καὶ ὁ περιβόητος Σταυράκ-ὀγλοῦς, καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ Μποσταντζή-μπασης διετάχθη ἵνα τὸν κρεμάσῃ, δὲν ἐτόλμησε ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν κατὰ γράμμα, φοβούμενος μήπως οἱ Γιολδάσιδες ἐξαρπάσωσιν αὐτὸν ἀπαγόμενον, ἀλλὰ, πνίξας πρῶτον αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, ἐκρέμασεν ἔπειτα τὸ πτώμά του ἀπὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας του.

Παρεκτὸς τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων τούτων, οἱ ὅποιοι, λόγῳ δῆθεν φρουρᾶς τῆς πρωτευούσης καὶ τοῦ Σουλτάνου, οὐδέποτε ἐξεστράτευον, τὸ ἐπίλοιπον Τουρκικὸν ἄτακτον στράτευμα συνεποσοῦτο εἰς ἑκατὸν τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδας, οἱ ὅποιοι ἠδύναντο, ἐν καιρῷ κινδύνου καὶ ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἵνα διπλασιασθῶσι. Τούτων οἱ μὲν ἐκαλοῦντο Το-π ρ α κ λ ὺ (ἰθαγενεῖς, Landverr ;). οἱ δὲ Σ ε ρ χ ἄ τ - κ ο υ λ ὺ, οἱ δὲ Σ ε ἱ μ ἔ ν (κυρίως Σ ε γ μ π ἄ ν, λέξις Κιουρδικὴ ἢ Περσικὴ σημαίνουσα κυνοφύλακα καὶ κατ' ἑκτασιν ἄρματωλὸν τοῦ ὄρου), οἱ δὲ Δ ε λ ῆ (παράφρονες), εἶδος ἐθελοντῶν, εἰς τοὺς ὁποίους, ὡς ἀ φ ω σ ι ω μ ἔ ν ο υ ς δῆθεν, ἐπετρέπετο, ἐν καιρῷ πολέμου, πᾶσα ἀκολασία, πᾶν κακούργημα. Ὅμοιοι τούτοις ἦσαν οἱ λεγόμενοι Σ ε ρ δ ἔ ν - γ χ ε τ σ τ ῆ (les enfants perdus) τῶν Γενιτσάρων. Τούτων δὲ τὴν θέσιν, καὶ τὴν διακριτικὴν κατὰ τι ἐπωνυμίαν, ἐκληρονόμησαν οἱ σημερινοὶ Μ π α σ ῆ - μ π ο ζ ο ὺ κ (διεφθορότερον τὴν κεφαλὴν).

Τὸ σύνθημα δὲ πολεμικὸν αὐτῶν ἐπιφώνημα ἢ σύνθημα ἦτον τὸ Γ ε ἰ δ ι ρ ᾽ Ἀ λ λ ἄ χ (εἷς ἐστὶν ὁ Θεός). Προηγείτο δὲ αὐτῶν πάντοτε, ὁδοιπορούντων, ὁ γελοιαστὴς (σ ο ἶ τ α ρ ῆ), ἐνδυμένος ὅσον οἶόν τε ποικιλώτερον καὶ γελοιωδέστερον, κυρίως δὲ φορῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σουβλερόν τι πῖλον, κεκοσμημένον διὰ τεμαχίων κατόπτρων, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐκρέμαντο

ἀλωπέκων οὐραί, ἵππεύων παρδαλὸν ἢ Ἀρτανιάνειόν τινα ἵππον, καὶ κρούων τὸ κλασικὸν ἐκεῖνο κύμβαλον, τοῦ ὁποίου ἡ μονότονος κλαγγὴ ἀνήγγελλεν εἰς τοὺς κατοίκους τρέμοντας τὴν παρακολουθοῦσαν τὸν λεγόμενον τοῦτον στρατὸν ἀκολασίαν. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά κατεδύοντο εἰς τὰ μυχαίτατα τῶν οἰκιῶν, τὰ ἐργαστήρια ἐκλείοντο, ἐὰν ὅθεν τὰ ἐκράτει διὰ τῆς βίας ἀνοικτὰ ἢ ἐξουσία, καὶ ὅ,τι εἶχεν ἕκαστος πολύτιμον, ἔσπευδε ἵνα τὸ ἀσφαλίσῃ. Ὁ Σοῖταρῆς δὲ οὗτος, τὸν ὁποῖον εἶχον παρακολουθοῦντα τοὺς στρατιώτας καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (1), ἐχρησίμευε πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βασκανίας, καὶ ἐπέιχε τὸν τόπον τῶν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῶν ἵππων ἀναρτωμένων βασκανίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν πρῶτον ἐπέχει τόπον ἡ δι' αὐτὸ τοῦτο καλουμένη Ἀλογόπετρα (Γκιόζ-δασί) κτλ., καθὼς θέλομεν διεξέλθῃ λεπτομερέστερον ἐν τῷ Η' Κεφαλαίῳ τοῦ Δ' Τμήματος.

Παρὰ τὴν τακτικὴν δὲ αὐτῶν μισθοδοσίαν, ἥτις ἐγίνετο, καθὼς εἶδομεν, ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Σαραγίου αὐλῇ, τελουμένου Γκαλυμπέ-διθανῆ, ἐρίλο-δωροῦντο οἱ Πραιτωριανοὶ οὗτοι καὶ ὑφ' ἑκάστου νέου Σουλτάνου, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ἀναβιβασμὸς αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἐγίνετο κατὰ συνέπειαν στάσεως, ἥς ἀποτελέσμα ἦτον ὁ ἐκθρονισμὸς, ὃν παρηκολούθει ἐνίοτε καὶ ὁ φόνος, τοῦ προκατόχου τούτου. Τὴν δὲ δωρεὰν ταύτην ὠνόμαζον, μὴδὲν δυσωπούμενοι, ἐκθρονισμοῦ ἀργύριον (Τζοουλούς-ἀκτσεσί), καὶ τὴν ἀπῆλθον χρεωστικῶς καὶ ἀνυπερθέτως, ἄχρις ὅτου ἐξέκοφεν αὐτὴν ὁ αἰμοχαρὴς πλὴν ἀνδρείος Σουλτάν-Μουράδ.

Σύμφωνος δὲ πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὸν ὀργανισμόν αὐτῶν ἦτον καὶ ἡ σκευὴ τῶν. Τὸ φόρεμα ἰδίως τῆς κεφαλῆς τῶν μυρίων Γενιτσάρων, τῶν συγκροτούντων τὴν Αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν ἐπὶ τῶν πρώτων Σουλτάνων, ἦτον τὸ Σέρ-κιολάχ (φ), λέξις Περσικὴ, σημαίνουσα χρυσοῦν πῖλον, ἐξ οὗ ὁ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι Ζερκουλάς. Ἴδου τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἱστορικὸς Δούκας ἐν τῷ κατ' αὐτὸν Χρονικῷ: »Τὸ γνω-
» ριστικὸν δὲ σημεῖωμα τούτων, τὸ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα, ὃ, κατὰ τὴν
» κοινὴν γλῶτταν Ῥωμαίων (γραφόμενον δηλαδὴ), Ζαρκολᾶν λέγου-
» σι. Καὶ γὰρ κοινῇ πάντες Τοῦρκοι τῷ αὐτῷ χρῶνται ὡς κεφαλῆς περι-
»βολαίῳ· οἱ μὲν πάντες, ὅσοι ἐξ ἰδιωτῶν καὶ ἐξ εὐγενῶν τυγχάνουσι,
» κοκκινοβαφές τοῦτο χρῶνται· ὅσοι δὲ τῶν ἀλλογενῶν τῷ τῆς δουλείας
» ὑπέπεσον ζυγῷ, γραφέντες δοῦλοι (κοῦλ) τοῦ ἀρχηγοῦ, οὗτοι λευκό-
» χροα φοροῦσι τὰ τῆς κεφαλῆς περιβόλαια ἐκ πύλου λευκοτάτου· ἡμισφαί-

(1) »Τῶν γελοιαστῶν βαρβάρων τινά, οἱ τοῖς στρατιώταις ἐπονται, λύπης τε ψυχαγωγία καὶ πόταις ἡδύσμα», Γργ, Ναζ, Στήλιτ. Β', ιγ'.

» ρές, ὅσον χωρεῖν κεφαλῇ, ἔχον περιττεῦον ἄνωθεν τῆς κορυφῆς, ὅσοι
 » καὶ σπιθαμῆς, εἰς ὃξὺ καταλήγον». Ὡστε διέφερε, καθὼς βλέπομεν, τοῦ
 Ὀὐσκιούφ των ἐφ' ἡμῶν Γενιτσάρων, τὸ ὁποῖον ὠμοίαζεν ἀπαράλ-
 λακτα τὸ των παλαιῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἴσως καὶ κατήγετο ἐκεῖθεν. Ἐπὶ
 αὐτοῦ ἐνέπηγον τὸ κοχλιάριόν των· διότι τὰ ὄργανα τοῦ μαγειρείου καὶ
 τῆς τραπέζης ἔδεν ἔπρεπε ἵνα λείπωσιν οὐδαμῶθεν.

Τὸ φόρεμα ἰδίως τοῦ ἀρχιμαγείρου (Ἀσπισήμπαση) αὐτῶν, ὅς τι
 εἶχε καθὰ προείπομεν, βαθμὸν Ταγματάρχου ἢ Ὑπολοχαγοῦ, ἦτον τῷ ὄντι
 ἀξιοθέατον. Δερμάτινός τις μέλας χιτῶν, εἰς εἶδος ἀρχιερατικοῦ σάκκου
 ἀνοιχτὸς ἐμπρὸς, ἔχων καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν ἐμπεπηγμένου
 ἀργυροῦς ἤλους, ἐσκέπαζεν εἶδος ἐσωκαρδίου, ἐκ μέλανος ὡσαύτως καὶ
 ἀργυροῦς δέρματος· πλατυτάτη δὲ δερματίνη ζώνη, κεκαλυμμένη δι' ὠ-
 ριχαλκίων πλακῶν καὶ συνεχομένη διὰ παχυτάτων ἐμπορημάτων, ὑπο-
 κρατοῦσα τὸ ἐσωκάρδιον τοῦτο, ἐστήριζε συγχρόνως καὶ δύο ὑπερμεγέθει
 μαχαίρας ἐν αὐτῇ διεμβεβλημένας, των ὁποίων αἱ λαβαὶ τοῦ ἐσκέπαζο-
 σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τὸ πρόσωπον. Ἐκ δὲ των ἐπὶ των ὤμων αὐτοῦ
 προσηρμοσμένων πελωρίων ὀγκίνων (τσενγκέλ) ἐξήρτηντο κοχλιάρια, κα-
 κία καὶ ἄλλα μαγειρικά καὶ ἐπιτραπέζια σκεύη, ὅλα ἀργυρᾶ, καθὼς καὶ
 αἱ ἀνέχουσαι αὐτὰ ἀλύσεις. Ὡστε, καὶ τοὶ συνήθως ἀθλητικοῦ ἀναστήμα-
 τος ἀνὴρ, μόλις ἠδύνατο ἵνα σαλεύσῃ καὶ διὰ τοῦτο δύο ἄλλοι Γενίτσα-
 ροὶ τὸν ὑπεκράτουν ἑκατέρωθεν, ἀνακουφίζοντες τὸν παράδοξόν του χι-
 τῶνα.

Ὁμοία, εἰ καὶ πολὺ βαρυτέρα, ἦτον καὶ ἡ σκευὴ τοῦ των ὑδροφόρου
 ἀρχηγοῦ (Σακᾶ-μπαση), φέροντος, ἀντὶ μαχαιρῶν καὶ κοχλιαρίων
 δερματίνης πυτίνης (κουρμπᾶ).

Ἐν γένει δὲ, οἱ ἀχρεῖοι Στρελίτσαι οὗτοι ἐφιλοτιμοῦντο ἵνα φανῶσι, καὶ
 διὰ τῆς μορφῆς καὶ διὰ τῆς ἐνδυμασίας καὶ διὰ τοῦ ὀπλισμοῦ αὐτῶν, ὅσοι
 οἷόν τε ἀπειλητικώτεροι. Διεκρίνοντο ἐπομένως καὶ προήγοντο οἱ ῥωμαῖοι
 λεώτεροι μεταξὺ αὐτῶν καὶ πλεόν μεγαλόσωμοι· μύστακες ὑπερμήκει
 τὸ στῆθος λάσιον καὶ γυμνόν, ὁμοίως καὶ οἱ βραχίονες, ἐπὶ των ὁποῖων
 ἦτον ἐνεστιγμένον τὸ σημεῖον τοῦ Ὁρτά, εἰς ὃν ἕκαστος αὐτῶν ἀνῆκεν·
 αὐχὴν ἐκφανῆς καὶ τὸ σαρίκιον κλίνον πρὸς τὸ ἐν μέρος καὶ κρατοῦν με-
 λης ἐπὶ τῆς κορυφῆς· ἡ χεὶρ ἐπὶ τῆς λαβῆς πάντοτε τοῦ γιαταγανίου, τὸ
 ὁποῖον ἐκρατεῖτο μετὰ ζεύγους πιστολίων ἐντὸς τῆς ζώνης· ἰδοὺ τοῦ κα-
 θαυτοῦ Γενιτσάρου τὸ πρωτότυπον. » Τί ζῶα εἶν' ἐκεῖνα, ἡρώτα τὸν Γενί-
 τσάρ-ἀγᾶν ὁ πονηρὸς Βεζίρης Γαλὶμπ-πασσᾶς, τὰ ὁποῖα ἀπῆντησα καὶ
 ὁδόν, ἔχοντα ἓνα ὀφθαλμὸν καὶ τέσσαρας χεῖρας ; Καὶ ἐνοοῦσε τοῦ

Ὁ Ἀσκήμπασης τῶν Γενιτσάρων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Γκαλειοντζήδαις, οἱ ὅποιοι, πρὸς ἐπίδειξιν ὕβρεως καὶ ἀψηφησίας, ἐφόρουν τὸ σαρίκιον αὐτῶν τόσον πλαγίως, τετυλιγμένον ἐπὶ τοῦ ἐτέρου μέρους τῆς κεφαλῆς, ὥστε ἐσκέπαζε σχεδὸν τὸν ἓνα ἴων ὀφθαλμόν, ἐν ᾧ τὰς χειρίδας τοῦ ἐπενδύτου αὐτῶν εἶχον κρεμαμένας ὀπισθεν τῶν ὤμων.

Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικῶν ἦσαν ὠργανισμένοι, καθὰ προείπομεν, εἰς σώματα στρατιωτικὰ καὶ οἱ εἰς τὰς διαφόρους τῆς Αὐλῆς καὶ τῶν στρατοπέδων λειτουργίας ὑπηρετοῦντες. Καὶ εἶδομεν ἤδη τοὺς κηπουροὺς (Μποσταντζή) καὶ τοὺς ξυλοσχίστας (Μπαλτατζή), φρουροῦντας τὰ Σουλτανικὰ ἀνάκτορα. Τούτοις προστεθείσθωσαν οἱ Ὀρνεοκόμοι (Κουσστσή), οἱ Κυνοφύλακες (Σαμσοντζή ἢ Σεγμπάν), οἱ Ἱερακάριοι (Σσαχχυντζή) κλπ. Ὡστε ὅταν ὁ Χαλκοκονδύλης λέγῃ (1) ὅτι Βαγεζήτης ὁ Κεραυνὸς εἶχεν ἑπτακισχιλίους ἱερακοτρόφους καὶ ἑξακισχιλίους κυνῶν ἐπιμελητὰς, ὁ δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται παράδοξον, ἐνθυμουμένους μάλιστα, ὅτι ὅχι μόνον ὁ Κωνσταντῖος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀνδρόνικος, ὅταν τὸ Κράτος ἔπνεε τὰ λoίσθια, εἶχον χιλιάδας σκυλομαγακῶν καὶ ὀρνεοκόμων (2).

Ὅλα ταῦτα ἐξέλιπον, χάρις τῷ θεῷ, καὶ μένει μόνον ἡ φρικώδης μνήμη καὶ τὰ ἀνδρείκελα τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ μεγάλου ἐκείνου δράματος, τοῦ ὁποίου ἡ παράστασις διαρκέτασα τετρακόσια ἑβδομήκοντα ἔτη, κατέστρεψεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τῇ 27 Ἰουνίου τοῦ 1826, δοξάσασα τὸν Σουλτάν-Μαχμούδ, καὶ ἀνοίξασα νέον δρόμον εἰς τὰ στρατιωτικὰ τῆς Τουρκίας, ὀργανισθέντα ἐπὶ τὸ Εὐρωπαϊκώτερον.

Νιζάμι-τζεδίτ.

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς ὀργανισμὸς εἰσῆχθη ἐν ὅλῳ τῷ Τουρκικῷ στρατῷ κυρίως ἀπὸ τῶν 1843, καὶ τὸ μὲν πεζικόν, τὸ ἵππικόν καὶ τὸ μηχανικὸν ἀκολουθοῦσι τὸν Γαλλικὸν τρόπον, τὸ δὲ πυροβολικὸν τὸν Προυσιακόν. Ἡ δὲ ὑπηρεσία διαιρεῖται εἰς τὴν ἐν ἐνεργείᾳ (Μουαζάφ) καὶ εἰς τὴν ἐφεδρίαν (Πεδίφ), καὶ ἐκείνης μὲν ἡ διάρκεια εἶνε πενταετής, ταύτης δὲ ἑπταετής. Ἡ δὲ στρατιωτικὴ διοίκησις τῆς ὅλης Αὐτοκρατορίας, ἐξαιρουμένων τινῶν ἐπαρχιῶν, ὑπάγεται εἰς ἑξ στρατοπεδαρχίας (Ὀρδοῦ), ἐκάστη δὲ τούτων, ἔχουσα μίαν κεντρικὴν ἐδραν, ὑποδιαιρεῖται εἰς ἑνδεκα λεγεῶνας (Régiments), ὧν ἐξ πεζικοῦ, τέσσαρες ἵππικοῦ καὶ μία πυροβο-

(1) Βλ. Γ', 50, ἐκδ. Βασιλ. (2) Ἰδ. σελ. 90 καὶ 95.

λικού, καὶ περιέχει δύο μοίρας (division), ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἑνὸς Φερὶ, καὶ ἑξ Συντάγματα, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἀντιστρατήγων (λιβᾶ), ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐμπεριέχει δύο τάγματα κτλ. Ἡ στρατοπεδαρχία τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ὑποδιαιρεῖται εἰς πέντε τμήματα. Ἐκαστον δὲ Ὅρδὸν ἔχει ἓν ἐξαμελὲς διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ ἕκαστον τάγμα ἐν τετραμελὲς. Κατὰ τὸν ἐν ἔτει 1863 στρατιωτικὸν διοργανισμόν, τὸ Α' ἐκ τῶν ἐξ στρατοπέδων εἶνε ἡ Αὐτοκρατορικὴ φρουρά (Ἀ.σ.ά), τὸ Β', ἡ φρουρά τῆς ΚΠ (Ἀ.σι.τα.ν.έ), ἡ τις ἐπίσης φέρει τὸ ὄνομα Αὐτοκρατορικὴ τὸ Γ', ὁ στρατὸς τῆς Ῥούμελης τὸ Δ', ὁ τῆς Ἀνατολῆς τὸ Ε', ὁ τῆς Ἀραβίας καὶ τὸ Γ', τὸ τοῦ Ἰράκ.

Οἱ δὲ στρατιωτικοὶ βαθμοὶ, πρὸς τοὺς ὁποίους, καθὼς καὶ ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, ρυθμίζονται καὶ οἱ τῶν ἄλλων τάξεων τῆς ὑπαλληλίας, εἶνε οἱ ἑξῆς:

Μουσσίρ, Στρατάρχης,
Σερασκέρ, Ἀρχιστράτηγος (ἐν καιρῷ πολέμου),
Φερὶκ, Στρατηγὸς (général en chef ou commandant), ἀντιστοιχῶν
πρὸς Πασσᾶν τριῶν Ἰππουρίδων,
Λιβᾶ ἢ Μίρι-μιράν, Ἀντιστράτηγος (Général de division), ἀντιστοιχῶν
πρὸς τὸν Πασσᾶν δύο Ἰππουρίδων,
Μίρ-αλάι ἢ Μίρι-λιβᾶ, Ὑποστράτηγος (Général de brigade), ἀντιστοιχῶν
πρὸς Πασσᾶν μιᾶς Ἰππουρίδος,
Καϊμακὰμ, Συνταγματάρχης, ἢ Ἀντισυνταγματάρχης,
Μπίν-μπαση, Ταγματάρχης ἢ Χιλιάρχος,
Κουλασέ, Λοχαγὸς ἢ Ἐκατόνταρχος,
Γιούζ-μπαση, Ὑπολοχαγὸς κτλ.

Κατὰ τὰς ἀκριβεστεράς δὲ πληροφορίας, ὁ Τουρκικὸς τακτικὸς στρατὸς ἦτον, τῷ μὲν 1844, ἑκατὸν πεντήκοντα ὀκτὼ χιλιάδες, διηρημένους ὡς ἀκολούθως:

ἡ Αὐτοκρατορικὴ φρουρά	10,000
τὸ πεζικὸν τῆς γραμμῆς	92,000
τὸ Ἰππικὸν	25,000
τὸ Πυροβολικὸν	26,000
τὸ Μηχανικὸν	4,000
ὅπλοποιοὶ καὶ ὑπονομοποιοὶ	1,800

Τῷ δὲ 1850, ἠριθμεῖτο εἰς 277,360, ἐξ ὧν οἱ ἡμίσεις ἐν ἐνεργείᾳ, καὶ οἱ ἡμίσεις ἐν ἐφεδρίᾳ.

Τούτοις προσθετέον 117,000 ἐπικούρους (Σέρβους, Αἰγυπτίους, Δάκας κτλ.), εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως πολλάς ἐλπίδας δὲν δύναται ἔχειν.

Γκαλιοντζής.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

οὐδέποτε ἡ Πύλη 30,000 Χωροφύλακας (Καβάς καὶ Σείμέν) καὶ ἀγροφύλακας (Κουρουτζή) 5,000 Τατάρους· 2,000 ξένους ἐθελοντάς καὶ 50,000 ἐντοπίους τοιούτους· ὥστε τὸ σύνολον τῶν κατὰ ξηρὰν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Αὐτοκρατορίας συμποσοῦται εἰς 480—500,000 ἀνδρῶν, πρὸς μισθοδοσίαν, διατροφὴν, ἐνδυμασίαν καὶ διατήρησιν τῶν ὁποίων δαπανῶνται 70,000,000 φράγκα κατ' ἔτος.

Κατὰ τὸν ὀργανισμόν δὲ τῶν 1849, ὁ ἐν ἐνεργείᾳ στρατὸς συνεκροτεῖτο ἐξ ὀγδοήκοντα ταγμάτων ἢ λεγεώνων (régiments), ἀποτελούντων 148,680 ἄνδρας καὶ διηρημένῶν εἰς ἐξ συντάγματα, ἐκάστου τῶν ὁποίων τὸ πραγματικὸν ὑπολογίζεται εἰς 20,980 ἄνδρας, κατὰ τὴν ἐξῆς ἀναλογίαν :

Πεζικὸν	16,000
Ἴππικὸν	2,870
Πυροβολικὸν	4,300

Ἐκαστος στρατιώτης λαμβάνει, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἐνδυμασίαν καὶ διατήρησιν αὐτοῦ, καὶ ταγήνιον, 900 γραμμάρ. ἄρτου, 270 γρ. κρέατος, 49 γρ. βουτύρου, 75 γρ. ὀρυζίου, 18 γρ. ἁλατος, 27 γρ. ὀσπρίων ἢ λαχανικῶν, ἐκτὸς σαπωνίου, ἐλαίου καὶ ἔξυγγοκηρίων. Ὁ Δεκανεὺς (Ὀν-μπασης) λαμβάνει 30 γρόσια τὸν μῆνα, ὁ ἐκατόνταρχος (Γιούζ-μπασης) 150, ὁ Χιλίαρχος (Μπίν-μπασης) 1200. Λαμβάνουσι δὲ καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοί, ἄχρις ἀνθυπολοχαγοῦ (Lieutenant) συμπεριλαμβανομένου, ταγήνιον, διπλασιαζομένου, τετραπλασιαζομένου καὶ καθεξῆς τοῦ ποσοῦ, ἀναλόγως τῆς ὑπεροχῆς τοῦ βαθμοῦ, μέχρι τοῦ Μουσσίρ, ὃς τις λαμβάνει 128 ταγήνια τὴν ἡμέραν εἰς χρήματα, λογιζομένης ἐκάστης μολύβδος πρὸς τριάκοντα λεπτά.

Τὸ δὲ ὕλικόν τοῦ στρατοῦ, ὡς πρὸς τὸ πυροβολικὸν μὲν, συνίσταται εἰς 1600 κανόνια διαφόρου μεγέθους, ἐκτὸς τῶν πρὸς πολιορκίαν· εἰς τὸ χυτήριον δὲ τοῦ Τόπ-χανέ ἦσαν τῷ 1848 ἀποτεταμιευμένα 1200 κανόνια· ὡς πρὸς τὰ ὅπλα δὲ τοῦ πεζικοῦ, ἐν τῷ κατὰ τὸν Δολμά-μπαγτσέ Τυφένγκ-χανέ κατεσκευάζοντο 30,000 μολυβδοβόλα κατ' ἔτος, ἐκτὸς τῶν ἐπιδιορθουμένων.

Ἰδρυνται δὲ περὶ τὴν ΚΠ καὶ ἐξ στρατιωτικῶν νοσοκομεϊῶν, ὧν δύο μὲν ἐν τῷ Τόπ-καποῦ, ἐν δὲ ἐν τῷ Τόπ-δασῇ τοῦ Σκουταρίου διὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν φρουράν (τὸ ωραιότερον τῶν ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ), ἐν ἐν τῷ Μάλ-τεπέ, ἐν ἐν τῇ νήσῳ Χάλκη διὰ τοὺς ναυτικούς, καὶ ἐν διὰ τοὺς ἐργάτας τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐργοστασιῶν.

Ἡ στρατολογία ἐνεργεῖται κατὰ κλήρον μεταξὺ τῶν ἐχόντων εἰκοσιν
(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ΄.)

ἐτῶν ἡλικίαν νέων, λογιζομένη συνήθως εἰς 25,000 ἀνθρώπους κατ' ἔτος καὶ οὐχὶ πλεον τοῦ ἐνὸς κατ' οἰκογένειαν, ἐξαιρουμένων τῶν μονογενῶν καὶ τῶν Ῥεαγιάδων, οἱ ὅποιοι ὁμως, ἐὰν ἴδεν θέλωσι ἵνα πληρώσωσιν ἀντικαταστάτας, στρατολογεῦνται διὰ τὸ ναυτικόν.

Ναυτικόν.

Ἰ; Εἶχον οἱ Γραικορωμαῖοι ναυτικόν; Εἶχον ἐξ ἅπαντος, καὶ πολὺ, καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἀκμάσαν, καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος κατεναυμάχησε τὸν Λικίνιον, καὶ ὁ Ἡράκλειος καὶ Πωγωνάτος τοὺς Σαρακηνοὺς, καὶ ὁ Ἀναστάσιος τὸν ἀποστάτην Βιταλιανὸν ἐν τοῖς λεγομένοις Βυθαρίοις τοῦ Βοσπόρου. Ὁ δὲ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἔλεγεν ὅτι » οὐκ ἔστιν » ἀσφαλῶς κατέχειν τὴν πόλιν τοὺς Ῥωμαίους, μὴ τὸ πᾶν θαλασσοκρατοῦντας ». Νικήτας δὲ ὁ Ὡδούφας ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο κατεπόντισεν ἐν τῇ Προποντίδι τὸν Ἀραβικὸν στόλον, καὶ μετὰ ἐν ἔτος, τῷ 883, ὑπερνεωλκήσας διὰ νυκτὸς τὰς τριήρεις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἐπέπεσε κατὰ τῶν Ἀράβων αἰφνης, καὶ τοὺς ἐξηφάνισεν. Ὁ δὲ Νικηφόρος Φωκάς, στρατηγὸς ἔτι τότε Ῥωμανοῦ τοῦ Β', συνεκρότησεν ἐντὸς ἐπτὰ μηνῶν στόλον ἐκ χιλίων δρομώνων, διακοσίων παμφυλίδων καὶ χιλίων τριακοσίων ἐπτὰ φορτηγῶν, παρέλαβεν ἐπ' αὐτῶν ἑκατὸν χιλιάδας ἀνδρῶν, πλὴν τῶν ναυτῶν, καὶ στρατεύσας κατὰ τῆς Κρήτης, κατεχομένης πρὸ ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, ἀπεδίωξεν αὐτοὺς καὶ ἀνεκτήσατο τὴν δούλην νῆσον. Ἀλλ' ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου, τὸ ναυτικὸν κατελύθη, λόγῳ δῆθεν οἰκονομίας, καὶ τὴν κατάλυσιν ταύτην ὁ Γρηγοράς ἴδεν δι-στάζει ἵνα ὀνομάσῃ αἰτιωτάτην τῶν ἐπιβρισάντων κατόπιν κατὰ τῆς Αυτοκρατορίας δεινῶν (1). » Οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ πλωῖμου Δρουγγάριοι ἐκαλοῦντό ποτε τοῖς ἄνω χρόνοις », λέγει ὁ Λέων ἐν τοῖς αὐτοῦ Ναυμαχικοῖς. Παντὸς δὲ τοῦ στόλου ἡγεῖτο ὁ Ἀμηνράλιος (Μιραλάι), ὑπαγόμενος αὐτός τε καὶ ὁ Δρουγγάριος τοῦ πλωῖμου εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα, ὅς τις ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τῶν κατὰ θάλασσαν δυνάμεων τοῦ Κράτους, καθὰ προείπομεν.

Τὰ δὲ πλοῖα αὐτῶν εἶχον καὶ σχήματα καὶ ὀνόματα διάφορα: Γαλέαι

(1) Γρηγορ. ΣΤ', 3.

(galères), Κουμπάρεαι (gabares), Σακτοῦραι (φορτηγά), Πάμφυλοι, Κάραιοι κτλ., Δρόμωνες, » ἔχοντες ἀνὰ ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ', καὶ ἀνὰ πο-
 » λεμιστῶν σ' ». Τὰ δὲ λεγόμενα Χελάνδια (Chalans) ἦσαν κυρίως
 ναῦς ἱππαγωγοί, καὶ εἶχον ἐπομένως σηκωτὴν γέφυραν καὶ εἶδος θύρας
 διὰ τοὺς ἐπιβιβαζομένους καὶ ἀποβιβαζομένους ἵππους, καὶ τὰ καλούμενα
 Huissiers, Wissiers, ἐκ τοῦ Huis ἡ θύρα, καὶ τὰ Estoires καὶ
 τὰ Nisers. Ἀλλὰ παρημέλησαν τὴν θάλασσαν, τὴν ὁποίαν βαθμηδὸν
 κατέκτησαν οἱ Γενουῖται καὶ Οὐγενετοί, καὶ ἤρκεσθησαν ἵνα κλείωσι μόνον
 τὸν κόλπον τῶν καὶ ἵνα ὀχυρῶνται δι' ἀλύσων, ἄχρις οὗ καὶ ταύτην
 διέκοψαν οἱ Οὐγενετοί· ὁ δὲ Μεχμέδ, πλεύσας διὰ τῆς ἡπείρου, ἀπέδειξεν
 ὅτι τὰ ἰσχυρότερα προπύργια εἶνε τὰ στήθη τῶν ἀνδρείων.

Τὸ κυριώτερον ὅμως ὄπλον τοῦ πλωῖμου τῶν, δι' οὗ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶ-
 νας ἔκαιον τοὺς στόλους τῶν βαρβάρων ὀλοκλήρους, ἦτον τὸ καλούμενον
 Ὑγρόν ἢ Θαλάσσιον ἢ Ρωμαϊκὸν ἢ Ἑλληνητικὸν πῦρ
 (feu Grégeois), τὸ ὁποῖον ἐφευρέθη ἐπὶ Πωγωνάτου ὑπὸ τοῦ Σύρου Καλ-
 λινίκου, ἐξ Ἡλιουπόλεως, ὑποκειμένης ἤδη εἰς τοὺς Σαρακηνοὺς, οἱ τινες
 ὅμως δὲν τὸ ἐγνώριζον καὶ διὰ πολὺν καιρὸν ἦσαν θύματα αὐτοῦ. Ὅθεν
 ἀπατάται ὁ Vossius, λέγων ὅτι ὁ Καλλίνικος τὸ εἶχε μάθη παρ' αὐτῶν.
 Φυγὼν δὲ οὗτος εἰς ΚΠ, ἐγνωστοποίησε τῷ Αὐτοκράτορι τὴν κατασκευὴν
 τοῦ, περὶ τῆς ὁποίας τίποτε δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστὸν, καὶ ἡ περιγραφὴ
 τῆς Ἀννης τίποτε δὲν σαφηνίζει. Διότι οἱ Αὐτοκράτορες εἶχον αὐτὴν ἀ-
 πόρρητον καὶ ἐμπεπιστευμένην εἰς μηχανικόν, ὅς τις διέμενε πάντοτε παρ'
 αὐτοῖς. Εἰς δὲ τοὺς συμμάχους βασιλεῖς ἔστελλον κατεσκευασμένον, προ-
 φασιζόμενοι ὅτι ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, μαθὼν δι' ἀγγελικῆς ἀποκαλύψεως
 τὸν τρόπον τῆς σκευασίας τοῦ, ἀφῆκεν ἄρὰν καθ' οὗ τινος ἤθελε κοινο-
 ποιῆσαι αὐτὸν, ἣν τολμήσας τις ποτὲ ἵνα παραβῇ, ἐγένετο ἐμβρόντητος
 κτλ. Γνωρίζομεν δὲ μόνον ὅτι τὸ πῦρ τοῦτο ἔκαιε καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος,
 ἡ δὲ φλόξ αὐτοῦ, ἀπεναντίας τοῦ κοινοῦ πυρὸς, ἔρρεπε πρὸς τὰ κάτω καὶ
 διεθύνετο ὅπου ἤθελεν ὁ ἀκοντίζων. Κατέτρωγε δὲ, ὅχι μόνον τοὺς λί-
 θους, ἀλλὰ καὶ τὸν σίδηρον, καὶ δὲν ἐσθύνετο, εἰμὴ δι' ὄξους, οὖρου καὶ
 ἄμμου. Τὸ μετεχειρίζοντο δὲ, ἡ φουσῶντες αὐτὸ διὰ σιφώνων, ἡ ἀκοντί-
 ζοντες αὐτὸ διὰ βελῶν περιτυλιγμένων διὰ στυππείου ἀλειμμένου δι' αὐ-
 τοῦ, ἡ ἐντὸς φιαλῶν, τὰς ὁποίας ἐσφενδόνιζον ὡς Γρενάτας. Ἀλλ' ἀκον-
 τίζομενον διὰ τῶν βαλιστρῶν, ἦτον τρομερώτατον· διότι ἐρρίπτετο συγ-
 χρόνως εἰς πολλὴν ποσότητα καὶ εἰς μακρὰς ἀποστάσεις. Εἰς χόνιν δὲ
 διαρρίπτομενον, εἶχε τὰς αὐτὰς σχεδὸν ιδιότητας τῆς σημερινῆς πυρίτιδος,
 ἐκτὸς μόνον ὅτι δὲν τὸ μετεχειρίζοντο πρὸς τίναγμα σφαιρῶν. Τοιαύτην

τινὰ σκευασίαν, ἐκ θείου καὶ νάφθας (1), ἐγνώριζον ἤδη πρὸ πολλοῦ, καὶ τὴν μετεχειρίζοντο ἐν ταῖς πολιορκίαις πρὸς πυρπόλησιν τῶν μηχανῶν, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ Γενσερίχος ἐπυρπόλησε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Βασιλίσκου. Ἰούλιος δὲ ὁ Ἀφρικανὸς, ζῶν ἐπὶ Ἐλεγαβάλου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σεβήρου, ἀναφέρει τεχνητόν τι πῦρ ἐκ θείου ἀπύρου, νίτρου, ἄλατος ὀρυκτοῦ καὶ κέραυνίτου λίθου. Τοιαύτην δὲ τινα σχεδὸν σκευασίαν εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῷ Περὶ θαυμασίων συγγράμματι, τῷ ἀποδιδομένῳ ψευδῶς εἰς Ἀλβέρτον τὸν Μέγαν. Ὁ δὲ Ἰούλιος Σκαλίγηρος, ἐν τῷ κατὰ τοῦ Καρδάνου πονήματι αὐτοῦ, ἐκτίθησι δύο τρόπους σκευασίας, ἀναφέρων, χωρὶς ἵνα τοὺς ὀνομάξῃ, δύο συγγραφεῖς, τὸν μὲν Ἀραβα, τὸν δὲ Καταλάνον· κατὰ δὲ τοὺς χημικοὺς, ἀμφότεροι οἱ τρόποι οὗτοι παράγουσι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὕγρου πυρός· ἡ δὲ πείρα ἀπέδειξεν ὅτι καὶ τὸ πετρέλαιον μόνον ἔχει τρομερὰ τοιαῦτα. Περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνευρέθη ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ, μείναν ἀνέκδοτον ὑπὸ φιλανθρωπίας, ἀπωλέσθη πάλιν (2).

Τὸ δὲ ναυτικὸν τῆς Τουρκίας συνίστατο τῷ μὲν 1838 εἰς δεκαοτὼ πλοῖα τῆς γραμμῆς, εἰκοσιπέντε φρεγάτας, ἕξ κορβέτας καὶ εἰκοσιπέντε πλοῖα μικρότερα. Τῷ δὲ 1850 τὸ σύνολον τῶν πολεμικῶν σκαφῶν ἠριθμοῦντο εἰς ἑβδομήκοντα τέσσαρα, τὰ δὲ ἐν ἐνεργείᾳ πληρώματα εἰς δεκαπέντε χιλιάδας, αἱ ὁποῖαι, ἐν καιρῷ ἀνάγκης, συμπληροῦνται εἰς τριάκοντα δύο χιλιάδας. Τῷ δὲ 1867 εἰς 130 σκάφη, μικρὰ-μεγάλα, φέροντα περὶ τὰ 1600 τηλεβόλα διαφόρου ὀλκῆς. Παρεκτός δὲ τοῦ ἐν ΚΠ ναυσάθμου (Τερσ-χανέ), ἑνὸς τῶν ὠραιότερων τῆς οἰκουμένης, ὑπάρχουσι ναυπηγεῖα καὶ ἐν Σινώπῃ καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ ἐν Πόντῳ καὶ ἐν Κίῳ καὶ ἐν Μιτυλίνῃ καὶ ἐν Ῥόδῳ· σχολεῖον δὲ ναυτικὸν ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς ἀντιναυάρχου.

Τὴν δὲ ἰσχὺν ἅπασαν καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ Ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν ἔχει ὁ Καπετάν-πασσᾶς (ναύαρχος), ἔχων ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ναυστάθμου (Τερσχανέ-εμινῆ). Τὸ δὲ προσωπικὸν τοῦ ναυτικοῦ ἐπιτελείου σύγκειται ἐκ πέντε ναυάρχων, τριῶν ἀντιναυάρχων καὶ πέντε ὑποναυάρχων, ἕξ ὧν οἱ μὲν πρῶτοι ἔχουσι βαθμὸν καὶ μισθὸν Φερίκ, οἱ δὲ δεύτεροι Λιβᾶ, καὶ οἱ τρίτοι Μπίν-μπαση ἢ Μίρι-Λιβᾶ, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐξισοῦται καὶ ὁ Σαντζάκ-μπεης ἢ σημαιοφόρος.

Ἐκαστον δὲ πλοῖον τῆς γραμμῆς ἔχει ἓνα πλοίαρχον, ἔχοντα τίτλον

(1) Καλουμένης καὶ Ἑλαιον Μηδικῆς, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐλέγετο καίσασα ἡ φαρμακία Μήδεια τὴν ἀντίζηλόν της. (2) Περὶ τοῦ ὕγρου πυρός ἴδε Histoire de l' Artillerie, première partie, par MM. Renaud, de l' Institut, et Favé, capitaine d' artillerie, 1845.

Μπέη καὶ βαθμὸν Ἀντισυνταγματάρχου (Lieutenant colonel), ἓνα ὑποπλοῖ-
αρχον καὶ ἓνα Χότζαν, ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τὸν βαθμὸν Ταγματάρχου
(Major), δεκαεξ' ἀξιωματικούς, ἓνα ἰατρὸν, δύο χειρουργοὺς, ἓνα Ἰμάμην, καὶ
800-900 ἀνδρῶν πλήρωμα, διηρημένων κατ' ἴλας ἢ οὐλαμοὺς καὶ ἐχόντων
τὸν αὐτὸν μισθὸν καὶ τὰ αὐτὰ ταγήνια τῶν ὑπηρετούντων κατὰ ξηράν.

Ἡ δὲ σημαία τοῦ Τουρκικοῦ ναυτικοῦ εἶνε ἐρυθρά, ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ
ἀργυροκέντητον τὴν ἡμισέληνον μετὰ τοῦ ἀστέρος (ἑωσφόρου). Τὰ δὲ ἰ-
διαίτερα φλάμουλα ἐκάστης τῶν τριῶν ναυαρχίδων, ἐρυθρὰ ἐπίσης, ὑφού-
μενα ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, ἔχουσιν ἐπ' αὐτῶν ἀργυροκέντητα, τῆς μὲν
πρώτης, τῆς κυρίως ναυαρχίδος (Καπιτάνας), τὴν διπλὴν σπάθην (ζουλ-
φικάρ)· τῆς δὲ δευτέρας, τῆς ἀντιναυαρχίδος (Πατρῶνας), ἐν κανόνιον· τῆς
δὲ τρίτης, τῆς ὑποναυαρχίδος (Ῥηάλας), τρεῖς κανονίων σφαίρας. Τὸ δὲ
δικαίωμα τοῦ ὑψόνειν κατὰ τὰς ἐπισήμους περιστάσεις τὸ φλάμουλον, τὸ
φέρειν τὸν Αὐτοκρατορικὸν Τουγρᾶν, χαιρετῶμενον ἐκάστοτε διὰ μιᾶς καὶ
εἴκοσι κανονοβολῶν, ἔχει μόνος ὁ ναύαρχος.

Τοιαύτη εἶνε ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις, ἀπλὴ τὴν σύστασιν, ὁμοιόμορ-
φος τὴν πορείαν, ταχεῖα τὴν ἐνέργειαν, καὶ δεικνύουσα οὕτω τὴν στρατιω-
τικὴν αὐτῆς καταγωγὴν. Εἶνε δὲ πάντοτε σχεδὸν, ὅσάκις ἔδεν μεσολαβοῦσι
καταχρήσεις (αἱ ὁποῖαι ὅμως εἰν' ἀποτέλεσμα οὐχὶ τοῦ διοικητικοῦ μηχαν-
ισμού, ἀλλὰ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀτόμων), καὶ δικαία καὶ πραεῖα. Τὸ δὲ
ἄξιον μιμήσεως εἶνε ὅτι ἕκαστος δημόσιος ὑπάλληλος ἀκροᾷται παντοῦ
καὶ πάντοτε τοὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ προθύμως καὶ ἀνεκτικῶς,
ὅποιοςδήποτε κοινωνικῆς τάξεως καὶ ὥσιν, ὡς ὁ πατήρ τὰ τέκνα ἑαυτοῦ.

Χαίρομεν, βλέποντες τὴν Τουρκίαν ῥυθμιζομένην ἐπὶ τὸ Εὐρωπαϊκώτε-
ρον, ἀποβάλλουσαν τὰς παλαιὰς αὐτῆς ἐξεις, ὡς ἀσυμβιβάστους τοῦντεῦ-
θεν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νεωτέρων ἰδεῶν καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ·
ἀλλὰ νομίζομεν εὐκταῖον ἵνα μὴ συναποβάλῃ μετὰ τῶν κακῶς ἐχόντων
καὶ τὰ εὖ κείμενα, καθὼς συμβαίνει συνήθως, ὅσάκις ἡ ῥύμη τῆς πρὸς τοὺς
νεωτερισμοὺς τάσεως κατισχύει τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς κρίσεως τῶν
νομοθετούντων.

ΤΜΗΜΑ Β.

Κάτοικοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Πληθυσμός.

Ἡ ἀκριβὴς τῶν κατοίκων καταμέτρησις εἶν' ἀδύνατος εἰσέτι ἐν τῇ Τουρκίᾳ διὰ πολλὰς αἰτίας. Διότι πῶς ἂν ἀπαριθμήσῃ τις λαὸν εἰς τόπον, ὅπου καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ τῆς Στατιστικῆς εἶνε ἄγνωστον, ὅπου βιβλία γεννήσεων καὶ ἀποθιώσεων ὁδὲν διατηροῦνται, ὅπου αἱ λεωφόροι εἶνε χωρὶς ὀνόματος, ὅπου τὰ ἄτομα ὁδὲν παρονομάζονται ἀπὸ τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ἢ ἀπὸ σωματικοῦ ἐλαττώματος, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὃ μετέρχονται, ἢ, τὸ πολὺ, ἀπὸ τῆς πατρίδος, ὅπου τὸ Χαρέμιον εἶν' ἀπρόσιτον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν, ὅπου ὁ κάτοικος ἔχει συμφέρον ἵνα μὲν ἄγνωστος; Ἐκτὸς δὲ τούτων, ὁ Μωαμεθανικὸς νόμος ἀποδιοπομπεῖται τὴν καταμέτρησιν τῶν κατοίκων, καὶ τὸ ἱστορικὸν τοῦ Δαβὶδ εἶναι φαίνεται παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς ἰδέα διαιωνιζομένη. Ἀφ' ἑτέρου ὁ νομοθέτης τῶν Μουσουλμάνων ἐγνώριζεν ἴσως, ὅτι παρ' ἔθνει ἀμαθεῖ ἢ ἐθνικὴ περιουσιαν διατηρεῖται ἀκμαία διὰ τῆς ἀγνοίας τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων.

Ὁ πληθυσμὸς ἰδίως τῆς ΚΠ εἶνε, παρὰ πάσας τὰς ἄλλας μεγαλοπόλεις, ὁ μᾶλλον δυσυπολόγιστος· διότι, ἐκτὸς τῶν μονίμων κατοίκων, ὑπάρχουσι καὶ οἱ παρεπίδημοι, τῶν ὁποίων τὸ πλεῖστον μέρος, ὅλοι σχεδὸν, εἶνε ἄγαμοι (μ π ε κ ι ἄ ρ), ὑπολογιζόμενοι κατὰ μέσον ὄρον, εἰς ἑβδομήκοντα πέντε χιλιάδας.

Ἐπὶ τῶν Γραικορωμαίων, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Τούρκων ἐν τῇ Ἀσίᾳ, πολλοὶ τῶν κατοίκων τῶν μερῶν ἐκείνων μετώκουν πανοικεσία, πολλοὶ δὲ μετωκίζοντο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Αὐτοκρατόρων, εἰς τὴν ΚΠ.

Ὅθεν, καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἀθλιότητα τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Γραικο-ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ πόλις αὕτη περιεῖχε πλῆθος κατοίκων, οἱ ὅποιοι, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἤδη τῆς ἀλώσεως, ἠριθμοῦντο, καθὰ λέγεται, εἰς διακοσίας χιλιάδας. » Ἀεὶ γὰρ δὴ αὕτη ἡ πόλις, λέγει ὁ Σωκράτης, καὶ » ἄπειρα τρέφουσα πλῆθη, τὰ πολλὰ εὐθηνεῖται, τῷ τε διὰ θαλάσσης ἔχειν » τῶν πανταχόθεν ἐπιτηδείων τὴν προσκομιδὴν, καὶ ὅτι ὁ Εὐξείνιος Πόν- » τος, παρακείμενος, ἀφθονον αὐτῇ, ἡνίκα προσδεθῇ, παρέχει τὸν αἶτον.

Κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1844 ἀκριβῇ, ὅσον ἐνεδέχετο, καταμέτρησαν τῶν κατοίκων, ὁ πληθυσμὸς τῆς Τουρκίας ἀναβαίνει εἰς 35,350,000 ψυχάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐὰν ἀφαιρεθῶσι 3,800,000 διὰ τὰς σατραπείας τῆς Αἰγύπτου καὶ Τύνιδος, μένουσι 31,550,000, ὧν οἱ Ὀθωμανοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀποτελοῦσιν ὑπὲρ τὸ ἥμισυ.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἰδίως Τουρκία τῷ 1845 περιεῖχε 16,440,000 κατοίκων, ἐξ ὧν 6,004,941 Μωαμεθανοὶ, καὶ 10,435,079 Χριστιανοὶ, κατὰ τὴν ἐφεξῆς ἀναλογίαν :

	Μουσουλμάνοι	Χριστιανοὶ	τὸ συναμφοτέρον
Κωνσταντινούπολις	629,520	330,480	960,000
Ἀδριανούπολις	453,000	996,268	1,450,000
Θεσσαλονίκη	474,464	483,536	958,000
Ρούμελη (1)	747,004	761,996	1,409,000
Ἰωάννινα	253,328	674,672	928,000
Βόσνα	953,676	896,324	1,850,000
Βιδίνι	503,645	596,355	1,100,000
Σιλίστρα	1,018,680	181,320	1,200,000
Νύσσα	477,172	676,828	1,154,000
Σκόπια	356,228	342,772	699,000
Σερβία			1,000,000
Βλαχία	30,000		1,800,000
Μολδαβία			1,200,000
Κρήτη	93,112	118,888	212,000
Ἀρχιπέλαγος	114,360	305,640	420,000
	5,994,189	6,365,499	16,340,000

Κατὰ τὸν Κ. Οὐβικίνην ὅμως, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία περιέχει

13,790,000

Ῥουμούνους (Βλάχους καὶ Μολδαβούς)

4,500,000

(1) Μοναστηρίου κλπ.

Σέρβους	1,000,000
Βουλγάρους	3,200,000
Βοσθνιακούς (1), Έρζεγοβινίους, Καθολικούς Έρωμ.	180,000
(Κουτσο)βλάχους, Μακεδόν., Ήπειρώτ., Θρακοβουλγάρ.	800,000
Άλβανούς Καθολικούς, ...	150,000
Γραικούς τῆς Στερεᾶς, ...	1,000,000
Γραικούς τῶν νήσων	560,000
Αἰγαιοπελαγίτας (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἀσια- τικῶν νήσων)	400,000

Ἐν γένει δέ, περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, οἱ συγγραφεῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀντιγράφουσιν ἀλλήλους, διότι τὸ στάδιον τῶν εἰκασιῶν εἶν' ἐλεύθερον. Ἐπομένως αἱ ἀπάται καὶ ἀντιφάσεις, ἀντὶ 'να ἐκλίπωσιν ἐνώπιον σπουδαίας ἐρεύνης καὶ τῆς πραγματικότητος, ἐπολλαπλασιάσθησαν. Μερικὰς ὁμῶς Ἐπαρχίας ἐξηκρίβωσαν ἰδιαιτέρως ἔνιοι συγγραφεῖς. Ὁ Κ. Εὐγένιος Roujade, π. χ., ἔχει, περὶ μὲν τῆς Ἠπείρου,

Μουσουλμάνους	110,000
Χριστιανούς	221,000
Τὸ συναμφοτέρον	331,000

Περὶ δὲ τῆς Βοσθνίας,	
Μουσουλμάνους	200,000
Χριστιανούς	265,000 (2)
Τύφτους	16,000
Ἑβραίους	11,000
τὸ σύνολον	492,000

Εἰς δέ τις τῶν ἡμετέρων, περιηγηθεὶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ πρό τινων ἐτῶν τὴν Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, δίδει τοὺς ἐξῆς ἀριθμοὺς τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας :

Γραικοὶ	896,000
Τούρκοι καὶ Ἑβραῖοι	428,000
Ἀθίγγανοι	54,000
τὸ ὅλον	1,378,000

(1) Οἱ Βοσθνιακοὶ ὀνομάζουσιν ἐαυτοὺς Μ π ο τ σ ι ν ᾶ κ, δηλαδὴ Πατσιανάνας. (2) Ἐξ ὧν 150,000 Καθολικοί.

Ἄλλος συγγραφεὺς, ἐπίσης σπουδαῖος καὶ εὐσυνείδητος, ἐξηκρίβωσε τὸν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων τῆς Συρίας, διελὼν αὐτοὺς κατὰ τὰ διάφορα φύλα ἢ θρησκεύματα, ὡς ἑξῆς :

Ναζωραῖοι (Ἀνσαριέ)	20,000
Μαρωνῖται	260,000
Δροῦζοι	230,000
Μετουαλίδαι	85,000
Κιοῦρδοι καὶ Ἀραβες	160,000
Τοῦρκοι	80,000
Τουρκομάνοι	30,000
Γραικοὶ	100,000
Ἀρμένιοι	40,000
Χαλδαῖοι	25,000
Ἑβραῖοι	70,000
Σαμαρεῖται	30,000
τὸ ὅλον	1,130,000

Ἐπίσης δυνάμεθα ἵνα βάλωμεν βάσιν καὶ ἐπὶ τῶν ἐπομένων πληροφοριῶν, ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων τῆς κυρίως Βουλγαρίας, ἐπὶ 2900 τετραγωνικῶν λευγῶν ἐκτάσεως γῆς :

Βούλγαροι ὀρθόδοξοι	2,500,000
» Καθολικοὶ	10,000
Μουσουλμάνοι	400,000
Τάταροι	50,000
Καζάκοι Ζαπορόγιοι	50,000
Ἑβραῖοι	50,000
Ἀρνησίθρησκοι (1)	50,000
	3,110,000

Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλα δύο ἑκατομμύρια Βουλγάρων Χριστιανῶν, δι-εσπαρμένων ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, Ἀλβανίᾳ καὶ Σερβίᾳ.

Κατὰ τὸν Χάσπελ, οἱ ἐν Εὐρώπῃ Ὀθωμανοὶ συνεποσοῦντο τῷ 1823 εἰς 2,700,000. Ὁ Οὐβικίνης ὑπελόγησεν αὐτοὺς εἰς 1,400,000. Ἐκ τίνος δὲ

(1) Γνωστοὶ ἄλλως ὑπὸ τὸ ὄνομα Π ο μ ἄ τ σ ο ι, προσελθόντες εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν διὰ κτηχαρήσεις δέχθεν τοῦ Κλήρου. Απαλοῦσι δὲ τὴν Βουλγαρικὴν, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐκτελοῦσι ἐν τῷ κρυπτῷ τὰς τελετὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κατοικοῦσι δὲ περὶ τὴν Σόφιαν.

ἀξιοσημειώτου ἐκθέσεως, ἀπευθυνθείσης εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν, προ-
κύπτει ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔδεν ὑπερβαίνουνσι τὸ 1,150,000. Ὡστε, ἐάν τις λάβῃ
ὡς μέτρον τὴν διαδοχικὴν ταύτην ἐκπτώσιν, ἔδεν εἶνε οὐδόλως παράδοξον ἢ
ἐνεσῶσα γενεὰ ἵνα ἴδῃ ἐντελῶς ἐκλιπούσαν τὴν ἐν Εὐρώπῃ Τουρκικὴν
φυλὴν.

Ἐς παραθέσωμεν ἤδη καὶ ἄλλον Πίνακα τῶν ἀμέσως εἰς τὴν Κεντρι-
κὴν Κυβέρνησιν ὑπαγομένων κατοίκων τῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως ἐκ πολ-
λῶν διδομένων δυνηθῇ ὁ ἀπροκατάληπτος ἀναγνώστης ἵνα σχηματίσῃ,
ὅσον ἐνδέχεται πλησιάζουσας εἰς τὴν ἀλήθειαν, τὰς εἰκασίας τοῦ.

Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία.

Θεσσαλία	350,000
Μακεδονία	1,460,000
Ἀλβανία	980,000
Θρήκη	1,900,000
Βουλγαρία	3,000,000
Βοσθνία	960,000
Νῆσοι	250,000
τὸ ὅλον	8,900,000

Ἀσιατικὴ Τουρκία.

Μικρὰ Ἀσία	6,000,000
Ἀρμενία	1,500,000
Κιουρδιστάν	1,300,000
Μεσοποταμία	1,400,000
Συρία	1,200,000
Δυτικὴ Ἀραβία	600,000
Νῆσοι	300,000
Ἀντιβασιλεία τῆς Τριπόλεως	500,000
τὸ ὅλον	12,800,000

Κατὰ θρησκείας δὲ διαιρούμενοι οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους,
εὐρίσκονται, ἐν μὲν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ,

Ὅθωμανοὶ	1,000,000
Γραικοὶ	2,540,000
Βούλγαροι	2,800,000
Ἀλβανοὶ	850,000
Βοσθνιάκai	840,000
Ἀρμένιοι	400,000
Ἑβραῖοι	300,000
Τάταροι	30,000
Ἀθίγγανοι	80,000
Λεβαντινοὶ (Εὐρωπαῖοι ἀποκαταστημένοι)	60,000
τὸ ὅλον	8,900,000
Ἐν δὲ τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ,	
Μωαμεθανοὶ	5,000,000
Γραικοὶ	1,600,000
Ἀρμένιοι	1,950,000
Γεωργιανοὶ	50,000
Πέρσαι	150,000
Κιοῦρδai	1,500,000
Ἀραβες	900,000
Τουρκομάνοι	150,000
Χαλδαῖοι	130,000
Μαρωνῖται	260,000
Ναζωραῖοι καὶ Μετουαλίδai	175,000
Ἑβραῖοι	350,000
Ἀθίγγανοι	60,000
Λεβαντινοὶ	25,000
τὸ ὅλον	12,300,000
Ἐν δὲ τῇ Ἀφρικανικῇ Τουρκίᾳ,	
Ὅθωμανοὶ	120,000
Ἀραβες	350,000
Ἑβραῖοι (ἐν τῇ Τριπόλει μόνον)	30,000
τὸ ὅλον	500,000
Ἀνακεφαλαίως	
Ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ	8,900,000
» » Ἀσιατικῇ »	12,300,000
» » Ἀφρικανικῇ »	500,000
τὸ σύνολον	21,800,000

Κατὰ δὲ τὸν Γερμανὸν Göhlert, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία περιεῖχε τῷ 1867 δέκα ἑκατομμύρια κατοίκων, χωρὶς τῆς Ῥουμανίας καὶ Σερβίας. Ἐκ τούτων 6,000,000 εἶνε Χριστιανοὶ καὶ 3,000,000 Τούρκοι.

Συνήθως μετροῦσι τοὺς κατοίκους κατ' οἰκίας, ὑπολογίζοντες δι' ἑκάστην οἰκίαν πέντε ἄτομα. Ἀλλὰ πολλαχῶς, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Βοσθνίᾳ, Ἀλβανίᾳ, Σερβίᾳ κ. λ. π., δύο, τρεῖς καὶ ἐνίοτε πέντε οἰκογένειαι, ἀποτελοῦσαι πατριὰν, κατοικοῦσιν ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ περιβόλου. Ὁ δὲ Ami Boné ἀναφέρει καὶ παράδειγμα δεκαπέντε οἰκογενειῶν, συνωκισμένων, πρὸς ἀμοιβαίαν ὑπεράσπισιν, ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ.

Γνωστὸν δὲ εἶνε ἐν τούτοις ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς Εὐρώπης καθ' ἡμέραν ὀλιγοστεύουσιν, εἰς τρόπον ὥστε, ἐὰν τὸ κενὸν ἴδεν ἀνεπληροῦτο ἀδιακόπως ὑπὸ τῶν μεταναστευόντων ἐκ τῆς Ἀσίας, τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος ἤθελε καταπύσῃ ἵνα μὴ ἔχῃ εἰμὴ ἐν τῇ Βοσθνίᾳ μόνη κατοίκους Ὀθωμανούς· ὁ δὲ Κ. Βαραχίνος δὲν εἶν' ἴσως τόσον παραδοξολόγος, διατεινόμενος, ὅτι, ἐὰν ὑπῆρχον ἐν Τουρκίᾳ βιβλία τῶν γεννήσεων καὶ ἀποθιώσεων, καὶ ἐὰν ἴδεν μετρηγίζοντο ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην νέοι κάτοικοι, ἡδύνατό τις ἵνα ὀρίσῃ ἐπ' ἀκριβὲς τὸν χρόνον τῆς ἐξαλειψέως τοῦ Τουρκικοῦ Ἔθνους ἐκ τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ Goehlert, οὗτινος ἡ περὶ Τουρκίας στατιστικὴ εἶνε ἡ νεωτέρα τῶν ἄχρι τοῦδε. Πρὸς τὴν λειψανδρίαν ταύτην τοῦ Ὀθωμανικοῦ φύλου συντελοῦσι πολλὰ αἷτια· ἡ στρατολογία, ἡ ἐκ τῆς πολυγαμίας ὀλιγοτεχνία, ἡ περὶ τὰ συνοικέσια δυσκολία διὰ τὸ τῶν δύο φύλων ἀνεπίμικτον, αἱ ἐκούσαι ἐξαμβλώσεις, δυστυχῶς τόσον συνήθεις παρὰ ταῖς γυναῖξιν τῶν Τούρκων, ἡ ἐκ τῶν ἐπιδημικῶν νόσων καὶ ἰδίως τῆς πανώλους, διὰ τὸ ἀπροφύλακτον, θραῦσις κτλ.

Ἐν ΚΠ ἰδίως παρατηρήθη, κατὰ τὸν Δόκτωρα Ρίγκλερ, ὅτι οἱ Γραικοὶ εἶνε βραχυβιώτεροι τῶν Ἀρμενίων, καὶ γηράσκουσι ταχύτερον, οἱ δὲ ἄνδρες ἐν γένει βραχυβιώτεροι τῶν γυναικῶν, εἴτε διότι στεροῦνται προώρως τῆς πατρικῆς προστασίας, ὥστε εἰκοσαετῆς νέος σπανίως ἀπολαμβάνει οἰκιακῆς περιποιήσεως, εἴτε διὰ τὰς μακρὰς ἀποστάσεις καὶ τὰς διὰ θαλάσσης μεταβάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὑποχρεοῦνται οἱ ἔχοντες ὑποθέσεις, ἐκτιθέμενοι ἐπομένως πρωϊαίτερον καὶ βραδύτερον τοῦ δέοντος εἰς τὴν ἐπιβόρην τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τὰς ἐκ τῶν μεταβολῶν αὐτῆς νόσους, εἴτε καὶ δι' ἄλλας αἰτίας, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν ὁ σοφὸς παρατηρητὴς οὗτος. Ἀφ' ὅτου δὲ αἱ γυναῖκες ἤρχισαν ἵνα ζῶσιν ἐλευθερώτεραι καὶ ἀπηλλάγησαν τοῦ βάρους τοῦ φερετζέ καὶ τῶν γιασμακίων, παρατηρήθη ἐπίσης, ὅτι, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν Τουρκισσῶν ἐξέλιπον αἱ προτοῦ συνήθεις παρ' αὐ-

ταῖς δυσκρασίαι, καὶ αἱ νόσοι τῶν ὑστερικῶν, τῆς χλωρώσεως, τῶν ποδαλγιῶν, τῆς ὑπερσαρκίας κτλ.

Αἱ χίλιαι πεντήκοντα πέντε χιλιάδες Τούρκων, τῶν κατοικούντων σήμερον τὴν Εὐρωπαϊκὴν, ὡς εἴρηται, Τουρκίαν, εἶνε διεσπαρμένοι ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν ἐξῆς ἀναλογίαν :

Ἐν ΚΠ, ὡς ἔγγιστα	250,000
Ἐν τῇ λοιπῇ Θράκῃ	240,000
Ἐν ταῖς σατραπείαις Σιλίστρας, Βιδινίου, Νύσσης καὶ Σόφιας	375,000
Ἐν ταῖς σατραπείαις τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Ἰωαννίνων	450,000
Ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ	50,000

Εἰς τὸν ἀριθμὸν δὲ τοῦτον ἔδεν συμπεριλαμβάνονται οἱ ἀρνησίθρησκοι καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, οὔτε οἱ στρατιῶται τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Διαίρεσις τῶν κατοίκων κατὰ γένη, θρησκείας καὶ γλώσσας.

» Τὸ γὰρ Ἑλληνικὸν οὐκ ὀνόματι διαφέρειν τῶν βαρ-
 » βάρων, οὐδὲ διαλέκτου χάριτι, ἀλλὰ συνέσει καὶ χρη-
 » στῶν ἐπιτηδευμάτων προαιρέσει . . Ὅσοις μὲν οὖν
 » ταῦτα ἐπὶ πλεῖον ὑπῆρξεν ἐν τῇ φύσει, τούτους οἶμαι
 » δεῖν λέγειν Ἑλληνας· ὅσοις δὲ πάναντία, βρῦχάρους·»

Διον. Ἀλικαρν. Ἐκλογ.

Η Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία περιέχει τρεῖς διακεκριμένας κλάσεις κα-
 τοίκων· Α΄, τοὺς Μουσουλμάνους ἢ Τούρκους κατακτητάς· Β΄, τοὺς Μου-
 σουλμάνους κατακτηθέντας, τὸ πλεῖστον Ἀραβας· καὶ Γ΄, τοὺς Χριστι-
 ανοὺς (Ἰσεβί ἢ Νασρανί) καὶ Ἑβραίους (Ἰμπρανί) ὑπηκόους (Ρε α γ ι ᾶ).

Κατ' ἄλλην δὲ φυλετικὴν διαίρεσιν, δεκατρία ἢ δεκατέσσαρα μεγάλα γένη λχῶν κατοικοῦσι τὴν Τουρκίαν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πολυαριθμότερον

εἶνε τὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ὡς περιέχον ἑνδεκα ἑκατομμύρια, ἐξ ὧν τὸ ἐν μόνον ἐν Εὐρώπῃ, τὰ δὲ λοιπὰ δέκα ἐν τῇ Ἀσίᾳ.

Μετ' αὐτὸ ἔρχεται τὸ τῶν Σλάβων, ὑπολογιζόμενον εἰς ἑπτὰ ἑκατομμύρια καὶ διακοσίας χιλιάδας, ὧν τινες ἐξαιροῦσι τοὺς Βουλγάρους, ὡς μὴ Σλάβους, συμποσούμενους εἰς δύο καὶ ἡμισυ ἑκατομμύρια,

Τὸ τῶν Ῥωμούνων ἢ Μολδοβλάχων, εἰς τέσσαρα ἑκατομμύρια,

Τὸ τῶν Ἀρμενίων, εἰς δύο ἑκατομμύρια καὶ τετρακοσίας χιλιάδας, ἐξ ὧν τετρακόσiai χιλιάδες μόνον ἐν Εὐρώπῃ,

Τὸ τῶν Γραικῶν, εἰς δύο ἑκατομμύρια, ἐξ ὧν οἱ ἡμίσεις ἐν τῇ Εὐρώπῃ,

Τὸ τῶν Ἀλβανῶν ἢ Σκηπετάρων (ἀρχαίων Θρακῶν ἢ Ἰλλυριῶν κατὰ τινας), εἰς ἓν ἑκατομμύριον καὶ πεντακοσίας χιλιάδας περίπου,

Τὸ τῶν Κιούρδων, εἰς ἓν ἑκατομμύριον,

Τὸ τῶν Τατάρων, εἰς διακοσίας τριάκοντα χιλιάδας,

Τὸ τῶν Σύρων, Μαρωνιτῶν καὶ Ἰακωβιτῶν, εἰς διακοσίας δέκα χιλιάδας,

Τὸ τῶν Ἰουδαίων, εἰς ἑκατὸν ἐβδομήκοντα χιλιάδας,

Τὸ τῶν Τουρκομάνων, εἰς ἑννεήκοντα χιλιάδας,

Τὸ τῶν Δρούζων, εἰς εἰκοσιπέντε χιλιάδας,

Τὸ τῶν Χαλδαίων εἰς εἰκοσιπέντε χιλιάδας,

καὶ τελευταῖον τὸ τῶν μεταναστευσάντων ἐσχάτως ἐκ τοῦ Καυκάσου Τατάρων καὶ Καυκασίων, εἰς 300,000.

Ὡστε ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς Τουρκίας ἀναβαίνει εἰς 30,150,000.

Κατὰ θρησκείαν δὲ διαιρουμένων τῶν κατοίκων, ἡ Αὐτοκρατορία ἅπασα περιέχει εἴκοσιν ἑκατομμύρια καὶ πεντακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας Ὀθωμανοὺς, καὶ δεκατέσσαρα ἑκατομμύρια ἑξακοσίας τριάκοντα χιλιάδας Χριστιανοὺς, ἐξ ὧν ἑννεακόσiai χιλιάδες μόνον Δυτικοὶ ἢ Καθολικοί. Ἐκτὸς δὲ τῶν Μωαμεθανῶν, ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἀνέχεται πέντε ἄλλας θρησκευτικὰς κοινότητας, τοὺς Γραικοὺς, τοὺς Ἀρμενίους, τοὺς Ἀρμενοκαθολικοὺς (1), τοὺς Λατίνους (2) καὶ τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς μὲν τέσσαρας πρώτους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν καὶ ἐγγύησιν τῶν ἰδίων ἐκάστης Πατριαρχῶν, τοὺς δὲ Ἰσραηλίτας ὑπὸ τὴν τοῦ Ἀρχιεραβίνου. Ὑπάρχουσι δὲ ἐκτὸς αὐτῶν, καὶ εἶνε ἀνεκτοί, εἰ καὶ μὴ ἔχοντες ἀρχηγοὺς ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένους, καὶ οἱ Νεστοριανοὶ ἢ Χαλδαῖοι, οἱ Σύροι ἢ Ἰακωβίται, οἱ Κόπται καὶ οἱ Ἀβυσσηνοί, παραφυάδες τῆς αἵρέσεως τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκούρου.

(1) Τούτους ἀπὸ τῶν 1829. (2) Δηλαδή τοὺς ἐν Ἀλβανίᾳ, Βουλγαρίᾳ, Κρεατίᾳ καὶ Βόσνῃ Καθολικοὺς, καὶ τοὺς λεγομένους Οὐνίτας (Γραικοίς, Κόπταις, Σύροις, Μαρωνίταις κλπ.).

Παρά τὰς γενικάς ταύτας διακρίσεις, ὑπάρχουσι καὶ Μιγάδες, ἥτοι χριστιανοὶ μὲν ἐν τῷ κρυπτῷ, Μωαμεθανοὶ δὲ ἐν τῷ φανερῷ. Καί, χωρὶς ἵνα ἀναφέρωμεν τοὺς Κρήτας (Μ π ο υ ρ μ ᾶ), καὶ τοὺς λεγομένους ὑφίστασθαι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ΚΠ τοιούτους, γνωστὸν εἶνε ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπάρχουσι Μουσουλμάνοι Ἰουδαΐζοντες· ἐν δὲ τῇ Χαλδίᾳ οἱ πλεῖστοι, ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐργαζόμενοι ἐν τοῖς μεταλλείois, ἔχουσι δύο ἕκαστος ὀνόματα· ἴν' ἀπολαμβάνωσιν εὐκολώτερον τῆς ἀνέκαθεν αὐτοῖς κεχορηγημένης ἐλευθερίας (τερμπεστιέτ), Κωνσταντῇ-Χασάν, Βασίλῃ-Ὀσμάν, Κυριάκος-Μουσταφᾶ κτλ., καὶ ἐπειδὴ λαλοῦσι καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, καὶ φοροῦσι, καὶ τὰ προνόμιον, καὶ λευκὰ σαρίκια, δυσκόλως δύναται τις ἵνα διακρίνῃ τὰ ὁρῶμεν· τῶν, ἂν καὶ ἦνε ζήλωται διάπυροι τοῦ πατρῷου δόγματος καὶ χριστιανοὶ παραδειγματικῆς εὐλαβείας· καὶ ἐχρειάσθην ἱκανὴν ὥραν ἵνα διακρίνω ὅτι ὁ Λαζὸς χαλκοπράτης, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐλογοπράγουν ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοis καὶ μοὶ ὠρκίζετο συχνάκις Σ τ α υ ρ ὀ ζ χ α κ χ ὕ ι τ σ ι ν ἦτον Χριστιανός.

Δι' ἄλλην αἰτίαν ἀπαντᾷ τις συχνότατα ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ, καὶ ἰδίως τῇ Τσαμουρίᾳ καὶ Λιαπουρίᾳ, ἔγγραφα ἰδιοκτησίας, ἀναφέροντα Μεχμέδ υἱὸν τοῦ Κωνσταντῆ καὶ Ἀμπδ-οὐλ-λάχ υἱὸν τοῦ Δημήτρη. Διότι ἡ ἀλλαγὴ πίστεως αὐτῶν μόλις χρονολογεῖται ἀπὸ ἐνὸς αἰῶνος. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἔδεν εἶναι ἀκαιρὸν ἵνα παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ χριστιανότεροι Μωαμεθανοὶ εἶνε οἱ ἀρνησίθρησκοι (Δ ε ω ν μ ἔ), τοὺς ὁποίους περιφρονοῦσιν ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἀποστρέφονται οἱ Τοῦρκοι, ἔχοντες ὡς ἀξίωμα ὅτι κακὸς Χριστιανός, ἀδύνατον ἵνα ἦνε καλὸς Τοῦρκος. Ὅθεν καὶ τοὺς ὀνομάζουσι Μ ο υ ρ τ ᾶ τ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μοὶ ἐφάνη ποτὲ ἵνα ἐτυμολογήσω τοὺς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Μυρταΐτας (1).

Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ὅταν ἔχωσι παιδείαν ἢ ἱκανότητα προάγονται καὶ εἰς αὐτάς τὰς ἀνωτάτας πολιτικὰς βαθμίδας. Καί, ἀφίκνοντες τοὺς παλαιούς Βεζίρας Μιχάλογλουν, Φιρέγκ-Ἡβραήμ, Μεχμέδ Σοκολλήν καὶ Τσιγκάλα-ζαδέν, ἔχομεν ζῶν παράδειγμα τοιαύτης προαγωγῆς τὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας διάσημον Σερδάρ-ἐκρέμ Ὁμέρ - πασσάν· Γεννηθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ἐν χωρίῳ τινὶ τῆς Κροατίας ὁ στρατιώτης Μιχαὴλ Λάττας (τοῦτο ἦτον τότε τὸ ὄνομά του), υἱὸς ἀσήμων γονέων, ἐδραπέτευσε διὰ πειθαρχικὰς παραβάσεις, καὶ ἐνστερνισθεὶς τὸν Ἰσλαμισμόν, ὡς μόνον προοδοποιήσεως εἰς προαγωγὴν μέσον, ὑπηρέτησε ἔτη πολλὰ ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς νέας τοῦ ὀρησκειᾶς, καὶ ὑπέστη σκλη-

(1) Ἴδε σελ. 64 τοῦ Β' Μέρους.

Ὁ Ὀμέρ-πασσάς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ρὰς δοκιμασίας καὶ περιέργους περιπετείας, παλαιῶν πρὸς τὰς ποικίλας ἐναντιότητας τῆς τύχης, ἥτις ὁδὸν τὸν ἐγέννησε Κόμητα, ὡς τὸν Βοννεβάλ (1), τοῦ ὁποίου ἐπομένως οὔτε τῆς ἀνατροφῆς ἠύμοιρῃσεν, οὔτε ἠδύνατο ἵνα λέγῃ, καθὼς ἐκεῖνος, ὅτι » ἡ μόνη αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐγείνετο Μουσουλμάνος, ἦτον διότι ἤθελε ἵνα φορῇ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας κοινῶν χιτῶνα καὶ συρτὰ πέδιλα ». Προαχθεὶς δὲ διὰ μόνης τῆς ἱκανότητός του ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμὸν, διεκρίθη κατὰ πρῶτον τῷ 1842 ἐν τῷ Λιβάνῳ, ὅπου ἐδείξε σπανίαν, εἰ καὶ σκληρὰν ἐνίοτε, εὐστάθειαν, καὶ ἀπέκτησε τόσῃ δημοτικότητά, ὥστε οἱ Μαρωνῖται τὸν ἐζήτησαν ποτε καὶ ὡς ἀρχηγὸν τοῦ Ὁρους. Ἐκτοτε ὁ Ἀσιανὸς ἐξενίκησε παρ' αὐτῷ τοῦ Εὐρωπαίου καὶ κατὰ μικρὸν τὸν ἀντικατέστησεν, ἐκτὸς μόνον ὅτι ὁ Τοῦρκος οὗτος διατηρήσας ἅπασαν τὴν εὐκρίνειαν τῆς Εὐρωπαϊκῆς νοημοσύνης, συνεζήτει Γερμανιστὶ καὶ Ἰταλιστὶ μετὰ τῶν Προξένων ἐν Βηρυτῷ, ἐν ᾧ ἐνέπνεε τρόμον εἰς τοὺς ἐντοπίους διὰ τῆς μετὰ πανουργίας σκληρότητος, ἥτις εἶνε τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν Ἀσιανῶν. Ὀνομασθεὶς μετὰ ταῦτα Πασσᾶς, καὶ καταστείλας τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἀλβανίας καὶ τοῦ Κιουρδιστάν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ Βόσθνας, σταλεὶς τῷ 1848 εἰς Δακίαν, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς, ἐσπούδασεν ἐκεῖ ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς Ῥώσους, τοὺς ὁποίους ἐμελλε μετὰ πέντε ἔτη ἵνα πολεμήσῃ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας ἐν τῇ Ὀλτενίτῃ καὶ τῷ Καλαφάτ, ὅπου ἠνδραγάθησε καὶ προήχθη ἕτερος ἀρνησίθρησκος Πολωνός, ὁ Ἰσκενδέρ-πασσᾶς, πρῶτον Κόμης Ἰλίνσκι, ἐξ εὐγενοῦς τινος οἰκογενείας τῆς Οὐκραίνης, ὅς τις, φυγὼν ἀπὸ τῆς πατρίδος του, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1834, καὶ περιελθὼν τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀλγερίαν (ὅπου ἐσπούδασε τὴν Ἀραβικὴν), τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἀμερικὴν, καὶ καταντήσας εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἀσπασάμενος τὸν Ἰσλαμισμόν, κατώρθωσε ἵνα ἀποσπάσῃ τοὺς περὶ τὴν Βάρναν Καζάκους ἀπὸ τῶν Ῥώσων, καὶ ἵνα διοργανίσῃ τοὺς τέως ἀτιθάσους Μπασῆ-μποζούκας. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι συγχρόνως τῶν προσφύγων τούτων ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Ὁμέρ-πασσᾶ ὅς τις, σχηματίσας ἐξ αὐτῶν καὶ μόνον σχεδὸν τὸ ἐπιτελεῖόν του, συνείθιζεν, ἐνθαρρύνων αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐξόμωσιν, ἵνα τοὺς ἐρωτᾷ: » Θέλεις ἵνα γένῃς Τοῦρκος; — Μάλιστα, Ὑψηλότητε. — Πολὺ καλὰ. Μὴ νομίσῃς ὅμως ὅτι εἷς ὑπόχρεως διὰ τοῦτο καὶ ἵνα ἀλλάξῃς θρησκείαν. — Ἄν » τὸ ἐγνώριζα, καὶ εὐχαριστῶ τὴν ὑψηλότητά Σας. — Ἡξεύρεις ὁμῶς ἂν

(1) Ἰδε σελ. 64 τοῦ Β' Μέρους.

» ἑτέρου, ὅτι ἐν τῇ Τουρκίᾳ, ὅπου ἄλλος νόμος παρά τὴν σπάθην ἔδεν ὅ-
 » πάρχει, ἀπαιτεῖται ὑπακοή παθητική. Οἱ δὲ τοιοῦτοτρόπως καταγρα-
 φόμενοι στρατιῶται, οἱ ὅποιοι κατήντησαν ἵνα σχηματίσωσι σῶμα ἑξαχι-
 σχιλίων ἀνδρῶν, φοροῦντες εὐθὺς τὸ φέσιον καὶ μεταβάλλοντες τὸ νόμα
 ἑτῶν, ἐγίνοντο Μουσουλμάνοι, χωρὶς ἵνα διέλθωσι διὰ τῆς ἄλλοτε
 ἀπαιτουμένης δοκιμασίας, ὅπερ ἐγνώριζεν ὁ Ὁμέρ-πασσᾶς ἐξ ἰδίας πεί-
 ρας. Τοιοῦτοί τινες νομίζομεν ὅτι ἦσαν καὶ οἱ ἐπὶ Βυζαντινῶν Τουρκό-
 πούλοι καὶ Βαρδαριῶται, περὶ ὧν προείπομεν.

Ἄλλος τοιοῦτος, διαπρέπων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμᾶς, ἀρνησιθρησκος, εἶνε
 ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ὀθωμανῶν Καζάκων Σαδὺκ-πασσᾶς, πρῶτον Μιχαήλ
 Chaïkoskis, εὐγενὴς Πολωνὸς, ἱππότης τῆς Μελίτης καὶ μεγαλοκτημα-
 τίας ἐν Οὐκραίνῃ. Μεταναστεύσας τῷ 1834, κατὰ συνέπειαν τῆς ἐν Πο-
 λωνίᾳ ἐπαναστάσεως, μετέβη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐπεχείρησε ἵνα γράφῃ
 Πολωνιστὶ μυθιστορήματα, διὰ τὰ ὅποια, ἔχοντα ἀντικείμενον ἱστορικὰ
 συμβάντα, ἐπωνομάσθη ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Οὐάλτερ-Σκῶπτος τῆς Οὐκραί-
 νης. Σταλεῖς ἀργότερα εἰς ΚΠ, ὡς πράκτωρ τῶν μεταναστῶν Πολωνῶν,
 διεκρίθη οὐ μόνον παρά τοῖς παραδυναστεύουσι τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ καὶ
 παρά τοῖς ξένοις διπλωμάταις διὰ τὴν σύνεσίν τοῦ καὶ τὴν πολιτικὴν δε-
 ξιότητά τοῦ. Ἐγκαταλειφθεὶς τῷ 1850 ὑπὸ τῆς Γαλλίας, καὶ ὑποπτειὼν
 τὴν καταδρομὴν τῆς Ῥωσσίας, ἀλλαξοπίστησε, καὶ, ἐπὶ τοῦ τελευταίου
 πολέμου, ὠργάνισε, κατὰ συναίνεσιν τῆς Πύλης, τὴν λεγεῶνα τῶν πα-
 λαιῶν Μουσουλμάνων Καζάκων, μετὰ τῶν ὁποίων ἠνώθησαν καὶ ὅσοι ἐκ
 τῶν Πολωνῶν ἤθελον ἵνα ὑπηρετήσωσιν ὑπὲρ τῆς Τουρκικῆς ὑποθέσεως.
 Σχηματίσας δὲ ἐξ αὐτῶν τε καὶ τινων Βουλγάρων ἑξακοσίους ἱππεῖς, ἐπὶ
 τῆς σκευῆς τῶν ὁποίων διαπρέπει ὁ Σταυρὸς μετὰ τῆς Ἡμισελήνου, ὠνο-
 μάσθη ἀρχηγὸς αὐτῶν.

Ὡστε ἐκ τῶν προειρημένων δύναται τις ἵνα εἰκάσῃ ὅτι τῶν Μωαμεθα-
 νῶν κατοίκων τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας μόλις τὸ ἥμισυ εἶνε γνήσιοι
 καὶ ὀρθόθοξοι Μουσουλμάνοι, διότι, παρεκτὸς τούτων ὅλων, καὶ αἱ δι' ἐπι-
 γαμίας ἐπιμιξίαι εἶνε συνηθέσταται ἐν Τουρκίᾳ, καθὼς θέλομεν ἀναφέρειν ἐν
 δέοντι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν γένει αἱ ἐθνικότητες ἔδεν εἶναι εὐδιάκριτοι, οὔτε ἀρ-
 κοῦσιν ἡ θρησκεία μόνη καὶ ἡ γλῶσσα, καθὼς παρετήρησε κάλλιστα ὁ
 Ami Boué, ὅπως τεθῶσιν ὡς χαρακτηριστικὰ τοιαῦδε ἢ τοιαῦδε ἐθνικό-
 τητος· διότι πολλαχοῦ οἱ μὲν Ὀθωμανοὶ λαλοῦσιν Ἑλληνιστὶ ἢ Ἀλβανι-
 στὶ ἢ Βουλγαριστὶ, οἱ δὲ Γραικοὶ Τουρκιστὶ κτλ. Ἐπειτα οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς
 Εὐρώπης, καθὼς θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον, διακρίνουσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς
 τῶν Ἀσιανῶν αὐτῶν ὁμοθρήσκων, τοὺς ὁποίους φρονοῦσιν ἐλαττουμένους

αὐτῶν κατὰ τὴν δραστηριότητα καὶ νοημοσύνην. Ἐπεξέλθωμεν ὁμῶς οὐχ ἥττον ἐκάστην τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐθνικοτήτων, ὅπως ἔχουσι σήμερον.

Τ ο ὕ ρ κ ο ι.

ΟΙ Τοῦρκοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν ἐκείνην τῶν ἰθαγενῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας σκαιῶν καὶ ἀθλίων λαῶν, τοὺς ὁποίους ἡ ἀνάπτυξις ταχεῖα ἐπὶ ἐδάφους ἀγόνου, ἡ ἐπιθυμία βίου κρείττονος, ἡ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἠνάγκασαν ἵνα χυθῶσι συγχρόνως, ἡ πρὸς Ἀρκτον, ὅπου ἀπαντῶμεν τοὺς Φινλανδοὺς, ἡ πρὸς Ἀνατολὰς, ὅπου οἱ Μαντζοῦ κατακυριεύουσιν ἄχρι σήμερον τῆς Κίνας, ἡ πρὸς Μεσημβρίαν, ὅπου οἱ ἀπόγονοι τοῦ Τιμούρ ζωφυτοῦσιν ἐν Ἰνδίᾳ, ἡ πρὸς Δύσιν, ὅπου τὰ μὲν λείψανα τῆς τοῦ Ἀττίλα στρατιᾶς κατοικοῦσι τὴν Οὐγγρίαν, τῆς ὁποίας οὐ μόνον οἱ κάτοικοι ἐκαλοῦντο μέχρι τινὸς Τοῦρκοι, ὡς διατηροῦντες εἰσέτι πολλὰ τῆς συγγενείας καὶ καταγωγῆς αὐτῶν ταύτης δείγματα καὶ περὶ τὰ ἦθη καὶ περὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπὶ Πατριάρχου Θεοφυλάκτου σταλείς τῷ 933—956 ἐκ ΚΠ εἰς Οὐγγρίαν, τότε πρῶτον χριστιανίσασαν, ἀρχιερεὺς ὠνομάσθη Ἐπίσκοπος Τουρκίας· τὰ δὲ τοῦ Μογγολικοῦ στρατοῦ, Ῥωσσιᾶς τινὰς στέππας· οἱ δὲ σύντροφοι τοῦ Ἐρτογρούλ κρατοῦσιν ὑποχείριον τὴν ἀρχαίαν Ῥωμαϊκὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Αὐτοκρατορίαν καὶ τὸ βασίλειον τῆς Περσίας. Ὅλα ταῦτα τὰ φύλα, τὰ ὁποῖα δύναται τις συλλήβδην ἵνα ὀνομάσῃ Σκυθικά, ὁμοιάζουσιν οὐ μόνον κατὰ τὰς διαλέκτους, ὧν ὁ κυριώτατος χαρακτήρ εἶνε ὁ λαρυγγισμὸς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὰς ἔξεις.

Οἱ πρῶτοι Τοῦρκοι ἦσαν, καθὼς καὶ οἱ Ἀραβες, ποιμένες καὶ δὲν διέφερον, φαίνεται, πολὺ τῶν σημερινῶν Κχιργκίζων. Καί τοι δὲ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας ἐχούσης πολλὰς μεσογείους θαλάσσας (λίμνας), δὲν ἐγνώριζον τὴν ναυτικὴν, καὶ τὸ περιεργότερον, οὔτε τὴν ἀμαξοπηγίαν. Τὴν δὲ πενίαν τῆς γλώσσης αὐτῶν μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν Περσικῶν καὶ Ἀραβικῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἠναγκάσθησαν ἵνα δανεισθῶσι πρὸς δῆλωσιν παντὸς μὴ κοινοτάτου ἀντικειμένου. Ὡς ὑποκείμενοι δὲ εἰς κληρονομικοὺς φυλάρχους ἢ στρατηγοὺς, ἐλάμβανον ὅλοι ἄμεσον μέρος εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν συνοπτικὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐν γενικαῖς συνελεύσεσι, τὰς ὁποίας, διὰ τὸ κατεπεῖγον καὶ σύντομον, συνεχρότουν ἐπὶ ποδὸς, ἀνανεούμενας ἔτι καὶ νῦν ἐν χρισιμωτάταις περιστάσεσιν ἐν τοῖς προειρημένοις (1)

(1) Ἰδε σελ. 244.

Ἄϊάκ — διβα νί. Ἱππεῖς ἢ κυνηγοί, ἀνδρεῖοι καὶ ἄγριοι, ἦσαν, καὶ ὡς ἐχθροὶ καὶ ὡς σύμμαχοι, πάντοτε τρομεροί. Ὁ δὲ Ἰσλαμισμὸς εὗρεν ἐν αὐτοῖς, ὡς ἀπλάστοις ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ εἰσέτι καὶ ρέπουσιν ἐκ φύσεως εἰς τὰς κατακτήσεις, πιστοτέρους καὶ αὐτῶν τῶν Ἀράβων ὁπαδούς.

Οἱ μετὰ τοῦ Ἐρτογρούλ συνοικισθέντες κατ' ἀρχὰς (τῷ 1231) περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου Τούρκοι ἦσαν μόλις τετρακόσαιο οἰκογένειαι· ἀλλὰ πρὸς τὸν μικρὸν τοῦτον πυρῆνα ἠνώθησαν ἔπειτα κατ' ὀλίγον ἄλλα Σκυθικὰ φύλα, κατοικοῦντα πρὸ αὐτῶν τὴν Ἀνατολήν, οἷς προσετέθησαν ἀκολούθως ἀρνησίθρησκοι Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι, Κιρκάσσιοι, Κιοῦρδαι κ.λ.π. Ὡστε οἱ κατακτήσαντες τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, καὶ ἰδίως τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ, ἦσαν τόσον ὀλίγον γνήσιοι Τούρκοι (τῶν ὁποίων μόλις σήμερον δύναται τις ν' ἀνέυρῃ τὸν τύπον ἐν ἐσχατιαῖς τισι τῆς Ἀσίας), ὅσον ἦσαν Νορμανδοὶ καὶ οἱ κατακτήσαντες τὴν Ἀγγλίαν. Πλὴν, καὶ τὸ Τουρκικὸν αἷμα κατήντησε σπάνιον, τὸ Τουρκικὸν πνεῦμα ἔμεινε κυριεῦον, καὶ ἐπενεργεῖ μέχρι σήμερον ἐπὶ τοῦ μεγίστου μέρους τῶν κατοίκων τῆς Τουρκίας. Συγγραφεὺς δέ τις Γάλλος (1) φρονεῖ ὅτι οἱ Τούρκοι, βάρβαροι μὲν τέως, ἀλλ' ἀπλοῖκοι, ἀπέριττοι, φιλοδίκαιοι, δὲν ἀπέβαλον τὰς ἀρχαῖκὰς καὶ στρατιωτικὰς αὐτῶν ἀρετὰς, εἰμὴ μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ΚΠ, ἐν τοῖς παλατίοις καὶ καπηλείοις τῆς ὁποίας ἀπερῥόφησαν τὸ δηλητήριον τῆς ὀκνηρίας καὶ μαλθακότητος καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συνηνωμένων ἐλαττωμάτων. Ὅπως ὅμως καὶ ἔχη τὸ περὶ τούτου, εἶνε αὐταπόδεικτον ὅτι οἱ Τούρκοι, καὶ τοὶ ἀνέκοντες, ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς γλώσσης, εἰς τὴν Φιννο-Μογγολικὴν οἰκογένειαν, δὲν εἶνε δυνατόν, ὕστερον ἀπὸ τούτων αἰώνων ἐπιμιξίαν μετὰ τῶν Ἰνδο-Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, νὰ καταταχθῶσι σήμερον μετὰ τῶν βαρβάρων φύλων.

Εἶπομεν δὲ ἤδη ὅτι οἱ Ὀσμανλὺ διακρίνουσιν ἑαυτοὺς τῶν λοιπῶν Μωαμεθανῶν, καὶ εἶνε τρόπον τινὰ οἱ εὐγενεῖς, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι, Ἀραβες δηλ. Τουρκομάνοι, Κιοῦρδαι, Δροῦζοι, Φελλάχαι κ.λ.π., εἶνε ὁ ὄχλος, εἶνε οἱ παλαιοὶ Γαλάται ὡς πρὸς τοὺς Φράγκους, τὴν ἄρχουσαν τοῦ ἔθνους μερίδα, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀνήκουσι τὰ κυριώτερα ἀξιώματα. Τὸ δὲ προνόμιον τοῦτο ἀφ' ἐνός, καὶ τοὶ μὴ καθιερωμένον, καὶ αἱ ἀναμνήσεις τῆς προτέρας αὐτῶν ἀξίας ἀφ' ἑτέρου, ἐμπνέουσιν εἰς αὐτοὺς τὸ εὐτολμον ἐκεῖνο καὶ ἀγέρωχον, ὅπερ τοὺς διακρίνει. Τὸ δὲ Τούρκ, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν 5 αἰῶνα τοῦ Χιτζρὲ, ἐσήμαινεν ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοὺς μετὰ τοῦ Τζενγκίς-Χάν

(1) Ὁ Κόμης D'Escayrac de l'Auture, ἐν τῷ κατ' οὐτὸν συγγράμματι *De la Turquie et des Etats Musulmans en général*, Paris, 1858.

Τατάρους ἢ Σκύθας καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ληστρικὰ ἢ κατακτητικὰ στίφη, ὅσα κατὰ καιροὺς διέβησαν τὸν Ὠξὸν κατὰ τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (1), οἱ Ὁσμανλὺ θεωροῦσιν ὕβριν: » Μ π ι ρ ἔ, ἔ Τ ο ὕ ρ κ ! « λέγει τις αὐτῶν ἀγανακτῶν πρὸς ἄλλον ὁμόθησκόν του, δηλαδὴ Βάρβαρε, χονδροκέφαλε! Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ καὶ ἀπ' αὐτῶν λαβόντες καὶ οἱ Γραικοί, ὀνομάζουσι τοὺς Ἀσιανοὺς ἰδίως Τούρκους Χ α λ δ ο ὕ π.

Γ ρ α ι κ οί.

Παράδοξος ἦτον ἄχρις οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ θέσις τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Γραικῶν. Ξένοι ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι, δοῦλοι οἱ πρὸ μικροῦ κύριοι, μισούμενοι καὶ ὑποβλεπόμενοι οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ δυναστεύοντος φύλου, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν αὐτῶν τῶν συνδούλων· διαβαλλόμενοι εἰς τὴν ἐξουσίαν οὐ μόνον ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ, πολὺ μᾶλλον, ὑπὸ τῶν ξένων, οἱ ὅποιοι τοὺς κατέτρεχον, νῦν μὲν χάριν τοῦ Παππισμοῦ, νῦν δὲ χάριν τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἄλλοτε δὲ χάριν ἀντιρωσσισμοῦ, εἶχον ἵνα παλαίσωσιν οὐ μόνον πρὸς τοὺς Ἀρμενίους διὰ τὸν Ἅγιον Τάφον, οὐ μόνον πρὸς τοὺς Θεοβλαβεῖς Μουσουλμάνους διὰ τὰς ἐκκλησίας τῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς Ἰησουῖτας διὰ τὸν Πατριάρχην τῶν, καὶ πρὸς τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα πρέσβυν, μεταφράζοντα καὶ προδίδοντα εἰς τὴν Πύλην τὰ ἐκκλησιαστικά αὐτῶν ἄσματα, ὡς δεομένων ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας. Πάλη διηνεκῆς, πόλεμος ἀσπονδος· ἀφ' ἑνὸς ἔθνος πτωχὸν, ἀμαθές, ἀοπλόν, ἀφ' ἐτέρου ἰσχύς καὶ βία πολιτικὴ, χρήματα ἄφθονα, καὶ πρόχειρος ἡ ἀγχόνη. Ἀλλ' ὑπῆρχε τι ἀνώτερον ὅλων τούτων, ἀόρατον, ἀνίκητον, ἀκατάβλητον· ὑπῆρχεν ἡ ἀδρανὴς τοῦ ἱερέως φωνή, ἐπαναλαμβάνοντος ἀπὸ τῆς τοῦ ἱεροῦ θύρας τὰ αἰώνια ἐκεῖνα ῥήματα: » Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα » τὸν Κόσμον! « ὑπῆρχεν ἡ πενιχρὰ ἐκείνη Ἐκκλησία τοῦ Φαναρίου, ὅπου οἱ διάδοχοι τῶν Χρυσοστόμων καὶ Γενναδίων περιέμενον ἀπτόητοι τὸν θάνατον. Ὑπῆρχε τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ αὐτὸ συνεκέντρονε περὶ ἑαυτὸ τὸν Ἑλληνικὸν ἐθνισμόν, καὶ εἰς αὐτὸ ἀτενίζοντες, ὡς πρὸς πολικὸν ἀστέρα, οἱ χειμαζόμενοι δοῦλοι, διέπλεον ἀκαταπόντιστοι τὸ κυμαινόμενον πέλαγος, ἄχρις ὅτου ἀνέτειλαν αἰθριώτεραι ἡμέραι. Ἡ ἐν Τουρκίᾳ Γραικικὴ λοιπὸν ἐθνικότης μίαν καὶ μόνην εἶχεν ὑπαρξιν, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ

(1) Ἴδε τὸ Γκιουλιστάν. Ὁ Νικηφόρος ὀνομάζει Τούρκους τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἀλαΐνου, Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου.

Πατριαρχεῖον, καὶ ὑπ' αὐτὴν καὶ μόνην τὴν ἔποψιν ἀνεγνώριζε καὶ ἀνείχετο αὐτὴν ἡ ἐξουσία. Περὶ τοῦ Πατριάρχου λοιπὸν θέλομεν διαλάβῃ καὶ ἡμεῖς ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ Δ' Τμήμα, παρατηροῦντες ἐνταῦθα μόνον ὅτι, καθὼς λέγει ὁ K. Villemain (1), » τὸ ῥηθὲν περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ Διαμαρτυρομένων κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ὅτι ἀπετέλουν Κράτος ἐν Κράτει, αὐτὸ τοῦτο ἔλαβε χώραν πραγματικῶς καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς Χριστιανωσύνῃ. Ἐκεῖνο δέ, ὅπερ συνέβαινεν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ὅτε τὸ Κράτος ἐνυπῆρχεν ὁλόκληρον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ οὔτε βίος δημοσίος οὔτε ἱστορία δημοσία ὑπῆρχεν ἄλλη παρὰ τὴν τοῦ Κλήρου, συνέβαινεν εἰς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανούς· ἡ δὲ τοιαύτη πραγμάτων τάξις, καταθλιπτική καὶ παράξενος διὰ πᾶν ἄλλο ἔθνος, κύριον ἑαυτοῦ καὶ τῆς γῆς, ἣν κατῴκει, ἦτον, διὰ τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, σωτηρία καὶ ὑπεράσπισις, καὶ μόνη διετῆρει λαὸν, πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ὁποίου συνετέλουν τᾶλλα πάντα (2)».

Ἀρμένιοι.

Διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Πατριαρχείου ἔτων ὑπάρχουσιν ἐθνικῶς καὶ οἱ ἐν τῇ Τουρκίᾳ Ἀρμένιοι, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅμως ὅτι ὁ ἐν ΚΠ Πατριάρχης αὐτῶν ἔδεν εἶν' αὐτοκέφαλος, ἀλλ' ὑπάγεται Ἱεραρχικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐν τῷ Ἑσμιετζί τῆς Ῥωσσικῆς Ἀρμενίας ἐδρευόντος Πατριάρχου ἔτων. Ἐχει ὅμως οὐχ ἥττον καὶ αὐτὸς, καθὼς καὶ ὁ τῶν Γραικῶν, τοὺς Κληρικούς του καὶ τὸ Συμβούλιόν του, καὶ θεωρεῖται ἐπίσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους του (Μιλλέτ-μπασης), προϋστάμενος τῆς ἐν ΚΠ ἐδρευούσης κεντρικῆς ἀρχῆς, ἣτις διέπει τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν ὑποθέσεις. Πρῶτος δὲ αὐτῶν Πατριάρχης ὠνομάσθη ὁ Ἐπίσκοπος Προύσης Ἰωακείμ, ἔχων τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τοῦ τῶν Γραικῶν Πατριάρχου, ὅτε τὸ πρῶτον μετωκίσθησαν ὑπὸ Μεχμέτ τοῦ Β' ἐκ Προύσης, ὅπου ἔζων τέως ἡσυχροὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὀσμάν.

Περὶ τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν, ὡς ἐχόντων μόλις τριακοντα-τεσσάρων ἐτῶν ἐθνικὸν βίον, οὐδένα ποιούμεθα ἐνταῦθα λόγον, καθὼς οὔτε περὶ τῶν Διαμαρτυρομένων. Σεβόμεθα παντὸς λαοῦ καὶ παντὸς ἀτόμου τὰς πεποιθήσεις, ὅταν αὗται ἐκπορεύονται ἀπὸ »συνειδήσεως ἀγαθῆς«. Ἀλλὰ, περιοριζόμενοι εἰς τὰς γενικὰς διαιρέσεις καὶ τὰ πρῶτα στελέχη, θεωροῦμεν τὰς ἐκφύσεις ταύτας ὡς συμπτώματα μᾶλλον ἢ ἀποτελέσματα, καὶ ἀρχοῦμεθα μόνον ἵνα τὰς ἀναφέρωμεν.

(1) Etudes d' Histoire Moderne, p. 162. (2) Ἴδε καὶ τὰ Προλεγόμενα τοῦ Α' Μέρους.

Ἑβραῖοι.

Οἱ ἐν ΚΠ Ἰσραηλῖται, ἀνταλλάξαντες τὸν ἐν Τουρκίᾳ ἐξευτελισμὸν, ἀντὶ τῶν πυρῶν τοῦ ἐν Πορτογαλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ Ἱεροδικείου, καὶ ἀντὶ συντόμου θανάτου διαρκῇ ἀγωνίαν, ἥρωες ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Ἱερουσαλὴμ, νοήμονες καὶ συνετοὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀλγερίᾳ, φανητικοὶ καὶ δεισιδαίμονες, χαμερπεῖς καὶ αἰσχροκερδεῖς, ἀνάνδροι καὶ δόλιοι ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Τουρκίᾳ, ἀποδεικνύουσιν ὅτι αἰτία τῆς ἀθλιότητος αὐτῶν ἔστιν ἡ θρησκεία τῶν. Μετοικήσαντες ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β', τοῦ ἐπιλεγομένου Κατακτητοῦ, ἀπολαμβάνουσι, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη, πλήρη ἐλευθερίαν συνειδήσεως, καὶ ἔχουσι πλῆθος Συνάγωγῶν. Ἀποτελοῦσι δὲ εἶδος δημοκρατίας, διοικουμένης κατ' ἰδίαν αὐτῆς θεσμοθεσίαν καὶ ὑπὸ ἰδίων ἀρχόντων, οἳ τινες εἶνε συνήθως τρεῖς Ἀρχιρράβινοι, ἀντικαθιστῶντες ἀείποτε ἀλλήλους (ὧν τὸν ἓνα μόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαλχάμ - μ π α σ η ν, ἀναγνωρίζει ἡ ἐξουσία, κατοικοῦντα συνήθως ἐν τῷ χωρίῳ Κούσσ - κουντζούκ), καὶ μία ἑπταμελής ἡ Τῶν Ἑπτά λεγομένη Βουλὴ, ἐκλεγομένη ὡσαύτως διὰ βίου, καὶ ἀποτελοῦσα τὸ ἀντίρροπον τῆς τριανδρίας τῶν μεγάλων Ῥαββίνων. Οἱ δὲ ἑπτὰ οὗτοι καὶ οἱ τρεῖς, συνερχόμενοι, συγκροτοῦσι τὴν Νομοθετικὴν Βουλὴν τῶν Δέκα, ἣτις ἀποφασίζει περὶ πάντων τῶν γενικῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους καὶ ἐκλέγει καὶ τὸν Ἀρχιρράβινον, ὃς τις ἀπολαύει ἐνώπιον τῆς τοπικῆς ἐξουσίας τῶν αὐτῶν προνομίων, ὧν καὶ οἱ Χριστιανοὶ Πατριάρχαι. Ἡ δὲ δικαιοσύνη διανέμεται ὑπὸ δύο δικαστηρίων, ὧν τὸ μὲν ἐδρεύει ἐν τῷ Γαλατᾷ, τὸ δὲ ἐν τῷ Χάσ-κιοῇ. Τὰ ἐξόδα τῆς δημοκρατίας ταύτης εἶνε, παρ' ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ τῶν Ἀρχιρράβινων, τῶν δικαστῶν καὶ τῶν διδασκάλων, τὰ βοηθήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς κοινότητος, ὁ φόρος, τὸν ὁποῖον πληρόνουσι κατ' ἔτος εἰς τὸ Ναυαρχεῖον, ὅπως ῥύσωνται ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν τοῦ Ναυστάθμου ἀγγαρειῶν, συμποσούμενος πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν εἰς δεκαεπτὰ χιλιάδας γρόσια, καὶ τὰ ἑκτακτα ἢ ἀπρόοπτα ἐξόδα. Τὸ οἰκονομικὸν μέρος διαχειρίζεται ὑπὸ πέντε αἵρετῶν διευθυντῶν, ἐκλεγομένων κατὰ διετίαν· ἑτέρα δὲ τις αἵρετὴ ἀρχὴ, συγκειμένη ἐκ τεσσάρων, διατηρεῖ τὰς μεταξὺ τῶν ἐν ΚΠ Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ σχέσεις. Ἡ δὲ ἀστυνομία, ἔχουσα κυρίως ἔργον τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀρχαίων ἐθίμων, ἐνεργεῖται ὑπὸ ἐνὸς εἶδους Κήσωρος ἢ Τιμητοῦ, καλουμένου Ῥεγχιδωρος, καὶ ἐνὸς ἀστυνόμου, ὃς τις προΐσταται ἐκάστης συνοικίας, καὶ ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἵνα τιμωρῇ διὰ φυλακισμοῦ καὶ ραβδισμῶν (μαστιγώσεως) τοὺς παραβάτας τῶν κειμένων κανονισμῶν.

«Οτι δὲ ὑπῆρχε Συναγωγὴ Ἰουδαίων ἐν ΚΠ, ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦλάχιστον τοῦ πρεσβυτέρου (1), ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τῶν τριῶν περὶ τούτου Ἐπιστολῶν τοῦ τότε Πατριάρχου Ἀθανασίου, τῶν μὲν δύο πρὸς τοῦτον τὸν Αὐτοκράτορα, τῆς δὲ τρίτης πρὸς τοὺς ἐν ΚΠ ἐνδημοῦντας Ἀρχιερεῖς. Ἐκ τῶν πρώτων ἀναφερόμεν τινα χωρία, πρὸς ἀπόδειξιν, ἅφ' ἑνὸς μὲν τοῦ τε προκειμένου καὶ ἄλλων τότε συμβαινόντων, ἅφ' ἑτέρου δὲ καὶ τοῦ κατὰ τῶν Ἰουδαίων πυρίνου ἀντικρυς μίσους τοῦ ζηλώτου Πατριάρχου τούτου.

» (Ἐξεχίαν μὲν κτλ.) Ἡμᾶς δὲ, Ἀγίε Βασιλεῦ, πῶς ἀντιλήφεται ὁ Θεὸς
 » Σαβαώθ, ὅτι τὴν Θεοκτόνον Συναγωγὴν, μὴ μόνον μέσον καθέζεσθαι πα-
 » ραχωροῦμεν τῶν ὀρθοδόξων, μυκτηρίζοντας τὰ ἡμέτερα . . . ἀλλ' ὅτι
 » καὶ διὰ δώρων πολλὴν αὐτοῖς τὴν ἰσχὺν παρεῖχεν ὁ Βωκαλᾶς, ὅτι, εἰ
 » τολμήσειέ τις τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ζήλου λαλῆσαι, τίς ὁ τῆς φυλακῆς
 » ἐκεῖνον λυτρώσων; Περὶ δὲ τῶν Ἀρμενίων ὅσα ποιοῦσι τοὺς πλησιάζον-
 » τας ὀρθοδόξους, αἰσχύνονται διηγήσασθαι, οἷδε Θεός. Πλὴν ὅτι καὶ συ-
 » ναγωγὴν ἔχειν εἰς προσευχὴν οὐ κωλύονται. Εἰ δέ τις τῶν κωλύοντων
 » ὀρθοδόξων κάκεῖ τολμήσει λαλῆσαι, δι' ὀλίγων βασιλικῶν πολλὰ δυνή-
 » σονται οἱ Ἀρμένιοι. Ὅτι δὲ καὶ, διὰ τὰς ἐμὰς ἀμαρτίας, τῶν χριστια-
 » νικῶν ἄρξαντες πόλεων Ἰσμαηλῖται, οὐδὲ σημαντῆρος ἤχον παραχω-
 » ροῦσι χριστιανοῖς, οὐδεὶς ἄγνοεῖ. Ἡμεῖς δὲ καὶ ταῦτα, χάριτι Χριστοῦ
 » τοῦ Θεοῦ τὴν ἐν Χριστῷ βασιλείαν πλουτοῦντες, κατεφρονήσαμεν, οὐ
 » μόνον ποιεῖν ὅσα ἐποίησαν οἱ τῶν Ἰσμαηλιτῶν πρέσβεις, καὶ ταῦτα οὐ-
 » δαμινοὶ καὶ παρὰ τοιούτων ἀπεσταλμένοι, ἀλλὰ καὶ φανερώς ἐφ' ὑψηλοῦ
 » ἀναβαίνοντες, ὡς ἔθος ἔχουσιν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, τὰ μυσαρὰ αὐτῶν
 » ἐκφωνοῦσι μυστήρια (2) . . . Πῶς εἰσακούσεται ὁ Θεὸς τῶν εὐχῶν
 » ἡμῶν, εἰ καὶ ὁλως εὐχόμεθα; Πῶς . . . λαλήσει εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαόν
 » αὐτοῦ; Διὰ ταῦτα, ἵνα τοῖς σοῖς λόγοις χρήσωμαι, παρακαλῶ, παρα-
 » καλῶ, παρακαλῶ τὴν Βασιλείαν σου, διανάστηθι, . . . » Περίζωσαι τὴν
 » ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατὲ, καὶ ἔντεινε . . . » Γενοῦ Φι-
 » νεές, ἐξίλασαι ὑπὲρ τῶν κακῶς γινομένων, ἵνα ἡ θραῦσις κοπάσῃ . . .
 » Ὅτι ἐβεβηλώθη καὶ κατεβλήθη ἡ Ἐκκλησία, ὡς μὴ μόνον οὕς ἀγνοοῦ-
 » σιν, ἀλλὰ καὶ οὕς οἶδασιν ἀναξίους εἰσάγειν τῷ βήματι· ὅτι οὐ μόνον
 » ἀδίδακτος κατελείφθη ὁ κρινὸς λαὸς, ἀλλὰ καὶ τῇ εἰσαγωγῇ (3), ὡς
 » οὐκ ὤφειλεν, Ἰουδαίων καὶ Ἀρμενίων καταμιαίνεται».

{1} Διότι τὸ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ὄραμα περὶ τῆς ἐν ΚΠ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆς, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Ζωναρᾶς, ἀπίθανον ἀπέδειξεν ὁ Δουκάγγιος. (2) Ἴδε καὶ σελ. 529 τοῦ Α' Βιόρου. (3) Ἰσ. διορθ. Συναγωγῇ.

Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι ζῶσι καὶ ἐμπορεύονται καὶ πληθύνονται ἐν ΚΠ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἀνεξιθρήσκου Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἀποβάλλοντες καὶ αὐτοὶ καθημέραν τὰς παλαιὰς τῶν ἀντικοινωνικὰς ἐξεις, καὶ πρὸ πάντων τὰ παροιμιώδη ἐκεῖνα ῥάκια, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐκρυπτον ἐνίοτε τόσον χρυσὸν, ὅσον καὶ μῖσος κατὰ τῶν ἀλλοφύλων. Διότι ἡ δουλεία τόσων αἰώνων καὶ ἡ δυστυχία τοὺς ἀπεθηρίωσεν. Οἱ Ὀθωμανοὶ τοὺς ἀποστρέφονται, ἀλλὰ ὁδὸν τοὺς κακοποιοῦσιν· οἱ θανάσιμοι αὐτῶν ἐχθροὶ ἦσαν οἱ Γραικοί. Γνωστὸν δὲ ὅτι τὸ πατροπαράδοτον τοῦτο μῖσος ἀνεῖργετο μέχρι τινὸς κατ' ἔτος, τὴν νύκτα τῆς μεγάλης Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατον, καθ' ἣν ἐκαίετο ἐν ἀνδρικήλῳ ὁ Ἑβραῖος ἐν ταῖς πλατείαις τῶν πολυανθρωποτέρων χριστιανικῶν χωρίων τοῦ Καταστένου ὑπὸ τῶν παίδων, μετὰ τῶν ὁποίων ἐλάμβανον μέρος καὶ ἄνδρες καὶ . . . αὐτοὶ πολλάκις, γελῶντες, οἱ τῆς φρουρᾶς στρατιῶται Ὀθωμανοί, οἳ τινες ἐθεώρουν ὡς παιδιὰν τὸ γινόμενον. Αἱ δὲ γυναῖκες οὐδέποτε συνεισέφερον ἀπὸ τῶν οἰκιῶν προθυμότερον, παρ' ὅταν διήρχοντο τὰ παιδιὰ, τραγωδοῦντα τὸ ἐπὶ τοῦτο τραγῳδῖον καὶ ζητοῦντα ξύλα διὰ τὸν Ὠβρηόν. Συνεσωρεύοντο δὲ τοσαῦτα, ὅσα ἤθελον ἀρκέσει πρὸς κατανάλωσιν, οὐχὶ τῶν ῥακίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα εἰκόνιζον τὸν Ἑβραῖον, ἀλλὰ δέκα ἴσως ὁλοσώμων Ἰουδαίων.

Καὶ αὐτοὶ ὁμῶς ὁδὸν ἔμενον κατὰ τὸν φανητισμὸν ὀπίσω, καὶ ἤμπορῶσέ τις ἵνα ἴδῃ εἰς τὸ χωρίον Ὀρτά-κιού (1), μετὰ μεσημβρίαν τῆς μεγάλης Παρασκευῆς, τὰ παιδιὰ τῶν Ἰουδαίων περιάγοντα μετ' ἀλαλαγμῶν τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἐσταυρωμένου, ἢ προσηλοῦντα νύκτωρ, καθὰ ἐλέγετο, κίνα ἐπὶ σταυροῦ, πρὸς ἀντεκδίκησιν καὶ ἀπόδοσιν τῶν ἴσων. Κατ' εὐτυχίαν, τὰ καννιβαλικά ταῦτα ὄργια ἐκλείπουσι κατ' ὀλίγον, ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος καὶ τὸ πανταχοῦ διαχεόμενον τῆς παιδείας φῶς, καὶ ἡ σύνεσις τῶν προκρίτων ἀμφοτέρων τῶν ἔθνων προσπαθεῖ ἵνα ἐμπνεύσῃ ἀνθρωπινώτερα αἰσθήματα εἰς τοὺς ὁμοθρήσκους τῶν. Ἄλλ' εἰς τοὺς Ἰουδαίους μένει πάντοτε ἵνα ἐκπλύνωσιν ἀπὸ τοῦ μετώπου τῶν τὸ στίγμα, ὁδὸν λέγω τῶν κατὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων τῶν Ἐκκλησιῶν ὕβρεων· διότι τοῦτο ἦτον στιγμαῖον καὶ τοπικόν, καὶ τοῖς ἐπληρώθη, ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἰδίως, μετὰ τόκου· ἀλλὰ τὸ βαρύνον τὸ ἔθνος αὐτῶν ὁλόκληρον, τὸ τῆς κατεγνωσμένης αὐτῶν ὑπὸ τῆς δημώδους φήμης παιδοκτονίας, ἥτις, μεθ' ὅλας αὐτῶν τὰς διαμαρτυρήσεις καὶ τοὺς ἀποτροπιασμοὺς, μένει εἰσέτι ἐν ἀμφιβολίᾳ (2).

(1) Καθὼς ἐδημοσίευσαν ἀρτίως αἱ ἐφημερίδες ὅτι συνέβη καὶ ἐν Βεγγάζῃ τῆς Ἀφρικῆς.

(2) Ἀναγνῶτω περὶ τούτου ὁ βουλούμενος ὅσα ἐδημοσίευσεν πρὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν ὁ ἐξ Ἰουδαίων

Λοιποὶ κάτοικοι.

ΟΙ Σλάβοι καὶ οἱ Ῥωμοῦνοι εἶνε, μετὰ τοὺς Βουλγάρους, οἱ πολυπληθέστεροι κάτοικοι τῆς Τουρκίας. Εἶνε δὲ παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι, καὶ τοὶ ἀνεξάρτητοι καὶ τὸ πλεῖστον ὀρεσίβιοι, ἐλαττοῦνται κατὰ τὴν νοημοσύνην τῶν Γραικῶν, καὶ, ἐν ᾧ εἶν' ἐπίσης ἀνδρεῖοι καὶ μᾶλλον φιλοπόλεμοι, ὅθεν ἔχουσιν οὔτε τὴν μεγαλοφροσύνην οὔτε τὸ ριψοκίνδυνον ἐκείνων. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους τοῦ Λιβάνου.

Οἱ Τοῦρκοι Ἀλβανοὶ, νεόφυτοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶνε οἱ ὀλιγώτερον πιστοὶ μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων. Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν εἶνε ἀπερίτμητοι, καὶ, ἐπειδὴ θρησκείαν αὐτῶν ἔχουσι τὸ κέρδος καὶ τὸ συμφέρον, εἶνε σχεδὸν βέβαιοι, ὅτι μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας ἤθελον στρατεύσῃ καὶ ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, μεθ' ἧς πολεμοῦσιν ὑπὲρ τῆς Ἡμισελήνου ἀρκεῖ ἵνα ἔχῃσι πλουσιοπάροχον χορηγὸν τοῦ λ ο ὄ φ ε.

Οἱ Κ α ζ ά κ ο ι διαιροῦνται εἰς Ζ α π ο ρ ο β (γκ) ά ν ο υ ς (1) καὶ Ν ε κ ρ α ζ ό φ σ κ ι (2), καὶ μετηγάστευσαν περὶ τὰς εἴκοσι χιλιάδας εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐκεῖνοι μὲν ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δνιέπερ, ὅπου ἦσαν τέως συνωκισμένοι, τῷ 1772, μετὰ τὸν πρῶτον διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας, κατοικισθέντες περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, εἰς τὴν λεγομένην Δ ό μ π ρ ο υ τ ζ α ν, χώραν τελματώδη καὶ ἐπομένως νοσώδη διὰ τὰ λιμνάζοντα καὶ τὸ θέρος ξηραίνόμενα ὕδατα, καὶ λαβόντες τὸ δικαίωμα τοῦ ἵνα διοικῶνται κατὰ τὰ αὐτῶν ἔθιμα, καὶ ὑποχρεούμενοι ἵνα στέλλωσιν ἐν καιρῷ πολέμου ἐν σῶμα στρατιωτῶν ἐξ αὐτῶν, ἐκλεγόντων δὲ κατ' ἔτος μεταξὺ αὐτῶν ἓνα Χ ά τ μ α ν ο ν (3), ἔχοντα ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου· οἱ δὲ δεύτεροι τῷ 1736 ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Τανάϊδος διὰ τοὺς ἐπὶ τῆς Αὐτοκράτορος Ἀννης κινήοντας κατὰ τῶν παλαιῶν πιστῶν διωγμοὺς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἰγνατίου Νεκράσα, ὅς τις ἀπέθανεν ἐν Κριμαίᾳ, ὅπου κατέφυγον κατὰ πρῶτον, καχεῖθεν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατοχὴν τῆς Χερσοννήσου, μέρος μὲν περὶ τὸν Δούναβιν, πέντε δὲ ἕως ἐξ χιλιάδες

Νεόφυτος (;), ἐν τῷ πονήματι τῷ καλουμένῳ Θ ρ η σ κ ε ί α τ ῶ ν Ἑ β ρ α ί ω ν, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀγοραζόμενον εὐθὺς καὶ καίόμενον (καθ' ὃ λέγεται) ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, κατανατᾷ δυσσεύρετον, καὶ τοὶ πολλάκις ἐκδοθέν. (1) Ἡ λέξις π ο ρ ό γ κ σημαίνει καταβράχτην, τὸ δὲ ζ ά δηλοῖ ἐκεῖθεν, διότι κατῴκουν ἐπέκεινα τῶν μεγάλων καταβράχτιων τοῦ Ἰστρου (Δνιέπερ). (2) Οἱ λεγόμενοι καὶ Ἰ γ ν ά τ - Κ α ζ ά κ ο ι ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῶν ἀρχηγοῦ. (3) Hauptman, Ἀ τ α μ ά ν, Κάπον, Ἀρχηγόν, Καπιτάνιον.

παρὰ τὴν Προῦσαν. Τὸ πλεῖστον αὐτῶν εἶνε Ὡριγενισταὶ (Λιποβά-
νοι), καταδιωκόμενοι ἐν Ῥωσσίᾳ, καὶ λαλοῦσι καθ'αὐτὸ Ῥωσσιᾶ, ἐν ᾧ
οἱ Ζαποροβάνοι λαλοῦσι τὴν Ῥουτενιακὴν γλῶσσαν, ὁποῖα λαλεῖται ἐν
Βολυνίᾳ, Ποδολίᾳ καὶ Οὐκραίνῃ.

Πούποτε ἄλλοῦ τῆς Εὐρώπης ὁδὸν ὑπάρχουσι τόσοι Ὑφτοὶ ἢ Ἀθιγγα-
νοὶ (Τσινγκιανέ), ὅσοι ἐν τῇ Τουρκίᾳ. Ὁ Grellmann ἀπέδειξεν, ἀπὸ
τῆς γλῶσσης καὶ τῶν ἠθῶν τῆς παραδόξου ταύτης φυλῆς, ὅτι εἶνε Παρίαὶ
τῆς Ἰνδίας, μεταναστεύσαντες ἐκεῖθεν διὰ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας εἰς τὴν
Εὐρώπην κατὰ τὰ 1408—1409, ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Τυμουρ (1).
Τὸ πλεῖστον δὲ αὐτῶν κατοικεῖ τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαβίαν, καὶ κατὰ μέ-
ρος τὴν Θράκην καὶ Βουλγαρίαν. Ὑπολογίζονται δὲ εἰς διακοσίας χιλιά-
δας, τὸ ὅποιον ὅμως ὁ Ami Boné νομίζει ὑπερβολὴν. Τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τού-
του τὸ ἥμισυ, ἢ μᾶλλον τὰ δύο τρίτα, κατέλιπον τὸν πλανητικὸν βίον,
ἐνωθέντες πρὸς τᾶλλα φύλα, καὶ μάλιστα πρὸς τὸ δυναστεῦον, οἵτινες
ὅμως τοὺς ἀποστρέφονται, καθὼς καὶ οἱ Χριστιανοί. Καλοῦσι δὲ αὐτοὶ
ἑαυτοὺς Ῥόμνυτσελ, ἀνθρώπους γεννηθέντας ἐκ γυναικός· διότι Ῥόμνη
ὀνομάζεται, κατὰ τὴν διάλεκτον αὐτῶν, ἡ γυνή.

Τούτοις συγκαταλεχτέοι καὶ οἱ μετανάσται Κιρκάσιοι, τοὺς ὁποίους ἐγ-
κατώκισε πρὸ τινων ἐτῶν ἡ Κυβέρνησις περὶ τὰς μεσημβρινὰς τοῦ Δουνά-
βειος ὄχθας, συμποσούμενους περὶ τὰς 200, ὡς λέγεται, χιλιάδας, ἔθνος
σκαῖον, ἀπολίτευτον, ὑπ' οὐδενὸς αἰσθήματος ἄλλου μυωπιζόμενον, παρὰ
τὸν φανητισμὸν τῆς θρησκείας. Τοιοῦτοι πάντως πρέπει νὰ ᾔσαν οἱ στρα-
τιῶται τοῦ Τιμουρ, ἐὰν οὐχὶ καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀττίλαν Οὐννοι.

Ἑτεροεθνεῖς καὶ παρεπίδημοι.

ὑπὸ τὸ ὄνομα Φράγχοι περιλαμβάνονται πάντες οἱ ἐν Τουρκίᾳ πα-
ρεπίδημοῦντες Εὐρωπαῖοι, ἢ μᾶλλον πάντες οἱ σκιαδιοφόροι. Εἶνε δὲ δι-
εσπαρμένοι εἰς τὰς κυριωτέρας μεγαλοπόλεις, καὶ ἰδίως τὰς παραθαλασ-
σίας, καὶ ὑπολογίζονται εἰς ἐξήκοντα χιλιάδας. Οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ πάντα
Φράγκον ἢ Φραγκοφορεμένον νομίζουσι καὶ ἐπομένως καὶ τὸν ὀνομάζουσι
(κράζουσιν), ἢ Χχεκκίμ (ιατρὸν), ἢ Καπετάν (πλοίαρχον), ἢ
Μπαζιργκιάν (ἐμπορον). Ὅλοι δὲ οὗτοι κατοικοῦσιν, ὡς εἶπομεν
ἄλλοτε, εἰς τὸ Πέραν τῆς ΚΠ, ὅπου ἀπὸ τῶν 1639—1640, παρεκτός

(1) Ἴδε περὶ τῶν Ἀθιγγάνων τὴν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Α. Παπάκη δημοσιευθεῖσαν πραγματείαν
ἐν τῇ Φιλολογικῇ Ἐφημερίδι Πανδώρας, Τόμῳ Η', 217.

τῶν πρέσβειων τῆς Αὐστρίας, Πολωνίας καὶ 'Ραγούζης, οἱ τινες κατὰ-
 κουν ἐντὸς τοῦ ἄστεος, κατὰκουν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πρέσβεις, καὶ ἰδίως ὁ
 τῆς Γαλλίας, τοῦ ὁποίου οἱ ὁμοεθνεῖς ἦσαν οἱ πολυαριθμότεροι τῶν λοι-
 πῶν Εὐρωπαϊῶν ἐν τῇ Τουρκίᾳ. 'Αλλ' ἡ ἐγκατάστασις τῶν Εὐρωπαϊῶν
 ἐν τῇ 'Ανατολῇ ὑπῆρξεν ἐν γένει πάνυ βραδεῖα· διότι, καὶ τοὶ διανοιχθεῖσα
 εἰς αὐτοὺς ἀπὸ Φραγκίσκου ἔτι τοῦ Α', δὲν ἔγεινεν ὅμως καὶ προσιτῇ,
 εἰμὴ κατ' ὀλίγον, καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἐμπόριον, διαρρήξαν τὰ ἐμπόδια, ὅσα πα-
 ρενέβαλλον ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν ἐν Τουρκίᾳ αἱ
 διατάξεις τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', διευκόλυνε τὰς μεταναστεύσεις, καὶ οἱ ἔποιοι
 ἐκ τε τῆς Γαλλίας καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης ἤλθον διὰ τάχους. Πλῆ-
 θος ἱατρῶν εὔρεν ἐν τῇ 'Ανατολῇ εὐπορίαν καὶ τιμὰς· αἱ δὲ πολιτικαὶ τα-
 ραχαὶ καὶ οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι τῆς Εὐρώπης μετήγγισαν εἰς τὴν 'Α-
 σίαν πλῆθος ἄλλων ἀνθρώπων, ἐπικινδύνων μὲν παρ' αὐτοῖς, χρησίμων
 δὲ εἰς τὰς νέας χώρας, ὅπου κατέφευγον. 'Η πενία ἢ ἡ περιέργεια ἔφερον
 ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλους, οἱ ὅποιοι, εὐρόντες ἐνταῦθα ὅ,τι ἐζήτουν, ἐγκατε-
 στάθησαν. 'Ο ζῆλος ὁ ὑπὲρ τῆς θρησκείας διήγειρεν ἱερεῖς τῆς Καθολι-
 κῆς ἰδίως 'Εκκλησίας 'να μετοικήσωσιν εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ὅπου ἤλπιζον
 πολὺν τὸν θεισμόν. Καὶ τοὺς μὲν 'Οθωμανοὺς δὲν κατάρθωσαν 'να ἐπι-
 στρέψωσιν· ἐσχημάτισαν ὅμως τόσας κυψέλας, περὶ τὰς ὁποίας τὰ νέα
 ταῦτα σμήνη συνεκεντρώθησαν, καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν
 διγενῶν, τῶν ὀνομασθέντων Λεβαντίνων (1), οὔτε ἀκραιφνῶς Φράγκων,
 οὔτε παντελῶς 'Ασιανῶν, ἀλλ' ἀποτελούντων ἰδίαν τινὰ τάξιν, μετέ-
 χουσιν καὶ τῶν προτερημάτων καὶ τῶν ἐλαττωμάτων ἑκατέρων.

Τῶν Λεβαντινῶν τούτων τὴν ἐντελῆ ἐν τῷ τόπῳ ἐγκατάστασιν ἐνεπό-
 διτε κατ' ἀρχὰς ἡ δυσκολία τῆς ἰδιοκτησίας· διότι κτῆμα δὲν δύναται 'να
 ἔχῃ ἐν τῇ Τουρκίᾳ μὴ ὑπὴκοος· ἀλλὰ ταύτην κατεσοφίσθησαν, ἀγοράζον-
 τες κτήματα εἰς ὄνομα τρίτων, ἢ καὶ τῶν γυναικῶν τῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι
 ὑπετίθεντο ἢ καὶ ἦσαν ἐντόπιοι, μέχρις οὗ ἐξέλιπεν ἐσχάτως καὶ τοῦτο
 τὸ ἐμποδῶν, καὶ σήμερον αἱ ἐν ΚΠ μόνον καὶ τοῖς περίξ αὐτῆς ἰδιοκτησίαι
 τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐκτιμῶνται, κατὰ τινα πρὸ τεσσάρων ἐτῶν γενόμενον ὑπο-
 λογισμόν, εἰς τριακόσια ἐξήκοντα ἑκατομμύρια φράγκων.

Παρεκτὸς δὲ τῶν Εὐρωπαϊῶν τούτων ἐποίκων, ἠναγκάσθησαν καὶ πολ-
 λοὶ ὑπὴκοοι 'να τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν μιᾶς τινος ἑκαστος Εὐρωπαϊ-
 κῆς Δυνάμεως, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Προστατευομένου, παράδειγ-

(1) Παρίβλεπε τούτοις τὰ ἐν σελ. 76 τοῦ Α' Μέρους εἰρημένα περὶ τῶν Βασμουλῶν.

μα τοῦ ὁποίου ὁδὲν ὑπάρχει εἰς κἀνὲν ἄλλο Κράτος. Κατὰ τῶν προστασιῶν τούτων, τῶν ὁποίων εἶνε ὠρισμένος ὁ ἀριθμὸς, διότι ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς μεγάλας καταχρήσεις, αἰέποτε διεμαρτυρήθη ἡ Τουρκία, καὶ τέλος ἄλλο μέσον ὁδὲν εὔρε, παρὰ ἵνα δώσῃ καὶ αὐτὴ ἐπὶ πληρωμῇ εἰς τοὺς βουλομένους καὶ δυναμένους ἐκ τῶν ὑπηκόων τῆς ἡ' ἀγοράσωσι τὰ αὐτὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ἀπελάμβανον καὶ οἱ ὑπὸ ξένην προστασίαν, καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ λεγόμενοι *Μπερατλῆ*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Σωματικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτήρ.

» Les hommes en général ne sont point ceci
» ou cela, ils sont ce qu' on les fait être »,
J. J. Rousseau.

Οἱ Ὀθωμανοὶ γενικῶς εἶνε μεγαλόσωμοι, καλῶς ἐσχηματισμένοι, εὐρωστοὶ ἢ φυσιογνωμία τῶν τραχεῖα, ἀλλὰ, τὸ πλεῖστον, εὐγενής· τὴν ὄψιν μελαγχρινοὶ καὶ τὰς τρίχας μέλανες, τὰς ὁποίας βάφουσιν οἱ πλεῖστοι, διότι εἰς τὴν βαθεῖαν μελάγχχρουν ὄψιν, τὴν ὁποίαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνοδεύουσι μέλανες ὀφθαλμοί, λάμποντες ὑπὸ μελαίναις ὀφρύσιν, οἱ Τοῦρκοι ἀποδίδουσι χαρακτῆρα νοήμονα καὶ ἀνδρεῖον, καὶ τὸ ἐπίθετον *Καρὰ* εἶνε σημαντικώτατον παρ' αὐτοῖς. Τοιοῦτος δὲ τὴν μορφήν ἦτον ὁ πρῶτος Σουλτάν-Ὀσμάν. Ἐπὶ κακοῦ δὲ ἐκλαμβανόμενον σημαίνει τὸν ἀφωρισμένον, τὸν ἀλιτῆριον (1). Τὴν φυσικὴν ἢ καὶ ἐπιτηδευτὴν αὐτῶν ἐμβρίθειαν αὐξάνει τὸ μέγεθος τοῦ μύστακος, τὸν ὁποῖον σέβονται, καθὼς καὶ τὸ γένειον, ὡς στολισμὸν ἱερόν. Παρατηρήθη δὲ ὅτι ὁ Ἀσιανὸς Τοῦρκος, γεννηθεὶς ἐν Εὐρώπῃ ὑπὸ Σερβίδος, λαμβάνει κολοσσαιᾶς διαστάσεις, ἐν ᾧ οἱ γεννηθέντες ὑπὸ Βουλγάρων ἔχουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μορφήν ἀγενεστέραν καὶ κρεωπωλικήν. Ἐν γένει δὲ οἱ Ὀθωμανοὶ, ἔκδοτοι εἰς τὰς σαρκικὰς ἀπολαύσεις, τὰς ὁποίας ὁ νομοθέτης αὐτῶν τοῖς ὑπεσχέθη καὶ ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, ἐσχηματίσθησαν καὶ ἐξωτερικῶς ἐπὶ τὸ ταυρωδέστερον,

(1) Ἰδε σελ. 489 τοῦ Β' Μέρους

καὶ τὰ ἰνία αὐτῶν εἶνε ὀγκωδέστερα τοῦ βρέγματος (1). Σπάνιοι εἶνε με-
ταξὺ αὐτῶν οἱ μύωπες, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὁδὸν ὀμματουά-
λια, χρήσιμα μόνον εἰς τοὺς γραφεῖς, τοὺς ὠρολογοποιούς κλπ. Ὅθεν καὶ
βλέποντες ὑελοφοροῦντας τοὺς Γραικοὺς καὶ τοὺς Εὐρωπαϊοὺς, σκανδα-
λίζονται, καὶ τοὺς χλευάζουσι διὰ τοῦ ἐπιθέτου Σισέ-γκιοζλού. Ἐν-
γένει δὲ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἰδίως τὸ μετ' ἀναλογίας ὑψηλὸν
ἀνάστημα, εἶνε παρὰ τοῖς Τούρκοις τὸ πᾶν. Ὅτε τῷ 1765 ὁ τότε Κεα-
γιά-μπης ἐπρότεινεν εἰς τὸν περίφημον βεζίρη Ραγὺμπ-πασσᾶν, διὰ
τὴν θέσιν τοῦ Ἐπὶ τῶν δεήσεων, τὸν Ἀμπδ-οὐλ-Ριζᾶκ-ἐφέντην, υἱὸν τοῦ
διασήμεου Ρεῖζ-ἐφέντη Μουσταφᾶ, φίλου καὶ συνεργάτου ποτὲ τοῦ Ρα-
γὺμπ, » Εἶνε πολὺ κοντὸς, ἀπεκρίθη οὗτος. Ἡ δὲ ἐξουσία καὶ ἡ ἐπιτυχία
ἐξήρτηται, κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦλάχιστον, ἐκ τοῦ ἀναστήματος (» Ἀντζακ
ἴνσανε νύσφι δεβλεττέν μααδούτ ὅλὰν τζεσαμέττι βουτζουτδὲν μαχρούμ).
Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὁδὸν εἶχεν ἄδικον· ἀρκεῖ ἵνα παρατηρήσῃ τις ὅτι τῶν πλει-
οτέρων γαμβρῶν τῶν Σουλτάνων τὸ κυριώτερον πλεονέκτημα ἦτον καὶ εἶνε
ἡ ὠραιότης καὶ τὸ λαμπρὸν ἐξωτερικόν (2).

Ἄν ἡξεύρω κατὰ πόσον εἶνε βέβαιον ὅτι οἱ Ἐμίραι, μετὰ τοὺς τεσσα-
ράκοντα χρόνους τῆς ἡλικίας τῶν, γίνονται βλακωδέστεροι, καὶ καταντῶ-
σιν ἡλίθιοι. Γνωρίζω δὲ μόνον ὅτι οἱ Ὀθωμανοί, οἵτινες φρονοῦσιν αὐτοὺς
ἐμπνευσμένους, ἀφηρημένους (ἐν θεῷ), ὅταν θέλωσι ἵνα εἰπωσιν αἰνιγμα-
τωδέστερον περί τινος, ὅτι εἶν' εὐήθης, λέγουσιν: Ἐμ ἰρ-ζα δέ δι ρ.

Τὰ ἐν ΚΠ ἐπιπολάζοντα μετὰ αὐτῶν ἰδίως νοσήματα, ὡς ἕκ τῆς δι-
αίτης, εἶν' ὁ ἱκτερος, ὁ ὑδρωψ, ἡ ἐλμινθίασις, ἡ στομακάκη, τὸ ἀνεμοπύ-
ρωμα, ἡ ἀποπληξία, αἱ αἰμορροΐδες, αἱ ὑδροκῆλαι, διὰ δὲ τὰς γυναῖκας οἱ
ὑστερισμοί, καὶ ἐπὶ πᾶσιν οἱ διαλείποντες πυρετοί. Αἰτίαι, δὲ, ὁ καθιστικὸς
βίος, τὰ συχνὰ θερμὰ λουτρά, ἡ κατάχρησις τοῦ καχβέ, τοῦ ὀπίου καὶ τῶν
ἀφροδισίων, τὰ στάσιμα ὕδατα, αἱ ἐντὸς τῶν πόλεων ἐνταφιάσεις, ἡ ἀλλό-
κοτος νηστεία τοῦ Ραμαζανίου κτλ. Ἡ κακὴ τῶν παιδῶν ἀνατροφή τα-
κάμνει καχεκτικὰ ἢ ἀτροφικὰ, καὶ ἰδίως τὰ τῶν πλουσίων καὶ μεγιστά-
νων. Καὶ ἀπόδειξις ἡ Αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια τοῦ Σουλτάν-Μαχμούδ,
τοῦ ὁποῦ ἐκ τῶν τριάκοντα τέκνων, μόλις ἐπέζησαν πέντε-εἴς, ἐν ᾧ τοῦ
Σουλτάν-Μετζήδ δεκαεῖς, διὰ τὴν μεταβολὴν πάντως τῆς διαίτης.

Ὡς πρὸς τὸ ἥθος, ὁ κοινὸς καὶ κυρίως Τούρκος, τοῦ ὁποῦ τὸν χαρα-

(1) » Ὁ γὰρ πυχὸς αὐχὴν ἄμα καὶ εὐμήκης θυμικὸν ἄνδρα καὶ μεγάλαυχον καὶ αὐθάδη ση-
μαίνει, (Φυσιογν. Πολέμων. καὶ Ἀδριαντ.). Ἴδε τὴν εἰκόνα Σουλτάν-Μεχμέδ τοῦ Β', ἐν
σελ. 388 τοῦ Α' Μέρους. (2) Ἴδε σελ. 476 καὶ 498 τοῦ Β' Μέρους.

κτῆρα καὶ τὰς φυλετικὰς ἑξεις ἔδεν ἐτροποποίησαν αἱ καινοτομίαι καὶ ὁ συρμός, εἶνε φύσει βραχυλόγος καὶ σκεπτικός, οὔτε ἡδύναται ἐν γένει εἰς τὴν συνομιλίαν. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν Εὐρωπαίων (καὶ ἔδεν εἶνε παράξε-
νον δι' αὐτοὺς τόσον, ὅσον δι' ἡμᾶς) φρονοῦσιν ὅτι ὁ Τοῦρκος, ἅμα ἀνοίξη
τὸ στόμα ἑαυτοῦ, ἔδεν εἶνε δυνατόν ἵνα εἴπῃ τίποτε ἄλλο παρὰ ἀνοησίας, διότι,
κατ' αὐτοὺς, νοῦς καὶ Τοῦρκος εἶνε ἀσυμβίβαστα. Ὅς τις ὁμῶς συνανέ-
στράφη μετ' αὐτῶν, ὅς τις γνωρίζει πῶς ἵνα τοὺς συναναστραφῇ, γνωρί-
ζει δηλονότι, τὸ κυριώτερον, τὴν γλῶσσάν ἑαυτοῦ, ἐκεῖνος ἔχει δίκαιον ἵνα ἀ-
πορῇ, πῶς, ὑπὸ τὸν τραχὺν φλοιὸν τῆς σκαλιότητος καὶ ἀμαθείας, εὗρίσκει-
ται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τόσον ὑγιῆς νοῦς. Χωρὶς βιβλίων, χωρὶς ἐφη-
μερίδων, εἰμὴ μόνον ὅ,τι μάθωσιν ἀπὸ τῶν διαβατῶν καὶ τῶν ταχυδρόμων,
ἢ ἐν τῷ καφενείῳ, κρίνουσι περὶ τῶν κοινῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, τοῦ-
λάχιστον, ὅπως καὶ οἱ χωρικοὶ τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' αἴφνης, ἐν τῷ μέσῳ
τῆς ὁμιλίας, ἀναφαίνεται πολλάκις διὰ μιᾶς λέξεως ἢ φράσεως ὁ ἰδιάζων
Ἀσιατικὸς χαρακτήρ καὶ αἱ πατροπαράδοτοι ἐθνικαὶ προλήψεις.

Παρατήρησαν βέβαια πολλοὶ (καὶ ἐννοῶ πάντοτε τοὺς παρατηροῦντας
ἀνευ προκαταλήψεως) μετὰ πόσης εὐκολίας καὶ ὀρθονοίας ὁ ἐν ἐξουσίᾳ
διοικητικῇ Ὀθωμανὸς διεκπεραιεῖ τὰς ὑποθέσεις ἑαυτοῦ. Τίς ἡ αἰτία τούτου;
Τὸ ἀνεπιτήδευτον πάντως καὶ ἡ φυσικὴ ἀφέλεια καὶ ἀπλότης καὶ τοῦτο,
διότι ἡ φύσις εἶνε παντοῦ καὶ πάντοτε εὐχολος. Ὑπάγεις πρὸς ἐπίσκεψιν
ἑαυτοῦ, καὶ σὲ δέχεται προσηνέστατα· ἀλλ' ἐὰν ἔχῃ ἐργασίαν, ἔδεν τὴν διακό-
πτει· ἀλλ', ἀφ' οὗ σοὶ δείξῃ διὰ τῆς χειρὸς τὸν σοφᾶν, σὺ μὲν κάθησαι, καί,
ἐὰν γνωρίζῃς τὸν παρακαθήμενον, ἀνοίγεις μετ' αὐτοῦ σιγαλεωτέραν τῇ
φωνῇ ὁμιλίαν, ὁ δὲ ἐξακολουθεῖ πρᾶττων τὰ ἑαυτοῦ· τελειώσας δὲ, σὲ χαι-
ρετᾶ καὶ σὲ ἀκούει. Πόσον φυσικωτέρα καὶ ὑποχρεωτικωτέρα ἡ ἀστενοχώ-
ρητος αὕτη εἰλικρίνεια τῆς ἡμετέρας ἐπιπλάστου καὶ διαμεμετρημένης πο-
λιτικῆς!

Αἱ ἀποχρίσεις ἑαυτοῦ εἶνε ἐσκεμμέναι, καὶ πολλάκις εὐστοχοὶ καὶ μετὰ
πολλῆς εὐφυΐας, ἐν γένει δὲ οὐδέποτε βεβιασμένοι καὶ tirés par les cheveux.
Ἐρωτηθεὶς τις τῶν ὑπαλλήλων τῆς Υ. Π. ὑπὸ τοῦ Michaud, διατί ἄλλοτε
ἦσαν τόσον δραστήριοι, καὶ τῶρα τόσον ἀδρανεῖς; Διότι τότε, εἶπεν, ἤρχό-
μεθα, καὶ τῶρα ἀπερχόμεθα. Ὁ δὲ Μολλᾶς τοῦ Εἰζόμπ, τὸν ὁποῖον ὁ εὐ-
φύστατος συγγραφεὺς οὗτος ἀναφέρει ὡς τύπον ἀνθρώπου comme il faut,
προσκληθεὶς εἰς τὸ τζεαμίον, ἐν ᾧ συνωμίλει μετ' αὐτοῦ, εἶπε πρὸς αὐτόν,
σηκωθέντα ἵνα ἀναχωρήσῃ. » Καὶ μήπως τὸ διδάσκεισθαι ἔδεν εἶνε προσευ-
χὴ (1) ; Μετὰ τὴν ἐν Σαλανκεμέν φονικωτάτην ἐκείνην μάχην, καθ' ἣν

(1) Παράβλεπε τοῦτο πρὸς τὸ ἐν σελ. 210 ῥητὸν τοῦ Κούρ - ἄν.

τῷ 1694 ἐφονεύθησαν 28,000 Τούρκοι καὶ 3000 Αὐστριακοί, διηγείται ὁ Καντεμίρης ὅτι εἶδεν ἐν ΚΠ στρατιώτην Αὐστριακὸν, ὃς τις σηκώσας μετὰ προθυμίας τὸ σαρίκιον Γενιτσάρου, τὸ ὁποῖον εἶχε πέσῃ κατὰ γῆς, τοῦ τὸ ἔδωκε προσθεῖς καὶ τὰς ἐπομένας λέξεις· » Εἶσε στρατιώτης, κα-
θὼς κ' ἐγὼ, πρέπει ἄρα νὰ φερώμεθα πρὸς ἀλλήλους ὡς ἀδελφοί. « Ὁ Γενιτσαρος, καθυποχρεωθείς, ἔλαβε διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ σαρίκιόν του, καὶ προσφέρων διὰ τῆς ἐτέρας τὸ πυροβόλον τοῦ εἰς τὸν Γερμανὸν, » Ἀφ' οὗ εἴμεθα, τῷ λέγει, ἀδελφοί, δὲν ἔχω πυροβόλου χρεῖαν. «

Ὁ διακριτικὸς χαρακτήρ τοῦ Τούρκου εἶνε ἡ βαρύτης, ἡ στασιμότης, ἡ ἡρεμία, ἡ ἀκηδία, ἡ ἀπάθεια, ἥτις δὲν εἶν' ἀποτέλεσμα εὐθεΐας ἢ ἀνα-
σθησίας, καθὼς ἤθελεν ἐκ πρώτης ὀφείας ὑποθέσῃ τις, ἀλλ' ἐμβριθείας καὶ
ἀφοσιώσεως εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ἥτις, καὶ σπεύδοντος καὶ μὴ σπεύδον-
τος τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτελεῖ ἐπίσης τὰς ἑαυτῆς βουλὰς· ὅθεν καὶ οὐδέποτε
σπεύδουσιν, εἰμὴ μόνον ὅταν ἐκφέρωσι νεκρόν. Πρὸς ἐν δὲ καὶ μόνον φαί-
νονται ἀνυπόμονοι, τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ οὗτος εἶνε ὁ κυριώτατος αὐτῶν
χαρακτήρ. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ὁ καθ'αυτὸ Ὁθωμανὸς, καὶ τοι ἀπολαυστικώ-
τατος καὶ φιληδονώτατος, προαιρεῖται μᾶλλον νὰ στερηθῇ ἐνίων ἀναπαύ-
σεων καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου, παρὰ νὰ πολυπραγμονήσῃ καὶ μοχθήσῃ πρὸς
προμήθευσιν αὐτῶν. Ὅταν ἐπομένως βλέπῃς ἐπὶ τῆς χλοαζούσης τοῦ Βο-
σπόρου ἀκτῆς ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου βρακενδύτην καὶ γυμνόποδα Τούρκον
καπνίζοντα μεθ' ἡδυπαθείας τὴν πίπαν τοῦ καὶ στρέφοντα ἐπὶ ὥρας ὅλο-
κλήρους τὸ κομβολόγιόν του, μὴ τοῦ ταραττῆς τὴν ἡδονήν, ἀλλὰ καὶ μὴ
τὸν ταλανίζης· κ ἄ μ ν ε ι κ έ ι φ ι· εἶν' εὐδαίμων! ἂν δὲ καὶ φαίνεται βυ-
θισμένος εἰς σκέψεις, μὴ νομίσης ὅτι ἀναπολεῖ τὸ παρελθόν ἢ προσχεδιά-
ζει τὸ μέλλον· Τίποτε ἀπὸ τούτων ὅλων. Ἀπολαμβάνει τὴν ὑπαρξίν του,
μετρᾷ τὰς παρερχομένας στιγμὰς, πλάττει διὰ τῆς φαντασίας τοῦ ὄνειρα
συνδιαλυόμενα μετὰ τοῦ καπνοῦ τῆς πίπας τοῦ, ἡ, τὸ πολὺ-πολὺ, μεταβί-
βάζεται διὰ τοῦ νοδὸς εἰς τὰς ἐκστάσεις τοῦ παραδείσου τοῦ καὶ προαισθά-
νεται ὥσπερ γεύματος τῶν ἐκεῖ ἡδονῶν. Ὁ Τούρκος κ ἄ μ ν ε ι κ έ ι φ ι
καθήμενος πολλάκις ἐπὶ τῆς πλακὸς τάφου, πᾶν ἄλλο συλλογιζόμενος
παρὰ τὸν θάνατον, ἢ μᾶλλον μηδὲν ὅλως συλλογιζόμενος. Τὸ εἶδος ὁμῶς
τοῦτο τῆς . . . φιλοσοφίας ἀδύνατον νὰ ἐννοήσῃ ὁ Εὐρωπαῖος· ἐπίσης
ὁμῶς καὶ ὁ Ὁθωμανὸς δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τί σημαίνει ὁ περίπατος
ἐκείνου. Ὅτι δὲ ἡ ἀναλγησία αὕτη δὲν εἶν' ἀποτέλεσμα τοῦ κλίματος, ἀ-
πόδειξις οἱ Γραικοί, τῶν ὁποίων τὴν ζωηρότητα δὲν μετέβαλεν οὐτ' αὐτὴ
ἢ βραυτέρα δουλεία. Παρατήρησον εὐθυμοῦντας τὸν Τούρκον καὶ τὸν Γραι-
κόν· ὁ Τούρκος κάθηται ἔαπλωμένος καὶ θεωρεῖ τοὺς χορεύοντας, ἡ ἄ

χροᾶται τῶν ἀδόντων, οὐδέποτε δὲ χορεύει αὐτὸς, καὶ τύχη μεθύων, μόλις δὲ ὑπανοίγει τὰ χεῖλη πρὸς μειδίαμα, βλέπων τὸν Ἰουδαῖον κυβιστοῦντα ἢ γελοιᾶζοντα, ἐν ᾧ ὁ Γραικὸς, καὶ δὲν χορεύσῃ ὁ ἴδιος, πρᾶγμα σπάνιον, θὰ διαταράξῃ ὁμῶς τὴν σιωπὴν τῆς ἡχοῦς διὰ τῶν παραφώνων τερτισμάτων του, ὅσον κακόφωνος καὶ ἦνε, καὶ τέλος, ἐὰν δὲν κάμῃ καβγᾶν, θὰ παίξῃ ὁμῶς τὸ κ λ ω τ σ ο σ κ ο ὦ φ ι, ἢ ταῖς κα λ ο υ πα χ ι α ῖ ς, καθὼς ἔλεγον οἱ Χῆοι, ὅταν ἐφόρουν καλουπάκια. ; Εἶδες Ὁθωμανὸν ἵνα προσωπιδοφορήσῃ ; Ἀλλ' οἱ παρ' ἡμῖν εὐφρεῖς ἀρέσκονται ἀπαντώντες ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔχουσι προσωπίδων ἀνάγκην, ἵνα γένωσι καταγέλαστοι. Καὶ τοῦτο μὲν ἴσως εἶνε, ὡς σκῶμμα, χαρίεν καὶ θὰ κάμῃ τὴν τύχην του ἐν πληθούσῃ ὁμηγύρῃ· λογικῶς ὁμῶς, δὲν εἶνε ἄλλο εἰμὴ, μία ἐκ τῶν μυρίων, ἀπόδειξις πῶς συλλογιζόμεθα, προκειμένου περὶ Τοῦρκων.

Εἶπον, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ὅλα τὰ χαρακτηρίζοντα τὸν Ὁθωμανὸν ἔχουσι πρώτην καὶ ἀρχικὴν αἰτίαν τὴν θρησκείαν του, εἰς αὐτὴν ἀνάγονται, πόρρωθεν ἢ ἐγγύθεν, καὶ δι' αὐτῆς ἐξηγοῦνται. Ὁ δὲ καθαυτὸ Μουσουλμάνος εἶνε, αὐτὸ τοῦτο, θρησκὸς καὶ θ ε ο φ ο β ο ὡ μ ε ν ο ς (gotiesfürchtig λέγει ὁ Γερμανός). Καὶ ὑποτεθῇ δὲ ὅτι ἔχει τὴν κατ' ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ τὴν κατὰ συνειδησιν θρησκείαν, οὐδέποτε ὁμῶς, ὅσω καὶ ἐξαχρειωθῇ, δὲν περιφρονεῖ δημοσίᾳ οὔτε μυκτηρίζει τὴν περὶ Θεοῦ ιδέαν. Καὶ δύναται τις ἵνα δυσχυρισθῇ, ὅτι ὑλόφρονες μὲν καὶ πανθεῖσται εἶνε ἐξ αὐτῶν τινες, καὶ πιθανῶς, καθὰ λέγεται, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ καταργηθὲν τάγμα τῶν Δερβίσων Μπεκδασῆ· ἄθεος ὁμῶς, κατὰ τὴν αὐστηράν τῆς λέξεως σημασίαν, δὲν εἶν' ἐξ αὐτῶν οὐδεὶς. Ἐν γένει δὲ, ὁ Θεὸς, ἢ, καθὼς λέγουσιν αὐτοὶ, παραλαβόντες πάντως τὴν ιδέαν ἐκ τῶν Ἑβραίων, Ἐκεῖνος, Ὁ Ὄν, ἢ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι Γραπτόν, Εἰμαρμένον (κχισμέτ), Περωμένον (μουκατδέρ), ἐνὶ λόγῳ ἀμετάτρεπτον, ἐπενεργεῖ εἰς πᾶν αὐτῶν ἔργον, εἰς πᾶσαν ἀπολύτως) ἐπιχείρησιν ἐπαναλαμβάνεται εἰς πᾶσαν ὁμιλίαν· Πρῶτα ὁ Θεός· Ἐχει ὁ Θεός· Ἐὰν θέλῃ ὁ Θεός· Μὴ τὸ δῶσῃ (Μὴ τὸ δείξῃ ὁ Θεός. Τὸν δὲ φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ φρονοῦσι καὶ ὁμολογοῦσιν ἀρχὴν σοφίας· ὅθεν καὶ τὸν δίκαιον καὶ ἐνάρετον ἄνθρωπον δύνανται ἵνα ἐννοήσωσιν ἄλλως, εἰμὴ ὀνομάζοντές τον Θεοφοβόν, καθὼς καὶ τὸν ἐξώλη καὶ ἀλιτήριον Ἀθεόφοβον (Ἀλλαχτὰν κορκμάζ).

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς προγινώσκει τὰ πάντα, πᾶν ἄρα ὅ,τι προεἶδεν αὐτὸς, τοῦτο καὶ προώριστα, καὶ ἀδύνατον ἵνα μὴ γένη, ἐκ τούτου τὸ Περωμένον (fatum). Ὡστε ὁ Μουσουλμάνος εἶνε, λόγῳ θρησκείας, αὐτὸ τοῦτο Fataliste, καὶ καθὰ τοιοῦτος, ἀπρογνώτος τοῦ μέλλοντος. » Τακ-

διρ τεδπιρὶ μποζάρ « λέγει (τὸ χρεῶν ἀνατρέπει τὸ κριθέν)· ἐπομένως μεριμνᾷ μὲν, ὡς ἄνθρωπος, περὶ ἑαυτοῦ, ἐμπορεύεται, οἰκονομεῖ, θησαυρίζει, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν ἑαυτοῦ πρόνοιαν στηρίζεται, ἐκτὸς ἐὰν θέλῃ ὁ θεός, ὅπερ ὅμως εἶνε ἄδηλον εἰς αὐτὸν, ὅθεν οὐδεμίαν ἔχει περὶ τοῦ μέλλοντος ἀραρυῖαν ἐλπίδα ἢ προσπάθειαν. » Θὰ φθάσωμεν τὸ ἐσπέρας εἰς τὸν σταθμόν; (ἔρωτᾷς τὸν ὁδηγοῦντά σε σ ο υ ρ ο υ τ ζ ῆ ν, ὅς τις ἔχει πολλάκις μετρημένα καὶ τὰ βήματα τῆς μεταξὺ ἀποστάσεως) — Ἀ λ λ ἄ χ μ π ι λ ῖ ρ, εἶνε ἡ ἀπόκρισίς 'του.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὔτε προφυλάττεται ἐν καιρῷ πανώλους, τὴν ὁποίαν νομίζει καὶ ὀνομάζει, κατ' εὐφημισμὸν, Εὐλογίαν Θεοῦ (μουμπάρεκ) (1). Καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε πρώτην φορὰν ὁ Σουλτάν-Μαχμούδ ἀπεφάσισε 'να συστήσῃ λοιμοκαθαρτήρια, κυρίως δηλαδή καὶ κατ' ἀρχὰς 'να χωρίσῃ τοὺς ὑγιεῖς ἀπὸ τῶν νοσούντων, ἐδέησε 'να ἐκδώσῃ φετβᾶν ὁ Σείχ-οὐλ-ισλάμης, στηριζόμενον εἰς τὴν ἐπομένην λογικὴν πρότασιν: « Ἡ πανώλης εἶνε βεβαίως εὐλογία Θεοῦ· ἀλλ' ἐπίσης εὐλογία Θεοῦ εἶνε καὶ ἡ βροχή. Καθ' ὃν ἄρα λόγον προφυλαττόμενος ἕκαστος ἀπὸ τῆς βροχῆς, οὐδὲν ἁμαρτάνει, κατὰ τὸν αὐτὸν δύναται καὶ ὀφείλει 'να προφυλάττηται καὶ ἀπὸ τῆς πανώλης ἀκατακρίτως καὶ μηδὲν ὑποστελλόμενος ».

Τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐλάβειαν αὐτοῦ ὁ Μουσουλμάνος ἐπιδείκνυται καὶ τοῖς ἐλαχίστοις. Καὶ διὰ τοῦτο, βλέπων τοὺς Φράγκους 'να μεταχειρίζονται τὸ χαρτίον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς σέβεται, ὡς δεχόμενον ἐφ' ἑαυτοῦ γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εἰς τόσον εὐτελεῖς χρήσεις, σκανδαλίζεται καὶ βλέπει αὐτὸν ἐπαίροντα προσεκτικῶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τὰ τμήματα τῶν χαρτίων καὶ ἐμβύοντα αὐτὰ εἰς τὰς ὁπὰς τῶν πλησίον τοίχων, ἵνα μὴ καταπατῶνται. Πιστεύουσι δὲ, λέγει ὁ Βουσβέκ, ὅτι τὰ κομμάτια τὰῦτα θέλουσιν εὐρεθῇ στρωμένα ὑπὸ τοὺς πόδας 'των ἐπὶ τῆς τριχοειδοῦς γεφύρας (Κχίλ-κιοπροῦ), ἥτις καίει καὶ κόπτει. Δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τῆς αὐτῆς εὐλαβοῦς διαθέσεως, σέβεται καὶ τὸ ψωμίον, καὶ ἐπ' οὐδεμιᾷ περιστάσει 'τὸ πατεῖ.

'Ἄλλο εἶδος εὐλαβείας ἀναφέρεται περὶ τοῦ Σουλτάν-Βαγεζ'ήδ τοῦ Β', τὸν ὁποῖον διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἐπονομάζουσι καὶ τιμῶσιν ὡς Βελήν: Διατάξας 'να 'τοῦ συνάζωσιν ἐπιμελῶς ὅλον τὸν ἀπὸ τῶν ἐκστρατειῶν αὐτοῦ προσκολλώμενον εἰς τὰ φορέματα καὶ τὰ ὑποδήματά 'του πηλὸν καὶ

(1) « Εὐσπλαγγνίαν καὶ Φιλανθρωπίαν Θεοῦ ἀποκαλοῦσι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς (Μαλαλάς, Κεδρηνὸς κλπ.), οὐ μόνον τὸ ἐπὶ 'Ιουστινιανοῦ μέγα θανατικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Αὐτοκράτορος δεκαήμερον σεισμόν.

κονιορτόν, ἐπλάσατο ἀπ' αὐτοῦ περὶ τὸ γῆρας 'του πλίνθον, ἣν παρήγγειλε 'να 'τοῦ θέσωσιν εἰς τὸν τάφον ὑπὸ τὴν κεφαλὴν, ἐπειπὼν τὸ ῥητόν :

» Ἰγούρέτ οὐ καδδὲμ ἄχου σεμπιλ οὐλ λάχ, χαράμ ἀλ ἔιχχι ἐνναρέ « (οὗτινος οἱ πόδες ἐσκονίσθησαν ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Κυρίου, οὗτος σωθήσεται ἐκ τοῦ πυρός τῆς κολάσεως).

Οὐδέποτε ὁμιλεῖ περὶ μετεώρων (pour la pluie et le beau temps, καθὼς λέγουσιν οἱ Γάλλοι), ἰδίως δὲ ἀποφεύγει τὸ μεμψιμοιρεῖν καὶ γογγύζειν καὶ ἀδημονεῖν (καθὼς κάμνομεν ἡμεῖς) κατὰ τῆς κακοκαιρίας. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, εἶνε καὶ τοῦτο ἐν ἐξ' ἐκείνων, ἅπερ ἠγάσθη παρ' αὐτοῖς, καὶ 'τὸ φρονῶ ἀξιομίμητον. Ἐρωτᾷς τὸν Ὀθωμανὸν ἂν θὰ βρέξῃ καὶ τοι δὲ βλέπων συσσωρευόμενα τὰ νέφη, καὶ τοι γνωρίζων ἐκ τῶν προηγουμένων ἐπιτοπίων παρατηρήσεων τὴν φύσιν τοῦ περιέχοντος, θὰ σοὶ ἀποκριθῇ κοντοσύλλαβα: » Κ ἰ μ μ π ι λ ῖ ρ ; Ἀ λ λ ἄ χ μ π ι λ ῖ ρ ! Τὸ δ' Ἀλλὰχ μπιλὶρ τοῦτο, ἐν ᾧ ἄφ' ἐνὸς ἐμφαίνει τὴν θρησκευτικὴν τοῦ Ὀθωμανοῦ πεποιθήσιν, χρησιμεύει πολλάκις, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἐν τοῖς πράγμασι, πρὸς ἀποφυγὴν ὠρισμένης ἀπαντήσεως, καθὼς καὶ τὸ Ἀλλὰχ κερίμ, καὶ τὸ Ἰνσαλλὰχ, καὶ τὸ Μπακαλούμ κτλ.

Εἶνε οὐσιωδῶς ἀνεξίθρησκος. » Ἀφ' οὗ ὁ θεὸς ἀνέχεται τὰς ἀνοησίας καὶ βλασφημίας τῶν ἀπίστων, 'δὲν εἶν' ἐμὸν ἔργον, λέγει, 'να ἐκδικήσω τὰς πρὸς αὐτὸν ὕβρεις, προσερχομένας ἐξ ἀγνοίας ἢ πωρώσεως «. » Δινμιζ ἄρι ισά, ἀλλαχχιμιζ μπίρ διρ «, λέγει πρὸς τὸν ἑτερόθρησκον φίλον 'του. Καὶ διὰ τοῦτο φρουρεῖ ἀπαθὲς εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Ἀγίου Τάφου καὶ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς συνοδεύει ὀπλοφορῶν πομπεύοντα διὰ τῆς ἀγορᾶς μέσης τὸν Σταυρὸν τῶν Θεοφανείων ἢ τὸν Ἐπιτάφιον παρουσιάζει τὰ ὅπλα λιτανεύοντος τοῦ Λατινικοῦ Κλήρου μετὰ τῆς Ἀγίας Δωρεᾶς· ὁ δὲ πάλαι ποτὲ Ἰμπίσης τοῦ Πατριαρχείου ἔψαλλε καὶ τὸ Ἀ ξ ι ὄ ν ἐ σ τ ι ν , ὅταν ᾗτον εἰς τὸ κ ε ῖ ρ ι.

Σέβεται δὲ ἀνεξαιρέτως ὅλας τὰς θρησκείας, καθόσον ὅλαι ἔχουσιν ἀντικείμενον τῆς λατρείας αὐτῶν τὸν θεόν· καὶ αὐτὸς εἶνε, καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, Θεῖστής. Ἐπομένως ἀνάπτει κανδήλαν ὑπὲρ τὸ ἐν τῷ οἴκῳ 'του ἁγίασμα· φιλοδωρεῖ τὸν ἱερέα, ἀγιάζοντα τῶν Φώτων τὸ ἐργαστήριόν 'του (1)· προσκαλεῖ αὐτὸν 'να 'τοῦ διαβάσῃ τὸ παιδίον νοσοῦν, καὶ

(1) Ἴδου τί ἀνέγνω ἐν ἐπιστολῇ ἐκ Σοφίας τῆς Βουλγαρίας, δημοσιευθεῖσῃ ἐν τινι τῶν ἐν ΚΠ ἔφημερίδων: » Κατὰ τὰ Θεοφάνεια, ὅτε ὁ Σταυρὸς ρίπτεται ἐντὸς τοῦ ὕδατος, οἱ Χριστιανοὶ Βούλγροι λαμβάνουσιν ἁγίασμον καὶ βαντίζουσι τοὺς φίλους 'των Ὀθωμανούς· οἱ δ' ἐν τοῖς τσιφλίκις ὑποχρεώνουσι τὸν ἰδιοκτήτην 'να σταθῇ ὅπως 'τὸν βρέξωσι μὲ ἁγίασμα, ἀδιάφορον ἂν ὁ ἰδιο-

καλύπτει διὰ πρασίνου ὑφάσματος τὸν τάφον τοῦ Ἀγίου Ἑρμολάου ἐν Νικομηδεῖα καὶ τὸν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου ἐν τῷ Γκιούλ-τζεαμίω. Νομίζω ὅτι βλέπω ἀκόμη τὴν γείτονά μου Ὀθωμανίδα Βαϊδὲν, μετὰ τοῦ πρασίνου αὐτῆς ἐπενδύτου (ἦτον Ἑμίρισα), εἰσερχομένην εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τὸν ἐν τῇ Ξηρᾷ Κρήνῃ, συνηγμένου τοῦ πλῆθους ὄλου εἰς τὸν ἐσπερινόν, καὶ κρατοῦσαν δέσμην κηρίων, τὰ ὅποια ἀνῆπτε πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἀγίου, εἰς τὸ ἁγίασμα τοῦ ὁποίου εἶχε προσφύγῃ ποτὲ νοσοῦσα, καὶ ἔτυχε τῆς ἰάσεως!

Τῆς ἀνεξιθρησκείας ταύτης αἰτία εἶνε καὶ ἡ ἔλλειψις κυρίως Κλήρου παρὰ τοῖς Τούρκοις, ὡς θέλομεν ἀκολούθως ἰδεῖν· ἀποτέλεσμα δὲ ὅτι δύναται ἡ νυμφευθῆ καὶ Χριστιανὴν, χωρὶς αὐτὴ ἡ ἀλλάξῃ τὴν θρησκείαν τῆς. Καὶ δὲν εἶνε παράδοξον ἡ ἰδῇ τις ἐν τῷ κοιτῶνι κχαδίνης ἀνηρτημένην τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἢ τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι τὰ τέχνα ἀνατρέφονται πάντοτε εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ πατρὸς. Ἐξῆ δὲ πρὸ τινων ἐτῶν ἐν Ἰωαννίνοις ἡ χήρα τοῦ Τεπεδελενλῆ Μουκτάρ-πασσᾶ, ὑπανδρευθεῖσα, μετὰ θάνατον αὐτοῦ, τὸν Δερβίς-Χασάν-ἐφέντην, ἀπαγχονισθέντα, κατὰ διαταγὴν καὶ ὑπὲρ ὅψιν τοῦ Βεζίρη Ῥεσσίδ-Μεχμέδ-πασσᾶ, ἣτις εἶχε κατηχήσῃ τὸν ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου συζύγου υἱὸν αὐτῆς τὰ δόγματα τῶν Χριστιανῶν, καὶ διὰ τοῦτο λαλῶν πολλάκις μετ' αὐτῶν, ὥρκίζετο εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐν δὲ τῇ Λιαπουρία καὶ Τσαμουρία ἰδίως δύναται τις ἡ ἰδῇ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα τρώγοντας ἐν καιρῷ νηστείας ἀπὸ τῆς αὐτῆς πῆττας, τῆς ὁποίας ὅμως τὸ μὲν ἥμισυ εἶνε ζυμωμένον μετ' ἐλαίου διὰ τὴν γυναῖκα, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ μετὰ βουτύρου διὰ τὸν ἄνδρα. Ἐν γένει δὲ οἱ Ἀλβανοὶ εἶνε ἄθρησκοι, Φ ρ ἄ ν - μ α σ ὅ ο ι, καθὼς ἄσμενοι ὀνομάζουσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς, ἐν ᾧ οἱ Βόσθνοι, νεήλυδες καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν, ὡς οἱ Ἀλβανοὶ, προσκαλοῦσιν ὅμως ἐνίοτε, πνέοντες τὰ λοιίσθια, τὸν ὀρθόδοξον ἢ Καθολικὸν ἱερέα, ἵνα τοὺς προετοιμάσῃ διὰ τὸν θάνατον κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς θρησκείας τῶν πατέρων τῶν.

Παρέβαλάν τινες τοὺς Τούρκους πρὸς τοὺς Λαζαρόνους τῆς Νεαπόλεως, καὶ πρὸς τὸ κ έ ι φ τούτων τὸ far niente ἐκείνων. Ἀγνοῶ τί κοινὸν ἀνεῦραν μεταξὺ ἀμφοτέρων, ἐκτὸς τῆς φαινομένης ἀναλγησίας καὶ ἀδρανείας αὐτῶν, περὶ ἧς προείπομεν. Ἴσως ὅμως ἄχρι τινὸς ἔχουσιν τινα λόγον διότι καὶ ὁ Τούρκος κ ά μ ν ε ι κ έ ι φ ι, βλέπων τοὺς πηγαινοερχομένους, καθὼς ὁ Λαζαρόνος π α ί ρ ν ε ι ἡ λ ι ο ν, ἐξαπλωμένος κατὰ γῆς. Ἀλλ'

κτῆτης οὗτος ἦν Μπέης, Μουφτῆς, Χότζας κτλ. Ἡ ἡμέρα αὕτη ὀνομάζεται παρὰ τῶν ἐνταῦθα Ὀθωμανῶν Ἰ σ λ ά κ - γ κ ι ο υ ν ο ὗ, τοιούστιν ἡμέρα τοῦ βρεξίματος.

ἡ ἀπάθεια τοῦ Λαζαρόνου εἶν' ἀποτέλεσμα ὀκνηρίας, φυγοπονίας, μισανθρωπίας. Ὁ Λαζαρόνος, ὅταν πεινάσῃ, κλέπτει, δολοφονεῖ, κατασκοπεύει ἐπὶ μισθῷ, καὶ ὅταν κῆται ἐκτάδην ἀκινήτων εἰς τὸν ἥλιον, δὲν σκέπτεται περὶ οὐδενὸς ἄλλου, ἐὰν καὶ σκέπτηται ὅλως, εἰμὴ περὶ τοῦ παρόντος, λησμονῶν ἐντελῶς τὸ παρελθὸν καὶ ἀμεριμνῶν πρὸς τὸ μέλλον, ἐν ᾧ ὁ Τοῦρκος (καὶ μηδεὶς λησμονήσῃ, παρακαλῶ, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω πολλάκις, ὅτι, Τοῦρκον λέγων, ἐννοῶ τὸν καθ'αυτὸ, τὸν μὴ ἐκφυλίσαντα, τὸν μὴ ἐξηχρειωμένον), ὁ Τοῦρκος λοιπὸν αὐτὸς, ἀπολαμβάνων τὸ παρὸν, ἡδύναται ἀναπολῶν ἔστιν ὅτε τὸ παρελθὸν καὶ ἀναπλάττων τὸ μέλλον. Οὐδέποτε ὁμῶς κλέπτει, προτιμῶν ἢ να ψωμοζητήσῃ μᾶλλον, καὶ ἐπ' οὐδεμιᾷ περιστάσει δὲν δολοφονεῖ, ἐκτὸς μόνον διὰ πολιτικὸν καθῆκον.

Ὁ ἀνεξήγητος οὗτος διὰ τοὺς Εὐρωπαίους ἄνθρωπος σύγκειται ἐκ δύο, οὕτως εἰπεῖν, οὐσιῶν: ἀπολαυστικὸς καὶ φιλήδονος παντὸς μᾶλλον Ἐπικουρείου, εἶνε συγχρόνως καὶ τοῦ Ἐπικτήτου Στωϊκώτερος. Δαπανᾷ τὸν χρυσὸν ὅλῳ τῷ θυλάκῳ πρὸς κατασκευὴν καὶ διακόσμησιν κομφοτάτης οἰκίας· ἀλλ' ἐὰν τὸ αὐτὸ ἐσπέρας, καθ' ὃ κατώκησε πρῶτον τὴν οἰκίαν αὐτήν, γένῃ αὕτη παρανάλωμα πυρὸς, καθὼς συχνάκις συμβαίνει, κοιμᾶται ἐπίσης ἀτάραχος ἐπὶ τῆς σποδοῦ τῆς οἰκίας 'του, καθὼς καὶ παρὰ τοὺς τάφους τῶν συγγενῶν 'του. Παράθες ἔπειτα τὴν ἔκφρασιν τῆς θλίψεως αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Χριστιανοῦ ἢ τοῦ Ἰουδαίου. Ὁ Χριστιανὸς θεοκλυτεῖ, σχετλιάζει, ἀπελπίζεται, . . . βλασφημεῖ! ὁ Ἰουδαῖος γογγύζει, κόπτεται, ἐλεεινολογεῖ ἑαυτὸν, χαλᾷ τὸν κόσμον, ἐν ᾧ ὁ Ὁθωμανὸς, ἀναβλέψας σιωπηλὸς πρὸς τὸν οὐρανὸν, κύπτει τὴν κεφαλὴν, καὶ, ἐκστομίσας ἐν Σοὺκιουρ Ἀλλάχ, ἐξακολουθεῖ μετρῶν τὰ τοῦ κομβολογίου 'του κοκκία. Ἐπῆγα τῷ 1827 ἢ συλλυπηθῶ τὸν Χότζαν Νουρῆ-ἐφέντην, μαθὼν ὅτι ἐκὰς τὴν νύκτα ἡ οἰκία 'του, καὶ εὖρον αὐτὸν εἰς τὸν τόπον τῆς συμφορᾶς, ἔχοντα συσσωρευμένα μερικὰ ἡμίκαυστα κάρβουνα ἀπ' αὐτῆς καὶ . . . ἔφοντα ἡσύχως τὸν καχβέν 'του. » Τρίτη φορὰ εἶν' αὕτη, μοι εἶπεν, ἀφ' οὗ καίνομαι· ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν με ἐγκατέλιπε· Σούκιουρ Ἀλλάχ! ; Ἡξευρεν ἄρά γε ὁ ἄνθρωπος τὸ » Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο τοῦ Ἰώβ; Ἀγνοῶ, ἀλλὰ βεβαίως ἐσκέπτετο καὶ ἐξεφράζετο καθὼς ἐκεῖνος.

Ὁ Μουσουλμάνος, πιστεύων ἀνενδοιάστως, καθὼς εἶπομεν, εἰς τὸ Πρωμένον, καὶ ὑποφέρων διὰ τοῦτο ἀγογγύστως τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν βίον δεινὰ, καὶ αὐτὰ τὰ παρ' ἡμῖν νομιζόμενα ἀνυπόφορα, ὡς ἔργα τῆς θείας βουλήσεως καὶ προνοίας, μεταβαίνει ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην κατάστασιν χειροτέραν, χωρὶς ἢ να ἀλλάξῃ τρόπον, χωρὶς ἢ να μεμψιμοιρήσῃ, καὶ βλέ-

πει τις υἱὸς πασσάδων καὶ μολλάδων ὑπηρετοῦντας προθύμως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ποτὲ Κεαγιάδων τῆς οἰκίας 'των. Γνωρίζων δὲ ὅτι »τὸ τέρ-
 »μα τοῦ βίου, ὅχι μόνον τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν, καθὼς λέγει
 »τὸ Κούρ-ἄν, εἶνε προωρισμένον, καὶ οὐδεὶς δύναται, οὔτε 'να 'τὸ ἐπιταχύ-
 »νῃ, οὔτε 'να 'τὸ ἀναβάλῃ (» Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ
 »ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρα-
 »νοῖς. Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡρίθμηνται κτλ.)», οὐ μόνον
 οὐδέποτε αὐτοχειριάζεται, ἀλλ' οὔτε λυπεῖται καιρίως, βλέπων πλησιάζου-
 σαν τὴν ὑπερινήν 'του ὦραν· αἱ δὲ διαρκεῖς ἐκεῖναι θλίψεις, αἱ καταστρέ-
 φουσαι τὴν ὑγείαν, εἶνε παρὰ τοῖς Τούρκοις ἄγνωστοι· καὶ ἡ παραφροσύνη
 ἔχει παρ' αὐτοῖς συνήθως αἰτίαν ἢ νόσους ὀξείας, ἢ θρησκευτικὴν θεοβλά-
 βειαν (*Melanconia religiosa*).

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ εὐπείθεια ἐκείνη, μεθ' ἧς ὅλοι σχεδὸν οἱ εἰς
 θάνατον καταδικαζόμενοι σατράπαι καὶ ἄλλοι δυνάσται καὶ ἐξουσιοκράτο-
 ρες τῶν ἐπαρχιῶν ὑπέκυπτον τὸν αὐχένα εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου
 ἢ τοῦ Βεζίρη, καὶ παρέδιδον ἑαυτοὺς εἰς τὸν βρόχον, ὃν προέτεινεν εἰς αὐ-
 τοὺς ὁ στελλόμενος Μουμπασσίρης ἢ Καπουτζῆ-μπασης. Καὶ παρετη-
 ρήθη εὐλόγως, ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ Τοπάρχαι, ὅσοι διὰ βίας ἢ πανουργίας
 ἀπέφυγον τὴν θηλειάν, ἦσαν ἢ Κιοῦρδαι ἢ Ἀλβανοί, καταγωγῆς δηλαδὴ
 καὶ ἠθῶν καὶ γλώσσης ὅλως διαφόρων παρὰ τοὺς καθαυτὸ Ὀσμανλὺ.

Παρὰ τῷ Μουσουλμάνῳ τὰ πάντα εἶνε προσωρινὰ καὶ ἠθελεν εἶπῃ τις
 ὅτι φοβεῖται μήπως ἀποκατασταθῇ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶνε ὡς
 διαβάτης. Τοῦτο θέλει γείνη καταφανέστερον, ὅταν ἐν τῷ Γ' Τμήματι
 ἴδωμεν αὐτὸν ἐν τῷ οἰκιακῷ αὐτοῦ βίῳ καὶ τῇ καθημέραν διαίτῃ, καὶ τὸν
 παρακολουθήσωμεν οἰκοδομοῦντα, ἐμπορευόμενον, ναυτιλλόμενον κτλ. Ἐπὶ
 τοῦ παρόντος ἅς 'τὸν παρατηρήσωμεν ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς μαθήσεως, καὶ
 ἅς ὑπομνήσωμεν ταπεινῶς εἰς τοὺς ἀποδίδοντας τὴν ἀμάθειαν τῶν Τούρ-
 κων εἰς τὴν θρησκείαν 'των, ὅτι οἱ Ἀράβες, καὶ τοὶ πρεσβεύοντες τὴν αὐ-
 τὴν θρησκείαν, καὶ πρῶτοι μάλιστα διαδόντες ταύτην, ἐκαλλιέργουν μετὰ
 τοσαύτης ἐπιτυχίας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Χριστι-
 ανικὴ ἅπασα Εὐρώπη ἐκυλίετο εἰς τὴν αἰσχροτέραν ἀμάθειαν.

Ἡ αἰτία τῆς ἀμαθείας τοῦ Τουρκικοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῆς ὁποίας προσ-
 παθεῖ σήμερον ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ 'να 'τὸ ἀπαλλάξῃ, πρέπει 'ν' ἀποδοθῇ,
 καθὼς 'τὸ παρετήρησεν ἄριστα ὁ ἀκριβὴς Ἱστορικὸς Jussieu De Saint Denys,
 εἰς τοὺς Οὐλεμᾶ καὶ τοὺς Γενιτσαίρους, ὧν οἱ μὲν πρῶτοι, ἔχοντες συμ-
 φέρον 'να μένωσι μόνοι ταμίαι τῆς τῶν Νόμων ἐρμηνείας, ἀφ' οὗ τοὺς
 ἐσχότισαν δι' ἀναριθμητῶν σχολίων καὶ σημειώσεων ἀντιφατικῶν, ἔπρεπε

φυσικῶς ἵνα παρεμποδίζωσι τὴν διάδοσιν τῶν φώτων, ἥτις ἐμέλλε ἵνα ἀποδείξῃ τὸ σαθρὸν τῶν ὑπομνημάτων ἑκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ὅλον ἐν γένει τὸ οἰκοδόμημα τῆς θεολογικῆς ἑκείνων πολυμαθείας· οἱ δὲ Γενίτσαροι, παραμελήσαντες τοὺς ἀρχαίους καὶ θεμελιώδεις κανονισμοὺς τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας, ἤξιουν ὅτι ἡ ἀνίκητος αὐτῶν ῥομφαία ἤρκει ἵνα τοὺς ὑπερασπίσῃ, καὶ ἀπερρίπτον ἀγερῶχος τὰς περὶ τὴν ὀπλασκίαν καὶ τακτικὴν Εὐρωπαϊκὰς ἐφευρέσεις καὶ τελειοποιήσεις.

Ἄλλ' οὐχ ἦττον, ὅταν ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν, ἡ μακρυνθῶσι τῶν συγγενῶν καὶ συγχωρίων αὐτῶν κρίσεων, ἐπιδίδουσι θαυμασίως, καὶ μάλιστα περὶ τὰς πρακτικὰς καὶ θετικὰς ἐπιστήμας, τὴν φυσικὴν, τὴν ἱατρικὴν, τὰ μαθηματικά, τὴν μηχανικὴν. Καὶ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη πόσον παράδοξον ἡμᾶς ἐφάνη, ὅταν ἐν ταῖς ἐσχυαταῖς τῆς Ἀσίας, ὅπου ἡμεθεὶς ἐξόριστοι, βραχύσωμός τις καὶ πενιχρὸς Ἰμάμης, τοῦ ὁποίου αἱ χεῖρες, τύλων ἀνάπλεοι, πᾶν ἄλλο ἢ ὥρολογιοποιὸν ἀνήγγελλον, ἀνέλαβε ἵνα ἐπανορθώσῃ πολὺτιμόν τι ὥρολόγιον, παίζον καὶ μουσικὴν, τὸ ὅποιον, παραλυθὲν πρὸ καιροῦ, εἶχεν ἀποφασίσῃ ὁ κεκτημένος ἵνα ἐκποίῃσιν, καὶ τὸ διώρθωσεν ἐντελέστατα. Ἐρωτηθεὶς δὲ ποῦ ἐδιδάχθη, ἀπήντησεν ἀφελῶς ὅτι ἦτον αὐτοδίδακτος.

Ἐπίσης εὐδοκίμοι καὶ περὶ τὴν ἐκμάθησιν τῶν ξένων γλωσσῶν, ὅταν νομίσωσιν ὅτι τοῖς χρησιμεύουσιν. Ἡ δὲ Κυβέρνησις αὐτῶν κάμνει πᾶν εἴτι δύναται ὅπως ἀναρρίπτῃ τὴν πρὸς τὴν παιδείαν ῥοπὴν καὶ τὴν φιλομάθειαν τοῦ ἔθνους, καὶ μέλημα αὐτῆς ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἐκπαίδευσις ἰδίως τοῦ γυναικείου φύλου. Ἴσως δὲ οἱ συκοφαντοῦντες ἐκ συστήματος καὶ χωρὶς ἵνα κρίνωσι καὶ σπουδάσωσι τοὺς Τούρκους, ἀπορήσωσιν ὅταν μάθωσιν, ὅτι, ἐκ τῶν ἐπτακοσίων ὀγδοήκοντα σχολείων, τὰ ὅποια ἀριθμοῦνται σήμερον ἐν ΚΠ, τὰ τριακόσια ὀγδοήκοντα εἶνε προσδιωρισμένα διὰ τὰ κοράσια. Ὅλοι δὲ οἱ κατὰ καιροὺς Σουλτάνοι καὶ Βεζίροι, ἐφιλοτιμήθησαν ἀείποτε, τιμῶντες καὶ προάγοντες τοὺς πεπαιδευμένους, ἀνεγείροντες, κατὰ θρησκευτικὸν καθήκον, ἐκπαιδευτήρια, καὶ περιθάλλοντες τοὺς ἐπιστήμονας Εὐρωπαίους, ἵνα ἀφήσωσι φήμην Προστατῶν τῆς Παιδείας καὶ τῆς δημοσίας ἀνατροφῆς.

Ἐν γένει ὁ Τούρκος δεικνύει παράδοξον εὐπιστίαν καὶ ἀντιληπτικότητα πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀσυνείθιστον, ἑκτακτον, μυστηριώδες καὶ θαυμαστόν. Ὅθεν καὶ δι' αὐτοῦ μόνου ἐξηγεῖται ἡ, παράδοξος ἀληθῶς, εὐμάθειά του πρὸς τὰς ἱατρικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἀστρολογίαν. Ὀλίγον αἰσθάνεται τὴν συμμετρίαν καὶ τὸ ἐν τῇ ἀναλογίᾳ καλόν. Προκρίνει τὰ ἀνοικτὰ καὶ φαντακτερὰ χρώματα, τὰ ὑαλιστερὰ σκευάρια, τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Ἀγαπᾷ

τὴν μουσικὴν, τὰ ἄνθη, τὰς εὐωδίας, καὶ ἀπολαμβάνει αὐτῶν μετὰ τῆς αὐτῆς ἡδουπαθείας, μεθ' ἧς καὶ τὰ γλυκὰ φαγητὰ καὶ ποτὰ, ὑπὲρ πάντα δὲ ταῦτα τὴν πίπαν καὶ τὸν καυχβὲν καί, οἱ διεφθαρμένοι αὐτῶν, τὰ σίκερα.

Ἀρχαιολογίας δὲ ὁ κυρίως Τοῦρκος ὁδὸν δύναται ἵνα συλλάβῃ τὴν ἰδέαν. Ἐπειδὴ δι' αὐτὸν οὐδὲν ἀρχαιότερον τοῦ Κόσμου, ἐπομένως πᾶς λίθος εἶν' ἐπίσης δι' αὐτὸν ἀρχαῖος, ὅσον καὶ οἱ τῶν Πυραμίδων. Καταστρέφει ἐπομένως ἐν πάσῃ ἀφελείᾳ τὸ πολυτιμότερον μνημεῖον, ὅταν ὁδὸν χρησιμεύῃ πρὸς δημοσίαν χρῆσιν, καὶ λαμβάνει τοὺς λίθους δι' ἑαυτόν. Χρησιμώτερον δὲ δι' αὐτὸν εἶνε τὸ ἰγδίον ἢ ὁ χειρόμυλος παρὰ τὸ ἀρχαιότερον ἐπιστύλιον, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ Ἀσίᾳ συνηνητῶμεν πολλὰ κορινθιουργῆ ἀριστουργήματα λελαξευμένα εἰς φρεώχειλα ἢ ὄλμους στημένους παρὰ τὰς θύρας τῶν τζαμιῶν, ἐν οἷς οἱ χωρικοὶ ἐκοπάνιζον ἐν καιρῷ τοῦ Ῥαμαζανίου τὸν σῆτον αὐτῶν διὰ κ ε σ κ ε κ ι ο ν. Ἡ πρὸς τὰ εἰδῶλα δὲ καὶ πρὸς πᾶν ὁμοίωμα ἐμψύχου ὄντος θρησκευτικὴ αὐτῶν ἀποστροφή, τῷ ἐμπνέει ἀντιπάθειαν πρὸς τὰ τῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς ἀριστουργήματα. Αἱ ἐπιγραφαὶ ἰδίως διεγείρουσι τὴν ὑπόψιν τοῦ, διότι τὰς νομίζει προοιδούσας εἰς τοὺς Φράγκους τὰ ἀπόρρητα τῶν ὀχυρωμάτων ἢ κεκρυμμένων θησαυρῶν, ἢ ἀναζωπυρούσας διὰ τῆς ἀναμνήσεως τὰς ἐλπίδας τῶν δυναστευομένων. Ὅθεν καὶ τὰς ἐξαλείφει χωρὶς τύψεως συνειδότος, ἢ, τὸ ἀθώότερον, τὰς ἀντιστρέφει, καλύπτων δι' αὐτῶν τὸ ἔδαφος τοῦ λουτροῦ τοῦ ἢ τοῦ τζαμιῦ τοῦ, ἢ τὰς ἐπαλείφει δι' ἀσβεστώματος. Τὰ μόνον δὲ μνημεῖα, ἅπερ διατηρεῖ, ἀδιαφορῶν ὅμως διὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν αὐτῶν ἀξίαν, εἶν' αἱ γέφυραι, τὰ λουτρά, αἱ κρήναι, τὰ χρήσιμα, ἐνὶ λόγῳ, πρὸς τὸν βίον. Ἀνὰ ἀναδιφᾷ ὅμως τὰ νεκροταφεῖα, πλὴν οὔτε φροντίζει ἵνα τὰ διατηρῇ, ἀφίνων τὴν φύσιν ἵνα τελειώσῃ τὸ ἔργον τῆς. Καὶ κατὰ τοῦτο δὲ ὑπερεῖχε τοῦ ἔθνους τοῦ ὁ μεγαλοφυῆς Σουλτάν Μεχμέδ ὁ Φατίχ· διότι, εἰσελθὼν νικητῆς, ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ΚΠ, εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας ὠνόμαζε Πόλιν τῶν Σοφῶν, ἡγάσθη καὶ ἐσεβάσθη τὰς ἀρχαιότητας (1).

Ὁ Τοῦρκος, ἀρχούμενος εἰς τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν, καὶ ἀμεριμνῶν διὰ τὰς πολιτικὰς ταραχὰς καὶ τὴν τύρβην τοῦ λοιποῦ Κόσμου, καὶ μάλιστα τῶν ἀπωχισμένων Ἐπικρατειῶν, οὐδέποτε ἀποδημεῖ ἐκῶν, εἰμὴ μόνον κατ' ἀνάγκην ἐμπορικῶν ἢ πολιτικῶν σχέσεων, καὶ κατὰ θρησκευτικὴν ὑποχρέωσιν, ἵνα προσκυνήσῃ, ἅπαξ τοῦλάχιστον ἐν τῷ βίῳ, εἰς τὴν

(1) Ἴδε καὶ σελ. 516, 517 τοῦ Α' Μέρους.

Μέκκαν. Αἱ δὲ μεταναστεύσεις εἶνε ὅλως ἄγνωστοι ἐν τῇ εὐδαίμονι αὐτοῦ χώρα. Ἀπειρος λοιπὸν Γεωγραφίας καὶ Ἱστορίας, κινεῖ πολλάκις τὸν Εὐρωπαῖον εἰς γέλωτα διὰ τῶν περὶ τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ Κόσμου παιδαριωδῶν αὐτόχρημα ἐρωτήσεων 'του (1). Ὁ ὄχλος μάλιστα εἶνε κατὰ πλεωὺς τῶν γελοιωδεστέρων καὶ ἀντιφατικωτέρων δεισιδαιμονιῶν, τῶν ὁποίων κατ' οὐδὲν ἀπολείπονται καὶ οἱ μετ' αὐτῶν ζῶντες Τουρκομερίται, καθὼς θέλομεν διεξέλθῃ ἐν τῷ περὶ τούτου Τμήματι. Ὡς πρὸς τὰς αἰσχρολογίας δὲ, τὰς ὁποίας καθιστᾷ ἐμφαντικωτέρας διὰ τῶν χειρονομιῶν, ὡς πρὸς τὰ ὕβριστικά ἐπίθετα καὶ τὰς ἀναιδεῖς λοιδορίας, δι' ὧν καλλωπίζει τὴν ὁμιλίαν 'του, δύναται 'να φιλονεικήσῃ τὰ δευτερεῖα πάντως, ἐὰν οὐχὶ τὰ πρωτεῖα, πρὸς πάντα ἄλλον Εὐρωπαϊκὸν ὄχλον. Αἱ δὲ λέξεις μ π ὁ κ, σ ἰ κ, π ε ζ ε β ἐ ν γ κ κτλ. εἶνε τόσον συνήθεις, ὥστε οὐτ' ἐντύπωσιν πλέον κάμνουσι κάμμιαν. Τὸ δὲ Κ ε ρ α τ ᾱ, τὸ ὁποῖον ἐδανείσθησαν ἀπὸ τῶν Γραικῶν, ἀντηχεῖ ἡχωδέστατον ἐν ταῖς παραστάσεσι τῶν Χρηγιαλίων. Μόνον κατὰ τὰς βλασφημίας, καὶ μάλιστα τὰς κλασικὰς ἐκεῖνας τοῦ μεγάλου Λεξικοῦ τῶν Sacrements τῆς Εὐρώπης, μένουσιν ὀπίσω· διότι οὔτε 'τὰς γνωρίζουσιν, οὔτε 'τὰς προφέρουσιν. Ἐχουσι δὲ καὶ ὕβριστικά τινα ἐπίθετα, κατηγορούμενα ἐν γένει τῶν ὑποτελῶν ἐθνῶν, οἷον τὸ κατὰ πάντων τῶν Ἀρμενίων μ π ο κ τ σ ῆ, τὸ κατὰ πάντων τῶν Ἰουδαίων τ σ ι φ ο ὁ δ κτλ.

Εἶπομεν δὲ ἤδη ἐν ἄλλοις, ὅτι ἡ εὐσχημοσύνη ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὰς ὁμιλίας καὶ εἰς τὰ κινήματα τῶν Τούρκων, καὶ προσθέσαμεν: τ ὦ ν κ α λ ὼ ς ἄ ν α τ ε θ ρ α μ μ ἐ ν ω ν. Καὶ ἀληθῶς, ὄχι μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καὶ ὁ χυδαιότερος τῶν Τούρκων (ἄρκει 'να μὴ ᾔνε ἔκφυλος καὶ μιγὰς ἢ ἀπὸ ἀρνησιθρήσκων, μ ο υ ρ τ ᾱ δ), ἔχει τι ἀξιοπρεπές, ἄγνωστον εἰς τὸν ὄχλον τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἡ αἰδημοσύνη αὐτῶν 'δὲν εἶνε συνεπής· διότι, ἐν ᾧ, λαλοῦντες περὶ τῶν γυναικῶν ἢ τῶν θυγατέρων αὐτῶν, οὐδέποτε ἐκφράζονται ἄλλως, εἰμὴ διὰ περιφράσεων: Τ ὁ Χ α ρ ἔ μ ι ο ν, Α ἰ π α ρ' ἐ μ ο ἰ κτλ., ἐν ᾧ οὐδέποτε λούονται γυμνοί, οὔτε ἀφοδεύουσιν ἐνώπιον ἄλλων, καὶ διὰ τοῦτο τὰ Τουρκικὰ πλοῖα ἔχουσιν ἔξωθεν αὐτῶν ἐκατέρωθεν τῆς πρῶρας περιφράγματα πρὸς ἀπόπατον, οὐδεμίαν ἀφ' ἐτέρου ἐνδείκνυνται συστολήν, ἔχοντες, ἐν ᾧ ἐξέρχονται τοῦ ἀναγκαίου, τὴν χεῖρα ἐντὸς τῆς ἀναξυρίδος 'των, καὶ ὀνομάζοντες κυριολεκτικώτατα, ὅσα παρ' ἡμῖν ἢ κοινοτάτη εὐσχημοσύνη ἔχει ἀκατονόμαστα καὶ ἐξωρισμένα τῆς ὁμιλίας.

(1) Ἰδε σελ. 478 τοῦ Β' Μέρους

» Μ π ο χ ο ὕ γ ε δ ῖ κ « , εἶπε , πλησιάσας, ὁ Ἀλθανὸς Ἀρσλάν - μπεης τὸν Βελή-μπεην, ἕτερον Ἀλθανὸν ἐκ τῶν ἐκεῖ ἰσχυόντων, ὅταν, φθάσαντες ἔφιπποι ἀμφοτέρω εἰς τὸ ἐκτὸς τῆς πόλεως τοῦ Μοναστηρίου κιδόσκιον, ὅπου τοὺς εἶχε προσκαλέσῃ, ὡς πρὸς εὐθυμίαν δῆθεν, ὁ Βεζίρης Ῥεσσίδ Μεχμέδ - πασσᾶς, σκοπὸν ἔχων ἵνα τοὺς φονεύσῃ, εἶδον αἰφνης ἕως χιλίους τακτικούς στρατιώτας, παρατεταγμένους γύρωθεν αὐτῶν εἰς τετράγωνον. Τὴν δὲ φράσιν ταύτην, τῆς ὁποίας τὴν μεταφορικὴν σημασίαν ἔκαστος Τουρκομερίτης ἐννοεῖ παρευθὺς, ἀδύνατον ἵνα μεταφράσῃ κἀνεὶς μετὰ τῆς αὐτῆς ἐκδοχῆς εἰς κᾶμμίαν ἄλλην γλῶσσαν. » Κ ι ο π ὅ ο υ λ ο υ , » Κ α χ π ὅ ο υ λ ο υ , εἶνε λέξεις θωπευτικαί, λεγόμεναι συχνότατα περὶ ἀνθρώπου εὐφυοῦς ἢ εὐτυχοῦς, καθὼς τὸ Γαλλικὸν coquin, ἀλλὰ κατὰ λέξιν . . . ἀμετάφραστοι.

Μοι ἐφάνη δὲ παράξενον ἵνα ἀναγνώσω εἰς σύγγραμμα σπουδαῖον, γεγραμμένον, τὸ περίεργον, ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας ἐμπνεύσεις κατὰ Τουρκίας, ὅτι » οἱ Τ ο ὕ ρ κ ο ι εἶνε ἐ γ κ ρ α τ εῖ ς (sotres), ὡς ἦσαν, κατὰ τὸν Πλούταρχον, οἱ Σ π α ρ τ ι ᾶ τ α ι ! « τόσον ὥστε τὸ ἐξέλαβον ὡς εἰρωνείαν. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶχε πρόθεσιν ἵνα εἰρωνευθῇ ἰσως δὲ ἤθελε ἵνα εἴπῃ, ὅτι, ἐκνευρισμένοι ὑπὸ τῶν παντοδαπῶν καταχρήσεων, καταντῶσι σχεδὸν νώθουροι, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ ἀληθές, ἐάν ἐγκράτειαν ἐννοῇ τὴν ἀπὸ τῶν σαρκικῶν ἀπολαύσεων καθότι, ὅσον διὰ τὴν τροφὴν ὀλιγαρχέστερος ἄνθρωπος τοῦ Ὁθωμανοῦ δὲν ὑπάρχει. Τεμάχιον ξηροῦ ἄρτου καὶ ὕδωρ καθαρὸν ἀπὸ τῆς παραρρέουσας κρήνης ἀρκοῦσι πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ φθάνει μόνον ἵνα μὴ τοῦ λείψῃ ἢ πίπῃ, τὴν ὁποίαν ἐνίοτε προτιμᾷ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου. Ὅπως ὁμως κᾶν ἔχη, ἡ ἐγκράτεια αὐτῶν δὲν ἀποκλείει τὸν Σωκρατικὸν ἔρωτα, περὶ τοῦ ὁποίου πλέον οὐτὶ παρατήρησις γίνεται μετὰ τῶν. Τόσον συνεφύη ἡ ἀποτρόπαιος ἀκρασία αὕτη πρὸς τὰ ἥθη, οὐ μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συνδιαιωμένων ὑπηκόων.

Ἐπίσης ἀσυνεπής εἶνε καὶ ἡ φιλανθρωπία των, περὶ τῆς ὁποίας, ἐπεκτεινομένης ἄχρι καὶ τῶν ἀλόγων ζώων καὶ αὐτῶν τῶν ἐντόμων, οὐ μόνον τῶν ἀβλαβῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐνοχλητικωτάτων καὶ ἀκαθαρτοτάτων, διελάβομεν καὶ ἐν ἄλλοις. Διότι ἐν ᾧ τὸ Κοράνιον παραγγέλλει ῥητῶς ἵνα φεῖδωνται τῶν μελισσῶν, τῶν μυρμῆκων, τῶν κορωνῶν, τῶν χελιδόνων καὶ τῶν βατράχων ἵνα φονεύσῃ δὲ τοὺς κόρακας, τοὺς ὄφεις τοὺς σκορπίους, τοὺς λυσσῶντας κύνας καὶ τοὺς ὀνάγρους, οἱ θρησκοὶ μετὰ τὸ Βραχμανικώτερον ἄχρι καὶ αὐτῶν τῶν παρασιτικῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐντόμων, οὐ

δέποτε φονεύοντες ἔχοντι οὐδὲν ἐξ αὐτῶν, ἀρκούμενοι δὲ μόνον ἵνα τὰ μακρόνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν διὰ τῆς χειρὸς. Καὶ ἐνθυμοῦμαι μετὰ πόσης ἐμβριθείας ὁ φρουρὸς τῆς ἐν τῇ ὑπερορίᾳ φυλακῆς μου με ἠρώτησεν, ὅταν, κινδυνεύων ἵνα φαγωθῶ ὑπὸ σμήνους ἀμυθήτου μυιῶν, συνῆγον αὐτὰς τὸ ἑσπέρας ἐντὸς σάκκων, ἀπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀναρτηθέντων κλάδων: »Μποῖ-» λέ μπίρ τζάν γιαρατὰ μπιλίρμησιν;« (ὁμοίαν ταύτης ψυχὴν δύνασαι ἵνα δημιουργήσης;).

Ἄλλ' ὁ αὐτὸς αὐτὸς Τοῦρκος, ὃς τις φεῖδεται τοῦ φύλλου καὶ τοῦ κορποῦ, καὶ διανέμει ἄρτον εἰς τοὺς σκύλους τῆς γειτονίας, φονεύει μετὰ συνειδήσεως ἡρεμούσης τὸν φίλον αὐτοῦ Γραικὸν, εἴτε ἐκδικούμενος, εἴτε διαταττόμενος, καὶ πολλάκις ἵνα τοῦ πάρη τὸν ἀγρόν, ἢ καὶ . . διὰ φύλλου πῆδημα. Ὁ δὲ τρομερὸς Σουλτάν - Σελήμ ὁ Α', ὁ ἐπικληθεὶς, διὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ, Γιαβούζ, ὁ φαρμακώσας, καθὼς λέγεται, τὸν πατέρα του, ὁ φονεύσας τοὺς δῶν του ἀδελφούς, πέντε ἀνεψιούς του, ἑπτὰ βεζίρας του καὶ πλῆθος ἄλλων μεγιστάνων, ἐποίει στίχους πλήρεις γλυκύτητος καὶ φιλοσοφίας, καὶ ὑπεγράφετο » Ὑπηρέτης τῶν πτωχῶν, » Κχα-δὲμ οὐλ φουκαῤῥά!! « Ὅταν δὲ τῶν ἐκδικήσεων αὐτοῦ ἐλαττήριον ἦνε ἡ θρησκεία ἢ ἡ φιλοδοξία, τότε γίνεται τίγρις, καὶ μάλιστα ὅταν νομίση ὅτι ἠπατήθη, προσενεχθεὶς αὐτὸς ἐν εἰλικρινείᾳ. Τὸ δὲ χειρότερον εἶνε, ὅτι τὰς μισοφονίας ταύτας ὁδὲν ἐκτελεῖ παραφερόμενος ὑπὸ θυμοῦ, ἀλλὰ ψυχρῶς, ἀπαθῶς, ἀνευ συγκινήσεως. Καπνίζει τὴν πίπαν του καὶ ῥοφα ἡρεμαίως τὸν καχβέν του, θεωρῶν ἀπὸ τοῦ παραθυρίου εἰς τὴν αὐλήν του δερομένους ἢ ἀνασκολοπιζομένους καταδίκους. Εἶδον πάντως πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν μου ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Παρισίων εἰκονισμένον τὸν Μεχμέδ - Ἀλὴν τῆς Αἰγύπτου μετὰ πόσης ἀταραξίας καπνίζει τὸν ναργκιλέν του, καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου του, ἐν ᾧ ἐντὸς τῆς περιοχῆς αὐτοῦ δολοφονοῦνται μανδρισθέντες ἑξακόσιοι Μαμελοῦχοι. Μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπαθείας ἐκάπνιζεν, ἐνθυμοῦμαι, καὶ ὁ ἐν τῇ Μπολου Μουσελίμης (1), ἐξαπλωμένος εἰς τὴν κόγχην τοῦ παραθύρου του, ἐν ᾧ ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς δώδεκα ῥαβδοῦχοι, διαδεχόμενοι ἐξ ὑπαμοιβῆς ἀλλήλους, ἐμέτρησαν ἐπὶ τῶν πελμάτων, πρὸ πολλοῦ ἤδη νενεκρωμένων, ἐνὸς τῶν συνεξορίστων μου, δ ὡ χ ι λ ι ἄ δ α ς ῥαβδισμούς!!

Ἐκεῖτο ἤδη ἐν Καισαρείᾳ πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ Ἀρχείου τὸ πτώμα τοῦ Πρίγκηπος Ἰωάννου τοῦ Καλλιμάχη, ἀπαγχονισθέντος πρὸ τινων λεπτῶν καὶ ἀποκεφαλισθέντος· ὁ δὲ τοπάρχης, Νουρῆ-πασσᾶς, εἰς τῶν εὐγενεστέ-

(1) Ἰδε σελ. 111 τοῦ Β' Μέρους.

ρων τῆς ΚΠ, φίλος τοῦ φονευθέντος, συνεζήτει ἐν συμβουλίῳ τίνες οἱ ἄλλοι δύο, ὁ μὲν χαρακτηριζόμενος ἐν τῷ φερμανίῳ τῆς καταδίκης ὡς γραμματεὺς, ὁ δὲ ὡς ταμίας (χαζναδάρ) τοῦ πρίγκηπος, ὧν τὰς κεφαλὰς διετάττετο ἵνα συναποστείλῃ εἰς ΚΠ (1). διότι ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ τριῶν ὑπηρετῶν οὐδεὶς οὐτ' ἐγνώριζεν ἀπλῶς ἵνα γράφῃ. Προσκληθέντων δὲ καὶ τῶν τριῶν καὶ ἐπανελημμένως ἐξετασθέντων, ὁ Πασσᾶς, βλέπων ὅτι ὁ μὲν ἔφερεν ἐν τῇ ζώνῃ, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, τὸ καλαμάριον τοῦ Πρίγκηπος, ὁ δὲ ἐκράτει τὸ κατὰστιχον τῶν ἐξόδων, ἔκρινεν ὅτι πάντως ὁ πρῶτος ἦτον γραμματεὺς (εἵπομεν ὅτι ἦσαν καὶ οἱ τρεῖς ἀγράμματοι) καὶ ὁ δεύτερος ταμίας, καὶ διέταξε ἵνα τοὺς ἀποκεφαλίσωσιν, ἐπειπὼν, ὡς πειστικώτατον ἐπιχείρημα: »Μπανὰ οὗτο κελλέ ἰλαζίμ. (τρεῖς κεφαλαὶ χρειάζονται εἰς ἐμέ) «.

Πῶς συμβιβάζονται τῶρα ταῦτα πρὸς τὴν συμπάθειαν αὐτῶν πρὸς τοὺς δούλους, τῆς ὁποίας ἀπαράμιλλον δεῖγμα εἶν' ἐπὶ πᾶσιν ὅτι ἀγοράζουσι ἐνιοὶ αὐτῶν, διὰ φιλανθρωπίαν, γέροντας καὶ γραιῖας ἀργυρωνήτους, καὶ τοὺς γηροκομοῦσι; διὰ τὸ ὁποῖον ἔχει δίκαιον ἢ ἀνακράζῃ ὁ Λαμαρτίνος ὅτι » L' esprit de Dieu n' abandonne jamais tout à fait les hommes «. Ὁ σκλάβος παρὰ τοῖς Τούρκοις, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὸ πάλαι, εἶν' αὐτοδικαίως ἐλεύθερος, ἀφ' οὗ ὑπηρετήσῃ ἑπτὰ ἔτη. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν σκλάβων τούτων τόσον οἰκειοῦνται πρὸς τὸν δεσπότην αὐτῶν, ὥστε θεωροῦσι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ προτιμωτέραν τῆς πατρικῆς τῶν, καὶ ἀτιμίαν ἑαυτῶν τὸ ἵνα τὴν ἀφήσωσι. Τοῦτο ἐνθυμίζει τὸ θελκτικὸν ἐκεῖνο ἐπιτύμβιον τοῦ Εὐδάμονος εἰς τὸν ἀπελεύθερον αὐτοῦ Διονύσιον:

» Vivum donavi te libertate, sed illa
et prius utebaris, neque servus eras.

Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Τούρκος εἶνε ἄνθρωπος τῆς φύσεως, μορφωθείς ὑπὸ μόνης τῆς θρησκείας του, ἄξεστος ἀκόμην ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ τὴν σμίλην. Ἔχει ἐπομένως καὶ τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς ἀρχαίας θρησκευτικῆς αὐτοῦ ἀγωγῆς. Εἶνε ἀγαθὸς, εὐγνώμων, εἰλικρινής, φιλαλήθης, συμπαθητικὸς, γενναῖος καὶ στωϊκῶς ἀνεκτικὸς.

(1) Τούτων ὁ μὲν ἦτον ὁ Γεώργιος Βογορίδης, ἀδελφὸς τοῦ ἐφ' ἡμῶν διαπρέψαντος Στεφάνου τοῦ Βογορίδου, τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σάμου· ὁ δὲ, ὁ Ἄγκας Εὐστάθιος ἐκ τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Μαγνησίας, θεῖος τοῦ φίλου μου καὶ συμμαθητοῦ Ἰωάννου Τασαίου τοῦ ἱατροῦ, ἀποθανὼν ἐν Εὐβοίᾳ, ὅπου κατέφυγε μετὰ ταῦτα, μολὶς διασωθείς. Ἄλλ' ἦσαν ἀμφότεροι ἐξόριστοι εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀσίας, καὶ οὐχὶ εἰς Κασάρειαν. Τότε ὁμῶς τίς ἐνθυμεῖτο καὶ ἐξέταζε τὰ τοιαῦτα;

ἀλλ' εἶν' ἐπίσης φιλήδονος, φιλέκδικος, ἀγέρωχος, περιφρονεῖ πάντα ξένον, διότι τὸν φρονεῖ, λόγῳ τῆς θρησκείας, χειρότερον ἑαυτοῦ, πτωχοῦ καὶ ἀμαθοῦς, πλούσιον καὶ ἐπιστήμονα ἐκείνον. »Οἱ Μουσουλμάνοι μόνοι εἰσὶν ἄνθρωποι, λέγει αὐτοῖς ὁ Προφήτης, ὡς ἐκλεχθέντες ὑπὸ Θεοῦ πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἀπόδειξις τούτου ὅτι ἐγὼ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. » Περιφρονεῖτε τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ θεωρεῖτε αὐτὰ μετὰ φρίκης καὶ βδελυγμοῦ. Τί σημαίνει ἐὰν τὰ ἐνδύματά σας ᾔνε σκονισμένα, καὶ αἱ οἰκίαι σας ἅπαντι ἀνέμῳ ἀναπεπταμένα; Τί σημαίνει ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐπιμελοῦνται τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν καὶ στολίζουσι τὰς οἰκίας τῶν; Εἰσὶν οὐχ ἥττον ἀκάθαρτοι ἐν ὑμῖν δὲ μόνοις ἐνυπάρχει πᾶσα καθαρότης. Ἐννοεῖται λοιπὸν ὁποῖαν ἐπιρροὴν πρέπει ἵνα ἔχωσιν ἐπὶ λαοῦ ἀμαθοῦς τοιαῦτα ὑποθῆκαι.

Καὶ διὰ τοῦτο, καὶ ὁ χειρότερος αὐτῶν δὲν χάνει εὐκαιρίαν ἵνα ἐξευτελίσῃ τὸν βραγχιᾶν, καὶ μάλιστα τὸν Γραικὸν, καὶ ἐπιδείξῃ τὴν ὑπεροχὴν του, ἐν τῷ λουτρῷ, ἐν τῷ καφενεῖῳ, ἐν τῷ κουρείῳ, ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ, πάντοτε καὶ παντοῦ, λαμβάνων αὐτόκλητος καὶ ἀπαιτῶν τὴν πρωτοκλισίαν, καὶ τοὶ ῥακενδυτῶν, καὶ τοὶ πληρόνων ὅσα κ' ἐκεῖνος, καὶ ἐνίοτε ὀλιγώτερα. Καὶ ἡ ἐλαχίστη δὲ παρατήρησις ἐκ μέρους τοῦ ὑπηκόου ἐπισύρει πολλάκις δυσάρεστα παρεπόμενα, καὶ, τὸ προχειρότερον, πληγὰς διὰ τῆς μάστιγος ἢ τῆς ῥάβδου.

Ἡ συνήθης δὲ πρὸς συγχώρησιν τοῦ Ὀθωμανοῦ πρόφασις εἶνε τὸ Δελή δερ (εἶνε παράφρων), καθὼς παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς τὸ Εἶνε μεθυσιμένος. Ὅθεν καὶ τὸ Δελή εἶνε παρὰ τοῖς ἀχρειστέροις αὐτῶν εἶδος τίτλου, διὰ τὸν ὁποῖον αὐτοὶ μὲν κομπάζουσιν, οἱ δὲ σύντροφοι αὐτῶν τοὺς ζηλεύουσι. » Δελή - Ἀχμέδ, Δελή - Ἀμπδ-οὐλ-λάχ κτλ. Ἴδου δὲ τί ἀπήντησεν ὁ ἔφορος τοῦ Μπιμάρ - χανέ εἰς περιηγητὴν τινα Εὐρωπαῖον, ἐρωτήσαντα αὐτὸν, διατί οἱ Ὀθωμανοὶ σέβονται τοὺς φρενοβλαβεῖς καὶ νομίζουσιν αὐτοὺς θεοφορουμένους: » Τὸ λογικὸν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα τὸν ὁδηγῇ ἐν τῷ παρόντι βίῳ· ἅμα λοιπὸν τοῦτο λείψῃ, ἡ ἐπόμενον εἶν' ὅτι λαμβάνει τὴν θέσιν αὐτοῦ ἢ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης. » Εἶχεν ἀπαγορευθῇ αὐστηρότατα περὶ τὰ 1814 τὸ καπνίζειν, καὶ πολλοὶ ἐκινδύνευσαν παραβάντες τὸ γι α σ α κ ι ο ν. Ἀλλ' ὁ Μάρκος, εἰς τῶν προνομιούχων ἐκείνων ἀθῶων φρενοβλαβῶν (δι β α ν έ), οἱ τινες περιφέρονται ἀνενόχλητοι τὰς ὁδοὺς ἐν τῇ Τουρκίᾳ, περιήρχετο τὰς αἰθούσας τοῦ Βεζιρείου, ὅπου εἶχε καὶ τὴν διαμονὴν του πρὸ ἐτῶν, κρατῶν μακρὰν τινα πίπαν καὶ καπνίζων πρὸ τοῦ πώγωνος τῶν Ὑπουργῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Βεζιρη, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα οὔτε ἵνα τὸν λαλήσῃ. Τόσον τὸν ἡγάπων καὶ τὸν

ἐσέβοντο οἱ Τούρκοι ! Ἡ δὲ ἐβλέπομεν ἕως χθὲς ἀκόμῃ τὸν πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἀποθανόντα Μαχμούδ-μπεην, ἑγγονον τοῦ διαβοήτου Τεπεδελεν-λῆ Ἀλῆ - πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, περιφερόμενον ἡμίγυμνον τῆς ΚΠ τὰς ὁδοὺς ; Τίς δὲ τὸν ἀπήντησε πολλάκις καθήμενον εἰς τὸ πλάγιον (γίαν-γίαν) τῶν ὑπαλλήλων τῆς Υ. Π., παρὰ τῆς ὁποίας ἐλάμβανε σύνταξιν, ἣν ἀπεθησαύριζε, στερούμενος ἐκουσίως τῶν ἀναγκαίων ;

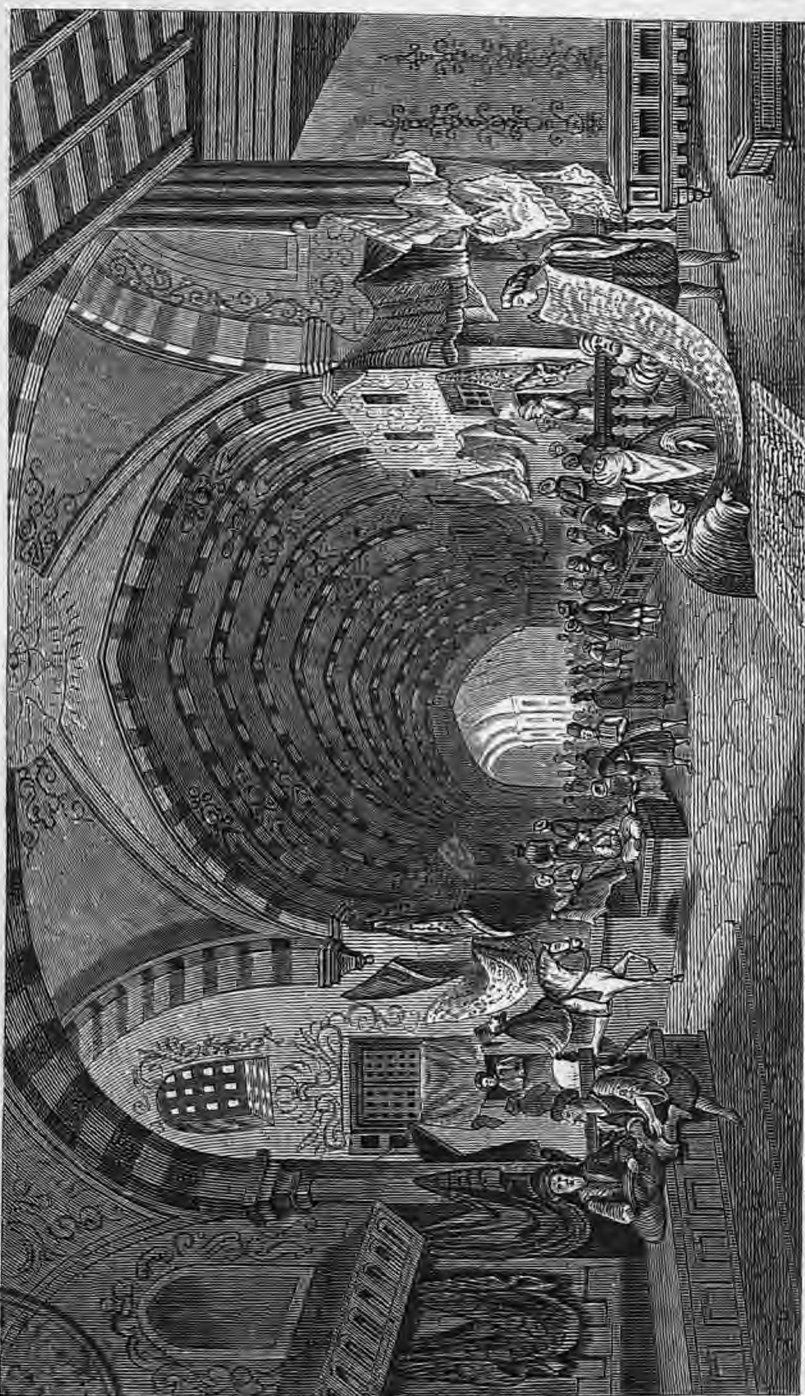
Τὸ Ῥαμαζάνιον ἰδίως εἶνε ἀγριώτεροι ἑαυτῶν, μικρολυπότεροι, μισαλλοθρησκότεροι. Κἂν δὲ ᾗνε δὲ τοιοῦτοι, ἐπιτηδεύονται ἵνα φανῶσιν, ἵν' ἀποδείξωσιν ὅτι νηστεύουσι. Τὸ δὲ περιέργον εἶνε ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἴσα-ἴσα δὲ νηστεύουσι, καὶ ἐπομένως εἶνε οἱ ἀχρεϊέστεροι, καθὼ ἀδιάφοροι καὶ ὑποκριταί, ὅπερ παρατηρεῖται καὶ εἰς ὅλας τὰς θρησκείας.

Ἡ δὲ δυσπιστία, ἡ ἀπέχθεια μάλιστα, εἰ καὶ ὑποκεχυμένη, τὴν ὁποίαν οἱ πλείστοι τῶν ἐν Εὐρώπῃ διατριψάντων Τούρκων ἀποκτῶσι πρὸς τοὺς Φράγκους, δικαιολογεῖται ἰσως καὶ ὑπὸ τοῦ τρόπου, δι' οὗ προσπαθοῦσιν οὗτοι ἵνα ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τῆς ἀμαθείας τ'ων.

; Θέλεις ἵνα παρατηρήσῃς τὸν Τούρκον ; ὕπαγε εἰς τὴν ἀγοράν. Καθήμενος (ὡς ζῶσα εἰκὼν) σταυροποδητὴ ἐπὶ τῆς τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ἐξέδρας, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε συνήθως, εἰμὴ ἐν εὐρύχωρον ἐρμάριον, καὶ καπνίζων τὴν πίπαν τοῦ ἡ στρέφων τὸ κομβολόγιόν τοῦ, οὐδέποτε προσκαλεῖ τὸν ἀγοραστήν, ἐν ᾧ ὁ γείτων αὐτοῦ Γραικὸς ἢ Ἀρμένιος ξελαρυγγίζεται φωνάζων καὶ ἐκθειάζων πολυλόγως τὰςπραγματείας τοῦ. Ἐὰν δὲ τὸν προτιμήσῃς, εἶνε περιποιητικώτατος, καὶ οὐδέποτε ἐκ προθέσεως σὲ ἀπατᾷ, ἀρκούμενος εἰς μετριώτατον κέρδος (1). Λυπεῖται δὲ καιρίως καὶ σκυθρωπάζει, ὅταν δὲν τὸν πιστεύῃς, καὶ μάλιστα ὅταν, διὰ τῆς δυσπιστίας σου, τὸν ἀναγκάσῃς ἵνα ὁμώσῃ· διότι, σεβόμενος ἑαυτὸν, νομίζει ὅτι τὸν ἀδικεῖς, ἐκλαμβάνων αὐτὸν Μουσουλμάνον ἄνδρα (καθὼς αὐτὸς ὀνομάζει μετ' ἐμφάσεως ἑαυτὸν), ἀπατεῶνα.

Καὶ τῷ ὄντι, ἡ λεγομένη καλὴ πίστις, δὲν εἶν' ὑπερβολὴ εἰς εἴπητις ὅτι, εὐρίσκεται μόνον παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, ὅσοι ἀκόμῃ δὲν διεφθάρησαν. Καὶ εἶν' ἀδύνατον ὁ Εὐρωπαῖος ἵνα φαντασθῇ μετὰ πόσης εὐχερείας καὶ ἀπλότητος ἐνεργοῦνται ἐν Τουρκίᾳ τὰ συναλλάγματα· ἀπλῆ χειραψία, μικρὸν τεμάχιον χαρτίου, χωρὶς ὀρκων, χωρὶς μαρτύρων, ἀρκεῖ συνήθως πρὸς συναλλαγὴν μυριάδων γροσίων. Ὅθεν καὶ εἶνε δυσκολώτα-

(1) Καὶ διὰ τοῦτο εἶνε γνωστὴ μετὰ τῶν ὁμιλούντων ἡ παροιμιώδης παρηγγελία, ὅτι, συμφωνῶν μετὰ Τούρκου, δός τοῦ τὰ δύο τρίτα τῶν ὅσων ἤθελε σοῦ ζητήσῃ, μετὰ Γραικοῦ τὰ ἡμίση μετὰ Ἀρμενίου τὰ ἐν τρίτον, καὶ μετὰ Ἰουδαίου τὸ ἐν δέκατον.

Τὸ τσαρσί.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τον ἵνα εὕρῃ τις διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Τουρκίας συναλλαγματικὴν μεγάλου ἐμπορικοῦ οἴκου τῆς Εὐρώπης· καὶ δὲ τὸ κατορθώσῃ, αὕτη πρέπει ἵνα ᾖ γραμμμένη εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, ὅπου πρόκειται ἵνα ἐξαργυρωθῇ.

Εἶδες τὸ Τσαρσίον τῆς ΚΗ καὶ ἤκουσας ἴσως ὅτι τὴν νύκτα τὸ ἀχανές τοῦτο οἰκοδόμημα μένει ἀνοιχτόν, πολλάκις δὲ καὶ τὴν ἡμέραν, καὶ ἰδίως τὴν μεσημβρίαν ἐκάστης παρασκευῆς, ὅτε οἱ εὐλαβεῖς Μουσουλμάνοι ἀπέρχονται ἵνα προσευχηθῶσιν εἰς τὸ τζαμίον. Ἀλλὰ τίς φυλάττει τὴν πληθὺν τῶν ἐργαστηρίων ἢ ἐρμαρίων τούτων, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα καὶ συνέχονται μετ' ἀλλήλων; Διατί ὁ ἰδιοκτήτης, ἀφίνων τὸ ἐργαστήριόν ἑαυτοῦ, οὐ μόνον τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα πολλάκις ὀρθάνοικτον, εὕρισκει, ἐπανερχόμενος, τὰ πάντα εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν, χωρὶς οὐδεὶς ἵνα τὰ ἐγγίσῃ; Πεντήκοντα πτωχοὶ καὶ ἀγροῖκοι Κιοῦρδαι, κρατοῦντες ἐν μόνον ῥόπαλον, τὸ ὅπεον κρούουσι κατὰ τοῦ ἐδάφους, ὥς σύνθημα μεταξύ τῶν ὅτι γρηγοροῦσιν. Ἀλλ' εἰς τοὺς σκαιοὺς τούτους νυκτοφύλακας ἐνυπάρχει ἀρετὴ, ἐνυπάρχει ἡ καλὴ τοῦ Ὁθωμανοῦ πίστις, ἐνυπάρχει φόβος Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε τὸ Τσαρσίον ἐσυλήθη.

Εἵπομεν ὅτι ὁ Τοῦρκος εἶνε γενναῖος· Ναι, γενναῖος· ἔχει αἰσθήματα ἱπποτικά· διατηρεῖ εὐγνωμοσύνην· τὸ δὲ παροιμιαζόμενον ὅτι τρώγει τὸν ἄρτον ἐπὶ τῷ γόνατος, ἀληθεύει ἴσως μόνον περὶ τῶν Ἀλβανῶν. Μὴ σχετλιάσωσιν οἱ παρ' ἡμῖν πατριῶται πρὶν ἀκούσωσιν, ἐν μεταξύ ἀπείρων παραδειγμάτων. Ὑπῆρχεν ἐν Φαναρίῳ πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν εὐγένης καὶ ὀλβία οἰκογένεια, εἰς τὴν ὁποίαν Γενίτσαρός τις ἐπρομήθευε πρὸ ἐτῶν τὰ ζαχαρικά, ὧν αὐτοὶ κατεσκεύαζον καὶ ἐπώλουν τότε τὰ ἐκλεκτότερα, καὶ ἦτον οἰκεῖος, τρόπον τινά, τοῦ οἴκου, φιλοδωρούμενος πάντοτε κατὰ τὰς ἐορτάς τοῦ Μπαϊραμίου. Ἐξεῖράγη ἐν τοσούτῳ τῷ 1809 ἡ κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ-Μπαϊρακδάρου στάσις, καὶ ἐν ᾧ οἱ μὲν Γενίτσαροι ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Σεϊμένιδες τοῦ Μπαϊρακδάρου, ὁ δὲ στόλος ἐπυροβόλει ἀπὸ τοῦ Κόλπου τὴν πόλιν, οἱ δὲ Γραικοὶ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὑπῆκοι, ἐγκλειστοὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν, ἐκαρὰδόκουν ἐντρομοὶ τὸ μέλλον, ὁ Χασάν (οὕτως ἐκαλεῖτο, εἴτι μέμνημαι, ὁ ζαχαροπώλης), ἐνδυμένος τὴν στολὴν τοῦ βαθμοῦ του καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ πεντήκοντα συντρόφων, κρούει μίαν ἡμέραν τὴν θύραν τοῦ Λογοθέτου. Φαντάζεται ἕκαστος τὴν ταραχὴν καὶ τὸν τρόμον τῶν ἐν τῷ οἴκῳ! Ἀλλ' ὁ Χασάν, » Μὴ φοβήσθε, κράζει ἐξωθεν, ἀνοίξατε, εἴμ' ἐγώ « καὶ, ἀνοιχθείσης τῆς θύρας, στὰς ἔμπροσθεν αὐτῆς καὶ, στραφεὶς πρὸς τοὺς συντρόφους του, » Ἡ οἰκία αὕτη, τοῖς λέγει, εἴν' ἐδική μου· ἐπομένως, πρὶν ῥαγήσῃ αὐτῇ

καὶ μία μόνη ὕαλος, ὀφείλομεν ἵνα πέσωμεν ὅλοι ἔμπροσθεν τῆς θύρας ταύτης! » Χαῖ, χαῖ, Γιολδασὺμ, ἀνέκραξε τὸ στίφος ὅλον τῶν παρακολουθούντων. Ὁ δὲ Χασάν, ἐπιγράψας διὰ κρητίδος ἐπὶ τῆς θύρας τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ ἔμβλημα τοῦ Ὁρτᾶ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκεν (1), ἀνεχώρησε, παραγγείλας τοῖς ὑπηρέταις ἵνα προσφέρωσι τοῖς οἰκοδεσπόταις τὰς προρήσεις του.

Ἄλλ' εἶνε καὶ ἄνδρεῖοι: Μὴ πρὸς βάρος τῶν παλληκαρίων μας· διότι τόσῳ ἐνδοξότερον δι' αὐτοὺς ἔαν οἱ πολέμοί τῶν ἡν' ἀξιόμαχοι. Ὁ Τοῦρκος λοιπὸν εἶνε ἀνδρεῖος καὶ περιφρονεῖ τὸν θάνατον, καὶ ἡ πρώτη αὐτοῦ εἰς τὸν πόλεμον ὁρμὴ ἦτον πάντοτε ἀνυπόστατος. Ἴσως δὲ πρὸς τοῦτο συντελεῖ καὶ ἡ σωματικὴ αὐτοῦ ρώμη. Εἶδα δὲ Γενίτσαρον, κρατοῦντα τὴν σπάθην γυμνὴν διὰ τῶν ὀδόντων, καὶ δύο πιστόλια εἰς τὰς χεῖρας, διωκόμενον ἡμέρας μέσης διὰ τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ λόχου ροπαλοφόρων φρουρῶν ὀλοκλήρου, ἵνα διασωθῇ, ἂν καὶ ἠκοντίζοντο κατ' αὐτοῦ, ὅπως τὸν συμποδίσωσιν, ἀλλεπάλληλα τὰ ρόπαλα· διότι οὐδεὶς ἐτόλμα ἵνα τὸν πλησιάσῃ. Ἐτερος δέ τις, Λαζὸς, νομίζω, φονεύσας ὅλους τοὺς συντρόφους τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ κατέπλεεν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου εἰς τὴν ΚΠ, καὶ κλεισθεὶς ἐντὸς τῆς γαστρὸς τοῦ πλοίου μετὰ πεντήκοντα ὠκνάδων πυρίτιδος, ὑπέστη διήμερον πολιορκίαν ἐντὸς τοῦ λιμένος αὐτῆς ὑπὸ τῶν λέμβων τοῦ Τερσχανέ, μὴ καταδεχθεὶς ἵνα παραδοθῇ, ἂν καὶ τῷ ἐδόθη ἀμνηστία. Ἐμάχοντό ποτε οἱ Τοπτσῆδες καὶ Γαληοντζῆδες ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατὰ τῶν Γενιτσάρων ἐν τῷ Πέραν τῆς ΚΠ (τοῦτο ἐγένετο συχνάκις), καὶ εἰς μίαν συμπλοκὴν οἱ πρῶτοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ἐν ἀπόσπασμα τῶν ἄλλων, καὶ τοὺς κατεδίωξαν, τραυματίας τοὺς πλείστους, ἄχρι τοῦ αἰγιαλοῦ ὅπου καὶ τινες αὐτῶν κατέπεσον· ἀλλὰ, συνασπίσαντες ὡς ἀπηλπισμένοι, ἀνεκάλεσαν τὴν νίκην πρὸς τὸ μέρος τῶν, καὶ ἐφυγάδευσαν τοὺς διώκοντας· καὶ τότε στραφέντες, ἐφρόντισαν ἵνα διασώσωσιν ἀπὸ τοῦ πνιγμοῦ τοὺς ἐπιζήσαντας συντρόφους τῶν, ὧν εἷς, βαρέως πληγωμένος, ἐν ᾧ ἐσύρετο ὑπὸ τινος τῶν γιολδάσιδων ἐκτὸς τοῦ ὕδατος, ἠρώτησε, μόλις ἀκούμενος· τίνες ἐνίκησαν; καὶ ἀκούσας ὅτι οἱ τοῦ μέρους τῶν, » Ἄφες μ' λοιπὸν, ἀπεκρίθη, ἵνα ὑπάγω (Κὸ γκιδεῖμ), καὶ ἐπανέπεσεν εἰς τὸ ὕδωρ.

Μάχονται δὲ, καθὼς καὶ οἱ Ἴσπανοὶ, πεισματωδῶς καὶ μέχρις ἐσχάτων

(1) Τοῦτο ἐποιοῦν, ὡς προείπομεν, οἱ Γενίτσαροι, ὡσάκις ἤθελον ἵνα λάβωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν, εἴτε οἰκίαν, εἴτε ἐργαστήριον, εἴτε πλοῖον· καὶ ἀλήμων ὦ εἰς ἐκείνον, ὅς τις ἐτόλμα ἵνα τὸ ἐγγίσῃ, κἂν ἦτον ἀκόμῃ καὶ τῆς ἐξουσίας ἀνθρώπου! ὀλοκλήρως δ' Ὁρτᾶ ἐξηγείρετο κατὰ τοῦ τολμητοῦ.

ἀρκεῖ 'να ᾦν' ἐντὸς, ἔστω καὶ ἀθλιωτάτου, χαρακώματος. Ὁ δὲ Ὁθωμανὸς Ἱστοριογράφος Βασζίφ λέγει ὅτι ὁ Μουσουλμάνος, ὅταν 'δὲν ᾦν' ἀσφαλισμένος ἐντὸς ἔρκους, σπανίως μάχεται μεθ' ὅσης εἶν' ἐπιδεκτικὸς ἀνδρίας, καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν, ὡσάκεις βλέπει ἀνοικτὰς περὶ ἑαυτὸν τὰς τῆς σωτηρίας ὁδοὺς. Ἡ δὲ πείρα ἀπέδειξεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Ναπολέον, ὅτι δέκα χιλιάδες στρατοῦ, καλῶς γεγυμνασμένου, ἤρκει ἵνα νικήσῃ ἐν πεδιάδι ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ Ὁθωμανικοῦ καὶ ἑκατὸν χιλιάδες 'δὲν εἶν' ἱκαναὶ 'να ἐκβιάσωσι δέκα χιλιάδας Μουσουλμάνους, κλεισμένους ἐντὸς φρουρίου (1).

Ἄν πρέπει ἐν τούτοις 'να κρίνῃ τις περὶ τῶν Ὁθωμανῶν καὶ περὶ τῆς Τουρκίας ἐν γένει ἐκ τῶν περιηγουμένων ἢ παρεπιδημούντων ἐν τῇ Εὐρώπῃ, οὔτε περὶ τῶν ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις καὶ τοῖς χωρίοις ἐκ τῶν ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσι καὶ ἰδίως ἐκ τῶν τῆς πρωτεύουσας, ἐκ τῶν ἀστῶν (Σ σ ἐ χ ρ - ὀ γ λ ἄ ν), καθὼς οὔτε περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀσιατικῇ ἐκ τῶν ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ κτλ. Διότι ἡ κυρίως Τουρκία εἶν' ἐκεῖ, καὶ ἡ Τουρκία αὕτη, ἐκτὸς τῆς περὶ τὸν ἰματισμὸν καινοτομίας καὶ τινων ἄλλων ἐπιπολαίων μεταρρυθμίσεων, εἶνε ὅποια ἦτον, οὐχὶ πρὸ πεντήκοντα, ἀλλὰ πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν, καὶ ἃς λέγωσιν ὅτι θέλουσιν οἱ λογοποιοὶ καὶ ἐφημεριδογράφοι. Τὸ δὲ βέβαιον εἶνε μόνον ὅτι ἡ βιαία προσέγγις αὕτη τῆς Ἀσίας πρὸς τὴν Εὐρώπην παρεισήγαγεν εἰς τὴν πρώτην τὰ κακὰ μᾶλλον τῆς δευτέρας. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἀπὸ τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου ἐπιστρεφόντων φιλοκαίνων τοῦ νέου πολιτισμοῦ προσηλύτων, ἅμα τις περιζέσῃ τὸ ἐπιπόλαιον τοῦ πολιτισμοῦ τούτου περίπλασμα, ἀνευρίσκει ὑπ' αὐτὸ ὀλόκληρον τὸν ἀρχαῖον Μουσουλμάνον· δυστυχῶς ὅμως, κατὰ τὸ ἐπίμεμπτον μόνον μέρος, τὴν φιληδονίαν, τὸ ἀγέρωχον κτλ. Ἐὰν δὲ ἀπέβαλόν τι, ἀπέβαλον μετὰ τῶν ζωγραφικῶν ἐκείνων ἐνδυμάτων καὶ τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ἦθῃ, τὸ ἀνυπόκριτον, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν θεοσέβειαν, τὴν ἀπλότητα, κτλ. Καὶ διὰ τοῦτο βλέπει τις ἀπὸ τινος χρόνου παρημελημένας τὰς ὁδοὺς, τὰς γεφύρας, τὰς κρήνας· διότι ὁ Μουσουλμάνος, γενόμενος ψυχρότερος περὶ τὴν θρησκείαν, 'δὲν κληροδοτεῖ πλέον πρὸς ἵδρυσιν ἀγαθοεργῶν καὶ κοινωφελῶν καταστημάτων μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας, ὅσης πρότερον.

Ο Γραικὸς εἶνε πάντοτε νοήμων, δραστήριος, ἐπιχειρηματικώτατος, λαλίστατος, θωπευτικὸς, υπερβολικὸς, » *ingenium velox, auidatia perdita*,

(1) Χάμμερ Ἱστορ. Βιβλ. ΟΓ'.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ'.)

» *sergio promptus* κτλ. α, καθὼς τὸν ἐξωγράφησεν ὁ Ἰουβενάλιος (1). φιλόπονος, οἰκονόμος, ὀλιγαρχὴς ἄχρι φσιδωλίας, φιλότιμος ἄχρι κενοδοξίας, φιλόνεικος, φιλόδικος, φίλαρχος, ἔχει ὅλας τὰς ἀρετὰς καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν προγόνων του, προσθέσας δυστυχῶς εἰς αὐτὰ καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἐθνῶν, μεθ' ὧν συνεμίγη, καὶ ἰδίως τοῦ δυναστεύοντος ἐπ' αὐτοῦ τε καὶ ἐπ' αὐτῶν. Κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν ὡς ὑπουργὸς καὶ δόλιος, ἀναμασσώντων ἅ τοι προπὸς τὸ ἔωλον ἤδη *Greece fides*. Ἄλλ' ἐνώπιον τῆς κτηνώδους βίας, ἣτις κατέθλιψεν αὐτὸν ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας, εἶνε τόσον παράδοξον ἄρα γε ὅτι ἀντέταξεν ὑπόκρισιν καὶ χρυσήνοιν, ὅσον εἶνε θαυμαστὸν ὅτι διετήρησεν ἐλπίδα μέλλοντος αἰσιωτέρου καὶ προέκρινε τῆς ἐξομόσεως καρτερίαν ἰσοβίου μαρτυρίου; Ἄν βλάπτει ὁμως διότι εἰς τὰς κατηγορίας ταύτας ὁ Ἕλλην ἀπήντησεν ἤδη πρὸ πολλοῦ, ἀποδείξας διὰ πραγμάτων ὅτι ἦτον πάντοτε ἄξιος τῆς τύχης, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ἀπεταμίευσε.

Οἱ Ἀρμένιοι, λέγει ὁ Λαμαρτῖνος, ἔχουσι φυσιογνωμίαν νοήμονα, ἀλλὰ πρόστυχον, καὶ ἐν γένει τὸ δουλοπρεπὲς μὲν ἐκεῖνο ὡς πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας, ἀγέρωχον δὲ πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους, ὅπερ χαρακτηρίζει ἐν γένει τὰ Ἀσιατικὰ ἔθνη. Ταῦτα ὁμως ἴσως ἀρμόζουσι διὰ μόνους τοὺς ἐν **ΚΠ Ἀρμενίους** διότι οἱ ὀρεσιβιοὶ ὁμογενεῖς αὐτῶν, οἱ μὴ ἐξεληθόντες τοῦ πατρίου αὐτῶν ἐδάφους, διετήρησαν, ἐν μέσῳ τῆς δουλείας, οὐ μόνον τὴν ἀρχαῖκὴν αὐτῶν ἀπλότητα καὶ χρηστότητα, ἀλλὰ καὶ αἴσθημά τι μεγαλοφροσύνης, εὐτολμίας καὶ ἐθνισμοῦ, τοῦλάχιστον καθόσον δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν εὐρισκομένων εἰς Ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν. Ὡς ἀγαπῶντας δὲ τὴν τάξιν, τὴν οἰκονομίαν, τὴν ἐργασίαν, ὡς καὶ δι' ἄλλας αὐτῶν οἰκιακὰς ἀρετὰς, ὁ συγγραφεὺς οὗτος τοὺς ὀνομάζει Ἑλβετοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Προσφεύστερον ὁμως ἤθελέ τις τοὺς ὀνομάσῃ Τουρκοχριστιανούς διότι ἐκ πάντων τῶν ἐν Τουρκίᾳ φύλων εἶνε οἱ μόνοι, οἱ τινες καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Τούρκων μαθάνουσιν εὐκολώτερον, καὶ τὰ ἥθη μιμοῦνται φυσικώτερον, καὶ εἰς σχέσιν ἔρχονται προθυμότερον. » Πάντοτε ἐθαύμασα, μοὶ ἔλεγε πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ὁ ἀρχιερεὺς αὐτῶν ἐν Προύσῃ, κατ' ὄνομα διὰ μίαν Ἀρμενίδα τουρκίσασαν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας, πῶς ὑμεῖς εἴσθε τόσον ἐστηριγμένοι εἰς τὴν πίστιν, καὶ οἱ ἐδικοὶ μας τόσον ἀστήρικτοι »! καὶ προσετίθει: » Ἡμεῖς ἐν **ΚΠ** κατὰ τὰ 1824, ὅτε ἔφερον ἀνὰ δέκα καὶ εἴκοσι

(1) Sat. III, L. I.

γεωπόνους καὶ κτηνοτρόφους χυδαιοτάτους ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας καὶ τοὺς ἀπεκεφάλιζον ἐν ταῖς λεωφόροις· οὐδεὶς αὐτῶν ἐξώμοσεν, ἂν καὶ, κατὰ τὸ σὺνηθες, οἱ δῆμιοι, πρὶν καταφέρωσι κατ' αὐτῶν τὸν πέλεκυν, 'τοῖς ἐπρότειναν τὴν ἐξόμωσιν ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς, ἐν ᾧ οἱ ἐδικοῖ' μας, μηδεμίαν ἔχοντες ἀνάγκην, μηδένα φόβον, ἀποσκιρτῶσι ».

Τῶν ἐν ΚΠ δὲ εὐφυῶν Γραικῶν τις ἡστεῖζετο, συμπαίζων μετ' Ἀρμενίων, καὶ κατηγόρει αὐτῶν φυσικὴν σκαιότητα καὶ ἀγένειαν, συμπεραίνων τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἐπίθετον *τσελεμπῆς* τῶν μὲν Γραικικῶν κυρίων ὀνομάτων προηγῆται: *Τσελεμπῆς Ἰάνκος*, *Τσελεμπῆς Γεωργάκης*, τῶν δὲ Ἀρμενικῶν ἐπιφέρεται κατόπιν: *Ἀγκῶπ-τσελεμπῆς*, *Σερκίζ-τσελεμπῆς*· ἀπόδειξις (ἔλεγεν) ὅτι τὴν εὐγένειαν (τὸ *τσελεμπηλήκι*) ἡμεῖς μὲν ἔχομεν ἀνέκαθεν, ὑμεῖς δὲ ἀπεκτήσατε ὕστερον.

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν εἶν' ἀστεϊσμός· τὸ δὲ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ἐνώπιον τοῦ κέρδους ὁ Ἀρμένιος, οὐδεμίαν παραιτεῖται ποταπότητα ἢ χαμέρπειαν, πρὸς οὐδένα ἐξιππάζεται ἐξευτελισμὸν, καὶ, διωκόμενος, καθὼς λέγουσιν οἱ Τούρκοι, διὰ τῆς θύρας, εἰσέρχεται διὰ τοῦ παραθυρίου. Ἄλλ' ἔχουσι καὶ προτερήματα πολλὰ, ζῆλον ὑπὲρ πίστεως, φιλαδελφίαν, φιλοπονίαν πρὸ πάντων ἀνένδοτον, αὐτάρκειαν καὶ ἐγκράτειαν κοχλίου. Ὡς πρὸς τὸν οἰκογενειακὸν δὲ βίον, 'δὲν εἶνε κατώτεροι οὐδενὸς ἄλλου ἔθνους. Ὁ δὲ Βύρων λέγει ὅτι δυσκόλως ἠθέλε τις ἀνεύρει λαὸν, τοῦ ὁποίου τὰ Χρονικά 'να ἦν' ἐστιγματισμένα δι' ὀλιγωτέρων ἐγκλημάτων. Ἡ φιλοχρηματία εἶνε τὸ ἐξέχον αὐτῶν πάθος, καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσι τὸ κερδοσκοπικὸν πνεῦμα εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν. Βλέπεις τὸν μελάγχχρον ἐκεῖνον καὶ βοόφθαλμον ἐργαστηριάριον, κρύπτοντα ὑπὸ τὸν κατάμαυρον αὐτοῦ μύστακα ἴσως ἐξ δεκάδας ἐνιαυτῶν; Ἐὰν οὐχὶ αὐτός, ὁ πατήρ ὅμως αὐτοῦ πάντως μετέβη πρῶτην φορὰν *πεζὸς* εἰς ΚΠ ἀπὸ τοῦ Βάν, ἢ τῆς Μαλατίας, ἢ τοῦ Μοσούλ, ἢ τοῦ Ἐρζερούμ, μηδὲν ἄλλο φέρων ἐφόδιον ἢ μίαν ράβδον σεσιδηρωμένην περὶ τὸ ἄκρον καὶ μίαν πήραν ἐπὶ τῶν ὤμων· ἀντὶ παντὸς δὲ συστατικοῦ, καρτερίαν ἀνένδοτον καὶ φιλοπονίαν ἄκραν. Οὐδεμία κακοπάθεια, οὐδεμία δυσκολία ἀποτρέπει αὐτὸν τοῦ σκοποῦ, ὅταν ὡς σκοπὸς πρόκηται ἀργύριον. Ὁμοῖος δὲ πρὸς τὸ ἀνεκτικώτατον ἐκεῖνο ζῶον, πρὸς τὸ ὁποῖον παραβάλλει τὸν Αἴαντα ὁ Ὅμηρος (1), 'δὲν ψηφᾷ οὔτε κόπον, οὔτε γλεύην, οὔτε ὕβρεις, οὔτε καὶ πληγὰς, ἄχρις ὅτου σχηματίσῃ στρογγύλην τινα ποσότητα περὶ τὸ *κεμέριόν* 'του. Εἶδον τὰς συνοδίας ταύτας ἐν τῇ Ἀσίᾳ, αἱ ὁποῖαι κινοῦσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ τὸ θέρος ἀπὸ

(1) Ἰλ.

τῆς πατρίδος τῶν, ἵνα τρέφονται δωρεάν καθ' ὁδὸν ἀπὸ τῶν ὀπωρικῶν καὶ κοιμῶνται ἐν ὑπαίθρῳ. Ποία εἰς τὸ ἐξῆς δυσκολία, ποῖον βάρος, ποία ἀπόστασις δύναται ἔν' ἀποκρούσῃ τῆς προθέσεως αὐτοῦ ἀνθρώπου, ὁδοιπορήσαντα πεζὸν καὶ χωρὶς ἐφοδίων δύο μῆνας;

Ἡ σωματικὴ αὐτῶν ῥώμη εἶνε ἀπίστευτος, καὶ ὑπερβαίνει, λέγει ὁ Dal-laway, πᾶν ὅ,τι εἶπεν ὁ Βυφὼν περὶ τῆς ῥώμης τοῦ ἀνθρώπου, θεωρουμένου ὡς ζώου. Δεκαεὶς ἀχθοφόροι Ἀρμένιοι, συγκρατούμενοι διὰ τῶν χειρῶν μετ' ἀλλήλων, μεταφέρουσιν, ἀναβιβάζοντες τὸν φρικτὸν ἀνήφορον ἐκεῖνον τοῦ Γαλατᾶ πρὸς τὸ Σταυροδρόμιον, βίκκον οἴνου, τοῦ ὁποῖου τὸ βάρος ἀναλογεῖ πρὸς ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ τριακοσίας λίτρας (ἐκατὸν εἰκοσι ὠκτάδας).

Ολίγα ἔχομεν ἵνα εἰπώμεν περὶ τῶν Ἑβραίων. Μεμονωμένοι ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας, τηροῦντες ἄχρι κεραίας τὰ προαιώνια αὐτῶν ἥθη, ὁμοιάζουσι τὰ ἀκατανόμαστα ἐκεῖνα ἔντομα, τὰ ὁποῖα, τρεφόμενα ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, ἀρέσκονται καὶ αὐξάνουσιν ἐν τῷ ῥύπῳ καὶ τῷ σκότει καὶ τῇ ἀποστροφῇ, ἣν ἐμπνέει καὶ ἡ θεά, καὶ τὸ ὄνομα καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν μόνη. Ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα μὲν ὁ μὴ σπουδάζων τὴν φύσιν δύναται ἴσως ἵνα ἐρωτήσῃ: διατί ἐπλάσθησαν; ἐν ᾧ δι' αὐτοὺς ὁ Χριστιανὸς γνωρίζει ὅτι » οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν ταῦτα γένηται «. Ἀλλ' ἡ φύσις εἶνε πάντοτε μία καὶ ἡ αὐτή· ὁ δὲ παραβαίνων τοὺς αἰωνίους αὐτῆς νόμους ἔχει παρὰ πόδας τὰ ἐπιχειρα. Τοῦτο ἔπαθον καὶ οἱ δυστυχεῖς Ἰουδαῖοι.

- » Coupables en naissant des forfaits de leurs pères,
- » Errants dans leur patrie, en tout lieu repandus,
- » En tout lieux transplantés, et jamais confondus,
- » Par leur seule industrie ils nous sont necessaires (1).

Ὁ Ἰουδαῖος γεννᾶται ἔμπορος, ἢ, κυριολεκτικώτερον, μεταπράτης· καὶ τοῦτο ἐξηγεῖται εὐχόλως, ἀφ' οὗ οὔτε γεωργεῖ, οὔτε στρατεύεται, οὔτε ναυτίλλεται. » Καὶ ἤξουσιν ἄλλογενεῖς ποιμαίνοντες τὰ πρόβατά σου, καὶ » ἀλλόφυλοι ἀροτῆρες καὶ ἀμπελουργοὶ ὑμῶν. Ὑμεῖς δὲ ἱερεῖς Κυρίου κλη- » θήσεσθε, λειτουργοὶ Θεοῦ (2) «. Ἀλλ' ἔμπορευόμενος, δὲν ἐπιχειρεῖ κερδοσκοπίας ἐπικινδύνους· βλέπει μακρόθεν τὰ κ ο ν σ σ λ ι δ ῆ, καὶ τρέχουν τὰ σάλιά του, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ ἵνα προσέλθῃ· διότι τὸ Δευτερονό-

(1) Vie de Julien par M. l'abbé de la Bletterie. (2) Ἦσ. ΞΑ', 5, 6.

μὴν (1) λέγει: » Οὐκ ἐπιθυμήσεις ἀργύριον οὐδὲ χρυσίον ἀπ' αὐτῶν λα-
 » βεῖν σεαυτῷ, μήποτε πταίσης δι' αὐτὸ, ὅτι βδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου
 » ἐστί «. Οὐδέποτε ἀναλαμβάνει τὸ τόσον ἐπικερδὲς ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν,
 διότι ὁ Νόμος 'του 'τῷ λέγει: » Ὁ τιμιουλκῶν σῖτον, δημοκατάρατος«. Ἐπι-
 νίζει καὶ κουρεύει μετ' ἀπαραιμίλλου ὑπομονῆς τὰ νομίσματα, ἀλλ' οὐδέ-
 ποτε τὰ παραχαράττει, καὶ οὐδέποτε Ἰουδαῖος ἐκρεμάσθη ὡς κιβδηλοποιός.
 Ὅλην λοιπὸν αὐτοῦ τὴν νοημοσύνην, καὶ τοιαύτην ἔχει, φύσει τε καὶ ἐξ
 ἀνάγκης, διὰ τὴν πενίαν 'του, πολλὴν, στρέφει πρὸς τὸ μικρὸν καὶ ὅσον
 οἶόν τε ἀκίνδυνον ἐμπόριον· ἀγοράζει καὶ μεταπωλεῖ βαμβακερινὰ ὑφάσμα-
 τα, χαρτίον, μετὰξια, βελόνας, κομβία, ὑαλικά, μαχαιρίδια, κάτοπτρα,
 λευκοσιδηρὰ σκεύη, πράγματα δηλονότι μὴ ὑποκείμενα εὐκόλως εἰς φθο-
 ράν, καὶ εὐμετακόμιστα, ἄφευκτα δὲ διὰ καθημερινὴν χρῆσιν· πωλεῖ ἱατρι-
 κά, ἀρώματα, βότανα, καὶ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἢ φαρμακοποιῶτα ἐν ΚΠ ἦτον
 εἰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων (2)· γίνεται ἀργυραμοιβός, τοκιστής, τραπεζίτης,
 ἀχθοφόρος· τρομάζει τὴν θάλασσαν, καὶ ἐν τοσούτῳ ἀναβαίνει ἀπτόητος
 εἰς τὴν ἄκραν τῆς στέγης, ἵνα καρφώσῃ τὴν ὑδρορρόην· ὅλως ἓνα καὶ μό-
 νον ἔχων σκοπὸν, πῶς 'να κερδήσῃ δι' ὀλίγων πολλὰ, συμβουλευέται τὸ
 Καλανδάριον, καὶ ἡξεύρει τὰς ἐορτάς, τὰς παραμονάς, τὰς νηστείας ὄλων
 τῶν ἐθνῶν· εἶνε ἄριστος μετεωροσκόπος· τὸν χειμῶνα πωλεῖ χάρτινα φα-
 νάρια, τὸ θέρος ἀνεμιστήρια· ὅταν ὁ καιρὸς κλίνη πρὸς τὴν βροχὴν, πε-
 ριέρχεται τὰς ὁδοὺς ὡς φ θ ε ι α ν ο μ π ρ ε λ λ ᾱ ς· τὰς παραμονάς τῶν
 μεγάλων ἐορτῶν ἐμπορεύεται ἀρένναν· περὶ τὸ τέλος τῆς τεσσαρακοστῆς
 ξεκωφαίνει τὴν γειτονίαν ἀγοράζων π α λ η ᾱ ρ ο ὕ χ α ! Τίποτε 'δὲν 'τὸν
 ἀποτρέπει ἀπὸ τοῦ κέρδους, καὶ εὐρίσκει εἰς τὸ καλῶν τὸν μετὰ τοῦ
 Κ α ζ α μ ῖ α καὶ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ἢ τὴν Παναγίαν εὐχὴν, τ ῆ ν π ε-
 σ ο ὕ σ α ν ἂ π ὸ τ ο ὕ ο ὕ ρ α ν ο ὕ !! ἀλλ' ἡξεύρει αὐτὸς ὁποῖαν σημα-
 σίαν δίδει εἰς τὰς τοιαύτας εὐχάς. Ἀρχεται, μόλις δεκαετῆς, ἀπὸ τῶν
 θειαφοκηρίων καὶ τῶν τσιγαροχάρτων, ἀλλ' ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Κα-
 μόνδον καὶ τὸν Ῥοσσίλδ.

Μὴ γένοιτο 'να ἀναρρίπισωμεν κατ' αὐτῶν τὴν παρακολουθοῦσαν αὐ-
 τοὺς παντοῦ καὶ πάντοτε ἀπέχθειαν ! Ἐκ τοῦ ἐναντίου χαίρομεν, βλέπον-
 τες ἀγωνιζομένους αὐτοὺς 'ν' ἀπορρίψωσιν ἀπὸ τοῦ τραχήλου 'των τὸν
 ἀφόρητον κλοιὸν τῶν προλήψεων, ὅς τις βαρύνει ἐπ' αὐτῶν τόσα ἔτη. Ἀλ-
 λ' ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τὰ οἰκεῖα κακὰ, καὶ, διεστῶτες ἀπὸ τινος χρόνου πρὸς

(1) Ζ', 25, 26. (2) Ἰδε σελ. 510 τοῦ Α', Μέρους.

ἀλλήλους, ὅθεν φαίνεται ὅτι θέλουσι συνεννοηθῇ ποτὲ, διότι αἱ ὑπερβολαὶ τοῦτο ἔχουσιν ἐν παντὶ τὸ κακόν, ὅτι ὁσῶ μακρύνονται τοῦ σημείου τῆς ὁμοιοῦς, τόσῳ δυσήκοοι καταντῶσιν εἰς τῆς φρονήσεως τὴν φωνήν. Ἄς ἀφήσωμεν λοιπὸν τοὺς Παρίας τούτους τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν εἰς τὴν τύχην ἑαυτῶν, ἵνα τοὺς ἀπαντήσωμεν κατόπιν εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν θρησκευτικῶν τύπων καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν, τῶν ὁποίων εἶνε οἱ αἰώνιοι Ταμίαι, καὶ ἃς ρίψωμεν μόνον ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν λοιπῶν φύλων, ὅσα νέμονται τὸ μέγα ἔδαφος τῆς Τουρκίας.

Οἱ Σέρβοι εἶνε μεγαλόσωμοι καὶ ὑψηλοὶ, ἀλλὰ ὅθεν ἔχουσι τὸ χαρίεν ἐκεῖνο καὶ ῥαδινὸν ἀνάστημα οὔτε τὴν εὐκίνησιαν τῶν Γραικῶν· τὸ δὲ προεξέχον τετραγωνικὸν μέτωπον αὐτῶν τε καὶ τῶν Βοσθνίων ἐμφαίνει ἀγαθότητα ἠνωμένην μετὰ φρονήσεως, ἀνδρίας καὶ εὐσταθείας.

Οἱ Βούλγαροι εἶνε μεσαίου, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀναστήματος, καὶ ἡ κεφαλὴ ἑαυτῶν μεγαλητέρα τῆς τῶν Σέρβων, τὸ πρόσωπον ἐπιμηκέστερον καὶ ἡ ρίς ἐπίγρυπος· ὁ δὲ χαρακτήρ αὐτῶν φιλόπονος, φιλήσυχος καὶ φιλόξενος· ἐλαττοῦνται ὅμως τῶν Σέρβων κατὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ εὐστάθειαν.

Οἱ Ἀλβανοὶ ὀφείλουσι τὸ χαρακτηρίζον αὐτοὺς ἀρειμάνιον εἰς τὸ τραχὺ τῆς χώρας ἑαυτῶν· εἶνε δὲ κατὰ καθῆκον φιλέκδικοι, δι' ἑλλειψιν ποινικῆς δικονομίας ἐν τῇ πατρίδι ἑαυτῶν, καὶ ἄθρησκοι, καθὼς ὅλοι οἱ ἐξ ἀνάγκης προσήλυτοι. Ὁ δὲ περίφημος Τεπεδελενλῆ-Ἀλῆ-πασσᾶς ἔμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τύπος τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἀλβανῶν (1).

Οἱ Βλάχοι εἶνε εὐμορφοί, καὶ ἔχουσιν, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, μέλαιναν τὴν κόμην. Ὀλιγώτερον ζωηροὶ τῶν Γραικῶν, καὶ ὀλιγώτερον φιλόπονοι καὶ καθάριοι τῶν Βουλγάρων, εἶνε καὶ τῶν δύο πονηρότεροι καὶ πρὸς πᾶν, ὅ,τι ἂν θελήσωσιν, εὐμαθέστεροι. Ὁ χειρότερος αὐτῶν χαρακτήρ εἶνε τὸ μέχρις ἀνανδρίας φιλέκδικον, ἂν καὶ ὅθεν στέρονται ἀνδρίας.

Οἱ Ζιντζάροι ἢ Κουτσόβλαχοι εἶνε βραχύτεροι τῶν Βλάχων τὸ ἀνάστημα, πλὴν εὐρωστότεροι καὶ ἡ μορφή αὐτῶν νοήμων, ἐγκρατέστατοι, συνειθισμένοι εἰς τὸν κόπον, οἰκονόμοι, ἀπέριττοι καὶ φιλόξενοι. Ἐν γένει δὲ, ὅπως διακρίνῃ τις ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἰδιαιτέρως ἐν ΚΠ, τὸ γένος καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ ἀτόμου, ὅθεν ἔχει πολλάκις ἀνάγκην τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ τῆς ἀκοῆς μόνης· ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ μικράν τινα περὶ τοῦτο ἑξίν. Τίς ὅθεν δια-

(1) Ἰδε Insurrection et Régénération de la Grèce par G. G. Gervinus, Introduction.

γινώσκει εὐθὺς ἀπὸ τῆς λεπτῆς καὶ ὀξείας φωνῆς ὅτι ὁ κράζων ὑπὸ τὰ παράθυρά του, »Κ χ ι ρ ῖ κ τ ε κ ν έ γ ι α π α λ ὺ μ, ἤ »Τ σ α λ ὺ σ ο υ - π ο υ ρ γ έ μ β ἄ ρ «, εἶναι Γύφτος; ἢ τὸν πωλοῦντα γαιετάνια, ἱμπρι- σίμια κλπ. μεταξὺν ὅτι εἶν' Ἑβραῖος (« Οὐχὶ σὺ Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λα- » λιά σου δὴλὸν σε ποιεῖ; ») Ἄλλὰ μετ' αὐτὸν διαβαίνει ὁ χαλκεόφωνος τυροπώλης ἢ σταφυλοπώλης Ὁθωμανὸς, καὶ ἡ ῥωμαλέα αὐτοῦ φωνή, ἀναφωνοῦντος τὸ κλασικὸν ἐκεῖνο: Τ α ζ έ δ ι λ - π ε ῖ ν ι ρ ῖ, τ σ α ῖ ρ - π ε ῖ ν ι ρ ῖ, προδίδει εὐθὺς τὸν ἀγέρωχον καὶ ἀθλητικὸν Ἑμίρην τοῦ Σκου- ταρίου· καθὼς, ἐκ τοῦ ἐναντίου, τὸ σεσυρμένον ἐκεῖνο: Τ ζ ε λ έ ρ τοῦ Ἀλ- θανοῦ ἐντοσθιοπώλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνταποκρίνονται τὰ κλαυθμηρὰ μια- ουρίσματα τῶν κάττων ὅλης τῆς γειτονίας, ἀναγγέλλει τὸν ἀκροκεραύ- νιον κάτοικον τῆς Χειμάρρας καὶ τοῦ Περμετίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Αἱ γυναῖκες.

; Ἡδυνάμεθα νὰ μὴ ἀφιερῶσωμεν ἰδιαιτέρον κεφάλαιον διὰ τὰς γυναῖ- κας, ἀφ' οὗ μάλιστα μία τις αὐτῶν, ἥς τὸ ὄνομα ἐνέγραψεν ἤδη ἐν τῇ βί- βλῳ αὐτῆς ἡ ἀθανασία παρὰ τὰ ὀνόματα τῆς Lady Montague καὶ τῆς Bremer, καὶ πραγματείαν ὁλόκληρον ἐδημοσίευσεν περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατο- λῇ ὁμοφύλων τῆς; Ἡδυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν αὐτάς, τὸσον εὐαισθήτους, τὸσον εὐερεθίστους, ἐντὸς τῆς τύρβης καὶ σκαιότητος τῆς ἀνδρωνίτιδος; αὐτάς, αἵ τινες οὐδένα ἄλλον θόρυβον ἀνέχονται παρὰ τὸν τῶν νηπίων, τῶν ὁποίων εἶνε οἱ φρουροὶ ἄγγελοι; Ἐπειτα, ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἡ γυνὴ εἶνε τὸ ἥμισυ ὠραιότερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, συμμερίζεται τὸν βίον μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀγοράζει καὶ πωλεῖ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, συναλλάττει ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, ἀκροᾷται ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν τῷ Βουλευτη- ρίῳ, συμφιλολογεῖ καὶ συμπολιτικολογεῖ ἐν ὁμηγύρεσιν Ἀκαδημαϊκῶν καὶ Διπλωματῶν, ἀναγινώσκεται ὡς συγγραφεὺς ἢ ὡς ποιητὴς ἢ καὶ ὡς δημο- σιογράφος, ἀμφισβητεῖ τέλος τὸ μέρος τῆς εἰς πᾶσαν δόξαν, εἰς πᾶσαν περιπέτειαν τῆς κοινωνίας, ἐκτὸς τῆς τῶν μαχῶν, τὴν ὁποίαν εὖ ποιοῦσα ἀποστρέφεται, ἂν καὶ προτιμᾷ τὰς ἐπωμίδας καὶ τὴν σπάθην τοῦ καλὰ- μου καὶ τοῦ λογιστικοῦ ἄβακος. Ἄλλ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου τὰ ἥθη τὴν

ἔχουσιν ἀποκλεισμένην καὶ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν ἀγώνων, χωρὶς ἵνα ἀναφέρω τοὺς Ὀθωμανοὺς, οἱ ὅποιοι ἐκλείσαν αὐταῖς ὄχι μόνον τοῦ τζαμίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Παραδείτου τῶν τὰς θύρας, οἱ ἀπειρόκαλοι, ἐν ᾧ, ἀφ' ἑτέρου, ἐν ἅπασιν ἀσυνεπεῖς, ἐγκατώκισαν ἐν αὐτῷ τὰς Ὠ ρ α ς (Χουρῆ), ὡς τὸ θελκτικώτερον τῶν κοσμημάτων τοῦ, τί ἄλλο ἀξιώτερον σπουδῆς παρὰ τὰς γυναῖκας; καὶ ἰδίως τὰς Ὀθωμανίδας;

Διανοίγομεν λοιπὸν συνεσταλμένη τῇ χειρὶ τὸ παραπέτασμα τοῦ Χαρεμίου, καὶ εἰσερχόμεθα ἀθορύβως ἐν αὐτῷ, προασπιζόμενοι ὑπὸ λευκοῦ πῶγωνος καὶ ὑπὸ τὸ διαβατήριον τοῦ . . . ἱατροῦ, τὸ μόνον, ὅπερ ἔχει χώραν ἐν τῷ Χαρεμίῳ. Ἐὰν δὲ οὐδὲν κοινὸν ἡμῖν καὶ τοῖς Ἀσκληητιάδαις, τοῦτο ἔδεν ἐμποδίζει καὶ ἐρωτήσεις ἢ ἀπευθύνωμεν ἱατρικὰς, καὶ τὸν σφυγμὸν ἵνα συμβουλευθῶμεν, καὶ πτισάνας ἀθῶας ἵνα διορίσωμεν ἄρκει ἵνα ᾔνε ζαχαρώδεις καὶ ἵνα μοσχομυρίζωσι. Τίς γυνὴ ἐν τῇ Τουρκίᾳ πάντα Φράγκον ἔδεν νομίζει ἱατρόν; Καὶ ποσάκις, διαβαίνοντας ἐν τῇ Ἀσίᾳ τὰς ὁδοὺς, ἔδεν ἐσταμάτων ἡμᾶς αἱ Τούρκισσαι καὶ, ἀποστρέφουσαι τὸ πρόσωπον, ἔδεν προέτεινον ἡμῖν ὀπισθοφανῶς τὴν χεῖρα, μετὰ τῆς διαταγῆς ἢ παρακλήσεως »Χχεκκίμ, νεβζιμέ μπακσάνα;« Ἀρξώμεθα λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ὡς λέγουσι, καὶ ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου, καὶ αὐτὸ εἶν' ἡ μορφή: »Πρῶτον γὰρ εἶδος« καὶ εἶπομεν ἤδη ὅτι τὸ κάλλος οἱ Ὀθωμανοὶ ἀναζητοῦσιν ἐν τῇ εὐχροίᾳ καὶ τῇ εὐσαρκίᾳ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ εὐρυθμίᾳ καὶ λεπτότητι. Ἡ δὲ τρυφερότης τῆς ὄψεως καὶ τῶν σαρκῶν λογίζεται παρ' αὐτοῖς τὸ ἰδανικὸν τῆς ὠραιότητος. Γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ φιληδονώτερος τῶν Σουλτάνων Ἡβραῆμ, ὀρίσας τὸ ἄκρον τοῦ καλοῦ εἰς τὸν ὄγκον, εἰσήγαγεν, ἀναζητήσας, εἰς τὸ χαρέμιόν τοῦ τὴν πολυσαρκοτέραν ἀνευρεθεῖσαν ἐν ΚΠ Ἀρμενίαν, ἥτις καὶ ἔσχυσεν ἐπὶ χρόνον τινὰ τὰ μέγιστα, ὥστε καὶ Βεζίρην ὁμοπάτριον αὐτῆς ἵνα προαγάγῃ, μέχρις ὅτου, προσκληθεῖσα ὑπὸ τῶν ἄλλων Χασεκῆ-Σουλτάνων εἰς δεῖπνον, ἀπεπνίγη, ἐφ' ᾧ καὶ ὑπερήλγησεν ὁ Σουλτάνος οὗτος, εἰς τὸν ὅποιον εἶπον ὅτι ἀπέθανεν ἀπόπληκτος ἐξ ὑπερσαρκίας, καθότι ἄλλως ἦτον ἱκανὸς ἵνα ἐξολοθρεύσῃ μέχρι τῆς τελευταίας γυναικὸς τὸ Χαρέμιον.

Ἡ ἀργοκίνησις τῶν Τουρκισσῶν, τὸ σύρσιμον τῶν πεδίων, ἡ χαυνότης καὶ μαλθακότης ὅλων τῶν κινημάτων, τὸ σεσυρμένον τῆς φωνῆς, ὁ κίχλισμός τοῦ γέλωτος, τὸ περικεκλασμένον τῶν ὀμμάτων, ἡ θρύψις ἐν γένει καὶ οἱ ἀκκισμοὶ (τ ζ ι λ θ ε), τοὺς ὁποίους ἐπιτηδεύουσι, προσβάλλουσι δυσαρέστως τὸν Εὐρωπαῖον, ἀλλὰ ταῦτα παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς λογίζονται θέληττα. Τὴν δὲ χάριν, ἥτις ὠραίζει καὶ αὐτὸ τὸ κάλλος, τὸ ἀνε-

ἐγγηγον ἐκεῖνο non so che τῶν Ἰταλῶν, τὸ ὅποιον δίδει θέλγητρα καὶ εἰς αὐτὴν ἐνίοτε τὴν δυσμορφίαν, οἱ Τούρκοι ὀνομάζουσι Φ ὤ ς (Νούρ).

Ἡ ἀδιάκοπος χρῆσις τῶν καλοβάθρων (γαλεντζῶν), ἡ συνήθεια τοῦ ἵνα περιτυλίσσωσι τὰ βρέφη δι' ἀτελευτήτων σπαργάνων, καὶ ἐπομένως ἡ δυσκολία τοῦ ἵνα τ' ἀλλάσσωσι συχνά, ἡ ἀποφυγὴ παντὸς πόνου καὶ πάσης πρὸς σωμαστίαν κινήσεως, ἡ δι' ὀχήματος ἢ πλοίου ἢ ἵππου μετάβασις, διαστρέφουσι τοὺς πόδας καὶ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ ἀναπτύσσουν τὰς στραβοποδίας ἐκεῖνας, δι' ὧν ἰδίως διακρίνονται οἱ ἐν ΚΠ Τούρκοι καὶ οἱ Τουρκομερίται Ἀρμένιοι καὶ Γραικοὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν τοῦ Κράτους κατοίκων.

Παρατηρήθη δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου αἱ μαγγανεῖαι τῆς κομμωτικῆς, αἱ συγκρύπτουσαι τὸ γῆρας ἐν τῇ Εὐρώπῃ, εἶνε ἄγνωστοι, αἱ γράϊαι καταντῶσιν εἰς φαντασιώδη ἀσχημίαν. Πρὸς τοῦτο δὲ συντείνουσι, παρεκτός τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος, καὶ αἱ συχναὶ θερμολουσαί, κατεργαζόμεναι καὶ χαλαρόνουςαι εἰς ρυτίδας ἐνωρίτερον τὸ δέρμα. Τῶν Τουρκισσῶν μάλιστα γραιῶν ἡ ἀσχημία φθάνει εἰς τὸ μὴ ἐπέκεινα. Καί, ὅταν ἀπὸ βραχύδους τινὸς φερετζέ χρώματος ἀκατονομάστου προκύπτῃ σκελετώδης χεὶρ, ζητοῦσα ἐλεημοσύνην, νομίζει τις ὅτι ἡ Μέδουσα ἢ αἱ Ἐρινύες ἔδεν εἶνε τῆς φαντασίας γεννήματα, καί, ἀναλογιζόμενος ἀπὸ τοῦ φαινομένου τὸ μὴ ὁρώμενον, αἰσθάνεται διαχεομένην καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ σῶμα φρίκην· μούμμια δὲ μόνον, ἧς ἡ χεὶρ τοῦ ἀρχαιολόγου ἀφείλε τοὺς τελαμῶνας, δύναται ἵνα δώσῃ ἀμυδράν τινα ἰδέαν τοῦ κινουμένου τούτου σκελετοῦ.

Ὡς πρὸς τὰς διαφορὰς δὲ ἐθνικότητος, παρατηρεῖται ἐν γένει ὅτι αἱ Τούρκισσαι εἰν' ἐν γένει κατάλευκοι, διότι συνήθως οἰκουροῦσι καὶ προφυλάττουσι τὸ πρόσωπον καὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν πλειότερον τῶν Εὐρωπαίων. Ἐχουσι δὲ ὡραῖον σωματικὸν σχηματισμὸν, ἐπειδὴ ἔδεν φοροῦσιν οὔτε σθηθοδέσμους οὔτε καλτιοδέτας. Τὰ συχνά ὅμως λουτρά καὶ τὸ ἐπὶ τῶν στιβάδων σταυροποδητὶ κάθισμα, τὰς καθιστῶσι πολυσάρκους καὶ χαυνόνει τὰς σάρκας αὐτῶν ἐνωρίστερον τοῦ δέοντος.

Ἐν γένει, κόμη ἀμφιλαφής, εὐχροία ῥόδου, ὀφρύδια κατὰμαυρα καὶ συναφῇ (τ σ α τ μ α λ ὕ), ὀμμάτια μεγάλα καὶ ὑγρά (μ α χ μ ο ὕ ρ), καὶ τις φακὸς ἀσυμμέτρως τετοποθετημένος ἐπὶ τῆς ἐτέρας τῶν παρεῖων, καὶ μάλιστα ἐὰν παρ' αὐτὸν κοιλαίνωνται καὶ οἱ λεγόμενοι γελαστῖνοι, ἀνάστημα ῥαδινὸν καὶ εὐλύγιστον (κυπαρισσοειδές), εἶνε τὸ ἰδανικὸν τοῦ γυναικείου κάλλους παρὰ τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς Τουρκομερίταις. Διὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ προσώπου φακοὺς ἰδίως ὁ πρὸ ἑκατὸν ἡδὴ ἐτῶν καταθέλων διὰ

τῶν στίχων τοῦ τοῦ Φαναρίου ἀστούς Ἀλέξανδρος Κάλφογλους εἶχε ποιήσῃ που τὸ

» Ἡ μυρωδάτη σου ἐλῆλ
 μὲ κεκρυμμένη μαργελιά
 καὶ ἀσκητὰς ἀπ' τὰ κελλιά
 ἐβγάζει εἰς τὴν μέση
 διὰ 'να 'τοὺς πλανέσῃ.

Αἱ Ἑλληνίδες εἶνε θελκτικώτεραι καὶ τῶν Σερβίδων καὶ τῶν Βουλγάρων. Οἱ μέλανες καὶ ἐκφραστικοὶ αὐτῶν ὀφθαλμοί, τὸ ὠραῖον στόμα, ἡ λεπτοφυὴς ρίς, ἡ καταμέλανος κόμη καὶ τὰ χαριέστατα κινήματα, φαντάζοντα ἐτι μᾶλλον ὑπὸ τὴν κομπήν ἐνδυμασίαν ἔτων, προκαλοῦσιν ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς προτύπων τοῦ ἰδανικοῦ κάλλους, τὸν χρωστῆρα τοῦ ζωγράφου. Ἰδίως δὲ ὅταν χορεύωσι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χορὸν, τὸν περίφημον Ῥωμαίικον ἢ Σμυρναϊκὸν, ἀδύνατον 'να μὴ διακρίνῃ εὐθὺς ὁ ξένος τὴν Ἑλληνίδα τῆς Ἀρμενίας, καὶ 'να μὴ ἐνθυμηθῇ ὅτι τὰς Χάριτας ἐπενόησαν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλὰ τὴν τέχνην αὐτὴν τοῦ ἀρέσκειν ποῦ νομίζετε ὅτι διδάσκονται αἱ Κυρίαὶ αὗται, κατὰ τὸν K. Castellán; . . . εἰς τὸ λουτρόν!! Αἱ χωρικάι, ὑπανδρευόμεναι πρόωρα, συμμεριζόμεναι τὰς κοπώδεις τῶν ἀνδρῶν ἐργασίας, καταναλισκόμεναι διὰ τῆς τεκνοποιίας καὶ τεκνοτροφίας, φαίνονται, μετὰ μερικά ἔτη, ἀσχημότεραι τῶν ἀνδρῶν.

Αἱ Ἀρμένιαι ἔχουσι συνήθως εὐειδῆ κεφαλὴν, καμαρωτὰ καὶ πυκνὰ ὀφρύδια, μαύρους μεγάλους ὀφθαλμοὺς, σκιαζομένους ὑπὸ μακρῶν βλεφάριδων, ὄψιν τρυφεράν, χεῖλη κοράλλινα, καὶ κόμην μέλαιναν, φαντάζουσιν ἐτι μᾶλλον ὑπὸ τὸ πλῆθος τῶν μαργαριταρίων καὶ ἀδαμάντων. Ἡ δὲ φυσιογνωμία αὐτῶν εἶνε μίγμα ἐθελαρесκείας καὶ χαυνότητος. Τὸ δὲ ἀνάστημά τ'ων, ὅταν δὲν ἀσχημίζεται ὑπὸ προώρου πολυσαρκίας, εἶνε τῷ ὄντι μεγαλοπρεπέστατον, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὰ πλατέα ἐκεῖνα Ἀσιατικὰ ἐνδύματα καὶ τὰ βαρύτιμα λαχούρια, τὰ ὅποια ὑπεραγαπῶσιν. Εἰς αὐτὰς δὲ, καθὼς ἐν γένει εἰς τὰς Ἀσιανὰς, ἐφαρμόζονται τὰ ἐπίθετα Βαθύκοιλιοι καὶ Βαθύζωνοι. Σύζυγοι ἀφωσιωμένοι καὶ μητέρες ἄρισται, δὲν ἔχουσιν ἄλλην φιλοτιμίαν παρὰ 'ν' ἀρέσωσιν εἰς τοὺς ἀνδρας ἔτων καὶ 'να ἀναθρέψωσι καλῶς τὰ τέκνα ἔτων. Ὅθεν καὶ οἱ σύζυγοι αὐτῶν τὰς ὑπεραγαπῶσι καὶ τὰς σέβονται, καὶ εἶνε σπανιώτατα παρ' αὐτοῖς τὰ διαζύγια.

Αἱ γυναῖκες τῶν Ἀλβανῶν, καὶ μάλιστα τῶν περὶ τὸν Τόμουρον Τόσων, διακρίνονται διὰ τὴν ὠραιότητα καὶ τὰ θέλγητρά τ'ων, καὶ εἶνε ὁ στολισμὸς τῶν Χαρεμίων. Ἐχουσι δὲ βάδισμα μεγαλοπρεπές, βλέμμα

ὑπερήφανον καὶ χάριν μετ' ἀβρότητας καὶ λεπτότητος ὅλως Ἑλληνικῆς.

Αἱ γυναῖκες τῶν Κουτσοβλάχων διακρίνονται διὰ τὴν εὐεξίαν αὐτῶν καὶ τὴν εὐχροίαν· ὁ δὲ ἔχουσιν ὁμῶς τὸ λεπτὸν ἐκεῖνο καὶ ἐπίχαρι τῆς Ἑλληνικῆς φυσιογνωμίας.

Θὰ ἐπανίδωμεν τὰς γυναῖκας καὶ κατόπιν, θὰ θαυμάσωμεν τὴν καρτερίαν, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν φιλοκαλίαν, τὴν εὐλάβειαν καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετὰς, ὅσαι κοσμοῦσι πανταχοῦ τὸ εὐγενέστερον τοῦτο μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου εἶδους, θὰ ἰδωμεν αὐτὰς ὡς συζύγους, ὡς μητέρας, ὡς οἰκοδεσπόινας, ὡς . . . ἐρωτολήπτους· θὰ ἰδῶμεν αὐτὰς εἰς τὸ λουτρόν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὴν χαρὰν, παρὰ τὴν κλίνην τοῦ νοσοῦντος, καὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ συγγενοῦς· παντοῦ ὁ κάλαμος ἡμῶν θὰ ἐκθειάζῃ τὰ πλεονεκτήματά τ' αὐτῶν καὶ θὰ συμπαθῇ πρὸς τὰς ἀδυναμίας τ' αὐτῶν. Αὐταὶ ἡμᾶς τρέφουσι καὶ ἡμᾶς ἀποκοιμίζουσιν ὡς νήπια, αὐταὶ ἡμᾶς παρηγοροῦσιν ἄνδρας, συμμεριζόμεναι καὶ μετριάζουσαι τὰς θλίψεις ἡμῶν, αὐτῶν τὸ βλέμμα ἀποχαιρετῶμεν τελευταῖον χωριζόμενοι τοῦ βίου. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἃς θεωρήσωμεν ἐν τοῖς καθέκαστα τὸν βίον καὶ τὰς ἐξείς τῶν κατοίκων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ΚΠ ιδίως ὑπὸ τὰς διαφόρους σχέσεις καὶ μορφὰς τῆς κοινωνίας.

Ἄλλ' ἀποδίδοντες τὸν ὀφειλόμενον θαυμασμόν εἰς τὰ σωματικὰ τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν θέλητρά, ὁ δὲ ἠθέλομεν ἄρα γε λογισθῇ τελημῆροι, ἐὰν ἡγγίζομεν καὶ τὴν χορδὴν τοῦ ἀκηράτου ἐκείνου κόσμου, δι' οὗ κυρίως κοσμεῖται πᾶσα γυνή; Πλὴν ὁ δὲ ἠθέλομεν ἀφ' ἑτέρου παραβῇ τὸ ἱερώτερον ἡμῶν καθήκον, ἐὰν, ἐπιθυμοῦντες ὑπὸ φιλοπατρίας ἀκράτου ἵνα βλέπωμεν πρωτευσούσας ἐν πᾶσι τὰς κυρίας τῆς πρωτευούσης, ἣν εἰκονίζομεν, παρεσιωπῶμεν ὅτι ὁ χαλεπώτερος σκόπελος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πρέπει ἵνα προσέχωσιν αἱ εὐφυεῖς Ἑλληνίδες τῆς πόλεώς ἡμῶν (διότι περὶ τοῦ ὡραίου κόσμου τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων ὁ δὲ ὑποχρεούμεθα ἵνα λαλήσωμεν), εἶνε ὁ τοῦ πιθηκισμοῦ τῶν ξένων ἡθῶν, ἡ ἀπειρόκαλος ἐκείνη φιλαρέσκεια, ἡ ἀσχημίζουσα καὶ τὴν περικαλλεστάτην παρθένον, τὸ περὶ τὴν φωνὴν καὶ τὸ βᾶδισμα καὶ τὰ κινήματα πάντα ἐπιτετηδευμένον, ὁ τῆς κεράτσας, τέλος πάντων (ἃς ἐκστομίζωμεν τὴν λέξιν), χαρακτήρ; Καὶ ὁ δὲ λαλοῦμεν ἐδῶ περὶ τῆς Κεράτσας, τὴν ὁποίαν τόσον τομῶς ἅμα καὶ ἐπιχαρίτως ἐσατύρισεν ὁ ἀγαπητὸς Τανταλίδης, περὶ τῆς ῥωποπερπερήθρας τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῶν Ψαμαθειῶν, ἡ ὁποία, εὐτυχῆς ἐν τῇ ἀμαθείᾳ

της, οὔτε γνωρίζει, μασσῶσα ἐν ἀφελείᾳ τὴν μαστιχὴν τῆς (1) ὅτι παρέσχεν ὕλην εἰς κωμωδίαν· ἀλλὰ περὶ τῆς Κεράτσης τοῦ λεγομένου Κ α λ ο ὕ ἢ Μ ε γ α λ ο ὕ κόσμου, περὶ τῆς Κεράτσης τοῦ σ α λ ο ν ί ο υ, ἡ ὁποία ἔχει ἀξιώσεις ἐπιμεμελημένης δῆθεν ἀνατροφῆς, ἡ ὁποία, μαθητεύουσα, ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον εἰς τὰς ἐξετάσεις τοῦ σχολείου τῆς καὶ ὀρθογραφεῖ ἀκριβέστερον ἴσως τῆς διδασκάλου τῆς, ἡ ὁποία εἶνε συνδρομητῆς τακτικῆς εἰς τὴν Ἑφημερίδα τοῦ συρμοῦ, ἡ ὁποία ἐκλέγεται Πρόεδρος ἡ Γραμματεὺς εἰς ἀδελφότητας· περὶ αὐτῆς ἡμῖν ὁ λόγος! εἰς αὐτὴν συνιστῶμεν πάλιν καὶ πάλιν π ρ ο σ ο χ ῆ ν· διότι ἀπὸ τῆς διορθώσεως τῶν ἐλαττωμάτων τῶν γυναικῶν ἐλπίζομεν τὴν διόρθωσιν τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἀνδρῶν· διότι τὸ λεγόμενον ἰσχυρὸν τοῦτο φύλον ἔδεν δημιουργεῖ πλέον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ τὴν Εὐάν, ἀλλὰ τὸναντίον, διαπλάττεται καὶ μορφόνηται ὑπὲρ αὐτῆς· καὶ διὰ τοῦτο ἀλήμων ὦ εἰς τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, ὅπου οἱ ἄνδρες ἔδεν ἐντρέπονται τὰς γυναῖκας καὶ ἔδεν τρέμουν τὴν κρίσιν καὶ κατάχρουν αὐτῶν! Εἶδον ἐν ΚΗ κυρίας, ἀξιοτίμους ἄλλως, αἱ ὁποῖαι, μυχτηρίζουσαι ἐν συναναστροφῇ τὰς ὁμοίας τῶν, οὔτε ἡσθάνοντο, ἐν μέσῳ τῆς βομβούσης περὶ αὐτὰς κολαχείας, ὅτι ἐγίνοντο αὐταὶ πολὺ μᾶλλον καταγέλαστοι· ἀλλ' ἐπίσης εὐτύχησα νὰ γνωρίσω ἄλλας, αἱ ὁποῖαι, καὶ εἰς αὐτοὺς τῶν Παρισίων τοὺς κύκλους, ἤθελον διακριθῇ διὰ τὴν μετὰ κρίσεως εὐφυΐαν καὶ τὴν μετ' ἀξιοπρεπείας φιλοκαλίαν τῶν. Εἰς αὐτῶν τὴν μετ' εὐμενείας ἀνάγνωσιν ἀφιερῶ ταπεινῶς τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις.

(1) Διότι καὶ αὕτη εἶνε μία τῶν διασκεδάσεων τοῦ ὁραίου φύλου τῆς πόλεως ἡμῶν, ὅχι σήμερον μόνον, ἀλλ' ἀπὸ 1500, καὶ τίς οἶδε πόσον ἀρχήτερα, ἐτῶν. Ὁ Μέγας Γρηγόριος ὁμοῦς εὗρισκεν αὐτὴν ἀνοίκειον, καὶ ἐμποδίζει τὰς Κυρίας νὰ τὴν μεταχειρίζονται. » Μὴδὲ μὲν ἐν στομάτεσι τοῖς (λέγει) ἄβρωτον ἐδωδὴν » Μαλθάσειν, δονέουσ' ἐνθα καὶ ἐνθα γένυν, » Οἷα περιφρονέουσα σαόφρονας· ἐκ δ' ἄρ' ὀδόντων » Πέμπειν καὶ διερῶν ἀφρὸν ἀπὸ στομάτων».

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Ἦθη καὶ ἔθνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Οἰκιακὸς καὶ καθημέραν βίος.

- » Περὶ ἀνθρώπου κρίνειν ἀξιῶ ἐκεῖνον, ὃς ἂν . .
- » συμπαρακολουθῇ ἐν τε ταῖς κατ' οἰκίαν πράξεσι
- » (ἐν αἷς μάλιστα τις γυμνὸς ἂν ὀφθεῖη τῆς τραγι-
- » κῆς σκευῆς), καὶ ἐν αὐτοῖς δημοσίοις κινδύνοις»,
Πλάτ. Πολιτ. Θ'.

ΑΣ σπεύσωμεν, λέγει ὁ Ἀλφόνσος Κάρρ, 'να λαλήσωμεν περὶ τῶν Τουρκικῶν ἐθῶν καὶ ἐθίμων, ἐν ὧσιν ὑπάρχουσιν ἀκόμην, ἔστωσαν καὶ ὀλίγοι, Τοῦρκοι, διατηροῦντες τὰ ἑαυτῶν ἦθη καὶ ἔθνη. Διότι, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνανάκρασιν τῶν ἐθνῶν, μετὰ ἑκατὸν ἔτη, 'δὲν θέλει ὑπάρχει πλέον Τοῦρκος, οὔτε ἀξίζει τὸν κόπον ἵνα δαπανήσῃ τις χρόνον καὶ χρήματα, ὅπως ἴδῃ ἐν ΚΠ, ὅ,τι βλέπει, καὶ πολὺ φυσικώτερον, ἐν τῇ ἰδίᾳ 'του πατρίδι· φρακοφόρους τοὺς ὑπηρέτας, χειριδοφόρους τοὺς θυρωροὺς, ἀσκεπεῖς τοὺς τραπεζοκόμους, τὰς γυναῖκας διευθετουμένας τὴν κόμην ὑπὰ τινος μαθητοῦ τοῦ περιφημοτέρου χοιμωτοῦ τῶν Παρισίων, ἐσφιγμένας ἐντὸς βαλαινωτῶν ἐπανωχορμιῶν καὶ χορευούσας τὸν στρόβιλον μετὰ τοῦ πρώτου συστηθέντος αὐταῖς ἐν τῷ χορῷ. Μετὰ ἑκατὸν, λέγει, ἔτη, ἐν τοῖς καφενείοις τοῦ Καίρου καὶ τῆς ΚΠ θέλει ἀναγινώσκει τις ἐπιγεγραμμένον εἰς πέντ' ἐξ γλώσσας: » Ἐδῶ ἔδεν καπνίζουσι μετὰ πεντήκοντα ἔτη, αἱ θολαί· μετὰ τριάκοντα, τὰ διηρθρωμένα ξυλοπέδιλα· μετὰ δέκα, δημοκρατικὴ ἐφημερίς· μετὰ πέντε, ὁδὸς Λαφαυέττου· μεθαύριον, ζωμὸς κατ' οἶκον· σήμερον ἴσως ὀρκωτὰ δικαστήρια».

Καὶ τῷ ὄντι, καθὼς ἀτμοδρομοῦσιν ἀπὸ τινων ἐτῶν τὰ πράγματα, αἱ προρρήσεις αὗται τοῦ εὐφροεστάτου συγγραφέως τῶν Σ φ η κ ὤ ν, καὶ τοῦ ὑπερβολικώτερόν πως ἐκπεφρασμένα, φαίνονται ὅχι ἀπραγματοποίητοι, καί, εἰκάζων τις ἐκ τῶν ἤδη γεγονότων, δύναται ἵνα δυσχυρισθῇ ὅτι, μετ' ὀλίγα ἔτη, ἡμεῖς, ὅσοι παρευρέθημεν εἰς δύο κοινωνίας καὶ εἰς δύο βίους ἐθνικοὺς, ἔδεν θέλομεν ἀναγνωρίζῃ, οὐχὶ ἀλλήλους, ἀλλ' οὐδὲ ἡμᾶς αὐτούς. Τόσον ταχέως παρασυρόμεθα ὑπὸ τοῦ ρεύματος τῆς μιμήσεως καὶ τῶν καινοτομιῶν.

Καὶ χωρὶς ἵνα ὑπάγωμεν μακρύτερον, ἅς παρατηρήσωμεν τὸν βίον ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν καὶ θρησκειῶν ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἰσλαμισμού ἐν καιρῷ νυκτός. Ἐν ᾧ ἐντὸς τοῦ ἄστεος καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ Κερατίου Κόλπου ὄχθη ἐπικρατεῖ νεκρική σιγὴ, καὶ ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου κοιμᾶται τὸν ἀθόρυβον αὐτῆς ὕπνον, τὸ Πέραν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὄχθης ἀγρυπνεῖ. Ἐργαστήρια παντὸς εἶδους, φωτισμένα δι' ἀερίοφωτος, καφενεῖα, ὅπου σφαιρίζουσιν ἢ κυβεύουσιν ἢ ἀναγινώσκουσιν ἐφημερίδας· θέατρα, ὅπου παριστάνονται μελοδράματα· χοροὶ, ὅπου ἡ ἀρμονικὴ ὀρχήστρα ρυθμίζει τὰ βήματα θεοτήτων ἡμιγύμων, αἱ ὁποῖαι στολίζουσι μᾶλλον ἢ στολιζονται ὑπὸ τὰς νεαλεστέρας καὶ κομφοτέρας ἐνδυμασίας, προϊόντα τῶν χειρῶν τῶν δεξιωτέρων ραπτριῶν τῶν ὁδῶν Ῥισσελιῶ καὶ Βιθιέννης, πᾶν ὅ,τι χαρακτηρίζει, ἐνὶ λόγῳ, τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης. Τίς ἵνα πιστεύσῃ ὅτι αἱ δύο αὗται τοῦ Κόλπου ὄχθαι μόλις ἀπέχουσιν ἀλλήλων ἡμιώριον; Καὶ ἐν τοσούτῳ μεταξύ τῶν δύο τούτων παραλίῶν ὑπάρχει ἡθικὴ ἀπόστασις δύο κοινωνιῶν, δύο Κόσμων! Καὶ ὅδεν εἶνε ἀνάγκη ἵνα διέλθῃ τις τὸν Κόλπον. Ἐμβα εἰς τὴν πρώτην τυχούσαν Ὀθωμανοῦ οἰκίαν, καὶ θέλεις εὖρῃ τὴν διαφορὰν ταύτην ἐκατέρωθεν ἑνὸς μετοτοίχου. Διότι, ἐν ᾧ εἰς τὸ σελαμλίχιον βλέπεις σκευὴ καὶ ἐπιπλά Εὐρωπαϊκά, καὶ τὰ δωμάτια ἐστρωμένα a la franca, εἰς τὸ χαρέμιον, ἐκ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς, θριαμβεῦει ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ ἀρχαίῃ ἀφελείᾳ, ὁ πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν Τουρκικὸς συρμός, ἡ αὐτὴ ἀποσκευὴ, ἡ αὐτὴ ἐνδυμασία.

Ἀλλ' ὁ Εὐρωπαῖος, γελῶν διὰ τὰ Τουρκικὰ ἔθνη, διὰ τὴν ἐν χρῶ κεκαρμένην τοῦ Τούρκου κεφαλὴν, διὰ τὸν γυμνὸν λαιμὸν, διὰ τὸ ὀκλαδὸν κάθισμα, διὰ τὴν χωρὶς τραπεζομανδύλου καὶ πειρουνίου πρᾶπεζαν, πρέπει ἵνα ἡξέυρῃ ὅτι καὶ ὁ Τούρκος γελᾷ ἐπίσης διὰ πολλὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐθίμων, τὰ ὁποῖα εἰς αὐτὸν, πρωτόπειρον ἀκόμη τοῦ συρμοῦ, φαίνονται ἀτοπα ἢ ἀνεξήγητα. Ἡ πῶς θέλετε ἵνα ἐξηγήσῃ τὴν κατὰ πᾶν βῆμα ἀποκάλυψιν τῆς κεφαλῆς πρὸς χαιρετισμὸν, τὴν τῶν ἐνδυμάτων στενότητα, τὸ ἄτεμνον καὶ ἄσχημον τοῦ φ ρ ἄ κ ο υ, τὰ ἡμίγυμνα τῶν γυναικῶν, τὸν

χορόν τῶν Εὐρωπαϊῶν, τοῦ ὁποῦ ἀδύνατον ἵνα φαντασθῇ Ὁθωμανὸς ἀ-
γαισχυνοτέραν διασκέδασιν, τὴν πρὸς ἀπλὴν σωματικὴν διαβάδισιν, τὴν
περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἀσήμαντον ἀργολογίαν, τὸ αἰώνιον
τοῦτο καταφύγιον τῶν παρ' ἡμῖν ψυχρῶν καὶ τυποδεμένων ἐπισκέψεων,
τὴν ἐν τοῖς οἰκοτροφείοις ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων, τὰ ὅποια, ἐξερχόμενα
ἀπ' αὐτῶν, εἰν', ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ξένα πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τὰς οἰκο-
γενείας ἑαυτῶν, τὸ ἀτελεύτητον τῶν δικῶν καὶ τὰς λεγεῶνας τῶν δικολό-
γων ἡμᾶς, τὰ ὑπὲρ πάντα ἀριθμὸν δημόσια χρέη τῶν μεγαλητέρων τῆς
Εὐρώπης Ἐπικρατειῶν κτλ. κτλ. ;

Τὰ συστατικὰ ἐπομένως τῆς Τουρκικῆς κοινωνίας εἶνε ἄλλα παρὰ τὰ
τῶν ἡμετέρων. Ἡμεῖς, λόγου χάριν, θεωροῦμεν εὐτυχίαν τὴν ἐν συνανα-
στροφῇ ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν διανυκτέρευσιν, ἐν ᾧ ὁ Τοῦρκος κοιμᾶ-
ται καὶ ἐξυπνᾷ ἐνωρίστατα, καὶ ὁ δὲν εὐρίσκει τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀλλοῦ
παρὰ ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενείας τοῦ. Τὸν δὲ φίλον τοῦ ἔχει καιρὸν ἵνα ἀν-
ταμώσῃ διὰ τῆς ἡμέρας ὅλης ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν τῷ καφενείῳ· ἐν δὲ τοῖς χω-
ρίοις, εἰς τὸ πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εὐρισκόμενον συνήθως κιόσκιον, ὑπὸ
τὴν σκιὰν δένδρου καὶ παρὰ τὴν ὄχθην ῥυακος. Διότι οὐδὲν ἔθνος μᾶλλον
τῶν Τούρκων ἀγαπᾷ τὴν ἐξοχὴν καὶ τὸν καθαρὸν ἀέρα καὶ τὴν φύσιν ἐν τῇ
ἀπλότητί τῆς. Ἐπομένως τὴν νύκτα, ἅμα ἡ φωνὴ τοῦ Μουεζίν ἀναγ-
γεῖλη ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Μιναρέ, ὅτι ὁ Ὑψιστος ἔκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ
πρὸς ἀκρόασιν τῶν ἐπὶ γῆς, ὁ δὲν ἀκούεις ἄλλον ἤχον ἐν τοῖς στενωποῖς
τῆς Σταμποῦλ παρὰ τὴν ὑλακὴν τῶν σκύλων ἢ τὸν συριγμὸν τοῦ Κ α ρ ἁ
- γ ε λ ἦ, καὶ τὸν ἐπὶ τῷ λιθοστρώτῳ κρότον τοῦ ῥοπάλου τοῦ μ π ε κ
- τ σ ἦ (πασβάνδ).

Παρατήρησον ἔπειτα ἐκ παραθέσεως τὸν Τοῦρκον καὶ τὸν Γραικὸν ἐν
τῇ συναναστροφῇ καὶ τοῖς διαλόγοις. Ζωηρότης, εὐροια λόγου, πεισμονὴ
ἐν ταῖς φιλονεικίαις εἶνε οἱ χαρακτῆρες τῆς Γραικικῆς ὁμιλίας. Ἐὰν εἰ-
κάσῃ δὲ τις ἀπὸ τῶν χειρονομιῶν, τοῦ τόνου τῆς φωνῆς, τῶν διακοπῶν,
τῶν ὀρχων, θελεῖ συμπεράνῃ ὅτι ἡ συνομιλία ἐξετράπη εἰς λογομαχίαν·
Παντάπασιν· Εἶνε ἀπλοῦν ἀνέκδοτον, τὸ ὅποῖον προσωποποιεῖ ὁ διηγούμε-
νος, παρεισάγων ὡς παρόντας τοὺς ὑποκριτὰς τοῦ συμβάντος· εἶνε ἡ Ἑλ-
ληνικὴ ἐκείνη πυρώδης φαντασία, ἥτις ζωοποιεῖ τὰ ὄντα, ἥτις ἐπολλαπλα-
σίασεν ἐπ' ἄπειρον τοὺς κατοίκους τοῦ Ὀλύμπου τῆς μυθολογίας. Ὁ Τοῦρ-
κος ἐκ τοῦναντίου εἶνε, καθὼς εἵπομεν, σιωπηλὸς καὶ εἰς τὰς ἐρωταποκρί-
σεις τοῦ παρεμβάλλει διαλείψεις, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Εὐρωπαῖος καὶ ὁ ἐξευ-
ρωπαϊσθεὶς Γραικὸς γελαῖ, χωρὶς ἵνα παρατηρήσῃ πρῶτον μὲν ὅτι οἱ Ὁθω-
μανοὶ ἀγνοοῦσι τὴν ὑποκριτικὴν ἐκείνην τέχνην τοῦ ἀναπληροῦν τὸ κεχῆ-

νός τῆς ὁμιλίας διὰ σωρείας κενῶν λέξεων, καὶ δεύτερον, ὅτι, ἐν ᾧ αὐτὸς προσπαθεῖ, κινῶν ἀδιακόπως τὴν γλῶσσαν, εἴτε ἐν κύκλῳ συναναστροφῆς, εἴτε ἐπὶ τραπέζης, ἵνα μὴ φανῇ ποτε ὅτι πάσχει στεῖρώσειν ἰδεῶν, χωρὶς ἵνα λογαριάζῃ ἐν τοσοῦτῳ πόσαι ἀνοησῖαι διαφεύγουσι καὶ τὸν προσεκτικώτερον, παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ὁδὸν εἶνε διόλου ἀπρεπὲς, ὅταν ὁδὸν ἔχη τίς τι πρόχειρον καὶ ἀξιάκουστον ἵνα εἴπῃ, ἵνα ἐξακολουθῇ σιγῶν ἢ τρώγων ἢ καπνίζων. » Σιγᾶν, ἢ λέγειν τι καίριον «. Ἐκεῖνοι ὁμῶς, ἐπειδὴ ἀποφεύγουσι τὴν ἀργολογίαν καὶ τὴν ἀφευκτον αὐτῆς συνέπειαν, τὴν κακολογίαν ἢ ψυχρολογίαν, λαλοῦντες πάντοτε μεμετρημένα, γελῶσιν ἀληθῶς καὶ νομίζουσι μωρὸν τὸν ἐν ἀκμῇ τῆς ὁμιλίας φωνασκοῦντα ἢ χειρονομοῦντα ἢ διακόπτοντα τοὺς ἄλλους.

Ἄς ἔμβωμεν εἰς τὸ πρῶτον Ὀθωμανικὸν καφενεῖον. Τριάκοντα — πεντήκοντα Μουσουλμάνοι καπνίζουσι, καθήμενοι ὀλόγυρα, τὰς πίπας ἑαυτῶν, τὴν δὲ ἐπικρατοῦσαν σιγὴν διακόπτει ἐκ διαλειμμάτων ἐν ἐμβριθῆς Σελὰμ ἐν-ν ἄλ-εἰ-κι-μ! καὶ ἐν Ἀλ-εἰ-κι-μ σε λὰ μ, ἄχρις ὅτου ὁ λαλίστερος ἢ γεροντότερος ἀρχίσῃ ἵνα διηγηταί τι τῶν συμβάντων τῆς ἡμέρας, ἀκρωμένων τῶν ἄλλων ἐν σιωπῇ. Οὐδεὶς δὲ οὐδέποτε λησμονεῖ ἑαυτὸν ὥστε μεταξὺ ἵνα διακόψῃ τὸν λαλοῦντα, κἂν ἤθελε τύχῃ διηγούμενος τὰ παραδοξότερα καὶ ἀπιθανώτερα. Μόλις δὲ ἐπιτρέπονται θαυμαστικά τινα ἢ ἀποδοχῆς καὶ ἐπιδοκιμασίας (οὐδέποτε δυσπιστίας) ἐπιφωνήματα: Χαί, χαί! Ἀτ ζα ἴπ! Ἐλ μ πε τ τε! Μασα λ λά χ! Μπε λ λ ἡ γι ἀ! κ τ λ.

Εἶδομεν τὸν Ὀθωμανὸν ἐν τῷ δημοσίῳ καὶ πολιτικῷ του βίῳ, ἐν τοῖς Γραφείοις, ἐν τῷ στρατῶνι, ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν τῷ καφενείῳ. Ἰδωμεν αὐτὸν καὶ ἐντὸς τῆς οἰκίας του, ἐν τῷ μέσῳ τῶν γυναικῶν, τῶν τέκνων του καὶ τῶν δούλων του, ἐν τῇ ἐκχύσει τῆς καρδίας του καὶ μάλιστα καθόσον, διὰ τὸν Εὐρωπαῖον ἰδίως, εἴαν ἡ Τουρκία ἦνε ἀκόμην αἰνιγμα, ὁ Τοῦρκος ἀτομικῶς, καὶ μάλιστα ὅταν ὀχυρωθῇ ἐν τῷ σιωπηλῷ αὐτοῦ ἀσύλῳ, εἶνε τῶν αἰνιγμάτων αἰνιγμα.

Κατὰ τὸν Ἀλφόνσον Κάρρ, οἱ Τοῦρκοι μόνοι ἐννοοῦσι τὴν ζωὴν διότι ζῶσι δι' ἑαυτοὺς, ταμιεύοντες τὰ ὀλίγα ἔτη, ὅσα ἕκαστος τῶν θνητῶν ἔχει ἵνα ἐξοδεύσῃ, διὰ τὴν γαλήνην καὶ ἡδονήν, καὶ ἀναχωροῦντες εἰς τὸν ἀποφαιτικὸν βίον, ὁσάκις δὲν ὑφίσταται πραγματικὴ τις ἀπόλαυσις. Καὶ τῷ ὄντι, λέγει, ὁ ἀναχωρητικὸς βίος εἶνε μεγάλη καὶ ἀνεκτίμητος εὐτυχία διότι ἐν αὐτῷ δὲν ἔχει τις ἀνάγκην ἵνα διαιρηται εἰς μικρὰ κλάσματα, ἀλλ' ἀφοσιοῦται ὀλόκληρος εἰς μερικὰς τινὰς στοργάς, καὶ τὸ δαφιλὲς ἐκεῖνο μέρος τῆς ἀγάπης, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τινὰς φίλους, δύναται ἵνα τὸ περι-

μένη παρ' αὐτῶν. Ὁ περιεχλεισμένος τοῦ Ὀθωμανοῦ βίος περιέχει διὰ τοὺς κατοίκους αὐτοῦ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦσι τὴν ἀτεχνίαν ὡς συμφορὰν καὶ κατάραν, καὶ ἀγαπῶσι μετὰ τοσαύτης περιπαθείας τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα τῶν, καθὼς καὶ αὐτὰ τοὺς γονεῖς, καὶ ἰδίως τὰς μητέρας τῶν.

Ὁ Τοῦρκος, ἀποθέμενος εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας τοῦ τὸν ἐπενδύτην τοῦ καὶ τὰ πέδιλά του, συναποτίθεται μετ' αὐτῶν καὶ τὸν ἔξω ἄνθρωπον. Αἰωνίως ἀπαθής, ἐν ᾧ ῥοφᾷ τὸ τελευταῖον τοῦ σι σ ε αὐτοῦ ῥόφημα, ὁ δὲ μαῦρος αὐτοῦ δοῦλος παρατίθῃσιν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸν σ ο φ ρ ᾱ ν, ἀπλόνει νοχελῶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν ἀναμίξ παρατιθεμένων αὐτῷ βρωμάτων, καὶ, ἀφ' οὗ ὡς ἐπιδόρπιον φέρωσιν αὐτῷ τὴν πίπαν καὶ τὸν καφέν, καὶ καπνίσῃ, ἀκκουμβημένος ἐπὶ τῆς θυρίδος τοῦ κιοσκίου τοῦ, δύο-τρεις πίπας, θεωρῶν τὸν κατὰστερον οὐρανὸν καὶ ἀναπνέων τὴν νυχτερινὴν αὔραν, ἀνασηκόνει ἐν παραπέτασμα, ἀνοίγει μυστικὴν τινα θύραν καὶ εἰσδύει εἰς τὸ χαρέμιόν του. Ἀφ' οὗ δὲ φορέσῃ, ἀντὶ τῶν στενῶν ἢ βαρέων ἐνδυμάτων τῆς ἐπιδείξεως, τὰ ἀναπαυτικά ἐκεῖνα φορέματα τῆς οἰκίας, εἶνε ἕτερος ἑαυτοῦ· καὶ ὁ τέως ἀγέρωχος, ἀγέλαστος, βαρὺς, τραχύφωνος, βραχυλόγος, βραδυκίνητος, γίνεται ἡπιώτερος ἀρνίου. Τὰ παιδιὰ τοῦ τὸν καθβαλικεύουσιν, αἱ γυναῖκές τοῦ τὸν θωπεύουσιν ἢ τὸν σαρκάζουσι. Τοῦ ἔθους δὲ τούτου δὲν ἐξαιρεῖται οὔτε αὐτὸς ὁ Σουλτάνος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου, εἰσελθόντος εἰς τὸ Χαρέμιον, αἱ ἀμφίπολοι παρῳδοῦσι μετρημφισμέναι τὰς πράξεις τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καὶ ἰδίως τὰ κατὰ τῶν γυναικείων ἐνδυμάτων ἀστυνομικά μέτρα, ὅταν ἐξεδίδοντο ἄλλοτε τὰ λεγόμενα Γ ι α σ ᾱ κ ι α.

Ἡ Οἰκία.

Αἱ οἰκίαι τῶν Τούρκων φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ σκοποῦ τῆς οἰκοδομῆς τῶν. Ὁ Τοῦρκος δὲν εἶν' εὐδαίμων, εἰμὴ ἐντὸς τοῦ οἴκου τοῦ καὶ ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενείας τοῦ, ὅθεν καὶ κτίζει δι' ἑαυτὸν, καὶ οὐχὶ διὰ τὸ δημόσιον, οὔτε διὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ. Φροντίζει λοιπὸν πρῶτον ἵνα περικυκλωθῇ ὑπὸ μυστηριώδους περισκεπάσματος, ἔπειτα δὲ ἵνα ἔχῃ τὰς ἰδίας τοῦ ἀναπαύσεις καὶ, πρὸ πάντων, τὰς εὐκολίας τοῦ χαρεμίου τοῦ, τὸ ὁποῖον συνήθως οἰκουρεῖ. Ἐκ τούτου τὸ ἀσυνάρτητον ἐκεῖνο καὶ παμποίκιλον τῶν οἰκοδομῶν γένος, αἱ ἀσύμμετροι καὶ χωρὶς ἀναλογίας γωνίαι, τὰ στρογγύλα ἐξώστεγα, τὰ ἀνισομεγέθη καὶ περισσάρθμα παράθυρα κτλ. κτλ.

Ἄλλη αἰτία τῆς τῶν οἰκημάτων ἀθλιότητος ἦτον ἄχρι τοῦδε καὶ ὁ φόδος

(ΚΗ. ΤΟΜ. Γ.)

μήπως ἐρεθισθῇ κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότης ἢ πλεονεξία τῆς ἐξουσίας ἢ ὁ φόβος τῶν ἀντιπάλων 'του. Ὅθεν βλέπει τις πολλάκις μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας, ἀλειμμένας ἐξωθεν διὰ πηλοῦ ἢ δι' ἀμαυροχρόων σανιδωμάτων, ἐν ᾗ τὰ φατνώματα τοῦ ὀρόφου αὐτῶν ἔσωθεν εἶνε κατάχρυσα καὶ τὸ ἔδαφος συγκολλητὸν (parqueté), αἱ δὲ αὐλαὶ μαρμαρόστρωτοι, καθὼς καὶ τὰ λουτρά καὶ αἱ βρύσεις. Ἡ μήπως ἀκόμην' ἴσως καὶ σήμερον τὸ τοιχογύρισμα τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ὑπερεκτεταμένων περιβολίων τοῦ περιφήμου 'Ριζά-πασσᾶ 'δὲν εἶν' ἐπικεχρωσμένον, τὸ μὲν ἡμῖς διὰ λευκοῦ, τὸ δὲ ἄλλο ἡμῖς διὰ κυανοῦ κονιάματος, ὅπως φαίνονται δύο, καὶ οὐχὶ ἓν, καὶ μή κ τ υ π ᾱ εἰς τ' ὁ μ μ ᾱ τ ι;

Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν δικτυωτῶν, εἶνε ἄφευκτα τὰ πολλὰ παράθυρα, ἐνίοτε ἀλλεπάλληλα, ὅπως, ὅταν κλείωνται τὰ κάτω, μὴ παρεμποδίζηται τὸ φῶς ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων. Γνωστὸν δὲ ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ὑαλίων ἐν τοῖς παρθυρίοις εἰσῆχθη μόλις ἐπὶ Θεοδοσίου, ἀν καὶ ἡ ὕαλος ἦτον γνωστὴ πρὸ πολλοῦ καὶ τὴν μετεχειρίζοντο εἰς διαφόρους ἄλλας χρήσεις. Ἀντὶ δὲ τῆς ὕαλου ἐχρησίμευον τέως ἐν ταῖς θυρίσιν ὑφάσματα, μεμβράναι, ἢ λίθοι διαφανεῖς, καθὼς ὁ μαρκασίτης, καὶ τοι δυσποριστότερος καὶ δυσχρηστότερος. Τὰ ἀπέραντα ἐκεῖνα τρίκλινα (οὔτσ-σοφαλὺ) διαδέχονται κατ' ὀλίγον αἱ παστάδες, οἱ δὲ σοφάδες, οἱ ὅποιοι ἐχρησίμευον τὴν νύκτα ἀντὶ κλινῶν, ὑποχωροῦσιν εἰς τὰ ἀνάκλιντρα (καναπέ), τὰ ὅποια 'δὲν ὁμοιάζουσι τὰ acubita τῶν Ῥωμαίων, διότι ἐκεῖνα, καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Λαμπριδίου, οὗς ἀνεφέρομεν (1), ἦσαν ἄστρωτα.

Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς οἰκίας εἶνε ἡ κόγχη, ὁ κ ι ο σ ἐ ς, καὶ μάλιστα διὰ τὰς γυναῖκας, αἱ ὅποια 'δὲν ἐξέρχονται, καθὼς εἵπομεν, εἰμὴ σπανίως· διότι παρεκτὸς τοῦ περιορισμοῦ, εἰς τὸν ὅποιον 'τὰς καθυποβάλλει τὸ κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικὸν καθῆκον, εἶνε καὶ τὸ ἀπέραντον μῆκος τῶν ὁδῶν, ἀδιοδεύτων, καὶ μάλιστα τῶν χειμῶνα, διὰ τὴν λάσπην καὶ τὸν ὄχλον καὶ τὴν στενότητα, ὅπερ 'τὰς κάμνει 'ν' ἀηδιάζωσι τὸν περίπατον. Πᾶσα λοιπὸν κυρία φροντίζει πρὸ πάντων 'να ἔχη μίαν τοῦλάχιστον κόγχην ἐξέχουσαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐν καλοστρωμένον καὶ περίκλειστον σ σ α χ ν ι σ ι, ἀπ' ὅπου, καθημένη μεταξὺ δύο προσκεφαλαίων, 'να βλέπῃ τοὺς διαβάτας ἀπὸ πρωῒας πολλάκις ἄχρις ἐσπέρας. Δι' ἐν ἀγκωνάριον τοιοῦτον, ἐξέχον, ἔστω καὶ μίαν μόνην σπιθαμὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τριπλασιάζεται πολλάκις ἡ ἀξία τῆς οἰκίας, καὶ εἰς τὰς διακηρύξεις τῶν δημοπρατουμέ-

(1) Ἴδε σελ. 461.

νων οίκων προστίθεται ὡς πλεονέκτημα οὐσιῶδες. Ὡς ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ γυναικείου φύλου, ἐπεκτεινομένη βαθμηδὸν καὶ συνεισάγουσα τὴν ἀνάγνωσιν, δώσῃ ἄλλην διασκεδάσεως ὕλην εἰς τὰς γυναῖκας τῶν Γραικῶν, τὸ ἐλάχιστον· διότι, πρὸς τὸ παρὸν, τί θέλετε ἵνα κάμῃ πλουσία γυνὴ Γραικοῦ ἢ Ἀρμενίου τὴν κυριακὴν καὶ τὴν ἑορτὴν, ὅταν ἔδεν ἡξεύρῃ ἵνα ἀναγνώσῃ; καὶ τί ἄλλο παρὰ ἵνα δεχθῇ ἢ ἵνα δώσῃ ἐπισκέψεις καὶ ἵνα θεωρήσῃ ἀπὸ τοῦ σσαχνισίου τῆς τὴν ὁδόν;

» Μόνον ἓνα γιὸλ-γχετσένι,
καὶ αὐτὸ περνᾷ πηγαίνει,

καθὼς ἔλεγε πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἡ Δουδοῦ Ὑψηλάντη, τῆς ὁποίας θέλομεν ἀναφέρει ἐν δέοντι τοὺς στίχους. Τοσαύτη δὲ εἶνε ἡ περὶ τοῦτο προσπάθεια, ὥστε πολλάκις ἑκατὸν χρόνων γείτονες ἢ καὶ συγγενεῖς ἠφανίσθησαν δικαζόμενοι διὰ μίαν πῆχυν ἀγκωναρίου προέχοντος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ. Ὑπῆρχον δὲ σημαντικαὶ οἰκογένειαι πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ἔχουσαι τὰς οἰκίας αὐτῶν παραλλήλας ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου· οἱ οἰκοδεσπόται, ἄνδρες ἐπίσημοι, εὐγενεῖς, ἦσαν καθημέραν μετ' ἀλλήλων, ἠγαπῶντο καὶ συναναστρέφοντο, οὐχὶ ὡς γείτονες, ἀλλ' ὡς ἀδελφοί, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ τῶν οἰκογενειῶν ἀμφοτέρων μέλη. Ἀλλ' ὁ ἕτερος αὐτῶν ἠθέλησε ἵνα ἀνοικοδομήσῃ τὴν οἰκίαν του, καὶ προσέβαλεν αὐτὴν πῆχυν ὅλον τῆς τοῦ γείτονος. Παρενέβησαν φίλοι ἄλλοι, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν τοιαύτην καινοτομίαν, ἐμεσολάβησαν παρακλήσεις, ἀπειλαί, ὑποσχέσεις· οὐδὲν ἴσχυσεν ὁ περιμάχητος κισσὸς ἐς ἣτον ἀφευκτος διὰ τὰς κυρίας οἰκουρούσας! Ἐκινήθη τέλος πάντων ἀγωγὴ, καὶ ἀφ' οὗ διεξῆλθεν ἡ ὑπόθεσις τοὺς συνήθεις τῆς δικαιοδοσίας βαθμοὺς, ἄχρι καὶ τοῦ Ἀρζ-ὀδαςῆ, ἐκέρδησεν ὁ καινοτομήσας, διότι ἦτον πολιτικῶς ἰσχυρότερος τοῦ ἑτέρου. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐδέησε ἵνα ἐκδοθῇ Χάττι Σουλτανικὸν καὶ ἵνα σταλῇ ἐπιτοπίως πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ἀξιωματικὸς τοῦ Σαραγίου. Ἡμὴν παρὼν, ὅταν ὁ ἐκτελεστής οὗτος ἀπῆντησε διὰ τῶν ἐξῆς δύο λέξεων εἰς τοὺς παρρηθεύοντας ἐπιτρόπους τοῦ ἀντιδίκου: » Λ ο ύ τ φ ι χ ο υ μ α γ ι ο ύ ν (νεῦσις ὑψηλή)! Πλὴν, ἔδεν παρῆλθεν οὔτε ἔτος, καὶ ἀμφοτέρων τῶν δαδίκων αἱ κεφαλαὶ ἔπεσον ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, καὶ αἱ οἰκίαι ἀμφοτέρων, δημοπρατηθεῖσαι, περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα ἀλλοφύλων! Ἡ μὴ πως καὶ ἡ εἰς φόνον περιελθοῦσα ἀντιπάθεια μεταξὺ Πετράκη καὶ Μαυρογένους (1) ἔδεν εἶχε τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ διαφορᾶς περὶ οἰκοπέδων; Ἀλλ'

(1) Ἰδεε σελ. 584 τοῦ Α', Μέρους.

εἰς τὰς οἰκίας, ὅσαι, δοῦσαι ἀφορμὴν εἰς τοιαύτας ἐρίδας, ἐξέλιπον ἤδη προθυμνοὶ ἐκ πολλῶν ἐτῶν, χρήσιμον εἶνε πρὸς νοουθεσίαν τῶν ὀφειγόντων ἵνα ἐπιζῶσιν αἱ ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις.

Ὡς ἀντίρροπον τοῦ σκυθρωποῦ τούτου διηγήματος, ἃς ἐνθυμίσωμεν τὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωαννικίου τοῦ Καρατζᾶ, τοῦ ὁποίου καὶ ἄλλα ἀναφέρονται ἀστεῖα. Ἐχων οἰκίαν ὁ γεραρὸς οὗτος ἱεράρχης ἐν Φαναρίῳ, στερουμένην σσαχνισίου, ἐπεθύμησε ἵνα ἔχῃ τοιοῦτον ἐν, καθὼ ἀπρόϊτος διὰ γῆρας καὶ ποδαλγίαν. Ἀλλ' ἡ ἄδεια ὅθεν ἐδίδετο, καὶ ὁ ἀρχιτέκτων (Μεϊμάρ-μπασης) τῆς πόλεως ἦτον ἀμετάπειστος, διότι τὸ ζητούμενον ἐξώστεγον ἐσκότιζεν ἀμφοτέρας τὰς ἐκατέρωθεν οἰκίας. Τί σοφίζεται λοιπὸν ὁ πρᾶος καὶ γλυκὺς γέρων; Κατασκευάζεται συρτὸν διὰ τροχιλέων σσαχνισίνιον (ἐξ ὧ σ τ η ν κατὰ γράμμα), καὶ τὸ προβάλλει μίαν πρῶϊαν περίοπτον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, πρὸς ἐκπληξιν τῶν γειτόνων! Καταγγέλλεται ἡ πράξις εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ ἔρχεται οὗτος ἵνα ἐρευνήσῃ τὸ πρᾶγμα ἐπιτοπίως. Ἀλλ' ὁ γέρων, προειδοποιηθεὶς, εἶχεν ἤδη σύρῃ ἔσω τὸ ἐξώστεγόν του, καὶ τὸ πρόσωπον τῆς οἰκίας ἔμεινεν, ὡς καὶ πρότερον, ὁμολώτατον. Ἐννοεῖται δὲ, ὅτι, συνεργοῦντος καὶ μικροῦ τινος δώρου, οἱ γείτονες ἀπεκλείσθησαν, ὡς ἀπατεῶνες καὶ ἀνόητοι, πάσης περαιτέρω ἀγωγῆς, καὶ ὁ εὐφυὴς Πατριάρχης, καθήμενός εἰς τὴν πολυπόθητον κόγχην τοῦ σσαχνισίου του, ἐγέλα, διηγούμενος τὸ στρατήγημά του εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὸν φίλους.

Γνωστὸν δὲ ἦδη ὅτι πᾶσα Ὀθωμανοῦ οἰκία, ὅσον μικρὰ καὶ στενόχωρος καὶ ὑποτεθῇ, διαιρεῖται, ἔστω καὶ δι' ἀπλοῦ μόνον σανιδοφράκτου ἢ καὶ παραπετάσματος, εἰς δύο: τὸ σ ε λ α μ λ ί κ ι ο ν καὶ χ α ρ έ μ ι ο ν, τὴν ἀνδρωνίτιν καὶ τὴν γυναικωνίτιν. Ἐπομένως, ὑπάγων πρὸς ἐπίσκεψιν Ὀθωμανοῦ, πρέπει πάντοτε ἵνα χρούσῃς ἐξωθεν τὴν θύραν, καὶ ἢ θελῃς εὐρῇ αὐτὴν ἡμίκλειστον, μήπως συναντήσῃς, εἰσερχόμενος, γυναῖκα. Ὁ δὲ θυρωρὸς ἢ ὁ ὑπηρέτης, ἀνοίγων, σὲ εἰσάγει, ἢ, ἐν περιπτώσει ἀπουσίας τοῦ οἰκοδεσπότου, σὲ ἀποπέμπει (διότι ὅθεν πιστεύω ἵνα ἔχῃς τὴν ἀξίωσιν ὅτι θὰ σὲ δεχθῇ ἡ Κυρία). Ἐνίστε δὲ, μὴ ὑπάρχοντος ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀνδρὸς, ἀπαντᾷ ἔσωθεν τῆς θύρας κεκλεισμένης ἡ ὑπηρέτις ἢ καὶ αὐτὴ ἡ σύζυγος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὁ γνωρίζων καὶ σεβόμενος τὰ ἥθη τοῦ ἔθνους, πρέπει ἵνα ἔχῃ ἐστραμμένα τὰ νῶτα πρὸς τὴν θύραν, μήπως καὶ ὑπανοιχθῇ, καὶ ἵνα λαλῇ μεγαλοφώνως· διότι οἱ Ἄρχοι τῆς γειτονίας εἶνε ἄγρυπνοι καὶ καχύποπτοι. Πρὸς εὐκολίαν τῶν γυναικῶν ὑπάρχουσι μεταξὺ δύο ἢ καὶ πλειοτέρων γειτνιαζουσῶν οἰκιῶν καὶ μεσόθυρα (χομοσού-χα πουσού), διὰ τῶν ὁποίων ἐπισκέπτονται ἀλλήλας αἱ κυρίαι. Ἑβραϊκῇ

μάλιστα συνοικίας δὲν εἶνε σπάνιον ἵνα συνέχωνται διὰ μεσοθύρων πεντήκοντα κατὰ σειράν οἰκίαι, καὶ ἐπομένως, διωκόμενος ὁ Ἀβράμης ὑπὸ τῶν περιπόλων ἐν Παλατᾷ, ἵνα χωθῇ εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν ἀνοικτὴν θύραν, Ἑβραϊκῆς οἰκίας, καὶ, διερχόμενος ἀπὸ μεσοθύρου εἰς μεσόθυρον, ἵνα ξε-
 τρυπώσῃ αἶφνης μετὰ πέντε λεπτά εἰς τὸ Διπλοφάναρρον, πρὸς ἀπελπισίαν
 ὁλοκλήρου χωροφυλάκων ἐνωμοτίας.

Πῶς θερμαίνονται δὲ χειμῶνος αἱ παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεπταμένοι καὶ πλε-
 κταὶ μᾶλλον ἢ χτισταὶ αὐταὶ οἰκίαι; δι' ἀνθρώπων. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ χρη-
 σιμώτερον τοῦ χειμῶνος ἐπιπλον εἶνε τὸ μ α γ χ α λ ι ο ν, μικρὸν ἢ μέ-
 γα, ὠριχάλκινον ἢ πήλινον, καὶ τῶν πασσάδων ἀργυροῦν. Τὴν χρῆσιν δὲ
 τοῦ αἰθράνου τούτου ἀπαντῶμεν καὶ παρὰ τῷ Ἱερεμῖα (1). » Ὁ δὲ Βα-
 » σιλεὺς ἐκάθητο ἐν οἴκῳ χειμερινῷ, ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἐννάτῳ, καὶ ἦν τεθει-
 » μένον ἐνώπιον αὐτοῦ αἶθρανον πλήρες ἀνθρώπων διαφανῶν ». Αἱ δὲ γυ-
 ναῖκες, ἵνα προφυλάξωσι τὴν ὄψιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ φλογμοῦ τοῦ πυραύνου
 καὶ οἰκονομήσωσι συγχρόνως καὶ τὰ κάρβουνα, ἐπενόησαν τὸ τ α ν δ ο ὑ -
 ρ ι ο ν (2), τοῦ ὁποίου, περιγραφέντος ἐν ὀλίγοις ἐν τῷ Α' τοῦ πονήματος
 ἡμῶν Μέρει, δύσκολον ἵνα συλλάβωσιν ἰδέαν αἱ Ἑλληνίδες, ἐὰν μὴ τὸ ἰδῶ-
 σιν. Ἡ Θ ε ρ μ ᾶ σ τ ρ α ὑπάγει κατ' ὀλίγον ἵνα τὸ ἐξοστρακίσῃ, καὶ ἴσως
 πρὸς ὠφέλειαν τῆς υἱείας τῶν Κυριῶν, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις συνετέλει,
 λέγουσιν οἱ Ἀσκληπιάδαι, καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν αἰμορροΐδων, τῶν ὁ-
 ποίων, κατὰ τὸν Χάμμερ, εἶνε καὶ συνώνυμον εἰς τὸ Περσικόν. Ἄν τολμῶ
 ἵνα φιλονεικῶ, ὥς πρὸς τοῦτο, μετὰ τῶν Ἐξοχωτάτων, ἂν καὶ ἐγνώρισα
 τριάκοντα ἴσως ἑκατοντούτιδας Κυρίας ἐν ΚΗ, καὶ ὀνομαστὶ τὴν μακαρίτιν
 Δόμναν Τάρσιαν (3), ἀποθανοῦσαν εἰς ἡλικίαν 114 ἐτῶν, αἱ ὁποῖαι διεβίω-
 σαν ὑγιέσταται, ζωηρόταται, εὐθυμόταται, καὶ ἀπέθανον, ὅταν πλέον ἐβα-
 ρύνθησαν ἵνα ζῶσιν, εἰς τὴν κόγχην τοῦ τανδουρίου τῶν ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ
 ἠξέούρω, εἶνε ὅτι, ἐὰν ἡ Ἑ σ τ ῖ α τῶν παλαιῶν ἦτον ἱερά, καὶ ἐν τῇ Εὐ-
 ρώπῃ κατὰ τὸν Μεσαίωνα παρ' αὐτὴν ἦτον ἡ ἐντιμότερα θέσις, τὴν ὁποίαν
 κατεῖχε δικαιοματικῶς ὁ γέρων οἰκοδεσπότης ἢ ἡ οἰκοδέσποινα (4), ὅθεν

(1) Κεφ. ΛΣΤ', στίχ. 22. (2) Ἐκ τοῦ Τ ε ν ο ὑ ρ, σώματος θερμανσις. (3) Ἰδε σελ.
 12 τῶν Προλεγομένων τοῦ Β', Μέρους. (4) Ἑθιμον πανάρχαιον· διότι καὶ ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσ-
 Ζ, 305 κ. ε.) τοὺς γέροντας γονεῖς τῆς Ναυσικάας παρὰ τὴν ἐστίαν καθίζει.

» Μητέρ' ἐμήν· ἡ δὲ ἦσται ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν πυρὸς αὐγῇ.

» Ἠλάκατα στρωπῶσ' ἀλιπόρφυρα, θαῦμα ἰδέσθαι,

» Κίονι κεκλιμένη· δμῳαὶ δὲ οἱ εἶατ' ὀπισθεν.

» Ἐνθα δὲ πατὴρ, ἐμοῖο θρόνος ποτικέκλιται αὐγῇ.

» Τῷ ὅγε οἶνοποτάζει ἐρήμενος, ἀθνήατος ὥς α·

καὶ τὴν ἐκαλλώπιζον ὡς νύμφην, αἱ εὐγενεῖς συμπολίτιδες μου ἔδεν μένουσι κατ' οὐδέν ὀπίσω τῶν παλαιῶν, ἐπιδεικνύμεναι περὶ τὸν τοῦ τανδουρίου τῶν στολισμὸν ὅλην αὐτῶν τὴν πατροπαράδοτον φιλοκαλίαν· καὶ φρονῶ ὅτι διασκέδασις ἢ συνομιλία, τὴν ὁποίαν διεδέχετο πολλάκις περὶ τὸ μεσονύκτιον τὸ λεγόμετον τ σ ι λ ι ν γ κ ι ρ - σ ο φ ρ α σ ι, εἶδος ἐπιδειπνίδος, πέριξ μεγαλοπρεπῶς ἐστρωμένου τανδουρίου, ἔδεν ἀναπληροῦται οὔτε διὰ τῆς παρεστίας, οὔτε διὰ τῶν ἀνακλίντρων. Ὅτι δέ, καὶ τοι συντελοῦν πρὸς ἀνάπαυσιν, καὶ, ἂν θέλητε, ἐκλυσίν τινα τοῦ σώματος, ἔδεν ἀφαιρεῖ ὅμως τίποτε τῆς ἀνδρίας τῆς ψυχῆς, ἀπόδειξις ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος καὶ ἀληθῶς Ἰερός τοῦ Δραγασανίου λόχος, τοῦ ὁποίου ὅλοι σχεδὸν οἱ εὐγενεῖς λοχῖται ἦσαν ἀναθρεμμένοι εἰς τὸ Τανδούριον, καθ' αὐτὸ Τ α ν δ ο ῦ ρ - τ σ ε λ ε μ π ῆ δ ε ς, καθὼς τοὺς λέγουσιν. Αἱ δὲ Τούρκισσαι ἰδίως τόσον εἶνε ἀπὸ τοῦ τανδουρίου τῶν ἀναπόσπαστοι, ὥστε, ὅταν ἐβλεπον τὴν Κυρίαν Κόμησσαν Desalleurs, σύζυγον τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἐν ΚΠ, φοροῦσαν τὸ λεγόμενον τότε π α ν α ἰ ρ ι ο ν, εἶδος χρυνολίνου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐτοποθέτει ὁ ὑπηρέτης τὸ συνειθιζόμενον ὑπὸ τῶν Κυριῶν ἐν Εὐρώπῃ αἶθρανον (chauffferette), ἔλεγον θαυμάζουσαι πρὸς ἀλλήλας: »Ἰδοὺ » ἢ Ἐλτσῆ-μπεη Χαννοῦμ, ἥτις φέρει μεθ' ἑαυτῆς τὸ τανδούριόν τῆς « !

Αἱ Τουρκικαὶ οἰκίαι ἐν γένει ἔδεν διαπρέπουσιν ἐσωτερικῶς ἐπὶ καθαριότητι καὶ τάξει, καὶ Ὀλλανδῇ ἢ Ἀγγλῇ οἰκοδόσποινα ἤθελεν ἀνατριχιάσει, ἔάν ἦκουεν ὅτι κοιτῶν ἰδιαίτερος ἔδεν ὑπάρχει, ἐπὶ δὲ τοῦ σοφᾶ κείνται πολλάκις ἐπισεσωρευμένα τὰ στρώματα καὶ τὰ νυκτικὰ ἐνδύματα. Τούτου δὲ κυρίως αἰτία, παρεκτὸς τῆς φυσικῆς τῶν Τουρκισσῶν ἀκηδίας, εἶνε καὶ ἡ δεδομένη εἰς τοὺς παῖδας ἰδίως ἄδεια ἵνα πράττωσιν ἐν τῷ αἰκῷ ὅ,τι θέλουσι. Καὶ ἔδεν εἶνε παράξενον ἵνα ἴδῃ τις ἓνα τῶν μικρῶν τυραννίσκων τούτων, μόλις δωδεκαετῆ, ἵνα λαμβάνῃ ὕψος οἰκοδεσπότου καὶ ἵνα ὑβρίζῃ, ὅχι μόνον τοὺς δούλους, ἀλλὰ καὶ τὴν μητέρα τοῦ.

Αἱ ὑπερκείμεναι τοῦ ἐδάφους κλίνει, καθὼς τὰς μεταχειριζόμεθα ἐν Ἑλλάδι, ἦσαν ἄγνωστοι τέως ἐν Τουρκίᾳ, καὶ τῶρα δὲ τὰς μεταχειρίζονται τινες τῶν Χριστιανῶν, πλὴν πάντοτε θεωροῦνται ὡς ἀ λ λ ᾶ φ ρ ᾶ γ κ α. Ἀναπληροῦσι δὲ τὰ κραμβάτια αἱ στιβάδες (σοφᾶ), στρωννυμένων ἐπ' αὐτῶν δύο-τριῶν ἀλλεπαλλήλων βαμβακοσάκτων στρωμάτων (σιλτέ) καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀπλουμένης τῆς σινδόνης καὶ ἐπ' αὐτῆς τῶν ἐπαπλωμάτων, μετὰ τῶν ὁποίων εἶνε συνερῶραμμένα τὰ ἐπανωσένδονα· ὅλη δὲ αὕτη ἡ συσκευὴ ἀφαιρεῖται τὴν ἡμέραν καὶ τοποθετεῖται εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ ὠκονομημένα μεταξὺ τῶν μεσοτοιχῶν ἐρμάρια (γ ι ο ῦ κ), τὰ ὁποῖα εἶνε χωρητικώτατα, διότι μία τῶν πολυτελειῶν εὐπορούσης οἰκίας εἶνε καὶ τὸ πλήθος

τῶν περιαιρετῶν τούτων στρωμάτων, πολυτέλεια καὶ λελογισμένη καὶ ἄφραυτος, ἐν πόλει, ὅπου, διὰ τὰ διαστήματα καὶ τὴν λάσπην καὶ τὴν στενότητα τῶν ὁδῶν, ἡ διὰ νυκτὸς ἐπιστροφή τῶν ξενιζομένων φίλων εἰς τὰς οἰκίας τῶν, καὶ μάλιστα τὸν χειμῶνα, ὅτε συνήθως διανυκτερεύουσι παρ' ἀλλήλοις οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι, εἶνε δυσάρεστος καὶ πολλάκις ἀδύνατος. Ἐγνώρισα δὲ οἰκίαν, καὶ τοιαῦται ἦσαν πολλαί, ἥτις εἶχε κ ρ ε β δ α τ ο σ τ ρ ῶ σ ε ι ς (Leetisternia) διὰ τεσσαράκοντα φίλους, καὶ πολλάκις δὲν ἐπῆρχουν. Ἡ δὲ καθαριότης καὶ φιλοκαλία, ἣν ἐφιλοτιμοῦντο ἵνα ἐπιδείξωσιν αἱ οἰκοδέσποιναὶ περὶ τὴν ἐτοιμασίαν τῶν στρωμνῶν τούτων, τὰς ὁποίας, ἀφ' οὗ στρωθῶσιν ὑπὸ τῶν θεραπειῶν, ἐπισκεπτομένη αὐτὴ ἡ οἰκοκυρία, ῥαντίζει ἐπὶ πᾶσι καὶ διὰ ῥοδοστάγματος ἡ λαβάνδας (« Δι- » ἐρράγκα τὴν κοίτην μου κροκίνω, τὸν δὲ οἶκόν μου κινναμώμω», Παροιμ. Ζ', 17), ὅπως μὴδὲν ἐλλίπη περιποιήσεως, πολλαπλασιάζει τὴν ὑποχρέωσιν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν φιλοξενουμένων. Καὶ τοῦτο ἐν τῶν καλῶν ἐθίμων, τὰ ὅποια εἶθε μὴ λησμονήσωσιν αἱ πολίτιδες ἡμᾶς, παρασυρόμεναι ὑπὸ τῆς μόδας, ἀφ' οὗ ἀκούσωσιν ὅτι ἐν Εὐρώπῃ, ἐάν ποτε βιασθῇ τις ἵνα ξενυχτίσῃ ὅχι ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ, δὲν ἔχει ἄλλην στρωμνὴν, παρὰ τὸ τυχὸν ἀνάκλιντρον (καναπέ) καὶ τὸν ἐπενδύτην του. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ τοῦτο ἐκληροδοτήθη αὐταῖς πατροπαραδότως ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν, καθὼς καὶ ἐκείνοις ἀπὸ τῆς Περσίας, ἐάν, καθὼς διηγείται ὁ Πλούταρχος (1), εἰς τὸν Τιμαγόραν, πρέσβυν τῶν Ἀθηναίων, ὁ Ἀρταξέρξης, μετ' ἄλλων πλουσίων δώρων, ἐχάρισε καὶ στρωμνὴν καὶ μετ' αὐτῆς καὶ δούλους σ τ ρ ῶ τ α ς (2), ὡς τῶν Ἑλλήνων ἀγνοοῦντων τοῦ στρωσίματος τὴν τέχνην.

Τὸ Τουρκικὸν ἀναγκαῖον εἶνε διὰ τὸν Εὐρωπαῖον σχεδὸν ἀχρηστον· διότι ὁ Τοῦρκος δὲν κάθεται, καθὼς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὀκλάζει πρὸς ἀπόπατον· οὐδέποτε δὲ μεταχειρίζεται χαρτίον, ἀλλ' ὕδωρ. Τὰ δὲ ἀναγκαῖα του εἶνε λιθόστρωτα, φωτεινὰ καὶ εὐρύχωρα, καθαριζόμενα συχνάκις. Πολλοὶ δὲ τῶν Ὁθωμανῶν οἰκοδομοῦσιν ἀναγκαῖα καὶ πρὸς δημοσίαν χρῆσιν, προικίζοντες αὐτὰ, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο κοινωφελὲς ἱδρυμα, ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας. Γελῶσιν ἴσως οἱ πλείστοι τῶν ἀναγνωστῶν· ἀλλὰ, καθὼς καὶ ἄλλοτε πολλαχοῦ εἶπον, οὐδὲν ἐθνικὸν ἔθος εἶνε καταγέλαστον, ὅσω καὶ ὑποτεθῇ παράξενον· διότι ἕκαστον αὐτῶν ἔχει καὶ τινα λόγον. Ὁ Τοῦρκος καὶ ὁ Τουρκομερίτης οὔτε οὔρεϊ, καθὼς εἶπομεν, οὔτε ἀφοδεύει ἀναφανδόν, ἐν ᾧ ὁ Γραικὸς καὶ ὁ Εὐρωπαῖος, εἰς τὸ πρῶτον ἀπαντηθὲν ἀγκωνάριον,

(1) Ἐν βίῳ Πελοπίδ. (2) Ἀναφέρει τοιοῦτους καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Ἴδε σελ. 90.

πολλάκις ἀδιαφορῶν ἐὰν ᾦν ἄγκωνάριον ναοῦ ἢ τάφου, ἀποσχυβαλίζεται τὰ διογλοῦντα. Ἀλλ' ὁ Ἡσίοδος παραγγέλλει (1):

» Μήτ' ἐν ὁδῷ, μήτ' ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδην οὐρήσεις,
» Μηδ' ἀπογυμνωθεῖς.

Τὸ λουτρὸν εἶνε τόσον συνδεδεμένον πρὸς τὸν Τουρκικὸν βίον, ὥστε καταντᾷ παρ' αὐτοῖς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Ὅθεν καὶ πᾶσα πλουσίῳ, οὐ μόνον Ὀθωμανοῦ, ἀλλὰ καὶ Γραικοῦ καὶ Ἀρμενίου, οἰκία ἔχει καὶ τὸ λουτρὸν τῆς, πάντοτε λιθόκτιστον καὶ μαρμαρίνον, καὶ τοι αὕτη ξυλίνη. Περὶ τῶν Τουρκικῶν λουτρῶν ἐγράφησαν τοσαῦτα ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊκῶν, ὥστε τὸ ἀπλούστερον καὶ συνηθέστερον τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ παρακολουθημάτων τοῦ καθημέραν βίου, τὸ λούσιμον, κατήντησε ζήτημα: ; βλάπτει ἢ ὠφελεῖ; ; Εἶνε ἢ ὁδὸν εἶν' ἀφευκτον; Ἀφευκτον καὶ ὠφέλιμον τὸ θεωρεῖ καὶ ὡς τοιοῦτο τὸ μεταχειρίζεται ὁ Τοῦρκος καὶ ὁ Τουρκομερίτης· βλαπτικὸν ἢ ἀδιάφορον τὸ νομίζει ὁ Εὐρωπαῖος. Τὴν μέσσην τέμνοντες, ὡς ἐν ἅπασιν, νομίζομεν ὅτι ὁδὸν σφαλλόμεθα, ἐὰν, ἀναγνωρίζοντες, καὶ λόγῳ ὑγιεινῆς (2) καὶ λόγῳ εὐχαριστήσεως καὶ λόγῳ καθαριότητος, τὸ χρήσιμον τοῦ Τουρκικοῦ ἢ θερμοῦ λουτροῦ, κακίζομεν τὴν κατὰ πᾶσαν ἐβδομάδα χρῆσιν καὶ τὴν ἐπὶ δώδεκα συνεχεῖς ὥρας ἐν αὐτῷ διαμονὴν, ἣν συνεθίζουσιν αἱ ἐκείναι γυναῖκες. Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τούτου αὐταὶ μᾶλλον εἶν' ἀρμόδιαι ἢ κρίνωσιν, ὑπερθώμεθα τὴν περὶ λουτροῦ θεωρίαν εἰς τὸ περὶ Χαρεμίου κεφάλαιον.

Ἐπειδὴ οἱ Εὐρωπαῖοι ὁδὸν γνωρίζουσι τὰ ἔθιμα τῆς Ἀνατολῆς, ἀποροῦσι δικαίως διὰ τὴν πληθύν τῶν ὑπηρετῶν τῶν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν μεγιστάνων τῆς Τουρκίας. Νεώτατος δέ τις συγγραφεὺς μίαν τῶν αἰτιῶν τῆς παραμελήσεως τῆς γεωργίας ἐν τῇ Τουρκίᾳ νομίζει καὶ τὴν πληθύν τῶν ὑπηρετῶν, ἀριθμουμένων, καθὰ λέγεται, εἰς ἓν καὶ ἡμισυ ἑκατομμύριον καθ' ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ὑπηρετῶν οὗτοι εἶν', ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄμισθοι, ἐλπίζοντες διορισμόν· ἐπειδὴ ζῶσιν ἀπὸ τῶν φιλοδωρημάτων (μπαχτσίς)· ἐπειδὴ ἀρχοῦνται εἰς μίαν φώδουσαν καὶ ὀλίγον γιάχνι ἢ πιλάφιαν· ἐπειδὴ πολλάκις ἀποτελοῦσι μέρος τῆς οἰκογενείας (οἰκογενεῖς), γεννηθέντες καὶ εὐχόμενοι καὶ ἂν ἀποθάνωσι παρὰ τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἐγγόνῳ τοῦ κυρίου τῶν· ἐπειδὴ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ὑπηρετοῦ

(1) Ἔργα καὶ Ἡμέραι στίχ. 729 κ. ε. (2) * Τὰ θερμὰ λουτρά ἱατροῦ εἶναι μὴ πάντοτε βελτίονα συχνῶς, Πλάτ. Νόμ., ΣΤ'.

ὅθεν εἶνε, ὡς ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἐπονείδιστον, οὔτε τόσον ἐπίμοχθον, διότι ὁ Ὀθωμανὸς θεωρεῖ τὸν ὑπηρέτην ὡς ἄνθρωπον ὁμοφυῆ καὶ ὁμόθρησκόν του, καὶ οὐχὶ ὡς ἀνδράποδον, ὡς εἵπομεν ἤδη καὶ ἄλλου (1), πολλάκις μικρὸς τις γραφεὺς τῆς Πύλης ἔχει ἐν τῇ οἰκίᾳ του ὀκτῶ-δέκα ὑπηρέτας.

Ἡ τ ρ ά π ε ζ α.

Ἐάν, καθὼς λέγει ὁ Ῥουσσώ, ἀπὸ τῶν τροφῶν, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται κατὰ προτίμησιν ἕκαστον ἔθνος, δύναται τις ἵνα κρίνῃ περὶ τοῦ χαρακτῆρός του, ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ἐξέφρασεν εὐφύτεστον καὶ χαρακτηριστικώτερον ὁ Brillat Savarin διὰ τῶν ἐπομένων ἀφορισμῶν του: »Εἰπέ μοι τί τρώγεις, ἵνα σοὶ εἴπω τί εἶσε· « Ἡ τύχη τῶν ἐθνῶν ἐξήρτηται ἀπὸ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τρέφονται, ἡ περὶ Τουρκικῆς τραπέζης θεωρία δὲν θέλει λογισθῇ περιττή.

Δὲν εἶνε δυνατόν ἵνα φαντασθῇ Εὐρωπαῖος, πόσον ταχύτερα καὶ μετὰ πόσον ὀλιγωτέρων ἐπιτραπεζίων σκευῶν κατορθώνει ὁ Τοῦρκος ὅ,τι ἐκεῖνος μετὰ τοσαύτης πολυδαϊδάλου ἀποσκευῆς καὶ μετὰ τοσούτου περισπασμοῦ. Ἐν μικρὸν ὑπόβαθρον (σκαμνὶ), τὸ ὁποῖον χρησιμεύει συνήθως καὶ ὡς κανδηλεροστάτης (2), εἰς χάλκινος γανωμένος δίσκος (σινί), ἀνάλογος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν συνδαιτυμόνων, ἐν στενὸν καὶ μακρὸν χειρόμακτρον πέριξ τῆς τραπέζης ταύτης ἢ διάφορα μικρότερα ἐπ' αὐτῆς, μερικά ξύλινα ἢ καλαῖνα κοχλιάρια, δύο-τρία μαχαίρια, ἐν ἀλατοδοχεῖον, ἐν ἡ σπανίως πλειότερα ποτήρια, καὶ μία, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταλλίνη, ὑδρία μετὰ νεαροῦ ὕδατος ἢ σπανίως μελικράτου (σερμπέτ), ἰδοὺ πάντα τῆς Τουρκικῆς τραπέζης τὰ σκεύη. Ἐπιτίθεται ἐπ' αὐτῆς ὁ ἄρτος, κομμένος τεμαχιδὸν καὶ συνήθως ὅχι πολυψημένος (3), παρατίθεται ἐν τῷ μέσῳ τὸ φαγητόν, καὶ οἱ δαιτυμόνες, ἀφ' οὗ νιφθῶσι (διότι τὸ νίψιμον, καὶ πρὸ τῆς τραπέζης καὶ μετ' αὐτήν, εἶνε ἀφευκτον, διὰ τὴν ἔλλειψιν, ἐννοεῖται, τῶν πειρουνίων), ἀνακομβόνονται, καὶ, μετὰ τὸ μ π ι σ μ ὕ λ - λ α χ ὕ καὶ τὸ μ π ο ὕ γ ι ο ὕ ρ ο ὕ ν, ἐκφωνούμενα ὑπὸ τοῦ οἰκοκυρίου καὶ ἀπευθυνόμενα, ἐκεῖνο μὲν πρὸς τὸν Θεόν, τοῦτο δὲ πρὸς τοὺς συνδείπνους, ἄρχονται πάν-

(1) Ἰδε σελ. 87 τοῦ Α' Μέρους. (2) Ἰδε τὴν ἐν σελ. 282 παρατεθειμένην εἰκόνα.

(3) Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Τουρκομερίται ἀγαπῶσι τὸν ἄρτον ἡμίωπτον, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὁ πωλούμενος ἄρτος ἐν ταῖς ἀρτοποιείαις ἔχει σχῆμα πλακοῦντος (πήττας, φώδουλας), τὴν ὁποίαν μόλις ἐμβάλλει ἐν τῇ κλιβάνῳ ὁ ἀρτόπτης, καὶ τὴν ἐκβάλλει μετὰ δέκα λεπτά, ἐτοίμην πρὸς κατανάλωσιν.

τες τοῦ ἔργου. Τριάκοντα-τεσσαράκοντα εἶδη φαγητῶν, ἐν τοῖς δείπνοις τῶν μεγιστάνων, ἐπιτίθενται καὶ ἀποφέρονται ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης, διαβιβαζόμενα ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν Γραικορωμαίων (1), ἐν διαστήματι εἴκοσι πολλάκις λεπτῶν. Οἱ δὲ περὶ αὐτὴν οὐδὲν κάμνουσιν ἄλλο, εἰμὴ ἀπογεύονται ἅπαξ διὰ τῶν τριῶν δακτύλων ἀπὸ μιᾶς ἐκάστης λοπάδος, ἥτις μετὰ τοῦτο θὰ περιέλθῃ ἄλλα τρία-τέσσαρα τραπέζια ἐντὸς τῆς αὐτῆς οἰκίας, πρὶν καταντήσῃ εἰς τοὺς τελευταίους ὑπηρέτας.

Ἡ χρῆσις τῶν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν σκευῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀπηγόρευται παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, καὶ προτιμῶσιν ἀντ' αὐτῶν οἱ μὲν ἰδιῶται τὰ καλαῖνα ἢ χαλκᾶ, καθαρῶς γεγανωμένα· οἱ δὲ πλούσιοι καὶ οἱ μεγιστᾶνες τὰ Σινικὰ, τιμώμενα πολλάκις ὑπὲρ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Διηγείται δὲ ὁ Tournefort, ὅτι πρὸ τοῦ γεύματος καὶ μετὰ τὸ γεῦμα, τὸ δοθὲν τῷ 1700 ὑπὸ τοῦ Βεζίρη, κατὰ τὸ ἔθος, ἐν τῇ τοῦ Ἀρζ-ὀδασῇ αἰθούσῃ εἰς τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας Feriol, ἡ μὲν λεκάνη, ἐν ἣ ἐνίφθη ὁ πρέσβυς, ἦν ἀργυρᾶ, ἡ δὲ τοῦ Βεζίρη ὠριχαλκίνη. Τὰ προσόψια ὅμως εἶνε πάντοτε χρυσοκέντητα.

Προσκαλούμενος δὲ εἰς τράπεζαν Τούρκου, πρέπει, ἐὰν θέλῃς ἵνα τὸν ὑποχρεώσῃς, ἵνα ὑπακούσῃς ὅσῳ προθυμότερον καὶ ταχύτερον δυνηθῇς. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ τόπος, διαγκώνισον τοὺς συγκαθεμένους καὶ ποίησον τόπον σεαυτῷ· οὐδεὶς δυσαρεστεῖται. Τόσον δὲ τὸ χειρότερον διὰ σέ, ἐὰν δυσκολευθῇς ἵνα πίνῃς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ συνδείπνου σου ποτηρίου, ἀπὸ τῆς αὐτῆς πίπας! καὶ δὲν πρέπει ἵνα σοὶ φανῇ παράξενον, ἐὰν τὰ ἐπιθετα Τερέζ, Χχινζιρ, Πεζεβ . . . ἡχίσωσι περίτρανα εἰς τὰ ὦτά σου.

Οἱ Τούρκοι δειπνοῦσιν ἐν σιωπῇ, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε συνήθης παρ' αὐτοῖς ἡ φράσις:» Ἐββέλ ταḡμ, μπάδε κελάμ, ἀπαράλλακτος τῷ τοῦ Ὁμήρου (2):

» Nūn δὴ κάλλιόν ἐστι μεταλλῆσαι καὶ ἐρέσθαι

« Ξείνους, οἳ τινὲς εἰσιν, ἐπεὶ τάρπησαν ἐδωδῆς».

Ὅλαι δὲ αἱ παρ' ἡμῖν συνήθεις ἐπιτραπέζιοι ματαιολογίαι περὶ τῆς ἀξιολογότητος τῶν φαγητῶν, αἱ ἀποποιήσεις τῶν προσφερομένων ἐδεσμάτων, οἱ γελοῖοι ἀκκισμοὶ καὶ τὰ λοιπὰ ψυχρὰ καὶ ἄκαιρα στωμύλματα ἐλλείπουσιν ἀπὸ γνησίας Τουρκικῆς τραπέζης. Μόλις δὲ τέσσαρες-πέντε λέξεις

(1) Ἴδε σελ. 171. (2) Ὁδυσ. Γ', 61, 70.

ἀλλάσσονται μεταξύ τῶν συνδείπνων, διαρκοῦντος τοῦ γεύματος, τὸ ὁποῖον ὁμως ὁὐκ παρατείνεται, καθὼς εἵπομεν, ὑπὲρ τὰ εἴκοσι λεπτά. Οὐδέποτε δὲ τρώγουσι διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, προσδιωρισμένης κυρίως διὰ τὸ πλύσιμον τῶν χρυφίων μελῶν.

Ἰδοὺ δὲ συνήθως τί εὐρίσκομεν ἐπὶ πλουσίας Τουρκικῆς τραπέζης: Ἐπὶ τοῦ σινίου κεῖνται ὀκτώ-δῶδεκα μικρὰ ταλέρια, περιέχοντα ἐλαίας, χαβιάριον, τυρὸν κτλ. Τὰ δὲ ἐξῆς δέκα-εἴκοσιν εἰδῶν φαγητὰ διαδέχονται ἐν τῷ ἄλλῳ, φερόμενα σκεπασμένα ἐντὸς χαλκίνων ἀγγείων ἀπὸ τοῦ μαγειρείου· ρόφημα (τ σ ο ρ μ π ᾱ) ἐξ ὀρύζης ἢ φάρου ἢ ζυμαρίων, κρέας ἢ ὀψάριον βραστόν (σ ο γ ι ο ὺ ς), ζυμαρικόν (μ π ε ω ρ ἔ χ), ὄρνιθες φρυκταὶ ἢ καρυκευταὶ (γ ι α χ ν ἰ), ἄλλο εἶδος πλακοῦντος ἢ πῆττας, λαχανικόν τι καρυκευτὸν (μπάμιαι, μελιζάναι, κολοκύνθια κτλ.), ὀπτὸν ἄρνιον (χ ε μ π ᾱ π), ἔτνος κυάμων, διάφορα γεμιστὰ (δ ο λ μ ᾱ) ἢ τυλικτὰ (σ α ρ μ ᾱ), καὶ ὁ ἄ ῖ φ, ἄλλου εἶδους παραγεμιστὰ, ῥυζόγαλον (σ ο υ δ λ ᾱ τ σ), ὄρνιθες ὀπταὶ, κ ι ο υ λ μ π α σ τ ἰ (cotelettes), πι λ ᾱ φ (τὸ κυρίως ἐθνικὸν ἔδεσμα), χ ὀ σ - ἄ μ π, ἄ σ ο υ ρ ἔ, μ π α κ λ α β ᾱ, ἔ λ μ α σ ι ἔ, ὀπωρικὰ, ράκη, τῆς ὁποίας γίνεται τοσαύτη κατανάλωσις ἐν Τουρκίᾳ, ὅση εἰς οὐδὲν ἴσως ἄλλο μέρος τοῦ Κόσμου, πλὴν τῆς Ῥωσσίας. Ταύτην δὲ προμηθεύουσι σχεδὸν πᾶσαν οἱ Γραικοί, διυλίζοντες αὐτὴν ἐκ στεμφύλων, τρυγίας, γεννημάτων καὶ ὀπωρῶν. Προτιμᾶται δὲ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ οἴνου, καὶ φέρεται ἀπὸ τοῦ δείπνου μετὰ τῆς πίπας καὶ τοῦ ναργιλέ. Τόσον δὲ ἐκδοτοὶ καταντῶσιν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν ῥακοποσίαν, ὥστε καταβροχθίζουσι καθ' ἑσπέραν πολλοὶ δύο καὶ τρεῖς πολλάκις λίτρας, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε ἐξηγεῖ καὶ ἡ ῥωμαλέα αὐτῶν κρᾶσις. Τῶν συγχρόνων δὲ τις πατσάδων, μὴ δυνάμενος ἵνα θεωρήσῃ ὑπόθεσιν πρὶν πῆν, διέταττε καὶ τῷ ἔφερον ἐκ διαλειμμάτων, ἐν πλήρει Συμβουλίῳ, ποτήριον μέγα πλήρες ράκῃς, τὸ ὁποῖον οἱ παριστάμενοι ἐξελάμβανον ὡς ὕδωρ μετὰ τοσαύτης εὐκολίας τὸ κατέπινεν!

Ὁ οἶνος, ἐπιτραπείς κατ' ἀρχάς, ὡς ἱατρικόν, εἰς τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα, κατήντησε κατ' ὀλίγον πάγκοινος, καὶ οἱ μέθυσοι παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς εἶνε σήμερον συνηθέστατοι. Ὁ δὲ δαπανώμενος ἐν ΚΠ φέρεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τῆς Σάμου καὶ Τενέδου, δαπανᾶται δὲ πολὺς καὶ ἐκ τῶν περὶ τὴν Προποντίδα παραλίων. Ἐπειδὴ δὲ, δι' ἑλλειψιν ὑπογείων, ὁὐκ διατηρεῖται, ἀναμίγνυται μετὰ γύψου, ῥητίνης, καὶ πολλάκις μετὰ ράκῃς. Παρεκτὸς δὲ τοῦ συνηθούς οἴνου, πίνουσιν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὸν ἀπὸ τῶν φοινίκων, κατασκευαζόμενον ἰδίως ἐν Τριπόλει τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐν τῷ Μπελάδ-ἐλ-τζερίδ. Πίνουσι δὲ τινες αὐτῶν καὶ τὸν λεγόμενον Μ π ο ζ ᾱ ν, εἰ-

δος πηκτοῦ ζύθου ἐκ κέγχρου, πολυχρήστου ἐν Νουβία καὶ Κριμαία, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁμοῦς ὁ Θεὸς ἵνα φυλάξῃ τὴν ὑπερφάν ὄλων τῶν φίλων μου!

Αἱ προπόσεις δὲν εἶνε συνήθεις παρὰ τοῖς Τούρκοις. Πίνουντι ὁμοῦς σπανίως εἰς ὑγείαν τῶν συνδείπνων ἢ τοῦ ἐστιάτορος διὰ τοῦ Ἀσσυριζέ, Σεφεκιριζέ, (καὶ μετὰ τὴν πόσιν) Ἀσσυρολύ. Οἱ δὲ μὴ οἰνοποτοῦντες σηκώνουσι ποτήριον, πλήρες σερμπετίου, ἔχοντος χρῶμα οἴνου. Ἡ δὲ λέξις κέϊφ, τὴν ὁποίαν, ἐμφαίνουσιν ἄλλως τὴν ἡρεμον ἐκείνην καὶ εὐάρεστον τοῦ πνεύματος κατάστασιν, ἣν ὁ Γάλλος ἐκφράζει διὰ τοῦ *belle humeur*, ἀπεκαλέσαμεν ἐν ἄλλοις γλυκυθυμίαν, προκειμένου περὶ οἰνοποσίας, σημαίνει οὐχὶ τὴν τελείαν μέθην, ἀλλὰ τὸν λεγόμενον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀκροθωρηγμὸν ἢ ὑπόβρεγμα, τὸ Γαλλικὸν *entre deux bouteilles* (τσακχὺρ κέϊφ).

Τὸ μόνον καὶ σύνθηες τοῦ Ὀθωμανοῦ ποτὸν εἶνε, καθὼς τοςάκις εἶπομεν, τὸ ὕδωρ. Ἴνα πῖνῃ δὲ αὐτὸ ἀπὸ τῆς πηγῆς νεαρὸν καὶ ἁδολόν (διότι γνωρίζει, καθὼς οἱ ἐν Εὐρώπῃ οἰνογνώμονες, τὴν ποιότητά του), δὲν βαρύνεται ἵνα ὁδοιπορήσῃ ὥρας δρόμον, ἵνα ἀνέλθῃ ἀνήφορον, ἵνα μετακομίσῃ αὐτὸ μόνος ἀπὸ τῆς κρήνης. Ὅθεν καὶ ἐν ΚΠ τὸ νερὸν εἶνε ἄρθρον ἐμπορίου ἐπικερδέστατον, καὶ μεταφέρεται, ὑπὸ διάφορα τοπικὰ ὀνόματα, ἀπὸ τῶν Ἀσιατικῶν ἰδίως τοῦ Βοσπόρου ἀκτῶν (1).

Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον, καθὼς καὶ πρὸ αὐτοῦ, ὁ Μουσουλμάνος δοξολογεῖ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Ἑλ-χάμδ-οὐλ-λάχ, Ἑλ-χάμδ-οὐλ-ἱλλαχχὺ (ἡ τιμὴ εἰς τὸν Θεόν, δόξα τῷ Θεῷ, εὐλογητὸς ὁ Θεός). Διότι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπιτάττουσι καὶ προτάττουσι πάσης πράξεως, καὶ αὐτῆς ἀκόμῃ τῆς ἐννόμου συνουσίας· τινὲς δὲ ἐπεύχονται ἑαυτοῖς καὶ μετὰ πᾶσαν ἐρυγὴν διότι τὸ ἐρυγγάνειν, καὶ ἐπὶ τραπέζης ἀκόμῃ, δὲν νομίζεται παρ' αὐτοῖς τε καὶ τοῖς Τουρκομερίταις, καθὼς οὔτε παρὰ τοῖς Ἰσπανοῖς, ἀπρεπὲς, συντελούντων ἄλλως τε πρὸς τοῦτο καὶ τῶν πολλῶν κρομύων καὶ σκορόδων, τῶν καταναλισκομένων ἐν τῇ Τουρκικῇ μαγειρικῇ.

Θέλεις ἵνα κάμῃς ὄρεξιν; Ἴδε τρώγοντα τὸν Ἀρμένιον. Τρώγει καὶ ὁ Ὀθωμανὸς, τρώγει καὶ ὁ Γραικὸς καὶ ὁ Ἰουδαῖος κλπ., ἀλλ' οὔτοι τρώγουσιν ἐκπληροῦντες ἀνάγκην φυσικὴν, τρώγουσι πολὺ ἢ ὀλίγον, ἀναλόγως τῆς ὀρέξεως καὶ τῆς κράσεώς τ' αὐτῶν, τρώγουσιν, ἐνὶ λόγῳ, ἵνα ζήσω-

(1) Ἴδε σελ. 160 τοῦ Β' Μέρους.

σιν, ἐν ᾧ ὁ Ἀρμένιος τρώγει ὡς ἐκπληρῶν καθῆκον, ὄρον, σκοπὸν, τρώγει ὡς εἰς ἐπλάσθη διὰ τοῦτο. Ἐπαναλέγομεν ; θέλεις ἵνα κάμῃς ὀρεξίν ; ἴδε τρώγοντα τὸν Ἀρμένιον.

Τὴν πολυφαγίαν τῶν Ἀρμενίων δικαιολογεῖ πως ὁ ἀθλητικὸς τοῦ σώματος αὐτῶν σχηματισμὸς καὶ ἡ χαλυβδίνη κράσις. Ἀγαπῶσι δὲ τὰ παχέα ἐδέσματα, διεγείροντες πρὸς κατανάλωσιν αὐτῶν τὴν ὀρεξίν διὰ τῶν ὀξέων καὶ δριμέων, ἅπερ διὰ τοῦτο καὶ σκευάζονται παρ' αὐτοῖς ἐντελέστερον. Ἀλλ' ἐπίσης ἀξιοθαύμαστος εἶνε καὶ ἡ ἐγκράτεια αὐτῶν· ἐν σ ο μ ο ὕ ν ι ο ν (ἄρτος μέλας, τὸν ὁποῖον ἐν ΚΠ ἀποκαλοῦσιν Ἀρμενικόν, ὡς κατασκευαζόμενον ἐξαιρετικῶς ὑπὸ Ἀρμενίων) καὶ δέκα παράδων ἔλαιον, ἐγγεόμενον ἐπ' αὐτοῦ θερμοῦ, ἡ, τὸ πολὺ, ἐν κρομμύδιον ἢ ἀγγούριον, ἀρκεῖ πρὸς διατροφήν ἐνός πελωρίου Ἀρμενίου, ὅς τις ἐπὶ τῶν ἡρακλείων αὐτοῦ νώτων ἀχθοφορεῖ τριαχοσίων λιτρῶν φορτίον· ὅθεν καὶ ἐν καιρῷ πανώλους ὀλίγιστοι ἐξ αὐτῶν ἐ κ ρ ο ὕ ο ν τ ο. Καὶ πῶς ἵνα μὴ συνεθίσωσιν εἰς τὴν κακοπάθειαν, ὅταν νηστεύωσιν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἐννέα ἡμέρας τοῦ ἔτους ; ; ὅταν τεσσαράκοντα ὀκτῶ ἡμέρας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς τρέφονται διὰ τ α χ χ υ ν ί ο υ καὶ τ ο υ ρ σ ῆ ς, καὶ ἰδίως διὰ βραστῶν ἐρεβίνθων, στρογγυλοποιοῦντες τὸ ἀπ' αὐτῶν ἔτνος εἰς σχῆμα σφαιρῶν (ν ο χ ο ὕ τ - τ ο π ο ὕ) ; Ὅχι ἰχθὺς, ὄχι ἔλαιον, ἀλλ' οὔτε ὄστρεον, οὔτε ὄστρακὸδερμον, οὔτε ὄσπριον ἄλλο παρὰ τοὺς ἐρεβίνθους (1) εἰσάγεται καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα εἰς Ἀρμενικὴν οἰκίαν. » Προσέχετε, φωνάζει αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος ὁ Βαρταμπέτ, μὴ τύχη καὶ φάγητε ἀπ' ἐκείνων, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀφ' ἑαυτῶν κοχλιάρια (ἐννοῶν καὶ ἀποφεύγων καὶ ἵνα ὀνομάσῃ ἀπλῶς τὰ μύδια) !

Ἀλλὰ τὴν πολυήμερον ταύτην στέρησιν ἀναπληροῦσι διὰ μιᾶς τὸ ἑσπέρας τοῦ μεγάλου Σαββάτου, καθὼς καὶ τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων, μετὰ τὴν λειτουργίαν, τελουμένην περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου· ὅθεν ὑπάρχει θαλασσινόν, ἢ ὀψάριον, ἢ γαλατηρὸν, ἢ ζυμαρικόν (ἐκτὸς κρέατος μόνου), τὸ ὁποῖον ὁδὲν παρατίθεται εἰς τὴν τράπεζαν τῆς ἑσπέρας ἐκείνης. Ἴσως ἐπιθυμεῖ τις τῶν ἡμετέρων ὀρθοδόξων ἀναγνωστῶν ἵνα παρακαθήσῃ, ἴσως δὲ καὶ προσκληθῇ, εἰς τὴν τράπεζαν ἐκείνην· ἀλλὰ, καὶ μέγα Σάββατον ἂν ὁδὲν ἦτον, ἥρκει καὶ μόνη ἴσως ἵνα τὸν ἐμποδίσῃ ἡ πατροπαράδοτος πρόληψις, ὅτι πᾶς Ἀρμένιος ἔχει θρησκευτικὸν καθῆκον ἵνα μ α γ α ρ ί σ η τὸν Γραικόν ! πρόληψις ἀναπόδεικτος, ἀδίκος ἢ τοῦλάχιστον ἀδικαιολόγη-

(1) Διότι, κατὰ τὸν Θεόφραστον, » Θέρμος καὶ ἐρεβίνθος, καὶ ὅλως τὰ δριμέα καὶ ὀσμυῖδη, » ἥκιστα σκωληκοῦται, καὶ αὐτοὶ ἀποφεύγουσι πρὸς τροφήν πᾶν ἐμψυχον ἐν καιρῷ νηστείας.

τος, διαιωνιζομένη δυστυχῶς μεταξύ δύο ἐθνῶν χριστιανικῶν, ἀδελφῶν καὶ ἐχόντων ἀνάγκην ἄκραν συνεννοήσεως καὶ συμπνοίας, καὶ συνδιαιωνίζουσα ὀλεθρίαν ἀντιπάθειαν, τὴν ὁποίαν καθήκον ἔχει ὁ Κλῆρος ἰδίως ἀμφοτέρων τῶν κοινοτήτων ἵνα ἐξαλείψῃ, ἐκλείπουσαν ἄλλως τε καὶ ἀφ' ἐαυτῆς καθ' ἡμέραν, χάρις εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας. Ἀλλ' ἕως τότε, μένει παροιμιῶδες παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις τὸ » Εἰς τοῦ Ἑβραίου φάγε, καὶ εἰς τοῦ Ἀρμενίου κοιμήσου «.

Καὶ πῶς ἵνα φάγω εἰς τοῦ Ἑβραίου, ὅταν εἰσερχομένου μου προσέβαλε τὴν ὁσφρησιν ἢ ὁσμή τοῦ Μπεζιρίου ; ὅταν ἀπὸ τοῦ μαγειρείου τῶν ἡν' ἐξωρισμένον ὄχι μόνον τὸ βούτυρον καὶ τὸ ἐλαιόλαδον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄρνιον, καὶ ὁ λαγῶς, καὶ τὸ περιστέριον, καὶ ὅλοι οἱ ἀλεπίδωτοι ἰχθύες ; ὅταν τὸ μόνον δι' αὐτοὺς φαγώσιμον κρέας ἦνε τὸ μοσχαρήσιον, καὶ τοῦτο, ἀφ' οὗ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κρεωπώλου τῶν καταντήσῃ μάζα μᾶλλον ἢ κρέας, ἐξαιρουντος μετ' ἀνατομικῆς εὐχειρίας ὅλας τὰς φλέβας, ὅλας τὰς ἀρτηρίας ; » Μυρίων γὰρ ὅσων, λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (1), ἀφείλετο » τὴν χρῆσιν αὐτοὺς ὁ Μωσῆς, αἰτίας προσάπτων, κεκρυμμένας μὲν τὰς » πνευματικὰς, ἐμφανεῖς δὲ τὰς σαρκικὰς, αἷς καὶ πεπιστευκάσι· τοῖς μὲν, » ὅτι οὐκ ἔστι δίχληλα, τοῖς δὲ ὅτι τὴν τροφήν οὐ μηρυκάται· τὰ δ' ὅτι ἄρα » οὐκ ἔχει μόνα τῶν ἐνύδρων λεπίδας· ὡς ὀλίγα παντελῶς ἀπολείπεσθαι » πρὸς τὴν τροφήν αὐτοῖς ἐπιτήδεια «. Καὶ εἶνε ἀληθῶς ἄπορον πῶς τρέφονται οἱ πανάθλιοι οὗτοι ἐν ΚΠ, ὅπου ὀλίγιστοι μεταξύ αὐτῶν εἰσιν οἱ εὐποροί. Εἶδον ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν τὸ Σάββατον παρατεθειμένην τράπεζαν, ἥτις μένει ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας διαρκῶς ὥρας ἐστρωμένη ὑποκάτωθεν ἐπταφώτου λυχνίας, παννυχίως καιομένης, καὶ ἐπ' αὐτῆς διέκρινά τινα μελανὰ κοπτάρια, τὰ ὁποῖα ὀνομάζουσιν, ὡς μοι εἶπον, π α σ τ ε λ ί κ α, τυρὸν τῆς ἰδικῆς τῶν κατασκευῆς (κ α σ ε ρ), τοῦ ὁποίου ἀφηρέθη ὅλον τὸ λίπος, θυνναίου ταρίχους τέμαχος, ὀλίγα ὀπωρικά καὶ οἶνου βαύκαλιν. Ἴδου ὅλη τῶν ἡ τροφή. Εἶνε ἀληθές ὅτι τὰ σκεύη καὶ τὰ ὀθόνια τῆς τραπέζης ἦσαν τετραπάστρικά, καὶ ἅπαντα ἡ οἰκία ἔλαμπε διὰ τὴν καθαρότητά τῆς. Τοῦτο ὅμως ἔδεν μοῦ διήγειρε τὴν διὰ τὸ παστελίκον ὀρεξίν καὶ ἐστράφην πρὸς τὴν Γραικικὴν συνοικίαν.

(1) Πιδαγ. Β', α.

Ἡ τράπεζα τοῦ Γραικοῦ εἶνε, χωρὶς περιφιλαντίας, ἡ προκριτωτέρα. Διότι, ἀκολουθῶν τὸν ἐκλεκτικὸν τῆς γαστρονομίας τρόπον, ἔλαβεν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ὅ,τι καλὸν ἔχουσιν ἀμφοτέραι, καὶ συνεκρότησε τὸ τραπέζιον τοῦ εἰς τρόπον ὥστε καὶ ὁ Ἀσιανὸς καὶ ὁ Εὐρωπαῖος ἵνα εὐρίσκωσιν εἰς αὐτὸ ὅ,τι τοῖς ἀρέσῃ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ Γραικικῆς τραπέζης φαντάζουσι παράλληλα τὸ πιλάφιον πρὸς τὴν τουρταν, τὸ ἰουγούρθειον παρὰ τὴν κρέμαν, τὸ κατὰφιον παρὰ τὴν κομπόσταν, ὁ μουσακᾶς παρὰ τὸ ρυγέε, τὸ τουρλοῦ παρὰ τὸ φρικασσέ, τὸ ταοῦκ - γκιουσκῦ παρὰ τὴν μπουτίγκαν, καὶ οἱ σαρμάδες παρὰ τὰς κοοτελέττας.

Ἄς μεταβῶμεν τῶρα εἰς τὴν Γραικορωμαϊκὴν ἐποχὴν, καὶ ἄς παραβάλωμεν πρὸς τὰς σημερινὰς τῶν Τούρκων καὶ τῶν Γραικῶν τραπέζας, καὶ ἐν καλογηρικὸν δεῖπνον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ὁμῶς ἐμεγαλοποίησεν ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ἢ πεινώσα τοῦ Πτωχοπροδρόμου μουσα.

- » Πρῶτον διαβαίνει τὸ ἐγξέστον ψησόπουλον τσυρδάτον,
- » καὶ δεύτερον ἀκρόθραστον μαζεῖ μ' ἀρβελισμένον,
- » καὶ τρίτον ὀξυνόγλυκος, κροκάτη μαγειρεία,
- » ἔχουσα στάχος, σύσγουδον, καρυόφυλλον, τριψίδιν,
- » ἀμανιτάριν, ὄξος τε καὶ μέλιν ἐκ τὰκάπνιν,
- » καὶ μέσα κεῖται κόκκινος μεγάλη φιλομήλα,
- » καὶ κέφαλος τρισπίθαμος, αὐγάτος, ἐκ τὸ Ῥῆγιν,
- » καὶ συναγρίδα πεπανή, ὦ θεέ μου μαγειρεία! . .
- » Καὶ τέταρτον ὀπτούτσικα, καὶ ἀπέκει τὰ τηγάνου,
- » κομμάτια συακοκόμματα, τριγλία μουστακάτα,
- » καὶ διπλοτήγανον παχὺν μεγάλας ἀθερίναις,
- » καὶ κίθαργος ὀπτούτσικος ἀκέρητος μὲ τὸ γάρος,
- » τὸ καρναβάδιν ἄνωθεν ὡς κάτω πεπασμένος.
- » Καὶ πάλιν ἀπολάκτισμα μεγάλου λαβρακίου . . .
- » Μετὰ δὲ τὴν παράθεσιν ὧν εἴρηκα βρωμάτων,
- » εἰσῆλθεν, ὦ τοῦ θαύματος, καὶ τὸ μονοκυθρίτσιν,
- » ὑπεραθνίζον ὀλιγόν, καὶ πέμπον εὐωδίαν.
- » Ὅμως, εἰ βούλει, μάθανε καὶ τὰ τοῦ μονοκύθρου.
- » Κραμβὶν καρδίαι δώδεκα, χονδραὶ καὶ χιονάται,
- » καὶ ξιφιοτράχηλον παστὸν, Κύπρινον παξιμάδιν,
- » γλαύκους χλωροὺς κᾶν εἴκοσιν, ἀπάκιν Βερζητίκιν,
- » αὐγά κᾶν δεκατέσσαρα καὶ Κρητικὸν τυρίτσιν,
- » ἀθότυρα κᾶν τέσσαρα καὶ Βλάχικον ὀλίγον,

- » καὶ λίτραν μίαν ἔλαιον, πιπέριν φοῦκταν μίαν,
 » σκόρδα κεφάλια δώδεκα, καὶ τζήρους δεκαπέντε,
 » ἀπαλαρέα μουχρούτινος, γλυκὺν κρασὶν ἀπάνω (1).

Ἦς μὲ συμπαθήσῃ ὁμῶς ὁ ἀγαθὸς οὗτος συμπολίτης μου, ἐὰν διὰ τὸ πε-
 ρίφημόν 'του μονόκυθρον, τὸ ὁποῖον ὠμοίαζε κάπως τὸ ἐδικόν 'μας Τ ου ρ-
 λ ο ὕ ,

» οὐδὲν τρέχουν τὰ σάλια μου, ὥς τρέχει τὸ ποτάμιν.

διότι δεκατέσσαρα αὐτὰ καὶ δεκαπέντε τσῆροι καὶ δώδεκα κεφάλια σκορό-
 δων μετὰ μιᾶς φοῦκτας πεπéρεως ἐνθυμίζουσι κάπως τὸν Ὀμηρικὸν κυ-
 κεῶνα (2), τὸν ὁποῖον σκευάσαντες καὶ φαγόντες οἱ σοφοὶ Dacier, ἀνὴρ
 καὶ γυνή, παρ' ὀλίγον ὑπήγαιναν πρόωρα 'να εὕρωσιν εἰς τοῦ Πλούτωνος
 τὸν Ὀμηρον.

Ἄλλ' ἐν γένει τὰ ἀλμυρὰ καὶ παστὰ, λακέρδα, γαράτα, σαρδέλλαι, χα-
 θιάριον, λυκουρῖνοι, τσῆροι, ἔξυρύγγιον, μουρούνα, λελίγκια κτλ., ἦσαν
 καὶ τότε, καθὼς καὶ τῶρα, πολυπόθητα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ ὁ Λουίς
 πρᾶνδος περιγελᾷ καὶ αὐτῆς τῆς Αὐτοκρατορικῆς τραπέζης τὰ ἐδέσματα
 ὥς χρομμύοις, σκορόδοις καὶ γάρῳ ἡρτυμένα. » Imperator, λέγει (3)...

» mittent mihi ex delicatissimis cibis suis, hoedum pinquem, ex quo ipse
 » comederunt, allio, cepe, porris laute suffarcinatum, gargo delibutum
 etc. ». Καὶ φαίνεται ὅτι ἡ περὶ τὰ θαλασσιὰ καὶ ἀλίπαστα προσπάθεια ἦτο
 καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Αὐτοκράτορας συνήθης, ἀφ' οὗ ὁ γέρων Ἀνδρόνικος
 Παλαιολόγος ἀπέθανεν ὑπὸ ὀστρεοφαγίας, καὶ Μιχαήλ ὁ τοῦ Θεοφίλου
 ἀπαντήσας καθ' ὁδὸν τὴν συντέκνισάν 'του, » Ἄγε, λέγει, δέξαι με ἐν τῇ
 » οἰκίᾳ σου, ψωμοῦ πιτυρώδους ἔφεςιν ἔχοντα καὶ ἀσβεστοτύρου ». Πρὸς
 πάντων δὲ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὸ ἀ π ά κ ι ν, μουρούνας ἢ ὀξυρύγγιον
 μεσοκοίλιον ἀλίπαστον, τοῦ ὁποίου τὸ εὐστομώτερον ἐφέρετο φαίνεται ἀπὸ
 τοῦ ἄλλου Βοσπόρου, τοῦ παρὰ τὸ Γ κ έ ρ ζ τῆς Μαιώτιδος, ὅθεν καὶ
 Β ε ρ ζ ή τ ι κ ο ν ἐτιτλοφορεῖτο. Ἡ δὲ βλέπομεν μετὰ πόσης ἀφελοῦς
 οἰκειότητος τὸ ἐνθυμίζει εἰς τὸν Αὐτοκράτορά 'του ὁ Πτωχοπρόδρομος

» Εἰς τοῦ πατρός μου τὸ κελλὶν ἀκρόπαστον ἀπάκιν

» σύμπλευρον ἐμαγέρευσαν, σύλλαρδον, ἐκ τὰ ξεύρεις (4) «.

Πρὸς τοῦτο δὲ συντελοῦσιν, οὐ μόνον αἱ μακραὶ νηστεῖαι, τὰς ὁποίας κα

(1) Πτωχοπρόδρ. Α', 163—179 καὶ 191—203. (2) Ἰλ. Α, 624, κ. ε. (3) Luitprand. Legati. (4) Πτωχοπρόδρ. Α', 269, 270.

ἐπολλαπλασίασαν φυσικῶς ἐν ταῖς εὐοφοτάταις ταύταις θαλάσσαις, ἀλλὰ καὶ ἡ ὠραιότης καὶ ἀφθονία τῶν ὀψαρίων καὶ τῶν θαλασσινῶν. Ὁ δὲ ἀνῶ-
νυμος περιηγητὴς τῶν 1689 ἐσημείωσεν ὅτι οἱ μοναχοὶ, λαλοῦντες, ἐν
καιρῷ νηστείας, περὶ κρέατος, γάλακτος κλπ., συνείθιζον ἵνα λέγωσιν ἐν
παρενθέσει: » Τιμὴ τῆς ἁγίας (τεσ)σαρακοστῆς « ! Τόσον ἐφοβοῦντο μὴ,
δυσαρεστηθεῖσα, τοὺς ἀφήσῃ.

Ἐπινον δὲ ἐν τοῖς συμποσίοις, οὐ μόνον εἰς τὴν ὑγείαν φιλῶν, ἀλλὰ καὶ
Εἰς τὴν πρεσβείαν Ἀγίων. Ὅθεν ὁ Φρασεολόγος τοῦ Λουκια-
νοῦ, σημειῶν τὸ » Προπίνω σοι Ἡρακλέους ἀρχηγέτου «, προστίθῃσι:
» Σκόπει τὴν σύνταξιν, ὃ νῦν ἀγροικικῶς φασιν « Εἰς τὴν πρεσβείαν τοῦ-
» δε, ἢ τὴν ὑγείαν «. Δεῖ γὰρ λέγειν: » Προπίνω σοι Μαρίας τῆς Θεοτό-
» κου, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως «. Καὶ ἐπειδὴ περὶ συμποσίων ὁ λόγος,
ἐνθυμήθημεν τὸν Κικέρωνα, ὃς τις, γράφων πρὸς τὸν Παπύριον Παῖτον (1),
λέγει ὅτι, » τῆς εὐδαιμονίας τοῦ βίου συνισταμένης εἰς τὸ ἵνα συνδιάγη-
τις καὶ συνδιαλέγῃται μετ' ἀνδρῶν καλῶν καγαθῶν, καὶ μάλιστα φίλων,
οὐχὶ διὰ τὴν ἡδονὴν τῆς τραπέζης, ἀλλὰ διὰ τὴν συναναστροφὴν καὶ τὰς
οἰκιακὰς ὁμιλίας, οἱ Ῥωμαῖοι ὀρθότερον ὠνόμασαν τὰ δεῖπνα αὐτῶν συμ-
βιώσεις (convivia), παρὰ τοὺς Ἕλληνας, οἳ τινες τὰ ὠνόμασαν συμ-
πόσια (compositia) « καὶ προσσημειοῦμεν ὡς περίεργον, ὅτι καὶ οἱ
Τοῦρκοι, καὶ τοι μὴ συμπίνοντες, οἰκαιοποιήθησαν παραφθείραντες τὴν λέ-
ξιν εἰς τὸ Τζομμπούς.

Μετὰ τὴν τράπεζαν ἔρχεται ὁ Καχβές, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὁδηγεῖ φυσι-
κῶς εἰς

Τὸ Καφενεῖον.

Τὸ καφενεῖον ἀναπληροῖ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τὴν λésxην, τὸ θέα-
τρον, τὸ ἀναγνωστήριον· ἐκεῖ ὁ Τοῦρκος ὄχι μόνον εὐρίσκει τὸν ἄφευκτον
δι' αὐτὸν καχβέν καὶ τὴν οὐχ ἥττον ἄφευκτον πίπαν, ἀλλ' ἐκεῖ ἀνταμόνει
τὸν φίλον του, μανθάνει τὰ τῆς ἡμέρας νέα, συνδιαλέγεται ἢ μελετᾷ περὶ
τῶν ὑποθέσεων του· ἐκεῖ θεωρεῖ τὸ ἑσπέρας τὸ Χχιγιάλ ἢ ἀκροᾷται τοῦ
Μετδάχη· ἐκεῖ ἐπὶ πᾶσι καὶ καλλωπίζεται· διότι μετὰ τῶν καφενείων εἶνε
πολλαχοῦ ἡνωμένα καὶ τὰ κουρεῖα· εἰς δὲ τοὺς κουρεῖς τῆς Ἀνατολῆς,
ὅπου ὅλοι οἱ ἄνδρες κείρονται τὰς κεφαλὰς ἐν χρῷ, ὑποχωροῦσιν ἀδιαφι-
λονεικῆτως τὰ πρωτεῖα οἱ τῆς Εὐρώπης.

(1) Epist. 24, L. 9.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ')

Τὸ πρῶτον καφενεῖον (καχθεχανέ) συνέστη ἐν ΚΠ τῷ 1554 ἐπὶ Σουλεϊμάνου τοῦ Μεγάλου, ὑπὸ τινος Χαλεπλῆ, ὀνομαζομένου Σπέμς, ὁ
 τις, μετὰ τρία ἔτη, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα· του μετὰ πενήτηντα χι
 λιάδων φλωρίων κέρδους. Διότι, ἂν καὶ ἡ ἀνανηπτική δύναμις τοῦ φυτο
 πούτου εἶχεν ἤδη γνωσθῇ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀραβὸς Σσεῖχη Σσεδελη
 ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ὁμάρ, γευσαμένου κατὰ τύχην ἀπὸ τῶν κόκκων
 τοῦ χαμοδένδρου τούτου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ὁζάκ, πλησίον τῆς
 Σεμπιδ, ὅπου διέτριβεν ἐξόριστος, ἡ χρῆσις· του ὁμῶς ἔδεν ἦτον διαδεδο
 μένη, εἰ μὴ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Αἰγύπτῳ μόνον· ἐν δὲ τῇ ΚΠ
 ἔδεν ἦτον γνωστὸν τὸ ποτὸν τοῦτο, εἰμὴ ἐξ ἀκοῆς καὶ ἐκ διηγήσεως τῶν
 Χατζήδων· ἅμα ὁμῶς ἐγνώσθη, πλῆθος καφενεῖων ἠνοίχθησαν, ὅπου συ
 νήρχοντο, κυρίως οἱ ἄργοι, οἱ Δερβίσαι, οἱ ποιηταί, καὶ ἐν γένει οἱ θεωρητι
 κοὶ καὶ ἀφηρημένοι. Ἐπωνομάσθη δὲ, δι' ἐνὸς τῶν εἰς τὴν Ἀραβικὴν γλῶσ
 σαν πολυαρίθμων τοῦ οἴνου ἐπιθέτων, καχθε, ὡς κόπτον τὴν ὄρεξιν (1).
 Ἐπὶ Μουράδ δὲ τοῦ Δ' τῷ 1633, τὰ καφενεῖα ἐκλείσθησαν καθ' ὅλην τὴν
 ἐπικράτειαν, ἡ δὲ χρῆσις τοῦ τε καφέ καὶ τοῦ καπνοῦ ἔμεινεν ἀπηγορευ
 μένη δι' ὅλης τῆς βασιλείας αὐτοῦ τε τούτου τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ δια
 δόχου· του Ἡβραήμ. Ὅταν δὲ ἐπὶ Σουλτάν· Αἰχμέδ τοῦ Δ' ἐπανελήφθη,
 ἐγένετο χρεία· να ἐκδοθῇ ἐπὶ τούτῳ φετβάς ὑπὸ τοῦ Μουφτῆ Μπεχαγῆ
 Μεχμέδ-ἐφέντη, ἐπιτρέπων τὴν χρῆσιν ἀμφοτέρων, πρὸς μέγα τῶν ὀρθο
 δοξούντων Ὀθωμανῶν σκάνδαλον (2).

Τὸν καχθέν ὀνομάζει ποιητής τις Ὀθωμανὸς μαῦρον ἐχθρόν
 τοῦ ὑπνοῦ καὶ τῶν ἀφροδισίων· τὰ δὲ καφενεῖα σχολεῖα
 τῶν γνώσεων (μεκτέπι ἱρφάν). Μετ' αὐτοῦ δὲ εἶνε στενωῶς συνδε
 δεμένος ὁ καπνός, καὶ χωρὶς αὐτῶν τῶν δύο συστατικῶν οὔτε συνανα
 στροφή, οὔτε διασκέδασις, οὔτε ὑπόθεσις τελειώνει ἐν Τουρκίᾳ. Εἶνε δὲ
 πολλοί, οἱ ὅποιοι πίνουν εἰς τριάντα φλυζάνια τὴν ἡμέραν, τὰ ὅποια ὁ
 μῶς εἶνε μικρότατα. Κανεὶς δὲ οὐτ' ἐργάζεται, οὔτε σκέπτεται, οὔτε δια
 σκεδάζει, οὔτε φιλοφρονεῖ τὸν φίλον· του χωρὶς· να καπνίσῃ. Ἡ δὲ πίπ
 εἶνε, παρεκτός τούτων, καὶ τρόπος πολιτικὸς, ὅς τις, καθὼς ἐν τῇ Εὐρώπῃ
 ἡ πρέζα τοῦ ταμπάκου, δίδει καιρὸν εἰς τὸν μέλλοντα· να ἀποκριθῇ, σκε
 πάζει τὸν ἄκαιρον γέλωτα ἢ δυσάρεστον ἄρνησιν, δίδει ἔμφασιν εἰς τὸν λό
 γον κτλ. κτλ. Ποιητής δὲ τις Τοῦρκος λέγει ὅτι » τὰ νέφη τῶν φροντί
 » ὶων διασκεδάζονται ὑπὸ τοῦ νέφους τοῦ καπνοῦ ». Ὁ Τοῦρκος ὁμῶς
 ἔδεν καπνίζει, ἀλλὰ πραγματικῶς πίνει τὸν καπνόν· οἱ δὲ ἄριστοι κα

(1) Ἰδὲ Καμὸς Γ', σελ. 914. (2) Ἰδὲ καὶ σελ. 530, 531 τοῦ Α' Μέρους.

πνοπόται εἶνε ἐν τῇ Τουρκίᾳ· διότι καὶ ὁ τρόπος τοῦ καπνίζεῖν, καὶ τὸ πιά-
σιμον, καθὼς καὶ τὸ φέρεσιμον, τῆς πίπας καὶ τοῦ ναργκιλέ, ἀρμόζουσι κάλ-
ιστα πρὸς τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ καθῆσθαι καὶ φέρεσθαι τῶν Ἀσιανῶν. Κα-
πνίζουσι δὲ ἐπίσης καὶ πολλαὶ τῶν γυναικῶν, καὶ μάλιστα αἱ Τούρκισσαι,
Ἀρμένιαι καὶ Ἑβραῖαι· βάλλουσι δὲ συνήθως καὶ ἀγάλογον ἢ κούρσια ἐπὶ
ἀναμμένου τοῦ καπνοῦ· διότι τὰ ἀρώματα καὶ αἱ εὐωδία εἶνε μία τῶν ἡδο-
νῶν τοῦ Ὀθωμανοῦ· ὁ δὲ μόσχος, ἡ ἄμβαρις, τὸ ἀγάλογον, τὸ ροδέλαιον,
τὰ βαρυοσμώτατα τῶν ὁσφραδίων τὸν καθηδύνουσι· τὰ ἀλείφεται, τὰ κα-
πνίζεται, τὰ ἀνακατόνει μετὰ τῶν φαγητῶν καὶ τῶν ποτῶν· του, καὶ ἐν
τῷ Σαραγίῳ ὑπάρχει σκευαστήριον ὁσφραδίων, τὰ ὅποια, ὑπὸ τὸ ὄνομα
Χοὺ ρ ε καὶ Τε ν σ ο ὕ χ, εἶνε καὶ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις περιζήτητα·
οἱ δὲ μοσχοπῶλαι (Μι σ σ τ σ ῆ) τοῦ Τσεαρσίου τῆς ΚΠ εἶνε οἱ ἐντιμότε-
ροι, ἀξιοπρεπέστεροι (μ ο υ τ ε μ π έ ρ) καὶ πλουσιώτεροι συνήθως τῶν
τσεαρσηλίδων Τούρκων. Καὶ δὲν εἶν' ἴσως ὑπερβολὴ τὸ 'να δυσχυρισθῇ τις,
ὅτι ὅσα μυρωδικὰ δαπανῶνται ἐν Τουρκίᾳ ἐντὸς ἐνὸς μηνός, δὲν δαπανῶν-
ται καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐντὸς ὁλοκλήρου ἔτους. Ὅθεν καὶ τὸ πλεόν
εὐκολοπώλητον ἐμπόρευμα εἶνε τὰ μυρωδικά. Ἐκ τούτου δὲ ἴσως ἐσχημα-
τίσθη καὶ παρ' ἡμῖν ἡ λέξις μ ο σ χ ο π ω λ ῶ, ὁλοῦσα οὐχὶ ὅτι πωλῶ
μόσχον, ἀλλ' ὅτι πωλῶ εὐκόλως καὶ ἐπικερδῶς τὸ ἐμπόρευμά μου (ὅ,τι
δήποτε), ὡς ἐάν ᾤτον μόσχος. Γνωστὸν δὲ εἶν' ἐπὶ πᾶσιν ὅτι καὶ ὁ Μωά-
μεθ ἡγάπα περιπαθῶς, μετὰ τὰς γυναῖκας, τὰς μυρωδίας.

Οἱ δὲ Τε ρ ι α κ ῆ δ ε ε ἐνόνουσι μετὰ τοῦ καπνοῦ καὶ ὀπιον καὶ ἄλλας
μεθυστικὰς καὶ ναρκωτικὰς οὐσίας, ὑπάρχουσι δὲ ἐν ΚΠ καφενεῖα, διατη-
ρούμενα συνήθως ὑπὸ Ἀράβων, ὅπου πωλεῖται, παρεκτός τοῦ ὀπίου, καὶ
ἐ σ ρ ἄ ρ καὶ χ α σ ῖ ε καὶ μ π ε ν γ κ α λ λ ῖ κ καὶ κ ο υ β έ τ μ α τ ζ ο ὦ ν·
Ἀλλὰ τὴν χρῆσιν τῶν ναρκωτικῶν τούτων, καὶ ιδίως τοῦ ὀπίου, ὠλιγό-
στευσεν, ἀπὸ τινος χρόνου, ἐν ΚΠ τοῦλάχιστον, ἡ κατάχρησις τῶν μεθυ-
στικῶν ποτῶν.

Ἡ χρῆσις τῶν οὐσιῶν τούτων, πάγκοινος ἤδη ἐν Συρίᾳ, Περσίᾳ, Τύνιδι
καὶ Αἰγύπτῳ, εἶνε ἀρχαιοτάτη. Ἐν δὲ τῇ Ἰνδίᾳ μετεχειρίζοντο ἐκπαλαι ἐν
ταῖς ἰατρικαῖς ἐγχειρίσεσιν εἶδος ἰατρικοῦ, τὸ ὅποιον ἔφερεν εἰς ἀναισθη-
σίαν τὸν πάσχοντα. Ἐκαλεῖτο δὲ Ἐ σ ρ ἄ ρ (πληθυντικὸν τοῦ Σ ῖ ρ, ἀπόρ-
ρητον, secret). Τὸ ἰατρικὸν τοῦτο εἶνε εἶδος φυτοῦ, ἀνήκοντος βοτανικῶς,
πρότερον μὲν εἰς τὰ κνιδοειδῆ, νῦν δὲ εἰς τὰ κανναβοειδῆ, καὶ καλεῖται Κάν-
ναβις Ἰνδική, κατατάσσεται δὲ ὑπὸ τοῦ Λινναίου, ὅς τις, καθὼς καὶ ὁ Schu-
barth, ἐγνώριζε τὴν μεθυστικὴν ιδιότητα τοῦ ἀποδράσματος· του, μετὰ τῆς
Cinnahis sativa, εἰς τὴν κλάτιν τῆς Διοικίας Πεντανδρίας, ἣν δὲ πῶς ἄ-

γνωστον ἢ ἀπροσδιόριστον. Ὁ Buchardat τὸ ὀνομάζει ἐσφαλμένως Κο-
νιάμπ, οἱ δὲ Τοῦρκοι Χ χ ἰ ν δ-τ ο χ ο υ μ ο ὕ (Ἰνδικὸν σπέρμα). Αἱ τρυ-
φεραι βλάσται τοῦ φυτοῦ τρώγονται ὡς τὰ σφαράγγια, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν
φύλλων αὐτοῦ συναζόμενον κόμμι, καλούμενον Σ ο υ ρ ο ὕ ς, εἶνε σπάνιον.
Κατὰ τὴν δημώδη φήμην ἡ ναρκωτικὴ δύναμις ἐμποιεῖται καὶ ἐν τῇ ἡμέρῳ
καννάβει δι' ἐμφυλλιασμοῦ μήκωνος. Τὸ μεταχειρίζονται δὲ ἡ ὥς κάπνι-
σμα μετὰ τοῦ κοπανιστοῦ καπνοῦ (τομπεκί), ἡ ὥς ἐκλειγμα (μαατζούν).
Ὁ δὲ κυριευόμενος ὑπὸ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ νομίζει ὅτι αὐξάνουσι τὰ μέ-
λη 'του, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ φυτοῦ ἀναπτυσσομένην ὑπεραι-
σθησίαν, ἥτις βαθμηδὸν φέρει εἰς ἐντελῆ σωματικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνα-
σθησίαν, καὶ πολλάκις εἰς μελαγχολίαν· κυρίως δὲ αὐξάνει τὴν ὀρεξιν, καὶ
εἶνε ἀναντιρρήτως καὶ ἀφροδισιακὸν, ὅθεν καὶ τὸ μεταχειρίζονται ὡς τοι-
οῦτο, καθὼς θέλομεν ἰδεῖ ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Τὸ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα Χ α σ ῖ ς (1) γνωστὸν παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς σκεύα-
σμα ἔχει μὲν ὡσαύτως βάσιν τὴν κάνναβιν, ἀλλὰ τὰ λοιπὰ συστατικὰ αὐ-
τοῦ 'δὲν εἶν' ἀκριβῶς ἐγνωσμένα. Περιέχει δὲ, κατὰ τινας, καὶ ὄπιον, καὶ
ἐλλέβορον, καὶ Αἰθιοπικὸν πέπερι. Διαφέρει δὲ τοῦ Περσικοῦ Μ π ἐ ν τ ζ,
καὶ Τουρκιστὶ Μ π ε ν γ χ α λ ὕ κ, τοῦ ὁποίου ἰδίως συστατικὸν εἶνε ἡ Da-
tura Stramonium, μετὰ τῆς ὁποίας ἀναμιγνύουσιν ὁμως καὶ σπόρον μέ-
λανος ὑοσκύαμου. Ὁ Χάμμερ (2) ἀπὸ τοῦ μ π ἐ ν τ ζ χ, σημαίνοντος
Περσιστὶ τὸν ὑοσκύαμον (3), παράγει διὰ τῆς προσθήκης τοῦ Κοπτικοῦ ἄρ-
θρου Ν ι, τὸ ν η π ε ν θ ἔ ς τοῦ Ὁμήρου (4), καὶ εἰς αὐτὸ καταφεύγουσι,
λέγει, ὅσοι 'δὲν αἰσθάνονται πλέον τοῦ συνήθους ὁπίου τὰ ἀποτελέσματα,
τοῦ ὁποίου ὁ Σσάχης τῆς Περσίας Ἰσμαήλ, ἀποθανὼν τῷ 1577, κατήν-
τησε 'να λαμβάνη σαράντα ἐπτὰ δράμια τὴν ἡμέραν!! Εἰς ἱατρικὰ δὲ
Γλωσσάρια ἀπαντᾶται: » Π ἐ ν ζ, ὑοσκύαμου φύλλον, καὶ ἔλαιον τοῦ ὀ-
πίου «.

Ἀλλὰ τῶν τῆς καννάβεως πολὺ ὀλεθριώτερα εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τοῦ
ὁπίου (ἀ φ ι ὀ ν), τὸ ὁποῖον ἡ καπνίζεται, καὶ τὰ λεγόμενα κ ο Ὑ ς ι α
περιέχουσι μέρος τῆς ναρκωτικῆς ταύτης οὐσίας, ἡ καταπίνεται εἰς βώ-

(1) Ἡ λέξις εἰς τὸ ἀραβικὸν σημαίνει ἀπλῶς β ο τ ἄ ν η ν. (2) Histoire de l' Empire Ot-
toman L. XXXVIII. (3) 'Δὲν ἐπαγγέλλομαι τὸν βοτανικόν, οὔτε τὸν Ἀσιανολόγον, ἀλλ' ἐκ τῆς
λέξεως μ π ἐ ν τ ζ (πέντε) εἰκάζων, νομίζω, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φυτὸν εἶνε ἐκ τοῦ γένους τοῦ
Εὐφορβίου ἢ τῶν τιθυμαλλοειδῶν, καὶ πιθανῶς τὸ λεγόμενον κοινῶς Χ ἔ ρ ι τ ῆ ς Π α ν α γ ῖ α ς
τὸ ὁποῖον ἐκθέτουσι μετὰ σεβασμοῦ αἱ μαῖται ἐν τοῖς κοιτῶσι τῶν λεγόντων, βρυντίζουσι δι' αὐτὸ
τὸν τε κοιτῶνα καὶ τοὺς παρευρισκομένους, καὶ ἐπομένως τὸ Πεντόροβον τοῦ Ἡσυχίου, καλούμε-
νον ἄλλως καὶ Ἰδαῖοι δάκτυλοι. Σκεψάσθων δὲ καὶ ἄλλοι. (4) Ὀδυσ. Δ, 220, κ. ε.

λους. Οἱ ὀπιοφάγοι (π ε ρ ι α κ ῆ) εἶνε κυρίως οἱ θρησκοὶ Μουσουλμάνοι, ὡς ἀποτροπιαζόμενοι θρησκευτικῶς τὸν αἶνον. Εἶνε δὲ, καθὼς καὶ οἱ μέθυσοι οἰνοπόται, ἀνίκανοι ἀπὸ πρωΐας πρὸς πᾶν ἔργον, πρὶν λάβωσι τὴν συνήθη αὐτοῖς δόσιν. Καταντῶσι δὲ τῷ χρόνῳ εἰς ἐκστατικὴν ἐντελῶς κατὰστασιν, καὶ τροφὴν μὲν, καὶ ἰδίως κρέας, τρώγουσι πολλὰ ὀλίγον, τέρπονται δὲ εἰς τὸν καχθὲν, εἰς τὸν καπνὸν καὶ εἰς τὰ σερμπέτια. Ἡ δὲ ὑπαρξὶς αὐτῶν εἶνε διαρκῶς ὑπνώδης τις κατάστασις, διακοπτομένη μόνον ὑπὸ τῆς πίπας καὶ τοῦ καχθέ. Τὸ δὲ ῥαμαζάνιον συνειθίζουσι ἵνα λαμβάνωσι περὶ ὄρθρον τρεῖς δόσεις, τὴν μὲν πρώτην γυμνὴν, τὴν δὲ δευτέραν καὶ τρίτην, διπλασίας ταύτης, τυλιγμένας εἰς λεπτότατον χάρτην, καὶ πιστεύουσιν ὅτι, διαλυόμεναι βαθμηδὸν ἐντὸς τοῦ στομάχου, διατηροῦσιν αὐτοὺς ἄχρις ἑσπέρας εἰς νάρκωσιν. Τινὲς, τέλος, μὴ ἐνεργοῦντος πλέον ἐν αὐτοῖς μετὰ χρόνον τοῦ ὀπίου, καταφεύγουσιν εἰς τὸν ὑψωμένον ὑδράργυρον (sublimatum), καὶ λέγονταί τινες αὐτῶν καταπίνοντες ἀφόδως κομμάτια αὐτοῦ ὀλόκληρα, ὅπερ ὅμως πολλοὶ φρονοῦσι δικαίως ἀπίθανον. Τὸ βέβαιον μόνον εἶνε, ὅτι ἀνακατόνουσιν αὐτὸν μετὰ τοῦ ὀπίου, καὶ ὁ σοφὸς ἱατρὸς Ῥίγκλερ, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ὁδηγὸν εἰς τὰς σημειώσεις ταύτας, ἐγνώρισεν ἓνα ἐξ αὐτῶν τεσσαρακοντατετραετῆ, ὃς τις, ἀνακατόνων ἓνα κόκκον (scrupule) σ ο υ λ ι μ ᾱ μετὰ ἐβδομήκοντα κόκκων ὀπίου, κατέπιπεν αὐτὸ μετ' ἐπαισθητῆς ἡδονῆς, καὶ εὗρίσκετο πρὸ δεκαοκτῶ ἡδὴ ἐτῶν τῷ 1850 εἰς καλὴν κατάστασιν.

Τὴν εἰκόνα ἑνὸς περιφήμου Τεριακῆ ἀπεικονίσσαμεν ἐν τῷ Α' Μέρει (1) ἀπὸ τοῦ Ἱστοριογράφου Βασίφ-ἐφέντη· ἀκούσωμεν ἡδὴ τὸ ἐγκώμιον τοῦ ὀπίου ἀπὸ τοῦ στόματος πνευματωδεστάτου τινὸς καὶ πεπαιδευμένου Γραικοῦ, ὃς τις συνείθιζε ἵνα καταπίνῃ καθημέραν ἓνα κόκκον τῆς οὐσίας ταύτης. » Τὸ ὀπιον εἶνε ὁ ἀληθὴς πότιμος χρυσός· εἶνε ἱατρικὸν ἐξαιρετικὸν διὰ » τὰ πάθη τοῦ νοῦς, τὰ ὁποῖα διασκεδάζει· ἱατρεῦει τὸν ἔρωτα, ἐμπνέον » ἡμῖν ἀποστροφὴν πρὸς τὰ ἐμποιοῦντα αὐτὸν ἀντικείμενα· ἡμᾶς βυθίζει » εἰς γλυκὺν τινα ῥεμβασμόν· αἱ ἀτμίδες τοῦ διαλύονται κατ' ὀλίγον, καὶ » τὴν χαύνωσιν ταύτην διαδέχεται θυμηδία, ἥτις ἡμᾶς φέρει εἰς τὴν εὐα- » ρεστοτάτην τῶν ἐν τῷ Κόσμῳ καταστάσιν· γελῶμεν, τραγωδοῦμεν, ἐξι- » στάμεθα, πολυλογοῦμεν, χαριεντιζόμεθα, γινόμεθα εὐφυεῖς, αἰσθανόμεθα » τὸν ἑαυτὸν ἡμᾶς πάντῃ ἄλλοιον. Διπλασιαζομένης τέλος τῆς δόσεως, » ἐπέρχεται ἡ ἀλλοφροσύνη, καὶ παραλαλοῦμεν ». Τίς δὲ ὁ λέγων καὶ αἰσθανόμενος ταῦτα; ὁ ἱατρὸς Σκαρλ. Καρατζᾶς, ὁ γεννάρχης τῶν Καρα-

(1) Σελ. 548

πζάδων, ἀνὴρ ἐμβριθής, χαριέστατος, λόγιος, καὶ ἄριστος ἱατρός, ὅς τι
 ὑπῆρξε διερμηνεὺς τοῦ ἐν ΚΠ πρέσβεως τῆς Ὀλλάνδας ἀπὸ τῶν 1731
 μέχρι τῶν 1746 (1). Ἀντίδοτα διὰ τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ ὀπίου ἐνέργειαν
 εἶνε τὰ φυτικὰ ὀξέα· ἡ δὲ παντελής ἀποχὴ αὐτοῦ, δι' ὅσους ὁπωσδήποτε
 τὸ συνείθισαν, ἔδεν πρέπει νὰ γένη διὰ μιᾶς, ἀλλὰ, καθὼς καὶ τοῦ οἴνου
 κατ' ὀλίγον. Ἐκτός δὲ τῆς κυριολεκτικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἀποδίδο-
 μεν εἰς τὴν λέξιν Τεριακῆς, προσδιωρισμένην κυρίως διὰ τοὺς καθ' ἑ-
 ξιν ὀπιόφάγους, Τεριακῆς εἶνε πολλάκις, καὶ ἰδίως τὸ ῥαμαζάνιον, πᾶς
 Ὀθωμανός, εἴτε μεταχειρίζεται, εἴτε ὄχι, θήριακῆν (orriai), ἀλλὰ τότε
 σημαίνει ὅτι ἔδεν εἶν' εὐδιάθετος, ἔδεν ἔχει κέϊφι, καὶ ἔδεν πρέπει οὐ-
 τε συμφέρει νὰ τὸν παραμιλήσῃ· διότι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, σὲ ὑβρίζει, ἐὰν
 καὶ ἔδεν σε κτυπήσῃ. Ἀρκεῖ δὲ πρὸς ἀθώωσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνώπιον τοῦ δικα-
 στηρίου ἀκόμη, ὅτι ἦτον τεριακῆς, τεριακιλίγημ βάριδι! Εἶνε δὲ
 πᾶς τις αὐτῶν τεριακῆς, οὐχὶ μόνον τοῦ ὀπίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐρβίνου, καὶ
 παντὸς ἄλλου ἀσυνήθους καὶ παρὰ τὴν φύσιν ἰδιώματος.

Ποῖον δὲ ποτὸν ἐπέιχε τέως παρὰ τοῖς προγόνους ἡμῶν τὴν θέσιν τοῦ
 τεύρου ἢ τοῦ καχβέ; διότι ἀμφιβολία ἔδεν εἶνε ὅτι ἔπινον καὶ αὐτοὶ τὸ πρῶτον
 πάντοτε θερμόν τι ῥόφημα, οἶνον οἱ πλεῖστοι ἄκρατον (ὅθεν τὸ ἀκρα-
 τίζεσθαι συνώνυμον τοῦ προγεύεσθαι), φασκομηλέαν οἱ φρονιμώτεροι
 καὶ ἀπλούστεροι, κτλ.; Τοῦτο ὑπεμφαίνουσιν ἀποχρώντως καὶ αἱ λέξεις
 Θερμοποτίς καὶ Θερμοπωλεῖον, καθὼς καὶ ὁ Θερμοδό-
 τῆς, ὀρφίκιον ἐν τοῖς μοναστηρίοις, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Πτωχοπρό-
 δρομος, ὅς τις εἰσάγει (2), ὡς καλοφουνιστὴν καὶ εὐζωοῦντα (bon vivant)
 τὸν γείτονά του πετσωτὴν, τάχα ψευδοτσαγγάρην, διότι,

» Ὅποταν ἴδῃ τὴν αὐγὴν περιχαρασσομένην,

» λέγει Ἄς βράσῃ τὸ κρασὶν, καὶ βάλε καὶ πιπέριν «.

Καθότι, ὅσον διὰ τὸ Ζαχαρόθερμόν του, τοῦτο ἦτον πολυτελέστε-
 ρον καὶ ἐπίνετο ὡς ἱατρικόν. Ἐν δὲ τῇ Τυπικῇ τῆς Μονῆς τῆς Κεχαρι-
 τωμένης, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Δουκάγγιος, μνημονεύεται καὶ Κυμινά-
 τον, θερμόν πιθανῶς, ἀλλὰ ποίου εἶδους; ἔδεν τὸ ἐδοκίμασα, καὶ, τῇ ἀ-
 ληθείᾳ, οὔτε θέλω νὰ τὸ δοκιμάσω, σεβόμενος, τοῦλάχιστον, τὸν καχβέν.
 Ἐπίσης ἀγνοῶ καὶ τὰς sorbitiunculas delicatas τοῦ Ἀγίου Ἱερωνύμου
 εἰς τὴν σκευασίαν ὁμῶς τῶν ὁποίων γνωστὸν εἶνε μόνον ὅτι τὸν πρῶτον
 ἐπέιχον τόπον ὁ γλυκὺς οἶνος καὶ τὰ ἀρώματα.

(1) Ἰδε σελ. 465 τοῦ Β' Μέρους. (2) Πτωχοπρόδρ. Α, 117, 118.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Κοινωνικαὶ σχέσεις,

ἢ Ἀστυκὸς καὶ Πολιτικὸς βίος.

« Τῶν ἀνθρωπίνων ἐθνῶν ὡς ἕκαστοι, εἴ γε δτω-
 » ῥαυν νομῶ ἐκ πλείστου νενικηχάτι ἐμβιοτεύ-
 » σαιεν, τοῦτον δὲ ἄριστον ἡγοῦνται καὶ θεσπέσιον,
 » καὶ εἴ που τι παρ' ἐκένον πράττειτο, φευκτόν
 » τε αὐτοῖς εἶναι δοκεῖ καὶ καταγέλαστον, καὶ ὅ-
 » ποῖον ἤδη καὶ ἀπιστεῖσθαι· ἐξεύρηται δ' αὐτοῖς
 » καὶ αἰτίαι καὶ λόγοι τῶν οἰκείων περὶ νόμων,
 » ἕλλοθι ἄλλοι, τυχὸν μὲν ἀληθεῖς, τυχὸν δὲ καὶ
 » ἐς τὸ πιθανώτερον ἐσκευασμένοι », Ἀγαθ. Β'.

ΕΑΝ τις παραβάλη τὰ ἦθη τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τὰ νῦν, καὶ μά-
 λιστα τὰ περὶ τοὺς πρώτους μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον αἰῶνας, εἶμαι βέβαιος
 ὅτι δὲν θέλει μετανοήσῃ, διότι ἐγεννήθη χίλια τετρακόσια ἢ καὶ ὀκτακό-
 σια μόνον ἔτη ἀπὸ τότε. Τρομερώτερος ὄχλος παρὰ τὸν τῆς ΚΠ, ὅταν
 ἐστασίαζε, δὲν ἀναφέρεται, νομίζομεν, ἄλλος ὑπὸ τῆς Ἱστορίας. » Καὶ
 » ξύμπαν μὲν οὖν ἐτέρας πόλεως τὸ λαῶδες πλῆθος, λέγει ὁ Χωνειατῆς,
 » ἀλογία χαίρει, καὶ τὴν ἐπὶ τι ῥοπὴν δυσμαχώτατόν ἐστι· τὸ δὲ τῆς Κων-
 » σταντίνου ἀγοραῖον φιλοταραχώτατον μάλιστα καὶ σχολιάζον ταῖς ὁδοῖς,
 » ὅσα καὶ ἐκ διαφόρων πολιτεύεται τῶν γενῶν, καὶ τῇ τῶν τεχνῶν ποι-
 » κιλία συμμεταποιοῦται (ὡς εἶπη τις) τὸ φρονεῖν ». Εἶδομεν τὴν τερα-
 τῶδη τοῦ Νίκα στάσιν· εἶδομεν πῶς ἐξεδικήθη τὸν Κομνηνὸν Ἀνδρόνι-
 κον (1). Ἀκούσωμεν ἤδη τὸν Θεοφάνην, διηγούμενον ἄλλην στάσιν, τὴν
 ἐν ἔτει 694 κατὰ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β'. » Ἀνοίξας δὲ ὁ Λεόντιος τὰς φυ-
 » λακὰς, τοὺς ἀποκεκλεισμένους χρόνοις πολλοῖς στρατιώτας ἔλυσε καὶ
 » ὥπλισε, καὶ σὺν αὐτοῖς εἰς τὸν Φόρον κράζων ἐξῆλθεν· » Ὅσοι Χριστια-
 » νοί, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν «· καὶ πέμψας καθ' ἕκαστον ῥεγεῶνα, τὴν
 » αὐτὴν φωνὴν ἀνέκραζον. Τὸ δὲ πλῆθος τῆς πόλεως, θορυβηθὲν, σπουδῇ
 » εἰς τὸν λουτῆρα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας συνηθροίσθη. Καὶ ὁ Πατριάρ-
 » χης, τούτοις συνῶν, ἐφώνει· » Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος ». Τὸ

(1) Ἰδε σελ. 249 τοῦ Α' Μέρους.

» δὲ πλῆθος ἤραν φωνήν: » Ἀνασκαφῇ τὰ ὀστᾶ Ἰουστινιανοῦ«. Καὶ οὕτως ἐν
 » τῷ Ἱπποδρόμῳ ἐξέδραμε πᾶς ὁ λαός. Ἡμέρας δὲ γενομένης, ἐξάγουσι
 » τὸν Ἰουστινιανὸν εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον διὰ τῆς Σφενδόνης, καὶ ῥινοκοπή-
 » σαντες αὐτὸν, ἐξώρισαν ἐν Χερσῶνι. Θεόδοτον δὲ τὸν μοναχὸν, καὶ Στέ-
 » φανον τὸν Σακελλάριον σχοινίοις ἐκ ποδῶν δήσαντες, σύρουσι διὰ τῆς
 » λεωφόρου, καὶ εἰς τὸν Βοῦν καταγαγόντες κατακαίουσι. Καὶ οὕτως Λε-
 » ὄντιον βασιλέα ἀνευφημοῦσι«.

Εἶδομεν ὅτι οἱ γονεῖς ἐξέθετον ἐπὶ πορνείων τὰς θυγατέρας τῶν καὶ
 τοῦτο μὲν τοῦλάχιστον αἰτιολογεῖται διὰ τῆς βιαίας εἰσπράξεως τῶν φό-
 ρων. Ἀλλ' οἱ αὐτοὶ γονεῖς καὶ εὐνούχιζον τὰ ἄρρενα τέκνα τῶν, ὅσα προσ-
 διώριζον διὰ τὸν μοναχικὸν βίον. Καὶ ὁδὸν φαίνεται ὅτι παρεκινούντο εἰς
 τοῦτο ὑπὸ τῆς αἰτίας, ἥτις ὑπηγόρευσε τὴν αὐτοχειρίαν ταύτην καὶ εἰς τὸν
 Ὀριγένην· διότι βλέπομεν ὅτι ὁ Πατριάρχης Πολύευκτος, ὁ διαδεχθεὶς τῷ
 936 τὸν Θεοφύλακτον τὸν τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπνηνοῦ υἱὸν, γέννημα
 καὶ παιδεύμα αὐτῆς τῆς ΚΠ, ἥθους δὲ σεμνοῦ καὶ σοφίας ὑπερβαλλούσης
 καὶ ἀρετῆς εὐαγγελικῆς εἰς ἄκρον ἐληλακῶς, ἦτον εὐνούχος, εὐνουχισθεὶς
 ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ γονέων· εὐνούχος ἦτον καὶ ὁ Εὐστράτιος Γαριδάς ὁ
 ἐπὶ Βοτανειάτου, καὶ αὐτὸς δὲ, καθὰ λέγεται, ὁ πολὺς τὴν σοφίαν Φώτιος.
 Καθότι ὅσον διὰ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ Ἰγνάτιον τὸν τοῦ Ῥαγγαβέ, γνωρί-
 ζομεν ὅτι εὐνουχίσθη κατὰ διαταγὴν Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου. Κερδοσκοπία
 ἦτον ἄρα τὸ ἐλατήριον τῆς τοιαύτης ἀπανθρωπίας· καὶ οὗτοι ἐκαυχῶντο
 ὅτι ἦσαν Χριστιανοί!

Ἡ δουλεία κατηργήθη πολλὰ ἔνωρὶς ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.
 Τοῦλάχιστον ὁ Χριστιανὸς δοῦλος ἐθεωρεῖτο μέλος τῆς οἰκογενείας, συγ-
 γενὴς μᾶλλον, καὶ οὔτε ἤθελε ἔν' ἀπελευθερωθῇ, ἢ να χωρισθῇ δηλαδὴ τῶν
 οἰκείων του. Δοῦλοι ὅμως ὑπῆρχον ἄχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐσχάτων τῆς αὐ-
 τοκρατορίας χρόνων, καὶ τὸ Κ ο π ῑ δ ε ρ μ ο ν, εἶδος τέλους πληρονόμων,
 φαίνεται, δι' ἕκαστον δοῦλον (διότι ἡ λέξις ἀναφέρεται, νομίζω, ἅπαξ μό-
 νον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς), κατηργήθη ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου. Ἐάν
 δὲ ἡ τε λέξις καὶ τὸ πρᾶγμα ἔχη τι κοινὸν πρὸς τὸ ἐξῆς τοῦ Σωζομενοῦ
 χωρίον, κρινάτωσαν ἕτεροι: » Ἰουδαίων δὲ ἐνομοθέτησαν (οἱ βασιλεῖς) μη-
 » δένα δοῦλον ὠνεῖσθαι, εἰ δὲ μὴ, δημόσιον οἰκέτην εἶναι· εἰ δὲ καὶ περιτέ-
 » μη, καθὰ Ἰουδαίοις θέμις, εἰς κεφαλὴν εἶναι τὸν κίνδυνον, καὶ ἀφαιρῶν
 » τῶν ὄντων (1)«.

Ὅποῖον δὲ πλοῦτον ἐπεσώρευον οἱ Ἀρχόντες καὶ οἱ Αὐλικοὶ τῶν, ἀπό

(1) Σωζομ. Βιβλ. Γ'. ε'.

δειξίς πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὅσα περὶ ἑαυτοῦ διηγείται, μεγάλου Δομεστί-
κου ἐπὶ ὄντος, ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός. » Τὸν μὲν οὖν
» τῶν χρημάτων ἀριθμὸν, ὅσος ἐν Βυζαντίῳ καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι διηρ-
» πάγη βασιλέως τε καὶ τῆς μητρὸς, σαφέστατα εἰπεῖν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ
» τῶν ἐχόντων αὐτῶν εἰδόντων ὑπὸ πλήθους ἀκριβῶς· βοσκημάτων δέ,
» βοῶν μὲν ἀγέλαι πολλαί, ἐς πεντακισχιλίας ἔχουσαι νομάδας· ζεύγη δέ,
» οἷς ἐχρῆτο πρὸς τὰς γεωργίας, χίλια· ἵπποι θήλεια νεμόμεναι πεντα-
» κόσiai πρὸς δισχιλίας· κάμηλοι διακόσiai· ἡμίονοι τριακόσιοι· ὄνοι δέ
» πεντακόσιοι· συβώσιά τε ἐς πέντε μυριάδας ἔχοντα συῶν, καὶ προβάτων
» μυριάδες ἐπτὰ· καρπῶν δὲ ἅπτερόν τι χρῆμα καὶ δυσαρίθμητον κομιδῇ (1)».
Πρὸς τὸν τηλικούτον πλοῦτον παραβάλωμεν φερεγγύως τὸν τοῦ Βεζύρη
Νασούχ-Πασσᾶ (2), καὶ ἐπιφέρωμεν, ὡς συμπέρασμα, τὸ κοινῶς παροι-
μαζόμενον: » Πάντοτε καὶ παντοῦ τὰ πάντα!

Παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς ὁ πατὴρ θεωρεῖται ὁ Κύριος τῆς οἰκίας. Μεταξὺ
δὲ πατρὸς καὶ υἱοῦ ὑπάρχει ἡ αὐτὴ ὡς καὶ μεταξὺ δεσπότου καὶ ὑποτε-
ταγμένου σχέσις· οὐδέποτε κάθηται πλησίον τοῦ ἢ ἐνώπιόν τοῦ, χωρὶς
ἀδείας, οὐδέποτε καπνίζει παρόντος τοῦ πατρὸς, κἂν ᾔθελεν ἔχει αὐτὸς ἤδη
τέκνα ἐν ἡλικίᾳ. Ἀνέγνωσα δέ ποτε ἐν τινι τῶν Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων,
δημοσιευθὲν ὡς πρᾶγμα πρωτάκουστον, ὅτι ὁ ἡγεμὼν Σκαρλάτος ὁ Καλ-
λιμάχης, ἀναγγεληθέντος αἰφνης αὐτῷ ὅτι ἔρχεται ὁ πατὴρ τοῦ, ἔρριπεν
ἀπὸ τοῦ παραθυρίου εἰς τὴν θάλασσαν, ὃν ἐκάπνιζε ναργκιλὲν, ὅπως μὴ
φωραθῇ ὑπὸ τοῦ γέροντος καπνίζων. Τοῦτο δὲν τὸ γνωρίζω· διότι οὔτε
ναργκιλὲν, νομίζω, ἐκάπνιζεν ὁ αἰμύνηστος ἐκεῖνος, ἐκτὸς ἐὰν τοῦτο συνέβη
ὅταν ᾗτον ἀκόμῃ παῖς· ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον γνωρίζω, εἶνε ὅτι ἀληθῶς
οὐδέποτε πρὸ τοῦ γέροντος ἐκάπνιζε, καὶ, ἐὰν ἐκράτει πίπαν, ἔκρυπτε πάν-
τοτε αὐτὴν, ἐρχομένου τοῦ πατρὸς τοῦ· ἀλλὰ τοῦτο ἐν ΚΠ ᾗτον, τότε
τοῦλάχιστον, σύνθηες καὶ οὔτε τὸ ἀνέφερε τις. Καὶ ἀληθῶς, ἐὰν που ᾗν
εὐτυχεῖς οἱ γέροντες, εἶνε ἀναμφιβόλως ἐν τῇ Τουρκίᾳ· ὁ δὲ πρεσβύτης
ἐκεῖνος, πρὸς τὸν ὁποῖον, μὴ εὐρίσκοντα τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ ἵνα καθήσῃ,
προεσηκώθησαν μόνοι οἱ Σπαρτιάται, ἐν ὁμηγύρει Τούρκων ὁποιαδήποτε
ᾔθελεν εὐρεῖ τὴν αὐτὴν προθυμίαν. Τῶν Ἰουδαίων ἰδίως τὸ πρὸς τοὺς γο-
νεῖς σέβας, ὡς διαταττόμενον ὑπὸ τῆς θρησκείας, εἶνε ἀπεριόριστον. Κἂν
ὁ πολιτικὸς νόμος ἀπαλλάττῃ τὰ ἐνήλικα τέκνα τῆς πρὸς τοὺς γονεῖς
ὑποταγῆς, ὁ θρησκευτικὸς παρ' αὐτοῖς θεσμὸς θεωρεῖ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἄμε-
σον ἐξουσίαν τῶν γονέων ἰσόβιον, ἀκόμῃ καὶ ὅταν οἱ γονεῖς ᾔθελον εἶναι

(1) Γ. Καντακουζ. Γ', λ'.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ')

(2) 18^α σελ. 420 τοῦ Β' Μέρους.

ἁμαρτωλοὶ ἀδιόρθωτοι, ἢ καὶ ἐγκληματῖαι ἐνοχοὶ θανάτου. Ἐὰν ὁ υἱός, λέγουσιν οἱ νομοδιδάσκαλοι αὐτῶν, λαμπροφορεμένος, ἤθελε τύχη καθήμενος ἐν τῇ ἐντιμωτέρᾳ καθέδρᾳ, ὡς προϊστάμενος τῆς κοινότητος, καὶ ἐλθὼν ὁ πατήρ ἢ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἤθελε τοῦ ἐκβάλλειν τὰ φορέματα, τὸν κτυπήσῃ καὶ τὸν περιβρίσῃ παντοιοτρόπως, ὀφείλει νὰ σιωπήσῃ καὶ νὰ ὑπακούσῃ ἀγογγύστως εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅς τις διατάττει τὸ πρὸς τοὺς γονεῖς σέβας». Διηγοῦνται δὲ ὅτι ῥαββὶνὸν τινα ἠρώτησάν ποτε οἱ μαθηταὶ τοῦ «Μέχρι τίνος ἐκτείνεται τὸ »τιμᾶν πατέρα καὶ μητέρα« ; ἐκεῖνος δὲ ἀντὶ νὰ τοῖς ἀποκριθῇ ἀπ' εὐθείας, διηγήθη αὐτοῖς τὴν ἐπομένην ἱστορίαν: Ἐθνικός τις, κάτοικος τῆς Ἀσκάλωνος, εἶχε τιμαλφεῖς λίθους, διὰ τοὺς ὁποίους τῷ προσέφερον ἐξήκοντα χιλιάδας χρυσοῦς· ἀλλ' ὁ πατήρ τοῦ ἐκοιμᾶτο καὶ εἶχε τὴν κλεῖδα τοῦ κιβωτίου, ὅπου ἦσαν κλεισμένα τὰ πετράδια, ὑπὸ τὸ προσκέφαλόν τοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀγορασταὶ δὲν ἤμπορουσαν νὰ περιμένουν, ὁ υἱὸς ἐπροτίμησε νὰ διαλύσῃ τὴν ἐπικερδεστάτην ταύτην συμφωνίαν, παρὰ νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν πατέρα τοῦ. Ἄς ἀκούσωσιν τινες τῶν σημερινῶν ἡμᾶς νέοι, καὶ εἴθε μὴ ἐντραπῶσιν!

Οὐδεὶς Τοῦρκος γνωρίζει ἐπ' ἀκριβὲς, οὔτε φροντίζει ποτὲ νὰ μάθῃ, τὴν ἡλικίαν τοῦ ὁ δὲ Μεχμέδ-Ἀλῆ-πασσᾶς τῆς Αἰγύπτου ἤξευρε μόνον (διότι οἱ περὶ αὐτὸν κόλακες ἐφρόντισαν νὰ τὸ ἐξακριβώσωσιν), ὅτι ἦτον συνομήλικος τοῦ Ἀ' Ναπολέοντος. Ἡ ἐνηλικιότης δὲ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἄρχεται συνήθως, διὰ μὲν τὰ ἄρρενα, ἀπὸ τῶν 15, διὰ δὲ τὰ θήλεα, ἀπὸ τῶν 9 τῆς ἡλικίας ἐτῶν. Περὶ τῆς νομιμότητος τοῦ τέκνου ἄρχει μόνη ἡ μαρτυρία τοῦ πατρός· τὰ δὲ ἐκ τῶν διὰ προσκαίρου γάμου συνεξευγμένων δούλων τέκνα εἰν' ἐλεύθερα καὶ κληρονομοῦσι· πᾶν δὲ τέκνον, γεννηθὲν ἐξ ἡ δέκα μῆνας (σεληνιακοὺς ἐννοεῖται) μετὰ τὸν γάμον, θεωρεῖται νόμιμον. Τέκνον δὲ ἐξ ἀθεμιτογαμίας οὐδέποτε νομιμοποιεῖται, καὶ ἐπέλθῃ ὁ γάμος.

Ὀνόματα δὲ οἰκογενείας κυρίως παρ' αὐτοῖς δὲν ὑπάρχουσιν, ἐξαιρουμένων τινῶν πάνυ ὀλίγων οἰκογενειῶν· Ἀχμέδ υἱὸς τοῦ Μεχμέδ, Μεχμέδ υἱὸς τοῦ Ἀχμέδ. Διακρίνεται δὲ ἕκαστος ἢ ἀπὸ σωματικοῦ τινος χαρακτηριστικοῦ, ἢ ἀπὸ συμβάματος, ἢ ἀπὸ ιδιώματος κτλ., ὁ μικρὸς, ὁ μέγας, ὁ μακρὸς, ὁ κοντὸς, ὁ μαυρογένης, ὁ μονόφθαλμος, ὁ κυφὸς, ὁ χωλὸς, ὁ δραστήριος, ὁ σκληρὸς κτλ. Κοινότατον δὲ εἶνε παρὰ τοῖς χυδαίοις τὸ Δ ε λ ἢ (φρενοβλαβῆς) καὶ τὸ Κ ε λ (κασιδιάρης), τὸ ὁποῖον ὑποδηλοῖ συγχρόνως καὶ ἀνδρίαν ἢ τόλμην, καθὼς καὶ τὸ, πολὺ αὐτοῦ συχνότερον, Κ α ρ ἄ (μαῦρος)· ὁ δὲ ἱατρὸς Ρίγκλερ ἀναφέρει ἓνα Μουσταφᾶ - μπεν, ὅς τις ἐπωνομάζετο Μπωναπάρτ. Πολλὰ τῶν ἐπιθέτων τούτων δίδονται ἀπὸ τόπων, Κιοπρουλοῦ - Μεχμέδ, Κιουταχγῆ - Ρεσσίδ, Μώραλη-Δερβίς, Σέ-

ρεζλη-Ίουσουφ, Κύμπριζλη-Μεχμέδ, Γκηριτλὺ-Μουσταφᾶ κτλ. Ἄλλα δὲ ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἢ αὐτῶν ἢ τῶν γονέων ἑκείνων, Καλαϊτζή, Γιαγλιχ-τζή, Κεμανκές, Παμπουτζή κτλ.

Συνειθίζουσι δὲ καὶ οἱ Ὁθωμανοὶ, μεταβάλλοντες τύχην ἐπὶ τὰ κρείττω, ἵνα μεταβάλλωσι καὶ ὄνομα, ὅταν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔφερον πρότερον, ἔδεν συμφωνῇ πρὸς τὴν νέαν αὐτῶν θέσιν. Οὕτως ὁ ναύαρχος, παραδ. χάριν, Οὐλουτζ Ἀλῆς, γενόμενος Βεζίρης, μετωνομάσθη Κχιλιτζ-Ἀλῆς· ἄλλος δὲ ναύαρχος, ὁ ἐπὶ Σουλτάν-Ἡβραῆμ Χχυμμάρ-ὀγλοῦς (ὡς ἐάν εἴπῃ τις ἑλληνιστὶ Γομαρίδης), ἐγένετο, ὑψωθείς εἰς τὴν τοῦ Πασσᾶ περιωπὴν, Ἀμμάρ-ὀγλοῦς (Εὐγενίδης).

Ἡ δὲ λέξις *τσελεμπή*, τὴν ὁποίαν ὁ Χάμμερ φρονεῖ παρηγμένην ἐκ τοῦ Λατινικοῦ *Coelebs*, ἀναλογεῖ πρὸς τῶν Ἀγγλῶν τὸ *Gentleman*, καὶ τῶν Γάλλων τὸ *Galant homme*, εὐγενῆς, καὶ ἐδίδοτο εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἐνδοξοτέρων οἰκογενειῶν ἢ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀπὸ βασιλικοῦ αἵματος. Ὁ ἀνεψιὸς Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ καὶ Καλοῖωάννου, Ἰωάννης καὶ αὐτὸς, υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου καὶ ἑγγονος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, λειποτακτῆσας τῷ 1140 πρὸς τοὺς Τούρκους, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχε καταφύγη καὶ πρότερον μετὰ τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ, καὶ ἐξομόσας, νυμφευθεὶς δὲ καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, ἐπωνομάσθη Τσελεμπής. Ἀπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σουλεϊμάν - Σάχ ῥῃχει ὅτι κατήγετο Σουλτάν - Μεχμέδ ὁ Β', κατὰ τὸν Φραντζήν, ὅπερ ὁμῶς ἀποδείκνυται ἀδύνατον ἀπὸ τῆς χρονολογίας (1). Ἡ δὲ λέξις Σουλτάν, προσδιωρισμένη κυρίως διὰ τὸν Αὐτοκράτορα (2), δίδεται ἐν τῇ ὁμιλίᾳ, ὡς τιμητικὴ προσφώνησις, καὶ εἰς τὸν τυγχόντα: » Ἐφέντημ, Σουλτανύμ! Ἀλλ', ἀνεξαρτήτως τούτων, πᾶς Τούρκος, καὶ αὐτὸς ὁ χαμάλης, εἶνε, τούλάχιστον, Ἀ γ ᾱ ς. » Χασάν - ἀγᾶ, ἔλα ἵνα μεταφέρῃς ἓνα σάκκον ἀνθρώκων εἰς τὴν οἰκίαν μου· » Ὁσμάν-ἀγᾶ, πόσου μὲ ὑπάγεις διὰ τοῦ ἀραμπᾶ σου εἰς Μπαλυκλὺ; » Σουλεϊμάν-ἀγᾶ, πότε θὰ καθαρίσῃς τὴν καπνοδόχην μου; κτλ. Πᾶς δὲ μὴ χειρώναξ εἶνε, ἢ Ἀγᾶς, ἐάν ᾔνε στρατιωτικὸς, ἢ Ἐ φ έ ν τ η ς, ἐάν ᾔνε λογιώτατος (Χοτζαγκιάν), ἢ Μ π έ η ς, ἐάν ᾔνε ἐξ εὐγενῶν, ἢ Τσελεμπής, ἐάν ᾔνε . . . . καλοφορεμένος. Οἱ τίτλοι ὁμῶς οὗτοι οὐδεμίαν ἔχουσι σημασίαν, οὔτε συ-

(1) Διότι, γνωστοῦ ἤδη ὄντος ὅτι ὁ μὲν Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, ὁ μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ Ἰσαακίου καὶ θεῖος τοῦ Ἰωάννου τούτου, ἀπέθανε τῷ 1143, ἐβδόμητοντότης, ὁ δὲ Σουλτάν-Ὁσμάν, ὁ ἑγγονὸς τοῦ Σάχ-Σουλεϊμάν καὶ διεγγονὸς δῆθεν τοῦ Ἰωάννου, ἐγεννήθη τῷ 1258, ἀδύνατον ἵνα ἐμεσολάβησαν μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς νυμφεύσεως τοῦ Ἰωάννου, καὶ ὑποτεθῇ ὡν τότε 24 ἐτῶν, ἄχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Ὁσμάν παρελθόντων 118 ἐτῶν, δύο μόναι γενεαί. (2) Ἰδὲ σελ. 21.

νεπάγονται χάμμιαν διάκρισιν, ἀλλ' εἶν' ἀπλῶς τιμητικαὶ προσαγορεύσεις, ἀνάλογοι τῷ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις Monsieur, ἢ Signore, ἢ Herr, καὶ τῷ παρ' ἡμῖν Κύριε, τοῦ ὁποῦ οὐδεμίαν ἔχουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ ἰδέαν. Αἱ δὲ γυναῖκες εἶνε ὅλαι Χαννοὺμ ἢ Κχαδίν (Γερμ. Gattinn), εἰς τὸ ὁποῖον προστίθεται συχνάκις ἐν τῇ ὁμιλίᾳ καὶ τὸ Ἐφέντημ· διότι καὶ αὐταὶ εἶνε ἢ ἀρέσκονται ἢ ἦνε Αὐθένται ἢ Ἀφέντραι, καθὼς κυριωνυμοῦνται καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐνιαχοῦ τινές.

Ἐξωτερικὰ δὲ σεβασμοῦ καὶ περιποιήσεως σημεῖα εἶνε ὁ Τεμεννᾶς, ὅς τις ἀναφέρεται καὶ ἐν τῇ Γραφῇ (1). » Χεῖρά μου ἐπιθείς ἐπὶ στόματί μου ἐφίλησα, λέγει ὁ Ἰωβ, ὅπερ ὁ Σύμμαχος μετέφρασε διὰ τοῦ » Προ- » σεκύνησεν ἡ χεὶρ μου περὶ τὸ στόμα μου. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλλη- ληνες, » τὴν χεῖρα τῷ στόματι προσαγαγόντες, οὐδὲν ἀλλ' ἢ προσκυνεῖν » (τὸν Θεόν) ὑπελάμβανον (2). Ὅθεν καὶ τὸ Λατινικὸν adorare, προσ- κυνεῖν, ἐκ τοῦ Os, oris, τὸ στόμα (3). Τῶν δὲ ἐν τέλει καὶ ἀπλῶς τῶν πάνυ ὑπερεχόντων οἱ ὑποδεέστεροι ἀσπάζονται τὰ κράσπεδα (τὴν ποδιάν, Ἐτέκ).

Ἡ ἐκθεσις τῶν βρεφῶν φαίνεται ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν περὶ τὰ νεογνά στοργὴν τῶν Τούρκων. Δυστυχῶς ὁμως ἡ βιαία ἐκτρωσις εἶνε, δι' ἄλλας πολλὰς αἰτίας, συνηθεστάτη· αἱ δὲ ὑπηρετοῦσαι εἰς τὰς τοιαύτας βαιο-πραγίας εἶνε συνήθως αἱ Ἑβραῖαι. Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἀτεκνία θεωρεῖται παρὰ τοῖς Τούρκοις, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὸ πάλαι, θεία ποινή καὶ ὄνειδος. Ἀλλ' εἵπομεν ὅτι τὰ ἦθη καὶ ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι τῶν Ἀσιανῶν ἐν γένει (καὶ διατί ὅχι καὶ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους;) εἶνε συνεχεῖς ἀντιφάσεις καὶ ἀνακολουθίαι.

Ἐπίσης εἶνε βέβαιον ὅτι καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν τέκνων εἶνε παρ' αὐτοῖς ἀληθῶς παρημελημένη. Τὸ δὲ παιδίον, ἐγκαταλελειμμένον εἰς τὰς φροντίδας τῆς μητρὸς, πάντοτε σχεδὸν ἀμαθοῦς, καὶ θεραπαινίδων ἀργυρωνήτων, ἔχει φυσικῶς ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀγρίων τοῦ δάσους, ὀρέξεις κτηνώδεις καὶ τὰ πάθη ἀχαλίνωτα (4)· μορφοῦται δὲ βαθμηδὸν ὑπὸ τῆς πείρας τοῦ κόσμου καὶ τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν.

Ἄς ἀφήσωμεν πρὸς ὀλίγον τὸν Ὀθωμανὸν, καὶ ἃς παρατηρήσωμεν τὸν συμπατριώτην αὐτοῦ Γραικὸν, ὡς πρὸς τὰς κοινωνικάς του σχέσεις. Καὶ Γραικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως λέγων, ἐννοῶ (τοῦτο εἶπον μὲν καὶ τοῖς Προλεγομένοις τοῦ Μέρους τούτου τῆς πραγματείας μου, ὀφείλω δὲ ἵνα

(1) Βασιλ. Κεφ. ΙΘ', στίχ. 18 καὶ, Ἰωβ Κεφ. ΛΑ', στίχ. 26, 27. (2) Λουκ. Δημοστ. ἐγκώμ. § 19. (3) Παράβαλ. καὶ Πλίν. 28, 2. (4) Ἰδε καὶ σελ. 358.

ἐπαναλάβω κἀνταῦθα), οὐχὶ τὸν κομψὸν καὶ μεμυρισμένον τοῦ Σταυροδρομίου καὶ Φαναρίου νεανίαν, οὐχὶ τὸν μετασχηματισθέντα ὅπωςδὴποτε ὑπὸ τὸ λίτρον τῆς ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς, οὐχὶ τὸν πρὸ τριάκοντα ἢ πεντήκοντα ἐτῶν μετοικήσαντα εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἢ τῆς Χίου, ἢ τῆς Σινώπης, ἀλλὰ τὸν αὐτοφυῆ τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων κάτοικον, τὸν ἀ ν α δ ἄ ν μ π α μ π α δ ἄ ν π ο λ ῖ τ η ν, τὸν κωπηλάτην, τὸν Τ σ α ρ σ υ λ ῆ ν, τὸν χειρώνακτα, τοῦ ὁποίου αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις περιορίζονται ἀπὸ τῆς Προποντιδος ἄχρι τῶν Κυανέων· αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Ὁ Γραικὸς λοιπὸν οὗτος τῆς ΚΠ εἶνε, καθὼς πάντοτε καὶ παντοῦ, κερδαλεόφρων, κενόδοξος, φιλόκαινος, φιλοκέρτομος. Ἀγαπᾷ, καθὼς ὁ Ὁθωμανὸς, τὴν ἐπίδειξιν. Κοπιᾷ δώδεκα-δεκαπέντε ὥρας καθημέραν, ὧν τὰς τέσσαρας τοῦλάχιστον διέρχεται ὀρθίος ἢ περιπατῶν· διότι θὰ μεταβῇ, ἐὰν οὐχὶ ἀπὸ τῶν Ταταβούλων καὶ τῶν Ψαμαθίων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Σταυροδρομίου πάντως ἢ τοῦ Μιχαηλίου εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀγορᾶς, καὶ ἐκεῖ θὰ διημερεύσῃ σκοπιωρῶν τοὺς μαστῆράς· του· ὥστε οἱ πόδες· του καταντῶσι σιδηροῖ. Τὸ ἑσπέρας, ἐπιστρέφων ἀποκαμωμένος, καὶ φέρων μετὰ χεῖρας πολλάκις καὶ τὰ ὀψώνιά· του, ἅμα δειπνήσῃ, νυσταλγεῖ· καιρὸν δὲν ἔχει· ἵνα χάσῃ, οὔτε πρὸς ἐπισκέψεις ἑσπερινὰς, οὔτε πρὸς ἐφημερίδων ἀνάγνωσιν ἢ ἀκρόασιν ἐν τῷ καφερείῳ, οὔτε πρὸς συνομιλίαν ἢ διασκέδασιν· διότι τὸ πρῶτ' ἂν ἐξυπνήσῃ πρὸ τοῦ ὀρθρου, ἵνα καταντήσῃ εἰς τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ ἐν ὥρᾳ. Ἄλλ' ἔρχεται ἡ Κυριακὴ ἢ ἡ ἑορτὴ, τὴν ὁποίαν περιμένει μετὰ πόθου· ταύτην προσπαθεῖ· ἵνα ἀπολαύσῃ μέχρι κόρου καὶ ὀλόκληρον· διότι ταύτην μόνον ζῇ δι' ἑαυτόν.

Καὶ πρῶτον πρέπει, ἐνδυθεὶς ὅσον οἷόν τε πλουσιώτερον καὶ ἀβρότερον, ἵνα ὑπάγῃ πρωϊαίτατα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς τῶν ἐκεῖ βαρύνεται· ἔπειτα, ἐὰν ᾔνῃ καὶ ἐπίτροπος τῆς ἐνορίας· του, ἵνα μεταβῇ εἰς τὸ Κ ε λ λ ῖ τοῦ προεστώτος, ἢ τοῦ Δεσπότου, ἵνα συσκεφθῇ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς κοινότητος. Ἀποδίδει ἔπειτα ἢ δέχεται τὰς ἐξ ἔθους ἐπισκέψεις· γευματίζει, ὅσον οἷόν τε, ἀβρότερον· διότι εἶνε καὶ κοιλιόδουλος, ἐξ αἰτίας ἴσως τῶν ἐκλεκτῶν προϊόντων τοῦ τόπου. Μεσημβριάζει ἀφεύκτως μίαν ἢ δύο ὥρας· παίζει χαρτίᾳ ἢ τάβλιον, καὶ ἐξέρχεται τὸ ἑσπέρας εἰς περίπατον. Μεταλλεύει, ἐνὶ λόγῳ, ὅσον δύναται ἀπολαυστικώτερον, τὴν ἡμέραν· του. Δὲν ἀναφέρω δὲ τοὺς ἀθλίους ἐκείνους, ὅσοι καταναλίσκουσι τὸν καιρὸν καὶ τὰ χρήματά· των εἰς τὸν καχθε-χανέν ἢ τὸ καπηλεῖον, ἐν ᾧ αἱ οἰχογένειαι· των πεινῶσι καὶ γυμνητεύουσι. Περὶ τούτων, ὧν πλήθει δυστυχῶς πᾶσα μεγαλόπολις, οὐδεὶς ἐν σπουδῇ ὁ λόγος.

Ἐνίοτε ἡ οἰκογένεια μεταβαίνει ἀπὸ πρῶτας εἰς τὴν ἐξοχὴν, καὶ πρὸς τοῦτο συμβιβάζονται ἀφ' ἐσπέρας δύο φιλικαὶ οἰκογένειαι ἢ τρεῖς· ἐτοιμάζονται τὰ ἐδέσματα, μετακομίζονται ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν ἢ τοῦ ἀχθοφόρου τὰ προσκέφαλα καὶ οἱ τάπητες· διότι, καθὼς ὁ Τοῦρκος, οὕτω καὶ ὁ Τουρκομερίτης ἀγαπᾷ πρὸ πάντων τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν εὐπάθειαν, τὸ χοῦζοῦρί του, καὶ ὁδὲν ἀπέρχεται εἰς τὴν ἐξοχὴν ἵνα στρεβλωθῇ καὶ ἀκολουθεῖ θορυβώδης καὶ εὐθυμος ἡ συνοδία μετὰ τῶν νηπιῶν καὶ τῶν θεραπαινίδων. Τὸ δὲ Γκιόκ-σουγιού, ἢ ὁ Κιαχγίτ-χανές, ἢ τὸ Μπαλυκλὺ, ἢ τὸ Μόδα-μπουρουν, ἢ τὰ Θεραπειά, ἢ αἱ Νῆσοι, προσφέρουσιν ἑαυτὰ εἰς τὴν ἐκλογὴν, ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως καὶ τοῦ βαλαντίου.

Εἶνε δὲ, καθὼς ὁ Ὀθωμανὸς, ὅχι μόνον εὐλαβὴς, ἀλλὰ καὶ συμπαθητικὸς καὶ φιλόπτωχος. Πᾶσα, ὅπως οὖν εὐκατάστατος, οἰκία ἔχει καὶ τοὺς πτωχοὺς τῆς, οἵτινες ζῶσιν ἀπὸ τῶν ψιγίων τῆς· ὁ δὲ κυρίως Κωνσταντινοπολίτης, καὶ μάλιστα ἡ Κωνσταντινοπολίτις, ὅταν ὁδὲν κρούσῃ τὴν θύραν τῆς ὁ πενόμενος ἀδελφός τῆς, σκυθρωπάζει, ὁδὲν τὸ ἔχει διὰ καλόν. Τὴν δὲ ἐλεημοσύνην τοῦ ὁδὲν εὐχαριστεῖται ἵνα ποιήσῃ διὰ τρίτου, καὶ ὀλιγώτερον ἀκόμη δι' ὑπηρετοῦ· θέλει ἵνα εὐεργετήσῃ διὰ τῆς ἰδίας τοῦ χειρός.

Εἶδον βαθύπλουτον μεγαλέμπορον (1), ἐν καιρῷ χειμερίας νυκτός, πνέοντος σφοδροτάτου ἀνέμου, ἵνα ἀφήσῃ τὴν ἀναπαυτικὴν τοῦ κλίνην, καὶ φορτόνων τὸν κόλπον τοῦ διὰ βαρυτάτου βαλαντίου, ἵνα διαπλεύσῃ, ἐν κλύδωνι τρομερῷ, τὸν Κεράτιον κόλπον εἰς τὸ Πέραν, ὅπου ἐξερράγη πυρκαϊά, ἵνα συντελέσῃ, φιλοδωρῶν τοὺς τουλούμπιτζήδες, πρὸς τὴν ἀπόσβεσίν τῆς ἵνα ἐπιστρέψῃ δὲ περὶ ὄρθρον εὐθυμος, διότι ἐδαπάνησεν δύο-τρεῖς χιλιάδας δραχμῶν ὑπὲρ τῶν παθόντων ἀδελφῶν τοῦ!

Δάκρυα καταρρέουσιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἐνθυμουμένου, ὅτι κυρία τῆς ὑπερτάτης περιωπῆς, μήτηρ λαμπρᾶς καὶ πολυαρίθμου οἰκογενείας, ἐν τῇ Αὐλῇ τῆς ὁποίας διητῶντο τριάκοντα ἰσως θεράποντες, ἀπῆρχετο μετημφιεσμένη καὶ ἀγνώριστος μετὰ μιᾶς πρεσβύτιδος θεραπαίνης, περὶ ἀφὰς ἥδη λύχνων, ὅπως ἐπισκεφθῇ πτωχὴν γραῖαν ἀσθενοῦσαν καὶ ἀλλὰ ξηρὰ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀλαβαστρίνων χειρῶν τοὺς ἐπιδέσμους τῶν πληγῶν τῆς! ὦ! ἐλπίζω ὅτι αἱ τοιαῦται ἀρεταὶ σώζονται ἀκόμη καὶ ἐνεργοῦνται τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τῇ πατρίδι μου! ἀλλ', ἐάν, ὁ μὴ γένοιτο, ἐξέλιπον ὑπὸ τὴν λοιμώδη πνοὴν τοῦ σημερινοῦ ἐγωῖσμου, εἴθε ποτὲ μὴ τὸ μάθω!

(1) Αἰωνία σου ἡ μνήμη, μακαρίτα. Μανουὴλ Καμάρα!

Εἶπομεν καὶ ἐν ἄλλοις (1) ὅτι τὸ τωθαστικὸν καὶ παιγνιωδὲς διέκρινεν ἔκπαλαι τὸν τῆς ΚΠ ἀγοραῖον ὄχλον. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔδεν διέφυγε τὸ σκωπτικὸν τῶν ἐποίκων αὐτοῦ πνεῦμα, ἐπονομασάντων αὐτὸν Τ ρ α χ η λ ᾱ ν, διότι, κατὰ τὸν Κεδρηνὸν, ἦτον » εὐρύτερος » τοὺς ὤμους καὶ παχὺς τὸν αὐχένα. Ἔῃχον δὲ, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Αὐρήλιον Βίκτωρα, καὶ παροιμίαν περὶ αὐτοῦ: » Ὁ τραχαλᾶς (2) τοὺς δέκα » πρῶτους χρόνους ἄριστος, τοὺς ἐξῆς δώδεκα ληστής, καὶ τοὺς τελευ- » ταίους δέκα ὀρφανός. » τὸ τελευταῖον τοῦτο διὰ τὰς ὑπερμέτρους ἀσω- » τίας του. Ὁ δὲ Χωνειάτης ἀναφέρει ὅτι, τῶν μετὰ τοῦ Σουλτάνου Ἰα- » κοῦμπ-Χασάνη ἐλθόντων εἰς ΚΠ Τούρκων τις, ἐπὶ Μανουήλ τοῦ Κομνη- » νοῦ, αὐχίσας ἵνα διαπτῇ τὸν Ἰππόδρομον ὑπόπτερος, καὶ καταπεσὼν Ἰκά- » ρου παντὸς ἔλεεινότερον, » εἰς γέλωτα τῶν Τούρκων τοῖς ἀστυπολίταις » διεθρυλλήθη, οὐδ' ἦν ἐπ' ἀγορᾶς ἀκαταγελάστους αὐτοὺς παριέναι, τῶν » ἀγοραίων ἀργυροκόπων τὰ τῶν τραπεζῶν διαψοφούντων σιδήρια (3). » Ὡς δ' ἠνωτίζετο ταῦτα ὁ βασιλεὺς, διεχεῖτο μὲν, ὡς εἰκὸς, τὸ στωμύ- » λον καὶ φιλοπαῖγμον τῶν ἀγοραίων εἰδῶς κτλ. (4) ».

Ἄν ἀναφέρω ἐδῶ, εἰμὴ ἐν παρόδῳ, τὰς ἀηδεῖς παρωδίας καὶ τῶν ἱερω- » τάτων παρὰ τοῖς χριστιανοῖς μυστηρίων, τὰς τολμηθείσας ὑπὸ Μιχαήλ τοῦ » μεθύπου ἐν μέσοις τοῖς ἀνακτόροις καὶ ὑπ' ὄψιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρὸς, » τῆς εὐλαβοῦς Αὐγούστης ἐκείνης Θεοδώρας, ὅς τις, » βάλλων εἰς κρατῆ- » ρα σίνηπι δριμύτατον, τὴν ἀγιστείαν ἐκεῖθεν ἐτέλει τὴν μυστικὴν ». Διότι » μῆτε τοῦ Ἀλκιβιάδου τὸν ἀθεόφοβον χαρακτῆρα, παρωδοῦντος τὰ ἐν Ἐ- » λευσῖνι μυστήρια, καταψηφίζω πάντων ἐν γένει τῶν συγχρόνων του Ἀθη- » ναίων μῆτε τὴν ἐορτὴν τοῦ Ὁνοῦ καταγινώσκω ἀπαξιάσεως τῆς ἐν τῷ » Μεσαίῳ δυτικῆς Εὐρώπης μῆτε τοὺς ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Πέτρου τελου- » μένους γάμους τυφλοῦ ἀνδρογύνου ὑπὸ τυφλοῦ ἱερέως, φοροῦντος ὀμμα- » τοῦάλια κτλ., τῆς Ῥωσσίας ὅλης.

Ἐν γένει ὅμως οἱ Ὀθωμανοὶ γνωρίζουσι κάλλιστα τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ » γέλως εἶνε τὸ καλλιώτερον ἄρτυμα τῶν βρωμάτων, καὶ διὰ τοῦτο οἱ μεγι- » στᾶνες αὐτῶν ἔχουσι παρ' αὐτοῖς, καθὼς καὶ οἱ παλαιοὶ τῆς Εὐρώπης ἡ- » γεμόνες, ἐξ ἐπαγγέλματος γελωτοποιοῦς, οἱ τινες ἦσαν καθὼς εἶδομεν (5).

(1) Ἰδε σελ. 81 τοῦ Α' Μέρους. (2) Ὁ Gibbon (Τόμ. Γ', σελ. 423 τῆς Γαλλ. με- » ταφράσεως) ἔδεν ἐνόησε τὴν σημασίαν τοῦ Τ ρ α χ η λ ᾱ ν. (3) » Καὶ κρούοντες τὰς λίθους αὐ- » τῶν οἱ καταλλάσσονται ἐπὶ τὰς τραπέζας, κτυποῦντες ἐκράγξαν, » Πέτασον, μέτασον, . . . »

(4) Ἰδε καὶ κατότιν Κερ. Η'. (5) Ἰδε σελ. 93.

καὶ ἐν τῇ Αὐλῇ τῶν Γραικορωμαίων συνήθεις, ὅποιοι ἦσαν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις οἱ παράσιτοι (Δ α λ - κ α β ο υ κ). Ὑπάρχουσι δὲ οἰκογένειαι, τῶν ὁποίων οἱ πρῶτοι γενάρχαι προήχθησαν εἰς ἰσχυρὸν καὶ πλοῦτον δι' αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ ἐπιτηδεύματος (« ποιεῖν γέλωτα »). Καὶ ἐπειδὴ, ἵνα κινήσῃ τις τοὺς ἄλλους εἰς γέλωτα, πρέπει νὰ μὴ γελᾷ αὐτὸς, ἐξέχουσι κατὰ τοῦτο, λέγει τῶν Εὐρωπαίων τις περιηγητῶν, οἱ βαρεῖς Ἀρμένιοι.

Ἀσμενίζονται δὲ οἱ Τοῦρκοι καὶ εἰς τὰ λογοπαίγνια, καὶ ἡ ἐμφαντικὴ αὐτῶν γλῶσσα εἶν', εἴπερ τις καὶ ἄλλη, εὐμεταχειρίστος ὡς πρὸς τοῦτο. Γνωστὸν δὲ εἶνε πόσον εὐφυῶς συνάμα καὶ εὐχερῶς μεταχειρίζεται τὸ ἄθυρμα τοῦτο διάσημός τις τῶν ἐφ' ἡμῶν Βεζίρης. Ἀλλ' ἡ σειρὰ τοῦ περιπαιγνηγορίας λόγου μοι ἐνεθύμισεν ἀποτροπαίους καὶ τρομεράς ἡμέρας! Ἐπὶ τῆς προγραφῆς τῶν 1821, προέκειτο νὰ ἐξορισθῶσιν εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἱ διασωθέντες ἀπὸ τοῦ βρόχου καὶ τῆς κοπίδος τοῦ δημίου Φαναριῶται, καὶ ἐπειδὴ ἔδεν ἤθελον νὰ τοὺς ἔχωσιν ὁμοῦ, ἐπεμπον ἄλλους ἄλλοσε. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐξορισθῶσι μεταξὺ ἄλλων πατρὸς καὶ δύω υἱοὶ μεθ' ἑνὸς γαμβροῦ, καὶ ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀπόφασιν ἀνώτερος ἀξιοματικὸς τῆς Πύλης εἶχεν ἤδη ἀκούσῃ, ἀναγινώσκοντος τοῦ γραμματέως, κᾶμποσα ὀνόματα πόλεων, τὰ ὅποια ὁμοῦς εἶχον ἤδη προκαταληφθῇ ὑπ' ἄλλων· ἔφθασε τέλος καὶ τὸ ὄνομα Τ σ ό ρ ο υ μ, πόλεώς τινος παρὰ τὴν Ἀγκυραν, καὶ αὐτὴν ἐνέκρινεν ὁ ἐκτελεστής, ἐπειπὼν, πρὸς ἀσεῖσμόν· « Βαρσὶν τ σ ο υ ρ ο υ σ ο ὦ ν ὁραδὰ (ἄς ὑπάγῃ νὰ σαπήσῃ ἐκεῖ) »!

Ἐν τῇ κυρίως ΚΠ μεταξὺ ἐξακοσίων χιλιάδων κατοίκων, μόλις συμβαίνουν κατ' ἔτος ἕξ κακουργήματα, ἐν ᾧ ἐν τῷ Πέραν αὐτῆς, ὅπου κατοικοῦσι διακόσιαι πεντήκοντα χιλιάδες, ὅλοι σχεδὸν Χριστιανοί, ἔδεν παρήρχετο μέχρις οὗ πρὸ πολλοῦ ἡμέρα χωρὶς νὰ συμβῇ μία τοῦλάχιστον κλοπὴ ἢ εἰς φόνος. Διατί; ὅχι ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ εἶν' ἐναρετώτεροι τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ διότι ἐκάστη Ὀθωμανικὴ συνοικία ἔχει τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς καὶ εἰδός τι διαρκoῦς δημογεροντίας, ἣτις γνωρίζει ἅπαντας τοὺς συνοίκους καὶ γνωρίζεται ὑπ' αὐτῶν. Ἀμα λοιπὸν παρειαφρήσῃ ξένος καὶ ἡ διαγωγὴ καὶ τὰ ἥθη τοῦ ἔδεν συμβιβάζονται πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν συνοίκων, ἀποπέμπεται ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, κατ' αἵτησιν τοῦ μ υ κ ά ρ η καὶ τῶν τοῦ μ α χ α λ ᾱ προκρίτων. Ἐπειτα αἱ πλειότεραι ἐριδες, αἱ καταστρέφουσαι συνήθως εἰς φόρους, προέρχονται ἐκ τῆς μέθης· οἱ δὲ Τοῦρκοι, καὶ τοὶ εὐκόλως, ἀπὸ τινος χρόνου μάλιστα, ἐξοκέλλοντες, καθὼς εἶπομεν, εἰς τὴν ἀπὸ τῆς οἰνοφλυγίας ἀκρασίαν, ἔχουσιν ὁμοῦς ἀπηγορευμένην τὴν λιανικῶς πώλησιν τῶν πνευματωδῶν ποτῶν, καὶ μάλιστα ἐν μέσῳ τῶν συνοι-

κιών. Ἀλλ' οἱ ξένοι ὑπήκοοι, δυνάμει τῶν συνθηκῶν, ἀνοίγουσιν ἀπό τι-
νος χρόνου καπηλειὰ ἕως καὶ εἰς αὐτὰ τῶν τζαμιῶν τὰ πρόθυρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Καὶ πάλιν αἱ γυναῖκες.

» Ὅσοι δὲ τὰ κατὰ γυναῖκας φῶλα . . . σχε-
» δόν κατὰ τὸ ἥμισυ οὐκ εὐδαιμονοῦσι . . .

Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Α'.

» Οἱ ἄνδρες εἶνε ἀνώτεροι τῶν γυναικῶν, λέγει τὸ Κουρ-ἄν. Αἱ ἐνά-
» ρετοι γυναῖκες εἶνε πειθήνιοι καὶ ὑπήκοοι. Τὰς ἀπειθούσας θέλετε ἐπι-
» πλήττει, θέλετε δέρει. Ἀλλ' ἅμα σᾶς ὑποτάσσονται, μὴ φιλονεικῆτε
» πρὸς αὐτάς. Ὁ Θεὸς εἶνε ὑπερκεείμενος καὶ μέγας (1) . Ὑπὸ τοιαύ-
» τας θρησκευτικὰς ιδέας ἀνατρεφόμενη ἡ Ὀθωμανὶς, ἔχει, καθὼς εἴπομεν
» ἤδη καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπικρατούσαν ἐν ἑαυτῇ τὴν ιδέαν ὅτι ἐδημιουργήθη διὰ
» τὸν ἄνδρα, ὅθεν καὶ πρέπει νὰ διατελῇ πάντοτε ὑπὸ γάμον (νικιᾶχ ἄλ-
» τυνδά). Καὶ διὰ τοῦτο ὁδὸν εἶνε παντάπασι παρ' αὐτοῖς σπάνιον καὶ παρά-
» δοξον, πρεσβῦτις γυνὴ νὰ ὑπανδρευθῇ καὶ δεκάτην φορὰν, ἐὰν οὕτω τύχη.
» Ὁ δεσμοφύλαξ ἡμῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Μεχμέδ-ἄγᾶς, ἀγαθώτατος Ἐμίρης, ἦ-
» τον ἐβδόμηχοντούτης καὶ εἶχεν υἱοὺς καὶ ἐγγόνους ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὴν μη-
» τέρα τούτων καὶ μάμμην ζῶσαν. Ἀλλὰ μ' ἐχάλεσέ ποτε εἰς τοὺς γάμους
» του, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἠρώτησα, μή πως ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του; Ὁχι,
» μοὶ ἀπεκρίθη, ἀλλὰ γείτων καὶ συγγενῆς μου τις, ἔχουσα καὶ αὐτὴ τέκνα,
» ἤδη ἀποκαταστημένα, ἐχέρησε κατ' αὐτάς· καὶ ἐπειδὴ ἔχει μίαν οἰκίαν
» ἰδιόκτητον καὶ τέσσαρας ἀγελάδας, τὰς ὁποίας καταλείπει εἰς ἐμὲ καὶ τὰ
» τέκνα μου μετὰ θάνατόν της, ὑπόσχεται δὲ νὰ μοὶ προμηθεύῃ καὶ τὸν κα-
» πνόν μου καὶ δύο ἐνδυμασίας κατ' ἔτος, μόνον ἵνα μὴ μένῃ ἐν χηρείᾳ, τὴν
» νυμφεύομαι, συναινέσει καὶ τῆς συζύγου μου. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται ἐνταῦθα
» τὸ Γραφικόν: » Καὶ ἐπιλήφονται ἐπτὰ γυναῖκες ἀνθρώπου ἐνός, λέγουσαι
» τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγούμεθα, καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν περιβαλούμεθα, πλήν
» τὸ ὄνομα τὸ σὸν κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς, ἄφελε τὸν ὀνειδισμόν ἡμῶν (2) » ;

Πῶς θεωρεῖ δὲ ὁ Τοῦρκος τὴν γυναῖκα, ἀρκεῖ νὰ τὸ ἀποδείξῃ ἡ ἀπό-

(1) Κουρ-ἄν, κεφ. Α', 33. (2) Ἦσ. Α', 4.

χρισίς τοῦ Μαυριτανοῦ Ἐλ-Μοκρανί, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει πού ὁ Δουμά·
 » Πόσους υἱοὺς ἔχεις; τὸν ἠρώτησεν ὁ Γάλλος. Τρεῖς, ἀπεκρίθη ὁ Ἀφρι-
 κανός. Καὶ θυγατέρας; — Ἀνὴρ ἡξεύρω.

Σπανίως γυνὴ ἡξεύρει ἵνα γράφῃ καὶ ἵνα ἀναγινώσκῃ, καὶ τοὶ φοιτῶσαι
 παιδιὰ ἔτι, εἰς τὰ σχολεῖα· διότι, θεωρούμεναι κυρίως ὡς ὄργανα ἡδονῆς
 καὶ τεκνοποιίας, φροντίζουν μόνον ἵνα μάθωσι τρόπους τοῦ ἐλκύειν καὶ
 προσηλόνειν τὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀναγινωσκόμενα ὑπ' αὐτῶν βιβλία
 εἶνε συνήθως θρησκευτικά. Καὶ ἐν τοσούτῳ εἰς τὰ ἀμαθῆ ταῦτα ὄντα εἶν'
 ἐμπεπιστευμένη ἡ πρώτη τῶν παιδῶν ἀνατροφή.

» Ἡ ὑπαρξίς τῆς γυναικὸς ἐν Τουρκίᾳ εἶνε συνήθως οἰκιακὴ· τοῦ ἐκτὸς
 δὲ βίου ὁδὸν μετέχει, εἰμὴ διὰ τῆς θεάς, οὕτως εἰπεῖν, μόνης. Ἐπομένως,
 διὰ τὸν ἀπρόϊτον, ἀνεπίμικτον καὶ μεμονωμένον αὐτῶν βίον, ἀποτελοῦσιν
 ἐξαιρετικόν τι γένος ἀνθρωπίνων ὄντων, καὶ ἔχουσι πολλὰς ἐξείς τῶν ἁ-
 γρίων τῆς Ἀμερικῆς, καὶ τοὶ ζῶσαι ἐν μέσῃ μεγαλοπόλει. Ἀφελεῖς, εὐα-
 πάτητοι καὶ ἀψίχοροι, ὡς τὰ μικρὰ παιδιὰ, χαίρουσαι ὑπερβαλλόντως καὶ
 λυπούμεναι παρομοίως καὶ διὰ τὸ ἐλάχιστον καὶ ἀπλούστερον συμβάν, λη-
 σμονοῦσι μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας καὶ τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην, καὶ με-
 ταβαίνουνσιν ἀφ' ἑνὸς εἰς ἄλλο ἀντικείμενον μετὰ τῆς αὐτῆς παιδικῆς ἀστα-
 σίας. Περίεργοι, καθὼς ἐν γένει αἱ γυναῖκες, φιλήχοοι καὶ μάλιστα ἀνεκ-
 δότων ἐκπληκτικῶν, παραδόξων, ἔστω καὶ ἀπιθάνων, καὶ πῶς καὶ ἐκπι-
 πτόντων εἰς τὸ μυθώδες· ἀπληστοὶ πρὸ πάντων περιγραφῶν γυναικείας
 καλλονῆς καὶ σωματικῶν θελγῆτρων ἢ καλλωπισμῶν πολυτελῶν, ὁδὸν ἀρ-
 κοῦνται πολλάκις εἰς μόνην τὴν ἐκ τοῦ μακρὰν θεάν, ἀλλὰ θέλουσι καὶ
 ἵνα ψηλαφήσωσι τὸ προσηλωσάν τὴν προσοχὴν ἢ ἐλκύσαν τὰ βλέμματα
 αὐτῶν ἀντικείμενον, εἴτε πρᾶγμα εἶνε εἴτε πρόσωπον. Ἐκ τούτου καὶ τὰ
 συμβαίνοντα πολλάκις ἐν ταῖς ἐξοχαῖς καὶ τοῖς περιπάτοις δυσάρεστα με-
 ταξὺ Τουρκισσῶν καὶ Φραγκισσῶν ἢ Ἑλληνίδων φραγκικῶς ἐσταλμένων,
 ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ ἄγριοι τοῦ Κούκ καὶ τοῦ Βουαζαίν νίλλε ἔμενον τε-
 θηπότες ἢ ἐσκίρτων ὑπὸ χαρᾶς πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ τεχνουργήματα. Τὴν
 Ὀθωμανίδα σκηνδαλίζει τὸ κρινολῖνον, ὃ ἐπὶ τοῦ πετάσου πτεροθύσανος,
 τὸ χρωματιστὸν χειρόκτιον, τὸ μέλαν καὶ λεπτουφές ὑπόδημα, τὸ σφη-
 κῶδες πρὸ πάντων τῆς ὁσφύος τῶν Εὐρωπαϊῶν· ὅθεν καὶ θέλει ἵνα πεισθῇ
 διὰ τῆς ἰδίας ἀφῆς ὅτι τὸ φαινόμενον ὁδὸν εἶνε σκιὰ, ἰνδαλμα φαντασίας·
 ἀλλ' ὑπαρκτόν· πλησιάζει λοιπόν, καὶ, χωρὶς ἵνα ζητήσῃ καὶ τὴν ἀδειαν, ἵ-
 ν' ἀποτείνῃ ἀπλῶς τὸν λόγον πρὸς τὸ θαυμαζόμενον ἄτομον, ἐξάλλος ὑπὸ
 τῆς περιεργείας τὸ πάθος, ἀπλόνει χεῖρα, ἄπτεται, ἀνασύρει πολλάκις τὸ
 ἔγκυκλον, πείθεται, καὶ ἀνακαγχάζει ὑφ' ἡδονῆς, ὡς μικρὸν παιδίον ὅταν

ἐπιτύχη τοῦ σκοποῦ 'του. 'Αλλ' οἱ Εὐρωπαῖοι δυσανασχετοῦσιν, ἀγανακτοῦσι, παρεκτρέπονται πολλάκις εἰς βαναύσους ἐκφράσεις καὶ βαναυσότερας χειροδικίας, διότι 'δὲν δύνανται 'να ἐξηγήσωσι τόσῃν ἀδιακρισίαν. Καὶ ἔχουσιν ἄδικον· διότι πρέπει τις 'να γνωρίζῃ καλῶς τὰ ἔθνη, μεταξύ τῶν ὁποίων ἀναστρέφεται, ἔστω καὶ παρεπιδημῶν, καὶ 'να ᾗ' ἀνεκτικώτερος. Εἶχον θεῖαν τινα, γυναῖκα ἐξαιρετοῦ καλλονῆς καὶ ἰδίως εὐχροίας καὶ εὐσαρκίας (πρᾶγμα τοῦ παντός τιμώμενον παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, ὡς εἵπομεν), ἥτις ὁσάκις ἀπῆρχετο λουσομένη, ἐπέστρεφεν ἔχουσα πελιώματα κατὰ τοῦ χρωτὸς ὑπὸ τῶν κνισμάτων καὶ φιλημάτων τῶν Κχαδίνων, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέφευγε, καὶ ἰδίως τὴν παρασκευὴν, τὰ δημόσια λουτρά.

Ἐκ τούτου ἴσως ἐξηγοῦνται καὶ αἱ παράδοξοι ἐκεῖναι ὀρεξεις τῶν κυοφορουσῶν, οἷον ὅτι ἐπεθύμησέ τις αὐτῶν 'να φιλήσῃ τὸ λάσιον καὶ κατὰ-μαυρον στῆθος τρομεροῦ τινος (καμπᾶ-δαῖ) Γενιτσάρου, διερχομένου μετὰ γυμνοῦ τοῦ στῆθους, καθὼς συνειθίζον, καὶ ὁ σύζυγος ἠναγκάσθη 'να κατέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν, καὶ 'να παρακαλέσῃ, κοντοβήχων καὶ ξηρομασσῶν ὑπ' αἰδοῦς, ἀλλ' οὐχ ἤττον, τὸν γιολδάσην (1) 'να συγκαταβῇ εἰς τὴν ἀλλόκοτον κίσσαν τῆς γυναικός! Ἄλλη ὠρέχθη 'να κολαφίσῃ τὸν ἡράκλειον τένοντα τοῦ αὐχένος ἄλλου τοιούτου, διερχομένου καὶ ἐπιδεικνυμένου αὐτὸν γυμνόν, καὶ ἀληθῶς προκαλούμενον τὸ πάταγμα, καὶ ὁ θηριώδης ἐκεῖνος καὶ αἰμοβόρος λύκος ὑπέκυψε μειδιῶν εἰς τὸ πάθος τῆς γυναικός· διότι, ὡς πρὸς τοῦτο, εἶνε, καὶ αὐτοὶ οἱ χονδροειδέστατοι μεταξύ αὐτῶν, ἀπάντων τῶν πώποτε Ἱπποτῶν συγκαταβατικώτεροι καὶ ὑποκλινέστεροι, καὶ μάλιστα πρὸς τὰς κυούσας. Τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο 'δὲν εἶν' ἀποτέλεσμα παρ' αὐτοῖς, ὡς καὶ ἄλλοι εἵπομεν, ἐρωτοπαθείας, ἀλλὰ συμπαθείας πρὸς τὸ ἀδύνατον φύλον. Καὶ διὰ τοῦτο βλέπεις τὸν ἀναγωγότερον γιοσμᾶν καταβαίνοντα τοῦ πεζοδρομίου, ἅμα ἰδὴ ἐρχομένην ἀπέναντι αὐτοῦ γυναῖκα. Εἰς δὲ τὰς μαίας, τῶν ὁποίων διὰ τοῦτο προηγείται πάντοτε κομιζόμενον ὑπὸ ἀχθοφόρου τὸ λεχώϊον σκαμνίον, ὑπεχώρουν, αὐ μόνον οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Κράτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἱερά τῶν τρομερῶν Γενιτσάρων καζάνια. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας συμπαθοῦς ταύτης ὑποχωρήσεως, καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνουσιν ἐν ὑπαίθρῳ, αὗται συνήθως ἐδίδον καὶ τὰ ἄρξι-χάλια, διήγειρον τὰς προηγούμενας τῶν στάσεων ὁχλαγωγίας κτλ.

'Αλλ' ὁ Τοῦρκος, ἀγαπῶν καὶ περιποιούμενος τὴν γυναῖκά 'του, ἀγνοεῖ

(1) Σύντροπον, κατὰ λέξιν, συνοδείην· διότι ὅλοι ἦσαν, ἢ ὑπετίθεντο ὅτι ἦσαν σύντροφοι, συστρατιῶται, comrades.

τὴν λεγομένην παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις *galanterie*, τὴν ἀδιάκοπον ἐκείνην θωπείαν τὴν πρὸς τὸ γυναικεῖον φύλον· καὶ, ἐν ᾧ τὴν ἀφίνει κυρίαν ἀπόλυτον τοῦ οἴκου· τοῦ καὶ καθ' ὅλην τὴν δύναμιν τῆς λέξεως οἰκοδεσποιναν, θεωρεῖ αἰσχρὸν καὶ ἀφύσικον· ἵνα τῆς δώσῃ ἐν ὑπαίθρῳ τὸν βραχίονα, ἵνα φιλήσῃ τὴν χεῖρά της, ἵνα τῇ παραχωρήσῃ τὴν προεδρίαν, ἀφ' οὗ ἡ φύσις τὴν ἐδημιούργησεν ὑποδεεστέραν ἑαυτοῦ· καὶ διηγεῖται ὁ Ami Boué, ὅτι εἰς τὸ γεῦμα, ὅπερ ἔδωκε τῷ 1837 ὁ Πασσᾶς τοῦ Βελιγραδίου, εἰς τὸ ὅποιον ἦσαν προσκεκλημένοι καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Μιλόσσης μετὰ τῆς γυναικὸς του, ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας, θελήσας ἵνα ὑποχωρήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν μετὰ τὸν Πασσᾶν πρώτην θέσιν, ἐμποδίσθη ὑπ' αὐτοῦ, εἰπόντος ὅτι αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὸν πρόξενον, ὡς τὸν ἀρχαιότερον αὐτοῦ φίλον.

Ἡ γυνὴ ἀφ' ἑτέρου ὑποχρεοῦται ἵνα ᾔνῃ πάντοτε σκεπασμένη, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῆς ἵνα μὴ ἴδῃ ἀνὴρ ἄλλος παρὰ τὸν σύζυγον, τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς της, καὶ αὐτοὺς ἐνίοτε ἀποκλειομένους τῆς τοιαύτης ἐξαιρέσεως (1). Ἡ κατακάλυψις αὕτη τοῦ προσώπου, καλουμένη *Namichram*, ἀπὸ τοῦ οὐοῦ παρειαυματισθῇ ὁ παρ' ἡμῶν *μαχράμας*, εἶνε ὅχι μόνον ἀνάγκη, ὑπαγορευθεῖσα ἐξ αἰώνων, τὸ μὲν ὑπὸ τῆς ἀχωρίστου τῆς γυναικείας ἀρετῆς αἰδοῦς, ἣ καὶ τῆς τῶν συζύγων ζηλοτυπίας, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ τῆς κομμωτικῆς πρὸς διατήρησιν τῆς ὀψεως, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσις τῆς θρησκείας· εἶνε ἔθιμον ἐγκεκεντρισμένον, οὕτως εἰπεῖν, ἐπ' αὐτῆς. Ὅλαι ὅλων τῶν ἐθνῶν αἱ γυναῖκες ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐκαλύπτοντο τὴν κεφαλὴν. Ἡ Ῥεβέκκα ἔρχεται ἵνα νυμφευθῇ τὸν Ἰσαάκ· βλέπει δὲ αὐτὸν μακρόθεν καὶ, μαθοῦσα παρὰ τοῦ δούλου ὅτι « οὗτός ἐστιν ὁ κύριος αὐτοῦ, » λαβοῦσα τὸ θέριστρον περιεβάλετο (2). « Πᾶσα γυνὴ, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (3), προσευχομένη ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, κατασχύνει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς· ἐν γὰρ ἐστὶ καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυρμένῃ· εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνὴ, καὶ χειράσθω· εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ χάριτες, κατὰ τὸν Πausaniā (4), ἦσαν κεκαλυμμέναι, καὶ τοιαύτας εἰκότισαν αὐτὰς ὁ Βούπαλος, ὁ Ἀπελλῆς καὶ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος· ἀπορεῖ μάλιστα ὁ περιηγητὴς οὗτος πῶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τὰς παρίστανον γυμνάς. Τῶν

(1) Πολλὰ τῶν ἐθελοθρήσκων Τουρκισσῶν φυλάττουσι ναμichram καὶ πρὸς τοὺς μεγαλητέρους αὐτῶν ἀδελφούς· διότι τοὺς μὲν μικροτέρους εἶδον, λέγουσι, γεννηθέντας καὶ τοὺς ἀναγνωρίζουσιν ὁμομητρίους, ἐν ᾧ δὲ ἔχουσι τὴν αὐτὴν πληροφορίαν καὶ περὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀκολουθοῦσιν πάντοτε καὶ ἐν πᾶσι, καθὼς εἴπομεν, τὴν σύσιν. (2) Γενέσ. ΚΔ'. 65, 66. (3) Κορινθ. Α'. ια', 5, 14. (4) Βοιωτ. ΑΕ'.

Χαρίτων ὁμως ὁ πέπλος, καθὼς καὶ τῆς Ἑλένης καὶ τῶν λοιπῶν ἡρώων, ὁμοιάζειν ἴσως τὸ Βέλων τῶν σημερινῶν Εὐρωπαϊῶν νεονύμφων, καὶ προσετίθει θέλγητρα ἢ τὰ ἔκαμνε διαφανέστερα ἀντὶ ἵνα τὰ συγκρύψῃ· ὁδὸν εἶν' ὁμως τὸ ἴδιον καὶ διὰ τῶν Τουρκισσῶν τὸ γίαισμα καὶ τὸ μαμουκι, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ἀπόκρυψιν ἐντελῇ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ λαιμοῦ, τόσον ὥστε ἐν τῇ Ἀσίᾳ προστίθεται καὶ εἰδὸς τι μελανῆς προσωπίδος ἐξ ὑφάσματος, καθιστῶσα ἐντελῶς ἀγνώριστον τὴν γυναῖκα. Τοῦ εἶδους τούτου τοῦ Τουρκικοῦ μαμουκώματος ἀναφέρει ἀπαράλλακτον ὁ Δικαίαρχος (1) τὸ τῶν ἐν Θήβαις τὸ πάλαι γυναικῶν, » Τὸ τῶν ἱματίων, λέγων, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα τοιοῦτόν ἐστιν, ὥστε προσωπίδι δοκεῖν πᾶν τὸ πρόσωπον κατελῆφθαι. Οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ διαφαίνονται μόνοι, τὰ δὲ λοιπὰ μέρη τοῦ προσώπου πάντα κατέχεται τοῖς ἱματίοις, φοροῦσι δ' αὐτὰ πᾶσαι λευκά. Ἐνθυμούμαι δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὁσάκις συνηντῶμεν Ὀθωμανίδας κεκαλυμμένας ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν διὰ τῆς ἐπὶ τούτῳ σινδόνης, ἔστρεφον προσέτι καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν πρὸς τὸν τοίχον, οὐ μόνον ὅπως μὴ τὰς ἴδωμεν, ἀλλ' ὅπως μὴτε ἡμεῖς ἴδωσι κατὰ πρόσωπον. Τοῦτο εἶνε τὸ καθ' αὐτὸ θρησκευτικὸν Ναμιχράμ. Περίεργον δὲ φαίνεται ὅτι ὁ Ἀβιμέλεχ, δίδων τὰ χίλια δίδραχμα τῷ Ἀβραάμ διὰ τὴν Σάρραν, λέγει πρὸς αὐτὴν ὅτι » ταῦτα ἔσται σοι εἰς τιμὴν τοῦ προσώπου σου, ὅπου τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει, » εἰς κάλυμμα τοῦ προσώπου σου » ὥστε ἡ τιμὴ τῆς γυναικὸς εἶνε τὸ κάλυμμά της· ὁ δὲ ἀποκαλύπτων αὐτὴν (ἐξ οὗ καὶ τὰ Ἀνακαλυπτήρια), καὶ ἔγνω αὐτὴν καὶ οὗτος εἶν' ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. Γυνὴ δὲ, ἥτις ἀπεκάλυψεν, ἔστω καὶ κατὰ τύχην, τὰ θέλγητρά της εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνδρὸς, ἄλλου παρὰ τὸν σύζυγον, ἐξευτελίζεται ἐνώπιον καὶ ἑαυτῆς καὶ τῶν περὶ αὐτήν. Ὁ ἰατρός μόνος δύναται ἵνα ἴδῃ τὸ στόμα της, ἢ ἵνα πιᾷσῃ τὴν χεῖρά της, σκεπασμένης, (ἐννοεῖται), καὶ τοῦτο προηγηθείσης πάντοτε τῆς ἀδείας τοῦ συζύγου ἢ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ πλύνουσαι εἰς τὸν ποταμὸν φοροῦσι τὸ κάλυμμά των, ἢ, φέρουσαι αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου, τὸ ἀναλαμβάνουσιν, ἅμα ἴδωσι παρερχόμενον ἄνδρα. Τοῦ γενικοῦ δὲ τούτου κανόνος ὁδὸν ἐξαιροῦνται οὔτε αἱ ὑπέργηροι, οὔτε αἱ αἰθίοπες, εἰμὴ μόνον αἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ἑταῖραι, αἱ τινες συνήθως εἶνε Γύφτισσαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ, ὅσῳ αὐστηρότερος εἶνε κανὼν τις, τόσῳ συχνότερον καὶ παραβαίνεται, πᾶσα

(1) Δικαίαρχον λέγω, ἀκολουθῶν τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην ἄχρι τοῦδε ἰδέαν. Ἀλλ' εἶνε γνωστὸν, ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος τοῦ προοιμίου τοῦ ἀρχαίου τούτου ποιηματίου, ὅτι συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶνε Διονύσιος ὁ τοῦ Ἀντιφώντος.

ώραία γυνή εύρίσκει τρόπον 'να επιδείξη τήν καλλονήν της καὶ 'να παραβῇ τὸν κανονισμόν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐδημοσιεύθη τῷ 1838 τὸ ἀνεξήγητον ἐκεῖνο διὰ τὰς Εὐρωπαϊὰς διάταγμα, τὸ ἀπαγορεύον εἰς τὰς Ὀθωμανίδας τῆς ΚΠ 'να ἐπιστρέψωσιν ἐξώρας εἰς τὰς οἰκίας των, 'να ἔχωσιν ἀμαξηλάτας νέους καὶ λαμπροστολισμένους, 'να εἰσέρχωνται εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰς Φραγκικὰς συνοικίας τοῦ Πέραν κτλ.

Ὅθεν ἴσως καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, φρονοῦντες ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Τούρκων, φρουρούμεναι ὑπὸ σμήνους μαύρων εὐνούχων, εἶνε ἀπρόσιτοι, μαίνονται, ὅταν ἔλθωσιν εἰς ΚΠ, διὰ τὰς Ὀθωμανίδας, ὡς περὶ καρποῦ ἀπηγορευμένου. Ἀλλ' ὅσον ἀπατῶνται ὡς πρὸς τὸ πρῶτον· διότι πούποτε σχεδὸν ἄλλου αἱ ἐρωτικαὶ ραδιουργίαι δὲν εἶνε τόσον συνήθεις, τόσῳ βέβαιον εἶν' ἀφ' ἐτέρου ὅτι, ὡς πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους, οὐδεὶς δύναται 'να καυχθῇ εὐλόγως ὅτι ὑπῆρξεν ὁ ἥρως τοιοῦτου δράματος· καὶ ὅσοι δὲ νομίζουσιν ἑαυτοὺς ἐξαιρουμένους τοῦ γενικοῦ τούτου ὅρου, 'δὲν εἶν' ἄλλο, εἰμὴ ἀπλοῖκά θύματα τῆς τυχούσης φαυλοβίου Ἀρμενίδος, ἐκμισθωσάσης ἀπὸ τοῦ πρώτου παλαιοπωλείου τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ διαμάντια καὶ ἀπομιμηθείσης τὴν φωνήν καὶ τοὺς ἀκκισμούς τῶν Χαννούμ. Τὸ θαυμαστὸν εἶνε μόνον, ὅτι, καὶ μετὰ τσαύτας ἐπαναλήψεις τῆς αὐτῆς κωμωδίας, εὐρίσκονται πάλιν ἐξ αὐτῶν τινες παγιδευόμενοι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δελέατος.

Λόγῳ δὲ ζηλοτυπίας μᾶλλον ἢ ἐπιδείξεως νομίζω ὅτι καὶ τὰς Σουλτανίδας καὶ τὰς γυναῖκας τῶν μεγιστάνων, ἐξερχομένας, παρακολουθοῦσι πλῆθος θεραπαινίδων. Συνήθεια παλαιά· διότι καὶ τὰς τῶν Γραικορωμαίων ἀβροδιαίτους συνώδευον παρομοίως ἄβραι καὶ θεράπαινοι,

» Ancillarum gregem ducunt secum «,

λέγει ὁ Τερέντιος· ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Γλυκᾶς, ἐν τῷ περὶ ματαιότητος βίου, ἐρωτᾷ, ταλανίζων τὴν ἀνθρωπίνην κενοδοξίαν :

» Ποῦ 'ν' ἡ βαγίτζες ἡ πολλαῖς, κ' ἡ σκλάβαις π' ἀκλουθοῦσαν « ;

Ἐπίσης βλέπομεν ὅτι καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Φαραῶ, κατερχομένην εἰς τὸν Νεῖλον, » παρεπορεύοντο αἱ ἄβραι«. Τοῦτο δὲν ἦτον μόνον ἐπίδειξις πλούτου καὶ μεγαλοπρεπείας, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη κοινωνική· διότι ἐκ τούτου διεκρίνοντο αἱ τιμημέναι ὀχουρίαι ἀπὸ τῶν ἐταιρῶν. » Adstat ea in via » sola? prostibulum sane est«, λέγει ὁ Πλαῦτος ἐν Ἀμφιτρώωνι (1).

Ἀλλὰ τί κάμνουσιν, ἤθελεν ἐρωτήσῃ τις, ὅλαι αὐταὶ αἱ παραδό-

(1) Πρ. Γ', στίχ. 2.

ραι, ωραιότεραι καὶ νεώτεραι καὶ αὐτῆς πολλάκις τῆς δεσποίνης, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ γυναικωνίτιδι ; Τί κάμνουσι ; Κεντοῦσι κεντοῦσι τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα κεντήματα, τὰ ὅποια, πολὺ εὐλογώτερον παρὰ τὰ τῆς μυθολογουμένης Ἀράχνης ἤθελε ζηλεύσῃ ἡ Ἀθηνᾶ. Ἐκεῖ ἐβλεπέ τις τὰς Κωνσταντινοπολίτιδας ἀπομιμουμένας διὰ τῆς βελόνης » τὸν οὐρανὸν μετὰστρα, τὴν γῆν μετὰ τὰ λουλούδια, τὴν θάλασσαν μετὰ τὰ ῥάρια, καθὼς λέγουσι τὰ παραμύθια. Εἶδον σάκκον ἀρχιερατικὸν, παριστάνοντα τὴν ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος θαυμαστὴν ἐκείνην ἀλιεῖαν τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα τριῶν μεγάλων ἰχθύων, ὅπου ἐνόμιζες ὅτι οἱ ἰχθύες ἀκόμην ἔσπαιρον ὅλα ταῦτα διὰ τῆς βελόνης ! Τὰς δὲ μπιμπίλας ἐκείνας, τῶν ὁποίων ὁ πῆχυς ἐτιμᾶτο πενταχοσίων φράγκων, οἱ Εὐρωπαῖοι, ἀγοράζοντες, ἔβαλλον ἐντὸς ὑαλοσκεπάστων πλασιῶν πρὸς ἐπίδειξιν, ὡς ἀριστουργήματα. Πρὸς ποίαν καλλιτέχνου εἰκόνα ἔδεν ἦσαν φερέγγυα τὰ ζωγραφιστὰ ἐκεῖνα κρήδεμνα (καλεμκιάρυ), τῶν ὁποίων ἔδεν ἤξευρέ τις τί ἴνα θαυμάσῃ πρῶτον, τὴν ζωρότητα καὶ τὸ ἀνεξίτηλον τῶν χρωμάτων, τὴν ἀκριβῆ ἀπομίμησιν τῆς φύσεως, ἢ τὴν ἀραχνιώδη λεπτότητα τοῦ τουλπανίου (1) ;

Τὸ Χ α ρ έ μ ι.

Εἰς τὴν λέξιν ταύτην, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ὀθωμανὸς ἐννοεῖ ὄχι μόνον τὴν γυναικωνίτιν, ὡς μέρος χωριστὸν καὶ ἄδυτον τῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν αὐτῇ διαιτωμένας γυναῖκας, καὶ ἰδίως τὴν σύζυγόν του, ὁ Εὐρωπαῖος ἀναπλάττει διὰ τῆς ἐξηγμένης φαντασίας του ὅλα τῆς Χαλιμᾶς τὰ ὀλόχρυσα παλάτια, τὰ ἀδαμαντοστόλιστα ἐπιπλά, τὰ μαγευμένα περιβόλια κτλ. κτλ. Τίποτε τούτων ὅλων εἶνε ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ μυστηριώδες ἐνδιαίτημα, ὅπου ὁ Μουσουλμάνος ἰδίως, καὶ ὁ Ἀσιανὸς ἐν γένει, κρύπτει τὴν εὐτυχίαν του, ἀπρόσιτον εἰς πάντα ἄλλον, ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἱατροῦ, ὅς τις ὅμως, καθὼς καὶ τῶν Εὐρωπαίων καὶ Γραικῶν ἢ Ἀρμενίων αἱ γυναῖκες, ὅσαι ἐμβαίνουν εἰς τὰ Χαρέμια, ἔδεν βλέπουσιν, εἰμὴ τὴν ἐπιφάνειαν μόνον, τὸ ἐξωτερικὸν (décorum) τῆς σκηνῆς, καθόσον καὶ αἱ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Τούρκισσων ὁμιλίας ἔδεν περιστρέφονται, εἰμὴ εἰς ἐπιπολαίους ἐρωτήσεις, καὶ ἰδίως εἰς τὰς περὶ σωματικῶν θεληγῆτρων, τῶν ὁποίων εἶνε περιεργόταται, καθὼς εἶπομεν, αἱ Τούρκισσαι. Ὡστε ἡ μεταξὺ

(1) Οἱ Ἀσιανοί, προσωποποιοῦντες πᾶσαν ἰδέαν, διηγῶνται, ὅπως ἐκφράσωσι τὴν ὑπερβολὴν τῆς λεπτότητος τοῦ Ἰνδικοῦ τουλπανίου, ὅτι βασιλεὺς τις τῶν Ἰνδῶν ἐπέπληττέ ποτε τὴν θυγατέρα του, ὡς καλυπτομένην πᾶν διαφανῶς ἐκείνη δὲ, πρὸς δικαιολογήσιν τῆς, ἐπέδειξεν αὐτῇ ὅτι ὁ πέπλος τῆς συνέκετο ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ἀλλεπαλλήλων τουλπανίων !!

ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς σχέσις, τὸ ἀπόρρητον τοῦ συζυγικοῦ βίου, οὐδεὶς ἄχρι τοῦδε ἐξηκρίβωσε· διότι τοῦ Χαρεμίου ἔδεν ἐφικνεῖται οὔτε αὐτὴ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ σύζυγος ἔδεν τολμᾶ, καθὼς εἶπομεν, ἵνα εἰσέλθῃ, ὅταν βλέπῃ πρὸ τῆς θύρας ξένης γυναικὸς πέδιλα. Πολλάκις δὲ ὁ Μουεζζίν ὅς τις ἀναβαίνει εἰς τὸν μιναρὲν, ἵνα ψάλλῃ τὸ προσκλητήριόν του, εἶνε τυφλός· καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλεῖστοι φαντάζονται τὰς Ὀθωμανίδας ἐγκαθειργμένας καὶ βασανιζομένας ἀνηλεῶς ὑπὸ τὴν κλεῖδα ζηλοτύπων συζύγων ἢ εἰδεχθῶν αἰθιόπων, καὶ τὰς ἐλεεινολογοῦσιν. Ἀλλ' εἶπομεν ἤδη ἀλλαγῶν, ὅτι ἡ Ἀσιανὴ, ἀνατραφεῖσα ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ιδέας, ὅτι ἐπλάσθη δι' ἓνα καὶ μόνον ἄνδρα, τὸν σύζυγόν της, ζῇ πάντα ἐν Χαρεμίῳ· διότι, καὶ περιπατοῦσα, εἶνε κλεισμένη ὑπὸ τὸν πέπλον της. Ἐπομένως ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἐν τῷ βίῳ εἶνε διττός· πρῶτον, πῶς ἵνα ἀρέσῃ καὶ προσηλώσῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ μόνην τὸν σύζυγον, καὶ δεύτερον, πῶς ἵνα γένῃ μήτηρ· διότι τὰς πικρίας τοῦ ἐν συζυγίᾳ βίου ἀντισταθμίζουσι παρ' αὐταῖς αἱ τῆς μητρότητος ἡδοναί.

Τὰ Χαρέμια εἶνε συνήθως ἀπλούστατα ἐστρωμένα, καὶ ἡ δαπανηρὰ ποικιλία ἐκείνη τῶν ἐν τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς Τιμωνεῖσις (boudoirs) συσσωρευμένων ἀχρήστων σκευαρίων καὶ ἄθυρμάτων, εἶνε παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἀγνωστος. Ἀλλ' ἡ ἀπλότης συντελεῖ ἔτι μᾶλλον πρὸς αὐξησιν τῆς ἐπιδείξεως τῶν στολιδίων καὶ τοῦ κάλλους τῶν γυναικῶν. Φαντάσθητι νῦν ὡραίαν τινὰ Χαννοῦμ, νωχελῶς ἀνακεκλιμένην ἐπὶ τῶν μαλακῶν ἐκείνων στιβάδων, ἐπεστρωμένων δι' ἄλουργῶν καὶ χρυσοκεντήτων ἐξαμιτίνων ἐπιστρωμάτων, ὅλην χρυσοστόλιστον, κεκαλυμμένην τὸν τράχηλον, τοὺς βραχίονας καὶ τὴν κεφαλὴν ὑπὸ πλακῶν ἀδαμάντων καὶ μαργαριταρίων, ἔχουσαν περιεχυμένην ἐκατέρωθεν τὴν κόμην, διαπεπασμένην ἐντέχνως διὰ μαργαριτῶν καὶ χρυσοσυρμάτων ἢ καὶ χρυσῶν νομισμάτων, παίζουσαν τὸ ἤλεκτρινον περιστόμιον τοῦ κρυσταλλίνου της ναργιλῆ· παρ' αὐτὴν δὲ γονατισμένας θαλαμηπόλους, ἐτοίμους πρὸς τὸ ἐλάχιστον νεῦμά της, τὸ ὅποῖον προσπαθοῦσιν, ἐμβλέπουσαι εἰς αὐτὴν μετὰ φίλτρου, ἵνα μαντεύσωσιν ἢ Ἀρμενίαν τινὰ μεταπράτιν, διηγουμένην τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἀνέκδοτα· ἔπειτα ὁ χορὸς, ἡ μουσικὴ, ἡ ἀνάγνωσις, τὰ ἀλληλοδιάδοχα γλυκύσματα καὶ σερμπέτια, ἡ φροντίς ἰδίως τοῦ καλλωπισμοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου συνέχεται τὸ λουτρὸν, ὅπου πᾶσα πλουσία Ὀθωμανὶς

» Τρίβεται, σμήχεται, κτενίζεται,

» Δούεται, σκοπεῖται, στέλλεται, μυρίζεται,

» Κοσμεῖτ', ἀλείφεται κτλ. (1)

(1) Ἀντίφ. παρ' Ἀθην.

ἡ καλλιέργεια τῶν ὠραιότερων ἀνθέων, ἡ περιποίησης τῶν σπανιωτέ-
ρων κελαδιστικῶν ἢ ποικιλοχρόων πτηνῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν ψιττακῶν
(δουδοῦ - κουσοῦ), καὶ ὀνόμασον μετὰ ταῦτα, ἐὰν θέλῃς, τὰς ἐγκλείστους
τάβτας γυναῖκας δ ο σ τ υ χ εῖ ς ! Καὶ τῷ ὄντι αἱ Κχαδῖναι τῶν μεγάλων
Τουρκικῶν Χαρεμίων ὁμοιάζουσι » τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, ἃ οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ
» νήθει, ἀλλ' οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλλετο ὡς ἐν
» τούτων».

Τοῦ Χαρεμίου προΐσταται συνήθως ἡ νόμιμος (νικιαχλὺ) Κχαδῖν. Αὕτη
μόνη διατάττει, τιμωρεῖ, ἀποπέμπει· διότι καὶ μόνη ἔχει ἀπέναντι τοῦ κυ-
ρίου τὴν εὐθύνην, ἐκφράζοντος εἰς αὐτὴν τὰς θελήσεις 'του. Ὑπ' αὐτὴν
ἀμέσως εἶνε ἡ Χαζναδάρ-οὐστά (θησαυροφύλαξ), ἡ Τσαμασύρ - οὐστά (ἡ
ἐπὶ τῶν ἀσπρορούχων), ἡ Κιλλέρ-οὐστά (ταμία) κτλ. Ἐὰν δὲ ὁ σύζυγος
ἔχῃ καὶ δευτέραν (ικιντζῆ) ἢ καὶ τρίτην (οὐτσουντζοῦ) Κχαδῖν, ὀφείλει 'να
ἔχῃ δι' ἐκάστην αὐτῶν καὶ ἰδιαιτέρον διαίτημα καὶ ἰδιαιτέραν θεραπείαν.
Μετὰ τὴν Μπὰς-κχαδῖν, ἔρχονται αἱ ἀργυρώνητοι παιδίσκαι, ὅσαι ἐγειναν
μητέρες καὶ ἐπομένως αὐτοδικαίως ἠλευθερώθησαν. Ἐπὶ πασῶν δὲ τούτων
ἄρχει ὁ ἀρχιευνοῦχος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τῶν μεγάλων Πασσάδων Χαρέμια
περιέχουσιν ἐνίοτε περὶ τὰ πεντακόσια πρόσωπα, ἐννοεῖται ὅτι, ἵνα φυλα-
χθῇ ἐν αὐτοῖς ἡ τάξις, ἀπαιτεῖται ἡ ἀκριβὴς τῆς προεκτεθείσης ἱεραρχίας
τήρησις, καὶ τηρεῖται.

(1) Ἡ περὶ τὰ Ἀφροδίσια πτόσεις τῶν Ὀθωμανῶν εἶνε μεγίστη, καὶ
μετὰ τοσαύτης πεποθήσεως φρονοῦσιν ὅτι τὰ γεννητικὰ ὄργανα πρέπει 'να
ᾗ εἰς ἐνδελεχῇ ἐνέργειαν, ὥστε τὴν δύναμιν ταύτην μεταφέρουσι καὶ εἰς
τὸν μέλλοντα βίον. Ὁ Βουέ μάλιστα φρονεῖ, ἀγνοοῦμεν ἄχρι τίνος ἔχων
δίκαιον, ὅτι ἡ ἀδιάκοπος αὕτη περὶ τὸν ἀφροδισιασμὸν ἀσχολία κυρτοῖ κα-
ὕ ὑπερβολὴν τὸ ἰνίον καὶ τὸν νωτιαῖον σπόνδυλον αὐτῶν, καὶ βεβαίῳ ὅτι
παρετήρησεν οὐκ ὀλίγους Ὀθωμανοὺς, μόλις τριακονταετῆς, ἐντελῶς νω-
θούρους. Ὅπως ὅμως καὶ ἔχῃ, ὅταν ὁ Ὀθωμανὸς, εἴτε ὑπὸ τῆς κατα-
χρήσεως, εἴτε ὑπὸ τῆς ἡλικίας, περιστῇ εἰς ἀνικανότητα, ἐπικαλεῖται τὴν
ιατρικὴν συνδρομὴν, καὶ, μὴδὲν ὑποστελλόμενος, ζητεῖ τονικὸν (κ ο υ -
δ ρ ε τ - μ α α τ ζ ο υ ν ο ὕ), ἐξηγῶν δι' ἐμφαντικωτάτης χειρονομίας τὴν
αἰτίαν, ὅταν ὁ ἱατρὸς 'δὲν γνωρίζῃ Τουρκικά. Αὕτη δὲ εἶνε ἡ κυρία πηγὴ
τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολιτικῆς ἐνίοτε ἰσχύος τῶν ἀγυρτῶν, ὅσοι κατανέ-
μονται ὡς ἄρπυιαι τὴν Τουρκίαν. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ἀφροδισιακῶν
ἀπορρήτων, ἀριθμεῖται, ὡς ἀναντιρρήτως δραστηκώτατον, τὸ προδιαγρα-

(1) Περικυλοῦνται ταπεινῶς αἱ Κυρίαι 'να ὑπερῶσι δύο-τρεῖς παραγράφους.
(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ')

φέν (1) ἐσ ρ ἄ ρ, διὰ τοῦ ὁποίου πολλοὶ δερβίσαι καυχῶνται ὅτι γνωρίζουσι τὸ ἀπόρρητον τοῦ διατηρεῖν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας τὴν ἀνδρικήν ὁρμὴν διαρκῶς ἐν ἐνεργείᾳ (2). Τὸ μεταχειρίζονται δὲ, ἢ ὡς κάπνισμα μετὰ τοῦ κοπανιστοῦ καπνοῦ (το μ π ε κ ι), ἢ ὡς ἐκλειγμα (μα α τ ζ οὐ ν), σκευαζόμενον συνήθως διὰ μέλιτος, φοινίκων ἢ σύκων, καὶ σπόρων μήκωνος (χασσχάσσ - τοχουμού), μετὰ τῶν ὁποίων ἐνοῦται πολλάκις ὄπιον, στρυχνοκάρυον, κόκκινον πέπερι, καὶ ἐπὶ πᾶσι καθαρίδες. Τὸ δὲ σύνθετον καὶ ἁθρότερον ἀφροδισιακὸν σκευάζεται διὰ κινναμώμου καὶ καρυοφύλλων, μετὰ τῶν ὁποίων οἱ πλούσιοι ἐνόησαν μύσχον καὶ ἄμβαριν.

Μὴ νομίσῃ τις ἐν τοσούτῳ ὅτι αἱ Ὀθωμανίδες, εὐρίσκουσιν τοὺς συζύγους αὐτῶν ὑπὲρ τὸ δέον ἐγκρατεῖς, διασχεδάζουσι τὴν ἀνίαν αὐτῶν μετὰ Τούρκων τῆς αὐτῆς μετ' αὐτῶν περιωπῆς· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐκπύπτουσαι ἅπαξ τῆς πρὸς τοὺς συζύγους πίστεως, ἀντὶ 'ν' ἀναβῶσι, καταβαίνουσιν εἰς δούλους ἀργυρωνήτους, εἰς ὑπηρέτας, εἰς ἐργαστηριαρίους, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἁμαξηλάτας καὶ κωπηλάτας, ἐνὶ λόγῳ, εἰς τοὺς ἔχοντας συμφέρον ζωῆς καὶ θανάτου 'να σιωπήσωσιν. Ἡ δὲ ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ, ὅσῳ ἀρχαιοτέρα, τόσῳ ἀληθεστέρα. Τῶν δὲ οἰκογενειακῶν τούτων προδοσιῶν οἱ φυσικοὶ καὶ ἄφευκτοι συνεργοὶ εἰν' αἱ πράτριαι, αἱ ἰάτραιναί, καὶ πρὸ πάντων οἱ εὐνοῦχοι, τοὺς ὁποίους ἤρχισαν διὰ τοῦτο οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπὸ τινος χρόνου 'να ὑποπτεύωσι καὶ ἀποπέμπωσιν. Ὡστε ὁ Ὀβίδιος, ὅς τις 'τοὺς ἐγνώριζεν, εἶχε δίκαιον 'να συνιστᾷ εἰς τὸν Βαγῶαν τὸ σιγᾶν καὶ φεύδεσθαι, ἐὰν θέλῃ 'να ἔχῃ τὴν εὐνοίαν καὶ τῆς δεσποίνης καὶ τοῦ δεσπότη 'του (3). Ἐκ τῶν διαφορῶν περὶ τούτου ἀνεκδότων ἀναφέρω μόνον ἐν, διότι ὁ διηγούμενος αὐτὸ, συγγραφεὺς Γάλλος, σπουδάζας ἔτη πολλὰ καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἥθη τῶν Τούρκων, μοι ἐφάνη πολλῶν ἄλλων ἀξιόπιστότερος. » Ὀθωμανός τις ἐκ τῶν τῆς ὑψηλοτέρας περιωπῆς εὗρεν ἀνθρώπον τινα κατωτάτης τάξεως κρυμμένον ἐντὸς τοῦ Χαρεμίου 'του. Χωρὶς 'ν' ἀφήσῃ τὴν ὀργὴν 'του 'να ἐκραγῇ, 'τὸν ὑπεχρέωσε 'να καθήσῃ πλησίον 'του, ὡς σ υ ν ὀ μ ι λ ὶ ο ν 'του, καὶ ἠνάγκασε τὴν γυναῖκά 'του ἐντρομεν

(1) Ἰδε σελ. 371. (2) Ἰδε καὶ Θεοφρ. π. Φυτ. Θ'.

(3) » Conscius assiduos commissi tollet honores.

» Quis minus est autem quam tacuisse labor?

» Ille placet, versatque domum, neque verbera sentit,

» Ille potens, alii sordida turba jacent.

» Huic verae, ut lateant causae, finguntur inanes;

» Atque ambo domini, quod probant una, probant.

ἵνα προσφέρῃ εἰς αὐτὸν, ὡς εἰς κύριόν τῆς, τὴν πίπαν καὶ τὸν καχβέν· καὶ ἔπειτα τὴν ἐπρόσταξε ἵνα ἀγνισθῇ κατὰ τὸ θρησκευτικὸν ἔθιμον καὶ ἵνα κάμῃ τὴν τελευταίαν τῆς προσευχὴν· μετὰ δὲ ταῦτα, ἀποκεφαλίσας αὐτὴν, ἔβαλε τὸ πτώμα ἐντὸς σάκκου, καὶ, παραδούς αὐτὸ εἰς τὸν συνένοχον, μετὰ δεκαπέντε φλωρίων, τὸν ἔστειλε ἵνα τὸ θάψῃ ὅσον μακρύτερα δυνηθῇ. Ἦτον ἤδη νύξ, ὁ δὲ ἄνθρωπος, πλανώμενος ἐν τοῖς σκοτεινοῖς τῆς πόλεως στενωποῖς μετὰ τοῦ ἐπικινδύνου τούτου φορτίου κατὰ νώτων, καὶ τρέμων μὴ κρατηθῇ ὑπὸ τῶν ἀστυνομικῶν περιπόλων, πρὶν εὔρη εὐκαιρίαν ἵνα ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ, ἀκούει κρότον ἱππέων κατόπιν τοῦ, καὶ, φοβηθεὶς, ρίπτει τὸν σάκκον ἐντὸς μεγάλης δεξαμενῆς, ἀνηκούσης εἰς οἰκόπεδον πυρποληθέντος τινὸς μεγάρου, καὶ βυθίζεται καὶ αὐτὸς ἄχρι τοῦ λαιμοῦ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀλλ' οἱ ἱππεῖς, ἀκούσαντες θόρυβον καὶ πλησιάσαντες, ἀνοίγουσι τὸν σάκκον, καὶ συλλαβόντες ἀπήγαγον εἰς τὴν φυλακὴν τὸν ἄνθρωπον, ὃς τις ὠμολόγησε τὰ πάντα. Ἀλλ' ἐπειδὴ, κατὰ τὴν Τουρκικὴν νομοθεσίαν, ἔπρεπε ἵνα ὑπάρχῃ δ α β α τ ζ ῆ ς, ἵνα διεκδικήσῃ τὸ ἔγκλημα, ἐγνωστοποιήθη τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν πατέρα τῆς φονευθείσης, ἄνθρωπον εὐπόληπτον καὶ ἐπίσημον διὰ τὴν κοινωνικὴν τοῦ θέσιν. » Διατί ἵνα κινήσω ἀγωγὴν; ἀπεκρίθη οὗτος· ὁ γαμβρὸς μου ἐξεδίκησε τὴν τιμὴν τοῦ οἴκου τοῦ καὶ τὴν ἐδικήν μου. Ἐχῶ ἄλλην μίαν θυγατέρα, τὴν ὁποίαν ἐὰν μοῦ ζητήσῃ, τῷ τὴν δίδω μέ πολλήν μου εὐχαρίστησιν. Αἱ λέξεις αὗται, προσθέτει ὁ συγγραφεὺς, εἶνε κατὰ γράμμα, καὶ ἐρωτᾷ ἐὰν δὲν ἤθελε τὰς νομίμους μεταπεφρασμένας ἀπὸ δράματος Ἰσπανικοῦ.

Ἀλλ' ἐν τοῖς Χαρεμίαις δραματοῦργοῦνται πολλάκις τρομερώτεραι ταύτης σκηναί, καὶ ἡ μεταξὺ τῶν νομίμων γυναικῶν καὶ τῶν παλλακίδων ζηλοτυπία, ἥτις ἀπεδίωξε τὴν Ἀγαρ μετὰ τοῦ Ἰσμαήλ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀβραάμ οἰκίας, καταστρέφει πολλάκις εἰς τὸν θάνατον ὀλοκλήρου οἰκογενείας· τὸ δὲ δηλητήριον εἶνε τὸ συνηθέστερον τούτου μέσον. Πόσῃ ὕλην ἤθελον εὔρη οἱ ἐφημεριδογράφοι καὶ οἱ μυθιστοριογράφοι καὶ πρὸ πάντων οἱ δικηγόροι τῆς Εὐρώπης ἐντὸς τῶν ἀδύτων τούτων! Πόσον ἐνδιαφέρουσαι περιπέττειαι ἤθελον ἀναπτυχθῇ ἐνώπιον τῶν Συνέδρων, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἔπειτα πόσαι παραφυλλίδες ἐφημερίδων! Ἀλλ' ἐδῶ τὰ πάντα θάπτονται μετὰ τοῦ πτώματος, τοῦ ὁποίου δὲν ἐπιτρέπεται ὑπὸ τε τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἠθῶν οὔτε ἡ νομικὴ αὐτοψία. Ὡστε ἡ δηλητηρίασις ἐπικρατεῖ ἀνεξέλεγκτος καὶ ἄφοβος, καὶ παρ' αὐτὴν ἡ βιαία ἔκτρωσις καὶ ἡ βρεφοκτονία, τῶν ὁποίων ἐὰν ἦτον δυνατόν ἵνα ὑπολογισθῇ ἀκριβῶς ὁ ἀριθμὸς, ἤθελον ἐπιφέρῃ φρίκην! Τί ποιητέον πρὸς ταῦτα πάντα; ἐπεξελθεῖν καὶ κολάσαι; Ἀλλὰ πῶς καὶ πόθεν πορίσται αἱ ἀποδείξεις, εἰς τόπον, ὅπου, ἐνώπιον τῆς κλεισμέ-

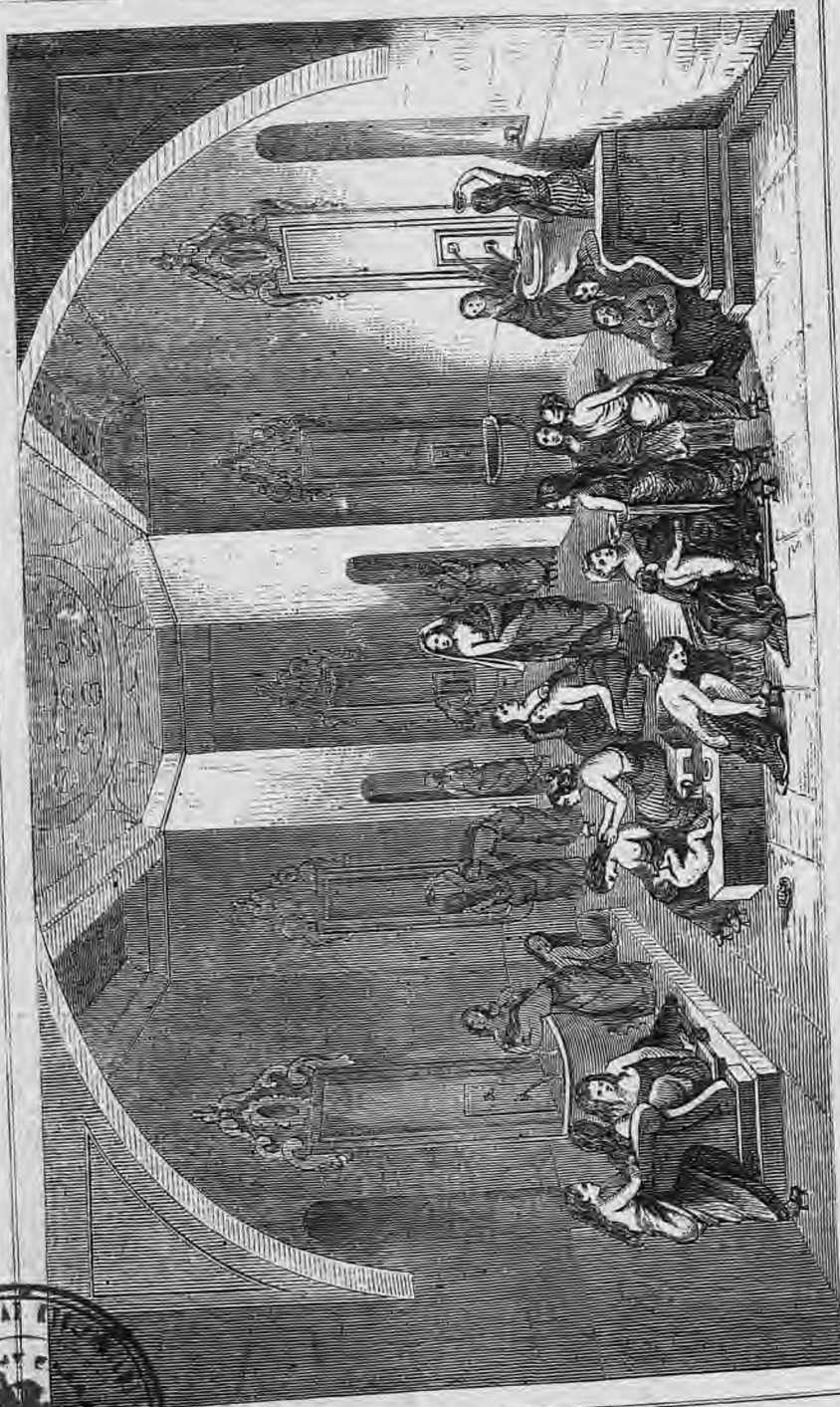
νης θύρας τοῦ Χαρεμίου καταπίπτει ἀδρανὴς καὶ αὐτὴ ἡ θέλησις τοῦ Σουλτάνου ; Ἄς ἐλπίσωμεν ἐπομένως τὴν διόρθωσιν κακῶν , τὰ ὅποια ἐκλήροδότησεν εἰς τὴν ἡμετέραν γενεάν ὁ χρόνος , ἀπ' αὐτοῦ πάλιν τοῦ χρόνου καὶ μόνοι.

Μετὰ τὴν ζηλοτυπίαν καὶ τὴν ἐθελάρεσκειαν τριταγωνιστεῖ ἐν ταῖς γυναικωνίτισιν ἡ δεισιδαιμονία, περὶ ἧς θέλομεν διαλάβει ἐκτενέστερον ἐν δεόντι· ἰδίως δὲ ὁ φόβος τοῦ ὀμματιάσματος, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ὁποῖου αἱ νεοῦπανδρὸι καὶ αἱ νεοτόκοι καταφορτόνονται διὰ φυλακτηρίων καὶ βασκανίων, τὰ ὅποια ἐμπορεύονται, ὡς τιμαλφεῖς λίθους, οἱ ἀγύρται καὶ λαοπλάνοι. Παράδοξον δὲ φαίνεται ὅτι, ἵνα βυζάσῃ τὸ νήπιόν τῆς ἡ μήτηρ ὑπὲρ τὰ δύο ἔτη, ἀπαιτεῖται ἄδεια τοῦ Κχαδῆ, διάταξις, ἥτις, ἐὰν ἔχῃ σκοπὸν τὴν αὐξησιν τῶν κατοίκων, ὁδὸν εἶνε παράλογος, καθόσον ἡ γαλακτοχία ἐμποδίζει τὴν κυοφορίαν. Γνωστὸν δὲ ὅτι οἱ Τοῦρκοι, μήτε αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου ἐξαιρουμένου, ἀπονέμουσιν υἱκὸν σέβας εἰς τὰς τιθίνας καὶ τὰς τροφούς αὐτῶν, τὰς ὁποίας καὶ ὀνομάζουσι Σ ο ὕ δ - ἂ ν ἂ (γάλακτι μητέρας), καθὼς καὶ τὰς ἐκ τοῦ γάλακτος συντρόφους ἀδελφάς (Σ ο ὕ δ - κ α ρ ι ν δ ἂ ς), καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τὰς νυμφεύονται, καὶ ἐπομένως οὔτε ὑπάρχει μετὰ τῶν τοιούτων ναμιχράμ. Ἐν γένει δὲ, ἐν ταῖς κοιναῖς γυναικείαις ὀμηγύρεσιν, ἐν ταῖς τῶν γάμων χαραῖς, ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ κτλ., μετὰ τὰς μαίας, τὰς ὁποίας σέβονται, καθὼς εἵπομεν, καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες, ἔχουσι τὰ πρωτεῖα παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς αἱ Π α π α δ ῖ α ι.

Ἡ Λέσχη, ὁ συνήθης τόπος τῆς ἐνταμώσεως, τὸ κοινὸν rendez-vous τῶν ἀνδρῶν εἶνε, καθὼς εἵπομεν, ὁ Καχβέ-χανές· τῶν δὲ γυναικῶν ; τὸ λουτρὸν, περὶ τοῦ ὁποῖου ἐγράφησαν βιβλία ὅλα παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις. Ἐκεῖ ἡ Ὀθωμανὶς θὰ ἐνταμώσῃ τὴν φίλην τῆς, ἐκεῖ θὰ μάθῃ τὰ τῆς γειτονίας quaquam, ἐκεῖ θὰ ἐπιδείξῃ τὰ τζεβαέριά τῆς. Ὡστε δι' αὐτὰς τὸ λουτρὸν εἶνε προσέτι καὶ τόπος διασκέδασεως, καὶ μάλιστα ὅταν ᾔνε πρόσκλησις γάμου. Διότι ἐκεῖ χορεύουσιν ἢ βλέπουσι καὶ ἀκούουσι χορευούσας καὶ ἀδούσας ἄλλας. Ὅθεν ἡ εἰς λουτρὸν ἐκδρομὴ εἶνε παρὰ ταῖς Κυρίαις, καὶ ἰδίως ταῖς Ἀρμενίαις, ὑπόθεσις σπουδαία, περισπασμός, ἀσχολία. Δι' αὐτὸν ἐτοιμάζονται ἀφ' ἐσπέρας τὰ ὀρεκτικώτερα ἐδέσματα, τὰ ἐκλεκτότερα ὀπωρικά· γίνονται προσκλήσεις· ἀποφασίζονται τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ κοσμήματα. Αἱ δὲ πενόμεναι ἰδίως ἐκεῖ πλύνουσι καὶ τὰ ἐνδύματά τ'ων, καὶ μάλιστα τὸ θέρος, ὅταν ᾔνε σπάνιον τὸ ὕδωρ ἐν ΚΠ.

Ἀλλὰ πῶς ἐξηγεῖται τὸ τῶν Ἑβραίων, αἱ ὁποῖαι, ἀφ' οὗ λουσθῶσι, βυθίζουσι πρὸς ἀγνισμόν ἑαυτάς, καὶ ἰδίως μετὰ τὰ ἐμμηνα καὶ τὰ λόγια, εἰς τὴν παράδοξον ἐκείνην καὶ σκοτεινὴν καὶ δυσώδη δεξαμένην, τὴν λεγο-

Λουτρὸν γυναίκεϊον.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

μένην $\mu\pi\alpha\tau\acute{\alpha}\kappa$ (βουτακτήριον, κολυμβήθραν), τῆς ὁποίας τὴν κλειδα καὶ τὴν ἐπιστασίαν ἔχει γυνὴ Ἑβραία, ἐπὶ τούτῳ διωρισμένη ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτορος, Ὁθωμανοῦ πάντοτε· διότι λουτρὸν δημόσιον ὑπήκοος ἐν Τουρκίᾳ ὁὐκ ἔχει;

Ἡ συνήθης θερμοκρασία λουτροῦ Τουρκικοῦ, καλῶς διατηρουμένου, εἶνε 38° P., ὥστε Εὐρωπαῖος, καὶ μάλιστα κράσεως αἱματώδους καὶ σφριγῶν, εἶν' ἀδύνατον ἵνα μείνῃ πέντε μόνον λεπτά ἐν τῷ ἐσωτέρῳ διαιτήματι (caldarium ἢ Cella caldaria, τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιγένους καλουμένῳ Ζεστῷ) Τουρκικοῦ λουτροῦ, ὅπου ὁμως διημερεύουσι πολλάκις, καὶ μάλιστα τὸν χειμῶνα, αἱ τρυφραὶ Χαννούμισσαι, καθὼς καὶ αἱ Τουρκομερίτισσαι ἐκ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Τὸ λουτρὸν, καὶ μάλιστα τὸ μετ' αὐτοῦ συνυπακουόμενον τρίψιμον, ἢ μᾶλλον ζύμωμα (massage), συντελεῖ πρὸς θεραπείαν τῶν ρευματισμῶν καὶ τινων ἐξανθημάτων τῆς ἐπιδερμίδος, διατηρεῖ τὴν ἐλαστικότητα τῶν μυῶνων, εὐκολύνει τὰς λειτουργίας τῆς γαστρὸς κλπ. Ἄλλ' ἐπίσης διατίθῃσι τὸ σῶμα πρὸς τὰ κρυολογήματα, καὶ μάλιστα εἰς τὸ εὐμετάβλητον τῆς ΚΠ κλίμα, συντελεῖ πρὸς τὰς ἐξαμβλώσεις καὶ καθιστᾷ προῶρως τὸ σῶμα χαλαρώτερον τοῦ δέοντος. Διὰ πάντα ὁμως Μουσουλμάνον, τὸ λουτρὸν εἶνε καὶ λόγῳ θρησκευτικοῦ ἀγνισμοῦ ἄφρευκτον. καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἀφροδισιασμόν· ὅθεν, ὅταν θέλῃ ἵνα ἐκφράσῃ ὅτι, εἴτε ἐκὼν εἴτε ἄκων, ἀπεσπέρμηκε, λέγει· Ἔχω ἀνάγκην λουτροῦ. Ὁμοίως καὶ ὅταν ὁ ἱατρὸς θέλῃ ἵνα παραγγείλῃ ἀποχὴν τῶν ἀφροδισίων, ἐμποδίζει, διὰ τὸ εὐσχημότερον, τὸ λουτρόν. Ἀλλὰ τὸ λουτρὸν τοῦτο συνήθως ὁὐκ διαρκεῖ ὑπὲρ τὸ ἡμιώριον, διότι περιορίζεται εἰς ἀπλοὺν περίχυμα, τὸ ὅποιον οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι Τσιχμά.

Υπάρχουσι δὲ καὶ λουτρά διὰ τοὺς πτωχοὺς, ὅπου λούονται δωρεάν. Καὶ βλέπεις πολλάκις ῥυπαρότατόν τινα Δερβίσην, εἰσπερχόμενον ἀταράχως εἰς τὸ λουτρὸν, καὶ, μετὰ τὸ σύνηθες Χοῦ!, ἀναβαίνοντα τὴν περιτρεχουσαν τὸ ἀποδυτήριο ἐξέδραν, ἵνα ἐκβάλῃ τὰ ῥάκη του καὶ ἵνα τ' ἀποθέσῃ πλησίον τῶν ἐνδυμάτων πλουσίου τινὸς Ἐφέντη, καὶ ἀφ' οὗ λουσθῇ καὶ καθαρισθῇ, ἵνα ἀναχωρήσῃ, χαιρετῶν μετὰ πολλῆς εὐθυμίας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, χωρὶς οὔτε ἵνα προσβλέψῃ καὶ εἰς τοῦ βαλανέως τὴν ἐμβολήν.

Σημειωτέον δὲ ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι αἱ αὗται λέξεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζομεθα σήμερον ἐν τῷ βαλανείῳ, ἦσαν ἐν χρῇσει καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πτωχοπροδρόμου.

» Ὁ μὲν προστάσσει, Τρίψε με καὶ τάρασσε τὸ σκάμμα (1).
 » Ὁ δ' ἄλλος πάλιν, Γέμισε, παράχυσέ (2) μ', ἃς ἔβγω (3) α.

Ἄς ἔβγωμεν καὶ ἡμεῖς λοιπὸν, καὶ, λελουμένους ἤδη, ἃς ἐνδύσωμεν τοὺς ὑποκριτὰς τοῦ θεάτρου ἡμᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἰματισμός.

Εἴμεθα ἐν τῇ ΚΠ. Ἡ Βαβυλὼν αὕτη περιέχει ὅλων τῶν ἐθνῶν, καθὼς τὰς γλώσσας, οὕτω καὶ τὰς ἐνδυμασίας. Ἄς καθήσωμεν εἰς τὸ καφε-νεῖον τοῦτο, τὸ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς μεταξὺ τοῦ ἄστερος καὶ τοῦ Πέραν γεφύρας. Ἴδου οἱ Γραικοὶ μὲ τὰς βράκκας ἢ φουστανέλλας ἔτων· οἱ Βούλγαροι μὲ τὰς γουνωμένας κούτσμας ἔτων· οἱ Βλάχοι μὲ τὰς κατσούλας ἔτων· οἱ Ἑβραῖοι μὲ τὰς μποννέττας ἔτων· οἱ Πέρσαι μὲ τὰ φοράκινα κιουλάφια καὶ τὰ πράσινα συρτοπέδιλά ἔτων· οἱ Κιρκάσσιοι μὲ τὰς περὶ τὸ στῆθος πυριτοθήκας ἔτων, ὁμοιαζούσας τοὺς σωλῆνας τῶν ἐμπνευστῶν ὀργάνων τῶν Λατινικῶν ἐκκλησιῶν· οἱ Γεωργιανοὶ μὲ τοὺς βερνικωμένους πετάσους ἔτων (casquets)· οἱ Σῦροι μὲ τοὺς πλατεῖς μασλάδες ἔτων, ὁμοίους τοῖς τῶν Βυζαντινῶν στιχαρίοις κτλ. κτλ. Ὅθεν καὶ λέγει σκώπτων Γάλλος τις συγγραφεὺς, ὅτι διὰ τὸν ξένον ἢ φυσιογνωμία τῆς ΚΠ εἶν' ἀδιάκοπον κ α ρ ν α θ á λ ι.

Ἀλλὰ τί ἤθελεν εἶπῃ αὐτὸς οὗτος πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ἐὰν ἔβλεπεν, ὅχι ἐν ἀνδρεικέλοις, ἀλλὰ πράγματι, ζῶντα καὶ κινούμενα, τὰ πρωτότυπα τῶν εἰκονισμάτων τούτων, τὰ ποικιλόμορφα ἐκεῖνα καὶ ἀσκήματα καβούκια, τὰ σωληνοειδῆ τῶν Ἀρμενίων καλπάκια, τὰ κίτρινα, κόκκινα καὶ γαλάζια ὑποδήματα, κτλ. κτλ. κτλ.; Εἶνε δυνατόν ἵνα φαντασθῇ τὸ παραδοξότερον φόρεμα κεφαλῆς παρὰ τὸ τῶν Κουμπαρατζήδων (bombardiers), εἶδος σκιαδίου, ἔχοντος τέσσαρας ἐξεχούσας ὀριζοντίως ἀκρας;

(1) Τὴν ἀφρισμένην σαπωνάδα, ἀφ' οἷ καὶ ῥῆμα σκαμματίζω. Ὁ Κοραῖς δὲν ἐνθυμήθη τὴν λέξιν, ἴσως δὲ καὶ ἵνα μὴ συνέπεσε ἵνα τὴν ἀκούσῃ. (2) Περὶ ἔχυσέ λέγομεν σήμερον. (3) Πτωχοπρόδρ. 418, 119.

τοῦ ἄλλου, καθ'αὐτὸ πλέον σκιαδίου ὀλοστρογγύλου, τὸ ὁποῖον ἐφόρουσαν οἱ ἐφοροὶ τῆς ξυλείας (Τ ζ α δ ἦ); Ἄλλ' ἡ ποικιλία αὕτη τῶν ἐνδυμασιῶν, ἡ κατ' ἔθνη καὶ ἄξιώματα καὶ ἐπάγγελμα καὶ κοινωνικὴν θέσιν ἐκάστου, συνετέλει καὶ πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως, καὶ διευκόλυνε τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις· διότι ἐκ πρώτης ὄψεως ἐγνωρίζετο ἕκαστος ποῦ ἀνῆκε, καὶ παρεννοήσεις (mal entendus) ἔδεν συνέβαινον· ὅθεν καὶ διηγοῦνται, ὅτι, τὴν διαφορὰν τοῦ τῆς κεφαλῆς καλύμματος λαβὼν ἐνδόσιμον, Κχαδῆς τις, ἔσωσε τοῦ θανάτου χριστιανόν, ὃς τις, συμπλακείς ποτε πρὸς Ἑμίρην, τοῦ εἶχε ῥίψῃ τὸ σαρίκιον εἰς τὴν λάσπην· ἐγκλημα καθοσιώσεως! Ἄλλ' ὁ Κχαδῆς, παρατηρήσας ὅτι τὸ χρώμα τοῦ σαρικού τοῦ Ἑμίρη ἔδεν ἦτον ἀχραιφνῶς πράσινον, ἀλλ' ὑπόμελαν, διέταξεν, ἐμφανισθέντων τῇ ὑστεραίᾳ τῶν διαδίκων εἰς τὸ ἀκροατήριον, ἵνα τοποθετηθῶσι χωριστὰ οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ τῶν Μουσουλμάνων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ παθὼν ἔμεινεν ἀκίνητος εἰς τὴν θέσιν· του μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ὁμοθρήσκων, ὁ Κχαδῆς, ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτόν, Μετατοπίσου καὶ σὺ, Ἰαουδῆ, τὸν λέγει. — Πῶς; ἀποκρίνεται μετ' ἀγανακτήσεως ὁ Ἑμίρης· Ἐγὼ Ἰαουδῆς; ὁ, κατ' ἔλεος μέγα τοῦ Θεοῦ, ἀπόγονος τοῦ Προφῆτου; — Ἄλλὰ, φίλε μου, τὸ χρώμα τοῦ τουλπανίου σου εἶνε τόσον ἀμαυρὸν, ὥστε οὐτ' ἐγὼ σε διέκρινα· ποῦ ἔμεινε πλέον ἵνα σὲ διακρίνῃ ὁ Ῥεαγιᾶς; Ὑπαγε εἰς ὁδὸν εἰρήνης, καὶ φρόντισον ἵν' ἀλλάξῃς τὸ τουλπάνι σου. Τὰς ἐνδυμασίας τῶν Τούρκων ἐζωγραφήσατο τῷ 1707 ὁ De Ferriol, πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν ΚΠ. Τὰς δὲ ζωγραφίας ταύτας, γνωστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα Cent planches, ἀντέγραψαν ἔπειτα καὶ ἐξέδωκαν ἐν Νυρεμβέργῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα Représentation de la Cour Ottomane. Πολὺ δὲ ἀρχαιότεραι καὶ διάφοροι αὐτῶν εἰσιν αἱ ὑπὸ τοῦ Nicola Nicolai καὶ αἱ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Χαλκοκονδύλη.

Ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας οἱ ὑπήκοοι τῆς Τουρκίας ἐφόρουσαν καθούκια διαφόρων χρωμάτων, ἐκτὸς λευκοῦ μόνον καὶ πρασίνου. Ἀλλὰ τῷ 1584, ἐπὶ τῆς θυελλώδους αὐτοκρατορίας Μουράδ τοῦ Γ', ἀνανεωθέντων τῶν παλαιῶν κατὰ τῆς πολυτελείας νόμων, ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀμπδ-ούλ-Κερίμ-ἐφέντη, Μολλᾶ τοῦ Χουδαβενδιγκιάρ, ὃς τις ἐφρύαττε κατὰ τῆς ἐκδιαιτήσεως καὶ Χριστιανῶν καὶ Τούρκων, οἱ Χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι ἀφῆκαν τὰ καθούκια, τὰ ὁποῖα ὡμοίαζον ἄλλως τε τὰ τῶν ἀξιοματικῶν τοῦ Τόπχανῆ, ὥστε δυσκόλως διεκρίνοντο τὴν νύκτα, καὶ ἐφόρεσαν καλπάκια ἢ σερβέττας κτλ. Οἱ Ἑβραῖοι μάλιστα ἐπλήρωσαν καὶ ἑκατὸν χιλιάδας φλωρίων, ἵνα ἐπαναλάβωσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν καλύπτραν, τῆς ὁποίας σώζεται ἀκμὴν ἔγχοις τι εἰς τὰς σάπκας τῶν Ῥαββίνων αὐτῶν καὶ Χαχμηδων, καὶ ὁ Μουράδ ἐνέδωκεν· ἀλλὰ μετὰ δέκα ἔτη (τῷ 1608 τοῦ Χι-

τζρέ), ὅτε ἐφονεύθη ἡ ἰσχύσασα ἐκείνη Ἑβραία, ἡ ὀνομασθεῖσα κατ' ἐξοχὴν Κερὰ, ἐπανελήφθησαν πάλιν αἱ πρῶται ἀπαγορεύσεις καὶ διαρκοῦσιν εἰσέτι. Τοῦ ἐρυθροῦ δὲ καθουκίου τὸ προνόμιον διετηρήθη κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τοὺς ἀρχηγούς (Οὐστὰ) τῶν κατὰ τὴν Χαλδίαν μεταλλουργείων, οἳ τινες παρηκολούθουν, καὶ παρακολουθοῦσιν ἴσως ἀκόμη, τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα, ὡς ὑπονομοποιοί, ἔχοντες ἰδίαν σημαίαν καὶ διάφορα ἄλλα προνόμια (1).

Διὰ τὴν ποικιλίαν δὲ ταύτην τῶν καθουκίων, ἀριθμουμένων ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα εἶδη, συνάθροισις Ὀθωμανῶν παρεβάλλετο ἄλλοτε πρὸς ἀνθῶνα λειρίων· μετὰ δὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ κοκκίνου φεσίου, πρὸς παππαρούνας ἢ κυάνους καὶ ὑπὸ τοῦ Κ. Νωδιῆ, νομίζω, πρὸς βαυκάλια πωμωμένα διὰ κοκκίνου βουλλοκηρίου. Σήμερον δὲ, τί ἄνθος ἄρά γε θὰ ἐνθυμηθῶσιν οἱ ποιηταί;

Περὶ τῶν ἐνδυμάτων τῆς Γραικορωμαϊκῆς ἐποχῆς εἵπομεν ἱκανὰ ἐν τῷ Α' Τμήματι, καὶ ἀπεδείξαμεν ὅτι ἡ καλλονὴ τῆς ἐνδυμασίας συνίστατο κυρίως εἰς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, καὶ ἰδίως τοὺς μαργαρίτας, τῶν ὁποίων ὅσῳ πλειοτέρους εἶχε τὸ φόρεμα, καὶ ὅσῳ περισσότερον σύρμα, τόσῳ κομψότερον ἐνομίζετο· ἡ δὲ λέξις ἀσκήκων ἦτον τὸ ὠραιότερον ἐπίθετον διὰ τὰ ἐνδύματα. Ἀλλ' ἵνα τὰ κοσμήματα ταῦτα φαντάζωσιν, ἔπρεπε ἵνα ᾔνε τὰ φορέματα στενόμακρα, καὶ ἰδοὺ τὸ ἄχαρι Αἰγυπτιακὸν ἐκεῖνο σχῆμα τῶν Αὐτοκρατορικῶν ἐνδυμάτων, ἀντίθετον ὅλως πρὸς τὴν πλατεῖαν Ἑλληνικὴν χλαμύδα καὶ τῶν Ῥωμαίων τὴν τήβεννον, τῶν ὁποίων τὸ μετὰ τοῦ καλοῦ μεγαλοπρεπὲς διετηρήθη εἰς τὸν μανδύαν τῶν ἀρχιερέων· μας καὶ τὸν μαλοῦτεν τῶν ποτὲ ἡγεμονίδων τῆς Βλαχομολδαβίας. Ἐπὶ τῆς Λατινοκρατίας εἶχον εἰσαχθῆ καὶ τὰ παντελῶς στενὰ Εὐρωπαϊκὰ ἐνδύματα, καὶ ἰδίως τὰ κοντὰ καὶ στενὰ βρακία (pantalons collés), κορτσοβράκια, κατὰ τὴν τότε γλῶσσαν. Πόσον δὲ ταῦτα ἐστενοχώρουν τοὺς συνειθισμένους τέως εἰς τὰ μακρὰ καὶ πλατεὰ Ἑλληνικὰ περιβόλαια, καὶ μάλιστα τοὺς ἱερωμένους, οἱ ὅποιοι, καλῶς ποιῶντες, διετήρησαν ταῦτα καὶ μέχρις ἡμῶν, ἠναγκασμένους ὅμως ἄλλως, καὶ ἰδίως τοὺς ἐν ταῖς δημοσίαις ὑπηρεσίαις καὶ περὶ τὴν Αὐλὴν, ἵνα συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν μόδον, φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπομένης ὀρηνολογίας τοῦ Χωνειάτου: » Πότε δὲ, ἀνακράζοντος ἐκ κατωδύνου » καρδίας, πότε ὡς καὶ φύλλα συκῆς καὶ δερματίνους χιτῶνας ἀποβαλοῦ- » μεθα τὰ ρικνὰ ταῦτα ράκη καὶ μὴδὲ τοῦ παντὸς ἐξικνούμενα σώματος,

(1) Ἴδε σελ. 304.

» δ' ἡμῖν περιέθεντο οἱ, ἐπίβουλοι ὡς ὄφεις, ἀλλόφυλοι, . . ἐπενδυσόμεθα
» δ' αὖθις τοὺς ἐξ ὑφῆς στιλπνοτέρας καὶ χλιδῶντας χιτῶνας, οὓς πρῶην
» περιεκείμεθα (1) « ;

Τῶν ἐνδυμάτων τούτων τὰ ὀνόματα τοῦλάχιστον, εἰ μὴ καὶ τὰ σχήματα, ἀπεθησαύρισαν ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ὁ Κωδινός, καὶ ἀπ' αὐτῶν λαμβάνοντες τὰ πλεῖστα, συμπληροῦμεν τὴν εἰκόνα τοῦ προγονικοῦ ἡμῶν ἱματισμοῦ, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ἦσαν τὰ καμειλῶνια καὶ καπάσια (2), εἶδος κιουλαφίων ἢ σουμπαράδων, τὰ μὲν τρογγύλα, τὰ δὲ τετράγωνα, τὰ δὲ κυλινδροειδῆ ἢ πυραμιδοειδῆ, ὅπως ἀπῆται ὁ συρμός ἢ ἡ ἐθιμοταξία, καὶ ὑπ' αὐτὰ μὲν αἰσχοῦφιαι, τὰς ὁποίας οἱ ἐν τῇ Αὐλῇ στρατιῶται ἐφόρουν ἐρυθρὰς καὶ, ὅταν ἦσαν ἐντὸς τῆς Αὐλῆς, χωρὶς καπασίων, ἀπαράλλακτα δηλαδὴ ὅπως ἡμεῖς ποτὲ τὰ φέσια ὑπὸ τὸ καλπάχιον· ἐπ' αὐτῶν δὲ τὰ ἐπανωρρίπτάρια, ὡς ἐὰν εἴπωμεν ἐπανωκαμήλαυκα· καὶ περὶ αὐτὰ τὸ φακεόλιον.

Καὶ τὰ μὲν ἐπανωρρίπτάρια ἢ ἐπιρρίπτάρια καὶ χυδαῖ-
κώτερον περιφάρια ἦσαν ἐπιμήκη τινὰ ὀθόνια, τὰ ὁποῖα τυλίσσον-
τες πέριξ τῆς κεφαλῆς, ἄφιναν κρεμαμένας τὰς ἄκρας αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὤμων. Ἦτον δὲ κυρίως φόρεμα τῶν Γερουσιαστῶν ἢ Συγκλητικῶν, οἱ ὁποῖοι
τὰ ἐφόρουν χρυσοῦφанта, καὶ τὰ μετεχειρίζοντο καὶ ὡς προσόψια ἢ μανδύλια, καὶ » εἰσιόντες εἰς τὸ παλάτιον, ἐπιφερόμενοι ταῦτα, ἐν αὐτοῖς καὶ
» ἀπεμύττοντο καὶ ἀπέπτυσον (3) «· ὁθεν ἐλέγοντο καὶ Ὁράρια ἢ Ὠ-
ράρια (4)· καὶ διὰ τοῦτο ὁ Δουκάγγιος εἰκάζει ὅτι τὰ ἐν σχήματι κυλιν-
δροειδοῦς μεμβράνης κρατούμενα ὑπὸ τῶν ἐν νομίσμασιν ἢ διπτύχοις ἢ
κωδικέλλοις εἰκονισμένων ὑπάτων καὶ συγκλητικῶν, ὁδὲν εἶν' ἄλλα παρὰ
τὰ τοιαῦτα ὀθόνια ἢ χειρόμακτρα (parpulas), τὰ ὁποῖα παρακατιόντες θέ-
λομεν εὔρει καλούμενα ἐγχειρίδια. Ὁ δὲ Νικήτας διηγεῖται ὅτι οἱ
Λατίνοι, κυριεύσαντες τὴν ΚΠ » τὰς ἀγυῖας περιήεσαν, καὶ τὰς ὀθονοσκε-
» πεῖς περικρανίους καλύπτρας ταῖς κορυφαῖς (ἴσ. κορυφαίαις) τῶν ὀχημάτων

(1) Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Χινειάτου, μικρόν τι παρηλλαγμένον, εὑρηται γεγραμμένον ὀπίσθεν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἀνευρεθείσης εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, δεσπόζοντος ἐν Κορίνθῳ τοῦ περιφύμου Λέοντος τοῦ Σγουροῦ. (2) Περί τῶν καμειλῶνίων εἵπομεν ἤδη (ἴδε σελ. 403)· τὸ δὲ Καπάσιον, ἴσως ἐκ τοῦ Κασιόη ἢ Capitium, ὁμοιάζον καὶ συνηχοῦν κάπως καὶ πρὸς τὸ Καπάσιον, ἀντὶ τοῦ ὁποίου εὑρηται καὶ ἀναφερόμενον « Δύο ὀστράκινα κλοκία μετὰ καπασίων ὑαλίνων », Νικηρ. Βλεμμ. Χημ.), εἴρουν οἱ ἐν τῇ Παλατίῳ φρουροῦντες Τάκωνες. Ὁ δὲ Σουλτάν Μεχμέτ ἐχάρισεν εἰς τὸν Παισιόαρχον Γεννάδιον « καπάσιον ἐνδυμὸν μετὰ καμουχῶν, ὃ καὶ » δέδωκεν αὐτῷ μετὰ τοῦ δικανικίου ἰδία χειρὶ ». (3) Ἐπιφάν. κατὰ Καθάρων, ὅπου ὁ Κώδης εἰεῖ ἀ-
πέμυττον, διαρθρωθὲν εἰς ἀπέθιπτον. (4) « Φώττων, πρῶτον ἐκμαγεῖον, λέγεται
ἢ παρὰ Ῥωμαίοις καλεῖται Ὠράριον », Ἐτυμολ.

» των περιτιθέντες, καὶ τὰ κατὰ νότου κεχυμένα λευκόλινα ταῖς ἱππέαις
 » γένυσιν αὐτῶν περιδέοντες, ἄλλη καὶ ἄλλη, τῆς πόλεως ἐξιππάζοντο «.
 Αὐτὰ ἐννοεῖ, φαίνεται, καὶ ὁ Βιογράφος τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστό-
 μου, Γεώργιος ὁ Ἀλεξανδρείας, λέγων ὅτι οἱ ὄχλοι » ἐκρότουν αὐτὸν, ὁ
 » ψοῦντες εἰς τὸν ἀέρα, οἱ μὲν τὰς χλανίδας ἐαυτῶν, οἱ δὲ τὰ πτερύγια τῶν
 » κουτζούλων, ἕτεροι δὲ ἐγχειρίδια (1), καὶ ἄλλοι τὰ φακιόλια.

Τὸ δὲ Φακεώλιον ἢ ἡ Φακεωλὶς ἦτον αὐτὸ τὸ Τουρκικὸν
 σαρίκιον. » Turcicae καλύπτρα vel τιάρα persimilis, qua caput velut
 » zona vel cingulo circumcingitur, καθὼς λέγει (παρὰ τῷ Γκοάρῳ) ὁ Χίος
 Κορέσιος, καὶ καθὼς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ Βίου τοῦ Ἀγίου
 Νείλου τοῦ Νεωτέρου: » Καὶ ἰδοὺ ἤρχοντο ὥσει δέκα καθαλλάριοι, ἐνδύ-
 » ματα καὶ ὅπλα καὶ φακιόλια καὶ ὅλον τὸ σχῆμα ἔχοντες τῶν Σαρακη-
 » νῶν «. Ἐκ δὲ τοῦ ἐπομένου χωρίου τοῦ Ὀνειροκρίτου Ἀχμεδ ἐξάγεται
 ὅτι ἦτον φόρεμα κυρίως τῶν ἐπισήμων στρατιωτικῶν: » Ἐὰν δὲ ἴδῃ τις
 » φακεώλιον, εὐρήσει ἀξίωμα στρατηγικὸν μέγιστον, ἀναλόγως τῆς ἐκ τοῦ
 » μήκους κυκλώσεως τοῦ φακεωλίου (2) «. Ἐὰν δὲ κρίνωμεν καὶ ἐκ τῶν
 ἐξῆς στίχων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ἡ Καλύπτρα ἐρμηνεύεται διὰ
 τοῦ

» Λεπταλέη δ' ὀθόνη τις ἀπήρορος ἀμφὶ παρειάς,
 » Ἡὲ καὶ ἦν καλέουσι Φακῆολον Αὔσονι φωνῇ «,

φαίνεται ὅτι ἡ Φακεωλὶς ἦτον εἶδος voile, ὅποια τὰ τῶν Ἀράβων, καὶ ἰ-
 δίως τὰ τῶν ἐν Ἀλγερίᾳ Καβύλων. Διὰ τοιούτων τινῶν σαρικίων φαίνον-
 ται φακεωλισμένοι ἐν ταῖς vignettes τῆς ἐν Παρισίοις ἐκδόσεως τῆς Βυζαν-
 τίδος οἱ περὶ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχην ἄρχοντες, ὧν ἀπεικο-
 νίσαντες παρατιθέμεθα ἐνταῦθα τὸ ἀντίτυπον. Τὸ δὲ εἶδος τοῦτο τοῦ φα-
 κεωλίσματος τόσον ἀλλόκοτον ἐφάνη εἰς τὸν Λουίτπράνδον, ὥστε εἰς τὴν
 θέαν τῶν terristratos τούτων, καθὼς τοὺς ὀνομάζει, ἀποδίδει καὶ τὴν ἐξα-
 γρίωσιν τῶν δύο σκύλων, οὓς συνεπήγετο δῶρον τοῦ ἡγεμόνος τοῦ πρὸς
 τὸν Αὐτοκράτορα, καθὼς εἵπομεν (3)

Μιχαὴλ δὲ ὁ Στρατιωτικὸς, » ὡς ὦν κάρτα γέρων (λέγει ὁ Κεδρηνός),
 » ἐπεβάλετο πολλὰ τῶν παλαιῶν σχολάσαντα ἐθίμων ἐπανακτῆσασθαι.
 » Καὶ γὰρ τὰς τῶν πολιτῶν κεφαλὰς σκέπεσθαι μὴ διὰ γραμμάτων (4),

(1) Τὰ ἄλλως Ἐγχείρια, χειρομάντιλα. (2) Ὀνειροκρ. 226. (3) Ἰδὲ σελ. 400.

(4) Ἀραβῶν. Ἄλλοι διορθοῦσι Γαμμαάτων, ὡς ἐχόντων δῆθεν ἐνυψασμένα τέσσαρα Ἰ
 ἐν σχήματι σταυροῦ οὕτω πως:

» ὥς νῦν, ἀλλὰ διὰ μεγαλογράμμων ὀθονίων ἐκ βύσσου πορφύρας (ἴσ. » πορφυρᾶς) ἐξυφασμένων ἐκέλευσε ». Φαίνεται δὲ ὅτι σαρίκιον ἔδεν εἶχον δικαίωμα ἵνα φορῶσιν, εἰμὴ μόνον οἱ ἐλεύθεροι, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Σε ρ β έ τ- τ α τῶν. Γραικῶν, ἐὰν ἔδεν ἦν ἐκ τοῦ Serviette, παρωνομάσθη πιθανῶς ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ σ ε ρ μ π έ σ τ (ἐλεύθερος).

Ἐκ πάντων ὁμῶς τῶν τῆς κεφαλῆς σκεπασμάτων παραδοξότερον ἔδεν ἦτον δυνατὸν ἵνα ἐπινοήσῃ ἡ ἀνθρωπίνη κενοσπουδία παρὰ τὸ χα λ π ά- κ ι ο ν ἢ χα λ ο υ π ά κ ι ο ν, καθὼς τὸ ἐπρόφερον οἱ κατ' ἐξοχὴν καλου- πακόφοροι Χῆτοι, καὶ ἔχουσι δίκαιον ἵνα γελῶσιν οἱ υἱοὶ καὶ οἱ ἔκγονοι ἡμῶν, βλέποντες ἐν ταῖς τῆς οἰκογενείας εἰκόσι τὰς τερατώδεις ἐκεῖνας σφαῖρας, αἵτινες ἐβάρυνον ἐπὶ τόσους αἰῶνας » ὥς πατρικὴ κατάρρα », κατὰ τὴν ὁράσιν τοῦ μακαρίτου Ῥίζου, τὸν τράχηλον τῶν πατέρων αὐτῶν.

Τῶν δὲ περὶ τὸ σῶμα ἱματίων τὸν πρῶτον ἐπεῖχε τόπον τὸ σ φ ι (γ)- κ τ ο ῦ ρ ι ο ν, εἶδος στενοῦ κομβωτοῦ χιτῶνος (ἐσωκαρδίου), φορούμενον ἐπάνωθεν τοῦ ὑποκαμισοβραχίου, καὶ σφιγγόμενον εἰς τὴν μέσσην διὰ ζω- στῆρος. Τὰ παλαιὰ Γλωσσάρια μεταφράζουσι τὴν λέξιν διὰ τοῦ Stricto- riuni καὶ ἐρμηνεύουσι δι' αὐτοῦ τὸ Στιχάριον ὅθεν καὶ οἱ δύο Δομέστιχοι, ἰστάμενοι ἐν τοῖς δύο » χοροῖς καὶ ψάλλοντες, ἐφόρου σφικτούρια ὡς ὁ » Πρωτοψάλτης ». Ὁ Δουκάγγιος παραβάλλει τὸ Σφικτούριον πρὸς τὸ τῶν Γάλλων justaucorps ὁ δὲ Τζέτζης λέγει (1) » Χλαῖνα δὲ καὶ Χλανί- » σκιον, τὸ νῦν καλούμενον Σφικτούριον καὶ πᾶν παχὺ ἱμάτιον ». Τὸ αὐτὸ, νομίζω, ἐλέγετο καὶ Κα β β ά δ ι (ο) ν, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα ἐσώζετο καὶ παρ' ἡμῖν ἄχρις οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, σώζεται δὲ καὶ νῦν ἐτι παρὰ τῷ Κλήρῳ, διατηροῦντι τὴν ἀρχαίαν ἐνδυμασίαν. Ἦτον δὲ συνήθως μεταξωτὸν, ὅθεν ὁ με τ α ξ ο σ φ ι κ τ ο υ ρ ά τ ο ς τοῦ Πτωχο- προδρόμου· αἱ δὲ χειρίδες καὶ τὸ περιλαίμιον (ἡ τ ρ α χ η λ ι ά) αὐτοῦ, συ- νήθως λευκά, ἀφίνοντο, καθὼς καὶ τῶρα, ἐξωθεν τοῦ ἐπιβαλταρίου, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς λεπτότητος καὶ λευκότητός τ' αὐτοῦ (2). Ὅθεν ὁ αὐτὸς πάλιν Πτωχοπροδρόμος παραγγέλλεται, καθὸ μοναχός, ἵνα μὴ τ' ἀφίνη ἵνα ἐξέ- χωσιν :

» Ἀπ' ἔσω τὰ μανίκια σου, ἀπ' ἔσω ἡ τραχηλιά σου ».

Ἐπάνωθεν αὐτοῦ περιεβάλλετο τὸ κο λ ό β ι ο ν, εἶδος κοντογουνίου, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἐ π ι β α λ τ ά ρ ι (ο) ν, εἶδος ἐπενδύτου, ἀναλογοῦντος

(1) Ἐν τοῖς εἰς τὸν Ἡτιόδ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. Σχολίοις. (2) Ἰδε τὴν ἐν σελ. 392 τοῦ Β' Μέρους περικειμένην εἰκόνα τοῦ ἀσκητάρος Ι. Παλαιολόγου.

πρὸς τὴν χλαμύδα τῶν παλαιῶν καὶ τὸ παρ' ἡμῖν πρό τινων ἐτῶν ἐν χρήσει μπινησι(ον)· διότι ἐφορεῖτο καὶ ἐκεῖνο συνήθως ἐκτὸς τοῦ οἴκου. Ὁθεν, τοῦ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ φρικώδους ἐκείνου λοιμοῦ τὴν ΚΠ ἐπινεμομένου, » χλαμύδα μὲν οὐκ ἦν ἐνδιδυσκόμενον τὸ παράπαν ἰδεῖν . . , ἀλλ' ἐν » πόλει, βασιλείαν ἐχούσῃ ξυμπάσης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ἱμάτια ἐν ἰδιω- » τῶν λόγῳ ἅπαντες ἀμπεχόμενοι, οἶκοι ἔμενον ». Ἐπειδὴ δὲ οἱ εὐπά- » ρυφοι τῶν ἀστῶν κατεσκευάζοντο τὰς στολὰς αὐτῶν σεληνωτάς (1) ἀπὸ » βλαττίου ὀξέος καὶ χλαμύδας παραπλησίας τῶν βασιλικῶν, ὁ Τιβέριος » ἔπαυσε ταύτας φορεῖν, διὰ τὸ μὴ εἰς ἀκαίρους χρείας δαπανᾶσθαι τὰ χρή- » ματα, ὀρίσας διδαχτυλίους ὄρνας ἐν ταῖς στολαῖς αὐτῶν κόσμου χάριν » φορεῖν (2) ». Ἄλλ' ὁ δυστυχὴς Πτωχοπρόδρομος, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν κάππαν 'του,

» Ἐσέναν (λέγει, ἔχω) καὶ ποκάμισον, ἐσέν' κ' ἐπιβαλτάριν ».

Τὰ ἐπιβλήματα δὲ ταῦτα ἦσαν ἢ δίσχιστα, καθὼς οἱ σάκκοι τῶν ἀρχιερέων 'μας, ἢ μονόσχιστα, καθὼς τὰ τῶν γυναικῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐντα- » ρία, καὶ ἐνδυμένα συνήθως ἔσωθεν διὰ βλαττίου ἢ βδελλίου (;) ἢ πανίου ἀπλοῦ, μετὰ περσικίων (θυλακίων).

Περίεργον δὲ φαίνεται τὸ τοῦ Ἀνδρέου De S. Cruce, ὅστις, γράφων περὶ τῶν ἐν τῇ Φλωρεντιανῇ ἐκείνῃ ψευδοσυνόδῳ Ἑλλήνων Ἀρχιερέων, λέγει ὅτι τὰ ἐπιβρίπτάρια ἢ ἐπιβαλτάρια αὐτῶν ἦσαν γραμμάτα καὶ παρδαλὰ, ἐν ᾧ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἦσαν 'μαῦρα: » Patriarchae, Archiepiscoporum et » Episcoporum habitum ibidem vidimus nigrum, Monachorum more, Cap- » ra celestini coloris, rigis albis purpureisque per transversum a summo » usque deorsum variata (3) ». Ἄλλ' ὁ ἱερός τῆς Ἀνατολῆς Κλῆρος 'δὲν ἤτον πάντοτε ἐχθρὸς τῆς ἐξωτερικῆς εὐκοσμίας καὶ ἐπιδείξεως, καὶ μά- » στα ὅταν προέκειτο περὶ δημοσίων τελετῶν, καὶ διὰ τοῦτο (;) Θεόδωρος » Στουδίτης (;), ἐγχωμιάζων τὸν Ὅσιον Θεοφάνην, τὸν τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ » λέγει ὅτι » Τῆς κατὰ Νίκαιαν συνόδου συστάσης τὸ δεύτερον . . καὶ πάν- » τῶν ἐφ' ἵππων ἐξόχων ἀθροισμένων καὶ λαμπραῖς γαννυμένων ἐσθῆσιν » αὐτὸς κτλ. ». Ὁ Πατριάρχης μάλιστα Σισίνιος ὁ Α', ὁ μετὰ τὸν Ἀτ- » τικόν, καὶ τοι σωφρονέστατος ἄλλως, » τὴν δίαιταν, λέγει ὁ Σωκράτης (4) » ἦν οὐ λιτὸς, ἀλλὰ πολυτελεῖ ταύτῃ ἐκέχρητο », καὶ οὐ μόνον ἐνεδύετο

(1) Μή τι γρηπτεόν σωληνωτάς; τὰς λεγομένας ἄλλως μασορωτάς. (2) Κλῆρος . . . (3) Collationibus Concilii Florentini, ὅπου ἴδε καὶ τὴν Θ' εἰκόνα. (4) Βλ. ΣΤ', κβ'.

λευκά, ἀλλ' ἐλούετο καὶ δις τῆς ἡμέρας, καὶ τοῦτο ἐν δημοσίοις λουτροῖς. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἠρώτησέ ποτέ τις, διατί, ἐπίσκοπος ὢν, λούεται δις τῆς ἡμέρας; διότι δὲν προφθάνω, ἀπεκρίθη, ἵνα λουσθῶ τρίς. Εἰς ἄλλον δὲ, ἐρωτήσαντα αὐτὸν, » Ποῦ γέγραπται λευκά φορεῖν τὸν ἱερωμένον; Εἰπέ μοι σὺ πρῶτον, εἶπε, ποῦ γέγραπται φορεῖν τοῦτον μέλανα; Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος διηπορήθη πρὸς τὴν τοιαύτην ἀντερώτησιν, » Ἀλλὰ σὺ μὲν, προσέθηκεν ὁ Σισίνιος, δὲν θέλεις δυνηθῇ ἵνα μοὶ ἀποδείξῃς τοῦτο· ἐμοὶ δὲ συμβουλευεὶ ὁ Σολομών, λέγων: » Ἐν παντὶ καιρῷ ἑστῶσαν ἱμάτιά σου λευκά (Ἐκκλησ. Θ', 8) « . Τῇ ἀληθείᾳ εἶχε πνεῦμα ὁ Πατριάρχης οὗτος, καὶ εἶχον δίκαιον ἵνα τὸν θαυμάζουν καὶ ἵνα τὸν ἀγαπούν, ὅχι μόνον οἱ Ἐπίσκοποι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ τῆς Συγκλήτου περιφανεῖς, καθὰ διηγείται ὁ Σωκράτης. Εἰς τὰ 1675-76, ὁ Πατριάρχης ἐφόρει, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σπὼν καὶ Wehler, μέλαν καπάσιον, περιδεδεμένον διὰ πλεκτοῦ (σειρητίου), καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι καὶ ἡγούμενοι, ὅμοιον τῇ τῶν κοσμικῶν ἱερέων περιστερέᾳ, παραφθαρείσῃ πάντως ἐκ τοῦ Περιτίδρα, ἥτις, κατὰ τὸν Τζέτζην (1), ἦτον

» τῆς κεφαλῆς τὸ φόρημα τῶν πολιτῶν κυρίως « .

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὁμολογητὴς Πατριάρχης Μεθόδιος, ἀνακληθεὶς ἀπὸ τῆς ἔξορίας ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, τὰς σιαγόνας εἶχεν ὀθόνη λεπτῇ δεδεμένας, ὡς παραλυθείσας ὑπὸ τῶν βασάνων, ὅσας εἶχεν ὑποστῇ, λαλῶν ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων, συμπεραίνει ὁ Γλυκᾶς ὅτι » συνήθεια μέχρι τοῦ νῦν κεκρά- » τηκεν ἐν ἀρχιερεῦσι τὸ καὶ τοῖς ἐμπροσθίοις μέρεσι δεδεμένας ἔχειν ὀθό- » νας « . Τὸν τόπον τῶν ὀθονίων τούτων, μοὶ ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος Πα- τριάρχης Κωνσταντῖος ὁ ἀπὸ Σιναίου, ἐπέχουσιν αἱ ἐκατέρωθεν τοῦ ἐπανω- καμηλαύχου ἀπηρωρημέναί μέχρι τοῦ νῦν ταινιοειδεῖς ἄκραι. Σέβομαι τὴν γνώμην τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας Πατρός· ἀλλὰ νομίζω ὅτι, ἐὰν τὸ ἐπα- νωκαμηλαυκον, ὡς ἐκ τοῦ σχήματός του, ἐμφαίνει τὸ κατωμαδὸν ἀρθέν, ὑπὸ τοῦ καλοῦ ποιμένος ἀπολωλὸς πρόβατον (ὄθεν καὶ οἱ τῆς Γεωργίας Ἐπίσκοποι ἀρνίου δέρμα φοροῦσιν ὡς ἐπανωκαμηλαυκον), αἱ, περὶ ὧν ὁ λόγος, ταινίαι εἰκονίζουσι μᾶλλον τοὺς ἐμπροσθίους αὐτοῦ πόδας. Ὅσον δὲ διὰ τὰς περὶ τὰς σιαγόνας τοῦ ἱεροῦ Μεθοδίου περιειλημμένας λεπτὰς ὀθόνας, ταύτας ἀναπληροῖ, νομίζω, καταλληλότερον τὸ περὶ τὸ καμη- λαύκιον τῶν ἀρχιερέων μας περιδεόμενον κασμπαστί. » Τὴν ἐπὶ τῆς » κεφαλῆς δὲ ταύτην καλύπτραν, ἣν τοὺς πατριάρχας ἔθος φέρειν, ἂν μὴ

(1) Ἱστορ. Η', σελ. 340.

» τοῦ τάγματος ὡσι τῶν μοναζόντων, ὁθόνη λευκῇ περιειλημμένην πρό-
 » τερον, Ἰωάννης ὁ Καλέκας (1), εἰς σεμνότερόν τι περιστήσας τὸ σχῆμα,
 » κατεκόσμησε χρυσῷ (2), εἰκόνας αὐτῇ τοῦ τε Σωτῆρος ἡμῶν ἐγγράφας
 » Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Προδρόμου (3) ». Κατὰ δὲ τὸν Δοσί-
 θεον (4) καὶ Μελέτιον (5), ὁ Πατριάρχης Μεθόδιος ὁ ἀπὸ Ἡρακλείας,
 καθβαδοφορήσας τῷ 1669 ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐπέστρεψεν ἀπὸ τῆς Πόρ-
 τας εἰς τὴν Μητρόπολιν μὲ κόκκινον καλπάκι ἀπὸ κατηφέν, ὅπου εἶχε λευ-
 κοὺς ἀργυροὺς σταυροὺς· οἱ δὲ πρὸ αὐτοῦ Πατριάρχαι (τῷ 1612) ἐφόρουν
 καὶ μέγα πλατὺ σκιάδιον (6), τὸ ὁποῖον τῶν Εὐρωπαϊῶν τις ὀνομάζει cha-
 peau ou sombrière, ὑπὲρ τὸ ὁποῖον ἐβαλλον εἶδος κουκκούλας, ὁμοίας,
 λέγει, τῇ τῶν ἐν Ῥώμῃ Φλαμινίων τῇ καλουμένη Ἀρεχ, ἐκατέρωθεν τῆς
 ὁποίας ἐξήρτηντο δύο πλατέα χρυσῶτα κρεμαστάρια. Ὁ δὲ I. Παλαιολό-
 γος εἶχεν ἐπιτρέψῃ τῷ 1347 εἰς τοὺς ἐγκρίτους τῶν Κληρικῶν Θεσσαλο-
 νίκης ἵνα φορῶσιν » ἐπάνω τῶν σκιάδιων αὐτῶν σταυροὺς », ὥστε καὶ
 ἐκ τούτου δῆλον ὅτι οἱ κληρικοὶ ἐσκιαδοφόρουν.

Μέχρι τινὸς ἦτον ζήτημα μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων, εἰ οἱ παλαιοὶ
 Ῥωμαῖοι ἐφόρουν ἰσώβραχα. Τὸ ζήτημα τοῦτο, πολύχροτον ἐν τῷ Θη-
 σαυρῷ τοῦ Γρονοβίου καὶ τοῦ Γρεβίου, ἐλύθη πρὸ πέντε ἐτῶν καταφα-
 τικῶς, ἀνορυχθέντος τῇ 26 Ἰανουαρίου τοῦ 1863 ἐν Πομπηΐα τοῦ σκελε-
 τοῦ ἀπολιθωμένου, ἡ μᾶλλον ἀποτετυπωμένου ἐπὶ τῆς ἀπολιθωθείσης σπο-
 δοῦ, ἀνδρὸς φέροντος ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐνδυμασίαν. Ἐπίσης ἐβρακοφόρουν
 καὶ οἱ Γραικορωμαῖοι, καὶ αἱ ἀναξυρίδες αὐτῶν συνεκρατοῦντο περὶ τὴν
 ὀσφὺν διὰ ζώνης, καθὼς φαίνεται ἐξ ὧν περὶ τοῦ εὐνοουμένου τῆς Ἀντω-
 νίνης Θεοδοσίου διηγείται ἐν τῇ μυστικῇ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ ὁ Προκόπιος.
 Ἀντὶ τῆς ζώνης ὁ Χωνειάτης συμπτύσσει τὴν ἀναξυρίδα τοῦ διοικητοῦ τῆς
 Θεσσαλονίκης Δαβὶδ τοῦ Κομνηνοῦ » ὀπισθίῳ δεσμεύματι ».

Τὸ δὲ θυλάκιον (ἡ τζέπη) τῶν φορεμάτων ἐκαλεῖτο περσικῶν:

» Ἀπλόνω στὸ περσίκιν μου, γυρεύω τὸ πουγγίν μου,
 » διὰ στάμενα τὸ ψηλαφῶ, κῆ αὐτὸ γέμει χαρτία »,

λέγει ὁ Πτωχοπρόδρομος. Ὅθεν καὶ »οἱ εὐθιχοὶ κλέπται», οἱ Λατινιστὶ

(1) Προχθεὶς ἀπὸ κοσμικοῦ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου διὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, πατριάρ-
 χεύσας δὲ ἔτη 13, καὶ πολλὰ παθὼν καὶ δράσας ἐν τοῖς ἐμφυλίοις τότε πολέμοις, ὧν ὁὗτος καὶ ὁ
 Ἀπόκαυκος ἦσαν οἱ πρωταγωνισταί. (2) » Σηρικοῖς καὶ χρυσοῖς ὑφάσμασι », λέγει ὁ Γρηγο-
 ρᾶς. (3) Καντάκουζ. . . . (4) Δωδεκαβ. ΙΑ', ια', 4. (5) Ἐκκλησ. Ἱστορ. Τόμ.
 Γ', σελ. 467. (6) Ἴδε πλεῖον περὶ τούτου ἐν Κεφαλ. Ε' τοῦ Δ' Τμήματος.

Δερεκτάριοι (coupe-bourses), ἐκαλοῦντο Περσικάριοι. Ἦτον δὲ, κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Κοραΐ, ἐκ δέρματος Περσικοῦ ἢ Παρθικοῦ, ὅθεν καὶ αἱ Περσικάρι, εἶδος γυναικείων ἐμβάδων.

Ἄν ἦσαν ὀλιγώτερον περίεργα καὶ τὰ ὑποδήματά τ'ων, προέχοντα συνήθως πολὺ τοῦ ποδὸς καὶ καταλήγοντα εἰς ὀξὺ καὶ ἀγκυρωτὸν σχῆμα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν Τερτυλλιανὸς (1) ἀγκυρόποδας (uncipedus) ὀνομάζει τοὺς Ῥωμαίους, ὁ δὲ Λέων ἐν τοῖς Τακτικοῖς διατάττει » τὰ ὑποδήματα » τῶν στρατιωτῶν μὴ ἔχειν ὀξείας ἔμπροσθεν ». Τὰ καμπύλα ταῦτα ὑποδήματα, εἶδος κοθούρνων μὲ ὑψηλὰς κρηπίδας, » Sicyonia calceamenta », καθὼς τὰ ὀνομάζει ὁ Λουίτπράνδος, ἐλέγοντο caudata, rostrata, uncinata καὶ teraphus. Ὁ Πτωχοπρόδρομος τὰ ὀνομάζει μακρομύτικα, καὶ λέγει ὅτι τῷ παρήγγελον.

» Βαθειὰ καλίκια ἀγόρασε, καὶ φόρει τα ὡς τὴν μέσην,
» καὶ μὴ φορῆς τὰ χαμηλὰ μὲ τὰς μακρέας μύτας».

Ἡ δὲ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ λέγει (2) ὅτι τοὺς περικόμφους νεανίας τοῦ καιροῦ τῆς διέκρινον πρὸς τοῖς ἄλλοις » καὶ πεδίλων προάλλματα ». Τὸ ἔθος τοῦτο ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, παρὰ τοῖς εὐγενέσι μάλιστα, καθὼς δύναται τις ἵνα πληροφορηθῇ ἐκ πολλῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰκόνων. Κατήντησε δὲ εἰς τοσαύτην ὑπερβολὴν, ὥστε πολλάκις τὸ πέδιλον ἐξετείνετο καὶ εἰς δύο ποδῶν μῆκος, περιστρεφομένης ὀφιοειδῶς τῆς ἄκρας αὐτοῦ καὶ προσδενομένης διὰ χρυσῆς ἀλύσου περὶ τὸ γόνατον. Ὅθεν καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος ὁ Δ' ἐξέδοτο τῷ 1464 νόμον, διαγορεύοντα μηδὲνα ὑπὲρ τοὺς δύο δακτύλους προεχούσας τὰς ἄκρας τῶν υποδημάτων φορεῖν, ἢ τελεῖν πρόστιμον εἴκοσι σολιδίων. Ἀλλὰ καὶ ἐν Παρισίοις, οὐ μόνον κατὰ τὴν ΙΓ' καὶ ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα, ἀλλὰ καὶ πρὸ ὀλίγων ἀκόμην ἐτῶν, ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς εὐπαράφοις τὰ μακρομύτικα ταῦτα ὑποδήματα, καλούμενα souliers à poulaines, ἥτοι Πολωνικά (3).

Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ γυναῖκες, καθὼς καὶ οἱ θηλυδῖραι πιθανῶς ἄνδρες, τὰ κατεσκεύαζον καὶ ἐκ σηρικῶν ὑφάσματος (βλαττίου). Κατὰ τῶν τοιούτων κατεφέρετο πολὺς ὁ θεῖος Χρυσόστομος. » Ὅταν γὰρ τὰ νήματα (λέγει) τὰ σηρικὰ, ἃ μὴδ' ἐν ἱματίοις ὑφαίνεσθαι καλὸν, ταῦτα ἐν ὑποδήμασι » διαρράπτητε, πόσης ὕβρεως, πόσου γέλωτος ταῦτα ἄξια; » Ἀλλ' ὁ Χω-

(1) De Pallio Cap. 5. (2) Β. 6λ. Ε'. (3) Ἰδε Bayle Dict. T. IX, σελ. 233 τῆς νέας ἐκδόσεως.

νσιάτης αναφέρει καὶ «πέδιλα ἐστιγμένα χρυσῷ, ἐς αὐτὸν ἀπολήγοντα τὸν
» ἀστράγαλον». Ὁ δὲ Πτωχοπρόδρομος λέγει ὅτι οἱ Καβαλάριοι ἐφόρουν
καὶ φτεριστῆρας β ο υ τ ο υ λ ω μ έ ν α ς τοῖς ποσίν, τὸ ὁποῖον ἐρμηνεύ-
ουσι bouelées. Ἠλείφοντο δὲ ἀνέκαθεν διὰ μέλανος μίγματος ὁποιοδή-
ποτε, κυρίως δὲ διὰ πίσης (ὅθεν τὸ περικωνίζειν), καὶ ἐστιλιθόνοντο, κα-
θῶς καὶ σήμερον. » Πέδιλα, λέγει Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἐπιμελῶς ἐν τῷ
» μέλανι στίλνοντα καὶ περιέργως ταῖς ἀπὸ τῶν ραφίδων γραμμαῖς ἐπι-
» τέρποντα «.

Τῶν ὑποδημάτων προὔπενεδύοντο αἱ κ ά ρ τ ζ α ι καὶ τὰ ὀ ρ τ ά ρ ι α ,
μαλλιαρὰ τσουράπια ἢ καλτσούνια, αἱ ἀσκέραι τῶν παλαιῶν. Τῶν δὲ γυ-
ναικῶν ἦσαν πολύχροοι (π α σ ύ λ ο γ α ι ς , καθὼς λέγονται ἐν τῷ ποιή-
ματι τῷ ἐπιγραφομένῳ Θ ρ ῆ ν ο ς ΚΠ), τὰ δὲ ἐμβάδιά τῶν ἀ χ ε λ ω ν ὀ -
κ ο π α .

Ἐν γένει ἡ πολυτέλεια, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυντο καὶ γυναῖκες καὶ ἄν-
δρες, ὅθεν εἶχεν ὄρον, καὶ τις ἐlegant, ζ α ρ ί φ η ς ἦ, καθὼς ἐλέγοντο ἐπὶ
τοῦ Πτωχοπρόδρομου, Σ τ λ ι β ί τ σ η ς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅθεν ἤθελε
διόλου μείνῃ ὀπίσω τῶν σημερινῶν μας petits-maitres.

» Πολλοὶ φοροῦν μεταξωτὰ, βελούδα, τζαμηλόττια,
» πᾶσα λογῆς κατάκοπὰ, φαρδιά τὰ μανικόττια (1) «.

Τῶν γυναικῶν ἰδίως ἡ πολυτέλεια, καὶ τοι ὑπερβάλλουσα, καθὼς πάντοτε
καὶ παντοῦ, ὅπου δημοσία ἀρετὴ ὅθεν ὑπάρχει, μόλις ὑπερέβαινε τὴν τῶν
ἀρχοντοπούλων. Τὸ φυκισίδιον ἦτον ἄφευκτον· τὰ ἐπικάρπια τῶν χειρῶν
αὐτῶν ἦσαν σκεπασμένα διὰ χρυσῶν ἐλασμάτων. Εἰς γυναῖκα ἐλευθέραν
ἦτον ἐντροπὴ ἵνα ἔχῃ κατόπιν αὐτῆς ἐν τῇ ὁδῷ δύω μόνον ὑπηρέτας. Τὸ
δὲ πλῆθος τῶν συνοδευόντων τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ μεγιστᾶνας τοῦ Κρά-
τους, καὶ μάλιστα τοὺς Ἐπάρχους, ὑπηρετῶν καὶ ραβδούχων, ἡ καὶ ἀπλῶς
πελατῶν, εἰν' ἀπίστευτον.

Ἄλλ' ἡ χρῆσις τῶν χειροκτίων (περιχειρίδων), περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ IB
τοῦλάχιστον αἰῶνος, ὅθεν ἦν γνωστὴ ἐν ΚΠ, ὁ δὲ Χωνσιάτης, περιγράφων
τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Λατίνου Πατριάρχου τῆς ΚΠ Θωμᾶ Μοροζίνη, λέγει
ὅτι » περιέκλειε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐντὸς θηκῶν δερματίνων, ἐσχισμένων
» περὶ τοὺς δακτύλους «. Οἱ δὲ μεταξὺ τῶν Ὁθωμανῶν νέοι καλλωπισταί,
μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν συνείθισαν τὰ χειρόκτια, προσδιωρισμένα ὑποχρεω-

(1) Θεῆν. ΚΠ.

τικῶς μόνον διὰ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς καὶ διὰ τοὺς στρατιώτας τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἐν ταῖς παρατάξεσιν.

Ἄν δυνάμεθα δὲ νὰ δυσχυρισθῶμεν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἐκλήρονόμησαν καὶ τὴν περὶ τὰ δακτυλίδια πτόησιν τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων, παρὰ τοῖς ὁποίοις τὰ κοσμήματα ταῦτα ἦσαν ὄχι μόνον καλλωπισμὸς, ἀλλὰ καὶ σημεῖον εὐγενείας, οἱ δὲ Ἰππόται τὰ ἔφερον καὶ ὡς διακριτικὰ τοῦ τάγματος αὐτῶν σύμβολα. Ἦσαν δὲ τόσον ζηλότυποι δι' αὐτὰ, ὥστε οὐδέποτε τὰ ἐξῆγον τοῦ δακτύλου τῶν. Ἐσφράγιζον δὲ δι' αὐτῶν, οὐ μόνον τὰς ἐπιστολάς καὶ τὰ κιβώτια τῶν, ἀλλ' ἔως καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ οἴνου τῶν, ὅθεν καὶ εἶχον ὅλα ἐπ' αὐτῶν γλυφὴν. Ὁ Μαικήνας εἶχεν ἐπὶ τοῦ δακτυλίου τοῦ γεγλυμμένου βάτραχον· ὁ Πομπήιος λέοντα· πολλοὶ ἐνέγλυφον τὴν ἰδίαν τῶν εἰκόνα ἢ τὴν τῆς ἐρωμένης τῶν· ἐπὶ δὲ τῶν Αὐτοκρατόρων, οἱ αὐλικοὶ ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ δὲ πολυτέλεια εἶχε καταντήσῃ ὥστε τὰ χειμερινὰ δακτυλίδια νὰ ᾔηεν ἄλλα παρὰ τὰ θερινὰ, βαρύτερα δηλαδὴ καὶ μετὰ μεγαλητέρων λίθων!! Ἐν δακτυλίδιον δὲν ἔρκει, ἀλλ' ἐφόρουν ἄχρι τριῶν εἰς ἕκαστον δάκτυλον, ἑκάστην δηλαδὴ φάλαγγα δακτύλου. Παρατηρήθη δὲ ὅτι ἡ παρακμὴ τῆς Ῥώμης χρονολογεῖται ἀφ' ὅτου τὰ χρυσὰ δακτυλίδια ἀντικατέστησαν τὰ σιδηρᾶ. Καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥώμῃ δικηγόρος πένης δὲν εἶχε πελάτας, ὡς ὑποτιθέμενος ἀσήμεντος καὶ ἀνεπιτήδειος, οἱ δικολάβοι καὶ ῥήτορες ἐφιλοτιμοῦντο, παρεκτὸς τῆς ἄλλης ἀβρότητας καὶ φιλοκαλίας, νὰ στολίζωσι καὶ τὰ δάκτυλα αὐτῶν διὰ πολυτίμων δακτυλιδίων, καὶ μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἰουβενάλιου, ὅτι ῥήτωρ τις Παῦλος, ὁσάκις ἐμελλε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ βῆμα, ἐμίσθονε πολυτίμὸν τινα σαρδώνυχον, ὃς τις τῷ ἔφερε πλειότερους πελάτας, παρ' ὅσους εἶχον ὅλοι οἱ ἄλλοι δικηγόροι. Κατήντησαν ἐπομένως νὰ φορῶσιν ἀνὰ τρεῖς, ὡς εἶπομεν, σμαραγδίνους δακτυλίους εἰς ἕκαστον δάκτυλον, τοὺς ὁποίους καὶ συνέκρουον ὡς κροτάλια (castagnettes), πρὸς ἐνδειξὴν μεγαλοπρεπείας! Καὶ περιγελῶμεν ἔπειτα τοὺς Τούρκους!

Ἡ πολυτέλεια τῶν Τούρκων, καθὼς καὶ τῶν Τουρκομεριτῶν, δὲν εἶν' ὀλιγαρχεστέρα τῶν Εὐρωπαίων. Καὶ αὐτῶν αἱ γυναῖκες δαπανῶσιν ἀλύπητα καὶ αὐταὶ σωρεύουσι μαργαρίτας ἐπὶ μαργαριτῶν καὶ ἀδάμαντας ἐπὶ ἀδαμάντιν. Ἀλλ' ἐν ᾧ δὲν λογοπραγοῦσι περὶ τῆς τιμῆς ἐπιχρύσου τινος δίφρου ἢ ἀνδρομήκους κατόπτρου· ἐν ᾧ ἀγοράζουσι τριπλασίας τιμῆς βαρύτιμον κομβολόγιον, ἢ ὥρολόγιον, ἢ τηλεσκόπιον, ἢ περιστόμιον πίπας, δὲν δίδουσιν οὔτε δύο γρόσια διὰ τὴν σπανιωτέραν εἰκόνα τοῦ Ῥαφαήλ ἢ τοῦ Λεωνάρδου ἢ τοῦ Βερνέττου, οὔτε διὰ τὸ ὀδόντιον τοῦ Νεύτωνος ἢ τὰ ὀμματουάλια τοῦ Οὐολταίρρου. Ἀγαπῶσι δὲ καθ' ὑπερβολὴν τὰς γούνας,

καὶ ὑπῆρχον ἄλλοτε Πασσάδες, οἱ ὅποιοι εἶχον ἑκατοντάδα τοιούτων, τὴν μίαν πολυτελεττέραν τῆς ἄλλης. Ἐπίσης ἐκτιμῶσι καὶ ἀγοράζουσι πολλοὺ καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ὠραίους ἵππους, τοὺς ὁποίους καὶ γηροκομοῦσιν ἀπαυδῆσαντας ὑπὸ τῶν ἐτῶν. Αἱ δὲ γυναῖκες φορτόνονται πολυτίμους λίθους καὶ χρυσᾶ κοσμήματα, τοῦ ὁποίου αἰτία εἶνε κατὰ τι καὶ αἱ συχνὰ πυρκαϊαί· διότι δὲν εἶνε παράδοξον, ἐπιστρέψασα ἡ Κυρία ἀπὸ τῆς ἐξοχῆς, ἵνα εὗρῃ πυρποληθεῖσαν τὴν οἰκίαν τῆς, καὶ ἵνα τὴν ἀνοικοδομήσῃ διὰ μόνων τῶν κειμηλίων, ὅσα ἔφερεν ἐπάνω τῆς.

Ἐποδήματα στενὰ οὐδεὶς τῶν Ὀθωμανῶν φορεῖ, ὑπόχρεοι ὄντες ἵνα πλύνωσι πεντάκις τῆς ἡμέρας τοὺς πόδας. Καὶ διὰ τοῦτο εἶνε ἀπηλλαγμένοι τῶν διαστροφῶν ἐκείνων τοῦ ποδὸς, αἱ ὁποῖαι βασανίζουν τοὺς Εὐρωπαίους. Ἐπὶ δὲ Σουλεϊμάνου τοῦ Κανουνῆ τῷ 1544 προτέθη, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὡς ζήτημα θρησκευτικόν, ἐὰν ἐπιτρέπηται εἰς τοὺς Μουσουλμάνους ἵνα φορῶσιν ἐμβάδια (μέστια) προσερράμμενα εἰς τὰς ἀναξυρίδας, καὶ ἐπειδὴ μόνος ὁ Μουφτῆς Τσιβιζαδὲς ἐγνωμοδότησεν ἀποφατικῶς, ἐναντίον τῆς ὁμοψήφου γνώμης τῶν λοιπῶν Οὐλεμᾶ, ἐπαύθη.

Βούρσαν δὲ δὲν μεταχειρίζονται· διότι αἱ τρίχες τοῦ χοίρου ἀπαγορεύονται, ὡς ἀκάθαρτοι, ὑπὸ τοῦ Κουρ-ἄν. Ἐχουσι δὲ ἀντ' αὐτῶν μικρὰ σάρωθρα πρὸς ξεσκόνισμα τῶν φορεμάτων, καὶ οἱ πλούσιοι μόνον βύρσας ἀπὸ τριχῶν καμήλου.

Δὲν μεταχειρίζονται δὲ οὔτε θολίαν ἢ σκιάδιον· διότι θεωροῦσιν ἀμάρτημα τὸ ν' ἀπωθήσωσιν ἀπ' αὐτῶν τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, καθὼς ὀνομάζουσι τὴν βροχὴν. Σκεπάζονται δὲ μόνον διὰ κουκούλας ἢ διὰ τοῦ μανδυλίου τῶν. Ἐν γένει δὲ, δὲν εἶνε δοῦλοι τοῦ συρμοῦ· διότι ἐν παντὶ ἀποστρέφονται τὴν καινοτομίαν, καὶ ἀπητεῖτο ἡ σιδηρᾶ τοῦ Σουλτάν-Μαχμοῦδ θέλησις, ἵνα τῶν ἀλλάξῃ τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν ὁποίαν οὐχ ἤττον διετήρησαν ἄχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν οἱ γέροντες καὶ τῶν νέων οὐκ ὀλίγοι, καὶ μάλιστα οἱ μακρὰν τῆς πρωτευσούσης.

Μὴ γένοιτο ἵνα τολμήσω ἵνα ἀνασύρω τὸ μυστηριώδες παραπέτασμα τοῦ γυναικείου τιμωνείου, καὶ ἵνα ρίψω ἀδιάκριτα βλέμματα εἰς τῆς τοῦ ἀλλόττου τῶν Κυριῶν τὰ μυστήρια! Περιορίζομαι δὲ εἰς τὸ ἵνα θαυμάσω τὰ φαινόμενα, καὶ ἵνα ἐνθυμίσω μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Δουδοῦ-μπουρ-νοῦ σαρχίου, ὑπὸ τὸ ὅποιον ἐκαμάρονον αἱ προμήτορες ἡμῶν, καθὼς καὶ αὐτῶν πάλιν αἱ τρισεπιπαππομήτορες ἐμάγεον τοὺς συγχρόνους τῶν φοροῦσαι » Σιδόνια ἔργα παμπούκιλα, ἃ δὴ νῦν, παραφθαρέντος τυχὸν τοῦ ὀνόματος τῇ τῶν πολλῶν ἀμαθείᾳ, λέγεται Σενδές, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον, ἢ

- » κάρτζαις πασύλογαις, κῆ αὐταῖς νᾶναι κατακοιμέναις,
 » παπούτζαις ἀχελωνόκοποις, εὐμορφα καμωμέναις . . .
 » Κῆ ἀπάνω εἰς τὰ τραχήλιά τ'ων, εἰς τὰ τουρνέυματά τ'ων,
 » ὀλόχρυσα γουρζέρια (1) μέχρι καὶ τὰ βυζιά τ'ων (2)».

Ἄλλὰ ποῦ τὰ πλατέα ἐκεῖνα σαράβαρα, τὰ βαρυκέντητα ἐνταρία, τὰ πολυτάλαντα λαχούρια, τὰ ὅποια κατάρθοναν ἵνα φορῶσι τόσον ἐπιχαρίτως αἱ καλλιζῶνοι δέσποναι τῆς πατρίδος μου ;

- » Ποῦ ἐκεῖνα τὰ σαρίκια ; ποῦ ἐκεῖνα τ' ἀντεριά,
 » τὰ ζουνάρια, τὰ σαλβάρια, καὶ τὰ ρούχα τὰ βαρειά ; (3).

Τί ἔγιναν τὰ ἀσήκωτα ἐκεῖνα ἐπανωφόρια, οἱ κατὰ γῆς συρόμενοι γιανκὰδες τῶν φερατζέδων, κατὰ τῶν ὁποίων, καθισταμένων πολλάκις χιλιάδος γροσιῶν καὶ ἐχόντων ἐπ' αὐτῶν διὰ τὰς χαννούμισσας κεντημένα τοῦ Κορανίου ῥητὰ καὶ ἐρωτικά μπεῖτια, τοσάκις ἐκήρυττε πόλεμον ἡ ἐξουσία ; Ἄλλ' αἱ γυναῖκες ὄχι μόνον ἐγέλων, ἀψηφοῦσαι τὰ τοιαῦτα γιανκὰκια, τὰ ὅποια μόλις διήρκουν ἓνα μῆνα, ἀλλ' ἀντέταττον κατὰ τῆς ἀλόγου βίας καὶ στρατηγήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν πρῶτον ἐπεῖγον τόπον αἱ πλασταὶ ἐγκυμοσύναι καὶ αἱ προσποιήτοι λειποθυμίαι, καὶ ἐνίκων, ἐννοεῖται, αὐταί. Ἰδίως δὲ τῷ 1755, θελήσαντος τοῦ Σουλτάν Ὀσμάν ἵνα μεταρρυθμίσῃ δῆθεν τὰ ἥθη, καὶ διατάξαντος πρὸς τοὺς ἄλλοις ἵνα σμικρυνθῶσιν οἱ γιανκὰδες τῶν φερατζέδων, καθὼς καὶ τὰ φακεῶλια τῶν γυναικῶν, τὰ ὅποια ὁμοιάζον τὰ σαρίκια τῶν Τσαούσων, αἱ γυναῖκες ἐπενόησαν τρόπον, ὥστε, ἅμα ἐβλεπον μακρόθεν πλησιάζοντα τὰ τεπτίλια (4), συνέστελλον διὰ συρτοθηλειᾶς τοὺς γιανκὰδες καὶ τὰ σαρίκια τ'ων. Διηγοῦνται δὲ ὅτι ἐταῖρά τις, συλληφθεῖσα μετὰ φορεμάτων ἀπηγορευμένων, ἀφῆκε ἵνα τὴν φέρωσιν ἐμπροσθεν τοῦ Βεζίρη· ἀλλὰ, πρὶν εἰσαχθῇ εἰς τὴν αἵθουσαν, ἔσυρε τῶν θηλειῶν τῆς τὰ γαιετάνια, εἰς τρόπον ὥστε τὸ φακεῶλιόν τῆς, καθὼς καὶ τὸ τοῦ φερατζέ τῆς ἐπινώτιον, ἐσμίχρυνθησαν κατὰ τρία τέταρτα. Ἀποροῦντος δὲ τοῦ ἀστυνομικοῦ ὑπηρετοῦ διὰ τὴν αἰφνιδίαν ταύτην μεταμόρφωσιν, » εἶπε εἰς τὸν κύριόν σου, ἀπεκρίνατο χλευάζουσα ἡ, γυνὴ ὅτι ἀπῆντησας σαρίκιον ἐγγαστρωμένον, τὸ ὀπιόν, ἅμα σὲ εἶδεν ἀπέβαλεν, ὑπὸ φόβου ».

Αἱ Τούρκισσαι καὶ Ἀρμένισσαι βάρουναι καὶ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων, τι-

(1) Gogerettes. (2) Θοῖν. Κωνσταντινουπόλ. (3) Τανταλίδου Παίγιγ, σελ. 124.

(4) Τοῦ ἀστυνομικοῦ ὑπηρετῆς μετημφισμένου, ὅπως μὴ γνωρίζωνται.

νές δὲ καὶ τὰ πέλματα τῶν ποδῶν αὐτῶν διὰ τῆς *Κχ ν ᾱ ς* (1), ἔθος ἀρχαιοτάτον, διότι ὅλαι σχεδὸν αἱ εὐρεθεῖσαι μούμιαι ἔχουσι τοὺς ὄνυχας χρωματισμένους πορφυροκιτρίνους. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ χρωματισμὸς οὗτος τῶν ἀκροδακτύλων ἔχει ἀρχικὴν αἰτίαν τὸν τῆς κόμης χρωματισμόν· διότι, ἀφ' οὗ ἡ Κυρία βάρφη τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς τῆς, φύσει τὰ δάκτυλά τῆς μένουσι κεχρωματισμένα δυσεξιτήλως. Πιθανὸν δὲ ἵνα συντελῇ, διὰ τὴν στυπτικὴν τοῦ φυτοῦ δύναμιν, καὶ εἰς τὰς ῥαγάδας καὶ τὰς παρωνυχίδας.

Βάφουσι δὲ καὶ τὰς ὀφρῦς καὶ τὰς βλεφαρίδας αὐτῶν διὰ τοῦ Σουρμέ, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει καὶ ἡ Γραφή (2) καὶ ὁ Ίουβενάλιος (3). Εἶνε δὲ τῶν ἀρχαίων τὸ *Στίμιμι* (Sibium), τὸ καλούμενον σήμερον Ἀντιμόνιον ἢ Ἀντιμόναχον (antimoine), τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Πλίνιον (4), ἐπωνομάζετο, διὰ τὴν χρῆσιν καὶ τὰ ἀποτελέσματά του, *π λ α τ υ ὀ φ θ α λ μ ο ν*, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐνόηται καὶ κηκίδιον. Διότι τὰ » μέλανα ὄμματα ὑπὸ μελαίναις ὀφρῦσιν «, ἦσαν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ μεσημβρινῇ Εὐρώπῃ πολυθέλγητρα. Τὸ δὲ ὄνομα *μαυρομμάτης*, εἶνε, καθὼς εἴπομεν καὶ περὶ τοῦ Τουρκικοῦ *Καρά*, συνώνυμον τοῦ Χαριτοβλέφαρος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκολάκευον οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Φαληρέα Δημήτριον, μαυρομμάτην πάντως.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Χωνειάτου αἱ γυναῖκες τῆς *ΚΠ* ἐφόρουσαν καὶ πρόσθετα σγουρά ἢ τζουλούφια, » ἐπικροτάφια καθέματα οὐλῶν καὶ λευκῶν (5) » τριχῶν «, τὸ ὁποῖον ὁ μιξοδάρβαρος κώδηξ μεταφράζει » σκοφίας μετὰ τῶν ὧν εἶχον μιτρῶν ἐκ τριχῶν ὀμαλῶν καὶ ξανθῶν «, ἄλλ' ἀντ' ἄλλων, καθὼς βλέπετε. Αἱ εὐλαβέστεραι ἔφερον ὥς ἐγγίστα καὶ φυλακτήρια μικρά εὐαγγέλια, ὅμοια, λέγει Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης (5), τοῖς φυλακτηρίοις, ἅπερ ἐφόρουσαν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταί. Ἐὰν δὲ συμπεράνωμεν ἐξ ὧν ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐσφενδόνιζεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἁμβωνος βελῶν

(1) Ἀραβιστὶ *Χχεν ν ᾱ*, ἥτις εἶνε ἡ Κύπρος τῶν ἀρχαίων, » *Lawsonia inermis*, foliis sessilibus, ovatis, utrinque acutis «, κατὰ τὸν Λινναῖον, δένδρον μέγα, ἐπιπολάζον μάλιστα ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἰδίως παρὰ τὸ Πρῶσιδ. Τὸ ἄνθος του εἶνε λευκοκίτρινον καὶ εὐωδιάζει. Τὰ δὲ φύλλα του, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσι καὶ πρὸς βαφήν τῶν γουναρικῶν καὶ εἰς τὴν βυρσοδεψίαν ἐξάγονται κατ' ἔτος ἐκ τῆς Αἰγύπτου φορτία ὁλόκληρα, ἄλεσμένων εἰς κόνιν ἐν μυλῶσιν ἐπὶ τούτοις.

(2) » Καὶ ἐὰν ἐγγρίσῃ στίμιμι (ἄλλ. στίμι) τοὺς ὀφθαλμούς σου «, Ἰερεμ. » Καὶ Ἰεζάβελ ἔχουσε καὶ ἐστιμμίσατο τοὺς ὀφθαλμούς αὐτῆς, καὶ ἠγάθονε τὴν κρωαλὴν αὐτῆς, καὶ διέκυψε διὰ τὴν θυρίδος «, Βασ. Δ', 9', 30.

(3) » *Illa supercilium, madida fuligine tactum*

» *Obliqua produit acu, pingitque tremantes*

» *Attolens oculos* . . . . . Sat. II.

(4) Φυσ. Ἱστορ. Βιβλ. ΑΓ', (5) Βιβλ. Β', ἐπιστ. 450.

κατὰ τῆς πολυτελείας τῶν γυναικῶν τοῦ καιροῦ 'του, ἦσαν ἐν χρήσει πρὸ 1450 ἐτῶν παρὰ ταῖς πολίτισι καὶ τὰ μέλανα ὑαλιστερά ὑποδήματα (λουστρίνια).

Ἀλλὰ τί 'να εἰπώμεν διὰ τὰς γαλέντζας, τὰς ὁποίας ὁ μὲν Guys (1) ὀνομάζει ὑπόδαθρα τοῦ ἀγάλματος, ὁ δὲ Χάμμερ ἐστιγμάτισε δι' εὐφρεστάτης σατύρας; Ἴσως ἡ ὑγρασία τῶν τῆς ΚΠ στενωπῶν δικαιολογεῖ κατὰ τι τὴν αὐτῶν χρῆσιν, καὶ, τῇ ἀληθείᾳ, ὅταν βλέπη τις κυρίας, ἀναβοκαταβαινούσας τὸν φρικώδη κατήφορον καὶ ἀνήφορον, τὸν μεταξὺ Σταυροδρομίου καὶ Ταταβούλων, μετὰ πόσης ἐπιτηδειότητος μεταχειρίζονται τὰ καχιζόμενα ταῦτα ξυλοπόδαρα, προφυλάττουσαι τὴν γλαφυράν αὐτῶν ὑπόδεσιν ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, θέλει πάντως φανῇ συγκαταβατικώτερος. Ἀλλ' ἵνα θαυμάσῃ τις τὴν ἰσχὺν τῆς ἑξέως καὶ τοῦ ἔθους, πρέπει 'να ἴδῃ τὰς βαλανευτρίδας, διατρεχούσας μετ' ἄκρας εὐκολίας καὶ ἀφοβίας τὰ ὀλισθηρὰ τοῦ ἐδάφους μάρμαρα ἐπὶ κρηπίδων ἐνὸς σχεδὸν ποδὸς ὕψους. Ὅπως ὅμως καὶ ἔχη τὸ περὶ τούτου, αἱ γαλέντζαι (ν α α λ ὺ ν) ἀποτελοῦσιν οὐσιωδέστατον συμπλήρωμα τοῦ Τουρκικοῦ γυναικείου ἱματισμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ὅλας τὰς μετακομιζόμενας ἐν παρατάξει προῖκας, βλέπει τις φανταζούσας καὶ τὰς γαλέντζας, τῶν ὁποίων ἡ πολυτέλεια, ἀρχομένη ἀπὸ καρνοξύλου, ἐμπεπασμένου διὰ μαργαροκόγχης καὶ χρυσοσύρματος, καταντᾷ εἰς ἄργυρον καὶ χρυσὸν σφυρήλατον μετὰ μαργαριτῶν καὶ πολυτίμων πετραδιῶν, ὁποίας ἐθαύμασαν πάντως πολλοὶ τῶν ξένων μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπερθαυμάστων κειμηλίων καὶ κοσμημάτων, τῶν συγκροτούντων τὰς προίκας τῶν θυγατέρων τῶν ἐφ' ἡμῶν Σουλτάνων Μαχμούδ καὶ Μετζήδ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐπιτηδεύματα.

Ἡ ΚΠ, ὡς ἐμπορικὸς κατ' ἐξαίρεσιν τόπος, ἀπασχολεῖ τὰ τρία σχεδὸν πέμπτα τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τὸ ἐμπόριον. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν μάλιστα πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων, ἡ ἐμπορία τῆς ΚΠ ἔλαβε νέαν φάσιν, καὶ τείνει πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐνεργητικότητος ἐκείνης, ἣν εἶχε πρὸ χιλίων ἐτῶν, καὶ τῆς ὁποίας προηγούμενον παράδειγμα ὁρᾷ ὑπάρ-

(1) Voyage littéraire de la Grèce.

χει ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν ἐθνῶν παρὰ τὰς Σταυροφορίας· διότι ἡ ἐλευθεροπλοῖα τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Δουνάβεως ἤνοιξε νέας συγκοινωνίας ὁδοὺς καὶ νέας πηγὰς πλούτου εἰς τὰ ἔθνη· οἱ δὲ δύο Βόσποροι, ἀνοιχθέντες εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὅλης τῆς οἰκουμένης, τυνοικίζουσι καὶ πολρίζουσι τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν καὶ Γεωργίαν· εἰς δὲ τὰ παράλια αὐτῶν συνέρχονται οἱ ἔμποροι τῆς Περσίας, τοῦ Ἐρζερούμ, τοῦ Τίφλιζ πρὸς συναλλαγὰς τῶν παρ' ἐκάστοις ἐμπορευμάτων, ἐν ᾧ ὁ Δούναβις ἀντιμετοχετεύει τοὺς θησαυροὺς τῆς μεσαιᾶς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἐφ' ἐκάτερα τῶν ἡπείρων (1). Ὅθεν καὶ βλέπομεν ὅτι, ἐν ᾧ εἰς τὰ 1843 διέπλευσαν τὸν Βόσπορον 5986 ἐμπορικὰ πλοῖα διαφόρων ἐθνικοτήτων, εἰς τὰ 1862 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέβη εἰς 39,199, καθὼς εἶπομεν (2).

Ἐκ τούτων εἰκάζων δέ τις, ἃς φαντασθῇ, ὁποῖαν ὥθησιν θέλει λάβει τὸ τῆς ΚΠ ἐμπόριον, ὅταν ποτὲ διορυχθῇ ὁ Ἰσθμὸς τοῦ Σουέζ, ὅταν αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν ἐμπορικαὶ συνθῆκαι λάβωσιν ἄλλας γενικωτέρας βάσεις, ὅταν ἐκλίπωσιν αἱ μικραὶ ἀντιζηλῖαι, αἱ περιορίζουσαι σήμερον τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας τῶν γειτόνων ἐπικρατειῶν, καὶ πρὸ πάντων ὅταν ἀναστομωθῶσιν αἱ μυρίαὶ πηγαὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Τουρκίας πλούτου, διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐντοπίου βιομηχανίας, πρὸς τὴν ὁποῖαν ὁ νῦν Σουλτάνος ἐρρίψεν ἐξ ἀφειτηρίας τόσον εὐνοϊκὸν βλέμμα, καὶ διὰ τῆς αὐξήσεως καὶ ἐξασφαλίσεως τῶν τῆς συγκοινωνίας μέσων!

Ἀλλὰ διατί δὲν ὑπάρχει Τοῦρκος μεγαλέμπορος, τραπεζίτης, ἐργαστασιάρχης κτλ., ἐν ᾧ φύσει οἱ Ὁσμανλὺ, ὅσοι δὲν εἶνε στρατιωτικοί, ρέπουσι πρὸς τὸ ἐμπόριον μᾶλλον ἢ πρὸς τὴν γεωργίαν, καθόσον καὶ τὸ Κούρ-ἄν προτιμᾷ τοῦ γεωπόνου τὸν ἔμπορον; Διατί, καὶ τοι κερδοσκόπος καὶ φιλογρήματος, οὐχ ἥττον τοῦ Γραικοῦ καὶ τοῦ Ἀρμενίου, ἐλαττοῦται τοῦ Πέρσου κατὰ τὴν πρὸς τὸ ἐμπόριον ἐπίδοσιν; Εἶνε ἄρά γε διότι εἶν' ἀπλούστερος καὶ εἰλικρινέστερος ἐκείνων; δὲν τολμῶ 'να τὸ δι᾽σχυρισθῶ. Παρατηρῶ δὲ μόνον ὅτι οἱ εὐλαβέστεροι καὶ κοσμιώτεροι τῶν Ὁθωμανῶν εἶνε οἱ ὀλίγοι μεγαλέμποροι τοῦ Τσαρσίου.

Ἐπίσης ἄπορον μοι φαίνεται, διατί, ἐν ᾧ ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν βυρσοδεψίαν, οὐδεὶς αὐτῶν εἶνε γούναρης; πρὸς εὐτυχίαν τῶν Γραικῶν, οἱ τινες, ἐξασκοῦντες ἀνέκαθεν, σχεδὸν ὡς προνομιαίαν, τὴν τέχνην ταύτην, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ ἐμπόριον τῶν γουναρικῶν, διὰ τὴν περὶ τὰς γούνας πολυτέλειαν, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον τέως καὶ ὡς δείγμα

(1) *Ides Neueste Dampschiffahrt von Vien nach Trapezunt etc. von Hr. von Steinbuchell, Vienne, 1838.*

(2) *Ides σελ. 241.*

πολιτικῆς διακρίσεως καὶ εὐνοίας, ἦτον ἐπικερδέστατον, εἶχον δι' αὐτοῦ κατορθώσῃ 'να εἰσχωρήσωσι καὶ εἰς τὰ πολιτικά, καὶ 'να προαχθῶσι τινὲς αὐτῶν καὶ εἰς ἀξιώματα (1).

Οἱ Ὀθωμανοί, διὰ τὸ φύσει βραδυκίνητον καὶ τὴν ἐμβρίθειαν, ἥτις τοὺς χαρακτηρίζει, προτιμῶσι τὰς ἐδραίας καὶ καθαρίους τέχνας, καὶ ἐπιδίδουσιν εἰς αὐτάς θαυμασίως· μερικάς μάλιστα, οἷον τὴν τορνευτικὴν, τὴν σφραγιδογλυπτικὴν, τὴν ἐφιππιουργίαν, τὴν χοανοπλαστικὴν κλπ., ἐξασκοῦσιν ἐξαιρετικῶς αὐτοὶ μόνοι. Οἱ ἐφιππιουργοὶ (σε ρ ρ ἄ τ σ) ἰδίως μεταξὺ αὐτῶν 'δὲν ἔχουσι τοὺς ὁμοίους 'των καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, κεντοῦντες μετὰ σπανίας καλλιτεχνίας, οὐ μόνον διὰ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν συρμάτων, ἀλλὰ, διὰ τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς Πασσάδες, καὶ διὰ μαργάρων, ἢ κοραλλίων, ἢ καὶ ἀδαμάντων, τοὺς βαρυτίμους ἐκείνους κάσας καὶ χαλινούς, τοὺς θαμβόνοντάς ποτε τὰ ὄρματα ἐν ταῖς ἐπισήμοις προελεύσεσι τοῦ Σουλτάνου, καθὼς καὶ τὰ σι π σ ί π ι α τῶν Κχαδίνων, τὰ σι λ α χ λ ί κ ι α τῶν χαμπά-δαΐδων ἢ τὰ χαρτοφυλάκια τῶν Ἐφέντηδων, καὶ ἄλλα τοιούτου εἶδους δερμάτινα κεντητὰ κειμήλια, θέας ἀληθῶς ἀξία διὰ τὴν κομψότητα, ὧν ἐθαυμάζετο ἡ ἐντέλεια καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Αὐλῇ τοῦ Μεγάλου Λουδοβίκου. Τὴν δὲ ὠραίαν ταύτην τέχνην ἐκκληρονόμησαν, κατὰ τὸν ἀοίδιμον Πατριάρχην Κωνσταντίνον, παρὰ τῶν Γραικῶν (2).

Ἐπιβάλλουσι δὲ καὶ εἰς τὴν ὀπλοποιίαν, ποικίλλοντες ἀξιοθεάτως τὰ μολυβδοβόλα καὶ τὰς πάλας 'των. Διὰ τὴν ὀρησκαυτικὴν δὲ τῶν Μουσουλμάνων ἀντιπάθειαν πρὸς πᾶν ὁμοίωμα ἐμφύχου, οὐδεὶς μεταξὺ αὐτῶν διεκρίθη ὡς ζωγράφος. Διαπρέπουσιν ὅμως παρ' αὐτοῖς καὶ ὀρυλλοῦνται οἱ καλλιγράφοι, διότι, ἀντὶ εἰκόνων, ἀναρτῶσι συνήθως ἐπὶ πινάκων, ἢ ζωγραφίζουσιν ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ ἐν τοῖς τζαμίοις καὶ ἐν τοῖς δημοσίαις καταστήμασι καὶ ἐν τοῖς τῶν ἰδιωτῶν οἴκοις ἁ ἱ ἔ τ ι α (ῥητὰ) τοῦ Κοῦρ' ἄν. Καὶ ἡ γλυπτικὴ 'των δὲ περιορίζεται, παρεκτὸς τῶν σφραγίδων, εἰς λίθους ἐπιτυμβίους καὶ τινα κιονοκράνων καὶ κρηνῶν ἀραβουργῇ κοσμήματα. Διαξέουσι δὲ καὶ λέοντας ἢ δράκοντας διὰ τὰ τῶν πλοίων ἄφλαστα.

Ἄλλη, θαύματος ἀληθῶς ἀξία καὶ εἰς τὴν ΚΠ ἰδιάζουσα Τουρκικὴ βιομηχανία εἶνε ἡ τῶν Ο ὕ ρ ο υ τ ζ ἡ δ ω ν. Ἠγοράζετο πολλάκις τριῶν, τεσσάρων, ἕξ χιλιάδων φράγκων Ἰνδικὸν λαχούριον, θαῦμα ἰδέσθαι, ἀντάξιον ἐνὸς οἴκου ἢ τῆς φερνῆς μιᾶς θυγατρὸς ἢ τῆς ἐπὶ τριετίαν διατροφῆς ὅλης οἰκογενείας, καὶ ἀπετίθετο ὡς κειμήλιον ἐν τῷ κιθωτίῳ, ἀγλάϊσμα

(1) Ἴδε σελ. 537 καὶ 538 τοῦ Α', καὶ 388 τοῦ Β' Μέρους. (2) Ἴδε τὰ Προλεγόμενα τοῦ Β' Μέρους.

τῆς φερούσης, ἐπίφθονον βασκανίας ἀντικείμενον ὁλοκλήρου γειτονίας. Ἄλλ' ἔμενε μίαν ἐβδομάδα κατὰ τύχην ἀξεδίπλωτον, καὶ ὁ σκῶρος τὸ δι-
 τρύπα κοσκινηδόν, ἢ κηρίον, πίπτον ἡμμένον ἐπ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ,
 τὸ διέκαιε, πρὸς ἀπελπισίαν τῆς ιδιοκτήτορος. Τίς ἡ θεραπεία τοῦ δεινοῦ;
 Τίς ἐστέγνονε τὰ δάκρυα, τὰ καταλειθόμενα ἐπ' αὐτοῦ ἀπὸ μαύρων ἢ γα-
 λανῶν ὠραίων ὀφθαλμῶν; . . Τὸ οὐ ρ ο ὑ δ ι σ μ α (1). Τὸ παθὸν μέρος
 ἐπληροῦτο ὑφαινόμενον καὶ κεντούμενον διὰ τῆς αὐτῆς κλωστῆς, διὰ τοῦ
 αὐτοῦ τρόπου τῆς ὑφῆς καὶ μετὰ τοσαύτης εὐχειρίας, ὥστε δυσκόλως τις
 τὸ διέκρινεν. Εἶδον τοιαῦτα σητόβρωτα λαχοῦρια, περιστάντα ὑπὸ τὸν ὀ-
 δόντα τῆς βωτρίδος εἰς λακίδας, τὰ ὅποια ἔγειναν κατὰ γράμμα ὁ λο-
 κ α ῖ ν ο υ ρ γ α διὰ τῆς βελόνης γέροντος Τούρκου οὔρουτζῆ, ἀποθα-
 λόντα σπιθαμὴν μόνον ἐκ τοῦ μήκους τῶν. Ἄλλ' ἔλαβε δι' ὀκτὼ λαχο-
 ρεῖα τρεῖς χιλιάδας φράγκων διὰ τὸν κόπον του, καὶ τῇ ἀληθείᾳ μοι ἐφά-
 νησαν ὀλίγα.

Μετ' αὐτοὺς διαπρέπουσιν οἱ σφραγίδογλύπται (Χακκιάκ), ἄφρευκτος
 τέχνη διὰ τοὺς Τούρκους, παρὰ τοῖς ὁποίοις, διὰ τὴν περὶ τὸ γράφειν
 ἄγνοϊαν, ἐπέχει τόπον τῆς ιδιοχείρου ὑπογραφῆς ἢ σφραγίς, ἣν καὶ φέρει
 διὰ τοῦτο ἕκαστος αὐτῶν ἐνδεδεμένην δακτυλίῳ, ἢ κρεμαμένην ἀπὸ τοῦ
 λαιμοῦ ἐντὸς σακκυλίου. Εἶνε δὲ συνήθως Ὀθωμανοὶ ἐκ τῶν δι α β α σ μ ῆ -
 ν ω ν (ὁκουμοὺς), θρῆσκοι, κόσμιοι καὶ βαρεῖς, ὅθεν καὶ οἱ καλοὶ αὐτῶν
 σπάνιοι.

Περίφημοι εἶνε καὶ οἱ κουρεῖς τῆς Τουρκίας, μετερχόμενοι συνήθως καὶ
 τὴν μικρὰν χειρουργίαν· οἱ δὲ περιφημότεροι αὐτῶν χρησιμεύουσι καὶ εἰς
 τὰς περιτομὰς τῶν παιδίων, μετακαλούμενοι πολλάκις ἐπὶ τούτῳ διὰ με-
 γάλων ἀμοιβῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας ὑπὸ τῶν Πασσάδων. Εἷς δὲ τις αὐτῶν,
 ὁ Τζεῤῥάχ-Μεχμέδ-πασσᾶς, ὑψώθη τῷ 1598 καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Βεζίρη,
 ὡς περιτεμὼν τὸν τε Σουλτάν - Μεχμέδ Γ' καὶ τὸν Σουλτάν - Ἀχμέδ Α'.
 Ἐπιδιδόμενοι δὲ καὶ διαπρέποντες εἰς τὰ μαθηματικά, ὁδὲν ἐπιβάλλουσιν εἰς
 τὴν μηχανικὴν, ὅθεν καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐπαγγέλλεται τὸν ἀρχιτέκτονα, εἰς
 δὲ καὶ μόνος ὁ Σινάν, ἀφῆκεν ὄνομα ὡς τοιοῦτος· ὅλα δὲ σχεδὸν τὰ ἐν
 Κωνσταντινουπόλει Σουλτανικὰ τζαμιά ἀρχιτεκτονήθησαν ὑπὸ Γραικῶν.

Τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς τῶν Γενιτσάρων καταστροφῆς, εἶχα μεταβῆ, κατὰ
 σύμπτωσιν, εἰς Προῦσαν. Ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἔκστασις μου, ὅταν, ἐπανελ-
 θὼν μετὰ δεκαεξὶ μῆνας, εἶδον μετημφιεσμένους ὅλους ὅσους ἐγνώριζον.

(1) Παράδοξος ἀληθῶς ἡ, κατὰ σύμπτωσιν ἢ συγγένειαν, ὁμοφωνία τῆς λέξεως πρὸς τὸ ῥ ὀ
 τ ι σ μ α. Ἴδε τὸ Λεξικόν.

Περίεργος 'να μάθω πρὸ πάντων πῶς ἔζη ὁ Κ α λ π α κ τ σ ῆ ς μου, ἀφ' οὗ κἀνείς δὲν ἐφόρει πλέον καλπάχιον, ἔμαθον ὅτι ἐγείνε γούναρης. Ὁ δὲ Κ α β ᾱ φ ῆ ς μου Μεχμέδ ἐφέντης, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζα πρὸ ἐτῶν, ἐπώλει ἀντὶ κιτρίνων ἐμβαδίων κ ο υ ν τ ο ὕ ρ ι α, καὶ, φορέσας τὸ πανταλόνιον καὶ τὸ φέσιον, ἐγέλα καὶ ὁ ἴδιος διὰ τὸν μετασχηματισμὸν 'του. Ὁλόκληρος δὲ ἡ συντεχνία τῶν Κ α β ο υ χ τ σ ῆ δ ω ν, συντεχνία ὑπερεκτεταμένη, ἀφ' οὗ ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα εἶδη καβουκίων ἐσκέπαζον τέως, καθὼς εἰπομεν, τὰς μουσουλμανικὰς κεφαλὰς, ἔμεινεν αἰφνης τὴν πρῶϊαν τῆς 27 Ἰουνίου 1826 χωρὶς ἔργου· διότι, κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἡμέραν ἐκείνην, εὐτυχῆς ἐλογίζετο, ὅς τις προέφθανε, θυσιάζων τὸ καβούκιόν 'του, 'να λυτρώσῃ τὴν κεφαλὴν 'του ὑπὸ τὸ φέσιον· ἀφ' οὗ τὰ καβούκια ἀπεκόπτοντο καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν!

» Τίς αὕτη ἡ πολύσαρκος γυνή, φορτωμένη ἀδάμαντας, τὴν ὁποίαν βλέπω καθημένην ἐκεῖ καὶ καπνίζουσιν ὑπὸ τὴν σκιάδα; ἡρώτων ποτὲ ἐν Χάλκῃ τὸν φίλον, μετὰ τοῦ ὁποίου περιεπάτουν: — Εἶνε ἡ σύζυγος τοῦ Χατζῆ-Ἀζναβούρ, τοῦ Ἀ ρ α ῖ τ ζ ῆ -μπασῃ. — Τραπεζίτου πάντως ἡ ἀδαμαντοπώλου. — Ὅχι, ἀλλὰ προΐσταμένου ἀπλῶς τῆς συντεχνίας τῶν Ἀ ρ α ῖ τ ζ ῆ δ ω ν. — Καὶ ποίαν τέχνην μετέρχονται οἱ Ἀραῖτζῆδες οὗτοι; — Οὐδεμίαν ἀπλῶς· ἀλλ', ἐμβρεχόμενοι ἀπὸ πρῶτας ἄχρις ἐσπέρας ἐντὸς τῆς θαλάσσης περὶ τὰ σκουπιδαρεῖα, κρατοῦντες, ἀντὶ παντός ἄλλου ἔργαλείου, ἐν σκαφίδιον καὶ ἐν κόσκινον, καὶ φοροῦντες ὑποδήματα, φθάνοντα ὑπεράνω τῶν γονάτων, ἀναζητοῦσι καὶ συλλέγουσι . . . καρφία, τὸ φαινόμενον, ἐκπλύνοντες τὰ ἐν τῷ πυθμένι κατασύρματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅμως ἀνευρίσκουσι συχνάκις, οὐ μόνον νομίσματα καὶ μαργαριτάρια, ἀλλὰ καὶ δακτυλίδια καὶ ἐνώτια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολύτιμα κοσμήματα, καὶ ἐπὶ πᾶσι πωλοῦσιν ὠρισμένης τιμῆς εἰς τοὺς χρυσοκόους, τὴν ἐναπομένουσαν ἄμμον, ὥς ὑποστάθμην, εἰς τὰ σκαφιδία 'των, περιέχουσιν ἱκανὸν μέρος χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐξεμίσθουν ἰδίως πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, καὶ ἴσως ἐκμισθοῦσιν ἀκόμη, τὰ σκουπιδαρεῖα (Σουπούρ-χανέ) τοῦ Σαραγίου, εἰς τῶν ὁποίων τὸ κατακάθισμα ἐναπέμενον ὅλα τὰ ἀπὸ τῶν χρυσοκεντήτων καὶ μαργαροκεντήτων ἐπιστρωμάτων καὶ φορεμάτων καταπίπτοντα χρυσοπέτῃλα καὶ μαργαριτάρια, ὧν καὶ ἀλλαχοῦ ἐπεμνήσθημεν (1). Σήμερον δὲ ἀγοράζουσι τὴν τέφραν τῶν πυρκαύστων οἰκῶν καὶ ἐργαστηρίων καὶ τὴν ἐκμεταλλεύουσιν εἰς λογαριασμὸν 'των, ἢ τοῦ ἰδιοκτήτου,

(1) Ἰδε σελ. 482 τοῦ Α' Μέρους.

Ἀκούεις ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ΚΠ τὸν διάκονον μνημονεύοντα μετὰ λιγυρᾶς φωνῆς ἐν τῇ Ἐκτενεὶ τῶν εὐλογημένων ρουφετίων (1) Καζαντζήδων, Ἀμπατζήδων, Μπογιατζήδων, Μουτάφηδων, Πρωτομαϊστών, Μαϊστών, Καλφάδων καὶ τῶν Τσιρακίων αὐτῶν; Οὗτοι ἀποτελοῦσιν ἕκαστοι τὰ λεγόμενα ἐσναφία, σωματεῖα ἰσχυρὰ, ἐντιμα, σώσαντα πολλάκις τὸ γένος. Ἐκαστον αὐτῶν ἔχει τοὺς ἰδιαιτέρους κανονισμοὺς, τὰς ἰδιαιτέρας διατάξεις ἑαυτοῦ, τὰς ὁποίας οὐδεὶς τῶν ἐταίρων παραβαίνει ἀτιμωρητί· διότι ὅχι μόνον γίνεται ἀποσυνάγωγος καὶ ἐκπίπτει τοῦ ἐσναφίου, ἀλλ' ἓνα καιρὸν, ἐκτὸς τοῦ προστίμου, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεχρεοῦτο, ἔτρωγε καὶ ἱκανὰς διὰ τοῦ πῆχεως κατὰ νώτων ὑπὸ τοῦ Πρωτομαγίστρου (Οὐσταμπαση). Ὅλα ἔχουσι τὴν ἱεραρχίαν, τὰς συνελεύσεις (λόντζας), τὴν κάσσαν ἑαυτῶν, ἐν ᾗ συνάζονται, παρεκτὸς τῆς τεταγμένης συνεισφορᾶς, καὶ τὰ ἐπιβαλλόμενα πρόστιμα· σχηματίζουν ἐν δελφάτα, ομάδας τῶν ὄντι εὐλογημένους· ἔχουσι τὰς ἰδιαιτέρας πανηγύρεις ἑαυτῶν (τεφερίτσ), τοὺς ἰδιαιτέρους πάτρωνας αὐτῶν Ἀγίους, οἱ Παντοπῶλαι τὸν Ἅγιον Νικόλαον, διὰ τὸ γνωστὸν Ἰλαδικόν (2)· οἱ Γουναραῖοι τὸν Προφήτην Ἡλίαν, διὰ τὴν μηλωτὴν ἑαυτοῦ· οἱ Κουρεῖς, ὡς ἰατροπορευόμενοι, τὸν Ἅγιον Παντελεήμονα· οἱ Ὑδροφόροι τοὺς Ἀγίους τεσσαράκοντα Μάρτυρας, ὡς ἐναποψύξαντας ἐν τῇ Σεβαστείας λίμνῃ, κτλ. κτλ. Ἀπὸ τοῦ ταμείου τῆς συντεχνίας βοηθοῦνται οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ γέροντες, ἢ αἱ χήραι καὶ τὰ ὀρφανὰ τῶν συντεχνιῶν· δανεῖζονται ἐπὶ τόκῳ μετριοτάτῳ, ἢ καὶ ἀτόκως, ποσότητες, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ἐνθήκη (σερμαγέ) εἰς τοὺς πρώτην φορὰν ἀναλαμβάνοντας τοῦ μαῖστωρος τὴν θέσιν· καλλωπίζονται ἢ διατηροῦνται καὶ πολλάκις ἀνεγείρονται ἐκκλησίαι· ἐλευθεροῦνται τοῦ Ἰπλίκ-χανέ ἢ τοῦ Ζαπτιέ οἱ κρατούμενοι διὰ χρέη ἢ παραπτώματα. Ὑπαγε, τὴν ἐπαύριον συμβάσης πυρκαϊᾶς, εἰς τὸν τόπον τῆς συμφορᾶς, καὶ θέλεις ἰδεῖν τοὺς Κασσιέρας καὶ Πρωτομαῖστρου τῶν συντεχνιῶν διανέμοντας ἀπὸ τῶν χρημάτων τοῦ κοῦτίου ἄρτον, ἐνδύματα, ἐφαπλώματα εἰς τὰ θύματα τοῦ δεινοῦ. Καὶ τί δὲν κατορθώνει ὁ ζῆλος καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν εὐλογημένων τούτων ρουφετίων; Καὶ πῶς ἐκλείπουσι καθήμεραν ἐν πρὸς ἓν τὰ γεραρά, τὰ κοινωφελῆ, τὰ χριστιανικὰ ταῦτα ἔθιμα ὑπὸ τὴν καινοτόμον ἰστοπέδωσιν τῆς μόδας καὶ τῆς ἀτομικότητος καὶ

(1) Ρουφέτ, λέξις Τουρκικὴ, διαφθορὰ τοῦ Χχιρφέτ (ὀρθότ. Οὐρφέτ), λέγει ὁ Κ. Πασπάτης, πληθ. τοῦ Χχιράφ, τέχνη τὴν ὁποῖαν ἐκσκαεῖ τις χάριν κέρδους. Συνηθεστέρα σήμερον εἶνε ἡ Ἐσναφία, (ἐκ τοῦ Σουνούφ, κλάσις, φράτρα) οὐδὲν κοινὸν ἔχουσα μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Συνάφειας. (2) Ἐξ οὗ καὶ τὰ δύστροπα γραῖδια ὀνομάζουσιν οἱ πολλοὶ τῶν συμπολιτῶν μου Ἰλαδικά.

τὸν πιθηκισμόν τῆς Εὐρώπης, περὶ ὃν ἐπτόηται ἡ λεγομένη νέα γενεά, ἀληθῶς νέα! διότι καὶ αὕτη ὁδὸν ἤξεύρει πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει.

Οἱ ὑδρονόμοι καὶ ὑδρομαστευταί, οἵτινες ἔχουσιν ἐν ΚΠ καὶ προνόμια, εἶνε, τὸ πλεῖστον, Ἑπειῶται ἢ Ἀλβανοί. Ἀριθμοῦνται δὲ, καθὰ λέγεται, εἰς τριακοσίους Τούρκους καὶ ἑκατὸν Χριστιανούς. Αἱ δὲ θέσεις αὐτῶν εἶνε διαδοχικαί, καὶ, ἀποθανόντος ἑνὸς, διορίζεται ἀντ' αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ, ἢ, ἐὰν ὁδὸν ἔχη τοιοῦτον, ὁ δυνάμενος ἵνα πληρώσῃ δέκα-δώδεκα χιλιάδας γρόσια εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ. Τοιοῦτός τις λέγουσιν ὅτι ἦτον καὶ ὁ γενάρχης τῆς τῶν Σούτσων (Σουτζὺ) οἰκογενείας, καὶ ἡ ἀπέναντι τοῦ Πατριάρχείου κρήνη ἐν Φαναρίῳ εἶνε τούτου ἱδρυμα, ἀφιερῶσαντος πρὸς διατήρησιν αὐτῆς τὰς προσόδους διαφόρων ἀκαρετίων, ὧν μουτεβελῆν (ἐφορον) κατέστησε τὸν κατὰ καιρὸν Μέγαν Λογοθέτην, ὁποῖος εἶχε χρηματίσῃ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Δράκος, ὁ πρῶτος διαπρέψας ἐκ τῆς οἰκίας ταύτης (1).

Μεταξὺ δὲ τῶν ἐν ΚΠ συντεχνιῶν ἐξεῖχον, μετὰ τοὺς γουναραίους, οἱ Βαφεῖς, τῶν ὁποίων οἱ πλείότεροι ἦσαν Γραικοί. Ἀγαπῶν, καθὼς εἶπομεν, ὁ Τοῦρκος τὰ ἀνοικτὰ καὶ φαντακτερά, ἀλλὰ καὶ ἐφήμερα διὰ τοῦτο, χρώματα, ἅμα ἰδὼν γενομένην ἐξίτηλον τὴν βαφὴν τοῦ περιβελαιίου τοῦ, καταφεύγει εἰς τὸν βαφέα, καὶ ἀπὸ ἀνοικτοῦ τὸ βάφει βαθύτερον, ἀπὸ καναρινείου, π. χ., εἰς λειμονόχρουν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς πορτογαλὺ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς ἐρυθρὸν ἢ ἰόχρουν κτλ., καὶ ὑπάρχουσιν ἐπενδύται, οἵτινες διήλθον τετράκις καὶ πεντάκις τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαφείου. Ἄλλοτε πάλιν μία τις τῶν Σουλτάνων, ἢ καὶ ὁ Σουλτάνος αὐτός, ὅταν ἐφόρει τὰ εὐανθῆ ἐκεῖνα καὶ εὐπρεπῆ συγχρόνως ἐνδύματα, συνέπιπτε, περιδιαβάζων ἐντὸς τῶν κήπων τοῦ, ἵνα θελχθῇ ὑπὸ τοῦ ὠραίου χρώματος ἀνθους, καὶ κόπτων αὐτὸ, τὸ ἐδίδεν εἰς τὸν παρακολουθοῦντα, καὶ διέταττε ἵνα ἦν ἑτοιμον μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἀπαράλλακτον τὴν χροιάν, ἐπανωφόριον· καὶ ἔπρεπε ἵνα ἐτοιμασθῇ, χάρις εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ βαφέως, ὅς τις ὅμως, ἵν' ἐπιτύχῃ ἐν, ἐχάλα πολλάκις τρία καὶ τέσσαρα λαχορείου κομμάτια. Περίεργα δὲ εἶνε καὶ τὰ διάφορα ὀνόματα τῶν βαφῶν, τὰ ὁποῖα σπανίως ἕτερός τις παρὰ τοὺς τεχνίτας καὶ τὰς γυναῖκας εἶνε δυνατόν ἵνα γνωρίξῃ καὶ ἐνθυμῇται· διότι ἐπετηδεύοντο ἵνα τὰ σχηματίζωσιν ἀπὸ τοῦ πρώτου, ἔστω καὶ πάντῃ μεμακρυσμένου καὶ παραδόξου, ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖον εἶχε μετὰ τοῦ ὀνομαζομένου χρώματος ὁμοιότητα· παραδ. χάριν: Καλαϊτζῆ-δουμανὶ (καπνὸς γανωτοῦ), λεμόν-χιουφού (λειμονίου μοῦχλα), τσουρούκ-βυσνέ

(1) Ἰδὲ σελ. 414 τοῦ Β' Μέρους.

(σάπιόν βύσσινον), ταυσάν-κανί (λαγωῦ αἶμα), Κεαχγάτ-χανέ-τσαμου-
ρου (λάσπη τοῦ Κεαχγάτ-χανέ), ασμά-γιαπραγύ (φύλλον ἀναδενδράδος),
τσάγαλα-μπαδέμ (χλωρόν ἀμύγδαλον), μπουλουτῦ (νεφελόχρουν), χαβαῖ
(ἱεροειδές), λειλακί (Lilas), νάρ-τσιτσεῖ (ροιδήας-ἄνθος), κτλ.

» Ὅσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίγνεται ὥρῃ «.

Ἵπάρχουσι δὲ καὶ τινὰ ἐπαγγέλματα, ἰδιάζοντα ὅλως ἐν ΚΠ, τῶν ὁ-
ποίων πούποτε ἄλλου ὁδὸν εἶνε δυνατόν ἵνα ἀνεύρη τις τὸν τύπον. Ὁ χα-
μάλης, παραδ. χάριν, τῆς ΚΠ εἶνε, λέγει παίζων Γάλλος τις συγγρα-
φεὺς, εἶδος καμήλου δίποδος χωρὶς ὕβων, τρεφόμενος δι' ὕδατος μόνον καὶ
ἀγγουρίων. Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε ὑπερβολή. Ὅτι ὅμως ἡ σωματικὴ ῥώμη,
ἡ καρτερία καὶ ἡ αὐτάρκεια αὐτῶν εἶν' ἐξαίσιμα, ὁδὸν ἐπιδέχεται ἀντίρρῃσιν.
Ὅλοι ἔχουσι τοὺς πόδας ἰσχνούς, περιτυλίσσοντες αὐτοὺς ἐπίτηδες πρὸς
τοῦτο. Καὶ ἀπορεῖ τις πῶς κάλαμοι τόσον ἀδρανεῖς βαστάζουσι τηλικού-
τον φορτίον καὶ μεταφέρουσιν αὐτὸ εἰς τοσοῦτου μήκους διαστήματα καὶ
διὰ τοιούτων ὁδῶν!

Τί ἵνα εἴπωμεν δὲ περὶ τῶν πυροσβεστῶν (τ ο υ λ ο υ μ π α τ ζ ῆ δ ω ν),
τῶν ὁποίων διωργάνισαν ἐσχάτως στρατιωτικώτερον τὰ τάγματα; ξηροί,
μακροί, ἄσαρκοι, ὁδὸν ἔχουσιν εἰμῇ φωνὴν μόνον καὶ τόλμην, ἥτις ὅμως
ἐξοκέλλει εἰς τηλικαύτην ἀναίδειαν, ὥστε μετὰ τῆς λέξεως Τουλούμπα-
τζης συνυπονοεῖται πᾶν κακοθεΐας εἶδος. Ἐς φαντασθῇ τις ὄφιν εἰς σχῆμα
γεράνου, ἔρποντα καὶ ἱπτάμενον συγχρόνως, εὕρισκόμενον ἐν ἀκαρεῖ ἀπὸ
τῶν Ταταβούλων εἰς τὸ Σταυροδρόμιον καὶ ἀπὸ τοῦ Κοντοσκαλίου εἰς τὸ
Τσεχαρσαμπᾶ - μπαζάρ' ἡμίγυμνον ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ, μόλις ζυγίζοντα
τεσσαράκοντα ὠκτάδας, καὶ σηκώνοντα δις τοσοῦτον βάρος· αὐτὸς εἶνε ὁ
Τουλούμπατζης τῆς ΚΠ. Εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἄμιππον (1) μετεβλήθησαν
τὰ ποτὲ τ σ α π κ χ ῖ ν ι α τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὰ gamins ταῦτα τῆς Κων-
σταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα ὁδὸν ἐλλείπουσιν ἀπὸ κάμμιᾶς πρωτευούσης,
καλούμενα ἐν ΚΠ μὲν ἐπὶ Βυζαντινῶν Γ α ρ σ ῶ ν ι α, σήμερον δὲ ἐν ταῖς
Ἀθήναις Μάγκαι καὶ ἄλλοτε ἐν Σύρῳ Βαμπόρια. Οὔτε χιῶν, οὔτε ὑετός
οὔτε καύσων ἐμποδίζει τὸν μικρὸν τοῦτον ἄμιππον ἵνα παρακολουθῇ ἡμί-
γυμνος βῆμα πρὸς βῆμα τὸν ζωηρότερον ἵππον. Γύφτοι οἱ πλεῖστοι καὶ
κακοθεστάτοι, τί ἐστὶ κόπος, τί ἐστὶν ἀπόστασις ὁδὸν γνωρίζουσι. Παρα-

(1) Οὕτως ἔκρινα κατάλληλον ἵνα ὀνομάσω τὸν Σ ο υ ρ ο υ τ ζ ῆ ν, κυρίως τὸν μείριμα σου-
ρουτζήν τῆς πόλεως, ὃς τις τρέχει κατόπιν τοῦ ἐκμισθωθέντος ἵππου, κρατῶν τὸν σάκκον ἢ τὸν
ἐπενδύτην ἢ τὴν ῥάβδον ἢ τὸ ἀλεξιθρόχιον τοῦ ἱππέως.

τηρήσεως δὲ ἄξια ἤθελον εἶναι σκελετευθέντα τὰ ὅσα τῆς κνήμης αὐτῶν, διότι εἶμαι σχεδὸν βέβαιος ὅτι μεταβάλλονται εἰς σιδηροξύλου οὐσίαν. Καὶ ταῦτα πάντα διὰ τὸ μ. π. α. χ. τ. σ. ἡ. σ. ι. ο. ν., τὸ ὁποῖον κυρίως εἶνε ὁ μισθὸς τῶν.

Ἀξιοπαρατήρητον εἶνε καὶ τὸ φύλον τῶν περιφερομένων τὰς ὁδοὺς τῆς ΚΠ πωλητῶν, καὶ ἰδίως διὰ τὸ δυσυπολόγιστον αὐτῶν πλῆθος, πλῆθος τοσοῦτον, ὥστε ἔδεν εἶναι ὑπερβολὴ τὸ ἵνα δυσχυρισθῇ τις ὅτι ἐκ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα μυριάδων δραχμῶν, αἱ ὁποῖαι κυκλοφοροῦσι καθ' ἑκάστην πρὸς διατροφήν καὶ ἐνδυμασίαν τῶν κατοίκων τῆς ΚΠ, τὸ ἐν τρίτον διέρχεται διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἀεικινήτων τούτων ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ὁμως τὸ ἔργον ἔδεν εἶναι ἴδιον ἑκάστου· διότι τὸ ἵνα διοδεύσῃ τις, φορτωμένος πεντήκοντα τοῦλάχιστον ὠκνάδων βάρους, τοὺς ἀνηφόρους καὶ κατηφόρους ἐκείνους τοῦ ἄστεος καὶ τοῦ Πέραν τῆς ΚΠ, ἐν καιρῷ μάλιστα χειμῶνος, κραυγάζων συγχρόνως ὅσῃ γεγωνότερον ἤμπορεῖ καὶ ἀναγγέλλων τὸ ἐμπόρευμά του, ἀπαιτεῖ οὐ μόνον χαλυβδίνους πόδας, ἀλλὰ καὶ νῶτον Ἀτλαντος καὶ λάρυγγα Στέντορος, καὶ τοιοῦτοι εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἱ παράδοξοι οὔτοι πωληταί. Τὴν δὲ πληθὺν αὐτῶν δικαιολογοῦσι, πρῶτον μὲν, αἱ ἀπέραντοι ἀποστάσεις, ἔπειτα δὲ, ἡ σπάνις ὑπηρετῶν, καὶ μάλιστα εἰς τὰς Τουρκικὰς ἰδίως οἰκογενείας, οὐ μόνον λόγῳ οἰκονομίας, ἀλλὰ, πολὺ μᾶλλον, λόγῳ τοῦ χαρεμίου. Περὶ ἔργον δὲ φαίνεται ὅτι οὐδεὶς σχεδὸν τῶν περιφορήτων τούτων ἐμπόρων εἶναι Ἀρμένιος.

Ἄλλο περίεργον εἶνε, ὅτι ὁ, φύσει καθάριος καὶ ἐδραῖος, Ὁθωμανὸς, ἐν ᾧ προθύμως ἀναλαμβάνει τὸ ἔργον τοῦ κατὰ τὰς ὁδοὺς πωλητοῦ καὶ τοῦ ἀχθοφόρου, ἐν ᾧ ἔδεν ἀποτροπιάζεται τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καμινοκόρου καὶ τὸ τοῦ βυρσοδέψου καὶ (παράδοξον ἀληθῶς) τὸ τοῦ καθαριστοῦ τῶν ἀποπάτων (λαγουμτζῆ), ἔδεν γίνεσθαι οὔτε γούναρης οὔτε ράπτῃς, ἂν καὶ ᾗ, ὡς εἶδομεν, ἐπιτηδειότατος οὐρουτζῆς.

Ἄλλὰ τῶν ἐπαγγελημάτων ὅλων ἀναντιρρήτως τὸ ἔχον ἰδιαιτέρον τινα τοπικὸν χαρακτῆρα ἐν ΚΠ εἶνε τὸ τῶν κωπηλατῶν (καϊκτσῆ), καὶ ἰδίως τῶν τοῦ Καταστένου καὶ τῶν Πριγκηποννήσων. Ὡμοπλάται καὶ βραχίονες Μίλωνος, φωνὴ Στέντορος, ὀφθαλμοὶ Λυγκέως καὶ καρδίαι λεονταρίου διακρίνουσιν ἐν γένει τοὺς κωπηλάτας τοῦ Στενοῦ. Ὅθεν καὶ οἱ κωπηλατοῦντες ἐν τοῖς Σουλτανικοῖς καὶ Βεζιρικοῖς δρομωνίοις μεταξύ τούτων ναυτολογοῦνται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καθὼς καὶ ἐπὶ Γραικορωμαίων « οἱ » ἐλαύνοντες εἰς τὰ βασιλικά δρομῶνια . . ὑπῆρχον Στενῖται, ἐκ τῶν οὐσιῶν (ἐταιρειῶν) τοῦ Στενοῦ «, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον. Κολυμβῶσιν ὡς οἱ δελφίνες, ἀντέχουσιν εἰς τὸ ψῦχος ὡς οἱ λάροι, καὶ ὑποφέρουσι τὸν

καύσωνα ὡς αἱ κάμηλοι. Παλαιόντες χειμῶνος καὶ θέρους πρὸς τὰς ἐπηρείας τῆς ἀτμοσφαίρας, οὐδέποτε σκεπάζουσι τὸ στῆθος καὶ τὰς κνήμας αὐτῶν, λαμβάνοντα διὰ τοῦτο χρῶμα πλίνθου ἢ ἄρτου ξηροψημένου. Ὅποια εὐκαμψία μυῶνων! ὅποιον κυπαρισσῶδες καὶ ραδινὸν ἀνάστημα! Τίς ἐτόλμα ἵνα παλαίση πρὸς τοὺς Νησιώτας, ὅταν τὴν τρίτην τοῦ Πάσχα ἡμέραν προεκάλουν εἰς τὸ Λιβάδιον αὐτῶν τὸν βουλόμενον, καὶ συνήρχοντο οἱ περιφημότεροι παλαισταὶ (πεχληθᾶν) τῶν πέριξ; Τίς ἐχόρευε κλασικώτερον τὴν ἀρχαίαν πυρρίχην μετὰ γυμνῶν τῶν ξιφῶν παρὰ τὸν Κορτέσην Μάρκον (1); Ἄλλ' ἔχουσιν ἐπίσης καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ναυτικῶν: φιλόνεικοι, πλεονέκται, βάνανσοι, βλάσφημοι, φιλοπόται πρὸ πάντων, ἀναζητοῦσι τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ βίου εἰς τὸν πυθμένα τοῦ βαρελίου. Μέχρι τίνος δὲ προήγαγον τὴν πολυποσίαν ὅδεν εἶνε δυνατόν ἵνα πιστεύσῃ τις, εἰ ὅδεν εἶδε τὸν Νάνον (ἦτον γίγας) τῆς νήσου Χάλκης, καταβροχθίζοντα διὰ στοιχήματος ἐν πλήρει Λιβαδίῳ καὶ ἐνώπιον πλήθους θεατῶν δέκα οἴνου χόας (ὠκκάδας), τὰς ὁποίας ἐνεφόρει κατ' ὀλίγον αὐτῷ διὰ χωνίου ὁ κάπηλος (2)!!

Οἱ κωπηλάται τῆς ΚΠ ἡριθμοῦντο τῷ 1853 περὶ τὰς εἰκοσιπέντε χιλιάδας, ἐλαύνοντες περὶ τὰ δισμύρια ἀκάτια (πιαδέ) διαφόρου μεγέθους, ὧν αἱ μὲν δεκαεὶς χιλιάδες ἄχρι τοῦ Δολμᾶ - μπαγτσέ καὶ Σκουτάρως, ἐλαυνόμενα ὑπὸ εἰκοσι χιλιάδων καϊκτσήδων, καὶ τρεῖς-τέσσαρες χιλιάδες ἀπὸ τοῦ Δολμᾶ - μπαγτσέ καὶ Σκουτάρως ἄχρι Φαναραχίου, ὑπὸ πέντε χιλιάδων καϊκτσήδων. Ὡστε, μετὰ τοὺς ἀχθοφόρους, ἡ φερεπονωτέρα καὶ πολυαριθμότερα κλάσις τῶν κατοίκων τῆς ΚΠ ἦσαν, πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀτμοπλοίων, οἱ κωπηλάται, οἱ ὅποιοι εἶνε συγχρόνως καὶ ἄλιεῖς.

Ἄλλ', εἰ κατὰτάξωμεν μεταξὺ τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τὸ τῆς ἐπατείας, θὰ κινήσωμεν τὸν γέλωτα ἄρά γε ἡ τὸν οἶκτον τοῦ ἀναγνώστου; Ναι, οἱ ζητιᾶνοι ἀποτελοῦσιν ἐν ΚΠ ἐσνάφιον (συντεχνίαν), ἔχουσι τοὺς κανόνας ἴτων, τοὺς μαΐστωράς ἴτων, καὶ πρὸ πάντων τὸν κορυφαῖον τῆς συντεχνίας, τὸν Πρωτομαγίστωρα! Ἦκουσέ τις πάντως καὶ εἶδε τὸν τυφλὸν ἐκεῖνον πρεσβύτην, ψαλμωδοῦντα μετὰ φωνῆς λιγυρᾶς τὸ κλασικὸν ἐκεῖνο θρηνητικὸν ἴτου ᾠσμα :

(1) Ἦτον υἱὸς ἑνὸς τῶν προκρίτων (Τσορμπατζή) τῆς Χάλκης, καὶ, λαβὼν δῶρον τῷ 1820 παρὰ τοῦ Βασιλέως Στραγκινῶφ, πρέσβους τῆς Ρωσσίας ἐν ΚΠ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐπεδείξατο, χρυσοῦν ξίφος, ἀπέθανε μετὰ πέντε ἔτη ἐν Ἀργεὶ ὑπὸ τῆς πληγῆς, ἣν ἔλαβεν εἰς τὴν τελευταίαν κατὰ τοῦ Παλαμδίου ἔφοδον. (2) Τοιοῦτόν τινα ἀναφέρει, καὶ ὁ Ἀθήναιος (Ε' 436) τὸν Διότιμον, ἕς τις διὰ τοῦτο καὶ ἐπεκλήθη Χώνη.

» 'Μέρα' καὶ νύκτα εἰς τὰ σκοτεινὰ εἶμαι ὁ καυμένος !

» Κόσμον ἀκούω , καὶ κόσμον δὲν βλέπω κτλ.

καὶ τὰς γυναῖκας, παντοῦ εὐσυμπαθέτους καὶ φιλοπτώχους, ἐν ΚΠ δὲ πολὺ φιλοπτωχοτέρας, ἴσως διότι τὸ τῆς τύχης παλίνστροφον, καὶ μάλιστα διὰ τὰς πυρκαϊὰς, εἶν' ἐπαισθητότερον, ἢ ἀνοίγωσι, τίς ταχύτερον, τὰς θύρας ἢ τὰ παράθυρα, καὶ ἵνα γεμίζωσι κομματίων ἢ κερματίων τὴν πῆραν καὶ τὸ θυλάκιον τοῦ τυφλοῦ. Αἶ ! ὁ τυφλὸς οὗτος εἶνε τῶν ζητιάνων ὁ Πρωτομαγίστрос· αὐτὸς δίδει τὸ δικανίκιον, ὡς ἐὰν εἴπωμεν τὸν πῆχυν, τὸ δίπλωμα εἰς τοὺς ἐγκριθέντας ἐταίρους· ἄνευ τῆς ἀδείας αὐτοῦ ὁ δὲν δύναται ζητιάνος ἵνα ἐπαιτήσῃ παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν τὰς θύρας, διότι ὅλα τῶν συνεταίρων τὰ δικανίγια ἐγείρονται ἐναντίον τοῦ, καὶ ὁ κεαγιᾶς (ἔχουσι, καθὼς ὅλαι αἱ συντεχνίαι, καὶ κεαγιᾶν) τὸν σύρει ἐξω τῆς χορείας. Ἐὰν δὲ ἔχῃ τις περιέργειαν καὶ τοῦ βασιτῆ ἢ καρδία, ἡμπορεῖ ἵνα ὑπάγῃ τὸ ἐσπέρας μιᾶς δευτέρας (διότι ἡ Κυριακὴ τῶν ζητιάνων εἶνε, γνωστὸν καὶ φυσικὸν τοῦτο, ἡ δευτέρα) ἢ μεγάλης ἐορτῆς, εἰς τὴν ζητιανοφωλεάν, οἰκίαν ὑπερεκτεταμένην ἐν τῷ Διπλοφανάρῳ ἢ τῷ Σχορδαλιᾷ-μαχαλῇ, ἀποφέρουσιν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην οὐκ εὐκαταφρόνητον εἰσόδημα, καὶ θέλει ἰδῇ τοὺς ταλανίζομένους τούτους πτωχοὺς τραγωδοῦντας, γελῶντας, ἀστεϊζομένους, φιλονεικοῦντας, μεθύοντας, ἀτακτοῦντας, εὐθυμότερον παρ' ὅσον οὐδεὶς τῶν ἄλλων πτωχῶν, τῶν ἀληθῶς δυστυχῶν· θέλει παρευρεθῇ εἰς τοὺς γάμους τυφλῆς μετὰ χωλοῦ ἢ τάνάπαλιν. Ἰδίως δὲ τὴν 12 τοῦ Νοεμβρίου, καθ' ἣν τελεῖται ἡ μνήμη τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, τοῦ πατρός τῶν ἐπαιτῶν, ὅλον τὸ ζητιανολόγιον, καθαρίως ἐνδεδυμένον, ἀφ' οὗ πανηγυρίσῃ ἀπὸ πρωΐας διὰ λειτουργίας ἀρχιερατικῆς καὶ ἀρτοκλασίας τὴν ἐορτὴν, ἵνα συνέλθῃ τὸ ἐσπέρας εἰς κοινὴν τράπεζαν, δαφιλῶς, ἐὰν οὐχὶ ἀβρῶς, ἐφωδιασμένην ἐξ ἐράνου, ἥτις ἐκτρέπεται πολλάκις εἰς ὄργια. Ὡς ζητήσῃ ἐκεῖ τὴν οἰκίαν τοῦ Πρωτομαγίστρου, καὶ θέλει ἰδῇ αὐτὸν ἀρχοντικῶς ἐνδυμένον καὶ καπνίζοντα εἰς τὴν κόγχην τοῦ τῆς γυναῖκα καὶ τὰς θυγατέρας τοῦ πλουσίως κεκοσμημένας· ἐξετάσας δὲ, θέλει μάθῃ ὅτι ἐκάστη τῶν θυγατέρων ἔχει προῖκα τριάκοντα - τεσσαράκοντα χιλιάδας γρόσια. Ὅλα ταῦτα ὁ δὲν εἶνε πρωτόκουςτα· ἀνάγνωθι τὴν Αὐλήν τῶν θαυμάτων (Cour des Miracles) τοῦ Βίκτωρος Οὐγίου· ἢ μᾶλλον ἀκούσωμεν τί λέγει περὶ τῶν ἐν Λονδίῳ ζητιάνων ὁ Colghoun, εἰς τῶν ἀρχόντων τῆς Βαβυλῶνος ἐκείνης, ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ, δημοσιευθείσης τῷ 1822 :

» Ἐκτὸς τῶν εἴκοσι χιλιάδων ἀτόμων, τὰ ὅποια ἐξυπνοῦσι καθ' ἡμέραν ἐν Ἀλφεντῶν, χωρὶς ἵνα ἡξέυρωσι πόθεν θὰ προμηθευθῶσι τὴν τροφὴν τῶν

» καὶ ποῦ θὰ κοιμηθῶσι τὸ ἑσπέρας, ὑπάρχουσι δεκαῆξ χιλιάδες ἐπαῖται,
 » ὠργανισμένοι εἰς συμμορίας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πολυαριθμούς,
 » οἳ τινες ἐκμεταλλεύουσι τὰς διαφόρους τῆς πόλεως συνοικίας, δαπανῶν-
 » τες, καθ' ὑπολογισμόν, δύο - τρία σελίνια τὴν ἡμέραν. Συνέρχονται δὲ
 » ἅπαξ τοῦ ἔτους εἰς γενικὴν συνέλευσιν, ὅπου συζητοῦσι περὶ τῶν συμ-
 » φερόντων τοῦ ἐσναφίτου. Ὁ James Turner, ἐπαίτης πάνυ γνωστός
 » ἐν Λονδίῳ, ἐξοδεύει καθ' ἑβδομάδα πενήκοντα σελίνια· ἐκτιμᾷ δὲ τὴν
 » ἀξίαν τοῦ χρόνου τοῦ ἐν σελίνιον τὴν ὥραν, ὥστε πρέπει ν' ἀποταμιεύῃ
 » καὶ περισσεύμα. Ἡ σύζυγός του ἔχει διδασκῆριον ἐπαίτειας διὰ τὰ κο-
 » ράσια, ὅσα θέλουσι νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἐπικερδὲς τοῦτο ἐπάγγελμα.
 » μ α κτλ. κτλ.» Παντοῦ τὰ πάντα! τὸ εἶπομεν!

Οἱ ἐπαῖται καὶ τὰ ράκια αὐτῶν μᾶς ἐνθυμίζουσι τοὺς παλαιοπόλας καὶ
 ἑμπορευχοσυνάκτας (Παλαιονοράδες), καὶ αὐτοὶ μᾶς ἐπαναφέ-
 ρουσιν εἰς τὸ ἐν ΚΠ Ψειροπάζαρον (1), τὸ ὁποῖον καὶ ἐδῶ, καθὼς εἰς ὅλας
 τὰς μεγαλοπόλεις, εἶνε ἄξιον τῆς σπουδῆς τοῦ φιλοσοφοῦντος περὶ τῶν
 ἀνθρωπίνων, διότι εἰς αὐτὸ κατασταλάζουσιν ὅλων τῶν κοινωνικῶν βαθ-
 μῶν αἱ διακρίσεις· ἐκεῖ διαλύεται ὁ καπνὸς τοῦ καινοῦ δοξαρίου· ἐκεῖ ρί-
 πτονται τὰ ἀπανθήσαντα κοσμήματα τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος. Ἐκεῖ,
 καὶ μάλιστα πρὶν ἀφῆσιν οἱ Τοῦρκοι τὰ πλατέα καὶ ἀνθοβαφῇ ἐκεῖνα
 περιβόλαιά τ'ων, ἔπρεπε νὰ παρευρεθῇ τις τὴν παραμονὴν μπαϊραμίου,
 ἵνα ἴδῃ τοὺς τσοχαδαραίους τῶν ὑπουργῶν καὶ παρυπουργῶν (ἕκαστος αὐ-
 τῶν ἔστυρε κατόπιν τοῦ δέκα-εἴκοσιν, ἐκτὸς τοσούτων ἄλλων, τοὺς ὁποίους
 ἔτρεφε κατ' οἶκον, μόνον πρὸς ἐπίδειξιν καὶ » εἰς ὀψίκιον αὐτοῦ«, ἥθελεν
 εἶπῃ ὁ Κουροπαλάτης) προσερχομένους φαιδροζίμονας καὶ λαμπροὺς μετὰ
 τῆς παλαιᾶς ξεθωριασμένης φορεσίας τῶν ὑπὸ μάλης, ἣν ἐξεδύθησαν
 πρὸ μικροῦ εἰς τὸ λουτρόν, νὰ ἐκποιῶσιν αὐτὴν διὰ κομμᾶτι φωμί· ἐκεῖ ἐφάν-
 ταζε περίοπτος καὶ ἡ μηλωτὴ τοῦ φθισικοῦ Βοεβόδα, καὶ τὸ τετράκις ἢ
 πεντάκις μεταχρωματισθὲν μπινίσιον τοῦ Χοτζαγκιάνη, ἀφ' οὗ ἐκάλυψε τὰ
 νῶτα τριῶν μεκτέριδων· ἐκεῖ ὁ ξεπεσμένος κιατίμπης, ἐκβάλλων τὸ κα-
 τεσχισμένον αὐτοῦ περιβόλαιον, ἐνεδέετο ἄλλο, ἡγιερώτερον, τοῦλάχιστον,
 εἰς οὐχὶ καινουργότερον. Ἀλλὰ τὰ παλαιόρουχα, ὅσα συνάξουσιν οἱ Ἰ-
 ουδαῖοι ρουχοσυνάκται, εἶνε καὶ τοῦ Ψειροπαζάρου αὐτοῦ ἀνάξια, ὅθεν καὶ
 ὁδὲν καταντῶσιν ἕως ἐκεῖ. Τίς δίδει εἰς τὸν Παλαιονορᾶν ροῦχον μισό-
 τριβόν; ἐκεῖνα ἔχουσιν ἄλλον προσδιορισμόν· ἐκείνων τὰ μὲν βαμβά-

(1) Ἰδέε σελ. 419 τοῦ Α' Μέρους.

κία (ἀδιάφορον ἐὰν ᾔητε χολερικῶν ἢ πανουκλιασμένων) γεμίζουσι τοὺς ἐτοιμοὺς σιλτέδες καὶ τὰ παπλώματα καὶ τὰ προσκεφάλαια τῶν ἐπτακισμυρίων *μπεκιάριδων*, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσιν εἰς τὰ χάνια καὶ τοὺς διαφόρους κυραγανέδες· τὰ δὲ ἐρεᾶ τεμάχια χρησιμεύουσιν ὡς ἐπιβλήματα παλαιῶν ἐπανωρορίων· τὰ δὲ λινᾶ καὶ βαμβακηρὰ πωλοῦνται εἰς τὰ χαρτοποιεῖα· καὶ τὰ ἐλάχιστα τέλος αὐτὰ νήματα σχηματίζουν τοὺς πυρῆνας τῶν μεταξωτῶν στρογγύλων κομβίων· τίποτε δὲν ρίπτεται. Καὶ εἰς τί ἄλλο ἀσχολεῖται τὸ σμῆνος ἐκεῖνο τῶν ἀσθενικῶν κορασίων, τὰ ὅποια βρῶζουσιν ἐντὸς τῆς Ἑβραϊκῆς; Διότι παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τοι ὑποχρεωμένοις ὑπὸ τῆς θρησκείας πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, κανονισμένην παρ' αὐτοῖς εἰς εἶδος δεκατισμοῦ ἢ φορολογίας, δὲν ἐμφυχοῦται ὁμως ἡ ἐπαίτεια, καὶ ὁ πενόμενος Ἑβραῖος δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν ψευδῶν ἐκεῖνων μέσων, διὰ τῶν ὁποίων οἱ πτωχοὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν προκαλοῦσι τὴν συμπάθειαν τῶν ὁμοίων τῶν. Πᾶς ὅς τις ἔχει πεντήκοντα γρόσια, ὀφείλει νὰ τὰ καταστήσῃ παντὶ τρόπῳ ἐνεργά· καὶ δὲν τὰ ἔχῃ, δανείζεται αὐτὰ ἐπὶ ἐγγυήσει καὶ τόκῳ μετριωτάτῳ ἀπὸ τοῦ Κορβανᾶ· καὶ, ἐὰν ᾔῃ ὑγιής, ἐργάζεται ὅπως δύναται, ἀχθοφορεῖ, συλλέγει ῥάκια, ἀλιεύει· εἰς τὸν Ἑβραῖον «ἐργὸν οὐδὲν ὄνειδος». Κάλλιον νὰ μὴ ἐορτάσῃ τὸ σάββατον παρὰ νὰ ψωλοῦσθῃ. Ἐπειτα δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν θύραν τοῦ πλουτοῦ· διότι καθῆκον ἐκεῖνου εἶνε νὰ ἔλθῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὴν δὲ διδομένην αὐτῷ ἐλεημοσύνην δὲν δέχεται ὡς σκύβαλον, ριπτόμενον ἐξ ἀνάγκης εἰς τοὺς κύνας, ἀλλ' ὡς ὀφειλὴν, ὡς δάνειον, ὡς βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου καὶ οἱ διδόντες θεωροῦσιν ἑαυτοὺς διανομεῖς καὶ οἰκονόμους· διότι παρὰ τοῖς ἀληθῶς Ἰσραηλίταις, οὐχὶ τὸ δέκατον μόνον τῆς περιουσίας ἐκάστου, καθὼς ἐκαυχᾶτο ὁ Φαρισαῖος, ἀλλὰ τὸ πέμπτον ἀνήκει δικαιοματικῶς εἰς τοὺς πτωχοὺς, οὐ μόνον Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐθνικοὺς. Ἡ Μισσανά, ἡ ὁποία εἰς πολλὰ εἶνε συγκαταβατικωτέρα, καθὼς καὶ τὸ Ταλμούδ, προσδιορίζουσι τὸ πέμπτον, οὐχὶ τοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ τοῦ κέρδους μόνον, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Καὶ ὁ τρόπος δὲ τοῦ ἐλεεῖν ἐνεργεῖται παρ' αὐτοῖς μετὰ κρίσεως· οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι προηγοῦνται τῶν συμπολιτῶν, καὶ οὗτοι τῶν ξένων, αἱ γυναῖκες τῶν ἀνδρῶν, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι πάντων τῶν ἄλλων· ἡ δὲ ἀνάρβυς αὐτῶν, καὶ ἰδίως τῶν γυναικῶν, εἶνε ἡ κυριωτέρα παρ' αὐτοῖς ἐλεημοσύνη· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἡμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ πᾶσα ποσότης, συνηγμένη πρὸς ὅποιονδήποτε ἄλλο θεάρεστον ἔργον, ἀκόμη καὶ οἰκοδομὴν συναγωγῆς· τὰ δὲ ξύλα καὶ οἱ λίθοι, οἱ ἀγοραζόμενοι πρὸς οἰκοδομὴν τοιαύτης, τῶν ὁποίων ἡ πώλησις ἀπηγόρευται πρὸς ἐκπλήρωσιν

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ').

ὅποιαςδὴποτε ἄλλης ἐντολῆς, ἤμποροῦν ἵνα ἐκποιηθῶσι πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων.

Ἐὰν δέ τις εἰκάσῃ ἐκ τῶν στίχων 555 καὶ 557 τοῦ κατὰ Ἡγοῦμ. ποιήματος τοῦ Πτωχοπροδρόμου, φαίνεται ὅτι τὸ ἔργον τῶν σημερινῶν Π α λ α ι ο ν α ο ρ ᾶ δ ω ν μετῆρχοντο οἱ μοναχοί·

» Κύριε ἐλέησον καλόγηρον ἐκ τοὺς ρουχοσυνάκτας «

ἔκραζον περιερχόμενοι τὰς ὁδοὺς. Ἀντὶ ἵνα εἰδῶσιν ὁμῶς, καθὼς τῶρα οἱ Ἑβραῖοι, πρὸς ἀνταλλαγὴν ὑαλικά, ἢ ἄρέναν καὶ θειαφοκέρια, οἱ ἀποροῦχοσυνάκται οὗτοι ἐδίδον εὐχὰς μόνον καὶ εὐλογίας, ἢ, τὸ πολὺ, σταυροὺς, κομβοσχοίνια, ἢ καὶ ἔλαιον ἀπὸ τῆς κανδήλας τῶν Ἀγίων.

Ἐπὶ Κωνσταντίνου αἱ συντεχνίαι ἠριθμοῦντο ἐν ΚΠ εἰς τριάκοντα πέντε, περὶ τὰ μέσα δὲ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἦσαν, κατὰ τὸν Χάμμερ, 148· σήμερον δὲ αἱ Γραικικαὶ συντεχνίαι, ὀλιγάνθρωποι αἱ πλείεσται, ἀριθμοῦνται, κατὰ τὸν Κ. Πασπάτην, εἰς 41· ἐπὶ Μανουὴλ δὲ τοῦ Κομνηνοῦ, ἰδοὺ πόσα εἶδη πωλητῶν μετρά ὁ Πτωχοπρόδρομος, περιερχομένων τὰς τῆς ΚΠ ὁδοὺς :

- » Παστελοπούλης, καρυδᾶς, κανναβοσησαμάτος,
- » καὶ δαυκοψήστης, ρεπανᾶς, σευκλογουλᾶς ἂν ἤμουν,
- » » Τὰ καρυδάτ', ἀρχόντισσαις, ἐδῶ τὰ σησαμάτα ! «
- » Ἄν ἤμουν ὀξύγαλατᾶς, ὀξύγαλα νὰ πούλουν,
- » τὴν τσούκαν τοῦ ξυγάλακτος τὸν νῶμόν μου νὰ βάζουν
- » καὶ ἀπὸ ψυχῆς νὰ στρίγγιζα, περιπατῶν τὰς ῥίμνας·
- » » Ἐπάρετε δρουθανιστόν (1) ὀξύγαλον, κυράδες·
- » καὶ κείναις, ὡς τὸ χρήζουσιν, σύντομα νὰ τὸ πούλου.
- » Κεντύκλαις (2) ἂν ἐμάθανα καὶ τοὺς πιπεροτρίφτας,
- » ὁδοιπορῶν νὰ στρίγγιζα, περιπατῶν νὰ λάλουν·
- » » Κυράδες χειρομάχισες, καλοικοδέσποινές μου,
- » προκύψατε, βηλαρικὰς (3) ἐπάρετε κεντύκλας,
- » καὶ τοὺς πιπεροτρίφτας μου, νὰ τρίβετε πιπέριν (4) «.

(1) Στραγγιστόν διὰ σακκίου, Τορπά - γιουρτοῦ, καθὼς τὸ λέγουσι τῶρα ἐν Τουρκίᾳ εἰς τὴν Ἑλλάδα λέγεται σακκουλήσιον. (2) Κέντρωνες, κετσέδες ποικίλους, συναμμοστοὺς ἐκ διαφόρων τμημάτων. (3) Χωρικὰς, ἐκ τοῦ Vila, ἐξωμερικτικά· Μουσαφίρ κας, φωνάζουσι σήμερον οἱ πωληταὶ ἐν Ἑλλάδι. (4) Πτωχοπρόδρ. Α, 197—192, 199—203, 217, 219.

Οἱ Παντοπῶλαι (Μπακάληδες) ὠνομάζοντο Σαλγαμάριοι (1), οἷον εἰπεῖν ἄλμυροπῶλαι, ταριχοπῶλαι. Ὁ Πτωχοπρόδρομος τοὺς ὀνομάζει Χαβιαροπούλους, καὶ διηγεῖται πόσον ἐπιτηδεῖως ἐλεπτοκόπουν τὰ θυνοκόμματα (τὴν λακέρδαν).

Τινὰ τῶν ἐπαγγελημάτων, π. χ., οἱ κογχυλευταὶ (πορφυροθῆκαι), οἱ χαρτοποιοὶ, οἱ ὑελουργοὶ κλπ., ἦσαν ἀσύδοτα. Οἱ δὲ τεχνῖται τῶν γυναικείων κοσμημάτων, βαφεῖς, λινουργοὶ καὶ, ἐν γένει, κατὰ τὸν Σενάτωρα (2), » πᾶν ὅ,τι ἐν ἐσθῇσι, χαλκῷ, ἀργύρῳ, ἢ λίθοις πολυτίμοις δύναται ἔχειν » πολύτιμον ἢ τῶν ἀνθρώπων κενοδοξία, ἐτέλουν, καθὼς εἶπομεν, ὑπὸ τοὺς κουράτωρας τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Βεστιαρείου. » Οἱ ἐγκάτοικοι τοῦ αὐτοῦ τόπου, λέγει ὁ Κ. Πασπάτης (3), ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐπαγγέλλονται τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα ἐντὸς τῆς ΚΠ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Γάμοι.

» Οὐ νυμφευόμενος, λέγει τὸ Κούρ-ἄν, ἔσωσε τὸ ἥμισυ τῆς θρησκείας τοῦ. Ὅθεν συνήθως, παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, οἱ μὲν νέοι νυμφεύονται ἀπὸ 14—16 ἐτῶν, αἱ δὲ κόραι ἀπὸ 10—12· γυνὴ δὲ χηρεύουσα, καθὼς εἶδομεν, σπανίως ὑπάρχει. Παρεκτὸς δὲ τῆς μητρὸς, τῆς μητρειᾶς, τῆς θυγατρὸς καὶ τῆς ἀδελφῆς, ὁ νόμος ἀπαγορεύει εἰς τὸν Μουσουλμάνον τὴν θείαν, τὴν ἀνεψιάν, τὴν ἐξαδέλφην, δύο ἀδελφάς, τὴν ἐκ γάλακτος ἀδελφὴν καὶ τὴν τροφόν. Διὰ τὸ Νικιάχ, καὶ σχεδὸν καὶ διὰ τὸ Καμπὶν ἀπαιτοῦνται ἀμοιβαία συγκατάθεσις, οὐδὲν κώλυμα τῶν προεირημένων ἐκ συγγενείας, τήρησις τῶν θρησκευτικῶν κανόνων, παρθενία καὶ τινα ἕτερα· ὁ ἀνὴρ ὀφείλει προστασίαν, ἡ γυνὴ ὑποταγήν· ἡ δὲ προγαμιαία ὥρεα δίδεται ἅμα ὑπογραφέντος τοῦ γαμικοῦ συμβολαίου. Τὰ δὲ συνοικέσια γίνονται συνήθως διὰ προξενητριῶν· δακτυλίδια δὲ ἔδεν εἶνε παρ' αὐτοῖς ἐν χρήσει, καθὼς οὔτε στέφανοι. ; Θέλει δὲ ὁ Τοῦρκος ἵνα νυμφευθῇ; ἀποτείνεται πρὸς τὴν μητέρα ἢ ἄλλην συγγενὴ του, καὶ κατορθώνει ἵνα ἴδῃ

(1) Σαλγαμάριοι ὀνομάζουσιν οἱ Τοῦρκοι τὰ γογγύλια. (2) Βιβλ. ΣΤ', ζ'. (3) Ἐν τῇ περὶ τῶν ἐν ΚΠ συνεχνιῶν ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ.

τὴν μελλόνυμφον ἄσκεπῃ, πρὸς τὸ ὁποῖον συμπράττουσι κατὰ τι καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης, καθὼς καὶ ἡ φυσικὴ αὐτῆς ἐθελαρέσκεια. Ὁ δὲ ἁρμοδιώτερος πρὸς γάμον χρόνος εἶνε, κατὰ τοὺς ὠροσκόπους τῶν Ὀθωμανῶν, ὅταν ἡ σελήνη ᾖ ἐν τῷ Σκορπίῳ.

Αἱ ὀθωμανίδες μνηστεύονται συνήθως τριετείς ἢ τετραετείς, καὶ ὑπανδρεύονται, καθὼς εἵπομεν, δωδεκαετείς ἢ τρισκαίδεκαετείς. Τὸ δὲ συνοικέσιον διαπραγματεύονται οἱ γονεῖς ἢ οἱ συγγενεῖς ἐν ἀγνοίᾳ τῶν νεονύμφων, οἵτινες μάλιστα οὐδ' εἰς τὴν τελευτὴν παρευρίσκονται, οὕσαν κυρίως πολιτικὸν συνάλλαγμα, καὶ τελουμένην ὑπὸ τοῦ Ἰμάμη, ὃς τις ὅμως ὅθεν ἐκτελεῖ ἐν αὐτῷ καθήκοντα ἱερέως, ἀλλὰ πολιτικοῦ λειτουργοῦ, καταγράφων ἀπλῶς εἰς τὸν κώδικά του τὴν πράξιν, κατὰ τὰς ἐκατέρωθεν παραδεχθείσας συμφωνίας, τὰς ὁποίας ἐπικυροῦσι διὰ τῆς προσυπογραφῆς καὶ σφραγιδὸς τῶν οἱ μάρτυρες, καὶ ὁ δεσμός τοῦ γάμου θεωρεῖται διὰ τούτου καὶ μόνου ἀδιάλυτος, αἱ δὲ εὐχαὶ ἐπισφραγίζουσι τὴν πράξιν. Παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ὁ ἀνὴρ προικίζει τὴν γυναῖκα, ἀσφαλίζων αὐτῇ βίον ἐντιμον καὶ δίκαιον ἀνάλογον τῆς καταστάσεώς του καὶ τῆς καταγωγῆς τῆς γυναικὸς ὥστε ὅσας γυναῖκας λάβῃ πλείονας τῆς μιᾶς, εἰς ἐκάστην εἶν' ὑπόχρεως ἵνα προμηθεύσῃ ἰδιαιτέραν κατοικίαν καὶ θεραπείαν, ἢ τοῦλάχιστον ἰδιαιτέρον διαίτημα (appartement) ἐντὸς τῆς αὐτῆς οἰκίας καὶ ἰδοὺ διατί ὀλίγοι καὶ αὐτῶν τῶν πλουσίων δύνανται ἵνα ἔχωσιν ὑπὲρ τὴν μίαν γυναῖκα· οἱ δὲ πτωχοὶ ἀγοράζουσι δούλας, αἵ τινες χρησιμεύουσιν αὐτοῖς καὶ ὡς συζύγοι καὶ ὡς ὑπηρέτριαι· ἡ δὲ τῶν γεννωμένων τέκνων ἀναγνώρισις συνεπάγεται μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς συζύγου. Ὁ Τουρκικὸς ἄρα γάμος εἶνε ἀπλούστατος. Ἡ νέα ἐρωτᾶται ὑπὸ τῆς μητρὸς τῆς ἐὰν στέργῃ ἵνα νυμφευθῇ τὸν δεῖνα, ὃς τις τὴν ζητεῖ, τὸν ὁποῖον ὅμως κάμνει κάθε τρόπον, συναινούσης καὶ συμπραττούσης πρὸς τοῦτο συνήθως καὶ τῆς μητρὸς, ἵνα ἴδῃ προτοῦ, καθὼς καὶ αὐτὴν ἐκεῖνος. Ἀμα δὲ εἶπῃ Κατ' ἑμ (συναινῶ), γνωστοποιεῖται τοῦτο εἰς τοὺς συγγενεῖς, καὶ προσδιορίζεται ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ τέως Κιουτσούκ-Χαννούμ (Damoiselle) μέλλει ἵνα γένῃ Μεγιστούκ-Χαννούμ (Grande Dame). Τῆς ἀμοιβαίας ὁμως ταύτης συγκαταθέσεως προηγεῖται, ἐννοεῖται τοῦτο, ἡ μεσολάβησις τῶν προξενητριῶν, αἵ τινες ὁδὸν λείπουσι, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἐκθειάζουσαι τὰ προτερήματα τοῦ γαμβροῦ καὶ τὰ θέλητρά τῆς νύμφης, καὶ ῥητορεύουσαι τὰ τυποδεμένα ἐκεῖνα: πρόσωπον σελήνης, ὀφθαλμοὶ ἀκτινοβολοῦντες ὡς δύο ἄστρα (παχιζέ ἀχτέρ), ὀφρύες καμαρωταὶ ὡς τὸ τόξον τῆς ἱριδός, χεῖλη κοράλλινα, ὀδόντες ὅμοιοι μαργαρίταις κτλ. κτλ. Ἡ ἀμοιβὴ εἶν' ἀνάλογος· τὰ δὲ δῶρα ἐξακολουθοῦσιν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκατέρωθεν, κα-

νιστρα πλήρη ζαχαρωτῶν καὶ ὀπωρικῶν ἢ ἀνθέων, καὶ που καὶ πολύτιμα κοσμήματα, καὶ ἀσημικά, καὶ μανδύλια χρυσοκέντητα (τ σ ε β ρ ε), ἐπὶ τῶν ὁποίων φαντάζουσιν οἱ θελκτικώτεροι στίχοι τοῦ Γκιουλιστάν. Ἡ δὲ φερνὴ, ἢ τὸ καθαυτὸ χάνιστρον τοῦ γάμου, συνιστάμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς ἀδαμαντικά καὶ ὑφάσματα καὶ ἄλλα σκεύη ἀργυρᾶ, ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὴν τοῦ συμβολαίου ὑπογραφὴν, καὶ τὴν τρίτην μετακομίζεται ἐν πομπῇ ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ οἴκου εἰς τὸν τοῦ συζύγου· ἡ δὲ συνήθεια ἀπαιτεῖ, ἵνα μὴ λείπωσιν ἀπ' αὐτῆς δύο τινά, τὸ κάτοπτρον καὶ τὰ ξυλόβαθρα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πολυτελεῖ. Τὴν δὲ τετάρτην ἡ νύμφη ὁδηγεῖται πανδήμως εἰς τὸ λουτρόν, ὅπου, παρεκτὸς τῶν κεκλημένων συγγενῶν, προσκαλοῦνται καὶ ὅλαι αἱ πτωχαὶ γυναῖκες τῆς γειτονίας, αἵ τινες, ἐξεργόμεναι τοῦ λουτροῦ, εὐρίσκουσιν, ἀντὶ τῶν ῥακίων, μεθ' ὧν εἰσῆλθον, νέα ἐνδύματα, εἰς τὰ θυλάκια τῶν ὁποίων κωδωνίζουσιν ἐνίοτε καὶ πολλὰ ἢ ὀλίγα νομίσματα, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς καταστάσεως τῶν νεονύμφων. Τῇ δὲ ἐπαύριον μετὰ μεσημβρίαν, ὡς παραμονὴν τῆς παρασκευῆς, ἀναλογούσης παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς πρὸς τὴν ἡμετέραν κυριακὴν καὶ, ὀνομασθείσης διὰ τοῦτο καὶ Τ ζ ο υ μ ᾶ (ένωσις), φέρεται ἡ νύμφη ἐν παρατάξει ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀνδρὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πρώτην φορὰν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ, ὃς τις, ἐξάγων αὐτὴν τῆς ἀμάξης, τὴν ὁδηγεῖ εἰς τὸ χαρέμιον, διασπειρομένων πρὸ τῶν νεονύμφων νομισμάτων καὶ ζαχαρωτῶν. Τὸ δὲ ἑσπέρας, περὶ τὴν ὥραν τῆς πέμπτης προσευχῆς, ὁ γαμβρὸς, ἀσπασθεὶς τὰς χεῖρας τοῦ πατρὸς, τῶν θείων καὶ τῶν μεγαλητέρων τοῦ ἀδελφῶν, εἰσδύει μυστηριωδῶς εἰς τὸ Χαρέμιον, ὅπου τὸν περιμένει καθήμενη ἐπὶ τοῦ σοφᾶ ἡ νύμφη, κεκαλυμμένη λεπτῷ πέπλῳ, τὸν ὅποιον ἐν ᾧ αὐτὸς σπεύδει ἵνα ἀφαιρέσῃ, ἐκείνη, ἀρπάζουσα ἀσπάζεται τὴν χεῖρά τοῦ εἰς σημεῖον ὑποταγῆς . . . .

Ἡ πράξις τοῦ γάμου, ἡ προσδιορίζουσα τὴν προίκα, τὸ τράχωμα (τὰ ἐπιμείλια), τὸ νικιὰχ δηλαδὴ, τὸ ὅποιον ὁδὸν δύναται ἵνα ᾔνε οὔτε ὀλιγώτερον τῶν ἑκατὸν πενήντα, οὔτε πλείοτερον τῶν τριακοσίων φράγκων, καὶ ἐπιστρέφεται εἰς τὴν γυναῖκα, ἐὰν διαζευχθῇ, γίνεται ὑπὸ τοῦ Κχαδῆ ἢ, ἐν ἐλλείψει αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ Ἰμάμη ἐνώπιον μαρτύρων. Μετὰ δὲ τὰς συνήθεις εὐχὰς, ἄρχεται ὁ γάμος, διαρκῶν συνήθως τέσσαρας ἡμέρας, ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς δευτέρας ἄχρι τῆς ἑσπέρας τῆς πέμπτης, μετὰ μουσικῆς καὶ εὐωχιῶν, τῶν μὲν συγγενῶν τῆς γυναικὸς εὐθυμούντων ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης, τῶν δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ τοῦ γαμβροῦ. Ἐκαστος δὲ τῶν προσκεκλημένων ὀφείλει ἵνα δωροφορήσῃ τοὺς νεονύμφους, ἀναλόγως τῶν μεταξὺ σχέσεων καὶ τοῦ βαλαντίου τοῦ, προσκομίζοντες, ὁ μὲν κριὸν χρυ-

σόκερων, ὁ δὲ χαλκώματα, ὁ δὲ στρωτίδια, ἄλλος ἵππον, ἢ δίσκον, ἢ ἄλλο σκεῦος οἰκιακόν, οὐδεὶς δὲ προσέρχεται κεναῖς ταῖς χερσὶ. Συνήθεια, κατ' ἐμὲ, ἀξιομίμητος· διότι, συντελούντων οὕτως ἀπάντων ὑπὲρ ἀλλήλων, οὐδεὶς ἐπὶ τέλους ζημιούται καὶ οἰκονομοῦνται ἐν τοσούτῳ οἱ πενέστεροι. Τὰ δ' οὐ γινώσκοντες τῶν πλουσίων Τούρκων διαρκοῦσιν ὀκτὼ ἡμέρας, ὧν τελευταία εἶνε πάντοτε, ὡς εἵπομεν, ἡ παρασκευή. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εὐωχοῦνται οἱ μὲν ἄνδρες ἐν τῷ ἀνδρῶνι, αἱ δὲ γυναῖκες ἐν τῷ γυναικωνίτῃ. Παρέχουσι δὲ τινες καὶ θεάματα ἐν ὑπαίθρῳ (μεῖδαν-δοῖον οὐ), ὧν τὸ κυριώτατον παριστάνεται τὴν νύκτα τῆς πέμπτης πρὸς τὴν παρασκευὴν, εἰκονίζον τὴν ἄλωσιν φρουρίου, τὸ ὁποῖον, μεμιμημένον ἐκ χαρτίων, βεργίων καὶ ὑφασμάτων, οἱ μὲν προσβάλλουσιν ἔξωθεν, οἱ δὲ ὑπερασπίζουσιν ἔσωθεν, ἀνταλλάσσοντες ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εὐφυστάτα κατ' ἀλλήλων σκώμματα, ἐκπίπτοντα πολλάκις ἐπὶ τὸ βωμολοχικώτερον καὶ ἀριστοφανεῖως αἰσχρότερον (1), ἄχρις οὗ ἄλωθὲν πυρπολεῖται, ἀλαλαζόντων καὶ κροτούντων τῶν θεατῶν.

Παρά δὲ τὸ Νικιάχ, τὸν κυρίως γάμον, ὁ Ὀθωμανὸς δύναται ἵνα συνάψῃ ἐνώπιον τοῦ Κχαδῆ καὶ ἄλλον, ἐπίσης νόμιμον, τὸν δι' ἐκμισθώσεως (καμπίν), ὑπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς διατροφῆς τῶν γεννηθησομένων τέκνων. Τὸ Καμπίν (ὁρθότ. Κιαμπίν) δὲν εἶν' ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Σουννίταις. Ὁ χρόνος τῆς συμβιώσεως ὀρίζεται, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὁποῖου ἡ γυνὴ δύναται αὐτοδικαίως ἵνα ἐγκαταλίπῃ τὸν σύζυγον. Ἐὰν ὁμῶς πρὸ τούτου ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἡ γυνὴ ὀφείλει ἵνα μείνῃ ἄγαμος 4 μῆνας καὶ 10 ἡμέρας, καὶ, ἐὰν φανῇ ἔγκυος, ἄχρι τοῦ τοκετοῦ. Τὸ μετὰ δούλων Καμπίν γίνεται κατὰ τὰς αὐτὰς διατυπώσεις· οἱ δὲ Σιῖται ἐκδίδουσι τὰς δούλας αὐτῶν ὡς παλλακὰς εἰς ἄλλους, ὅπερ οἱ Σουννίταις θεωροῦσιν ἀθέμιτον (χαράμ). Εἰς τὸν διὰ καμπινίου τοῦτον γάμον κατέφευγον ἐνίοτε καὶ τινες τῶν Χριστιανῶν, ὅταν, διὰ μεσολαβοῦσαν συγγένειαν ἢ διὰ τὸ ἐτερόδοξον ἢ ἄλλα ἐμπόδια, δὲν ἠδύναντο ἵνα λάβωσιν ἄδειαν πρὸς νόμιμον γάμον παρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν. Ἀλλὰ τὴν ἀθεμιτογαμίαν ταύτην ὁ Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Γ', ὁ ἐπιλεγόμενος Χουμχούμης, κατῴρωθετε τῷ 1671 ἵνα ἐμποδίσῃ διὰ φετῶ τοῦ Μουφτῆ.

(1) Παρὰδ. χάριν, ὁ πολιορκῶν στρατηγὸς, ἐπιθειάζων τοὺς στρατιώτας 'του, παραλλάσσοντας ἔμπροσθεν αὐτοῦ κατ' ἄνδρα (ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἶνε πάντοτε οἱ αὐτοὶ δέκα-εἴκοσι ἄνδρες, στρεφόμενοι ὀλόγυρα τοῦ φρουρίου), λέγει διὰ τὸν πρῶτον: « Μπουνοὺν παρασί τόκ» διὰ τὸν δεύτερον: « Μπουνοὺν παρασί γιόκ» διὰ τὸν τρίτον: « Μπουνοὺν καρὶ τόκ» διὰ τὸν τέταρτον: « Μπουπόκογλου μπόκ, κτλ. κτλ.

Ὁ Τουρκικὸς νόμος ἐπιτρέπει τὸ διαζύγιον, ἀλλὰ τοῦτο, διὰ μὲν τὸν ἄνδρα, εἶνε προαιρετικόν, ἐγκαταλείποντα τὴν προῖκα μόνον· διὰ δὲ τὴν γυναῖκα, ὑπὸ ὄρους καὶ δι' αἰτίας προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ νόμου. Συνήθως δὲ, ὁ μὲν ἄνθρωπος ἅμα προφέρει τρεῖς τὸ καθιερωμένον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔπος: » Ἀφεύκτως σέ ἐχώρισα », θεωρεῖται διαζευγμένος, καὶ ἡ σύζυγος φορεῖ ἀμέσως ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ ναμιχράμιόν 'της· ἡ δὲ γυνὴ ἐξαιτεῖται τὴν διάζευξιν, ἐκφωνοῦσα τὸ πάνδημον ἐκεῖνο: » Νικιαχχὺμ χαλάλ, τζανὺμ ἄζάτ », καὶ τότε χάνει τὴν προῖκα 'της. Ἐν γένει δὲ τὸ διαζύγιον εἶνε πρᾶξις δικαστικὴ, καὶ ἐπιτρέπεται ἐπὶ ταῖς ἐξῆς αἰτίαις: ἀμοιβαία δυσἀρέσκεια, ἀσθένεια ἀνιάτος, προϋπάρχουσα τοῦ συνοικεσίου, ἀσωτία ἢ ἀνοικονόμητος χαρακτήρ, παραμέλσεις τῶν τοῦ γάμου καθηκόντων. Τὴν δὲ διαζευχθεῖσαν γυναῖκα ἀναλαμβάνει οὐχὶ σπανίως ὁ σύζυγος· ἀλλ' ἐὰν θελήσῃ 'να 'τὴν ἐξαναπάρῃ καὶ τρίτην φοράν, ὑποχρεοῦται πρῶτον αὐτῇ 'να ὑπανδρευθῇ ἄλλον, τὸν ὅποιον ὁμῶς ἐκλέγουσιν ὑπέργηρων (κατασοφίζόμενοι τοῦ νόμου, Χιλίεϊ σσερί), καὶ χωρισθῇ, κατὰ τοὺς τύπους, καὶ ἀπ' αὐτοῦ. Πᾶσα δὲ ἀπολελυμένη σύζυγος ὑποχρεοῦται 'να μὲνῃ ἀνυμφος ἐπὶ τρεῖς μῆνας καὶ μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν διάζευξιν· διότι ἄλλως 'δὲν δύναται 'να κινήσῃ ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ἀνδρός ἐν περιπτώσει κυοφορίας.

Ἐννοεῖ ἴσως ὁ ἀναγνώστης ὅτι δυσκολευόμεθα 'να ἐλθωμεν εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς πολυγαμίας, τῆς σκανδαλίζουσας τόσον τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἔτι μᾶλλον τὰς Εὐρωπαίας. Ἰδοὺ τί παραγγέλλει περὶ τούτου τὸ Κούρ-ἄν: » Μὴ νυμφεύησαι εἰμὴ τρεῖς ἢ τέσσαρας γυναῖκας· καὶ, ἐὰν 'δὲν δύνασαι 'να διατηρήσῃς τόσας, νυμφεύθητι μίαν μόνην, ἢ ἀρκέσθητι εἰς τὰς » δούλας σου ». Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Μωάμεθ, γνωστὸν εἶνε ὅτι, ὁ βουλούμενος τῶν Ἀράβων ἠδύνατο ἔχειν δεκαπέντε γυναῖκας. Ὁ περιστείλας ἄρα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς τέσσαρας μόνον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὥστε ἐκάστη αὐτῶν 'να ἔχῃ ἰδιαίτερον διαίτημα καὶ ἰδιαιτέραν θεραπείαν, 'δὲν εἰσήγαγεν, ἀλλὰ περιώρισε καὶ βαθμηδὸν ἐξέκοψε τὴν ὑπάρχουσαν κατάχρησιν· ἡ δὲ πολυγαμία, καὶ τοι ἐπιτετραμμένη, σπανίως καὶ πραγματοποιεῖται παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις· διότι ὀλίγιστοι μετὰξὺ αὐτῶν ἐπαρκοῦσι πρὸς διατήρησιν δύο καὶ πλειοτέρων Χারেμίων, τὰ ὅποια, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν λογοτριβῶν, πρέπει 'να ᾔνε κατ' ἀνάγκην χωριστά. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ ὅτι ἡ πολυγαμία σχεδὸν ἐξέλιπε παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, εἶνε ὅτι, μετὰξὺ τριακοσίων μεγιστάνων, δυναμένων 'να ἔχωσι τέσσαρας γυναῖκας, μόλις εὕρισκονται σήμερον ἐν ΚΠ τέσσαρες μόνοι, ἔχοντες ὑπὲρ τὴν μίαν γυναῖκα· διότι καὶ αὐτὴν πολλὰ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν δύνανται 'να διατηρήσωσι, καθόσον προῖκες παρ' αὐτοῖς εἰς μετρητὰ 'δὲν ὑπάρχουσιν, ὁ δὲ μέλλων σύζυγος πρέπει 'να φραν-

τίτῃ καὶ περὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐνδυμάτων τῆς μελλούσης τοῦ συζύγου, οἱ δὲ συγγενεῖς δυσκολεύουσιν, ὅσον οἶόν τε, τὰ γαμικὰ συμβόλαια, διὰ φόβον ἐνδεχομένου διαζυγίου. Ὅθεν ἡ πληθὺς τῶν γυναικῶν εἶνε δεῖγμα πολυτελείας καὶ πλούτου μᾶλλον ἢ ἀνάγκη ἡδονῆς καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τεκνοποιίας. Παρατηρήθη μάλιστα, ὅτι, ὅσω πλειότερας ἔχει ὁ Ὀθωμανὸς γυναῖκας, τόσω ὀλιγώτερα τέκνα. Ὡστε τὸ Πόσας γυναῖκας ἔχει, ἀναλογεῖ παρ' αὐτοῖς πρὸς τὸ Quot pascit τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων.

Πᾶσαν πέμπτην καὶ παρασκευὴν τὸ ἑσπέρας ὁ Μουσουλμάνος ὑποχρεοῦται νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν σύζυγόν του. Μεταξὺ δὲ πολλῶν γυναικῶν, ἡ πρώτη συζευχθεῖσα ἔχει ἐν πάσῃ τὰ πρωτεῖα, ἐκτὸς ἐὰν ἰδιαίτερα θέλῃ τραπεῖν ἢ ἡ γέννησις ἐπιθυμητοῦ τέκνου ὅθεν δώσωσι ταῦτα εἰς τὴν δευτέραν.

Ἄλλ' ὁ νόμος ἐπιτρέπει τὴν μετὰ τῆς ἀργυρωνήτου (Χαλαϊκ) συνοίκησιν, ἥτις τότε λαμβάνει θέσιν παλλακίδος, κατὰ λέξιν Καμαριέρας (Ὀδαλὺκ), καὶ ὁ Μουσουλμάνος εἶν' ἐλεύθερος νὰ λαμβάνῃ δούλας ὅσας θέλει μάλιστα πλὴν καὶ τοῦτο ὑπὸ ὅρους. Ἡ ἀργυρώνητος συμμερίζεται τῷ ὄντι τὴν κοίτην τοῦ κυρίου τῆς, ὅταν ἀγορασθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· ἀλλὰ πότε; Ὅταν ὁ κύριος ἔχῃ ἀνάγκην συζύγου χωρὶς συγγενῶν, καὶ ὅχι ἀπλῶς χάριν ἡδονῆς, ὅπερ δυσκόλως δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ Εὐρωπαῖος, τοῦ ὁποίου τὰ ἥθη εἶνε πλέον διεφθαρμένα παρὰ τοῦ Τούρκου (1). Ἀμα δὲ τύχη τὴν θέσιν τοῦ συνεύνου (ὁμολέκτρου), καὶ τοῦτο ὑπὸ τινος ὅρους πάνυ εὐπρεπεῖς, ἔχει εὐθὺς καὶ τὴν τῆς συζύγου. Τὰ δὲ τέκνα, τὸ κυριώτατον, εἶνε πάντοτε νόμιμα.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ παραδείγματα πολυγαμίας, οὐδεμίαν καταλείποντα ὑπερβολήν. Ὁ Ἀγιάς πασσᾶς, παραδείγματος χάριν, Βεζίρης τοῦ Μεγάλου Σουλεϊμάνου, Ἀλβανὸς τὴν καταγωγὴν, διαδεχθεὶς τῷ 1536 τὸν περίφημον Βεζίρην Φιρέγκ-Ἡδραῆμ-πασσᾶν, ἀφῆκεν, ἀποθανὼν τῇ 13 Ἰουλίου τοῦ 1539, ἑκατὸν εἴκοσι τέκνα· εἶχε δέ ποτε ἐν τῇ οἰκίᾳ του τεσσαράκοντα κοιτίδας συγχρόνως. Ἡ δὲ Αἴγυπτος ἰδίως εἶνε τὸ μέρος, ὅπου ὁ ὄχλος ἀλλάσσει κατ' ἔτος σχεδὸν συνεύνους, ὅπου δωδεκαετὲς κοράσιον ἐνυμφεύθῃ ἤδη τετράκις· καὶ ἐπομένως ὁ λόγος τοῦ Μοντεσκιου, ἀποδόντος τὴν αἰτίαν τῆς πολυγαμίας εἰς τὸ κλίμα, ἀποδείκνυται ἀλάνθαστος. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἀφ' ἐνὸς ἡ πολυγαμία εἶν' ἐπιτετραμμένη, οἱ γάμοι ἀφ' ἐτέρου εἶνε σπανιώτεροι τοῦ δέοντος· διότι ἡ παρὰ φύσιν ἀσέλγεια, ἐμποδίζουσα τοὺς γάμους τῶν πτωχῶν, ἐκνευρίζει ἀφ' ἐτέρου τοὺς πλουσίους,

(1) Γνωστὸν ὅτι ὁ Λουδοβίκος ΙΕ' εἶχεν ἐξήκοντα νόθα τέκνα, εἰς τὰ ὅποια διενεμήθησαν κατὰ διανομήν μετὰ τὸν θάνατόν του 30,000,000 φράγκα.

ὥστε οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, εἰς ἡλικίαν τριάκοντα-τριάκοντα πέντε ἐτῶν, εἶνε νῶθουροι.

Ἐν γένει δέ, ἐν τῶν κυριωτέρων αἰτίων τῆς παρακμῆς καὶ τοῦ προώρου γήρως τῆς Τουρκίας εἶνε ἡ φιληθονία, ἡ ἐξευτέλισις δηλονότι τῆς γυναικός. Καὶ διὰ τοῦτο ἔχει συμφέρον μέγα ἡ Κυβέρνησις τῆς, ἐὰν ἀληθῶς σκοπῇ τὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἔθνους, ἵνα περιορίσῃ τὴν, νενομοθετημένην, οὕτως εἰπεῖν, ἀκρασίαν, ἵνα καταστήσῃ ὅχι μόνον εὐκόλους, ἀλλὰ καὶ σεβαστοὺς τοὺς γάμους, ἵνα δώσῃ πρὸ πάντων ἀξίαν εἰς τὴν γυναῖκα, ἀνυψοῦσα αὐτὴν εἰς τὴν θέσιν ἀνθρώπου, ἀπὸ σκεύους ἢ βοσκήματος, ἐν ᾗ κατὰκειται σήμερον.

Δοὺ γι οὖν ὀνομάζεται παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, καθὼς ὁ γάμος, οὕτω καὶ ἡ ἐορτὴ τῆς περιτομῆς, περὶ ᾗς θέλομεν διαλάβῃ ἐν οἰκείῳ τόπῳ, καὶ τελεῖται διὰ τῆς αὐτῆς ἐπιστημότητος καὶ δαπάνης. » Τὴν δὲ περιτομὴν, » ἣν δὴ νομίζουσι κάθαρσιν, γάμον καλοῦσι, καὶ παιδιὰν καθιστᾷσιν ἐν τούτῳ κατὰ δύναμιν ἕκαστος « (Λ. Χαλκοκονδ. Βιβλ. Η΄).

Ἄλλ' ὅσον περὶ δαπάνης, οἱ γάμοι τῶν Γραικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων δὲν μένουσιν ὀπίσω τῶν Τουρκικῶν· ὑπερβάλλουσι δὲ ἐκείνους κατὰ τὴν εὐθυμίαν, καὶ τελοῦνται πολὺ θορυβωδέστερον, πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι εἶνε αὐτὸ τοῦτο Χαρὰ, ὡς καὶ λέγονται. Καὶ πρῶτον προηγοῦνται πρὸ ἡμερῶν τὰ καλέσματα, τῶν ὁποίων σύμβολον λαλοῦν εἶνε τὰ στελλόμενα εἰς τὰς φιληνάδας τῆς νύμφης ἄνθη καὶ χρυσελάσματα (Τραῖ), πολλὰ ἢ ὀλίγα, ἀναλόγως τῆς μεταξὺ οἰκειότητος· ἔπειτα ἔρχεται ἡ ἡμέρα τοῦ λουτροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον συγκαλοῦνται αἱ οἰκειότεραι τῶν φίλων καὶ ὁμηλικῶν· ὁ δὲ γαμβρὸς στέλλει τῇ νύμφῃ τὴν κνᾶν καὶ τὰ λουστικά, ὑπερβαίνοντα πολλάκις τὰ χίλια καὶ δισχίλια φράγκα· διότι, ὑπὸ τὸ καθιερωμένον ὄνομα τῆς κνᾶς, ἣτις οὔτε φαίνεται πλέον, ἐν τοῖς Γραικικοῖς τοῦλάχιστον γάμοις ἐν ΚΠ, στέλλεται σκρινίον, πολυτελέστατα ἐφωδιασμένον διὰ μύρων καὶ ἀλειμμάτων, ἐνώτια, βραχιόλια καὶ περόναι βαρύτιμοι, νομίσματα νεοχάρακτα, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ τραῦ, ὅσον οἶόν τε περισσοτέρα. Τὸ δὲ ἑσπέρας τοῦ λουτροῦ, τὴν λεγομένην Κνᾶ-γχετζεσι, δειπνοῦσι καὶ χορεύουσιν εἰς τῆς μελλονύμφου ὄλαι αἱ φίλαι καὶ συνηλικιώτιδες αὐτῆς παρθένοι, οὐδενὸς παρόντος ἀνδρός, ἐν ᾧ εἰς τοῦ γαμβροῦ συμποσιάζουσιν οἱ ἄνδρες. Μία δὲ τῶν προεορτιῶν τελετῶν εἶνε καὶ τὸ ξύρισμα τοῦ γαμβροῦ, τὸ ὁποῖον γίνεται, παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις μάλιστα, μετ' ἐπιστημότητος καὶ ἡχούσης τῆς μουσικῆς· ὁ δὲ κουρεὺς ἐπιδείκνυται πᾶσαν τὴν δεξιότητά του, διότι οἱ κεκλημένοι φιλοτιμοῦνται τίς ἵνα τοῦ ρίψῃ πλειότερα εἰς τὸ χρυσοῦν πεστεμάλιον.

(ΚΠ ΤΟΜ. Γ΄.)

55

Ἐμφανιζομένην δὲ κατὰ πρῶτον τὴν νύμφην ῥαίνουσιν οἱ περιστάμενοι διὰ νομισμάτων, καθὼς καὶ ὅταν θὰ περιέλθῃ τρίς τὸ ἀναλόγιον ἐν χορῷ (1). Τοσαύτην δὲ καὶ περὶ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπιδείκνυνται πολυτέλεια, ὥστε εἰς τοὺς γάμους τοῦ πρίγκηπος Γ. Καρατζᾶ, τελεσθέντας ἐν ΚΠ τῷ 1846 (;) μετὰ τῆς συνήθους τότε μεγαλοπρεπείας, ἡγεμονεύοντος ἐν Βλαχία τοῦ πατρός 'του, ἐσωρεύθησαν κατὰ γῆς ὑπὸ τῶν περιβραϊνόντων ὀκτακισχιλίων φράγκων νομίσματα, τὰ ὅποια ἐμοιράσθησαν ἔπειτα μεταξὺ 'των οἱ ὑπηρέται. Ὅς τις δὲ εἶπη ὅτι αἱ περικεχυμένοι ἐν εἵδῃ κόμης περὶ τὴν νύμφην τ ρ α ῖ 'δὲν ἦσαν τῆς Γραικοβυζαντινῆς φιλοκαλίας τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἐπινόημα, 'δὲν πρέπει 'να εἶδε νυμφευομένην Γραικὴν. Εἰς τοὺς γάμους δὲ τῆς θυγατρὸς τοῦ 'Εξ ἀπορρήτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Γκίκα Αἰκατερίνης μετὰ τοῦ Ἀρχοντος Δημητρίου Γεωργιάδου, ὅπου παρευρέθησαν, κατὰ τὸν Δαπόντεν, τρεῖς Πατριάρχαι καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Σουηδίας, προσεφώνησε διὰ λογιδρίου τοὺς συμπαρόντας ὁ υἱὸς τοῦ Γκίκα Γρηγόριος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Οἰκοκυμενικός διδάσκαλος Κριτίας.

Τῶν δὲ φανταζόντων ἐν τοῖς γάμοις προσώπων τὸ οὐσιωδέστατον εἶνε ὁ γελωτοποιὸς (τσαούσης ἢ σοῦταρῆς), τὸν ὁποῖον παρεισάγουσιν εἰς τοὺς γάμους 'των καὶ πολλοὶ τῶν Σέρβων, Βουλγάρων κλπ. χριστιανῶν. Ἐνδυμένος ὅσον ἐνδέχεται πλεον ἄλλοκότως, συνήθως δὲ φορῶν ἄλωπωνουράς εἰς τὴν κεφαλὴν, φαιδρύνει διὰ σκωμμάτων, μᾶλλον ἢ ἥττον εὐφυῶν, τὴν ὁμήγυριν. Ἰδοὺ τούτων μικρὰ δείγματα. Ὁ λόγος εἶνε περὶ τῶν διανεμομένων εἰς τὸ συμπενθερολόγιον δώρων, καὶ ἀποτείνεται πρὸς τὴν νύμφην: » "Ἴδε τοῦτο τὸ ὑποκάμισον, τὸ ὁποῖον χαρίζει ἡ ἀνδραδέλφη σου (ἢ ἡ συννύμφη σου κτλ.) εἰς τὸν σύντεκνον· εἶνε τόσῳ λεπτόν, ὥστε δύναται 'να διέλθῃ διὰ δακτυλιδίου· τὸ δακτυλίδιον ὅμως τοῦτο πρέπει 'να ᾔῃ ἴσον κοσκίνου γύρω, καὶ πάλιν εἶνε ἀνάγκη τέσσαρες 'να 'τὸ σύρωσι καὶ τρεῖς 'να 'τὸ σπρώχωσι κτλ. « "Ἄλλοτε σηκόνων ἐπὶ τῶν ὤμων 'του μικρὸν δέμα, περιέχον δύο μανδύλια καὶ κᾶνὲν προσόψιον, κύπτει δῆθεν ὑπὸ τὸ βάρος κτλ.

Οἱ γάμοι τῶν Ἀρμενίων ὁμοιάζουσι, παρ' ὀλίγας διαφοράς, τοὺς τῶν Γραικῶν. Καὶ αὐτοὶ ἐπίσης φυλάττουσι τοὺς ἑπτὰ βαθμοὺς τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας, τοὺς πέντε ἐξ ἀγχιστείας καὶ τοὺς τρεῖς ἐκ πνεύματος καὶ αὐτοὶ ἐπίσης ἔχουσι τὴν ἀλλαγὴν τῶν δακτυλιδίων καὶ τὴν τῶν στε-

(1) Ἴδε προσωπέρῳ περὶ τοῦ χοροῦ τούτου τὸν στίχον τοῦ Εὐριπίδου.

φάνων· διότι ἐπίσης θεωροῦσι τὸν γάμον ὡς μυστήριον. Ἀλλὰ τὴν προῖκα περιώρισαν, εὖ ποιοῦντες, εἰς μόνα τὰ ἐνδύματα καὶ κειμήλια τῆς νύμφης καὶ εἰς τὰ στρωσίδια τοῦ παστοῦ· τράχωμα δὲ δὲν ὑπάρχει ἢ δὲν ἀναφέρεται. Τὴν δὲ ἡμέραν τοῦ γάμου ὁ ἱερεὺς ὑπάγει μεθ' ἐνὸς διακόνου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης καὶ εὐλογεῖ τὴν στολὴν αὐτῆς· ἀφ' οὗ ἐνδύθῃ δὲ αὕτη καὶ ἔλθῃ καὶ ὁ γαμβρὸς, τοῦ ὁποίου ἐπίσης εἰς τὴν οἰκίαν εὐλογήθησαν τὰ ἐνδύματα, ὁ ἱερεὺς, μετὰ τὸν ψαλμὸν » Τὰ ἐλέη σου, Κύριε, εἰς τὸν » αἰῶνα ἄσσομαι «, λαμβάνων τὴν δεξιάν τῆς νύμφης, κεκαλυμμένης, καὶ ἐμβάλλων αὐτὴν εἰς τὴν τοῦ γαμβροῦ, ἐπιλέγει· » Καὶ ἤγαγεν ὁ Θεὸς τὴν » Εὐάν πρὸς τὸν Ἀδὰμ, καὶ εἶπεν Ἀδὰμ· τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστώ » μου κτλ. «. Προσπελάζων ἔπειτα τὰς κεφαλὰς ἀμφοτέρων πρὸς ἀλλή-
 λας, καὶ εὐλογῶν αὐτοὺς σταυροειδῶς, ἐπιλέγει τὴν εὐχὴν τῶν μνίστρων, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, συνήθως μίαν ἢ δύο ὥρας πρὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς κυριακῆς πρὸς τὴν δευτέραν, ὅπου τελεῖται τὸ στεφάνωμα πρὸ τῆς λειτουργίας, μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ νεόνυμφοι συνήθως μεταλαμβάνουσιν. Ὁ δὲ ἱερεὺς, ἐνόμων αὐθις τὰς δεξιὰς ἀμφοτέρων, λέγει· » Κατὰ τὴν θείαν ἐντολήν, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν δέδωκεν εἰς τοὺς ἡγου-
 μένους τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, δίδωμί σοι τὴν σύμβιον ταύτην, ἥτις θέλει σοὶ ὑπακούει. Θέλεις ἵνα ἦς σύμβιος αὐτῆς; — Θεοῦ θέλοντος, βούλομαι εἶναι σύμβιος αὐτῆς. — » Τ υ φ λ ῆ ν, χ ω λ ῆ ν, ἵ τ ῆ ν σ τ έ ρ γ ε ι ς (» Κιὸρ, τοπάλ, καμποῦλ ἔς «); — Τὴν στέργω. Ὁ ἱερεὺς τότε τοὺς στέ-
 φει, τοῦ συντέκνου κρατοῦντος μετὰ τῶν κεφαλῶν ἀμφοτέρων, συννε-
 ουσῶν, ὡς εἶπομεν, πρὸς ἀλλήλας, τὸν σταυρὸν, καὶ μετὰ τὸ πέρας τῆς τελετῆς, φέρονται οἱ νεόνυμφοι ἐν πομπῇ εἰς τοῦ γαμβροῦ. Φοροῦσι δὲ τὰ στέφανα ὀκτῶ, ἢ τοῦλάχιστον τρεῖς, ἡμέρας, ἐν διαστήματι τῶν ὁποίων δαιτῶνται χωριστά. Αἰρῶνται δὲ οἱ στέφανοι ὑπὸ τοῦ ἱερέως, καθὼς καὶ παρ' ἡμῖν. Ἀλλ' ἡ μὲν νύμφη μένει διαρκῶς συγκεκαλυμμένη ὑπὸ τὸ δο-
 βάκιον, ποδήρη κόκκινον πέπλον, συγχρύπτοντα αὐτὴν ὁλόσωμον, ἄ-
 χρις ὅτου ἐκφωνηθῶσιν αἱ προαπαιτούμεναι τῆς τελετῆς ἐρωτήσεις καὶ ἀ-
 ποκρίσεις τοῦ Κ ι ὀ ρ, τ ο π ᾶ λ· τὸν δὲ γαμβρὸν, παρεκτὸς τοῦ διαδήμα-
 τος, στολίζουσι καὶ διὰ μαχαίρας, τὴν ὁποίαν φορεῖ καθ' ὅλον τὸ τριήμερον ἢ ὀκταήμερον διάστημα μετὰ τὸ στεφάνωμά του, καθ' ὃ ὑποτίθεται καὶ ὀνομάζεται Τ α κ χ α β ὀ ρ (βασιλεύς). Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οἱ πλούσιοι με-
 ταξὺ αὐτῶν, καθ' ὅσον ἐκπαιδεύονται καὶ ἐξευγενίζονται, ἀφίνουσι κατ' ὀ-
 λίγον τὰ παλαιὰ ταῦτα ἔθιμα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ γέροντες καὶ ὁ Κλῆρος αὐ-
 τῶν εἶνε προσηλωμένοι, ἢ καὶ ἂν τὰ φυλάττωσι, τα φυλάττουσι διὰ μό-
 νον τὸν τύπον. Ἰδίως δὲ ἐξέλιπε παρ' αὐτοῖς τὸ περίφημον Κ ι ὀ ρ, τ ο

π ἄ λ , ἥ, καὶ λέγεται, λέγεται (μοὶ εἶπον) εἰς τὸ ὠτίον τοῦ γαμβροῦ.

Καὶ ἐνθυμοῦμαι τοὺς γάμους τῶν περιφήμων ἀδελφῶν Δούζογλου (1), διαρκέσαντας δύο ἐβδομάδας, εἰς τοὺς ὁποίους, ἀφῆσαντας ἐποχήν ἐν ΚΠ διὰ τὴν Ἀσιατικὴν αὐτῶν πολυτέλειαν καὶ δαπάνην, ἦτον συγκεκλημένον ὅλον τῆς ΚΠ τὸ ἀρχοντολόγιον, Γραικικὸν καὶ Ἀρμενικόν. Ἀλλὰ τί μᾶς ἐφάνη, ὅταν, ἀκμάζοντος τοῦ δείπνου, προσῆλθεν ὁ ἀρχιμάγειρος ἐν στολῇ, φορῶν τὸ χρυσοῦφαντον αὐτοῦ περιζῶμα καὶ κρατῶν μετὰ χειρὸς πελο-
ρίαν χουλιάραν, ἵνα συνάξῃ παρὰ τῶν κεκλημένων τὸ μ π α χ τ σ ί σ ι ο ν.
Ἐννοεῖται δὲ τί ἐσύναξε. Πολλοὶ τῶν οἰκείων, καὶ οἱ γαμβροὶ ἰδίως αὐτοί, παρεκάλεσαν τὴν μητέρα, σεβαστὴν καὶ ἐνάρετον γυναῖκα, ἵνα μὴ ἐπιτρέ-
ψῃ τὸν ἐρανισμόν τοῦτον (καὶ σημειωτέον ὅτι ὁ ἀρχιμάγειρος ἐλάμβανε πεντακόσια φράγκα τὸν μῆνα μισθόν). ἀλλ' ἡ πρεσβυτις ἔμεινεν ἀμετάπει-
στος, ὅπως μὴ χαλάσῃ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον (ἂ α δ έ τ).

Ἀγνοῶ δὲ ἐὰν καὶ οἱ Ἀρμένιοι θεωρῶσι τὰ στέφανα τοῦ γάμου ὡς ἱερά
καὶ τὰ διατηρῶσιν ὡς τοιαῦτα, καθὼς οἱ Γραικοί, οἳ τινες τὰ ἀναρτῶσι
παρὰ τὰς εἰκόνας τῶν Ἀγίων, τῶν ὁποίων οὐδεμία χριστιανικὴ οἰκία ἀμοι-
ρεῖ. Αἱ δὲ γυναῖκες ὁμνύουσι κατὰ τῶν στεφάνων τούτων· ἀλλὰ, λέγουσαι
» Νὰ χαρῶ τὸ στέφανόν μου «, ἐννοοῦσι τὸν σύζυγον αὐτῶν.

Τὴν δὲ μετὰ πομπῆς μετάδασιν τῆς νύμφης εἰς τοῦ γαμβροῦ καὶ τὴν
παρακολουθοῦσαν τοὺς γάμους ἀταξίαν κεραυνοβολῶν ὁ θεῖος Χρυσόστο-
μος, ὡς καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ συνήθη, » Ἰδὲ, λέγει, τὰ ἐντεῦθεν λοι-
» πόν, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑσπέρᾳ, μεθύοντας ἄνδρας,..
» οἱ κάλλος ὄψεως ὁρᾷν παρασκευάζουσι παρθενικῆς, καὶ οὐδὲ ἐπὶ τῆς οἰ-
» κίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς εἰς ἐπίδειξιν ἐκπομπεύουσι, μετὰ λαμπρά-
» δων αὐτὴν παραπέμποντες ἐν ἑσπέρᾳ βαθείᾳ, ὡς πᾶσιν αὐτὴν ἐπιδεί-
» κνυσθαι, δι' ὧν ποιούσιν, οὐδὲν ἕτερον παραινούντες, ἢ ὅτι πᾶσαν ἀπο-
» δύσασθαι χρή λοιπὸν τὴν αἰδῶ. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἴστανται, ἀλλ'
» λὰ μετὰ αἰσχυρῶν ῥημάτων αὐτὴν ἄγουσι, καὶ τοῦτο νόμος ἐστὶ παρὰ
» τοῖς πολλοῖς. Καὶ δραπεταὶ καὶ μαστιγίαι μυριοί τινες καὶ ὀλεθροὶ μετ'
» ἀδείας λοιπὸν ἅπαντα φθέγγονται, ἅπερ ἂν βούλωνται, εἰς τε ἐκείνην
» εἰς τε τὸν ἐκείνη συνοικεῖν μέλλοντα... Ἀλλὰ συνήθεια τὸ πρᾶγμα
» ἐστὶ, φησί· διὰ γὰρ τοῦτο θρηνεῖν μάλιστα ἄξιον, ὅτι ἐν συνθεσίᾳ τῶν
» πρᾶγμα κατέκλεισεν ὁ διάβολος... Ἐτι οὖν ἐρωτᾷς, εἰπέ μοι, πόθεν μοι
» χεῖται; πόθεν πορνεῖται; πόθεν διαφθοραὶ γάμων (2) « ;

(1) Ἰδὲ σελ. 143 τοῦ Β', Μέρους. (2) Ὁμιλ. IB', κεφ. ΣΤ', εἰς τὴν Α', πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας ἔχουσι συνήθως δύο γυναῖκας· ἀλλ' ἐν ΚΠ ἡ πολυγαμία εἶνε πρό πολλοῦ κατηργημένη καὶ παρ' αὐτοῖς. Πούποτε δὲ ὁ γάμος ὁδὲν θεωρεῖται παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ὡς θρησκευτικὴ τελετὴ, διότι, ὡς παράγγελμα θεῖον, θεωρεῖται αὐτὸς καθ' αὐτὸν διὰ τοῦτου καὶ μόνου ἱερὸς καὶ ἀπαραβίαστος, καὶ οὐδεμία μεσολάβησις ἱερέως ἀπαιτεῖται παρ' αὐτοῖς πρὸς ἐκτέλεσίν του, οὐδὲ δύναται, λέγουσι, ἵνα προσθήσῃ τίποτε εἰς τὴν ἱερότητα καὶ ἐπιστημότητά του· ἀπαιτεῖται ὁμως ἀφεύκτως ἡ ῥητὴ συγκατάθεσις τῆς γυναικὸς, ὁ δὲ βίαιος γάμος εἶν' ἀνίσχυρος. » Καλέσωμεν τὴν παῖδα, λέγει ἡ οἰκογένεια τῆς Ῥεβέκκας εἰς » τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐρωτήσωμεν τὸ στόμα αὐτῆς (1)». Μεταγενεστέρως ὁμως ἐλάβανε μέρος εἰς τοὺς γάμους καὶ ἡ Συναγωγὴ δι' εὐχῶν καὶ ᾠμάτων, καὶ τὸ Ταλμούδ ἀπαιτεῖ τὴν διὰ θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ ἐπίτηδες εὐχῶν καθιέρωσιν αὐτῶν. ὅθεν καὶ οἱ μικτοὶ λεγόμενοι γάμοι, καὶ τοι μὴ ἀπαγορευόμενοι ὑπὸ τῆς Μωσαϊκῆς θρησκείας, θεωροῦνται ὁμως ὡς ἀπλῆ συνοίκησις καὶ παλλακεία, ἢ ὡς ἀπλοῦν πολιτικὸν συνάλλαγμα, καὶ διαλύονται κατ' ἀρέσκειαν, ὡς μὴ καθιερωθέντες διὰ τῶν τελετῶν καὶ εὐχῶν τούτων. Κατὰ τὴν γραφὴν, προῖξ ὁδὲν ὑπάρχει, εἰμὴ σπανίως· ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ Ἰακώβ δουλεύει ἑπτὰ ἔτη δι' ἑκατέραν τῶν συζύγων του. Ὑπάρχει ὁμως ἀδράβων, καὶ στέφανοι διὰ τε τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην, ἥτις καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ἑβραϊστὶ Κ α λ λ α χ (ἐστεμμένη), ἀναφέρονται δὲ καὶ παράνυμφοι (Κριτ. ΙΔ', 11), μετὰ τῶν ὁποίων ὁ γαμβρὸς ὑπάγει τὸ ἐσπέρας εἰς τοῦ πενθεροῦ, καὶ λαμβάνων τὴν νύμφην καὶ τὰς εὐχὰς τῶν γονέων τῆς, φέρει αὐτὴν εἰς ἐχυτοῦ, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, λαμπαδηφορούντων καὶ μετὰ μουσικῆς, ὅπου τοὺς περιμένει τράπεζα πλουσία· διαρκοῦσι δὲ καὶ παρ' αὐτοῖς οἱ γάμοι ἑπτὰ ἡμέρας. Ὁ δὲ γάμος ὁδὲν τελεῖται ἐν τῇ Συναγωγῇ, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης, ὅπου ὁ γαμβρὸς, συνοδευόμενος ὑπὸ δύο Ῥαββίνων, πλησιάζει εἰς τὴν μέλλουσαν σύζυγόν του κεκαλυμμένην, καὶ λαμβάνων τὴν δεξιὰν αὐτῆς, τῇ περιβάλλει τὸν νυμφικὸν δακτύλιον, λέγων· » Ἐσο μοι ἱερά (ἡγιασμένη) ἐν Ἰσραὴλ διὰ τοῦ δακτυλίου τούτου, κατὰ τὸν νόμον Μωσαέως σὲ νυμφεύομαι διὰ τῆς πίστεως καὶ γνώσεως τὸν θεόν μου». Φέρουσι τότε ποτήριον οἴνου εἰς τὸν Ῥαββῖνον, ὃς τις, ἀφ' οὗ ἐκπίνει αὐτὸν, συντρίβει κατὰ γῆς τὸ ποτήριον, καὶ εὐθὺς ἄρχονται οἱ γαμήλιοι ὕμνοι μετὰ τυμπάνων καὶ χορῶν. Ἀφ' οὗ δὲ μεταβῇ ἡ νύμφη εἰς τοῦ γαμβροῦ καὶ κα-

(1) Γενέσ. ΚΔ', 57.

θήσωσι πλησίον ἀλλήλων, ὁ Ῥαββῖνος ἀπλόνει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν λευκὸν πέπλον, καὶ ἀναγινώσκει τὸ γαμικὸν συμβόλαιον, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ νύμφη φέρεται ὑπὸ δύο παρανύμφων εἰς τὸν παστόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Κ η δ ε ι α ι.

ἈΠΟ τοῦ παστοῦ εἰς τὸν τάφον! ἤθελεν ὑποκρούσῃ τις: Καὶ διατί ὄχι; ἀποκρινόμεθα. Καὶ τί ἄλλο εἶνε ὁ ἀνθρώπινος βίος ὅλος; χαρὰ, λύπη· γέλως, δάκρυα· τάφος παρὰ τὸ λίκνον· νοσοκομεῖον παρὰ τὸ θέατρον· χήρα παρὰ τὴν νύμφην. Διτηνεκτὸς κλαυσίγελως!

- » Ἐν δὲ δύο ποίησε πόλεις μερόπων ἀνθρώπων
- » Καλὰς· ἐν τῇ μὲν ῥα γάμοι τ' ἔσαν εἰλαπῖναι τε...
- » Τὴν δ' ἐτέρην πόλιν ἀμφὶ δύο στρατοὶ εἶατο λαόν...
- » Νεκρούς τ' ἀλλήλων ἔρυσεν κατατεθνεώτας (1).

Τὴν ἀγχίστροφον ταύτην τῶν ἀνθρωπίνων ὅλων παλὶρροίαν μόνος ὁ Μουσουλμάνος καὶ αἰσθάνεται κατὰ βάθος, καὶ φιλοσοφεῖ, καθὼς εἶδομεν ἀποχρώντως ἤδη, περὶ αὐτήν. Οἰκοδομεῖ ὡς αὖριον τεθνηξόμενος, ἡδυπαθεῖ ὡς ὁ Σαρδανάπαλος, καρτερεῖ ὡς ὁ Ζήνων, καὶ ἀποθνήσκει ὡς αἰεὶ βιωσόμενος. Ὅθεν, ψυχορράγων, προσπαθεῖ ἵνα παρηγορήσῃ τὰς τελευταίας αὐτοῦ στιγμὰς, καὶ ἵνα τὰς καταστήσῃ, ὅσον ἐνδέχεται, ἀνωδύνους· βρέχει τὰ χεῖλη τοῦ, σφογγίζει τὸν ἰδρώτά τοῦ, ἀνοίγει τὸ παράθυρον, τέρπει τὴν ὄρασίν τοῦ διὰ φαιδρᾶς θεάς, διὰ τοῦ φωτὸς, διὰ τοῦ ἀέρος. Ἄμα δὲ ἐκπνεύσαντος τοῦ κλείσωσιν ἐπιμελῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ στόμα, τοῦ ἐκτείνουσιν, ὅσον ἐνδέχεται περισσότερον, τοὺς πόδας, δὲν ἀφίνουσι δὲ ἵνα τὸν πλησιάσωσι γυναῖκες, καὶ μετὰ ταῦτα ἄρχεται ἡ προτελευταία καὶ ὀρησκειτικῶς οὐσιωδεστέρα πρᾶξις, τὸ πλύσιμον, ἐκτελούμενον ὑπὸ τοῦ ἱμάμη μεθ' ὕμνων, ῥητῶς ἐπὶ τούτῳ προσδιωρισμένων, καθὼς ἐκτελεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ζώντων, πρὸ ἐκάστης τῶν πέντε προσευχῶν. Καὶ πρῶτον, γυμνοῦ τοῦ νεκροῦ πλύνονται διὰ ἀρωματικῶν ὑδάτων καὶ σαπωνίου (διὰ

(1) Ἰλ. Σ. 49'—540.

τὸν πῶγωνα κλπ.) οἱ βραχίονες καὶ αἱ χεῖρες, καὶ ἔπειτα ἐνωμέναι φέρονται πολλάκις ἐπὶ τοῦ προσώπου· μετὰ τοῦτο καθαρίζονται οἱ πόδες, καὶ κατόπιν ὅλον τὸ λοιπὸν σῶμα, πρῶτον ἐκ δεξιῶν, καὶ ἔπειτα ἐξ ἀριστερῶν, πρῶτον τὸ στέρνον καὶ μετὰ ταῦτα τὰ νῶτα καὶ τέλος τὸ ὑπογάστριον. Μεταχειρίζονται δὲ πρὸς τοῦτο τὰς ἐξηραμένας ἵνας τοῦ φοίνικος, καλουμένας λ ἰ φ, καὶ στελλομένας ὡς ἐμπόρευμα ἐπὶ τούτῳ πανταχοῦ ἐκ τῆς Ἀραβίας, διότι χρησιμεύουσι, παρεκτὸς τούτου, καὶ εἰς τὰ λουτρά. Βρέχεται μετὰ ταῦτα τὸ σῶμα διὰ ῥοδοστάγματος· ἀλείφονται δὲ, κατὰ τι θρησκευτικὸν ἔθος, διὰ ῥοδοστάγματος καὶ καμφορᾶς, ἐπιτιθεμένου ἐπ' αὐτῶν βαμβακίου, καὶ τὰ πρὸς τὴν προσευχὴν χρησιμεύοντα μέλη τοῦ σώματος, ὅπως φθαρῶσι βραδύτερον, τὸ μέτωπον, τὸ στῆθος, ἡ ρίς, αἱ χεῖρες, τὰ γόνατα καὶ οἱ πόδες· τῶν δὲ γυναικῶν λύεται ἡ κόμη καὶ ἀπλόνηται, περιεχομένη ἐκατέρωθεν διὰ τοῦ τραχήλου, ἐπὶ τοῦ στήθους. Μετὰ ταῦτα τυλίσσεται γυμνὸν τὸ σῶμα δι' ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον, σχισμένον ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, περιλαμβάνει τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς μηρούς, καὶ δένεται περὶ τὸ ἰνίον καὶ τὰς ἰγνύας. Καλύπτεται ἔπειτα ὁλόκληρον διὰ τουλπανίου, διπλοῦ μὲν διὰ τοὺς ἄνδρας, τετραπλοῦ δὲ διὰ τὰς γυναῖκας, συνδεομένου ἢ ῥαπτομένου ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας, ὥστε ὁ νεκρὸς ὁδὸν φαίνεται. Πρὶν ἐκκομισθῇ δὲ τῆς οἰκίας, ξεφωνίζεται κατ' ἔθος ὑπὸ τῶν γυναικῶν.

Σοροὺς ἔχουσι μόνον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, ἀπλουστάτας καὶ χωρὶς οὐδενὸς περικοσμήματος, κεκαλυμμένας δὲ μόνον διὰ λαχορείου· οἱ δὲ ἄνδρες φέρονται μέχρι τοῦ τάφου ἐπὶ τοῦ εἰς τὸ τζαμίον τῆς γειτονίας ἀνήκοντος φερέτρου (τ α μ π ο ὑ τ), διακρινόμενοι καθ' ὁδὸν ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ἀνεστηλωμένου φεσίου ἢ ἄλλου εἶδους καλύμματος, ὅπερ ἔφερε ζῶν ὁ ἐκκομιζόμενος. Φέρονται δὲ πάντοτε ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν οἰκείων αὐτῶν καὶ φίλων, συναλλασσομένων συχνάκις· ἅπαντες δὲ οἱ καθ' ὁδὸν ἀπαντῶντες ὀφείλουσι ἵνα συμπαραπέμψωσι καὶ ἀναβαστάσωσι τὸ φέρετρον, ἐπὶ τεσσαράκοντα τοῦλάχιστον βήματα, ἐξαλείφοντες διὰ τούτου μίαν ἁμαρτίαν, κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦ Κοῦρ-ἄν, ὅπερ ἀνεφέραμεν ἐν τῷ Ἀ Μέρει (1)· οὔτε κοπετοὶ δὲ οὔτε Ὀρθῆνοι συνοδεύουσι τὰ Τουρκικὰ λείψανα· σκυθρωπὴ δὲ σιγὴ ἐξωγράφισται ἐπὶ τοῦ προσώπου πάντων τῶν παρακολουθούντων.

Ὁ νεκρὸς θάπτεται ἔχων τὸ πρόσωπον καὶ τὸ δεξιὸν πλευρὸν ἐστραμμένον

(1) Σελ. 352.

πρὸς τὴν Μέκκην, παρατίθεται δὲ αὐτῷ πολλάκις καὶ ἄρτος καὶ ἄλλας πρὸς ἐφόδιον, καὶ σκεπάζεται διὰ χόματος· τὰ δὲ μνήματα τῶν γυναικῶν περι- κλείονται ἐν καιρῷ τῆς ταφῆς διὰ σινδόνων· ἐντὸς δὲ τοῦ περιπετάσματος τούτου μένουσι μόνον ὁ Ἰμάμης, ὁ νεκροθάπτης καὶ μερικαὶ γυναῖκες. Μετὰ δὲ τὸ παράχωμα, ὁ Ἰμάμης γονατίζει ἀμέσως ἐπὶ τοῦ τάφου καὶ τελεῖ τὴν προσευχὴν, ἐκφωνῶν τὸ *Τελκίν*, εἶδος συμβόλου ἢ ὁμολο- γίας τῆς πίστεως, καὶ ἔπειτα τὸ *Φατιχέ*, τὸ *Α'* Κεφάλαιον τοῦ Κούρ- ἄν, καὶ μετὰ ταῦτα, μένων δέκα λεπτά ὀπίσω τῆς λοιπῆς συνοδίας, κύπτει ἐπὶ τοῦ τάφου, ἥδη καλυφθέντος, καὶ, καλῶν ὀνομαστί καὶ μεγαλοφώνως τὸν ἀποθανόντα, ἐπιλέγων τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς του, καὶ, ἐὰν τοῦτο ἔδεν ἦνε γνωστὸν, τὸ ὄνομα τῆς Μαρίας διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ τῆς Εὐας διὰ τὰς γυναῖκας («*Εἰὰ Ἀχμέδ, ἱμπνι Μεριέμ! Εἰὰ Φατμά, μπιντέ Χχεβᾶ*»), δίδει αὐτῷ τὰς ἀπαιτούμενας ὁδηγίας περὶ τοῦ πῶς ἔχει νὰ φερθῇ, δι' ὅσα ἠθέλην ἀπαντήσῃ κατ' ὁδόν, πορευόμενος εἰς τὸν ἄλλον Κόσμον, καὶ ἔδεν ἠησμονεῖ, ἐπιστρέφων μετὰ ταῦτα εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου θὰ πληρωθῇ, νὰ βεβαιώσῃ τοὺς συγγενεῖς ὅτι ὁ ἄνθρωπός τ'ων εἶν' ἐξάπαντος σεσωσμένος, διότι ὅλα ἐγένοντο ἐν τάξει.

Ὁ νεκρὸς οὐδέποτε ἀνατέμνεται, οὔτε βαλσαμόνεται (ταριχεύεται), ἐκτὸς μόνον ὅταν γυνὴ ἐγκυὸς ἀποθάνῃ καὶ τὸ βρέφος ἦνε ζωντανόν, τότε σχίζουσι τὴν κοιλίαν αὐτῆς ἀριστερόθεν. «*Οὐδέποτε ἐπιτρέπεται, λέγει ἡ* «*Σουννά, ἡ ἀνατομὴ πτώματος ἀνθρώπου, καὶ εἴχε καταπίῃ ὁ ἀποθανὼν* «*πολυτιμώτατον λίθον μὴ ἀνήκοντα αὐτῷ*». Γνωστὸν δὲ εἶνε ὅτι εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Σουλτὰν Μαχμουῦδ' ὅπως ἀνατμήθῃ, κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ ἱατρικοῦ συμβουλίου, εἰς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀποθανὼν αἰφνιδίως, ἀντε- τάχθη καὶ ὑπερίσχυσεν ἡ ἐθνικὴ αὐτῇ πρὸς τὰς ἀνατομὰς τῶν νεκρῶν ἀντι- πάθεια. Τῆς δὲ πρὸς τὴν πρακτικὴν καὶ ἐκ συγκρίσεως ἀνατομίαν ἀποστρο- φῆς αὐτῶν ταύτης ἀποτέλεσμα φυσικὸν ὑπῆρξεν ἡ ὀλίγη πρόοδος τῶν σπουδασάντων ἐν Εὐρώπῃ τὴν ἱατρικὴν Ὀθωμανῶν.

Παραγγελία ἐπίσης τοῦ Κορανίου εἶνε καὶ τὸ ταχέως θάπτειν τὸν νε- κρὸν, «*θάπτε με ὅτι τάχιστα, πύλας αἶδαο περήσω*», ἔλεγε καὶ ὁ Πά- τροκλος εἰς τὸν Ἀχιλλέα (1), καὶ θεωρεῖται ὡς ἡ μεγαλητέρα κατάρτα τὸ νὰ μένῃ τις ἄταφος· διότι ὁ Προφήτης εἶπε: «*Φέ ἐνν γεκιούννε κχᾶρ ἐνν* «*ἀτζελέ τεμενσούβε ἐνν γεκιούννε σσερρ ἐνν βαζατέμ ἐνν σεχουὰν βεκά-* «*μπικουμ* (Εἰ μὲν ἐστὶν ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν, καλὸν νὰ τὸν κάμετε νὰ φθά-

(1) Ἰλ. Ψ, 71.

ση ταχέως εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον· τοῦ· εἰ δέ κε ᾗν ἐκ τῶν ἀποβλήτων, ἐπί-
σης εἶνε καλὸν ἵνα τὸν ξεκάμψτε τὴν ταχίστην)· Ὁθεν, ἐντὸς τριῶν ὡ-
ρῶν, τὸ πολὺ, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν, ὁ νεκρὸς πρέπει ἵνα ᾗν ἐν τῷ τάφῳ,
καὶ διὰ τοῦτο ἐκφέρουσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ταχέϊ βήματι. Μόλις δὲ ἐν τοῖς
λοιμοκαθαρτηρίοις καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς νοσοκομείοις κατωρθώθη ἡ ἀνα-
βολὴ τῆς τάφῃς, καὶ τοῦτο εἰς τὰς αἰφνιδίας μόνον ἀποβιώσεις.

Οἱ Τουρκικοὶ Τάφοι εἰν' ἐλαφροὶ («κούφη γῆ»), διότι δὲν σκάπτονται
βαθύτεροι τῶν τριῶν - τεσσάρων ποδῶν, καὶ πλατύτεροι τῶν δύο καὶ ἡμί-
σεως. Περικαλύπτεται δὲ τὸ ἔσωθεν αὐτῶν διὰ τριῶν σανίδων, καὶ, ἀφ' οὗ
ἐπιτεθῇ μετὰ αὐτῶν τὸ σῶμα, ἐπικαλύπτεται διὰ δύο ἄλλων. Ἐπειδὴ δὲ
μετὰ τῆς περὶ τοῦ πεπρωμένου δόξης συνέχευται στενῶς παρὰ τοῖς Ὀθωμα-
νοῖς καὶ ἡ ἐντὸς τῶν πόλεων ἡ ἐγγύτατα αὐτῶν ἰδρυσις τῶν μνημάτων,
ἡ γειτνίασις τῶν Τουρκικῶν νεκροταφείων ἔδεν εἶνε, λόγῳ υγείας, ἀκίνδυ-
νος· διότι, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀσένεται καὶ ὁπῇ ἐπ' αὐτῶν, συγκοινωνοῦσα
μετὰ τοῦ βάθους. Ἀλλὰ, παρεκτὸς τῆς ὀλεθρίας ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῆς
υγείας τῶν κατοίκων, εἶνε καὶ τὸ κακόν, ὅτι, μενόντων αὐτῶν ἀπεριτειγί-
στων, καὶ τῶν τάφων, ἄλλως τε, καθὼς εἵπομεν, ἀθαθῶν, παραρρηγνυμένων
ὑπὸ τῶν ὀμβρῶν, πολλάκις τὰ πτώματα ἀνασκάπτονται ὑπὸ κυνῶν ἢ θῶων
λιμωττόντων, ἐπιπιπτόντων νύκτωρ εἰς τὰ ταφεῖα ἀγέληδόν. Τὸ μόνον
καλὸν εἶνε ἡ περὶ τοὺς τάφους φυτεία τῶν κυπαρίσσω, αἱ ὁποῖαι μετὰ
καιρὸν σχηματίζουνσι δάση.

Οἱ τάφοι τῶν πλουσίων καλύπτονται συνήθως διὰ πλακὸς, ἡ δὲ πρὸς
τὸ ἄνω μέρος αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν κεφαλὴν ὑψουμένη στήλη, φέρουσα ἐπι-
γεγραμμένον τὸ ὄνομα καὶ τὰς τύχας τοῦ κειμένου, καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς
αὐτῆς ἐσχηματισμένον τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τοῦ, χρυσοῦται καὶ βά-
φεται ἀνθηρῶς. Οἱ δὲ κοινοὶ τάφοι ἔχουσι μόνον μίαν ἀπλὴν στήλην, ἥτις,
διὰ τοὺς τῶν γυναικῶν, εἶνε τετράγωνος. Μνήματα οἰκογενειῶν σπανίως
ὑπάρχουσιν· εἰς ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ μνημα ἔδεν θάπτονται πολλοί, ἐκτὸς ἐν
καιρῷ πολέμου ἢ κατεπειγούσης ἀνάγκης. Παντοῦ δὲ, καὶ μάλιστα περὶ
τὰ τζαμιά, δέκνυνται τάφοι ἀγίων, τῶν ὁποίων τὰ ἐκκρεμάμενα ῥάκια,
τὰ ὁποῖα πολλαπλασιάζουσι κατ' ἀρέσκειαν οἱ φύλακες, ὅπως αὐξήσωσι
τὴν περὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ κειμένου φήμην, ἔδεν συντελοῦσιν ὀλίγον εἰς
τὴν διάδοσιν τῶν κολλητικῶν νόσων. Τὰ Τουρκικὰ ἐπομένως ταφεῖα κα-
λύπτουσι τηλικαύτην ἔκτασιν περίξ τῆς ΚΠ, πολλαπλασιασθέντα ἐν δια-
στήματι τῶν τετρακοσίων ἐτῶν, καθ' ἃ κατέχουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ τὴν πόλιν,
ὥστε, διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν γηπέδων καὶ τὴν ἐκ τῆς συρροῆς τῶν κατοι-
κῶν ἐπέκτασιν τῶν συνοικιῶν, οἱ πλείστοι τῶν ἐπὶ τοῦ Πέραν μάλιστα

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ΄.)

τάφων ἀνωρύχθησαν ἢ ἐπωκοδομήθησαν καὶ ὅλον ἐν ἀνωρύσσονται· ἀλλ' οὐδείς τολμᾷ ἵνα ζητήσῃ τὴν τακτικὴν παραχώρησιν τοιοῦτου γηπέδου, καὶ τοὶ καταντήσαντος ἀχρήστου πρὸ τοσούτων ἤδη ἐτῶν.

Ἐπὶ τῶν πλακῶν τῶν μνημάτων, μάλιστα τῶν Χριστιανῶν, ἐγχαράττονται, παρεκτός τῆς ἐπιγραφῆς, τὴν ὁποίαν ὀλίγοι ἀναγινώσκουσι καὶ πολὺ ὀλιγώτεροι ἐννοοῦσι, τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης ἢ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ κειμένου, οἰκόσημα λαλοῦντα, καθὼς λέγουσιν οἱ Γάλλοι: ὁ πῆχυς καὶ ἡ ψαλὶς διὰ τοὺς ράπτας, ἡ πλάστιγξ διὰ τοὺς παντοπώλας, τὸ ξυράφιον διὰ τοὺς κουρεῖς, καὶ ἡ στάθμη διὰ τοὺς οἰκοδόμους. Παραμοίως καὶ ἡ σκιά τοῦ Ἑλπήνορος ἐξαιτεῖται παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅπως ἐπὶ τοῦ τάφου ἑαυτοῦ, στήσῃ καὶ μίαν κώπην,

» . . . . . πῆξαί τ' ἐπὶ τύμβῳ ἑρετμόν ,

» τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον, ἐὼν μετ' ἐμοῖς ἐτάροισιν (1) α.

Ὁ δὲ Ἀρχιμήδης παρήγγειλε τοῖς οἰκείοις ἑαυτοῦ ἵνα ἐγκολάψωσιν ἐπὶ τοῦ μνήματός ἑαυτοῦ, ἀντὶ πάντος ἄλλου ἐπιταφίου, σφαῖραν καὶ κύλινδρον.

Εἵπομεν δὲ ἤδη ἀλλαχού (2), ὅτι τὰ ταφεῖα ἐν Τουρκίᾳ, καὶ ἐν ΚΠ ἰδίως, εἶνε κατὰ τὰς ἐορτάς ὁ συνήθης περίπατος τῶν κατοίκων, καὶ τὰ παῖδιά παίζουσι καὶ πηδῶσι περὶ τοὺς τάφους τῶν γονέων ἑαυτῶν, οἱ δὲ ἐν ἡλικίᾳ ἀναπνέουσιν, ἐπ' αὐτῶν καθήμενοι, τὴν ἐσπερινὴν αὔραν, καπνίζοντες τὴν πίπαν ἑαυτῶν· πολλάκις δὲ, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς νυκτός, ὁ ἕως προτίθῃσιν ἑαυτὸν ὦνιον περὶ τὰ μνημεῖα ταῦτα ! !

Περὶ δὲ τῆς σκυθρωπότητος τῶν Ἑβραϊκῶν ταφείων ἀρκοῦσιν ὅσα προείπομεν ἐν σελ. 13 τοῦ Β' Μέρους. Ἐπίσης ἄδενδρα καὶ ξηρὰ ἤθελον εἶναι καὶ τὰ ταφεῖα τῶν Χριστιανῶν, καθὼς καὶ εἶνε τῷ ὄντι τὰ περὶ τὸ Ἐγγυκαπύ, ἐὰν ἡ εὐλάβεια τῶν προγόνων ἡμῶν ἔδεν ἀνέπαυε τοὺς νεκροὺς ἐν τοῖς πέριξ τῶν ἐκκλησιῶν προαυλίοις, ὅσοι ἔδεν ἐθάπτοντο ἐντὸς τῶν ναῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ ἀρχιερεῖς μόνοι καὶ ἐκ τῶν λαϊκῶν οἱ ἐνδοξότεροι ἢ . . . πλουσιώτεροι. Ἀλλ' ἀπὸ τινων χρόνων ἐξώρισαν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων, ὥπως μὴ μολύνωσι διὰ τῶν ἀπ' αὐτῶν ἀναδιδομένων μiasμάτων τὸ περιέχον. Ἄν συνηγορῶ ὑπὲρ τῆς ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ μάλιστα τῶν Ἐκκλησιῶν ταφῆς. » *Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito* , διαγορεύουσιν οἱ Νόμοι τῶν IB' Πινάκων· οὔτε ἱατρὸς καὶ φυσιολόγος εἰμὶ, ὅπως κρίνω κατὰ πόσον ἡ ἀτμοσφαῖρα, μαινομένη ὑπὸ τῆς ἀποφο-

(1) Ὀδυσ. Α, 77, 78. (2) Ἰδε σελ. 72 τοῦ Β' Μέρους.

ρᾶς πτώματος θαμμένου ἑπτὰ πόδας ὑπὸ τὴν γῆν, δύναται ἵνα ἐπηρεάσῃ τὴν υἰγιάν τῶν περιούκων. Ἐκτιμῶ δὲ πρὸ πάντων τὰς φιλανθρώπους παρατηρήσεις τοῦ σοφοῦ ἱατροῦ Κυρίου Πασπάτη, ἐξανισταμένου δριμύως κατὰ τοῦ ἐντὸς τῶν ναῶν ἐνταφιασμοῦ (1). Ἄλλ' ἐκεῖν', ὅπερ συγχρόνως ἤξεύρω, εἶνε ὅτι, ἐὰν ἡ Χριστιανικὴ ὀρησκειά ᾔνε μελέτη διηνεκῆς θανάτου· ἐὰν οἱ τάφοι τῶν πρώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ Μαρτύρων ὑπῆρξαν καὶ τὰ πρῶτα θυσιαστήρια, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἠγέρθησαν ἀκολούθως οἱ ναοί· ἐὰν ἡ μόνη παρηγορία τῆς πενθούσης μητρὸς, ἀδελφῆς, συζύγου, ᾔνε ἵνα βλέπῃ τὸν τάφον τοῦ πεφιλημένου ὄντος, τὸ ὅποῖον τὴν ἐμελαγοφόρεσεν, οἱ περὶ τὰ προαύλια τῶν Ἐκκλησιῶν τάφοι, εὐπρεπῶς κεκοσμημένοι καὶ σκιαζόμενοι ὑπὸ ἄλλους κυπαρίσσω καὶ ἰτεῶν, εἶνε παρ' ἐμοὶ προτιμότεροι ξηροῦ καὶ γυμνοῦ, ἢ καὶ ἀνθοφύτου ἀκόμῃ, περιβόλου, περικλείοντος ἐκκλησίαν, ἢ πλατείας ἐκτεινομένης περὶ αὐτὴν, ὅπου δημοπρατοῦνται τὰ κατασχεθέντα ἐπιπλα πενομένης χήρας ἢ οἰκογενειάρχου πτωχεύσαντος, ἢ αἰσχρολογοῦσι καὶ διαπληκτίζονται μεθύνοντες ἀγοραῖοι· καὶ ἐπιθυμῶ ἵνα βλέπω κατ' ἔτος τὸ κατανυκτικώτατον ἐκεῖνο θέαμα τοῦ Ἐπιταφίου, περιαγομένου μετὰ τοῦ χριστωνύμου πληρώματος λαμπαδηφοροῦντος περὶ τὰ μνήματα τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀλολύζουσι κοπτόμενοι τοὺς προσφιλεῖς αὐτῶν νεκροὺς αἱ ἀπαρηγόρητοι μητέρες ἢ τὰ ὀρφανὰ τέκνα, ἐν ᾧ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ ἱερεῖς ἀναγινώσκουσιν ἐπ' αὐτῶν τὸ Τρισάγιον. Ἄλλ' αἱ ἐπικρατήσασαι καιναὶ ἰδέαι, ὀρίσασαι τέρμα τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας τὴν τοῦ νεκροταφείου θύραν, ἐπανάστανται (δὲν ἀμφιβάλλω) κατὰ τῶν χρονικῶν ληρημάτων τούτων, καὶ προσπαθοῦσι ἵνα ἀποσθῆσωσιν ἀπὸ τῆς πλακὸς τῆς μνήμης τῶν ἐπιζώντων καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ προσεκλιπόντος. Χωρεῖτω λοιπὸν ἡ φιλοσοφία ζήτω ἡ ἀτομικότης καὶ ὁ ἐγωϊσμός· μακρὰν πᾶσα λύπη, πᾶς στεναγμός· ἄφετε τοὺς νεκροὺς· ἔξω βέβηλοι, ἔξω κύνες, ἀφ' οὗ μήτε τὰ ὀστέα σας δὲν δυνάμεθα εἰσεῖν ἵνα χρησιμοποιοῦμεν, μεταβάλλοντες αὐτὰ, καθὼς τὰ τῶν χοίρων καὶ τῶν βοῶν, εἰς οὐσίαν τρόφιμον!

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ἀμφοτέραι αἱ ὀρησκεῖαι, τοποθετήσασαι ἡ μὲν πέριξ τῶν ναῶν, ἡ δὲ πέριξ τῶν οἰκιῶν τοὺς τάφους, καθιέρωσαν αὐτοὺς, ὡς καθημερινὰ ὑπομνήματα τῆς τοῦ νῦν βίου ματαιότητος καὶ τῆς τοῦ μέλλοντος αἰωνιότητος. Ὅθεν καὶ πᾶς πλούσιος ἢ ἰσχύων Ὀθωμανὸς φροντίζει ἵνα οἰκοδομήσῃ, ζῶν ἔτι, τὸ μαυσωλεῖόν του, καὶ ἕκαστος τῶν Σουλ-

(1) Ἴδε τὸ περὶ τοῦ Νοστοκταφίου τῶν ἑπτὰ Πύργων ὑπόμνημα τοῦ πολυμαθοῦς τούτου ἱεροῦ, σελ. 401 κ. ε.

τάνων πρὸ πάντων, συνδέων αὐτὸ μετὰ φιλανθρωπικοῦ τινος καταστήματος, καὶ προικοδοτῶν ἀμφοτέρω ὅπως τὰ διακονήσῃ· ἀλλ' ὁ μὲν Χριστιανὸς, κυπτάζων περὶ τοὺς τάφους, ὀφείλει, ἀποσπῶν ἀπὸ τῶν ἐπιγείων, ὡς ἐπικήρων, τὸν νοῦν αὐτοῦ, ἵνα τρέψῃ αὐτὸν πρὸς τὸν οὐρανόν· ἐν ᾧ ὁ Μωαμεθανὸς, βλέπων τὸν τάφον παρὰ τὴν σκιάδα τῆς οἰκίας του, συνοικεῖται μετὰ τῆς ματαιότητος τοῦ βίου καὶ τοῦ ἐπικειμένου θανάτου, ἀπολαύει, ἐκ τοῦναντίου, προσκορέστερον τὸν βίον, καθόσον τὸν πιστεύει στιγμιαῖον.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ περὶ πάσας μὲν τὰς ἄλλας αὐτῆς τελετὰς καὶ ἱεουργίας κατέβαλεν ἀπ' ἀρχῆς πᾶσαν ἀκρίβειαν, περιβαλοῦσα αὐτὰς διὰ παντὸς ὅ,τι συντελεῖ πρὸς προσήλωσιν τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦς διὰ τῶν ἐξωτερικῶν τύπων, ἰδίως ὅμως ἐπεμελήθη τῶν νενομισμένων περὶ τὰς κηδείας καὶ τοὺς νεκρούς· ὀρησκειὰ ἰσότητος καὶ ἀγάπης, ὀρησκειὰ ἐλπίδος καὶ ἐλέους, περιμένει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κλίνην τῆς ὁδύνης, εἰς τοῦ τάφου τὸ χεῖλος, ὅπως ἐπιδείξῃται πᾶν τὸ ὕψος τῶν ὑπερφυῶν αὐτῆς παρηγοριῶν, ἅπασαν αὐτῆς τὴν ὑπερκόσμιον ἰσχὺν καὶ τὴν κατὰ τοῦ ἄδου καὶ τοῦ θανάτου νίκην. Τὸ ἱεροπρεπὲς καὶ φοβερὸν ἅμα τῆς ἐπικηδείου ἀκολουθίας, τὸ δραματικώτατον ἐκεῖνο θέαμα καὶ ἄκουσμα τῶν νεκρωσίων τελετῶν ἐξέθετο διὰ συγκινητικωτάτων ἐκφράσεων ὁ ἡμέτερος Ζαμπέλιος ἐν τῇ περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτοῦ Μελέτῃ. Αἱ σελίδες ἐκεῖναι εἶνε ζωγραφικὸν ἀριστοτέχνημα, ἀνάγνωσμα ἀνεπίληστον, δικνούμενον ἄχρις ὁστέων καὶ μυελῶν καρδίας· εἶνε τὸ ἅπτον τῶν πολλῶν καὶ ἄλλων καλῶν σελίδων τοῦ πολυτίμου τούτου βιβλίου. Ἄς μοὶ συγχωρηθῇ ἢ ἀντιγράψω ὅσον μέρος αὐτῶν ἐγγχωρεῖ, διότι φυσικώτερον καὶ ὠραιότερον ἀδύνατον ἵνα ἐκτελώσιν. » Ἡ στενὴ τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου σκηνὴ δὲν ἔρει » καὶ εἰς τὴν ἀπέραντον τοῦ χριστιανισμοῦ πνευματικότητα. Τὸ σοβαρὸν » δράμα τοῦ θανάτου ἔπρεπεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ παρασταθῇ ἐπὶ σκηνῆς το » σοῦτον εὐρυχώρου, ὅσον εὐρύχωρος ἦτον ἡδὴ ἡ ἀποκεκλυμμένη νέα » ζωή. — Ἀλλὰ τίς σκηνὴ καταλληλοτέρα τῆς Ἐκκλησίας, ταύτης τῆς » εἰκονικῆς ἀγκάλης τῆς ἀνθρωπότητος; Τίς δὲ τόπος ἀρμοδιώτερος ἐκε » νου, ἐνθα μυστήρια θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, θανάτου καὶ ἀθανασίας εὐχερῶς » συμπαριστάνονται; Ἐνθα πάντες αὐτόπται, πάντες αὐτήχοι· ἐνθα ἡ εἰ » σὸς ἀνοικτὴ πάντοτε· ἐνθα οὐδὲ εἰσιτήρια, οὐδὲ δασμοὶ καὶ φόροι πρὸς » ἀγωγὴν τοῦ θεάματος, ὡς ἐν Ἀθήναις. Οὔσης τῆς νέας σοφίας διδασκαλίας » λαοῦ, πάντες ἀδιακρίτως ἐκεῖ θεωροῦσι καὶ διδάσκονται τίνι τρόπῳ θανά » τω πατεῖται ὁ θάνατος. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ναὸς ἐν τῷ χριστιανισμῷ μετα » βάλλεται εἰς θέατρον καταπληκτικωτάτης παραστάσεως. Τὰ δὲ τοῦ ἐκ

» τοῦ δράματος πρόσωπα εἶναι ὁ Κρίστης μετὰ τῶν Οὐρανίων Δυνάμεων, ὁ
 » Νεκρὸς, ὁ Χορὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία. Λαλοῦμεν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς, διότι
 » κατ' ἀλήθειαν οὐδεμία ἄλλη περικοσμεῖ τὰς νεκρωσίμους ἀκολουθίας καὶ
 » ἐπικηδεῖους τῆς τελετᾶς μετὰ τοσαύτης πολυτελείας κατανυκτικοῦ δρα-
 » ματισμοῦ, πένθους, ἀγάπης, τρόμου, λυρικοῦ ὕψους καὶ ζώσης ἀληθείας.
 » Ζῶσα ἀλήθεια τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος, ἐκτεθειμένη εἰς ἐποψιν πάν-
 » των καθ' ὅλην τὴν φρικώδη καὶ συντριπτικὴν παρῶσιν τῆς ταρακτικῆς
 » πανόραμα, πληττον μὲν νοῦν τε καὶ καρδίαν, καταβιβάζον δὲ τὸν ἀνθρω-
 » πον εἰς τὴν ἰσότητά τοῦ χοῦ ἐξ οἷα σδῆποτε κορυφῆς ἢ κοινωτικῆς ἀνι-
 » σότητος . . . Ἡ πόλη τοῦ Αἰσχύλου, ἡ τελειότης τοῦ Σοφοκλέους, ἡ
 » ἠθικὴ τοῦ Εὐριπίδου ὠχρίωσιν ἐνώπιον τοῦτου τοῦ ἀπλουστάτου μὲν,
 » ἀλλὰ μεστοῦ ἐλέους καὶ τρόμου θεάματος. Εἶναι ποίησις, ὅχι τῆς φαν-
 » τασίας, γέννημα θνητοῦ, ἀλλ' αὐτοποίησις καθολικότητος, αὐτόματον
 » ἐξεκόνισμα τοῦ Εὐαγγελίου. Αὕτη δὲ ἡ ποίησις τῆς ἀνωνύμου ἀνθρω-
 » πότητος ἀποσπᾷ δάκρυα . . πνευματικῆς κατανύξεως καὶ ταπεινωσύ-
 » νης, δάκρυα ἱερά, τῶν ὁποίων ἡ τέχνη τοῦ Θεσπίδος δὲν ἤξευρε νὰ δώσῃ
 » πᾶρες τὴν εἰκόνα. Οἱ Δυτικοὶ συνήθως ἀπομακρύνουσι τοὺς συγγενεῖς
 » τῆς νεκρωσίμου τελετῆς· οὐσιάζουσι τὸν νοῦν τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς προ-
 » φυλάξεις τινὰς οἴκου προσωπικοῦ, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀκρωτηριάξουσιν
 » τὸ δράμα. — Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀπαιτεῖ τὴν παρουσίαν τῶν συγ-
 » γενῶν· πρωταγωνιστὰ τοῦ περιπαθοῦς δράματος, ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ
 » παραστήσωσιν οὐσιῶδες μέρος ἐν τῇ τραγωδίᾳ. Ὁ πατήρ, ὁ υἱός, οἱ ἀ-
 » δελφοί, ὁποῖος πλοῦτος μυχιῶν αἰσθημάτων, παθημάτων ἐκπληκτικῶν,
 » μεταδοτικῆς συγκινήσεως! Συνηθίζουσιν ὡσαύτως νὰ καλύπτωσι τὸν
 » νεκρὸν, καὶ τοῦτο δῖον ἐνεκα κοσμιότητος καὶ εὐπρεπείας. Οὕτω παρ'
 » αὐτοῖς ὁ θάνατος, ὁ μέγας οὗτος διδάσκαλος τῆς ζωῆς, εἰσάγεται ἐπὶ
 » τῆς σκηνῆς ὑπὸ προσωπεῖον. Ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔχει λό-
 » γους ἀνωτέρους τοιαύτης μικροπρεποῦς ὑποκρίσεως. Ὁ νεκρὸς ἀνίκει
 » αὐτῇ· τὸν θέλει ἀσκεπῆ, ἀποκεκαλυμμένον· τὸν ἐνείσάγει ἀπερικάλυπτον,
 » καθὼς ἀπερικάλυπτος ἡ ψυχὴ μέλλει νὰ προσέλθῃ τῷ πλάστῃ. Ἐπ' ἐ-
 » κείνου τοῦ πτώματος, ἐπ' ἐκείνων τῶν κεκλεισμένων βλεφάρων, ἐπ' ἐκεί-
 » νου τοῦ ἀφώνου στόματος ἔχει νὰ ψάλλῃ καταπληκτικοὺς ὕμνους περὶ
 » ματαιότητος, περὶ ἀνισοτήτων, περὶ ἐλευθερίας καὶ ἀναστάσεως· ἡ δὲ
 » φωνὴ αὐτῆς, φωνὴ δικαιοκρίτου, ἔχει ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς τὸν προκείμε-
 » νον νεκρὸν, εἴτε πλούσιον ὄντα, εἴτε βασιλέα, εἴτε δυνατὸν, καὶ νὰ συνυ-
 » πολογισθῇ μετ' αὐτοῦ. Τότε ἀνοίγεται διάλογος μεταξὺ Ἐκκλησίας,
 » Χοροῦ καὶ Κεκοιμημένου, τὰς θείας ὠραιότητος τοῦ ὁποίου μᾶλλον τῆς

» γλώσσης ἡ θεὰ δύναται νὰ ἐκθέσῃ. Τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοί, καὶ ὁ κο-
 » πετός τῶν συγγενῶν καὶ φίλων διακόπτουσιν ἐκ διαλειμμάτων τὴν δια-
 » δραμάτισιν. Ὁ Χορός ψάλλει· » Ποῖος χωρισμός, ὦ ἀδελφοί! ποῖος κο-
 » πετός, ποῖος θρήνος ἐν τῇ παρούσῃ ῥοπῇ! Δεῦτε οὖν ἀσπάσασθε τὸν προ-
 » μικροῦ μεθ' ἡμῶν. Παραδίδεται τάφῳ γάρ, καλύπτεται λίθῳ, σκότει-
 » κατοικίζεται, νεκροῖς συνθάπτεται. Πάντες συγγενεῖς τε καὶ φίλοι ἀρτι-
 » χωριζόμεθα, ὃν περ ἀναπαῦσαι Κύριος εὐξώμεθα », κτλπ. Οὐδέποτε ἡ
 » γλῶσσα τῆς παλαιᾶς δημοκρατίας ἔσχε τοσαύτην ταραξικάρδιον εὐφρά-
 » δειαν. Τοιαῦτα ἀμαυρὰ χρώματα τάφου, τοιοῦτοι σπαραγμοὶ ζωοῦνται
 » ἦσαν ἄγνωστοι πρότερον. Τὸ ἐντεχνον τοῦτο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου
 » ἡμίφωτον εἶναι ιδιότης τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος, καὶ ιδιότης ἀμίμη-
 » τος· εἶναι ὁ ἱερὸς ἡμῶν ῥωμαντισμός. Ἀκολουθῶνς ὁ νεκρὸς λαμ-
 » βάνει τὸν λόγον· » Ὁρῶντές με ἄφρων καὶ ἄπνουν προκείμενον, κλαύ-
 » σατε πάντες ἐπ' ἐμοί, ἀδελφοί καὶ φίλοι κτλ. ». Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον
 » ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἥτις συνέθεσε νεκρωσίμους ἀκολουθίας εἰς
 » ἱερεῖς, εἰς μοναχοὺς, εἰς κοσμικοὺς, εἰς νήπια, παρέλειψε τοὺς Βασιλεῖς.
 » Τὰ νήπια εἶχον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς μεγαλητέρας ἀξίας. Ὁ Χορὸς
 » ἀναλαμβάνει τὸ ᾄσμα· » Ποία τοῦ βίου τρυφή διαμένει λύπης ἀμέταχος
 » κτλ. » Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ ὑπάρχει μετὰ θάνατον
 » κτλ. » Ποῦ ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου προσπάθεια κτλ. . . . Ἐφεξῆς ἔρχονται
 » λυρικώτερα τροπάρια, ἀνάπλεα ὁμῶς οὐχ ἥττονος λύπης καὶ μελαγχολ-
 » λίας· εἶνε ὁ ἀποχαιρετισμός. . . . Ἡ δὲ ἀκολουθία εἰς νήπια εἶναι ὡσαύ-
 » τως λαμπροτάτη. Οἱ ἄλλοι οὖν δὲν δύνανται νὰ φαντασθῶσι τὰς γοε-
 » ρὰς ἁρμονίας, ὅσας ἡ Ἐκκλησία μας ἠξεύρει νὰ ἐξαγάγῃ ἐξ ἀπλου-
 » στᾶτων ἀντικειμένων· ἐκ βρέφους νεκροῦ, μητρὸς ὀδυρομένης καὶ νοεροῦ
 » Παραδείσου. Ἀποβλέπει εἰς χύσιν δακρύων ὁ δραματοουργὸς καὶ εὐδοκί-
 » μεῖ· κατασυντρίβει πάντων τὰς καρδίας. Ἐκεῖ αἱ ζωηρότεραι καὶ συγ-
 » χρόνως περιπαθέστεραι εἰκόνες διαδέχονται ἀλλήλας· ἐκεῖ τὰ μεμν-
 » ρα μ μ ἐ ν α ῤ ὁ ὁ α, ἐκεῖ οἱ ἀπαλοὶ κλάδοι κεκομμένοι
 » ἐκεῖ ἐν ἐπιδείξει δραματικωτέρα πᾶσα ἡ παθολογία τῆς ἀνθρωπίνης μα-
 » ταιότητος ».

Ὁ Ἑβραῖος, ὅλος δεισιδαιμονία, ὅσω βλέπει πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τόσω περισσότερον θωρακίζεται διὰ τῶν ῥητρῶν καὶ παρατηρήσεων τῆς
 Μασσόρας καὶ τοῦ Ταλμούδ. Ὅταν δὲ ὁ ἱατρὸς ἀπελπίσῃ τὸν νοσοῦντα
 Ἰσραηλίτην, προσκαλεῖται παρ' αὐτῷ ὁ Ῥαββῖνος, καὶ τῷ ὑπαγορεύει τὸ
 Βιδουΐ (εἶδος ἐξομολογήσεως), καὶ τὴν συγχώρησιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ
 καὶ ἀναχωρεῖ· οἱ δὲ περὶ τῶν ἐχθρῶν εὐχονται μυστικῶς ὑπὲρ τοῦ ψυχρῶν

γούντος, καί, ἐὰν ᾗνε πλούσιος, οἱ συγγενεῖς 'του μισθόνουσι πτωχοὺς, ἵνα προσευχῇ αὐτῷ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν τῇ Συναγωγῇ. Ἀμα δὲ ἀποβιώσας, ἐκφέρεται ταχὲι τῷ βήματι καὶ μετὰ πενθίμου σιγῆς πρὸς ταφὴν, οἱ δὲ συνοδεύοντες αὐτὸν, καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες, προκύπτουσαι ἀπὸ τῶν θυρίδων, μурμουρίζουσι: « Ἀγαθοὶ Ἀγγελοὶ (Μ α λ α χ εῖ μ) ἵνα σε ἄρῳσιν ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ ἵνα σε φέρωσιν εἰς τὸν Παράδεισον! Οἱ δὲ ἐγγύτατοι αὐτοῦ τῷ γένει, ἀφ' οὗ ῥίψωσιν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ μερικὰς πτυαρίας χώματος καὶ σκεπασθῇ ὁ τάφος, σχίζουσι τὰ ἐνδύματά 'των, καὶ φοροῦσι ταῦτα οὕτω διεῖρηγμένα μίαν ἐβδομάδα. Καθ' ὅλον δὲ τοῦτο τὸ διάστημα 'δὲν δύνανται ἵνα ὑπερβῶσι τὸ κατώφλιον τῆς σίχιας 'των, ἀλλ' οἰκουροῦσι σκυθρωπάζοντες καὶ δέχονται συλλυπητηρίους ἐπισκέψεις, θρηνοῦντες τὴν συμφορὰν αὐτῶν, ὥς ἐὰν ἐμεῖλλον ἵνα μὴ παρηγορηθῶσί ποτε. Ἐν γένει δὲ τὸ πένθος καὶ αἱ κηδεῖαι παρ' αὐτοῖς εἶνε θορυβώδεις. Τρώγουσι δὲ, αὐτοὶ τε καὶ οἱ συνοδεύσαντες τὸν νεκρὸν Ἀ β ε λ εῖ μ, καθήμενοι κατὰ γῆς· μετὰ δὲ ταῦτα ἀπαγγέλλουσι οὗτοι τὸ Κ χ α δ ῖ σ σ, καὶ τοῦτο ἑπτὰ συνεχῶς ἡμέρας κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν. Ὁ δὲ πενθῶν ἰερεὺς (Ἀ β ε λ) πρέπει ἵνα φυλάξῃ πένθος ἕν ἔτος ἢ ἑνδεκα μῆνας, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας. Τὸν δὲ πρῶτον μῆνα 'δὲν δύναται οὔτε ἵνα κουρευθῇ, καὶ τὰς πρῶτας ἑπτὰ ἡμέρας μεγάλου πένθους οὔτε ἵνα διονυχισθῇ. Τὴν δὲ ἐπέτειον τοῦ θανάτου οἱ συγγενεῖς ἀπαγγέλλουσι πληθὺς προσευχῶν (κ χ α δ ῖ σ εῖ μ) ὑπὲρ τοῦ ἀποθανόντος, ἢ πληθύνουσι πτωχοὺς πρὸς τοῦτο, ἐὰν ἔχωσι τὸν τρόπον. Ἀλλὰ παντὸς Ἰουδαίου ἡ μόνη ἐπιθυμία εἶνε, ἐὰν 'δὲν δυνήθῃ ἵνα μεταβῇ μόνος περὶ τὸ τέρμα τῆς ζωῆς 'του εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καί, ἐκεῖ ἀποθανὼν, ἵνα ταφῇ ἐν τῇ τοῦ Ἰωσαφάτ κοιλάδι, τῆς ὁποίας διὰ τοῦτο ἐκάστη ἐπιθαμὴ γῆς πωλεῖται χιλιάδας γροσίων, ἵνα σταλῶσι μετὰ θάνατον αὐτοῦ, τοῦλάχιστον τὰ ὀστέα 'του, ὅπως παραχωρῶσιν ἐν τῇ κοιλάδι ἐκείνῃ· καὶ συνέπεσε ἵνα συμπλεύσω ποτὲ ἐν τῷ αὐτῷ ἀτμοπλοίῳ μετὰ πεντήκοντα Ἰουδαίων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, μεταβαινόντων ἀπὸ τῆς Βόσθνας εἰς Ἰουδαίαν ἐπὶ τούτῳ, τῶν ὁποίων τὰ ἔτη τῆς ἡλικίας συγκεφαλαιούμενα ἤθελον ἀποτελέσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπὸ τῆς Ἐξόδου μέχρι σήμερον ἐτῶν. Οἱ Ὀθωμανοὶ 'δὲν φυλάττουσιν ἐξωτερικὸν πένθος, διότι ὁ Μωαμεθανικὸς νόμος οὐδὲν διατάττει περὶ τούτου· τὸ δὲ πένθος ἐν γένει ἐκφράζεται παρ' αὐτοῖς, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Αὐτοκράτορσιν αὐτῶν, κατ' ἀρέσκειαν. Εἰς μερικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας αἱ γυναῖκες ἀναστρέφουσι τὸν ἐπενδύτην αὐτῶν καὶ φοροῦσι πέπλον ἰοθαφῇ. Καὶ ἄλλαι δὲ τοιαῦται τρυφερὰς θλίψεως ἐπιδείξεις, δι' ἀγάπην ἢ εὐγνωμοσύνην, 'δὲν εἶνε παρ' αὐτοῖς σπάνιαι. Ἐπίσης ὁμως ὑπάρχουσι συχνότατα καὶ τὰ παραδείγματα νυμ-

φεύσεως τοῦ ἐπιζώντος συζύγου τὴν ὀγδόην εὐθὺς ἡμέραν, ἢ ἀγορᾶς νέας παιδίσκης μετὰ δύο ἡμέρας. Συνήθης δὲ παρὰ ταῖς Ὀθωμανίσιν ἰδίως εἶναι ἡ ἐπίσκεψις τάφου προσφιλοῦς, καὶ ἡ τρυφερά περιποίησις τῆς παρ' αὐτὸν φυτευθείσης κυπαρίσσου, καὶ βλέπεις πολλάκις γυναῖκα κάτωχρον, ἀναπαύουσαν κλονομένην τῷ βήματι τὸν λόφον τοῦ Σκουταρίου, ἀναπέρπουσαν ἐκ διαλειμμάτων βαθεῖς στεναγμοὺς διακοπτομένους ὑπὸ λυγμῶν, παρακολουθουμένην ὑπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἄλλων, αἱ ὁποῖαι φαίνονται φίλαι τῆς, κρατοῦσαι, αἱ μὲν δύο, κοράσια ἀπὸ τῶν χειρῶν, ἡ δὲ τρίτη πρόχρον. Ὑπάγουσι πάντως εἰς τὰ μνήματα, » ἵνα κλαύσωσιν, ὥς ἡ Μάρθα, ἐκεῖ. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται πάραυτα τὴν Ἠλέκτραν, πορευομένην εἰς τοῦ πατρός τῆς τὸν τάφον, καὶ ἀποτεينوμένην πρὸς τὰς ἀκολουθούσας :

- » Διωαὶ γυναῖκες, δωμάτων εὐθήμενες,
- » ἐπεὶ πάρεστε τῆς δε προστροπῆς ἐμοί
- » πομποί, γένεσθε τῶνδε σύμβουλοι πέρι.
- » Τύμβῳ χέουσα τὰςδε κηδείους χοάς
- » πῶς εὐφρον' εἶπω κτλ.»

Ἄς κατοπτρεύσωμεν ἄπωθεν τὰ γινόμενα, σεβόμενοι καὶ τὴν Ολίβην τῶν γυναικῶν καὶ τὸ ἔθιμον τοῦ Χαρεμίου. Ἡ γυνή, φθάσασα εἰς τὸν τάφον, τοῦ ὁποῖου ἡ καρδιά τῆς ἀνεγνώρισεν ἤδη τὴν θέσιν, πρὶν οἱ ὀφθαλμοί τῆς διακρίνωσι τὴν ἐπ' αὐτοῦ ὑψουμένην στήλην, πίπτει πρηνὴς ἐπ' αὐτοῦ, τὸν ἐναγκαλίζεται, ὀλολύζουσα σπαραξικαρδίως: » Μπενίμ, ἐφέντημ, τζανύμ, τζιερύμ, νὲ μπιζὶ μπιρακτίν; Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν κάλλιον τὴν Ἠλέκτραν αὐτὴν, μυρολογοῦσαν ἐπὶ τοῦ τάφου τὸν ἀδελφόν τῆς· διότι ἐπὶ τοῦ ἀπλάστου ἀκόμη τούτου ἐδάφους τῆς Ἀσίας τὰ αἰσθήματα, καὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης, δὲν συγκρύπτονται ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ἐξωτερικῆς προσποιήσεως, ὥς ἐὰν ἡσχύοντο ἵνα φανῶσιν ἀτημέλητα, ἀλλ' ἀφίνονται καὶ σήμερον ἀκόμη, καθὼς πρὸ τρισχιλίων ἐτῶν, εἰς τῆς φύσεως τὰς ὁρμάς.

- » ὦ φίλτατον μνημεῖον ἀνθρώπων ἐμοί!
- » Οἶμοι, τάλαινα, τῆς ἐμῆς πάλαι τροφῆς
- » ἀνωφελήτου, τὴν ἐγὼ θάμ' ἀμφὶ σοί
- » πόνῳ γλυκεῖ παρέσχον, μήτηρ καὶ τροφός!
- » Νῦν δ' ἐκλέλοιπε ταῦτ' ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ,
- » θανόντα σὺν σοι πάντα γὰρ συναρπάσας,
- » θύελλ' ὅπως, βέβηκας· οἴχεται πατήρ·

» τέθνηκ' ἐγὼ σοι· φρουδὸς αὐτὸς εἶ θανῶν·
 » γελῶσι δ' ἐχθροί· φίλταθ', ὥς μ' ἀπώλεσας!
 » Τοιγάρ σὺ δέξαι μ' ἐς τὸ σὸν τόδε στέγος,
 » τὴν μηδὲν εἰς τὸ μηδὲν, ὥς ξὺν σοὶ κάτω
 » ναίω τὸ λοιπόν· καὶ γὰρ ἤνικ' ἦσθ' ἄνω,
 » ξὺν σοὶ μετεῖχον τῶν ἴσων· καὶ νῦν ποθῶ
 » τοῦ σοῦ θανοῦσα μὴ πολείπεςθαι τάφου «.

Τὰ παιδιά συνοδεύουσι περιπαθῶς τῆς μητρὸς τοὺς γόους· αἱ γυναῖκες τὰ μιμοῦνται, ἐν ᾧ προσπαθοῦσι ἵν' ἀνεγείρωσι καὶ παρηγορήσωσι τὴν ὀλοσυρομένην· ἡ κρατοῦσα τὸν πρόχρον καταχέει ἐξ αὐτοῦ ὕδωρ εἰς τὴν ρίζαν τῆς παρὰ τὴν στήλην φυτευμένης κυπαρίσσου, μὴ λησμονοῦσα ἵνα γεμίσῃ ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς πλακὸς, ὅπου πλάξ ἡ θωράκιον ὑπάρχει, ἐγκεκολλημένα ἐπὶ τούτῳ βαθυλώματα, ὅπως ἐρχόμενα πίνωσιν ἀπ' αὐτῶν τὰ ἐπὶ τῶν δένδρων νεοττεύοντα στρουθία! Ποσάκις καὶ μετὰ πόσης γλυκυθυμίας ὁδὸν ἔμεινα ἡμιώριον ἀτενίζων τὰ κοιλώματα ταῦτα, τὰ ὅποια δι' ἐμὲ εἶνε ὁλόκληρος αἰσθημάτων καὶ ἐθίμων ἱστορία!

Οἱ Ἀραβες καὶ οἱ πρῶτοι Κχαλίφαι ἐπενθηφόρου μελανειμονοῦντες· ὁμοίως, ἄχρι τοῦ Σουλτάν-Ἡβραήμ, ἐμελανειμόνουν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἡ ἡμέχρι τῆς κηδείας, καὶ οἱ Σουλτάνοι, διὰ τὸν θάνατον τοῦ προκατόχου τῶν· ἀλλ' ἔκτοτε τὸ ἔθος τοῦτο παρελείφθη, ἴσως καὶ λόγῳ τῆς δαπάνης, ἣν ἀπῆται ἡ τῶν ἐνδυμάτων τῆς Αὐλῆς ἀπάσης ἀλλαγὴ. Ἐτηρεῖτο δὲ τὸ πένθος ὑπὲρ τοῦ μονάρχου μόνον καὶ τῶν τέκνων τοῦ, καὶ ἐνίοτε διὰ τὴν μητέρα τοῦ, καὶ σπανιώτατα διήρκει ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἡμέρας. Ἐπενθηφόρει δὲ μόνος ὁ διάδοχος καὶ οἱ μεγάλοι ἀξιωματικοί, σκεπάζοντες συνήθως τὸ καθούκιον αὐτῶν διὰ μέλανος τουλμπεντίου (σ σ ε μ λ έ). Ἐπὶ Καντεμίρου περιωρίσθησαν εἰς τὸ ἵνα φορῶσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κόκκινα. Σουλτάν-Βαγεζήδ ὁ Β', ἀναγγεληθέντος αὐτῷ, κατὰ τὴν τάξιν, ἐπὶ μέλανος χάρτου διὰ λευκῶν γραμμάτων τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀαλέμ-σσάχ, ἐξέβαλε τὴν κίδαριν τοῦ, ἀνέστρεψε τοὺς τάπητας τοῦ διαιτήματός τοῦ, καὶ ἀπηγόρευσε πᾶσαν ἀγορὰν καὶ πᾶν εἶδος μουσικῆς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Μεχμέδ δὲ ὁ Γ' ἐπενθηφόρησε καὶ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαπητοῦ Βεζίρη τοῦ Ἀαλέμ-Μεχμέδ-παστᾶ, ἀποθανόντος τὴν δεκάτην ἡμέραν μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ. Οἱ Αὐτοκράτορες τῶν Γραικορωμαίων, πενθηφοροῦντες, » λευκάς περιε-» βάλλοντο ἐσθῆτας, ὅπερ ἐστὶ τεκμήριον πενθούντων βασιλέων, κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν (1). » Δηλωθέντος δὲ ἐν ΚΠ ὥς ἐτελεύτησεν Ὀνώριος

(1) Βιβλ. Γ', κζ'.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ'.)

» ὁ βασιλεὺς ἐν Ῥώμῃ (θεῖος τοῦ αὐτοκρατοροῦντος Θεοδοσίου τοῦ Β'),
» ἐκλείσθη ἡ πόλις ἡμέρας ἑπτὰ».

Αἱ κηδεῖαι δὲ τῶν Αὐτοκρατόρων ἐτελοῦντο μετὰ μεγάλης πομπῆς, καὶ ὅταν, ἐτοιμασθέντος τοῦ βασιλικοῦ σώματος πρὸς ἐκφορὰν, ἐνεφανίζετο ὁ ἐπὶ τῆς καταστάσεως (1) καὶ προσεχάλει μεγαλοφώνως ἐν ἐπηκόῳ πάσης τῆς ὁμηγύρεως τὸν ἀποθανόντα· » Ἐξέλθε, Βασιλεῦ, καλεῖ σε γὰρ ὁ Βασιλεὺς τῶν Βασιλευόντων, ἵνα δῶς λόγον τῆς βασιλικῆς σου ζωῆς· ἡ τελετὴ ἐλάμβανε χαρακτῆρα ὅλως ὑπερηρμένον, καὶ τὸ ὕψος τῆς Χριστιανικῆς ὀρησκειᾶς ἐφάνταζε καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου » οἱ ἐπιτήδαιοι, χρυσῇ ἐνθέμενοι λάρνακι, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεκόμισαν ἐξ Ἐλενουπόλεως, ἀπέθεντό τε ἐν τοῖς βασιλείοις ἐφ' ὕψηλόν, καὶ διὰ τιμῆς ἦγον καὶ δορυφορίας πολλῆς, ὡς καὶ ζῶντος ἐγίνετο· καὶ τοῦτο ἐποίουν ἕως Κωνσταντίνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ παρεγένετο (2) ». Ἐθάπτοντο δὲ μεθ' ὅλης αὐτῶν τῆς στολῆς, ἥτις ἦτον ὁλόχρυσος. Ὅθεν καὶ ἡ τυμβωρύχσις τῶν βασιλικῶν μνημάτων, τολμηθεῖσα πολλάκις, ὁδὸν ἦτον ἀκερδής· διότι, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀνακαλυφθέντος ἐν τῇ τοῦ Ἀγίου Πέτρου Ἐκκλησίᾳ ἐν Ῥώμῃ τοῦ τάφου τῆς βασιλίδος Μαρίας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Σπυρίδωνος καὶ συζύγου τοῦ Ὀνωρίου, τὰ ἐνδύματα αὐτῆς ἔδωκαν διὰ τοῦ χωνευτηρίου τριάντα ἐξ λίτρας χρυσοῦ καθαροῦ. Πρὸς φρουρήσιν ἐπομένως τῶν βασιλικῶν μνημάτων » ἐτυπώθησαν ὑπὸ Ἀριάδνης τῆς Ζήνωνος καὶ φύλακες, » καθὼς καὶ τῶρα τῶν Σουλτανικῶν μνημάτων οἱ Τουρμπέ - δάρ. Ἀλλ' ὁ Κεδρηνὸς λέγει ὅτι τοῦτο ἐγένετο » πρὸς τὸ μὴ ἀνοιγῆναι τὸν τάφον αὐτοῦ (τοῦ Ζήνωνος), ταφέντος ζῶντος».

Ἰδοὺ τῶρα καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἱστοριογράφου Ῥασσὶδ περιγραφὴ τῆς κηδείας Σουλτάν-Μουσταφᾶ τοῦ Β', ἀποθανόντος τῷ 1703: » Τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἐκκομισθὲν διὰ τῆς τοῦ Κούσσ-χανέ θύρας, προστέθη ὑποκάτωθεν σκηνῆς, στηθείσης ἐπὶ τούτῳ πρὸ τοῦ τζαμίου τῶν Ἐντερουν-ἀγαλάρ (ἐνδον ἀξιωματικῶν), ὅπου ὁ Ἰμάμης τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τζαμίου καὶ ὁ Σείχης τῶν ἐν τῷ Σαραγίῳ διωρισμένων ἀναγνωστῶν τοῦ Κούρ-ἄν (Σείχ-ούλ-Κούρ-ἄν), ἀφ' οὗ ἐπλυναν τὸ σῶμα, τὸ ἐμβαλσάμωσαν δι' ἀλόης, ἀμβάρεως καὶ ἄλλων ἀρωμάτων. Μετὰ ταῦτα ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἀχμέδ ὁ Γ' συνώδευσε τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ Ἀρζ - ὁδῶ μέχρι τῆς θύρας τῶν λευκῶν εὐνούχων (Ἀχ-ἀγαλάρ-καπουσού), ὅπου ὁ Μ. Βεζίρης, ὁ Μουφτής, ὁ Κχιζ-λάρ - ἀγᾶς καὶ οἱ λοιποὶ μεγιστᾶνες τῆς Αὐλῆς καὶ τοῦ Κράτους, ὑπολα-

(1) Ὁ ἐπὶ τῶν τελετῶν.

(2) Σωζομ. καὶ Σωκρ.

βόντες, μετέφερον αὐτὸ εἰς τὸ τέμενος τοῦ Σαραγίου, ἐκεῖθεν δὲ, ἀφ' οὗ ὁ Σαῖχος τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐτέλεσεν ἐπ' αὐτοῦ τὰς νενομισμένας εὐχὰς, τὸ συνώδευσαν ἄχρι τοῦ τάφου εἰς τὸ τζαμίον τῆς μάρμης 'του Βαλιδῆς».

Ἐπὶ δὲ τῆς ἐκφορᾶς Σουλτάν-Μουράδ τοῦ Δ', προηγούντο τοῦ φερέτρου καὶ τρεῖς τῶν ἵππων 'του, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχεν ἱππεύσῃ στρατεύων κατὰ τῆς Περσίας. Εἶχον δὲ τὰ ἐφίππια αὐτῶν ἀνεστραμμένα, καθὼς τοῦτο συν-εθίζετο καὶ ἐν ταῖς ταφαῖς τῶν ἀρχαιολάτρων βασιλέων τῆς Περσίας. Εἰς τὴν κηδείαν δὲ τοῦ Σουλτάν-Σουλεϊμάνου τοῦ Κανουνῆ οἱ ἵπποι καὶ ἐκλαιον προσέτι, διότι εἰς τὰς ῥίνας αὐτῶν εἶχον ἐμφυσήσῃ, κατὰ τὸν Chevalier, λακρυρρόον τινα κόριν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Διὰ σκεδᾶσις.

» Tout s' en va, les plaisirs et les mœurs d' un
» autre âge «, (Alfred de Musset).

ἌΣ ὑποθέσωμεν ὅτι παρηκολουθήσαμεν κηδείαν Ἀρμενίου, τὸν ὁποῖον ἀφ' οὗ παρέχωσαν, ὀλολύζοντες καὶ στερνοτυπούμενοι, οἱ οἰκεῖοί 'του, ἐστρώθησαν περίξ αὐτοσχεδίου τραπέζης ὑπὸ τὰ δένδρα, καὶ ἀδειάζοντες ἐν κατόπιν ἄλλου τὰ ποτήρια εἰς μνήμην καὶ ἀνάπαυσιν τοῦ νεκροῦ, λησμονοῦσιν ἐν μέσῳ τῆς βακχικῆς εὐθυμίας τὴν θλίψιν, καὶ εὐρίσκονται αἰφνης, χωρὶς καὶ αὐτοὶ 'να ἡξεύρωσι πῶς, χορεύοντες εὐρύθμως περίξ τοῦ τάφου τὸ μ π α κ λ ᾶ - χ ο ρ ᾶ ν ! Κηδεύσαντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τοὺς νεκροὺς ἡμῶν, μεταβαίνομεν ἀμεσολαβήτως εἰς τὸν Ἱππόδρομον, καὶ θεωροῦμεν τοὺς ἐκεῖ τελουμένους ἀγῶνας· ἢ εἰς τὸ Αὐγουσταῖον, ὅπου, κατὰ τὸν Κωδινὸν καὶ Σουΐδαν » τῇ 15 Ὀκτωβρίου μηνὸς (ἀγνοῶ διατί) ἐχό-
» ρεον οἱ Ῥεγεονάρχαι καὶ οἱ Σεβαστοφόροι, εἰς τιμὴν τοῦ βασιλεύοντος
» κατὰ τὸν καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ ἐκλήθη· ἢ εἰς τὸ Τριβουνάλιον τοῦ Παλα-
τίου, ὅπου, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἡρακλείου, » καὶ ὀρχήσεις τῶν δύο δι-
» μοτικῶν μερῶν ἐγίνοντο· ἢ καὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον αὐτὸ ἀκόμην, ὅπου
τῇ 25 τοῦ Ὀκτωβρίου ἐχόρευον οἱ Νοτάριοι, εἰς τιμὴν τῶν πατρῶνων αὐ-
τῶν Ἀγίων. Ἐχομεν ποικίλων ὕλην διασκεδάσεων. Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ
τῶν Ἱπποδρομιῶν.

Καὶ εἵπομεν ἤδη ἱκανὰ περὶ αὐτῶν ἐν τῷ Α' Μέρει (1), ὥστε 'να μὴ ταυτολογήσωμεν ἐνταῦθα, περιοριζόμενοι μόνον εἰς τὸ 'να συμπληρώσωμεν τὴν εἰκόνα, παραπέμποντες τὸν ἀναγνώστην διὰ τὰ λοιπὰ ἐκεῖ. Γνωρίζομεν λοιπὸν ὅτι ἡ εὐδαιμονία τοῦ ὄχλου τῆς Νέας, καθὼς καὶ τῆς παλαιᾶς, Ῥώμης περιοριζέτο εἰς *panes et circensis*, καὶ ὅταν ὁ Κωνσταντινουπόλεως εὑρισκεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἄρτον καὶ εἰς τὸν Ἱπποδρόμον θεάματα, 'δὲν τῷ ἐμελλεν ἂν ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος ἐκαλεῖτο Φωκᾶς, ἢ Ἰουστινιανός, ἢ Τζιμισκῆς, ἢ Παλαιολόγος. »Φιλοθεάμονες γὰρ τῶν ἄλλων (μᾶλλον) ἀνθρώπων Βυζάντιοι«, λέγει ὁ Γραμματικὸς Λέων. Ὅθεν, ὅσκις ἦτον ἱπποδρόμιον, αἱ θέσεις τοῦ Θεάτρου (=τοῦ Ἱπποδρόμου) κατελαμβάνοντο ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου, καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν θεατῶν 'δὲν ἦτον ὀλιγώτερον ἀξιοθαύμαστος παρὰ τὴν ἐπιδεξιότητα τῶν ἀγωνιζομένων. Πόσῃ δὲ περιπάθειαν εἶχον περὶ τὴν ἱπποδρομίαν φαίνεται καὶ ἐξ ὧν περὶ Ἀντιόχου τοῦ θυρωροῦ (;) τοῦ Ἰουστινιανοῦ διηγοῦνται οἱ Χρονογράφοι, τὸν ὁποῖον, μὴ θέλοντα δῆθεν 'να πωλήσῃ τὸ γήπεδόν 'του πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἀγίας Σοφίας, διέταξεν ὁ Ἰουστινιανὸς 'να φυλακίσωσιν ἐξεπίτηδες ἐν ἡμέρᾳ ἱπποδρομίας, ἄχρις ὅτου παρεχώρησεν αὐτὸ ἐπὶ συμφωνίᾳ 'ν' ἀφεθῇ μόνον ὥς οὗ 'να θεωρήσῃ! Ἐβαλλὼν δὲ καὶ στοιχήματα περὶ τοῦ τίς τῶν ἵππων ἢ τῶν ἡνιόχων μέλλει νικῆσαι· ὅθεν ὁ Ἀρσένιος ἐν Συνόψει τῶν Κανόνων (777, 45) λέγει ὅτι »οὐ δεῖ Κληρικὸν ἐγγύας διδόναι, ἤγουν στοιχήματα « ποιεῖν ἐν Ἱπποδρομίᾳ». Τὰς ἐγγύας ταύτας ἐννοεῖ, νομίζω, καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος ἐν τοῖς ἐπομένοις δῶν αὐτοῦ στίχοις, τοὺς ὁποίους, ὡς ἀκανοσὴτους ἄλλως, ἀφήκαμεν ἀνεξηγήτους ἐν σελ. 227 τοῦ Α' Μέρους:

» Καὶ ποῖον λαγχάνει τὸ δὲ μεις, ἐμεῖς δὲ πάλιν ποῖον,
» καὶ τίναν τὸ παράβατον, καὶ τίναν τὸ τῆς πρόδας (2)«.

Εἰς μάτην ἡ Ἐκκλησία ἐσφενδόνα τοὺς κεραυνούς 'της κατὰ τῶν σκη-
νικῶν· εἰς μάτην ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐστηλίτευεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ
θρόνου τὴν ἀνοησίαν τῶν θεατρομανούντων, »Θέατρα, κράζων, συνάγουσι,
» καὶ, πορνῶν ἐκεῖ γυναικῶν χοροὺς εἰσάγοντες . . , καθίζουσι τὸν δῆμον
» ἄνω πάντα, οὕτω τὴν πόλιν ψυχαγωγοῦντες, οὕτω τοὺς μεγάλους ἐκεί-

(1) Σελ. 225 κ. ε. (2) Τοὺς ὁποίους τολμῶ 'να γράψω καὶ ἐρμηνεύσω ἐπομένως ὡς ἐξῆς:

» Καὶ ποῖον λαγχάνει τὸ Δεμῖς (γένος ἵππου, Δεμισκί),

Ὁ Μίσρ δὲ (ἄλλο εἶδος, Μισρλή ;) πάλιν ποῖον,

» Καὶ τίναν τὸ βράδατον (= βαρβάτον ἀμνούχιστον),

καὶ τίναν τὸ τῆς πρόδας (ἴδε τὸν Πορφυρογέννητον).»

Ἀλλὰ τὴν περὶ αὐτῶν κρίσιν ἀνατίθημι τοῖς σοφοῖς.

» νους βασιλέας, οὓς αἰεὶ θαυμάζουσιν ἐπὶ τροπαίοις καὶ νίκαις, στεφανοῦν-
 » τες ! . . καὶ, ἀλλαχοῦ τοὺς τὰ τοιαῦτα τολμῶντας κολάζων, ἐνταῦθα,
 » ὡς εὐεργέταις κοινῶς τῆς πόλεως, καὶ χρήματα ἀναλίσκεις, καὶ ἐκ τῶν
 » δημοσίων αὐτοὺς τρέφεις δαπανημάτων. Ἄλλ' ἄτιμοι, φησὶν, εἰσί . .
 » Τί οὖν διὰ τῶν ἀτίμων τοὺς βασιλέας τιμᾶς; Τί δὲ τὰς πόλεις ἐκτρα-
 » χηλίζεις; . . Εἴτα, κατεγνωκῶς αὐτῶν, ὡς ἀτίμων, τρέχεις ὀφόμενος,
 » ὡς ἐντίμους, καὶ θαυμάζεις, καὶ ἐπαινεῖς, καὶ κροτεῖς (1)»; Διὰ τὰς ἐν
 ΚΠ τελουμένας ταύτας Ἱπποδρομίας ἦσαν ὑπόχρεοι μέχρι Θεοδοσίου τοῦ
 νεωτέρου ἵνα συνεισφέρωσιν αἱ πόλεις τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν, καὶ τοῦτο
 ἡ τὰς ἠφάνιζε, ἡ τὰς ἐξ ἑ τ ρ α χ ἡ λ ι ζ ε, καθὼς λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ
 μανθάνομεν ἐκ τῶν διατάξεων τούτου τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅτι ὁ Ἐπαρχος
 τῆς Ἰλλυρίας Ἰσίδωρος ἀνέφερε τὴν ἀμνηχανίαν τῆς πόλεως τῶν Δελφῶν
 εἰς τὸ ἵνα ἐπαρκέσῃ πρὸς τὴν τοιαύτην δαπάνην, ἐξ οὗ καὶ λαβὼν ἀφορμὴν
 οὗτος ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀπῆλλαξε τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ὅλας τὰς πόλεις
 τῆς Ἰλλυρίας, διατάξας ὥστε τοῦ λοιποῦ ἐκάστη πόλις ἵνα δίδῃ παρ' ἑαυ-
 τῇ μόνον καὶ ἐντὸς τῆς περιφερείας τῆς θεάματα. Ἐπὶ Θεοδοσίου δὲ ἦδη
 τοῦ Μεγάλου τὰ θεάματα εἶχον ἀπαγορευθῆ κατὰ τὰς Κυριακάς· ὁ Ὀνώ-
 ριος ἐξέτεινε τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην καὶ δι' ὅλας τὰς ἑορτάς· ὁ δὲ Θεο-
 δόσιος ὁ νεώτερος προσέθηκε καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκο-
 στῆς ἡμέρας.

Τὰ τοῦ Ἱπποδρόμου χρώματα κατ' ἀρχὰς ἦσαν δύο, πράσινον καὶ βέ-
 νετον (γαλάζιον, ἡεράνεον)· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατόπιν προσθήκην τῶν
 ἄλλων δύο, τοῦ ρουσσίου καὶ τοῦ λευκοῦ (ἀλβάτου), αὐτὰ ἦσαν τὰ ἐπικρα-
 τέστερα. Δύο μόνον (prasinos et venetianus) ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀντωνῖνος ἐν
 τῷ ἑαυτοῦ βίῳ· ὁ δὲ Δίων Κάσσιος διηγεῖται (2), ὅτι ὁ Καλλιγούλας τῷ
 » τὴν βατραχιῶν ἐνδύνοντι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ χρώματος καλουμένῳ
 » Πρασίνῳ, ἰσχυρῶς προσέκειτο. Ἄλλ' ὁ Δομιτιανὸς, κατὰ τὸν αὐτὸν
 συγγραφέα, » τοῖς ἄρματῆλάταις δύο γένη ἕτερα, τὸ μὲν χρυσοῦν, τὸ δὲ
 » ἀργυροῦν ὀνομάσας, προσκατέστησε. Κατὰ τι δὲ Χρονικὸν ἀνέκδοτον,
 » τὰ τοῦ Ἱπποδρόμου χρώματα Οἰνόμαος πρῶτος ἐφεῦρεν, ἀγωνιζομένης
 » γῆς καὶ θαλάσσης. Ἐβάλλοντο κληροὶ, καὶ ὅς ἐλαχεν ὑπὲρ τῆς γῆς
 » ἀγωνίζεσθαι, ἐφόρει χλοανὸν, ὅς δὲ ὑπὲρ τῆς θαλάσσης, κυάνεον, καὶ
 » ἐποίει τὸν ἀγῶνα Μαρτίου κδ'. Καὶ εἰ μὲν τὸ χλοανὸν ἐνίκα, τῆς γῆς εὐ-
 » φορίαν ἡλπιζον· εἰ δὲ τὸ κυάνεον, τῆς θαλάσσης εὐπλοΐαν. Καὶ κῦχοντο
 » οἱ μὲν γεωργοὶ τὸν χλοανὸν νικᾶν· οἱ δ' αὖ πάλιν ναυτίλοι τῷ κυανέῳ

(1) Ὅμιλ. IB', κεφ. γ', εἰς τὴν πρὸς Κορινθ. Α' ἐπιστολήν. (2) Βιβλ. ΝΘ', 14.

» ἐβούλοντο τὴν νίκην «. Καὶ ἰδοὺ εὐθὺς ἀφορμὴ πρὸς διχοστασίαν καὶ ἔριν, ἥ τις κατήντησεν ἔπειτα ἵνα σωρεύσῃ τριάκοντα χιλιάδας πτώματα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ τῆς ΚΠ. Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νεωτέρου, τῷ 447 οἱ συγχροτοῦντες τὰς δύο ταύτας φατρίας ἄνδρες ἠριθμοῦντο εἰς 46,000.

Τὸ σύνθημα δὲ ἀγώνισμα ἦτον τὸ τῆς ἄρματοδρομίας. » Μετ' ἐκείνου » δὲ, λέγει ἡ ΡΕ' Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δευτέραν ἄξει θεάν τὴν τῶν » ἀμιλλητηρίων ἵππων, ἣν δὴ Μάππαι προσажоρεύουσι «· τοῦτο δὲ, διότι » εἰώθεισαν ἐν τῷ θεάτρῳ οἱ ὑπατοὶ εὐωχεῖσθαι πρότερον, καὶ μετὰ » τὴν εὐωχίαν ῥίπτειν τὰ τῶν χειρῶν ἐκμάγεϊα, ὥστε τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ » μάππαι λέγεται. Καὶ ταῦτα ἀναλαμβάνομενος ὁ ἐπὶ τούτῳ τεταγ- » μένος, ὡς σύνθημα, εὐθέως τὸν ἀγῶνα ἐπετέλεσε, καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγετο » ὁ τοιοῦτος Μάππαριος (4) «. Ἐπεὶ δ' ἐφειστήκει καιρὸς, καθ' ὃν » ἔδει πρὸς τῷ τρέχειν γενέσθαι τοὺς τὸν γυμνικὸν ἐκτελέσοντας διάυλον, ὁ » μὲν ὑποδὺς τὸν Μαππάριον εὐνοῦχος, τὴν μέσσην εἰληχρῶς χώραν, εἰς βρα- » χίονας τὰς χεῖρας ἀνεκάλυψε κτλ. (2) «. Γνωστὸν δὲ εἶνε μετὰ πόσης περιπαθείας εἶχεν ἐπιδοθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ τοῦ Θεοφίλου, ἀνανεώσας, πρῶτος καὶ μόνος αὐτὸς μετὰ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, τὸ σκάνδαλον τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Καλλιγούλα (;) καὶ τοῦ Κομμόδου, » αὐτὸς χειρουργῶν τὰ ἱππηλάσια, καὶ ὅτι, » ἐφ' ἧρ- » ματός ποτε ἱσταμένου αὐτοῦ, καὶ τῆς ὑσπληγγος μελλούσης αἵρεσθαι, » (ἐνεδέδυτο δὲ τὸ Βένετον, καὶ πράσινος ἦν ὁ Λογοθέτης τοῦ Δρόμου Κων- » σταντῖνος, λευκὸς δὲ ὁ Χειλᾶς, καὶ Ῥούσιος ὁ Κρασᾶς), ἀγγελία πεφοί- » τηκεν ὡς οἱ Σαρακηνοὶ εἰσέβαλον εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ σύνορα κτλ. » Τοὺς » δὲ τῶν ἡνιόχων παῖδας ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας ἀναλαμβάνομενος, » ἐδίδου ἐκάστῳ αὐτῶν ἀνὰ χρυσοῦ λίτρας ρ' «, κατὰ τὸν Γλυκᾶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ του Θεόφιλος, » θριαμβεύσας, λέγει ὁ Γραμματικὸς Λέων, » καὶ ἱππικὸν ποιήσας, καὶ τὸ πρῶτον βαῖον παίξας, χρώματι δὲ τῷ βενέ- » τῳ ἀμφιασάμενος, καὶ νικήσας, ἐστεφανώθη, τῶν δῆμων ἐπιβοώντων » Καλῶς ἔλθεις, ἀσύγκριτε φακτιωνάρη «.

Ὡς ἀντίθετον τούτου παραβάλλομεν ἐνταῦθα τὸν Ἰουλιανὸν, ὃς τις, γλευάζων τοὺς Ἀντιοχεῖς, » Εἵργω, λέγει (3), τῶν θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπ' » ἀβελτηρίας, οὐδ' εἰς τὴν αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην, ἔξω τῆς » νεομηνίας τοῦ ἔτους, ὑπ' ἀναισθησίας, ὥστερ τινα φόρον καὶ δασμὸν εἰς- » φέρων καὶ ἀποδιδούς ἄγροικος, ὀλίγα ἔχων, οὐκ ἐπιεικεῖ δεσπότη. Καὶ

(1) Γλωσσῆρ. Βασιλ.
Μισοπότη.

(2) Νιζήτ. ὁ Χωνειάτ. ἐν Ἀ' ἐξίφ τῷ Ἀγγ. Βιβλ. Γ'.

(3) Ἐν

» τότε δὲ εἰσελθὼν, τοῖς ἀφοσιουμένοις ἔοικα». Ἄλλοι δὲ πάλιν » Ἀεὶ μι-
» σῶ, λέγει, τὰς ἵπποδρομίας, ὥσπερ οἱ χρήματα ὠφληκότες τὰς ἀγοράς.
» Ὀλιγάκις οὖν εἰς αὐτὰς φοιτῶν ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν θεῶν, οὐδὲ διημε-
» ρεύω, καθάπερ εἰώθεσαν ὅ,τε ἀνεψιὸς ὁ ἐμὸς καὶ ὁ θεῖος καὶ ὁ ἀδελφός
» ὁ ὁμοπάτριος. Ἐξ δὲ τοὺς πάντας θεώμενος δρόμους (1), οὐδ' αὐτοὺς,
» ὥς ἂν τις ἔρῳν τοῦ πράγματος, ἡ καὶ, μὰ Δία, καὶ μισθὸν αὐτὸ καὶ ἀ-
» ποστρεφόμενος, ἄσμενος ἀπαλλάττομαι «.

Μετὰ τὰς ἵπποδρομίας τὸ εὐαρεστότερον θέαμα εἰς τὸν ὄχλον τῆς ΚΠ,
ἦσαν, καθὼς καὶ εἰς τὸν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, αἱ θηριομαχίαι, τὰς ὁποίας
ὠνόμαζον Κυνήγια, παύσασαι ἤδη ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νέου, ἡ περιορισθεῖσαι
εἰς ἀγῶνας θηρίων πρὸς ἀλλήλα, καὶ οὐχὶ πρὸς ἀνθρώπους· καὶ διηγείται
ὁ Σωκράτης (2) ὅτι, » κυνήγιά ποτε ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς ΚΠ ἐπιτελοῦν-
» τος αὐτοῦ, ὁ δῆμος κατεβόα δεινῶ θηρίῳ ἓνα τῶν εὐφυῶν παραβόλων
» (3) μάχεσθαι. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς » Οὐκ οἶδατε, ἔφη, ὅτι ἡμεῖς φιλαν-
» θρώπως εἰθίσμεθα θεωρεῖν; Καί, τοῦτο εἰπὼν, τοῦ λοιποῦ τὸν δῆμον φι-
» λανθρώπως θεᾶσθαι ἐπαίδευσεν». Ἡ τοιαύτη θηρίων πρὸς ἀνθρώπους μά-
χη ἐλέγετο καὶ Μ ο ν η μ έ ρ ι ο ν, καὶ ἐν τῶν ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπιγραμ-
μάτων ἐπιγράφεται: » Εἰς τὸ Μονημέριον, ἤγουν κυνηγέσιον, ἐν ᾧ ἀγω-
» νίζονται ἄνδρες πρὸς θήρας «. Ἡ δὲ ΡΕ' (;) Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ
λέγει ὅτι » μετὰ τὴν τῶν ἀμιλλητηρίων ἵππων θέαν ἄξει τὴν τοῦ λεγομέ-
» νου Μονημερίου, ἐνθα πολλῆς ἡδυπαθείας ἐμπλήσει τὸν δῆμον, τό τε κα-
» λούμενον Π ά γ κ α ρ π ο ν θεώμενον καὶ θηρίοις προσμαχομένους ἀν-
» θρώπους «. Τὸ δὲ Πάγκαρπον τοῦτο εἶναι νομίζω τὸ γινόμενον περὶ τὴν
καλούμενην Φ ι ά λ η ν δέξιμον, ἥτις, » κατὰ τὸν καιρὸν τῶν δεξιμῶν, πι-
» στακίων καὶ ἀμυγδάλων, ἀλλὰ μὴν καὶ κουναρίων πληρουμένη, κονδίου
» ἐκ στροβιλίου ἐκδιδομένου, πᾶσιν ἐκίρνα καὶ παρεῖχε τρυφᾶ, τοὺς ὅσοι
» δι' ἐφέσεως εἶχον τῶν ἐστηκότων ἐκεῖ (4) «.

Παρεκτὸς τῶν κυρίως τούτων ἀγώνων, παριστάνοντο καὶ διάφορα ἄλλα
παίγνια καὶ θεάματα, καὶ παντομίμων καὶ χορευτῶν καὶ σχοινοβατῶν, τὰ
ὅποια ἐθεωροῦντο ὡς ἐπεισόδια τοῦ κυρίως ἀγῶνος, » ἐν οἷς διέχεον τὸ
» θεώμενον οἷ τε διὰ μηρίνθιον εἰς ὕψος ἀναρρίχόμενοι καὶ οἱ ὑπὸ μικρῶ
» καὶ λεπτῷ τῷ συνέχοντι καλωδίῳ ἐπορχούμενοι διαέριοι, ἐτι δὲ οἱ πτη-
» νόποδες λαγίνοι καὶ κύνες αἱ θηρευτικαί «, κατὰ τὸν Κωνειάτην. Ἐπὶ
δὲ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἀκριβέστερον ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου

(1) Ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων, οὓς διέτρεχον συνήθως. (2) Ἐκκλησ. Ἱστορ. Ζ', κβ'.

(3) Τολμηρῶν θηριομάχων. (4) Ἐξακολούθ. Θεοφάν.

εἶχον εἰσαχθῆ κατὰ πρῶτον ἀπὸ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ αἱ Ἱππομαχίαι (Tournois) καὶ οἱ διακοντισμοὶ (Joutes) καὶ τᾶλλα τοῦ Μεσαίωνος ἵπποτικά ἀγωνίσματα (1). Ἐπὶ δὲ Σουλειμάνου τοῦ Κανουνῆ, διηγείται σοφὸς τις, ἐπιστέλλων πρὸς τὸν Δαν. Clysitée, κατὰ τὸν Λονίκερον (2), ὅτι μεταξὺ τῶν πολυειδῶν διασκεδάσεων, ὅσαι ἐπενεόθησαν πρὸς τέρψιν τῶν κεκλημένων εἰς τὸ περίφημον Σουννέτ-δουγιουνού τοῦ Σουλτάνου τούτου, ἡγωνίσαντο καὶ λέοντες πρὸς χοῖρον. Ἰδοὺ αὐταὶ τοῦ ἐπιστέλλοντος αἱ λέξεις: » Χοίρου μετακομισθέντος ἀπὸ τῆς Αὐστριακῆς πρεσβείας, ἀπελύθησαν κατ' αὐτοῦ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, τρεῖς λέοντες· ἄλλ' ὁ χοῖρος οὐ μόνον ὑπέστη ἀγερῶχος τὰς προσβολὰς αὐτῶν, ἀλλ' εἶνε μάλιστα πιθανόν, ὅτι, ἐάν ᾤδεν ἦτον δεμένος ἐκ τοῦ ποδός, ἤθελε τοὺς νικήσῃ καὶ φυγαδεύσῃ. Τὸν τελευταῖον μάλιστα τόσον κακῶς διέθετο, ἀνατρέπων αὐτὸν ἐκάστοτε παραδόξως διὰ τῶν χαυλιοδόντων 'του, ὥστε ὁ λέων, ὑπὸ τῆς ἐντροπῆς 'του, ἔφυγε καὶ ἐκρύβη, τοῦθ' ὅπερ ἐταπείνωσεν οὐκ ὀλίγον τὴν ὄφρυν τῶν Ὀθωμανῶν, οἳ τινες παραβάλλουσιν, ἑαυτοὺς μὲν πρὸς λέοντας, τοὺς δὲ χριστιανοὺς, καὶ ἰδίως τοὺς Ἀουστριακοὺς, πρὸς χοίρους «.

Τῶν ἀγωνιστῶν δὲ τοῦ Ἱπποδρόμου τινές, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, διακρίνοντο καὶ τότε, καθὼς καὶ τῶρα, καὶ ἦσαν τὰ εἰδῶλα καὶ ἐντροφήματα τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἐνθουσίαζον. Γέμει δὲ ἡ Ἀνθολογία τῶν πρὸς τιμὴν αὐτῶν ποιηθέντων ἐπιγραμμάτων. Τούτων οἱ πλεῖστοι ἦσαν δημόσιοι, δοῦλοι δηλαδὴ ἀργυρώνητοι τοῦ δήμου, ὁποῖος καὶ ὁ πατήρ τῆς Αὐγούστης Θεοδώρας τῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (3). Τέσσαρες τούτων ἤχημασαν ἐπὶ Ζήνωνος, καὶ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μαλαλᾶ ἀναφέρει τὰ κατ' αὐτοὺς λεπτομερῶς, ἅπερ ἀντιγράφομεν καὶ ἡμεῖς, διὰ περιέργειαν φιλολογικὴν μᾶλλον. » Λογγῖνος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Ζήνωνος, γενόμενος στρατηλάτης πραισέντου (4) καὶ Ὑπατος, παρέσχεν εἰς τὰ τέσσαρα μέρη Κωνσταντινουπόλεως ὀρχηστάς ἐμμάλους μικροὺς (5) τέσσαρας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀρχούμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐφρημοὶ παλαιοὶ (6) καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς λῦσαι (7), πολλὰ χαρισάμενος αὐτοῖς. Ἔδωκε δὲ τοῖς μὲν πρᾶσινοῖς ἔμμαλλον τὸν Αὐτοκύονα, τὸν λεγόμενον Καράμαλλον (8), ἀπὸ

(1) Ἰδε τὸν Ν. Γεργορᾶν Βιβλ. 1', 3, καὶ τὸν Καντακουζηνόν. (2) Ἰδε τὸν Καντεμίρην Τομ. Β', σελ. 388. (3) Ἰδε σελ. 372 τοῦ Α' Μέρους. (4) Ἀρχηγὸς τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Φρούραρχος τῆς πόλεως. (5) Νάνους (ς) οὐχὶ εὐνούχους, μίμους ἴσως ἢ παντομίμους. (6) Οἱ περιφημότεροι τῶς μεταξὺ αὐτῶν εἶχον γηράσῃ. (7) Τοὺς ἀπληλευθέρωσε. (8) Περιέρχον, διὰ τὴν σύνθεσιν 'του, τὸ ἐμαφρόδιτον ταῦτο ὄνομα, ἐάν, καθὼς εἶμαι σχεδὸν βέβαιον, τὸ πρῶτον αὐτοῦ μέρος ἦν τὸ Τουρκικὸν κ α ρ ᾱ (μαῦρος). Παρατηρήσεως δὲ ἄξια καὶ

» Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης· εἰς δὲ τὸ Βένετον, τὸν Ῥόδον, τὸν λεγόμε-
 » νον Χρυσόμαλλον, καὶ αὐτὸν Ἀλεξανδρέα· εἰς δὲ τὸ Ῥούσιον, Ἑλλά-
 » διον τὸν ἀπὸ Ἑμέσης· τοῖς δὲ Λευκοῖς, Μαργαρίτην τὸν Κατζάμον, τὸν
 » ἀπὸ Κυζίκου. Τὸν Καράμαλλον ἀναφέρουσιν, ὡς περίφημον παντομί-
 » μον, καὶ ἄλλοι τῶν συγγραφέων, ἰδίως δὲ Ἀπολλώνιος ὁ Σιδόνιος:

» Coram te Caramallus, aut Phabaton,
 » clausi faucibus, et loquente gestu,
 » nutu, crure, genu, manu, volatu,
 » toto in schemate vel semel latebit.

Ἴσως αὐτὸν ἐννοεῖ καὶ ὁ παρ' Ἀρισταινέτῳ Σπεύσιππος, γράφων πρὸς
 Παναρέτην, παντομίμον πιθανῶς καὶ αὐτὴν (4). » Ἐνα δὲ μόνον προσ-
 » φυῶς μιμουμένη, τὸν Καράμαλλον τὸν πάνυ, ἀπάντων ἔχεις τὴν μίμη-
 » σιν ἀκριβῆ. Ἀλλ' ὑπῆρξε, φαίνεται, καὶ Καρμαλλῶ τις, παντομίμος
 θαυμαστή, τὴν ὁποίαν ἔχει ἀντικείμενον τὸ ἐπόμενον ἐπίγραμμα τοῦ Λεον-
 τίου:

» Μουσάων δεκάτη, Χαρίτων, Καράμαλλε, τετάρτη,
 » τερπωλὴ μερόπων, ἄστεος ἀγλαΐη·
 » ὄμματά σοι καὶ ταρσὰ ποδὴνυμα καὶ σοφὰ χειρῶν
 » δάκτυλα, καὶ Μουσῶν κρείττονα καὶ Χαρίτων.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ δὲ ἤκμασε καὶ Χρυσομαλλῶ τις ὀρχήστρια καὶ ἐταῖρα,
 φίλη τῆς Θεοδώρας (2). Μέχρι τίνος δὲ εἶχε φθάσῃ ἢ ἐν τοῖς θεάτροις
 ἀναισχυντία, περὶ τὰ τέλη τοῦλάχιστον τοῦ τετάρτου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ
 πέμπτου αἰῶνος, ὁ δὲ εἶνε δυνατόν· ἵνα πιστεύσῃ τις, ἐὰν ὁ δὲ μᾶς ἔλεγεν
 αὐτὸς ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὑπῆρχον ἐν τῷ θεά-
 τρῳ δεξαμεναί, ἐν αἷς ἐκολύμβων ὑπ' ὄψιν τῶν θεατῶν ὁλόγυμνοι γυναῖ-
 κες, παριστάνουσιν Νηρηΐδας!! Ὁ δὲ Προκόπιος, ἐν τῇ Μυστικῇ αὐτοῦ
 Ἱστορίᾳ, ἀπεμνημόνευσεν ἄλλο, πολὺ αἰσχροτέρον, ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον
 καὶ μόνον εἶνε ἱκανὸν ἵνα πείσῃ ἕκαστον ὅτι ζῶμεν εἰς αἰῶνα, ἐὰν οὐχὶ ἡθι-
 κώτερον, τοῦλάχιστον ὁμῶς κοσμιώτερον.

Εἵπομεν δὲ ἤδη καὶ ἄλλοι ὅτι ἡ κονίστρα ἡ, κατὰ τὴν τότε γλῶσσαν, ἡ
 ἀρήνα, τοῦ Ἱπποδρόμου ἦτον τὸ στάδιον, ὅπου ἡ ἀκολασία τοῦ ὄχλου

τὰ τῶν δούλων ὀνόματα ἐν γένει: Μαργαρίτης, Ῥόδος, Χρυσάφιος, Καράμαλλος κτλ., καθὼς καὶ
 παρὰ τοῖς Τούρκοις, Μερτζάν, Σααχλίν, Ζουμμπούλ, Μπεσσίρ κτλ. (1) Ἀρισταινέτ. Βιβλ.
 Α', ἐπιστολ. κς'.

(2) Ἴδε καὶ σελ. 142 τοῦ Β' Μέρους.

ἄφινεν εἰς τοὺς βωμολόχους ἀνετον τὸν χαλινὸν, καθαπτομένους πολλὰ·
 κῖς οὐ μόνον τῶν παραδυναστευόντων καὶ τῶν εὐνοουμένων, ἀλλὰ καὶ αὐ-
 τοῦ τοῦ κρατοῦντος, καὶ τίνος; τοῦ Φωκᾶ! » Ποιήσαντος δὲ αὐτοῦ ἱππι-
 » κὸν, καὶ βραδύνοντος ἀνελθεῖν, ἔκραξεν ὁ δῆμος· » Ἀνάτειλον, Φωκᾶ·
 » Μὴ ἐξερχομένου δὲ αὐτοῦ τάχιον πρὸς τὴν θέαν, ἔφη ὁ δῆμος· » Πάλιν
 » τὸν οἶνον ἔπιες, πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεσας (1) ». Τὸν δὲ Ἰουστινιανὸν
 ὕβριζον ἐπὶ θεάτρου οἱ Πράσινοι, κράζοντες· » Ἐπιорκεῖς γὰρ οὐδαρε (2) !
 ὕβρις ἀξία μὲν τῶν ἐκφωνούντων, οὐ μὴν δὲ καὶ πάντῃ ὡς πρὸς τὸν Ἰου-
 στινιανὸν ἀνοίκειος, ἐὰν τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ὅθεν
 ἦνε ὑπερβολαί: » Βασιλεῖ δὲ τῶν πρασσομένων ἥκιστα ἔμελεν. Ἐπεὶ οὐδὲ
 » τις αἰσθησις τῷ ἀνθρώπῳ ἐγένετο, καὶ περ αὐτοῦ (ἡ) τῶν δρωμένων ἐν
 » τοῖς Ἱπποδρόμοις αἰετίνον. Ἡλίθιος τε γὰρ ὑπερφυῶς ἦν, καὶ νω-
 » θεῖ ὄνῳ ἐμφορῆς μάλιστα, καὶ οἷος τῷ τὸν χαλινὸν ἔλκοντι ἔπεσθαι (3)·
 Ἀλλὰ ταῦτα ἡδύναντο προσφύεσθαι ἵνα ἐφαρμοσθῶσιν εἰς Ἰουστίνον
 μᾶλλον τὸν Α', ἀγόμενον ἀληθῶς καὶ φερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπὸ
 τῆς ῥινός, καθὼς καὶ αὐτὸς ὕστερον εἶχε καταντήσῃ ἵνα ῥινουλκῆται ὑπὸ
 τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰουστίνου τοῦ νεωτέρου. » Ἡδὲ γὰρ γηραλέος τε ἦν,
 » καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἐκεῖνο φρόνημα μετεβέβλητο εἰς τὸ ῥαθυμότερον, καὶ ἀμφο-
 » τὴν ἐσχάτην τοῦ βίου πορείαν ἀπειρηκέναι τοῖς πόνοις ἐδόκει », κατὰ τὸν
 Προτήκτωρα Μένανδρον καὶ τὸν Ἀγαθίαν. Τὸν δὲ Μαυρίκιον ἐπόμεπυσαν
 τῷ 601 ἐν ἀνδρικήλῳ, τὸ δέκατον ἑννατον ἔτος ἡδὲ βασιλεύοντα. » Ἀν-
 » δρα γὰρ παρομοιοῦντα τῷ Μαυρικίῳ μαῦρον περιβαλόντες σάγον, καὶ
 » στέφανον πλέξαντες ἀπὸ σκορόδων καὶ τῇ αὐτοῦ περιθέντες κεφαλῇ, ὄνῳ
 » τε τοῦτον ἐπικαθίσαντες, ἔπαιζον, » Εὐρηκε, λέγοντες, τὴν δάμαλιν ἁ-
 » παλὴν, καὶ ὡς τὸ καινὸν ἀλεχτόριον πεπνήθηκεν αὐτὴν, καὶ ἐποίησε παι-
 » δία ὡς τὰ ξυλοκώδωνα (4), καὶ οὐδεὶς τολμᾷ λαλῆσαι, ἀλλ' ὅλους ἐφί-
 » μωσεν. Ἀγίε μου, ἄγιε, φοβερὲ καὶ δυνατὲ, δὸς αὐτῷ κατὰ κρανίου,
 » ἵνα μὴ ὑπεραίρηται· καὶ γὰρ σοὶ τὸν βοῦν τὸν μέγαν προσαγάγω εἰς εὐ-
 » χήν (5) ». Καὶ τούτων μὲν πολλοὺς πιάσας ὁ βασιλεὺς ἐτιμωρήσατο,

(1) Παρὰ τῷ Θεοφάνει ἀναφέρεται ἄλλως ἡ σάτυρα: » Πάλιν (εἰς) τὸν καῦκον ἔπιες, πάλιν τὸν
 νοῦν ἀπέλεκες ». (2) Τὸ κείμενον τῶν ἀρχαίων τῆς Βυζαντίδος ἐκδόσεων ἔχει Σ γ α ὕ δ α ρ ι,
 τὸ ὅποτον, προφανῶς ἐσφαλμένον ἀντὶ Γ' α ὕ δ α ρ ε, ὁ μὲν Λατῖνος μεταφραστής Ματθαῖος Rade-
 rius ἀγνοεῖν φησιν ὅ, τι καὶ βούλεται, εἰς δὲ τὰς νεωτέρας ἐκδόσεις διορθώθη, ὡς ἔδει, ὅπου παρα-
 τηρητέον πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τὴν ὅφ' ἐν ἐκφώνησιν ἡ συνίχησιν τῆς διφθόγγου, διασωθεῖσαν καὶ
 μέχρις ἡμῶν ἀπκράλλακτον. (3) Βιβλ. ΝΘ'. (4) » Ξυλοκούκωδα », λέγει ὁ Θεοφάνης.
 (5) Θεοφάν.

διὰ τὴν ἀχρεϊότητα βέβαια τοῦ κινήματός τ'ων· ἐν ᾧ ἔπρεπε 'να τιμωρηθῶσι τῇ ἀληθείᾳ πολὺ περισσότερον διὰ τὸ κακόζηλον τῆς σατύρας τ'ων. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὕτη συνετέλει πολλάκις καὶ πρὸς ἀναστολὴν τῶν καταπιέσεων καὶ ἔκαμνε προσεκτικωτέρους τοὺς δημοβόρους, διότι ἦτον ἔκφρασις τῆς κοινῆς λεγομένης γνώμης, ἦτον ἡ ἐλευθεροτυπία τοῦ καιροῦ, καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ θρόνου 'δὲν τὴν παρήκουον· αἱ δὲ διαμαρτυρήσεις αὗται τοῦ ὄχλου κατὰ τῶν καταχρήσεων τῶν ὑποδεστέρων ἀρχῶν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν καὶ ἐξετιμῶντο. Ἦσαν δὲ συνήθως σύντομοι, ἢ παιγνιώδεις, καὶ ἐνίοτε στιχηραὶ, πάντοτε δὲ ἀποφθεγματικαὶ καὶ παροιμιώδεις, ὅπως ποιήσωσιν ἐντύπωσιν καὶ ὧσιν εὐμνημόνευτοι· πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν, παραδ. χάριν, ἀπελθόντα εἰς Ἀντιόχειαν, » ὁ δῆμος ἐν τῷ θεάτρῳ, πνιγόμενος ὑπὸ τῶν » πλουσίων, ἀφῆκε φωνὴν πρῶτον ταύτην· » Πάντα γέμει, πάντα πολλοῦ » (ὅλα εἶν' ἄφθονα, καὶ ὅμως ὅλα πωλοῦνται ἀκριβά) « ! Ὅτε δὲ Θεοδόσιος ὁ νεώτερος ἔδωκε τοῖς ἐκ τοῦ Πρασίνου μέρους τὰ κατέναντι αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰππικῷ βάθρα, ἃ κατεῖχον τέως οἱ τῆς πεδατούρας στρατιῶται, » ἔκραξαν οὗτοι τῷ βασιλεῖ· » Τὰ ἴδια τοῖς ἰδίοις (παρωδοῦντες, ἐννοεῖται, » τὸ » Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις) «, καὶ ἔπεμψεν αὐτοῖς μανδάτα διὰ τοῦ Πρωτοκούρσωρος, λέγοντα κτλ. Ἐπὶ δὲ Ἰουστινιανοῦ τῷ 548 ἐγένετο σπά- » νις ἄρτου ἐν Βυζαντίῳ, καὶ ἐστενώθησαν, καὶ ἔκραξαν τῷ βασιλεῖ· » Δέ- » σποτα, εὐθηνίαν τῇ πόλει «· καὶ ἀνέσκαψαν τὸν Ὑπαρχον ἐν γενεθλιακῷ » θεωρεῖω, ὄντων ἐν τῷ Ἰππικῷ καὶ πρεσβευτῶν τῶν Περσῶν . . . Οἶνον » μὲν καὶ λάρδου εὐθηνία ἦν . . . σίτου δὲ καὶ κριθῆς λείψις (1) «. Ἀλλοτε πάλιν, ἀγομένου Ἰππικοῦ ἐπὶ τοῖς γάμοις τοῦ Πατρικίου Πρίσκου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ τυράννου Φωκᾶ Δομεντζίας, οἱ δῆμαρχοι τῶν δύο μερῶν ἐστησαν ἐν τοῖς λεγομένοις Τετρακίοσι τοῦ Ἰπποδρόμου μετὰ τῶν βασιλικῶν Λαυράτων καὶ Λαυράτα (2) τῶν νεονύμφων. Ἀγανακτήσας δὲ ὁ βασιλεὺς, ἐκέλευσεν ἀποτμηθῆναι τοὺς δημάρχους. Εἰπόντων δὲ ἐκείνων ὅτι κατὰ συνήθειαν οἱ γραμμιστὰι τοῦτο ἐποίησαν, καὶ τοῦ δήμου κρᾶζοντος· » Φιλανθρώπου δεσπότης πολλὰ τὰ ἔτη «, συνεχώρησεν ὁ Φωκᾶς (3) «. Τοῦ δὲ Ἰουστινιανοῦ τοῦ ῥινοτμήτου ἐπανελθόντος ἀπὸ τῆς ἐξορίας » καὶ ἐν τῷ σένζω καθεζομένου, ἤχθησαν συρόμενοι δημοσίαι οἱ δύο προκάτο- » χοι αὐτοῦ, Ἀψίμαρος καὶ Λέοντιος καὶ ἐρρίφθησαν ὑποταγάδην αὐ- » τῷ, καὶ ἐπάτησε τὸν τράχηλον αὐτῶν, . . . τοῦ δήμου βοῶντος· » Ἐπὶ » ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δρά- » κοντα «.

(1) Δύο. (2) Τὰς εἰκόνας δαγροσπερεῖς. (3) Θεοφάν.

Εἵπομεν, προοιμιαζόμενοι τοῦ παρόντος κεφαλαίου, ὅτι ἐχόρευον καὶ οἱ Κληρικοὶ τοῦ Πατριαρχείου, κυρίως δὲ οἱ Νοτάριοι (γραμματοδιδάσκαλοι), ἐορτάζοντες δὴθεν τὴν 25 τοῦ Ὀκτωβρίου, ἡμέραν τοῦ μαρτυρίου τῶν Ἀγίων Νοταρίων. Τὴν δὲ σκανδαλώδη ταύτην συνήθειαν πρῶτος εἰσήγαγε, κατὰ τὸν Κεδρηνόν, ὁ Πατριάρχης Θεοφύλακτος, ὁ υἱὸς Ῥωμανοῦ τοῦ Λακαπηνοῦ. » Ἐκείνου γὰρ ἔργον, λέγει ὁ Ἱστορικός οὗτος, καὶ τὸ νῦν κρα-
 » τοῦν ἔθος, ἐν ταῖς λαμπραῖς καὶ δημοτελέσιν ἐορταῖς ὑβρίζεσθαι τὸν θεόν
 » καὶ τὰς τῶν Ἀγίων μνήμας διὰ λιγυσμάτων ἀπρεπῶν καὶ γελώπων καὶ
 » παραφόρων κραυγῶν, τελουμένων τῶν θείων ὕμνων . . . Πλήθος γὰρ
 » συστησάμενος ἐπιρρήτων ἀνδρῶν καὶ ἐξαρχον αὐτοῖς ἐπιστήσας Εὐθύ-
 » μιον τινα Κασσῆν λεγόμενον, ὃν αὐτὸς Δομέστικον τῆς ἐκκλησίας προ-
 » βάλετο, καὶ τὰς σατανικὰς ὀρχήσεις καὶ τὰς ἀσήμευς κραυγὰς καὶ τὰ ἐκ
 » τριόδων καὶ χαρμαιτυπείων ἡρानισμένα ἄσματα τελεῖσθαι ἐδίδαξεν α. Ὁ
 δὲ Lebeau νομίζει πιθανόν ὅτι ἀπὸ ΚΠ ἐπέρασε τὸ ἔθος τοῦτο εἰς τὴν δύ-
 σιν. Ἀλλὰ διατί ὅχι πιθανώτερον τὸ ἀνάπαλιν, ἀφ' οὗ τὸν Θεοφύλακτον
 ἐνεθρόνισαν τῇ 2 Φεβρουαρίου τοῦ 933 οἱ λεγάτοι τοῦ Πάππα Ἰωάννου
 τοῦ ΙΑ'; Ὅπως ὅμως καὶ ἔχη, τὸ ἀντιχριστιανικὸν τοῦτο ἔθιμον διήρκε-
 σεν ὑπὲρ τὰ διακόσια ἔτη, καὶ μόλις κατηργήθη κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα (1),
 ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Λουκά τοῦ Χρυσοβέργου. Τόσον δυσκόλως ἐκρίζουν-
 ται, λαβοῦσαι χώραν ἅπαξ αἱ καταχρήσεις! Τοῦ χοροῦ τούτου ἀπομίμη-
 μα ἦσαν ἴσως καὶ οἱ ἐφ' ἡμῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐκεῖθεν ἐν
 ταῖς τοῦ Φαναρίου καὶ Παλατᾶ ὁδοῖς συνειθιζόμενοι χοροὶ κατὰ τὰς τρεῖς
 ἡμέρας τοῦ Πάσχα, οἳ τινες μόλις ἔπαυσαν πρὸ τριάκοντα ἐτῶν. Τὴν περὶ
 τῶν χορῶν τούτων ἄδειαν ἐζήτη καὶ ἐλάβανε κατ' ἔτος ὁ Πατριάρχης,
 στέλλων εἰς τὸ Πασσᾶ-καπουσοῦ δις χίλια κόκκινα ὠὰ, ἃς ὦν ἐστέλλοντο
 ὑπὸ τοῦ Βεζίρη καὶ εἰς τὸ Σαράϊ, ἐξαιτουμένου καὶ λαμβάνοντος τὴν ἄδειαν.
 Διηγεῖται δὲ ἐν ἀνεκδότοις αὐτοῦ σημειώσασιν ὁ Καיסάριος Δαπόντες, ὅτι,
 τοὺς χοροὺς τούτους ἰδὼν ποτὲ ὁ ἱεροκῆρυξ Ἀγάπιος ὁ Ἰθακήσιος, εὐρε-
 θείς εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐν Παλατᾶ Συναϊτικοῦ Μετοχίου μετ' ἄλλων Συναϊ-
 τῶν, καὶ σκανδαλισθεὶς, ἐπετίμα καὶ ἐλεεινολόγει τοὺς χορεύοντας, δοκί-
 μους κυρίως καὶ μαθητευομένους τῶν διαφόρων συντεχνιῶν, καὶ κατ' ἐξο-
 χὴν τῶν παρὰ τοῖς Γενιτσάροις κρεωπωλῶν (κ α σ α μ π - ὁ γ λ ἄ ν), ὡς
 ἀνάξια χριστιανῶν ποιοῦντας. Ἀλλ' ἀφ' οὗ οἱ Συναῖται τῷ εἶπον ὅτι τοὺς
 χορεύοντας τούτους καὶ ἀσχημονοῦντας, κατὰ τὴν ἰδέαν 'του, σήμερον, ἐὰν

(1) Κανόν. 62 τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδ. Ἰβ. καὶ Βιβλ. Γ' τοῦ Γραικορωμαϊκοῦ Δικ. σελ. 223

αὔριον τύχη 'να ἐκδοθῇ ὁρίσμος ὅπως ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν, θέλει 'τοὺς ἰδεῖ τρέχοντας σωρηδὸν μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας 'να σφαγῶσιν ὑπὲρ τῆς πίστεώς 'των ὡς πρόβατα, Ἄ, τότε ἀφήσατέ με, εἶπε, 'να χορεύσω καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν, καὶ, ἐκβαλὼν μετὰ σπουδῆς τὸ ἐπανωφόριόν 'του, ἤθελε κάμει τὸν λόγον ἔργον, ἐὰν 'δὲν ἐμποδίζετο ὑπὸ τῶν πατέρων.

Περιεργότατος ἦτον πάντως καὶ ὁ χορὸς (τὸ σάξιμον), ὃν ἐχόρευον ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος ἐν καιρῷ τῶν κατὰ τὸ δωδεκάμερον τελουμένων ἐν τῷ Παλατίῳ κλητωρίῳ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, ὁ νοῦμερος, οἱ δῆμαρχοι τῶν Βενέτων καὶ τῶν Πρασίνων μετὰ τῶν δημοτῶν 'των, οἱ Τριβοῦνοι καὶ οἱ Βικάριοι. Ἴδού πῶς περιγράφει αὐτὸν ὁ Κ. Πορφυρογέννητος: » Μετὰ τὴν τοῦ δεξίμου ἀπόλυσιν δίδονται μίνσαι, καὶ γίνε-
» νεται κλητώριον ἀποκοπτόν ἐν τῷ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Τρικλίνῳ, καὶ τῶν
» δεσποτῶν ἀκουμβιζόντων ἐπὶ τῆς τραπέζης, . . καὶ ἀπὸ τοῦ ὀπτομίνσου
» (μετὰ τὰ ἐφητὰ δηλ.) ἐξέρχονται οἱ ἀρτοκλῖναι, καὶ εἰσάγουσι τοὺς ὀφεί-
» λοντας χορεύσαι ἐν τῷ σαξίμῳ. Καὶ εἰσελθόντων αὐτῶν ἐνδοθεν τοῦ βή-
» λου . . . στρέφεται ὁ τῆς τραπέζης, καὶ ἐκτείνας τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χει-
» ρα, καὶ τοὺς δακτύλους ἀκτινοειδῶς διαστέλλων καὶ πάλιν βοτρυδὸν ἐπι-
» συστέλλων, ἄρχονται (σάσσειν ἦτοι) χορεύειν οἱ εἰρημένοι, περιερχόμε-
» νοι γυρόθεν τῆς τραπέζης τρίτον, περιβεβλημένοι χρυσοσήμεντα διακο-
» πτὰ κοντομάνικα βένετα ἢ πράσινα καὶ λευκά, καὶ ἐν τοῖς ποσὶ τὰ ποδό-
» ψελλα, βαστάζοντες ἐν ταῖς χερσὶ τὰ λεγόμενα φεγγία. Καὶ μετὰ τὸ
» χορεύσαι τρίτον κατέρχονται καὶ ἵστανται κάτωθεν τῆς τραπέζης ἀντικρὺ
» τῶν δεσποτῶν, καὶ λέγουσιν οἱ κράτται ἔσ (1), κτλ.

Ἄλλὰ περὶ τοῦ χοροῦ περιττὸν 'να ἐνδιατρίψωμεν, διότι εἶνε ἀρχαία τῶν Ἑλλήνων κληρονομία ἐχόρευον ἐν ταῖς θυσίαις:

» Στήσομεν ἄρ' ἄμφι βωμὸν, ὦ πάτερ, χορούς « ;

ἔρωτᾷ ἡ Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι τὸν πατέρα 'της ἐχόρευον σωμασκοῦντες, καὶ

(1) Τὸ ἔσ τοῦτο, ἐπαναλαμβάνόμενον πολλάκις, ἐν τοῖς παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἀμύσεισι ἐκείνοις ὕμνοις ὁ σοφὴς σχολιαστὴς καὶ ἐκδότης αὐτοῦ ἀρῆκεν ἀμετάφραστον καὶ εἶπε δίκαιον· τί 'νε εἶπε, ἀφ' οὗ 'δὲν γνωρίζει πόσα διεσώθησαν ἄχρι τῆς σήμερον καὶ παρ' ἡμῶν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν! καὶ ὅμως τὸ ἔσ τοῦτο σώζεται ἀπαράλλακτον εἰς τοὺς χοροὺς τῶν βραχοφόρων παλληκαρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης κτλ., καὶ ὅς τις, παρευρεθείς εἰς κανένα χορὸν τοιοῦτον, καὶ μάλιστα ἐν ὑπαίθρῳ ἢ ἐν πανηγυρίῳ, προσέξῃ εἰς τὰ γινόμενα, θέλει ἀκούσῃ πολλάκις τὸν σύροντα τὸν χορὸν, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς εὐθυμίας 'του, 'να ἀναφωνῇ ἐκ διαλειμμάτων, σείων διὰ τῆς δεξιᾶς τὸ μανδύλιόν 'του, ἢ καὶ νῆ δία, κτυπῶν τῇ χειρὶ πλατεῖα τὰς γυνάδας αὐτοῦ κνήμας, Ἔσ, Ἔσ! Εἶπον καὶ λέγω καὶ θὰ λέγω ἐν ὅσῳ ἔχω φωνήν, ὅτι Κάνεις 'δὲν εἶν' ἀρμοδιώτερος πρὸς ἐρμηνεῖαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐθίμων καὶ συγγραφέων παρὰ τοὺς Ἑλληνας ἡμᾶς.

ὁ Σωκράτης αὐτὸς ἔδεν ἀπεποιεῖτο ὡς γυμνασίαν τὸν χορόν· ἐχόρευον ἐν Σπάρτῃ καὶ οἱ γέροντες, ὑποκρούοντες τὸ

» Ἄρμες ποτ' ἤμες ἄλκιμοι νεανίαι «.

Ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ὁ χορὸς μετέβη εἰς τὴν θυμέλην· ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἡ αὐστηροτέρα τῶν θρησκειῶν, τὸν καθιέρωσεν ἐν ταῖς μυστηρίοις τοῖς· ἐνθυμοῦμαι δὲ ὅτι ἐν ταῖς Πριγκηποννήσοις, μετὰ τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Πάσχα, ἢ τὴν κοινῶς λεγομένην Δευτέραν Ἀνάστασιν, ὅτε καὶ μόνον ἀπῆρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν αἱ παρθένοι, ὁ γέρον τῆς ἐκκλησίας προσετῶς, κλείων τοῦ ναοῦ τὰς θύρας, ἐπέτρεπε ἵνα χορεύσωσιν ἐν τῷ νάρθηκι καὶ τῇ περιοχῇ τοῦ ναοῦ, ὑπὸ τὴν βοήν τυμπάνων καὶ Φρυγίων αὐλῶν (ζουρνᾶ), μηδενὸς παρόντος ἀνδρὸς, αἱ παρθένοι τῆς νήσου,

» . . αἱ καλλιπλόκαμοι, . .

» χρυσεοσάνδαλον ἔχνος

» ἐν γὰρ κρούουσαι . .

» κύκλια εἰλίσσόμεναι (1) «,

τὸν Σμυρναϊκόν, τὸν Ἰσπανικόν, τὸν Βουλγαρικόν χορόν, ὅλους συρτοὺς, καὶ οὐχὶ κοπῶδεις καὶ παραζαλιστικούς, ὡς ὁ Ἀλβανικὸς καὶ οἱ τῶν Εὐρωπαϊῶν Στρόβιλοι. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐχόρευον ἐν τοῖς Βρουμαλίοις ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ οἱ Μάγιστροι καὶ οἱ Ἀνθύπατοι καὶ οἱ Πατρίκιοι καὶ οἱ ὀφφικιάλιοι καὶ λοιποὶ τῆς Συγκλήτου, καὶ τίς ἔδεν ἐχόρευεν;

Ἄλλ' οἱ Ὀθωμανοὶ εἶνε, καθὼς εἵπομεν, ὡς πρὸς τὸν χορόν, βαρύτεροι τοῦ δέοντος, ὡς ἦσαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πάλαι. Ἡδύνονται δὲ ἵνα βλέπωσι χορεύοντας τοὺς Γραικοὺς, καὶ πρὸς τοῦτο εἰσάγουσιν εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς πανηγύρεις αὐτῶν χορευτὰς καὶ χορευτρίας ἐξ ἐπαγγέλματος (τ σ ε γ γ ἦ· ὅθεν καὶ αἱ κατ' ἐξοχὴν τραγωδίστριαι καὶ χορεύτριαι Γύφτισσαι Τ σ ε γ γ ι α ν έ). Ἄλλ' αὐτοὶ οὐδέποτε χορεύουσιν, οὔτε δὲ καὶ τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῶν ἐκφράζουσι διὰ καγχασμῶν καὶ χειροκροτήσεων, περιοριζόμενοι μόλις εἰς ἓν μεῖδιᾶμα· διότι ὁ Τοῦρκος διατηρεῖ, καθὼς εἵπομεν, ἐν παντὶ καὶ πάντοτε τὴν ἐμβριθείαν του. Αἱ Τούρκισσαι χορεύουσιν, ἀλλ' οἱ χοροὶ αὐτῶν, οἳ τινες ἀποτελοῦσι μέρος καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν, εἶνε οἱ χοροὶ τῶν Ἀ λ μ ᾱ τῆς Ἰνδίας, εἶνε οἱ χοροὶ τῶν προειρημένων Τσεγγῆ, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ Τ σ ε γ γ (κινύρα, ἄρπα), καὶ εἶνε ἀρχαιόταται, διότι ἐπὶ Θεοδοσίου ἤδη τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἀπηγορεύθη διὰ νόμου.

(1) Εἴρηπ. Ἰφίγεν. ἐν Αὐλ.

Ἄλλ' ἔχουσι μουσικὴν ἰδίαν οἱ Γραικοί; δύναται τις ἵνα ἐρωτήσῃ, καί, μὴδὲν ἐνδοιάζων, ἵνα ἀποκριθῇ Οὐχί· διότι ὅλα τῶν τὰ τραγούδια εἶνε ἢ Τουρκικά, ἢ Ἰταλικά. Τῆς δὲ ἐθνικῆς αὐτῶν μουσικῆς ἐὰν ἔμεινέ τι ἴχνος, τοῦτο πρέπει ἵνα ἀναζητηθῇ ἐν τοῖς Ἑκκλησιαστικοῖς ὕμνοις· καθόσον, φαίνεται, ἡ δουλεία, ἀφελούσα τῶν χειλέων αὐτῶν τὸ μεῖδιμα, τοὺς ἠνάγκασε ἵνα κόψωσι τὰς χορδὰς τῆς λύρας αὐτῶν, καὶ ἵνα εἰπωσι καὶ αὐτοί, καθὼς οἱ ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος Ἰουδαῖοι τὸ πάλαι· »Ἐπὶ ταῖς ἰτέαις » ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν! Ἐν γένει δὲ ἡ μουσικὴ τοῦ Βέρδου καὶ τοῦ Ῥοσσίνι βραδέως θέλει ἐννοεῖσθαι ὑπὸ ὧτων, οἷα τὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Ἀλβανῶν· τὸ δὲ Λαούτον, ἡ Γκάιδα, τὸ Μπουλγαρί καὶ τὸ Δέφι θὰ ᾔνε, διὰ πολὺν ἀκόμη χρόνον, ἡ ἐπέραστος μελωδία τῶν κατοίκων τῆς Τουρκίας.

Πῶς λοιπὸν διασκεδάζουσιν οἱ Ὀθωμανοί, δικαιούται ἴσως ἵνα ἐρωτήσῃ πᾶς Εὐρωπαῖος, ἀφ' οὗ δὲν ἔχουσι χοροὺς, δὲν ἔχουσι θεάτρα, δὲν ἔχουσι συναναστροφάς; Πῶς; ! κατὰ τὸν οἰκεῖον εἰς τὰ ἥθη αὐτῶν τρόπον καὶ διασκεδάζουσιν εὐθυμότατα. Ἰππεύουσι, σφαιρίζουσιν, ἀκροῶνται μουσικῶν, θεωροῦσι χορεύοντας ἢ παλαίοντας ἢ ἵπποδρομοῦντας ἢ ἀκοντίζοντας· ἔχουσι τὸ Χχιῦάλι τῶν, τὸ Μεϊδάν-δινού τῶν, τὴν αἰώραν τῶν, τὰ οἰκιακὰ τῶν παιγνίδια, τὸ Ζάρφι, τὸ δακτυλίδι (χαλκᾶ-δίνου), τὰ παρὰ μύθια (Χχιικαῖετ), τὰ αἰνίγματα (Μπιλμετζέ) κτλ. Ἄλλ' ἡ χαριεστέρα διασκεδάσις αὐτῶν εἶνε ἡ διὰ τῶν γελωτοποιῶν καὶ μάλιστα τῶν μίμων (Μουκαλήτ)· ὅθεν καὶ ὁ ἐλάχιστος τῶν ὁπωσοῦν εὐκαταστάτων Τούρκων, καὶ αὐτῶν δὲ οὐχ ἥττον τῶν Γραικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων, προσπαθεῖ ἵνα ἔχῃ παρ' ἑαυτῷ γελωτοποιόν. Πασσᾶς δέ τις τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡρώτα τὸν Choiseul-Gouffier, ἐὰν ὁ ἡγεμὼν τοῦ εἶχε γελωτοποιούς· εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεκρίθη ὁ Πρέσβυς, ὅτι ὁ Κύριος αὐτοῦ, ὡς πρὸς τοῦτο, ἀφίνετο εἰς τὴν τύχην τῆς συναναστροφῆς. Ὑπάρχουσι δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ γελωτοποιοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος, μισθοῦντες ἑαυτοὺς εἰς τοὺς βουλομένους. Μέχρι τίνος δὲ φθάνει ἡ ἐπιτιθειότης τῶν παντομίμων τούτων, καὶ μάλιστα ὅταν τύχῃ ἵνα ᾔνε συγχρόνως καὶ ἐγγαστρίμυθοι, πρέπει ἵνα ἴδῃ τις αὐτοὺς, ἵνα κρίνῃ, γνωρίζων ὅμως συγχρόνως καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, καθότι ἄλλως δὲν δύναται ἵνα ἐκτιμήσῃ τί ἀξίζουσιν.

Εἰς τὰς δημοτελεῖς δὲ καὶ ἐπισήμους ἐορτάς δύναται τις ἵνα θαυμάσῃ τὴν ἐκπαλαί θρυλλουμένην εὐτολμίαν καὶ ἐπιτιθειότητα τῶν Τούρκων σχολιασμάτων. » Ὑπὲρ τὰ ἄλλα γὰρ γένη, λέγει ὁ Δούκας, Τούρκοι δεινοὶ εἰσι τὴν τέχνην ταύτην, καὶ γένος ἐστὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς καλῶμενον Τζαμπαζή, μετιὸν αὐτὴν, ὥστε καὶ πεπεδημένους πορεύεσθαι ἐπὶ τῶν σχολια-

» νίων, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑποδεῖν ἐπὶ τούτων ὥς ἂν δύνωνται ἰσχυρό-
 » τατα, καὶ μυρία ἄλλα ἐργάζεσθαι θαύματος ἄξια, ἐπὶ ξιφῶν διέντας καὶ
 » ὑποστρεφομένους. Ταῦτα μὲν τοι καθ' ἐκάστην εἰς τὴν Τακταλῇ ἀγορὰν
 » καλουμένην, ἐνθα τὰ γυμνάσια νομίζεται ταύτης τῆς πόλεως, ἴδοι ἂν τις
 » γιγνόμενα». Καὶ διηγοῦνται ὅτι τῷ 1679 Πέρσης σχοινοβάτης διῆλθεν
 ἐπὶ σχοινίου τὸν Κεράτιον κόλπον ἐνώπιον πλήθους λαοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ
 Σουλτάνου, Μεχμέδ τοῦ Δ'. Τὸ δὲ σχοινίον ἐξηρίζετο ἐπὶ τῶν ἱσῶν πλοίων,
 καταταχθέντων ἀπὸ τοῦ Καστήμ - πασᾶ μέχρι τῆς πύλης τοῦ Φαναρίου.
 Ἄλλον τοιοῦτον ἐνθυμοῦμαι θαυμασθέντα τῷ 1818 (:) ἐν τῇ πεδιάδι τῶν
 40 δένδρων, ὅπου ὁ Χαλῆδ-ἐφέντης ἐφίλευεν ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου τὸν
 υἱὸν τοῦ Μεχμέδ-Ἀλῆ, τὸν ὀνομαστὸν Ἡβραῆμ - πασσᾶν, μετακομίσαντα
 εἰς ΚΠ, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Βεχαβιτῶν, τὰς κλεῖδας τοῦ Κααμπέ.
 Ἀφ' οὗ ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἐψυχαγώγησε τὸ πλῆθος διὰ ποικίλων ἐπιδείξεων,
 αἴφνης ἐφάνη ὅτι κατέπεσεν· ἑκατὸν χιλιάδες ἄνθρωποι ἀνέκραξαν ἐν ταύ-
 τῷ ὑπὸ τρόμου καὶ συμπαθείας, καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἐλειποθύμησαν· ἀλ-
 λ' ὁ πονηρὸς τεχνίτης, ἔχων ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ λεπτότερον σχοινίον,
 προσηρτημένον ἀπὸ τοῦ διατεταμένου κάλως, εὗρεθι ὄρθιος, μόλις ἐγγίσας
 τὴν γῆν ἀκροποδῆτι, καὶ ἐδεξιοῦτο προσμειδίων τὸ πλῆθος.

Τοῦ δὲ Χχιγιάλ ἢ Χχιγιάζιλ τὰ κυριώτερα καὶ στερεότυπα
 πρόσωπα εἶνε ὁ Καρα-γκιόζ (1), ὁ Κατζ-Ἀϊβάτ (ἴσως ἀπὸ
 τοῦ ὁμωνύμου Βεζίρη Σουλτάν - Μουράδ τοῦ Β'), ὁ Καρα-τζουτζέ,
 ὁ Λομπλὸμπ καὶ ὁ Χοππα-τσελεμπῆς, ἀναλογοῦντα πρὸς
 τὸν Ἀρλεκίνον, Πολιχινέλλον καὶ Πιερώττον τῶν Εὐρωπαϊκῶν μίμων.
 Ἄλλ' ὁ Καραγκιόζης ὑπέστη ἀπὸ τινος χρόνου εἰδὸς τι λογοκρισίας, ἢ
 μᾶλλον (ἵνα μεταχειρισθῶμεν κυριωτέραν λέξιν) ἐκτομῆς· ὅθεν, καὶ τοι
 ἐξακολουθῶν ἵνα λέγῃ ἀκόμην ὅσα καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Ἐκκλησια-
 ζούσαις τοῦ, δὲν πράττει, τοῦλάχιστον, συγχρόνως καὶ ὅσα λέγει ὑπ' ὄψιν
 τῶν θεατῶν. Ἐν γένει δὲ, μετὰ τὴν τῶν Γενιτσάρων καταστροφὴν, ἐξέλι-
 πον ἢ περιορίσθησαν καὶ τὰ Χχιγιάλια καὶ τὰ Μετδάχια, τῶν ὁποίων τὰ
 σκώμματα εἶχον ἐνίοτε ἀντικείμενον τὰ πολιτικὰ τῆς ἡμέρας. Φαίνεται δὲ
 ὅτι τὸ Χχιγιάλ ἦτον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς ἀπὸ τῶν χρόνων
 ἀκόμῃ τῶν Σουλτάνων τοῦ Ἰκονίου· διότι διηγεῖται ἡ Ἄννα (2) ὅτι ἐν τῇ

(1) Ὁ Καραγκιόζ ἢ Καρακούτσος, ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Σιλλάχ-οὐδ-διν, ἦτον Ἐμίρης (Ἀμειρά)
 Αὐτὸς ὑπεράσπισε τὴν Πτολεμαῖδα κατὰ τῶν Σταυροφόρων Φιλίππου Αὐγούστου καὶ Ρικχάρδου
 τοῦ Λιοντοκέρδου. Ἄγνωστον δὲ πῶς κατήντησε τὸ αἰώνιον ἀντικείμενον τῶν σαρκασμῶν τοῦ
 ὅχλου. 2) Β. βλ. 1Ε'.

Αὐλῇ τοῦ Κχιλίτσ - Ἀρσλάν παρίστανον τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον, πάσχοντα ὑπὸ ἀρθρίτιδος, μετημφιεσμένον ἐπὶ τὸ γελοιότερον, χλευάζοντες αὐτὸν ὡς προφασιζόμενον τὴν ἀρθρίτιν ὑπὸ δειλίας.

Τὰ τυχερὰ παιγνίδια εἶνε μία τῶν ἡδονῶν τῶν Τούρκων καὶ τῶν Τουρκομεριτῶν, οἱ ὅποιοι ὁμῶς δὲν σκοτίζονται ἵνα μάθωσιν Ὀμπραν, Βίστ, Mariage, Escarfié κτλ. ἀλλὰ παίζουν ἀπλῶς Κ ο υ μ ἄ ρ, Κ α ῖ σ σ (1), Ὅ τ ο ῦ ζ - μ π ῖ ρ, Φ α ρ ὁ ν, Π λ α χ ἄ κ ι α κ τ λ., καὶ τοῦτο οὐχὶ ὅπως παρηγορήσωσι τὴν πληξίν τῶν καὶ φ ο ν ε ὕ σ ω σ ι τ ὸ ν κ α ι ρ ὸ ν, καθὼς λέγουσιν οἱ Γάλλοι· διότι ὁ καιρὸς οὐδέποτε τοὺς βαρύνει, οὔτε γνωρίζουσι κυρίως τί ἐστὶν ἡ λεγομένη παρὰ τοῖς Γάλλοις ἀ ν ῖ α (ennui). Καὶ πῶς εἶνε δυνατόν ἵνα πληξῇ ἄνθρωπος, συνειθισμένος ἵνα κάθεται ὥρας ὀλοκλήρους ἀκίνητος, παρατηρῶν μεθ' ἡδυπαθείας τὸν δρόμον τοῦ ρύακος, τὰ κατ' ἀλλήλων προσαρασσόμενα κύματα, τοὺς ἐλιγμούς τοῦ ἀναθρώσκοντος ἀπὸ τῆς πίπας καπνοῦ, πᾶν ὅ,τι παρατρέχει μετ' ἀδιαφορίας ὁ Εὐρωπαῖος; ἀλλὰ παίζουν ἵνα ἢ κερδήσωσιν ἢ χάσωσιν, » ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς «· παίζουν δὲ καὶ τὸ ὑποκάμισόν τῶν, καὶ τοῦτο διότι δὲν δύνανται ἵνα παίξωσιν, οὔτε τὴν ἐλευθερίαν τῶν, καθὼς οἱ Γερμανοὶ τοῦ Τακίτου, οὔτε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία τῶν, καθὼς οἱ Νίγροι, οὔτε τὰ δάκτυλα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς τῶν, καθὼς οἱ Ἰνδοί. Ἀλλ' ὅς τις δὲν εἶδε κοινολαΐτας παίζοντας ἐν καπηλείῳ Σ χ α μ π ῖ λ λ ι ο ν, ἅς μὴ εἴπῃ πῶς εἶδε τίποτε ἄλλο περιεργότερον! καὶ διὰ τοῦτο πᾶς, ὅπως οὖν περίεργος, παρατηρητῆς ἐθνικῶν ἡθῶν, ἅς μὴ βαρυνθῇ ἵνα ἡμᾶς ἀκολουθήσῃ ἐντὸς τοῦ πρώτου καφενεῖου ἢ μ ε ῖ χ α ν ἔ, καὶ τῷ ὑποσχόμεθα, ἀντὶ τῆς ἀηδίας, ἥν κατὰ πρῶτον θὰ τῷ ἐμποιήσωσιν αἱ διαφορῶν εἰδῶν ἀναθυμιάσεις, ἀφθονον συλλογὴν ἐντυπώσεων. Καὶ πρῶτον παρατηρητέον τῶν χαρτίων τὸ σχῆμα, τὰ ὅποια, κυρτούμενα ὅλον ἐντὸς ῥυπαρᾶς παλάμης (διότι ἕκαστος φροντίζει ἵνα τὰ κρύψῃ ἀπὸ τοῦ ἄλλου), καταντῶσι ἵνα λάβωσι μορφὴν σωλῆνος ἢ κεραιίδος· ἔπειτα τῶν παιζόντων τοὺς ποικίλους συνθηματικούς μορφασμούς· ὁ μὲν ἰλλώπτει τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν, ὁ δὲ ἐξογκώνει τὴν παρειάν, ὁ δὲ διασεῖει τὴν κάτω γένυν· καὶ τί δὲν μηχανῶνται πρὸς ἐξάπτησιν ἀλλήλων; διότι ὅλα τοῦ δόλου τὰ στρατηγήματα ἐπιτρέπονται, καθὼς μεταξὺ μαχομένων στρατευμάτων· ἀρκεῖ ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ νίκη. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ὅποια φρασεολογία! καὶ ποῦ Λεξικὸν ἱκανὸν ἵνα ἐρμηνεύ-

(1) « Ἰμαντελιγμόν, τοῦτο δ' ἐστὶ διπλοῦ ἱμάντος λαβυρινθώδης τις περιστροφή, καθ' ἣν δεικνύοντα πᾶντα, τῆς διπλῆς τυχεῖν, εἰ γὰρ μὴ, λυθέντος, ἐμπεριέληπτο δὴ τῷ ἱμάντι τὸ πᾶντα· λιον, ἥτις το ὁ καθεὶς », Πολυδ. Ὀνομαστ. Θ'.

ση τὴν ἀκατανόητον ἐκείνην γλῶσσαν ! Ἀλλὰ χωρῶμεν ὀπισθοδρομοῦντες πρὸς τὰ ἔξω , διότι τὸ παιγνίδιον λαμβάνει ὕψος λογομαχίας , καὶ οἱ φίλοι ἀρχίζουν ἵνα τὰ χονδραίνουν , εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶνε ἤδη γνωστὸς διὰ τοὺς *κ α β γ α δ ε ς* του. Ὁ θεὸς ἵνα φυλάξῃ τὰ σκεύη καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ καπήλου !

Ἀθωότερα εἶνε τὰ παιγνίδια τοῦ Ταβλίου, τοῦ Ζατρικίου, τῶν Μαγγάλων, τοῦ Τριοδίου καὶ ἰδίως τῆς Δάμας, εἰς τὸ ὁποῖον διαπρέπουσι κατ' ἐξοχὴν οἱ Ἀρμένιοι , ὧν ὑπάρχουσι τινες τοῦτο ἔχοντες κυρίως ἔργον , καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἐκμισθούμενοι ὑπὸ τῶν καφεπωλῶν. Καὶ βλέπεις πολλάκις περίξ δύο τοιούτων , διαγωνιζομένων ἐν καφεναίῳ , σχηματιζόμενον κύκλον ἐκ πεντήκοντα μαστήρων , λαμβανόντων μέρος ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου , καὶ καρδιοκτυπούντων μετὰ περιπαθείας, καὶ στοιχηματιζόντων, καὶ ἀναφωνούντων ἐφ' ἐκάστου στρατηγήματος (*α τ σ μ α ζ*). Διηγοῦνται δὲ ὅτι τῶν Σουλτάνων τις , ἀποκτήσας τοσαύτην εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦτο ἔξην , ὥστε οὐδένα εὑρίσκε πλεόν ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἀξιόμαχον , ἀκούσας ὅτι τῶν Ἀρμενίων τις ἔδεν εἶχεν ὡσαύτως ὅμοιον αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν πόλιν , διέταξε ἵνα τῷ τὸν φέρωσιν ὡς συμπαίκτηρα. Παρατηρήσας δὲ, ὅτι ὁ Ἀρμένιος, πρὶν εἰσελθῇ , ἐφρόντισε ἵνα ἐκβάλῃ πρὸ τῆς θύρας τὰ πέδιλά του καὶ ἵνα τὰ κρύψῃ ἐντὸς τοῦ κόλπου του, εἶπε ἵνα τὸν ἐρωτήσωσι τὴν αἰτίαν, καὶ ἀποκριθέντος ἐκείνου ὅτι τοῦτο ἐπραξεν ὅπως μένη πάντῃ ἄφροντις, τὸν ἀπέπεμψεν ἐπειπὼν, ὅτι πρὸς ἄνθρωπον, μηδεμίαν ἄλλην ἔχοντα φροντίδα παρὰ τὴν περὶ τῶν ἐμβολίων του, εἶν' ἀδύνατον ἵνα ἀγωνισθῇ κἀνείς.

Ἀλλὰ διὰ τοὺς Ἀσιανοὺς , οἳ τινες , φύσει θεωρητικοὶ καὶ ἥρεμοι, διὰ γουσι τὰ τρία πέμπτα τοῦ βίου αὐτῶν καθήμενοι , ὑπάρχει καὶ ἄλλη διασκέδασις , ἄγνωστος ἐν Εὐρώπῃ , καὶ αὕτη εἶν' ἡ τῶν μυθολόγων (*με δ δ α χ*). Περὶ τῆς δεξιότητος τῶν πεζῶν τούτων ἡθοποιῶν εἰπομέν τινα ἐν τῷ Α' Μέρει (1)· ἀλλ' ὅσα κἄν εἶπῃ τις , εἶν' ἀδύνατον ὁ ἀναγνώστης ἵνα συλλάβῃ ἰδέαν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ , τὸν ὁποῖον διεγείρει μεταξὺ τῶν ἀκροωμένων ἐπιτήδειος μεδδάρχης. Ἦκουσα, μεταξὺ πολλῶν τοιούτων, ἐνὸς τυφλοῦ, ὅς τις ἔτερπε διὰ τῶν διηγημάτων του τὰς Κχαδίνας τοῦ Σαραγίου, καὶ εἶπα , ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ Ὅμηρος , λέγων περὶ τοῦ Δημοδόκου :

» Τὸν πέρι Μοῦσ' ἐφίλησε , δίδου δ' ἀγαθόν τε καχόν τε·

» Ὁφθαλμῶν μὲν ἄμερσε , δίδου δ' ἠδεῖαν ἀοιδὴν (2)«.

(1) Σελ. 279. (2) Ὀδυσ. Η, 63, 64.

Πρὸς τοῦτο ὁμῶς ἀπαιτεῖται ἵνα γνωρίζῃ τις τὴν γλῶσσαν, διότι, ἄλλως, εἶνε πάντῃ ὀχληρὸν εἰς αὐτὸν ἵνα παρέρρεθῇ ὡς ἀκροατής.

Περὶ πᾶτον δὲν γνωρίζει ὁ Τοῦρκος ἄλλον, παρὰ τὸν πρὸς διασκέδασιν, ὃν καὶ ὀνομάζει θέαν (σεῖρ)· διότι ἀληθῶς ἐξέρχεται τῆς πόλεως ἵνα θεωρήσῃ τὴν φύσιν, ἀναπνεύσῃ τὴν πρωϊνὴν ἢ ἑσπερινὴν αὔραν, ἀναπαυθῇ ὑπὸ τὴν τοῦ δένδρου σκιάν, ἀκούσῃ τὸ κελάδημα τῶν πτηνῶν, ὁσφρανθῇ τὴν εὐωδίαν τῶν ἀνθέων, ἀπολαύσῃ τὸ ψυχρὸν καὶ διαυγὲς ὕδωρ τῆς πηγῆς, πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ὁποίου ἢ ὑπερώα του, μὴ νεαρῶς ὑπὸ τῶν πνευματωδῶν ποτῶν, εἶνε γνώμων, καθὼς εἶπομεν, ἀλάνθαστος κτλ. Τὸν δὲ πρὸς σωμαστικὴν ἀπλῶς περίπατον οὔτε γνωρίζει (1), οὔτε μεταχειρίζεται, εἰμὴ ἔφιππος, καὶ τοῦτο πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον καὶ πρὸς ἀσκήσιν τοῦ ἵππου του πλέον ἢ ἑαυτοῦ. Ὅθεν καὶ περιδιαβάων οὐδέποτε τρέχει· διότι δὲν ἐπιθυμεῖ ἵνα καθήσῃ ἔπειτα ἰδρωμένος καὶ ἵνα πλευριτωθῇ. Ἐὰν δὲ διὰ τοῦτο ᾖ ἀσθενικώτερος τοῦ αἰκινήτου Εὐρωπαίου, ἅς κρίνωσιν οἱ ἰδόντες.

Εἶπομεν ἵππον καὶ σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἐφίππεια, τὰ ὁποῖα ὁ Τοῦρκος ἀγαπᾷ καὶ κατασκευάζει ἀναπαυτικώτατα, ἤρχισαν πρῶτον ἐπὶ Θεοδοσίου, ὅθεν καὶ πρῶτην φορὰν φαίνονται ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τῆς ἐν τῷ Ταύρῳ αὐτοῦ στήλης, ἂν καὶ ἀκόμη τότε χωρὶς ἀναβολέων, τῶν ὁποίων ἢ χρῆσις, κατὰ τινὰς συγγραφάς, μόλις εἰσῆλθῃ μετὰ 600—700 ἔτη. Τοῦτο ὁμῶς φαίνεται ἀπίθανον, καὶ εἶνε πιθανὸν μᾶλλον ὅτι δὲν ἐβράδυνε ἵνα παρακολουθήσῃ τὴν τῶν ἐφιππίων. Ἡ λέξις μάλιστα *Bislapia*, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη ἐν τινι τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ὁ Ἱερώνυμος, σημαίνει, φαίνεται, τοὺς ἀναβολεῖς, τοὺς ὁποίους, ἐκτὸς τούτου, ἐκφράζει καθάρως ἐν τοῖς Τακτικοῖς αὐτοῦ καὶ ὁ Μαυρίκιος.

Τῶν δὲ Τουρκιστῶν ἡ κυριωτέρα διασκέδασις ἐν ταῖς ἐξοχαῖς, εἶνε ἡ *κ ο υ ν ι α* (σαλιντζάκ), καὶ διὰ τοῦτο οἱ φυτεύοντες καὶ περιέποντες τὰ περὶ τὰ παράμερα καφενεῖα τῶν περιπάτων καὶ κήπων δένδρα φροντίζουσι ἵνα κάμπτωσιν, ἔτι τρυφεροὺς, τοὺς κλάδους αὐτῶν, ὅπως χρησιμεύωσι πρὸς ἐξάρτησιν τῆς αἰώρας.

(1) Ἰδ. σελ. 86 τοῦ Α' Μέρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ.

Ἔθιμα.

- » Les coutumes sont la morale du peuple ;
- » et dès qu' il cesse de les respecter , il n'a
- » plus de regle que ses passions , ni de frein
- » que les lois, qui peuvent quelquefois contenir
- » les mechants , mais jamais les rendre bons.

Rousseau.

ΠΟΥ εὐρίσκει ὁ Παρατηρητὴς καὶ ὁ Ἱστορικὸς τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα ἐκάστου ἔθνους ; εἰς τὰ πατροπαράδοτα αὐτοῦ ἔθιμα· πόθεν ὁ Νομοθέτης θὰ λάβῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς βάσεις τῶν θεσμοθεσιῶν τού ; ἀπὸ τῶν τοπικῶν ἐθίμων· πότε ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ὑλακτεῖ, καθὼς ἔλεγεν ὁ Ὅμηρος, ἢ ἡ λακταρεῖ, καθὼς λέγομεν καὶ ἡμεῖς ἀκόμῃ καὶ σήμερον, καὶ τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο αἶσθημα τῆς πατρίδος ἀναζωπυροῦται, καὶ εἰς τῶν ὑπεργήρων αὐτῶν ἀκόμῃ καὶ τῶν πεντήκοντα πολλάκις ἔτη ξενητευμένων τὴν μνήμην, ὅταν ἀναπολήσωσι τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος τῶν, τοὺς φυσικοὺς τούτους τοῦ λαοῦ θεσμοὺς, τοὺς ὁποίους ὅς τις περιφρονεῖ καὶ ἐξευτελίζει,

» κείνος ἐκ σιδάρου ἢ ἀδάμαντος κεχάλκευται μέλαιναν κραδίην.

Μοὶ διηγεῖτο γέρων ἱερωμένος καὶ διδάσκαλος ὅτι οἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἀρνησίθρησκοι Λαλιῶται, ὅσάκις ἤκουον κατ' ἔτος τελουμένην μετὰ πυροβολισμῶν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τὴν Ἀνάστασιν, ἐπυροβόλουν συνεορτάζοντες καὶ αὐτοί. Τὰ ἔθιμα εἶνε τὰ ζῶντα ἀρχεῖα τῶν ἐθνῶν, εἶνε αἱ περγαμηναὶ τῆς καταγωγῆς τῶν. Τίς ἠδύνατο ἵνα μὴ ἀναγνώρισῃ τὰς παλαιὰς Ἀθηναίας, ὅταν τὴν τεσσαρακοστὴν πρώτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ Πάσχα, ἐπέστρεφον ἀπὸ τῆς (Και)σαριανῆς, πρὸ ὀλίγων ἀκόμῃ ἐτῶν, κλαδηφοροῦσαι καὶ αὐταὶ καὶ οἱ κύνες, ἐφ' ὧν ἐπωχούντο, ὀγκώμενοι ἐξάκουστον καὶ λαμπρὸν, ἐν ᾧ διέβαινον μετὰ μυριάδος θεατῶν, φαιδρυνομένων πρὸς τὸ θέαμα ; Καὶ τί ἄλλο ἔκαμναν καὶ πρὸ εἴκοσιν αἰώνων οἱ σκώπτοντες εὐφυῶς ἀλλήλους τὰ ἐξ Ἀμάξης περὶ τὴν περὶ τὸν Κηφιστὸν γέφυραν, ὅταν διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἐπέστρεφον αἱ Θεσμοφοριάζουσαι ἀπὸ τῶν Ἐλευσινίων ; Ἀλλ' εἶπον εἰς τὰς ἀπογόνους τῶν ὅτι εἶνε ἐντροπὴ ἵνα καθβαλκεύωσιν ὀνάρια, καὶ τὸ ἔθιμον ἐπαυσε, καὶ σήμερον, καλῶς ἐκδικούμεναι τοὺς ἀν-

δρας τῶν αἱ Κυρίαί, ζητοῦσιν ὁ χ η μ α ! Οὕτως ἐκλίπουσιν, ἀνά ἐν κα-
θ' ἡμέραν, τὰ ἀρχαιοτρόπα ταῦτα λείψανα τῶν ἀρχαίων αἰώνων, τὰ λα-
λοῦντα οἰκόσημα τῆς οἰκογενείας μας ! ἅς σπεύσωμεν ἵνα ἀποθησαυρίσω-
μεν λοιπόν τινα ἐξ αὐτῶν, ὡς ἀρχαῖα κειμήλια, πρὸς ἀπλὴν τοῦλάχιστον
περιέργειαν, ἐὰν οὐχὶ πρὸς σπουδὴν, τῶν μεταγενεστέρων.

Καὶ συμπίπτει πρῶτον ἵνα μᾶς ἀπασχολήσῃ ἡ κατ' ἔτος ἐκδίωξις τῶν
φύλλων καὶ τῶν κορέων (« Ὡξου φύλλοι καὶ κορειοὶ, μέσα ἥλιος (1) καὶ
χαρὰ κτλ.), συνωδευμένη μετὰ τῆς ἐκρίψεως τῶν ἀχρήστων ὀστρακίνων
σκευῶν, τὴν ὁποίαν εἶδε τελουμένην ἐν Μιτυλήνῃ πρὸ 180 ἐτῶν ὁ ἀνώνυ-
μος περιηγητὴς τῶν 1689 κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς 1 Μαρτίου. Ἀλλὰ
βλέπω μειδιῶντας τοὺς σοφοὺς διὰ τὴν εὐτέλειαν τοῦ ἀντικειμένου. Μειδιῶ
καὶ ἐγώ· ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι συγχρόνως ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀναφέρει ὁ
Πλούταρχος (2), ὡς τελούμενον ἀπαράλλακτον καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ὑπὸ
τὴν λέξιν Β ο ὑ λ ι μ ο ν » « Ἐξω βούλιμον, ἔσω δὲ πλοῦτον καὶ ὑγείαν ».
« Ὡστε εἶνε δισχιλίῳν ἐτῶν ὑπόθεσις !

Τὴν πρώτην ἐκάστου ἔτους ἐπανηγύριζον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ, κατὰ μίμη-
σιν καὶ διαδοχὴν αὐτῶν, οἱ τοῦ Βυζαντίου Γραικοί, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἄχρι
τοῦδε. » Νέου μὲν γὰρ ἔτους, λέγει ὁ Ἡρωδιανός, τῆς ἐπιούσης ἐμελλεν
« ἄρξασθαι ἡμέρας . . . Σέβουσι δὲ τὴν ἑορτὴν Ῥωμαῖοι, Κρόνια προσ-
« ἀγορεύοντες, . . . τὴν τε τοῦ ἔτους ἀρχὴν ἱερομηνίαν ἄγουσι, καὶ δε-
« ξιοῦνται ἀλλήλους ἐν ταύτῃ μάλιστα, καὶ προσαγορεύουσι, νομισμάτων
« τε ἀντιδόσει καὶ κοινωνίᾳ τῶν γῆς καὶ θαλάττης καλῶν ». Ἀλλὰ, πα-
ρεκτὸς τῶν φιλοδωρημάτων, τῶν ἐδεσμάτων, τῆς νομισματοφόρου Ἀγι-
βασιλόπηγας, τὰ ὁποῖα μᾶς κάμνουσι, καὶ γέροντας ἤδη, ἵνα σκιρτῶμεν
κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν πρὸς τὴν μνήμην τῶν παιδικῶν μας χρόνων, εἶνε
πρὸ πάντων μνήμης ἄξια καὶ σπουδῆς τὰ Κ ἄ λ α ν δ α, τῶν ὁποίων τὴν
ἀρχαῖκὴν ἀφέλειαν διέστρεψέ τις, ἀπειρόκαλος, φαίνεται, δάσκαλος (3),
ἀντεισάξας, κακῇ τύχῃ, δέιλαιος, ἐν Ἑλλάδι τὴν πληκτικωτάτην καὶ ἀνού-
σιον ἐκείνην περὶ γ ρ α μ μ ἄ τ ο υ ρ ᾱ ψ ω δ ῖ α ν, διὰ τῆς ὁποίας μᾶς ζαλί-
ζουσι κατ' ἔτος τὰ παιδία, πληρονόμενα, ὅχι ἵνα ἐξακολουθήσωσιν, ἀλλὰ
ἵνα παύσωσιν ἄδοντα τὸ ταχύτερον, ὡς ὁ Ἀράβιος αὐλητὴς ἐκεῖνος, ὃς

» Χαλκοῦ μὲν ἠϋλκί, τεττάρων δ' ἐπαύετο «.

Πόσον τερπνότερον, καθόσον καὶ φυσικώτερον καὶ πατροπαραδότως σε-

(1) Ἄλλοι λέγουσι νύ φ η. (2) Συμποσ. ΣΤ', 8. (3) Καθὼς ἄλλος τοιοῦτος δὲ ὁ Ῥ-
θ ω σ ε τὸν Ἑρωτώκριτον.

βαστότερον, με ἐθέλγειν, ἐνθυμούμαι, παιδίον ἔτι, ὁ θίασος τῶν ἐν τῇ Χάλκῃ κωπηλατῶν, ἐρχόμενος μετὰ τοῦ βιολίου καὶ τοῦ λαούτου 'του, περὶ τὴν δευτέραν τῆς νυκτὸς ὥραν, παρὰ τὴν θύραν τῆς πατρικῆς οἰκίας, καὶ ἔρωτῶν, σκαιότερα καὶ ὑποβεβρεγμένη πῶς τῇ φωνῇ: »Να καλὰ νδὲ σοῦ με«; καὶ ἀρχόμενος μετὰ βακχικῆς, ἀλλ' ἡδείας συμφωνίας τὰ, τίς οἶδεν ἀπὸ πόσων ἑκατοντάδων ἑτῶν ἀναλλοιώτως ἐπαναλαμβανόμενα, καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε γλυκυθυμίας ἀκουόμενα, Κάλανδα;

» Ἀρχιμηνιά κῆ-ἀρχιχρονιά, κῆ-ἀρχὴ καλὸς 'μας χρόνος!

» Ἄγις-Βασίλης ἔρχεται κτλ.

Ἐποία δὲ προσοχὴ ἐκυρίευε, καὶ ὅποιοι παλμοὶ καρδίας συνεκίνουν τὴν οἰκοδόεσποιναν ἰδίως καὶ μάλιστα τὰς Demoiselles, ὅταν ἤρχοντο τὰ ἐγκώμια 'τῶν!

» Εἶπαμε τοῦ Ἀφέντη 'μας, ἄς 'ποῦμ' καὶ τῆς Κερᾶς 'μας.

» Κερὰ 'ψηλὴ, Κερὰ λιγνὴ, Κερὰ καμαροφρύδα,

» πῶχεις τὸν ἥλιο' πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη,

» καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό' ἔχεις καμαροφρύδι κτλ.

Κόπτετε, κόπτετε, λογιώτατοι καὶ φιλόσοφοι, κόπτετε καὶ ἡμέραν ἀνὰ ἓνα κράδαμνον τοῦ εὐθαλοῦς δένδρου τῶν πατροπαραδότων ἐθνικῶν παραδόσεων, καὶ ἀναπαύθητέ ποτε εὐχαριστημένοι ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ γυμνοῦ αὐτοῦ σκελετοῦ! Ἀλλ' ἄφετε τοῦλάχιστον εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀρχαίκτην καὶ ἀπέριτον ποίησίν 'του, τὰς ἀναμνήσεις, τὰ ἔθνη, τὰς παραδόσεις 'του; Θέλει 'να μάθῃ τις πόσων αἰώνων ἀρχαιότητα ἔχουσι τὰ γελῶμενα σήμερον ταῦτα κάλαντα; Ἴδου τί περὶ αὐτῶν λέγει Μιχαήλ ὁ Ψελλός (1):

» Ἡ τῶν Καλανδῶν Ἰτάλιος ἡμέρα . . .

» Ῥώμης μὲν οὔσα δόγμα τῆς παλαιτέρας,

» εὐάγγελον δ' ἄθυρμα τῆς νεωτέρας, . . .

» Τὰς γὰρ Καλάνδας οἶδεν ἡ Κωνσταντίνου.

» Πρὸ τῶν θυρῶν δὲ συντρέχουσι μυρίοι,

» σκιρτῶντες ἡδὺ καὶ γελῶντες ἄθροον,

» εὐάγγελον σκίρτημα τοῦ παντὸς χρόνου,

» εὐηχὸν οἰώνισμα, κήρυγμα ξένον.

(1) Ἐν τῷ περὶ Καλινδ. Νόων. καὶ Ἰδ. ποιήματι.

Ἄλλο, χαριέστατον ἄθλημα, διετήρησαν αἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ, τὸν Κλήδονα· ἀλλ', ἀγνοοῦσαι τὴν ἀπὸ τοῦ Κλήϊζω παραγωγὴν, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπὸ τοῦ Κλείω· ὅθεν καὶ κλείεται (=κλειδόνεται), καὶ ἀνοίγεται, καὶ τὰ πλείότερα τῶν συμβόλων τῶν κληδονιζομένων εἶνε συνήθως κλειδιά, καὶ τὸ τραγούδιον δὲ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον διέσωσε καὶ μετέφρασεν εἰς τὸ Γαλλικὸν ὁ Guy, κεκλεισμένον τὸν ὑποθέτει :

- » Ἀνοίξετε τὸν Κλήδονα, νᾶβγῃ ὁ χαριτωμένος,
 ὅ,που τὰ κάστρα πολεμᾷ καὶ ἔβγαίνει κερδεμένος.
 » Τί με φελοῦν ἡ ὠμορφαίς; Τί με φελοῦν τὰ κάλλη;
 καὶ τῆς καρδιάς μου τὰ κλειδιά νὰ τὰ κρατοῦσιν ἄλλοι; κτλ.

Τελεῖται δὲ συνήθως τῇ 24 τοῦ Ἰουνίου, μετὰ τὴν θερινὴν δηλονότι τροπὴν, καὶ αἱ Ἑλληνίδες παρθένοι περιμένουσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην μετὰ τοσαύτης περιχαρείας, καὶ διὰ τῶν ἀθῶν αὐτῶν σκωμμάτων καὶ τῆς γλυκειάς αὐτῶν φωνῆς καὶ διὰ τῆς ἐπικρατούσης εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα φαιδρότητος δίδουσι τόσῃ χάριν εἰς τὴν πατροπαράδοτον ταύτην διασκέδασιν, ὥστε πρέπει νὰ ἐμαντεύθῃ τις εἰς τοῦ Τροφωνίου, ὅπως μὴ συμμερισθῇ τὴν διάχυσίν τ'ων.

Τοῦ Κλήδονος προηγεῖται ἀφ' ἐσπέρας ἡ ὑπερπήδησις τῶν πυρῶν, τὰς ὁποίας, καὶ σήμερον ἀκόμην, ἀναπτομένας μετὰ πολλῆς εὐθυμίας, τὴν παραμονὴν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, καὶ ἰδίως τὴν Βελγικὴν καὶ τὴν Γερμανίαν, ζωγραφίζει ὁ Ὀβίδιος, ὡς ὑπερπηδωμένας κατὰ τὴν ἑορτὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν Παλιλίων, ἑορτῆς ποιμενικῆς τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων, διὰ τῶν ἐξῆς στίχων :

- » Moxque per ardentē stipulae crepitantes acervos,
 trajicias celeri strenua membra pedo «.

Ἀλλὰ τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ταύτην διεξέλασιν, ἥτις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦτον εἶδος καθαρμοῦ, ὅθεν καὶ ὁ Ῥωμύλος, κτίζων τὴν Ῥώμην, » πυρκαϊὰς πρὸ πῶν σκητῶν γενέσθαι κελεύσας, ἐξάγει τὸν λαὸν τὰς φλόγας » ὑπερθρώσκοντα τῆς ὀσιώσεως τῶν μiasμάτων ἕνεκα (1) », πρέπει νὰ ἴδῃ τις ἐν ταῖς Πριγκηποννήσοις, ὅπου πρὸς τοῖς ἄλλοις θεὰς ἰδίως ἀξία ἦτον καὶ ἡ νεώλκησις σαθροῦ τινος ἀκατίου, τὸ ὁποῖον ἔσυρον ἀπὸ τοῦ παραλίου εἰς τὸ Λιβάδιον ἑκατοντάδες παιδίων μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ λαμ-

(1) Διονυσ. Ἀλικαρν. Ρωμ. Ἀρχαιολογ. Βιβλ. Α'.

πάδων, καὶ ἐκεῖ ἀνάψαντες δι' αὐτοῦ παμμεγέθη πυράν, τὸ ὑπερεπὶδων διὰ τῆς φλογὸς μέσης, πρῶτοι οἱ τολμηρότεροι καὶ ἀνδρικότεροι, καὶ μετ' αὐτοὺς, μαραινομένης βαθμυδὸν τῆς φλογὸς, οἱ ἀτολμότεροι καὶ νεώτεροι, μέχρις οὗτο, περισταλείσης περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς πυρᾶς εἰς ἀνθρακιά, διεσκέλιζον αὐτὴν καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κοράσια μετὰ μυρίου τοῦ γέλωτος! Ὡς ἔθιμα, ὅσω ἀρχαιότερα, τόσω ἀφελέστερα, κοινωνικώτερα, καὶ μᾶλλον ἀνεπιτήδευτα! Καὶ τί σημαίνει χωρὶς ὑμῶν ὁ βίος καὶ ἡ λέξις πατρίς;

Τὴν δὲ Χελιδόνα, τῆς ὁποίας τὸ ξύλινον ἀπομίμημα κρατοῦντες οἱ παῖδες ἐπὶ τῆς κορυφῆς κρικωτῆς τινος σφαίρας ἀνθοστολίστου καὶ περιστρέφοντες αὐτὸ ὑποκινούμενον ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος, περιφέρονται τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου τὰς οἰκίας, συναζόντες ὡς καὶ κερμάτια, καὶ τραγωδοῦντες κακοςύνθετόν τι καὶ ἄρρυθμον ᾄσμα, τοῦ ὁποίου ὅμως ἐπὶ τῆς εἴνης ἡ χελιδὼν καὶ ὁ Μάρτιος, καὶ διανέμοντες ἐν ταύτῃ καὶ χρυσοκοκκίλους στήμονας, τοὺς ὁποίους περιδέουσι περὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν αὐτῶν αἱ γυναῖκες ὡς ἀλεξιτήριον ἐναντίον τῆς ἡλιοκαΐας, πρόληψιν τῆς ὁποίας ἀναφέρει καὶ ὁ Χρυσόστομος (1), ὡς καὶ τότε συνήθη, ἀπαντῶμεν ἀπαράλλακτον ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλληνικῶν χρόνων ἐν τῇ Ῥόδῳ. Ἰδοὺ δὲ πῶς διηγεῖται τὸ πρᾶγμα ὁ Ἀθήναιος (2): » Ἐν Ῥόδῳ ἀγείρουσι τινες τῇ Κορώνῃ, Κορωνίστια λεγόμενα, ἄδοντες τὰ λεγόμενα Κορωνίσματα. . . Καὶ Χελιδονίξεν δὲ καλεῖται παρὰ Ῥοδίοις ἀγαιρμός τις ἄλλος περὶ οὗ Θεογνίς φησιν ἐν δευτέρῳ περὶ τῶν ἐν Ῥόδῳ θυσιῶν, γράφων οὕτως: » Εἶδος δὲ τι τοῦ ἀγείρειν Χελιδονίξεν » Ῥόδιοι καλοῦσιν, ὃ γίνεται τῷ Βοηδρομιῶνι μηνί. Χελιδονίξεν δὲ λέγεται διὰ τὸ εἰωθὸς ἐπιφωνεῖσθαι:

» Ἥλθ' ἦλθε χελιδὼν,

» καλὰς ὥρας ἄγουσα καὶ καλοὺς ἐνιαυτοὺς,

» ἐπὶ γαστέρα λευκὰ καπὶ νῶτα μέλαινα.

» Παλάθαν οὐ προκυκλοῖς ἐκ πίονος οἴκου;

» οἶνου τε δέπας, τυρῶν τε χάνιστρον καὶ πυρῶν;

» χελιδὼν καὶ λεχιθίταν (3) οὐκ ἀπωθεῖται.

» Πότερ', ἀπίωμες ἢ λαβώμεθες;

» Εἰ μὲν τι δώσεις. . ., εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἐάσομες.

(1) Ὁμιλ. IB', κεφ. ζ', εἰς τὴν πρὸς Κορινθ. Α' Ἐπιστ. — (2) Βιβλ. Η'. — (3) Οὕτως ἐν νόμισι διορθωτέον τὸ ἀκατανόητον Λεχιθί τ' ἅ' εἴη δ' ἂν ὁ λεχιθίτης (ἄρτος ἢ πλακαῦς), ἐκ λεχίων ὧν ἐσκευασμένος.

- » ἢ τὰν θύραν φέρομες, ἢ θ' ὑπέρθυρον,
- » ἢ τὰν γυναῖκα τὰν ἔσω καθημέναν.
- » Μικρὰ μὲν ἐστὶ, ῥαδίως μιν εἰσομες.
- » Ἄν δὴ φέρῃς τι, μέγα δὴ τι καὶ φέροις.
- » Ἄνοιγ' ἄνοιγε τὴν θύραν χελιδόνι.
- » Οὐ γὰρ γέροντές εἰμες, ἀλλὰ παιδία «.

Ὅποια χάρις! ὅποια μοῦσα! ὅποια ἀφέλεια! Ὡ τῶν ἀπαραμίλλων ἀνδρῶν ἐκείνων!

Ἄλλ' ἰδοὺ ἡ Πρωτομαῖα, διαδεχθεῖσα, καθὼς εἶπομεν, τὸν Ῥωμαϊκὸν Μαῖουμᾶν! Τίς ὁδὲν ἐώρτασεν αὐτὴν πολλάκις καὶ πάντοτε μεθ' ἡδουπαθείας; Τίς ὁδὲν ἐνθυμεῖται τὸ εἰκαστὸν, τὸ εἰκαστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ κατὰ τὴν πρωτομαῖαν; Καὶ ἐὰν πᾶσαι αἱ ἑορταί, πάντα τὰ ἐπιτόπια ἔθιμα καταργηθῶσιν ὑπὸ τὸ λίστρον τοῦ ψυχροῦ ἐγῶϊσμοῦ, ἡ Πρωτομαῖα, εἴμεθα βέβαιοι, θὰ μείνῃ, διότι ἔχει συνηγοροῦσαν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν φύσιν, συνηγοροῦντα τὰ ἄνθη, συνηγορούσας τὰς ἀηδόνας, συνηγοροῦν πᾶν αἰσθημα θελκτικόν, ἐμρυτευθὲν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Ὡ, φίλτατε Τανταλίδῃ! ποσάκις ἐδάκρυσα ἀπομνημονεύων τὸν τελευταῖον ὕμνον σου εἰς τὸν Μάϊον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην!

- » Ὡ πραγμάτων ἀλλοίως ἀλλοίων!
- » Ὡ τοῦ χρόνου σιδήρεον κράτος!
- » Ποῖος πρῶτος σ' ἀπῆντων, καὶ ποῖον
μ' ἀπαντᾷς καὶ μ' ἀφίνεις ἐσχάτως!
- » Πρῶτος ὠρθρίζον πάντοτε, πρῶτος
τῶν ἀπειρῶν σου, Μάϊε, φίλων
ν' ἀπομάξω, ἄγνᾶς, ἔτι σκότος,
τὰς Μαῖτιδας δρόσους τῶν φύλλων.
- » Ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον μεταίρων
ἀγαλλόμενον, Μάϊε, πόδα,
μὲ χαρὰν χρυσαλλίδων εὐπτέρων
ἔτι κάλυκας ἔδρεπον ῥόδα.
- » Πλὴν ψαλὶς συμφορᾶς θεηλάτου,
ρίζηδὸν τὰ πτερὰ μου τεμοῦσα,
μοχθηρὰν ἀντ' εὐχταίου θανάτου
μοὶ χαρίζει ζωὴν τιμωροῦσα . . .

(ΚΗ ΤΟΜ. Γ')

» Ῥικνός αἴφνης καὶ δύσχολος γέρων,
ἐπ' ἀδήλου προσκόπτων ἐδάφους,
βακτηρίαν δυσβάστακτον φέρων,
ποῦ βαδίζω, ἀλλ' ἢ πρὸς τοὺς τάφους;

» Χωρισμοῦ διαζύγιον πλέον,
Μαίέ μου, καὶ λάβε καὶ φέρε·

Ἰδοὺ σήμερον, στένων καὶ κλαίων,
σοὶ φωνῶ τὸ πανύστατον Χ α ῖ ρ ε !

Εἰς τὸ γοερὸν τοῦτο καὶ ἐπιθανάτιον ἀληθῶς ἄσμα τοῦ κύκνου τῆς Χάλ-
κης, ἃς ἀντιτάξωμεν τὸ φαιδρὸν καὶ ἀφελές καὶ πεζὸν τραγούδιον τῶν νη-
σιωτίδων, τὸ ὁποῖον ἄδουσαι πανεύθυμοι καὶ ἀνθοστεφεῖς, χορεύουσι τὸν
ἐθνικὸν αὐτῶν χορὸν, φέρουσαι γύρω τὸν ἀνεμόμυλον.

» Ἦλθ' ὁ καιρὸς κ' ἡ ἀνοιξίς (1), τὸ Μάϊ, τὸ Μάϊ,
ἦλθε τὸ καλοκαῖρι,
ἔπου θε' νὰ γενοῦμε ἑταῖρι.

» Στάζουν τὰ δένδρα ζάχαρι, τὸ Μάϊ, τὸ Μάϊ,
καὶ τὰ βουνὰ πιπέρι·
ἦλθε τὸ καλοκαῖρι,
ἔπου θε' νὰ γενοῦμε ἑταῖρι,
κ' οἱ γονεῖοί μας συμπεθέροι, κτλ.

(1) Ἀνάλογόν τι τούτου ἐποικήδουν καὶ οἱ Δ ἡ μ ο ι τοῦ παλαιοῦ Ἱπποδρόμου, ἀγομένου τοῦ
Μακελλαρίου λεγομένου Ἱπποδρομίου· ὁ δὲ Κ. Παρφυργέννητος, ὅς τις ἔμῃς διέσωσε τόσα ἄλ-
λα ἐλεεινὰ ἐξαμβλώματα τῶν Μελιστῶν τοῦ Ἱπποδρόμου, τὸ ἐν ἀηδέστερον τοῦ ἄλλου, ὁὖν ἀπε-
μνημόνευσεν εἰμὴ μόνον τοῦ ἐξῆς τέσσαρας πρώτους στίχους τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄγματος, τὸ
μόνον ὁπωτοῦν ἐπιδεκτικῶς ἀναγνώσεως·

» Ἴδε τὸ ἔαρ τὸ καλὸν πάλιν ἐπανατέλλει,
» φέρον ὑγείαν καὶ γαράν καὶ τὴν εὐμερίαν,
» ἀνδραγαθίαν ἐκ Θεοῦ τῷ Βασιλεῖ Ῥωμαίων,
» καὶ νίκην θεοδώρητον κατὰ τῶν πολεμίων·

ΤΜΗΜΑ Δ'.

Θρησκεία, Νομοθεσία, Γλῶσσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Θ ρ η σ κ ε ί α.

Μωαμεθανῶν, τὸ Κοῦρ-ἄν καὶ ἡ Σουρρά.

• Ἐν παντὶ ἔθναι ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἔστι •,

Πράξ. Ἀποστ. Ι', 35.

ΤΟ Κορὰν ἡ, ὀρθογραφικώτερον, Κχ οὐ ρ-ᾱν, καλεῖται παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς Ἐλ κε λ ᾱ μ (ὁ λόγος), κατ' ἐξοχὴν, ἡ Κε λ ᾱ μ-ύ-σ-σε-ρίφ, Κε λ η μ ἐ τ - οὐ λ - λ ᾱ χ (ὁ ἱερός ἢ θεῖος λόγος), ἡ Κι τ ᾱ μ π - οὐ λ - λ ᾱ χ (ἡ θεία βίβλος), ἡ ἀπλῶς καὶ κατ' ἐξοχὴν Ἐλ - κι τ ᾱ μ π (ἡ Βίβλος) ἡ Ἐλ - μ ὁ σ - ᾱ φ (ὁ τόμος, ὁ κώδης). Λέγεται δὲ καὶ Ἐλ - δ χ ι κ ρ (ἡ νομοθεσία) ἡ Ἐλ - φ ο ρ κ ᾱ ν (ἡ διάγνωσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἡ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς)· καὶ ἐπὶ πᾶσι θεωρεῖται καὶ ὀνομάζεται Ἐλ - τ ε ν ζ ι λ (οὐρανόπεμπτον, οὐρανοκαταίβατον), καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βάσιν, οὐ μόνον τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ τῆς νομοθεσίας ἡ τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῶν Μωαμεθανῶν. Εἶνε δὲ σειρὰ ἑκατὸν δεκατεσσάρων ἀφορισμῶν ἡ ἀξιωματῶν ἡ κεφαλαίων, ὑποδηρημένων εἰς παραγράφους ἡ ἐδάφια, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν πίστιν τῶν Μουσουλμάνων, ὁ Ἄγγελος Γαβριήλ ἔφερε θεόθεν πρὸς τὸν Μωάμεθ (1) ἐν διαστήματι εἰκοσιτριῶν

(1) Μοχχαμμέδ, ἐρμηνεύεται δὲ δοξασμένος. Ἦγεν ἔθνη δὲ πρὸ 570 καὶ ἀπέθανε τὸ 633, εἰς ἡλικίαν 63 ἐτῶν.

ἐτῶν, ὅσα παρῆλθον ἀφ' οὗτου ἤρξατο τῆς θρησκευτικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς ἄχρι τοῦ θανάτου 'του. Συνηρμολόγησε δὲ καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὸ, δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Προφήτου, ὁ πενθερός καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἀμπ-οὐ-Μπέκρ. Ἐκάστου δὲ τῶν κεφαλαίων αὐτοῦ, πλὴν τοῦ Θ' μόνου, προηγείται ἡ ἐπίκλησις: » Μπίσμ-ιλλάχ-ιρ-ράχμάν-ύρ-ράχὺμ (Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ οἰκτίρμονος καὶ ἐλεήμονος) (1), Ἡ νεωτέρα δὲ μετάφρασις αὐτοῦ εἰς τὸ Γαλλικὸν εἶνε ἡ τοῦ Κ. Μ. Καζιμίρσκη, ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1859. Ἴνα δὲ μὴ δυνηθῇ ποτέ τις 'να τὸ νοθεύσῃ, ἐμέτρησαν οὐ μόνον ὅλους αὐτοῦ τοὺς στίχους, ἀλλὰ καὶ ὅλα 'του τὰ γράμματα, συμποσούμενα εἰς 323,045. Τοσαύτη δὲ εἶνε ἡ πρὸς τὸ βιβλίον τοῦτο εὐλάβεια τῶν πιστῶν, ὥστε οὐ μόνον φρονοῦσιν αὐτὸ ταμεῖον πάσης γνώσεως, θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης, καὶ τὴν φράσιν ἀμίμητον, ἀλλὰ καὶ Ὁ ὅ γ ο ν Θεοῦ συνυπόστατον αὐτῷ, δηλαδὴ ἄκτιστον, συνάναρχον καὶ αἰώνιον ὄθεν καὶ οὐδέποτε ἀναγινώσκουσιν αὐτὸ ἐν τῷ λουτρῷ. Ἡ δὲ μεγαλητέρα παρὰ τῷ προφήτῃ χάρις καὶ ἡ δίδουσα πλειοτέραν εἰς τὸν Μουσουλμάνον ἀξίαν, μετὰ τὸ εἰς Μέκκαν ταξείδιον, εἶνε τὸ 'να μάθῃ ἐκ στήθους τὸ Κοράνιον ἢ 'να τὸ ἀντιγράψῃ διὰ καλλιγραφίας, καὶ τότε λαμβάνει τὸν τίτλον » Χ α φ ὺ ζ, ὅπερ σημαίνει Φύλαξ, Ταμίας, conservator, καὶ δίδεται εἰς τοὺς μνημονεύοντας ἀπὸ στήθους τὸ ἱερόν βιβλίον.

Ὡς συγγραφή δὲ θεωρούμενον τὸ Κούρ - ἄν, καὶ ὑπὸ τὴν φιλολογικὴν ἀπλῶς ἔποψιν, ἔχει, καθὼ γεγραμμένον εἰς τὴν καθαρωτέραν Ἀραβικὴν γλῶσσαν, ὡς πρὸς τὸ ὕφος μὲν, κομψότητα, καλλιέπειαν, μεγαλοπρέπειαν σχημάτων, ἀρμονίαν, διότι εἶνε σχεδὸν ἑρρύθμην, ὅθεν καὶ ἀναγινώσκεται ἐμμέτρως καὶ μετὰ τινος μέλους· ὡς πρὸς τὰς ιδέας ὅμως, φαίνεται ἀλλόκοτός τις καὶ σκοτεινὴ συρράφῃ κοινῶν τόπων καὶ τετριμμένων παραγελμάτων, καὶ πού καὶ ἀντιφάσεων καὶ ἀτοπιῶν. Ὡς συναρμολογηθὲν δὲ μετὰ θάνατον, ὡς εἵπομεν, τοῦ συγγραφέως, ὅπως ἔτυχεν, οὐδεμίαν ἔχει μετὰ τῶν διαφόρων αὐτοῦ μερῶν ἀλληλουχίαν, οὔτε μέθοδον.

Καὶ ἐπειδὴ εἶνε γεγραμμένον εἰς ὕφος ἐμπνευτμένον, σκοτεινόν, ἀκατανόητον, ἐχρειάσθησαν πρὸς ἐρμηνείαν αὐτοῦ ὑπομνήματα (τ ε φ σ ἱ ρ) καὶ σχόλια δεινὰ καὶ σοφὰ, ἵνα μὴ εἴπωμεν σοφιστικά, καὶ οἱ σχολιασταὶ αὐτοῦ ἀριθμοῦνται καθ' ἑκατοντάδας, ὧν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τρεῖς ἐμέτρησεν ὁ Ἀββάς Τοδερίνης ἐν μόνῃ τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀγίας Σοφίας, καὶ εἰ-

(1) Μεταξὺ τοῦ ρ α χ μ ἂ ν καὶ ρ α χ χ ὺ μ ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὸ Ἀραβικόν· διότι τὸ μὲν πρῶτον ἐμφαίνει τὸν πρὸς ἅπαντα ἀνεξαιρέτως τὰ ὄντα ἐκτεινόμενον οἰκτιρμὸν τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ δεύτερον τὸν πρὸς μόνους τοὺς πιστοὺς, τοὺς δικαίους, τοὺς ἐναρέτους, τοὺς ἐκλεκτούς.

χε δίκαιον ὁ Herbelot 'να λέγῃ ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ὑπομνημάτων καὶ τὰ ὀνόματα μόνον τῶν τοῦ Κορανίου σχολιαστῶν ἤθελον ἀποτελέσῃ ὀγκώδη τόμον. Ὁ δὲ Χατζῆ-Κάλφας διηγείται (1), ὅτι ἡ ἐρμηνεία τοῦ Κχοῦρ-ἄν ἡ γενομένη κατὰ διαταγὴν τοῦ Χαλέφ, ἡγεμόνος τοῦ Σιστάν, ἀποθανόντος τῷ 335 ἔτει τοῦ Χχιτζρέ, ἀπετέλει ἑκατὸν τόμους. Τῶν νομικῶν ὁμῶς ἐξηγήσεων καὶ ὑπομνημάτων τούτων κύρος ἔχουσι μόνον αἱ τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων τοῦ Χχιτζρέ· πᾶσα ἐπομένως νεωτέρα ἐρμηνεία ἢ μεταρρύθμισις θεωρεῖται παρὰ τοῖς ἀκριβοθήσικοις αὐτῶν ὡς καινοτομία. » *Ἰτζ-τιχ ἂ δ κ α π ο υ σ ο ὕ κ α π α ν δ ὕ* (ἡ τῶν ὑπομνηματισμῶν θύρα ἐκλείσθη) « λέγουσιν. Ἡ ἐκ τοῦ ἀμεταβλήτου δὲ τῆς νομοθεσίας αὐτῶν στασιμότης αὕτη ἀπελπίζει τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν πρόοδον τῆς Τουρκίας· καθόσον, συνδεδεμένη μετὰ τῆς θρησκείας, δὲν ἐπιτρέπει οὐδεμίαν τροποποίησιν, ἐν ᾗ οἱ νόμοι τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τελειοποιούμενοι καθ' ἡμέραν καὶ μεταρρυθμιζόμενοι πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας, εἶνε μεταβλητοὶ μὲν καθὼς αἱ σχέσεις, ὅσας γεννᾷ ὁ χρόνος, ἀτελεῖς δὲ πάντοτε καθὼς αἱ κρίσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ πάντοτε προοδευτικοὶ καθὼς αἱ γνώσεις τῶν.

Τὸ δὲ Σ ο υ ν ν ἂ, ὁ λόγος τοῦ Προφήτου, θεωρούμενον ὡς συμπλήρωμα τοῦ Κχοῦρ-ἄν, περιέχει τὰς παραδόσεις (*Χ α δ δ ῖ ς*) (2) τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας, καθὼς παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὸ Ταλμούδ, καὶ εἶνε ἡ διήγησις τῶν κυριωτέρων πράξεων τοῦ Μωάμεθ, συλλεγεῖσα ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ καὶ τῶν μαρτύρων τοῦ. Ἐν οἷς πρωτεύουσιν οἱ τέσσαρες Κχαλίφαι: Ἀμπ-οῦ-Μπέερ, Ὁμέρ, Ὁσμάν καὶ Ἀαλῆς, οἱ τινες οὐδὲν συνέγραψαν νόμου ἐχόμενον, ἀλλὰ μόνον τὰς παραδόσεις· καὶ οἱ δώδεκα Ἰμάμαι, τῶν ὁποίων αἱ γινώμαι ἐλαττοῦνται τῶν Κχαλιφικῶν κατὰ τὸ κύρος.

Τὸ Κχοῦρ-ἄν τῶν Περσῶν εἶνε παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἀπαράδεκτον, ὡς διορθωθὲν ὑπὸ τοῦ Σ σ ἂ χ ἢ Σ σ ε ῖ τ ἂ ν - κ ο υ λ ῆ. Ὁθεν ὅταν ἄλλοτε ὁ πρέσβυς τῶν Περσῶν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ προσέφερεν εἰς αὐτὸν, ὡς τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν λοιπῶν δώρων, ἐν ἀντίτυπον τοῦ ἱεροῦ τούτου βιβλίου, ὡς θέλων δῆθεν 'να διδάξῃ αὐτὸν τὴν ἀληθῆ δόξαν, ὁ Σουλτάνος, ἀναγινωσκόμενος ἐν ἐπηκόῳ αὐτοῦ τοῦ καταλόγου τῶν δώρων, ἅμα ἀνεγίνωσκετο τὸ ἄρθρον τοῦ προσφερομένου Κχοῦρ-ἄν, ἡσπάζετο εὐλαβῶς τὸ πλῆ-

(1) Annales Moslemici, traduits en Latin par Reiske, Leipsick. 1778. (2) Θεόρητον, ἀποκάλυψις, ὁμῆ. Οἱ Τούρκοι διακρίνουσι δύο εἰδῶν Χαδδῖς ἐν τῷ Κορανίῳ· τὰ *Χ α δ δ ῖ ς* καὶ τὰ *Χ α δ δ ῖ ο ὕ ς*, τὰ ὅποια ἀπεκάλυψε τῷ Μωάμεθ ὡς ἐκ Θεοῦ ὁ Γαβριήλ, καὶ τὰ *Χ α δ δ ῖ ς - ο ὕ - ν ε μ π ε ῖ*, ὅσα ἐξ ἰδίας ἐμπνεύσεως ἀπεφάνηκε ὁ Προφήτης.

σίον αὐτοῦ ἐπὶ προσκεφαλαίου κείμενον ἀντίτυπον ἰδίου 'του Κχουρανίου, ὥσπερ διαβεβαιῶν ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅτι τοῦτο μόνον ἀναγνωρίζει γνήσιον.

Δόγματα καὶ Ἐντολαί.

Τὰ δόγματα τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας εἶνε, καθὼς εἶπομεν καὶ ἄλλοι, ἀπλούστατα: Πιστεύειν εἰς ἓνα θεόν, εἰς τοὺς Ἀγγέλους, εἰς τὰ πέντε βιβλία τῆς ἀποκαλύψεως, τὴν Πεντάτευχον, τοὺς Ψαλμοὺς, τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸ Κχούρ - ἄν · εἰς τοὺς Προφῆτας, ὧν ὁ ὑπὸ τοῦ Κχούρ-ἄν προσδιωρισμένος ἀριθμὸς εἶν' ἑκατὸν εἰκοσιτέσσαρες χιλιάδες καὶ τούτων ἑσχατος ὁ Μωάμεθ · εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, εἰς τὴν τελευταίαν κρίσιν, τὸν παράδεισον καὶ τὴν κόλασιν.

Ἐκ δὲ τῶν πέντε κυριωτέρων καὶ ὑποχρεωτικῶν ἐντολῶν τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας ἡ πρώτη εἶνε ἡ πεντάκις τοῦ ἡμερονυκτίου προσευχή. Ὅθεν ὁ Μουσουλμάνος, μὴ ἔχων πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς ἀνάγκην οὔτε μεσίτου (ἱερέως) οὔτε τόπου ὠρισμένου, ὑπάγει μὲν εἰς τὸ τζαμίον ὅταν δύναται, προσεύχεται δὲ ὅπου τύχη, κατ' οἶκον, καθ' ὁδόν, ἐν τῷ πλοίῳ· ἀφίνει μεταξὺ λαλῶν ἢ κυβεύων, τὴν τῆς ὁμιλίας ἢ τοῦ παιγνιδίου σειρὰν, ἅμα ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ Μουεζίν (1), καί, ἀφ' οὗ προσευχθῇ, ἐπαναλαμβάνει ἀταράχως καὶ ἀξιοπρεπῶς τὴν θέσιν 'του. Προσεύχεται δὲ, βλέ-

(1) Οὕτως ὀνομάζεται ὁ προσκαλῶν πεντάκις τῆς ἡμέρας μεγαλοφώνως καὶ μετὰ τινος μέλους ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μινὰρ τοὺς πιστοὺς πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς προσευχῆς, ὅς τις εἰς τὰ συνήθη καὶ μὴ αὐτοκρατορικὰ τζαμιά εἶνε συγχρόνως καὶ ἱμάμης (ἐφημέριος) τῆς ἐνορίας. Ἰδοὺ δὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ μετὰ τῆς μεταφράσεώς 'του·

- Ἀλλὰχ ἑκμπέρ (ἄις)
- Ἐσελλῆου ἔννε λὰ ἰλ ἀλλὰχ ἰλ ἀλλὰχ (ἄις)
- Ἐσελλῆου ἔννε Μουχχάμεδ ῥεσούλ οὐλ λὰχ (ἄις)
- ἄϊ ἄ ἀλὰ ἔσ ἀλλὰχ (ἄις)
- ἄϊ ἄ ἀλὰ ἔλ φελά (ἄις)
- Ἀλλὰχ ἑκμπέρ (ἄις)
- Λὰ ἰλ λαχά, ἰλα ἀλλὰχ !
(ὁ ἔστι)
- Μίγκι: ὁ Θεός·
- ὁμολογῶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος θεὸς εἰμὴ ὁ Θεός·
- ὁμολογῶ ὅτι ὁ Μωάμεθ ἔστιν ὁ προφήτης αὐτοῦ.
- Δεῦτε προσευξώμεθα·
- ἀγωνίην σωθησόμενοι·
- Μίγκι: ὁ Θεός !
- Οὐκ ἔστιν ἄλλος θεός· εἰμὴ ὁ Θεός !

πων πάντοτε πρὸς τὴν Μέκκαν, ὅθεν καὶ οἱ εὐλαβέστεροι φέρουσι πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν μικρόν τι εἶδος πολοσκοπίων (boussole), τὰ ὅποια πωλοῦνται κατ' ἐξαίρεσιν ἐν τῷ τζαμίῳ Σουλτάν - Μπαγεζήδ, τοῦ ὁποίου τὸ ὠροσκόπιον εἶνε τὸ ἀκριβέστερον, ὅπως διευθύνωσι κατ' αὐτὸ τὸ πρόσωπόν τ' ὧν. Ἐν δὲ τῷ πλοίῳ στρέφονται πάντοτε πρὸς τὴν πῶραν, ὅταν ὁδὸν γνωρίζωσιν ἀκριβῶς τὸν *κ χ ι μ π λ έ ν*. Ἀξιομίμητος δὲ εἶνε ἡ εὐλάβεια καὶ συστολή αὐτῶν, ἐν ᾗ προσεύχονται. Οὐδέποτε συνομιλοῦσιν, οὐδέποτε ῥεμβάζονται, οὔτε περιβλέπουσιν· οὐδέποτε ἀπομύττονται, οὔτε βήχουσι· καὶ βιασθῶσι δὲ, μόλις ἀκούονται. Ὡστε εἰς τὸν προσευχόμενον Μουσουλμάνον ἀληθῶς ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Ὁρατίου :

» Si fractus illabatur orbis, impravidam ferient ruinae «.

Αἱ γυναῖκες, προσευχόμεναι, σκεπάζουσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν διὰ πλατέος πέπλου.

Ἡ προσευχὴ ἐκάστης ἡμέρας ἔχει παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἓνα τινὰ θεοφιλῆ σκοπόν· ἢ τῆς παρασκευῆς, ἢ δραστηκωτέρα πασῶν καὶ ἱερωτέρα, τὸν ὑπὲρ πάντων τῶν Μουσουλμάνων· ἢ τοῦ σαββάτου, ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων· ἢ τῆς κυριακῆς, ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν· ἢ τῆς δευτέρας, ὑπὲρ τῶν Προφητῶν· ἢ τῆς τρίτης, ὑπὲρ τῶν Σείχιδων καὶ ἱερωμένων· ἢ τῆς τετράτης, ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, τῶν ἀσθενῶν, τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ἐν γένει πάντων τῶν ἐν ἀνάγκαις καὶ θλίψεσι· καὶ ἡ τῆς πέμπτης, ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἰδοὺ δὲ ἡ προσευχὴ τῆς παρασκευῆς : » Ἐσ-σαλάτου βέ σελάμ ἀλέικε, » ἡά Μουχαμμέδ χαμπίμπ οὐλ λάχ (Ἡ εὐλογία καὶ σωτηρία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σέ, ὦ Μωάμεθ, φίλε τοῦ Θεοῦ)! » Ἐσ-σαλάτου βέ σελάμ ἀλέικε, » ἡά Ἰσᾶ ρούχ οὐλ λάχ (Ἡ εὐλογία κτλ. ἐπὶ σέ, ὦ Ἰησοῦ, πνεῦμα τοῦ Θεοῦ)! » Ἐσ σαλάτ κτλ. ἡά Μουσᾶ, κελήμ οὐλ λάχ (Ἡ εὐλογία κτλ. ἐπὶ σέ, ὦ Μωϋσῆ, οἰκεῖτε τοῦ Θεοῦ)! » Ἐσ σαλάτ κτλ. ἡά Ἡμπράῆμ, » χαλίλ οὐλ λάχ (Ἡ εὐλογία κτλ. ἐπὶ σέ, ὦ Ἀβραάμ, ἀγαπητέ τοῦ Θεοῦ)! » Ἐσ σαλάτ κτλ., ἡά Δαουδ, » χαλιφέτ οὐλ λάχ (Ἡ εὐλογία κτλ. ἐπὶ σέ, ὦ Δαβίδ, θεοπρόβλητε μονάρχᾳ)! » Ἐσ σαλάτ κτλ., ἡά Σουλεϊμάν, ἐμίν οὐλ λάχ (Ἡ εὐλογία κτλ. ἐπὶ σέ, ὦ Σολομών, πιστὲ τοῦ Θεοῦ)! » Ἐσ σαλάτ κτλ., ἡά Νούχ, » νετζί οὐλ λάχ (Ἡ εὐλογία κτλ. ἐπὶ σέ, ὦ Νῶε, σεσωσμένε τοῦ Θεοῦ)! » Ἐσ σαλάτ κτλ., ἡά Ἀδὲμ, » σαφίτ οὐλ λάχ (Ἡ εὐλογία κτλ. ἐπὶ σέ, ὦ Ἀδὰμ, ἡ καθαρότης τοῦ Θεοῦ)! Πρὸς δὲ τοὺς Ἀγγέλους : » Ἐσ σελάμ ἀλέικε, ραχμέτ οὐλ λάχ » χου (Ἡ σωτηρία ἐπὶ σέ καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ)!

Ἡ δραστηκωτέρᾳ δὲ τῶν προσευχῶν εἶνε τὸ Α' κεφάλαιον τοῦ Κχούρ-

ἄν, περιέχον ἑπτὰ στίχους ἢ ἐδάφια (Σάμπ οὐλ μεσανί, τὰ ἑπτὰ ἐπαναλαμβανόμενα), καὶ ἀναλογοῦν κατὰ τοῦτο πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν Κυριακὴν προσευχὴν τοῦ « Πάτερ ἡμῶν ». Ὀνομάζεται δὲ Φατιχὰτ οὐλ Κχιτάμπ, ἢ ἀπλῶς Ἐλ φατιχὰ (τὸ διανοῖγον τὴν Βίβλον ἢ τὸν νοῦν), Ἐλ σουράτ ἐλ οὐαφιέ ἢ ἐλ καφιέ (τὸ κεφάλαιον τὸ συμπληροῦν τὰ λοιπὰ πάντα ἢ ἀρκοῦν ἀντ' αὐτῶν), Ἐλ σουράτ ἐλ χάμδ ἢ ἐλ σσοῦκρ ἢ ἐλ δουᾶ (τὸ κεφάλαιον τοῦ ὕμνου, ἢ τῆς δόξης, ἢ τῆς προσευχῆς), Ἐλ σουράτ ἐλ σσεφᾶ ἢ ἐλ σαφιέ (τὸ ἱατρικὸν ἢ τὸ ἱατρεῦον), Ἐλ ἀσᾶς (ἢ βᾶσις), Ἐλ κένζ (ὁ θησαυρὸς), Ὁμμ οὐλ Κχοῦρ-ἄν ἢ ὁλ Κχιτάμπ (ἢ μήτηρ τοῦ Κχοῦρ-ἄν ἢ τῆς Βίβλου) κτλ.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ συγχωρεῖν τοὺς ἐχθροὺς εἶνε παρ' αὐτοῖς παράγγελμα ἄφευκτον· διότι ἄλλως ἢ προσευχὴ ἔδεν εἶν' εὐπρόσδεκτος· πᾶς ἀληθὲς Μουσουλμάνος φροντίζει, πρὸ τῆς παρασκευῆς, νὰ συγχωρηθῇ εἰλικρινῶς μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἑαυτοῦ. Τοῦλάχιστον δὲ, πρὶν ἀρχίσῃ τὴν προσευχὴν ἑαυτοῦ, ὑπόσχεται εἰς τὸν Θεὸν ὅτι, κατὰ πρόθεσιν (νι ἐ τ), ἐσυγχώρησεν ὅλους ἑαυτοῦ τοὺς ἐχθροὺς. Ἐκτὸς δὲ τῶν τακτικῶν τούτων προσευχῶν, ἕκαστος εὐλαβὴς Μουσουλμάνος, ὁσάκις δὲν ἀπασχολεῖται ὑπὸ συνομιλίας, προσεύχεται καθ' ἑαυτὸν, ψιθυρίζων μετὰ τῶν χειλέων ἑαυτοῦ τὰ ἐν τῷ Κχοῦρ-ἄν ἀναφερόμενα ἐπίθετα τοῦ Θεοῦ, ἐννεμήκοντα ἐννέα τὸν ἀριθμὸν ὅθεν τοσαῦτα εἶνε καὶ τὰ κοκκία τῶν κομβολογιῶν ἑαυτοῦ, τὰ ὁποῖα στρέφουσι ἐν τῷ μετὰ τῆς κατὰ διάνοιαν ταύτης προσευχῆς. Συνέπεια τῆς θεοσεβείας ταύτης εἶνε καὶ τὸ ὅτι οὐδέποτε σχεδὸν ἀκούει τις καταλαλιὰν οὔτε λοιδορίαν ἀπὸ καθ' αὐτὸ Μουσουλμάνου στόματος.

Ἐκαστος ἄρα Μουσουλμάνος ὀφείλει νὰ κάμνῃ καθ' ἑκάστην πέντε ν α μ ᾶ ζ ι α καὶ τεσσαράκοντα ρ ε κ ι ᾶ τ ι α. Τὸ πρῶτον ναμάζι, περιέχον τέσσαρα ρεκιᾶτια, γίνεται τὸ πρῶτ', ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου (Σαμπᾶχ-ναμαζύ)· τὸ δεύτερον, περιέχον δέκα ρεκιᾶτια, δέκα λεπτά μετὰ μεσημβρίαν (οἰλέν-ναμαζύ)· τὸ τρίτον, περιέχον ὀκτὼ ρεκιᾶτια, δειλῆς (ικιντί-ναμαζύ), ὅταν ἡ σκιά ᾔνῃ διπλασία τοῦ σώματος· τὸ τέταρτον, περιέχον πέντε ρεκιᾶτια, τὸ ἐσπέρας, δύοντος τοῦ ἡλίου (ἄκσᾶμ-ναμαζύ)· καὶ τὸ πέμπτον, περιέχον δεκατρία ρεκιᾶτια, σκότους ἤδη (ιατσι). Τὴν παρασκευὴν προστίθενται εἰς τὴν προσευχὴν τῆς μεσημβρίας καὶ δύο προσέτι ρεκιᾶτια· διότι ἡ παρασκευὴ εἶνε παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἱερὰ, διὰ τὴν κατὰ τὴν νύκτα τῆς πέμπτης πρὸς αὐτὴν σύλληψιν τοῦ Μωάμεθ.

Κύριον ἄρθρον τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας εἶνε καὶ ἡ εἰς Μέκκαν προσκύνησις καὶ ἀπαιτεῖται κατ' ἀνάγκην πρὸς σωτηρίαν παντὸς πιστοῦ. Ἡ εἰς Μεδίνην δὲν εἶνε τόσον ἄφευκτος. Εἶνε δὲ συγχρόνως καὶ ἐμπορικὴ πα-

νήγυρις («Εμ ζιαρέτ, έμ τυτζαρέτ»), και δίδει εις τόν Μουσουλμάνον τόν τίτλον τοῦ Χατζή. Παρεκτός δὲ τῶν παιδίων, τῶν φρενοβλαβῶν, τῶν δούλων, τῶν έντελῶς ένδεῶν και τῶν ἀσθενῶν, οὐδεὶς τῶν πιστῶν ἐξαιρεῖται τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναῖκες δύνανται ἵνα ἐπιχειρήσωσι τὸ εἰς Μέκκαν ταξείδιον και χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τῶν συζύγων τῶν. Οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι ἵνα ὑπάγωσιν αὐτοπροσώπως, στέλλουσιν ἰδίαις αὐτῶν δαπάναις ἀντιπροσώπους τῶν, και ὑπάρχουσιν Ὁθωμανοὶ ἐκμισθοῦντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τούτῳ, και ἐπομένως ἀπερχόμενοι πολλάκις ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν, ἥ και κατ' ἔτος, εἰς τὰς ἱεράς ταύτας πόλεις. Ἀλλὰ και ὅσοι δὲν ἔχουσι τὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου καθήκοντος ἔξοδα, και τοὶ ἐξαιρούμενοι τῆς ὑποχρεώσεως, ὑπάγουσιν οὐχ ἥττον ἐπαιτοῦντες, και τρέφονται ἢ ὑπὸ τῶν πόλεων, ἢ ὑπὸ τῶν εὐπορωτέρων συνοδιτῶν τῶν. Ἐπομένως εἶνε τόσον πλῆθος, ὥστε τῷ 1856 συνεποσοῦντο εἰς ἑκατὸν ἐξήκοντα χιλιάδας. Τῷ δὲ 1865, ὡς ἐξ ἰδιαιτέρας τιнос συμπτώσεως τῆς Μωαμεθανικῆς Θρησκείας, ὑπὲρ τὰς 200,000. Ἀλλὰ τῷ 1859, διὰ τὰ ἐν Τζέδδᾳ συμβάντα και τὴν χολέραν τῶν προλαβόντων ἐτῶν, ἣτις εἶχε κάμη τρομερὰν μεταξὺ τῶν Χατζήδων θραῦσιν, δὲν ὑπερέβησαν τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας. Ὁδεύουσι δὲ πρὸς τὴν Μέκκαν ἀπὸ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ Μωαμεθανικοῦ Κόσμου, εἰς τρόπον ὥστε ἵνα εὐρεθῶσιν ἐκεῖ πάντες τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ Τουρκικοῦ ἔτους. Καὶ οἱ μὲν τῆς μεσημβρινῆς και ἀνατολικῆς Ἀραβίας, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Σουμάτρας, τῆς Ἰάβας, τῶν παραλίων τῆς Κίνας και τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, καθὼς και οἱ Ἀραβες τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς και τῆς Νουβίας, ὑπάγουσι συνήθως διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἰς Τζέδδαν, κειμένην παρὰ τὴν Μέκκαν· οἱ δὲ τοῦ Μαρόκ, τῆς Ἀλγερίας, τῆς Τύννιδος, τῆς Τριπόλεως και τῆς Αἰγύπτου, διὰ ξηρᾶς, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐνὸς Μπέη Αἰγυπτίου· ἡ Τουρκία πέμπει δύο κερβάνια, ὧν τὸ μὲν, κινουὺν ἀπὸ τοῦ Βαγδάδ και συναθροῖζον πολλοὺς καθ' ὁδὸν Πέρσας, διέρχεται μετὰ πολλῶν δεινοπαθειῶν και κινδύνων τὴν Ἐρτημον· τὸ δὲ, διέρχόμενον διὰ τῆς Δαμασκού, ὠρισμένης ὡς κέντρον τῆς συναθροίσεως, ὁδοιπορεῖ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐνὸς Πασσᾶ, διοριζομένου κατ' ἔτος ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐμ ἱ ρ - ο ὕ λ - χ ἄ τ ζ. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν Ἀτμοπλοίων τὸ ταξείδιον τοῦτο διευκολύνθη ὁπωςδήποτε διὰ τοὺς πλείστους τῶν προσκυνητῶν τούτων· ἀλλὰ προτοῦ, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ἵνα φθάσωσιν εἰς τὸ τέρμα τοῦ σκοποῦ τῶν, ὠδεον πέντε και ἐξ μῆνας, και πολλοὶ ἄφιναν τὰ κῶλα ἐν τῇ ἐρήμῳ, θεωρούμενοι οὐχ ἥττον ὡς ἐκπληρώσαντες κατὰ πρόθεσιν τὸν ἱερὸν αὐτῶν σκοπὸν και μακαριζόμενοι ὑπὸ τῶν λοιπῶν ὡς μάρτυρες τῆς πίστεως.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ')

Διότι ἡ Μέκκα καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς εἶνε τὸ ἐπὶ γῆς ἔμβλημα τοῦ Ἰσλαμισμού, ἡ μήτηρ τῶν πόλεων· πρὸς αὐτὴν στρέφεται, καθὼς εἵπομεν, προσευχόμενος ὁ Μουσουλμάνος· ἵνα ἀπέλθῃ προσκυνήσων εἰς αὐτήν, συνάξει ἀπὸ ἑνὸς-ἑνὸς γροσίου, ἐπὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα πολλάκις ἔτη, δεκακιςχίλια γρόσια καὶ γίνεται Χατζῆς (1). Ἐκεῖθεν διαδίδονται αἱ φανατικαὶ ἐκεῖναι ιδέαι, τῶν ὁποίων οἱ σπινθῆρες ἐκρήγνυνται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὥς κεραυνοί· ἐκεῖ ἐστόμονε τὸν θρησκευτικὸν αὐτοῦ ἡρωϊσμόν ὁ Ἀμπδ-ἐλ-Καδέρ, καὶ ἐπὶ τῆς διήπετοῦς τοῦ Κααμπά πέτρας ἠκόνιζε τὴν ρομφαίαν ἑαυτοῦ, πρὸς τὴν ὁποίαν συνεκρούοντο ἐπὶ τόσα ἔτη τὰ ὄπλα τῶν Γαλλικῶν λεγεώνων.

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς εἰς Μέκκαν προσκυνήσεως καὶ τῶν τύπων, πρὸς οὓς ὀφείλει ἵνα συμμορφωθῇ ἕκαστος Χατζῆς, ὅπως λάβῃ τὸν τίτλον τοῦτον, ἐγράφησαν πολλὰ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν, τῶν ὁποίων τινὲς ὠμολόγησαν καὶ τὸ Μωαμεθανικὸν δόγμα, ὅπως, ἀπελθόντες εἰς Μέκκαν, ἐξετάσωσι τὰ πάντα ἐπιτοπίως μετ' ἀκριβείας. Περιττὸν νομίζομεν ἐπομένως ἵνα ἐνδιατρίψωμεν πλεότερον περὶ τὰς διατυπώσεις ταύτας, ἀρκοῦμενοι ἵνα σημειώσωμεν μόνον ἐνταῦθα ὅτι τὸ μὲν ἔσωθεν μαῦρον ὀλομέταξον καταπέτασμα τοῦ ναοῦ πέμπει, ἀνανεούμενον καθ' ἑπταετίαν, ὁ Σουλτάνος, κεντούμενον ἐν ΚΠ, τὸ δὲ ἔξωθεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὑφαινόμενον ἐν Καῖρῳ, μάλλινον. Ὁ Σουλτάν-Μαχμοῦδ, περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου του, εἶχε παραγγείλῃ ἵνα κεντηθῇ πολυτελέστατον, ἀλλὰ ἔδεν ἐπρόφθασε ἵνα τὸ στείλῃ, καὶ ἐστάλῃ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ ἑαυτοῦ, ὅς τις ἀγνοοῦμεν εἴαν ἐστείλῃ καὶ πότε τὸ δι' ἑαυτόν.

Περὶ δὲ τῆς νηστείας τοῦ ῥαμαζάν, ὅς τις εἶνε ὁ ἔννατος μὴν τοῦ Τουρκικοῦ καλανδαρίου, εἵπομέν τινα ἐν τῷ Α' Μέρει (2). Τὴν νηστείαν ταύτην, ἀποτελοῦσαν ἐπίσης ἐν τῶν κυριωτέρων ἄρθρων τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας, φυλάττουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσθενεῖς, καὶ τοὶ ἐξαιρούμενοι τῆς ὑποχρέσεως ταύτης, καὶ τὴν φυλάττουσι μετὰ τοσαύτης αὐστηρότητος, ὥστε ὅχι μόνον τὸ ἱατρικὸν αὐτῶν δυσκολεύονται ἵνα λάβωσι πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ, τὸ παραδοξότερον, καὶ αὐτὸ τὸ κλύσμα! Ὅλη δὲ τῶν ὑποθέσεων ἡ σειρὰ, καθὼς καὶ ὁ λοιπὸς οἰκιακὸς τῶν Ὀθωμανῶν βίος, ἀνατρέπεται κατὰ τὸ διάστημα τῆς νηστείας ταύτης, καὶ ἡ νύξ λαμβάνει καθὼς εἵπομεν, τῆς ἡμέρας τὸν τόπον.

(1) Ἐκτὸς τῶν ἐξόδων τῆς ὁδοπορίας, ἕκαστος τῶν προσκυνητῶν ὀφείλει ἵνα ἀφήσῃ κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦλάχιστον τῆς περιουσίας ἑαυτοῦ, ὅπως ἐπιστρέψῃς ἔχῃ ἐν τιμὸν καὶ αὐτάρκη πόρον ἑαυτοῦ.

(2) Σελ. 90.

Ἀξιοπαρατήρητον δὲ εἶνε, πρῶτον μὲν, ὅτι οἱ εὐλαβέστεροι καὶ χρηστοθέστεροι αὐτῶν εἶνε, μετὰ τοὺς Νομικοὺς, οἱ στρατιωτικοί, ἴσως διότι λαμβάνουσιν εἰδὸς τι ἀγωγῆς καὶ συνειθίζουσιν εἰς τὴν τάξιν ἐν τοῖς στρατώσιν· οἱ δὲ πλεον διεφθαρμένοι καὶ ἄθρησκοι οἱ Δερβίσαι καὶ οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, καὶ μάλιστα ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐξεπαιδεύθησαν ἐν Εὐρώπῃ, οὓς καὶ ὑποβλέπουσι διὰ τοῦτο οἱ λοιποὶ καὶ δεύτερον, ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν ἱερῶν πόλεων καὶ τῆς Ἀραβίας Ὀθωμανοὶ εἶνε, καὶ τοὶ φανατικοὶ καὶ θρησκομανεῖς, οἱ ὀλιγώτερον εὐλαβεῖς τῶν λοιπῶν αὐτῶν ὁμοθρήσκων· τὸ δὲ Χατζῆς εἶνε παρὰ τοῖς εἰδόσι συνώνυμον τοῦ Ὑποκριτῆς καὶ, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅσω μακρύτερον ἀπέχουσι τῶν ἱερῶν τούτων προσκυνημάτων, καθὼς, παραδ. χάριν, οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς Ἀλγερίας, τοῦ Μαρόκ καὶ τῆς Κριμαίας, τόσῳ εἶνε καὶ εὐλαβέστεροι: » Major è longinquo reverentia. « Ὁ Fresnel, Πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Τζέδδα, ἡρώτα ποτὲ ἓνα τῶν ἐν Μέκκα πλουσίων καὶ εὐυπολήπτων Μοῦταββάφ (1), ἐὰν ὠδήγει αὐτὸς αὐτοπροσώπως τοὺς Χατζῆδες: » Τοῦτο ἐξήρηται ἀπὸ τῆς ἐνδυμασίας τῶν, ἀπεκρίθη: » διότι, ἐὰν μὲν ἦνε καλοσενδυμένοι, τοὺς ὀδηγῶ ἐνίοτε αὐτὸς ἐγὼ· εἰ δὲ » μὴ, κράζω ἓνα τῶν ἀνθρώπων μου, καὶ τῷ λέγω: » Περιάγαγε τὸν ὄνον » τοῦτον γύρω τοῦ μυλῶνος. « Ἡ αὐτὴ ἀνευλάβεια παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς φύλακας τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις Τζαμίου τοῦ Ὁμάρ, κτισμένου, ὡς γνωστὸν, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπροσίτου εἰς πάντα μὴ Ὀθωμανόν (2).

Τὸ διατηρεῖν τὸ σῶμα ὅσον ἐνδέχεται καθάριον εἶν' ἐπίσης παράγγελμα οὐσιῶδες τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας· διότι, κατὰ τὴν περὶ τούτου δόξαν τῶν Ὀθωμανῶν, ἡ καθαριότης τοῦ σώματος συνεπάγεται τὴν καθαριότητα τῆς ψυχῆς. » Λούσασθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε· ἀφέλετε τὰς πονηρίας » ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. « Ὅθεν ἡ πεντάκις τῆς ἡμέρας πρὸ τῆς προσευχῆς πλύσις τῶν χειρῶν, τῶν ποδῶν καὶ τῆς κεφαλῆς εἶνε ἀφευκτος. Ἐκτὸς δὲ τῶν πέντε τούτων Ἀμ. π. - δ. ε. σ. τ, ὅσάκις ὁ Μουσουλμάνος, εἴτε ἐκὼν, εἴτε ἄκων, ἀποσπερμῆνῃ, πρέπει, καθὼς εἵπομεν, ἵνα λουσθῇ. Ἐκ τούτου ὁ πολλαπλασιασμός τῶν λουτρῶν καὶ κρηνῶν, ἡ ἰδρύσις τῶν ὁρίων εἶν' ἐν ἐκ τῶν θεωριλεστάτων ἔργων. Μετὰ πᾶσαν δὲ κένωσιν τῶν

(1) Οὕτως ὀνομάζονται οἱ ὀδηγοῦντες τοὺς Χατζῆδες εἰς τὰς περὶ τὸν Κακμπὰν ἐπὶ τὰς περιτροπὰς. (2) Γνωστὸν εἶνε τί ἀπεκρίθη ποτὲ ὁ τὴν φυλακὴν τοῦ ναοῦ τούτου ἐπιτετραμμένος Ὀθωμανὸς εἰς τινα ξένον ἐπίσημον περιηγητὴν, ὃς τις ἐπέμενε ἵνα ἐπισκευθῇ τὸν ναόν, καὶ ἐπεδείκνυε πρὸς τοῦτο τὸ ἀνά χεῖρας αὐτοῦ φερμάνιον· τὸ φερμάνιον τοῦτο λέγει μὲν ἵνα εἰσέλθῃ, ἀλλὰ ὁδὸν λέγει καὶ ἵνα ἐξέλθῃ.

περιττωμάτων, ὅα πλυθῇ, μεταχειριζόμενος πρὸς τοῦτο μόνην τὴν ἀριστεράν χειρα (1), ὡς τῆς δεξιᾶς προσδιορισμένης διὰ τὸ φαγεῖν, πρὸ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τὸ ὁποῖον πρέπει πάλιν ἵνα πλυθῶσιν αἱ χεῖρες καὶ τὸ στόμα. Καὶ ἐν τοσούτῳ ὁ Γραικὸς ἀποστρέφεται τὸν Τοῦρχον, ὡς ῥυπαρὸν, καὶ φρονεῖ καὶ λέγει ὅτι β ρ ω μ ᾱ ὡ ς ᾱ ν σ χ ὺ λ ο ς ! Καὶ ἐκεῖνος ὁμως ἔδεν ἔχει πλειότεραν ὑπόληψιν περὶ τῆς καθαριότητος αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν βλέπῃ τοὺς Φ ρ ᾱ γ κ ο υ ς οὐ μόνον μὴ πλυνομένους μετὰ τὴν ἀφόδευσιν καὶ πρὸ τῆς τραπέζης, ἀλλὰ καὶ τρώγοντας ἀδιαφόρως πνικτὰ, θηριάλωτα, γελώντας, βατράχους κτλ.

Λόγῳ καθαριότητος ἀποστρέφονται καὶ τὸ χοιρινὸν κρέας, οὐ μόνον οἱ Ὀθωμανοὶ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν Ἀσιανῶν ἰδίως Χριστιανῶν. Τὴν δὲ πρὸς τὸν χοῖρον ἀντιπάθειαν ἐκτείνουνσι μέχρι καὶ τῶν τριχῶν τοῦ, ὅθεν καὶ ἔδεν μεταχειρίζονται, καθὼς εἶπομεν, βούρσας ἐξ ὑστρίχιδων.

Χάριν δὲ τῆς καθαριότητος ταύτης παρεδέχθησαν καὶ τὴν περιτομὴν, ἡ ὁποία, διὰ τοῦτο, ἔδεν εἶν' ἐντολὴ ὑποχρεωτικὴ, ἀλλὰ προαιρετικὴ καὶ ἐκ παραδόσεως (Σ ο υ ν ν έ τ). ὅθεν καὶ εἰς τοὺς ἐξ ἄλλων θρησκειῶν προσερχομένους εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν ἀρκεῖ μόνῃ ἡ ἐνώπιον δύο τοῦλάχιστον μαρτύρων ὁμολογία τῆς πίστεως, εἰς δὲ τὴν περιτομὴν ἔδεν καταναγκάζονται, μένοντες ἐλεύθεροι ἵνα τὴν ἐκτελέσωσιν ὅταν θελήσωσι.

Τὴν ἐβδόμην ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἡμέραν, οἱ Μουσουλμάνοι δίδουσιν εἰς τὸ νεογνὸν τὸ ὄνομα, ὅπερ φέρει μέχρι τοῦ τάφου. Τὰ συνηθέστατα ὀνόματα εἶνε Μεχμέδ (ἐπαινετός), Μουσταφᾶ (ἐκλεκτός), Ἀμπδ-οὐλ-λάχ (δοῦλος τοῦ θεοῦ), Σελήμ (τίμιος), Χαλίλ (ἀγαπητός) κτλ., ἡ ἐκ τῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς: Ἡβραῆμ (Ἀβραάμ), Ἰουσούφ (Ἰωσήφ), Ἰακούμπ (Ἰακώβ), Ἰσᾱ (Ἰησοῦς), Ἰαχγιά (Ἰωάννης), Δαοῦδ (Δαβὶδ), Σουλεϊμάν (Σολομὼν) κτλ. Θυσιάζουσι δὲ καὶ ἄμνόν, ποιοῦντες δοχὴν κτλ.

Ἡ δὲ περιτομὴ τελεῖται μεταξὺ τοῦ ὀγδόου καὶ δεκάτου τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας, συνήθως τὴν πέμπτην τῆς ἐβδομάδος ἀπομεσήμερα, ἐὰν ἡ ὑγεία τοῦ παιδὸς ᾔνε καλὴ, καὶ εἶν' ἐποχὴ μεγάλῃς ἐορτῆς καὶ δαπάνης. ὅθεν καὶ ὀνομάζεται, καθὼς καὶ ὁ γάμος, δ ο υ γ ι ο ὦ ν (χαρά). Εἰς μερικὰς δὲ ὀρεινὰς ἐπαρχίας, καθὼς ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀναβάλλεται, δι' ἑλλειψιν χειρουργοῦντος, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ ἐνίοτε διὰ βίου. Συνήθως δὲ οἱ εὐκατάστατοι συμπεριτέμνουσι μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων καὶ ἐξ ἑως δώδεκα πτωχότερα παιδία· ἐν δὲ ταῖς περιτομαῖς τῶν βραχιλοπαίδων, δισχιλία κα

(1) Οἱ Πέρσαι μὴ στα κρατοῦσι τὴν ἀριστεράν χεῖρα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου ἐν τῷ τοῦ κίλπου ἔτῳ, μεταχειριζόμενοι μόνην τὴν δεξιάν.

περισσότερα. Ὁ περιτεμνόμενος, λαμπρότατα ἐνδυμένος καὶ κατακεκαλυμμένος τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον διὰ πλήθους πολυτίμων φυλακτηρίων, φέρεται ἐπὶ ἵππου χρυσοφαλάρου ἀπὸ τῆς οἰκίας εἰς τὸ τζαμίον, καὶ ἐκεῖθεν ὀπίσω, δι' ὅλης τῆς συνοικίας, προηγούμενου προσκεφαλαίου μετὰ πλήθους μανδουλίων χρυσοκεντήτων, καὶ συμπαραπομένων τῶν συγγενῶν καὶ φίλων. Τὰ δὲ παιδιά τῆς γειτονίας ἐπονται, ψάλλοντα μεγαλοφώνως ὕμνους καὶ δεήσεις ὑπὲρ τοῦ νεοφωτίστου. Πάντες δὲ οἱ προσκεκλημένοι δωροφοροῦσι γλυκύσματα, ὑφάσματα ἢ χρήματα, καὶ φιλεύονται ὑπὸ τῶν γονέων ἢ τοῦ Σαχχίτ (μάρτυρος), ἀναλογοῦντος πρὸς τὸν παρ' ἡμῶν ἀνάδοχον, καὶ ἐκλεγομένου, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ἐπὶ τούτῳ. Τὰς χειρουργικὰς τῆς τελετῆς λεπτομερείας διεσάφησεν ὁ Δόκτωρ Ρίγκλερ. Τὸ δὲ ἀποτμηθὲν μέρος τῆς ἀκροβυστίας θάπτεται ἢ φέρεται ὡς φυλακτήριοι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑπὸ τοῦ νεοφωτίστου. Τῶν δὲ ἀπεριτμήτων ἀποθηνησκόντων παιδίων, τὰ ὅποια φρονοῦσιν οὐχ ἥττον σεσωσμένα, συντρίβουσι, πρὶν τὰ θάψωσι, τὸν μικρὸν δάκτυλον, φρονοῦντες ὅτι ἀναπληροῦται διὰ τούτου ἡ περιτομή τῶν.

Παραεκτὸς δὲ τῆς παρασκευῆς, τὴν ὁποίαν οἱ Ὀθωμανοὶ, μετροῦντες πρῶτην τῆς ἐβδομάδος, καθὼς ἡμεῖς τὴν Κυριακὴν, ἐορτάζουσιν, οὐχὶ δι' ἀργίας, ἀλλὰ δι' ἀναπαύσεώς τινος καὶ προσευχῶν, ἔχουσι καὶ πέντε ἄλλας θρησκευτικὰς ἐορτάς καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ ἔτος· τὰ δύο Μπαϊράμια, τὴν γέννησιν τοῦ Προφήτου (Μεβλουῦδ), τὴν ἐκθεσιν καὶ τὸν ἀγιασμόν τοῦ Χιρχάι-σσερίφ, καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σουρρέ. Παρὰ ταύτας εἰσῆχθη κατὰ πρῶτον, προστεθεῖσα ἐπὶ Σουλτάν-Αχμέδ τοῦ Γ', κατὰ μίμησιν τῶν Περσῶν, καὶ ἡ ἐορτὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ νέου ἔτους (Νεβροῦζ), οὐχὶ τοῦ σεληνιακοῦ, τὸ ὁποῖον καθυστερεῖ κατ' ἔτος, ὡς γνωστὸν, τοῦ ἡλιακοῦ ἑνδεκα ἡμέρας, ἀλλ' ἡ τῆς ἐαρινῆς Ἰσημερίας, ἥτις εἶνε ἀμετάβλητος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ Χιρχά διελάβομεν ἤδη ἐν τῷ Α' Μέρει (1)· περὶ δὲ τοῦ Σουρρέ καὶ τῶν λοιπῶν θέλομεν διαλάβει ἐν τῷ περὶ θρησκευτικῶν τελετῶν κεφαλαίῳ.

Τὸ Κχοῦρ-ἄν ἀπαγορεύει ῥητῶς τὴν οἰνοποσίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τοῦ οἰνοπνεύματος οὐδὲν ἀναφέρει, ὡς μήπω τότε γνωστοῦ, οἱ Ὀθωμανοὶ φρονοῦσιν αὐτὸ ἐπιτετραμμένον, καθὼς, ἐπειδὴ ὑπόσχεται τοῖς πιστοῖς ὅτι ἐν τῷ Παραδείσῳ θὰ ὑπηρετῶνται ὑπὸ τῶν Γχιουλμέν, νέων ὠραιostatῶν, συμπεραίνουσιν ὅτι ἐπιτρέπεται αὐτοῖς ἡ παιδεραστία.

Ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία ἀποτροπιάζεται, ὡς γνωστὸν, καὶ τὴν θέαν

(1) Σιλ. 165, 166.

ἀπλῶς αὐτὴν παντὸς ἐμφύχου, ἰδίως δὲ ἀνθρωπίνου, εἰκονίσματος· τὸ δὲ «Ὁὐ ποιήσεις σεαυτῷ ὁμοίωμα κτλ.», εἶνε καὶ τοῦ Κχουρανίου παράγγελμα, τὸ ὁποῖον ὁμῶς οἱ μὲν Πέρσαι ἀπορρίπτουσιν ἐξ ὀλοκλήρου, οἱ δὲ Σουννῖται καὶ ἰδίως οἱ Μογγόλοι, ἔδεν φυλάττουσι, διότι τὰ νομίσματα αὐτῶν φέρουσι τὸ χάραγμα τοῦ κατὰ καιρὸν ἡγεμόνος, καθὼς ἔδεν τὸ ἐφύλαττον οὔτε οἱ Σελτζουκίδαι Σουλτάνοι, τῶν ὁποίων νομίσματα φέρουσι, καθὼς εἶπομεν (1), τὰς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Ἀλλ' οἱ Ὀθωμανοὶ ἀποφεύγουσι πᾶσαν περὶ τούτου καινοτομίαν· ὅθεν καὶ τὰ κοσμήματα αὐτῶν περιστρέφονται εἰς ἀπομίμησιν ἀνθέων, ἢ φυσικῶν, ἢ φανταστικῶν (arabesques)· ὀλίγοι δὲ τῶν πλουσίων, καὶ ἰδίως τῶν Εὐρωπαϊζόντων παρ' αὐτοῖς διατηροῦσιν εἰσέτι εἰκόνας ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν. Αἱ δὲ στολιζουσαι τὰ ἀνάκτορα τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν βασιλίδων εἰκόνες εἶνε κυρίως τοπεῖα (paysages) ἢ ναυμαχίαι. Μόνον δὲ ἐν ταῖς πρώραις τῶν πλοίων ἰστώνται ἄετοι καὶ λέοντες. Ὅταν δὲ πρώτην φορὰν ὁ Σουλτάν-Μαχμουδ ἔστησε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐν τοῖς δημοσίοις καταστήμασι καὶ ἐν τοῖς στρατῶσι, τὸ πρᾶγμα ἐθεωρήθη ὡς σκανδαλώδης καινοτομία, ὅθεν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέλιπεν. Ἀλλ' οἱ κατὰ καιρὸν Σουλτάνοι ἐξωγραφίζοντο πάντες, καὶ ἐν τῷ Σαραγίῳ σώζεται λεύκωμα, ἐν ᾧ ἕκαστος αὐτῶν, ἀναβαίνων τὸν θρόνον, φροντίζει νὰ ἐνεικονισθῇ· τὴν δὲ ἐν ταῖς Βερσαλίαις τῶν Παρισίων σωζομένην εἰκόνα εἰς μέγεθος φυσικὸν Σουλτάν-Σελῆμ τοῦ Γ' ἐξωγράφησε, καθὰ λέγεται, ἡ Κυρία Σεβαστιάνη ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου. Ἐφ' ἡμῶν δὲ ὁ Σουλτάν-Ἀμπδ-ούλ-Ἀζίζ συγκατέβη ὅπως ζωγραφισθῇ, κατ' αἴτησιν τῶν Κωνσταντινοπολιτῶν, Τούρκων καὶ Ῥεαγιάδων, οἱ τινες παρούσας αὐτῷ ἀναφορὰν ἱκετήριον περὶ τούτου, τὸν Μάϊον τοῦ 1863, φέρουσιν ὑπὲρ τὰς δεκαπεντακισχιλίας ὑπογραφάς.

Ἐχει δὲ καὶ ἡ Μωαμεθανικὴ Θρησκεία τοὺς αἵρετικοὺς καὶ σχισματικούς· τῆς (Ῥαφαζι), καὶ πρῶτον γνωστῇ εἶνε ἡ μεταξὺ ὀρθοδόξων Μουσουλμάνων (Σουννῆ) καὶ ἀπεσχισμένων (Σσιιτ) ἀντιπάθεια· διότι οἱ μὲν πρῶτοι τιμῶσι καὶ τοὺς τέσσαρας πρώτους τοῦ Ἰσλαμισμοῦ Κχαλίφας, Ἀμπμπου-Μπέερ, Ὁμέρ, Ὁσμάν καὶ Ἀλῆν, ἐξ Ἰσου· οἱ δὲ δεύτεροι, ἐν οἷς περιλαμβάνονται οἱ Πέρσαι, οἱ παρὰ τὴν Τύρον καὶ τὴν Ἡλιούπολιν Μετουαλῆ καὶ ἄλλοι, τοὺς μὲν τρεῖς πρώτους βλατφημοῦσιν, ὡς παρανόμους καὶ ληστάς· τὸν δὲ διὰ βραδιουργίας ἐκείνων δολοφονηθέντα Ἀλῆν, υἱὸν τοῦ Ἀμπου-Ταλήμπ καὶ γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ τῇ Φατμᾷ τοῦ Προφήτου, δοξάζουσι μόνον γνήσιον αὐτοῦ διάδοχον, καὶ ἀποκαλοῦσιν αὐ-

(1) Σελ. 262.

τὸν Ἀσάδ-Ἀλλάχ-ἐλ-γκαλίμπ (λέοντα τοῦ ἀείποτε νικητοῦ Θεοῦ), διὰ τὰς ἐναντίον τῶν ἀνθισταμένων τῷ Προφῆτῃ νίκας 'του. Μετὰ δὲ τὸν Ἀλῆν ἀναγνώριζουσιν ἑνδεκα ἄλλους διαδόχους τοῦ Προφήτου, ὧν πρῶτος ὁ Χοκκέν, υἱὸς πρωτότοκος τοῦ Ἀλῆ, καὶ τελευταῖος ὁ Μοχαμμέδ-ἐλ-Μεχαδῆ (Μεχδῆ), τὸν ὁποῖον ἐπονομάζουσι Κύριον τοῦ χρόνου (Σαχχίμπ-ὕζ-ζέιμάν), διότι φρονοῦσιν αὐτὸν ζῶντα εἰσέτι, ὅθεν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καταλείπουσιν αὐτῷ κατὰ διαθήκην οἰκίας, σταύλους μετ' ἐκλεκτῶν ἵππων κτλ. Παρὰ τούτους ὑπάρχουσι μετὰ αὐτῶν καὶ ἄλλοι σχισματικοί, οἷον οἱ Δρούζοι, οἱ Ἀνσαριεῖς, οἱ Γιεζ'ήδ (μίγμα τι τῶν παλαιῶν Μάγων, Σαβαίων καὶ Μανιχαίων), οἱ Κάδμ-ούσέν, οἱ Βεχαμπῆ (εἶδος Διμαρτυρομένων) κλπ.

Ἐννεεῖται δὲ, ὅτι αἱ μετὰ τῶν διαφορῶν τούτων δογμάτων ἐχθροπάθειαι εἶνε ἀμειλικτότεραι τῶν μετὰ Μουσουλμάνων καὶ ἐτεροθρήσκων, καθὼς συμβαίνει πάντοτε καὶ παντοῦ, κατὰ τὸ « Καλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν ». Ἰδίως δὲ αἱ μετὰ Περσῶν καὶ Ὀθωμανῶν, ἐξ ὧν οἱ πρῶτοι πρὸς τοῖς ἄλλοις περιφρονοῦσι καὶ τὸ πράσινον χρῶμα, μεταχειριζόμενοι αὐτὸ εἰς τὰ πέδιλά 'των, ἐν ᾧ οἱ Σουννῖται τὸ σέβονται ὡς ἱερὸν, καὶ οἱ Ἑμίραι ἀπ' αὐτοῦ διακρίνονται, καθὼς εἵπομεν (1). Ὁ δὲ περίφημος Σάαχ-Ἀμπάς, πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας, ἀπαιτοῦντα ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου ἵνα ἐμποδίσῃ ὁ Σάαχης τοὺς ὑπηκόους 'του ἵνα φορῶσι πράσινα πέδιλα, ἀπεκρίθη ὅτι προθύμως ἤθελε πράξῃ τοῦτο, ἅμα καὶ ὁ Σουλτάνος ἠθέλη διατάξῃ τὰ ἐν Τουρκίᾳ ζῶντα ἵνα μὴ πατῶσι καὶ κοπρίζωσι τὴν χλόην, ἥτις εἶνε ζῶν καὶ οὐχὶ νεκρὸν πράσινον.

Ἄλλ' οὐχ ἥττον οἱ Μουσουλμάνοι εἶνε, καθὼς πολλάκις εἵπομεν, οὐσιωδῶς ἀνεξίθρησκοι, « Δινιμίζ αἰρί ἴσα, ἀλλαχχιμίζ μπίρ διρ » (Ἐὰν ἡ πίστις ἡμῶν ᾔνε ἄλλη, ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶνε ὁ αὐτός) συνειθίζει ἵνα λέγῃ αἰτιολογῶν τὴν μετὰ τῶν ἁλλοθρήσκων σχέσιν 'του ἡ δὲ ἀνεξίθρησκειά αὐτῶν αὕτη ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον καὶ ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ δημοκρατικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Τουρκικοῦ πολιτεύματος καὶ συνετέλεσε κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ ἵνα ἐξατφαλίσῃ τὰς κατακτήσεις 'των. « Οὐδεμία βία ἐν τῇ » θρησκείᾳ, λέγει τὸ Κχούρ-ἄν (2) ἡ ἀληθὴς ὁδὸς διακρίνεται ἀρκούντως » ἀπὸ τῆς πλάνης ». Ὅθεν καὶ σέβονται, καθὼς εἶδομεν, οὐ μόνον τὰς τελετάς, ἀλλὰ καὶ τὰ προσκυνήματα τῶν ἄλλων θρησκειῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως περιφρονοῦσι καὶ τοὺς ἀρνησιθρήσκους, καὶ ἰδίως τοὺς ἀρνησιχρίστους, λέγοντες ὅτι « κακὸς χριστιανὸς δὲν δύναται ἵνα ᾔνε καλὸς Τοῦρκος ». Παρὰ δὲ τῶν τουρκιζόντων Ἰουδαίων ἀπαιτοῦσι ἵνα ὁμολογήσωσι πρῶτον

(1) Σελ. 399.

(2) Κεφαλ. Β', « Η Β ο ὕ ς », σελ. 257.

ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶνε Προφήτης ἡ Δίκαιος: » Ἰσὰ οὐχ χάκ α. Ὁθεν ἐκ πάντων τούτων δύναται τις ἵνα συμπεράνη ὅτι ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία εἶν' εἰδὸς τι φιλοσοφίας συστηματοπεποιημένης καὶ ἀφορᾷ τὸ ἄτομον μᾶλλον ἢ τὰ πλήθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ὁ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς Κλῆρος.

Κλῆρον κυρίως καὶ ἐκ συστήματος ὁὖν ἔχουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ, καὶ διὰ τοῦτο καθὼς εἵπομεν, εἶνε καὶ ἀνεξίθρησκοι· διότι οὔτε οἱ Ἱμάμαι αὐτῶν, οὔτε οἱ Δερβίσαι, καὶ τοὶ πλανῶντες ἄλλως δι' ἀγυρτιῶν τὸν λαὸν, ὁὖν εἶνε οὔτε ἱερεῖς, οὔτε ἐκκλησιαστικοί, οὔτ' ἐπενεργοῦσιν ἀμέσως ἐπὶ τῶν συνειδήσεων καὶ τῆς διανοίας· ὁ δὲ Ἱμάμης εἶνε ἀπλῶς ἐμμισθος ὑπηρετης καὶ λειτουργὸς τοῦ δεῖνα τζαμίου, καὶ δύναται, παραιτῶν τὴν ὑπηρεσίαν αὐτήν, ἵνα γένῃ ἀξιοματικὸς, ὑπάλληλος γραφείου, ἔμπορος, ὅθεν καὶ οὐδὲν ἐξωτερικὸν σημεῖον διακρίνει αὐτὸν τῶν λαϊκῶν ἐκτελοῦντα τὴν ὑπηρεσίαν ἑαυτοῦ. Ἐκαστος δὲ Μουσουλμάνος ἀπευθύνει τὰς εὐχὰς καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν χωρὶς τῆς μεσολαβήσεως ἄλλου· καὶ ἀποθησκῶν δὲ, ὁὖν ἔχει ἀνάγκην τῆς παραστάσεως τοῦ Ἱμάμη ἢ τοῦ Οὐλεμᾶ, εἰμὴ ὡς φίλου ἀπλῶς· οὔτε ὑπάρχει παρ' αὐτοῖς λατρεία ὑποχρεωτικὴ καὶ ἀπὸ κοινοῦ.

Οὐχ ἥττον ὁμως τάξεις τις Μωαμεθανῶν εἶνε ἀφιερωμένοι δι' ἐπίτηδες σπουδῶν καὶ ἀρμόδιοι πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν τε θρησκευτικῶν καθηκόντων καὶ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, ἀποτελοῦντες σῶμα πολυάριθμον καὶ ἔχοντες τὴν ἱεραρχίαν τῶν καὶ τοὺς ἰδιαιτέρους κανονισμοὺς τῶν, καὶ οὗτοι εἶνε

Οἱ Οὐλεμᾶ.

Ἡ λέξις αὕτη, πληθυντικὴ τοῦ Ἀλήμ, παραγώγου τοῦ Ἰλμ, σημαίνει Οἱ σοφοὶ (1), καὶ δίδεται κυρίως μὲν εἰς τὸ σῶμα δλόκληρον, καταχρη

(1) Ὁ Κοραῖς ἐτυμολογεῖ καὶ παραβάλλει, ἀστεϊζόμενος οὐκ ἀφυῶς, αἶος ἐκεῖνος, τοὺς Οὐλεμᾶ πρὸς τὸν ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων (Κεφ. ΙΓ', 6-10) ἀναφερόμενον μάγον Ἐλύμαν.

στιχῶς δὲ καὶ εἰς ἓν μόνον ἄτομον, καθὼς καὶ τὸ 'Ριτζάλ καὶ τὸ Χοτζαγ-
χιάν καὶ τὸ Βουκελά. Τὰ προνόμια δὲ αὐτῶν εἶνε τὸ ἀφορολόγητον, τὸ 'να
μὴ φονεύωνται, τὸ 'να μὴ δημεύηται ἡ περιουσία 'των, καὶ, τὸ σημαντικώ-
τερον, τὸ 'να διατηρῶσι μεταξὺ αὐτῶν ἀκριβῆ ἱεραρχίαν, σπανιώτατα πα-
ραβαινομένην· προνόμια ἀνεκτίμητα, ἐν Κράτει, ὅπου ὁ μόνος τρόπος τοῦ
πλουτισμοῦ τοῦ μονάρχου ἦτον ἄχρις οὐ πρὸ πολλοῦ ἡ δήμευσις τῆς πε-
ριουσίας τῶν ὑπαλλήλων. Πρὸς διατήρησιν δὲ τοῦ κυριωτάτου τούτου τῶν
προνομίων 'των, ἔλαβον ἑκπαλαι, φοβούμενοι πάντοτε τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν
ὀπλων καὶ τῆς πολιτικῆς, ὡς νόμον θεμελιώδη, ὅτι, ἅμα τις αὐτῶν λάβοι,
εἴτε πολιτικὴν, εἴτε στρατιωτικὴν, θέσιν, ἐκπίπτει τοῦ βαθμοῦ 'του ὡς δι-
καστικός καὶ ἱερωμένος.

Τὸ σῶμα τῶν Οὐλεμά διαιρεῖται, ὡς ἐκ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, εἰς δύο
κλάσεις, καὶ ποὶ οὐσιωδῶς ἀποτελούσας ἓν καὶ ταυτό: τὴν τῶν Δικαστῶν
καὶ τὴν τῶν ἱερέων. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατατάττονται συνήθως
οἱ ἀδοκιμώτεροι φοιτηταὶ τῶν Αὐτοκρατορικῶν Γυμνασίων, διὰ τῶν ὁποίων
πρέπει 'να διέλθῃ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Σοφτὰ ἢ Δανισσμένδ, καθὼς θέλομεν ἀκο-
λούθως ἰδεῖν, ἕκαστος Οὐλεμά. Καταταχθεὶς δὲ ἅπαξ εἰς αὐτὴν, 'δὲν δύνα-
ται πλέον 'να μεταβῇ εἰς τὸν δικαστικὸν σύλλογον· ἐν ᾧ, ἐκ τοῦναντίου, οἱ
τοῦ δικαστικοῦ Συλλόγου ἐπιφυλάττουσιν εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἐκτελοῦσι, χρείας
καλούσης, καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἱερατικοῦ συλλόγου, καθὼς ὁ Σσείχ-
οὐλ-ισλάμης τὰς εὐχὰς τῆς στέψεως καὶ κηδείας τοῦ Σουλτάνου καὶ ἄλ-
λας δημοσίας τελετὰς. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ δικαστικοὶ θεωροῦνται ἀνώτεροι
τῶν ἱερέων.

Εἰς τὸ σῶμα τῶν Οὐλεμά ὑπάγουσί τινες καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ 'Αα-
λῆ καὶ τῆς Φατμά, τοὺς καλουμένους, ὡς προείπομεν, Σσερίφ ἢ 'Εμίρ,
ὧν ἀρχηγὸς ὁ Ν α κ χ ι μ π - ο ὕ λ - 'Ε σ ρ ἄ φ, ἐξισούμενος σχεδὸν πρὸς
τὸν Σσείχ-οὐλ-ισλάμην, καὶ ἀποτελῶν μετὰ τῶν ὑπαλλήλων 'του ἰδιαίτε-
ρον κλάδον τῆς δικαστικῆς ὁμηγύρεως. Δικάζει δὲ, ἡ μόνος, ἡ διὰ τῶν ἀν-
τιπροσώπων 'του, ὅλους τοὺς 'Εμίριδες, καθὼς καὶ πᾶσαν δίκην, ἐν ᾗ ὁ
ἕτερος τῶν διαδίκων εἶν' 'Εμίρης. Ἐχει δὲ καὶ τὴν φυλακὴν τῆς ἱερᾶς ση-
μαίας, καὶ δύναται 'να γένῃ καὶ Σσείχ-οὐλ-ισλάμης, ἀλλὰ τότε παύει τοῦ
'να ᾖν' ἀρχηγὸς τῶν 'Εμίριδων.

Τὸ σῶμα τῶν Οὐλεμά διαιρεῖται εἰς πέντε ἢ, ἀκριβέστερον, ἑπτὰ κλά-
σεις, ὑποδιαιρουμένης δηλαδὴ τῆς Α', καθὼς 'τὴν διαιροῦσι πολλοὶ, καὶ
προστιθεμένης, ὡς ἐβδόμης, τῆς τῶν 'Εμίριδων. Ἐκ τῶν πέντε τούτων
κλάσεων, ἡ μὲν πρώτη σύγκειται ἐκ τῶν μεγάλων Μολλάδων, καὶ ὑπο-
διαίρεται,

Α', εἰς τοὺς Στρατοδίκας τῆς Ῥούμελης, τοὺς τε ἐν ἐνεργείᾳ καὶ τοὺς διαθεσίμους·

Β', εἰς τοὺς Στρατοδίκας τῆς Ἀνατολῆς, διοριζομένους, τούτους τε καὶ κείνους, καθὼς καὶ πάντας τοὺς ἐπομένους, ὑπὸ τοῦ Μουφτῆ, ἐπικυρουμένους δὲ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου·

Γ', εἰς τοὺς δικαστὰς τῆς ΚΠ (Ἰσταμπόλ - χχαδισῆ), οἱ τινες ἐξετέλουν ἄχρις οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, παρεκτὸς τῆς δικαστικῆς ὑπηρεσίας ἑτῶν, καὶ καθήκοντα Ἀγορανόμου τῆς πρωτευούσης·

Δ', εἰς τοὺς δύο Πρωτοδίκας (Μολλά) τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης·

Ε', εἰς τοὺς τῶν Αὐτοκρατορικῶν πόλεων, Ἀδριανουπόλεως, Προύσης, Καΐρου καὶ Δαμασκού·

Σ', εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς ὀκτῶ, δηλ. Γαλατᾶ, Σκουταρίου καὶ Ἐϊούμπ, Ἱερουσαλήμ, Θεσσαλονίκης, Λαρίσσης, Χαλεπίου καὶ Σμύρνης.

Τούτοις προσθετοὶ οἱ Νακχίμπ-ούλ-Ἐσράφ, καὶ τὰ πέντε ἱερωμένα πρόσωπα, τὰ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Σαραγίου, οἱ τινες καὶ προάγονται, κατὰ τὴν ἱεραρχικὴν αὐτῶν τάξιν, ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμόν, εἰς τὰς μεγίστας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κλήρου θέσεις, δηλαδή ὁ παιδαγωγὸς (Χότζας) τοῦ Σουλτάνου, ὁ Χχεκκείμ - μπασης, ὁ Μουννετζήμ μπασης καὶ οἱ δύο Χουνκιάρ-Ἰμάμαι, καὶ τοὶ μὴ δικαστικοί. Ἀπαντες οὗτοι συμποσοῦνται συνήθως εἰς ἑκατὸν καὶ ἀποτελοῦσι κυρίως τὸν ἀνώτερον παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς Κλήρον. Ἀρχηγὸς δὲ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ τούτου συλλόγου εἶνε ὁ ἀρχαιότερος τῶν χρηματισάντων Ῥούμελη-Κχαδῆ-ούλ-ἄσκέρ, καὶ ὀνομάζεται Ρεϊζ-Οὐλεμά, διαδεχόμενος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸν Μουφτῆν.

Ἡ δὲ δευτέρα, καλουμένη καταχρηστικῶς τάξις τῶν μικρῶν Οὐλεμά, σύγκειται ἐκ τῶν δικαστῶν τοῦ Μάρ-ἄς, τοῦ Βαγδάδ, τοῦ Βόσνα - σαραΐ, τῆς Σόφιας, τοῦ Βελιγραδίου, τοῦ Αἰντάρμπ, τῆς Κιουτάγχιας, τοῦ Ἰκονίου, τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τοῦ Διγιάρ-Μπέκρ.

Ἡ τρίτη τάξις περιέχει τοὺς πέντε Μομφετίς (ἐφόρους τῶν ἱερῶν καταστημάτων), ὧν τρεῖς ἐδρεύουσιν ἐν ΚΠ, εἷς ἐν Ἀδριανουπόλει, καὶ ὁ πέμπτος ἐν Προύσῃ, καὶ ἐν γένει τοὺς διοριζομένους εἰς τὰ Βάκφ, καὶ διακρίνοντας τὰς εἰς αὐτὰ ἀναγομένας δίκας.

Ἡ τετάρτη τάξις συνίσταται ἐκ τῶν δικαστῶν τῶν ἄλλων πόλεων ἐκλεγομένων κάθε δεκαοκτῶ μῆνας μεταξὺ τῶν Μολαζήμ (δοκίμων gradúes), ὑποδιαιρουμένους εἰς τρεῖς ἄλλας κλάσεις καὶ διοριζομένους ὑπὸ τῶν δύο Καζασκέρ, ὧν ὁ ἀριθμὸς διαφέρει κατὰ τόπους. Εἶνε δὲ τετρακόσιοι πενήκοντα περίπου (1), ἐξ ὧν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἐν Εὐρώπῃ, ἑκα-

(1) Οἱ συνήθεις οὗτοι Καδῆδες συμποσοῦνται κυρίως εἰς χιλίους διακοσίους πενήκοντα, ὧν πε-

τὸν εἰκοσιτρεῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ τριανταεξ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ Ἀφρικῇ.

Ἡ πέμπτη τάξις περιλαμβάνει τοὺς Νακχίμπ ἢ τοποτηρητάς τῶν Μολ-
λάδων καὶ Καδῆδων, διοριζομένους ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὑποδαιρουμένους εἰς
πέντε ἄλλας τάξεις.

Ἵνα φθάσῃ δέ τις εἰς τὴν πρώτην κλάσιν, ἀπαιτεῖται ἵνα διῆλθεν ὅλας
τὰς τάξεις τῶν Μ ο υ δ ε ῤ ῥ ῖ ς (Docteurs), καὶ ἵνα διακρίνηται προσέτι
καὶ διὰ τὴν φρόνησιν καὶ ἀρετὴν· διὰ δὲ τὰς τέσσαρας ἄλλας, ἀρκεῖ
ἵνα ἐφοίτησεν εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα (ἵνα ᾔνε δηλαδὴ Δανισσμένδ)· ἵνα
γένῃ δὲ Σσείχης (ιεροκῆρυξ), Ἰμάμης, Κχιατίμπης, Μουεζίνης καὶ Καῖμ.
(νεωκόρος), ἀρκεῖ ἵνα ἐτελείωσῃ τὰς προκαταρκτικὰς σπουδὰς, καθὼς καὶ
ἵνα γένῃ Δερβίσης, ὑποτιθεμένου ὅτι ἀπέκτησε τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας
διὰ τῆς μελέτης καὶ θεωρίας.

Αἱ σπουδαὶ διαρκοῦσι συνήθως δέκα-δώδεκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ Σο-
φτὰ σπουδάζουσι τὴν Ἀραβικὴν γραμματικὴν καὶ σύνταξιν, τὴν λογικὴν,
τὴν ἠθικὴν, τὴν ῥητορικὴν, τὴν θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν νομικὴν,
τὸ Κχοῦρ-ἄν, τὸ Σουννά. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξεταζόμενοι, λαμβάνουσι παρὰ
τοῦ Σσείχ-οὐλ-ισλάμη τὸ δίπλωμα τοῦ Μουλαζήμ, καὶ εἰν' ὑποψήφιοι διὰ
τὰς θέσεις Καδῆ Ἐπαρχίας ἢ Νακχίμπ. Ἄλλ' ἐὰν ἀποβλέπῃ τις αὐτῶν
εἰς ἀνώτερα, πρέπει ἵνα σπουδάσῃ ἄλλα ἐπτὰ ἔτη, καὶ, ἀπ' οὗ δώσῃ νέας
ἐξετάσεις, ὑπάγεται εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τῶν Οὐλεμᾶ.

Τῆς ἐπταετοῦς δὲ ταύτης σπουδῆς, εἰς ἣν ὑποχρεοῦται ἕκαστος Μουλα-
ζήμ, ἵνα ὀνομασθῇ Μουδεῤῥῖς, ἐξαιροῦνται, κατὰ κατάχρησιν, οἱ υἱοὶ τῶν
Οὐλεμᾶ, οἱ ὅποιοι, σπουδάζοντες κατ' οἶκον, μεταβαίνουσιν ἀμέσως, εἰς ἡ-
λικίαν 19—20 ἐτῶν πολλάκις, εἰς τὴν χορείαν τῶν Οὐλεμᾶ, ὥστε εὐρί-
σκονται, ἂν καὶ σπανίως, εἰς ἡλικίαν ὀλιγωτέραν ἐνίοτε τῶν τεσσαράκοντα
ἐτῶν, προηγούμενοι (ἀνώτεροι δηλαδὴ τὸν βαθμὸν) ἄλλων προγενεστέρων.
Ὅμοίως προβιβάζονται, κατὰ χάριν, εἰς τοὺς Οὐλεμᾶ καὶ οἱ υἱοὶ τῶν Βε-
ζίρων καὶ Πασσάδων, καὶ τινῶν ἄλλων περιφανῶν τὸ ἀρχῆθεν, διακρινόμε-
νοι ὑπὸ τὸν τίτλον Μ π έ ῖ - Μ ο λ λ ᾶ. Ἐκτὸς δὲ τούτων εἶνε καὶ τρία
γένη, διακριθέντα ἑκπαλαι, τὸ τῶν Ταρακτοῤ-ζαδὲ, Πιρί-ζαδὲ καὶ Δαμάτ-
ζαδὲ, τὰ ὁποῖα διαδέχονται πάντοτε, καθὼς καὶ ἄλλοι εἶπομεν, τὰ τοῦ
Ὀθωμανικοῦ Κλήρου ἀξιώματα.

Οἱ ἱερεῖς, διοριζόμενοι πάντες ὑπὸ τοῦ Μουφτῆ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ μόνου
ἐξαρτώμενοι, διαιροῦνται εἰς ἱεροκῆρυκας (Σ σ έ ῖ χ), ἱερογραμματεῖς ἢ ἱερο-

τακόστοι πεντήκοντα ἐν τῇ Εὐρώπῃ, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ. Ἄλλ' οἱ πλείστοι διο-
ρίζουσι τοποτηρητάς τῶν.

ψάλλτας (Κ ι α τ ι μ π), οἱ τινες ἀναγινώσκουσι καὶ τὴν εὐχὴν τῆς παρασκευῆς, ἐφημερίους (Ἰ μ ἄ μ) δι' ὅλας τὰς καθημέραν καὶ συνήθεις τελετὰς, καὶ κράκτας ἢ εὐχοκλήτορας (Μ ο υ ε ζ ῖ ν), προσκαλοῦντας ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μιναρὲ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν προσευχὴν. Τὰ μεγαλήτερα τζαμία οὐδέποτε ἔχουσιν ὑπὲρ τοὺς δύο Ἰμάμας, ἓνα Σσεΐχην καὶ ἓνα Κιατίμπην, δώδεκα Μουεζίν καὶ εἴκοσι Καΐμας. Εἰς δὲ τὰ μικρὰ καὶ ἄπορα τζαμία εἰς καὶ ὁ αὐτὸς εἶνε καὶ Ἰμάμης καὶ Μουεζίνης καὶ Καΐμης.

Ἐπὶ παντὸς δὲ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κλήρου ἄρχει

Ὁ Σ σ έ ῖ χ (1)-ο ὕ λ -ι σ λ ἄ μ,

λεγόμενος προσέτι καὶ Μ ο υ φ τ ῆ ς, καὶ εἶνε ὁ πρῶτος καὶ τῶν ἱερέων, καὶ τῶν δικαστῶν καὶ τῶν καθηγητῶν, καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν Οὐλεμά, χωρὶς ἵνα ᾔνε οὔτε ἀρχιερεὺς, οὔτε ἀρχιδικαστῆς, οὔτε ὑπουργὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως. Εἶνε ὅμως Ἀρχικαγκελλάριος ἱσως τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ συγχρόνως Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ, ἔχων ἀπλῶς συμβουλευτικὴν δύναμιν, χωρὶς ἵνα ἔχη καὶ τὴν πρωτοβουλίαν, καθιεροῖ μόνον διὰ τοῦ φετῶ τὰς πράξεις τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας· εἶνε ὁ ἀπόλυτος ἀντιπρόσωπος τοῦ Σουλτάνου εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ πνευματικόν (τὴν θρησκείαν) καὶ τὴν δικαιοσύνην, καθὼς ὁ Βεζίρης εἰς πᾶν τὸ κοσμικόν. Ἀλλ' ὥς ἐρμηνεύς τοῦ νόμου καὶ μόνος ἔχων ἐπὶ τούτου τὸ κῦρος καὶ τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, εἶνε καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου ἀνώτερος, ὅς τις τῶ προσηκόνεται, καὶ προβαίνει ἐπτὰ βήματα πρὸς ὑπάντησίν 'του. Ἐχει δὲ μόνος αὐτὸς τὸ δικαίωμα ἵνα ἀσπάζηται τὸν ἀριστερόν τοῦ Σουλτάνου ὦμον, ἐν ᾧ ὁ Βεζίρης, εἰς προὑπάντησιν τοῦ ὁποίου ὑπάγει τρία μόνον βήματα, μόλις τολμᾷ ἵνα ἐγγίσῃ τὰ χεῖλη 'του εἰς τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου 'του. Τῶ οἶδονται δὲ, κατὰ τὸν τῆς ἐθιμοταξίας κώδικα, οἱ πομπωδέστεροι καὶ ἐμφαντικώτεροι τίτλοι: Σοφὸς τῶν σοφῶν, Κλείς τῶν θησαυρῶν τῆς ἀληθείας κτλ. κτλ.

(1) Ἡ λέξις Σ σ έ ῖ χ ἢ Σ σ έ ῖ κ σημαίνει Ἀραβιστὴ ἀπλῶς γέροντα ἢ τὸν γεροντότερον (πρωτόγερον) τοῦ τόπου (senior populi), καὶ ἡ χρῆσις αὐτῆς παρὰ τοῖς περὶ τὴν Μέκκαν ἰδίως Βεδουϊνοῖς, εἶνε τόσον κοινὴ, ὥστε δίδεται ἀδιαφόρως, οὐ μόνον εἰς πάντα ἡλικιωμένον, εἰς πάντα οἰκογενειάρχην, εἰς πάντα προϊστάμενον· ἀλλ' (εἰς τὴν Αἴγυπτον μάλιστα) ἀποκαλοῦνται Σσεΐχαι οἱ πρωτότοκοι τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ νομομαθεῖς καὶ δικαστικοί· καὶ οὐχ ἥττον ἀκούει τις πολλάκις τοὺς δηλᾶτας, προσφωνοῦντας τοὺς κἀνθ' ἑαυτῶν διὰ τοῦ Ἡ ἄ Σ σ ή χ! Ἐν δὲ τῇ Τουρκίᾳ ἡ λέξις σημαίνει συνήθως τὸν ἡγούμενον (πρεσβύτερον) μοναστηρίου (τεκκῆ) ἢ τὸν ἱεροκλήρυκα τζαμίου.

Πολλοὶ τῶν κατὰ καιροὺς Σσεΐχ-ούλ-ισλάμ ἀναφέρονται μετ' ἐπαίνων ὑπὸ τῆς Ἱστορίας διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν, ἐν οἷς ὁ καὶ δι' ἄλλους λόγους περίφημος Ἀαλῆ-Τζεμαλὺ-εφέντης, ἀποθανὼν τῷ 1525, ἀφ' οὗ διέπρεψεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ὡς Μουφτῆς, ὅς τις ἐπωνομάσθη Ζεμπίλλῃ, διότι, πρὸς εὐκολίαν τῶν ἐχόντων ἀνάγκην φετβά, εἶχε (καθὼς προείπομεν) (1), ἀνηρτημένην ἀπὸ τῆς θυρίδος τοῦ δωματίου τοῦ σπυρίδα (ζεμπίλ), ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐναποθέτων ὁ βουλόμενος τὴν ἐρώτησίν του, ἐλάμβανε διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου τὴν ἀπάντησιν. Οἱ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Ἑλληνας ἰδίως ὀφείλομεν εἰς τὴν μνήμην τινῶν ἐξ αὐτῶν αἰδίων εὐγνωμοσύνην, διότι πολλὰκις ἠρνήθησαν τὴν γνώμην αὐτῶν, προκειμένου λόγου περὶ σφαγῆς γενικῆς τῶν Χριστιανῶν ἢ δημεύσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ προσκυνημάτων αὐτῶν. Εἷς ἐξ αὐτῶν εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ προειρημένος Τζεμαλῆ, ὅς τις, ἀποφασίσαντός ποτε τοῦ Σουλτάνου Σελῆμ τοῦ Α' τὴν ἀπαλλοτριώσειν ὅλων τῶν ἐν ΚΠ χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, ὑπέβαλεν εἰς τὸν Πατριάρχην Ἱερειμίαν τὸν Α' τὴν ἰδέαν τοῦ 'ν' ἀποδείξῃ διὰ μαρτύρων ὅτι ἡ ἄλωσις τῆς πόλεως ἐγένετο κατὰ προηγηθεῖσαν συνθήκην, τὸ ὁποῖον καὶ κατώρθωσεν οὗτος, παρουσιάσας ὡς μάρτυρας δύο ὑπερεκατοντούτας Ὀθωμανοὺς, ζῶντας εἰσέτι ἐν Ἀδριανουπόλει. Εὐφύμου μνήμης ἄξιος εἶνε καὶ ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας Σσεΐχ-ούλ-Ἰσλάμης Δουρρῆ-ζαδές, ἀρνηθεὶς 'να γνωμοδοτήσῃ τῷ 1821 περὶ γενικῆς τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἐλέγετο, σφαγῆς, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐξωρίσθη εἰς Προῦσαν, ὅπου ἅμα φθάσαντι, τῷ ἔφερον ἐπιτήδες τὴν εἰδήσιν, ὅτι ἡ καμόπολις τῶν Κυδωνιῶν, ἧς εἶχε, διὰ τὴν θέσιν του, τὴν ἐπικαρπίαν (ὅθεν καὶ ἤκμασεν ὑπὸ τὴν σκιάν του), κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ταγκαλάκων.

Οἱ Δερβίσαι.

Οἱ Δερβίσαι, 'δὲν εἶνε, καθὼς συνήθως νομίζεται, μοναχοὶ τοῦ Ἰσλάμ· διότι μοναχοὺς, κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ἰνδῶν καὶ Χριστιανῶν, ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία 'δὲν γνωρίζει· τὸ δὲ Κχούρ-ἄν ῥητῶς λέγει: »Ρουχμπάν-ιλ τοῦμ φίλ ισλαμί (μοναχὸς 'δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Ἰσλάμ). « Ἀλλ' ἡ τάσις τῶν Ἀράβων πρὸς τὸν μονήρη καὶ θεωρητικὸν βίον ἀντέταξε πρὸς τὴν ῥητὴν ταύτην παραγγελίαν τοῦ Προφήτου ἄλλην τοῦ Κορανίου ῥῆσιν, τὴν λέγουσαν: » Ἐλ φάκρουν-φαχρῆ (ἐν τῇ πτωχείᾳ ἢ σωτηρίᾳ ἢ

(1) Σελ. 147 τοῦ Β', Μέρους.

» ἡ δόξα) α. "Οθεν, τριάκοντα μόλις ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ, οἱ ὁπαδοὶ αὐτοῦ συνέστησαν πλῆθος μοναστηρίων ἢ ἡσυχαστηρίων· τὰ δὲ τάγματα τῶν Πενήτων (Φακχὺρ) καὶ τῶν Δερβίς (κατὰ λέξιν, κατωφλίων θύρας, δηλαδὴ ταπεινῶν, χαμαιζήλων) ὑψήθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀριθμοῦνται εἰς τριάκοντα ἕξ (1), ὧν τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον, τὸ τῶν Νάσχυμπενδῆ, συνέστη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κχαλίφου 'Οσμάν· τὸ δὲ τελευταῖον, τὸ τῶν Τζεμαλῆ, ἐπὶ τοῦ Σουλτάν - 'Αχμέδ Γ'. Περὶ τῶν κανονισμῶν ἐκάστου τούτων ἐπραγματεύθη κατ' ἑκτασιν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Mouradja d' Ohsson. Οἱ 'Ρουφαί, τῶν ὁποίων τὰς παραδόξους ἀσκήσεις ἐξεθέσαμεν ἐν τῷ Β' Μέρει (2), εἶνε, μετὰ τοὺς Μεβλεβῆ, οἱ ἀξιοπεριεργότεροι καὶ γνωστότεροι τοῖς ἐπισκεπτομένοις τὴν ΚΠ Εὐρωπαίοις. Οὐδεὶς ὥφειλον, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, ὅς τις, πρὸς τιμὴν τοῦ Προφήτου, ἀπολέσαντος ἐν τῇ μάχῃ τοῦ 'Οχχὺδ δύο ὀδόντας, ἐξερρίξωσεν ὅλα 'του τὰ ὀδόντια (ὅθεν εἶνε καὶ πάτρων τῶν ὀδοντοϊατρῶν), 'να προσφέρωσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἰδίαν θυσίαν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι 'δὲν εἴλκυσε πολλοὺς προσηλύτους, οὔτε μεταξὺ τῶν τῆς 'Αραβίας φανατικῶν. 'Ο περιφημότερος τῶν μοναστῶν τούτων εἶνε ὁ "Αμπδ - οὐλ - Κχαδὶρ - Γιλανῆ, ἀρχηγὸς τῶν Κχαδερῆ. 'Ο δὲ "Εμπ-οὐλ-Χασάν-Σαζελῆ ἢ Σσεδελῆ, ὅς τις πρῶτος ἀνεκάλυψε τὸν Καχβέν, εἶνε ὁ πάτρων τῶν Καχβετζήδων, καθὼς ὁ Μπαμπά-Ρεδάν τῶν βοτανολόγων καὶ κηπουρῶν, καὶ ὁ Χατζῆ - Μπεκδὰς τῶν ἀποτροπαίου μνήμης Γενιτσάρων, Γενίτσαρης συγχρόνως καὶ αὐτὸς τοῦ 99^{ου} 'Ορτά· διότι, καθὼς ὀρθότατα παρετήρησεν ὁ Χάμμερ, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν Γενιτσάρων ἦτον τάγμα Δερβίσιων, συστηθὲν πιθανῶς κατὰ μίμησιν τῶν 'Ιπποτῶν τῆς 'Ρόδου. Ἀλλὰ τὸ σεβαστότερον, σημαντικώτερον καὶ πολυπληθέστερον ὄλων τούτων τῶν ταγμάτων εἶνε τὸ τῶν Μεβλεβῆ, τοὺς ὁποίους οἱ Εὐρωπαῖοι ὀνομάζουσι Tourneurs, διὰ τὸν στρόβιλον, τὸν ὁποῖον χορεύουσι προσευχόμενοι (3), διότι εἰς αὐτὸ, ὡς ἀσχολούμενον εἰς τὴν Περσικὴν φιλολογίαν καὶ ποίησιν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Σοφῶν, διαδοθεῖσαν διὰ τοῦ εὐφραδοῦς Τζελάλ-ἐδ-διν εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς Μωαμεθανικῆς κοινωνίας, ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ ἀναχωρητοῦ καλύβης ἄχρι τοῦ σπουδαστηρίου τῶν μεγιστάνων καὶ ὑπουργῶν, ἀνήκουσιν ὅλοι σχεδὸν οἱ 'Εφένται καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους. Τὸ δὲ τῶν Μπεκδασῆ καταργηθὲν μετὰ τῶν Γενιτσάρων, ἤρξατο, καθὰ λέγουσί τινες, 'ν' ἀνακύπτῃ, καὶ διατείνονται ὅτι τὸ ἐν πέμπτῳ τῶν ἐν ΚΠ 'Οθωμανῶν εἶνε ὁπα-

(1) Ἄλλοι λέγουσιν ἐβδομήκοντα δύο, παρεκτός ἄλλων τῶσιν αἰρετικῶν· ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἔν' ὑπερβάλλων. (2) Σελ. 254, κ. ε. (3) Ἰδε σελ. 63 τοῦ Β', Μέρους.

δοί' του. Εἶνε δὲ τὸ μᾶλλον φιλοτάραχον καὶ ἐπικίνδυνον, καθὼς ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ τὸ τῶν Ἰησουϊτῶν.

Οἱ Δερβίσαι ἐν γένει εἶνε Ἑσυχασταί, καὶ φρονοῦσιν ὅτι » ὁ ἐκ-μηδενίσας ἑαυτὸν ἐν τῇ πρὸς τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ ἀγάπῃ δύναται ἵνα εὐχαριστῇ ἐλευθέρως πάσας τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ὁρμὰς χωρὶς ἵνα παροργίσῃ τὸν Θεόν (2) «· τὸ ὁποῖον ἐκφράζουσι καὶ συμβολικῶς διὰ τοῦ ἐξῆς σοφίσματος : » Ἐν ὧσιν τις εἶνε ἐξω τοῦ Κεαμπέ, πρέπει ἵνα διευθύνῃ τὸ βλέμμα αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· ὅταν ὁμως ᾖ ἐντὸς αὐτοῦ, τί σημαίνει, ἐὰν στραφῇ πρὸς τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ὁ εὐρισκόμενος ἐντὸς τοῦ Κεαμπέ, εἶνε ἀνώτερος παντὸς νόμου καὶ παντὸς τύπου, γίνεται αὐτὸς ἑαυτοῦ ὁδὸς καὶ τύπος, μεσίτης δὲ καὶ βοηθὸς τῶν ἄλλων «. Ἐπομένως, ἐπειδὴ εἶνε, ὡς πρὸς τὰς διαφορὰς θρησκείας, ἀδιάφορος, κλίνουσιν, οἱ μὲν Μεβλέβῃ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν μᾶλλον, οἱ δὲ Ρουφαῖ πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν. Οἱ Μπεκδασῇ εἶνε πανθεῖσται καὶ παραδέχονται καὶ τὴν μετεμψύχωσιν, καθὼς καὶ οἱ Δροῦζοι τοῦ Λιβάνου. Ἐξωτερικῶς ὁμως ὅλοι πρεσβεύουσι τὸν Μωαμεθανισμόν. Αἱ πολιτικαὶ αὐτῶν δοξασίαι εἶνε δημοκρατικαὶ τοῦλάχιστον· ἔχει τις ὁμως λόγους ἵνα τοὺς ὑποπτεύσῃ καὶ κοινοκτημονιστάς. Τὸ σύνολον δὲ τῶν δογμάτων καὶ σχεδίων αὐτῶν εἶνε ἀπόρρητον, καὶ οὔτε αὐτοὶ οἱ μεμνημένοι εἰς αὐτὰ τὰ γνωρίζουσι κατὰ βάθος. Ὅλα ὁμως φαίνεται ὅτι τείνουσιν, ἐγγύθεν ἢ ἄπωθεν, πρὸς ἀνατροπὴν ἢ, τοῦλάχιστον, μεταρρύθμισιν τῶν καθεστώτων, καὶ διὰ τοῦτο εἶν' ἐχθροὶ ἄσπονδοι τῶν Οὐλεμά. Τὸ χαρακτηριστικώτατον δὲ πάντων τούτων τῶν ταγμάτων εἶν' ὅτι ἐξετάζουσι, σκέπτονται καὶ συζητοῦσι περὶ τῶν κοινῶν μετὰ παρρησίας καὶ τόλμης, καὶ τείνουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἐν γένει δὲ ἔχουσι πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τοὺς Φράν-μασσόνους. Οἱ δὲ Προηγούμενοι αὐτῶν ἐνίων τιτλοδοτοῦνται καὶ Σουλτάνοι, μερικοὶ δὲ καὶ Χουνκιάρ, καὶ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν Μπεκδασῇ ὀνομάζεται στέμμα (τὰ τ σ), διότι καὶ σχῆμα ἔχει κορώνας Βυζαντινῆς ἢ ἐπισκοπικῆς μέτρας. Ὑπάρχουσι δὲ παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς καὶ οἱ λεγόμενοι Σοφῇ, μὴ ἀνήκοντες εἰς οὐδὲν τάγμα, ἀλλ' ἀπλῶς εὐλαβεῖς, ζῶντες βίον θεωρητικὸν καὶ ὅμοιοι πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ quietistes.

Πᾶς Δερβίσης ὀφείλει ἵνα ἐπαναλάβῃ, τοῦλάχιστον δις ἐκάστης ἡμέρας, δι' ἐπικλήσεως τὰ ἑπτὰ μυστηριώδη ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσι καὶ εἰς τὴν χειροθεσίαν τῶν : » Ἰλ-λάχ, ἰλ-ἀλλάχ· ἡ ἀλλάχ· ἡ χού· ἡ χάχ· ἡ χάτζ· ἡ καϊούμ· ἡ καχχάρ !

(1) Αἱρεσις, ἥτις εὔρεται καὶ ἐν Εὐρώπῃ θιασώτας.

Οἱ δὲ πλείστοι αὐτῶν εἶνε κοσμοπολῖται, περισρχόμενοι πρὸς χρηματισμὸν ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὑπὸ δὲ τὸν πολύτερτον τρίβωνα (Χχιρκᾶν) τῆς ἀλητείας καὶ ἐπαιτείας κρύπτεται πολλάκις κεμέριον βαρυφορτωμένον. Καὶ ἐνθυμούμαι, ὅτε, κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὑπερόριον διαμονήν μου, εἰσῆλθεν αἴφνης, δειλῆς ὀψίας, ἐν τῷ δωματίῳ, ὅπου ἤμεθα συνηθροισμένοι καὶ σκυθρωπάζοντες » ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών », ἡλιοκαῆς τις δερβίσης ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Ῥουφαῇ μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς σκευῆς, τοῦ κωνοειδοῦς πῖλου (σι θ ρ ι κ ι ο υ λ ᾱ χ), τοῦ κοχλιαρίου ἐλληλαμένου διὰ τῆς δερματίνης ζώνης, καὶ ἀπ' αὐτοῦ κρεμάμενον ἀπέραντον κομβολόγιον, καὶ τὸ καυκίον, καὶ τὸ βούκινον, τίποτε ἔδεν ἔλειπε· καὶ, κροτήσας τὸ βάκτρον τοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἀναφωνήσας τὸ σύνθηρος Χ ο ὐ !, εἰς τὸ ὅποιον ἀπεκρίθη ὁ προκαθήμενος ἡμῶν δι' ἑτέρου Χ ο ὐ, Δ ε δ έ ! ἐκαλοσκαμνίσθη εἰς μίαν κόγχην τῆς στιβάδος. Φαντάζεται πᾶς τις τὴν ἐπικρατήσασαν ἐπὶ τρία-τέσσαρα λεπτὰ σιωπὴν, ἀποτέλεσμα φυσικὸν ἀπορίας, περιεργίας, φόβου (διότι ὑπελάβομεν αὐτὸν κατὰσκοπον) ! Ἀλλ' ἐν ᾧ περιεμένομεν αἰτησιν ἐλεημοσύνης, » Ἄν με γνωρίζετε, Β . . . ; ἐρωτᾷ ὁ ἀλήτης διὰ καθαρωτάτης Ἑλληνικῆς φωνῆς, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἀντιχαιρετήσαντα αὐτόν· εἶμαι ὁ υἱὸς τοῦ Σπαθάρη Κ . . . ! Βεβαίως οἱ περὶ τὸν Ἀλκίνοον Φαίακες, ἰδόντες αἴφνης τὸν Ὀδυσσεά (1), ἔδεν ἔμειναν πλέον ἐκθαμβοί ! Καὶ πόθεν ἔρχεσαι ; καὶ ποῦ ὑπάγεις ; — Περιῆλθον ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν (2), καὶ τῶρα ἔχω σκοπὸν ἵνα ὑπάγω διὰ τῆς ΚΗ εἰς Ὀδησσόν. Ὅλοι οἱ Πασσάδες μ' ἐδέχθησαν εὐμενῶς καὶ με συνέστησαν εἰς ἀλλήλους (καὶ ἐπέδειξε τὸ διαβατήριόν του, φέρον τῷ ὄντι τὰς ὑπογραφὰς καὶ σφραγίδας πολλῶν ἐπισήμων Πασσάδων). Χάρις δὲ εἰς τὴν μεγαλοδωρίαν αὐτῶν, φέρω εἰς τὸ κεμέριόν μου χιλίους Μαχμουδιέδες !

(1) Ὀδυσ. Η', 144, 145. (2) Εἶπεν ἔξωρ σοῦ καὶ οὗτος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐξομολογᾷ ὑπὸ φόβου, κατήντησε, μετὰ ταῦτα, καθὼς ἐσκόπει, εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἴσως ἀκόμῃ ζῇ. Ἦτον δὲ προτοῦ τόσοι εὐλαβῆς, ὥστε περιέφερον ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ ὁλόκληρου εἰκονοστάσιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τουρκικὴ Νομοθεσία.

ΜΗ τις, παρακρουσθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ Κεφαλαίου ἐπιγραφῆς, περιμένην' ἀκούσῃ Νομικὰ θεωρήματα ἢ ἀνάπτυξιν διηκριβωμένην τοῦ Τουρκικοῦ δικαίου. Τοιοῦτος ἔδεν εἶνε ὁ σκοπὸς ἡμῶν. Διότι οὔτε τὸν Νομικὸν ἐπαγγελλόμεθα, οὔτε καὶ τὸ ἔργον ἡμῶν ἐπιδέχεται τοιαύτας λεπτομερείας. Παρεκτὸς δὲ τούτου, ἄλλοι, πολλῶ κρείττονες ἡμῶν, ἐπραγματεύθησαν τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, καὶ ἐπομένως ὁ βουλόμενος ἂν σπουδάσῃ ἐπιστημονικώτερον τὰ κατὰ τοὺς διέποντας τὴν Τουρκικὴν δικαιονομίαν θεσμοὺς δύναται ἂν προσδράμῃ εἰς τὰ σοφὰ τούτων ἔργα. Ἰδίως δὲ ὁ Κ. Νικ. Τορνάουφ ἐξέδοτο Ῥωσσιστὴ πρό τινων ἐτῶν σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον: Τὸ Μουσουλμανικὸν Δίκαιον, ὅπερ μετεφράσθη καὶ Γερμανιστὴ καὶ Γαλλιστὴ. Ἡ πρόθεσις ἡμῶν εἶνε, καθὼς ἐν τοῖς προλαβοῦσι κἂν τούτῳ, ἂν δώσωμεν ἀμυδρὰν ἰδέαν τῶν Τουρκικῶν θεσμοθετημάτων, ἐραυίζόμενοι πᾶν εἴ τι δύναται ἂν βάλῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς θέσιν ἂν γνωρίζῃ τὰ κυριώτερα καὶ περιεργότερα ἐξ αὐτῶν.

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ Δικαίου καλεῖται παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις Ἰλμισερί, διαιρούμενον εἰς Ἰλμικελάμ (τὴν δογματικὴν θεολογίαν) καὶ εἰς Ἰλμικχίχ (τὴν κυρίως νομικὴν ἐπιστήμην), ὑποδιαιρούμενον εἰς τέσσαρα τμήματα καὶ πραγματευόμενον περὶ πάντων τῶν θρησκ. καὶ κοινων. ὑποχρεώσεων τῶν Ὀθωμανῶν.

Ἡ Μουσουλμανικὴ ἐπομένως νομοθεσία διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλους κλάδους, τὸν Θεοκρατικὸν νόμον, θρησκευτικὸν ἐνταύτῳ καὶ πολιτικὸν (σσεριὰτ), καὶ τὸν Πολιτικὸν (κανονύν). Καὶ οἱ μὲν Θεοκρατικοὶ νόμοι, συντεταγμένοι εἰς τὴν καθαρωτέραν Ἀραβικὴν γλῶσσαν, περιέχουσι Α', τὸ Κχούρᾶν, περιλαμβάνον τὰς θρησκευτικὰς, ἠθικὰς καὶ κοινωνικὰς ἐντολάς, ἢ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· Β', τὸ Σουννά, ἢ τὰς παραδόσεις, ἄθροισμα τῶν Χαδδὶς, ἀποτελοῦν ἐξ συλλογᾶς (ἐξ σεπτὰς βίβλου), ἢ τὸν λόγον τοῦ Προφήτου· Γ', τὰς ἐξηγήσεις καὶ τὰ δόγματα τῶν τεσσάρων πρώτων Κχαλιφῶν (Ἰτζμάι Οὐμμέτ)· καὶ Δ', τὴν συλλογὴν τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἰμᾶμῶν τῶν πρώτων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ αἰώνων (Κχιάς).

Οἱ δὲ πολιτικοὶ Νόμοι, ἢ τὸ πολιτικὸν τῆς Τουρκίας δίκαιον, συντεταγμένοι εἰς γλῶσσαν Τουρκικὴν, περιέχουσι Α', τὸν Κανονάμὲν τοῦ Μεγάλου Σουλεϊμάνου (τοῦ ἐπονομασθέντος διὰ τοῦτο Κανουννή), τὴν κυριωτέραν καὶ πληρεστέραν νομικὴν συλλογὴν, τὸν Νομοκάνονα τῶν Τούρ-

κων Β', τὰ τοπικά ἔθιμα (Ἀ α δ ε τ) καὶ Γ', τὸ Ὁ ε ὦ ρ φ, θεσπίσματα ἢ Νεαράς τῶν Σουλτάνων, τὰ ὅποια ἔδεν εἶν' ἀμετάβλητα, οὔτε θεωροῦνται ὡς ὀργανικοὶ καὶ θεμελιώδεις θεσμοί, ἀλλ' ὡς διοικητικοὶ κανονισμοί, ἐπιδεκτικοὶ ἐπομένως τροποποιήσεως ἢ καὶ ἀκυρώσεως. Καὶ τὸ μὲν Σερί (ἱερὸς λόγος) εἶνε Νόμος θεμελιώδης, θεσμός, ἀνεπίδεκτος μεταβολῆς ἢ τροποποιήσεως· τὸ δὲ Κανόν, νόμος ἀπλοῦς, καὶ οἷον συμπλήρωμα τοῦ Σερί· τὸ δὲ Ὁεῶρφ ἔδεν ἔχει νόμου ἰσχύν, εἰ μὴ ἀφοῦ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τοῦ φετῶ τοῦ Σσεῖχ-ούλ-ισλάμ.

Ἀλλὰ τὸ περιφρμότερον ἄθροισμα τῆς Μουσουλμανικῆς Νομοθεσίας, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ τε νομοδιδάσκαλοι τῶν Ὁθωμανῶν διδάσκουσι καὶ οἱ δικασταὶ αὐτῶν δικάζουσι, καὶ τὸ ὅποιον ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλεϊμάνου ἀποτελεῖ πλήρες κύρος ἐν τῷ Τουρκικῷ Κράτει, εἶνε τὸ Μουλτεκ-α-οῦλ-μπάχρ ἢ οῦμ-μποῦχρ (ένωσις τῶν [δύω] θαλασσῶν), ἔργον τοῦ σοφοῦ Σσεῖχ Ἡβραήμ - Χαλεμπῆ, ἀποθανόντος τῷ 1549 ἐν ΚΠ, γραφὲν τὸ πρῶτον Ἀραβιστὶ, μεταφρασθὲν δὲ ἐπὶ τῶν Σουλτάνων Ἡβραήμ καὶ Μεχμέδ τοῦ Δ' εἰς τὸ Τουρκικόν, καὶ ἀναχωνευθὲν τῷ 1824, κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ δύο τόμοι αὐτοῦ εἰς φύλλον περιέχουσιν ὀκτὼ ἰδιαιτέρους κώδικας: τὸν θρησκευτικόν, τὸν πολιτικόν, τὸν στρατιωτικόν, τὸν ἀστυκόν, τὸν τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικονομίας, τὸν ποινικόν, τὸν ἐμπορικόν καὶ τὸν κυνηγετικόν. Τὸ δὲ περιεργότατον εἶνε, λέγει ὁ Henri Mathieu, ὅτι, ἐν ᾧ τὸ Κχαῦρ-ἄν ἀπαγορεύει ρητῶς πᾶσαν ἐρμηνείαν καὶ πᾶν σχόλιον ἐπὶ τοῦ θείου λόγου, αἱ ἐρμηνεῖαι καὶ τὰ σχόλια τῶν κατὰ καιροὺς Κχαλιφῶν καὶ Νομοδιδασκάλων τοῦ Ἰσλαμισμού ὑπερίσχυσαν τοῦ καθ' αὐτὸ ἱεροῦ κειμένου, ὡς πρὸς τὴν Τουρκικὴν νομοθεσίαν· καὶ συνέβη εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ὅ,τι καὶ εἰς τοὺς IB Πίνακας τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἐδίκτου τοῦ νέου Πραίτωρος· μένει δηλαδὴ εὐλαβῶς ἀποτεθειμένον ἐν τοῖς σηκοῖς (μιχράμπ) τῶν τζαμιῶν, ἀναγινώσκεται, ἀποστηθίζεται, θαυμάζεται, ἀλλὰ ἔδεν ἐκτελεῖται.

Πολλὰ δὲ τῶν ἀρχαίων τοῦ Κορανίου καὶ τῶν ὑπομνηματιστῶν αὐτοῦ νομοθετήματα παρημελήθησαν ἢ περιέπεσον εἰς ἀχρηστίαν, καθότι ἡ τήρησις αὐτῶν, χρησιμεύουσα πιθανῶς εἰς τὰ τότε ἦθη, ἔφερεν ἐναργῶς ἐπὶ τῶν μετέπειτα χρόνων εἰς τὴν ἄτοπον ἀπαγωγὴν. Ὁ δὲ Προφήτης, εἴτε καταλιπὼν τὴν ρύθμισιν αὐτῶν εἰς τοὺς διαδόχους· του, εἴτε νομίσας αὐτὰ ἐπουσιώδη, τὰ παρесиώπησε. Κανονίσας, παραδ. χάριν, μετὰ τοσαύτης λεπτομερείας τὰ κατὰ τοὺς ἀγνισμοὺς, οὐδὲν προσδιώρισεν, ὡς εἵπομεν, ὡς πρὸς τὴν διαδοχὴν τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας.

Μετὰ τὰς νέας τοῦ Τανζιμάτ μεταρρυθμίσεις, ἐδημοσιεύθη τῷ 1840

νέος Ποινικός Κώδικς· τῷ δὲ 1846 συλλογὴ τις ἐν εἴδει διοικητικοῦ Κώδικος· καὶ τῷ 1850 Κώδικς ἐμπορικὸς, περιέχων 315 ἄρθρα, μετάφρασις κατὰ γράμμα τῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας τῆς Γαλλίας.

Ὁ Νομοκάνων τοῦ Σουλεϊμάνου ἐμετρίασε τὴν κατὰ τῶν σαρχικῶν ἡδονῶν καὶ τῆς κλοπῆς αὐστηρότητα τῶν πρώτων τοῦ Ἰσλαμισμού νομοθεσιῶν, ἐπιτρέψας τὴν διὰ τοῦ ἀντιποίνου ἐξαγορὰν τοῦ ἐνόχου.

Ἐπίσης δύναται ἡ λυτρώσις καὶ ὁ φονεὺς ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ θανάτου διὰ τῆς τιμῆς τοῦ αἵματος· ἀρκεῖ ἡ πείσις περὶ τούτου τοὺς διεκδικοῦντας τὸν φόνον καὶ ἡ συμφωνήσις μετ' αὐτῶν περὶ τοῦ ποσοῦ· διότι ἡ πολιτεία ὁδὸν ἐπεξέρχεται τὰς ἰδιωτικὰς δίκας· ἐπομένως ἀντιδίκου (δ α β α τ ζ η) μὴ ὑπάρχοντος, τὸ ἔγκλημα μένει ἀτιμώρητον· »Nemine insequente, reus absolvitur«.

Μεταξὺ δὲ τῶν διαφορῶν διατάξεων τοῦ Κανουνναμέ, περιεργότεραί εἰσιν αἱ ἐξῆς, ὡς χαρακτηρίζουσιν τὴν τε ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐγράφησαν, καὶ τὸ ἐθνικὸν τῶν Ὀθωμανῶν πνεῦμα. Αἱ μεταξὺ συνοίκων καὶ συγγενῶν κλοπαὶ δὲν τιμωροῦνται, εἰμὴ δι' ἀπλῆς μόνον ἐπιπλήξεως· διὰ πᾶσαν δὲ κλοπὴν πραχθεῖσαν ἐν ὑπαίθρῳ εἶν' ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ παθόντος οἱ κάτοικοι τοῦ πλησιεστέρου χωρίου. Εἰς τὰς ἐπιβαλλομένας ποινὰς ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ δούλου καὶ ἐλευθέρου, μεταξὺ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς (= τιμίας) καὶ ἀκαλύπτου. »Ὁ φθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος«, ἀλλ' ὁ ἐνοχος δύνανται, καθὼς εἶπομεν, ἡ συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ παθόντος, ἐξαγοράζων τὴν ποινὴν διὰ χρημάτων (ἀντιποίνου, Διέτ). Ὁ οἰνοπότης καταδικάζεται εἰς πρόστιμον ἐνὸς ἄσπρου (1) δι' ἑκάστον ποτήριον, ὁμοίως καὶ ὁ φιλήσας ἢ πειράσας ξένην γυναῖκα δι' ἑκάστον φίλημα ἢ ἄσεμνον ῥῆμα. Οἱ ὀφιοποιοὶ εἶν' ὑπόχρεοι ἡ γανόνωσι τὰ χαλκώματά τ'ων, οἱ δὲ βαλανεῖς ἡ θερμαίνωσι προσφόρως τὰ βαλανεῖά τ'ων καὶ ἡ ἔχωσιν ἰδιαίτερα περιζώματα διὰ τοὺς ἀπίστους, καθὼς καὶ οἱ κουρεῖς ἰδιαίτερα ὠμόλινα, ξυράφια καὶ κτένια.

Κατὰ τὸν Κ. Τορνάουφ, αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς Μουσουλμανικῆς δικονομίας εἶν' αἱ ἐξῆς: Ἐν πάσῃ πράξει προϋποτίθεται πάντοτε ἡ ἀγαθὴ πίστις· μέσα δὲ ἀποδείξεων ὑπάρχουσι τρία· α', ἡ προφορικὴ ὁμολογία (Ἰκράρ)· β', ἡ διὰ μαρτύρων ἀπόδειξις (Σαχαδὲτ), καὶ γ', ὁ ὄρκος (Γεμίν)· τὰ δὲ ἔγγραφα δύνανται ἡ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀπλᾶς μόνον ἐνδείξεις, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς ἀποδείξεις. Παραγραφὴ, ἐκτὸς δι' ὅσα ἀντικείμενα ἐκφρά-

(1) Πεντήκοντα ἄσπρα ἀπετέλουν ἓν χρυσὸν δουκάτον.

ζεται ῥητῶς ὁ Νόμος, ὅθεν ὑπάρχει. Ὁ ὅρκος ἐπιβάλλεται δικαστικῶς εἰς μόνον τὸν ἐναγόμενον, διότι οὗτός ἐστι, κατὰ τὸν Μουσουλμανικὸν νόμον, ὁ ἀρνούμενος, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸν ἐνάγοντα· ἐπιβάλλεται δὲ μόνον ὅταν ὅθεν ὑπάρχωσιν ἢ θεωρηθῶσιν ἀπαράδεκτοι οἱ μάρτυρες. Ὁ δὲ τύπος τοῦ ὅρκου παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς εἶναι: »Βαλλαχχῦ, Μπιλλαχχῦ, Ταλλαχχῦ«, (Μὰ τὸν Θεόν, σὺν Θεῷ, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ). Τὸ β' βιβλίον τοῦ Πολιτικοῦ Νόμου τῶν Ὀθωμανῶν (τὸ Ἑκιοῦδατ) περιέχει τὰς περὶ συμβολαίων καὶ ἐν γένει τῶν ἀμοιβαίων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κοινωνικῶν σχεσεων διατάξεις, καὶ πρῶτον περὶ γάμου.

Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν παραδόξων τῆς Τουρκικῆς νομοθεσίας, τὰ ὅποια τὸ μὲν κοινὸν ἐν Εὐρώπῃ δίκαιον ἀποκρούει, ὁ δὲ Τοῦρκος, ἀκολουθῶν τὴν ὁδὸν τῆς φύσεως, φρονεῖ δικαιοτάτα, εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς: ὁ κλέπτων τὸ τέκνον δούλου, τιμωρεῖται· ὁ δὲ τὸ τοῦ ἐλευθέρου, οὐχί· διότι τοῦ μὲν πρώτου δύναται ὁ νόμος ἵνα προσδιορίσῃ τὴν ἀξίαν, τοῦ δὲ δευτέρου, οὐχί· ἐπειδὴ τῶν πωλουμένων μόνον πραγμάτων εἶναι γνωστὸν τὸ ἀντίτιμον. Ὅθεν καὶ ἡ πρὸς τὸν Τιμούρ-λένγκ, λουόμενον, δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ γελωτοποιοῦ του ἀπάντησις (1) ἦτον φυσικωτάτη, καὶ οὐδόλως προσβλητικὴ, καθὼς ἤθελέ τις εἰκάσῃ ἐκ πρώτης ἀκοῆς.

Τόκον ὁ Τουρκικὸς νόμος ὅθεν ἀναγνωρίζει, καὶ ἐν τοσοῦτῳ ἡ τοκογλυφία κατατρώγει μέχρις ὁστέων τοὺς κατοίκους· τὸ δὲ δημόσιον ὅθεν δύναται ἵνα δανεισθῇ, εἰμὴ κατασοφίζομενον τοῦ νόμου καὶ πληρόνον ὑπερβάλλοντα τόκον. Ἡ δὲ Τουρκικὴ νομοθεσία, τιμωροῦσα ἀνηλεῶς ἐλαφρά τινα ἢ τὸ ἄτομον μόνον προσβάλλοντα ἐγκλήματα, οὐδὲν ὥρισατο περὶ ἄλλων, ἐχόντων μεγίστην ἐπιρροὴν ὡς πρὸς ὁλόκληρον τὴν κοινωνίαν. Ὁ βλάσφημος, παραδ. χάριν, τιμωρεῖται θανατικῶς, καὶ οὔτε αὐτὸς ὁ Σουλτάνος δύναται ἵνα τὸν σώσῃ, ἐν ᾧ κατὰ τοῦ ψευδομάρτυρος ὅθεν ὑπάρχει ποινὴ νενομοθετημένη· καὶ ἐν τοσοῦτῳ, ἐν τῇ Μωαμεθανικῇ νομοθεσίᾳ, ἡ μὲν δι' ἐγγράφων ἀπόδειξις ἀποκρούεται, ἔχει δὲ κύρος ἡ ὁμολογία δύο μαρτύρων. Ἐπομένως ἡ μὲν ψευδομαρτυρία εἶναι τόσον συνήθης, ὥστε εἰς πολλὰς ὑποθέσεις τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ ἀποδείκνυται συγχρόνως· δύο δὲ Μουσουλμάνοι ἐὰν συμφωνήσωσι ἵνα κατατρέξωσιν ἢ φορολογήσωσι Χριστιανὸν ἢ Ἑβραῖον, δύνανται ἵνα τὸν φοβερίσωσιν ὅτι θέλουσι καταμαρτυρήσῃ ἐναντίον τοῦ, ὡς βλασφημήσαντος τὴν πίστιν τῶν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου, κατὰ τὸ Κχούρ-ἄν, ἡ μαρτυρία τῶν ἀπίστων ὅθεν εἶναι δεκτὴ. Ὁ δὲ δικα-

(1) » Πόσον μὲ ἐκτιμᾷς ; Ὁ τὸν ἠρώτησεν ὁ Τιμούρ. — Δεκατρία δηνάρια, ἀπεκρίθη ὁ ἄστεϊος.
— Καὶ διατί τόσον μόνον ; — Διότι τόσον ἀξίζει τὸ πεστεμάλιόν σου.

στής, ὅς τις ἤθελε δεχθῇ τοιαύτην, κινδυνεύει ἵνα λιθοβοληθῇ ὑπὸ τῶν πιστῶν ὡς ἄνομος. Εἶνε ἀληθές ὅτι τὸ Χάττι τοῦ Γκιουλ-χανέ ἐτροποποίησε κατὰ τοῦτο τὸν Νόμον· ἀλλ' ἀπὸ τῆς διατάξεως ἄχρι τῆς ἐκτελέσεως μένει μέγα διάστημα· διότι, καὶ ἐκτελεσθῇ ἂν ὑποτεθῇ ἡ διάταξις, ὁ μαρτυρήσων Χριστιανὸς ἢ Ἑβραῖος ἐναντίον Ὀθωμανοῦ κινδυνεύει ἵνα διασπασθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκτίθεται ὡρεάν. Ἡ δὲ διὰ μαρτύρων ἀπόδειξις εἶνε τόσον συνδεδεμένη μετὰ τῶν ἡθῶν καὶ τῆς νομοθεσίας, ὥστε ἡ νηστεία τοῦ Ῥαμαζανίου οὔτε ἄρχεται οὔτε παύει πρὶν δῶν Μουσουλμάνοι μαρτυρήσωσιν ἐνώπιον τοῦ Κχαδῆ, ὅτι εἶδον αὐταῖς ὄψεσι τὴν νέαν σελήνην, καὶ ὁ Τάταρος (ἀγγελιοφόρος) κομίσῃ τὴν εἶδσιν ταύτην καὶ τὸ Ἰλάμι τοῦ Κχαδῆ, εἰς μὲν τὴν ΚΠ ἀπὸ τῆς Προύσης (διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου πρῶτην κατόπτευσιν τῆς νέας σελήνης), εἰς δὲ τὰς λοιπὰς πόλεις ἀπὸ τῶν πλησιεστέρων καὶ ὑψηλοτέρων ὁρέων ἢ καὶ ἀπὸ τῆς ΚΙΓ. Ὡστε, πρὶν ἐπινοηθῇ ὁ Τηλέγραφος, δὲν ἦτον ἀσύνηθες ἵνα εὗρη τις, ἀπερχόμενος ἐκ ΚΠ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐορταζόμενον τὸ Μπαϊράμιον ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα.

Περίεργα εἶνε καὶ τὰ κατὰ τὴν υἰοθεσίαν (ἀ κ χ ι ρ ε τ), τὴν ὁποίαν ἔχουσι καὶ οἱ Τοῦρκοι, καθὼς καὶ τὴν τελετὴν τῆς διὰ τοῦ ὑποκαμίσου διαβιβάσεως· ἀλλ' ὁ υἰοθετηθεὶς δὲν κληρονομεῖ τὸν υἰοθετήσαντα, ἡ δὲ θετὴ μήτηρ φυλάττει ναμιχράμ ὡς πρὸς τὸν υἰοθετηθέντα· διότι, ἐὰν χηρεύσῃ, δύναται ἵνα τὴν νυμφευθῇ· τὸ αὐτὸ καὶ ἡ θυγάτηρ ὡς πρὸς τὸν υἰοθετήσαντα· ἐκτὸς μόνον ἐὰν ἡ θετὴ μήτηρ ἐθῆλασε τὸν εἰσποιηθέντα, ἔστω καὶ σταλαγμοὺς μόνον τινὰς γάλακτος, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ συζύγου καὶ ἄλλων μαρτύρων. Τότε ὑφίσταται συγγένεια καὶ ἡ υἰοθεσία εἶνε ἱερὰ καὶ ἀδιάρρηκτος, καὶ ναμιχράμ δὲν ὑπάρχει. Ὁ φυσικὸς πατὴρ τοῦ υἰοθετηθέντος δύναται ἵνα λάβῃ αὐτὸν ὀπίσω· ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἵνα μὴ ἔλαβε παρὰ τοῦ υἰοθετήσαντος ποσότητά τινα, τὴν ὁποίαν ὁμως φροντίζουν πάντοτε ἵνα γράφωσιν εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ συμβόλαιον πολὺ ἀνωτέραν τῆς πραγματικῶς δοθείσης, ὥστε ἵνα ᾔηνε δύσκολος ἡ ἀπότισις. Πάντοτε ὁμως ὀφείλει οὗτος ἵνα πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τῆς διατροφῆς (ν α φ α κ α). Ὁ μὴ γνωρίζων τοὺς συγγενεῖς τοῦ, νόθος φέρ' εἰπεῖν, ἡμπορεῖ, ἐὰν ᾔηνε ἀκληρος, ἵνα υἰοθετήσῃ ἄλλον, ἐπίσης ὁμως ἀμήτορα καὶ ἀπάτορα, καὶ τότε μόνον δὲν κληρονομεῖται ὑπὸ τοῦ δημοσίου. Ἄλλο περίεργον εἶνε ὅτι, κατὰ τὴν δογματικὴν νομοθεσίαν τῶν Ὀθωμανῶν, τὴν μὲν αἵρετικὴν γυναῖκα καὶ τοι δυνάμενος καὶ ὀφείλων ὁ Μουσουλμάνος ἵνα ἐπιστρέψῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, δὲν δύναται ὁμως πρὸ τούτου ἵνα συνάψῃ καὶ συνοικέσιον μετ' αὐτῆς, οὔτε καὶ ἵνα τὴν πλησιάσῃ· τὴν δὲ ἄπιστον γυναῖκα δύναται μὲν

ἵνα λάβῃ σύνευνον, ὁδὸν δύναται ὁμῶς ἵνα τὴν βιάσῃ ἵνα ἀλλαξοπιστήσῃ. Καὶ τοῦτο διότι ὁ νομοθέτης τὴν μὲν ἀποπλάνησιν τοῦ ὀρθοδόξου ἀνδρός ὑπὸ τῆς αἵρετικῆς γυναικὸς ἔκρινε πιθανὴν καὶ ἐπομένως ἐπίφοβον, τὴν δὲ ὑπὸ τῆς ἀπίστου ἐπιστροφὴν τοῦ Μουσουλμάνου εἰς τὴν θρησκείαν τῆς δὲ εἶχεν ἀφορμὴν ἵνα ὑποπτεύσῃ. Δι' ἄλλον λόγον ὁ Ὀθωμανὸς δὲν δύναται ἵνα πλησιάσῃ τὴν ἐτερόθρησκον αὐτοῦ αἰχμάλωτον, ἐν ὧσιν εὐρίσκεται ἐκ τὸς τῶν ὀρίων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, διότι ἐνδέχεται ἵνα δραπετεύσῃ κύουσα αὕτη ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὸ γεννηθὲν ἵνα ἀνατραφῇ εἰς ἄλλην παρὰ τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν.

Πολλὰς τοιαύτας νομικὰς διατάξεις ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, ἄριστα ποιοῦσα, ἀφῆκεν ἀνεφαρμόστους, καὶ ἰδίως τὰς πρὸς ποινὴν τῶν θρησκευτικῶν παραβάσεων εἰθισμένας, ὅπως περιελθοῦσαι τῷ χρόνῳ εἰς ἀχρηστίαν λησμονηθῶσιν. Εἰς τοῦ καταλύοντος ἀναφανδὸν τὴν τοῦ Ῥαμαζάν νηστείαν τὸν λάρυγγα ὁ νόμος προστάττει ἵνα χυθῇ μόλυβδος λυωμένος· ὁ ἔνοχος ἐγκλήματος Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμης ἐκοπανίζετο ἐν ἰγδίῳ ἢ μετ' ἀπίστου μοιχευομένη ἐλιθοβολεῖτο ἢ ἐθάπτετο ζῶσα μετὰ τοῦ μοιχοῦ κλπ. Ἀλλ' ὁ Προφήτης, φρονίμως ποιῶν, ἀπήτησε, θέλων, ὡς λέγουσι, ἵνα σώσῃ ἓνα τῶν ἀγαπητῶν αὐτῷ στρατηγῶν, διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγκλημα τέσσαρας μάρτυρας αὐτόπτας, πρᾶγμα σχεδὸν ἀδύνατον. Ἐνίοτε ὁμῶς ἡ ἐξουσία βιάζεται ἵνα ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινῆς γνώμης, ἐκμειλίσσουσα τὸν ὄχλον, καὶ προλαμβάνουσα τὰς αὐτοδικίας καὶ τὰς στάσεις, καθὼς περὶ τὰ 1680 (;) Ὀθωμανὸς τις, Μεχμέδ-ἐφέντης, ἐπιλεγόμενος Πάτ-μπουρὺν, ἄνθρωπος πεπαιδευμένος καὶ σεμνῆς διαγωγῆς, ὑπηρετῶν ἐν τοῖς τοῦ Ρεῖζ-ἐφέντη γραφείοις, ἐλιθοβολήθη ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ, διότι, κατηχηθεὶς ὑπὸ τῆς συνοικούσης αὐτῷ Ῥωσίδος τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν, ἐκήρυττε δημοσίᾳ τὴν θεότητα καὶ τὰ δόγματα τοῦ Χριστοῦ.

Τῷ δὲ 1679 (;) Ὀθωμανὶς, συλληφθεῖσα ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένη ὑπὸ Ἰουδαίου, κατεδικάσθη ἵνα λιθοβοληθῇ, καὶ ὑπέστη τὴν ποινὴν, ἀνοιχθέντος βόθρου πρὸ τοῦ τεμένου Σουλτάν-Ἀχμέδ. Ὁ δὲ Ἰουδαῖος, ἐπειδὴ τῇ προτεραίᾳ εἶχεν ἐξομότη, ἐκατατομήθη κατὰ χάριν.

Ἀξιολύπητον φρονῶ ἐκ τῆς Τουρκικῆς νομοθεσίας καὶ τὸ ὅτι οὐδεὶς δύναται ἵνα κτίσῃ οὔτε ναὸν, οὔτε φιλανθρωπικὸν ἢ κοινωφελὲς κατάστημα, εἴαν καὶ δὲν τὸ προικίσῃ συγχρόνως δι' ἀκινήτων κτημάτων (B à κ φ), εἰς τρόπον ὥστε ὅχι μόνον ἵνα διατηρῆται χωρὶς ἵνα ἐπιβαρύνῃ τὸ δημόσιον, ἀλλὰ καὶ ἵνα ἀνεγείρῃται ὅταν πάθῃ ὑπὸ συμφορᾶς ἢ τοῦ χρόνου. Τὸ δὲ μᾶλλον ζηλωτὸν εἶνε, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἵνα κτίσῃ ναὸν, εἴαν συγχρόνως

ἡ καὶ προηγουμένως ἔδεν κτίσῃ καὶ σχολεῖον· οἱ δὲ Σουλτάνοι καὶ μεγιστάνες, ὅχι μόνον σχολεῖον, ἀλλὰ καὶ πτωχοτροφεῖον.

Περὶ Ἰδιοκτησίας.

Οἱ κάτοικοι τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας διακρίνονται ἐνώπιον τοῦ Νόμου καὶ τῶν δικαστηρίων εἰς Μουσουλμάνους κατακτητὰς (ἀσκέρ, ὅθεν ὁ Κχαδῆ-ούλ-άσκέρ, τὸ ὅποτον ἔδεν σημαίνει ἀκριβῶς Στρατοδίκης) καὶ εἰς ὑπηκόους μὴ Μουσουλμάνους (Μπελαδῆ [Ἰθαγενεῖς] ἢ Ζιμί), τοὺς κοινῶς καλουμένους Ρεαγιά (κατὰ λέξιν, ποιόμνιον). Κατὰ τὴν διάκρισιν ταύτην, οὐδεὶς ξένος, μὴ ὑπήκοος, δύναται ἔχει ἰδιοκτησίαν ἐν Τουρκίᾳ· ὅσοι δὲ ἔχουσι τοιαύτας, ἔχουσιν αὐτάς ἢ ἐπ' ὀνόματι τῶν ἰδίων αὐτῶν γυναικῶν, ὑποτιθεμένων ἢ καὶ οὐσῶν ὑπηκόων, ἢ ἐπ' ὀνόματι τρίτου τινὸς, πάντοτε ὅμως ὑπηκόου. Ὅθεν καὶ ἐφ' ἡμῶν, τὰς γαίας, ὅσας εἶχε παραχωρήσῃ ὁ Σουλτάνος Ἀμπδ-ούλ-Μετζήδ ἐκ τῶν περὶ τὴν Σμύρνην τῷ Λαμαρτίνῳ, ἔδεν ἑαυτὸς ἐξουσίαζεν αὐτός, ἀλλ' ὁ Κ. Βαλτατζής, εἰς ὄνομα τοῦ ὁποίου, ὡς ρεαγιά, παρεχωρήθησαν.

Κατὰ τὸ Κχοῦρ-ἄν, ἡ γῆ ἀνήκει εἰς μόνον τὸν θεόν, ὃς τις παραχωρεῖ (κληροδοτεῖ) αὐτὴν ᾧ ἂν βουληθῇ. Ἐπομένως πᾶσα ἰδιοκτησία, ἀνήκουσα ἀρχικῶς εἰς τὸν θεόν, ἀνήκει δικαιοματικῶς εἰς τὸν κυρίαρχον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ (Ἰμάμ), ὃς τις εἶνε ἡ σκιά τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ δὲ Ἰμάμ ἀλλοτριεῖ τὸ ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦτο δικαίωμα ἑαυτοῦ χάριν τῶν Μουσουλμάνων ἢ καὶ μὴ Μουσουλμάνων, ἐπὶ πληρωμῇ ἢ δεκάτου μόνου, ἢ δεκάτου καὶ γεωμόρου. Οἱ δὲ νέοι οὗτοι ἰδιοκτῆται ἀποκτῶσιν ἐπομένως, δυνάμει τῆς παραχωρήσεως ταύτης, πλήρη δικαιώματα ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν γαιῶν τούτων, καὶ δύνανται ἄρα ἢ αὐτὰ διαθέσωσι, ἢ αὐτὰ διαιρέσωσιν, ἢ καὶ ἢ αὐτὰ ἀφιερῶσωσι πρὸς ἱδρύσιν ἱερῶν ἢ ἀγαθοεργῶν καταστημάτων. Τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἔχει ὁ Κυρίαρχος καὶ ἐπὶ τῶν κτημάτων τῆς οἰκογενείας τοῦ ἢ τοῦ στέμματος τοῦ, τῶν καλουμένων Χάς, ὧν τὴν ἐπινομήν χαρίζει, ὡς ἀμοιβὴν, οἷς ἂν βούληται τῶν οἰκείων τοῦ, ἢ τῶν μεγιστάνων. Τῶν δικαιωμάτων δὲ τούτων ἔδεν μετέχουσιν οἱ καρπούμενοι (ἐπιμερόμενοι) κτήματα τοῦ Κράτους, παραχωρηθέντα αὐτοῖς διὰ στρατιωτικᾶς ὑπηρεσίας· διότι ἔδεν δύνανται οὔτε ἢ αὐτὰ ἐκποιήσωσιν, οὔτε ἢ αὐτὰ διαιρέσωσιν, οὔτε ἢ αὐτὰ ἀφιερῶσωσιν ὡς Βάκφ· μεταβαίνουσι δὲ ταῦτα εἰς τὰ ἄρρενα μόνον τέκνα τῶν ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ὑποχρεώσεσιν· ἀλλὰ πρέπει, μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς, ἢ λαβῆναι ὁ υἱὸς νέον δίπλωμα, ἢ ἀνανέωσιν τῆς ζωῆς, παρὰ τοῦ κυρίαρχου.

Κατὰ δὲ τοὺς φετφάδες τοῦ διασήμου Μουφτῇ Ἑμπ-οὐς-σουοῦδ, τριῶν εἰδῶν ἰδιοκτησίαι ὑπάρχουσιν ἐν ὧν τῷ Ἰσλαμικῷ Κράτει ὧν ἡ μὲν πρώτη σύγκειται ἐκ κτημάτων τελούντων δέκατον μόνον (ἄασρ, καὶ οὐχὶ χαράτζ), καὶ καλουμένων διὰ τοῦτο Ἑ ρ ζ ι ἄ α σ ρ ι γ ἔ, καὶ τοιαῦτα ἦσαν τὰ παραχωρηθέντα τοῖς πρώτοις Μουσουλμάνοις κατακτηταῖς (μ ο ὕ λ χ) ἡ δὲ δευτέρα ἐκ κτημάτων, τὰ ὅποια, ἐν καιρῷ τῆς κατακτήσεως, ἔμειναν μὲν εἰς τοὺς τότε αὐτῶν ἰδιοκτῆτας μὴ Μουσουλμάνους, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ ἵνα πληρόνωσιν, οὐ μόνον τὸν ἑγγειον φόρον (μουβαζάφ) καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ προϊόντος δέκατον (μουκαζεμέ), ἀλλὰ καὶ τὸ χαράτζ, καλοῦνται δὲ Ἑ ρ ζ ι χ α ρ α τ ζ ι ἔ ἡ δὲ τρίτη, ἐκ κτημάτων ἀνηκόντων εἰς τὸ στέμμα, ὧν τὴν ἐπινομήν τὸ δημόσιον ἐπεφύλαξεν, ἐν καιρῷ τῆς κατακτήσεως, εἰς ἑαυτὸ, καὶ ἐξ αὐτῶν παραχωρεῖ τὴν διὰ βίου ἐπινομήν, ἐν εἴδει ἰδιοκτησίας, εἰς ἰδιώτας, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ ταῦτά εἰσι τὰ καλούμενα Τι μά ρ ι α καὶ Ζ ι α μέ τ ι α, τὰ ὅποια οἱ λαμβάνοντες παραχωροῦσι πάλιν εἰς δευτέρους ἐπικαρπωτάς, ἡ καὶ εἰς τοὺς προτέρους αὐτῶν ἰδιοκτῆτας, οἱ τινες, ἐπεργαζόμενοι αὐτὰ, πληρόνουσιν εἰς αὐτοὺς, πρῶτον μὲν, τὸ δέκατον, ἔπειτα δὲ τὸν ἐγκτητικὸν ἢ ἐπικαρπίας φόρον (ρέσμι τσίφτ ἢ δεωνοῦμ ἢ ταπού), καὶ τρίτον τὸ γεώμορον, τὸ ὅποιον καταντᾷ ἐνίοτε μέχρι τοῦ ἡμίσεος.

Ἐπομένως τὰ κτήματα ἐν Τουρκίᾳ εἶνε τριῶν ἢ μᾶλλον τεσσάρων εἰδῶν: Μ ο ὕ λ χ, καθαυτὸ ἰδιοκτησία· Ἰ τ ζ α ρ ἔ ι β α χ χ ι δ ἔ· Ἰ τ ζ α ρ ἔ ι τ ε ἰ σ ι ἢ Β ἄ κ φ, καὶ Γ α π ο ὕ.

Τὰ λεγόμενα Β α κ ο ὕ φ εἶνε κτήματα ἀνατεθειμένα ἢ εἰς ναοὺς, ἢ εἰς ἀγαθοεργὰ καταστήματα, εἴτε κατὰ κληροδοτήσιν, εἴτε καὶ κατ' ἰδιαιτέρας συμφωνίας, καὶ τοῦτο, οὐχὶ πάντοτε πρὸς διατήρησιν τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ καθεδρύματος, ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν μέρους τῆς περιουσίας τοῦ κληροδότη τοῦ ἀπὸ τῆς ἀρπαγῆς καὶ αὐθαιρεσίας τῶν δανειστῶν τοῦ ἢ καὶ αὐτῆς, πρὸ τεσσαράκοντα μόλις ἐτῶν, τῆς Κυβερνήσεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ τρία τέταρτα σχεδὸν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἀκινήτων κτημάτων εἶνε Βακούφια, καὶ ἐν τοσούτῳ τὰ ἀπ' αὐτῶν ἐτήσια εἰσοδήματα μόλις συνεποσύντα πρὸ 15 ἐτῶν εἰς εἴκοσιν ἑκατομμύρια γροσίων, καὶ, τὸ παραδοξότερον, τὸ δημόσιον εἶν' ὑπόχρεων ἵνα πληρόνῃ κατ' ἔτος δώδεκα ἑκατομμύρια πρὸς διατήρησιν τῶν ἱερῶν καὶ ἀγαθοεργῶν ἰδρυμάτων! Αἰτία τῆς δυσαναλογίας ταύτης ἔστιν εἶναι τόσον αἱ καταχρήσεις, ἀλλ' ἡ σμικρότης τοῦ ἐγκτητικοῦ φόρου, ὑπολογισθέντος εἰς τὰ πρὸ 300 ἐτῶν ἐν χρήσει νομίσματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ὑπετιμήθη ἔκτοτε εἰς 70 τοῖς 100. Τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην καὶ σκέπτεται πρὸ ἐτῶν καὶ δύναται εὐκόλως καὶ δι' ὀλίγης ἀναλόγως δα

πάνης 'να διορθώσῃ ἡ Κυβέρνησις, ἐξαγοράζουσα τὰ Βακούφια, ἀφ' οὗ μά-
λιστα ὁ φόβος τῶν αὐθαιρέτων δημεύσεων ἐξέλιπε, καταργηθεῖσων πρὸ
τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὅς τις κυρίως συνετέλει, ὡς εἵπομεν, πρὸς αὐξήσιν
τῶν Βακουφίων (1).

Κατὰ τὸ ἔθιμον λοιπὸν τοῦτο, ἕκαστος ἰδιοκτῆτης ἀκινήτου κτήματος
δύναται 'να παραχωρήσῃ τοῦτο εἰς τὴν κυριότητα ἑνὸς τζαμίου ἐπὶ πολ-
λοστημορίῳ (δέκα ἢ δεκαπέντε μόνον τοῖς ἑκατὸν) τῆς ἀξίας 'του, ἐπιφυ-
λάττων εἰς ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους 'του τὴν ἐπινομήν, καὶ 'να ἐξακό-
λουθῇ καρπούμενος αὐτὸ, ὡς ἐάν 'τῷ παρεχωρήθῃ ὑπὸ τοῦ τζαμίου, πλη-
ρόνων εἰς αὐτὸ κατ' ἔτος τὸν τόκον (πρὸς 12—15 τοῖς 100) τοῦ ληφθέν-
τος τιμήματος, ὑπὸ τὸ ὄνομα ἰ τ ζ α ρ ἔ, μέχρις ὅτου ἐκλίπωσιν ἅπαντες
οἱ κατ' εὐθείαν αὐτοῦ ἀπόγονοι, εἰς τοὺς ὁποίους, διαδεχομένους μετὰ θά-
νατον αὐτὸν, δύναται καὶ ζῶν νὰ μεταβιβάσῃ τὸ τῆς ἐπινομῆς τοῦτο δι-
καίωμα, πληρόνων διὰ πᾶσαν τοιαύτην μεταβίβασιν 3 τοῖς 100 ἐπὶ τοῦ
ληφθέντος τιμήματος εἰς τὸ τζαμίον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κτῆμα
οὔτε 'να δημευθῇ δύναται, οὔτε 'να ἐκποιηθῇ ἢ κατασχεθῇ ὑπὸ δανειστῶν.
Ἐὰν δὲ ἀμελήσῃ ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη τὴν πληρωμὴν ταύτην, τὸ τζαμίον
οἰκειοποιεῖται τὸ κτῆμά 'του.

Ἄλλο εἶδος παραχωρήσεως εἰς ἱερὸν κατάστημα γίνεται ἐπὶ ἰσοβίῳ συν-
τάξει ἢ αὐτοῦ μόνου τοῦ παραχωρητοῦ, ἢ καὶ τῶν κατ' εὐθείαν ἀπογόν-
ων 'του.

Ἐκ τῆς παραχωρήσεως δὲ ταύτης ὠφελοῦνται καὶ οἱ Χριστιανοί, καὶ
αὐτὰ τὰ μοναστήρια, τῶν ὁποίων ἐνιά εἰσι Βακούφια (2).

Ἐκαστον δὲ Τζαμίον ἐκ τῶν ἐχόντων τοιαῦτα Βάκφ, ἔχει τὸν ἑφορόν
'του (Ν α ζ ι ρ) καὶ τὸν διευθυντὴν 'του (Μ ο υ τ ε β ε λ ῆ), οἱ ὅποιοι ὑπερ-
πλουτοῦσιν. Ἐκ δὲ τῶν προσόδων τούτων, ἀφ' οὗ δαπανηθῶσι τὰ ἀπαιτού-
μενα πρὸς διατήρησιν τοῦ τζαμίου, τὰ περισσεύοντα ἀποταμιεύονται εἰς
τὸν ἰδιαιτέρον τοῦ Σουλτάνου Χαζνέν, ἢ δανείζονται ἐπὶ τόκῳ μετριοτάτῳ,
ἢ διατίθενται πρὸς ἀγορὰν ἄλλων κτημάτων προσοδοφόρων, τὰ ὅποια ὅμως,
ἐπειδὴ εἶνε ἀφορολόγητα, τὸ δημόσιον στερεῖται κατ' ἔτος μεγάλου μέρους
προσόδων, καθὰ προεῖρηται (3).

(1) Ἴδε περὶ τῶν προσόδων ἐν γένει τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους τὴν ἀξιολογὸν πραγματείαν τοῦ
μακαρίτου Κῶρ, γραμματέως τῆς ἐν ΚΠ Γαλλικῆς Πρεσβείας, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ Revue des
deux Mondes τοῦ 1850, σελ. 933. (2) Ἴδε σελ. 476 τοῦ Β' Μέρους. (3) Ἴδε σελ. 247.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Διαίρεσις τοῦ χρόνου.

Γνωστὸν ὅτι τὸ Μωαμεθανικὸν ἔτος εἶνε σεληνιακὸν, καὶ ἐπομένως περιλαμβάνει 354 ἡμέρας, 8 ὥρας καὶ 48 λεπτά. Ὅθεν, ἵνα τὰ κλάσματα ταῦτα μὴ παραπίπτωσιν, οἱ ἀστρονόμοι τῶν Ὀθωμανῶν, συνήθως ἐπιτηδειότατοι, ὥρισαν, κατὰ μίμησιν πιθανῶς τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ἐμέτρουν τότε τὰ ἔτη τῶν ἀπὸ τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμοῦ (;), ἕνα τριακονταετῆ κύκλον, οὗ τινος τὰ μὲν δεκαεννέα ἔτη εἶνε 354 ἡμερῶν, τὰ δὲ λοιπὰ ἔνδεκα 355. Ἐπειδὴ λοιπὸν, κατὰ τὴν βᾶσιν ταύτην, τὸ Τουρκικὸν ἔτος εἶνε μικρότερον τοῦ ἡλιακοῦ, ποτὲ μὲν κατὰ δέκα, ποτὲ δὲ κατὰ ἔνδεκα ἡμέρας, πρέπει, πρὸς συμβιβασμὸν ἀμφω τῶν ἐνιαυτῶν, κατὰ τριάκοντα τρία ἔτη, ἵνα προστίθῃται μὲν ἐν ἔτος διὰ τὸ Τουρκικόν, ἢ ἀφαιρῇται δὲ διὰ τὸ Χριστιανικόν. Ἀλλ' ἡ ἀφαίρεσις αὕτη συναποσπᾷ κατὰ τριακονταετίαν ἕξ ἡμέρας, τὰς ὁποίας δὲν πρέπει ἵνα λησμονῇ ὁ ὑπολογίζων.

Γνωστὸν δὲ εἶν' ἐπίσης, ὅτι ἡ ἐποχὴ, ἀφ' ἧς οἱ Μωαμεθανοὶ ἄρχονται τῆς χρονολογίας αὐτῶν, εἶνε τὸ Χ χ ι τ ζ ρ ε, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ Εὐρωπαῖοι ἔπλασαν τὴν Ἐ γ ι ρ α ν. Ἡ λέξις αὕτη εἰς τὸ Ἀραβικὸν δὲν σημαίνει φυγὴν, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναχώρησιν (ἐξοδον) ἢ μετοικεσίαν· συνέβη δὲ κυρίως περὶ τὸν τρίτον μῆνα τοῦ Ἀραβικοῦ ἔτους, καλούμενον Πρῶτον Ῥεμπιά (Ῥεμπι-οὐλ-εββέλ). Ἀλλ' ὁ Ὁμέρ, ὁ δεύτερος διάδοχος τοῦ Μωάμεθ, ὅτε, μετὰ δεκαεπτὰ ἔτη, καθιέρωσε τὸ συμβᾶν τοῦτο ὡς ἐποχὴν, ἀπεφάσισεν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ ἵνα συνάρχηται μετὰ τοῦ ἐν χρήσει Ἀραβικοῦ ἔτους, ἵνα τὴν ἀναβιβάσῃ μέχρι τῆς α' τοῦ Μουχαρρέμ, πρώτου μηνὸς τοῦ ἔτους τούτου. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος (622 ἀπὸ Χριστοῦ) ἡ ἡμέρα αὕτη συνέπεσε παρασκευῇ, 16 Ἰουλίου, ἀπ' αὐτῆς ἀκριβῶς πρέπει ἵνα χρονολογῇται καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Μωαμεθανικοῦ ἔτους.

Ἴνα εὖρη λοιπὸν τις τὸ ἐκάστοτε Τουρκικὸν ἔτος, πρέπει πρῶτον ἢ ἀφαιρέσῃ τοῦ χριστιανικοῦ τὰ πρὸ τοῦ Χ χ ι τ ζ ρ ε 622 χριστιανικά ἔτη, καὶ ἔπειτα ἵνα προσθέσῃ εἰς τὸ ὑπολειπόμενον τὰς ἔνδεκα ἡμέρας, καθ' ἃς ἐλαττοῦται κατ' ἔτος τὸ σεληνιακὸν ἡμερολόγιον τοῦ ἡλιακοῦ, δηλαδὴ ἐν περίπου ἔτος κατὰ τριαντατρία ἔτη. Παραδ. χάριν, ἐκ τοῦ 1869 ἔτους ἀφαιρουμένων τῶν 622, μένουσι 1247· εἰς ταῦτα δὲ προστιθεμένων τριακονταοκτὼ ἐτῶν, τὸ ἵνεσθὼς Τουρκικὸν ἔτος εἶνε τὸ 1285—1286 (1)

(1) Περὶ τοῦ Χρονολογικοῦ συστήματος τῶν Ὀθωμανῶν, ἴδε τὸ περὶ Χρονολογίας ἐγχειρίδιον.

Εἶπομεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Μωάμεθ ἀπὸ τῆς Μέκ-
κας εἰς τὴν Μεδίνην ἄρχεται τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Χχιτζρέ, αὕτη δὲ συνέπε-
σεν εἶναι ἡ 16 Ἰουλίου τοῦ 622. Πολλοὶ ὁμῶς ἀντ' αὐτῆς λαμβάνουσιν ἐ-
σφαλμένως, λέγει ὁ Χάμμερ, τὴν 15 τοῦ αὐτοῦ μηνός, καὶ διὰ τοῦτο συμ-
πίπτει πολλάκις, ὥστε αἱ χρονολογίαι τινῶν συμβάντων 'να διαφέρωσι κατὰ
μίαν ἡμέραν παρὰ τοῖς Ἱστορικοῖς τῶν Ὀθωμανῶν καὶ Χριστιανῶν. Παραδ.
χάριν, ὁ Σουλτάν Μουράδ Δ' ἀπέθανε, κατὰ μὲν τοὺς τῶν Τούρκων ἱστο-
ρικούς, τῇ 9 Φεβρουαρίου τοῦ 1640 (16 τοῦ Σεβάλ τοῦ 1049), κατὰ δὲ
τὴν ἔκθεσιν τοῦ Σχμῖθ, τῇ 8 Φεβρουαρίου. Ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη προέρχε-
ται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ Τουρκικὸν ἡμερονύκτιον 'δὲν ἄρχεται, καθὼς παρ' ἡμῖν,
ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

Δύω εἰδῶν μῆνας ἔχουσιν οἱ Ὀθωμανοί : τοὺς ἡλιακοὺς, ἀναλογοῦντας
πρὸς τοὺς ἡμετέρους, καὶ τοὺς σεληνιακοὺς. Καὶ τῶν μὲν πρῶτων τὰ ὀνό-
ματα εἶνε τὰ ἐπόμενα :

Κιανὸν - ὕ - σανί,	Ἰανουάριος	Τεμμουζ	Ἰούλιος
Χουμπάτ ἢ Σσουμπάτ,	Φεβρουάριος	"Αμπ ἢ Ἀγοστός,	Αὔγουστος
Μάρτ	Μάρτιος	Ἐϊλούλ	Σεπτέμβρ.
Νισάν	Ἀπρίλιος	Τεσσρίν - ὕ - ἐββέλ	Ὀκτώβρ.
Ἀϊάρ ἢ Μαῖς,	Μάιος	Τεσσρίν - ὕ - σανί	Νοέμβρ.
Χαζιράν	Ἰούνιος	Κιανὸν - ὕ - ἐββέλ	Δεκέμβρ.

Τῶν δὲ δευτέρων τὰ ἐξῆς :

Μουχαρρέμ (30 ἡμερῶν).	Ῥετζέμπ (30 ἡμερῶν).
Σεφέρ (29 ἡμερῶν).	Σταμπάν (29 ἡμερ.).
Ῥέμπμπι οὐλ ἐββέλ (30 ἡμερῶν).	Ῥαμαζάν (30 ἡμερ.).
Ῥέμπμπι οὐλ ἀχχὺρ (29 ἡμερῶν).	Σσεβάλ (29 ἡμερ.).
Τζεμάζι οὐλ ἐββέλ (30 ἡμερ.).	Ζιλκαδὲ (30 ἡμερ.).
Τζεμάζι οὐλ ἀχχὺρ (29 ἡμερ.).	Ζιλχχιτζέ (29 ἡμερ.).

Διὰ τὸ οἰκονομικὸν δὲ αὐτῶν σύστημα μεταχειρίζονται τὸ ἡλιακὸν ἔτος,
διαιροῦντες αὐτὸ εἰς δύο ἐξάμηναι· τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου μέχρι
τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου μέχρι τοῦ Ἀγίου

τοῦ Γερμανοῦ Ἰδελερ (Lehrbuch der Chronologie von Dr. Ludwig Ideler, Berlin 1834),
ἐκ τοῦ ὁποίου ἐρανισάμενος ὁ μακαρίτης Μ. Ποτλῆς, ἐδημοσίευσεν ἐν φυλλαδ. 98, Τόμ. Ε', σελ.
40, κ. ε. τῆς Ν. Πανδώρας, σπουδαίαν διατριβήν.

Γεωργίου. Ὁ δὲ νῦν Σουλτάνος, προθέμενος, φαίνεται, ἵνα ἀντισάξῃ κατ' ὀλίγον, εἰς τὸ πολιτικὸν τουλάχιστον μέρος, ἀντὶ τοῦ σεληνιακοῦ τὸ ἡλιακὸν ἡμερολόγιον, οὐ μόνον τὴν ἑορτὴν τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως αὐτοῦ ὥρισεν εἰς τὴν αὐτὴν πάντοτε ἡμέραν, κατὰ τὸ Χριστιανικὸν Καλαγδάριον, ἀλλὰ καὶ τὴν διδομένην αὐτῷ κατὰ σεληνιακὸν μῆνα ἐπιχορήγησιν ἐκ δεκαπέντε χιλιάδων πουργίων διέταξε ἵνα δίδηται τὴν πρώτην ἐκάστου Γραικικοῦ μηνὸς, χάριτας οὕτως εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον πέντε χιλιάδας πουργίων κατ' ἔτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἡ Ἐκκλησία.

- » Ἀναλλοίωτος ἐν μέσῳ ἀλλοιώσεων σὺ μένεις.
- » Μετεβλήθησαν τὰ πάντα, ἀλλὰ σὺ δὲν μετεβλήθης,
- » Μένεις ἡ αὐτὴ καὶ Μία,
- » Ὡς καθόλου ΕΚΚΛΗΣΙΑ!

(Τανταλίδης).

ΟΤΑΝ πρώτην φορὰν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἤχθη δέσμιος εἰς Ῥώμην, ὅπου, καὶ χωρὶς τούτου, ἐπόθει καὶ αὐτὸς πρὸ πολλοῦ ἵνα ὑπάγῃ (1), ἃς φαντασθῇ τις, ἐὰν ἦνε δυνατόν, τί ἤθελον ὑποθέσῃ οἱ ἐν τῇ ὑπερφηφάνῳ ἐκείνῃ βασιλευούσῃ τοῦ Κόσμου Συγκλητικοί, Πατρίκιοι, Ὑπάτοι, Αὐτοκράτορες κλπ., ἐὰν τις ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι ὁ ἄθλιος οὗτος σκηνορράφος ἦτον ὁ ἀπεσταλμένος ἐνὸς, οὗ τινος τὸ ὄνομα ἔμελλεν ἐντὸς τριῶν ἑκατονταετηρίδων ἵνα πληρώσῃ πᾶσαν τὴν τότε οἰκουμένην, καὶ ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πάντες οἱ θεοὶ τῆς Ῥώμης, τῶν ὁποίων τὰ εἰδωλεῖα ἠριθμοῦντο ἐν αὐτῇ ὑπὲρ τὴν τετρακόσια, ἔμελλον ἵνα καταβληθῶσιν εἰς χοῦν, ἢ ἵνα μεταβληθῶσιν εἰς ναοὺς τοῦ δεσμώτου τούτου καὶ τοῦ ἐντολέως του! Ἀλλ' οὕτως ηὐδόκησεν ὁ Θεός, ἵνα ἐκλέξῃ » τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ, ὅπως μὴ καυχῆσθαι πᾶσα σὰρ ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ἀλλ', ἀφ' οὗ τὸ νέον δένδρον τῆς Ἐκκλησίας ἔλαβεν ἀποχρῶσαν ἰσχύν.

(1) Ἰδε Πράξ. ΙΘ', 21 καὶ Ἐπιστ. πρὸς Ῥωμ. ΙΕ', 23.

τότε ὁ Κύριος ἐπέτρεψε ἵνα ἐπιπέσωσι κατ' αὐτοῦ καὶ ἵνα τὸ διασείσωσι θύελλαι καὶ λαίλαπες, ὅπερ ὁμῶς συνετέλεσεν εἰς τὸ ἵνα ριζωθῇ ἐτι βαθυτέρον, καὶ τῶν ἀνθρῶν αὐτοῦ ἡ εὐωδία ἵνα διαχυθῇ μακρότερον. Οἱ δὲ διωγμοὶ, ἀντὶ ἵνα καταβάλλωσι τὴν νέαν θρησκείαν, τὴν ἐστόμωσαν, διελθοῦσαν διὰ πυρὸς καὶ αἵματος. Ἐκτοτε ὁ Χριστιανισμὸς ὑπῆρξε τὸ χαρακτηριστικώτατον γνῶρισμα τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν πιστῶν, καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἡ κιβωτὸς τοῦ νέου Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ ὁμῶς ὁ ποταμὸς, ὅσῳ μακρύνεται τῆς πηγῆς τοῦ, ὅσῳ πλειότερα δέχεται ἐν αὐτῷ παραποτάμια, γίνεται μὲν καὶ τοσοῦτῳ πλατύτερος, συγχρόνως ὁμῶς καὶ θολερώτερος· ἡ δὲ μεταφορὰ αὕτη, τῆς ὁποίας τὴν ἀπόδοσιν δύναται πᾶς τις εὐκόλως ἵνα κάμῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ ζητῶν διαυγὲς ὕδωρ ὀφείλει πάντοτε ἵνα ἀναδράμῃ εἰς τὴν πηγὴν, συμβουλευόμενος τὴν Ἱστορίαν, ἥτις εἶνε μία, καὶ αὕτη λαλεῖ καὶ λαλήσει εἰς αἰῶνας. Ἡμεῖς ἱστορίαν ἐθνικὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠ ἄχρι τῶν 1824, δὲν ἔχομεν διότι, καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις εἶπομεν (1), ὅλος ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν βίος, πάντα τὰ ζώπυρα τῶν περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῶν ἐλπίδων καὶ πόθων, ἀπὸ τῆς δευτέρας ἀμέσως τῆς ἀλώσεως ἡμέρας, εἰς ἐν καὶ μόνον συνεκεντρώθησαν σημεῖον, ὡς εἰς ἐστίαν ἱερὰν, τὸ ἐν ΚΠ Πατριαρχεῖον. Τῶν Πατριαρχῶν ἄρα καὶ τοῦ Πατριαρχείου ἡ Ἱστορία, εἶνε Ἱστορία τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Περὶ αὐτὴν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς θέλομεν ἐνδιατρίψῃ, τὰς περγαμηνὰς αὐτῆς ἀνελίτοντες καὶ πᾶν εἴτι περιεργείας καὶ ἀφηγήσεως ἄξιον ἀναζωπυροῦντες.

Καὶ πρῶτον παρατηροῦμεν ὅτι, ταλαντευομένης εἰσέτι τῆς ὑπεροχῆς μεταξὺ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς πολυθείας, μεταξὺ τῆς νέας καὶ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς ἐκήρυττεν ἑαυτὸν ἴσον τῶν Ἐπισκόπων καὶ σ υ ν ε π ί σ κ ο π ο ν, διετῆρει ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἄκρου Ἀρχιερέως (Summus Pontifex), καὶ βλέπομεν ὅτι τὸ περὶ τηρήσεως τῆς Κυριακῆς διάταγμα αὐτοῦ παρηκολούθησε τὸ περὶ Οἰωνοσκόπων, διότι ἡ εἰδωλολατρεία δὲν εἶχεν ἀκόμῃ καταβληθῇ ὀλοτελῶς καὶ ἐκλίπῃ. Οἱ πρῶτοι ἄρα Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες ἦσαν ἠναγκασμένοι ἵνα οἰκονομῶσι τοὺς Ἐθνικούς.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης.

Πόσον μακρὰν ἀφ' ἡμῶν εἰσιν οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ὁ ὁσίος Ἀμμώνιος, μαθητὴς τοῦ ὁσίου Παμβῶ, ζητούμενος ἵνα χειροτονηθῇ Ἐπίσκοπος, ἐφυ-

(1) Ἴδε σελ. 572 τοῦ Α' Μέρους.

γε, καὶ, βιαζόμενος, ἀπέτεμε τὸ ἀριστερόν 'του ὠτίον, ἀπειλήσας, »ἐὰν αὐτὸν ἔτι προσβιάσωνται, καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἐκτεμεῖν (1)« ! Ἄλλ' οὐχ ἥττον, μεταξύ τῶν διακοσίων τριάκοντα Πατριαρχῶν, ὅσοι ἐκόσμησαν τὸν τῆς ΚΠ θρόνον, ἡ Ἐκκλησία ἀριθμεῖ μετὰ γήθους χορείαν ὅλην Ἀγίων συγγραφεῖς διασήμους, βασιλόπαιδας, ὁμολογητάς, μάρτυρας, πᾶν εἶδος δόξης, πᾶν εἶδος ἡρωϊσμοῦ ! καὶ, ἄξιον ὅλως παρατηρήσεως, ὅτι τῶν ἐξαιρέτως διαπρεψάντων. οἱ ἐπισημότεροι εἶνε Κωνσταντινοπολίται: Γερμανὸς ὁ Α', ὁ ἀπὸ Κυζίκου, ὁ ὁμολογητής· Νικηφόρος ὁ Α', ὁ ὁμολογητής· Ἰγνάτιος ὁ τοῦ Ῥαγκαβέ· Φώτιος ὁ πᾶν· Γερμανὸς ὁ Β'· Ἀρσένιος ὁ Β', ὁ Αὐτωρειανός· Γεννάδιος ὁ Β', ὁ Σχολάριος· Μητροφάνης ὁ Γ', ὁ κτίτωρ τῆς ἐν Χάλκῃ μονῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος· Διονύσιος ὁ Δ', ὁ ἀπὸ Λαρίσσης, ὁ ἀπὸ τῆς οἰκογενείας μὲν Μουσελίμης, ἀπὸ δὲ τῆς πατρίδος κατ' ἐξοχὴν πολιίτης καὶ Σερογλάνης· Σαμουήλ ὁ ἀπὸ Δέρκων, ὁ μέγας· Κωνσταντῖος ὁ Α', ὁ ἀπὸ Σιναίου· Γρηγόριος ὁ Γ', ὁ ἀπὸ Σεβέρων· Γερμανὸς ὁ Δ', ὁ ἀπὸ Δέρκων κλπ.

Ἐὰν δὲ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἄμεσος ἐπενέργεια τοῦ Ἀγίου Πνεύματος οὐδέποτε ἔλειπεν οὔτε λείπει ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, θέλομεν παρατηρήσει ἐξομολογήσει καρδίας ὅτι ὁσάκις εἰς τὴν ἐκλογὴν Πατριάρχου παρενέβη ἡ κοσμικὴ ἐξουσία, ὁσάκις ἡ θέλησις τοῦ Κρατοῦντος ἐπέβαλεν ἐαυτὴν εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς ψήφου, σπανίως οἱ ἐκλεγόμενοι ἦσαν ἄξιοι τῆς θέσεως καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁσάκις αἱ ψῆφοι ἔμενον ἀδέκαστοι, ὁσάκις ἡ κοινὴ γνώμη ὑπέβαλλε καὶ προῆγε τὸν ὑποψήφιον, πάντοτε οὗτος ἦτον ἄξιος αὐτῆς: ἡ θεοπρόβλητος ἡ λαοπρόβλητος, ὅπερ εἰς ταυτὸ φέρει, ἐὰν ἀληθεύῃ τὸ » Φωνὴ λαοῦ, φωνὴ Θεοῦ ! καὶ ἰδοὺ ἐν παράδειγμα: Μετὰ τὴν παραίτησιν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὁ Μέγας Θεοδόσιος παρήγγειλεν ὅπως ἕκαστος τῶν εἰς τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον συνελθόντων πατέρων ἐγγράφῃ ὃν ἂν νομίζῃ πρὸς τὴν διαδοχὴν ἄξιον, ἐπιφυλάξας εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐνός ἐκ τῶν ψηφισθησομένων ἐκλογὴν. Ἐγγραφόντων οὖν ἄλλων ἄλλους Νεκτάριος τις, Συγκλητικὸς ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, παρεπιδημῶν τέως ἐν ΚΠ, καὶ θελήσας ἵνα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα 'του, ὑπῆγε ἵνα ζητήσῃ ἐπιστολὰς παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ταρσοῦ Διοδώρου, καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος ἐσκέπτετο ποῖον ἂν ἐγγράφῃ ὡς ὑποψήφιον. Ἰδὼν οὖν τὴν πολιὰν καὶ τὴν ἐροπρεπὲς τοῦ ἀνδρός, συνέστησεν αὐτὸν, ὡς ἄξιον τῆς διαδοχῆς πρὸς τὸν Ἀντιοχείας, ὅς τις, τὸ μὲν πρῶτον, ἐγέλασε διὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Διοδώρου γράφας ὅμως ὅσους δήποτε ἄλλους ἐνέκρινεν, ἔγραψεν ἑσχατον πάντων

(1) Λαυταῖκ.

πρὸς χάριν τοῦ Διοδώρου, καὶ τὸν Νεκτάριον. Ἀναγνοὺς δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν κατάλογον, ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, κατὰ θεῖαν πάντως νεύσιν, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Νεκταρίου, καὶ πῶς ἐκλέγει αὐτόν. Γνωσθέντος δὲ τοῦ πράγματος, ἠπόρησαν ἅπαντες, καὶ διηρώτων ἀλλήλους, τίς καὶ πόθεν ὁ Νεκτᾶριος οὗτος, καὶ μαθάνουσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦτον ἀκμὴν . . . καὶ ἀβάπτιστος, ὅπερ οὐδεὶς ἤθελεν ὑποπτεύσει, οὔτε αὐτὸς ὁ Διοδώρος, τῆς ἡλικίας στοχαζόμενος τοῦ ἀνδρός· διότι ἄλλως οὔτε ἤθελον τὸν προτείνειν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, μαθὼν τοῦτο, ἔμεινεν οὐχ ἥττον ἐπὶ τῆς αὐτῆς γνώμης, καὶ πάντων ταύτῃ ἐπιψηφισαμένων, ἐβαπτίσθη ὁ ὑποψήφιος, » καὶ, τὴν μυστικὴν ἐσθῆτα ἔτι ἡμφιεσμένος, λέγει ὁ Σωζομενός, κοινῇ ψήφῳ τῆς Συνόδου ἀναγορεύεται Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπος ». Παρακαλέσας δὲ τὸν Ταρσοῦ Διοδώρον ἵνα τοῦ ἀφήσῃ πρὸς καιρὸν τὸν Ἐπίσκοπον Ἀδάνων, τὴν ἱερατικὴν τάξιν ἐμάνθανε παρ' αὐτοῦ. Ἐχων δὲ φίλον ἐκ νεότητος Μαρτύριόν τινα, ἱατρὸν συμπολίτην τοῦ, ἐβουλεύετο χειροτονῆσαι αὐτὸν διάκονον. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ἀνάξιον ἑαυτὸν ὠμολόγει, μάρτυρα τῶν βεβιωμένων αὐτῷ φέρων αὐτὸν τὸν Νεκτάριον, » Ἀλλ' ἐγὼ, ἔφη οὗτος, ὁ νῦν ἱερεὺς, πολλῶ ἀμελέστερον σοῦ τὸν προτοῦ διετέλην βίον », καθὼς καὶ » σὺ γνωρίζεις ὁ ἴδιος ». Ἀλλὰ, καὶ τοῦτο ἐὰν ὑποτεθῇ, ὑπέλαβεν ὁ Μαρτύριος, σὺ ὅμως, ὦ μακάριε, βαπτισθεὶς, κεκάθαρσαι, καὶ οὐδὲν διαφέρεις τῶν ἀρτιτόκων βρεφῶν (1) ». » Συνῆλθον οὖν οἱ ρν' Πατέρες τῆς Οἰκουμένης Β' Συνόδου ἐν ΚΠ, τῷ Μαίῳ μηνί, καὶ ἐχειροτόνησαν Ἐπίσκοπον ΚΠ τὸν ἀπὸ Πραιτώρων Νεκτάριον, δη μ ο π ρ ό β λ η τ ο ν. Τότε δὴ καὶ ὅρον ἐκφέρουσιν, ὥστε τὸν ΚΠ ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ῥώμη, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν Νέαν Ῥώμην . . . καὶ Πατριάρχας κατέστησαν (2).

Ἐκ τούτων μαθάνομεν Α' μὲν ὅτι, κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ χριστιανισμοῦ αἰῶνας οἱ χριστιανοὶ ἔμενον ἀβάπτιστοι, οὐ μόνον ἄχρι τοῦ τριακοντοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ ἐξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν, ἐν ὧν δηλαδὴ ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἀμελέστερον διακειμένους τὸν βίον, καθὼς ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς Νεκτᾶριος περὶ ἑαυτοῦ· Β', ὅτι πρῶτος Πατριάρχης ὠνομάσθη αὐτὸς οὗτος ὁ Νεκτᾶριος, καί· Γ', ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος μεταξὺ πολλῶν ὑποψηφίων ἐκλογὴ ἐνὸς διὰ τὴν πατριαρχίαν χρονολογεῖται ἀπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου. Ἰδῶμεν ἤδη καὶ ἄλλου εἶδους ἐκλογὰς Πατριαρχῶν καὶ ἐγκαθιδρύσεις, ἀφ' οὗ ἐκθέσωμεν πόθεν ἐπεχράτησεν ἡ συνήθεια τοῦ ἐγκαθιδρύεσθαι ἢ καὶ χειροτονεῖσθαι τὸν ΚΠ Πατριάρχην ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας.

(1) Σωκράτ. καὶ Σωζομ. (2) Σωκρ. Βιβλ. Ε', ἡ.

» Τῷ γὰρ Ἡρακλείας κατὰ τὰ πάλαι ἐφεῖται προνόμια χειροτονεῖν τὸν
 » Κωνσταντινουπόλεως, εἴτε καὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μὴ καταλύ-
 » ειν θελήσαντος τὰ τῶν πάλαι βασιλέων προνόμια, αἰδοῖ τοῦ μακροῦ χρό-
 » νου καὶ τοῦ τὸν νόμον θέντος Σεβήρου τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁπότε σὺν πό-
 » νῳ μεγίστῳ τὸ Βυζάντιον ἐκεῖνος παραστησάμενος, καὶ τὰ τε ἄλλα πρὸς
 » ἄμυναν κατασχύνας τὴν πόλιν, καὶ τὰ τεῖχη καθηρηκῶς, τὸ τελευταῖον
 » τούτοις δὴ τοῖς ἐπὶ Θράκης Ἡρακλεώταις ὅσα καὶ κώμη χρῆσθαι αὐτῇ
 » ἐχαρίσατο, εἴτ' οὐκ οἷδ' ὅπως, τετήρηται δ' οὖν ὁμῶς εἰς τὸδε τοῦ χρό-
 » νου τουτί γε (1) «.

Τὸ ἔθος τοῦτο, τηρούμενον ἄχρι τοῦδε, ὑπῆρξεν ἔστιν ὅτε καὶ σκανδά-
 λων ἀφορμὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Αὐτίκα » Πολύευκτον τὸν τοῦ Θεοφυλά-
 κτου διάδοχον, οὐχ ὁ Ἡρακλείας, ὡς ἔθος, ἐχειροθέτησε, προσκεκρουκῶς
 » τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ὁ Καισαρείας. » Ὅθεν καὶ φόγος οὐχ ὁ τυχῶν προσ-
 » ετρίβη, λέγει ὁ Κεδρηνός, οὐ τῷ προτρέψαντι μόνον καὶ τῷ χειροθετή-
 » σαντι, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ χειροτονηθέντι, ὡς καταδεξαμένῳ τὴν ἀκανό-
 » νιστον ταύτην χειροθεσίαν «.

Τῷ δὲ 1273, παραιτηθέντος τοῦ Πατριάρχου Ἰωσήφ τοῦ Α', τοῦ ἀπὸ
 ἡγουμένου τοῦ Γαλησίου ὄρους, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Βέκος. Τελευτήσαντος
 δὲ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ὑπεχώρει μὲν ὁ Βέκος λάθρα τοῦ θρόνου,
 ἀντικαθίσταται δὲ ὁ Ἰωσήφ· καὶ, τούτου μετὰ βραχὺ, ὡς ὑπεργήρου τε-
 λευτήσαντος, ἐψηφίσθη μὲν Γεώργιος ὁ Κύπριος καὶ τὴν βασιλικὴν (:) ῥά-
 βδον ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ βήματος παρὰ τῆς τοῦ βασιλέως εἰλήφει χειρὸς·
 ἀλλ' ὁ βασιλεὺς (Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος) ἠβούλετο
 αὐτὸν ὑπὸ μηδενὸς τῶν τότε ἀρχιερέων χειροτονηθῆναι, ὡς συμμετασχόν-
 των ἀπάντων τῇ τοῦ Λατινισμοῦ λύμῃ· καὶ ἦν ὁ Γεώργιος διενεργῶν καὶ
 διοικῶν ἔστιν ἅ τῶν Πατριαρχικῶν δικαίων, ὅσα οὐχ ἱερωσύνης ἐδεῖτο, ἄ-
 χρις ὅτου, ἐπιδημησάντων κατὰ τύχην τῇ ΚΠ τῶν Ἐπισκόπων Μοζύλης
 (2) καὶ τοῦ Δεβρῶν, ἀμφοτέρων μὴ κοινωνησάντων τοῖς ἐνωθεῖσι, » προ-
 » τραπεῖς ὁ Μοζύλης ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, χειροτονεῖ Γερμανόν τινα Ἡ-
 » ρακλείας· καὶ οὗτος, εἰς διάκονόν τε καὶ ἱερέα ἐξ ἀναγνώστου προβιβά-
 » σας τὸν ῥηθέντα Γεώργιον, εἶτα καὶ Πατριάρχην κεχειροτόνηκε τοῦτον,
 » συλλειτουργοῖς χρησάμενος τοῖς ῥηθεῖσι δύω Ἐπισκόποις (3) «.

Τόσον λιπαρῶς προσέκειτο ἀρχῇθεν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ εἰς
 αὐτὰ τὰ, ἄλλως ἀδιάφορα τυχόν πρὸς τῶν πολλῶν νομιζόμενα, πατροπα-

(1) Γρηγ. ΣΤ', 1.

(2) Ὁ Παχυμ. τὸν γράφει Κ ο ζ ύ λ η ς.

(3) Παχυμ. Α', τδ', α.

ράδοτα ἔθιμα! Ἄλλ' ὅτι τοῦτο καὶ μόνον ἦτον καὶ εἶνε τὸ ἀκαταμάχητον αὐτῆς ὄπλον, θέλει γένη καταφανέστερον ἀκολούθως.

Τῷ δὲ 713 ἢ 715 μετατεθέντος τοῦ ἱεροῦ πατρὸς Γερμανοῦ τοῦ Α' ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως Κυζίκου εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ΚΠ, ἡ μετάθεσις ἐγένετο » ψήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ τῶν θεοσεβεστάτων πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, καὶ παντὸς τοῦ εὐαγοῦς Κλήρου, καὶ τῆς ἱερᾶς Συγκλήτου, καὶ » τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ τῆς . . βασιλίδος πόλεως », τοῦ δὲ βασιλέως (Ἀναστασίου τοῦ Β' ἢ Ἀρτεμίου) οὐδὲ μνεία (1).

Τῷ δὲ 933 παραιτηθέντος ῥαδιουργικῶς τοῦ Πατριάρχου Τρύφωνος, καὶ » τῆς Ἐκκλησίας χηρευσάσης χρόνον ἕνα μῆνας πέντε, διὰ τὸ τῆς » ἡλικίας ἀτελὲς Θεοφυλάκτου υἱοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως (ἦτον δεκαῆξ » ἐτῶν μόλις), τῷ Φεβρουαρίῳ 6', χειροτονεῖται οὗτος Πατριάρχης, τοπο- » τηρητῶν ἐκ Ῥώμης ἀνελθόντων καὶ Τόμον Συνοδικὸν ἐπιφερομένων, περὶ » τῆς αὐτοῦ χειροτονίας διαγορεύοντα· οἱ καὶ τῷ τοῦ Πατριάρχου θρόνῳ » τοῦτον ἐνίδρυσαν (2) « ! Ἄξιός ὁ μισθός τ'ων! Ἄλλὰ τί βλάπτει; Μήπως ἦτον πρῶτον ἢ τελευταῖον τὸ παράδειγμα; ἢ μήπως ὁ Ἀ κ ρ ο ς Ἀ ρ χ ι ε ρ ε ὺ ς,

» Ὡς δέδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω

» σκῆπτρον ἠδὲ θέμιστας, ἵνα σφίσι βασιλεύῃ »,

ἔδεν ἔχει τὴν ἄδειαν καὶ παρ' ἐνορίαν ἵνα χειροτονῇ, καὶ ἐκκαιδεκαετῆς Πατριάρχας ἵνα ἐγκαθιδρύῃ; ἀρκεῖ ἵνα ᾔνη βασιλόπαιδες.

Ἐκ τούτου καὶ πολλῶν ἄλλων ἱστορικῶν γεγονότων εἴνε ἡδὴ γνωστὸν ὅτι ἡ μεταξὺ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοσμικῆς ἐξουσίας διαμάχη, ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ἰδίως τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἔδεν εἶνε νέα, τῆς μὲν Ἐκκλησίας ζηλοτύπως διαφιλονεικούμενης τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἀνεξαρτησίαν, τῶν δὲ Αὐτοκρατόρων ἀπαιτούντων ὥστε τὰ πάντα ἵνα ἐκπηγάζωσιν ἀπ' αὐτῶν. Ἐξ ἀνεκδότου δὲ τίνος κώδικος, σωζομένου ἐν τῇ τῆς Βιέννης βιβλιοθήκῃ, πληροφορούμεθα ὅτι ἐγένετό ποτε καὶ σύμβασις μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ βασιλέως, ἀγνοοῦμεν ἀκριβῶς τίνος, καθ' ἣν ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς. Τὸ ἐγγράφον τοῦτο δημοσιεύομεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον, καθ' ὅσον ἐν πολλοῖς ὁμοιάζει πρὸς τοὺς γενομένους ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις χρόνοις ἐκκλησιαστικοὺς κανονισμοὺς, δυνάμει τῶν ὁποίων ὁ Πατριάρχης καὶ τὸ Πατριαρχεῖον κατήντησαν τύποι μόνον καὶ ὀνόματα.

(1) Ἴδε τὸ ἐγγράφον τοῦτο κατόπιν ἐν τῷ Περὶ γλώσσης. (2) Λέων ὁ Γραμματικὸς σελ. 506.

» Τὰ στερχθέντα παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα τοῦ βασιλέως. Α')
 » Ψηφισθέντων τριῶν τινῶν εἰς μητρόπολιν παρὰ τῶν ἀρχιερέων κατὰ τὴν
 » συνήθειαν, μετὰ τὸ δοθῆναι πρὸς τὸν Πατριάρχην παρ' αὐτῶν τὰ τούτων
 » ὀνόματα ἐπὶ τῷ χειροτονῆσαι ἓνα τούτων, ἵνα τότε ὁ Πατριάρχης δει-
 » κνύῃ πρὸς τὸν βασιλέα τὰ τούτων ὀνόματα ταῦτα, καὶ εἴπερ ἔχει ὁ βασι-
 » λεὺς εἰπεῖν τι κατὰ τινος τῶν τριῶν δι' αἰτίας ἃς μέλλει ὀρίσειν, δεικνύῃ
 » τοῦτο πρὸς τὸν Πατριάρχην. Καὶ ἐκβληθέντος τούτου, χειροτονῇ ὁ Πα-
 » τριάρχης ἀπὸ τῶν ἐναπολειφθέντων δύο ὃν τινὰ καὶ βούλεται. Β') Αἱ
 » μεταθέσεις, καὶ οἱ προβιβασμοί, καὶ οἱ τόποι, καὶ αἱ καθέδραι, καὶ τὸ δο-
 » θῆναι κατ' ἐπίδοσιν πρὸς τινὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἑτέραν Ἐκκλησίαν, εἰς
 » τοῦ βασιλέως, καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ οὐδὲν γίνεται τοιοῦτον· ἐπεὶ τοῦτο
 » τὸ προνόμιόν ἐστι τῆς βασιλείας. Γ') Ὅμοίως καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ
 » μεγάλων ὁφεικίων τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲ ἓν γίνεται παρὰ γνώμην τοῦ
 » βασιλέως· ἐπεὶ καὶ τοῦτο προνόμιόν ἐστι τῆς βασιλείας. Δ') Ἵνα ἕκα-
 » στος τῶν ἀρχιερέων ἔχῃ τὴν ἐνορίαν τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ σῶαν, ἀλλὰ
 » δὴ καὶ ὅσον εὐεργετήθη παρὰ τοῦ βασιλέως ὁπωςδῆποτε. Καὶ εἴπερ ἀφῆ-
 » ρέθη καὶ τι ἀπὸ ταύτης, ἀντιστραφῇ καὶ ἀποδοθῇ πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦτο·
 » τηρῇται δὲ τοῦτο καὶ ζῶντος καὶ ἀποθανόντος, ἵνα, καί, χηρευούσης τῆς
 » Ἐκκλησίας, οὐδὲν ἔχῃ τις ἄδειαν ἀφαιρεῖν ἀπὸ τῶν αὐτῆς δικαίων τὸ οἶο-
 » νοῦν, ἀλλ' ὥσι πεφυλαγμένα, καὶ ἔχῃ ταῦτα ὁ γεννησόμενος μητροπολί-
 » της. Ε') Ἵνα οὐδὲν γένηται ἀφορισμὸς παρὰ τοῦ Πατριάρχου ἐμποδί-
 » ζων ὑπηρεσίαν καὶ πράξεις βασιλικὰς καὶ εἰσοδήματα· ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἄρ-
 » χοντά τινὰ τῆς Συγκλήτου, καὶ τῶν πλησιαζόντων τῷ βασιλεῖ, ἢ τῶν ὀ-
 » λως ὑπηρετούντων δουλείας βασιλικὰς· ἀλλ' εἴπερ γένηται τι πράγμα
 » τινος ἐναντίον τῶν κανόνων, εἰσηγῇται τοῦτον ὁ Πατριάρχης παραινети-
 » σθῆναι· καὶ, εἰ μὲν διορθώσῃται αὐτόν, εὖ ἂν ἔχῃ· εἰ δὲ μὴ, δεικνύει τοῦ-
 » το πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν διόρθωσιν, ἐπεὶ καὶ
 » καθολικὸς δεφένσωρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν κανόνων ἐστὶν ὁ βασιλεὺς.
 » Ϛ') Ἵνα ὅσους τῶν εὐρισκομένων ἐνταῦθα ἀρχιερέων ἐθελήσῃ ὁ βασιλεὺς
 » διὰ τινὰς δουλείας ἀναγκαίας, οὐδὲν ἀναγκάζωνται παρὰ τοῦ Πατριάρ-
 » χου ἀπελθεῖν εἰς τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν ἄνευ ὁρίσμου βασιλικοῦ· ὁμοίως
 » ὅσους ἀπὸ ταύτην ἀπελθεῖν θελήσῃ εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτῶν οὔτος, δι'
 » ἀναγκαῖα συντελοῦντα εἰς τὴν αὐτῶν μητρόπολιν, οὐδὲν ἐμποδίζονται
 » παρὰ τοῦ Πατριάρχου. Ζ') Ἐκαστος τῶν χειροτονουμένων ἀρχιερέων,
 » ὁπηνίκα δίδωσι τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ, δίδῃ τὴν ὑπόσχεσιν ἵνα εὐρίσκη-
 » ται κατὰ πάντα ὀρθὸς καὶ καθαρὸς φίλος τοῦ βασιλέως, καὶ φροντίζῃ
 » διὰ παντός καὶ εἰς πάντα τὰ λυσιτελοῦντα τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ Ῥωμανίᾳ.

» Η') Ἵνα πᾶσαι αἱ γινόμεναι συνοδικαὶ πράξεις γίνωνται μετὰ τῶν ἀρ-
 » χιερέων, καὶ ὑπογράφωνται δὲ καὶ παρ' αὐτῶν. Θ') Οἱ τοιοῦτοι πάντες
 » ἀρχιερεῖς φροντίζουσιν ἵνα πληρῶνται πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τοῖς τοι-
 » οῦτοις κεφαλαίοις. Ἐπιμελῶνται δὲ καὶ ἵνα οὐδὲν λάθῃ αὐτοῖς καὶ εἰσά-
 » ξωσιν εἰς τὰς ψήφους τινὰ φίλον μὴ ὄντα τοῦ βασιλέως. — Ὁμοίως
 » καὶ τὰ ὑπερὸν προσταχθέντα καὶ στερχθέντα καὶ ὑπογραφέντα συνοδι-
 » κῶς κεφάλαιά εἰσι ταῦτα. Ι') Ἵνα γένηται Χίου καὶ Αἴνου, καὶ, τούτων
 » καθημένων ἐνταῦθα εἰς τὴν πόλιν, ἵνα ἔχωσι πάντα οἰαδήποτε τούτων τῶν
 » Ἐκκλησιῶν εἰσοδήματα ἀκέραια. Ὁμοίως καὶ εἴτι εἰσόδημα ἔχει ἡ Ἐκ-
 » κλησία, ἵνα τὸ τρίτον ἔχῃ ὁ Πατριάρχης, τὸ τρίτον εἰς ἀνοικοδομὴν τῆς
 » ἐκκλησίας, καὶ τὸ τρίτον οἱ Κληρικοί «.

Περὶ τοὺς τελευταίους τῆς αὐτοκρατορίας χρόνους ἡ διὰ ψηφοφορίας
 τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων ἐκλογὴ τῶν ἐπισκόπων εἶχε κανονισθῆ. Ἰδοὺ δὲ
 πῶς ὀρίζει αὐτὴν ἡ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀγχιάλου ἐπιστολὴ τοῦ πα-
 τριάρχου Ματθαίου. » Οὐδὲ γὰρ γίνονται οὕτως αἱ τῶν ἀρχιερέων χειρο-
 » τονίαι, ἵνα μὴνύῃ ὁ πατριάρχης καὶ γίνωνται· τότε γὰρ οὐ τὸ Πνεῦμα
 » τὸ Ἅγιον ἐκλέγεται τούτους οὐδὲ χειροτονεῖ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐξουσίας γί-
 » νονται τῆς πατριαρχικῆς, καὶ γίνεται παρὰ κανόνας· ὁ δὲ γίνεται κανο-
 » νικῶς, οὕτω γίνεται· Λέγει ὁ πατριάρχης πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ὅτι ἡ δεῖ-
 » να ἐκκλησία χρεύει· δεῖ οὖν ἐκεῖσε χειροτονηθῆναι ἐπίσκοπον. Καθήσαν-
 » τες οὖν ψηφίσασθε περὶ τούτου, πρόσωπον δὲ αὐτοῖς οὐδὲ ἐν λέγει. Οἱ δὲ,
 » ἀπελθόντες ἐν τῷ συνήθει τῶν ψήφων τόπῳ καὶ δοξολογίαν ποιήσαντες
 » εἰς Θεὸν καὶ ἐπικαλεσάμενοι τὴν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἐκλέ-
 » γονται πρόσωπα γ', καὶ φέρουσιν αὐτὰ ἐγγράφως τῷ Πατριάρχῃ, ὁ δὲ
 » ἀπὸ τῶν τριῶν προσώπων ἐκλέγεται ἐν, ὅποιον βούλεται, καὶ χειροτονεῖ.
 » Οὕτω μὲν οὖν αἱ ψῆφοι γίνονται, καὶ ἔστι τοῦτο κανονικόν, καὶ ὁ χειρο-
 » τονησόμενος οὕτως ἔσται κανονικὸς ἀρχιερεὺς (1) «.

Ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων καὶ καθεξῆς οἱ Πατριάρχαι ἐξελέγοντο συνήθως
 ἐκ μοναχῶν· εἰ δὲ ἦσαν λαϊκοί, ἔπρεπε πρῶτον ἵνα λάβωσι τὸ μοναχικὸν
 σχῆμα. Ἐκλεγόμενοι δὲ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἔπρεπε ἵνα ἐπικυρωθῶσι καὶ
 παρὰ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, λαμβάνοντες τὸ δικανίκιον ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ
 Αὐτοκράτορος. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν τελετὴν τῆς τοιαύτης τοῦ Πα-
 τριάρχου π ρ ο β λ ή σ ε ω ς ὁ Κουροπαλάτης. » Τὸ μεταξὺ τοῦ Αὐτο-
 κρατορικοῦ ὁρόνου καὶ τῆς παραστάσεως διάστημα τοῦ Χρυσοτρικλίνου ἐ-

(1) Acta Patriarchatus Constantinopolitani ὁ δὲ Miklosich καὶ Myller, T. A', σελ. 346.

χωρίζετο διὰ διαφράγματος, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ φαίνεται καθήμενος ἐπὶ τοῦ προητοιμασμένου δι' αὐτὸν ἡρανεῖου καὶ διὰ χρυσοῦ βλατίου περισκεποῦς θρόνου ὁ ὑποψήφιος Πατριάρχης. Εἰς δὲ τὴν τελετὴν ταύτην δὲν παρευρίσκετο οὔτε Δεσπότης, οὔτε Σεβαστοκράτωρ, οὔτε Καῖσαρ· διότι, καθήμενου μὲν ἐκείνου, ἦτον ἀνάρμοστον ἵνα ἴστανται οὗτοι τῆς εὐφημίας δὲ τῶν βασιλέων γινομένης, ἀνοίκειον ἐπίσης τὸ ἵνα κάθηνται οὗτοι. Ὅδὲ θρόνος τοῦ Αὐτοκράτορος ἡτοιμάζετο τότε ἐπάνω ἀναβάθρας. Προσαγομένου δὲ ὑπὸ τινος τῶν ἀρχόντων ἀπὸ χειρὸς τοῦ Πατριάρχου, ὁ Αὐτοκράτωρ, λαμβάνων διὰ τινος τῶν ἀρχοντοπούλων τὸ πατριαρχικὸν δικανίκιον, ἔλεγεν· » Ἡ Ἀγία Τριάς, ἡ τὴν βασιλείαν ἡμῶν δωρησάμενη (1), προβάλλεται σε Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, » Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ». Καὶ αὐτίκα πολυχρονιζόντων πάντων, ὁ Πατριάρχης, ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς ἀναβάθρας, λαμβάνει τὸ δικανίκιον ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως χειρὸς καὶ, εὐλογῶν αὐτὸν, εὐθὺς κατέρχεται. Καθεσθέντων δὲ ἐπὶ τῶν θρόνων αὐτῶν, ἐγίνετο ἡ εὐφημία τῶν βασιλέων καὶ τοῦ Πατριάρχου, καὶ εὐθὺς ἐκλείετο τὸ διάφραγμα. Ὁ δὲ Πατριάρχης ἀπήρχετο ἑφιππος εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, συμπροπεμπόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐν στολῇ ἐπὶ ἵππου λευκοῦ, χασδίῳ πανίνῳ κεκαλυμμένου μέχρι καὶ κεφαλῆς. Ἐρχόμενος δὲ, ὡς ὑποψήφιος ἔτι, εἰς τὸ Παλάτιον, ἐπέβηκεν ἔξω τῆς τοῦ Παλατίου αὐλῆς· προβληθεὶς δὲ ἤδη, ἐντός. » Προήρχετο δὲ αἶε ἐν τῷ Παλατίῳ, λέγει ὁ Θεοφάνης, ὡς » εἰς τῶν Συγκλητικῶν, καὶ ἀναχωρῶν, ὡς Ὑπατικὸς ὠφικεῖτο ». Τὴν τελετὴν ταύτην ἀκριβέστερον περιγράφει ὁ Φραντζῆς (2). » Ἐλάμβανε δὲ » ὁ μέλλων γενέσθαι Πατριάρχης ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν τὸ δικανίκιον τοιοῦτοτρόπως: καθεζομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δίφρου καὶ πᾶσα ἡ Σύγκλητος ἱστάμενοι ἀσκεπεῖς καὶ ὀρθοί, καὶ ὁ μέγας » πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου ἐποίει εὐλογητὸν, εἶτα καὶ μικρὰν ἐκτενὴν, » καὶ ὁ μέγας δομέστικος ἔφαλλε τὸ » Ὅπου γὰρ βασιλέως παρουσία » καὶ τὰ ἑξῆς. Εἶτα τὸ » Δόξα » ὁ λαμπαδάριος ἐκ τοῦ ἐτέρου χοροῦ, » καὶ νῦν » τὸ » Ὁ βασιλεὺς τῶν Οὐρανῶν. ». Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ τροπαρίου ὁ βασιλεὺς ἀνίστατο, ἔχων ἐπὶ τὴν δεξιὰν τὸ δικανίκιον· ὁ δὲ ὑποψήφιος ἐρχόμενος, καὶ ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους αὐτοῦ ὁ Καισαρείας, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου ὁ Ἡρακλείας μητροπολίτης, καὶ ποιεῖ πρὸς πάντας μετανοίας

(1) Ἡ, κατ' ἄλλους, » Διὰ τῆς παρ' αὐτῆς δωρηθείσης ἡμῶν βασιλείας ». Περιττὸν δὲ ἵνα ἐπομνήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὅτε Σουλτάν Μεχμέδ ὁ Β' ἔδωκεν εἰς τὸν Γεννάδιον τὸ πατριαρχικὸν δικανίκιον, ἦτον ἀδύνατον ἵνα ἐξεφώνησε τὴν αὐτὴν φράσιν, καθὼς ἐδημοσίευσέ τις τῶν ἀδελφάντων ἀντιγράφων ἁλλήλου; Εὐρωπαίων. (2) Χρονικ. Γ', ια.

» τρεῖς, εἶτα προσέρχεται τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐνώπιον ταύτου ποιεῖ τὴν προσ-
 » ἤκουσαν αὐτῷ προσκύνειν· καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ δικανίκιον ὀλίγον ὕψων
 » ἔλεγεν » Ἡ ἁγία Τριάς κτλ. », καὶ οὕτως ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν ὁ
 » Πατριάρχης ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ βασιλεῖ ἐδί-
 » δου. Εἶτα οἱ χοροὶ ἔψαλλον τὸ » Εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα « ἐκ τρίτου,
 » καὶ ἀπόλυσις. Ὁ δὲ Πατριάρχης κατερχόμενος μετὰ λαμπάδων ἐπὶ τὰ
 » Διδάβουλα, καὶ εὐρίσκων τὸν ἵππον ἡτοιμασμένον, ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτοῦ ».
 Ἐάν δὲ, λαϊκὸς ὢν, ἐμελλε χειροτονηθῆναι, ἤρχετο καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς
 τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, καὶ παρευρίσκετο εἰς τὴν τελετήν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προσβάλλοντο καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς Πατριάρχαι
 καὶ οἱ αὐτοκέφαλοι Ἀρχιεπίσκοποι. Οἱ δὲ λοιποὶ Ἀρχιερεῖς, ἡμέρας τινὰς
 μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτῶν, ἀπῆρχοντο μετὰ μανδύου προσκυνήσοντες τὸν
 Αὐτοκράτορα, καὶ ἀνεγίνωσκον, τῆς παραστάσεως ἱσταμένης, εὐχὴν, ἐπὶ
 τούτῳ προσυντεταγμένην, ὑπὲρ τε τῶν κρατούντων καὶ τοῦ ὑπηκόου. Ὁ-
 μοίως ἀπῆρχοντο καὶ οἱ Ἀρχιμανδρίται καὶ οἱ Πρωτοσύγκελλοι καὶ οἱ Ἡ-
 γούμενοι τῶν ἐντίμων μοναστηρίων μετὰ τῶν ἱματίων καὶ ἐπιρρίπτариων
 αὐτῶν, καὶ ἐλάμβανον δικανίκιον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος ».

Ὅποια δὲ ἦτον ἡ δύναμις τοῦ Πατριάρχου καὶ πόσῃ ἐπιρροήν εἶχεν ἐπὶ
 τοῦ λαοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν ἦτον ἄξιος τῆς θέσεώς του, ἀρκεῖ μόνη ἡ
 ἱστορία τοῦ θείου Χρυσοστόμου ἵνα μᾶς πληροφορήσῃ. Ἰδίως δὲ τὸ χρι-
 στῶνυμον πλήρωμα συνεπάθει πρὸς τοὺς Πατριάρχας ἐκείνους, ὅσοι, ζη-
 λῶται τῶν πατρῶν ἢ προμαχοῦντες ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν κανό-
 νων, δὲν ὑπέκλινον ὑπτίον τὸ ἱστίον τοῦ ἱεροῦ σκάφους, ὃ ἐπηδαλιούχουν,
 εἰς τὰς ἀνόμους ὁρέξεις τῆς ἐξουσίας· καὶ αὕτη κατῖσχυε ποτε ἵνα τοὺς
 ἐξωθήσῃ ἢ καὶ ἵνα τοὺς κολάσῃ, ἡ ἀγάπη καὶ τὸ σέβας τοῦ λαοῦ τοὺς
 ἀντήμειβε δαφιλέστερον, καὶ τὸ Μαρτυρολόγιον ἦτον ἑτοιμον ἵνα δεχθῇ τὰ
 ὀνόματά των,

Εἰς τῶν Πατριαρχῶν τούτων εἶνε καὶ ὁ ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου
 τοῦ πρεσβυτέρου Ἀθανάσιος ὁ Α΄, ὁ ἐκ τοῦ ὄρους Γάνου ἢ ἐκ Πελοπον-
 νήσου. Ἐπιβί τὰς τρεῖς ἀνεκδότους ἐπιστολάς αὐτοῦ, ἵνα ἴδῃς ὁποῖος, Θε-
 σβιτικὸς αὐτόχρημα, ζῆλος κατέφλεγε τὸ στῆθος τοῦ νέου τούτου Ἠλία.
 Τίποτε ὀλιγώτερον δὲν ἐζήτει παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, παρὰ ἵνα διώξῃ
 ἀπὸ τῆς ΚΠ, οὐ μόνον τοὺς Ἰουδαίους καὶ Ἀρμενίους, ἀλλὰ . . . καὶ αὐ-
 τοὺς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἵνα μὴ κατὰ μίαν ἡμέραν, λέγει, τὰς ἀκοάς
 τῶν πιστῶν διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μιναρὲ ἐκφωνήσεως τῶν μυσ-
 τῶν αὐτῶν μυστηρίων! Καὶ πότε τοῦτο; Ὅτε οἱ μὲν τρομεροὶ Ὀσμαν
 καὶ Ὀρχάν, προχωροῦντες ἀπὸ νίκης εἰς νίκην, εἶχον στήσῃ τὴν ἡμισέλη-

νον ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Προύσης καὶ τῆς Νικαίας, ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ἐμελλε μετ' ὀλίγον ἵνα ἐκδώσῃ πρὸς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον, ἥδη ἐξηκοντούτη! Ἄλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος οὐδὲν ἐφήφα τούτων, καὶ ἐν τῇ θερμῇ αὐτοῦ πίστει ἐνόμιζεν ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ἀπητεῖτο, παρὰ ἵνα θελήσῃ μόνον ὁ Αὐτοκράτωρ. » Διανάστηθι (τῷ ἔγραφε), περιζῶσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου . . . γενοῦ Φινεές, » ἐξίλασε ὑπὲρ τῶν κακῶς γινομένων, ἵνα ἡ θραῦσις κοπάσῃ κτλ. Μετὰ πόσης περιπαθείας ζωγραφίζει τὴν τότε κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν γένει καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἰδίως, ὁ νέος οὗτος Ἰερεμίας! » Ἐβεβηλώθη, » λέγει, καὶ κατεβλήθη ἡ Ἐκκλησία, ὥς μὴ μόνον οὕς ἀγνοοῦσιν, ἀλλὰ » καὶ οὕς οἶδασιν ἀναξίους εἰσάγειν τῷ βήματι· ὅτι ἀδίδακτος κατελείφθη » ὁ κοινὸς λαός· . . ὅτι οὐδέποτε ἄδεια ἀπωλείας ἐδόθη τοσαύτη μονα- » ζούταις καὶ μοναχοῖς· . . ὅτι, ἐκπεμπομένου στρατοῦ, οὐκ ἔστιν ὁ νο- » θετῶν τούτους καὶ ἐκφοβῶν ὀδεύειν μετὰ Χριστοῦ, ἀλλὰ μοιχεύει καὶ » ἀρπαγαῖς πρόσκεινται καὶ κλοπαῖς, καὶ πόθεν ἔξουσι τὸ νικᾶν; » Δὲν νομίζει τις, ταῦτα ἀναγινώσκων, ὅτι ἐγράφησαν γῆδες καὶ πρόρην, καὶ οὐχὶ πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν; Ἴνα δὲ καταστήσῃ δραστηκωτέρας τὰς ἱεσίας τοῦ, συγκαλεῖ πρὸς συνασπισμὸν τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν ΚΠ ἀρχιερεῖς, καὶ στέλλει » Γράμμα περὶ τοῦ συναχθῆναι τοὺς Ἀρχιερεῖς ἐν τῇ Χώρα (1), ὅπως » κοινῶς ἀπέλθοιεν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, χάριν ὠφελείας κοινῆς ». » » Ἐπεὶ ἕκαστον (λέγει) τῶν ἱερωτάτων Ἀρχιερέων πρὸς τὴν λαχοῦσαν » πρόκειται ἀπελθεῖν, εἰσὶ δέ τινα, κοινῆς δεόμενα ἱεσίας πρὸς τὸν κρα- » τοῦντα, ὅϊον τὰ τῶν Λατίνων, καὶ ὅπως ἀδεῶς διδάσκων τούτους ἀκούο- » μεν καὶ καταβλάπτειν τῶν ἀστηρίκτων πολλοὺς, οὐ δέον ὑμᾶς, ἀθερά- » πευτον τοῦτο καταλιπόντας, ἀναχωρεῖν καὶ δὴ, καὶ περὶ τῶν Ἰουδαίων » καὶ Ἀρμενίων, ὅπως ἐξέλθωσι καὶ ὅσα τοιαῦτα ἔργα θεοφιλῇ, ἱεσίας » κοινῆς δεόμενα πρὸς δὲ καὶ διὰ τὴν κατεπεύγουσαν ὥραν τοῦ θέρους διὰ » ταῦτα κελεύσατε, μετὰ τὸ γεύσασθαι ἡμᾶς τῇ Κυριακῇ, συναχθῆναι καὶ » ὁμοῦ ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα. Οὐ γὰρ οἶμαι τοῦτο παρόψεσθαι » τὸ λυσιτελές τῆς αἰτήσεως. Μὴ οὖν, διὰ τὸν Κύριον, δι' ὃκνον ἀπολειφθῇ » τις. Εἰ οὖν κρίνητε δέον, συνέλθωμεν ἐν τῇ Χώρα, ἀκχεῖθεν ὁμοῦ τοῖς » Βασιλεῦσιν ἐντύχωμεν ».

Τοὺς τοιοῦτους Πατριάρχας ἐλάτρευεν ὁ λαός, καὶ ὅταν συνέπιπτε ἵνα ἔχῃ καὶ αὐτοὶ φιλοδοξίας ἱκανὴν δόσιν καὶ ἵνα λαμβάνωσι μέρος εἰς τὴν

(1) Ἐν τῇ Μονῇ τῆς Χώρας, τῷ νῦν Καρχιὲ Ἰζμειρ, ἴδι σελ. 366, 367 τοῦ Α' Μέρους.

κατὰ τῶν κρατούντων ἀντιπολίτευσιν, ἡ ἐξουσία ἔπρεπεν ἢ ἵνα καταβιβάσῃ ἐνώπιον αὐτῶν τὴν σημαίαν, ἢ ἵνα τοὺς ἐξοντώσῃ. Παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν τούτου δὲν εἶνε σπάνια ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν Ἱστορίᾳ. Ἀλλὰ, πρὸς δόξαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, βλέπομεν ὅτι, ἐν ταῖς τοιαύταις ἀμίλλαις, ἐνέδιδον σχεδὸν πάντοτε αἱ ἱεροὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὡς καὶ διδάσκοντες καὶ φρονούντες ὅτι » ὁ ἀνθιστάμενος τῇ Ἐξουσίᾳ, τῷ Θεῷ ἀνθέστηκεν. Καὶ ἐπομένως, ὁσάκις δὲν ἠδύναντο ἵνα προασπίσωσιν ἄλλως τοῦ ποιμνίου τῶν, ὑπεχώρουν τοῦ πηδαλίου εἰς ἄλλους, καὶ αὐτοὶ ἀνεχώρουν εἰς τὰ ἡσυχαστήριά τῶν, ἡ δὲ παραίτησις αὐτῶν ἐχρησίμευσεν ὡς ζῶσα διαμαρτύρησις. Οὕτως ὁ Γερμανὸς Α΄, ὁ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, » μὴ πεισθεὶς « ὑπογράψαι τῷ κατὰ τῶν Ἀγίων εἰκόνων Τόμῳ, ἀπετάξατο τὴν ἀρχιερωσύνην, ἐπιδοὺς τὸ ὠμοφόριον », καθὼς λέγει ὁ Θεοφάνης. Κοσμάς δὲ ὁ Ἱεροσολυμίτης (1075—1084), » ἀπεγνωκὼς τὴν διόρθωσιν τῶν κοινῶν » πραγμάτων, οἷς ἀπηρέσκετο, τῷ ὑπρέτῃ » Ἀρον, εἰπὼν, τὸ ψαλτήριον » καὶ συνέπου μοι, τῆς Ἐκκλησίας ὑпанεχώρησεν (1) ». Ἀρσένιος δὲ ὁ Λύττωρειανὸς, καθαιρεθεὶς συνοδικῶς (τῷ 1264), » Ἡμεῖς δὲ, ἔλεγεν ἀποχαιρετῶν τοὺς περὶ αὐτὸν Κληρικοὺς, τὸν ἐπενδύτην καὶ τὸ πυξίον καὶ » τρία τῶν νομισμάτων, ἃ δὴ καὶ τῷ Πατριαρχεῖῳ προσβαίνοντες εἶχομεν, » κατὰ κανόνα τῶν μοναχῶν, καὶ ταῦτα ἰδίῳις κόποις τῆς ἐκ μετεγγραφῆς ψαλτῆρος κτηθέντα, πάλιν λαβόντες ἐξιμεν (2) ».

Μεγίστην ὑπόληψιν ἀγιότητος πρέπει ἵνα ἀπελάμβανε παρὰ τῷ λαῷ καὶ ὁ ἀσκητικώτατος Θεοδόσιος ὁ Βορραδιώτης (1178—1183), καὶ τοῦτο ἐπεβεβαίωσεν ἡ παραίτησίς του, μὴ θελήσαντος ἵνα ἐνδώσῃ εἰς τὸν ἀθέμιτον γάμον τοῦ ἐξ ἀνεψιάς νόθου υἱοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς ἐπισήμως ἀπέδειξε τὸ πρὸς αὐτὸν μέγα σέβας του, ὅτε τὸ πρῶτον, ἐκβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Πρωτοσεβάστου, ἀνεκλήθη μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς Αὐτοκρατορίσεως καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Αὐτοκράτορος συγγενῶν. » Ἐπεὶ γὰρ ὁ καιρὸς τῆς ἀνόδου αὐτοῦ ἐνεστήκει, ἅπας ὁ δῆμος εἰς τὸ » ἱερὸν τοῦ Παντεπόπτου φροντιστήριον συνδραμόντες, λαμπροτάτην ἐκείνῳ » συντελοῦσι τὴν πρόοδον, μύροις τὰς ἀγυῖας τέγγοντες καὶ τοῖς Ἰνδικοῖς » ξύλοις καὶ καρυκευταῖς ἀρώμασι τὸν ἀέρα εὐωδιάζοντες. Οὕτω δὲ ἡ προπομπὴ μυριάνθρωπος ἦν, ὡς μόλις περὶ βαθεῖαν ἑσπέραν ἐπαναζεύξαι » τὸν προπεμπόμενον εἰς τὸν μέγαν τῆς Σοφίας Θεοῦ ναόν, ὑποφανομένης » ἡμέρας ἐκ τῆς τοῦ Παντεπόπτου Μονῆς ἀπάραντα ».

(1) Ζωναρ. (2) Παχυμ. Βιβλ. Δ', ζ'.

« Ἀλλ' ὁ ἐπὶ Ζήνωνος Ἀκάκιος (474—489), ὅτε » Βασιλίσκος ὁ ἀδελ-
 « φός τῆς Βηρίνης, ἐκβαλὼν τὸν Ζήνονα καὶ βασιλεύσας δύο ἔτη, τὴν ἐν
 « Χαλκηδόνι Σύνοδον μετὰ τύπου ἐξέβαλεν, ἑαυτὸν καὶ τὸν θρόνον καὶ τὸ
 « θυσιαστήριον μελανοῖς ἐνδύμασιν ἡμίφισεν. Ὁ δὲ Βασιλίσκος ἐπικείμενος
 « ἐκβαλεῖν αὐτὸν, οὐκ ἴσχυσε, πάσης ὁμοῦ τῆς πόλεως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ
 « Βασιλίσκου συναθροισθείσης (1) ». Ὁ Ἀκάκιος οὗτος, τὸν ὁποῖον ὁ Κάλ-
 « λιτος ὀνομάζει Κακοακάκιον, εἶνε καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ
 « Ἱστορίᾳ ἐπίσημος ὁτι πρῶτος ἐξήλειψεν ἀπὸ τῶν διπτύχων τὸ ὄνομα
 « τοῦ Πάππα Φήλικος τοῦ Γ'. Τὸ δὲ ὅτι καὶ πρῶτος ἀνεστήλωσε τὰς εἰκό-
 « νας ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ προκατόχου τοῦ Γενναδίου διὰ μουσείου ἐν τῇ παρὰ
 « τὸ Νεώριον ἐκκλησίᾳ τοῦ ὁμωνύμου αὐτοῦ Ἀγίου, καὶ μετὰ τὸν Σωτῆρα
 « λέγοντα τῷ Γενναδίῳ: » Κάθελε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων
 « σου οἰκοδομήσω αὐτόν », οὐ παραδέχεται ὁ Ἐρρίκος Βαλαΐσιος, σφαλλό-
 « μενον ἀποδείξας ἐν τούτῳ τὸν Βαρώνιον, παρακρουσθέντα ἐκ τῶν παρὰ τῷ
 « Σουίδα (2) εἰρημένων, καθόσον τὸ ἔθος τοῦ ἵνα ζωγραφίζωνται ἐν ταῖς ἐκ-
 « κλησίαις, ὧν αὐτοὶ ἦσαν ἐνίοτε καὶ κτίτορες, οἱ Πατριάρχαι, εἶνε πολὺ
 « τοῦ Ἀκακίου ἀρχαιότερον, καὶ ἀπόδειξις τούτου ὅτι, κατὰ τὸν Ἀναγνώ-
 « στην Θεόδωρον, ὁ ἐπὶ Ἀναστασίου πατριάρχης Τιμόθεος, » ὅπου ἂν ποτε
 « εἰσῆλθεν ἐν ἐκκλησίᾳ, εἰμὴ πρότερον τὰς εἰκόνας Μακεδονίου (τοῦ προ-
 « κατόχου αὐτοῦ) κατέσπασε, τῆς λειτουργίας οὐκ ἤρχετο. » Οὐ μόνον δὲ
 « τῶν Πατριαρχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀρφανοτρόφων καὶ ἄλλων Κληρικῶν αἱ
 « εἰκόνες ἦσαν, τιμῆς χάριν, ἐξωγραφημέναι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὧν αὐτοὶ
 « ἦσαν κτίτορες. Ἀλλ' ὁ ζήλος τῶν ἀοιδίμων τούτων Πατριαρχῶν ἐξέπιπτεν
 « ἐνίοτε εἰς ὑπερβολὴν, τὴν ὁποίαν ὁμως ἐδικαίονε κάπως καὶ ὁ αἰὼν, κα-
 « θ' ὃν ἔζων. Ἰωάννης, π. χ., ὁ ἐπὶ Μαυρικίου, ὁ ἐπικληθεὶς Νηστευτής,
 « φωραθέντος τινὸς Παυλίνου, ἀνδρὸς πεπαιδευμένου καὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων,
 « ὅτι μετήρχετο τὴν μαγείαν, » ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ, λέγει ὁ Σιμοκάττης,
 « νωθρότερόν πως πρὸς τὸν φόνον ἑώρα τοῦ γόητος. . . ὁ δὲ ἱεράρχης ἐ-
 « κραταίου τὴν ἐνστασιν, ἀποστολικώτερον ἐπειγόμενος πυρὶ τοὺς ἀφραστῆ-
 « κότας τῆς πίστεως παραδίδοσθαι, ἐπὶ στόματος τὰ τοῦ Παύλου προφε-
 « ρόμενος ῥήματα: » Γῆ γάρ. . . ἐκφέρουσα ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκι-
 « μος καὶ κατάρας ἐγγὺς, ἥς τὸ τέλος εἰς καῦσιν ».

Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης τῆς ΚΠ εἶχε πολλὰ καὶ ἄλλα προνόμια, ὧν τὸ
 μικρότερον ἦτον ὅτι ἐν ταῖς λιταῖς τοῦ Κάμπου, ἀπὸ τοῦ Ταύρου ἐπὶ φο-

(1) Θεόδωρ. Ἀναγνώστ. (2) Ἐν λέξει Ἀκάκιος.

ρείου φερόμενος ἐξῆι, μέχρις οὗ ὁ Ἀνατόλιος, βλέπων τὸν Αὐτοκράτορα
 Μαρκιανὸν παρακολουθοῦντα πεζὸν ὑπ' εὐλαθείας, ἐλιτάνευε τοῦ λοιποῦ
 καὶ αὐτὸς πεζός, καθὼς διηγείται Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστης. Καὶ ὅπως
 μὴ ἀναφέρωμεν τὸν Ι. Καλέκαν, ὅς τις οὐ μόνον τὴν περὶ τὴν καλύπτραν
 τῆς κεφαλῆς τῶν προκατόχων αὐτοῦ περιειλημμένην τέως λευκὴν ὀθόνην
 κατεκόσμησεν, ὡς προείπομεν, χρυσῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς ἡερα-
 νέῳ (1) χρώματι ἐχρῆτο, ἔχομεν ἀπὸ τοῦ Βαλσαμῶνος (2) ἄλλο παρά-
 δειγμα ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως καὶ μεγαλοδωρίας τῶν τότε Πατριαρχῶν,
 τὴν κατὰ τὴν ἐβδομάδα καὶ ἰδίως τὴν Κυριακὴν τῶν Βαίων διανομὴν, οὐ
 μόνον βαίων, ἀλλὰ καὶ νομισμάτων καὶ ὑφασμάτων, κατὰ μίμησιν τῆς
 ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Παλατίῳ διανεμομένης Ῥόγας, περὶ ἧς διελάβο-
 μεν (3). Ἐπειδὴ ὁμως ἐπὶ τοῦ Βαλσαμῶνος ἡ χορηγία αὕτη εἶχεν ἤδη, δι'
 ἀχρηματίαν, ἐκλίπη, ὡς περ ἀπὸ τοῦ Παλατίου, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ Πα-
 τριαρχείου, ὁ Πατριάρχης, ἵνα μὴ μένη τελέως ἀφιλοδώρητος, » κατὰ μὲν
 » τὴν ἡμέραν τῆς Κατηχίσεως (4) διένεμε θυμιάματα, τῶν δὲ Βαίων κη-
 » ροὺς καὶ βαῖα, τῇ δὲ μεγάλῃ Τετράδι κηρία καὶ θυμιάματα, τῷ δὲ Πά-
 » σχα ἀσπασμοὺς καὶ τρικέφαλα (5) ». Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης Ἀρσένιος ὁ
 Αὐτωρειανὸς (1255—1290 καὶ 1261—1264), τὸν ὁποῖον, ἐὰν ἐξῆ ἐπὶ
 τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, προσφύεστερον παρὰ τὸν Παρθένιον Β', ἤθελον ἐπονο-
 μάσῃ Κεσκίνην, μὴ ἔχων ἵνα ρίψῃ εἰς τὸν λαὸν, καὶ αὐτὸς καθὼς ὁ
 Αὐτοκράτωρ, ἐπὶ κ ό μ β ι α, » πέμψας, λέγει ὁ Παχυμέρης (6), κατὰ
 » τὴν ἐορτὴν τῶν Βαίων, ὅτε καὶ ἡ συνήθης ἐξ ὀρθροῦ λιτανεῖα τελεῖται,
 » πλείστα ἐξ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ νομίσματα πρὸς τοῦ κρατοῦντος ἐλάμ-
 » βανε, καὶ ἀρπεδῶσιν ἐνδῆσαι παρασκευάσας, τὰ συνήθως ἐπὶ κόμβια καὶ
 » αὐτὸς, μέχρι καὶ τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων τὴν λιτὴν κατατείνων,
 » ρίπτειν ἐκέλευσε τῷ λαῷ. Πόση διαφορὰ μετὰ αὐτοῦ καὶ τοῦ Φλαβια-
 νοῦ, » τοῦ ὁποίου τὴν χειροτονίαν φθονήσας ὁ εὐνοῦχος Χρυσάφιος, τοῦ τε
 » παλατίου καὶ τοῦ βασιλέως (Θεοδοσίου τοῦ νέου) κρατῶν, ὑπέθετο τῷ
 » βασιλεῖ, ἀκάκῳ ὄντι καὶ εἰς Χαλκηδόνα διάγοντι, δηλώσαι τῷ πατριάρ-
 » χῃ ἀποστεῖλαι τὰς ὑπὲρ τῆς χειροτονίας εὐλογίας. Ὁ δὲ Φλαβιανὸς κα-
 » θαρὺς ἄρτους ἀπέστειλεν εὐλογίαν. Ὁ δὲ Χρυσάφιος, ἀποστρέψας ταῦτα,
 » ἐδήλωσε χρυσᾶς εὐλογίας ζητεῖν τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἀντεδή-
 » λου μὴ ἔχειν χρήματα ἀποστεῖλαι, εἰ μή τισι χρήσομαι τῶν ἱερῶν σκευῶν.
 » Γίνεται οὖν ἐκ τούτου οὐ μικρὰ λύπη ἐν μέσῳ αὐτῶν, Πουλχερίας ταῦ-

(1) Ὑακινθίνῳ, λέγει ὁ Γρηγορᾶς. (2) Juris Graeco-Rom. Βιβλ. Ζ', σελ. 474.
 (3) ἐν σελ. 164, 165. (4) Τῇ Τετρίτῃ τῆς Τυρινῆς. (5) Ἰδὲ σελ. 233. (6) Βιβλ. Δ', 18.
 66

» τα μὴ εἰδυίας (1)«. Ἀλλὰ μεταξὺ Φλαβιανοῦ καὶ Ἀρσενίου μεσολαβοῦσιν ὀκτὼ αἰῶνες !

Πλὴν ταῦτα μὲν ἦσαν ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως ματαιότητες, τὸ κενὸν μόνον ὑποθάλλουσai δοξάριον. Τὸ δὲ κυριώτερον ἦτον, Α' μὲν, ὅτι ὁ Πατριάρχης εἶχεν ἐκτεταμένην ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν, καὶ ἐπτά ἢ ὀκτὼ δικαστήρια (σέκρετα), τὰ ὅποια, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, Παῦλος πρῶτος ὁ Σαμοσάτων ἐπωνόμασε Τριβουνάλια, ἀπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ μετενεγκὼν τούνομα. Τούτων προΐσταντο, τῶν μὲν πέντε οἱ περὶ τὸν Πατριάρχην Κληρικοί, οἱ λεγόμενοι Ἐξωκατάκλητοι (περὶ ὧν μετ' ὀλίγον), οἷς προσετέθη καὶ ἕκτος ὁ Πρωτέκδικος· τῶν δὲ δύο, διηρημένων εἰς Μέγα καὶ Μικρὸν Σέκρετον, ἐν οἷς συνεκροτοῦντο καὶ Σύνοδοι, αὐτὸς ὁ Πατριάρχης, ἢ ὁ παρ' αὐτῷ Σύγκελλος, ὡς καὶ σήμερον· Β' δὲ τὸ, ἀπ' αὐτῶν ἔτι τῶν πρώτων χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων, κεχορηγούμενον τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ δικαίωμα τῆς ἀσυλίας, ἣτις εἶνε γνωστὸν ἤδη ἀπὸ τῆς Ἱστορίας ὁπόσων καλῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁπόσων δεινῶν, ὑπῆρξε παραίτιος, ἐν τῇ Δυτικῇ μάλιστα Εὐρώπῃ καὶ κατὰ τοὺς βαρβάρους ἐκείνους χρόνους. Καὶ ἦτον μὲν ἄσυλον καὶ ἅπας ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἰδίως δὲ τὸ Προσκήνιον (ὁ Ἐξωνάρθηξ) αὐτοῦ, καλούμενος ἄλλως ὑπὸ τοῦ Χωνειάτου καὶ Ἀνάσταθμος, μέρος ἰδιαίτερον, ὅπου ἀναβαίνοντες οἱ ἰκέται καὶ ὁμολογοῦντες τὸ ἔγκλημα αὐτῶν, ἐζήτουν παρὰ τῶν εισιόντων καὶ ἐξιόντων συγχώρησιν. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Πρωτεκδικεῖον, διότι ἐν αὐτῷ ἐδίκαζεν ὁ Πρωτέκδικος, ὃς τις ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Ἐνίοτε δὲ ἴσταντο ἐπ' αὐτῷ τούτῳ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, καὶ ἐν τῷ Βαπτιστηρίῳ, καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν Τράπεζαν (2). Μέχρι Θεοδοσίου δὲ τοῦ νεωτέρου, κυρίως ἄσυλον ἦτον μόνον τὸ ἱερὸν βῆμα. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτου τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐπειδὴ δοῦλοι τινες βάρβαροι, καταφυγόντες ἐνοπλοὶ εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, καὶ, καταλαβόντες ἐφ' ἡμέρας ἱκανὰς τὸ ἱερὸν, ἀφ' οὗ, φονεύσαντες μὲν ἕνα, πληγώσαντες δὲ ἕτερον τῶν Κληρικῶν, ἐδοκίμασαν ἵνα πυρπολήσωσι καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἐφρονεύθησαν πάντες αὐτοχειρὶ, ἵν' ἀποφύγῃσι τὴν λιμοκτόνησιν, ἠνάγκασαν τὸν Θεοδοσίον ἵνα ἐπεκτείνῃ τὴν ἀσυλίαν τῶν ναῶν εἰς ἅπασαν αὐτῶν τὴν περιοχὴν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ οἰκήματα, στοὰς, λουτρά, κήπους κτλ. Ἐπρεπεν ὁμῶς ἵνα ἦν ἄοπλοι οἱ προσφεύγοντες· εἰ δὲ μὴ, ἀφωπλίζοντο ὑπὸ τῶν τοῦ ναοῦ Κληρικῶν, καὶ, παρακούοντες, ἀπεσπῶντο ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας διὰ τῆς βίας.

(1) Θεοφάν.

(2) Ἴδε τὸν ὑπὲρ Εἰτροπίου λόγον τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ ἀσυλία αὕτη, ἥς ἀπῆλθον οὐ μόνον καὶ πολλὰ ἄλλαι τῶν ἐκκλησιῶν τῆς τε Παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ῥώμης, ἀλλὰ καὶ τῶν βασιλίδων οἱ τάφοι, τοῦ ὁποίου παράδειγμα ἔδωκεν ὁ Θεόφιλος, ἀνακηρύξας ἀσυλον τὸν τάφον τῆς θυγατρὸς τοῦ Μαρίας, πολλάκις παρεβιάζετο. Ἰδίως δὲ Θεοδώρα ἡ τοῦ Ἰουστινιανοῦ » πολλοὺς βιαίως τῶν ἱερῶν ναῶν ἀπέσπασε, κατὰ τὸν Προκόπιον, καὶ εἶδομεν ἤδη (1) τί ἐπέστελλεν Ἀνθεμίου τῷ Ὑπάτῳ περὶ τοῦ Πάππα Βιγιλίου, ὃς τις καὶ ἀνηρπάγη τῷ ὄντι ἐκ τε τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τῆς Ἀγίας Καικιλίας καὶ ἐκ τοῦ ἐν Χαλκηδόνι τῆς Ἀγίας Εὐφημίας, καθὼς καὶ ὁ Πάππας Σιλθέριος ἐκ τοῦ ἐν Σαβίνας ναοῦ τῆς Θεοτόκου, καὶ ἄλλοι ἀλλαχόθεν, ἐν οἷς καὶ Σέργιος, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κουράτωρος Αἰθερίου, εἰς τῶν κατὰ Ἰουστινιανοῦ συνομοσάντων τῷ 553, καταφυγῶν εἰς τὰς Βλαχέρνας, ἀπεσπάρθη ἐκεῖθεν, » ὡς οἶα κατὰ βασιλέως » σκεψάμενος », λέγει ὁ Μαλαλάς.

Τὸ πάλαι ὁ Πατριάρχης εἶχε καὶ Πραιπόσιτον ἴδιον, εὐνοῦχον ἐννοεῖται, κληρικόν, » πρωτοστατοῦντα, λέγει ὁ Πορφυρογέννητος, τῶν Κουβουκλησιῶν». Εἶχε δὲ καὶ ἀποκριτάριον (καθὼς σήμερον λέγομεν Κ α π ο Ὑ - κ ε α - γ ι ᾱ ν), » ὃς, ἐκ τοῦ παραβάλλειν εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ διαπορθμεύειν τοῖς » βασιλεῦσι τὰ βουλευτέα καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἐκεῖθεν μεταφέρειν, Π α λ α - » τίνος ὠνόμασται (2)».

Ἄλλ' οἱ κυρίως ἄρχοντες καὶ ἀξιωματικοὶ (ὀφφικιάλιοι) τοῦ Πατριαρχείου, ἡ περὶ τὸν Πατριάρχην Σύγκλητος, ἦσαν, καθὼς καὶ ἀκμὴν εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον, οἱ καλούμενοι Κ λ η ρ ι κ ο ῖ, διηρημένοι τὸ πάλαι εἰς ἐννέα πεντάδας, ὧν προεξῆρχον οἱ τῆς πρώτης πεντάδος, οἱ λεγόμενοι Ἐ ξ ω κ α τ ά κ η λ ο ι (3), δηλ. ὁ Μέγας Οἰκονόμος, ὁ Μέγας Σακελλάριος, ὁ Μέγας Σκευοφύλαξ, ὁ Μέγας Χαρτοφύλαξ καὶ ὁ τοῦ Σακελλίου ἡ ἐπὶ τῆς Σακέλλης ἡ Μικρὸς Σακελλάριος, οἷς προσετέθη κατόπιν ἔκτος ὁ Πρωτέκδικος, οἱ τινες ἦσαν, τρόπον τινὰ, οἱ ἰδιαιτέροι σύμβουλοι καὶ συμπαρέδροι τοῦ Πατριάρχου (4), καὶ προσεκάθητο, καὶ ἰδίως ὁ Χαρτοφύλαξ, τῶν Ἐπισκόπων μετὰ τὸν Πατριάρχην ἐν τῇ Συνόδῳ, καὶ τοὶ ἐκτελοῦντες κυρίως ἔργα διακόνων, καθὼς καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ Καρδινάλεις διάκονοι προηγοῦνται πάντων τῶν μὴ Καρδινάλιων Ἐπισκόπων. Καθότι τῷ ὄντι, λέγει ὁ Γκοᾶρ (5), οἱ Ἐξωκατάκληλοι οὗτοι τῆς ἐν ΚΠ Ἐκκλησίας, οἰοῦνται Καρδινάλεις τινὲς δοκοῦσιν εἶναι.

(1) Ἰδε σελ. 373 τοῦ Α' Μέρους. (2) Νικ. Χων. ἐν Μαν. Κομν. Ζ'. (3) Διότι, κατὰ τὸν Κορέσιον, οὐ παρέμενον ἐν ταῖς περὶ τὸ Πατριαρχεῖον κέλλαις, ἀλλ' ἐκτὸς, καθὼς ἔγγραφοι πάντως. (4) Ἰδε τοῦ Κωδικοῦ τὸ περὶ Ὀφφικίων. (5) Ἐν ταῖς εἰς τὸν Κουροπαλάτην σημειώσεσιν.

Τούτων ὁ μὲν Μέγας Οἰκονόμος ἐδίκαζεν ἐν τῷ Οἰκονομείῳ, εἶχε δὲ θέσιν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἐκκλησιαστικά Σέκρετα· μέχρι δὲ τῶν χρόνων Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, διωρίζετο, αὐτὸς καὶ ὁ Σκευοφύλαξ, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὗτος »καὶ ἄμφω ὑπὸ τὴν τοῦ Πατριάρχου ἐθετο» ἐξουσίαν, ἀποξενώσας ἀμφοῖν τὸ δημόσιον», λέγει ὁ Ζωναρᾶς (1)· τὸ δὲ ἀξίωμα· του, ἀναλογοῦν πρὸς τὸν ἐφ' ἡμῶν Μουτεβελῆν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἦτον τόσον σημαντικὸν καὶ ἐπικερδές, ὥστε καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Θεόδωρον τὸν Κρίθινον, τὸν ἀδελφὸν Ἀλεξίου τοῦ Μωσηλῆ, τὸν ὁποῖον ὁ Αὐτοκράτωρ Θεόφιλος ραβδίσας καὶ ἐξορίσας, ὡς ἐπιπλήξαντα αὐτὸν δημοσίᾳ διὰ τὴν παράβασιν τοῦ πρὸς τὸν Μωσηλῆ ὅρκου, ἀνεκάλεσεν ὥστερον μεταμεληθεὶς, μὴ θελήσαντα νὰ ἐπαναλάβῃ, ὡς περιωρισθεὶς καὶ παραιτηθεὶς ἤδη, τὴν προτέραν· του ἀξίαν, διώρισεν Οἰκονόμον τῆς Ἀγίας Σοφίας· ἐδίδετο δὲ, φαίνεται, καὶ εἰς λαϊκοὺς, διότι Οἰκονόμος τῆς Ἀγ. Σοφίας εἶχε χρηματίσῃ πρὶν αὐτοκρατορήσῃ καὶ ὁ Ἀργυρόπουλος Ῥωμανός.

Ὁ δὲ Μ. Σακελλάριος εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ τὰ τε ἀνδρῶν καὶ γυναικεῖα μοναστήρια, καὶ ἐπαίδευε τοὺς ἀτακτοῦντας τῶν Μοναχῶν καὶ Ἱερέων. Τὸ δὲ περίεργον εἶνε ὅτι καὶ ὁ Πάππας Μαρτῖνος, ὅτε ἤχθη ὡς ὑπόδικος εἰς ΚΠ, ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ Σακελλαρίου, ὅς τις προήδρευε παντὸς τοῦ συγκληθέντος τότε Σενάτου (τῆς Συνόδου ἢ τοῦ Πρεσβυτερίου), καὶ ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ ἐκρατήθη εἰς φυλακὴν, καὶ αὐτὸς διέταξε τὸν Πάππαν μακρόθεν νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τοῦ φορείου· του καὶ νὰ σταθῇ.
» Intendes autem primus qui praesidebat Sacellarius eum reliquis principibus, à longue jussit eum surgere a ferculo et stare (3)«.

Ἡ δὲ δικαιοδοσία τοῦ Μ. Σκευοφύλακος ἦτον περὶ τὰ ἱερὰ κείμενα ἡλίου.

Ὁ δὲ Μ. Χαρτοφύλαξ εἶχε μὲν τὴν ἐπιστασίαν καὶ φυλακὴν τῶν Ἀρχείων (τοῦ Χαρτοφυλακίου), ἦτον δὲ, παρεκτὸς τούτου, καὶ ὁ πρῶτος δικαστὴς τῶν ἐν τῷ Πατριαρχείῳ θεωρουμένων ὑποθέσεων, καὶ ἰδίως τῶν κατὰ τοὺς γάμους, αὐτὸς ἐκδίδων τὰς λεγομένας βούλλας ἢ ἀδείας πρὸς γάμον. Ὁ δὲ Βαλσαμών λέγει (4) ὅτι »ὁ κατὰ καιροὺς Χαρτοφύλαξ» ἀπὸ τοῦ παρόντος Ἰδίκτου δικαιοῦται καβαλλικεῦεν κατὰ τὴν λιτὴν τῶν » Ἀγίων Νοταρίων τὸ πατριαρχικὸν ἄλογον μετὰ ὀθονίου λευκοῦ. Ἔδει» δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ὡς Καλδηνάριου Πατριαρχικοῦ, σκέπεσθαι μετὰ » τῆς χρυσοῦς τιάρας, ἥτις καὶ ἐν τῷ Χαρτοφυλακίῳ ἀπόκειται«.

(1) Βιβλ. ΙΙΙ', 4. (2) Anastas. in Collectaneis pag. 86. (3) Νομοκάν. ΙΙ', 4.

» Ὁ δὲ Μικρὸς Σακελλάριος, ἡ τοῦ Σακελλίου, ἐκράτει, κατὰ τὸν Κων-
 » δινόν, τὰς καθολικὰς Ἐκκλησίας καὶ τὸ Σακέλλιον ». Εἶχε δὲ, κατὰ τὸν
 Βαλσαμῶνα, καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐμφυτεύσεων.

» Ὁ δὲ Πρωτέκδικος ἦν εἰς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τοὺς αἰχμαλώτους καὶ
 » χριτῆς τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων ». Ὅθεν ἐδίκαζε, καθὼς εἶδομεν, καὶ
 τοὺς πρόσφυγας τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ ἐθεώρει τὰς ὑποθέσεις τῶν.

Σήμερον ὑπερέχει πάντων τῶν Κληρικῶν Ὀφικιαλίων τῆς Μ. Ἐκκλη-
 σίας ὁ Μέγας Λογοθέτης, ὃς τις εἶνε ὁ Ἀρχικαγκελλάριος τοῦ Πατρι-
 αρχείου, πάντοτε λαϊκὸς καὶ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν Κωνσταντινουπόλεως.
 Ἐπὶ δὲ Ῥαφαὴλ τοῦ ἀπὸ Ῥεθύμνης (1603—1608), καθὼς καὶ ἐπὶ Με-
 θοδίου τοῦ Γ', τοῦ ἀπὸ Ἡρακλείας (1669—1671), ἀναφέρεται καὶ Μ έ-
 γας Διερμηνεὺς ἡ Διερμηνευτὴς τῆς Μ. Ἐκκλησίας· οὕτω
 τοῦλάχιστον ἐτιτλοφορεῖτο καὶ ὑπεγράφετο Φραγκῖσκος ὁ Κόκκος, ὁ δι-
 δάσκαλος τῆς Θεολογίας καὶ Φιλοσοφίας ἐν ΚΠ, καὶ μετ' αὐτόν τις Φώ-
 τιος (1).

Ὁ δὲ Πριμικήριος, συνεδριάζων μετὰ τῶν λοιπῶν Κληρικῶν τοῦ Πα-
 τριάρχείου, καὶ λαμβάνων συμβουλευτικὸν μέρος εἰς τὰ ἀφορῶντα ἰδίως τὰ
 κατὰ τοὺς γάμους, ἐκτελεῖ συγχρόνως καὶ καθήκοντα Λαμπαδούχου, προ-
 ἄγων λαμπαδηφόρος τοῦ Πατριάρχου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῦτο, νομίζο-
 μεν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπεμφαινομένου, δι' ἕτερον ὅμως λόγον, ἐν τῷ τίτλῳ
 αὐτοῦ κ η ρ ί ω. Ὑπῆρχε δὲ μέχρι τινὸς καὶ ὁ τίτλος τοῦ Ὑπάτου τῶν
 φιλοσόφων, διδόμενος ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας εἰς τὸν μᾶλλον πεπαιδευμέ-
 νον ἐκάστοτε τῶν ὁμογενῶν λογίων, ὡς προείπομεν (2).

Τῶν δὲ Ἱερωμένων ὀφικιαλίων τοῦ Πατριάρχου πρωτεύει τῇ τάξει ὁ
 Σύ γ κ ε λ λ ο ς ὁ καὶ Π ρ ω τ ο σ ύ γ κ ε λ λ ο ς, ὡς ἀντιπροσωπῶν, ἐ-
 πιτρόπου δίκην, τὸν Πατριάρχην. Ἦτον δὲ, ἐπὶ τῶν Γραικορωμαίων Αὐτο-
 κρατόρων, ἀξίωμα κοσμικὸν ὅλως καὶ πολιτικόν, καὶ ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ Αὐ-
 τοκράτορος ἐν εἵδει τίτλου τιμητικοῦ καὶ εἰς ἱερεῖς καὶ εἰς Ἀρχιερεῖς ἀδια-
 φόρως. Ὅθεν βλέπομεν καὶ Μητροπολίτας καὶ Ἐπισκόπους τιτλοφορου-
 μένους Συγκέλλους καὶ Πρωτοσυγκέλλους, οἳ τινες καὶ προεκάθηντο τῶν
 ἄλλων μητροπολιτῶν ἐν τῷ συνθρόνῳ, κατὰ τὸν Κεδρηνόν, καὶ εἶχον, κατὰ
 τὸν Σκυλίτσην, οὐ μόνον Πρόεδρον, ἀλλὰ καὶ Π ρ ω τ ο π ρ ὅ ε δ ρ ο ν. Αὐ-
 τῶν Ῥωμανὸς μὲν ὁ Ἀργυρὸς » ἐτίμησε, κατὰ τὸν Σκυλίτσην, Συγκέλ-

(1) Ἰδε Σ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων ἐπιστολὴν περὶ αὐτοῦ, ἐκδεδομένην Ἀθήνῃσι τῷ 1863,
 καὶ τὴν περὶ τοῦ ἐπισκόπου Σιναίου Ἀνανίου Συνοδικὴν ἐπιστολὴν, συνεκδεδομένην μετ' ἄλλων
 ὁμοίων ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1860. (2) σελ. 95 τοῦ Γ' Μέρους.

» λους Μητροπολίτας τρεῖς, τὸν Ἐφέσου Κυριακὸν, ὡς τοῦ πατριάρχου
 » ὁμαίμονα, Δημήτριον τὸν Κυζίκου, ὡς λίαν αὐτῷ καὶ πρὸ τῆς βασιλείας
 » περιληγμένον, καὶ Μιχαὴλ τὸν τῶν Εὐχαΐτων, καθ' αἶμα τούτῳ ἐγγί-
 » ζοντα. Ἰωάννης δὲ ὁ Παλαιολόγος τῷ ἡγουμένῳ τοῦ Προδρόμου,
 » στελλομένῳ πρέσβει πρὸς τὸν Πάππαν, » εὐηργέτησε, κατὰ τὸν Συρόπου-
 » λον, τὸ τοῦ Μεγάλου Πρωτοσυγκέλλου ὁφείκιον. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐπι-
 » στολῶν Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ μία ἐπιγράφεται » Τῷ Μητροπολίτῃ Κυζί-
 » κου τῷ Συγκέλλῳ Κυρίῳ Ῥωμανῷ. Σώζεται δὲ τοῦ αὐτοῦ καὶ » Ἐγ-
 » κώμιον εἰς Ἰωάννην τὸν Θεοσεβέστατον Μητροπολίτην Εὐχαΐτων καὶ
 » Πρωτοσύγκελλον. Ὁ δὲ Ζωναρᾶς λέγει (1) ὅτι ὁ τῶν Σαρακηνῶν Σε-
 » ρίφης » ἐστὶ παρ' αὐτοῖς, ὅπερ παρ' ἡμῖν πάλαι ἦν ὁ λεγόμενος Σύγκελ-
 » λος. Ὡς γὰρ ὁ Σύγκελλος, τοῦ Πατριάρχου θανόντος, εἰς τὸν ἐκεῖνου
 » τόπον ἀντικαθίστατο, οὕτω καὶ ὁ Σερίφης, τοῦ Χαλιφᾶ φθαρέντος, τὸν
 » τελευτήσαντα διαδέχεται. Τὸ τοῦ Κεδρηνοῦ δὲ » Τῷ Πρωτοσυγκέλλῳ
 » Λέοντι προσελθόντες, τὰ κοινὰ διοικοῦντι τῷ τότε (2) », μᾶς πείθει τέ-
 » λος, ἐὰν δὲν ᾖ ἐσφαλμένον ἀντὶ Πρωτοσυμβούλῳ, ὅτι ἡ λέξις, ἐνταῦθα
 » γοῦν, εἶνε συνώνυμος τῇ τοῦ Παρακοιμωμένου.

Τὴν δὲ αἰτίαν, δι' ἣν ὁ Ἀρχιδιάκονος ἐφόρει, μόνον τῇ Κυριακῇ τῆς
 Σταυροπροσκυνήσεως, φελώνιον, ἀναφέρει ὁ Κωδινός.

Εἰς τῆς Μ. Ἐκκλησίας τὸν Κλήρον συγκατετάττοντο καὶ οἱ χίλιοι νε-
 κροθάπται (Leeticiarii), οἱ καλούμενοι Δεκανοί, διατηρούμενοι πρὸς τοῖς
 ἄλλοις καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐννεακοσίων πεντήκοντα ἐρ-
 γαστηρίων, τὰ ὅποια ἦσαν ἀφιερωμένα ἐπὶ Γραικορωμαίων εἰς τὴν Μ. Ἐκ-
 κλησίαν.

Εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ Πατριαρχείου ὁμως, αὐξάνοντα ὁλονέν, ἔδεν ἐπὶ ἡρ-
 κουν οἱ γλίσχροι αὐτοῦ πόροι, ὅθεν ἐδέχεσε τῷ 1324 ἐπὶ πατριάρχου Ἡ-
 σαΐου, ἵνα ἐπιβληθῇ εἰς τὰς ἐξῆς τριάκοντα τρεῖς ἐπισκοπὰς ἀνάλογος
 κατ' ἔτος συνεισφορά πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐλλείμματος, καὶ ἰδοὺ ἴσως
 ἡ ἀρχὴ τῶν λεγομένων Αὐλικῶν ὁμολογιῶν καὶ τοῦ χρέους τοῦ Κοινοῦ,
 ἀπὸ τοῦ ὁποῦ μὲν ἐλυτρώθη τὸ Πατριαρχεῖον ἐσχάτως.

Ὁ Ἡρακλείας ὑπέρπυρα	200
Ὁ Κυζίκου	200
Ὁ Θεσσαλονίκης	200
Ὁ Ἀδριανουπόλεως	400
Ὁ Βερόϊας	400
Ὁ Μονεμβασίας	800

(1) Ἐν Μονομάχῳ, Βιβλ. ΙΖ', 25. (2) Ἐν Μιχαὴλ τῷ Στρατιωτικῷ.

Ὁ Φιλιππουπόλεως	150
Ὁ Τραϊανουπόλεως.	70
Ὁ Σεβρῶν	150
Ὁ Φιλίππων	100
Ὁ Μιτυλήνης	100
Ὁ Διδυμοτοίχου	100
Ὁ Παλ. Πατρῶν	40
Ὁ Λακεδαιμονίας	60
Ὁ Μελενίκου	36
Ὁ Αἴνου	100
Ὁ Μαδύτων	36
Ὁ Μιθύμνης	50
Ὁ Βρύσεως	50
Ὁ Ῥωσίου (ἴσως Ῥηγίου)	36
Ὁ Βιζύης	100
Ὁ Μαρωνείας	36
Ὁ Προικονήσου	72
Ὁ Γαρέλλης	24
Ὁ Δέρκου	24
Ὁ Ἀρχαδίουπόλεως	24
Ὁ Λήμνου	50
Ὁ Λοπαδίου	24
Ὁ Κυψέλων	16
Ὁ Ξανθείας	36
Ὁ Μηδείας	50
Ὁ Δράμας	24
Ὁ Γάνου	50

Τὸ ὅλον 3,208

Σήμερον τὸ Πατριαρχεῖον ἔχει, παρεκτὸς τοῦ Πρωτοσυγκέλλου καὶ τεσσάρων διακόνων, ὧν πρωτεύει ὁ Ἀρχιδιάκονος, παρεκτὸς τοῦ Πρωτοψάλτου καὶ τοῦ Λαμπαδαρίου καὶ τῶν δύο Δομestίκων καὶ ἄλλων τόσων κανοναρχῶν, δώδεκα ἐφημερίους καὶ ἑπτὰ νεωκόρους ἢ (Ἐπὶ τῆς) εὐταξίας (1).

(1) Ὡς δείγμα τῆς ἀμαθίας τῶν τελευταίου τούτων διηγῆτο ὁ αἰμίμηστος Πατριάρχης Κύριλλος ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ὅτι, θελήσας ἵνα διορίσῃ ποτὲ, κατὰ σύστασιν τινος, καὶ ὀνόσῃ Εὐταξίαν, ἤκουσε παρὰ τοῦ πρωτεύοντος αὐτῶν : « Ἡμεῖς, Ἀρέντη Δεσπότη, εὐτὰ εἰμεθα ὅχι τὸ δὲν γινόμεθα.

Εἶδομεν ἐν παρόδῳ πως, ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Πάππας Ῥώμης παρέστη ἐν ΚΠ ὡς ὑπόδικος ἐνώπιον τῆς Συνόδου. Τοῦτο θεωροῦσι καὶ ὀνομάζουσι, ὅθεν ἀμφιβάλλομεν, βίαν οἱ ἀπὸ τῆς δύσεως ἀδελφοὶ ἡμῶν καὶ ἡμεῖς ὅθεν τὸ χαρακτηρίζομεν ἄλλως. Ἀλλὰ, θεωροῦντες τὸν Πάππαν ἴσον τῇ τάξει καὶ ὁμόθρονον τοῖς λοιποῖς προεστῶσι τῆς μιᾶς καὶ μόνης Καθολικῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἣν πιστεύομεν, οὐδὲν ἕτερον ἀναγνωρίζομεν εἰς αὐτὸν προνόμιον, παρὰ τὸ τῆς πρωτοκαθεδρίας, καὶ τοῦτο, ἐὰν φρονῇ ὅπως ὁ ἱερός Μαρτῖνος, τοῦ ὁποίου καὶ μνήμην ἐπιτελεῖ ἡ Ἐκκλησία καὶ τοιοῦτον ἐλπίζομεν καὶ πάλιν ἵνα ἴδωμεν αὐτὸν, καὶ ἐὰν οὐχὶ ἡμεῖς, οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν, προκαθήμενον τῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν αὐτοῦ (τὸ δὲ πότε ἂς ὀρίσῃ ἡ βουλὴ τοῦ Ὑψίστου), καὶ προβουλεύοντα καὶ προαγορεύοντα ἐν Ἐκκλησίᾳ ὁσίων ἐν ἀδελφικῇ ὁμονοίᾳ καὶ ἰσοτήτῃ: » Ὡ, ὦ, τίς ζήσεται, ὅταν » θῇ ταῦτα ὁ θεός « ; Ἀλλὰ ποῦ ἵνα συγκαταβῶσιν εἰς ταῦτα οἱ ἀπὸ τῆς Ῥώμης; Καὶ ἐν τοσούτῳ μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ Κόμητος Μαρκελλίνου ὅτι τῷ 525 Ἰωάννης ὁ Πάππας, ἐλθὼν εἰς ΚΠ καὶ ὑποδεχθεὶς λίαν ἐντίμως ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστίνου, ἐκάθησε δεξιὸς (τοῦ Πατριάρχου) ἐκ δεξιῶν τῆς Ἐκκλησίας » *dextram dextro Ecclesiae insedisso solio* « . Τὸ ὁποῖον ὅμως δύναται, κατὰ τὴν θέσιν ἣν ἔχει ὁ βλέπων πρὸς τὸ ἱερὸν βῆμα ἢ ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ἐκληθῇ καὶ ἀριστερόν, καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπῆλθον οἱ Πατριάρχαι. Ἀλλ' ὁ Βιγίλιος, μὴ θελήσας ἵνα συμμορφωθῇ πρὸς τὴν τάξιν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ Μηνᾶ, ἐγένεεν αἷτιος μεγάλων σκανδάλων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ἡ Ἐκκλησία. Ἱστορία. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῆς τοῦ Κυρίου Ἀναστάσεως μεγαλοφώνως Ῥωμαῖστὶ ἱερούργησε. Τὸν δὲ Πατριάρχην Μηνᾶν ἐχειροτόνησε τῷ 536 ὁ Πάππας Ῥώμης Ἀγαπητὸς, ἐλθὼν εἰς ΚΠ. Ἐν δὲ τῇ Φλωρεντίᾳ » Τὸν Πάππαν, λέγει ὁ Συρόπουλος, ὁ μὲν Πατριάρχης ἡσπάσατο ἱστάμενον ἐν τῇ παρειᾷ, ἡμεῖς δὲ καθημένου τὴν δεξιάν » αὐτοῦ καὶ τὴν παρειάν σὺν τοῖς Ἐξωκατακοίλοις « . Πάντοτε δηλονότι ἴσος πρὸς ἴσον. Καθαρεῖ ὁ Πάππας Βιγίλιος τὸν πατριάρχην Μηνᾶν, ἀλλὰ » καὶ Μηνᾶς αὐτῷ τὸ αὐτὸ ἐπιτίμιον δέδωκε « , λέγει ὁ Θεοφάνης. Καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς καὶ προσαγορεύσεις τῶν ἐπιστολῶν, ὅχι » Τῷ Μακαριωτάτῳ Δεσπότη τῷ Πάππα Κυρίῳ Οὐρβανῷ, ἀκρῶ Ἀρχιερεῖ ἀξιώ » τάτῳ. † Νεῖλος ἐλέω Θεοῦ κτλ. (ἐν δὲ τῷ τέλει) » Ἐρῶσο ἐν Κυρίῳ » Μακαριώτατε Δέσποτα « , καθὼς ἐμπεριέχεται ἐν τῷ λεγομένῳ Συνταγματίῳ, ὑπὸ τὸν τίτλον » Ὅπως νῦν (1) γράφει ὁ Κωνσταντινουπόλεως τῷ Πάππα καὶ τοῖς λοιποῖς « : διότι οὔτε Ἀ ξ ι ὡ τ α τ ο ν, οὔτε Ἀ κ ρ ο ν

(1) Τῷ 1380—1388.

Ἀρχιερέα οὐδέποτε θέλει ὀνομάσῃ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης τὸν Πάππαν· ὁ δὲ τύπος οὗτος, ὅζων μίλια μακρόθεν Λατινισμοῦ, παρενεβλήθη ὑπὸ ξένης ἀνεπιτηδείας χειρὸς, καθὼς καὶ τόσα καὶ τόσα ἄλλα· ἀλλὰ Μακαριώτατον ἀπλῶς ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀδελφόν. Καθὼς ἀδελφὸν ἐπίσης προσαγορεύει οὐ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ πάντα ἐπίσκοπον ὁ Πάππας· καὶ σώζεται ὅχι μόνον ἡ ἐπιστολή, ἣν ἐπεμψαν ἐπὶ Οὐάλεντος οἱ ἐκ Σμύρνης κλπ. σταλέντες εἰς Ῥώμην ὡς πρέσβεις τρεῖς ἐπίσκοποι πρὸς τὸν Πάπαν Λιθέριον: » Κυρίῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Λιβερίῳ, Εὐστάθιῳ, » Θεόφιλος καὶ Σιλβανὸς ἐν Κυρίῳ χαίρειν «, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Πάππα ἀπάντησις: » Τοῖς ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς, Κυρίλλῳ, Εὐ- » σεβίῳ, Ἀρσενίῳ, Χαρισίῳ κλπ. Λιθέριος ἐπίσκοπος Ἰταλίας, καὶ οἱ κατὰ » τὴν δύσιν ἐπίσκοποι ἐν Κυρίῳ πάντοτε χαίρειν (Σωκρ. Ἐκκλησ. Ἰστ. Δ', εἰς.) «, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπάντησις Οὐρβανοῦ τοῦ Η' πρὸς τὸν ἀπὸ Βεῤῥόιας Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Κονταρήν, γράψαντα πρὸς αὐτὸν, ὡς λέγεται, μηνολογημένη τὴν 30 Ἀπριλίου τοῦ 1639, ἧς ἡ μὲν ἐπιγραφή ἐξωθεν ἔχει οὕτως: » Venerabili Fratri Cyrillo de Veria Patriarchae Constantinopolitano: » URBANUS PAPA VIII· ἔσωθεν δέ: Venerabilis Frater, Salutem et Apo- » stolicam benedictionem «· ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀπὸ Ἐφέσου Ἰωσήφ τὸν Β', ἐκ μέρους τοῦ Πάππα Μαρτίνου τοῦ Ε'. » Ἀλλ' οὖν ἐπεὶ οἱ πολ- » λοι, λέγει ὁ Συρόπουλος, . . οὐκ ἐγίνωσκον ὅπως ἔγραφον οἱ Πάππαι » τοῖς Πατριάρχαις, ἐν τοῖς μεγίστοις ἐτίθεντο ὅτι νῦν τὸν τῆς Νέας Ῥώ- » μης Ἀρχιεπίσκοπον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ὀνομάζει ὁ Πά- » ππας, καὶ ἀδελφὸν καλεῖ τοῦτον, καὶ ἐντεῦθεν ἐτεκμαίροντο ἐφίεσθαι τὸν » Πάπαν τῆς ἐνώσεως. Καί τοι γε οὐ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ τῶν » Κωνσταντινοπολιτῶν Πατριάρχην αὐτὸν ἔγραψεν (1), ὥσπερ τοῖνυν καὶ » μέχρι τοῦ νῦν γράφει «. » Ὁ δὲ Πάππας, λέγει τὸ Συνταγμάτιον, πρῶ- » τον μὲν ἔγραφεν ὡς νῦν ὁ ΚΠ τοῖς ἄλλοις Πατριάρχαις: » Ἀγιώτατε » Δέσποτα, Πατριάρχα Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινό- » τατε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ «· νῦν δὲ κακῶς (ἐτέρως) γράφει· οὐδὲ » γὰρ ὅλως γράφει αὐτὸν Πατριάρχην. Πέμπει δὲ μολυβδόβουλλον. » Οἱ » δὲ ἄλλοι Πατριάρχαι μολυβδόβουλλα οὐδόλως ποιοῦσιν, οὐκ οἶδα πῶς » βούλλας δὲ μεγάλας μετὰ κηροῦ «.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἐν Φλωρεντία Συνόδου, ἐκείνης δὲ τῆς πολυχρότου, ὁ Πα-

(1) Non Patriarcham Constantinopolitanum, sed Constantinopolitanorum, τῶν πολι-
τῶν δηλονότι καὶ οὐχὶ τῆς πόλεως, ὡς τὴν τῆς χώρας κηδεμονίαν ἀνήκουσαν τῇ διαδόχῳ τοῦ Πέ-
τρου, τῇ δὲ Πατριάρχῃ μόνῃ τὴν τῶν λαῶν διεύθυνσιν.

τριάρχης προτεφωνεῖτο διὰ τοῦ » Ἡ μεγάλη Ἀγιωσύνη Σου«, καθὼς καὶ ὁ Ἡρακλείας, ἀλλ' οὗτος ἴσως διότι ἦτον ἐπίτροπος τοῦ Ἀλεξανδρείας. Ὁ δὲ ἱερώτατος Φώτιος, γράφων πρὸς τὸν Πάππαν, » Τὴν ὑμετέραν ὁσιότητα«, λέγει καθὼς καὶ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς ἀρχιερεῖς ἐγκυκλίως, » Τῇ ὑμετέρᾳ θεοσυλλέκτῳ ὁσιότητι«. Ὁ σιὼ τ α τ ο ι ἐπίσης τιτλοδοτοῦνται οἱ τε ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 38 σωζομένῃ χειρογράφῳ Ἀκολουθία χειροτονίας ἐπισκόπου ἐν τῇ κατὰ τὸν Παλατᾶν βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἀγιοταφίτικοῦ Μετοχίου, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀντιγράφομεν καὶ τὰ ἐξῆς, συμπληροῦντες οὕτω τὸ περὶ ἐκκλησιαστικῶν τίτλων: » Οἱ Μητροπολίται, γράφοντες πρὸς τοὺς ἄρχοντας (Κληρικοὺς) τῆς Μ. Ἐκκλησίας, εἰ μὲν οὗτοί εἰσιν Ἐξωκατάκυλοι, τιτλοδοτοῦσιν αὐτοὺς οὕτως » Τιμιώτατε Μέγα Χαρτοφύλαξ τῆς Ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μ. Ἐκκλησίας, ἡδίστε καὶ ποθεινότατέ μοι ἀδελφε, διάκονε κύρ (δεῖνα)«. Ἀπὸ δὲ τοῦ Πρωτονοταρίου μέχρι (καὶ αὐτοῦ) τοῦ Ὑπομνηματογράφου, Θεοφιλέστατοι λέγονται, καὶ οὐκ ἀδελφοί, ἀλλ' υἱοί· ἀπὸ δὲ τοῦ Ἱερομνήμονος καὶ καθεξῆς, Ἐντιμότατοι· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες ὁφίγια πρεσβύτεροι, ἤτοι Πρωτοπαπᾶς, καὶ δευτερεύων, καὶ οἱ Ὀρφανοτρόφοι, Ἐντιμότατοι· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες, Θεοσεβέστατοι ».

Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ τίτλων ὁ λόγος, συμπληρώσωμεν ἐνταῦθα τοὺς τύπους, καθ' οὓς γράφει ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης πρὸς διαφόρους.

Τῷ Πατριάρχῃ (1) Τορνόβου.

» Ἀγιώτατε Πατριάρχα Τορνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἐν Ἀγίῳ
» Πνεύματι κτλ.

Πρὸς τὸν Ἰουστινιανῆς.

» Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς, Ἀχριδῶν καὶ
» πάσης Βουλγαρίας, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι κτλ.

(1) » Ὁ Πατριάρχης Τορνόβου ἦν ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπισκόπου ὄνομα φέρων, ὑποτασσόμενος » τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, εἴθ' ὕστερον, παρακλήσεως γεγυνοίας πολλῆς καὶ δεήσεως » εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ταύτην μεγάλην καὶ ἱερὰν Σύνοδον παρὰ τοῦ τότε τῆς βασιλείας τῶν Βουλ » γάρων διιθύνοντος σκῆπτρα, διὰ τιμὴν ἐκείνου καὶ τοῦ τοιοῦτου ἔθνους, ἔποτεταγμένου φανέντος » τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἐδωρήθη συγκαταβάσεως λόγῳ πρὸς τὸν » Τορνόβου τὸ ὀνομάζεσθαι πατριάρχην Βουλγαρίας, οὐ μὲν τοι εἶναι καὶ συναριθμῖον τοῖς λοιποῖς » ἀγιωτάτοις πατριαρχαῖς, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲ μνημονεύεσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις κτλ. » Ἰδὲ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Miklosich, Τόμ. Α' ἐπιστ. ρπς', τὴν πρὸς τὸν ἱερὸν κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς Τορνόβου ἐπιστολὴν τοῦ πατριάρχου Καλλίστου, ἐκδεδομένην περὶ τὰ τέλη τοῦ 1355.

Πρὸς τὸν Ἰθνησίαν.

» Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Καθολικῆ πάσης Ἰθνησίας, ἐν Ἀγίῳ πνεύματι κτλ.

Πρὸς τὸν Καθολικὸν τῆς τῶν Ἀρμενίων ἐκκλησίας.

» Αἰδεσιμώτατε, τιμιώτατε καὶ εὐλαβέστατε Καθολικῆ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀρμενίων κτλ. (καὶ ἐν τῷ τέλει) » Ἐρῶσο ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητὲ » Καθολικῆ, ἄνερ τιμιώτατε «.

Πρὸς δὲ τοὺς λοιποὺς ἀρχιερεῖς (Μητροπολίτας καὶ Ἀρχιεπισκόπους) ἐπιστέλλων ὁ Πατριάρχης, ἱερωτάτους ἀπλῶς αὐτοὺς ἀποκαλεῖ· ἀλλ' ὁ Ἰωσήφ Α', ὁ ἀπὸ Γαλησίου, ἐπιστέλλων πρὸς τὸν Ἐφέσου Ἰσαὰκ, πνευματικὸν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχ. τοῦ Παλαιολόγου, λέγει ὁ Παχυμέρης (1), » Προσετίθει τὸ Παντῷ ἱερωτάτῳ κατὰ θωπίαν, τῷ γράφειν » Πανιερωτάτον «.

Πρὸς βασιλείᾳ ἐστεμμένον.

» Κράτιστε, θεόστεπτε, θεοτίμητε, θεοδόξαστε, θεοπρόβλητε, θεομεγάλυντε, Ἀγιέ μου Αὐτοκράτωρ καὶ Βασιλεῦ. (ἐν δὲ τῷ τέλει :) » Κύριος ὁ Θεὸς εἶη διατηρῶν τὴν ἁγίαν Βασιλείαν σου ἄνοσον, εὐθυμον, ὑγιᾶ » πολυχρόνιον, καὶ ἀνωτέραν πάντος ἀνιανοῦ συναντήματος, καὶ χαρίσαιτο » Αὐτῇ μετὰ τῆς παρούσης καὶ τὴν ἐν Οὐρανοῖς καὶ εἰς αἰεὶ διαμένουσαν » βασιλείαν «.

Πρὸς Δέσποιναν ἐστεμμένην.

» Κρατίστη, θεόστεπτε, θεοδόξαστε, θεοπρόβλητε, θεομεγάλυντε καὶ Ἀγία μου Δέσποινα «. (ἐν δὲ τῷ τέλει ὡς εἰς τὸν βασιλέα).

Πρὸς Δεσπότην, Βασιλέως υἱόν.

» Περιπόθητε υἱὲ τοῦ Κρατίστου καὶ Ἀγίου μου Αὐτοκράτορος, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότατε υἱὲ τῆς Ἡμῶν Μετριότητος, πανευτυχέστατε » Δέσποτα.

Πρὸς Δεσπότην, μὴ ὄντα βασιλέως υἱόν.

» Εὐτυχέστατε Δέσποτα, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότατε υἱὲ τῆς Ἡμῶν Μετριότητος «.

Καὶ εἰ μὲν ἐστὶ Ῥωμαῖος ἄνθρωπος καὶ τῶν εὐγενεστάτων, οὐ προστίθῃσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ· εἰ δὲ βάρβαρος, οἷος ἦν ὁ Τομπροτίτζης (;) καὶ οἱ τῆς Βλαχίας Δεσπότες καὶ οἱ τοῦ Ἀλβάνου, προστίθῃσι καὶ τὸ ὄνομα.

(1) Βιβλ. ΣΤ', κγ'.

Ἄλλ' ἀνέτειλεν ἡ 29 Μαΐου τοῦ 1453, καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς ΚΠ ἐνε-
δύθη τὸ τῆς ταπεινώσεως καὶ πενίας ἐνδυμα, ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς
ἀντὶ τοῦ περιδόξου Τρικλίνου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπεδέχετο καὶ ἐξένιζεν ἄλ-
λοτε τὸν Αὐτοκράτορα, μόλις συνεχωρήθη ἵνα στεγάσῃ ἑαυτὸν ὑπὸ τὸν
ἄφανῃ ὄροφον τῆς Ξυλίνης Πύλης. Ἄς ἴδωμεν τὸν ποιμενάρχην τοῦτον
τῶν τοῦ Χριστοῦ Πενήτων, καθὼς ὑπέγραφεν ἑαυτὸν ὁ πρῶτος μετὰ τὴν
ἄλωσιν Πατριάρχης, ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην τῶν πραγμάτων μορφήν, ἐν ᾗ
ἀπεταμιεύετο αὐτῷ ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας νέον εἶδος δόξης, νέοι ἄθλοι
καὶ νέοι στέφανοι!

» *Parcere subjectos et debellare superbos* ». Τοῦτο τὸ ἀξίωμα εἶχον
λάβει ὡς βάσιν καὶ ὁ Μωάμεθ καὶ οἱ διάδοχοί του, ὅταν εἰς τὴν πρώτην
ἀκάθεκτον αὐτῶν ὁρμὴν ὁρμήν ἐπὶ ἤρχουν αἱ κατακτήσεις. Ὅθεν καὶ ἐπὶ τῆς
ἁλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ, καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς ΚΠ
ὑπὸ τοῦ Μεχμέδ Β', ὁ Πατριάρχης ἐφείλκυεν εἰς ἑαυτὸν ὅλην τοῦ κατα-
κτητοῦ τὴν προσοχὴν, καὶ καθὼς οἱ μελισσοουργοὶ, ὅταν θέλωσι ἵνα ἀγρεύ-
σωσι μελίσσιον, προσπαθοῦσι ἵνα συλλάβωσι τὴν μελισσομήτορα, βέβαιον
ὅτι περὶ αὐτὴν θέλει συμπυκνωθῇ μετ' ὀλίγον ὁλόκληρον τὸ σμήνος, οὕτω
καὶ ὁ μεγαλεπήβολος ἐκεῖνος δορικτήτωρ, περιποιηθεὶς καὶ προσηλώσας
εἰς ἑαυτὸν τὸν Πατριάρχην, εἴλκυσε μετ' ὀλίγον περὶ αὐτὸν οὐ μόνον τὸν
κοινὸν ὄχλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς λογάδας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅσοι περι-
σώθησαν. Ἄς ἀκούσωμεν τὸν Φραντζῆν: » Ποιήσας οὖν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
» τῆς ἁλώσεως ὁ Ἀμπαρὲς θρίαμβον καὶ χαρὰν μεγάλην διὰ τὴν νίκην τὴν
» κατὰ τῆς πόλεως, . . . προσέταξεν ἵνα ποιήσωσι καὶ Πατριάρχην, ὡς
» σύνηθες ἦν κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ἦν γὰρ προαποθανὼν ὁ πατριάρχης
» καὶ ἐκλέξαντες οἱ ἐντυχόντες ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὀλίγοι πάνυ ἕτεροι ἱερω-
» μένοι καὶ λαϊκοὶ τὸν σφωτάτον κύρ Γεώργιον τὸν Σχολάριον λαϊκὸν ἐπὶ
» ὄντα εἰς πατριάρχην ἐχειροτόνησαν, ὃν καὶ Γεννάδιον ἐπωνόμασαν. Προ-
» ὑπῆρχε δὲ καὶ τάξις καὶ συνήθεια τοῖς βασιλεῦσι χριστιανοῖς ἵνα δωρο-
» ποιῶσι τῷ χειροτονηθέντι Πατριάρχει νεωστὶ δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ
» λίθων πολυτίμων καὶ μαργάρων ἐγκεκοσμημένον, καὶ ἵππον ἐκλεκτὸν ἐκ
» τῶν βασιλικῶν μετὰ ἐφιππίου καὶ ἐφεστρίδος βασιλικῆς ἐγκεκοσμημένον
» πολυτελῶς καὶ μετὰ χασδίου λευκοῦ καὶ χρυσοῦ σκεπόμενος ἦν ὁ ἵπ-
» πος καὶ ἐκ τοῦ παλατίου μετὰ πάσης τῆς Συγκλήτου ἐξερχόμενος
» Πατριάρχης καὶ εὐφημούμενος ἐν τῷ Πατριαρχείῳ ἐπανέστρεφεν . . .
» Οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς θέλων ποιῆσαι ὡς βασιλεὺς τῆς πόλεως, καθὼς ἐποί-

» ουν καὶ οἱ Χριστιανοὶ βασιλεῖς, τὸν πατριάρχην προσεκαλέσατο, ἵνα συ-
 » καθίσῃ μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀριστῆσαι καὶ ὁμιλῆσαι. Καὶ ἐλθόντος τοῦ Πα-
 » τριάρχου ἐδέξατο αὐτὸν μετὰ μεγάλης τιμῆς . . ὡς δὲ ἡγγικεν ὁ καιρὸς
 » τοῦ ἐξελθεῖν τὸν πατριάρχην ἐκ τοῦ παλατίου, ἐκβαλὼν ὁ Ἀμηνῆρ δέ-
 » δωκεν αὐτῷ δῶρον τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο δικανίκιον, καὶ ἐπαρεκάλεσεν αὐ-
 » τὸν δεχθῆναι τοῦτο· καὶ κατῆλθε μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἕως κάτωθεν τῆς
 » αὐλῆς, θέλοντος καὶ μὴ θέλοντος τοῦ Πατριάρχου, καὶ τὸν ἵππον εὐτρε-
 » πισμένον ἔχων ἀνεβίβασεν αὐτὸν, καὶ προσέταξεν ἵνα πάντες οἱ ἄρχον-
 » τες τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἐξέλθωσιν εἰς συνοδίαν τῷ Πατριάρχῃ, καὶ οὕτως
 » ἄχρι τοῦ σεπτοῦ Ἀποστολείου συνώδυσαν αὐτὸν, τινῶν προπορευομέ-
 » νων καὶ τινῶν ἐπομένων αὐτῷ. Ἐδωκε δὲ καὶ προστάγματα ἐγγράφως
 » τῷ Πατριάρχῃ μετ' ἐξουσίας βασιλικῆς ὑπογεγραμμένης κάτωθεν ἵνα
 » μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλήσῃ ἢ ἀντιτείνῃ, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸν ἀναίτητον καὶ ἀφο-
 » ρολόγητον καὶ ἀδιάσειστον ἀπὸ παντός ἐναντίου, καὶ τέλους καὶ δόσεως
 » ἐλεύθερος ἔσται αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν Πατριάρχαι εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ-
 » μοίως καὶ πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτῷ ἄρχιερεῖς (1) ».

Ἡ τάξις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1657, ὅτε, κρεμασθέντος τοῦ
 Παρθενίου Γ', τοῦ ἀπὸ Χίου, ἔπαυσε καὶ ἡ ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου ἐμφάνι-
 σις τοῦ νέου Πατριάρχου, καὶ ἐγένετο τοῦτο ἐνώπιον τοῦ Βεζίρη, εἰς τὸν ὁ-
 ποῖον ἐμφανιζόμενος ὁ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Κλήρου Πατριάρ-
 χης, περιεβάλλετο καθβάδιον, αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ δώδεκα Συνοδικοὶ
 ἄρχιερεῖς. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Δοσίθεον (2) καὶ Μελέτιον (3), ἀπὸ τῆς πατρι-
 αρχείας Μεθοδίου τοῦ ἀπὸ Ἡρακλείας (1669), καθβαδοφορέσαντος ἐν Ἀ-
 θριανουπόλει καὶ ἐπιστρέψαντος ἀπὸ τῆς Πόρτας εἰς τὴν μητρόπολιν μὲ
 κόκκινον καλπάκι ἀπὸ κατηφὲν ὁποῦ εἶχε λευκοὺς ἀργυροὺς σταυροὺς, ἔ-
 λειψαν τῶν πατριαρχῶν δύο τινὰ ὁποῦ τοὺς ἐδίδοντο ἀπὸ τὴν Πόρταν, πρῶ-
 τον τὸ σκιάδιον, διότι οὐδεὶς μετ' αὐτὸν ἐφόρεσεν, ἢ εἰς τὸ χέρι του ἔφε-
 ρεν ὁδεύων, καθὼς οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐποίουν· δεύτερον, νὰ μὴ φορῶσι μὲ τὸν
 Πατριάρχην, κατὰ τὴν συνήθειαν, καθβάδια ἄρχιερεῖς 16' ».

Ἐκτοτε τὸ ἐν ΚΠ Πατριαρχεῖον ὑπῆρξεν ἡ σωστικὴ τῆς Ἑλληνικῆς
 ἐθνικότητος κιβωτός. Ἡ δὲ κοίρανος ἐξουσία κεφαλὴν (μ ι λ έ τ - μ π α -
 σ η ν) καὶ ἐχέγγυον τῆς ὑπακοῆς τῶν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἀπέραντον ἐπι-
 κράτειαν Γραικῶν ἐθεώρει τὸν ἐν τῷ Φαναρίῳ Πατριαρχικὸν θρόνον καὶ
 τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἐδρεύοντα Ἱεράρχην. Διὰ πᾶν ὅ,τι συνέβαινεν ἔκρυπτον ἐν

(1) Φερικτ. Χρον. Γ', 14. (2) Δωδεκχρόν. ΙΙ', 14, 4. (3) Ἑκκλησ. Ἱστορ. Τόμ. Γ',
 σελ. 167.

ταῖς ἀπωτάτω γωνίαις τῆς Αὐτοκρατορίας ὡς ἐκ μέρους τῆς κοινότητος τῶν Γραικῶν, ὑπεύθυνος ἀπέναντι αὐτῆς ἦτον ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου· αὐτὸς ἠρωτᾶτο, ἀπελογεῖτο καὶ ἐκολάζετο. Ἐνίκων τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα οἱ Ῥῶσσοι; ἐκρεμάτο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Πατριάρχης· ἐπανίστατο ἡ Μάνη; ἐξωρίζετο ὁ Πατριάρχης· ἐστασίαζον οἱ Γενίτσαροι; ἐφορολογεῖτο τὸ Κοινόν· ὑπερίσχυον οἱ Σιππαχῦδες; ἐλεηλατεῖτο τὸ Πατριαρχεῖον (1). Πέντε πατριάρχαι (2) κρεμασθέντες, ἴστανται μάρτυρες αἰώνιοι τῶν δεινῶν, ὅσα ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας προσηράσσαντο ἄλλα ἄλλοθεν κατὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου Παλλαδίου, κατὰ τῆς πολυτίμου ταύτης παρακαταθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐθνισμοῦ. Ἀλλὰ ποία δύναμις ἐσωξεν ἐκάστοτε τὸ κλυδωνιζόμενον τοῦτο σκάφος; ἀναμφιβόλως ἡ τοῦ εἰπόντος: » Ἴδού ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας«. Ἀνθρωπίνως ὅμως θεωρουμένου τοῦ πράγματος, τὸ μόνον, ὅπερ ἀντέταπτεν ἁείποτε εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἀπειλὰς τῆς ἐξουσίας ὁ γενικὸς οὗτος πρόμαχος τῶν πιστῶν, ἦτον τὸ ἀπαρσάλευτον τῶν πατρώων, καὶ τὸ πολύχροτον non possumus τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐλῆς, ἐδῶ ἐξηγεῖτο, καὶ πολὺ ἀποτελεσματικώτερον, διὰ τοῦ ἀἰνιμιζέ γκι ο ρέ, μ π ο ἰ λ ἐ μ π ο υ λ ο υ ν δ ο ῦ. Ἀπέναντι δὲ τῆς παθητικῆς ταύτης ἰσχύος ἡ ἐξουσία ἀφωπλίζετο. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ μόνον ἡ Μεγάλη τῆς ΚΠ Ἐκκλησία οὐδέποτε παρεδέχθη, ἔστω καὶ ἐπουσιώδη, καινοτομίαν οὐδὲ μέχρι κεραίας· διότι, ἅπαξ καινοτομήσασα, δεδόςθω καὶ πρὸς διόρθωσιν φαινομένου ἀτόπου, ἀπέβαλλε τὸ μόνον αὐτῆς ἀμυντήριον ὄπλον, τὸ ἀἰνί, τὸ μ π ο ἰ λ ἐ μ π ο υ λ δ ο ῦ κ. Οἱ δὲ γελοίως γελῶντες διὰ τὰς ἀρχαιοτρόπους φαινομένας αὐτῆς ἔξεις καὶ τὰ περιττὰ δῆθεν καὶ τυποδεμένα, καθὼς τὰ ὀνομάζουσιν, ἔθιμα, οὐδέποτε παρετήρησαν ἴσως τοῦτο τὸ κυριώτατον, ἐπιπολαίως κρίνοντες περὶ ᾧ οὐκ ἴσασι.

Σχετλιάζουσι καὶ μυκτηρίζουσι, κατὰ τὴν συνήθειάν τῶν, οἱ ἀπὸ τῆς δύσεως ἱστορικοὶ τὴν ἐπίμονον ἀντίστασιν τῶν Πατριαρχῶν ΚΠ κατὰ τῶν ἀλόγων ἀξιώσεων τῆς Παπποκρατουμένης Ῥώμης· ἐπαναλαμβάνουσιν ἄχρι κόρου τὴν στερεότυπον φράσιν, ὅτι, ἐν ᾧ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἐτοιμοὶ ἵνα καταπίωσι τὸ λειποφυχοῦν Γραικορωμαϊκὸν κράτος, ὁ Κληρὸς τῶν Γραικῶν ἐλογομάχει περὶ δογμάτων καὶ ἀπέκρουε τὴν λεγομένην ἐνωσιν. Ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχη τι, διὰ τὸ ὁποῖον πρέπει ἵνα δοξάζῃ αἰωνίως τὸν Θεόν

(1) Ἴδε σελ. 570, 574 τοῦ Α', Μέρους. (2) Ἴδε σελ. 307 τοῦ Β' Μέρους.

τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, εἶνε αὐτὴ ἴσα-ἴσα ἡ ἐπιμονὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐταὶ αἱ περὶ δογμάτων λεπτολογίαι, αἱ τινες διέσωσαν τὰ ζώπυρα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐθνισμοῦ. Διότι ποῦ ἤθελεν ἀκούεσθαι σήμερον Ἑλληνισμοῦ ὄνομα ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐὰν ὁ ἀοιδιμος Σχολάριος, ὁ Ἐφέσου Μάρκος ὁ Εὐγενικός, οἱ θεόσοφοι ἀληθῶς ἐκεῖνοι τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας Ἡρώες ὁ δὲ ἀντέταττον ὅλην αὐτῶν τὴν δύναμιν κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ῥώμης καὶ κατὰ τῆς Ἑνώσεως; Θέλει τις ἵνα μάθῃ τί ἐπέσπευδε καὶ τί ἐσκόπει περὶ Γραικῶν ἢ Αὐλῇ τῆς Ῥώμης; ἃς ἀκούσῃ τὸν Βησσαρίωνα τί συνεβούλευε τὸν παιδαγωγὸν τῶν τέκνων τοῦ δυστυχοῦς Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου: » Νὰ τὰ ποιήσῃ νὰ ζοῦν Φραγγικὰ παντελῶς, » ἤγουν νὰ ἀκολουθῶσι τὴν ἐκκλησίαν κατὰ πάντα ὡσὰν Λατῖνοι, καὶ ὅχι » ἀλλέως, νὰ ἐνδύνωνται Λατινικῶς, νὰ μάθουν νὰ γονατίζουν τοὺς ὑπερέ- » χοντας, καὶ Πάπαν καὶ Καρδινάλιους καὶ τοὺς ἄλλους αὐθέντας κτλ. (1). Ἰδοὺ ποῦ ἀπέβλεπεν ἡ προτεινομένη ἐνωσις! ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς μόνος καὶ ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἔσωσε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μετ' αὐτῆς τὸν Ἑλληνικὸν ἐθνισμόν. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Φώτιος, ὁ Κηρουλάριος, ὁ Εὐγενικός, ὁ Σχολάριος, σήμερον δὲν ἤθελεν ὑπάρχει Ἑλληνικὴ ἐθνικότης. » Ἰσως, λέγει ὁ ἐνθους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐθνισμοῦ τεχνογράφος Ζαμπέλιος, ἴσως, ἐὰν ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἐφέσου Μάρκου ἡγοράζετο ἀντὶ μιᾶς Καρδινάλιου τιάρας, ἤθελον πάντα τὰ τῆς Ἀνατολῆς μεταλλαχθῇ. Τῶν ἀθανάτων τούτων προμάχων τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν μνήμην ὀφείλει κατ' ἔτος καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ πατρίς ἵνα πανηγυρίζῃ καὶ ἐπειδὴ τῇ Κυριακῇ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀνεγινώσκετο ἔκπαλαι, κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Τόμος τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως, καὶ ἀνεθεματίζοντο οἱ αἵρετικοί, τὸ μὲν Ἀνάθεμα ἃς λείψῃ, καθὼς καὶ πράγματι ἔλειψε· διότι ἡ θρησκεία ἡμῶν, θρησκεία ἀγάπης καὶ ἐλέους, μᾶς παραγγέλλει » Εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε. Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν ἡρώων τούτων τῆς Ἐκκλησίας πρέπει ἵνα μνημονεύωνται εἰς αἰῶνας, καὶ τὸ Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῶν ἵνα ἀντηχῇ μυριόφωνον, ὅπου ὑπάρχει Ἑλληνικὴ ἐκκλησία· πρέπει ἡ μία γενεὰ ἵνα τὰ παραδίδῃ μεθ' ὕμνων καὶ ἐγκωμίων εἰς τὴν ἄλλην, καὶ οἱ παῖδες ἡμῶν ἵνα τ' ἀπομνημονεύωσιν ἐν τοῖς σχολείοις, ἅμα μάθωσι τὸ Ἀλφαβητάριόν τ' αὐτῶν.

Διατί ὁ Ἕλλην χριστιανὸς ἀγαπᾷ ἐξαιρέτως τὸν κλῆρον τῆς Ἐκκλησίας του, καὶ ἰδίως τὸν κοσμικόν; διότι ἐξῆλθεν ἀπὸ τῶν σπλάγγνων του,

(1) Ἴδε προσωτέρω Κεφᾶλ. Θ'.

διότι τὸν βλέπει συμμεριζόμενον τὰς θλίψεις του, προμαχοῦντα ἐν τοῖς κινδύνοις του, παρήγορον εἰς τὰς νόσους του, διδάσκαλόν ἐν τοῖς σχολείοις του, πρῶτον ἐν τῇ Φιλικῇ Ἑταιρίᾳ (Παππα-Φλέσας), πρῶτον ἐν τῷ ὀχυρώματι (Διάκος), πρῶτον ἐν τῇ Βουλῇ (Ταλαντίου, Βρεσθένης, Καρύστου), πρῶτον ἐν τῷ μαρτυρίῳ (Γρηγόριος, Κύριλλος, Ἐφέσου, Δέρκων, Νικομηδείας, Τορνόβου, Ἀγχιάλου κλπ. κλπ.). Διότι αὐτοὶ εἶνε (λέγει ὁ Ζαμπέλιος ἐν τῇ ποιητικῇ αὐτοῦ γλώσσῃ), αὐτοὶ εἶνε » Μιλτιάδαι μὲν καὶ Θεμιστολεῖς τοῦ Χριστιανισμοῦ, Σόλωνες δὲ καὶ Λυκοῦργοι τῆς νέας κοινωνίας. . αὐτοὶ εἶνε ἡ γνησία τῆς καινῆς Ἑλλάδος ἀριστοκρατία! εἰς τοιούτους ἐπιτρόπους καὶ κηδεμόνας, εἰς τοιούτους εὐπατρίδας ὁ λαὸς ἐμπιστεύεται τὰ δικαιώματά του, εἰς τοιούτους ἀγωνιστάς, » ὑπὲρ πατρίδος » καὶ τάφων καὶ ἱερῶν ἐπιδιδόντας ἑαυτοὺς τοῖς καλλίστοις καὶ λαμπρο- » τάτοις ἀγῶσιν », ἀφιεροῖ εἰς δόξαν καὶ μέγεθος αὐτοῦ πᾶσαν ἀγαθὴν ἐλπίδα (1) ».

Ἄλλ' ὅποια μέσα μετεχειρίζοντο οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι πρόμαχοι τῶν πιστῶν, πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν πειρασμῶν, ὅσοι, εἴτε ἐκ μέρους τῆς ἐξουσίας, εἴτε, πολὺ δυσοικονομητότεροι, ἐκ μέρους τῶν παραδυναστευόντων, οὐ μόνον ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν, τοὺς προσέβαλλον; Ἐπὶ τοῦ μαρτυρικῆς μνήμης Κυρίλλου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἀδριανοπολίτου (1814-1819;), προκειμένου ἵνα ἀναπληρωθῇ χηρεύσασά τις ἐκ τῶν ἐγκρίτων ἐπισκοπῇ, ἔρχεται μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τοῦ Πατριάρχου Μπαλτατζῆς, φέρων ἐπιστολὴν πρὸς αὐτὸν μιᾶς τῶν θείων τοῦ Σουλτάνου, ἀπαιτούσης οὐδὲν ὀλιγώτερον ἢ ἵνα χειροτονηθῇ παραχρῆμα μητροπολίτης τῆς χηρευούσης Ἐπαρχίας ὁ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πελεκυφόρου ἀμαθῆς καὶ πρόστυχος παππᾶς, ἀδελφὸς τοῦ κηπουροῦ τῆς Σουλτάνας. Ἐνθυμοῦνται οἱ συνομήλικές μου πόσον χαρίεις καὶ εὐφυῆς ἦτον ὁ ἀοίδιμος Κύριλλος! » Ὅρισμός τῆς Σουλτάν-ἐφέντιδός μας, λέγει, ἀνεγειρόμενος καὶ βάλλων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν Σουλτανικὸν τεσκερέν! Ἀλλὰ γνωρίζει πάντως ἡ Αὐτοκρατορικὴ Αὐτῆς Ὑψηλότης, ὅτι, κατὰ τὸ αἶνί μας, ὁ ἱερεὺς, καὶ πολὺ μᾶλλον ὁ ἀρχιερεὺς, ὀφείλει ἵνα γνωρίζῃ καλῶς καὶ ἵνα ἐρμηνεύῃ τὰ παρ' ἡμῖν ἱερὰ βιβλία. — Χαῖ, χαῖ, Πατρίκ-ἐφέντη, ἀποκρίνεται ὁ γραμματοφόρος· διότι καὶ παρ' ἡμῖν οὕτω γίνεται. — Θέλω ἐξετάσῃ λοιπὸν ἐνώπιόν σου τὸν παπᾶν, καὶ, ἐὰν ἐρμηνεύσῃ ἐκ τοῦ προχείρου ἐν τῶν βιβλίων τούτων, ἡ προσταγὴ τῆς ἐφέντιδός μας εἶνε τετε-

(1) Μελέτη περὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, σελ. 122.

λεσμένη. Διάκονε, φέρε τὸν Ὅμηρον ἀπὸ τῆς βιβλιοθήκης! καὶ, κομισθὲν τὸ βιβλίον, τὸ ἐνεχείρισε τῷ ὑποψηφίῳ καὶ, Ἀνάγνωθι καὶ ἐξήγητε, τέκνον μου, τῷ λέγει. Ὁ ἱερεὺς, ὃς τις μόλις ἀνεγίνωσκε μηχανικῶς τὸ εὐχολόγιόν του καὶ τὸν Ψαλτῆρα, προσπαθεῖ, στρήφεται, βάλλει τὰ ὀμματούαλιά του, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει νὰ διαρθρώσῃ λέξιν. » Ἀναγγεῖλατε λοιπὸν, Ἀγᾶ, εἰς τὴν πολυχρονημένην ἡμᾶς Σουλτάναν ὅτι εἶδετε, καὶ πληροφορήσατέ τὴν ὅτι ὁ ταπεινὸς Αὐτῆς Δ ο α τ ζ ῆ ς εἶμαι πάντοτε πρόθυμος εἰς τοὺς ὀρισμούς Της, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἀντιθαίνῃ εἰς τὸ ἀ ἱ ν ἰ ἡμᾶς (1).

Πρὸς διατήρησιν ἀχμαίου τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος συμβάλλεται καὶ τὸ πλῆθος τῶν περὶ τὴν ΚΠ Ἀ γ ι α σ μ ᾶ τ ω ν, ὧν ὑπερέχει πάντων ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ, περὶ ἧς διελάβομεν κατ' ἑκτασιν ἐν τῷ Α' Μέρει (2). Εἰς πολλὰ τῶν προσκυνημάτων τούτων, καὶ ἰδίως τὰ ἐν ὑπαίθρῳ, βλέπει τις προσανηρητημένα παντοῖα ῥάκια, διότι καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις ἐπικρατεῖ ἡ παρήγορος ἰδέα, ὅτι ὁ πάσχων συναποτίθεται μετὰ τῆς λακίδος τοῦ ἱματίου του καὶ τὴν βασανίζουσιν αὐτὸν νόσον, ἰδέα, τὴν ὁποῖαν εὕρισκε τις ὅχι μόνον παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς (3), ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς πάλαι Ἑλλησιν. » Ἐν δὲ Τιτάνῃ τῇ Σικυωνίων, λέγει ὁ Πausanias (4), ἐν τῷ Ἀ- » σκληπιείῳ, καὶ Ὑγείας ἐστὶ κατὰ ταὐτὸ ἄγαλμα· οὐκ ἂν οὐδὲ τοῦτο ἴδοις » ῥαδίως, οὕτω περιέχουσιν αὐτὸ κόμαι τε γυναικῶν, αἱ κείρονται τῇ Θεῷ, » καὶ ἐσθῆτος Βαβυλωνίας τελαμῶνες ». Ἀλλὰ τὰ Ἀγιάσματα δὲν εἶνε μόνον ἄμισθα ἰατρεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα συντρέχουσι μετὰ πίστεως ζεούσης οἱ εὐλαβεῖς, καὶ ἀληθῶς θεραπεύονται, καὶ ἅς ὑφόνωσιν, ὅσον θέλουσι, τοὺς ὤμους οἱ ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι τῆς σημερινῆς μ ὁ δ α ς Χριστιανοί· διότι τὸ » Κατὰ τὴν πίστιν σου γεννηθήτω σοι « εἶνε πρᾶγμα καὶ οὐχὶ λόγος· ἀλλὰ καὶ κέντρον συναθροίσεως, διασκεδάσεως, περιπάτου. Περὶ αὐτὰ συνήθως εὐθυμοῦσι καὶ Γραικοὶ καὶ Ἀρμένιοι· ἐκεῖ ὄργανα μουσικά· ἐκεῖ χοροὶ καὶ τράπεζαι καὶ τραγῳδία· ἐκεῖ παντὸς εἶδους εὐθυμία, καταστρέφουσα σχεδὸν πάντοτε δυστυχῶς εἰς μέθην, τὴν ὁποῖαν εὐτύχημα λογίζεται ὅταν δὲν παρακολουθήσῃ καὶ κ α β γ ᾱ ς, καὶ δὲν μαχαιρωθῶσιν εἰς ἡ δύω!

Ἀλλ' οἱ σοφοὶ καὶ εὐφρεῖς γελῶσι, βλέποντες συντρέχοντας τοὺς πιστοὺς εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς θαυματουργοὺς εἰκόνας, εἰς τὰ ἁγιάσματα. Σχετλιάζουσιν ὅταν αἱ μητέρες ἢ αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες τῶν τ ᾱ ζ ο υ ς ι λαμπάδας εἰς τὸν δεῖνα ναὸν, εἰς τὸν δεῖνα Ἅγιον, ὅταν προσκαλῶσι τὸν ἱερέα νὰ ἀναγνώσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νοσοῦντος νη-

(1) Ἴδε καὶ σελ. 35 ἡ τοῦ Α', Μέρους. (2) Σελ. 335, κ. ε. (3) Ἴδε σελ. 204 τοῦ Β', Μέρους. (4) Κορινθιακ. ΙΑ'.

πίου τὸ Τετραευάγγελον ἢ τὰς τῆς βασκανίας εὐχάς! Ὡς θρησκεία παρήγορος, γλυκεῖα, λαλοῦσα διὰ τύπων κατανουκτικῶν, θελκτικῶν, εἰς αὐτὴν ἀμέσως τοῦ ἀνθρώπου τὴν καρδίαν! Θρησκεία τῶν πτωχῶν, τῶν τεθλιμμένων, τῶν ἐγκαταλελειμμένων, τῶν ἀπηλπισμένων,

» κὰν τύμβου μυχοῖς

» μή με προλίπης « !

Καὶ τί θέλετε ἵνα κάμῃ ἡ πενομένη χήρα, ὁ ξένος ἀσθενής, ἡ αἰδουμένη παρθένος; καὶ ποῦ ἵνα προσδράμῃ παρὰ εἰς τὴν εἰκόνα, εἰς τὸ Ἀγίασμα, εἰς τὸν ἱερέα, ὃς τις οὐδέποτε τὴν ἀπῆλπισε; Μὴ σβύνωμεν, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα, τὸ καθημέραν μαραινόμενον δυστυχῶς ἱερὸν τοῦτο πῦρ! Μὴ πως ἀπέβαλεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὴν αἰμορροοῦσαν, ὅταν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. » Ἐλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ, ὅτι, κὰν τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωμαι, σωθήσομαι «; Καὶ τί ἄλλο κάμνει καὶ σήμερον ἡ ἀπτομένη τῶν ἀμφίων τοῦ ἱεουργοῦντος λευίτου καὶ ῥίπτοῦσα τὸ νοσοῦν αὐτῆς βρέφος ὑπὸ τὰ Ἀγία ἢ τὸ Εὐαγγέλιον; Ἀθλιὸς καὶ τρισάθλιος εἶν' ἐκεῖνος, ὃς τις γελᾷ διὰ τὴν πίστιν αὐτῆς· διότι, ἐμποιῶν αὐτῇ δισταγμὸν, φαρμακώνει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς τὸ ζωτικώτερον τῶν αἰσθημάτων!

ὑπὸ τὸν Πατριαρχικὸν τῆς ΚΠ θρόνον τελοῦσιν, ἀμέσως μὲν, ὁ γδοήκοντα πέντε μητροπολίται καὶ τριάκοντα ἐπίσκοποι· ἐμμέσως δὲ, ἐννέα μητροπολίται καὶ δεκατέσσαρες Ἐπίσκοποι, τὸ ὅλον ἑκατὸν τριάκοντα ἐννέα. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ δύο ἐπίτροποι τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας, ἱερεῖς: Μετζόβου καὶ Βολισσοῦ τῆς ἐν Χίῳ.

Καὶ τῶν μὲν αὐτοκεφάλων τούτων Ἀρχιερέων ἡ τάξις ἔχει ὡς ἑξῆς: Α', ὁ Κύπρου, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν τρεῖς Ἐπισκόπους, τὸν Πάφου, τῶν Κιτιῶν καὶ τὸν Κυρηνίας, καὶ τιτλοφορούμενος Μακαριώτατος καὶ Ἀγιώτατος, προσονομαζόμενος δὲ καὶ Νέας Ἰουστινιανῆς.

Β', ὁ Οὐγγροβλαχίας, ὑφ' ὃν τρεῖς Ἐπίσκοποι, ὁ Ῥιμνίκου, ὁ Ποζανίου καὶ ὁ Ἀρτζεσίου, τιτλοφορούμενος δὲ ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος Πλαγηνῶν.

Γ', ὁ Μολδαβίας, ὑπέρτιμος καὶ οὗτος καὶ ἑξαρχος Πλαγηνῶν, καὶ ἔχων ὡσαύτως ὑφ' ἑαυτὸν τρεῖς Ἐπισκόπους, τὸν Ῥωμάνου, τὸν Ῥαδανιζίου καὶ τὸν Χουσίου.

Δ', ὁ Σερβίας, ἔχων τρεῖς ἐπισκόπους, τὸν Οὐζίτσης, τὸν Ζιμικίου καὶ τὸν Σαβασκίου.

- Ε', ὁ Κερκύρας (1) ἔχων ἐπίσκοπον τὸν Παξῶν·
 Ϛ', ὁ Κεφαλληνίας, ἔχων ἐπίσκοπον τὸν Ἰθάκης·
 Ζ', ὁ Ζακύνθου·
 Η', ὁ Λευκάδος, καὶ
 Θ', ὁ Κυθήρων (ἀρχιεπίσκοπος).

Τῶν δὲ λοιπῶν ὀγδοήκοντα πέντε Ἀρχιεπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν, τῶν ὑποκειμένων τῷ Πατριαρχικῷ τῆς ΚΠΘ θρόνῳ, ἡ ἱεραρχικὴ τάξις, » ἦν » ἕκαστος αὐτῶν μέλλει κατέχειν τοῦ λοιποῦ ἐν τε ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς » συνεδριάσεσι καὶ ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς », ὠρίσθη μονίμως τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1862. » Ἀπὸ πολλῶν γὰρ χρόνων (λέγει ἡ περὶ τούτου ἐκδοθεῖσα » Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξις) μέχρι τοῦ νῦν οὐδὲν ὑπῆρχε Συνταγ- » μάτιον ἐπισήμως διὰ Συνοδικῆς αποφάσεως ὠροθετημένον, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ » τοῦ αἰοδίου Χρυσάνθου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων τύποις ἐκδομένου· » αἱ δὲ μετ' ἐκεῖνο ἐπισυμβᾶσαι διάφοροι μεταβολαὶ τῆς θέσεως τῶν ἀρχιε- » ρατικῶν θρόνων, ἀνωμάλως διακείμεναι, ἀπεστημειοῦντο ἀτάκτως καὶ ὡς » ἐτύγχανεν». Ἰδοὺ δὲ ὁ κατάλογος αὐτῶν, ὅπως ἐδημοσιεύθη τότε :

Α', ὁ Καισαρείας Καππαδοκίας, ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Ἀνατολῆς·
 Β', ὁ Ἐφέσου, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Ἀσίας. Ἔχει Ἐπισκόπους δύο· τὸν Ἡλιουπόλεως καὶ Θυατείρων, καὶ τὸν Κρήνης καὶ Ἀνέων·

Γ', ὁ Ἡρακλείας καὶ Ῥαιδεστοῦ, πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων καὶ ἑξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἔχει ἐπισκόπους τρεῖς· τὸν Καλλιουπό- λεως καὶ Μαδύτων, τὸν Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως, καὶ τὸν Μετρῶν καὶ Ἀθύρων (2)·

Δ', ὁ Κυζίκου, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. παντὸς Ἑλλησπόντου·

Ε', ὁ Νικομηδείας, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Βιθυνίας·

Ϛ', ὁ Νικαίας, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Βιθυνίας·

Ζ', ὁ Χαλκηδόνας, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Βιθυνίας·

Η', ὁ Δέρκων, ὑπέρτιμ. καὶ ἑξαρχ. Βοσπόρου Θρακικοῦ καὶ Κυανέων·

Θ', ὁ Θεσσαλονίκης, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Θετταλίας. Ἔχει ἐπισκό- πους ὀκτώ· τὸν Κύτρους, τὸν Καμπανίας, τὸν Πλαταμῶνος, τὸν Σερβίων καὶ Κοζάνης, τὸν Πολυανῆς καὶ Βαρδινοριτῶν, τὸν Πέτρας, τὸν Ἀρδαμε- ρίου, καὶ τὸν Ἱεριστοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους·

(1) Αὐτός τε καὶ οἱ ἄλλοι ἐξ τῆς Ἐπτανήσου Ἀρχιερεῖς ἐχειραφετήθησαν τῷ 1836 διὰ τόμου συνοδικοῦ ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, καὶ ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἑλευθέρας Ἑλλάδος. (2) Εἶχε καὶ τέταρτον ἐπίσκοπον, τὸν Τυρολόης καὶ Σερεντζίου, προβι- βασθέντα εἰς Μητροπολίτην.

- Γ', ὁ Τορνόβου, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Βουλγαρίας. Ἔχει ἐπισκόπους τρεῖς· τὸν Βράτζας, τὸν Λοφτσου, τὸν Τσερβενου·
- ΙΑ', ὁ Ἀδριανουπόλεως, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. παντὸς Αἰμιμόντου·
- ΙΒ', ὁ Ἀμασειας, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. παντὸς Εὐξείνου Πόντου·
- ΙΓ', ὁ Ἰωαννίνων καὶ Βελλᾶς, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Ἡπείρου καὶ Κερκύρας. Ἔχει ἐπίσκοπον τὸν Παραμυθίας·
- ΙΔ', ὁ Προύσης, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Βιθυνίας·
- ΙΕ', ὁ Πελαγονίας, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. ἄνω Μακεδονίας (1)·
- ΙϚ', ὁ Νεοκαισαρείας καὶ Οἰνέου, υπέρτ. καὶ ἑξαρχος Πόντου Πολεμωνιακοῦ. Ἔχει ἐπίσκοπον τὸν Νικοπόλεως·
- ΙΖ', ὁ Ἰκονίου, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Λυκαονίας·
- ΙΗ', ὁ Βεροίας καὶ Ναούσης, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Θετταλίας·
- ΙΘ', ὁ Πιστιδείας, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Σίδης, Μυρέων καὶ Ἀτταλείας·
- Κ', ὁ Πόσνας, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Δαλματίας·
- ΚΑ', ὁ Κρήτης, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Εὐρώπης. Ἔχει ἐπισκόπους ἑπτὰ· τὸν Ἀρκαδίας, τὸν Ῥεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, τὸν Κυδωνίας, τὸν Πέτρας, τὸν Χερρόννησου, τὸν Ἱερᾶς καὶ Σιττείας, τὸν Κισσάμου καὶ Σελίνου·
- ΚΒ', ὁ Τραπεζοῦντος, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Λαζικῆς·
- ΚΓ', ὁ Λαρίσης, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. δευτέρας Θετταλίας. Ἔχει ἐπισκόπους τέσσαρας· τὸν Τρίκκης, τὸν Σταγῶν, τὸν Θαυμακοῦ, τὸν Γαρδικίου·
- ΚΔ', ὁ Ἀρτης, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Αἰτωλίας·
- ΚΕ', ὁ Φιλιππουπόλεως, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Θράκης Δρογοβιτίας·
- ΚϚ', ὁ Ῥόδου, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πασῶν Κυκλάδων νήσων. Ἔχει ἐπίσκοπον τὸν Λέρνης (2)·
- ΚΖ', ὁ Σεβρῶν, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Μακεδονίας·
- ΚΗ', ὁ Δράμας, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Μακεδονίας. Ἔχει ἐπίσκοπον τὸν Ἐλευθερουπόλεως·
- ΚΘ', ὁ Σμύρνης, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Ἀσίας. Ἔχει ἐπίσκοπον τὸν Μοσχονησιῶν·
- Λ', ὁ Μιτυλήνης, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Λέσβου·
- ΛΑ', ὁ Διδυμοτοίχου, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Ῥοδόπης·
- ΛΒ', ὁ Ἀγκύρας, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Γαλατίας·
- ΛΓ', ὁ Φιλαδελφείας, υπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Λυδίας (3)·
- ΛΔ', ὁ Μελενίκου καὶ υπέρτιμος·

(1) Οὗτος προεβιβάσθη μετὰ τὸν Προύσης ἐπὶ τοῦ ἀπὸ Σεβρῶν Γρηγορίου. (2) Κτ' ἐθ. 4 καὶ ἴσως κατ' εὐφημισμὸν, ἀντὶ Λέρου. (3) Ἐπιτοφορεῖτο μέχρι τινὸς καὶ Πρόεδρος Βενετίας.

- ΛΕ', ὁ Αἴνου καὶ ὑπέρτιμος·
 ΛΤ', ὁ Μηθύμνης καὶ ὑπέρτιμος·
 ΛΖ', ὁ Μεσημβρίας καὶ ὑπέρτιμος·
 ΛΗ', ὁ Βιδύνης, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. παντὸς Παραδουνάβεως·
 ΛΘ', ὁ Δρύστρας, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. παντὸς Παραδουνάβεως·
 Μ', ὁ Σοφίας, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Βουλγαρίας·
 ΜΑ', ὁ Βυζίνης, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Μαύρης θαλάσσης·
 ΜΒ', ὁ Ἀγχιάλου, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Μαύρης θαλάσσης·
 ΜΓ', ὁ Βάρνης, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Μαύρης θαλάσσης·
 ΜΔ', ὁ Μαρωνείας, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Ῥοδόπης·
 ΜΕ', ὁ Σηλυβρίας καὶ ὑπέρτιμος·
 ΜΤ', ὁ Σωζουαγαθουπόλεως, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. πάσης Μαύρης θαλάσσης·
 ΜΖ', ὁ Ξάνθης καὶ ὑπέρτιμος·
 ΜΗ', ὁ Γάνου καὶ Χώρας, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Θράκης παραλίας·
 ΜΘ', ὁ Χίου, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. πάσης Ἰωνίας·
 Ν', ὁ Λήμνου καὶ Ἀγίου Εὐστρατίου, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. παντὸς Αἰγαίου πελάγους·
 ΝΑ', ὁ Ἴμβρου, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Αἰγαίου πελάγους·
 ΝΒ', ὁ Δυῶραχίου καὶ ὑπέρτιμος·
 ΝΓ', ὁ Σκοπίων, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. κάτω Μυσίας·
 ΝΔ', ὁ Καστορίας, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Βουλγαρίας·
 ΝΕ', ὁ Ῥασκοπρεσρένης, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. ἄνω Μυσίας·
 ΝΤ', ὁ Βοδενῶν καὶ ὑπέρτιμος·
 ΝΖ', ὁ Ἑρσεκίου, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. ἄνω Μυσίας·
 ΝΗ', ὁ Κορυτζᾶς καὶ ὑπέρτιμος·
 ΝΘ', ὁ Σαμακοβίου, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Βουλγαρίας·
 Ξ', ὁ Βελεγράδων, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. πάσης Ἀλβανίας·
 ΞΑ', ὁ Κεσπεντηλίου καὶ Στοιπίων καὶ ὑπέρτιμος·
 ΞΒ', ὁ Στρωμνίτης καὶ Τίβεριουπόλεως, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Βουλγαρικῆς Μακεδονίας·
 ΞΓ', ὁ Νύστης, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. κάτω Μυσίας·
 ΞΔ', ὁ Γρεβενῶν καὶ ὑπέρτιμος·
 ΞΕ', ὁ Νυσσάβας καὶ ὑπέρτιμος·
 ΞΤ', ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης, ὑπέρτ. καὶ ἔξαρχ. Μακεδονίας·
 ΞΖ', ὁ Σβορνικίου, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχ. Δαλματίας·
 ΞΗ', ὁ Μογλενῶν καὶ ὑπέρτιμος·
 ΞΘ', ὁ Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν καὶ ὑπέρτιμος·

- Ο', ὁ Δεβρῶν καὶ ὑπέρτιμος·
 ΟΑ', ὁ Δημητριάδος καὶ Ζαγοράς, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Πελαγῶν·
 ΟΒ', ὁ Κασανδρείας, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Κόλπου Θερμαϊκοῦ·
 ΟΓ', ὁ Χαλδίας καὶ Χερρόιάνων καὶ ὑπέρτιμος·
 ΟΔ', ὁ Πωγωνιανῆς καὶ ὑπέρτιμος·
 ΟΕ', ὁ Ἐλασσῶνος καὶ ὑπέρτιμος·
 ΟΤ', ὁ Φαναροφερσάλων, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Φθίας·
 ΟΖ', ὁ Προικοννήσου, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πάσης Προποντίδος·
 ΟΗ', ὁ Πρεσλάβας, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Βουλγαρικῆς Μυσίας·
 ΟΘ', ὁ Δρυϊνουπόλεως καὶ Δελβίνου ὑπέρτιμος·
 Π', ὁ Κώου, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Κυκλάδων νήσων·
 ΠΑ', ὁ Σάμου καὶ Ἰκαρίας, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. Κυκλάδων νήσων·
 ΠΒ', ὁ Βελισσοῦ καὶ ὑπέρτιμος·
 ΠΓ', ὁ Λιτίτσης (ἀρχιεπίσκοπος) καὶ ὑπέρτιμος·
 ΠΔ', ὁ Χαλεπίου, ὑπέρτ. καὶ ἑξαρχ. πρώτης Συρίας·
 ΠΕ', ὁ Θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος Καρπάθου καὶ Κάσσου.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν διαίρεσιν μὲν τῶν Ἐπισκοπῶν καὶ τὴν σειρὰν τῆς βαθμοθετήσεως τῶν ὀγδοήκοντα πέντε τούτων θρόνων, οὐδεμίαν δυνάμεθα ἵνα ἐπιφέρωμεν παρατήρησιν, σεβόμενοι τὸ ἀρχαῖον τῆς Ἐκκλησίας ἔθος καὶ τὰς γεραρὰς αὐτῆς παραδόσεις, τῶν ὁποίων, καὶ τοι ἀντιταττομένων ἴσως πρὸς πολλοὺς τῶν σημερινῶν νεωτερισμῶν, καὶ καθῆκον καὶ συμφέρον τῆς πανσεβάστου ταύτης ἡμῶν μητρὸς θεωροῦμεν τὴν ἀπαρέγκλιτον διατήρησιν, δι' οὗς ἐξεθέμεθα προλαβόντες λόγους· ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα ὁμῶς καὶ τοὺς γεωγραφικοὺς προσδιορισμοὺς, ἐπειδὴ ἀφορῶσιν ἀπλῶς τὴν ἐπιστήμην καὶ κατ' οὐδὲν παραβλάπτουσιν οὔτε τὰ ἀνάκαθεν παραδεδεγμένα, οὔτε τὰ ὑλικά τῶν πανελλήνων συμφέροντα, εἶναι νομίζομεν καὶ εὐλογον καὶ εὐκολον ἵνα ἐπανορθωθῶσιν, καὶ φιλολογικῶς καὶ γεωγραφικῶς ἀπροσδιόνυσα. Παραδ. χάριν ὁ ἅγιος Δέρκων, ἐὰν ἦτον ἄφευκτον ἵνα τιτλοφορῇται κατὰ διωνυμίαν, διατί ὁδὸν προσελάμβανε τὸ ὄνομα ἀρχαίας τινὸς πόλεως ἐκ τῶν ἐν τῇ ἑαυτοῦ περιφερείᾳ, τὸ τῶν Θεραπειῶν π. χ. αὐτῶν, ἀλλὰ προὔτιμῃσε τὰς ξηρὰς καὶ δυσωνύμους Κυανέας (πέτρας); Ὁ τοῦ Ἀγίου Πολιανῆς, ἐπισκόπου τοῦ Θεσσαλονίκης δεύτερος τίτλος ὁδὸν εἶνε Βαρδιωριτῶν (διότι τοιοῦτοι ὁδὸν ὑπάρχουσιν), ἀλλὰ Βαρδάριωτῶν (1). Ἐὰν ὁ ἅγιος Ἀμασείας ἦν ἑξαρχος παντὸς Εὐξείνου Πόντου, διατί οἱ ἅγιοι Μεσημβρίας, Βυζίης, Ἀγχιάλου, Βάρνης καὶ Σωζουαγαθουπόλεως εἶν' ἑξ-

(1) Ἴδε σελ. 274.

αρχοι Μαύρης θαλάσσης ; Διατί δὲ ὁ ἅγιος Ἰωαννίνων εἶν' ἑξαρχος Κερ-
 κύρας, ἐχούσης ἴδιον αὐτοκέφαλον ἐπίσκοπον καὶ τελαύσης τέως ὑπὸ ξένην
 προστασίαν ; ἢ μήπως καθὼς ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδινίας ἐπιτλοφορεῖτο μέ-
 χρις οὐ πρὸ πολλοῦ Βασιλεὺς πάσης Κύπρου καὶ Ἱερουσαλήμ ; Ἀλλὰ τὰ
 τοιαῦτα εἶνε σήμερον πλέον ἀναχρονισμοί. Ὁ δὲ Λήμνου τίς ἄρά γε ἡ ἀ-
 νάγκη 'να προσονομασθῇ καὶ (μητροπολίτης) ἁγίου Εὐστρατίου ; Καὶ ἂν
 οὗ ὁ Κυζίκου ὠρίσθη ἤδη, καὶ εὐλόγως, ἑξαρχος παντὸς Ἑλλησπόν-
 του, πῶς λαμβάνει ἔπειτα τὸν αὐτὸν τίτλον καὶ ὁ ἅγιος Προικονήσου (γρφ.
 Προκοννήσου). Ἀλλ' ἐλπίζωμεν ὅτι ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅπερ ἐν υἱκῇ
 ταπεινώσει καὶ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ καθυποβάλλομεν εἰς τὴν κρίσιν τῆς
 Ἀγιοτάτης ἡμῶν μητρὸς, θέλει ρυθμίσῃ αὐτὴ ἐπὶ τὸ τακτικώτερον καὶ
 φυσικώτερον, ἄχρις ὅτου ἡ μέλλουσα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τὴν ὁποίαν
 προκαλοῦσι καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ αἰῶνος καὶ αἱ ὁμόθυμοι τῆς ἀπανταχοῦ
 χριστιανωσύνης εὐχαί, ὀβελίσῃ αὐτὰ καθ' ὁλοκληρίαν, περιορίζουσα τὸν
 ἀριθμὸν τῶν ἐπισκοπῶν καὶ παρονομάζουσα αὐτὰς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων εὐ-
 φώνων καὶ ἐνδόξων ὀνομάτων, Ἰωνίας, Βιθυνίας, Γαλατίας, Μυγδονίας,
 Λυδίας, Παμφυλίας κτλ. κτλ.

Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν τριῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου
 Ἐκκλησίας, ὁ μὲν Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου,
 Πενταπόλεως, Λιβύης καὶ Αἰθιοπίας), δεύτερος τῇ τάξει μετὰ τὸν ΚΠ,
 καὶ τόπον ἐπέχων τοῦ ἀποσχισθέντος Πάππα Ῥώμης, ἔχει ὑφ' ἑαυτὸν τέσ-
 σαρας ἀρχιεπισκόπους :

τὸν Λιβύης (Ἀφρικῆς),

τὸν Μέμφιδος (πάσης Ἀρκαδίας ;),

τὸν Πηλουσίου ὄρους (Αὐγουσταμήκης ;), καὶ

τὸν Μετήλιδος (Αἰγύπτου).

Ὁ δὲ Ἀντιοχείας (Μεγάλης Θεουπόλεως καὶ πάσης Ἀνατολῆς), ἐδρεύ-
 ῳ ἐν Δαμασκῷ, ἔχει εἴκοσι Μητροπολίτας καὶ Ἐπισκόπους, τοὺς πλεί-
 στους ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι, ἔχοντας τοὺς θρόνους αὐτῶν διεσπαρμένους ἐν
 Συρίᾳ, Ἀρμενίᾳ, Μεσοποταμίᾳ, Φοινίκῃ, Ἀραβίᾳ, Κιλικίᾳ καὶ τῷ ἄρει τοῦ
 Λιβάνου :

τὸν Βερρόιας τῆς Συρίας (τὸν νῦν Χαλεπίου, πρώτης Συρίας) -

τὸν Ἐπιφανείας (δευτέρας Συρίας),

τὸν Λαοδικείας (Θεοδοριάδος),

τὸν Ἀμίδης καὶ Ἐδέσσης (Μεσοποταμίας),

τὸν Τύρου καὶ Σιδῶνος (Φοινίκης παραλίας),
 τὸν Τριπόλεως (Φοινίκης Λιβανίας),
 τὸν Βηρυτοῦ (Φοινίκης παραλίας),
 τὸν Ἀδάνων (πρώτης καὶ δευτέρας Κιλικίας),
 τὸν Ἡλιουπόλεως (1),
 τὸν Ἀκκης (Ὁρους Λιβάνου) (2),
 τὸν Παλμύρας (3),
 τὸν Θεοδοσιουπόλεως (4), (Μεγάλης Ἀρμενίας),
 τὸν Ἀκχίσκας καὶ ὑπέρτιμον, κτλ.

Ὁ δὲ τῶν Ἱεροσολύμων (Ἀγίας Σιών, Συρίας, Ἀραβίας, Πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Κανὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ πάσης Παλαιστίνης), ἔχει δεκατέσσα-

ρας ἐπισκόπους τοὺς ἑξῆς :
 τὸν Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης (καὶ πάσης Παλαιστίνης),
 τὸν Σκυθουπόλεως τῆς Παλαιστίνης,
 τὸν Πτολεμαίδος (Φοινίκης),
 τὸν Βηθλεέμ (πάσης Ἰουδαίας),
 τὸν Ναζαρέτ (πάσης Γαλιλαίας),
 τὸν Λύδδης καὶ ὑπέρτιμον,
 τὸν Γάζης καὶ ὑπέρτιμον,
 τὸν Ἰόππης καὶ ὑπέρτιμον,
 τὸν Πέτρας,
 τὸν Νεαπόλεως,
 τὸν Σεβαστείας,
 τὸν Θαβωρίου (ὄρους),
 τὸν Φιλαδελφείας (ἐπίσκοπον τῆς Μητροπόλεως Πέτρας) καὶ
 τὸν Σιναίου (ἀρχιεπίσκοπον).

Ὁ τελευταῖος ὁμῶς οὗτος, καθὼς καὶ ὁ Χαλεπίου, εἶνε αὐτοκέφαλοι, καὶ ἔχουσι, κατὰ προνόμιον, ἰδιαίτερόν τινα ἱεραρχικὸν ὀργανισμόν καὶ ἰδίαν δικαιοδοσίαν, περὶ τῆς ὁποίας γνωστὸν εἶνε ὅποσαι ἀνεφύησαν πρὸ ὀλίγων ἀκμῆν ἐτῶν διενέξεις μεταξὺ τῶν δύο Πατριαρχικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων.

Ἀρμένιοι.

Οἱ Ἀρμένιοι διαίρουνται θρησκευτικῶς εἰς δύο δόγματα, εἰς τοὺς πα-

(1) Ἐξέλιπεν, ἀποσχιρτησάντων πάντων πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν. (2) Μετετέθη εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἱεροσολύμων. (3) Ἐξέλιπε. (4) Ἐξέλιπε.

λαιοὺς ἢ χονδροὺς, καθὼς κοινῶς τοὺς ὀνομάζουσιν, Ἀρμενίους, τοὺς λεγομένους ἄλλως Γρηγοριανούς, καὶ εἰς τοὺς Καθολικοὺς ἢ Οὐνίτας, οἱ ὁποῖοι, ἂν καὶ πολὺ ὀλιγώτεροι τῶν ἄλλων, εἶνε ὅμως καὶ πλουσιώτεροι καὶ μᾶλλον ἐκείνων πεφωτισμένοι διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν προσπάθειαν τῆς δυτικῆς Προπαγάνδας. Καταδιωχθέντες τῷ 1828 ὑπὸ τῶν ἀντιδοξούντων καὶ ἐξορισθέντες εἰς τὴν Ἀσίαν, ὠργανίσθησαν πρώτην φορὰν πολιτικῶς περὶ τὰ 1829, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἀναλαβούσης αὐτοὺς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς, καὶ ἔχουσιν ἔκτοτε δύο ἀρχηγούς, τὸν μὲν ἐκκλησιαστικόν, λαβόντα περὶ τὰ 1856 παρὰ τοῦ Πάππα τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου, τὸν δὲ, πολιτικόν, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῆς κοινότητός τ'ων.

Ἄλλ' ἡ ἱεραρχία ἀμφοτέρων τῶν κοινοτήτων εἶνε, διὰ τὴν διασπορὰν τοῦ ἔθνους, τόσοι πολὺπλοκοι καὶ ἄστατοι, ὥστε, παρεκτὸς τοῦ Πατριάρχου τούτου, ἐδρεύοντος ἐν ΚΠ, οἱ Ἀρμενοκαθολικοὶ ἔχουσι καὶ ἕτερον Πατριάρχην ἐν τῇ Συρίᾳ, ἐδρεύοντα ἐν τῇ κατὰ τὸν Λίβανον ὠραίῳ μοναστηρίῳ τοῦ Μπτζομάρ ἢ Βεζουμμάρ, ἀφ' οὗ, μετατοπισθέντος τοῦ θρόνου ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας εἰς τὴν Κιλικίαν, κατέφυγε τέλος διὰ τοὺς διωγμοὺς εἰς τὸν Λίβανον. Ὅλοι δὲ οὗτοι οἱ ἐν Συρίᾳ Πατριάρχαι τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν προσθέτουσιν εἰς τε τὸ κύριον καὶ τὸ ἐκκλησιαστικόν αὐτῶν ὄνομα καὶ τὸ Πέτρος, ἀφ' οὗ τοῦ 1742 ὁ τότε προκατόχος αὐτῶν Ἀβραάμ, ἀπελθὼν εἰς Ῥώμην, ἔλαβε παρὰ τοῦ Πάππα Βενεδίκτου τοῦ ΙΔ' τὸ πατριαρχικὸν ὠμόφορον.

Οἱ δὲ Γρηγοριανοὶ ἢ κυρίως Ἀρμένιοι λέγουσι μὲν ὅτι δὲν εἶνε Εὐτυχιανοὶ οὔτε Μονοφυσῖται, καὶ ἀναθεματίζουν καὶ τὸν Εὐτυχή μετὰ τοῦ Νεστορίου, δὲν παραδέχονται ὅμως τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, διότι φρονοῦσιν, ὅτι, καταδικάσασα τὸ δόγμα τοῦ Εὐτυχοῦς, ἐξέκλινεν εἰς τὸ τοῦ Νεστορίου· πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τούτου ἐκπίπτουσιν αὐτοὶ εἰς τὸ τῶν Θεοπασχιστῶν, χωρὶς ἵνα τὸ γνωρίζωσιν, οὔτε ἵνα τὸ παραδέχωνται, ἀλλ' ἐκ μόνης ἀγνοίας καὶ δι' ἀτέλειαν τῆς γλώσσης τ'ων, μὴ διασαφούςσης τὴν διαφορὰν φύσεως καὶ ὑποστάσεως.

Ἐχουσι δὲ καὶ πολλὰς ἄλλας διαφορὰς καὶ καινοτομίας, ἐν οἷς πρῶτον τὸ τῶν ἀζύμων, διὰ τῶν ὁποίων ἱερουργοῦσιν, ἔπειτα τὴν ἐπίκλησιν καὶ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος εἰς ἐκάστην ἀνάδυσιν καὶ κατάδυσιν τοῦ βαπτιζομένου, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ὁ διαβόητος Αὐξέντιος δὲν παρεδέχετο τὸ βάπτισμά τ'ων· ἱερουργοῦσι δι' οἶνου μόνον ἄνευ ὕδατος· εἰς τὸν τρισάγιον ὕμνον προσθέτουσι τὸ » Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς «, κατὰ τὴν αἵρεσιν Πέτρου τοῦ Κναφῆως, ἐκλαμβάνοντες τὸν ὕμνον, ὡς λέγουσιν, οὐ-

χι ὡς ἀποτεινόμενον εἰς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἀλλ' εἰς μόνον τὸ δεύτερον· τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἐορτάζουσι τῇ 6 Ἰανουαρίου μετὰ τῶν Θεοφανείων, χρονολογοῦντες τὴν σύλληψιν τοῦ Προδρόμου οὐχὶ τῇ 27 Σεπτ. καθὼς ἡμεῖς, ἀλλὰ τῇ 10 Ὀκτ.· νηστεύουσι τὴν καταλύσει-
μον παρ' ἡμῖν ἐβδομάδα τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, ὡς προπαρασκευασ-
τικὴν τῆς τεσσαρακονθήμερου, δι' ἧς καὶ καλοῦσιν αὐτὴν Ἀ ρ ὰ δ τ σ α-
θ ὁ ρ κ (προηγούμενην)· νηστεύουσι καὶ καταλύουσιν ἐναλλάξ καθ' ἐβδο-
μάδα τὴν πρὸ τῶν Χριστουγέννων νηστείαν· συνέτεμον τὴν νηστείαν τοῦ
δεκαπενταυγούστου εἰς μίαν μόνην ἐβδομάδα· καταλύουσιν ἀπάσας ἀνεξαι-
ρέτως τὰς ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Ἀναλήψεως τεσσαράκοντα ἡμέρας·
παρέλαβον δὲ παρὰ τῶν Λατίνων, μεθ' ὧν συνανεμίχθησαν ἐπὶ τῆς ἐπικρα-
τήσεως τῶν Σταυροφόρων, καὶ τινὰ ἄλλα ἔθιμα, τὰ μὲν ἐξ ἀγνοίας, τὰ δὲ
καὶ χαριζόμενοι, οἷον τὴν κατὰ τὰς τέσσαρας τροπὰς τοῦ ἔτους πενταήμε-
ρον νηστείαν, τὸ πιρνοειδὲς σχῆμα τῆς μίτρας (τὴν ὀρθίαν κίδαριν) τῶν
ἐπισκόπων, παραχωρήσαντες τὸ περιφερὲς εἰς τοὺς Ἀρχιεπισκόπους καὶ πρε-
σβυτέρους (1), τὴν περὶ τὸ στήθος ἐγκόμβωσιν τοῦ φελωνίου, ὅπερ φέ-
ρουν, ἀντὶ τοῦ παρ' ἡμῖν σάκκου, καὶ αὐτοὶ τῶν οἱ Ἐπίσκοποι κτλ. Οἱ
ἱερεῖς τῶν Ἀρμενίων χειροτονούμενοι χρίονται διὰ τοῦ ἁγίου μύρου, καὶ
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φοροῦσι μόνον σανδάλια τὰ ὅποια ἱεουργοῦντες ἐκβάλ-
λουν καὶ μένουσι μὲ τὰ τσοράπια· οἱ δὲ ἀπλοὶ διάκονοι ἐλαττοῦνται τῶν
ἀρχidiaκόνων, οἱ τινες μόνον ἀναγινώσκουσιν ἐπ' ἐκκλησίας τὸ Εὐαγγέλιον
καὶ μετακομίζουσιν ἀπὸ τῆς Προθέσεως εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τὰ ἅγια.

Ὑπόκεινται δὲ κυρίως εἰς ἓνα μόνον Πατριάρχην, ἐδρεύοντα ἐν τῷ Ἐδτς-
μιατζίν ἐν τῇ Ῥωσικῇ Ἀρμενίᾳ, καὶ τιτλοφορούμενον Καθολικὸν
πάντων τῶν Ἀρμενίων, Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Ἑσσματζίν, Πατριάρχην τοῦ
Ἀραράδ, διάδοχον τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Θαδδαίου καὶ τοῦ ἁγίου Γρηγο-
ρίου τοῦ φωτοδότου, ὃς τις πρῶτος ἰδρύσατο τὸ ἐν τῷ Ἐδτςμιατζίν μονα-
στήριον. Μόνος δὲ οὗτος χειροτονεῖ ἐπισκόπους, καὶ ἀγιάζει κατὰ ἐπτὰ
ἔτη καὶ τὸ μῦρον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, σωζομένης
ἐν τῷ Ἐδτςμιατζίν· οἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες αὐτῶν Πατριάρχαι, ὁ ΚΠ, ὁ
Ἱεροσολύμων, ὁ ἐν τῇ πόλει Σίς τῆς Κιλικίας, καὶ ὁ ἐν τῷ Ἀγθαμάρ,
μικρᾷ νήσῳ τῆς λίμνης Βάν, εἶνε κυρίως τοποτηρηταὶ τοῦ Καθολικοῦ καὶ
ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι. Ἔχουσι δὲ τριάκοντα ἐξ Ἐπισκόπων, ὧν τρεῖς μόνον
ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, ὁ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Ῥαιδεστού καὶ ὁ Βάρνης,

(1) Ἡ παραδοχὴ τῆς Λατίνικης τιτράς χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ 1181, ὅτε ὁ Πάππας
Λουκᾶς ὁ Γ' ἐπέμψεν μίαν τοιαύτην δῶρον εἰς τὸ Ἐδτςμιατζίν.

καὶ πλῆθος μοναστηρίων, ἔχοντων ἀντὶ ἡγουμένων ἀρχιερεῖς, καθὼς καὶ πολλαὶ τῶν Ἐπισκοπῶν διέπονται ὑπὸ Ἀρχιμανδριτῶν (Β α ρ τ α μ π έ τ).

Ἐν γένει ὁ Κλῆρος τῶν Ἀρμενίων διακρίνεται διὰ τὸ σεμνόδιον καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ. Διότι οἱ μὲν ἐφημέρευοντες ἐν ταῖς ἐνορίαις εἶνε πάντες ἔγ-
γαμοι, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς τῶν ζῶσι περιωρισμένοι ὥς ἐν μοναστηρίοις, καὶ ἐνθυμοῦμαι τὸν Πατριάρχην αὐτῶν Δανιήλ, ἱεροπρεπῆ ἀληθῶς ἄνδρα, μετὰ πόσης εἰλικρινείας συνοθεῖτο μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Κυ-
ρίλλου περὶ τῆς ποθητῆς τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐνώσεως, ὅτε περὶ τὰ 1816 εἶχον ἀμφότεροι διορίσῃ ἐπιτρόπους ἵνα συζητήσωσι θεολογικῶς τὰ διαπορούμενα καὶ σχεδιάσωσιν αὐτῶν τὰς λύσεις· μετὰ πόσης γλυκυθυμίας ἔβλεπον τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἀρμενοπατριάρχου τούτου, Ἐπίσκοπον νοήμονα καὶ πεπαιδευμένον, ἀσπαζόμενον εὐλαβῶς τὴν δεξιάν τοῦ Πατριάρχου τῶν ὀρθοδόξων ἱερουργοῦντος, καὶ λαμβάνοντα παρ' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βή-
ματος, ὅπου συμπαρίστατο καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων Ἀρχιε-
ρέων, τὸ ἀντίδωρον! Ἄλλ' ὁ φθόνος τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ πολιτικὴ μικρό-
νους καὶ ἐσφαλμένη ἐματαιώσῃ τὰς προσπάθειάς τῶν ἀοιδίμων ἐκεῖνων, ἐξωσθέντος δι' αὐτὸ τοῦτο τοῦ Δανιήλ καὶ ἐξορισθέντος εἰς Ἀγκυραν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν (1). Πλὴν μὴ ἀπελπιζώμεθα! » Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; Μόνον προσέχωμεν καὶ τὰ δύο ἀδελφὰ ἔθνη ἀπὸ τῆς ἀδιδιορίας καὶ τῆς ψευδοσοφίας.

Ἐπὶ Φωτίου εἶχον προσέλθει εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀγάλλεται ὁ μέγας ἐκεῖνος τῆς Ἐκκλησίας φωστήρ, ἐν οἷς, ἐπιστέλλων Πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἀρχιερατικούς θρόνους, πρὸς τοῖς ἄλλοις κακεῖνα φησί· » Καὶ γὰρ οἱ τὴν Ἀρμενίαν οἰκοῦντες, τῷ τῶν Ἰακωβιτῶν ἐνισχη-
» μένοι δυσσεβήματι . . . ἀφ' οὗ περ ἡ κατὰ Χαλκηδὸνα συνεκροτήθη σύνο-
» dos . . . τὴν μακρὰν ἐκείνην πλάνην ἀποθέσθαι ἐνεδυναμώθησαν, καὶ λα-
» τρεῖται σήμερον καθαρῶς καὶ ὀρθοδόξως ἡ τῶν Ἀρμενίων λῆξις τὴν χρι-
» στιανῶν λατρείαν, Εὐτυχῇ τε καὶ Σεβῆρον κτλπ. μυσαστομένη καὶ ἀνα-
» θέματι ὑποβάλλουσα (2) ». Καὶ ἄλλοτε μετὰ ταῦτα ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς τὴν ἐκατέρωθεν ποθητὴν ταύτην ἐνωσιν, καὶ δὴ καὶ ἐπὶ Ἡσαΐου τοῦ μετὰ τὸν Γεράσιμον Α' Πατριάρχου, ΚΠ ὅς τις καὶ διεπρεσβεύσατο καὶ ἐπι-
στολὰς περὶ τούτου ἀντήλλαξε πρὸς τε τὸν Καθολικὸν τῆς τῶν Ἀρμενίων Ἐκκλησίας καὶ πρὸς τὸν Ῥῆγα τῆς Κιλικίας καὶ Ἰσαυρίας καὶ πάσης Ἀρ-

(1) Τὸν τάφον τοῦ σέβοντα, ὡς Ὁμολογητοῦ, ἐξορισθέντος ἀδίκως, οἱ Ἀρμένιοι καὶ εἰς αὐτοῦ τὴν κατὰ τὴν ἀπέδιδον, ἐνθυμοῦμαι, τότε τὴν ἐπεληθούσαν μετ' ὀλίγαν καταστροφὴν πῆς οἰκογενείας Δούζογλου. (2) Φωτ. ἐπιστ. Δ'.

μενίας. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων (1) μαθητόμεν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἐν ΚΠ Ἀρμενίων πολλοὶ » προστετέθησαν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀγίαν καὶ καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ εἶχον καὶ ἐπίσκοπον ἴδιον. Τῶν ἐπιστολῶν τούτων τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ διὰ τὸ ὕψος καὶ διὰ τὸ κάλλος τῶν ἐννοιῶν καὶ διὰ τὸ τῆς φράσεως περίκομφον καὶ ἐπαγωγὸν, συνιστῶμεν εἰς πάντας τοὺς ἡμετέρους τῶν ἐκ τοῦ Κλήρου, ἀπογράφοντες ἐξ αὐτῶν ὡς δείγμα ἐν καὶ μόνον: » Εἰ δὲ καὶ χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἡμαρ- » τωλῷ μετανοοῦντι, . . ὡς τὰ θεῖα φησι λόγια, ἡμεῖς ὑμᾶς ὅλον ἔθνος, » μέγα τε καὶ πολὺ καὶ πανταχοῦ διαβεβοημένον, πρὸς ἡμᾶς ἐπιστρέφον » καὶ ὁμοφρονεῖν ὑπισχνούμενον καὶ ὁδοδοξεῖν κατὰ πάντα, οὐ συνάψομεν » ἑαυτοῖς, οὐδ' ὡς οἰκεία περιποιησόμεθα μέλη, ὧν τῷ χωρισμῷ σπαρτα- » τόμεθα « ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἡ Συναγωγή.

ΠΕΡΙ τῶν θρησκευτικῶν ἐθίμων τῶν Ἑβραίων τόμος ὁλόκληρος μόλις ἤθελεν ἐξαρκέσῃ. Ἄς ἀναφέρωμεν ἐξ αὐτῶν τὰ κυριώτερα, παραπέμποντες περὶ τῶν λοιπῶν εἰς τὸ προειρημένον (2) πονημάτιον τοῦ ἐξ Ἰουδαίων Νεοφύτου, τὸ ἐπιγραφόμενον *Θ ρ η σ κ ε ῖ α τ ῶ ν Ἑ β ρ α ῖ ω ν*.

Ἡ ἐβδόμη ἡμέρα, ἀφιερωμένη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς γνωστὸν, εἰς τὴν ἀνάπausιν καὶ τὴν ἀπραξίαν (ἀργίαν), ἄρχεται ἀπὸ τῆς ὁψίας τῆς παρασκευῆς καὶ λήγει τὴν ὁψίαν τοῦ σαββάτου· διότι, κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, ἡ νύξ προηγείται τῆς ἡμέρας: » Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο » πρωΐ, ἡμέρα μία «. Πρὸς τήρησιν δὲ τῆς ἡμέρας τοῦ σαββάτου ὑπάρχουσι πλῆθος παραγγελιῶν καὶ παρατηρήσεων. » Οὐκ ἀνάψεις πῦρ ἐν σαβ- » βάτῳ ἐν πάσῃ οἰκίᾳ σου «, παρήγγειλεν ὁ Μωϋσῆς, ὅταν οἱ Ἑβραῖοι κα- » τώκουν ὑπὸ σκηνᾶς εὐπρήστους· ἀλλ' οἱ Ἑβραῖοι ἐξακολουθοῦσιν ἐκτοτε τὸ αὐτὸ, καὶ ἐπομένως ὅσοι δὲν ἔχουσι τὸν τρόπον ἵνα μισθόνωσι χριστιανούς ἵνα τοῖς ὑπηρετῶσι τὸ σάββατον, εἶνε καταδικασμένοι ἵνα κρυόνωσιν τὸν χειμῶνα δι' ὅλων τῶν σαββάτων τοῦ ἔτους, καὶ ἵνα τρώγῃσι ψυχρά

(1) Ἴδε Acta Patriarch. CP. ὑπὸ Miklosich καὶ Muller, Τόμ. Α', σελ. 158, κ. ε.

(2) Ἐν σελ. 313.

τὰ ἐδέσµατά τ'ων, μαγειρευόμενα ἀπὸ τῆς παρασκευῆς. Τὸ σάββατον δὲν ὁδοιποροῦσιν, εἰμὴ ὠρισμένον βημάτων ἀριθμὸν (« Σαββάτου ὁδὸν »). Ἐκβαίνοντες δὲ τῆς πόλεως πρὸς περίπατον, δὲν πρέπει νὰ φέρωσι κἀνὲν βάρος, μήτε μανδύλιον, ἐκτὸς ἐὰν τὸ τυλίξωσι περὶ τὴν χεῖρα ἢ τὴν ὀσφύν αὐτῶν, ἐν εἶδει ἐνδύματος. Εἰς ὄχημα δὲν ἐμβαίνουνσι· διότι εἰ μὲν τὰ ὑποζύγια εἶνε ἰδικά τ'ων, πρέπει τὸ σάββατον νὰ ἀναπαυθῶσι καὶ αὐτά· εἰ δὲ τὰ ἐκμισθώσωσι, γίνονται προσωρινῶς ἰδιόκτητά τ'ων, ὅπερ καταντᾷ εἰς τὸ αὐτό.

Τὴν παρασκευὴν ἐπομένως, μίαν ὥραν πρὶν νυκτώσῃ, ὁ Ἀρχιερεὺς μετὰ τοῦ νεωκόρου τῆς Συναγωγῆς (Χαμαχὲ καὰλ) περιέρχεται τὴν Ἑβραϊκὴν συνοικίαν, παραγγέλλων νὰ κλεισθῶσι τὰ ἐργαστήρια. Ἐπερὸς δὲ κράκτες περιπολεῖ αὐτὴν, κράζων· » Τίς ἔρχεται εἰς τὴν Μίνχχα (προσευχὴν ἀναλογουσαν πρὸς τὸν παρ' ἡμῖν ἑσπερινὸν καὶ ἀναπληροῦσαν τὴν τρίτην ἐκ τῶν τριῶν θυσιῶν, αἵτινες, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ, μετεβλήθησαν εἰς τρεῖς προσευχάς, πρωϊνὴν, μεσημβρινὴν καὶ ἑσπερινὴν); Οὐδεὶς, πλὴν πάνυ ὀλίγων εὐλαβῶν, ἀποκρίνεται εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὸ νὰ κλείσωσι τὰ ἐργαστήριά τ'ων, νὰ καλοθέσωσι τὰ ἐμπορεύματά τ'ων, νὰ ξυρισθῶσι, νὰ στολισθῶσι κτλ. διὰ τὸ Συναγῶγιον, τὸ ὁποῖον εἶνε τετράγωνόν τι ἐπίμηκες οἰκοδόμημα ἔχον ἐνίοτε καὶ θόλον, χωρὶς οὐδενὸς κοσμήματος, οὐδενὸς ὁμοιώματος· βάθρα δὲ μόνον, τεθειμένα κατὰ μῆκος, παραλλήλως τῶν τοίχων, ἀφίνουσιν ἐν τῷ μέσῳ δίοδον πρὸς τὸν τύπον τῆς Κιβωτοῦ, εἶδος τετραγώνου ἐπιχρύσου ἑρμαρίου, κεκοσμημένου διὰ μαρμαρίνων κιονίσκων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔχει ἐναποτεθειμένην ὁ Σοφφερὲ (ιερογραμματεὺς) τὴν ἀπέραντον μεμβράναν τῆς Γραφῆς, χειρόγραφον, πάνυ κεκαλλιγραφημένην (1), περιτετυλιγμένην εἰς δύο κυλίνδρους. Ἀντικρὺ δὲ τῆς Κιβωτοῦ ἱδρύται, εἴτε προσηρισμένον εἰς τὸν τοῦχος, εἴτε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, εἶδος τι ἀναλογίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκεται κάθε πρωὶ ἡ ἡμερησία περικοπὴ τῆς Γραφῆς. Ἐνώπιον τοῦ ἀναλογίου τούτου μεταβαίνων ὁ Χκατζάν, ἅμα καθήσωσιν οἱ Ἰσραηλῖται ἐπὶ τῶν βάθρων καὶ ἀπαγγείλωσι τὸ Μα γ χ ν α ρ ε ο ὺ (τὴν

(1) Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις πόση δυσκολία ἀπαιτεῖται πρὸς ἀντιγραφὴν ἑνὸς Σοφφερ τορᾶ (βιβλίου τοῦ Νόμου)· μόλις εἰς δύο μῆνας νὰ κατορθώσῃ τοῦτο ἐπιτήδειος γραφεὺς, ὅς τις οὐδὲν ἔχει ἄλλο ἔργον καὶ ἡξεύρει τὴν Γραφὴν ἐκ στήθους· διότι καὶ τὸ παραμικρότερον λάθος ἀπαιτεῖ τὴν μεταβολὴν ὅλου τοῦ φύλλου, ὥς οὐδεμιᾶς διαγραφῆς ἢ παρεγγραφῆς ἐπιτρεπομένης. Τοῦτο δὲ εἰς γλώσσαν, ὅπου, πλεονεξίας τῶν σημείων τῶν ἀναπληρούντων τὰ φωνήεντα, ἀπαιτοῦνται καὶ στιγμαὶ σχεδὸν ἀόρατοι, ὁδηγοῦσαι τὸν Χκατζάν (ιεροψάλτην) εἰς τὴν μουσικὴν ἐκφώνησιν τῶν ἐδαφίων. Διὰ τὸν τηλικαῦτον δὲ κόπον δὲν λαμβάνει εἰμὴ 240—250 φράγκα!

τρίτην τῆς ἡμέρας προσευχὴν), ὑμνωδεῖ τὸ Μπαροὺχοῦ (εἶη εὐλογητός), τὴν ἀρχὴν τῆς ἐσπερινῆς προσευχῆς, ἄλλοτε μὲν οὐδὲν ἕτερον διακριτικὸν ἐνδυμα φορῶν, εἰμὴ μόνον τὸ Ταλέμπ, εἶδος λευκοῦ μαλλίνου σαλίου περὶ τὸν τράχηλον, ἢ, κατὰ τινας ἐπισήμους στιγμὰς, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· σήμερον δὲ, τοῦλάχιστον ἐν τῇ Εὐρώπῃ, εἶδός τι ποδήρους ἐπενδύτου ἢ τηβέννου ὑακινθινοβαφοῦς καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμά τι τετραγώνον τοῦ ἰδίου χρώματος. Αἱ συναγωγαὶ ἅπασαι εἰν' ἐστραμμέναι πρὸς ἀνατολὰς (Ἀμὶδᾶχ), δηλ. πρὸς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν, ἐπὶ τοῦ μετώπου δὲ αὐτῶν ἐπιγέγραπται, κατὰ παράδοσιν πανάρχαιον : » Γνωτε ἐν ὧπιον τίνος εὐρίσκεσθε «.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἰσραηλίτης ἀκροασθῇ τὸ ἀνάγνωσμα τῆς ἐσπερινῆς προσευχῆς, ὑπάγει εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου τὸν περιμένει τὸ δεῖπνον. Ἄμα δὲ πατήσῃ τὸ κατώφλιον τῆς θύρας τοῦ οἴκου του, ὑψόνων τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς παραστάδος, ὅπου φαίνεται στίλβον ὑάλινόν τι σκευάριον, ἐγγίζει αὐτὸ, καὶ ἔπειτα φιλεῖ τὰ δάκτυλα, δι' ὧν τὸ ἡγγίσει. Τὸ ὑάλιον τοῦτο εἶνε τὸ Μιζοὺζᾶχ, τὸ ὁποῖον τίθεται ἐπὶ τῆς θύρας πάσης Ἰουδαϊκῆς οἰκίας, οὐχὶ ὡς φυλακτήριον πρὸς ἀποτροπὴν τῶν πονηρῶν Ἀγγέλων, καθὼς πολλοὶ καὶ τῶν Ἑβραίων αὐτῶν νομίζουσιν, ἀμαρτάνοντες θανασίμως, καθὼς λέγει ὁ μέγας αὐτῶν διδάσκαλος Μαϊμονίδης, ἀλλὰ μνημεῖον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ Γ' καὶ ΙΑ' κεφ. (ἐδάφ. 9 καὶ 20) τοῦ Δευτερονομίου : » Καὶ γράψετε (τὰ ῥήματα) ταῦτα ἐπὶ τὰς φλιάς τῶν οἰκιῶν ὑμῶν καὶ τῶν πυλῶν ὑμῶν«. Εἶνε δὲ εἶδος σωλῆνος, περιέχον περγαμνὴν, ἔχουσαν ἐγγεγραμμένας τὰς ἐντολὰς καὶ ἄλλα ἐδάφια τῆς Γραφῆς, τὴν ὁποίαν τυλίσσοντες εἰς στενότατον εἰσάγουσιν ἐντὸς τοῦ σωλῆνος τούτου, ὅπως διατηρῇται ἀνέπαφος· ὅσοι τῶν Ἰουδαίων θεωροῦσι τὰ σκεύη ταῦτα ὡς τελέσματα καὶ ἀλεξιτήρια βασκανίας καὶ νόσων, ἐγγράφουσιν ἐπ' αὐτῶν καὶ ὀνόματα ἀγγέλων κλπ. Ἐπίσης ὑπομνήσεις τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ φυλακτήρια εἶνε καὶ τὰ προσαρτώμενα εἰς τὰς γωνίας καὶ τὰ κράσπεδα τῶν ἐνδυμάτων ὑακίνθινα ἔρια ἢ χρόσια (Τζιτζιθ), πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ΙΕ' κεφ. (ἐδ. 39—41) τῶν Ἀριθμῶν καὶ τοῦ ΚΒ' (ἐδ. 12) τοῦ Δευτερονομίου. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ ἐστιατόριον, βηματίζει κατὰ πλάτος αὐτοῦ καὶ μῆκος, ὑμνωδῶν μακράν τινα εὐχὴν καὶ ἐπικαλούμενος τὸν Θεὸν καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Καθίσας δὲ εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τῆς οἰκογενείας του, κερᾶ ἀνὰ ἓν δάκτυλον οἴνου εἰς ὅλων τὰ ποτήρια, ἐκφωνῶν, αὐτὸς τε καὶ ἕκαστος τῶν ὁμοτραπέζων τὸ Κιδοὺσσ ἢ Καδὸσσ (τὴν εὐλογίαν τῆς τραπέζης). » Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὴν ἄμπελον «. Διανέμει ἔπειτα ἀνὰ κομμάτιον ἄρτου εἰς ἕκαστον, ὅς τις τὸ

πρώγει λέγων : » Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν , ὁ βασιλεὺς τοῦ Κό-
 » σμου , ὁ ποιῶν τὸν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς . « Ὑπεράνωθεν δὲ τῆς τραπέζης
 καίει παννύχιος (διότι οἱ Ῥαββῖνοι εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀνάψεως προ-
 σέθηκαν καὶ τὴν τῆς σθέσεως τοῦ πυρὸς ἐν σαββάτῳ, παρεκτὸς πυρκαϊᾶς)
 ὀκτάφωτός τις ἢ δεκάφωτος λυχνία, ἡ λεγομένη τοῦ σαββάτου, τὴν ὁποίαν
 ἡ οἰκοδόσποινα ἀνάπτει πρὶν νυκτώσῃ, ἀπαγγέλλουσά τινος εὐχάς. Μετὰ
 δὲ τὸ δεῖπνον ἅπανα ἡ οἰκογένεια ψαλμῳδεῖ ψαλμὸν τινα τοῦ Δαβὶδ καὶ
 ἔπειτα τὸ Μ π α ρ ο ὕ χ ο ὦ (τὴν εὐλογίαν). Τῆς κατὰ σάββατον εὐλογίας
 ταύτης καὶ διανομῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου οὐδὲν μέρος τῆς οἰκογε-
 νείας ἀπολείπεται, καὶ ἡ στέρησις αὐτῆς ἐπιβάλλεται εἰς τὰ τέκνα ἐν εἴ-
 δει ποινῆς.

Τὸ δὲ πρῶτ' τοῦ σαββάτου ὁ Ἰσραηλίτης ὑπάγει εἰς τὴν Συναγωγὴν,
 ἵνα εἴπῃ τὸ Τ ε φ ι λ ᾶ (τὸν ὄρθρον). Ἀνοίξας δὲ τὸ συρτάριον τοῦ βάρου
 'του, ἐκβάλλει τὸ Τ α λ ἔ τ καὶ τὸ Τ ε φ ι λ ε ἰ μ (μακρὰ λωρία ἢ τελα-
 μῶνας δερματίνους) (1), χρησιμεύοντα πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τοῦ
 ἀριστεροῦ βραχίονος περιδέσειν εἰδους τινὸς δερματίνου σκιαδίου (;), περι-
 έχοντος μεμβράναν, ἐφ' ἧς ἐγγέγραπται, παρεκτὸς τῶν ἐντολῶν, καὶ ἄλλα
 ῥητὰ τῆς Γραφῆς· περιδέσας δὲ τὰς λωρίδας ταύτας, κατὰ τὸ » Καὶ ἀπά-
 » ψετε αὐτὰ εἰς σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς ὑμῶν, καὶ ἔσται ἀσάλευτον πρὸ
 » ὀφθαλμῶν ὑμῶν (Δευτερονομ. ΙΑ', 18) «, ἀπαγγέλλει τὰς ἐωθινὰς προ-
 σευχάς, ἄχρις ὅτου ὁ Σ σ α μ ᾶ σ σ (νεωκόρος) ἀρχίσῃ 'να ὑπερθεματίξῃ
 τὰς ἀγαθοεργίας (Μ ι τ ζ θ ὁ τ τ ἔ), καὶ πρῶτον τὸ δικαίωμα τοῦ μετα-
 χομίζειν τὴν ἱεράν βίβλον ἀπὸ τῆς Κιβωτοῦ εἰς τὸ ἀναλόγιον· ἔπειτα τὸ
 δικαίωμα τοῦ ἀναγινώσκειν ἐν κεφάλαιον ἐπὶ τῶν βαθμίδων τῆς ἐξέδρας.
 Τὸ δὲ δικαίωμα τοῦτο ἀγοράζεται ἀκριβώτατα, καὶ μάλιστα ὅταν τις ὑγιά-
 νῃ, ὅταν στερηθῇ συγγενοῦς 'του, ἢ ὅταν εἶδεν ἐν διαστήματι τῆς ἐβδομά-
 δος κακὸν ὄνειρον. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἐξαγορὰν ὀνομάζουσιν ἀνατρο-
 πὴν ὀνείρου (ἀτασθὰτ χκαλόμ). Ἀφ' οὗ ἡ βίβλος τεθῇ ἐπὶ τοῦ ἀναλογίου,
 ὁ Κχατζὰν σηκώνει τὸ ἐπικαλύπτρον αὐτὴν μεταξωτὸν κάλυμμα, καὶ ἀφαι-
 ρῶν τοὺς περικρατοῦντας αὐτὴν κεντητοὺς τελαμῶνας, ὑψώνει αὐτὴν ἀνε-
 πτυγμένην ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν 'του καὶ, δεικνύων αὐτὴν πρὸς τὸν λαόν,
 λέγει » Ἴδου ὁ Νόμος, ὃν ὁ Μωϋσῆς ἔθετο ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Ὁ
 Νόμος τοῦ Αἰωνίου ἐστὶ τέλειος «. Προσκαλεῖ ἔπειτα τὸν ἀγοράσαντα τὸ

(1) Χωρὶς αὐτῶν ὁ Ἰουδαῖος 'δὲν δύναται 'να προφέρῃ τὸ Σ σ α μ ᾶ, τὴν δμολογίαν τῆς πί-
 στεύς 'του. Φέρουσι δὲ αὐτὰ καὶ πολλοὶ τῶν γυναικῶν, καὶ τοὶ μὴ ὑποχρεοῦμεναι ῥητῶς ὑπὸ τὰ
 νόμου.

δικαίωμα τοῦ Σ ε φ ε ρ , ἵνα ἀναγνώσῃ ἐν κεφάλαιον, καὶ μετ' αὐτὸ ἔταρον, καὶ οὕτω καθεξῆς, ἄχρις οὗτου συμπληρωθῇ ἡ Μ π α ρ ο υ χ ᾶ (τὸ ἀνάγνωσμα τῆς ἡμέρας). Τὸ δὲ προῖόν τῆς δημοπρασίας ταύτης, ἣτις ἀναβαίνει πολλάκις εἰς ὑπερόγκους ποσότητας, χρησιμεύει πρὸς διατήρησιν τοῦ ναοῦ. Πληρωθείσης δὲ τῆς ἀναγνώσεως, ὁ Κχατζᾶν ἐπαναφέρει τὴν ἱερὰν βίβλον εἰς τὴν Κιβωτὸν, καὶ ἀποθέμενος αὐτὴν ἐντὸς αὐτῆς, τὴν κλείει λέγων· » Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸν Νόμον· « οἱ δὲ Κ χ ο α ν ε ἶ μ (ἱερεῖς) εὐλογοῦσι τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ἐξέδρας τῆς Κιβωτοῦ, κεκαλυμμένοι τὴν κεφαλὴν διὰ τοῦ Ταλέμπ, καὶ ἐστραμμένοι πρὸς ἀνατολὰς. Καὶ οὕτω τελειώνει ἡ ἑωθινὴ προσευχή.

Μετὰ ταῦτα προγεύονται, εἴτε παρ' ἑαυτοῖς, εἴτε παρὰ τινι τῶν συγγενῶν, ἐπισκέπτονται τοὺς γείτονας καὶ φίλους, ἄχρι τῆς δευτέρας προσευχῆς, καθ' ἣν, μόνον τὸ σάββατον, ἐκβάλλουσι πάλιν ἀπὸ τῆς Κιβωτοῦ τὴν Γραφὴν, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐπαναφέρουσιν αὐτὴν μετὰ τῆς αὐτῆς τάξεως εἰς τὴν θέσιν τῆς καὶ πάλιν ἐπισκέψεις ἄχρι τοῦ γεύματος· διότι τὸ σάββατον εἶνε διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας ἡμέρα χαρᾶς καὶ ἀπολαύσεως, αἱ δὲ οἰκίαι εἶνε ἀνοικταὶ πρὸς ὑποδοχὴν ἐπισκεψέων.

Ὁψίας δὲ, ὑπάγουσι πάλιν εἰς τὴν Συναγωγὴν, καὶ ἀφ' οὗ τελέσωσι τὴν ἑσπερινὴν προσευχὴν καὶ ψάλλωσιν ἐν χορῶ ψαλμὸν τινα τοῦ Δαβὶδ, ἐπαναλαμβάνει ἕκαστος τὰ ἔργα τοῦ, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐκτελέσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ τὸ Ἀ ο υ δ α λ ᾶ. Τοῦτο δὲ γίνεται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: Ἐπιστρέψαντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ναοῦ πάντες οἱ οἰκεῖοι αὐτοῦ τὸν περιστοιχοῦσιν, ὁ μὲν, κρατῶν λαμπάδα ἀναμμένην, ὁ δὲ ἄνθη ἐντὸς σκεύους ἀργυροῦ, ἕτερος δὲ φιάλην πλήρη οἴνου ἐπὶ ἀργυροῦ δίσκου. Οὗτος δὲ, λαμβάνων διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν λαμπάδα, καὶ διὰ τῆς ἐτέρας τὴν φιάλην, ἀπαγγέλλει Ἑβραϊστὶ εὐχὴν τινα. Ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς χωρίον τι αὐτῆς ὠρισμένον, ὅλοι οἱ παρεστῶτες προτείνουσιν εἰς τὸ φῶς τῆς λαμπάδος τὴν χεῖρα, καὶ παρατηροῦσι, πρῶτον μὲν, τοὺς ὄνυχας αὐτῶν φωτισμένους ὑπὸ τῆς λαμπάδος, ἔπειτα τὴν παλάμην ἐσκιασμένην, ὅπως ἐνθυμηθῶσι τὸν παράδεισον καὶ τὴν κόλασιν. Μετὰ ταῦτα ὁ τελετουργῶν, ἀφ' οὗ πῖνῃ μίαν ῥοφηματίαν οἴνου ἀπὸ τῆς φιάλης, χύνει τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, προσέχων ἵνα σχηματίσῃ ἐν Σίν (τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ Σ α θ ᾶ ὦ θ Ἑβραϊστὶ), παραγγέλλων τοῖς περὶ αὐτὸν ἵνα προσέχωσι μὴ πατήσωσιν ἐπὶ τοῦ οἴνου καὶ βεβηλώσωσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ἀμα δὲ σδύσῃ τὴν λαμπάδα, λήγει τὸ σάββατον.

Τὴν δὲ ἀργίαν, διὰ τῆς ὁποίας, » ἀγιάζουσι τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, μόνον διὰ τῆς βίας δύνανται ἵνα παραβῶσι, καὶ ἰδοὺ τί διηγοῦνται περὶ τού-

του δι' ἓνα περίφημον ὁδοντοίατρὸν Ἰουδαῖον, ὅς τις ὑπηρετεῖ ὡς τοιοῦτος εἰς τὸ Σαράϊον. Στέλλεται ποτὲ πρὸς αὐτὸν Μπαλτατζῆς 'να 'τὸν φέρῃ ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸν ὁδόντα μιᾶς τῶν γυναικῶν τοῦ Σουλτάνου· ἀλλ' ἦτον Σάββατον, καὶ ὁ Ἰουδαῖος ἔμενεν ἀκαμπτος εἰς τὰς ἀπειλάς τοῦ πελεκυφόρου, ἔτοιμος » ἐγκαρτερῆσαι τῷ δόγματι ὡς αὐτόχρημα Μακκαβαῖος », ἄχρις οὗτο, ἀποδυσπετήσας ὁ Μπαλτατζῆς, 'τοῦ καταιδάζει ἐν καλὸν ῥάπισμα. Ὁ Ἰουδαῖος, χωρὶς 'να χάσῃ τότε καιρὸν, ἀρπάζει τὸν ἐπενδύτην καὶ τὰ ἐργαλεῖά 'του, καὶ καταβαίνει ὁρομαῖος τὴν κλίμακα, λέγων ἅμα πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον· » Διατί 'δὲν ἐποίεις τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς ;

Κατὰ τοὺς Ἰσραηλίτας, ἡ Γραφή πρέπει 'να ἐξηγῇται κατὰ γράμμα· κατὰ δὲ τοὺς Ταλμουδιστάς, οὐ μόνον ἕκαστον ἐδάριον, ἐκάστη σειρά, ἐκάστη λέξις, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον γράμμα τῆς Γραφῆς περιέχει μίαν προφητείαν, ἐν μυστήριον. Καὶ εἰς αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν γραμμάτων ἐδωκαν σημασίαν προφητικὴν καὶ μυστηριώδη. Ἐκ τούτου δὲ τὸ πλῆθος ἐκεῖνὸ τῶν δεισιδαιμονιῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ζῶσιν, » ἡμέρας παρατηροῦντες » καὶ μῆνας, καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυτοὺς », καὶ μὴ τολμῶντες 'να κάμωσι βῆμα, 'να ἐπιχειρήσωσιν ἔργον, 'να ἐκστομίσωσι λέξιν, 'να ἐγγίσωσι τροφίμον, χωρὶς 'να παρατηρήσωσιν ἐὰν ᾖ ἐπιτετραμμένον. Οἱ Χριστιανοὶ ἀποκαλύπτονται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις· οἱ δὲ Ἑβραῖοι, ἐκ τοῦναντίου, σκεπάζονται οὐκ ἐν τῇ Συναγωγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ ἐν ὑπαίθρῳ, ὅπου φρονοῦσιν ὅτι εἶνε ὁ Θεός. "Οθεν εἶν' ἀπηγορευμένον εἰς πάντα Ἰσραηλίτην 'να κάμῃ, ἔστω καὶ τέσσαρα βήματα, ἀσκεπῆς, κἂν περιρρένται ὑπὸ τοῦ ἰδρώτος, ἄλλως, εἶνε κατηραμένος (Α ρ ο ὑ ρ, Α ρ ο ὑ ρ, ὁ ἄδης τῆς Γραφῆς).

Πρότερον ὁ λαὸς ἦτον, διὰ τὸ ἀνεπίμικτον καὶ ἀπαίδευτον τοῦ ἔθνους, ἀνεπίδεκτος τῆς ἰδέας μέλλοντος βίου καὶ ψυχῆς (ν ε χ α μ ἐ), καὶ Παράδεισον μὲν (Γ κ ἄ ν Γ κ ν ε δ ἐ ν) ἐνόει τὴν μετὰ τῶν Πατέρων κατοίκησιν, τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ· τὴν δὲ κόλασιν (Γέενναν, Γ κ ι ο υ ἱ χ χ ι ν ν ἄ μ, Τζεχχεννέμ) 'δὲν ἔμαθεν εἰμὴ μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ταλμούδ. Σήμερον ὁμως μεταξὺ τῆς νέας Ἑβραϊκῆς γενεᾶς παρατηρεῖται τις πρὸς μεταρρύθμισιν τῶν τε θρησκευτικῶν καὶ ἐτι μᾶλλον τῶν κοινωνικῶν ἐθίμων τάσις, καὶ ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ 'να ἔχωσι τοὺς Λουθήρους 'των.

Μετὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἡ ἀγιωτέρα παρ' αὐτοῖς ἡμέρα ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ εἶνε ἡ τοῦ Ἑξίλασμοῦ (Υ ὀ μ - Κ ι π ο ὑ ρ), τὸ κοινῶς Τουρκιστὶ Τσουράπ-μπαϊραμῦ, ἡ δεκάτη τοῦ ἐβδόμου μηνὸς (Λευϊτ. ΙΓ', 29—31), τῆς ὁποίας ὅλαι αἱ ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ μηνὸς προηγούμεναι ἡμέραι εἶνε ἀφιερωμέναι εἰς ἀγαθοεργίας, νηστείας, ἐλεημοσύνας καὶ μετάνοιαν.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ').

Τότε εϋχονται καὶ ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων. Τὰ συναγώγια εἶνε πενθίμως εὐτρεπισμένα, καὶ τὸ ἐσπέρας (Κ ὁ λ ν ι δ ρ ἐ χ) θὰ ὑπάγωσιν ὅλοι εἰς αὐτὰ ἵνα θρηνήσωσι καὶ ἵνα δώσωσιν ἐλεημοσύνας. Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπεπέμπετο καὶ ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος (ἀ σ α σ ἐ λ). ὁ δὲ μέγας ἱερεὺς προσέφερε τὴν μεγάλην θυσίαν, καὶ εἰσερχόμενος μόνος εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων, ἐθυσίαζεν.

Ἡ α' καὶ β' ἡμέρα τοῦ αὐτοῦ ἐβδόμου μηνὸς (Τ ι σ ρ ι) ὀνομάζεται ἡμέρα τῶν σαλπίγγων (Τ ρ ο ν ἄ χ, Σ ο φ ἄ ρ) καὶ ἐορτάζεται εἰς ἀνάμνησιν τῆς τελευταίας κρίσεως (Λευϊτ. ΚΓ' 23, Νεεμ. Η', Θ', ιγ'), εἶνε δὲ ἡμέρα κατανύξεως, συντριβῆς καὶ ἐξομολογήσεως (Σ ε λ ι χ ὠ θ), λέγεται δὲ καὶ ἡμέρα ἀναμνήσεως καὶ (ἐν τῇ Α' τῶν Βασιλ. Η', 2) ἡμέρα τῶν ἰσχυρῶν, ὅπερ σημαίνει προσέτι καὶ γέννησις τῶν στοιχείων, ὃ ἐστὶν Ἀρχὴ τοῦ κόσμου. Τῇ δὲ 45 τοῦ αὐτοῦ ἐβδόμου μηνὸς ἐορτάζουσι τὴν σκηνοπηγίαν (Σ ο υ κ ὠ θ), κοινῶς Τουρκιστί, Κ α μ ῖ ς - μ π α ῖ ρ α μ ὺ, κατοικοῦντες ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἐν σκηναῖς (Λευϊτ. ΚΓ', 34—43) εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαρακονταετοῦς διαγωγῆς. Τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ (Ἀριθ. ΚΘ', 35) προσεφέροντο αἱ ἀπαρχαί, εἰς ἀνάμνησιν τῆς εισόδου εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, καὶ εἰσωδέοντο οἱ καρποὶ τῆς γῆς (Δευτερ. ΙΓ', 13). Ὡς σύμβολον δὲ αὐτῶν κρατοῦσι τὸ Λ ο υ λ ἄ μ π, συγχείμενον ἐκ τεσσάρων εὐωδῶν φυτῶν (μύρτου, δάφνης κτλ.) καὶ τεσσάρων καρπῶν.

Ἡ 25 τοῦ ἐννάτου μηνὸς (Κ ι σ λ ἐ φ) ἐορτάζεται λαμπρότατα καὶ λέγεται ἐορτὴ τῆς φωτοχυσίας (Χ ο σ α ν ἄ ῤ α μ π ἄ χ [σ α μ π ἄ θ] χ α ν ο υ κ ἄ), Τουρκιστί Καντίλ-μπαῖραμῦ, διαρκούσα, καθὼς καὶ ἡ τῆς σκηνοπηγίας, ὀκτῶ ἡμέρας, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀνδραγαθήματος τῆς Ἰουδῆθ (Ἰ ο ζ ε ρ ὠ θ), τῶν νικῶν τῶν Μακκαβαίων καὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ δευτέρου ναοῦ (170 ἔτη π. Χ.). Ἴσως δὲ εἶν' ἡ αὕτη τῇ τῶν ἐγκαινίων.

Ἡ ἐορτὴ τῶν ἄζύμων ἢ τὸ Πάσχα (Φ ε σ ἄ χ ἢ Φ α σ ἐ χ) ἐορτάζεται τῇ 15 τοῦ Νισάν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐξόδου ἐξ Αἰγύπτου καὶ τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Κατ' αὐτὴν ἀμνὸν μὲν ἔδεν σφάζουσι πλέον, ἔχουσιν ὅμως τράπεζαν ἀνοικτὴν διὰ πάντα ἐνδεῆ. Τρώγουσι δὲ δι' ὅλης τῆς ἐβδομάδος ἄζυμα (χαμουρσούζ).

Τῇ 6 τοῦ μηνὸς Σιβάν (7 ἀπὸ τῆς 16 τοῦ Νισάν), ἢ τῇ πεντηχοστῇ ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἐορτάζεται ἡ ἐπέτειος τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Νόμου (Θ ο ρ ἄ). Ὀνομάζεται δὲ καὶ ἐορτὴ τῶν θερισμῶν ἢ τῶν πρωτογεννημάτων, καὶ ἐορτὴ τῶν ἐβδομάδων (Σ α α μ π ο υ ὠ θ) καὶ ἐορτὴ τῶν ῥόδων (Γκιούλ μπαῖραμῦ), διότι κατ' αὐτὴν οἱ νέοι συνάζουσι τὴν πρῶτὴν ἀνθὴν τοῦ ἔαρος

καὶ στολίζουσι τὴν οἰκίαν καὶ τὴν τράπεζαν. Οἱ πλεῖστοι διανυκτερεύουσιν ἀφ' ἑσπέρας, συνερχόμενοι εἰς τῶν Ῥαββίνων καὶ ἐγκριτωτέρων τὰς οἰκίας, ὅπως εὐρεθῶσιν ἐξυπνοὶ εἰς τὴν ἀνατολὴν τῆς ἡμέρας τοῦ Σινᾶ. Κατ' αὐτὴν γίνεται καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς θελκτικωτάτης ἀληθῶς ἐκείνης ἱστορίας τῆς Ῥούθ, τοῦ ὠραιότερου καὶ ἀπλουστέρου εἰδυλίου τῆς Μπέθ-λεχχέμ.

Ἐκτὸς τῶν κυρίως τούτων ἑορτῶν, ἔχουσι καὶ ἡμιορτὰς (χ ὁ λ χ α μ ο ἔ δ) καὶ πρῶτον πᾶσα νεομηνία (ρ ὁ σ σ χ ο δ ἔ σ σ) εἶνε ἡμιορτάσιμος, ἔπειτα αἱ προτεραῖαι (παραμοναὶ) καὶ ὑστεραῖαι τῶν μεγάλων ἑορτῶν, αἱ τρεῖς ἡμέραι πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν ἐβδομάδων, ἡ ἑορτὴ τῶν Κλήρων (Π ο υ ρ ῖ μ), κοινῶς Τουρχιστί Σε κ ἔ ρ - μ π α ῖ ρ α μ ὺ, εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τοῦ γένους αὐτῶν διὰ τῆς Ἑσθήρ, ἑορταζομένη τῇ 14 καὶ 15 τοῦ μηνὸς Ἀδάρ· ἡ 15 τοῦ Σσεβάλ, ἀρχιχρονία τῶν δένδρων, τῶν ὁποίων οἱ καρποὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὑπόκεινται εἰς δεκατισμόν· ἡ 18 τοῦ Ἰθάρ (33 τοῦ Ὁμέρ), ἐπέτειος τῆς παύσεως μιᾶς ἐπιδημίας· ἡ 15 τοῦ Ἄμπ, ἐπέτειος τῆς τε συνδιαλλαγῆς τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὴν μετὰ τῶν ἄλλων φυλῶν καὶ ἄλλων συμβάντων· τὸ μικρὸν Πουρίμ κτλ. Αἱ ἡμιορταὶ αὗται ὁδὸν διαφέρουσι τῶν λοιπῶν ἡμερῶν, εἰμὴ καθ' ὅσον μεταβάλλονται κατ' αὐτὰς τινες προσευχαί.

Τῶν περισσοτέρων δὲ ἑορτῶν προηγοῦνται νηστεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἐπαναλαμβάνονται καὶ κατὰ διαφόρους ἄλλας ἡμέρας τοῦ ἔτους, πρὸς ἀνάμνησιν ἀπαισίων ἱστορικῶν συμβάντων. Κυρίως δὲ νηστήσιμοι ἡμέραι εἶνε ἡ γ' τοῦ μηνὸς Τισρί, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ φόνου τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἰουδαίας Γεδάλ-Ἰαχού, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐσβέσθη καὶ ἡ τελευταία ἐλπὶς τοῦ Ἰσραὴλ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Βαβυλωνίων· ἡ ι' τοῦ Τεμπέθ, καθ' ἣν ἤρξατο ἡ πολιορκία τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ (Βασ. Β', ΚΕ', 1, Ἰεζεκ. ΚΔ', 1-2)· ἡ ιγ' τοῦ Ἀδάρ, νηστεία τῆς Ἑσθήρ· ἡ ιζ' τοῦ Ταμμούζ, ἐπέτειος διαφόρων ἀπαισίων διὰ τοὺς Ἰουδ. συμβεβηκότων, ὧν πρώτη ἡ σύντριψις τῶν πλακῶν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως· ἡ θ' τοῦ Ἄμπ, διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν δύο ναῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ· ἡ ιδ' τοῦ Νισάν, διὰ τὸν θάνατον τῶν πρωτοτόκων· αἱ μετὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Σκηνοπηγίας. Αἱ πρὸ τῆς μεγάλης τοῦ Ἐξιλασμοῦ νηστείας τεσσαράκοντα τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ ἔτους εἶνε ὅλαι νηστήσιμοι καὶ πένθιμοι. Ἐκτὸς δὲ τῶν τακτικῶν τούτων νηστειῶν, οἱ Ἰουδαῖοι νηστεύουσι καὶ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός τ' αὐτῶν. Ἡ νηστεία δὲ αὐτῶν εἶν' ἐντελής ἀσιτία, καὶ ὁδὸν γίνεται οὔτε πρὸς ὑπωπιασμόν τοῦ σώματος, οὔτε πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ ἐξιλέωσιν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ πρὸς ἀνάμνησιν καὶ ἐπομένως

μεταμέλειαν τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν, ἥ πρὸς ἐνδειξιν θλίψεως διὰ τὰς ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν τούτων τιμωρίας τοῦ Θεοῦ. Ἐλπίζουσι δὲ ὅτι ὅλαι αὗται αἱ νηστεῖαι θέλουσι μεταβληθῇ ποτε εἰς ἑορτάς, κατὰ τὸ ἐξῆς ῥητὸν τοῦ προφήτου Ζαχαρίου (Η', ιθ'): » Οὗτος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ Σαβαώθ· νηστεία ἡ » τετάρτη, καὶ νηστεία ἡ πέμπτη, καὶ νηστεία ἡ ἑβδόμη, καὶ νηστεία ἡ » δεκάτη ἔσονται τῷ οἴκῳ Ἰούδα εἰς χαρὰν καὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ εἰς ἑορ- » τὰς ἀγαθὰς, καὶ εὐφρανθήσεσθε«.

Παρακτὸς δὲ τῆς Συναγωγῆς, συνέρχονται καὶ εἰς τὰς καλουμένας Χ κ α θ ο ρ ὠ τ τ ῆ (ἀδελφότητας), ὅπου προσεύχονται ἢ ἀκροῶνται Ῥαββίνου τινὸς, ἐρμηνεύοντος αὐτοῖς χωρία τῆς Γραφῆς ἢ τοῦ Ταλμούδ. Ἵνα δὲ προσευχηθῶσιν ἐν κοινῷ (τελέσωσι δηλ. τὸ καλούμενον παρ' αὐτοῖς Μι-νιὰν), πρέπει ἵνα ᾔνη τοῦλάχιστον δέκα. Ὅθεν ἀκούει τις περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τὸν κράκην τῆς Συναγωγῆς προσκαλοῦντα ὀνομαστὶ ἕκαστον τῶν ὁμοφύλων· του ἐργαστηριαρίων καὶ λέγοντα: » Ἀβράμ, Ἰασέφ κτλ., σπεῦσον· ὁ δὲν ἐλλείπει εἰμὴ εἰς », ἐν ᾧ συνήθως ὁ δὲν συνῆλθεν ἀκόμῃ κἀ-νείς. Ἡ πρωτίστη δὲ καὶ κυριώτερα προσευχὴ αὐτῶν εἶνε τὸ Σ ε μ ἰ ἄ (» Ἀκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἰς ἔστι κτλ.)· ἡ δὲ δευτέρα μεγάλη καὶ γενικὴ προσευχὴ, αἱ δεκαοκτὼ εὐλογίαι.

Ἀπέχονται τοῦ κρέατος διαφόρων ζώων καὶ ἰδίως τοῦ χοίρου, ἂν καὶ σήμερον ὁ δὲν ὑπάρχωσι λεπροὶ, καθὼς ὅταν ἀπηγόρευεν αὐτοῖς ὁ Μωϋσῆς τὰ ὕεια κρέατα, ὡς διατιθέντα τὸ σῶμα πρὸς τὴν λέπραν· ἐσθίωντες ὁμῶς ἄλμυρά καὶ ἐλαιώδη, βασανίζονται οὐχ ἥττον ὑπὸ διαφόρων ἄλλων νοσημάτων τοῦ δέρματος, ἐπίσης ἀποτροπαίων ὡς ἡ λέπρα. Ἐχουσι διαφόρους βαπτισμοὺς καὶ ἀγνισμοὺς, ὧν περιεργότερος καὶ συνηθέστερος εἶνε ὁ τῆς καταδύσεως τῶν γυναικῶν εἰς τὸ λεγόμενον μ π α τ ἰ α κ, δεξαμενὴν, περιέχουσαν ὕδωρ ἡγιασμένον διὰ τελετῶν καὶ εὐχῶν ραββινικῶν, σεσηπὸς ὁμῶς πολλάκις ὑπὸ πολυκαιρίας καὶ ἀκινήσιας, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὀφείλει πᾶσα γυνὴ ἵνα βαπτισθῇ μετὰ τὸ λουτρὸν ἐπτάκις, μετὰ τὰ ἔμμηνα αὐτῆς ἢ τὰ λόγια, καθὼς εἶπομεν.

Περιτέμνουσι τὰ παιδία αὐτῶν ἔτι θηλάζοντα, καὶ τελοῦσιν ἐπὶ τούτῳ, καθὼς καὶ οἱ Τοῦρκοι, χ α ρ ἰ ἰ. Φρονοῦντες δὲ ἱερὸν τὸ ἀπὸ τῆς τομῆς ρεῦσαν αἷμα, ἀνακατόνουσιν αὐτὸ μεθ' ὕδατος καὶ τὸ διανέμουσιν εἰς τοὺς κεκλημένους, οἳ τινες πλύνουσι δι' αὐτοῦ τὸ πρόσωπόν τ'ων.

Ἐν πάσῃ δὲ τοῦ βίου περιπτώσει ἀναφέρουσι καὶ ἀρμόδιά τινα ῥητὰ ἐκ τῆς Γραφῆς. Ἐάν γυνὴ τρομάξῃ ὑπὸ βροντῆς, ἐνόει τὰς χεῖρας, καὶ, ἀτενίζουσα πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐκφωνεῖ: » Εὐλογητὸς οὗ ἡ δύναμις ἔκτισε τὸν Κόσμον«. Ἐάν ἡ ἀστραπὴ ἢ ὁ κεραυνὸς ἀναγκάσῃ τὸν Ἰουδαῖον ἵνα ἐκ-

φωνήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀδωναΐ, ἐπιφέρει εὐθὺς: » Εὐλογητὸν τὸ τίμιον ὄνομα, τὸ ἀποκαλύπτειν τὴν αἰώνιον αὐτοῦ βασιλείαν ἐπὶ τοῦ Κόσμου « διότι τὸ ἐκφωνεῖν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶνε παρ' αὐτοῖς ἁμάρτημα, πρὸς ἐξίλασμον τοῦ ὁποίου ἐπιφέρουσιν ἐπαίνους. Ἐὰν ὁ Ἑβραῖος ἀπαντήσῃ κύνα λυσσῶντα, ὑποτονθορύζει: » Οὐδέποτε κύων ἐκακοποίησεν ἄνδρα ἐν Ἰσραήλ. Ἐὰν διηγηθῇ τις αὐτῷ παράδοξόν τι ἢ θλιβερόν, ἐκφωνεῖ: » Ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστίν «. Ἐν γένει ἔχουσι τοσαύτας προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, ὥστε παράδοξον φαίνεται πῶς εὐκαιροῦσι καὶ ἵνα σκεφθῶσιν ἀπλῶς περὶ ἄλλου τινὸς τῶν ἐν τῷ βίῳ. Διὰ τοῦτο θέλομεν ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ γηρᾶσαν τοῦτο ἔθνος, ὅταν διαλάβωμεν περὶ τῶν διαφορῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων, ὅσαι συνέχουσιν ἀκμὴν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν τοὺς κατοίκους τῆς Τουρκίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Τελεταὶ Θρησκευτικαί.

» Εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας τὰ νέα εἶνε, ὡς ἐπὶ τὸ
» πλεῖστον, τὰ καλλήτερα· εἰς τὴν θρησκείαν, τὰ πα-
»λαιὰ μόνον εἶνε τὰ καλὰ, καὶ μόνον τὰ τέλεια».

Κορ. (Προλεγόμε. εἰς τὴν Συμβουλὴν τριῶν ἐπισκόπων.).

Εἶδομεν ὅτι οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες διετήρησαν εἰς ἑαυτοὺς μέγα μέρος τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διοικητικῆς ἐξουσίας, καὶ ἐν ᾧ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐκανόνιζεν, ὡς Ποντίφηξ τῆς Παλαιᾶς Ῥώμης, τὰ κατὰ τοὺς οἰωνοσκόπους, ὑπέγραφεν ἑαυτὸν ἀδελφὸν ἐν Χριστῷ τῶν ἀρχιερέων καὶ σ υ ν ε π ί σ κ ο π ο ν. Εἶχον δὲ, καθὼς εἶπομεν, καὶ θέσιν Κληρικοῦ (Ἐπιστημονάρχου ἢ Δεπουτάτου) ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐδίδασκον ὡς ἱεροκήρυκες, καὶ, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, καὶ ἴσταντο καὶ ἐκοινῶνουν μετὰ τῶν ἱερέων ἐντὸς τοῦ Βήματος. Ἄλλ' » ὁ Θεοδόσιος ἐν Μεδιολάνοις
» τῆς ἐν τῷ Βήματι στάσεως κωλυθεὶς ὑπὸ Ἀμβροσίου, εἰθισμένον ὄν τοῦτο
» ἐν ΚΠ, ἐπανελθὼν ἐνταῦθα, καὶ, ἐορτῆς γενομένης, ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ
» τὰ δῶρα προσενεγκὼν, εὐθὺς ἐξελέλυθε. Νεκταρίου δὲ τοῦ τηνικαῦτα
» Πατριάρχου ζητοῦντος μαθεῖν τὴν αἰτίαν, » Μόλις, ἔφη, βασιλέως καὶ
» ἱερέως διαφορὰν ἐδιδάχθη. » Ὅθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν καλῶς ἐκράτησε

» τὸ ἔθος, ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου τοὺς βασιλεῖς ἵστασθαι μετὰ τοῦ λαοῦ,
 » καὶ οὐ κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν ἔσω (1) ». « Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ
 Λέων ὁ τοῦ Βασιλείου, κωλυθεὶς, διὰ τὴν τετραγαμίαν, ὑπὸ τοῦ Πατριάρ-
 χου εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διήρχετο διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους εἰς τὸ
 Μισατόριον (2). « Ὅταν δὲ ᾔθελε 'να λάβῃ τὸ ἀντίδωρον, » ἔδει αὐτὸν, λέ-
 » γει ὁ Παχυμέρης (3), νιψάμενον προσισελθεῖν, ἐφ' ᾧ τε μετασχεῖν τοῦ
 » ἀντιδώρου καὶ εὐλογίαν παρὰ τοῦ λειτουργήσαντος δέξασθαι· ἀνοίγουν-
 » ται δὲ τὰ πρόσθεν τῶν ἀδύτων θυρία, ἐμφανίζεται ὁ τὴν εὐχὴν τελέσων
 » τῷ Βασιλεῖ, πρόσσεισι βασιλεὺς, κτλ.

Δυνάμει τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας ταύτης συνεκάλουν, ὅταν ἀπῆλθον
 τοῦτο αἱ περιστάσεις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ Οἰκουμενικὰς Συνόδους. Ὁ δὲ
 Παμφίλου Εὐσέβιος περιέγραψε (4) μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ καλλιλογίας
 τὸν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἐγκαινισμὸν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν
 τῆς Πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὡς ἐφεξῆς : « Ἐπεὶ δ', ἡμέρας ὀρισθεί-
 » σης τῇ Συνόδῳ, παρῆν ἕκαστος, ἐν αὐτῷ δὴ τῷ μεσαιτάτῳ οἴκῳ τῶν
 » βασιλείων, ὅς δὲ καὶ ὑπερφέρειν ἐδόκει μεγέθει τοὺς πάντας, βάθρων ἐν
 » τάξει πλειόνων ἐφ' ἑκατέραις τοῦ οἴκου πλευραῖς διατεθέντων, εἶσω παρ-
 » ᾗσαν οἱ κεκλημένοι, καὶ τὴν προσήκουσαν ἑδραν οἱ πάντες ἀπελάμβανον.
 » Ἄλλ' ὅτε δὴ σὺν κόσμῳ τῷ πρέποντι ἡ πᾶσα καθῆστο Σύνοδος, σιγὴ
 » μὲν τοὺς πάντας εἶχε, προσδοκίᾳ τῆς Βασιλέως προσόδου· εἰσῆι δέ τις
 » πρῶτος, κᾶπειτα δεύτερος καὶ τρίτος τῶν ἀμφὶ βασιλέα, ἡγοῦντο δὲ καὶ
 » ἄλλοι, οὐ τῶν συνήθων ὀπλιτῶν τε καὶ δορυφόρων, μόνων δὲ τῶν πιστῶν
 » φίλων. Πάντων δὲ ἐξαναστάντων ἐπὶ συνθήματι, ὃ τὴν Βασιλέως εἰσο-
 » δον ἐδήλου, αὐτὸς δὲ λοιπὸν διέβαινε μέσος, οἷα Θεοῦ τις οὐράνιος ἄγ-
 » γελος, λαμπρὰν μὲν, ὥσπερ φωτὸς μαρμαρυγαῖς, ἐξαστράπτων περιβο-
 » λὴν, ἀλουργίδος δὲ πυρωπῆς καταλαμπόμενος ἀκτῖσι, χρυσοῦ τε καὶ λί-
 » θων πολυτελῶν διαυγέσι φέγγεσι κοσμούμενος . . . τὸ μέγεθός τε ὑ-
 » περβάλλων μὲν τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἅπαντας, τῷ τε κάλλει τῆς ὥρας καὶ
 » τῷ μεγαλοπρεπεῖ τῆς τοῦ σώματος εὐπρεπείας. . . Ἐπεὶ δὲ, παρελθὼν
 » ἐπὶ τὴν πρώτην τῶν ταγμάτων ἀρχὴν, μέσος πρῶτος ἔστη, σμικροῦ τι-
 » νος αὐτῷ καθίσματος, ὕλης χρυσοῦ πεποιημένου, προτεθέντος, οὐ πρότε-
 » ρον ἢ τοὺς Ἐπισκόπους ἐπινεῦσαι, ἐκάθισε· ταῦτ' ὁ ἔπραττον πάντες
 » μετὰ βασιλέα. Τῶν δ' Ἐπισκόπων ὁ τοῦ δεξιοῦ τάγματός πρωτεύων,
 » διαναστάς, μεμετρημένον ἀπεδίδου λόγον, προσφωνῶν τῷ Βασιλεῖ τῷ τε

(1) Θεοφάν. (2) Διορθωθὲν, καθὼς εἵπομεν, ὑπὸ τοῦ Ἀετίου εἰς Μισατόριον ἢ Μενσατό-
 ριον. (3) Βιβλ. Ε', κβ'. (4) Ἐν βίῳ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως.

» Παντοκράτορι Θεῷ χαριστήριον . . . Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς καθῆστο, σιγὴ
 » μὲν ἐγένετο, πάντων ἀτενὲς εἰς Βασιλέα βλέπόντων· ὁ δὲ, φαιδροῖς
 » ὄμμασι τοῖς πᾶσι γαληνὸν ἐμβλέψας, κάπειτα συναγαγὼν αὐτὸς πρὸς
 » ἑαυτὸν τὴν διάνοιαν, ἡσύχῳ καὶ πραεῖα φωνῇ τοῖον ἀπέδωκε λόγον, Ῥω-
 » μαῖα μὲν γλώττῃ, ὑπερμηνεύοντος δὲ ἑτέρου: » Εὐχῆς μὲν ἐμοὶ τέλος
 » ᾗν, ὦ φίλοι, τῆς ὑμετέρας ἀπολαῦσαι χορείας . . καὶ χαίρω μὲν ὁρῶν
 » τὴν ἡμετέραν ὁμήγυριν κτλ. «.

» Ἄλλον χαρακτῆρα πρέπει 'να εἶχε μετὰ 462 ἔτη ἢ ἐν Νικαίᾳ ὡσαύτως
 » συνελθοῦσα Ἑβδόμη Οἰκουμένη Σύνοδος, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀγιω-
 » τάτου Πατριάρχου ΚΠ Ταρασίου. . . » Καὶ τῷ Νοεμβρίῳ μηνὶ εἰσῆλθον
 » πάντες ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει. Καὶ προκαθήσαντες οἱ βασιλεῖς σὺν τοῖς
 » ἐπισκόποις ἐν τῇ Μαγναύρᾳ, ὑπανεγνώσθη ὁ Τόμος, καὶ ὑπέγραψεν ὅ,τε
 » βασιλεὺς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, κυρώσαντες τὴν εὐσέβειαν καὶ τὰ τῶν Ῥω-
 » μίων Πατέρων ἀρχαῖα δόγματα, καὶ φιλοτιμησάμενοί τοὺς ἱερεῖς ἀπέλυ-
 » σαν, καὶ εἰρήνευσεν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία (1) «.

Εἵπομεν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκοινώνει τῶν μυστηρίων ἐντὸς τοῦ βήματος.
 Φαίνεται ὁμῶς ὅτι τοῦτο οὐχὶ πάντοτε. Τούλάχιστον τῇ δευτέρᾳ τῆς Δια-
 καινησίμου, ὅτε ἐκκλησιάζετο ἐν τοῖς Ῥαγίοις Ἀποστόλοις, ἐκοινώνει ἄνω
 ἐν τοῖς Κατηχομενεῖσι, ὅπου καὶ ἴστατο. Ἰδοὺ πῶς διηγεῖται τὰ περὶ
 τούτου ὁ Πορφυρογέννητος: » Ἀνελθὼν δὲ ἐν τοῖς Κατηχομενεῖσι, ἴστα-
 » ται ἐν τοῖς δεξιόις μέρεσιν, ἔνθα εἵθισται αὐτῷ καθ' ἐκάστην προέλευσιν
 » ἴστασθαι, καὶ τελεῖ (ἀκροᾷται δηλαδὴ) τὴν θεῖαν λειτουργίαν . . Ἀπέ-
 » ναντι δὲ τοῦ θυσιαστηρίου πρόκειται τὸ βασιλικὸν ἀντιμήσιον, ἐν ᾧ κοι-
 » νωνεῖ ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς τοιαύταις προελεύσεσι. Καταλαβόντος δὲ τοῦ
 » καιροῦ τῆς θείας κοινωνίας, ἀνέρχεται ὁ Πατριάρχης, παρακρατούμενος
 » ὑπὸ δύο Σιλεντιαρίων, καὶ, εἰσελθὼν ἐν τοῖς Κατηχομενεῖσι, προτίθησι
 » τὰ δῶρα ἐν τῷ βασιλικῷ ἀντιμηνσίῳ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέρχεται, καὶ κοι-
 » νωνεῖ ἐκ τῶν τοῦ Πατριάρχου χειρῶν, ὁμοίως καὶ οἱ περὶ αὐτὸν Πατρί-
 » κιοι καὶ Στρατηγοὶ κλπ. (2). Εἰθ' οὕτω προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλ-
 » λήλους, ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν ᾧ τόπῳ ἐκτελεῖ τὴν θεῖαν λειτουρ-
 » γίαν, ὡς προέφημεν· ὁ δὲ Πατριάρχης κατέρχεται πληρῶσαι τὴν θεῖαν
 » λειτουργίαν (3) «.

Ἀπερχόμενος δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰσέρχεται εἰς τὸ
 Ῥαγιον βῆμα, καὶ ἡσπάζετο τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Ὅθεν Λέων ὁ Ῥαρμένιος,

(1) Θεοφάν. (2) Ἀπορον πῶς ἦσαν εὐτρεπεῖς πρὸς τὸ κοινωνῆσαι τῇ Δευτέρᾳ τῆς Διακαι-
 νησίμου, οὐ μόνον ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ αὐτόν. (3) Πορφυρογέν. Α', ι.

» προελθών, λέγει ὁ Ἀνώνυμος τοῦ Κομπεφικίου, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰσῆλ-
 » θεν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, κατὰ τὸ ἔθος τῶν βασιλέων, καὶ προσεκύνησε
 » τὴν ἐνδυτὴν, τὴν ἔχουσαν τὴν ἁγίαν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. . . Φθασά-
 » σης δὲ τῆς ἐορτῆς τῶν Φώτων, προῆλθεν ὁμοίως, καὶ εἰσελθὼν οὐ προσ-
 » εκύνησεν. Ἡ δὲ θεία λειτουργία ἐτελεῖτο καθ' ἐκάστην, ὡς προείπο-
 » μεν, ἐν τῷ Παλατίῳ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Φάρου ἢ τῶν Ὁδηγῶν (τῆς Νικο-
 » ποιοῦ Θεοτόκου). Ἐκστρατεύοντος δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος, συμπαρείπετο
 καὶ ἡ πρὸς τὴν λειτουργίαν καθιερωμένη σκηνή· ὅθεν λέγει ὁ Βαλσαμὼν
 ὅτι » οἱ μετὰ τῶν Αὐτοκρατόρων ἐπόμενοι Κληρικοὶ εἰς πεδιάδας τὰς ἐρή-
 » μους ἱερουργεῖν δεδικαίωνται, κατὰ μόνον τὸ εἰς ἐκκλησίαν ἀφορισθὲν
 » βασιλικὸν βαμβίκιον (ἴσ. Βομβύκινον) οἰκισκάριον (1) «. Ἐχοροστάτου
 δὲ μετὰ τῶν ψαλτῶν καὶ οἱ ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ διατηρούμενοι ὀρφανοὶ
 παῖδες. Καὶ τὰς μὲν ἄλλας ἐορτάς, ἀπερχομένου τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς
 τὰς Βλαχέρνας, οἱ Βάραγγοι, παρακολουθοῦντες αὐτὸν πάντοτε, ὡς ἔθος,
 ἔμενον περὶ τὴν πύλην τῶν λεγομένων Ὑψηλῶν· τῇ δὲ ἐορτῇ τῆς Ὑπα-
 παντῆς, καθὼς καὶ κατὰ τὴν μνήμην τῶν καταθεσίων τῆς ἐσθῆτος τῆς Θεο-
 τόκου, συμπαρηκολοῦθουν μὲν ἄχρι καὶ τοῦ ναοῦ· ἀλλ' ὕστερον ἐξερχό-
 » μενοι περιέμενον αὐτὸν πάλιν εἰς τὴν προειρημένην πύλην. Τὸ αὐτὸ ἐγί-
 » νετο καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας, ὅπου ἀπῆρχετο ὁ
 Αὐτοκράτωρ τῇ 24 τοῦ Ἰουνίου καὶ τῇ 29 τοῦ Αὐγούστου.

Τὸν ἁγιασμὸν τῶν Φώτων, εἰς τὸν ὁποῖον παρευρίσκειτο καὶ ὁ Ποδεστά-
 » τος τῶν ἐν Γαλατᾷ Γενουηνσίων, ἐτέλει ἐν τῷ Παλατίῳ ὁ Πατριάρχης, ἢ
 ὁ Οἰκουμενικὸς ἢ τῶν ἄλλων τριῶν τις, εἰ δὲ μὴ, ὁ τοῦ Παλατίου Πρω-
 » τοπαππᾶς. Ἐδίδε δὲ ὁ ἴδιος καὶ τὴν λαμπάδα τῷ Αὐτοκράτορι. Κατὰ δὲ
 τὸν Ἀναγνώστην Θεόδωρον, » Τὸ γίνεσθαι τὴν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐν τοῖς Θεο-
 » φανείοις ἐπίκλησιν ἐν τῇ ἐσπέρᾳ (2) Πέτρος ὁ Κναφεὺς ἐπενόησε πρῶ-
 » τος, καθὼς καὶ τὸ τὸ μῦρον (3) ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ
 » ἀγιάζεσθαι, καὶ τὸ ἐν ἐκάστη εὐχῇ τὴν Θεοτόκον ὀνομάζεσθαι, καὶ τὸ ἐν
 » πάσῃ συνάξει τὸ Σύμβολον λέγεσθαι (4) «. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς οὗτος
 συγγραφεὺς, μικρῷ πρόσθεν, Τιμόθεον τὸν ΚΠ πρῶτον εἰσαγαγεῖν τὸ ἔθος
 τῆς ἐν πάσῃ συνάξει ἀναγνώσεως τοῦ Συμβόλου φησί, πιθανὸν νομίζει ὁ
 Ἐρρίκος Βαλέσιος, τὸν μὲν Κναφέα (5) ἐν Ἀντιοχείᾳ, πολὺ πρὶν, εἰσαγα-

(1) Θεοδ. Βαλσαμ. ἐν Ἀποκρίσ. (2) Διότι πρότερον ἐτελεῖτο τὸ μεσονύκτιον, καθὼς λέ-
 γει ὁ Χρυσόστομος. (3) Κατὰ διόρθωσιν ἀντὶ Μυστήριον. (4) Διότι πρότερον ἀνεγινώσκετο
 μόνον τῇ Μεγάλῃ παρασκευῇ. (5) Οὐχὶ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν προκατόχον αὐτοῦ Μαρτύριον δια-
 τάζει πρῶτον τὰς τελετὰς ταύτας, λέγει τὸ Χρονικὸν τοῦ Ἰωήχου.

γείν τὸ ἔθος τοῦτο, ἐπὶ Τιμοθέου δὲ ὕστερον δεκτὸν γενέσθαι αὐτὸ καὶ ταῖς λοιπαῖς βαθμηδὸν ἐκκλησίαις. » Οὐ γὰρ δὴ τὰς αὐτὰς παραδόσεις » περὶ πάντα ὁμοίας, καὶ ὁμόδοξοι εἶεν, ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις εὐρεῖν » ἐστὶ, λέγει ὁ Σωζομενὸς (1). Ἀμέλει . . . παρὰ Ἀλεξανδρεῦσιν, ἀνα- » γινωσκομένων τῶν Εὐαγγελίων, οὐκ ἐπανίσταται ὁ ἐπίσκοπος, ὁ παρ' » ἄλλοις, οὐτ' ἔργων, οὐτε ἀκήκοα . . . Πολλὰ δ' ἂν εὖροι τις καὶ ἄλ- » λα ἔθη κατὰ πόλεις καὶ κώμας, ἅπερ, αἰδοῖ τῶν ἐξ ἀρχῆς παραδεδωκό- » των, ἢ τῶν τούτους διαδεξαμένων, οὐχ ὅσιον οὐδὲ ἀνεκτὸν ἡγοῦνται » παραβαίνειν οἱ τούτοις ἐντραφέντες. Ὅθεν εὐηθες καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἡγή- » σαντο, καὶ μάλα δικαίως, ἐθῶν ἐνεκεν ἀλλήλων χωρίζεσθαι τοὺς περὶ τὰ » καίρια τῆς θρησκείας συμφωνοῦντας ».

» Καὶ ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μεγαλοπόλει, ἔλεγεν ὁ Πρωτοσύγκελλος Γρηγό- » ριος, ἀπαντῶν πρὸς Μάρκον τὸν Ἐφέσου, διάφορα ἔθη εἰσι, νηστεαῖά τε » καὶ ἐκκλησιαστικαὶ τάξεις παρηλλαγμένα. Καὶ γὰρ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς δε- » κάτης τετάρτης τοῦ Νοεμβρίου ἄρχονται νηστεύειν τὸ Τεσσαρακονθήμε- » ρον· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἑκτῆς τοῦ Δεκεμβρίου· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς εἰκοστῆς. Καὶ ἔτε- » ροι δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Μαΐου, διὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἀνα- » λήψεως. Καὶ ἄλλοι ἄλλας νηστείας. Καὶ οἱ μὲν τὰ σάββατα καὶ τὰς κυ- » ριακὰς τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης τεσσαρακοστῆς ἰχθύας ἐσθίουσι κτλ. ». Μία τῶν τοιούτων ἐκκλησιαστικῶν τάξεων ἦτον καὶ ἡ λεγομένη » τελετὴ » τῶν Πατζινάκων, ἣν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Ἀλεξιάδης ὁ Κομνηνός, » νίκην περιφανῆ κατὰ Σκυθῶν ἀράμενος, καὶ μέγιστον στήσας τρόπαιον, » τὰς εὐχὰς τῷ Θεῷ ἀποδεδωκεν, εἰς ἀναμνηστήρια ταύτην ἀποτάξας τῶν » πεπραγμένων καὶ χαριστήρια », καθὼς λέγει ὁ Χωνειάτης. Πολλὰ δὲ » καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα καὶ τύποι λειτουργικοὶ κατὰ καιροὺς ἐτρο- » ποποιήθησαν, διὰ λόγους, οὓς ὑπηγόρευον ἐκάστοτε αἱ χρονικαὶ ἢ τοπικαὶ » περιστάσεις. Αὐτίκα ἐν χειρογράφῳ λειτουργίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου, σωζο- » μένη ἐν τῷ κατὰ τὸν Παλατᾶν Ἀγιοταφίτικῳ Μετοχίῳ, ἀντὶ μὲν τοῦ » Τὰ » σὰ ἐκ τῶν ὧν σοὶ προσφέρωμεν », ἀναγινώσκειται Προσφέροντες· ἐν δὲ τῷ » τέλει τῆς Μεταλήψεως, τὸ » Μετὰ φόβου Θεοῦ κτλ. λέγεται μυστικῶς, » μόνον δὲ τὸ Π ρ ο σ ἔ λ θ ε τ ε ἐκφώνως· ἐν τινὶ δὲ Εὐχολογίῳ ὑπ' ἀριθ. » 68, λείπει τὸ » Καὶ ἀγάπης ». Ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ δὲ τῆς χειροτονίας ἐπι- » σκόπου, ὑπ' ἀριθ. 38 τὸ Ἀ ξ ι ο ς ἐκφωνεῖται ἅπαξ, μόνον εἰς τὸ ὠμο- » φόριον.

Αἱ βαπτίσεις τῶν βασιλοπαίδων ἐγίνοντο μετὰ μεγάλης πομπῆς, » Ὅ

(1) Βιβλ. Ζ', 10'.

» δὲ βασιλεὺς, προελθὼν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστου-
 » γέννων ἐβάπτισεν Στέφανον υἱὸν αὐτοῦ. Ἀγαγὼν δὲ ἵππους λευκοὺς με-
 » τὰ ἄρματος, ἐκάθισεν ἅμα τῇ Αὐγούστῃ, καὶ ὁ Πραιπόσιτος σὺν αὐτοῖς
 » Βαάνης βαστάζων ἦν τὸ παιδίον μέχρι τοῦ Παλατίου, τοῦ βασιλέως ῥί-
 » πτοντος ὑπατεῖαν ἐν τῇ ὁδῷ. » Τῇ δὲ χά (κέ) τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 711
 » ἐστέφθη Μαρία ἡ γυνὴ Λέοντος (τοῦ Ἰσαύρου) ἐν τῷ Τρικλίνῳ τοῦ Αὐ-
 » γουστέως· καὶ προῆλθεν ἐμπράκτως μόνη χωρὶς τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ με-
 » γάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ εὐξαμένη πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ μεγάλου (ἀγίου) θυ-
 » σιαστηρίου, μετῆλθεν εἰς τὸν μέγαν Βαπτιστῆρα, προσελθόντος καὶ τοῦ
 » ἀνδρὸς αὐτῆς μετ' ὀλίγων οἰκιακῶν ἀνθρώπων, καὶ, βαπτίσαντος ἐκεῖσε
 » τοῦ Πατριάρχου τὸν τῆς βασιλείας διάδοχον Κωνσταντῖνον, ἀφώδευσεν
 » ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ . . . Ἀνεδέξαντο δὲ αὐτὸν οἱ προὔχοντες τῶν Θεμά-
 » των καὶ τῆς Συγκλήτου. Μετὰ δὲ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐμπράκτως ἡ
 » Αὐγούστα Μαρία ἀνέκαμψε σὺν τῷ υἱῷ βαπτισθέντι, ὑπατεῖαν δοῦσα ἀπὸ
 » τῆς ἐκκλησίας ἕως τῆς Χαλκῆς Πύλης τοῦ Παλατίου (1). Ἀνάδοχοι
 » δὲ αὐτῶν ἐγένοντο, οὐ μόνον λαῖκοι, ἀλλὰ καὶ ἱερωμένοι· αὐτίκα » τὸν νέον
 » Θεοδόσιον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρκαδίου, ἀνεδέξατο Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος
 » ἐκ τῆς ἀγίας κολυμβήθρας. Στέφανον δὲ, τὸν μικρότερον τῶν υἱῶν τοῦ
 » αὐτοκράτορος Βασιλείου, ὁ ἱερώτατος Φώτιος, ὄθεν καὶ ἐν μιᾷ τῶν πρὸς
 » τὸν Αὐτοκράτορα τοῦτον ἐπιστολῶν τοῦ ὀνομάζει ἑαυτὸν σύντεκνόν του.
 » Ὁ δὲ ἀνίερος ἐκεῖνος Πατριάρχης Κωνσταντῖνος ὁ ἀπὸ Συλαίου » δύο τέ-
 » κνα τοῦ Κοπρωνύμου ἐκ τῆς τρίτης γυναικὸς ἐν ταῖς ἀγκάλας αὐτοῦ ἐδέ-
 » ξατο, κατὰ τὸν Θεοφάνη. Οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ ἑτερόδοξοι· ὄθεν τῷ
 » 1262 Γουλιέλμος, ὁ πρίγκηψ τῆς Ἀχαΐας, Γάλλος τὴν καταγωγὴν, ἀνε-
 » δέχθη τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολό-
 » γου. Τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἐτίθεντο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν δῆμων. Τὸν υἱόν, πα-
 » ραδ. χάριν, τοῦ Μαυρικίου, αὐτὸς μὲν ὠνόμαζε, συμφώνως μετὰ τοῦ μέ-
 » ρους τῶν Πρασίνων, Θεοδόσιον· ἀλλ' » οἱ Βένετοι ἔκραζον Ἰουστινιανὸν κα-
 » λεῖσθαι· οἱ δὲ Πράσινοι ἔκραζον Θεοδόσιον, διὰ τὸ Θεοδόσιον ὀρθόδοξον
 » γενέσθαι καὶ πολλὰ ἔτη ζῆσαι. Ἦρξαντο οὖν οἱ Βένετοι λέγειν· » Τὰ
 » δωρηθέντα ἔτη τῷ Ἰουστινιανῷ ὁ Κύριος παράσχοι σοι ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἰ-
 » σὶν γ' ἔτη καὶ πλείω· ἡ δὲ ζωὴ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἐγένετο ἔτη
 » ν' (2).

(1) Θεοφάν. Χρονολ. Ἔτ. 711. (2) Θεοφάν. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ εἰς τὴν γέννησιν Ἑρρίκου τοῦ Δ', βασιλέως τῆς Γαλλίας· διότι ὁ πάππος του, Ἑρρίκος Δ' Ἀλμπρέχτ, ἀπ' οὗ ἔτρεψε τὰ χεῖλη τοῦ βρέφους διὰ σκοροῦ καὶ τὸ ἐπότισεν οἶνον τοῦ Jurançon, τὸ ἐδείξεν εἰς τὸ πλῆθος καὶ

Ἡ ἄλλη τελετὴ ἦτον ἡ τῆς τριχοκουρίας τοῦ νεογνοῦ Βασιλόπαιδος, τῆς ὁποίας, τελουμένης τῇ ὀγδόῃ ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἡμέρας, ἐγίνοντο ἐπίσης ἀνάδοχοι, οἳ τινες ἐλάμβανον, ἀρπάζοντες ὡς σημεῖον τούτου, τὰ προητοιμασμένα ἐπὶ τούτῳ ἐγχειρία (μαντίλια), συνηνωμένα διὰ ῥαφῆς πρὸς ἄλληλα, καὶ διηγείται ὁ Πορφυρογέννητος ὅτι ἀνάδοχοι τῶν τριχῶν τοῦ βασιλόπαιδος Λέοντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Βασιλείου γεγόνασιν, οὐ μόνον ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν καὶ ὁ τῆς Καππαδοκίας, ἀλλὰ πάντες οἱ θεματικοὶ ἄρχοντες, Ἀνατολικοὶ καὶ Καππαδόκαι. » Ἀπὸ γὰρ τῶν κιγκλίδων, « λέγει, τοῦ βήματος τοῦ εὐκτηρίου τοῦ ἁγίου Θεοδώρου μέχρι τοῦ πόρτηκος τοῦ χρυσοτρικλίνου συνεκράτει ἡ τῶν ἐγχειρίων ἄλλου πρὸς ἄλλο » συρράφῃ καὶ συνάρμοσις ».

Ἡ δὲ χειροτονία ἐπεβάλλετο ἐνίοτε εἰς τοὺς λαϊκοὺς ὡς ποινὴ, ἀποκλεισμένους οὕτω δι' αὐτῆς τῶν πολιτικῶν ἀξιωματῶν, ὅθεν καὶ ἠκυροῦτο ἔστιν ὅτε. Παραδείγματα τούτου ἔχομεν Α', τὸν εὐνοῦχον Ἀντίοχον (1), τὸν βαΐουλον τοῦ Θεοδοσίου, ὃν ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος ἐποίησε παππᾶν, διὰ τὸ κατεπαίρεσθαι τῶν βασιλέων κτλ. Β', τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Μαυρικίου Φιλιππικόν, ὃν ὁ μὲν Φωκᾶς ἀποκείρας, ἠνάγκασε γενέσθαι καὶ πρεσβύτερον, ὁ δὲ Ἡράκλειος, ἀνακαλέσας εἰς τὴν Αὐλὴν, διώρισεν ἀρχιστράτηγον. Γ', τὸν Πατρίκιον Ἀπίωνα, ὃς τις, ὑποπεσὼν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀναστασίου, ἐχειροτονήθη ἄκων ἐπίσκοπος Νικαίας· ἀλλ' ὁ Ἰουστίνος, διαδεχθεὶς τὸν Ἀναστάσιον, ἀνεκάλεσεν αὐτὸν ὕστερον εἰς τὴν Αὐλὴν, καὶ τὸν διώρισεν Ἐπαρχον τοῦ Πραιτωρίου, καὶ ἄλλους ἄλλοι. Οἱ δὲ παραιτούμενοι Ἀρχιερεῖς, γινόμενοι, εἴτε ἐκόντες, εἴτε ἄκοντες, μοναχοί, μεταβάλλοντες δὲ συνήθως καὶ τὰ ὀνόματά τινος εἰς ὀνόματα παλαιῶν ἀσκητῶν, ἀντὶ Παναρέτου, π. γ., Παχώμιος ἢ Παφνούτιος, ἀντὶ Νεοφύτου (Νεῖλος, ἀντὶ Ἀνθίμου Ἀθράμιος, κτλ., δὲν ἠδύναντο ἔπειτα ἵνα ἱεουργήσωσιν, οὔτε ἵνα ἀναλάβωσι πλέον τὴν ἀρχιερωσύνην. Ὅθεν Ἀνδρόνικος ὁ Σάρδεων, ἀποκαρεῖς, ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀρσενίου, μοναχὸς, ἐδοκίμασεν ὕστερον ἵνα ἀναλάβῃ τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίαν. » Καὶ δὴ κατὰ μίαν τῶν συνοδικῶν ἡμερῶν, λέγει ὁ Παχυμέρης, » συνεγνωκότος καὶ τοῦ Πατριάρχου, μανθῦν τε ἀρχιερατικὸν περιβάλλεται, καὶ ἐπὶ κεφαλῇς τὴν ἱερὰν ἐπιτίθεται κίδαριν, καὶ, καθεσθεὶς ἔξω,

τοῦ ἁγίου πῶς ἵνα ὀνομασθῇ. Ἀπεκρίθησαν δὲ ὁμοφώνως· Ἐβρίκοι, ὡπὴν τὸν πάππον τοῦ. Τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνεκδότου τούτου, ἔργον τοῦ Εὐγενίου Δεβερίτζ, ἐκτεθεῖσαν ἐν Πάρισις τῷ 1827, δύνανται τις ἵνα ἴδῃ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λουξεμβούργου, ὑπὸ τὸν ἀριθ. 46. (1) Ἴδε σελ. 258 τοῦ Α' Μέρους.

» καιρὸν ἐζήτει συνελθεῖν τῇ Συνόδῳ, τῷ Πατριάρχῃ συνεδρευούσῃ. Ὡς
 » δ' ἡγγέλλετο τῇ Συνόδῳ τὰ περὶ αὐτοῦ, περιμένοντος, καὶ ἀρχιερατικῶς
 » ἐστολίσθαι ἐμάνθανον, δεινὰ ἐποιοῦν καὶ οὐκ ἤθελον δέχεσθαι. Ὡς δέ τις
 » ἐκείνων καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐνεφάνιζε τὴν ἐκείνου, ἐν ᾗ ἐπέγραφεν οἰκεί-
 » αῖς χερσὶν ἑαυτὸν Ἀθανάσιον, ἔπαυσαν ἵνα συνηγορῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ
 καὶ αὐτοὶ, ὅσοι τὸν ὑπεράσπιζον, καὶ ὁ Πατριάρχης.

Εἰς τὰς συνήθεις δὲ λιτανείας ἔδεν παρευρίσκετο πάντοτε οὔτε ὁ Αὐτο-
 κράτωρ οὔτε ὁ Πατριάρχης. Τοιαύτην τινὰ λιτὴν ἔταξε τελεῖσθαι κατὰ
 παρασκευὴν ἡ Πουλχερία, ἀρχομένην ἀπὸ τῶν Βλαχερνῶν καὶ φθάνουσιν
 εἰς τὰ Χαλκοπρατεῖα, εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου. Ἀλλὰ » τῇ πρώτῃ τοῦ
 » Σεπτεμβρίου ἡμέρᾳ, περὶ τετάρτην ὥραν αὐτῆς, τῶν θείων εἰκόνων, κατὰ
 » τὸ πάλαι κρατῆσαν ἔθος, συναθροισθεῖσιν ὁμοῦ τῷ βασιλεῖ καὶ Πατριάρ-
 » χῃ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπὶ τοῦ Πορφυροῦ κίονος, ἐφ' οὗ περ ὁ θεὸς ἱδρυ-
 » ται Σταυρὸς, καὶ τῆς ἱερᾶς τελουμένης ὑμνωδίας (1). Ἡ ἐκκλησιαστικὴ
 ὁμῶς αὕτη τελετὴ οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς ἄλλην, ὅλως κοσμικὴν καὶ πολ-
 λὰ περιέργον, τελουμένην κατ' ἔτος τῇ 14 Μαΐου εἰς μνήμην τῶν ἐγκαι-
 νίων τῆς ΚΠ, καθ' ἣν περιήγετο μετὰ λιτανείας ἡ εἰκὼν (ὁ ἀνδριάς) τοῦ
 κτίτορος, ἄλλη παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ κίονος ἱδρυμένην (ὅπερ ἄπορον πῶς διέ-
 φυγε τὴν κρίσιν τοῦ σοφοῦ Δουκαγγίου), πρὸς τὴν ὁποῖαν ὁ ὄχλος συνέδεε
 τὴν τύχην τῆς πόλεως. » Ποιήσας δὲ ἑαυτῷ, λέγει τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρο-
 » νικὸν, ἄλλην στήλην ἀπὸ ξοάνου κεχρυσωμένην, βαστάζουσιν ἐν τῇ δε-
 » ξιά χειρὶ τὴν τύχην τῆς αὐτῆς πόλεως, καὶ αὐτὴν κεχρυσωμένην, κλεύ-
 » σας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ Γενεθλιακοῦ ἱππικοῦ εἰσιέναι τὴν αὐτὴν
 » τοῦ ξοάνου στήλην, δριγυευσμένην (2) ὑπὸ τῶν στρατευμάτων μετὰ
 » χλανιδίων καὶ καμπαγίων (3), πάντων κατεχόντων κηροὺς λευκοὺς, πε-
 » ριέρχεσθαι τὸ ὄχημα τὸν ἄνω κάμπον (4), καὶ ἐρχεσθαι εἰς τὸ Σκάμμα (5)
 » κατέναντι τοῦ βασιλικοῦ καθίσματος, καὶ ἐπεγείρεσθαι τὸν κατὰ καιρὸν
 » βασιλέα, καὶ προσκυνεῖν τὴν στήλην τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου
 » καὶ τῆς τύχης τῆς αὐτῆς πόλεως. Κατὰ δὲ τὸν Κωδινόν, τὸ ἄγαλμα
 τοῦτο, τὸ ὁποῖον, κατ' αὐτὸν, ἦτον χαλκοῦν, οἱ Σπαθάριοι, Κουβικουλάριοι
 καὶ Σιλεντιάριοι, μετὰ κηρῶν ὀψικεύοντες (6), λευκὰς στολὰς περιβεβλη-

(1) Ἴδε 433 τοῦ Α', Μέρους. (2) Συνοδευομένην μετὰ πομπῆς, συμπορευομένην αὐτὸ
 τῷ κατωτέρῳ Ὀψικεύειν τοῦ Κωδινού. (3) Campagos, calceos. (4) Τὸν ἄλλως Κ α μ π τ ὸ ν,
 τὴν Νύσσαν τοῦ Ἱπποδρόμου, Λατίν. Μετα. Ἦσαν δὲ δύο, ἡ μὲν Ἀ ν ω, πρὸς ἀνατολὰς, ὅπου
 τὸ Κ ά θ ι σ μ α τοῦ Αὐτοκράτορος, ἡ δὲ Κ ά τ ω, πρὸς δυσμὰς, ὅπου νῦν ἔτι σώζεται ὁ κτί-
 στός κίων. Ἴδε σελ. 243 τοῦ Α', Μέρους. (5) L' arène, τὴν Κονίστραν τοῦ Ἱπποδρόμου.

(6) Ταῦτὸ τῷ Δηριγέοντες, ἴδε ἀνωτέρω.

μένοι, μετέφερον ἐπὶ οὐχ οὐ μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ Φιλαδελφίου εἰς τὸν Φόρον, τοῦ Κλήρου παντὸς καὶ τοῦ λαοῦ παρακολουθοῦντος μεθ' ὕμνων καὶ ψαλμωδιῶν. Ἀποτεθέντος δὲ τούτου ἐπὶ τῆς στήλης, ὁ Χορὸς ἐψάλλεν· » Εἰς » ἀπείρους αἰῶνας εὐδόωσον ταύτην «. Τὸ ἄγαλμα δὲ τοῦτο τῆς λεγομένης Τύχης τῆς ΚΗ οὐδὲν ἦν ἄλλο, εἰμὴ ἢ ἐπὶ τῆς σφαίρας τῆς ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Κωνσταντίνου ἱσταμένη Νίκη, ἀφ' ἧς παρωνομάσθη τύχη καὶ ἅπας ὁ ἀνδριάς. » Τὴν δὲ Τύχην τῆς πόλεως, ποιήσας θυσίαν ἀναίμακτον, ἐκάλεσεν Ἀνθοῦσαν (1) «, λέγει τὸ Χρονικόν, ὃ ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Εὐστάθιος (2), ἀναφέρουσι δὲ καὶ τῶν μετέπειτα Αὐτοκρατόρων αἱ διατάξεις. » Διότι δὲ ἐπὶ κεφαλῆς Σταυρὸν εἶχε, λέγει ὁ Ἀνώνυμος, Ἰουλιανὸς αὐτὸ βόθρῳ κατέχωσεν, ἐνθα Ἀρειὸς ἀπέψυξεν, ὁπισθεν τῆς καμάρας τοῦ Φόρου τοῦ Σενάτου «. Σημειωτέον δ' ἐν τούτοις ὅτι καὶ τοῦ τυράννου Φωκᾶ τὴν εἰκόνα » εἰσῆγον ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εἰς » τὸ Ἰππικὸν μετὰ κηραφίας ἀσπροφοροῦντες οἱ μάταιοι τῶν ἀνθρώπων «, κατὰ τὸ αὐτὸ Χρονικόν, καὶ πάντων δὲ τῶν Αὐτοκρατόρων αἱ εἰκόνες προσεκυνοῦντο. Ὅθεν καὶ ὁ Ἰουλιανὸς, συναναστήσας ταῖς ἑαυτοῦ εἰκόσιν εἰκόνας τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν, τοὺς μὴ προσκυνοῦντας αὐτάς ἐκόλαζεν.

Ἄλλ' εἰς τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τελεσθέντα τῷ 542, » διήλθεν ὁ ἐπίσκοπος Μηνᾶς μετὰ τῶν ἁγίων λειψάνων καθήμενος ἐν ὀχήματι χρυσῷ βασιλικῷ διαλίθῳ, κρατῶν τὰς τρεῖς θήκας τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων (Ἀνδρέου, Λουκᾶ καὶ Τιμοθέου) εἰς τὰ γόνατα αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐποίησε τὰ ἐγκαίνια (3) «.

Εἰς τελετῆς τύπον εἶχον ἀναγάγῃ καὶ τὰς ὀρκωμοσίας, ἀφ' οὗ, ἐκλιπούσης τῆς καλῆς πίστεως τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων, εἰσῆχθησαν οἱ ὅρκοι, καὶ, τῆς ἀπλότητος αὐτῶν κριθείσης ἀνεπαρκοῦς, ἐπενοίηθησαν αἱ ἀσεβέστεραι διατυπώσεις, ἵνα καταστήσωσιν αὐτοὺς ὅσον οἷόν τε φρικωδέστερους. Καὶ βλέπομεν ἐπομένως ὅτι οἱ μεταξὺ Μιχαὴλ τοῦ Καλαφάτου καὶ Ζωῆς τῆς Πορφυρογεννήτου γενόμενοι τῷ 1041 ὅρκοι, τοὺς ὁποίους ἐμελλεν οὗτος μετ' ὀλίγον ἵνα παραβῇ, ἦσαν, κατὰ τὸν Μιχ. Ἀπταλειώτην, » οὐ μέλανι, ἀλλὰ τῷ τιμίῳ αἵματι τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς χειρὸς » τοῦ Προδρόμου ἐνσπρημασμένοι « ! Ἄλλην τοιαύτην βεβήλωσιν ἀναφέρει ὁ Γραμματικὸς Λέων : » Γενομένης, λέγει, τῆς προελεύσεως εἰς τὰ » Χαλκοπρατεῖα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ τῆς εἰσόδου γενομένης, καὶ τοῦ

(1) Ἀντίστοιχον τῷ Λατιν. Alma. Ὅθεν ἴσως παρέμεινε παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς τὸ Κιζιλ ἔλμα, δι' οὗ ἀποκαλοῦσιν οὗτοι τὴν Παλαιὰν Ῥώμην, ὡς εἵπομεν (σελ. 283-4). (2) Ἐν Διονυσ. σελ. 406. (3) Θεοφάν.

» Εὐαγγελίου τελεσθέντος, ἀνῆλθεν ὁ, τε Πατριάρχης Φώτιος καὶ ὁ Βασι-
 » λεὺς σὺν Βάρδα τῷ Καίσαρι καὶ Βασιλείῳ τῷ Παρακοιμωμένῳ ἐν τοῖς
 » Κατηχουμένοις, τοῦ Πατριάρχου ἐπὶ χεῖρας ἔχοντος τὸ τίμιον σῶμα καὶ
 » αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ βάψαντες ὁ, τε βασιλεὺς καὶ ὁ Βασίλειος, τοὺς τι-
 » μίους ὑπέγραψαν σταυροὺς, ὅρκῳ βεβαιοῦντες τὸν Καίσαρα ἀφόβως ἐξ-
 » ελθεῖν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ταξειδίῳ. Φανερώς γὰρ Λέων ὁ Φιλόσοφος πα-
 » ρηγγυᾶτο τῷ Βάρδα μὴ ἐξελθεῖν σὺν αὐτοῖς «. Ἀλλὰ ἔδεν παρῆλθεν
 ἡμέρα, καὶ » παραγενόμενος εἰς τὴν κόρτην τοῦ βασιλέως, . . . καὶ συγ-
 » καθεσθεις αὐτῷ, ἐκεῖ ὑπὸ Βασιλείου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν μεληδὼν κατε-
 » κόπη «. Ὁ δὲ Ζώσιμος ἀναφέρει καὶ ἄλλο περιεργότερον, τὸ ὅποιον εἰ-
 κονίζει χαρακτηριστικώτερον τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς του : Ὁ Ἀλαρίχος ἠπεί-
 λει ἀπὸ τῆς Ῥαβέννης τὴν Ῥώμην, ὁ δὲ Ὀνώριος ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν
 τοὺς διαπραγματευσομένους εἰρήνην, καὶ ἐπειδὴ αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ Ἀλαρί-
 χου ἐκρίθησαν ἀπαράδεκτοι, ὁ Ἰόβιος, εἰς τὸν ὅποιον, ὡς φίλον τοῦ Ἀλα-
 ρίχου, εἶχον ἀνατεθῆ αἱ περὶ συνθηκῶν διαπραγματεύσεις, θέλων ἵνα ἀπαλ-
 λάξῃ πάσης μομφῆς ἑαυτὸν, ὥρχισε τὸν Ὀνώριον μηδέποτε εἰρηνεῦσαι
 πρὸς Ἀλαρίχον, ἀλλ' ἄχρι παντὸς πολεμήσειν, καὶ ὠρκίσθη καὶ αὐτὸς καὶ
 οἱ λοιποὶ τῶν ἀρχόντων, » τῆς βασιλείας ἀψάμενος κεφαλῆς «. Ἀλλ' ὁ
 Ἀλαρίχος, μετριώτερον διανοηθεὶς, ἔστειλε κατόπιν μεσίτας, φέροντας ἐπι-
 εικεστέρας προτάσεις· οἱ ἄρχοντες ὁμῶς ἀπεκρίθησαν ὅτι ἢ πρὸς τὸν Ἀ-
 λαρίχον εἰρήνη ἦτον ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ, μετὰ τοιαύτην ὀρκωμοσίαν. » Εἰ
 » μὲν γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν τετυχήκει δεδομένος ὅρκος, ἦν ἂν ὡς εἰκὸς πα-
 » ριδεῖν, ἐνδιδόντας τῇ τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπίᾳ τὴν ἐπὶ ἀσεβείᾳ συγγνώμην·
 » ἐπεὶ δὲ κατὰ τῆς τοῦ βασιλέως ὁμωμόκεσαν κεφαλῆς, οὐκ εἶναι θεμιτὸν
 » αὐτοῖς εἰς τὸν τοσοῦτον ὅρκον ἐξαμαρτεῖν (1) «. Καὶ ἔπειτα κατακρίνο-
 μεν τοὺς Τούρκους, καὶ γογγύζομεν διότι παρέδωκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς χεῖ-
 ρας αὐτῶν, ὡς ἐὰν ἦτον δυνατὸν τοιαῦτα ἀσεβήματα ἵνα τιμωρηθῶσι δι' ἐ-
 λαφροτέρου ἐξιλασμοῦ!

Περίεργον δὲ φαίνεται τὸ τοῦ Νομοκάνονος, ἀναγνωρίζοντος ἔγκυρον
 τὸν παρὰ στρατιωτικοῦ ἐκφωνούμενον κατὰ ἱερέως ἀφορισμόν. » Εἴ τις ἱε-
 » ρεὺς, λέγει, δεσμεύσει στρατιώτην ἀξιωματικόν, καὶ ὁ στρατιώτης, πε-
 » ριζωσάμενος τὰ ὄπλα αὐτοῦ, ἀντιδεσμεύσει αὐτὸν τὸν ἱερέα, μηδεὶς πα-
 » ρασαλεύσῃ τὸν δεσμὸν, ἕως οὗ διαλλαγῶσιν ἀμφοτέροι (2) «.

Ἀλλ' ἡ ἐπισημοτέρα πατῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ πολιτικῶν ἐν-

(1) Νομοκων. Coteler. Νο. 113. (2) Ζωστ. Βιβλ. ΣΤ', περὶ τὸ τέλος.

ταύτῳ τελετῶν ἦτον ἀναντιρρήτως, καθὼς καὶ εἶνε μέχρι τοῦ νῦν, ἡ

Στέφεις καὶ Χρίσις τοῦ Αὐτοκράτορος.

Πρὸ τοῦ Μαρκιανοῦ ὁ δὲν ἀναφέρεται χρισθεὶς ἐκκλησιαστικῶς ἄλλος Αὐτοκράτωρ μετ' αὐτὸν ἰδὲ πρῶτος Λέων ὁ Α', στεφθεὶς τῇ 7 Φεβρουαρίου τοῦ 457 ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀνατολίου. Καὶ ἡ μὲν διὰ τοῦ ἱεροῦ μύρου χρίσις, ὡς ἀφορῶσα τὴν Ἐκκλησίαν, ἐγένετο ἀφεύκτως ἐν τῷ ναῷ· ἡ δὲ στέφεις, ὡς ἀνήκουσα μᾶλλον εἰς τὴν πολιτείαν καὶ τὸν στρατὸν, οὐ μόνον ἐν τῷ ναῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Παλατίῳ καὶ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ καὶ ἐν τῷ Κάμπῳ. Αὐτίκα » Λέων ὁ νεώτερος ἢ μικρὸς, ἑγγονος τοῦ Μεγάλου ἢ Α' Λέοντος, ἔσπεψε Ζήνωνα τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἐν τῷ Καθίσματι τοῦ Ἱπποδρόμου, Βηρίνης καὶ Ἀριάδνης συναραμένων αὐτῷ », κατὰ τὸν Θεοφάνην· ὁ δὲ Φωκᾶς » περιεβάλετο τὸν βασιλεῖον στέφανον ἐν τῷ ναῷ τοῦ » Προφήτου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου· ὁ δὲ Ἡράκλειος » ἐν τῷ εὐκτηρίῳ » τοῦ Ἀγίου Στεφάνου τῷ ἐν τῷ Παλατίῳ ». Τὸν δὲ Νικηφόρον, περαιωθέντα ἐν θριάμβῳ ἀπὸ τῆς Χρυσοπόλεως εἰς τὸ Ἑβδομον, καχεῖθεν εἰσαχθέντα διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης εἰς τὴν πόλιν καὶ » γενόμενον ἐν τῇ Με- » γάλῃ Ἐκκλησίᾳ, στέφει αὐτὸν ἐν τῷ ἁμβωνί ὁ Πατριάρχης ». Ὁ δὲ Φώτιος ἔχρισεν εἰς βασιλέα τὸν Βασίλειον καὶ τὴν σύζυγόν του, καθὼς τὸ λέγει ὁ ἴδιος ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῇ. Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος, » πρότερον ἐσθῆτα βασιλικὴν ἐνδύς, καὶ τοὺς πόδας ταῖς ἐρυθραῖς κρηπίσι κοσμήσας, » τὸν βασιλικὸν πῖλον, πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου κείμενον » ἐπ' ἐδάφους, αὐτοχειρία λαβὼν αὐτὸς ἐπέθηκε τῇ κεφαλῇ· αὐτίκα δὲ οἱ » τὰ τοιαῦτα ἄδειν εἰθισμένοι τῆς τῶν βασιλέων ἥρχον εὐφημίας ». Ἀλλ' ὁ Καντακουζηνός, στεφθεὶς πρότερον ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπὸ Λαζάρου τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, ἔκρινεν ἀφευκτον, καθ' ὑποθήκην τοῦ Παλαμᾶ, ὡς ἀτελοῦς πῶς οὔσης τῆς στέψεως ἐκείνης, ἵνα στεφθῇ καὶ ἐν ΚΠ, ὡς καὶ ἐστέφθη τῷ ὄντι τῇ 21 Μαΐου τοῦ 1347 ἐν Βλαχέρναις, διότι ὁ τῆς Ἀγίας Σοφίας ναὸς ἦτον πρὸς τοῦτο ἀνεπιτήδειος, διὰ τὴν πρὸ ὀλίγου κατὰπτωσιν τῆς μιᾶς του κρηπίδος. Λέγει δὲ ὁ διηγούμενος ταῦτα Γρηγοράς ὅτι, στηθείσης τῆς ἐξέδρας (τοῦ βήματος), ἐφ' ἧς ἔμελλον ἵνα στηθῶσιν οἱ θρόνοι τῶν πέντε βασιλέων καὶ βασιλίδων, μόλις ἔμεινε βραχὺς τόπος ὅπως χωρέσῃ τοσοῦτον πλῆθος. Καὶ παρατηρητέον ὅτι οὐχ ἦττον ὁ ναὸς οὗτος ἐκρίθη ὁ χωρητικώτερος τῶν ἐν ΚΠ καὶ ἀρμοδιώτερος πρὸς τὴν τελετὴν ταύτην, μετὰ τὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἴδου δὲ πῶς περιγράφει τὴν διττὴν ταύτην καθιέρωσιν αὐτὸς ὁ καὶ στεφθεὶς καὶ χρισθεὶς αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός:

» Ἡ δὲ τελετὴ τῆς τοῦ βασιλέως στέψεως τοῦτον γίνεται τὸν τρόπον·
 » Τοὺς ἐν ἀξιώμασι καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ τὴν στρατιάν, ἅμα τῷ Πατριάρ-
 » χῃ, ἐτι δὲ καὶ πανδημεὶ τὴν πόλιν τοῖς βασιλείοις ἅμα ἕω πάντας παρεῖ-
 » ναι δεῖ. Περὶ δὲ δευτέραν ὥραν μάλιστα τῆς αὐτῆς ἡμέρας, τοῦ μέλλον-
 » τος (τῷ θεῷ μύρῳ) χρισθῆσθαι βασιλέως (μετὰ τὸ δοῦναι ἔγγραφον
 » τὴν ὁμολογίαν τῆς οἰκείας πίστεως, π ρ ο τ ᾱ σ σ ο ν τ ᾱ τε καὶ ὑ π ο -
 » τ ᾱ σ σ ο ν τ ᾱ τὴν ἰδίαν ὑπογραφὴν καὶ παραδοῦναι ταύτην τῷ Πατρι-
 » ἀρχῇ) ἀνελθόντος εἰς τὸν Τρίκλινον, τὸν λεγόμενον Θωμαίτην, ἀφορῶν-
 » τα πρὸς τὸν Αὐγουστεῶνα, ὅπου τὸ πλῆθος ἅπαν ἵσταται μετὰ τοῦ φοσ-
 » σάτου, πρὸ τοῦ φανῆναι αὐτὸν, καταδρίπτονται εἰς τὸν λαὸν τὰ λε-
 » γόμενα ἐπικόμπια, ἀριθμὸν χιλιάδων ὧσων ἂν προστάξῃ ὁ Αὐτοκράτωρ,
 » ἵσταμένου τοῦ ρίπτοντος ἐπάνω τῶν τοῦ Αὐγουστεῶνος βαθμίδων. Μετὰ
 » δὲ τοῦτο, τοῦ μέλλοντος χρισθῆναι καθεσθέντος ἐπὶ ἀσπίδος, ὁ βασιλεὺς
 » καὶ πατήρ τοῦ ἀναγορευομένου, εἴ γε περίεστι, καὶ ὁ Πατριάρχης, τῶν
 » ἐμπροσθίων μερῶν ἐπιλαμβανόμενοι τῆς ἀσπίδος, τῶν δ' ἐπιλοίπων οἱ ἐν
 » ἀξιώμασιν ὑπερέχοντες, Δεσπόται τε καὶ Σεβαστοκράτορες, εἴ περ εἰσὶν,
 » ἢ οἱ ἐπιφανέστατοι μάλιστα τῶν Συγκλητικῶν, καὶ μετεωρίσαντες, ὡς
 » ἐνι μάλιστα, αὐτὸν ἅμα τῇ ἀσπίδι, τοῖς πλήθεσιν ἐπιδεικνύουσι τὸν βα-
 » σιλέα, τοῖς κάτωθεν ἵσταμένοις καὶ πάντοθεν περιῖσταμένοις. Ἐπευφη-
 » μησάντων δ' αὐτῶν (1), καταθέντες, ἄγουσιν εἰς τὸν ναὸν, ἐνθα δεῖ τὴν
 » τελετὴν γενέσθαι. Οἰκίσκου δ' ἐν αὐτῷ ξυλίνου, τῆς τοιαύτης ἐνεκα χρείας,
 » προπαρεσκευασμένου, τὸν νέον εἰσάγουσι βασιλέα, καὶ τὴν πορφύραν (2)
 » καὶ τὸ διάδημα ἐνδιδύσκουσι, πρότερον τῶν ἀρχιερέων εὐλογούντων αὐτά.
 » Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐ νενομισμένον περιτίθεται τι, ἀλλ' ἢ τοι στέφα-
 » νος, ἢ ὅ,τι ἂν ἄλλο δοκῇ. Διηγεῖται δὲ ὁ Χωνειάτης ὅτι ὁ Κομνηνὸς
 » Μανουὴλ, » εἰσελθὼν τὸ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τέμενος, ὅπως, κατὰ τὸ
 » ἔθιμον, εἰς βασιλέα χρισθῇ καὶ περιβάληται τὰ τοῦ κράτους σύμβολα,
 » πρῶτα μὲν . . . τὸ τῆς πίστεως ἔγγραφοι σύμβολον βαφῇ τῇ βασιλικῇ·
 » ἔπειτα, ταῖς Ὠραίαις λεγόμεναις τοῦ νεῷ πύλαις ἐγγίσας, ἱκανὸν ἐκείσε
 » χρόνον ἐνδιέτριψε, προσδεχόμενος πότε ἂν ἐπιταχθεῖ τὴν εἴσοδον παρὰ
 » τῶν ἀκριβούντων τὸ τῆς ὥρας καίριον τῶν ἱερῶν Κατηχουμενείων ἄνωθεν».
 » Τούτων δὲ γινομένων, ἡ θεία τελεῖται μυσταγωγία. Ἐχόμενα δὲ τοῦ
 » εἰρημένου οἰκίσκου καὶ ἀναβάθρα ἐκ ξύλων προκατασκευάζεται καὶ αὐτή,
 » καὶ περιειλοῦσιν αὐτὴν πάντοθεν πέπλοις σηρικοῖς (3) ἐρυθροῖς. Ὑπεράνω

(1) » (Τοῦ δεῖν) μεγάλου Αὐτοκράτορος καὶ Βασιλέως· πολλὰ τὰ ἔτη. (2) » Τὸν σάκκον·
 ἔχει ὁ Κωδινός. (3) » Βλατίαις, κατὰ τὸν Κωδινόν.

» δὲ αὐτῆς, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν βασιλέων, τίθενται θρόνοι χρυσοῖ, οὗ
 » κατὰ τοὺς εἰωθότας, ἀλλ' ἐπηρμένοι μάλιστα τῷ ὕψει, τέτταρας ἢ καὶ
 » πέντε ἔχοντες ἀναβαθμοὺς, ἐφ' οὓς, ἐξιόντες τοῦ οἰκίσκου, καθίζουσιν
 » οἱ βασιλεῖς, ἣν γε μὴ εἷς, ἀλλὰ πλείους ὦσι. Συναναβαίνουσαι δ' αὐτοῖς
 » καὶ αἱ βασιλίδες, καθίζουσιν ἐπὶ θρόνων, αἱ μὲν προεστεμμέναι τὰ στέμ-
 » ματα περικείμεναι, ἡ μέλλουσα δὲ, στεφανηφοροῦσα «.

» Πρὸ δὲ τῆς τοῦ Τρισαγίου θείας ὑμνολογίας, ἀνεισιν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα
 » ὁ Πατριάρχης, τῶν ἀδύτων ἐξιὼν· συνανέρχονται δὲ αὐτῷ καὶ τῶν τῆς
 » Ἐκκλησίας ἀρχόντων οἱ ἐπιφανέστεροι, τὰς ἱεράς καὶ αὐτοὶ ἐνδεδυμένοι
 » στολὰς, οὓς ἀποστέλλων προσκαλεῖται τοὺς βασιλέας. Οἱ δ', εὐθὺς ἐξ-
 » ανιστάμενοι τῶν θρόνων, ἐπὶ τὸν ἄμβωνα χωροῦσι· σιωπὴ δὲ βαθεῖα καὶ
 » ἀταραξία τὸ πλῆθος κατέχει πᾶν. Ὁ δὲ Πατριάρχης τὰς ἐπὶ κρίσει τῶν
 » βασιλέων συντεθειμένας δίδεισιν εὐχὰς, τὰς μὲν ἡσυχῇ καθ' ἑαυτὸν, ἔστι
 » δ' ἅς καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων, καὶ τῷ χρυσομένῳ ἐξιλάσκεται τὸ θεῖον.
 » Μετὰ τοῦτο δὲ, ὁ μέλλων χρισθῆσεσθαι βασιλεὺς τὸ ἐπικείμενον, ὅτι ἂν
 » ᾖ, τῇ κεφαλῇ ἀφαιρεῖ. Νενόμισται δ' αὐτίκα πάντας, ὅσοι πάρεισιν ἐντὸς
 » τοῦ ναοῦ, γυμναῖς καὶ αὐτοὺς ἐστάναι κεφαλαῖς. Ὁ Πατριάρχης δὲ τῷ
 » θεῷ μύρῳ σταυροειδῶς κρίει τὴν βασιλέως κεφαλὴν, ἐπιλέγων μεγάλην
 » φωνήν, » Ἀ γ ι ο ς « ! Διαδεχόμενοι δ' οἱ ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἱστάμενοι τὴν
 » φωνήν, ἐκ τρίτου καὶ αὐτοὶ λέγουσιν, » Ἀ γ ι ο ς « ! Ἐφεξῆς δὲ καὶ πᾶν
 » τὸ πλῆθος τὸ αὐτὸ ἐπιφωνοῦσι τσαυτάκις. Μετὰ τοῦτο, τῶν ἀδύτων
 » ἐντὸς παρὰ διακόνων, τὰς ἱεράς ἐνδεδυμένων στολὰς, κατεχόμενον τὸ
 » στέμμα (οὐ γὰρ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς, ὥς φασί τινες, τραπέζης κεῖται), ἄγουσιν
 » ἐπὶ τὸν ἄμβωνα. Καί, εἴ γε πάρεστι προεστεμμένος βασιλεὺς, ἅμα τῷ
 » Πατριάρχῃ τὸ στέμμα λαβόντες, ἐπιτιθέασιν τῇ κεφαλῇ τοῦ νέου βασι-
 » λέως· καὶ ἐκφωνεῖ ὁ Πατριάρχης, » Ἀ ξ ι ο ς « ! Διαδεχόμενοι δὲ οἱ ἐπὶ
 » τοῦ ἄμβωνος, ἐκ τρίτου λέγουσιν, αὐτοὶ τε καὶ πᾶν τὸ πλῆθος, ὃν τρό-
 » πον καὶ ἐπὶ τοῦ μύρου. Εἷτα λέγει πάλιν ὁ Πατριάρχης εὐχὰς, καὶ κα-
 » τέρχεται τοῦ ἄμβωνος ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἐξ οὗ περ ἀνῆλθε μέρους, ἀλλ'
 » ἐκ τοῦ πρὸς τὸν σωλέαν (1) τετραμμένου. Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ βασιλέως,
 » εἰ τύχη ζῶσα καὶ προεστεμμένη, ἵσταται στεφανηφοροῦσα καὶ κατέχουσα
 » τῇ χειρὶ βαίον χρυσοῦν (2)· εἰ δὲ εἴη χήρα, ἐνδυμα φορεῖ μέλαν καὶ μαν-
 » δύαν ὀξύνην.

» Εἰ μὲν οὖν συμβῇ μὴ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἔχειν γυναῖκα τὸν βασι-

(1) Τὸ πρὸ τοῦ βήματος ὑψηλότερον μέρος τοῦ ἐδάφους τοῦ ναοῦ, οἰονεὶ Solium. Ἱδε σελ. 492
 τοῦ Α' Μέρους. (2) Εἶδος σκήπτρου, Ἱδε σελ. 407.

» λέα, εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀνιῶν, ἐπὶ τοῦ θρόνου καθίζει πάλιν· εἰ
 » δ' ἔχει, τότε καὶ αὐτὴν ἀνάγκη στεφθῆναι πᾶσα (1). Διὸ καὶ, ἐξανιστα-
 » μένην τοῦ θρόνου, δύο τῶν γνησιωτάτων ἐκατέρωθεν λαβόμενοι συγγε-
 » νῶν, ἢ, εἰ μὴ γνησίους ἔχοι, ἐκτομίαι τοσοῦτοι (2), τῆς ἀναβάθρας τε
 » κατὰγουσι, καὶ φέροντες ἱστᾶσι πρὸ τοῦ σωλέου. Κατερχόμενος δὲ ὁ
 » βασιλεὺς, τὸ δι' αὐτὴν ὑπηρεπισμένον στέμμα (3) λαμβάνων, ὑπὸ γνη-
 » σίων τινῶν ἢ ἐκτομιῶν κατερχόμενον καὶ αὐτὸ, ἐπιτίθῃσι τῇ κεφαλῇ
 » τῆς γυναικός. Ἡ δὲ τὸν ἄνδρα καὶ βασιλέα προσκυνεῖ, δουλείαν ὁμολο-
 » γοῦσα. Ὁ Πατριάρχης δὲ, παρὰ τὸν σωλέαν ἱστάμενος καὶ αὐτὸς, ἐπι-
 » λέγει εὐχὴν ὑπὲρ τε τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίδος καὶ τοῦ ὑπηκόου
 » παντός. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ἰδίαν γυναῖκα στέφει. Εἰ δὲ
 » συμβῇ προστεμμένον εἶναι τὸν βασιλέα, ἐπὶ τῆς τῶν γάμων τελετῆς ὁ
 » βασιλεὺς τὴν ἰδίαν ὡσαύτως στέφει γυναῖκα. Αὐθις δὲ ἀμφοτέρω ἐπὶ τὴν
 » ἀναβάθραν ἀνερχόμενοι, κάθονται ἐπὶ τῶν θρόνων, τῆς ἄλλης μυστα-
 » γωγίας τελουμένης, » ὁ μὲν κατέχων σταυρὸν, ἢ δὲ τὸ βαῖον «. Ἀδομέ-
 » νου μὲν τοι τοῦ Τρισαγίου, ἢ τῶν Ἀποστολικῶν Γραφῶν, ἢ τῶν θείων
 » « λογίων ἀναγινωσκομένων, ἀνίστανται καὶ αὐτοί. Ἐξ ἐκατέρων δὲ τῶν
 » τοῦ ναοῦ μερῶν ἐπὶ ξυλίνων ἀναβαθρῶν, εἰς αὐτὸ τοῦτο πεποιημένων,
 » οἱ Πρωτοψάλται ἱστάμενοι καὶ οἱ Δομέστικοι λεγόμενοι, καὶ ἕτεροι τῆς
 » ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἄδῃν εἰδότες, οὓς ἐπὶ τῆς τοιαύτης τελετῆς
 » κ ρ ἄ κ τ α ς ἔθος παλαιὸν ὀνομάζειν ἐστὶ, μέλη τινὰ ἄδουσιν, ἐξεπίτηδες
 » συντεθειμένα, ἀρμόζοντα τῇ ἑορτῇ, » κρατοῦντες ἐξ ἐκατέρων τῶν μερῶν
 » ἀνὰ τρία κοντάρια, ἔχοντα ἕκαστον γύρους ἐκ ξύλων, ἐκκρεμαμένας
 » ἔχόντων γύρωθεν μετὰξας κοκκίνας καὶ λευκὰς, ὅσον δισπιθάμους, ἃ καὶ
 » μετὰ τὴν λειτουργίαν προηγούνται τοῦ βασιλέως μέχρι τοῦ παλατίου,
 » ψαλλόντων τῶν κατεχόντων αὐτά (4) «.

» Τῆς μεγάλης δὲ εισόδου ἤδη ἀρχομένης, οἱ τῶν τῆς ἐκκλησίας δια-
 » κόνων ἐπιφανέστεροι, ἐρχόμενοι, προσκαλοῦνται τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ, εἰς
 » τὴν λεγομένην Πρόθεσιν, ἔνθα τὰ Ἅγια κεῖται, ἔρχεται μετ' αὐτῶν. Ἐξω
 » δὲ ἱστάμενος τῆς Προθέσεως, περιβάλλεται μανδύαν χρυσοῦν ἐπὶ τὴν
 » πορφύραν, καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ κατέχει σταυρὸν, ὃν ἔθος κρατεῖν ὅσον
 » ἂν χρόνον τὸ στέμμα φορεῖ· τῇ δὲ λαιᾷ νάρθηκα φέροντες ἐγχειρίζουσιν,

(1) « Εἰ μὲν γυνὴ ἐστὶν ἢ στεφομένη, στέφεται εἰς τὸ Αὐγουστάλιον, εἰς τὸ ἀντιμήνσιον », λέ-
 γει τὸ Εὐχολόγιον. (2) « Κουδικουλάριοι », κατὰ τὸν Κωϊνόν. (3) « Οὐχ ὁμοιον τῇ τῶ
 » βασιλέως, ἀλλ' ἕτερόν τι τὸ σχῆμα ». (4) Αὐτὰ κυρίως ἔπρεπε ἵνα λέγονται Το υ β ί α ,
 οἰονεὶ Τούγια· ἴδε προσωτέρω.

» ὥστε τάξιν ἐκκλησιαστικὴν τὴν τοῦ Δεπουτάτου λεγομένου ἐπέχειν· ἃ
 » ἀμφοτέραις ἔχων, τῆς εἰσόδου πάσης ἡγεῖται τῆς ἱερᾶς. Ἐξ ἐκατέρων
 » δὲ αὐτοῦ μερῶν κατὰ τὰ πλάγια, οἱ τε τοὺς πελέκεις ἔχοντες, Βάραγ-
 » γοι προσαγορευόμενοι, καὶ νέοι τῶν ἐπιφανῶν περὶ ἑκατὸν, ὠπλισμένοι
 » διαπρεπῶς ἢ καὶ ἄνοπλοι· κατ' εὐθείαν δὲ μετ' αὐτὸν, οἱ τε διάκονοι ἐφε-
 » ξῆς ἔπονται καὶ οἱ ἱερεῖς, ἐπιπλά τε καὶ σκεύη τῶν ἱερῶν καὶ αὐτὰ τὰ
 » ἀγιώτατα ἐπιφερόμενοι. Τὸν δὲ ναὸν περιελθόντες, κατὰ τὸ ἔθος, ἐπει-
 » δὴν γένοιντο ἐν τῷ σωλέᾳ, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἐστᾶσιν ἐκτὸς, αὐτὸς δὲ
 » τὸν σωλέαν ἀναβάς, τὸν Πατριάρχην ἐπὶ ταῖς ἱεραῖς κιγκλίσιν ἐστηκότα
 » εὐρίσκει. Προσαγορεύσαντες δὲ ἀλλήλους » τῇ κλίσει τῆς κεφαλῆς », ὁ
 » Πατριάρχης μὲν ἐσωτέρω, ἔξω δ' ὁ βασιλεὺς περιμένουσιν ἐστῶτες. Εὐ-
 » θὺς δ' ὁ μετὰ τὸν βασιλέα τῶν ἄλλων ἡγούμενος διακόνων, τῇ δεξιᾷ μὲν
 » κατέχων θυμιατὸν, τῇ δ' ἑτέρα τὸ τοῦ Πατριάρχου λεγόμενον μαφόριον,
 » τὸν βασιλέα παριὼν θυμιᾷ· κλίναντος δὲ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ὁ διάκονος
 » εἰς ἐπήκοον πάντων βοᾷ· » Μνησθεῖν Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Κράτους τῆς
 » Βασιλείας ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε, νῦν καὶ ἄει καὶ εἰς τοὺς
 » αἰῶνας τῶν αἰώνων », ἐπιλέγων καὶ τὸ » Ἀμήν ». Τούτου δὲ τελεσθέν-
 » τος, ὁ βασιλεὺς, τὸν Πατριάρχην προσαγορεύσας, ἀποδύεται τὸν μαν-
 » θύαν, καὶ τὸν μὲν ὁ τῆς ἐκκλησίας Ῥεφερενδᾶριος ἀποφέρειται· οὕτω γὰρ
 » ἔθος· ὁ βασιλεὺς δὲ, ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀνερχόμενος, ἐπὶ τοῦ θρόνου
 » κάθεται πάλιν, τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, τῆς τε προσευχῆς τοῦ Πά-
 » τερ ἡμῶν λεγομένων, καὶ τῆς ὑψώσεως γινομένης τοῦ δεσποτικοῦ καὶ
 » ἁγίου σώματος ἀνιστάμενος ».

» Τῆς ὑψώσεως δὲ τελεσθείσης, εἰ μὲν ἀνεπιτηδείως πρὸς τὴν τῶν ἁ-
 » γιασμάτων κοινωνίαν ὁ βασιλεὺς ἔχει, μέχρι συμπληρώσεως τῆς θείας
 » μυσταγωγίας κάθεται ἐπὶ τοῦ θρόνου· εἰ δὲ παρεσκευάσται πρὸς τοῦτο,
 » πάλιν αὐτὸν οἱ διάκονοι ἐρχόμενοι προσκαλοῦνται, καὶ μετ' αὐτῶν εὐθὺς
 » εἰσεῖσιν εἰς τὰ ἅδυτα· καὶ, θυμιατοῦ αὐτῷ διδομένου, τὴν ἱεράν τράπεζαν
 » πρῶτα μὲν κατὰ ἀνατολὰς θυμιᾷ, εἶτα πρὸς ἄρκτον, καὶ μετὰ τοῦτο
 » πρὸς ἐσπέραν, καὶ τέταρτον πρὸς μεσημβρίαν βλέπων· πάλιν δὲ πρὸς
 » ἀνατολὰς θυμιᾷσας, θυμιᾷ καὶ τὸν Πατριάρχην. Προσαγορεύσας δὲ αὐ-
 » τὸν ὁ Πατριάρχης καὶ τῆς χειρὸς αὐτοῦ λαβὼν τὸ θυμιατὸν, ἀντιθυμιᾷ
 » καὶ αὐτὸς αὐτόν. Μετὰ δὲ τοῦτο, τὸ στέμμα τῆς κεφαλῆς περιελάμβανος
 » ὁ βασιλεὺς, ἐγχειρίζει τοῖς διακόνοις· ὁ δὲ Πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας
 » αὐτῷ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος ἐπιδίδωσι μερίδα. Μετασχὼν δὲ αὐτῆς,
 » καὶ τοῦ δεσποτικοῦ αἵματος κοινωνεῖ, οὐ λαβίδι, καθάπερ οἱ πολλοί, ἀλ-

» λ' αὐτῷ κρατῆρι, τὸν τῶν ἱερωμένων τρόπον· τό τε στέμμα περιθέμενος·
» αὖθις, ἔξεισι τῶν ἀδύτων·.

» Τελεσθείσης δὲ τῆς μυσταγωγίας, τοῦ διαδιδόμενου τοῖς πλήθεσιν
» ἀγιάσματος αὖθις μετασχών, καὶ παρὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν παρόν-
» των ἀρχιερέων εὐλογηθεὶς, καὶ περιπτυσσόμενος αὐτῶν τὰς χεῖρας, ἀνει-
» σιν εἰς τὰ λεγόμενα Κατηχούμενα, ὡς ἂν, ἐξ ἀπόπτου παρὰ πάντων ὁ-
» ρώμενος, εὐφημηθεῖη. » Χρυσῶν δὲ βηλοθύρων τὴν ἀναθάβραν σκεπόν-
» των, ὥστε μὴ ὁρᾶσθαι τοὺς βασιλεῖς, οἱ ψάλλται ᾄδουσι τὸ » Ἀ ν α τ ε ῖ -
» λ α τ ε , Ἀ ν α τ ε ῖ λ α τ ε . Αἰρομένων οὖν εὐθύς τῶν βηλοθύρων, εὐ-
» φημοῦνται ὑφ' ἀπάντων·.

» Τελεσθέντος δὲ καὶ τούτου, κατελθὼν ἐκεῖθεν, αὐτὸς καὶ ἡ βασιλὶς
» μόνοι, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπομένων πεζῇ, ἔφιπποι » καὶ στεφηφοροῦν-
» τες « , χωροῦσι πρὸς τὰ βασιλεια (1). » Ἐξιόντι δὲ τοῦ νεῶ, ὁ ἵππος
» προσάγεται, λέγει ὁ Χωνειάτης, παρὰ τοῦ Πρωτοστράτῳρος, ἀπὸ τοῦ
» χαλινοῦ ἐλκυσθεῖς. Καὶ ρίπτονται πάλιν εἰς τὸν δῆμον » παρὰ τινος τῶν
» Συγκλητικῶν, ὃν ἂν ὁ βασιλεὺς ἐθέλῃ, ἃ λέγουσιν ἐπικόμβια, χιλιάδων,
» ἔλαττον ἢ πλεῖον, δέκα, ἐν τοῖς προαυλίοις μάλιστα τοῦ ναοῦ· καὶ πάλιν
» τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐν τοῖς βασιλείοις τοῦ δήμου συνηθροισμένου παντός,
» παρὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν Συγκλητικοῦ, τῶν προτέρων ἴσοι ἢ καὶ πλείους,
» ρίπτονται ἀπόδεσμοι. » Τραπεζῆς δὲ ἡτοιμασμένης ἐκεῖσε, στεφηφοροῦν-
» τες καθήμενοι εὐωχοῦνται. Διακονεῖται δὲ αὐτοῖς ὁ μέγας Δομέστικος
» τὰ πρὸς τὴν χρείαν· ἂν δὲ μὴ ἦ μέγας Δομέστικος, ὁ Δεσπότης· » μὴν-
» σοι δὲ οὐ δίδονται πρὸς αὐτοὺς τότε. » Ὁ δὲ νέος Ἀνδρόνικος, στεφθεὶς
αὐτοχειρὶ, ὡς εἶδομεν, » μετὰ τὴν εὐφημίαν, πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου
» Γεωργίου ἔφιππος γενόμενος, τὴν προσκύνησιν ἀπεδίδου, καὶ τισι τῶν ἐκ
» τῆς Λατινικῆς στρατιᾶς τὴν Καβαλαρίων παρεῖχε τιμὴν, πάντα ἐπ' αὐ-
» τοῖς τὰ εἰθισμένα πράττων. Ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰ βασιλεια ἐπανελθὼν, ἅμα
» βασιλίδι τῇ γαμετῇ λαμπρῶς εἰσιᾶτο, πάντων παρισταμένων, κατὰ τὰ
» νενομισμένα βασιλεῦσιν. Ὑπηρετοῦντο δὲ αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐστίασιν οἱ
» ἄγχιστα ἐκ γένους αὐτοῖς. Ἐδωρεῖτο δὲ καὶ » τῷ Κλήρῳ τοῦ μεγάλου
» ναοῦ, πέμπων χρυσόβουλλον, χορηγίαν ἐτησίαν ὅσην ἂν προηρεῖτο. Ὁ
αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, παραδ. χάριν, » ἐτύπωσεν αὐτοῖς, κατὰ.

(1) Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν οἱ ἵπποι τῶν βασιλέων ἐφόρου, ὅπισθεν μὲν τῆς σέλλας ἐπάνω τῶν καπουλίων, τὰ λεγόμενα χαιώματα, ἐκ μαργάρων καὶ λίθων συγκείμενα· μικρὸν δ' ἄνωθεν τῶν ἀστραγάλων περιδεδεμένας μετὰ ζῆς ἐρυθρᾶς, ἅπερ ὀνομάζονται τοῦθ' (αὐτοῖς), τὰ ὁποῖα καὶ μόνον διεσώζοντο ἐπὶ Κωδινού.

» τὸν Χωνειάτην, ἀργύρια ἐτήσια κέρματα εἰς μνᾶς δις ἑκατὸν κορυφού-
 » μενα«. Μιχαήλ δὲ ὁ Ῥαγγαβὲ, ἐδωρήσατο τῷ Πατριάρχῃ χρυσοῦ λίτρας
 » πεντήκοντα καὶ τῷ Κλήρῳ εἰκοσιπέντε «.

» Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ, τῶν δημοτικῶν μὲν πάρεσιν οὐδένες· τοῦ στρα-
 » τιωτικοῦ δὲ καὶ τοῦ περὶ τὴν βασιλικὴν ὑπηρεσίαν τεταγμένου παρόντος
 » παντός, ἐν ταῖς τῶν βασιλείων αὐλαῖς, ἐξερχόμενος ὁ βασιλεὺς, τοῦ τῶν
 » βασιλικῶν ταμίου παρεστῶτος χρημάτων, καὶ τὴν ἄκραν τῆς ἐσθῆτος
 » πλήρη φέροντος νομισμάτων χρυσῶν ἐκ τῶν βασιλικῶν, δραττόμενος ὁ
 » βασιλεὺς κύκλῳ διασχεδάζει· κενωθέντων δὲ, ὁ ταμίας αὖθις τὴν ἐσθῆτα
 » ἀναπληροῖ. Καὶ τοῦτο γίνεται οὐ τρίς καὶ τετράκις μόνον, ἀλλὰ καὶ πλεο-
 » νάκις. Αἴτιον δὲ τῆς τοιαύτης διαδόσεως τοῦ χρυσοῦ τὸ πάντας βούλε-
 » σθαι τὸν βασιλέα, ἐκ τῶν αὐτοῦ δαπανῶντας, αὐτῷ συνευφραίνεσθαι καὶ
 » συμπανηγυρίζειν (1) «.

» Τὰς δ' ἐφεξῆς ἡμέρας, δέκα, πλείους ἢ ἐλάττους (οὐ γὰρ ἀριθμὸς νε-
 » νόμισται τῶν τῆς ἑορτῆς ἡμερῶν, ἀλλ' ὅπως ἂν βασιλεῖ δοκῇ), τὸ μὲν
 » διάδημα καὶ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύραν ἐν τοῖς βασιτικοῖς ἀποτίθενται
 » ταμείοις, ἐσθῆτας δὲ ἐτέρας περιβεβλημένοι λαμπράς καὶ βασιλικάς,
 » ἑορτάζουσι λαμπρῶς· ἀρίστων τε παρασκευαζομένων πολυτελῶν, οἱ Συγ-
 » κλητικοὶ πάντες καθήμενοι ἀριστῶσιν, ὁρῶντων τῶν βασιλέων καὶ εὐω-
 » χουμένων καὶ αὐτῶν ἐν ἰδίᾳ τραπέζῃ· διακονεῖται δὲ αὐτοῖς ὁ ἐπὶ τῆς βα-
 » σιλικῆς τεταγμένος τραπέζης· ὁ δὲ Μ. Δομέστικος ἐν τῷ προσήκοντι
 » τόπῳ τοῖς ἄλλοις συνανακέκληται Συγκλητικοῖς «.

Πρὸς τὴν τελετὴν ταύτην τῆς Στέψεως τῶν Γραικορωμαίων Αὐτοκρα-
 τῶρων ἀναλογεῖ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς Σουλτάνοις

Τὸ ζώσιμον τῆς σπάθης,

τὸ ὁποῖον γίνεται, καθὼς καὶ ἄλλοθι εἵπομεν (2), ἐν τῷ τζαμίῳ τοῦ Ἐι-
 οῦμπ, ὀκτὼ-ἐννέα συνήθως ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ νέου Σουλ-
 τάνου.

Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐθιμοταξίαν, τὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων παρετά-
 ττοντο ἀπὸ πρῶτης στοιχηδόν, ἐκατέρωθεν τῆς ἀπὸ τοῦ Μπάμπ-Ὑ-χουμα-

(1) Καντακουζ.

(2) Ἰδε σελ. 602 τοῦ Α' Μέρους.

γιοῦν πρὸς τὸ Ἐϊοῦμπ μεγάλης ὁδοῦ, ἄοπλοι, ἔχοντες τὰς χεῖρας ἐν τῇ ζώνῃ. Οἱ δὲ ὑπουργοί, οἱ μεγιστᾶνες, οἱ Οὐλεμά καὶ ἅπαντες οἱ ὑπάλληλοι ἀπῆρχοντο ἐν ὥρᾳ εἰς τὸ Παλάτιον, καί, ἀρχομένης τῆς πομπῆς, προεπορεύοντο πρῶτοι οἱ ὑποδεέστεροι, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ ἀμέσως ἀνώτεροι, πάντες ἔφιπποι, παρακολουθούμενοι ὑπὸ ἀναλόγου πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ἕκαστος ἀριθμοῦ ὑπηρετῶν. Διεκρίνοντο δὲ μεταξὺ αὐτῶν οἱ Οὐλεμά διὰ τὸ μέγεθος τῶν καθουκίων ἑκαστοῦ καὶ τὴν ἀπλότητα τῶν χασδίων τῶν ἵππων ἑκαστοῦ. Ὑπερεῖχε δὲ πάντων διὰ τὴν ὠραιότητα ἡ συνοδία τοῦ Γενιτσάρ-ἀγᾶ, διότι περιεστοιχεῖτο ὑπὸ δάσους πτερῶν καὶ τριχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκόσμουν τὰς περικεφαλαίας τῶν περὶ αὐτὸν πεζοπορούντων λοχαγῶν (τσορμπατζήδων), κρατούντων ράβδους λευκάς καὶ φορούντων κίτρινα ὑποδήματα, ἐχόντων δὲ τὰς ποδεάς τῶν καθυκίων αὐτῶν σηκωμένας ἐπὶ τῆς ζώνης. Ὀλίγα βήματα δὲ πρὸ τοῦ Γενιτσάρ-ἀγᾶ ὠδεύεν ὁ Ἀσταήμπασης. Μετὰ δὲ τὸν Γενιτσάρ-ἀγᾶν ὁ Τσαούτ-μπασης μετὰ τῶν Τσαούσων τοῦ πτεροφόρων, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Μποσταντζή-μπασης, προπορευομένων εἰς δύο σειρὰς τῶν Μποσταντζήδων ράβδοφορούντων. Ἦρχοντο ἔπειτα, κρατούμενα ἐπὶ ἀργυρῶν τριπόδων καλουπίων, τὰ δύο καθούκια τοῦ Σουλτάνου, κεκοσμημένα διὰ λιθοκολλήτων πτεροθυσάνων, κλινόμενα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ὡς προσαγορεύοντα δῆθεν τὸν λαὸν, καὶ συμπαραπεμπόμενα ὑπὸ πλήθους ὑπηρετῶν. Ἐπειτα ὁ Βεζίρης καὶ ὁ Σαείχ-οὐλ-ισλάμης, ἀμφοτέρω μετὰ λευκῶν γουνωμένων ἐπανωφορίων, ἀλλὰ τοῦ μὲν Βεζίρη ἐκ σιρικοῦ, τοῦ δὲ Σαείχ-οὐλ-ισλάμης ἐξ ἐρέας. Προηγούντο δὲ οἱ παράσειροι ἵπποι (τὰ γεδέκια) καὶ οἱ δρομεῖς (σσαντήρ) τοῦ Βεζίρη καὶ συμπαρηκολούθουν οἱ Ἀλᾶι-τσαούσαι, σείοντες ἀδιακόπως τὰς κωδωνοφόρους ἀργυρᾶς αὐτῶν ράβδους. Ἠκολούθει δὲ ἡ ἀπῆνη (τὸ κοτσί) τοῦ Μουφτῆ. Ἐπειτα οἱ σωματοφύλακες (χασεχῆ) τοῦ Σουλτάνου εἰς δύο σειρὰς, σπαθηφοροῦντες ἀπ' ἀορτῆρος καὶ κρατοῦντες ράβδους λευκάς, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ δύο Ἐμίρ-ἀχόραι, καὶ κατόπιν αὐτῶν τὰ γεδέκια τοῦ Σουλτάνου, σκεπασμένα διὰ πολυτιμοτάτων χασδίων, τὰ ὅποια τὰ ἐσκέπαζον ὁλόκληρα, φαινομένης μόνον τῆς κεφαλῆς ἑκαστοῦ, ἣν ἐστόλιζε κατὰ μέτωπον πτεροθύσανος ὑπὸ δὲ τὸ προστερνίδιον ἐκρέματο ἵππουρις (τοῦτ'), καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ ἐφιππίου ἦσαν προσηρτημένα, ἐνθεν μὲν ἡ σπάθη, ἐτέρωθεν δὲ ἡ κορύνη (τοπούζ), ὑπεράνωθεν δὲ ἀργυρᾶ ἐπίχρυσος ἀσπίς· δύο δὲ πεζοὶ ἵπποκόμοι ἐκράτουν ἐκατέρωθεν ἕκαστον ἵππον ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ. Ἦρχετο ἔπειτα τὸ τάγμα τῶν Τζουλουφλοῦ-μπαλτατζήδων μετὰ περικεφαλαιῶν ἐπιχρύσων, κρατοῦντες λόγχας, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Πεΐκιδες, ἐνδυμένοι ῥωμαϊστὶ καὶ κρατοῦντες δόρατα πελεκυφόρα, καὶ κατόπιν αὐτῶν οἱ Σο-

Ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας ἐν στολῇ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

λάκαι (τοξοφόροι), φοροῦντες εἶδος κοθόρνου καὶ περικεφαλαίας, ὧν οἱ ῥι-
 πιδοειδεῖς πτεροθύσανοι ἐσχημάτιζον συγκυρτούμενοι διαγραφικώτατόν τι-
 να κύκλον περὶ τὸν Σουλτάνον, τοῦ ὁποίου, ἱππεύοντος ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν,
 ἐξεῖχεν ἀκτινοβολῶν ὁ ἀδαμάντινος πτεροθύσανος. Χαιρετᾷ δὲ, μόλις σείων
 ἐλαφρῶς καὶ ἐν σιωπῇ ἄκρα τὴν κεφαλὴν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, τοὺς Γενι-
 τσάρους, προσκυνοῦντας ἐδαφιαίως. Πλήθος δὲ θεραπόντων (τσοχαδαρέων)
 παρακολουθοῦσιν αὐτὸν καὶ τὸν κατόπιν αὐτοῦ Σιληχδάρην (πρωτοσπα-
 θάριον), φέροντα ἐπ' ὤμου τὴν αὐτοκρατορικὴν σπάθην, καὶ φοροῦντα χρυ-
 σοῦφαντον φόρεμα, τὸ μόνον προσαρμοζόμενον στενῶς ἐπὶ τοῦ σώματος.
 Ἔπεται μετὰ ταῦτα ὁ Κχιζλάρ-ἄγᾶς, καὶ κατόπιν τούτου ὁ Χαζναδάρ-ἄ-
 γᾶς, ῥίπτων νομίσματα νεοχάρακτα εἰς τὸ πλῆθος, τρόπος ἀφρευκτος ἵνα
 μὴ συγχέηται ἡ πομπὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν θεατῶν. Ἡ ποσότης τῶν
 διαρρίπτομένων τούτων χρημάτων συνεποσοῦτο συνήθως εἰς 40-42 πουργεῖα·
 ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀναγορεύσεως Μαχμουδ τοῦ Α', ὁ ἀρχιστασιαστὴς Πα-
 τρώνα-Χαλίλ, ἐπονομασθεὶς οὕτω, διότι χρόνους εἰς τὸ κάτεργον εἶχε ταύ-
 τὴν τὴν θέσιν, προεπορεύετο τοῦ Σουλτάνου, φορῶν τὸ σύνθημα ἡπειρωτι-
 κόν· του φόρεμα μετὰ γυμνῶν τῶν κνημῶν, καὶ ἔρριπεν αὐτοχειρὶ εἰς τὸ
 πλῆθος ἕως πεντήκοντα πουργεῖων φλωρί (30—40,000 φράγκων). Τοῦ
 Σουλτάν-Μεχμέδ δὲ Δ', ζωσθέντος τὴν σπάθην ἐπταετοῦς, ἔσυρεν ἐν τῇ τε-
 λετῇ τὸν ἵππον, παραπορευόμενος πεζός, ὁ Μέγας Ἐμίρ-ἀχόρης. Ἐζών-
 νυε δὲ τὸν Σουλτάνον τὴν σπάθην ἐν τῷ τζαμίῳ τοῦ Ἐιούμπ ὁ ἐν Ἰκονίῳ
 ἐδρεύων ἀρχηγὸς τῶν Δερβίσιων Μεβλεβή, καλούμενος Μολλά-Χουνκιάρ,
 ὡς ἀπόγονος τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Ἀλλάχ-ἐδ-δὴν, τοῦ διορίσαντος
 τῷ 1300 τὸν Ὀσμάνην Α'. ἀλλ' ἐπεὶ αὐτὸς δὲν εὕρισκετο ἐν ΚΠ, ἀνε-
 πλήρου αὐτὸν ὁ Νακχὺμπ-οὐλ-ἐσράφ ἢ ὁ ἐν ΚΠ Σείιχης τῶν Μεβλεβή-
 δων. Ἐπιστρεφούσης δὲ τῆς πομπῆς, ὁ ἀρχιθυρωρὸς (Καπουτζουλάρ-κεα-
 γιασῇ) καὶ ὁ Μποσταντζή-μπασης, προπορευόμενοι, πεζεύουσι ταχύτερον
 τῶν ἄλλων ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Σαραγίου αὐλῇ, ὅπως, εἰσελθόντα τὸν Σουλ-
 τάνον, προσκυνήσαντες εἰς ἔδαφος, εἰσαγάγωσι, προπορευόμενοι, εἰς τὴν
 δευτέραν αὐλὴν ἄχρι τοῦ μέρους ὅπου πεζεύει.

Ἄλλη, ἱερὰ διὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς, τελετὴ εἶνε

Ἡ προσκύνησις τοῦ Χχιρχά-ὕς-σερίφ.

καὶ ὁ ἀγιασμὸς τοῦ ὕδατος, ἐν ᾧ ἐμβρέχεται ὑπὸ τοῦ Σείιχ-οὐλ-ισλάμ ἢ
 τοῦ Νακχίμπ-οὐλ-ἐσράφ μετὰ τινος εὐχᾶς ἢ ἄκρα τοῦ ἐπενδύτου (χχιρχά)
 τοῦ Προφήτου. Ἡ τελετὴ αὕτη, τὴν ὁποίαν περιεγράψαμεν ἐν σελ. 166

τοῦ Α' Μέρους, τελεῖται τῇ 15 τοῦ Ῥαμαζάν, ἡ, κατὰ τὸν Καντεμίρην (1), τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ, ἐν παρατάξει ἐντὸς τοῦ Σαραγίου· τὸ δὲ ἁγιαζόμενον οὕτως ὕδωρ (Ἄμπ-οῦ-χχιρκάι-σσερίφ) διανέμεται ἐντὸς μικρῶν φιαλῶν, ἐσφραγισμένων τῇ Σουλτανικῇ σφραγίδι, ὡς σημεῖον μεγάλης εὐνοίας, εἰς τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ Κράτους, οἱ τινες πίνουσιν ἐξ αὐτοῦ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ Ῥαμαζανίου, πρὶν τοῦ Ἰφτάρ (2), ἐνστάζοντες ῥανίδας τινὰς ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος, κατ' ἀρχὰς μὲν τρεῖς ῥοφήσεις, καὶ ἔπειτα διὰ μιᾶς τὸ ὅλον, μετὰ πολλῆς εὐλαβείας.

Ὁ ἐν τῷ Σαραγίῳ Χχιρκᾶς ὁδὲν εἶνε τὸ μόνον ἐν ΚΠ προσκυνούμενον ἔνδυμα τοῦ Προφήτου· διότι ὑπάρχει καὶ ἕτερον, κληροδοτηθὲν, καθὰ φρονοῦσιν οἱ εὐλαβεῖς, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου ἑαυτοῦ εἰς ἓνα τῶν πιστοτέρων τοῦ προσηλύτων ἐκ τοῦ Ὑμεν, τὸν Βεύσσ-οῦλ-Ἀρεμίν. Τὸ ἔνδυμα τοῦτο, ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος ἀπὸ τριχῶν καμήλου, διατηρήθη ὀρθορκευτικῶς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀραβὸς τούτου, ἀποκατασταθέντων ἐν ΚΠ πρὸ 250 ἐτῶν. Φύλαξ δὲ τοῦ ἱεροῦ τούτου κειμηλίου εἶνε πάντοτε ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης, λεγόμενος Χχιρκάι-σσερίφ-σσεῖχῃ, ὃς τις, διατηρῶν αὐτὸ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἑαυτοῦ, κειμένη πρὸ 70 ἐτῶν ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Ἐσχί-Ἀλῆ-πασσᾶ, ἐντὸς πολυτελεστάτου λιθοκτίστου δωματίου, περικλεισμένον ὡσαύτως ἐντὸς τεσσαράκοντα πολυτίμων μποχτσάδων, ἐκτίθῃσιν αὐτὸ κατ' ἔτος εἰς προσκύνῃσιν τὰς τελευταίας δεκαπέντε ἡμέρας τοῦ Ῥαμαζανίου, συρρέοντος πλήθους καὶ δωροφοροῦντος, χρήματα μὲν οὐχί, πολυτελῆ δὲ ὑφάσματα, ἀλόην, ἄμβαριν κτλ. Ἀσπάζονται δὲ μόνον τὴν μίαν αὐτοῦ ἄκρην, παρισταμένων ἑκατέρωθεν ἐν εὐλαβείᾳ τῷ σχήματι δύο τῶν πλησιεστέρων τοῦ Σσεῖχη συγγενῶν, μιᾶς δὲ γυναικὸς ἐκ τῶν τῆς οἰκογενείας διανεμούσης κεκαλυμμένης τὸ ἁγιασμένον ὕδωρ ἐν φιαλίσιν, ὧν πωλοῦνται χιλιάδες τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἐν τοῖς πλησίον ἐργαστηρίοις.

Τὰς νύκτας τοῦ Ῥαμαζανίου, καὶ ἰδίως τὰς ἑπτὰ ἱερὰς νύκτας, τὰς ὁποίας, ἐορταζόμενας τὰς μὲν τέσσαρας κατὰ τρίμηνον (ο ὕ τ σ ἂ ἰ λ ἂ ρ), τὰς δὲ τρεῖς ἐν καιρῷ τῆς νηστείας ταύτης, σέβονται οἱ Ὀθωμανοί. Τὰ αὐτοκρατορικὰ τζαμιά φωτίζονται διὰ τῶν λεγομένων μαχχιγέ, μεγάλων ἡμικυκλίων εἰς σχῆμα ἡμισελήνων, κατηστερισμένων δι' ἀνημμένων λαμπτήρων, ὧν πρῶτος ὁ ἐπὶ Σουλτάν-Ἀχμέδ τοῦ Γ' Δαμάτ-Ἡβρα-ἡμ-πασσᾶς εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν. Ἡ δὲ ΚΠ παρουσιάζει τὸ μεγαλοπρεπέστερον τῶν θεαμάτων διὰ τῶν φωτοπεριχύτων μιναζέδων τῶν αὐτοκρα-

(1) Τόμ. Α', σελ. 293. (2) Τῆς καθ' ἑκάστην καταλύσεως τῆς νηστείας.

Τὸ Ἰφτάρι τοῦ Βεζίρη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

τορικῶν τῆς τζαμίων. Ἡ ἱερωτέρα τῶν ἑπτὰ τούτων ἱερῶν νυκτῶν, εἶνε ἡ Λεϊλέτ - οὐλ - κὰδρ ἢ Λεϊλέϊ καδερὲ καὶ κοινῶς Κὰδρ - γκετζεσι (νύξ τοῦ πεπρωμένου)· διότι κατ' αὐτὴν κατεπέμφθη ἀπὸ τῶν οὐρανῶν, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Μωαμεθανῶν, τὸ Κοράνιον. Καὶ ἐπειδὴ εἶνε ἄγνωστος ἀκριβῶς ἡ ἐποχὴ τῆς, προσδιωρίσθη τῇ 27 τοῦ 'Ραμαζανίου. Ἐορτάζεται δὲ μετὰ πολλῆς ἐπιστημότητος· διότι τὸ 97 κεφάλ. τοῦ Κούρ-ἄν, τὸ ἐπιγραφόμενον Ἐλ κὰδρ, λέγει ὅτι » Προτιμότερα ἢ νύξ τοῦ » Κὰδρ χιλίων νυκτῶν ». Πιστεύουσι δὲ ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν νύκτα αἱ δι' ὅλου τοῦ ἔτους προσευχαὶ αὐτῶν ἀναβαίνουν εἰς τὸν οὐρανόν. Κατ' αὐτὴν ὁ Σουλτάνος ἀπέρχεται ἀφ' ἐσπέρας μετὰ μεγίστης πομπῆς περὶ τὴν πρώτην ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς τὸ πλησιέστερον τέμενος, ὅπως ἀκούσῃ τὸ προτελευταῖον τε ρ ῥ α β ἰ (ἐσπερινὴν προσευχὴν) τοῦ 'Ραμαζανίου, καὶ ἐπιστρέφων φωταγωγεῖται ὑπὸ διαφόρων χρωματισμένων λαμπτήρων, τοὺς ὁποίους κρατοῦσιν οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Κράτους καὶ τῆς Αὐλῆς, καθὼς συνειθίζεται παρ' ἐκάστῳ μουσουλμάνῳ καὶ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ γάμου νύκτα· διότι κατ' αὐτὴν εἰσάγεται κατ' ἔτος εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν κλίνην νεάνις παρθένος ἀργυρώνητος· ὅθεν καὶ εὐχονται καὶ ἐλπίζουν ὅτι θέλει καταπεμφθῇ καὶ διάδοχος εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ὁσμάν.

Ἄλλ' ἡ πρώτη καὶ μεγαλητέρα ἑορτὴ τῶν Ὁθωμανῶν εἶνε ἡ τῶν Θυσιαῶν (Ἰδ δι κο υ ρ α μ π ἰ ν, καὶ κοινότερον

Κ ο υ ρ μ π ἂ ν Μ πα ῖ ρ α μ ὀ),

τελουμένη κατὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Ζιλχιτζέ, τελευταίου τοῦ Τουρκικοῦ ἔτους, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ, ἢ τῆς θυσίας, ἣν ἐτέλεσεν ὁ Μωάμεθ ἐν τῷ παρὰ τὴν Μέκκαν πολιχνίῳ Μίννα, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐκστρατείαν. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἕκαστος Μουσουλμάνος, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου μέχρι καὶ τοῦ πτωχοτέρου ἡμεροβίου, ὑποχρεοῦται 'να σφάξῃ ἐν τοῦλάχιστον ἄρρεν πρόβατον, τοῦ κρέατος δὲ αὐτοῦ μερίδας διανέμουσιν οἱ μεταξὺ αὐτῶν εὐκατάστατοι εἰς τοὺς πτωχοὺς ἄνευ διακρίσεως θρησκείας. Πανηγυρίζουσι δὲ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἰδιωτικῶς τε καὶ δημοσίᾳ ἐν ἀργίᾳ καὶ εὐθυμίαις ὅπου καὶ εὐρεθῶσιν.

Ἡ δὲ πομπὴ τοῦ

Σ ο υ ρ ῥ ῆ

γίνεται συνήθως περὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ μηνὸς 'Ρετζέπ, καὶ ἐπὶ τούτῳ διορίζεται κατ' ἔτος ὁ Σουρῥέ-εμινί καὶ ὁ Ἐμίρ-οὐλ-χάτζ, ἵνα συνοδεύσωσιν, ὁ μὲν τὰ ἱερὰ δῶρα, ὁ δὲ τοὺς προσκυνητὰς, εἰς τὰς ἱερὰς πόλεις. Ὁρισθείσης δὲ τῆς ἡμέρας, ὁ Κχιζλάρ-ἀγάς, ὡς ἑφορος τῶν ἱερῶν πό-

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ').

λεων, συγκαλεῖ εἰς Συμβούλιον (Διβάν) τοὺς διευθυντὰς τῶν αὐτοκρατορικῶν τζαμιῶν, τοὺς ἐφόρους τῶν ἱερῶν καταστημάτων, τοὺς ἀρχηγούς τοῦ Γραφείου τῶν λογαριασμῶν καὶ ἐνοικιάσεων τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης, τὸν Τσαούσ-μπάσην, τὸν Δεφτερδάρην, τὸν Νισσαντζήν καὶ τὸν Ρεῖζ-ἐφέντην, ὅς τις συντάττει τὸ πρὸς τὸν Σσερίφην τῆς Μέκκας ἐγγράφον περὶ τῆς προκειμένης ἀποστολῆς, τὸ ὁποῖον, σφραγισθὲν ὑπὸ τοῦ Νισσαντζή διὰ τῆς μονογραφῆς τοῦ Τουγρᾶ, ἐγχειρίζεται ὑπὸ τοῦ Κχιζλάρ-ἀγᾶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου, τυλιγμένον ἐντὸς χρυσοῦφάντου σάκκου, εἰς τὸν Σουρρῆ-Εμίνην. Γίνονται δὲ δέκα κατάστοιχα, τὰ ὁποῖα, ἐπιθεωρηθέντα ὑπὸ τοῦ Κχιζλάρ-ἀγᾶ, τοῦ Δεφτερδάρη καὶ τοῦ Νισσαντζή, ἐναποτίθενται μετὰ τῶν δώρων ἐν τοῖς κιβωτίοις, καὶ ὁ μὲν Κχιζλάρ-ἀγᾶς παραδίδει αὐτὰ διὰ τακτικοῦ πρωτοκόλλου εἰς τὸν Μέγαν Ἐμίρ-ἀχόρην, οὗτος δὲ εἰς τὸν Σουρρῆ-Εμίνην. Ἀφ' οὗ δὲ φορτωθῶσιν ἐπὶ ἡμιόνων, μεταφέρονται ἐν μεγάλῃ πομπῇ ἀπὸ τοῦ Σαραγίου εἰς τὸ παράλιον, προπορευομένων τῶν Μπαλτατζήδων τοῦ Σαραγίου.

Τὸ δὲ κυριώτατον πρόσωπον τῆς πομπῆς ταύτης εἶνε ἡ Ἱερὰ κάμηλος (Μαχμίλ), ἡ μεταφέρουσα τὸ κάλυμμα τοῦ Κααμπὲ εἰς τὴν Μέκκην, μεγαλοπρεπῶς ἐστρωμένη. Νομίζεται δὲ καταγομένη ἀπὸ τῆς τοῦ Προφήτου. Σύρεται δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν διὰ χρυσῆς ἀλύσου, ἣν παραλαμβάνων ὁ Κχιζλάρ-ἀγᾶς παρὰ τοῦ Μεγάλου Ἐμίρ-ἀχόρου καὶ ἀσπασάμενος εὐλαβῶς, παραδίδει ἔπειτα τῷ Σουρρῆ-Εμίνῃ, ὅς τις, σύρων αὐτὴν ἀπὸ χειρὸς, διέρχεται ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, ἀκολουθούντων φορτωμένων τῶν ἡμιόνων. Τὸ δῶρον συνίσταται συνήθως ἐκ πέντ' ἐξ χιλιάδων φλωρίων διὰ τοὺς πτωχοὺς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Σσερίφας (1), τῶν ἱερῶν πόλεων. Τὰ δὲ χρήματα ταῦτα συνάζονται κυρίως ἀπὸ τῶν εἰς τὰς ἱεράς πόλεις ἀφιερωμένων καταστημάτων, καὶ φυλάττονται ἐν ἰδιαιτέρῳ ταμείῳ.

Ἡ συνοδία, συγχειμένη ἀφ' ὧν τῶν μεγιστάνων τοῦ τε Σαραγίου καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, διέρχεται τὰς τοῦ Σαραγίου αὐλάς, καὶ κατελθοῦσα εἰς τὸ παράλιον (Γιαλὺ-κιόσκ), διαβαίνει ἐκεῖθεν εἰς Χρυσούπολιν. Ἀλλ' ἡ ἱερὰ κάμηλος, ἵνα μὴ κακοπάθῃ ὑπὸ τοσαύτης ὁδοιπορίας, ἐπιστρέφει ἐκεῖθεν εἰς τὸ Σαράγιον· ἄλλη δὲ, συγγενὴς αὐτῆς, φυλαττομένη ἐν Μέκκᾳ, ἀναπληροῖ αὐτὴν, ὅταν φθάσῃ ἐκεῖ ὁ Σουρρῆς. Κατὰ τινὰ δὲ κανονισμόν, γενόμενον ὑπὸ τοῦ περιφήμου Δαμάτ-Ἡβραήμ-πασσᾶ, τοῦ ἐπὶ Σουλτάν-Ἀχμέδ τοῦ Γ', ἵνα προφυλαχθῇ ὁ Σουρρῆς ἀπὸ τῶν καθ' ὁδὸν ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν, οἱ διοικηταὶ τῶν Ἐπαρχιῶν, δι' ὧν διέρχεται τὸ κερθάνιον,

(1) Ἰδὲ σελ. 12.

δηλαδή οί τοῦ Κοτζᾶ-ιλῆ, "Ακ-σσεχχὺρ, Ἰκονίου, Ἀδάνων, Χαμᾶ, προὔπαντῶσιν αὐτὸν ἐν τοῖς μεθορίοις τῆς Τοπαρχίας τοῦ ἑκαστος, καὶ διευθύνουσι διαδοχικῶς εἰς τὴν Πύλην ἐκθεσιν τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν τὸν εὐρίσκουσι, μέχρις ὅτου τὸν παραλάβῃ ὁ διοικητὴς τῆς Δαμασκού ὑπὸ εὐθύνην τοῦ διὰ τὰ ἐπέκεινα, ὡς αὐτοδικαίως Ἐμίρ-οὐλ-χάτζ.

Τὸ Μεβλοῦδ

εἶνε ἀπλῶς ἑορτὴ τῆς Αὐλῆς, συστηθεῖσα πρῶτον ὑπὸ Σουλτάν-Μουράδ τοῦ Γ', τῷ 1588, εἰς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως τοῦ Προφήτου, καὶ ἑορτάζεται τῇ 12 τῆς σελήνης Ῥεμπι-οὐλ-έββέλ. Ἐκτελεῖ δὲ καὶ διευθετεῖ αὐτὴν ὁ Κχιζλάρ-ἀγᾶς, ὡς ἑφορος (ἐπιμελητὴς) τῶν ἱερῶν πόλεων. Ὅθεν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξέρχεται τοῦ Σαραγίου μετὰ πολυαρίθμου συνοδίας εὐνοῦχων καὶ σωματοφυλάκων ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τοῦ Σουλτάνου. Ἐν δὲ τῷ τζαμίῳ ὁ μὲν Βεζίρης καὶ ὁ Σσεῖχ-οὐλ-ισλάμης κάθηνται ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν τοῦ Μιχράμπ ἐπὶ προσκεφαλαίων ὑπερῆρμένων· καὶ ἐκ μὲν τοῦ μέρους τοῦ Βεζίρη τοποθετοῦνται οἱ ἄλλοι Βεζίροι, ὁ Καπετάν-πασσᾶς ὁ Γενιτσάρ-ἀγᾶς καὶ οἱ Χοτζαγκιάνιδες· κατόπιν δὲ τοῦ Μουφτῆ ἀραδιάζονται οἱ Καζασκέραι, Μολλάδες, Μουδερρίσαι κλπ. ἐπὶ μικρῶν Βαρβαρεζικῶν ταπήτων, ὅποιοι οἱ τῶν Χατζήδων. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων σειρῶν ἐκάθηντο οἱ ποτὲ Ὁδᾶ-μπασῆδες τῶν Γενιτσάρων, τὰ μέλη τῶν δικαστηρίων, ὁ Ῥεῖζ-ἐφέντης καὶ ὁ Τσαούσ-μπασης, ἔχοντες τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον ὄχι πρὸς τὸν Κχιμπλὲν, ἀλλὰ πρὸς τὸ βῆμα τοῦ Σουλτάνου. Ὁ δὲ Νακχίμπ-οὐλ-Ἐσσράφ ἵσταται ὑποκάτωθεν πρασίνης σκηνῆς, ἀντικρὺ τοῦ βήματος τοῦ ἱεροκέρυκος. Ὅπισθεν δὲ αὐτοῦ, ἔχων κατὰ νώτου τὸν Κχιμπλὲν, ὁ Τεσσιφαττση καὶ ὁ Τσαουσλάρ-ἐμινί (Καρᾶ-κουλάκ) τοῦ Βεζίρη. Παρὰ τὸν ἄμβωνα δὲ, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐκφωνεῖται ἡ διδασχὴ τῆς παρασκευῆς, ἵσταντό ποτε παρατεταγμένοι οἱ Τσορμπατζῆδες τῶν Γενιτσάρων, τῶν ὁποίων δύο σειραὶ διεχώριζον τὴν σεβασμίαν ταύτην ὁμήγυριν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους τῶν πιστῶν. Τρεῖς δὲ κατὰ σειράν ἱεροκέρυκες (Β α ῖ ζ) ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων Σσεῖχιδων τῶν αὐτοκρατορικῶν τζαμίων διαδέχονται ἀλλήλους ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐκφωνοῦσι πανηγυρικοὺς λόγους, ἔχοντας ὑπόθεσιν τὴν γέννησιν τοῦ Προφήτου (Μ ε β λ ο υ δι ε). Ὁ Σιληχδάρης καὶ οἱ πρώτιστοι τῶν Ὁδᾶ-μπαση προσφέρουσι τῷ Σουλτάνῳ τὸ ροδόσταγμα καὶ τὸ κάπνισμα, οἱ δὲ Μπαλτατζῆδες ταῖς Οὐλεμᾶ καὶ λοιποῖς τῶν Μεγιστάνων, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ Βεζίρη καὶ τοῦ Μουφτῆ.

Μετὰ ταῦτα οἱ χοροὶ τῶν μουσικῶν ψάλλουσιν ὕμνον τινὰ εἰς τιμὴν τοῦ Προφήτου, ἔπειτα ἄλλον ὕμνον ἐκ τῶν καλουμένων Ἰλ λ α χ χ Ὑ, καὶ τέλος τὸν κυρίως ὕμνον τῶν γενεθλίων (Μ ε β λ ο υ δ ι ῖ ε) διὰ στίχων, ἐν ᾧ οἱ Μπαλτατζήδες διανέμουνσι ζαχαρωτὰ καὶ σερμπέτια ἐπὶ πολυτίμων σκευῶν καὶ δίσκων. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν προφέρεται τὸ χωρίον, τὸ ἀναφέρων τὴν γέννησιν τοῦ Προφήτου, ὅλοι σηκόνονται, καὶ τότε παρουσιάζεται τῷ Σουλτάνῳ τὸ ἐγγράφον τοῦ Σσερίφου τῆς Μέκκας, εἰς ἀπάντησιν τοῦ σταλέντος αὐτῷ διὰ τοῦ Σουρρὲ-ἐμινῆ. Ὁ δὲ κομιστὴς τοῦ ἐγγράφου τούτου, ὁ ἀναγγέλλων τὴν αἰσίαν ἄφιξιν καὶ ἐπάνοδον τῶν προσκυνητῶν (Μ ο υ ζ - δ ε τ ζ ῆ - μ π α σ ῆ ς), παρίσταται εἰς τὴν τελετὴν μεταξὺ τῶν Μπαλτατζήδων, φορῶν σαρίκιον ἐκ μαύρου ταλυπανίου, ἐπικείμενον ἔχον πτεροθύσανον ἐκ πτερῶν ἐρωδιοῦ. Ἐγχειρίζει δὲ τὸ γράμμα περικλεισμένον ἐντὸς πρασίνου μεταξωτοῦ, οὗτος μὲν τῷ Βεζίρῃ, ὁ δὲ Βεζίρης τῷ Ῥεῖζ-ἐφέντῃ, καὶ οὗτος, προπορευομένου τοῦ Καποῦ-ἀγᾶ καὶ ἐπομένου τοῦ μ ο υ ζ - δ ε τ ζ ῆ, προσέρχεται σχολαίῳ τῷ βήματι εἰς τὴν ἐξέδραν τοῦ Σουλτάνου, ὅπου ἰστάμενος ὁ Κχιζλάρ-ἀγᾶς, λαμβάνει τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἐγχειρίζει αὐτὴν τῷ Σουλτάνῳ, ὃς τις, ἀφ' οὗ τὴν διεξέλθῃ ἐπιτροχάδην, ἀποδίδει αὐτὴν τῷ Κχιζλάρ-ἀγᾶ, καὶ αὐτὸς τῷ Ῥεῖζ-ἐφέντῃ, ὅπως ἀποτεθῇ ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς ἀρχείοις. Τότε ἐνδύουσι τὸν μὲν Κχιζλάρ-ἀγᾶν σαμουρ-γουναν, τοὺς δὲ τρεῖς πρωτοφάλας καφτάνια, καὶ συμπληροῦται διὰ συντόμου προσευχῆς ἡ τελετή. Εἰς δὲ τοὺς μεγιστᾶνας πέμπονται ὑπὸ τοῦ Κχιζλάρ-ἀγᾶ γλυκύσματα κατ' οἶκον. Ὁ δὲ Σουλτάνος ἐπιστρέφει χωρὶς παρατάξεως, καὶ, μετὰ ἐν τέταρτον, ἔπεται ὁ Κχιζλάρ-ἀγᾶς, προπορευομένου, πεντήκοντα βήματα ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, τοῦ Γενιτσάρ-ἀγᾶ.

Ἡ ἐορτὴ αὕτη, τελουμένη μόνον ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Αὐλὴν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, ὁδὲν εἶν' ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν λαόν, καθὼς οὔτε τὸ

Ν ε β - ρ ο ὕ ζ

(νέα ἡμέρα), ἐορτὴ Περσικὴ, ἐορταζομένη κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ νέου ἔτους, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἥλιος ἐμβαίνει εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Κριοῦ, συνήθως τὴν 9 Μαρτίου. Ὀνομάζουσι δὲ αὐτὴν, ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον, καὶ Ῥ ο ὕ ζ ι χ χ ι λ ᾱ τ (ἡμέραν τῶν νέων φορεμάτων), διότι κατ' αὐτὴν καὶ ὁ πτωχότερος μεταξὺ αὐτῶν φιλοτιμεῖται ἵνα ἐνδυθῇ νέον φόρεμα, καὶ ἵνα λάβῃ ἀνὰ χεῖρας ἄνθος. Ὅθεν καὶ ὁ ποιητὴς Σααδὴ λέγει ἐν τῷ κατ' αὐτὸν Γκιουλιστάν ὅτι » Κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἔαρος ὁ θεὸς ἐνδύει τὰ δένδρα διὰ χλόης, ὡς δι' ἐπισήμου στολῆς τοῦ Νεβρούζ «

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Προλήψεις καὶ Δεισιδαιμονίαι.

Πᾶν αἶσθημα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, καὶ αὐτὸ τὸ εὐγενέστατον, ὅταν ᾖ μὲν ἐντὸς τῶν ὄρων τοῦ προσήκοντος, ὅταν ᾖ διευθύνηται ὑπὸ τοῦ νοῦς καὶ τῆς κρίσεως, ἐκφυλίζει εἰς ὑπερβολὴν, μεταβάλλεται εἰς ἐλάττωμα. Τιοῦτοι εἶνε τῆς φύσεως οἱ νόμοι· παρὰ τὸ λείριον καὶ τὴν νάρδον φύεται ὁ ἀνάγυρος καὶ τὸ κώνειον. Ἄλλ' ὁ φρόνιμος ἀνθοκόμος, ἐκρίζων καὶ ἐκρίπτων ταῦτα, περιέπει ἐκεῖνα. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τῶν αἰσθημάτων ἱερώτατον, ἡ θρησκευτικὴ ἀφοσίωσις καὶ εὐλάβεια, παρεκκλίνουσα τὴν μέσσην, ἐκπίπτει εἰς τὰς ἀνύδρους θήνας καὶ τὸν αἰδῶν ἡ πηλὸν τῆς δεισιδαιμονίας. Ἄλλ' οἱ συνετοὶ τῶν ψυχῶν οἰκονόμοι, διακρίνοντες τοῦ ἐπαινετοῦ καὶ ὀνησιφόρου τὸ ἐπιβλαβὲς καὶ ἐπίμεμπτον, ὀφείλουσιν, ἐπιφέροντες τὴν σκαπάνην τοῦ λόγου κατὰ τῶν δευτέρων, ἵνα προσέχωσι μήπως, ἀνασπῶντες προθέλυμνα ταῦτα, συναποσπάσωσι μετ' αὐτῶν καὶ τὰ πρῶτα.

Εἰς κἀνὲν ἴσως ἄλλο μέρος τοῦ Κόσμου αἱ δεισιδαιμονίαι ᾖ εἶνε τόσον πολλαὶ καὶ ποικίλαι, οὔτε τόσῳ βαθέως ἐρρίζωμέναι, ὅσον ἐν τῇ Τουρκίᾳ. Διότι, τῆς πρώτης ἀνατροφῆς ἐμπεπιστευμένης εἰς τὰς γυναῖκας, ἐκ τῶν ὁποίων μόλις εἰς τὰς ἑκατὸν μία ἤξεύρει ἡ ἀναγινώσκη, αἱ προλήψεις ἐγκολάπτονται ἀνεξάλειπτοι εἰς τὸν νοῦν τῶν παίδων, καὶ τοὺς παρακολουθοῦσιν ἄχρι τοῦ τάφου. Οἱ μάγοι, οἱ γόητες, οἱ ἐπαῖδοι, οἱ ὀνειροκρίται, οἱ ὥροσκόποι, τὰ φαντάσματα, τὰ τελώνια, οἱ βρυκόλακες, τὰ στοιχεῖα, τὰ ἐξωτικά, αἱ νεράιδες κτλ. κτλ., ὅλη τῆς φρεναπάτης ἡ συνοδία, τὴν Τουρκίαν ὥρισαν τόπον συνεντεύξεως. Ὅσῳ δὲ ἀτοπώτερα τὰ ὑποτιθέμενα θαυμάσια, τόσῳ εὐκολώτερον καὶ θρησκευτικώτερον πιστεύονται. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι σαββατογενενοί, οἱ ὅποιοι μεταμορφοῦνται εἰς λύκους (λυκάνθρωποι, loups garous). Ἄλλοι ἔχουσιν ἐκ φύσεως τὸ φαρμάκιον τοῦ ὁμματιάσματος ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἄλλοι εἶνε ἀμπεόμενοι καὶ ἄλλοι μεμαγευμένοι. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πλίνιος ἔγραφε (1) » Mirum est qua proceda Graeca credulitas «. Φαντασία ζωηρὰ καὶ εὐφλόγιστος, ὅποια ἡ τῶν Γραικῶν, δεινοποιούσα καὶ μεγαλοποιούσα εἰς ὑπερ-

(1) L. 8. cap. 22.

βολὴν τὰ πάντα, ὅθεν ἦτον δυνατόν 'να μὴ διατηρήσῃ τὰς δεισιδαιμονίας τῶν ἐθνικῶν καὶ νὰ μὴ 'τὰς ἐπαυξήσῃ.

• La Grèce adore les beaux songes
par son doux genie inventés,
et ses mystérieux mensonges
ombres pleines de verité.

Lamartine.

Ὡρύονται οἱ κύνες ἐν τῇ ὁδῷ· οἰωνὸς θανάτου· ἡ πανώλης περιφέρεται τὰς ὁδοὺς (« Ἄ Θεὸς ἐν τριόδοις »)· σπασμοὶ κατέλαβον τὸ βρέφος· τὸ ἐβάσκανεν ἐξ ἅπαντος ἡ γείτων· προέφερε τις τὸ ὄνομα τοῦ διαβόλου· » Ἐξ' ἀπ' ἐδῶ ! ἀνακράζει ἡ παρισταμένη γραῦς· εἶπέ τις λέξιν δύσφημον, ἀπαισίαν, δυσοιώνιστον, πτύει τρίς εἰς τὸν κόλπον 'του ὁ ἄλλος κτλ. κτλ. Ἀλλ' ἀνάγνωθι τὸν Θεόφραστον, τὸν Ἀριστοτέλην, τὸν Πλούταρχον, τὸν Θεόκριτον, τὰ αὐτὰ θέλεις ἀπαντήσῃ ἔθιμα, τὰ αὐτὰ ἀντιφάρμακα. Ἀποφρεύουσι δὲ 'να ὀνομάσωσιν ὄχι μόνον τὸν διάβολον, τὸν ὅποιον τὰ μὲν παιδία ἐν Ἑλλάδι κατήντησαν 'να μασκαρεύωσι τὰς ἀποκρέω ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν δὲ τῇ Τουρκίᾳ διατηρεῖ ἀκόμην ὅλον αὐτοῦ τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιληψίαν, καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν πανώλην πρὸ πάντων, τὴν ὁποίαν, καθὼς καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς πεμφλιγίτιν, ὀνομάζουσι, κατ' εὐφημισμὸν καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ οἱ Τοῦρκοι, εὐλογημένην (μουμπαρέκ).

Μεταξὺ δὲ τῶν βιβλίων, ὅσα ἔπρεπε 'να συνοδεύωσι μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ βεστιαρίου τὸν Αὐτοκράτορα ἐκστρατεύοντα, συγκαταλέγει ὁ Κ. Πυρφυρογέννητος καὶ » τὸν Ὀνειροκρίτην, καὶ τὸ Συναντηματικόν, καὶ τὸ » βροντολόγιον, καὶ σεισμολόγιον κτλ., καὶ προσθέτει » ὅτι τοιοῦτον βιβλίον » ἐφιλοπονήθη παρ' αὐτοῦ Κωνσταντίνου, ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασι- » λέως Ῥωμαίων· ἄξιός ὁ μισθός 'του !

Ἐν γένει δὲ, τὰ ἀόρατα πνεύματα, καὶ ἰδίως τὰ πονηρὰ, ἔπαιζον μέγαν ῥόλον ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Μεσαίωνος, διαβάντα, κατὰ κληρονομίαν, ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς δεισιδαιμονίας εἰς τὴν Χριστιανικὴν. Καὶ ἐὰν ὅθεν ἐλατρεύοντο πλέον, καθὼς τότε, ὡς δαιμόνια (θεῖα) πνεύματα, ἐξιλεοῦντο ὁμῶς καὶ ἐξωρρίζοντο διὰ μυρίων μυστικῶν ἐπωδῶν, μαγανειῶν, τελεσμάτων, γητευμάτων, ἐκμειλιγμάτων, τὰ ὅποια διετήρησε καὶ μεταλλεύει μέχρις ἡμῶν ἡ τῶν λαδικῶν ἀγυρτεία· τὰ δὲ Ἐξωτικά καὶ τὰ Στοιχεῖα καὶ αἱ Καλαῖς κυράδες καὶ οἱ Καλοικάντζαροι πιστεύονται πολλαχοῦ καὶ σήμερον ἀκόμῃ, πολὺ θρησκευτικώτερον παρὰ πολλὰς εὐαγγελικὰς ἀληθείας. » Τὰς Ὁρεστιάδας Νύμφας, λέγει ἐν χειρο- » γράφῳ Ἰωάννης ὁ Κανναβούτσης, αἱ σήμερον γυναῖκες καλοῦσι τὰς Ἀπ'.

» ἔξω, ἀπὸ παραδόσεως Ἑλληνικῆς. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Χριστιανοὶ ἀπόζουσιν
 » Ἑλληνικῆς ἀσχημοσύνης. Διὰ τοῦτο γὰρ λέγουσι ταύτας Ἀπ' ἔξω, ἡ-
 » γουν ὡς κατοικούσας ἔξω, εἰς τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνούς. Καὶ ἤμπορεῖ
 μὲν τὸ Ἐξω τοῦτο ἵνα σημαίνει τῷ ὄντι τὴν ἐν τοῖς ἐκτὸς τῶν πόλεων
 διαίτησιν τῶν Νυμφῶν· ἀλλ' εἶνε πιθανὸν ὅτι συνετέλεσε πρὸς τοῦτο καὶ
 ἄλλος λόγος, δι' ὃν, καὶ τὸν διάβολον ἀποφεύγουσαι, καθὼς εἵπομεν, ἵνα
 ὀνομάσωσιν αἱ γυναῖκες, μεταχειρίζονται, διὰ τὸ ἀποτρόπαιον, τὴν φράσιν·
 » Ἐξ' ἀπ' ἐδῶ.

Εἶδομεν τοὺς Ἰλάντζικτσήδαις (1). Ἄλλοι εἶνε οἱ Δαλα-
 χτσήδαις, οἱ ὅποιοι κόπτουσι τὸν σπλῆνα (δαλάχ). ἄλλοι οἱ κό-
 πτοντες τὸν ἱκτερον (σαρυλύχ). ἄλλοι οἱ ἐξορκίζοντες (διαβάζον-
 τες, λέγουσιν οἱ Τοῦρκοι) τοὺς δαιμονίωντας κτλ. Τὸ δὲ περιεργότατον
 πάντων εἶνε, ὅτι οἱ μὲν Τοῦρκοι, πάσχοντες, προσφεύγουσιν εἰς τὰς εὐχὰς
 καὶ τὰς χειραψίας καὶ τοὺς ἐξορκισμοὺς τῶν παρ' ἡμῖν ἱερέων καὶ εἰς τὰ
 ἁγιάσματα· οἱ δὲ Χριστιανοί, καὶ αὐτοὶ πολλάκις οἱ ἱερεῖς, προσκαλοῦσι
 πάσχοντες τοὺς Ἑμίρας καὶ τοὺς Δερβίτσας, ἵνα τοὺς διαβάσωσι.
 Καὶ εἶνε γνωστὸν τὸ ἀνέκδοτον τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου, ὃς τις, κανονίσας
 ἓνα τῶν πνευματικοπαίδων του, διότι, πάσχων ὑπὸ ἐρυσιπέλατος, προσεκά-
 λεσε τὸν Ἰλάντζικτσήν, ἠναγκάσθη, παθὼν ἔπειτα αὐτὸς, ἵνα κα-
 λέσῃ τὸν ἴδιον, καὶ ἵνα τῷ ὑποσχεθῇ ὅτι, ἂν θεραπευθῇ, οὐδέποτε θείλει
 πλέον κανονίσῃ ἐξομολογούμενον διὰ τὸ ἁμάρτημα τοῦτο.

Ἄλλ' οὐδεμία, οὐχὶ δεισιδαιμονία πλέον, ἀλλὰ πεποίθησις θρησκευτικῇ,
 εἶνε κοινότερον παραδεδεγμένη καὶ βαθύτερον ἐρριζωμένη παρ' ἅπασιν ἀνε-
 ξαιρέτως τοῖς κατοικοῖς τῆς Τουρκίας, ὡς ἡ τοῦ ὀμματιάσματος
 (βασκανίας, Fascinatio), καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε Τοῦρκος, οὔτε βεργιάς, ὃς
 τις δὲν ἔχει πρόχειρον ἐν τούτῳ ἀνέκδοτον περὶ τούτου ἢ ἀναφέρῃ,
 τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ αὐτόπτης ἢ αὐτόπαθος. Καὶ βλέπεις εἰς τὸ δεῖναι
 καφενεῖον διαρῥαγὲν τὸ πρὸ τῆς ἐστίας μάρμαρον, ἅμα προσέβλεψέ τις
 αὐτὸ καὶ ἐθαύμασε τὴν λευκότητα καὶ στιλπνότητά του· ἄλλου ἔπεσεν
 ἀπόπληκτος ἐν ἀκαρεῖ ὁ ἵππος, διότι, ἰδὼν αὐτόν τις γοργούμενον καὶ
 κροαίνοντα, ἠγάσθη καὶ ἀνεφώνησε Μασαλλάχ! Ἐκεῖ δὲν δύνασαι ἵνα
 προσβλέψῃς καὶ ἵνα θαυμάσῃς εὖμορφον πρόσωπον, πλούσιον ἐνδυμα,
 σκεῦος κομψὸν, ἰδίως δὲ ὑπομάζιον ὠραῖον νήπιον, χωρὶς ἵνα τὸ προσπτύ-
 σης, καὶ πολλάκις τρέχουσι κατόπιν σου οἱ ὑπηρέται τῆς οἰκίας, ἧς ἐπε-
 σκέφθης τοὺς οἰκοδεσπότας, παρακαλοῦντές σε ἵνα ἐπιστρέψῃς καὶ ἵνα πτύ-

(1) Ἴδε σελ. 581 τοῦ Α', Μέρους.

σης τὸ κοράσιον ἢ καὶ τὴν οἰκοκυρίαν αὐτὴν, διότι . . . ὡ μ μ α τ ι ᾶ σ θ η-
 τὰς δὲ τῆς βασκανίας εὐχὰς ἀναγινώσκουσιν οἱ ἱερεῖς οὐ μόνον παρὰ τὴν
 τῶν Χριστιανῶν κλίνην, ἀλλὰ καὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἐνίοτε αὐτῶν ὡ μ μ α-
 τ ι ᾶ σ θ ἔ ν τ ω ν. Ἐπὶ Χρυσοστόμου συνείθιζον αἱ γυναῖκες ἵνα χρίωσι
 τὰ μέτωπα τῶν νηπίων διὰ βορβόρου πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ὀμματαϊσματος.
 Κατὰ τοῦ ἐθίμου τούτου δριμύτατος ἐπιπίπτει ὁ θεὸς πατήρ· » Εἶπω τι,
 » λέγει (1), τούτου καταγελαστότερον ἕτερον; ἀλλὰ μηδεὶς ἀκαιρίαν ἡ-
 » μῶν καταγινωσκέτω, εἰ καὶ μέχρι τούτων πρόεισιν ὁ λόγος. Ὁ γὰρ τὴν
 » σπηεδόνα καθάραι βουλόμενος, οὐ παραιτήσεται προτέρας τὰς ἑαυτοῦ
 » μολῦνας χεῖρας. Τί δή ποτ' οὖν τοῦτο ἐστὶ τὸ καταγέλαστον; ὁ μηδὲν
 » μὲν εἶναι δοκεῖ (διὰ γὰρ τοῦτο στένω), ἀρχὴ δὲ ἐστὶ παραφροσύνης καὶ
 » παρανομίας ἐσχάτης. Βόρβορον αἱ γυναῖκες ἐν τῷ βαλανείῳ λαμβάνου-
 »σαι, τροφοὶ καὶ θεραπαινίδες, καὶ τῷ δακτύλῳ χρίσασαι, κατὰ τοῦ μετώ-
 » που τυποῦσι τοῦ παιδίου. Κἂν ἔρηται τις, τί βούλεται ὁ βόρβορος; τί δὲ
 » ὁ πηλός; ὀφθαλμὸν πονηρὸν ἀποστρέφει, φησι, καὶ βασκανίαν, καὶ φθό-
 » νον. Βαβαὶ τῆς ἰσχύος τοῦ βορβόρου καὶ τῆς τοῦ πηλοῦ δυνάμεως! . .
 » Οὐκ ἐγκαλύψετε, εἶπέ μοι; οὐ συνήσετε ὅψέ ποτε τὰς παγίδας τὰς
 » διαβολικὰς; κτλ. Καὶ τὸν μὲν βόρβορον ἔδεν συνέπεσε ἵνα ἴδῃ ἐπαλειφό-
 μενον κατὰ τοῦ μετώπου τῶν νηπίων μελάνην ὅμως ἢ καπνίαν εἶδον κα-
 ταχρισμένην αὐτῶν ἐναντίον τῆς βασκανίας· καὶ διηγοῦνται ὅτι Σουλτάν-
 Μεχμέδ ὁ Δ', ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον ἐπταετῆς, ἀφ' οὗ περιετμήθη καὶ,
 μετὰ τινὰς ἡμέρας ἰατρευθεὶς, ἐξώσθη τὴν σπάθην, εἶχεν ἐν τῇ προπομπῇ
 τῆς τελετῆς ταύτης ἐξωγραφημένην μυῖαν (mouche) μεταξὺ τῶν ὀφρυδίων
 τοῦ, ἵνα μὴ ὀμματασθῇ. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν διαφορῶν κατὰ τῆς βασκα-
 νίας προφυλακτικῶν καὶ ἀλεξιτηρίων, δραστηκώτατα πιστεύονται τὸ σκό-
 ροδον καὶ ἡ γαλαζόπετρα, τὴν ὁποίαν καὶ Γκιόζ-δασὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζου-
 σιν οἱ Τοῦρκοι. Καὶ ἔδεν εἶνε σπάνιον ἵνα ἴδῃς ἀπὸ τοῦ γείσου νεοδμήτου
 οἰκίας κρεμαμένην ὁλόκληρον σκοροδοπλεξίδα ὡς βασκανίον. Οἱ δὲ Ἑ-
 βραῖοι, πιστεύοντες τὴν βασκανίαν (γ κ ν α ὕ ἐ ν ἄ ρ ἄ γ κ ν), παρατηροῦ-
 σιν ὅτι καὶ ὁ Βαλάκ, ἀντὶ ἵνα καταρασθῇ τοὺς Ἰσραηλίτας, τοὺς ἐβά-
 σκανεν (» Ὡς καλοὶ σου οἱ οἴκοι Ἰσραὴλ! ὡς ὠραῖαι αἱ σκηναὶ σου! κτλ.).
 Ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς ἀντίδοτον ἄφθαστον κατὰ τοῦ κακοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε τὸ
 πήγανον. Καὶ διὰ τοῦτο αἱ μητέρες, καὶ μάλιστα αἱ προμήτορες, φροντί-
 ζουσι ἵνα ἐμβάλλωσι κλῶνον πηγάνου εἰς τὰ θυλάκια τῶν υἱῶν καὶ τῶν
 θυγατέρων ἢ τῶν ἐγγόνων αὐτῶν, ὅταν ἐξέρχωνται στολισμένοι πρὸς πε-

(1) Ὁμιλ. ΙΒ', εἰς τὴν πρὸς Κορινθ. Α', ἐπιστολ. Κεφ. Ζ'.

ρίπατον, γάμον, ἐπίσκεψιν κτλ. Πᾶσα δὲ Μπουλίτσα τὸ σάββατον ἰδὲν λησμονεῖ ἵνα στολισῇ τὸ μέτωπον αὐτῆς διὰ φύλλων πηγάνου, τὸ ὁποῖον περιποιοῦνται φυτεῦντες ἐν γάστραις, καθὼς ἡμεῖς τὸν βασιλικόν.

Ἡ Ἀλλήν δεισιδαιμονίαν ἀναφέρει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, τελουμένην ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐν τοῖς τῶν νεογνῶν ὀνοματοθεσίαις. » Καὶ γὰρ ἡνίκα ἂν » καλεῖσθαι τὸ παιδίον δέοι, ἀφέντες (λέγει) ἀπὸ τῶν Ἀγίων αὐτὸ καλεῖν, » ὥς οἱ παλαιοὶ τὸ πρῶτον ἐποίουν, λύχνους ἄψαντες καὶ ὀνόματα αὐτοῖς » ἐπιθέντες, τῷ διαρκέσαντι μέχρι πολλοῦ τὸ παιδίον ποιοῦσιν ὁμώνυμον, » ἐντεῦθεν πολὺν αὐτὸ στοχαζόμενοι βιώσεσθαι χρόνον (1) «.

Ἀλλὰ, μετὰ τὸ ὁ μ μ ἄ τ ι α σ μ α, οὐδὲν κοινότερον καὶ θρησκευτικώτερον πιστευόμενον παρὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν ὥραν (bon heur, mal heur). Οἱ Ὀθωμανοὶ μάλιστα δὲν κάμνουσιν οὔτε βῆμα πρὸς οὐδεμίαν, ὅπως οὐσιώδη, τοῦ βίου πράξιν, ἐὰν δὲν παρατηρήσωσι τὴν ὥραν (ἐσσερφέ-σαάτ). Γνωστὸν δὲ εἶνε ὅτι, ἐν τῇ τοῦ Κάρλοβιτς εἰρήνῃ, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστρίας, Ῥωσσίας, Πολωνίας καὶ Οὐνετίας, καθὼς καὶ οἱ μεσιτεύοντες τῆς Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας, περιέμεναν, ὅπως ὑπογράψωσι τὸ τελευταῖον πρωτόκολλον τῆς συνθήκης, τὴν 11 ὥραν καὶ 1/4 τῆς δευτέρας, χαριζόμενοι τῷ ἀντιπροσώπῳ τῆς Τουρκίας Ῥαμῆ-εφέντῃ, τῷ μετὰ ταῦτα Ῥεῖζ-εφέντῃ καὶ τέλος Βεζίρῃ· διότι, κατὰ τοὺς ἀστρολογικοὺς ὑπολογισμούς του, τοιαύτη αἰσία σύνοδος ἀστέρων, ὅσα κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, πρὸς τὴν ὁποίαν προσέσχον ὅλοι μετὰ τῶν ὥρολογίων ἀνὰ χεῖρας, δὲν εἶχε πρὸ πολλοῦ συμπέσει.

Κἂν τὸ Κοράνιον ἀπαγορεύῃ ῥητῶς τὴν μαγείαν καὶ πᾶσαν γοητείαν: » Κουούλου μυννετζιμ-ούνν κεαζιμπ (πάντες οἱ ἀστρολόγοι ψεῦσαι) «, κάμμίαν ἴσως ἄλλην ἐντολὴν δὲν παραβαίνουνσιν οἱ Ὀθωμανοὶ τόσον συχνὰ καὶ ἀναφανδόν, ὅσον ταύτην. Πᾶσα οὐσιώδης ἐπιχείρησις προαπαιτεῖ παρ' αὐτοῖς, ὥς εἶπομεν, τὴν τοῦ ἀστρολόγου συμβουλὴν· εἰς πᾶσαν δεινὴν τοῦ βίου περίστασιν ἢ νόσον, καταφεύγουσιν εἰς τὸν μάντιν ἢ τὸν ἐπασιδόν· ὁ δὲ Μυννετζήμπασης, εἶπομεν ἤδη ὅτι, εἶνε ἀξίωμα σημαντικὸν μεταξὺ τῶν Οὐλεμᾶ. Ὁ δὲ Σουλτάν-Μουσταφᾶς ὁ Γ' ἦτον τόσον ἐπτοημένος περὶ τὴν ἀστρολογίαν, ὥστε εἶχεν ἐπιφορτίσῃ τὸν εἰς τὴν Προυσίαν ἀπεσταλμένον του Ἀχμέδ-Ῥεσμι-εφέντην ἵνα τοῦ φέρῃ, ἐπιστρέφων ἀπὸ τοῦ Βερολίνου, τρεῖς ἀστρολόγους (2), ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς τῶν Ἰνδῶν ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀντίοχον ἵνα τῷ στεί-

(1) Ὁμιλ. IB', κεφαλ. ζ', εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ. ἐπιστολὴν. (2) Χάμιερ Ἱστορ. ΟΑ'.

λη ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος » οἶνον καὶ ἰσχάδας καὶ σοφιστὴν ἀγοράσαντα (1).
Περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ Σουλτάνου μοι διηγείτο σεβαστὸς τις πρεσβύτες ἐκ τῶν
τοῦ Φαναρίου εὐπατριδῶν ὅτι, μαθὼν διαμένοντα ἐν Βλαχίᾳ γνωστὸν τινα
τῶν ἐκεῖ ἀρχόντων φημιζόμενον ὡς μάγον, ἔγραψε τῷ τότε ἡγεμονεύοντι
ἐκεῖ ἵνα τὸν στείλῃ κρύφα καὶ ἀγνώριστον εἰς ΚΗ, ὅπου καὶ σταλεῖς δι-
έμεινεν ἀπρόιτος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ ἔπειτα ἀπεπέμφθη διὰ τοῦ
αὐτοῦ τρόπου, ἀφ' οὗ ἀπήντησεν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Σουλτάνου, εἰς τὸν
ὅποιον ὁμῶς αἱ ἀπαντήσεις του, φαίνεται ὅτι, ἔδεν εὐηρέστησαν.

Ἐν τῷ φιλοσοφικῷ τούτῳ, καθὼς τὸν ὠνόμασαν, αἰῶνι, ὅπου,
ἐπικρατήσαντος τοῦ Πυρρῶνισμοῦ, μόλις πιστεύει τις ὅτι βλέπει, ἐν ΚΗ
ὑπάρχουσι μάγοι ἐξ ἐπαγγέλματος, ἐκτελοῦντες τὰς ἀγυρτείας αὐτῶν
μετὰ τοσούτῳ μᾶλλον ἐλευθέρας ἀνέσεως, ὅσω οὐ μόνον ἔδεν φοβοῦνται,
καθὼς πρὸ ἑκατὸν ἀκόμῃ χρόνων ἐν Εὐρώπῃ, ἵνα καῶσι ζωντανοί, ἀλλὰ
κερδαίνουνσιν ἀπὸ τοῦ ἐπαγγέλματος τῶν καὶ φήμην καὶ χρήματα. Καὶ εἶνε
μὲν ἀληθές, ὅτι ὑπὲρ τὸ ὑπέρθυρον τῆς οἰκίας τῶν ἔδεν ἔχουσιν ἀνηρτη-
μένον τεχνόσημον, ἀναγγέλλον διὰ πηχυαίων γραμμάτων ὅτι ΕΝ-
ΤΑΥΘΑ ΜΑΝΤΕΥΟΝΤΑΙ· τοῦτο ὁμῶς ἔδεν ἐμποδίζει τὴν γείτονα, ὅταν
χάσῃ τὸ δακτυλίδιον ἢ τὸ βραχιόλιόν της, καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ μίαν λαμ-
πάδα εἰς τὸν Ἅγιον ΜΗΝΑΝ, ἵνα εὕρῃ εὐκόλως τὴν κατοικίαν τοῦ μάγου,
τὴν ὁποίαν πολλὰ τῶν γειτονισσῶν αὐτῆς γνωρίζουσι, καὶ ἵνα ὑπάγῃ πρὸς
ἀναζήτησίν του εἰς τὸ Εἰοῦμπ, καὶ, τὸ περιεργότερον, ἵνα ἀνεύρῃ πολλὰ-
κις διὰ τοῦ μέσου τούτου τὸ ἀδαμαντικόν της. Ὅλης δὲ ταύτης τῆς σκη-
νῆς τὸ ἀπόρρητον ἐξηγεῖται, ὅταν ἡξεύρῃ τις ὅτι οἱ μάγοι οὗτοι ἔχουσιν
σχέσιν ἄμεσον μετὰ τῶν Μπ ο τ ζ ε κ η δ ω ν (2), καὶ ἀνταμείβουσι πλου-
σιοπαρόχως τὰς κλέπτρας ὑπηρετρίας, ὅσαι θέλουσι ἵνα ὠφεληθῶσιν, ἐπι-
στρέφουσαι ἐπιτηδεῖως τὰ κλοπιμαῖα. Ἀλλὰ, πλούσιος νέος, ἀφίνων πολ-
λάκις τὴν ὥραίαν του σύζυγον, συντηρεῖ παλλακίδα ἀσχημοτάτην· μένει
ἀμφιβολία ὅτι εἶνε μαγευμένος (« Ὑπ' ἐκείνης τῆς καταράτου με-
μάγευται », καθὼς λέγει περὶ τοῦ Ἀντωνίου, μαγευμένου ὑπὸ τῆς Κλεο-
πάτρας, Δίων ὁ Κάσιος); Τὰ δὲ πονηρὰ γράϊδια, τὰ ὅποια ἀναπτύσσουσι
τότε ὅλην τὴν ἀξιότητά των, ἀγνοοῦσι μὲν ὅτι ἐν τῷ ποικίλῳ τῆς Ἀφρο-
δίτης χεστῷ

» . . . . . θελκτήρια πάντα τέτυκται·

» Ἐνθ' ἐνὶ μὲν φιλότῃς, ἐν δ' ἱμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς

» πάρφασις, ἥτ' ἐκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων (3)·

(1) Ἀθην. ΙΔ'. (2) Ἴδε σελ. 224-2. (3) Ἰλ. Ξ', 215-17.

γνωρίζουσιν ὁμως κάλλιστα ἵνα ὠφεληθῶσι, λύοιται διὰ μυρίων ἀγυρ-
πιῶν τὰ μάγια· ὅλη δὲ ἡ πολυποίκιλος μαγγανεία τῆς Φαρμακίδος τοῦ
Θεοκρίτου ἀνευρίσκεται μέχρι σήμερον ἀπαράλλακτος ἐν πολλοῖς σκοτει-
νοῖς καὶ ἀραχνιώσιν οἰκίσκοις τῶν στενωπῶν τῆς Σταμπούλ.

Ἀποσημειοῦνται δὲ, ἐν εἵδει κληδόνος, καὶ τὰς πρώτας λέξεις τῶν ἀνα-
γορευομένων Σουλτάνων, καὶ τὰς θεωροῦσιν ὡς οἰωνούς. » Καρνίμ ἄτσ
(πεινώ) εἶπε, λέγουσι, Σουλτάν-Μουσταφᾶς ὁ Α', ἅμα ἐξῆλθε τοῦ κλω-
βοῦ, καὶ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ὀλιγοχρόνιον βασιλείαν ἐμάστιζε λιμὸς τὸ
Κράτος. Ἀλλ' ὁ Σουλτάνος οὗτος, καθὼς ἡλίθιος, ἐνομιζέτο, καὶ διὰ τοῦτον
ἀκόμη τὸν λόγον, θεοφόρητος. Διότι οἱ Ἀπδάλ (πληθυντικῶς Μπου-
δελά, ὅθεν ὁ Μπουδαλάς) εἶνε εἶδος Ἀγίων παρὰ τοῖς Τούρκοις, καθὼς πα-
ρ' ἡμῖν οἱ διὰ Χριστὸν Σαλοῖ. Φρονοῦσι δὲ ὅτι εἶνε πάντοτε τεσσαράκοντα
μόνον, καὶ, ὅταν ἀποθάνῃ εἷς, τὸν διαδέχεται ἄλλος· ὅθεν καὶ τοὺς ὀνο-
μάζουσιν: » Μπουδελάι ἐρμπαῖνι μεδτζούμπ (οἱ τεσσαράκοντα ἐντελῶς ἀφη-
ρημένοι ἐν Θεῷ) «.

Τοιούτου εἶδους κληδόνα ἀναφέρει καὶ Νικήτας ὁ Παφλαγῶν, τὴν ἐπὶ
τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου τοῦ Ῥαγκαβῆ, ὅτε τὸ δεύ-
τερον ἀνεβιβάσθη τῇ 29 Νοεμβρίου τοῦ 867 εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον.
» Ἐτελεῖτο γὰρ, λέγει, κατὰ τὸ ἔθος, ἡ ἱερὰ λειτουργία . . ., καὶ ὁ μὲν
» εἰσῆει διὰ τῆς δεξιᾶς τοῦ ναοῦ πύλης, τῶν Πατρικίων δὲ ἡ τάξις προ-
» σπαντῶσα ἐδεξιοῦτο καὶ προσεκύνει αὐτόν. Ὁ ἱερεὺς δὲ » Εὐχαριστή-
» σωμεν τῷ Κυρίῳ «, τὴν ἀναφορὰν ἐν τοῖς ἀδύτοις ποιούμενος ἀνέκραγεν.
» Ὁ λαὸς δέ: » Ἀξιον καὶ δίκαιον «, ἀπεκρίνατο. Οὕτως ὁ ἱερός Ἰγνα-
» τος ὑπ' ἀγαθοῖς συμβόλοις τὸν οἰκεῖον θρόνον ἀπειληφῶς κτλ. (1) «.

Παρατηροῦνται δὲ, ὅχι μόνον αἱ καλαὶ ἢ κακαὶ ὥραι, ἀλλὰ καὶ αἱ κα-
λαὶ ἢ κακαὶ (ἀπαίσιτοι) ἡμέραι.

» Αἶδε μὲν ἡμέραι εἰσὶν ἐπιχθονίοις μέγ' ὄνειαρ·

» αἱ δ' ἄλλαι μετὰδουποι, ἀκήριοι, οὐ τι φέρουσαι.

» Ἀλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ (2) «.

Ὅθεν οἱ μὲν ἀποτροπιάζονται, ὡς ἀποφράδα, τὴν τρίτην, ἄλλοι τὴν πα-
ρασκευὴν, καὶ ἄλλοι τὸ σάββατον· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τὴν τετράδην, καθ' ἣν
οὔτε ταξειδεύουσιν, οὔτε ἐμπορικὴν ὑπόθεσιν διαπραγματεύονται, οὔτε τινὸς
σπουδαίου ἔργου ἄρχονται, χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης. Τοῦτο δὲ διότι, ἐκά-

(1) Ἴδε καὶ τὸν Παχυμέρη ἐν Ἀνδρονίκῳ, Βιβλ. Β', κεφ. ιε'. (2) Ἡσιόδ. Ἔργ. καὶ
Ἡμέρ. 822-825.

στις ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος ἐχούσης παρ' αὐτοῖς καὶ ἓνα ψαλμὸν τοῦ Δαβὶδ, ὃν ἀπαγγέλλουσι πρὸ τοῦ μ π ε ρ α χ ᾱ (τῆς εὐλογίας) τῆς τραπέζης, ὁ τῆς τετράδος ψαλμὸς (93) ἄρχεται ἀπὸ τοῦ » Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος κτλ.

Μετὰ τοὺς ὠροσκόπους καὶ τοὺς οἰωνοσκόπους ἔρχονται οἱ Ὀ ν ε ι ρ ο - κ ρ ί τ α ι, περὶ τῶν ὁποίων ὁμως ἐφεῖται ἴσως ἐπέχειν· διότι, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Φαραῶ μέχρι τοῦ ἐν Ἀθήναις Λυσιμάχου, ἐκγόνου, τοῦ Ἀριστείδου, ὃς τις, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἀναφερομένην ῥῆσιν (1) Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ἐξήγει ἀπὸ τινων πινάκων ὄνειρα, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ὀνειροκριτικοῦ τοῦ Πατριάρχου Νικηφόρου τοῦ Β' (1259—60) καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, οὐδέποτε ἔπαυσαν πιστευόμενα καὶ ἐξηγούμενα τὰ ὄνειρα, οἱ δὲ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐξηγούντες αὐτὰ εἶνε σύγχρονοι τοῦ κόσμου. Φαίνεται δὲ ὅτι, ἐπὶ Γραικορωμαίων, τὴν ὄνειροκριτικὴν σοφίαν εἶχον, φυσικῶς τῷ λόγῳ, οἱ γραμματισμένοι καὶ λ ο γ ι ῶ τ α τ ο ι, οἱ τινες πρὸς ἐξήγησιν τῶν ὁνείρων ἐπεκαλοῦντο ἐνίοτε τὴν γραμματικὴν αὐτῶν Μοῦσαν. Κώνστας ὁ Ἡρακλείου, ἐκπλέων τῷ 646 κατὰ τοῦ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγοῦ Μουαβιῆ, καὶ ἐν τινι λιμένι τῆς Λυκίας, Φοίνικι καλουμένῳ, μετὰ τοῦ στόλου γενόμενος, καὶ μέλλων ἐκεῖ κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν, κάκεινων ἐκεῖ παραγενομένων, ναυμαχίαν τῇ ἐξῆς συγκροτῆσαι, ὁρᾷ καθ' ὕπνους ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ ἦν, » ὁ τῶν λογίων τινὲ κοινωνάμενος, λέγει ὁ Ζωναρᾶς (2), ἤκουσεν ἡπτης εἶναι τὸ ὄναρ δηλωτικόν, ἅ λ λ ω » θ ἔ ς τ ῆ ν ν ῖ κ ῆ ν δηλοῦν, ὃ καὶ γέγονεν ». Τοῦτο ἐνθυμίζει τὸν εὐφυῆ ὄνειροκρίτην τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὃς τις, ἰδόντι αὐτῷ καθ' ὕπνους Σάτυρον, ἐν ᾧ ἐπολιόρχει τὴν Τύρον, εἶπεν ὅτι τοῦτο δηλοῖ σ ᾱ Τ Ὑ ρ ο ς. Ἐκ τῶν Ἑβραίων οἱ μὲν πιστεύουσι τὰ ὄνειρα· διότι ὁ Σολομών λέγει: » Τὰ ὄνειρα θέλουσιν ἐξήγησιν » οἱ δὲ τὰ περιγελῶσι· διότι ὁ αὐτὸς ἀλλοῦ λέγει ὅτι » τὰ ὄνειρα οὐδὲν σημαίνουσιν ». Ἀλλ' ὁ τρόπος τοῦ διηγῆσθαι καὶ ἐξηγεῖν τὰ ὄνειρα παρὰ τοῖς Τούρκοις, ἔχει τι ἰδιάζον: » Εἶδον ἀπόψε καθ' ὕπνον, λέγει τις τῶν συγκαθημένων, ἀλλόκοτόν τι ὄνειρον: — Ἰνσαλλάχ ὁ γούρ δουρ, (διακόπτουσιν ἀμέσως οἱ ἄλλοι), πρὶν ἀκόμῃ ἀρχίσῃ ἵνα διηγῇται ὁ ὁνειρώξας. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ὄνειρον ἤθελε σημαίνειν τι ἀπαισίον, οὐδεὶς ἀναδέχεται τὴν ἐξήγησίν του, εἰμὴ μόνον ἐὰν θέλῃ ἵνα τὸ παρεξηγήσῃ· διότι πρὸ πάντων ἀποφεύγουσι τὰς δυστοιωνίστους λέξεις καὶ τὰς ἀπαισίας ἀγγελίας, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν γίνεται αὐτεπαγγέλτως κακῶν μάντις (μουσουμπεττοῦς). Διηγοῦνται δὲ ὅτι ὁ Ἀαρὺν-ἐλ-Ρασσίδ,

(1) Ἐν βίῳ Ἀριστείδου.

(2) Β:6λ. ΙΔ'.

ἰδὼν ποτε καθ' ὕπνου· ὅτι τοῦ ἔπεσάν ὅλα τὰ ὀδόντια, προσεκάλεσε τὸν ὄνειροκρίτην καὶ τοῦ ἐξήγησε τὴν ἐξήγησιν. » Τὸ ὄνειρον σημαίνει ἀπεκρίθη ἐκεῖνος ὅτι θὰ ἴδῃς ἀποθαμένους ὅλους τοὺς συγγενεῖς σου ». Ὁργισθεὶς ὁ Κχαλίφης διὰ τὴν ἀπαισίαν ταύτην ἐξήγησιν, προσέταξε ἵνα δώσωσιν ἑκατὸν ράβδισμούς κατὰ τῶν πελμάτων τῶν ποδῶν εἰς τὸν ἀδιάκριτον ὄνειροκρίτην, καὶ προσεκάλεσεν ἄλλον. » Ὁ θεὸς ἵνα πολυχρονίση, ἀρχηγὲ τῶν πιστῶν, ὅλους τοὺς συγγενεῖς σου! ἀπεκρίθη οὗτος, ἀλλὰ τὸ ὄνειρον σημαίνει, ὅτι θὰ ἐπιζήσης αὐτῶν ὅλων ». Ὁ Κχαλίφης διέταξεν ἵνα μετρήσωσιν ἑκατὸν φλωρία εἰς τὸν ὄνειροκρίτην, διότι εἶπε μὲν τὸ ἴδιον, ἀλλὰ τὸ εἶπεν εὐαρέστως.

Παρατηροῦνται δὲ καὶ οἱ ἀριθμοί, καὶ ἡ περὶ αὐτῶν θεωρία τῶν Πυθαγορείων ἔδεν ἀπώλετο. Ὁ ἀριθμὸς 4 θεωρεῖται παρὰ τοῖς Ὁθωμανοῖς ἱερός· ὅθεν τέσσαρες οἱ πρῶτοι Κχαλίφαι, τέσσαρες οἱ πρῶτοι Ἰμάμαι, τέσσαρες αἱ νόμιμοι γυναῖκες κτλ. Ἐπίσης ἱερός καὶ παρ' αὐτοῖς, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, εἶνε, μετὰ τὸν ἀριθμὸν 10, ὁ ἀριθμὸς 7· διότι ἑπτὰ τὰ μυστηριώδη ὀνόματα τοῦ Θεοῦ (1), ἑπτὰ αἱ ἡμέραι τῆς ἐβδομάδος, ἑπτὰ οἱ οὐρανοί, ἑπτὰ τὰ χρώματα, ἑπτὰ οἱ τόνοι τῆς φωνῆς, ἑπτὰ οἱ πλανῆται, ἑπτὰ τὰ μέταλλα κτλ. (2)

Τὸ σφάκελωμα (μούντζωμα), τὸ ὁποῖον οἱ Γραικοὶ ἐκληρονόμησαν, φαίνεται, ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων (διότι ἐν τινι χωρίῳ τῆς Ἀνδριέννης τοῦ Τερεντίου, ἐν τῶν προσώπων, ἐκτεῖνον τὴν χεῖρα, λέγει· » Ecce tibi dono quinque «), οἱ Ὁθωμανοὶ δὲν γνωρίζουσιν· ἔχουσιν ὅμως ἄλλα εἶδη χειρονομιῶν σφακελισμοῦ ἢ σκιμαλισμοῦ, πολὺ ἀναιδεστερῶν.

Περίεργος εἶνε καὶ ἡ συνήθεια τῶν ἀγωγιατῶν τῆς Θράκης καὶ Βουλγαρίας, οἱ τινες, ἐναποθέτοντες λίθους ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἐντὸς τοῦ κουφώματος τῶν δένδρων ἢ ἀναμέσον δύο κλάδων, νομίζουσιν ὅτι διὰ τοῦτου ἐξανασαίνουσιν· ἀλλ' εἶνε τρόπος εὐσχημος πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὁδῶν, καθὼς καὶ οἱ Ἑρμαῖ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Τὴν πρώτην τοῦ Μαρτίου οἱ χελιδονίζοντες (3) μοιράζουσιν, ὡς εἴπομεν, καὶ κλωστήν ἐρυθρὰν καὶ λευκὴν ἢ χρυσόνημα, τὸ ὁποῖον ὅλα τὰ νεαρὰ τῆς οἰκογενείας μέλη περιδέουσι περὶ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς, τὰ φρονούντες αὐτὸ προφυλακτικὸν κατὰ τῶν ἐφηλίδων καὶ τῆς ἡλιοκαΐας. Τὸ ἀθωώτατον τοῦτο ἔθιμον ἀναφέρει ὁ θεῖος Χρυσόστομος, καὶ βέβαια δὲν εἰσῆχθη τότε πρῶτον.

Ἀλλὰ τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῶν Χρησμών, οἱ τινες ἔτι καὶ νῦν δια-

(1) Ἰδὲ σελ. 495.

(2) Ἰδὲ καὶ σελ. 385 τοῦ Β' Μέρους.

(3) Ἰδὲ σελ. 472.

παιδαγωγοῦσι καὶ γραμματισμένους καὶ ἀγγραμμάτους, ἐκδιδόμενοι καὶ μετεκδιδόμενοι, ἐρμηνευόμενοι, σχολιαζόμενοι, ψευδόμενοι, καὶ οὐχ ἥττον διαιωνίζόμενοι; Καὶ τί ἄλλο παρά 'να παρακαλέσωμεν τὴν φιλοσοφίαν, ἥτις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν 'μας ἀνέλαβε 'να παιδαγωγήσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, 'ν' ἀφήσῃ, καθὼς κάμνουσιν αἱ κοιναὶ τιθῆναι, εἰς χεῖρας τῶν μεγάλων τούτων παιδίων τὰ κρόταλα καὶ ἀθύρματα ταῦτα, ὅπως, περὶ αὐτὰ κυπτάζοντα καὶ διασκεδάζοντα, μὴ συντρίβωσι, καθὼς λέγει ὁ Ηλίουταρχος, τὰ οἰκιακὰ σκεύη. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, νομίζομεν ὅτι ὁ Λέων ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὅποιον οἱ χρησμοὶ οὗτοι συνήθως ἀποδίδονται, εἴτε ὁ Αὐτοκράτωρ εἶνε, εἴτε ὁ σύγχρονος αὐτῷ καὶ διδάσκαλός 'του, ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τῷ σκοπῷ καὶ 'τοὺς συνέταξε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἴσως ἔπρεπε 'να ὀνομασθῇ Φιλόσοφος καὶ Σοφός.

Ἄς ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν κοινοτέρων καὶ γνωστοτέρων ἐκ τῶν χρησμῶν τούτων, ὅσοι ἀφορῶσιν ἰδίως τὴν ΚΠ.

» Βύζαντος αὐλῇ, ἐστία Κωνσταντίνου, . . .

» τρεῖς τρεῖς ἑκατὸν καὶ σὺ συνάρξεις κράτος,

» μιᾶς ἐν αὐτοῖς ὑστερούσης εἰκάδος . .

» Ἀλλὰ σε πυρίστατον (1) καὶ ξανθὸν γένος

» πᾶσαν τεφρώσει καὶ τὸ σὸν λύσει κράτος «.

Ὁ χρησμὸς οὗτος, ἐὰν τῷ ὄντι 'δὲν ἐσφυρηλατήθῃ ἀπὸς κοινῆς, εἶνε ἀξιοσημείωτος διὰ τὴν ἀκρίβειάν 'του διότι, εἰς τὰ 880 προστιθεμένων τῶν 325, καθ' ἃ πιθανολογεῖται ἡ κτίσις τῆς ΚΠ, συναπαρτίζεται στρόγγυλος ὁ 1205 ἀριθμὸς τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ ξανθοῦ γένους (τῶν Γάλλων καὶ Οὐγενετῶν) ἡ ΚΠ (2).

Ἀλλ' οἱ τότε λογιώτατοι ἐσφίγγοντο 'ν' ἀποδείξωσιν ὅτι οἱ χρησμοὶ οὗτοι 'δὲν ἐπροφῆτευσαν τὴν καταστροφὴν, ἀλλ', ἐκ τοῦναντίου, τὴν διαμονὴν τῆς πόλεως. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ, τί 'τοῖς ἐχρησίμευσεν ἡ Γραμματικὴ, ὅταν 'δὲν ἤμποροῦσε 'να κατορθώσῃ τόσον πρᾶγμα; Ἰδοὺ, παραδ. χάριν, πῶς ἐρμηνεύει ὁ Τζέτζης ἄλλους δύο χρησμούς, περιλαλήτους ἐπὶ τῶν ἡμερῶν 'του καὶ πρὸς τὴν αὐτὴν ἀφορῶντας πρόρρησιν:

» Χρησμὸς ἦν περιφόρητος Κωνσταντινουπολίταις

» αὐτὸ τὸ » Βοῦς βοήσῃ τε καὶ Ταῦρος τε θρηνήσῃ «.

(1) Διορθοῦσιν τινες πῦρ ὕστατον. Ἀλλ' ἡ λέξις, ὡς ἐμπαίνουσα, παρὰ τοὺς συνθετικούς μὲν πως τῆς συνθέσεως κανόνας, ἀλλ' οὐχ ἥττον, τὸ λίαν πυρὸν τῶν τριχῶν τοῦ ξανθοῦ γένους, 'δὲν ἔχει, νομίζω, διορθώσεως ἀνάγκην. (2) Ἰδε σελ. 55 τοῦ Α' Μέρους.

- » Ἐκ τούτου γοῦν ἀνέπλαττον καὶ συμφορὰς καὶ φόβους ...
 » Βοῦν μὲν ἡμεῖς τὴν θήλειαν τὴν τῶν βοῶν καλοῦμεν,
 » τὸν ταῦρον τοῦτον δ' Ἰταλὸν καλοῦσιν οἱ Λατῖνοι.
 » Ἡ Βοῦς ἡ ἡμετέρα γοῦν, ἥτοι ἡ Κωνσταντίνου,
 » ἡ ἐκ τῶν Ταύρων Ἰταλῶν Ῥωμαίων ἐκτισμένη,
 » βοήσῃ τὸ πολεμικὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων·
 » ὁ Ταῦρος δὲ ὁ Ἰταλὸς, στρατὸς ὁ τῶν Λατίνων,
 » καὶ ὠχριάσει τῷ πολλῷ τοῦ φόβου καὶ θρηνήσῃ α·.

Ἄλλο.

- » Οὐαὶ σοι, ὦ Ἐπτάλοφε, ὅτι οὐ χιλιάσεις α·,
 » χρησμὸς ὑπῆρχεν ἕτερος Κωνσταντινουπολίταις,
 » μὴ ἐν μέρος, ἐπὶ ῥήγμα Οὐ αὶ, τῆς θρηνωδίας·
 » δύο τοῦ λόγου μέρη δὲ, Οὐ ἄρνησιν, καὶ Αἰ δέ·
 » ἥτοι· Κωνσταντινούπολις, κἄν οὐχὶ χιλιάσῃς,
 » ἀλλὰ χιλίων ἔσωθεν χρόνων καταλυθήσῃ·
 » ὅμως Οὐ Αἰ καὶ θρηνός σοι, ἀλλὰ χαρὰ ἐσεῖται·
 » ἀνακτισθήσῃ μείζων γάρ, καὶ μείζον λαμπρυνθήσῃ α·.

Πῶς σὰς φαίνεται; Ἄλλ' ἐδῶ ἔδην ἡξεύρει τις τί να θαυμάσῃ μᾶλλον, τὴν γλαφυρότητα τῆς στιχουργίας, ἢ τὴν γραμματικὴν δεινότητα. Τοιαῦτα ὅμως ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὰ γράμματα τοῦ καιροῦ ἐκείνου!

Ἄλλ' οἱ χρησμοὶ εἶνε, καθὼς γνωρίζομεν, πράγματα, τῶν ὁποίων οὐδέποτε ἡ ἐξηγήσις ἐλλείπει, καὶ πολλοὶ αὐτῶν μάλιστα ἐπιδέχονται οὐχὶ μίαν, ἀλλὰ δύο καὶ τρεῖς. Ἴδου πόσον εὐκόλῃ ἐρμηνεύει ὁ Χωνειάτης (1) τὸν περὶ τοῦ θανάτου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου: » Τοῦ βίου γοῦν οὕτω καὶ τῆς βασιλείας μεθίσταται, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χρό-
 » νους γεγονῶς ἐν τῇ βασιλείᾳ, λειπόντων μηνῶν τριῶν. Πρὸς ἣν, οἶμαι,
 » παράτασιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ παλαιότατον ἐκεῖνο λόγιον ἀφορῶν, ὁ διέ-
 » ξεισιν οὕτως: » Ἄλλ' ὕστάτη σε κερδανεῖ λαβὴ λόγου α·. Ἡ γὰρ τε-
 » λευταία τοῦ ὀνόματος συλλαβὴ (η λ.) τὸν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα διαση-
 » μαίνεται ἀριθμόν α·.

Ἐπάρχουσιν ὅμως καὶ πολιτικαὶ προλήψεις, τὰς ὁποίας ἡ ἐξουσία ἔχει συμφέρον ἢ ἀφίνῃ ἢ αἰωνίζωνται παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, τῶν ὁποίων τὰ ἐννέα δέκατα πιστεύουσιν ἀκόμην ὅτι ὁ Σουλτάνος εἶνε ὁ διανομεὺς τῶν στεμμάτων εἰς τοὺς διαφόρους ἐν Εὐρώπῃ Κράλιδας (2), καὶ ὅτι ὁσά-

(1) Βιβλ. Ζ', σελ. 443. (2) Ἰδὲ σελ. 24.

κίς κηρύττει κατ' αὐτῶν πόλεμον, αἰτία εἶνε διότι, ἀφηνιάζοντες οὗτοι, οὐκ ἀπευτακτοῦσι τοὺς φόρους· καὶ διὰ τοῦτο διατάττει τοὺς ἄλλους ὑπηκόους Κράλιδας ἵνα τοὺς πολεμήσωσι. Τοῦτο ἐπεβεβαίωσεν αὐτοῖς ἡ τελευταία κατὰ τῆς Ῥωσσίας συμμαχική τῶν Ἀγγλογάλλων ἐκστρατεία. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι τὸ τοῦ Ἀλγερίου (ἀφίνω πλέον τὸ Βελιγράδιον) τοὺς ζαλιζει ὀλίγον, ὡς δυσεξήγητον· ἀλλὰ τοῦτο, λέγουσιν ὅτι, ὁ Σουλτάνος, κακῶς συμβουλευθείς, ἐπώλησεν εἰς τοὺς Γάλλους. Ἄν δύναιτο ἵνα δι᾽ ἰσχυρισθῶ περὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ ἐπομένου ἀνεκδότου, ἂν καὶ ὁ διηγούμενος αὐτὸ συγγραφεὺς μοὶ φαίνεται ἀξιόπιστος, ἀλλὰ ὁ δὲν νομίζω καὶ ἀπίθανον, γνωρίζων τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν Τούρκων. » Τῷ 1828 ποιητὴς τις ἐνεχείρισε τῷ Κχιζλάρ-ἄγᾳ ὧδὴν τινα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ὅπως τὴν παρουσιάσῃ τῷ Σουλτάνῳ. Ὁ Κχιζλάρ-ἄγᾳς, ἀφ' οὗ ἀνέγνω τοὺς στίχους, τοὺς ἐπέστρεψεν εἰς τὸν ποιητὴν, λέγων ὅτι » δὲν συμφέρει ἵνα τοὺς ἴδῃ ὁ Σουλτάνος, διότι ἤθελεν ἔτι μᾶλλον ὀργισθῇ καὶ ἐξ ὧς ἡ ἴσως τὸν τῆς Μοσχοβίας Κχιράλην ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Γλῶσσα.

Τὸ πρῶτον ἀξιοπαρατήρητον, ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν, εἶνε ὅτι πάντες μὲν οἱ ὑπηκοοὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ΚΠ εἶνε τοῦλάχιστον δίγλωσσοι· διότι ἕκαστος αὐτῶν εἶνε ἠναγκασμένος ἵνα μάθῃ, παρεκτὸς τῆς μητρικῆς αὐτοῦ γλώσσης, καὶ τὴν Τουρκικὴν, ὡς ἀφευκτον διὰ τὰς μετὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἔθνους καθημερινὰς αὐτῶν σχέσεις· ἅπαντες δὲ σχεδὸν οἱ Ὀθωμανοί, ἐκ τοῦ ἐναντίου, εἶνε μονόγλωσσοι, τὸ μὲν ὑπὸ ἐθνικῆς ἀντιπαθείας καὶ ὑψηλοφροσύνης, τὸ δὲ καὶ ὡς μὴ ἔχοντες ἀνάγκην ἵνα μάθωσιν οὐδεμίαν τῶν ἄλλων γλωσσῶν, ἀφ' οὗ ἕκαστος τῶν ὑπηκόων ἡξεύρει, καθὼς εἶπομεν, τὴν ἰδικήν των. Τοῦτο κυρίως ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀναμίξεως τῶν Γραικῶν εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς Τουρκίας, καταστῆσαν αὐτοὺς κατ' ἀνάγκην χρησίμους εἰς τοὺς Κρατοῦντας, καὶ ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπεροχὴν ἐκείνην, ἀπὸ τῆς ὁποίας τόσον ὠφελήθησαν αὐτοὶ τε καὶ οἱ Ἀρμένιοι, τῶν ὁποίων ἐθνικὴ σχεδὸν γλῶσσα εἶνε ἡ Τουρκικὴ, παρεισδύντες, μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γραικῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ Τουρ-

κικά πράγματα. Παρατηρήσεως ἄξιον εἶν' ἐπίσης, ὅτι οἱ μὲν Ἑβραῖοι μανθάνουσι σχεδὸν ὅλοι Γραικικά, τῶν δὲ Γραικῶν οὐδεὶς Ἑβραϊκά.

Ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα, παραφυὰς ἢ διάλεκτος τῆς Ταταρικῆς, ἀντλοῦσα ἀεννάως ἀπὸ τῆς Περσικῆς καὶ Ἀραβικῆς, εἶν' ἐπιτηδεῖα πρὸς πάσας τὰς συνθέσεις τῶν εἰς τὰς Σημητικὰς καὶ Ἰνδογερμανικὰς διαλέκτους ἰδιαζουσῶν λέξεων. Ἐπομένως ὁ πλοῦτος αὐτῆς εἶν' ἀπέραντος. Ἡ Ἀραβικὴ ἰδίως εἶνε, ὡς πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ὅ,τι παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις ἡ Λατινικὴ· διότι ἀπ' αὐτῆς ἠρύσθησαν ὅλας σχεδὸν τὰς θρησκευτικὰς, ἐπιστημονικὰς καὶ νομικὰς αὐτῶν λέξεις. Ὡς πρὸς τὰς νεωτέρας ὁμως ἰδέας, συνέβη καὶ παρ' αὐτοῖς ὅ,τι καὶ παρ' ἡμῖν. Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων Κχαλιφῶν, ὅτε ἡ Ἀραβικὴ γλῶσσα ἐπλούτιζε τὰς ἐπιστήμας (1), ἄχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων μετεβλήθη, καὶ σήμερον ἡ Δύσις πλουτίζει τὴν Ἀσίαν, ἡ Τουρκικὴ ὀνοματολογία βιάζεται ἵνα υἱοθετῇ καθ' ἡμέραν Εὐρωπαϊκὰς λέξεις, καὶ μάλιστα περὶ τὴν διπλωματίαν, τὴν ἐμπορικὴν νομολογίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν, πολιτογραφοῦσα τὸ Dérôt, τὸ Sentence, τὸ Sequestre κτλ., ἂν καὶ τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα ἀποκρούῃ τὴν τοιαύτην καινοτομίαν.

Ἡ ἐναρμόνιος τῶν Ἀράβων γλῶσσα, ἀποκύημα τῆς Ἑβραϊκῆς, ταύτης μὲν ἐλαττοῦται κατὰ τὴν συντομίαν, τῆς δὲ Περσικῆς κατὰ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν μελωδίαν. Εἶνε δὲ, κατὰ τὸν E. Barreau, καὶ τοι εὐήχος, ἀκανόνιστος· τὰ δὲ περὶ τοῦ πλούτου αὐτῆς λεγόμενα, ἂν καὶ φαίνονται, διὰ τὴν ὑπερβολὴν, ἀπίστευτα, εἶνε οὐχ ἥττον ἀληθῆ· διότι, κατὰ τὸν Πάτερ-᾿Αγγελον De St. Joseph, ἔχει χιλίας λέξεις συνωνύμους διὰ τὸ σπαθί, πενταχοσίας διὰ τὸν λέοντα, διαχοσίας διὰ τὸν ὄφιν καὶ ὀγδοήκοντα διὰ τὸ μέλι· ἔχει τριάκοντα πέντε συζυγίας ῥημάτων (χαμσέτου θὲ σελασούν ἐ μπαμπέν)· οἱ δὲ ποιηταὶ τῆς εἶνε τόσοι, ὥστε ὁ Σπάνχάιμ διατείνεται ὅτι οἱ Ἀραβες ἔχουσι πλειοτέρους στίχους παρ' ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη ὁμοῦ. Ὁ-λαὶ δὲ τῆς Ἀραβικῆς αἱ λέξεις, λέγουσιν ὅτι, εἶνε 12,350,042· ὥστε ἡγεμῶν τις τῆς Ἀραβίας εἶχε λεξικόν τι Ἀραβικόν, ὅπερ ἔφερν ἐξήκοντα κάμηλοι.

Ἐπεταὶ ἄρα ἐκ τούτων ὅτι ὁ θέλων ἵνα μάθῃ κατὰ βάθος τὴν Τουρκικὴν, καὶ ἀπλῶς ἑκαστος τῶν ὅπως οὖν λογίων Ὀθωμανῶν, πρέπει ἵνα σπουδάσῃ καὶ τὰς τρεῖς γλώσσας, ἐκ τῶν ὁποίων, λέγουσιν οἱ Ὀθωμανοί, ἡ μὲν Τουρκικὴ χρησιμεύει διὰ τοῦτον τὸν κόσμον, ἡ δὲ Ἀραβικὴ διὰ τὸν

(1) Γνωστὸν ὅτι πολλαὶ φυσικαί, μεταφυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ λέξεις, καθὼς τὸ Ἀλ-γκέμπρ, καὶ σήμερον ἀκόμην οὔσαι ἐν χρήσει, εἶνε Ἀραβικαί.

ἄλλον, διότι τὸ Κχούρ-ἄν εἶνε γραμμένον Ἀραβιστί· ἡ δὲ Περσικὴ διὰ τὴν κόλασιν, διότι οἱ Πέρσαι εἶνε Σπῆται (αἰρετικοί). Εἰς τὴν δυσκολίαν ταύτην ἐὰν προσθέσῃ τις καὶ τὴν ἀπὸ τῆς γραφῆς, διὰ τὴν ἔλλειψιν γραπτῶν φωνηέντων, ἔπεται ὅτι οἱ γνωρίζοντες καλῶς τὴν γλῶσσαν εἶνε καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν Ὀθωμανῶν σπάνιοι, καὶ ἀκόμη σπανιώτεροι οἱ καλλιγράφοι· διότι ἡ γραφὴ αὐτῶν, οὔσα εἶδος ζωγραφίας μᾶλλον, εἶνε δυσκολωτάτη. Ὀθωμανὸς δὲ τις ἐσχάτως, παραδοξολογῶν κάπως, δισχυρίσθη ὅτι τῶν πλειοτέρων δυστυχιῶν καὶ τῆς στασιμότητος τῆς Τουρκίας ἡ κυριώτερα αἰτία εἶνε τὸ Τουρκικὸν ἀλφάβητον. Ἐχουσι δὲ ἑπτὰ εἶδη γραφῆς, ὧν κυριώτερα τὸ Διβανί, διὰ τὰ φερμάνια καὶ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῶν δημοσίων γραφείων· τὸ Ταλίχ (Περσικὸν ἀνεστραμμένον), διὰ τὰς δικαστικὰς πράξεις· τὸ Ῥικδ ἢ ἐπίτροχον, διὰ τὴν ἰδιωτικὴν ἀλληλογραφίαν καὶ τὰς ἀναφορὰς ἢ ἐκθέσεις. Τὰ διάφορα ταῦτα τῆς γραφῆς εἶδη περιωρίσθησαν, κατὰ διαταγὴν τοῦ πρώην Σουλτάνου, εἰς ἓνα κοινὸν τύπον τὸν εὐκολώτερον, καὶ, πρὸς πλείονα εὐκολίαν τῶν διαφόρων ὑπηκόων, ἐνεκρίθη ὥστε τὰ ἀφορῶντα τὰς ἀστυνομικὰς, ἐμπορικὰς, δικαστικὰς καὶ ποινικὰς διατάξεις ἔγγραφα ἵνα μεταφέρονται καὶ εἰς τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκάστου. Γράφοντες δὲ, ἀδιαφοροῦσι διὰ τὴν εὐθυγραμμίαν· διότι, στηρίζοντες τὸ χαρτίον, οὐχὶ ἐπὶ τραπέζης, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ γόνατος, καὶ συχνότατα ἐπὶ τῆς παλάμης, καὶ γράφοντες ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἐπὶ τὰ ἀριστερά, εἰν' ἀδύνατον ἵνα τηρήσωσιν εὐθυγραμμίαν.

Εἶνε δὲ γλῶσσα ὅχι μόνον πλουσία καὶ ὠραία, ἀλλὰ καὶ ἐκφραστικὴ, εὐλόγητος, σύντομος, καὶ ἰδίως ἡ λαλουμένη ἐντὸς τοῦ Σουλτανικοῦ ἀνακτόρου. Καὶ ἀληθῶς ὅς τις ἴδεν ἤκουσε Σ α ρ α ἰ λ ἦ ν λαλοῦντα τὴν Τουρκικὴν, ἃς μὴ εἶπῃ ὅτι ἤκουσε Τουρκικά. Εὐφωνία, καλλιέπεια, στωμυλία, περιφράσεις κομψόταται, τροπικώταται, εὐφυστάται, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τοῦ λόγου κάλλη δίδουσιν εἰς τὸ στόμα τοῦ Π α λ α τ ῖ ν ο υ ἢ (καθὼς ἐλέγοντο ἐπὶ τοῦ Πτωχοπροδρόμου) Κ ο υ ρ τ ῆ σ ῆ Ὀθωμανοῦ ὅλας τῆς Γαλλικῆς εὐφωνίας τὰς ἱυγγας, συνηχούσας ἐναρμονίως πρὸς τὴν ἀβρότητα καὶ εὐτραπελίαν τῆς ἄλλης αὐτοῦ συμπεριφορᾶς.

Πολλὰς δὲ Περσικὰς καὶ Ἀραβικὰς λέξεις οἱ Τοῦρκοι προφέρουσιν ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ παρεφθαρμένας, καθὼς συνέβη καὶ παρ' ἡμῖν ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν παραδ. χάριν, ἀντὶ τοῦ Περσικοῦ Μ π ο υ ρ α δ ῆ ρ (ἀδελφός, ὅθεν τὸ Γερμανικὸν Bruder), προφέρουσι κοινῶς Μ π ι λ α δ ῆ ρ· ἀντὶ τοῦ Σ ῆ ρ β (κυπάρισσος) Σ ῆ λ β, ἀντὶ τοῦ Μ π ᾶ ρ - γ κ ῖ ρ, Μ π ε ἰ γ - κ ῖ ρ· ἀντὶ τοῦ Τ ζ α χ ᾶ ρ - σενμπιχ, Τ σ α ρ σ α ν μ π ᾶ· ἀντὶ τοῦ Π ῆ ν τ σ - σενμπιχ, Π ε ρ σ ε ν μ π ῆ κ τ λ.

Ἔχουσι δὲ καὶ πολλοὺς ἰδιωτισμοὺς, τῶν ὁποίων τινὲς ἐπέρασαν καὶ εἰς τὴν παρ' ἡμῶν λαλουμένην. Ἴδου οἱ μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι μεταξὺ αὐτῶν: Ἀδάμ σένδα (δὲν βαρύνεσαι; κάτι λέγεις καὶ σύ!), Ἀλεχίμ ισλεδὶ (ἡ τύχη μου ἐδόυλευσε), Φικριμέ δουστουγιού σείλέρ (ὅσα ἐνθυμοῦμαι), Φικριμδέν δουστουγιού σείλέρ (ὅσα ἐλησμονήσα, κατὰ λέξ. » Ἐξέπεσον τῆς μνήμης μου. » Ἐξερρύησαν οἱ τοῦ Θεμιστοκλέους λόγοι, Πλούτ.), Μπελαγιά ὀγραδίμ (συμφορὰ περιέπεσον), Τεκλιφιμιζ γιόκτουρ (δὲν ὑπάρχει μεταξὺ ἡμᾶς παρατήρησις), Τεκλιφ-σίζ (sans façons, sans cérémonies), Τσοκτάν χαμπερλέσμεϊορούς (πρὸ πολλοῦ ἔδεν ἔχομεν περὶ ἀλλήλων εἰδησιν), Ἐλ θερίρ σα (ἂν σοὶ δίδῃ χέρι, ἂν σέ συμφέρῃ), Ἐλ θερμέζ (δὲν συμφέρει), Ἐλινδέ διρ (εἶν' εἰς τὸ χέρι σου, ἐν σοὶ κεῖται), Μπού-γκιουνλουκ μπιζίμ-σιν (σήμερον εἰς ἐδικὸς ἡμᾶς, θὰ διημερεύσωμεν), Ζαμανιμί μπιλίριμ (ἡξεύρω πότε πρέπει νὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ τῆς εὐκαιρίας), Σαφραμὺ μπουλανδιρδὶ (μοῦ ἀνακάτωσε τὴν χολήν), Δωεβλὲτ κονδοῦ μπασινά (τὸν εἶδ' ὁ Θεός· Γαλλ. τῷ ἐμειδίασεν ἡ τύχη), Μπασά τσίκμαμς (τὸ πρᾶγμα ἔδεν ἐπέτυχε, ἔδεν κατωρθώθη, ἔδεν ἐτελεσφόρησε), Μπασά τσικαρμαγιά τσαλησίορουμ (προσπαθῶ νὰ τὸ κατορθώσω), Νελέρ τσεκμὶς-εἴμ (πόσα ἐτράβηξα, ὑπέφερα)!, Νὲ θάρ, νὲ γιόκ (τί καινόν;), Ἀδὺ (φεναγιά) τσικμὶς-δηρ (ἐβγήκε τὸ ὄνομά του, ἐδυσφημίσθη » Καὶ ἐξηλθέ σου ὄνομα πονηρὸν », Γρφ.), Οὐμουδουμοῦ κεςμέμ (δὲν κόπτω τὴν ἐλπίδα μου, δὲν ἀπελπίζομαι), Μπασσινά γιαζίλι ἰδὶ (τοῦ ἦτον γραπτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· εἴμαρτο αὐτῷ), Ὀλοῦρ ὀλμάζ σέι δεῖλ (δὲν εἶνε μικρὸν ἢ ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα), Μακμπουλὰ γκετσέρ (εὐδοκιμεῖ, ἀρέσκει), Γέρ τουτμοῦς (ἐπιασε τόπον, εὐδοκίμησε), Μπὰς οὔστουνέ (ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, δηλ. Προθυμότατα, τὸ ἄλλως παρ' ἡμῶν Ὁρισμός σας), κτλ. κτλ.

Ὡς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, οἱ καθ' αὐτὸ Κωνσταντινοπολίται, ἐξαιρουμένων τῶν ἀνωτέρων τάξεων, λαλοῦσι, καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις εἵπομεν,

τὴν χειροτέραν ἀπασῶν γλῶσσαν· διότι, μετανάσται οἱ πλείστοι ἀπὸ τῶν διαφορῶν τοῦ Κράτους ἐπαρχιῶν, καὶ ἰδίως τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας, ἔχουσί τι καὶ περὶ τὴν φωνὴν ἐξάλλον καὶ περὶ τὰς ἐκφράσεις κακόζηλον, παρενέιροντες εἰς τὴν ὁμιλίαν αὐτῶν ὅσους δύνανται πλειότερους τουρκισμοὺς καὶ παραμορφοῦντες παντοίως καὶ τὰς πλείστας τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων, ἀδρεφὸν προφέροντες τὸν ἀδελφὸν καὶ ἀγραστῇρι τὸ ἐργαστήριον καὶ τὸ ἐπάνω ἀπάμου, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναλόγως.

Φαίνεται δὲ παράδοξον ὅτι, ἐν ᾧ, κατὰ τοὺς πρώτους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας χρόνους, ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἶχεν ἐπικρατήσει ἐπὶ πολὺ καὶ ἦτον ἐν τῷ παλατίῳ μάλιστα εἰς τοσαύτην ὑπόληψιν, ὥστε ὁ Λιβάνιος (1) ἐφοβεῖτο μήπως ἡ Ἑλληνικὴ φωνὴ ἀπολεσθῇ παντάπασιν, οὐδεὶς σχεδὸν Λατινισμὸς, παρεκτὸς τῶν εἰς ἅ τ ο ς ἐπιθέτων, παρέμεινεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Κωνσταντινοπολιτῶν. Εἶδομεν δὲ ἤδη ὅτι ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἂν καὶ ἐγνώριζε, καθὼς φαίνεται, τὴν Ἑλληνικὴν, ὠμίλησεν ὅμως Ῥωμαϊστὶ ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ Συνόδῳ, ἀλλὰ καὶ πάντοτε, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, ἐρμηνεῖ ἐχρήτο. Τὸ ἴδιον σύστημα ἐπεκράτησε καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ διαδόχων, καὶ διὰ τοῦτο οἱ γνωρίζοντες τὴν Λατινικὴν προήγοντο μετὰ πολλῆς προτιμήσεως εἰς τὰ ἀνώτατα τοῦ Κράτους ἀξιώματα. » Ὁ » δεῖνα, λέγει ὁ θεῖος Χρυσόστομος (2), τὴν Ἰταλῶν γλῶσσαν ἐκπαιδεύει, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστὶ λαμπρὸς καὶ πάντα ἄγει καὶ φέρει τὰ ἔνδον. Ἄλλ' ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἶχεν ἤδη ἀπεθισθῇ, ἐν ταῖς ἰδιαιτέραις τοῦλάχιστον τῶν Αὐτοκρατόρων διαλέξεσιν, ἡ Λατινικὴ. Ἐν δὲ ταῖς δημοσίαις ἐλάλουν καὶ Ῥωμαϊστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ, καθὼς ὁ Μαρκεσιανὸς ἐν τῇ ἐν Χαλκηδόνι Συνόδῳ. Τοὺς Νόμους δὲ καὶ τὰ διατάγματα ἐξέδιδον κατ' ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, Ῥωμανιστὶ μὲν » διὰ τὸ τῷ πλήθει κατάλληλον, Ῥωμαϊστὶ δὲ, » διὰ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας, ὡς φησὶν ἡ ΞΨ' Ἰουστινιάνειος Νεαρά. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς δημοσίοις ἐγγράφοις, καὶ μάλιστα τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς, ἦτον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐν χρήσει καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἀδιαφόρως. Ἐν τοῖς νομίσμασιν ὅμως διαρχῶς ἡ Ῥωμαϊκὴ μόνη. Πρῶτος δὲ ὁ Μαυρίκιος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἡράκλειος, ἀντεισήγαγον τὴν Ἑλληνικὴν.

Ἄλλ' ἡ Ἑλληνικὴ αὕτη ὁδὸν ἦτον πλέον ἢ ἐπὶ Εὐσεβίου καὶ Χρυσόστομου, ὁδὸν ἦτον ὁποῖα ἡμᾶς θέλγει σήμερον ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Προκοπίου καὶ τοῦ Φωτίου ἦτον χυδαία, κοινὴ, ἀγοραία, δημώδης· γέννημα ἀποφώλιον τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ῥώμης, καὶ, καθημέραν διαφθεί-

(1) Ἐν τῷ περὶ τῆς ἑαυτοῦ τύχης. (2) Al. fidelem patrem.

ρομένη καὶ ἐκφυλίζουσα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, κατήντησεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ Φραντζῆ καὶ τοῦ Κανανοῦ. Εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον θέλομεν θεωρήσῃ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο φιλολογικώτερον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἃς ἀκούσωμεν πῶς ἐλάλουν οἱ Πατέρες τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου (431): » Μετὰ » τὸ ἀναγνωσθῆναι τὸν κανόνα τοῦτον, εὐθέως λέγει (1): » Δὸς ᾧδε τοὺς » Νοταρίους «. Καὶ ἠνέχθη καὶ ἀνεγνώσθη τὸ καθαιρετικὸν τοῦ μακαρίτου » Φλαβιανοῦ. Λαβὼν οὖν ἐγὼ ἄλλους ἐπισκόπους, ἀνέστην, καὶ κατέσχον » τὰ γόνατα αὐτοῦ, λέγων: » Μὴ, τῶν ποδῶν τῆς Θεοσεβείας σου! » Οὐδὲν » ἄξιον καθαιρέσεως ἔπραξε «. Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ θρόνου, καὶ στὰς εἰς » τὸ ὑποπόδιον αὐτοῦ, λέγει: » Στάσιν μοι κινεῖτε; » Δὸς τοὺς Κόμητας » (De Comites). » Καὶ οὕτω φοβηθέντες, ὑπεγράψαμεν «. Διόσκορος εἶπε: » Ψεύδεται . . ., δὸς τοὺς λέγοντας . . . Καὶ εἶπε πρὸς τὸν Συνάδων: » Εἴ- » » πον ἀπειλήσας, φέρε τοὺς Κόμητας ᾧδε (2); » Καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, » 15 τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 451, προκαθεζομένου τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπι- » σκόπου καὶ τῆς Ἀγίας Συνόδου, καὶ διαλεγομένων περὶ θείων δογμάτων, » Ἀσκληπιάδης διάκονος καὶ νοτᾶριος ἐμήνυτε λέγων: Μονάζοντές τινες » ἔξω εἰσι καὶ παρακαλοῦσιν εἰσελθεῖν. « Ὁ ἀγιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος » εἶπεν, » Εἰσίστωσαν «. Καὶ, εἰσελθόντων . . . ὁ ἀγιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος » εἶπε: » Τί ἐσκύλη πρὸς ἡμᾶς ἡ εὐλάβεια ὑμῶν; » Ἀβραάμιος ὁ ἀρχιμαν- » δρίτης εἶπεν: » Ἀπέστειλεν ἡμᾶς ὁ εὐλαβέστατος πρεσβύτερος καὶ ἀρχι- » μανδρίτης Εὐτυχής «. Ὁ ἀγιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος εἶπε: » Τί μάλισα; » » Ἀβραάμιος . . . εἶπεν: » Ἀπέστειλεν ἡμᾶς ἀρρώστων, μὰ τὰς εὐχὰς σου: » ὅλην τὴν νύκτα οὐκ ἐκοιμήθη μύζων . . . « Ὁ ἀγιώτατος Ἀρχιεπίσκο- » πος εἶπε: » Καὶ ἐνδιδόαμεν: οὐκ ἐπιτιθέμεθα. Θεοῦ γὰρ ἐστὶ τὸ δοῦναι » ὑγείαν, ἡμῶν δὲ τὸ περιμεῖναι τὴν ῥῶσιν αὐτοῦ . . . « Ἀβραάμιος εἶπεν: » Ἐμοί, τῶν ποδῶν σου, καὶ ἄλλα τινα ἐνετείλατο, ἃ, ἐὰν ἐρωτηθῶ, » λέγω «. Ὁ ἀγιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος εἶπε: » Πῶς δυνατόν, παρακαλῶ » σε, ἄλλου κατηγορουμένου, ἄλλον εἰπεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ; Ἀλλὰ μᾶλλον » ἐνδιδόαμεν, οὐκ ἐπιτιθέμεθα. Κἂν ἔλθῃ ἐνταῦθα, πρὸς πατέρα ἔρχεται » καὶ πρὸς ἀδελφοὺς, πρὸς οὐκ ἀγνοοῦντας αὐτόν, προσέτι καὶ νῦν ἐπιμέ- » νοντας τῇ φιλίᾳ . . . Ἄνθρωποι ἐσμέν. Καὶ τῶν μεγάλων πολλοὶ ἐσκαν- » δαλίσθησαν καὶ ἐσφάλησαν . . . νομίζοντες ὀρθὰ φρονεῖν . . . Αἰσχύνῃν οὐ » φέρει μεταμέλεια, ἀλλὰ τὸ ἐπιμένειν τῇ ἁμαρτίᾳ ὄνειδος . . . Οὕτω χρῆ, » παρακαλῶ σε. Καὶ γὰρ πρὸ τοῦ εἰδέναι σε αὐτόν, οἶδα αὐτόν: καὶ πρὸ » τοῦ σε γνῶναι ἐκεῖνον, οἶδεν ἐμέ «. Ἀβραάμιος εἶπεν: » Οὕτως ἔχει, τῶν

(1) Διόδωρος ὁ Ἀλεξανδρεὺς. (2) Πρακτ. τῆς ἐν Ἐφέσῳ, Τόμ. Γ', σελ. 161.

» ποδῶν σου (1) «. Καί μετὰ 400 ἔτη » Ἐκδυθέντων οὖν ἀμφοτέρων, ἐτύ-
 » πτόμην ἐγὼ, τοῦ βασιλέως (2) ἀπαύστως οὕτως κρᾶζοντος, καὶ εἰς
 » ἑαυτὸν ὀρκίζοντος τοὺς μαστίζοντας· » Οὕτως ἔχοις ἐμέ· δὸς καλὰ (3) «.
 Καί μετὰ ἄλλα 400. » Καί περιήρχετο τὴν πόλιν μετὰ σκιαδίου χρυσοῦ
 » καὶ ρούχων λαμπρῶν ἐστολισμένος, καβαλλικεύων καὶ μούλαν καὶ φο-
 » ρῶν μακρυμάνικα, ὀπισθεν ἔχων δεδεμένα τὰ μανίκια αὐτοῦ, ὑποδεδεμέ-
 » νος καὶ ὑποδήματα χρυσοκλαβαρικά μέχρι τῶν ἀστραγάλων αὐτοῦ (με-
 τὰφρασις τοῦ ἐπομένου χωρίου τοῦ Χωνειάτου : » Καί περιτρίβει τὴν πόλιν
 ἡμιόνῳ ἔποχος μετ' ἀναξυρίδος συνεπτυγμένης ὀπισθίῳ δεσμεύματι καὶ
 πεδίλων κομφῶν ἐστιγμένων χρυσῶ, ἐς αὐτὸν ἀποληγόντων ἀστράγαλον) «.

Καί μετ' ἄλλα 200 ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδῳ, » συγκαθημένων τοῦ
 » τε Νικομηδείας καὶ ἄλλων, καὶ ἀνιωμένων ἐπὶ τῇ στερήσει τοῦ σιτηρε-
 » σίου καὶ τῇ πολλῇ ἐνδείᾳ τῶν ἡμετέρων, ἔφη ὁ Μέγας Πρωτοσύγκελλος,
 » ὅτι Ἐγὼ κατέστησα (= κατώρθωσα) καὶ ἐκράτησα τὸ σιτηρέσιον. Ὅπερ
 » ἀκούσας ὁ Μέγας Σακελλάριος, καὶ ἐκπλαγεὶς, ἔφη πρὸς αὐτόν· Σ ἄ-
 » β α ς (Salvas, Ζ ἢ Θι, εὐγε), σχηματίσας ἅμα καὶ τὸν ἀντίχειρα αὐτοῦ
 » δάκτυλον, ἐπὶ βεβαιώσει καὶ ἐπαίνῳ τῆς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων συνδρομῆς
 » αὐτοῦ καὶ προνοίας. Ὁ δὲ εἶπε· Καὶ τί; κακῶς ἐποίησα; θέλετε ἵνα κα-
 » τεσθίητε τὰ φλωρία τοῦ Πάπα ἀργοὶ, μὴδὲν φροντίζοντες ὑπὲρ τῆς ἐνώ-
 » σέως; Ὁ δὲ Μ. Σακελλάριος, ἐκπληττόμενος οὐχ ἥττον ἢ εἰρωνεύμε-
 » νος, ἔφη, ὅτι Καλῶς ἐποίησας, καὶ διὰ τοῦτό σοι λέγω Σ ἄ β α ς, ἐπαι-
 » νῶν καὶ θαυμάζων σε κτλ. (4).

Τὰ πλεῖστα τῶν προσηγορικῶν οὐδετέρων ὀνομάτων εἶχον λάβει τύπον
 ὑποκοριστικῶν :

» Μηλίτζια καὶ φοίνικας, σῦκα καὶ καρυδίτζια (5) «.

ὁμοίως ὑπεκορίζοντο καὶ τὰ κυριώνυμα· ὁ φονεύσας τὸν ναύκληρον καὶ εὐ-
 νοούμενον Μιχαὴλ τοῦ μεθύσου Β α σ ι λ ί κ η ν ὠνομάζετο Ἰ α κ ω β ί-
 τ ζ η ς. Τὰ ὑποκοριστικά Π ρ ο σ θ η κ ί τ ζ α (μικρὰ προσθήκη) καὶ Ὑ-
 σ τ ε ρ ο ὑ τ ζ ι κ ο ς (6) μεταχειρίζεται ὁ Τζέτζης (τῷ 1165), ὁ ὁποῖος
 στολίζει καὶ τὸν Διόνυσον διὰ τῶν, ὅχι πολλὰ εὐσχήμων, ἐπιθέτων Ζαβο-
 σκουτέλης καὶ Χεζοκαρχάλης.

(1) Αὐτ. σελ. 110, 114. (2) Θεοφίλου. (3) Ἐν βίῳ τῶν Ἀγίων Θ. καὶ Θ. τῶν Γρα-
 πτῶν. (4) Ἱστορ. τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου ὑπὸ Σιλδέστρου Συροπούλου. (5) Πτωχο-
 πρόδρ. κατὰ Ἡγουμ. (6) « Ὀλίγον ὑστερούτσικος χρόνος τετρακοσίοις » (Ὁ Ἡσίοδος τοῦ
 Ὁμήρου), Χιλ. 1Β', γρ', 166.

Ἄλλὰ, μόλις ἀπαλλαγείσα, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν Λατινισμῶν καὶ Φραγκισμῶν, ὑπέπεσεν εἰς τοὺς Τουρκισμοὺς, τοὺς ὁποίους ἄδηλον πλεόν πῶς καὶ πότε θὰ ἀποσείσῃ. Τούλάχιστον ὅμως τὰς ἐκ Φαναρίου ἐπιστολὰς ὁδὲν διαστίζουσι πλεόν, ὡς τεμάχια λαρδίου, αἱ Τουρκικαί, Γαλλικαί ἢ Ἰταλικαὶ λέξεις καὶ φράσεις, παρεννευρόμεναι ἀναμῖξ, καθὼς πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν τὰ πιττάκια τῶν λεγομένων Φαναριωτῶν, ὅσα ἐπέστελλον πρὸς ἀλλήλους. Οὐτε οἱ ἱεροκλήρυκες ὀνομάζουσι » μεγάλην Σουλτάναν « τὴν Παναγίαν, καθὼς Κύριλλος ὁ Λούκαρς ἐν τινι ὁμιλίᾳ, ἣν ἐξεφώνησεν εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὸν Δουκάγγιον (1).

Πόσον δὲ βαθέως εἰσεχώρησεν ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, φαίνεται μάλιστα ἐκ τῶν ποιημάτων τῶν πρὸ ἑκατὸν χρόνων διακεκριμένων ἐν τῷ Φαναρίῳ ποιητῶν, τοῦ Κάλφογλου, τοῦ Δραγομανάκη, τοῦ Ἀρμάση Σαοῦλ, τοῦ Πρωτοφάλτου Ἰακουμάκη, τοῦ Λαμπαδαρίου Πέτρου κτλ. Ἔχω ὑπ' ὄφιν μου παλαιόν τινα μετζεμουάν, περιέχοντα ὑπὲρ τὰ διακόσια τούτων ἄσματα, τὸ ἐν ἀηδέστερον τοῦ ἄλλου. Ἐπειδὴ ὅμως ἕνια ἐξ αὐτῶν ὁδὲν εἶνε παντάπασιν ἄμοιρα χάριτος· διότι αἱ Μοῦσαι, καὶ τοὶ ἀποδημήσασαι πρὸς καιρὸν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀρίζοντος,

» καὶ πότε μὲν προσπαίζουσαι ἵσταίς ἀμμουδιαὶς τῆς Σένας,

» πότε ᾗ τὰ χεῖλη ψάλλουσαι τῆς σκυθρωπῆς Ταμίζας »,

ἐφαίδρυνον ἐνίστε διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν καὶ τὰ παράλια τοῦ Βοσπόρου, μέχρις ὅτου οἱ Ῥῖζοι καὶ οἱ Χριστόπουλοι τὰς ἀνεκάλεσαν ὀριστικῶς εἰς τὴν γενέτειραν αὐτῶν γῆν, ἃς μὴ παραξενευθῶσιν οἱ νέοι μας ποιηταί, ἐάν τινα ἐξ αὐτῶν ἀντιγράφω ἐνταῦθα, χάριν αὐτῶν τούτων μάλιστα. Ἔχει τι γλυκύθυμον τὸ ἵνα βλέπῃ τις τὰ ὀρνιθοσκαλίσματα τῆς παιδικῆς τοῦ ἡλικίας!

Ἄλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἐν ἑλλείψει ποιήσεως ἀληθοῦς, καθὼς τὴν ἐννοοῦμεν τὴν σήμερον, ἐστενοχωροῦντο ἵνα ἀναπληρώσωσι τὸ διάκενον τῶν ἰδεῶν, τὴν ἑλλειψιν ὕψους, καλλιπερίας, ρυθμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν τοῦ ποιητικοῦ κάλλους διὰ βεβιασμένης ἀλλ' ἀκριβοῦς ὁμοιοκαταληξίας καὶ διὰ λογοπαιγνίων, καὶ διὰ τοῦτο οἱ δοκιμώτεροι αὐτῶν ἐφιλοτιμοῦντο ἵνα στιχουργήσωσιν ἕκαστος ἐν τούλάχιστον ἄσμα πρὸς τὴν Ἠχῶ, κατὰ μίμησιν τῶν ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ· λαμβάνω μετὰξὺ ὀκτὼ-δέκα τοιούτων, στίχους τινὰς, τοὺς πλεόν ὑποφερτοὺς, τοὺς ἐξῆς:

(1) Ἰδὲ καὶ σελ. 310 τοῦ Β' Μέρους.

Τοῦ Καμαράση Γεωργάκη, υἱοῦ τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου (1).

» Ἦχῶ, κάμε με τὴν χάρι,
 πές με, ἓνας μὲ δοξάρι,
 που πετᾷ ἐπὶ ἀέρος,
 ποιὸς νὰ ᾤν, κή-ἀπὸ ποιὸ μέρος;
 (Ἔρω)

» Κή-αὐτὸς ὅποιον κτυπήσῃ
 ἤμπορεῖ πλειὰ νὰ ἐλπίσῃ
 ἔς τὴν πληγὴν τοῦ θεραπέαν,
 ἢ καὶ ἀνεσιν κάμμιν;
 (Μίαν)

» Πές με τὴν γιανὰ τὴν μάθω,
 που, ἂν τύχῃ καὶ τὸ πάθω
 καὶ νὰ ᾤν μικρὸς ὁ πόνος·
 πές τὴν ὅσους μας συμφώνως·
 (Φόνος)

» Ἄλλ' ὁ φόνος εἶν' τελεία
 τῆς ζωῆς ἀπελπισία·
 ἐγὼ ξεύρω μίαν ἄλλη,
 ὅπου εἶνε πλεὶς μεγάλη.
 (Ἄλλη;)

» Ἄρά γε δὲν ἔχει γνῶσι,
 δὲν μπορεῖ γιὰ νὰ γλυτώσῃ,
 ὅποιος πάντοτε προσέχει,
 κή-ἀπ' τὸν ἔρωτα ἀπέχει;
 (ἔχει)

» Πλὴν μπορεῖ νὰ τ' ἀποφύγῃ;
 τέτοιοι βρίσκονται ὀλίγοι.

Πές με, ἔτυχες καὶ νένα,
 που νὰ ᾤν εἰς τὸν λιμένα;
 (Ἐνα)

» Καὶ αὐτὸν ἀπὸ τὰ βέλη
 τοῦ τυφλοῦ μήτε τὸν μέλει;
 Τόνομά του τὸ τσουρίζω,
 πές με τὸν νὰ τὸν γνωρίζω.
 (Ρίζο)

(1) Ὁ Ρίζος οὗτος εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ ἐφ' ἡμῶν διαπρέψαντος Ἰακώβου Ρίζου τοῦ Νερού.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Ἦχῳ κωφεύουσα.

- » Ἦχῳ, πάντα ἕως τῶρα σέ ἐγνώρισα πιστή,
καί 'ς τὰ ἐρωτήματά μου μέ ἀπόκρισιν σωστή.
(τί;)
- » Πλὴν καί τῶρα νά ἱατρεύσης μιᾶ' καρδιά' εἴν' ὁ σκοπός,
ὅπου εἰς αὐτὴν τὰ πάθη κατοικοῦν ἀνελλιπῶς.
(πῶς;)
- » Καί σκληρὰ τὴν κατακαίουν τόσαι φοβεραὶ πληγαί,
ὅπου πλεῖα καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀποροῦν αἱ ἀκοαί.
(αἶ;)
- » Δός με καὶ παρηγορίαν, κάποιαν ἄνεσιν νά διῶ,
πρὶν τὸ φοβερόν ποτῆρι τοῦ θανάτου καταπιῶ.
(ποιό;)
- » Μὰ αἱ λέξεις 'που λῆς, εἶνε ἀπὸ νόημα γυμναί·
μήπως τάχα ἐκουφάθης, καὶ χρειάζονται φωναί;
(ναί)

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Κάλφογλου.

» ὦ τί κουριόζα συμφορά!
πνίγομ' ἀπάνου 'ς τὴν ξηρά!
'σάν θάλασσα φουσκώνει
ἡ γῆ καὶ μέ πλακώνει!

» Εἰς τὸν λιμένα ναυαγῶ,
καὶ κινδυνεύω νά πνιγῶ·

εἰς ἄκραν μιὰν γαλήνην
ἡ γῆ μέ καταπίνει.

» Ὁ ἥλιος, φύσει πυρὸς,
σ' ἐμένα ἔγινε ψυχρὸς,
κὴ-ἀντὶ νά μέ πυρώνῃ,

θαῤῥῶ πῶς μέ παγώνει.

» Ζητῶ 'ς τὸν ποταμὸν νερόν,
τὸν βρίσκω παρευθὺς ξερὸν,

ἀντὶ νεροῦ βρίσκ' ἄμμό·

'πέτε με τί νά κάμω.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ')

» Ἐς τὴν θάλασσα πατῶ ξηρά,
 βουνά καὶ δάση φοβερά·
 καράβι ποῦ νὰ πλεύσῃ;
 πανὶ ποῦ νὰ δουλεύσῃ;

» Ἐμεταβλήθηκε τὸ πᾶν,
 ὅλα ἀνάποδα μὲ πᾶν·
 φαίνεται ἀποστασία

πῶς εἶναι ἔς τὰ στοιχεῖα.

» Ὅλα ἐπάνω μου ὁρμοῦν,
 καὶ τᾶψυχα μὲ πολεμοῦν.

Λοιπὸν ἔς τὴν τύχην μένει

ἡ κρίσις μου νὰ γένη.

Τοῦ αὐτοῦ.

» Ὅποια πέτρα κῆ-ἂν σηκώσω
 πρέπει νὰ τὸ μετανοιώσω.

» Γιατὶ βρίσκω νέτο σκέτο
 τῆς ψυχῆς μου τὸ σεκρέτο...

» Ἀπὸ λόγου μου ταραίζει,
 καὶ Ἀ μ ἂ ν ὅλο φωνάζει.

» Κῆ-ἂπ' τοὺς ἄλλους κάμνει χάξι
 μήτε κᾶν τοὺς κάμνει νάζι.

» Ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐμένα,
 δείχνει ἦθη κακιωμένα,

» Καὶ ἀγὺρ-μπασλῆχι κάμει,
 καὶ σοχπέτι μὲ τὸ δράμι κτλ.

Τῆς Δόμρας Κατήνκως (;)

» Σφαῖρα, τάχα δὲν γυρίζεις καὶ σ' ἐμένα μιὰ φορά',
 νὰ χαρίσῃς, ἀντὶ πάθη, εὐτυχίαν καὶ χαρά' ;

» Φθάνει, φθάνει, εὐσπλαγχνίσου, δεῖξε μιὰ μεπαβολή·
 γιατί ἡ ὀργή σου τούτη σούρδισε πάρα πολύ.

» Κάμς πλέον μερχαμέτι, μὴν ἀφήσῃς τὸ χορμί
 νὰ ποθάνῃ εἰς τὰ πάθη, μὴ τὸ κάμης, σφαῖρα, μή.

Τοῦ Χατμάρου Κωνστάνη Καρατζᾶ.

» Μιὰ ωραία βασιλεύει μεταξὺ τῶν γυναικῶν,
 ὅπου κάθε ἓνας σκλάβος εἰς αὐτὴν ἔγιν' ἐκὼν.

- » Ἐχει κάλλη, π' ὅταν λάμπουν, ἥλιος πλεῖα ποῦ νὰ φανῇ;
 ἃς ἀφήσω τὰ λοιπά της τὰ καλά, 'που ν' ἀφανῇ.
 » Ἐχει καὶ τῆς Ἀφροδίτης τὰ δεσμά, 'που ν' ἀληθῇ·
 τὰ θαρρόυς' ἀπλῶς θελίτσα, πλὴν αὐτὴ ποῦ νὰ λυθῇ;
 » Ὡς ταῖς ἐλθαῖς της τέτοιος σκλάβος εἶμαι, 'που γιὰ καθ' ἐλθὰ
 εἰς τὸν ἄθλιόν μου βίον βάλλω 'ς τὸ 'γιακᾶ' θελεία.
 » Ὅποιος ὁμῶς 'ς τὴν σκλαβίαν μου πῶς τραβῶ κακὰ θαρρέϊ,
 Λάθος ἔχεις, 'τὸν φωνάζω· αὐτὴ εἶνε καθαρὴ
 » Βασιλεία, τῆς ὁποίας τὴν γλυκύτητ' ἂν γευθῇς,
 ἀπ' τὸν νοῦν σ' αὐτὸ τὸ λάθος 'μπορεῖ τότε νάβγ' εὐθύς.
 » Τόσον 'ξεύρω, πῶς δικός μου εἶναι ὁ χρυσοῦς αἰὼν,
 γιὰτ' ἀμίμητον εἰς ὅλα ἡ θεά μου εἶναι ὄν.
 » Ὅποιος ὁμῶς θελήσῃ νάλθῃ μὲ ἐμὲ μαζῇ,
 ἃς ἡξεύρῃ πρὸς τοῖς ἄλλοις, πῶς ἐκείνη μ' αἶμα ζῇ.

Ἡ ὁποία σύγκρισις πρὸς τὸ ὥραϊον ἐκεῖνο τοῦ ἀγαπητοῦ Τανταλίδου :

- » Εἰς τὴν ποίησιν μὲ εἶπες παραδόσου ἐπιμόνως·
 τῶρα μ' ἄφησες ν' ἀκούω τὰ πικρά μου ἔπη μόνος.

Ἡ τὸ ἄλλο τοῦ Κ. Καρασούτσα εἰς τὴν Ἥχῳ καὶ τὸν Νάρκισσον.

- » Δι' ἐν της βλέμμα ἔδιδε τὸ πᾶν
 ὁ Πάν.
 » Συντρόφους ἔχει τὰ γλαυκὰ ἡ κόρη
 Ὁρη
 » καὶ τῶν σπηλαίων τὰς ἀγριωπὰς
 ὁπάς·
 » Εἶδε κ' ἐτρώθη· ἡ μορφὴ χαρίτων
 Ἦτον.
 » Κύπτει, καὶ αὐτὴ κύπτει· τῆς γελᾷ,
 Γελᾷ.

Τοῦ Ἰακουμάκη Λαμπαδαρίου.

- » Νὰ 'που πλεῖα ἀποφασίζω
 'ς τὸ ἐξῆς νὰ ἐγλενδίζω,
 » Ν' ἀφεθῶ ἀπὸ τὰ δέρτια,
 νὰ πηγαίνω σὲ σοχπέτια,
 » καὶ συχνὰ νὰ σεργιανίζω,
 σὲ μετζλήσια νὰ χυρίζω,

- » ὅς ἐξοχαίς, σὲ πρασινάδαις,
 σὲ μπαγτσέδες, σὲ ζιμπάδες,
 » κή-ὅπου σάζια ταιρειασμένα,
 εἰς τὴν μέσσην νὰ κ' ἐμένα,
 » μὲ τραγούδια οὐιδισμένα,
 σὲ μακάμι ἄρμουςμένα.
 » Καὶ τὰ μαῦρα πλειὰ θὰ ἔβάλω,
 ἀνοιχτόκαρδα θὰ θάλω·
 » καὶ στογάζουμαι καὶ ἄλλο,
 νὰ πιγαίνω καὶ ἔς τὸ μπάλλο,
 » γιὰ νὰ δώσῃ πλειὰ ὁ νοῦς μου
 ἀπ' αὐτοῦς τοὺς λογισμούς μου,
 » νὰ ἐλθῇ ἔς τὴν πρώτην στάσι,
 διὰ τῶν ἐχθρῶν τῇ σκάσι.
 » γιὰτὶ εἶν' ἀνοησία,
 καὶ μεγάλ' ἀστοχασία,
 » διὰ ἓνα τέτοιο πρᾶμα
 νὰ χαθῶ ἡγὼ ἐν τῷ ἅμα.
 » Μήπως ἔχ' ὁ κόσμος τῶρα,
 καὶ δὲν βρίσκω πλέον χώρα;
 » Τὴν ὑγείαν μου νὰ ἔχω,
 κή-ὅπου μ' ἀγαποῦν νὰ τρέχω.

Τῆς Δουδοῦς Ὑψηλάρτη, καθ' ὃν καιρὸν (1778) ἦτον ὑποψία
 πάλιν σεφεριῶν καὶ παρούκλας.

- » Ὅλο ἓνα μουσουμπέτι!
 ἀντὶς γιὰ γλυκὸ σοχπέτι,
 » καὶ ἀντὶς διὰ μετζλῆσι,
 εἶν' μεγάλο σιπαρίσι·
 » Μία φύλαξι' μεγάλη
 (κή-ὅποιος τὴν βαστᾷ δὲν σφάλλει).
 » Ὡχ! δὲν ἔχει πλέον χάλι
 μία τέτοια παραζάλη!
 » Καὶ πανούκλαις καὶ σεφρία,
 ἀνυπόφορα κεδέρια,
 » Καὶ μεγάλα ἐζιέτια,
 ὅλο θάσανα καὶ δέρτια!

- » Ποῦ κορρέσπονδέντσα τῶρα ;
 μάλιστα 'σ αὐτὴν τῇ χώρᾳ' ;
 » Μόνον ἓνα γιόλ-γχετσένι,
 καὶ αὐτὸ περνᾷ περγαίνει.
 » Ἐπληξά, ἀμὰν πλειά 'φέτος
 ἀπ' τὰ δέρτια αὐτὸ τὸ ἔτος ! κτλ.

Καὶ . . . τέλος πάντων :

- » Γκιουλλέρ ἀτσιλὺ γχιμπι, μπουλμποῦλ οὐγιουγια καλμῖς·
 Τρέχω 'τὸ ῥωτῶ, μὲ λέγει· 'φέτο 'δὲν λαλοῦμ' ἐμεῖς.
 » Νίτσουν, εἰ μουργὶν μελῆκ, νίτσουν σοίλεμεξ ὀλδούν ;
 Χακκικάτ, ὅσοι βαστοῦνε, λέγει ὅτ' ἔτσι καταντοῦν.

Καὶ ταῦτα πάντα ἤρεσκον, εὐδοκίμουν, ἀπεστηθίζοντο, ἐτραγωδοῦντο, ἀντεγράφοντο ! οἱ δὲ ποιηταὶ αὐτῶν ἀντημεΐβοντο, ἐπευφημοῦντο, ἦσαν περιζήτητα· πόσα ῥόδινα χεῖλη 'δὲν 'τοῖς ἐμειδίασαν ; πόσοι ωραίων ὀφθαλμοὶ 'δὲν 'τοὺς ἐκρυφοχαιρέτησαν ; διότι πᾶσα ἐποχὴ ἔχει τὰ θέλγητρά 'της, τὸ πνεῦμά 'της, τοὺς ἐποποιούς 'της.

'Αλλ' ἡ ΚΠ εἶνε, καθὼς εἵπομεν ἤδη καὶ ἄλλου, τῆς Χαλάνης ὁ Πύργος, καὶ ἐν αὐτῇ λαλοῦνται δεκατέσσαρες γλῶσσαι. Τίς ἔχει τὴν ὑπομονὴν 'να ἀναγνώσῃ τὸν κατάλογον αὐτῶν ; καὶ μάλιστα καθ' ὅσον οὕτε χρησιμεύουσιν αἱ πλείσται εἰς τὰς καθημερινὰς μετ' ἀλλῶν σχέσεις τῶν κατοίκων, λαλούμεναι κυρίως ἐν τῷ Πέραν μόνον καὶ μεταξὺ μόνων τῶν ὁμοεθνῶν. 'Δὲν εἶν' ἀνάγκη λοιπὸν 'να μακρηγορήσωμεν περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ 'να ἀναφέρωμεν μόνον τὰς κυριωτέρας, καὶ αὐταὶ εἰσι, μετὰ τὴν Ἀρμενικὴν καὶ Ἑβραϊκὴν, ἡ Βουλγαρικὴ, ἡ Βλαχικὴ, ἡ Σερβικὴ καὶ ἡ Ἀλβανικὴ.

'Ἡ Ἀρμενικὴ, πολυσύμφωνος καὶ τραχεῖα, διαιρεῖται, καθὼς ἡ Ἑλληνικὴ καὶ Σθλαβονικὴ, εἰς γραφομένην καὶ λαλουμένην, δηλαδὴ εἰς τὴν κοινὴν καὶ τὴν τῶν βιβλίων, τὴν ὁποίαν οἱ σοφοὶ τοῦ ἔθνους θεωροῦσιν ὡς προκατακλυσμαίαν. Ἡ λαλουμένη αὐτῶν γλῶσσα ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς διαφόρους τοπικὰς διαλέκτους, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μᾶλλον καθαρεύουσα ξενικῶν ιδιωτισμῶν καὶ λέξεων εἶνε ἡ λαλουμένη ἐν ΚΠ, εἰς τὴν ὁποίαν γράφονται καὶ αἱ ἐφημερίδες 'των, ἐκδιδόμεναι ἐν ΚΠ, αἱ μὲν Ἀρμενιστί, αἱ δὲ Τουρκιστί, καθὼς καὶ βιβλία Τουρκικά, δι' Ἀρμενικῶν ὁμῶς χαρακτήρων, ὡς εὐαναγνωστοτέρων.

'Ἡ Ἑβραϊκὴ εἶνε καθὼς εἵπομεν, ἡ Πορτογαλικὴ διεφθαρμένη. Ἀλλὰ διὰ τὸ Συναγωγίον καὶ τὰς προσευχὰς 'των ἔχουσι τὴν ἀρχαίαν ἐθνικὴν

αὐτῶν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ὁμῶς ὀλίγοι καὶ μεταξύ αὐτῶν ἐννοοῦσι καὶ πολὺ ὀλιγώτεροι γράφουσι καθὼς πρέπει.

Ἡ Βουλγαρική, διάλεκτος τῆς Σλαβικῆς, λαλεῖται καὶ ἅπασαν σχεδὸν τὴν Θράκην, καὶ εἶνε γνωστὸν ἤδη πόσαι προσπάθειαι καταβάλλονται ἀπὸ τινων ἐτῶν πρὸς καλλιέργειαν αὐτῆς ὑπὸ τῶν βουλομένων ἐπὶ σκοπῷ προσηλυτισμοῦ ἢ ἀποσπάσῃσι τὸ ἀδελφὸν καὶ ὁμόδοξον τοῦτο ἔθνος ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς μιᾶς μητρὸς Ἑκκλησίας, ἣτις τὸ ἐφώτισε καὶ τὸ ἐγαλακτοτρόφησε διὰ τοῦ ἀδόλου γάλακτος τῆς πίστεως ἐπὶ τόσους αἰῶνας.

Ἡ Βλαχική, μίγμα Λατινικῆς καὶ Σλαβικῆς μετὰ τινων λέξεων Ἰλλυρικῶν, λαλεῖται ἐν ταῖς ἐπέκεινα τοῦ Δουνάβεως ἡγεμονίαις, διεφθαρμένη δὲ καὶ ὑπὸ τῶν λεγομένων Τζιντζάρων ἢ Κουτσοβλάχων. Ἄς εὐχρηθῶμεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Ῥουμούνους ἵνα τὴν χαίρωνται, ἅψ' οὗ τὴν προστίμησαν τῆς Ἑλληνικῆς! ἄλλ' ἅς ἀφήσωσι καὶ αὐτοὶ ἡμᾶς ἵνα παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμᾶς εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Καθεὶς τὸ ἰδικόν του. Ἡμεῖς τὸν Ὀμηρον καὶ τὸν Σοφοκλέα καὶ Δημοσθένην· αὐτοὶ τὸν Γραιτσουλέσκον καὶ Ἀριτσέσκον τῶν οὐδεὶς φθόνος!

Ἡ Σλαβική λαλεῖται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καθαρεύουσα, ὑπὸ τῶν Σέρβων, Βόσθων, Ἑρζεγοβινίων καὶ Μαυροβουνιωτῶν.

Ἡ δὲ Ἀλβανική ἢ Σκίπ, διαιρουμένη εἰς τέσσαρα τοπικὰ ἰδιώματα, ἔχει σχέσιν καὶ μετὰ τῆς Λατινικῆς καὶ μετὰ τῆς Σθλαβονικῆς καὶ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ βάσις αὐτῆς εἶναι φαίνεται ἡ ἀρχαία Ἰλλυρική, διάλεκτος τῆς Ἰνδογερμανικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Φιλολογία.

ΟΥΔΕΝ ζωγραφίζει ἀκριβέστερον ὁποῖονδήποτε λαὸν παρὰ τὴν φιλολογίαν του, καί, ἐάν, κατὰ τὸν Βυφῶνα, » Ὑψος λόγου ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος (Le style c'est l'homme) «, ὀρθότατα δύναται τις ἵνα εἴπῃ ὅτι » τὸ λεκτικὸν ὕψος ἔθνους ἐστὶ τὸ ἔθνος αὐτό «. Ἀλλ' ἔσως πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν νέων, ἀκούοντες **Φιλολογίαν Τουρκικὴν**, νομίσωσιν ὅτι εἰρωνεύομαι, καὶ τοῦτο ὁδὸν μοι φαίνεται παράδοξον· διότι, ὡς πρὸς τὴν

Τουρκίαν, εὐρίσκονται καὶ αὐτοί, καθὼς οἱ πλείστοι τῶν Εὐρωπαίων, εἰς τοσαύτην ἄγνοιαν; ὥστε γνωστότερα εἶν' αὐτοῖς τὰ ἥθη τῶν Οὐρόνων καὶ Σαμοιέδων παρὰ τὰ τῶν γειτόνων καὶ συνοίκων καὶ συμπατριωτῶν αὐτῶν Τούρκων.

; Ἐχουσι λοιπὸν οἱ βάρβαροι οὗτοι φιλολογίαν; Ἐχουσι, Κύριοι, μάλιστα! καὶ ὁ σοφὸς Ἀσιολόγος Γκαλλάνδος, ὁ μεταφραστὴς τῶν Ἀραβικῶν μύθων τῆς Χαλιμάς, ἔδιδασκε ἵνα δημοσιεύσῃ ὅτι οἱ Τούρκοι ἔδεν ὑποχωροῦσι κατ' οὐδέν, ὡς πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλολογίαν, οὔτε εἰς τοὺς Ἀραβας, οὔτε εἰς τοὺς Πέρσας (1). Ἀπόδειξις δὲ τῆς ἀβρότητος τοῦ πνεύματος αὐτῶν εἶνε ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατατάσσονται καὶ ἑνδεκα Σουλτάνοι, ὧν οἱ διασημότεροι εἶνε ὁ Μεχμέδ Β', ὁ Σουλεϊμάν Α', ὁ Σελήμ Α', ὁ Μουράδ Δ' καὶ ὁ Σελήμ Γ'. Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες ποιήτριαι διεκρίθησαν μεταξὺ τῶν Ὀθωμανίδων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Μιχρί, τῶν Ζεϊνέμπ, τῶν Ζιόκί, τῶν Ἀμπεδουλλάχ, τῆς Λεϊλά (2) κλπ. διαπρέπουσιν ἐν τῇ ποιητικῇ τῶν Ὀθωμανῶν χορείᾳ.

Ἀλλὰ μὴ νομίσῃ τις διὰ τοῦτο ὅτι ἡ ποίησις τῶν Ὀθωμανῶν ὁμοιάζει τὴν ποίησιν τοῦ Ὀμήρου καὶ Καλλιμάχου, οὔτε τὴν τοῦ Ὀιδίου καὶ Τερεντίου, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον τὴν τοῦ Βολταίρου καὶ Ρακίνα. Ὅσον δὲ περὶ τῶν πεζῶν, ταῦτα ἔδεν παραβάλλονται, ὅχι πρὸς τὰ ἀθάνατα ἔργα τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Τακίτου, τοῦ Σαλλουστίου, τοῦ Βυφφῶνος, τοῦ Μοντεσκιου κτλ., ὅχι πρὸς τὴν Γραφὴν, τῆς ὁποίας, ἐκτὸς τῆς θειότητος τῶν ἐννοιῶν, ὑπερτερεῖ κατὰ πολὺ καὶ ἡ ποίησις καὶ τὸ ὕφος, ἀποτελοῦσα πρωτότυπὸν τι καὶ δημιουργικὸν εἶδος, ἀλλ' οὔτε πρὸς εὐμέθοδα Λεξικά, τῶν ὁποίων σπανίως ἔχουσι τὴν ἀκρίβειαν.

» Τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Εὐρωπαίους συγγραφεῖς διακρίνει ἡ μέθοδος, ἡ τῶν ἰδεῶν συνέπεια, ἡ λογικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἰδίων ἔργων, τὸ γόνιμον ἐκεῖνο καὶ ἐπ' ἀπειρον ἀχανὲς τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν τύπων, δι' ὧν ἕκαστος αὐτῶν, ἀποτελῶν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα, μονοῦται καὶ γίνε-

(1) Galland, preface de la Bibliothèque Orientale de D'Herbelot. Ἰδὲ καὶ Servan de Sugny, la Muse Ottomane, Genève, 1853. Frederic de Diez, Denkwürdigkeiten von Asien, Berlin, 1815. De Hammer, Geschichte des Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit, mit einer Blüthenlese auss zweitausend zweihundert dichtern, 4 vol. in 8. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν ὑπὸ τοῦ Λατινῆ καὶ Ἀραβικοῦ βιογραφίαν τῶν Τούρκων ποιητῶν, μεταφρασθεῖσαν εἰς τὸ Γερμανικὸν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Chabert καὶ ἐκδοθεῖσαν τῷ 1810 ἐν Ζουρίχ.

(2) Ἡ σύγχρονος ἡμῶν αὕτη Ὀθωμανὴ ποιήτρια εἶνε θεία τοῦ Φουάδ-πασσᾶ.

ται δημιουργός εἰς τὸ εἶδος τοῦ. Τοὺς Ἀσιανούς, ἐκ τοῦ ἐναντίου, συγγραφεῖς χαρακτηρίζει ἡ ἑλλειψὶς ἐννοιῶν καὶ μεθόδου, ἡ ἀφ' ἐνὸς εἰς ἕτερον ἀντικείμενον παιδαριώδης τοῦ πνεύματος μεταπήδησις, ὡς ἐὰν ᾔθελε 'να στηρίξῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς διαφευγούσας ἐντυπώσεις ἐνυπνίου. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Κχοῦρ - ἄν, ἡ θαυμαζομένη αὕτη παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς διὰ τὸ ἀμίμητον αὐτῆς ὕψος βιβλος, εἶνε τόσον ἀνακόλουθον, ὥστε, ἵνα ἐξαγάγῃ τις ἀπ' αὐτοῦ τι ἐπιδεκτικὸν ἀναλύσεως, πρέπει, καθὼς 'τὸ ἔκαμε σοφός τις Ἀσιανοδίφης, ὁ K. Garcin de Tassy, 'να συναθροίσῃ εἰς νέα κεφάλαια τὰ εἰς πάσας τοῦ βιβλίου τὰς σελίδας ἐρρίμμένα ὅπως ἔτυχεν ἐδάφια».

» Εἶνε ἀληθές ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ Χαρίζ καὶ τοῦ Σααδῆ ἐνθυμίζουσιν ἐνίοτε τὰ πλέον αὐτοσχέδια ἔργα τοῦ Ὁρατίου· ἀλλ' ὅποια ἀπόστασις μεταξὺ τῆς βαθείας φιλοσοφίας καὶ τῆς δηκτικῆς ζωηρότητος τοῦ Ῥωμαίου καὶ τῶν παιδαριωδῶν ἀθυρμάτων τῶν ποιητῶν τῆς Περσίας! Τὰ ὅποια ἐν γένει δὲν ὑποφέρονται, εἰμὴ μόνον διὰ τὸ ὠραῖον μέτρον τῆς γλώσσης τοῦ Κχοῦρ-ἄν καὶ τῆς ἡδυτάτης ἁρμονίας τοῦ ιδιώματος τῶν Περσῶν καὶ τῶν Τούρκων. Ἡδύνεταί τις 'να 'τὰ ἀκούῃ, ἀλλ' ἀδύνατον 'να 'τὰ ἀναγνώσῃ· ἐὰν δὲ 'τὰ μεταφράσῃ, καταστρέφει ἅπαν αὐτῶν τὸ θέλητρον. Τοῦτο δὲ, διότι οἱ μὲν Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς εἶνε, καθὼς εἵπομεν, πρωτότυποι· οἱ δὲ τῆς Ἀσίας, μιμηταί· καὶ τοῦτο δὲν εἶν' ἀποτέλεσμα παρακμῆς, ἀλλ' ὑπῆρξε, καθὼς φαίνεται, ἁεὶποτε. Ἀνάγνωθι πάντας τοὺς ποιητάς, Πέρσας τε καὶ Τούρκους· δὲν θέλεις ἴδῃ παρὰ ἀηδόνας, ῥόδα καὶ νέους οἶνοχόους. Τὴν πρώτην φοράν τὸ ποίημα, διὰ τὸ καινοφανές, ἴσως σὲ προσηλώσῃ· τὴν δευτέραν θέλει σοὶ φανῇ μονότονον· τὴν τρίτην θέλεις προσοχθίσῃ».

Ἀναντιρρήτως ὁμῶς οἱ Πέρσαι κατέχουσι τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν Ἀσιανῶν ἐθνῶν θέσιν, λόγῳ ποιήσεως καὶ φιλολογίας, διὰ τὴν ζωηρὰν καὶ νεάζουσαν, οὕτως εἰπεῖν, αὐτῶν φαντασίαν. Μεταξὺ δὲ τῶν πολυαρίθμων αὐτῶν ποιητῶν διακρίνεται ὁ περιώνυμος ἠθικολόγος Σααδῆ, ἀκμάσας περὶ τὰ 1175 μ. Χ. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀπάντων αὐτοῦ, ἅτινα ὑπὸ τῶν Περσῶν ὀνομάζονται τιμητικῶς *N e' m e x d a n i s o u a r r a* (ἀλατοδοχεῖον τῶν ποιητῶν), διαπρέπει ἰδίως τὸ θελκτικὸν *Γ κ ι ο υ λ ι σ τ ἄ ν*, πολύχρωμος ἀληθῶς ἀνθοδέσμη, περιέχουσα χαριέντως παρυφασμένα διὰ τῆς ποικιλίας τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ τῆς ποιήσεως, πολιτικά, ἠθικά, φιλοσοφικά καὶ ἱστορικά ἀποφθέγματα καὶ ἀνέκδοτα, πρὸς πᾶσαν τοῦ βίου χρῆσιν. Ἔτερον, ἐπίσης ὠραῖον, πόνημα τοῦ χαριεστάτου τούτου ποιητοῦ εἶνε τὸ *Μ π ο σ τ ἄ ν*.

Ἐν γένει δὲ, τὸ Ἀσιανὸν ὕψος εἶνε βεβιασμένον, ἐπιτετηδευμένον, φυκισιδωμένον, οὕτως εἰπεῖν, διὰ παριστώσεων, παρηχήσεων, ἀντιθέσεων, ὧν τῆς σοφιστικῆς ῥητορείας τῶν κομψευμάτων, ὡς γραῖα κόρη, προσ-

παθοῦσα ἵνα συγκρούσῃ διὰ ψιμμουθίου τὰς ρυτίδας ἑκείνης. Τοιοῦτος εἶνε πρὸ πάντων ὁ Χαριρῆ. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον αὐτῶν κάλλος εἶνε αἱ μεταφοραὶ καὶ, συχνότερον ἀκόμη, τὰ λογοπαίγνια. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ μετάφρασις τῶν Ἀσιατικῶν ἐν γένει ποιημάτων εἶνε περιττὴ ἢ ἀδύνατος. Παράδειγμα: Ὁ μέγας ποιητὴς τῶν Ὀθωμανῶν Μπακχὺ, ἐκθειάζων τοὺς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Σουλτανοῦ ἀνακαινισθέντας ἀγωγούς τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος, ἐποίησε τὸν ἐπόμενον στίχον :

» Ὁ γνωρίζων τὴν ἀξίαν τοῦ ὕδατος, τὴν ἀξίαν τοῦ
» ἀκινάχου, κτίζει ὑδραγωγεῖα καὶ ὀχετεύει τὸ ὕδωρ
» διὰ χιλίων καμαρῶν ἄχρι τῆς καρδίας τῆς πόλεως ».

Τί πεζότερον, ἤθελεν εἶπῃ τις, τί ἀσημαντότερον τῆς ἰδέας ταύτης ; Καὶ ἐν τοσούτῳ εἰς τὸ Τουρκικὸν ὁ στίχος θαυμάζεται διὰ τὸ ποιητικὸν κάλλος τοῦ διατί ; διότι περιέχει χαριέστατον λογοπαίγνιον καὶ μεταφορὰν ὅπως Ἀσιατικὴν, συνισταμένην εἰς τὴν λέξιν *Κε μ ε ρ*, σημαίνουσαν καὶ καμάραν καὶ ζώνην, ἐπομένως τὸ ὕδωρ, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ ζωννύμενον ξίφος, διελαύνεται μέχρι τῆς καρδίας τῆς πόλεως. *Tiré par les cheuveux*, θέλει εἶπῃ, ἀνυψῶν τοὺς ὤμους, ὁ Γάλλος, καὶ ἴσως ἔχει δίκαιον· ἀλλ' οὐχ ἦτον τοιοῦτος εἶνε ὁ χαρακτήρ καὶ τοιοῦτον τὸ πνεῦμα τῆς Τουρκικῆς γλώσσης· χάριν δὲ τῶν μεταφορῶν, πρὸς οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀποδειλιάσῃ ὁ Ὀθωμανὸς ποιητής. » Ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν εἶνε ὁ ἀναβολεὺς (τὸ ζεγγί) τοῦ Οὐρανοῦ. » Αἱ στιγμαὶ τῆς γραφῆς τοῦ Σουλτάν-Μαχμοῦδ ὁμοιάζουσι τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας.

Τὸ πομπῶδες καὶ παρένθυσον τῶν πλειοτέρων Τουρκικῶν ποιημάτων χαρακτηρίζει ἰδίως τὰς ἐπὶ τῶν Σουλτανικῶν κτιρίων ἐπιγραφάς. Ἐξαίρεσιν δὲ τοῦ κανόνος τούτου κάμνει, διὰ τὴν ἀπλότητα καὶ συντομίαν ἑκείνης, μόνῃ ἴσως ἡ ἐπιγραφή τῆς πρὸ τοῦ Μπάμπ-ὑ-χουμαγιούν κρήνης. Ἀλλὰ διατί ; διότι ποιητὴς αὐτῆς εἶνε αὐτὸς ὁ τῆς κρήνης κτίτωρ Σουλτάνος.

» Ἡ κρήνη σοὶ λέγει τὴν ἡλικίαν ἑκείνης ἐν τοῖς στίχοις τούτοις τοῦ Σουλτάν - Ἀχμέδ (1).

» Διαβάτα, ἀνοιξὸν τὸ κλειθρὸν τῆς καθαρᾶς καὶ διαυγοῦς ταύτης πηγῆς, ἥτις οὐδέποτε στερεύει,

» καὶ δεήθητι τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ Σουλτάν - Ἀχμέδ ».

(1) Διὰ τοῦ λεγομένου *Χρονογράμματος*, ἀριθμητικοῦ τίνος τρόπου τῆς θέσεως καὶ γραφῆς τινῶν γραμμάτων τοῦ στίχου.

Ἀνάγνως ἔπειτα τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ Μπενδίου, τὴν πρὸς τιμὴν τοῦ κτίτορος αὐτοῦ Σουλτάν - Μαχμούδ τοῦ Β', καὶ θέλεις ἐννοήσῃ τί διαφέρει ποιητοῦ χαμαιζήλου καὶ μισθωτοῦ ποιητῆς βασιλεὺς, τί διαφέρουσι τὰ ὑπομνήματα τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ναπολέοντος τῶν τοῦ Benserade καὶ Voiture.

Ἐπίσης ἀπλῇ καὶ σύντομος ὅσον καὶ ωραία εἶνε καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ τάφου τοῦ Σουλτάν - Σελήμ Α' :

» Ἐν ἔτει 926 ὁ Σελήμ μετέβη εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν ,
» ἀφείς τὴν ἐγκόσμιον τῷ Σουλεϊμάν «.

Ἐν γένει δέ, ὁ στόμφος καὶ ἡ ἐπίδειξις εἶνε τὸ κυριώτερον πλεονέκτημα τῶν Ἀσιατικῶν, καθὼς φορεμάτων, οὕτω καὶ γραμμάτων καὶ πάσης ἀπλῶς ἐπισήμου πράξεως. » Διατί τὸ τζαμίον μου ἔχει ἐννεακόσια ἐννεήκοντα ἐν- » νέα παράθυρα, καὶ οὐχὶ χίλια σωστά « ; ἠρώτησεν ὁ Σουλτάν - Σελήμ Α' τὸν ἀρχιτέκτονα αὐτοῦ Χριστόδουλον (1), ἀφ' οὗ ἐπεσκέφθη τελειωθὲν τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθὲν τζαμίον. » Διότι ἐμφαντικώτερον εἶνε, ἀπεκρίθη ὁ Χριστόδουλος, ἢ ἀποκριθῇ τις, ἐρωτώμενος, ὅτι τὸ τζαμίον ἔχει ἐννεακόσια ἐννεήκοντα ἐννέα (δοκοῦς - γιουῦς δοκουζὰν δοκουῦς) παράθυρα, παρὰ χίλια (μπίν) «. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἀρκεῖ ἵνα ἐξηγήσῃ τί ἐννοοῦσιν οἱ Ὀθωμανοὶ ὕψος λόγου καὶ μεγαληγορίαν.

Ἀλλὰ τῆς Ἀσιατικῆς μεταφορᾶς καὶ ἀλληγορίας ὁ πλοῦτος διαλάμπει ἰδίως ἐν ταῖς ἐπιτυμβίοις τῶν Τούρκων ἐπιγραφαῖς, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸ πλεῖστον ὁμοιάζουσι.

» Τὸ πτηνὸν τῆς καρδίας μου ἀπέπτη ἀπὸ τοῦ κλωβίου 'του κτλ.

» Ἡ μέλισσα, ἀφ' οὗ περιέπτη τὰς ἀνθισμένας πορτογαλλέας,
» εἰσῆλθεν εἰς τὸ οὐράνιον σίμβλον κτλ.

» Τὸ ἄνθος, ἀφ' οὗ ἐστόλισε πρὸς ὀλίγον τοὺς ἀνθῶνας τοῦ κό-
» σμου τούτου, μετεφυτεύθη εἰς τὸν παράδεισον τῆς αἰωνιό-
» τητος κτλ. (2).

Ἐνίοτε τὰ ἐπιτύμβια εἶν' ἐντελῶς πεζὰ καὶ ἱστορικά. Ἐπὶ τοῦ τάφου, παραδ. χάριν, τοῦ διαβοήτου Ἀλῆ - πασσᾶ τῆς Ἡπείρου (3) ἀναγινώσκεται :

» Ἐνθάδε κεῖται ὁ περίφημος Τεπεδελενλῆ-Ἀλῆ-πάσσᾶς τῶν Ἰωαννίνων ,

(1) Ἰδε σελ. 577 τοῦ Α' Μέρους. (2) Ἰδε καὶ σελ. 604 τοῦ Α' Μέρους. (3) Ἰδε σελ. 335 τοῦ Α' Μέρους.

» ὅς τις πεντήκοντα κατὰ συνέχειαν ἔτη ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας
» τοῦ Μωρέως (!!!) «.

Ἀλλὰ τίς δύναται ἂν ἀρνηθῇ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀκρίβειαν συνάμα τῆς
εἰκόνης τῆς ΚΠ, παραβαλλομένης ὑπὸ τῶν Τούρκων πρὸς ἀδάμαντα δε-
δεμένον μεταξὺ δύο σμαράγδων καὶ δύο σαπφείρων; Καὶ ὅταν ὁ ποιητὴς
Χαφίζ λέγῃ περὶ τῆς ἐρωμένης του, ὅτι » οἱ δακρύβρεκτοι ὠραῖοί της ὁ-
» φθαλμοὶ ὁμοιάζουν τὸ Ἴον κάθυγρον ὑπὸ τῆς πρῶνῃς δρόσου «, λαλεῖ
γλῶσσαν ἐννοουμένην ὑπὸ παντὸς λαοῦ καὶ πάσης καρδίας αἰσθανομένης.

Ἄλλο τι παρατηρήσεως ἄξιον εἶνε ὅτι ἕκαστος λαλῶν ἐκφράζεται κατὰ
τὸ ἐπάγγελμά του. Ἐν τῷ περὶ Γενιτσάρων συγκροτηθέντι τῷ 1826 συμ-
βουλίῳ τῶν Οὐλεμαῶ, ἐρωτηθεὶς ὁ Χχεκκίμ-πασῆς, ἀπεκρίθη: » Ἡ νόσος
» εἶνε βαρεῖα· τὸ διεφθορὸς αἷμα ἀνέτρεψε τὴν οἰκονομίαν τοῦ κοινωνικοῦ
» σώματος. Εἰς τὴν περίστασιν ἄρα ταύτην πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ τις τὸ
» νυστέριον τῆς φρονήσεως. « Ὁ Φουὰδ-πασσᾶς ἐσπούδασε, νέος ἔτι, τὴν
ιατρικὴν. Ἰδοὺ λοιπὸν τί ἔλεγε, συνομιλῶν ποτὲ μετὰ τινος Εὐρωπαίου,
παρατηροῦντος αὐτῷ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς Τουρκίας: » Γινώσκω
» τὴν Τουρκίαν κάλλιον παντὸς ἄλλου· ἐξήτασα καὶ ἐστηθοσκοπήσα αὐτήν,
» καὶ ἰδοὺ ποῖον εἶνε τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἱατρικῆς μου ἐρεῦνης: εἴμεθα κατὰ
» βᾶθος σῶμα ὑγιές καὶ εὐρωστον, καὶ ὁδὸν πάσχομεν οὐδεμίαν ὀργανικὴν
» νόσον· ἀλλὰ, συγχωρήσατέ μοι τὴν ἐκφρασιν, πάσχομεν λέπραν (ψώραν),
» καὶ ὁδὸν ἔχομεν θειάφιον διαθέσιμον (1) «.

Ἀξιοπαρατήρητοι εἶνε καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ πολλῶν Τουρκικῶν συγραμμά-
των. Πραγματεία τις, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ ποιητοῦ Ἰαχγιᾶ, τοῦ ἐπὶ τοῦ Με-
γάλου Σουλεϊμάνου, ἐπιγράφεται Σ σ ε χ ρ ἐ ν γ κ ι ζ (πόλεως ἐπανάστα-
σις), εἶνε δὲ ἀπλῶς περιγραφὴ τῶν τῆς ΚΠ καλλονῶν. Πολλάκις δὲ ἡ ἐπι-
γραφὴ τοῦ βιβλίου οὐδεμίαν ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ περιεχόμενον, καὶ
εἶν' ἀνάγκη νὰ μαντεύσῃ τις τὴν αἰτίαν. Τὸ Λεξικὸν, λόγου χάριν, τοῦ
Μεχμέδ Δαουδ-ζαδέ, ἀποθανόντος τῷ 1648, ἐπιγράφεται Λ α κ ι τ (ἀνευ-
ρεθὲν παιδίον), ἴσως διότι περιέχει διορθώσεις τινὰς τοῦ Ἀραβικοῦ Λεξικοῦ
τοῦ Τζεβχερῆ.

» Αἱ παροιμίαι εἶνε, λέγουσιν, ἡ φιλοσοφία τοῦ λαοῦ· καὶ ἀληθῶς ἐν
αὐταῖς διακρίνει τις τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἑαυτὸ δημιουργεῖ. Οἱ
δὲ Ἀσιανοί, ὡς λαὸς ἐξόχως προσκείμενος εἰς τὰς μεταφορὰς καὶ τὰ σύμ-
βολα, συνέτεμε πολλοὺς τῶν μύθων εἰς παροιμίας, τὰς ὁποίας διὰ τοῦτο

(1) Ἀνάγνωθι καὶ τὸ ἔγγραφο τοῦ διορισμοῦ τοῦ Σουκουρεττή-πασῆ, καθὼς καὶ τὴν ἐπιτύμ-
βιον ἐπιγραφὴν τοῦ Χουσεϊν-πασᾶ, ἐν σελ. 35 καὶ 604 τοῦ Α' Μέρους.

καταλλήλως ἤθελέ τις ὀνομάσῃ ἐπιμύθια. Πολλὰς τῶν παροιμιῶν τούτων μεταχειρίζομεθα, ἐξελληνίσαντες καὶ ἡμεῖς. Τῶν Τουρκικῶν παροιμιῶν (Ζουρούμπι - ἐμσάλ, ὅθεν τὸ κοινῶς Μ α σ α λ) αἱ πλεῖσται εἰκονίζουσι τὰ Ἀσιατικὰ ἥθη καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ φέρεσθαι τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ περιέχουσιν ἐνίοτε ὁλόκληρον πολιτικὴν ἢ ἱστορικὴν θεωρίαν. » Τζεβάμπ-οὐλ ἐσεφίχχη σουκιούτ οὐν «. Ἀπόκρισις πρὸς ἄφρονά ἐστιν ἡ σιωπὴ, (παραβαλλόμενον πρὸς τὸ τοῦ Σολομώντος: » Μὴ ἀποκρίνου ἄφρονι κατὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ) «. » Οἱ Βασιλεῖς ἔχουσι τὰς χεῖρας μακράς «· δηλ. ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἐκτείνεται παντοῦ· ἀλλ' ἡ παροιμία ἐνθυμίζει παρ' αὐτοῖς ὅχι μόνον τὸν μακρόχειρα Ἀρταξέρξη (Ἀρδασίρ διράζ δέστ), ἀλλὰ καὶ τὸν Σουλτάν - Ὀσμάν Α', τοῦ ὁποίου αἱ χεῖρες ἦσαν ὑπὲρ τὰ γόνατα, διζιν δ ἐ ν ἄ σ σ ι ρ ῖ, κατὰ τὸν (Σαμαῖλ - ναμέν). » Ἐάν ἔχῃς φίλον καμηλάρην, κάμε ὑψηλὴν τῆς οἰκίας σου τὴν θύραν (αἱ μετὰ τῶν μεγάλων σχέσεις ἀπαιτοῦσι καὶ δαπάνην μεγάλην) «. » Κελάμ οὐλ μουλούκ, μουλούκ οὐλ κελάμ (ὁ λόγος τοῦ βασιλέως ἐστὶ βασιλεὺς τοῦ λόγου, παραβαλλόμενον πρὸς τὰ βύσσινά ῥήματα) « κλπ. ἄλλων ἡ χάρις καὶ τὸ εὐμνημόνευτον συνίσταται εἰς συστοιχίας καὶ ὁμοιοτέλευτα καὶ παιγνηγορίας· ὅλων δὲ ἐν γένει τὸ κυριώτατον προτέρημα εἶνε ἡ συντομία καὶ τὸ βιωτικῶς πρακτικόν. » Ἀκμάζ-σα δαμλάρ (ἂν ὅδεν τρέχῃ στάζει)· » Σελ γκιδερ, κούμ καλὺρ (τὸ ρεῦμα διαβαίνει, κ' ἡ ἄμμος διαμένει)· » Μπὶρ γιάρ γικχυλὶρ, μπὶρ γιάρ γιαπυλὶρ (ἡ μία ὄχθη κρημνίζεται, καὶ ἐτέρα σχηματίζεται)· » Ἀκχίλ γιαστὰ δε'λ, μπαστά διρ (« Πολιὰ δέ ἐστι φρόνησις ἀνθρώποις », Σοφ. Σολομ.)· » Σαττσὺ οὐζοῦν, ἀκλὺ κχισά (μακρὰ μαλλιά, κοντὰ μυαλά)· » Ἀαρίφ ὀλᾶν, ἀγγνασίν (ὁ νοῶν νοεῖτω)· » Τσαμουρά τὰς ἀτὰν τσαμουρλανήρ (« μετὰ στρεβλοῦ διαττρέψεις »)· » Νέ βερίσαν ἐλὶν-ίλε, ὃ γκιδερ σενὶν ἰλε (ὃ, τι δῶς χειρὶ τῇ σῇ, τοῦτο ἀπέρχεται σὺν σοί)· » Βέρμεϊντζε μααμπούδ, νὲ ἔλεσιν Μαχμούδ. » Μπαῖραμ-δάν-σονγρα, μπαῖράμ μουμπαρεκῇ (κατόπιν ἐορτῆς). Πλουσιωτάτην συλλογὴν Ὀθωμανικῶν παροιμιῶν ἐξέδοτο τῷ 1863 ὁ Συνασῆ-ἐφέντης, ἐκδότης τῆς Ὀθωμανικῆς ἐφημερίδος Τ ε σ β ῖ ρ ῖ Ἐ φ κ ι ἄ ρ (εἰκὼν τῶν ἰδεῶν). Παρομοίαν συλλογὴν εἶχε, μοὶ ἔλεγε, καὶ ὁ μακαρίτης Γεώργιος Βογορίδης (1) δεινὸς τουρκιστής. Τίς οἶδε ποίαν ἔλαβε τύχην ἡ συλλογὴ αὕτη μετὰ τὸν θάνατόν του;

Εἵπομεν ὅτι αἱ παροιμίαι εἶνε τὸ ἐπιμύθιον ἢ ἡ ἐπιτομή τοῦ μύθου, καὶ ὁ μῦθος εἶνε προῖδον καὶ καρπὸς ἰθαγενῆς τῆς Ἀσίας. Ὅταν λοιπὸν πρό-

(1) ἴδε σελ. 332.

κηται περί μύθων, ὁ Τοῦρκος εἶνε ἐν τῷ στοιχείῳ 'του. Οἱ δὲ ὑπὸ τὸ πλα-
στὸν ὄνομα τοῦ Νάστρ-ἐδ-δίν-χότζα μῦθοι εἶνε οἱ κοινῶς γνωστότεροι, ὧν
τινες καὶ ἐξελληνίσθησαν πρὸ ἐτῶν. Ἄλλ' ἐξ αὐτῶν ὀλίγοι εἶνε οἱ καλοὶ
ἀκριτωτέραν δὲ ἐκλογὴν αὐτῶν δὲν ἦτον δυνατὸν 'να φαντασθῶ, παρὰ τὴν
τοῦ Μαλούφ εἰς τὸ Γαλλικόν· διότι, ἐξαιρουμένων πέντε ἢ ἑξ, ὅλοι σχεδὸν
οἱ ἄλλοι 'δὲν ἔχουσιν οὔτε τὸν κοινὸν νοῦν. διατί 'δὲν ἐξέλεγεν ὁ ἄνθρωπος
τοὺς καλλιωτέρους; ἀγνοῶ. Καὶ εἶνε τινες μεταξὺ αὐτῶν τοιοῦτοι, ἐξ ὧν
παρατίθημι τρεῖς ἢ τέσσαρας, ὡς δείγμα. » Ἀναβάς ποτε εἰς τὸν ἄμβωνα
ὁ Χότζας, προοιμίασεν, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς συνελθόντας πιστοὺς, διὰ
τῆς ἐξῆς ἐρωτήσεως: » Ἡξεύρετε, Δίν-ισλάμαι, τί θὰ σᾶς εἴπω; — Ὅχι,
Χότζα-ἐφέντη, ἀπεκρίθη τὸ ἀκροατήριον, 'δὲν ἡξεύρομεν τίποτε. — Ἀφ' οὗ
λοιπὸν 'δὲν ἡξεύρετε τίποτε, τί 'να σᾶς εἴπω; καὶ κατέβη τοῦ ἄμβωνος.
Ἀναβάς ἄλλην ἡμέραν, » Δὲν ἡξεύρετε, βέβαια, λέγει, Μουσουλμάνοι, τί
θὰ σᾶς εἴπω; — Τὸ ἡξεύρομεν, ἀπεκρίθη ὁμόφωνον τὸ ἀκροατήριον. —
Ἀφ' οὗ λοιπὸν 'τὸ ἡξεύρετε, ἀπεκρίθη ὁ Χότζας, περιττὸν 'να σᾶς 'τὸ εἴ-
πω, καὶ καταβάς ἀνεχώρησεν. Ἐκθαμβος ἡ ὁμήγυρις, ἀπεφάσισεν, ἅμα
ὁ Χότζας ἠθελεν ἐπαναλάβει ἄλλοτε τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν, 'ν' ἀποκριθῶσιν,
οἱ μὲν, Ναί· οἱ δὲ, Ὅχι. Καὶ τῷ ὄντι, ἀναβάντος πάλιν τοῦ Χότζα μεθ' ἡ-
μέρας τὸν ἄμβωνα, καὶ τὴν αὐτὴν ἐπαναλαβόντος ἐρώτησιν, οἱ μὲν ἀπεκρί-
θησαν » Τὸ ἡξεύρομεν, οἱ δὲ » Δὲν 'τὸ ἡξεύρομεν. Λοιπὸν, ἀπεκρίθη ὁ
Χότζας, ὅσοι 'δὲν 'τὸ ἡξεύρουσιν, ἄς 'τὸ μάθωσι παρὰ τῶν ἄλλων, οἱ ὅ-
ποιοι 'τὸ ἡξεύρουσιν».

Ἐρωτηθεὶς ποτε, τί κάμνουσι τὴν παλαιὰν σελήνην, ὅταν γένῃ ἡ νέα;
'τὴν κομματιάζουσιν, ἀπεκρίθη, καὶ ἀπὸ τῶν τεμαχίων αὐτῆς κατασκευά-
ζουσι τὰ ἄστρα.

Πτωχὸς τις ἔκρουσέ ποτε τὴν θύραν τοῦ Χότζα. Τί ζητεῖς; 'τῷ λέγει,
προκύψας ἀπὸ τῆς θυρίδος, ὁ Χότζας. Κατάβα 'να σοι 'τὸ εἴπω, ἀπεκρίθη
ὁ πτωχός. Καταβάντος δὲ αὐτοῦ, Ἐλεημοσύνην ζητῶ, 'τῷ λέγει — Ἀ-
νάβα λοιπὸν ἐπάνω, καὶ, ἀναβάντι, Ὁ Θεὸς 'να σὲ ἐλεήσῃ, 'τῷ λέγει ὁ Χό-
τζας. — Καὶ διατί 'δὲν μοι 'τὸ ἔλεγες, Χότζα ἐφέντη, ὅταν ἤμην κάτω;
— Καὶ διατί σὺ 'δὲν μοι ἔλεγες τί ζητεῖς, ὅταν ἤμην ἐπάνω; Σταλεῖς ὁ
Νάστρ-ἐδ-δίν-χότζας ἐκ μέρους τῆς πατρίδος 'του (Ἀκ ἡ Γενὶ - σσεχχίρ)
πρὸς τὸν Τημοῦρ, ἐτυμβουλευθὴ τὴν γυναῖκά 'του, τί 'να φέρῃ δῶρον πρὸς
τὸν κατακτητὴν, σῦκα ἢ κυδώνια; Ἡ γυνὴ 'του 'τῷ εἶπεν ὅτι τὰ κυδώνια
εἶνε προτιμότερα, ὡς φαντακτερώτερα. Ὁ Χότζας, φρονῶν ὅτι αἱ γυναῖ-
κες 'δὲν δύνανται 'να κρίνωσί ποτε τὸ καλλήτερον, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ σῦκα.
Μαθὼν ὁ Τημοῦρ τίς ἦν καὶ τί ἐδωροφόρει, διέταξε 'να 'τοῦ ρίψωσιν ἄσκε-

ποὺς ἐν πρὸς ἐν τὰ σῦκα κατὰ τῆς κεφαλῆς. » Δόξα τῷ Θεῷ, ἔκραζεν ὁ Χότζας εἰς ἕκαστον χτύπημα. Περιέργος ὁ Τημοῦρ διὰ τὴν παράδοξον ταύτην ἐπιφώνησιν, εἶπε ἵνα τὸν ἐρωτήσωσι τὴν αἰτίαν. » Δοξάζω τὸν Θεόν, ἀπεκρίθη ὁ Χότζας, διότι ἔδωκα τὴν γυναῖκά μου, ἥτις μὲ συνεβούλευσε ἵνα φέρω κιδῶνια. » Ἦλθέ τις τῶν γειτόνων τοῦ Χότζα ποτὲ, καὶ τοῦ ἐζήτησε τὸν ὄνον του. » Δὲν τὸν ἔχω ἐδῶ, ἀπεκρίθη ὁ Χότζας. Ἀλλ' ἐπειδὴ συγχρόνως ὁ ὄνος ἔσθωθεν ὠγκήσατο, » Πῶς τοῦτο; λέγει ὁ γείτων· σὺ λέγεις ὅτι ὁ ὄνος ἔδω ἐν ᾧ αὐτὸς ἔσθωθεν ὀγκᾶται. » Παράξενος εἶσε, ἀποκρίνεται ὁ Χότζας! καὶ πιστεύεις λοιπὸν τὸν ὄνον, καὶ δὲν πιστεύεις ἐμὲ, ἄνθρωπον μὲ τοιαύτην πολιὰν γενειάδα ;

Καὶ ταῦτα μὲν περιληπτικώτερον, ὀλίγα ἐκ πολλῶν, περὶ τῆς Τουρκικῆς φιλολογίας· περὶ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς, ἀσμένως ἡδυνάμεθα ἵνα ἐπιχειρήσωμεν ἀκριβῆ τῶν κατὰ καιροὺς ἰδιωμάτων τῆς ἐν χρήσει Ἑλληνικῆς γλώσσης παράθεσιν, ἐὰν τοῦτο δὲν παρέσυρεν ἡμᾶς πολὺ ἐκτὸς τοῦ προκειμένου, καὶ δὲν ἤθελεν ἀποτελέσει ἴδιον πραγματείας εἶδος, τῆς ὁποίας, συγκροτούσης, ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἴσως δημοσιεύσωμεν ποτε, ἐὰν ἐπιζήσωμεν, τὰς πρὸ χρόνων ἀποταμιευμένας σημειώσεις. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ὀλίγιστα μὲν, ἀλλὰ καιριώτατα, εἴτε ἀποσπάσματα καὶ τεμάχια, εἴτε καὶ ὁλόκληρα ἐγγράφα διαφόρων ἐποχῶν, πρὸ πάντων δὲ ἐπιστολαί, ἢ προσαγορευτικοὶ τίτλοι, ἢ προσφωνήσεις πρὸς ὑπερέχοντας, ἢ χρυσόβουλλοι λόγοι, θέλουσι χρησιμεύειν, ἐλπίζομεν, ὡς γνωρίσματα τοῦ λεκτικοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος περὶ τὴν γλῶσσαν πνεύματος ἐφ' ἑκάστης τῶν διαφόρων ἐποχῶν, καὶ τούτων παρατιθέμεθα ἐνταῦθα ὅσα ἐκρίναμεν χαρακτηριστικώτερα.

Καὶ ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι, ἐπικρατοῦντος εἰσέτι, κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ΚΠ χρόνους (ἐπειδὴ περὶ τῆς ἐκαῖθεν καὶ ὕστερον ἐποχῆς ἐνταῦθα μόνον ὁ λόγος), τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στοιχείου, καὶ τῶν δημοσίων, καθὼς πιθανῶς καὶ τῶν ἰδιωτικῶν, ἐγγράφων τὸ ὕφος εἶνε ἀπόχρωσις Λατινισμοῦ, πολλῶν μάλιστα καὶ ἀπλῆ μετάφρασις ἀπὸ τῆς Λατινίδος εἰς τὸ Ἑλληνικόν. » Πρὸς γὰρ τῷ ἄρχειν ἐτέρων, λέγει Θεόδωρος ὁ Γαζής (1), » καὶ τὸ τῆς φωνῆς καθαρὸν καὶ κομψὸν Ἑλληνες ἀπολωλεχότες, πρὸς » τὴν τῶν ἀρχόντων φωνήν, ἢ φιλεῖ γίνεσθαι, ἐξίσταντο, καὶ τῶν Ῥωμαϊ-

(1) Ἐν τῷ περὶ Μηνῶν, Κεφαλ. Ζ'.

» κῶν ὀνομάτων ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ ταῖς τῶν μνηῶν προσηγο-
 » ρίαις, τοῖς σφετέροις ἀναμιγνύντες, ἐχρῶντο· δεξάμενοί τε ἀποικίας Ῥω-
 » μαίων, αὐτούς τε ἄχρι καὶ νῦν Ῥωμαίους ἀντὶ Ἑλλήνων ἀποκαλοῦσι,
 » καὶ ὥσπερ οἰκείαις ταῖς τῶν Ῥωμαίων ἀμφὶ τοὺς μῆνας χρῶνται ὀνο-
 » μασίαις. Ἰωάννης δὲ ὁ Λυδὸς (1) » Νόμος, λέγει, ἀρχαῖος ἦν, πάντα
 » μὲν τὰ ὁπωσοῦν πραττόμενα παρὰ τοῖς Ἐπάρχοις, τάχα δὲ καὶ ταῖς ἄλ-
 » λαις τῶν ἀρχῶν, τοῖς Ἰταλῶν ἐκφωνεῖσθαι ῥήμασι... τοὺς δὲ τῆς Εὐ-
 » ρώπης οἰκήτορας, καὶ περ Ἑλλήνας ἐκ τοῦ πλείονος ὄντας, τῇ τῶν Ἰτα-
 » λῶν φθέγγεσθαι φωνῇ, καὶ μάλιστα τοὺς δημοσιεύοντας. »

Α΄.

Νικητῆς Κωνσταντίνου μέγιστος σεβαστός

Ἀρεῖω.

» Πάλαι μὲν ἐδηλώθη τῇ στερρότητί σου, ὅπως ἂν εἰς τὸ ἐμὸν στρατό-
 » πεδον ἀρίκειο, ἵνα τῆς ἡμετέρας θεάς ἀπολαῦσαι δυνηθείης. Θαυμάζο-
 » μεν δὲ σφόδρα, μὴ παραχρῆμα τοῦτό σε πεποιηκότα. Διόπερ νῦν ἐπιβάς
 » ὀχήματος δημοσίου, εἰς τὸ ἡμέτερον στρατόπεδον ἀφικέσθαι ἐπείχθητι,
 » ὅπως ἂν, τῆς παρ' ἡμῶν εὐμενείας τε καὶ ἐπιμελείας τυγῶν, ἐπὶ τῇ
 » πατρίδα ἀφικέσθαι δυνηθῇς. Ὁ Θεὸς σε διαφυλάττοι, ἀγαπητέ. »

Β΄.

Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ δεσπότῃ ἡμῶν Βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ

Ἀρεῖος καὶ Εὐζώϊτος.

» Καθὼς προσέταξεν ἡ θεοφιλῆς σου εὐσέβεια, Δέσποτα Βασιλεῦ, ἐκτι-
 » θέμεθα τὴν ἐαυτῶν πίστιν, καὶ ἐγγράφως ὁμολογοῦμεν ἐπὶ Θεοῦ, οὕτω
 » πιστεύειν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ σὺν ἡμῖν, ὡς ὑποτετάκται... Εἰ μὴ ταῦτα
 » οὕτω πιστεύομεν... κριτὴς ἡμῶν ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ νῦν καὶ ἐν τῇ μελ-
 » λούσῃ κρίσει. Διὸ παρακαλοῦμέν σου τὴν θεοσέβειαν, Θεοφιλέστατε Βα-
 » σιλεῦ, ἐνοῦσθαι ἡμᾶς διὰ τῆς εἰρηνοποιου σου καὶ θεοσεβοῦς εὐσεβείας,
 » τῇ μητρὶ ἡμῶν, τῇ Ἐκκλησίᾳ δηλαδὴ, περιηρημένων τῶν ζητημάτων
 » καὶ περισσολογιῶν, ἵνα, καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ Ἐκκλησία, εἰρηνεύσαντες με-
 » τ' ἀλλήλων, τὰς συνήθεις εὐχὰς ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς σου Βασιλείας καὶ
 » παντὸς τοῦ γένους σου κοινῇ πάντες ποιησώμεθα. »

(1) Ἐν τῷ περὶ Ἀρχ. τῆς Ῥωμ. Πολιτ. Γ', 68.

Γ'.

Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστός

Εὐσεβίῳ Καίσαρῃ.

» Κατὰ τὴν ἐπώνυμον ἡμῖν πόλιν, τῆς τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ συναιρομένης
» προνοίας, μέγιστον πλῆθος ἀνθρώπων τῇ Ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἀνατέ-
» θεικεν ἑαυτὸ, ὡς πάντων ἐκεῖτε πολλὴν λαβόντων αὔξησιν. Σφόδρα τοί-
» νυν ἄξιον καταραίνεται καὶ ἐκκλησίας ἐν αὐτῇ κατασκευασθῆναι πλεί-
» ους. Τοιγάρτοι δέδεξο προθυμότατα τὸ δόξαν τῇ ἡμετέρᾳ προαιρέσει·
» Πρέπον κατεφάνη δηλῶσαι τοῦτο τῇ σῇ συνέσει, ὅπως ἂν πεντήκοντα
» σωματῖα ἐν διφθέραις ἐγκατασκεύοις, εὐανάγνωστά τε καὶ πρὸς τὴν χρῆ-
» σιν εὐπαρακόμιστα, ὑπὸ τεχνιτῶν καλλιγράφων καὶ ἀκριβῶς τὴν τέχνην
» ἐπισταμένων γραφῆναι κελεύσεις, τῶν θείων δηλαδὴ Γραφῶν, ὧν μάλι-
» στα τὴν ἐπισκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῷ τῆς Ἐκκλησίας λόγῳ ἀναγκαίαν
» εἶναι γινώσκεις. Ἀπέσταλται δὲ γράμματα παρὰ τῆς ἡμετέρας ἡμερό-
» τητος πρὸς τὸν τῆς διοικήσεως καθολικόν, ὅπως ἂν πάντα τὰ πρὸς τὴν
» ἐπισκευὴν αὐτῶν ἐπιτήδεια παρασχεῖν φροντίσεις. Ἵνα γὰρ ὡς τάχιστα
» τὰ γραφέντα σωματῖα κατασκευασθῇ, τῆς σῆς ἐπιμελείας ἔργον τοῦτο
» γενήσεται. Καὶ γὰρ δύο δημοσίων ὀχημάτων ἐξουσίαν καὶ διακομιδὴν ἐκ
» τῆς αὐθεντίας τοῦ γράμματος ἡμῶν τούτου λαβεῖν σε προσήκει. Οὕτω
» γὰρ ἂν μάλιστα τὰ καλῶς γραφέντα καὶ μέχρι τῶν ἡμετέρων ὄψεων
» ῥᾶστα διακομισθῇ, ἐνὸς δηλαδὴ τοῦτο πληροῦντος τῶν ἐκ τῆς σῆς ἐκ-
» κλησίας διακόνων· ὅς ἐπειδὰν ἀφίκηται πρὸς ἡμᾶς, τῆς ἡμετέρας πειρα-
» θήσεται φιλάνθρωπίας. Ὁ Θεὸς σε διαφυλάξοι, ἀδελφε ἀγαπητέ ».

Δ'.

» Τούτῳ τῷ ἔτει (745) μετετέθη Γερμανὸς ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως Κυ-
» ζίκου εἰς ΚΠ, ἐφ' ᾧ καὶ κηπατόριον μεταθεσίμου (;) τὸ ὑποτεταγμένον
» ἐκπεφώνηται. » Ψήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ τῶν θεοσεβεστάτων πρεσβυτέρων
» καὶ διακόνων, καὶ παντὸς τοῦ εὐαγοῦς Κλήρου, καὶ τῆς ἱερᾶς Συγκλή-
» του, καὶ τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βασιλίδος
» πόλεως, ἡ θεία χάρις, ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλεί-
» ποντα συμπληροῦσα μετατίθεται Γερμανὸν, τὸν ὀσιώτατον Μητροπολί-
» την καὶ πρόεδρον τῆς Κυζίκου μητροπόλεως, εἰς ἐπίσκοπον ταύτης τῆς
» θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως ». Ἐγένετο δὲ ἡ παροῦσα μετάθεσις

» κατὰ παρουσίᾳ (1) τοῦ ὁσιωτάτου πρεσβυτέρου καὶ ἀποκρισιάρχου τοῦ
 » Ἀποστολικοῦ θρόνου καὶ λοιπῶν ἱερέων καὶ ἐπισκόπων, ἐπὶ Ἀρτεμίου
 » βασιλέως «.

Ε΄.

Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς Ἐρρίκον τὸν Ῥῆγα Ἀλμαϊρίας ἐπι-
 στολῇ, σταλεῖσα τῷ . . . , διὰ τοῦ Χοιροσφάκτου.

» Τὰ κατὰ τὴν σὴν μεγαλοδύναμον ἐξουσίαν καλῶς ἔχειν καὶ προκό-
 » πτειν ἐπὶ τὸ βέλτιον, εὐχῆς ἔργον ἐστὶ τῇ βασιλείᾳ μου, Πανευγενέστατε
 » καὶ τῷ ὄντι χριστιανικώτατε ἀδελφέ . . . . Τὰ μὲν τοι παρὰ τοῦ Κρά-
 » τος ἡμῶν συμφωνηθέντα ἀποσταλῆναι τῇ μεγαλοδυνάμει σου ἐξουσίᾳ,
 » αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες τῶν νομισμάτων (2) καὶ τὰ
 » ἑκατὸν βλαττία, ἀπεστάλησαν νῦν διὰ τοῦ Πρωτοπροέδρου Κωνσταντίνου
 » καὶ Κατεπάνω τῶν ἀξιωματῶν, κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ πιστοτάτου σου
 » καὶ εὐγενεστάτου Κόμητος τοῦ Βουλχάρδου, καὶ τὸ ῥηθὲν ποσὸν τῶν ἀ-
 » ποσταλόντων ἀπεπληρώθη διὰ τε εἰργασμένου ἀργυρίου καὶ Ῥωμανά-
 » του παλαιᾶς ποιότητος. Καί, τελειομένου τοῦ ὅρκου παρὰ τῆς Εὐγε-
 » νίας σου, σταλήσονται σοὶ καὶ αἱ ὑπόλοιποι διακόσιαι δεκαεὶς χιλιάδες
 » τῶν νομισμάτων, καὶ ἡ ῥόγα τῶν δοθέντων εἰκοσιν ἀξιωματῶν διὰ τοῦ
 » πιστοτάτου τῇ σῇ ἐξουσίᾳ Βαγγελάρδου, ὀπηνίκα εἰς Λογγιβαρδίαν κα-
 » τέλθης. Ὅπως μὲν τοι ὀφείλει τελεσθῆναι ὁ ὅρκος, προεδηλώθη πάντως
 » τῇ Εὐγενίᾳ σου, ἀπαγγελεῖ δ' ἔτι σαφέστερον καὶ ὁ Πρωτοπρόεδρος Κων-
 » σταντῖνος καὶ Κατεπάνω, ὡς καὶ παρὰ τοῦ Κράτους ἡμῶν ἐνταλθεῖς, ἑ-
 » καστον τῶν κεφαλαίων, ἅπερ μέλλουσι ζητηθῆναι καὶ παρὰ τοῦ γενη-
 » σομένου παρὰ σοῦ ὅρκου βεβαιωθῆναι. Ὅπηνίκα γὰρ ἡ συμφωνία ἀνα-
 » μεταξὺ τῆς Βασιλείας μου καὶ τῶν παρὰ τῆς Εὐγενίας σου ἀποσταλόν-
 » των πρέσβων ἐγένετο, διεμνημονεύθησάν τινα τῶν ἀναγκαιοτέρων κεφά-
 » λαια. Ὅτι δὲ περὶ τούτων μὴ ἔχειν πρόσταξιν εἶπον οἱ τῆς Εὐγενίας
 » σου ἄνθρωποι, κατὰ τοῦτο καὶ ἡ Βασιλεία μου τὸν ὅρκον αὐτοῖς ἀνῆρ-
 » τησε. Τοῖνον καὶ τελεσθήτω ὁ ὅρκος παρὰ τῆς Εὐγενίας σου, ὡς ὁ πι-
 » στός σου Ἀλβέρτης ἐνωμότως τῇ Βασιλείᾳ μου ἐβεβαιώσατο, καὶ ὡς τὸ
 » ἡμέτερον Κράτος κατὰ προσθήκην ἀναγκαιοτέραν αὐτοῦ ζητεῖ. Ἡ δὲ
 » βραδύτης τοῦ Εὐγενεστάτου καὶ πιστοτάτου σου Κόμητος τοῦ Βουλ-

(1) Οὕτως εὐρίσκω γεγραμμένον αὐτὸ, ἐξ οὗ, ὡς καὶ ἄλλων ξενοφανῶν τύπων εἰκάζω, εἶναι πα-
 ρένθεμα νόθον χειρὸς Λατινικῆς. (2) 1,500,000 Γαλλικαὶ λίτραι, κατὰ τὸν Le Beau.

» χάριδος γέγονε διὰ τὸ τὴν Βασιλείαν μου βούλεσθαι τὸν φίλτατόν μου
 » ἀνεψιόν, τὸν υἱόν τοῦ Πανευτυχεστάτου Σεβαστοκράτορος καὶ περιποθή-
 » του αὐταδέλφου τῆς Βασιλείας μου, θεαθῆναι παρ' αὐτοῦ, ὡς ἂν ἐλθὼν
 » ἀπαγγεῖλῃ σοι τὴν ἐν ἡλικίας ἀπαλῶ καταστάματι βεβηκυῖαν σύνεσιν
 » τοῦ παιδός. Τὰ γὰρ ἔξω καὶ σωματικὰ δευτέρου τίθεται λόγου ἡ Βασι-
 » λεία μου, εἰ καὶ ἐν τούτοις πολὺ ἔχει τὸ περιούσιον. Ὡς γὰρ τῇ μεγα-
 » λοπόλει ἐνδημήσας ἐθεάσατο τὸ παιδίον, καὶ ὅσα εἰκὸς ὠμίλησεν, ἀπαγ-
 » γελεῖ σοι ὁ πρέσβυς σου. Καὶ ἐπεὶ οὐ πῶ παιδίον ὁ Θεὸς τῇ Βασιλείᾳ
 » μου ἐχαρίσατο, τόπον δέ μοι γνησίου παιδός ὁ φίλτατος οὗτος ἐπέχει
 » ἀδελφιδούς, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, οὐδὲν ἐστὶ τὸ κωλύον ἐνωθῆναι ἡμᾶς δι'
 » αἵματος συγγενικοῦ . . . Τῇ μὲν τοι Εὐγενίᾳ σου νῦν ἀπεστάλησαν, δε-
 » ξιωμάτων ἕνεκεν, ἐγκόλπιον χρυσοῦν μετὰ μαργαριταρίων, θήκη διάχρυ-
 » σος ἔχουσα τμήματα ἔνδον διαφόρων Ἀγίων, ὧν ἕκαστος διὰ τοῦ ἐφ' ἐ-
 » κάστου αὐτῶν ἐντεθέντος χαρτίου γνωρίζεται, καυκίον σαρδωνύχιον καὶ
 » ἐμπότης κρύος, ἀστροπελέκιν δεδεμένον μετὰ χρυσαφίου (1) καὶ ὀποβάλλ-
 » σαμον. Μακρύναι ὁ Θεὸς τὴν ζωὴν σου· πλατύναι τὰ τῆς ἐξουσίας σου
 » ὄρια· καὶ θείῃ σοι πάντας τοὺς ἀντιπίπτοντας εἰς ὄνειδισμόν καὶ εἰς κα-
 » ταπάτημα· εἰρήνην εἴη τῇ ἐξουσίᾳ σου καὶ γαλήνῃ· ἥλιος ἐπιλάμψοι πάσῃ
 » τῇ ὑπηκόῳ σου, καὶ γένοιντό σοι ἅπαντες εἰς ὄνειδισμόν οἱ ἐχθροί, τῆς
 » ἄνωθεν κραταιᾶς ἰσχύος κατὰ πάντων σοι χαριζομένης τὸ ἄμαχον, το-
 » σοῦτον τὸ ἀληθινὸν αὐτοῦ ὄνομα ἀγαπῶντι καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκείνου
 » τὴν χεῖρα ὀπλίζοντι «.

ΣΤ'.

Ἡ ἀπὸ τῆς πρώτης πατριαρχείας παραίτησις Ἀθανασίου τοῦ Α' (2)

τῷ 4293.

» Τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οἷς αὐτὸς οἶδε κρίμασι, τὴν φροντίδα δεξά-
 » μενοι, οὐκ ἐξητραπελίσθημεν (3) τοῦ μήτε τοὺς σχιζομένους τῆς Ἐκκλη-
 » σίας Χριστοῦ καὶ ὑβριστὰς αὐτοῦ τιμωρεῖν, μήτε τοὺς ἀκαθαρσίαις, μοι-
 » χείαις τε καὶ πορνείαις ἐαλωκότας ἀναχαιτίζειν. Ἡγνοήσαμεν δὲ ὅτι καὶ
 » πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν οἱ φαῦλοι ἀνταποδιδόντες τοῖς ἄρχουσιν, ὡς ἐννό-
 » μως ζῆν ἀναγκάζουσι, καιροῦ δραξάμενοι, ἀπηνεῖς εἰσπράττονται δίκας
 » αὐτοὺς ἐν οἷς ποτε διωκῆκασιν . . . Καὶ εἰ ποθεν ταῦτα ἐπῆλθεν ἡμῖν,

(1) Ἰδε σελ. 16' τῶν Πρὸ λεγομένων τοῦ Α' Μέρους. (2) Ἰδε σελ. 517. (3) Οὐκ ὑπε-
 στάλημεν, οὐκ ἐπτοήθημεν.

» ἄδηλα τοῖς πολλοῖς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ εἰπὼν, παρρησια-
 » σάμενος πρὸς Θεόν· » Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με », εἶπε καὶ
 » τὸ » Οἱ ὄνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ ». Οὐδὲ γὰρ
 » ἡμετέρων μόνον ταῦτα σφαλμάτων ἀντέκτισις, (καὶ χάρις Θεῷ)· ἡ Ἐκ-
 » κλησία δὲ πάλιν ὑβρίσθη καὶ ἐζημιώθη. Καὶ ἡμεῖς μὲν, ἀδικούμενοι οὐ-
 » τως, οὐκ ἀδικούμεθα· ὅτι τὸν μὴ ἑαυτὸν ἀδικοῦντα οὐδεὶς δύναται παρα-
 » βλάψαι . . . (4)· ἐπεὶ δὲ νόμος τῇ Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ ἐκόντας ἄρχειν
 » ἐκόντων, ἡμεῖς δὲ δυναστικῶς ἐδόξαμεν ἄρχειν, καὶ διὰ τοῦτο » ἀπώ-
 » σαντο ἀπωσάμενοι τοῦ ποιμαίνεσθαι ὑφ' ἡμῶν », καὶ ἡμεῖς ποιμαίνειν αὐ-
 » τοὺς παραιτούμεθα, κατὰ τὸν εἰπόντα· » Κλήρῳ ἀνυποτάκτῳ καὶ λαῷ
 » ἀπειθεῖ ἀποτάσσομαι », δεόμενος ἐκ ψυχῆς ἡμῖν τε καὶ αὐτοῖς ἰλεων ἔσε-
 » σθαι τὸν Θεόν. Τὰ δὲ ἡμέτερα ἄγοιτο ὅποι καὶ βούλοιτο ὁ ἐν Τριάδι
 » ὑμνούμενος Κύριος, πρεσβείαις τῆς Θεομήτορος κτλ. ».

Εἶχε δὲ καὶ » Ἀθανάσιος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπό-
 » λεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, Ἰνδικτ. Ζ'. Εἶχε δὲ
 καὶ μολιβδίνην βουλλαν πατριαρχικὴν, καὶ κάτωθεν ταῦτα: » Τοῦτοῖς στοι-
 » χῳ, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· τούτοις ἐμμένω. Εἴτι δὲ ἄλλο εἶπω ἢ
 » πράξω ἐκτὸς τῶν ὧδε γεγραμμένων, ἄστοργον ἔχω καὶ βίας καὶ τυραν-
 » νίδος ἔργον, μὴ συνειδῶς ἑμαυτῷ, χάριτι Θεοῦ, ἀργίας τι ἐγκλημα ».

Z.

Ἐπιστολὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ
 πρεσβυτέρου

Πρὸς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν Πρωτοβεστιάριον,
 μετὰλογημένη τῇ 40 Ἰουλίου τοῦ 1312.

» Περιπόθητε ἀνεψιέ τῆς Βασιλείας μου, Πρωτοβεστιάριε Κύριε Ἀνδρό-
 » νικε Παλαιολόγε. Ἡ ἀναφορὰ, ἣν ἀνέφερες τῇ Βασιλείᾳ μου ἀπεσώθη,
 » καὶ ἐξ αὐτῆς ἐγνώρισα ὅσον ἔγραψες ἢ ἀνέφερες. Ἀπεδεξάμην γοῦν
 » πολλὰ τὴν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν καὶ τὸν εἰς τοῦτο ἀγῶνά σου. Καὶ
 » πάλιν εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἐπιμελήθη τιῖνα τελεσθῇ. καλὰ γὰρ γινώσκεις ὅτι
 » οὐ δι' ἄλλο τι ἀπεστάλης εἰς τὸ αὐτόθι κεφαλατίκιον παρ' ὃ διὰ τὴν δου-
 » λείαν αὐτὴν. Ἐπεὶ γοῦν καὶ πρὸ τῆς σῆς ἀναφορᾶς ἀπέστειλε καὶ ὁ
 » Κράλης ἀποκρισιάριον αὐτοῦ ἐνταῦθα, καὶ ἐδήλωσε πρὸς τὴν Βασιλείαν

(1) Ἐπεται ἄπορισμὸς κατὰ τῶν ἀδίκως αὐτοῦ κατενεχθέντων.

» μου ὅπως ἤδη κατεστάθη μετὰ σοῦ, καὶ εὐρίσκεται ἑτοιμος ἵνα κατὰ πα-
 » σαν τὴν αὐτοῦ δύναμιν βοηθήσῃ ἡμῖν, μὴ μόνον μετὰ τοῦ φωσάτου αὐ-
 » τοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς παρὼν, πάλιν ἐπιστάθῃ τοῦτο ἡ Βασιλεία μου ἐτι-
 » πλέον ἀπὸ τῆς σῆς ἀναφορᾶς. Ποίει οὖν τὴν δουλείαν σου μετὰ πολλῆς
 » συντομίας, ὅτι καὶ ἡ Βασιλεία μου ἐπιμελῶς πράττει, καὶ πρόσεξε μή-
 » πως προλάβωμεν ἡμεῖς ὑμᾶς «.

Ἑτέρα ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν μνηολογημένη τῇ . .

Σεπτεμβρίου τοῦ 1515.

» Περιπόθητε ἀνεψιέ τῆς Βασιλείας μου, Πρωτοβεστιάριε, Κύριε Ἀν-
 » δρόνικε Παλαιολόγε. Οἶδας ὅσον διωρίσατο πρὸς σέ ἡ Βασιλεία μου περὶ
 » τῶν δουλειῶν, ὧν ἀνετέθης· καὶ ὅτι δεόν σε σπουδάσαι μήπως προλάβῃ
 » ὑμᾶς ἡ Βασιλεία μου· καὶ ἰδοὺ, ὡς βλέπω, οὕτω μέλλει γίνεσθαι. Ἐγὼ
 » γὰρ ἄλλο οὐδὲν ἐκδέχομαι ἢ ἀπὸ τῶν αὐτόθι μήνυμα. Ποῦ γοῦν ἐστὶν ἡ
 » ἐπιμέλειά σου; ποῦ ἐστὶν ἡ σὴ υπόσχεσις; Ἀπὸ γὰρ τοῦ Ἰουλίου μη-
 » νὸς οὐδὲν ἐγνώρισά τι ἀκριβῶς ἀπὸ τῶν αὐτόθι, ἀλλ' ἡ μόνον ἀπὸ τῆς
 » φήμης, καὶ ἃς γνωρίσω κατὰ πᾶσαν συντομίαν, ὅτι, ὡς ἀνωτέρω εἴρη-
 » ται, οὐδὲν ἄλλο ἐκδεχόμεθα, ἢ τὸ μήνυμα ὑμῶν (1) «.

Η'.

*Ὁμιλία τοῦ Αυτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου ἐν τῇ κατὰ τὴν Φλω-
 ρεντίαν ἰδιαίτερα συνελεύσει τῶν Ἀνατολικῶν Ἀρχιερέων
 ἐν τῇ κελλίῳ τοῦ Πατριάρχου.*

» Ἡμεῖς, πατέρες Ἅγιοι, ἤλθομεν ὅπως δῆποτε ἐν τῇ Φραγκίᾳ, καὶ ἐγὼ
 » οὐδὲν ἐκινήθηκα μόνος ἐλθεῖν, οὐδὲ ἐγὼ ἡρξάμην ταύτην τὴν υπόθεσιν
 » πρῶτος, ἀλλ' ἐνθυμεῖσθε ὅτι ὁ πατὴρ μου ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὸν καιρὸν
 » ὅπου ἦν εἰς τὸ Ἑξαμίλιον, καὶ ἔστειλε τὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην ἐκεῖνον
 » εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἡρξάτο τοῦ τοιοῦτου ἔργου. . . Ἐφθασεν οὖν τὸ
 » ἔργον καὶ ἕως ἡμᾶς, οὐχ ὥσπερ εἰς τοὺς πρὸ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ μάλλον
 » κρείττοτέρως· ὅτι τε ἔστειλαν κάτεργα καὶ ἐξόδους, καὶ ὅτι ἐζήτησαν τὸ
 » ἔργον μετὰ πολλῆς τῆς ὀρμῆς. Ταῦτα εἰδότες ἡμεῖς, ἐγὼ τε καὶ ὁ ἅγιος
 » Πατριάρχης, συνήξαμεν ὑμᾶς πάντας, καὶ μετὰ γνώμης ὑμῶν ἤλθομεν
 » ἕως ὧδε. Πλημμελεῖ οὖν ὁ καιρὸς (2), καὶ τίποτε οὐδὲν ἐποιήσαμεν ἀνῆ-

(1) I. Καντακουζ. Ἱστορ. Βιβλ. Α', μὴ'. (2) Παρέρχεται δηλ. εἰς μάτην, καθὼς εὐρίσκε-
 ται καὶ ἐν ἑτέρᾳ ὁμιλίᾳ τοῦ αὐτοῦ Αυτοκράτορος: π λ η μ ε λ ο ὕ μ ε ν ἐδῶ=Χρονοτριβοῦμεν.

» κόν τῷ πράγματι. Ἐνθυμήθητε τὸ ἡμέτερον ὀσπήτιον πῶς κινδυνεύει
 » παρὰ τῶν ἀσεβῶν. Καὶ ἔάν συμβῇ τίποτε, πόσον ἐνὶ τῷ κακόν. Ἐγὼ τὸ
 » ὅτι διωγμὸς μέλλει γενέσθαι πολλῷ χειρόν Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμια-
 » νοῦ. Διὸ καὶ ὀφείλομεν καταλείψαι τὰς διαλέξεις καὶ τὰς φιλονεικίας, καὶ
 » εὐρεῖν τι μέσον, καὶ χωρῆσαι εἰς αὐτό. Τὸ δὲ μέσον ἐστὶν ἐν ὑμῖν κτλ. «.

Ἐπιστολὴ τοῦ Καρδινάλιου Βησσαρίωνος πρὸς τὸν Παιδαγωγὸν τῶν
 τέκνων τοῦ Δεσπότη τοῦ Θωμᾶ, πεμφθεῖσα ἐκ Ῥώμης εἰς Ἀγκῶνα
 περὶ τὸ 1465—1466.

» Εὐγενέστατε ἄνερ καὶ ἡμῶν φίλτατε φίλων. Ἐδεξάμην καὶ πρότερον
 » καὶ νῦν διὰ τοῦ Ἑρμητιανοῦ γράμματα τῆς Εὐγενείας σου, πρὸς ἃ οὐκ
 » ἀπεκρινάμην, ἀναμένων ἵνα γένηται τις ἀποκατάστασις εἰς τὴν πρό-
 » νοιαν τῶν αὐθεντοπούλων. Ἐπειδὴ οὖν ἐγένετο, νῦν γράφω. Παραμυθεῖ-
 » σθαι μὲν καὶ ὑμᾶς καὶ τοὺς αὐθεντοπούλους διὰ τὴν ἀφόρητον λύπην τοῦ
 » μακαρίτου ἐκείνου καὶ ἁγίου Δεσπότη, οὐκ ἔστι τοῦ παρόντος καιροῦ·
 » διὸ παραιτήσομαι τοῦτο τάνυν. Γίνωσκε δὲ ὅτι ὁ ἁγιώτατος Πάπας, διὰ
 » παρακλήσεως φίλων καὶ οἰκείας καλοθελείας, ἔταξε νὰ δίδῃ κάθε μῆνα
 » τὰ αὐθεντόπουλα δουκᾶτα τριακόσια, ὥσπερ ἔδιδε καὶ τῷ ἁγίῳ Δεσπότη.
 » Θέλει δὲ καὶ ὀρίζει ὁ ἁγιώτατος Πάπας, ἵνα τὰ μὲν διακόσια κατὰ μῆνα
 » νὰ ᾔῃ διὰ τὰ τρία ἀδελφία ἐπίσης ἀνέγκυστα, νὰ ἐξοδιάζωνται εἰς τρο-
 » φὴν ἐκείνων καὶ ἀνθρώπων ὑποχειρίων μικρῶν, ἐξ ἧ ἑπτὰ τοῦ καθενός,
 » καὶ εἰς ἀγορὰν καὶ τροφὴν ἀλόγων τεσσάρων τὸ ὀλιγώτερον, καὶ εἰς ῥό-
 » γαν τῶν αὐτῶν ὑποχειρίων, καὶ εἰς ἐνδύματα τῶν αὐθεντοπούλων, νὰ
 » εἶναι καλὰ ἐνδυμένα, καὶ χάπου νὰ περισσεύσῃ καὶ τίποτε τὸν καθ' ἓνα,
 » διὰ νὰ βοηθηθῶσι χάπου εἰς ἀσθενειάν τους, ἢ εἰς ἄλλην ἀνάγκην. Καὶ
 » τοῦτο θέλει νὰ γένη ἐξάπαντος καὶ νὰ μὴδὲν γένη ἀλλέως. Τὰ δὲ λοιπὰ
 » ἑκατὸν δουκᾶτα τὸν μῆνα, ἧγουν χίλια καὶ διακόσια τὸν χρόνον, νὰ ἐξο-
 » διάζωνται εἰς τινὰς ἄρχοντας καὶ καλὰ πρόσωπα ὅπου νὰ εἶναι κοντά
 » των νὰ τὰ δουλεύουν καὶ νὰ τὰ συντροφιάζουν καὶ νὰ τὰ φυλάττουσιν.
 » Ἀκούσας δὲ ὁ ἁγιώτατος Πάπας τὸ πόσοι εἶναι αὐτοῦ, ὑπερθαύμασε καὶ
 » καταγινώσκειτάς μας. Καὶ γὰρ ἔάν εἰς τὸν αὐθέντην τὸν μακαρισμένον
 » ἐκείνον, τοιοῦτον ἄνθρωπον, ἐθαύμαζον πῶς εἶχεν ἐδῶ τόσους καὶ ἑκα-
 » τηγόρουν τον, ὅτι εἰς ξενιτεῖαν νὰ θρέφῃ τόσους μεξένα δουκᾶτα καὶ ξέ-
 » ναις ἐλπίδαις, πόσον μᾶλλον τώρα ὅπου ἦλθον καὶ ἄλλοι πλείότεροι πα-

» ρὰ ὅπου ἦσαν ἐδῶ, καταγινώσκονται τῶν καὶ κατηγοροῦσίν τιν. Καὶ μά-
 » λιστα εἰς αὐθεντόπουλα νέα καὶ ὀρφανὰ, ὅπου οὐδὲ ἀξίωμα, οὐδὲ ὄνομα,
 » οὐδὲ φήμην ἔχουσι. Καὶ οὐ μόνον καταγινώσκονται τῶν, ἀμὴ οὐδὲ βού-
 » λονται νὰ ἐξοδιάζωσιν ἓνα τὸρνέσιν πλέον. Καὶ ἄμποτες μᾶς τὸ ἔταξαν
 » νὰ τὸ φυλάξωσι πλείως καὶ νὰ μὴδὲν μεταβληθῶσιν, ὥσπερ ἐποίησαν καὶ
 » ἄλλοτε. Δι' αὐτὸ εἶναι χρεῖα νὰ φροντίζῃ ἡ εὐγενία σου μετὰ τοῦ ἀρ-
 » χόντου τοῦ Κριτοπούλου τοῦ ἱατροῦ τοῦτο, ὅπου κατὰ τὸ παρὸν ἔχετε
 » τὴν φροντίδα τῶν αὐθεντοπούλων. Ἐπαναστήσωμεν τίς νὰ τὰ διοικῇ, ἢ
 » τίς εἶναι ἀναγκαίως νὰ κρατηθῇ, καὶ μετὰ ταῦτα θέλουσι μερισθῶν μετὰ
 » βουλῆς ἐδικῆς μας εἰς ἐκείνους ὅπου θέλουσιν ἀπομένειν. Ἐμένα γοῦν
 » προηγουμένως φαίνεται με ὡς ἀναγκαιότατον ὅπου οὐδὲν ἡμπορεῖ νὰ
 » λείψῃ, πρῶτον ὁ ἱατρός, δεύτερον ὁ διδάσκαλος Ἑλλήν, τρίτον ὁ διδά-
 » σκαλος Λατίνος, τέταρτον δραγουμάνος, οὗτοι εἰσιν ἀναγκαιότατοι καὶ
 » οὐδὲν ἡμπορεῖ νὰ λείψωσιν. Ἔτι δὲ καὶ εἰς ἡ δύο παπάδες Λατῖνοι εἰ-
 » ναι ἀναγκαιότατοι διὰ νὰ ψάλλωσι λειτουργίαν λατινικὴν συνεχῶς. Εἶναι
 » γὰρ χρεῖα νὰ ζῶσι τὰ παιδιά Λατινικῶς, ὥσπερ ἐβούλετο καὶ ὁ μακα-
 » ρισμένος πατήρ τιν. Καὶ οἱ ἄρχοντες ὅπου θέλουσιν εἶσθαι μετ' ἐκεί-
 » νους εἶναι χρεῖα νὰ προσέχωνται εἰς τοῦτο, νὰ μὴδὲν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν
 » ἐκκλησίαν διὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ Πάπα, ὡσὰν τὸ ἐποίησαν εἰς τὴν στρά-
 » ταν ὅπου εἶρχεσθε· διότι, ἂν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, εἶναι χρεῖα
 » νὰ φεύγωσι καὶ ἀπὸ τὴν Φραγγίαν. Οὐδὲ τινὰς γὰρ θέλει ἄνθρωπον,
 » ὅπου τὸν ὀνομάζει ἄπιστον καὶ αἰρετικόν, καὶ ἀποστρέφεται τὸν φανερά.
 » Ἀφ' ὅτου γοῦν τοῦτοι οἱ ἀναγκαῖοι τοὺς εἶπαμεν νὰ κατασταθῶσι, καὶ
 » στηθῇ τὸ μερτικόν τιν, τὸ τί θέλει εἶσθαι, (τοῦτο δὲ θέλω τὸ κοιτάζειν
 » ἐγὼ ἐδῶ, καὶ θέλω τοὺς καταστήσειν), τότε θέλετε ἰδεῖν τὸ ὑπόλοιπον
 » πόσον εἶναι, καὶ πόσον ἀπομένει ἀπὸ τὰ ἀσ' φλωρία. Καὶ τότε ἡ εὐγε-
 » νεία σας ὅλοι ἀντάμα θέλετε ἀποκαταστήσειν τίς νὰ ἀπομείνῃ καὶ τί νὰ
 » ἔχῃ ὁ καθείς, μετὰ βουλῆς ἡμετέρας. Ἐμένα οὖν φαίνεται μου, ὅτι ὅσον
 » εἶναι πλείονες καὶ ἐλαφρότεροι ὅπου μέλλουν νὰ ἀρκεσθῶν με ὀλίγον ὁ
 » καθείς, εἶναι δὲ ἄλλως χρήσιμοι, τόσον θέλει εἶσθαι κάλλιον, διότι θέλου-
 » σιν ἔχει τὰ παιδιά πλείονα συντροφίαν καὶ πλείονα δουλοσύνην καὶ πλείο-
 » να τιμὴν. Ὅμως τοῦτο θέλομεν τὸ σκέψεσθαι ἀντάμα, καὶ θέλομεν ποιή-
 » σειν τὸ κάλλιον. Ἡ εὐγενία σου εἶναι κατὰ τὸ παρὸν ὥσπερ διοικητῆς
 » τῶν παιδίων μετὰ τοῦ Κριτοπούλου. Εἶναι γοῦν ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ
 » φροντίσῃτε τὴν παιδευσίν τιν καὶ τὰ ἥθη τιν, νὰ γίνων καλὰ καὶ πε-
 » παιδευμένα, ἂν θέλετε νὰ ἔχουν τιμὴν ἐδῶ· εἰ δὲ μὴ, θέλουν τὰ καταφρο-
 » νήσειν, καὶ αὐτὰ, καὶ ἐσᾶς ἐδῶ, καὶ οὐδὲ στραφεῖν θέλουν νὰ σᾶς ἰδοῦν.

» Με τὸν μακαρίτην τὸν αὐθέντην τὸν πατέρα τους ἐσυντύχαμεν περὶ τοῦ-
 » του. Καὶ ἐκεῖνος ἐβούλετο νὰ τὰ ἐνδύσῃ καὶ νὰ ποιήσῃ νὰ ζοῦν Φράγγι-
 » κα παντελῶς, ἥγουν νὰ ἀκολουθῶσι τὴν ἐκκλησίαν κατὰ πάντα ὡσάν
 » Λατῖνοι καὶ ὄχι ἀλλέως, νὰ ἐνδύνωνται λατινικῶς, νὰ μάθουν νὰ γονατί-
 » ζουν τοὺς ὑπερέχοντας, καὶ Πάπαν καὶ Καρδινάλιους καὶ τοὺς ἄλλους αὐ-
 » θέντας, νὰ ἀποσκεπάζωνται τὸ κεφάλιν τους· νὰ τιμῶσι τοὺς χαιρετῶν-
 » τας αὐτοὺς, ὅταν ὑπάγουν νὰ ἰδοῦν Καρδινάλην ἢ ἄλλον ὅμοιον αὐθέν-
 » τήν· νὰ μηδὲν καθίζουν ποσῶς, ἀμὴ νὰ γονατίζουν, καὶ ἀπέκει ὅταν τοὺς
 » εἶπῃ ἐκεῖνος, νὰ συκοθούσιν. Ὁ δὲ μακαρίτης ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι, καὶ
 » πολλάκις ἂν τοὺς τὸ εἴπωσι, νὰ μηδὲν καθίσωσιν. Αὐτὰ οὖν ὅλα ἐνθυ-
 » μᾶσθέ τα νὰ τοὺς νουθετήσετε καὶ νὰ τοὺς παιδεύσετε καλᾶ. Ἔτι ποιή-
 » σετε ὅτι τὸ βάδισμά τους νὰ εἶναι σεμνὸν καὶ τίμιον, ἡ ὁμιλία τους χρη-
 » σιμωτάτη καὶ ἡ φωνή τους νὰ εἶναι μετρία καὶ ἡρεμαία, τὸ βλέμμα τους
 » προσεκτικόν, νὰ μηδὲν χάσκωσιν ἐδῶθεν κακείθεν. Ἄς τιμῶν πάντας,
 » ἃς ἀγαποῦν πάντας, ἃς συντυχαίνωσι πάντας, καὶ τοὺς ἐδικούς των καὶ
 » τοὺς ξένους, μετὰ τιμῆς. Μηδὲν εἶναι ἀλαζονικοί, ἃς εἶναι ταπεινοὶ καὶ
 » ἡρεμοὶ· καὶ μηδὲν ἐνθυμοῦνται ὅτι εἶναι βασιλέως ἀπόγονοι, ἀμὴ ἃς ἐν-
 » θυμοῦνται ὅτι εἶναι διωγμένοι ἀπὸ τὸν τόπον των, ὀρφανοί, ξένοι, ὀλό-
 » πτωχοι· ὅτι εἶναι χρεῖα νὰ ζοῦν ἀπὸ ξένα χέρια· καὶ ὅτι, ἂν δὲν ἔχωσιν
 » ἀρετὴν, ἂν οὐδὲν εἶναι φρόνιμοι, ἂν οὐδὲν εἶναι ταπεινοί, ἂν οὐδὲν τιμῶσι
 » πάντας, οὐδὲ τοὺς θέλουν τιμῆσαι οἱ ἄλλοι, ἀμὴ θέλουν τοὺς ἀποστρέ-
 » φεσθαι πάντες. Αὐτὰ οὖν ὅλα φρόντισέ τα καλᾶ ἡ εὐγενεῖα σου μετὰ
 » καὶ τοῦ Κριτοπούλου, ἐπειδὴ τὸ γομάριν ἐπάνω σας εἶναι. Πρὸς τούτοις
 » ἃς ἐπιμελοῦνται νὰ μάθουν γράμματα, νὰ προκόψουν· μηδὲν ἐνθυμοῦν-
 » ται ὅτι εἶναι εὐγενικοί· ἡ εὐγένεια χωρὶς ἀρετῆς οὐδὲν εἶνε τίποτες, καὶ
 » εἰς πάντας μὲν τοὺς αὐθέντας ὅπου ἔχουν καὶ μεγάλας αὐθεντείας καὶ
 » ἀρχάς, ἡ μάλιστα αὐτοὺς ὅπου ἔχασαν ὅλα. Διὸ ἃς σπουδάζουν νὰ μαν-
 » θάνουσιν, ἃς ἔχουν εὐπείθειαν καὶ ὑποταγὴν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὴν εὐγε-
 » νίαν σου, καὶ εἰς τὸν ἱατρὸν ὅπου τοὺς ἀνέθρεψε, καὶ εἰς τὸν διδάσκαλόν
 » των, καὶ ἃς σᾶς ὑπακούωσι, καὶ ἃς ποιοῦν τὸ τοὺς λέγετε. Ἐξ ἅπαντος
 » ἃς μάθῃ ὁ καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς ἐκ στήθους ἓνα προσφώνημα τὸ πλεον μι-
 » χρόν εἰς τὸν Πάπαν, νὰ τὸ εἴπωσι τοῦ Πάπα γονατιστοὶ καὶ ἀποσκέπα-
 » στοὶ ὅταν ἔλθωσιν ἐδῶ, καὶ μηδὲν γένη ἀλλέως. Ὅταν περιπατοῦν εἰς
 » τὴν στράταν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀποσκεπάζωνται τοὺς καὶ τιμοῦν τους, ἃς
 » ἀποσκεπάζωνται καὶ αὐτοὶ τὸ καπάσιν των, ἡ ὀλότελα, ἡ πλεῖον, ἡ ὀλι-
 » γώτερον, ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅμοίως καὶ ἂν ἔρχωνται ξένοι εἰς
 » τὸ σπίτην, τίμιοι ἄνθρωποι, νὰ τοὺς βλέπουσιν, ἃς τοὺς προσυκόνωνται,

» ἄς τοὺς ἀποσκεπάζωνται, ἄς τοὺς παρεκβάλλωσι, κατὰ τοὺς ἀνθρώ-
 » πους. Ἄς συντυχαίνωσιν ὀλίγα μὲν, ἐντιμα καὶ εὐχαριστικά καὶ ταπεινά,
 » μὴδὲν γελῶσι ποσῶς, μὴδὲν διαχέτῳνται, ἀλλὰ μετὰ καθεστηκότος καὶ
 » σοβαροῦ φρονήματος ἄς τοὺς συντυχαίνουσιν. Εἰς τὴν τροφήν των ἄς
 » εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἐγκρατεῖς· εἰς τὸ τραπέζιν των ἄς κάθωνται μετὰ
 » προσοχῆς καὶ παιδεύσεως. Ἄν θέλετε νὰ εἶναι πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς
 » ἐδικοὺς των, νὰ μὴδὲν ἀναισχυντοῦν τινὰ, συνηθήσετέ τους ἀπὸ τώρα κα-
 » λὰ ἥθη καὶ ταπεινά καὶ ἥμερα. Ἄς μανθάνωσιν ἀπὸ τώρα νὰ γονατί-
 » ζουν ἐπιτήδεια καὶ εὐμορφα· καὶ μὴδὲν τὸ ἔχωσιν ἐντροπήν, ὅτι μεγάλοι
 » ῥηγάδες καὶ βασιλεῖς τὸ ποιοῦσιν. Ὅταν σεβαίνουσιν εἰς ἐκκλησίαν Λατι-
 » νικὴν, ἄς γονατίζουσιν καὶ ἄς εὐχωνται ὥσπερ οἱ Λατίνοι. Ὑπαγένετέ τους
 » συνεχῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς λειτουργίας, καὶ ἄς στέκωνται μετὰ
 » εὐλαθείας καὶ προσοχῆς, χωρὶς γέλωτος, χωρὶς λαλίας. Ἄς γονατί-
 » ζουν καὶ ἄς ἀποσκεπάζωνται, ὥσπερ οἱ Λατίνοι, καὶ μιμοῦνται ἐκείνους.
 » Ἄν οὕτως ποιῶσι, θέλουσι βοηθηθῆναι, θέλουν ἔχειν τιμὴν παρὰ πάντας,
 » θέλω δυνηθῆναι καὶ ἐγὼ νὰ τοὺς συνεργῶ. Εἰ δὲ τὰναντία ποιοῦσιν, ἐγὼ
 » οὐδὲν θέλω δυνηθῆναι νὰ τοὺς βοηθήσῃ οὐδὲ ὅλως· οἱ ἄνθρωποι θέλουν τοὺς
 » ἀποστραφεῖν, καὶ τινὰς οὐδὲν τοὺς θέλει τιμήσειν οὐδὲ ποσῶς. Ταῦτα
 » οὐδὲν λέγω γράφειν τὴν εὐγενίαν σου καὶ τοὺς ἄλλους μὲ τόσῃν πολυ-
 » λογίαν, εὐκαιρα καὶ μάταια· ἀλλὰ διὰ νὰ λέγετε συνεχῶς τὰ αὐθεντό-
 » πουλα, νὰ ποιήσετε νὰ τοὺς τὰ ἀναγινώσκῃ συνεχῶς ὁ διδάσκαλός των,
 » νὰ τὰ ἀγροικοῦν καλὰ διὰ νὰ τὰ ποιῶσιν. Ἐκείνους τὰ ἤθελα γράφειν·
 » ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι, ὡς νέοι ἀκόμι, οὐδὲν τὰ ἀγροικοῦν καλὰ, δι' αὐτὸ
 » γράφω τὰ τὴν εὐγενίαν σου· νὰ τοὺς παραινεῖτε, καὶ ἀπὸ λόγου μου καὶ
 » ἀπὸ ἐδικοῦ σας, νὰ ποιῶσιν ὡσάν γράφομεν. Ἐνταῦθα εἶνε θανατικὸν
 » κατὰ τὸ παρόν· δι' αὐτὸ ἐφάνη καλὸν μετὰ βουλὴν τῶν ἀρχόντων, ὅπου
 » εἶναι ἐδῶ, καὶ μὲ τὸ θέλημα τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα, νὰ μὴδὲν ἔλθουν τὰ
 » αὐθεντόπουλα ἐδῶ διὰ τὸν κίνδυνον. Ἀλλ' οὐδ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀγκῶνα
 » νὰ εἶναι, ἐπειδὴ οὐδὲ αὐτὸς ὁ τόπος εἶνε γερός, ἀμὴ νὰ διαβῇτε νὰ ὑπά-
 » γετε εἰς ἄλλην χώραν, τὴν λέγουσι Τσίκολον, ὅπου εἶναι καλὸς ἀήρ, νὰ
 » στέκετε ἐκεῖ ἕως τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ Ὀκτωβρίου, μὲ τοὺς αὐθεντοπού-
 » λους καὶ τὴν αὐθεντοπούλαν. Σκέψασθε ἐσεῖς ἐν τῷ μέσῳ ἂν πρέπη νὰ
 » ἀπομείνῃ αὐτοῦ πάντοτε, ὡς ἂν βουλευόνται καὶ οἱ ἄρχοντες ὅπου εἶναι
 » ἐδῶ. Ὁ μακαριώτατος Πάπας καὶ ἐγὼ γράφομεν τὸν Λεγάτον τῆς Μάρ-
 » κας, ὅπου νὰ σᾶς βοηθήσῃ καὶ νὰ σᾶς συνδράμῃ εἰς εἴ τι εἶναι χρεῖα.
 » Αὐτοῦ εἶναι καὶ τις ἐπίσκοπος τοῦ Κόσμου, ὅπου εἶναι ἐδικός μου καὶ
 » ἦτον καὶ δουλευτὴς τοῦ ἁγίου τοῦ Δεσπότη· τὸ Τσίκολον εἶναι ἐνορία

του, καὶ ἔχει καὶ ἐκεῖ καλὸν ὁσπίτην, καὶ θέλει σᾶς τὸ δώσειν νὰ κατοικήσετε ἐκεῖ, καὶ θέλει σᾶς συνεργήσῃν εἰς τὸ εἶναι δυνατόν.

Ἐκ Ῥώμης Αὐγούστου θ' αὐξέ' ἔτους.

» Ὁ Βησσαρίων Καρδιάρης καὶ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως «.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Δημοσία ἐκπαίδευσις.

- » Ὑπάρχει ἀδιαφιλονίκητον, ὅτι, καθὼς πᾶν πλάσμα
- » ζῶν ὁδὸν δύναται νὰ ζήσῃ ἀνευ τροφῆς, οὕτως ὁ πρὸς
- » τὸν πολιτισμὸν ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτοῦ τείνων
- » ἄνθρωπος, στερούμενος τῆς ἐπιστήμης, τῆς πνευμα-
- » τικῆς ταύτης τροφῆς, δύναται ν' ἀποθάνῃ ὡς πρὸς τὴν
- » πεπολιτισμένην ζωὴν (Ἀαλῆ· πασσᾶς Ἐπιστ.) «.

Ἐκ πολλῶν ἤδη τῆς παρούσης πραγματείας δεδομένων ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ἐν Τουρκίᾳ ὄχι μόνον ὑποστηρίζεται ἀνέκαθεν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' εἶνε καὶ ὑποχρεωτική. Ὁ Κεαγιάς ἐκάστης συνοικίας καταγράφει ὅλα τὰ ἀπὸ ἑξ ἑτῶν καὶ ἐπάνω παιδιά τῆς ἐνορίας τοῦ καὶ στέλλει τὸν κατάλογον εἰς τὸ ἀρμόδιον γραμματοδιδασκαλεῖον, ἐκτὸς ἐκείνων, ὅσα ἀποδείξωσιν ὅτι ἐκπαιδεύονται κατ' οἶκον ὥστε ἐκ τῶν ἑκατὸν παιδίων τὰ ἐννεήκοντα πέντε λογίζονται φοιτῶντα εἰς σχολεῖον καὶ ἐκπαιδευόμενα ἀρκούντως. Ἐπειδὴ δὲ πᾶς ὁ κτίζων τζαμίον ὀφείλει νὰ προσαρτήσῃ εἰς αὐτὸ καὶ σχολεῖον ἢ καὶ βιβλιοθήκην, ὑπάρχουσι τόσα σχολεῖα, ὅσα καὶ τζαμιά, ἀπ' αὐτῶν διατηρούμενα. Ἡ πρώτη φοίτησις τοῦ παιδίου εἰς τὸ σχολεῖον εἶνε ἀφορμὴ ἑορτῆς διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς φίλους τῆς, οἳ τινες συνοδεύουσιν αὐτὸ λαμπροστόλιστοι λαμπροστόλιστον εἰς τὸ διδασκῆριον· ὁ Κότζας φιλοδωρεῖται· οἱ συγκεκλημένοι φιλεούνται· πᾶν ὅ,τι εἶνε δυνατόν νὰ καταστήσῃ ἐπίσημον τὸ συμβάν, ὁδὸν παραμελεῖται. Καὶ οἱ Σαχζαδέδες δὲ αὐτοί, ὅταν πρώτην φορὰν ἀρχίζωσι τὴν διδασκαλίαν τῶν, γίνεται τοῦτο διὰ τελετῆς· τὰ δὲ πρῶτα γράμματα προαναφωνεῖ αὐτοῖς ὁ Σαείχ-οὐλ-ισλάμης, ἡ ὁ ἐνδοξότερος καὶ ἀρχαιότερος τῶν Οὐλεμᾶ· ἅπαντα δὲ ἡ Σουλτανικὴ Αὐλὴ ἑορτάζει.

(ΚΠ. ΤΟΜ. Γ').

Ἡ διδασκαλία εἶνε ἄμισθος καὶ εἰς βάρος τοῦ δημοσίου, τὸ ὅποιον προμηθεύει καὶ ἅπαν τὸ ὑλικόν· οἱ δὲ μαθηταὶ τῶν μεσαιῶν καὶ ἀνωτέρων σχολείων ὄχι μόνον ἔδεν πληρόνουν, ἀλλὰ καὶ πληρόνονται ἀπὸ τοῦ τζαμίου ὅπως σπουδάζωσι, προμηθεύοντος αὐτοῖς τροφήν, κατοικίαν καὶ ἐνδυμασίαν, ὅταν ἀποδείξωσιν ὅτι ἔδεν ἔχουσι τὸν τρόπον ἢ διακρίνονται διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ ἐπιμέλειάν τῶν, καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ λεγόμενοι Σ ο φ τ ᾱ (1). Πρὸ τῶν 1846 ἐπληρόνουν δι' ἑκάστον παιδίον τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ γραμματοδιδασκαλεῖα δύο γρόσια τὸν μῆνα ὡς δίδακτρα. Ὅταν δὲ τὰ εἰσοδήματα τοῦ σχολείου ἔδεν ἐπαρκῶσιν, ἀναπληροῖ τὸ ἐλλεῖπον ἡ Κυβέρνησις.

Τῷ 1850 ἠριθμοῦντο, διὰ τὰ δεκατέσσαρα κυριώτερα τμήματα τῆς ΚΠ, 396 προκαταρκτικὰ σχολεῖα ἢ γραμματοδιδασκαλεῖα (Μ ε κ τ ε μ π), εἰς ἃ ἐφοίτων 22,700 παιδία ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Τῷ δὲ 1859, διαιρεθείσης τῆς ΚΠ εἰς δεκατρεῖς Ῥεγεῶνας, προσδιωρίσθησαν δι' ἑκάστην πέντε ἢ ἑξ σχολεῖα καὶ ἐν ἀνώτερον διὰ τὰ κοράσια, φοιτῶντα τέως ἀναμιξ μετὰ τῶν ἀρρένων, ὅπου, παρεκτὸς τῶν ἄλλων στοιχειωδῶν μαθημάτων, διδάσκονται καὶ χειροτεχνήματα. Συνετάχθησαν δὲ, ἐπίτηδες διὰ τὰ παιδία, καὶ βιβλία στοιχειώδη εἰς κοινὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ νέαν ὁλως μέθοδον.

Ἡ προκαταρκτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν Ὀθωμανῶν περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῶν ἀρχῶν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς, τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ὀρθογραφίας καὶ ἀριθμητικῆς. Ἀλλ' ἡ δυσκολία τῆς γραφῆς, τῆς ὁποίας, καθὼς καὶ ὅλων τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν, τὰ φωνήεντα κατὰ τὸ πλεῖστον παραλείπονται, καὶ διὰ τοῦτο καταντᾷ εἶδος στενογραφίας, εἰν' αἰτία τοῦ ὅτι, ἂν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων ἦνε μέγας καὶ οἱ φοιτῶντες εἰς αὐτὰ παῖδες πολυάριθμοι, οἱ ὀρθῶς γράφοντες καὶ ἀναγινώσκοντες εἰν' ὀλίγιστοι· διότι πρὸς ὀρθὴν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν ἔδεν ἀρκεῖ μόνη ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ προσαπαιτεῖται καὶ ἑξίς μεγάλη. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κυρίως ἀναγνωστικὸν βιβλίον εἶνε τὸ Κχοῦρ-ἄν, βιβλίον καὶ διὰ τὴν ἐννοιαν καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν, εἰς ἣν ἐγράφη, ἀκατανόητον, δύνανταί τις ἵνα δυσχυρισθῇ ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔθνους εἶνε ἀγράμματον.

Περίεργον δὲ εἶνε ἵνα ἴδῃ τις Τουρκικὸν γραμματοδιδασκαλεῖον. Ἐντὸς προσγείου τινὸς αἰθούσης ψαθοστρώτου πεντήχοντα-ἑκατὸν παιδία, ἄρρενα

(1) Οἱ Σ ο φ τ ᾱ οὗτοι, οἱ ὅποιοι εἰς ὅλας τὰς ἐν ΚΠ συμβαινούσας ταρχὰς λαμβάνουσι μέρος, ἔδεν ὠνόμασθησαν οὕτως ἐκ τοῦ Σ ο φ, ὑφάσματος τριγίνου, ἂν καὶ τοιοῦτον εἴν', ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸ ῥάσον τῶν ἄλλ' ἐκ τοῦ Σ ο χ τ ᾱ ἢ Σ ο υ χ τ ᾱ (καϊόμενος), διὰ τὸν πρὸς τὴν σπουδὴν διάπυρον αὐτῶν πόθον ἢ διὰ τὰ βῆσανα τῆς σπουδῆς.

καὶ θήλεα ἀναμίξ, κρατοῦντα ἕκαστον μίαν πινακίδα, κάθηνται σταυροπο-
δητὶ, ἀναγινώσκοντα συγχρόνως ὅλα τὸ μάθημά τ'ων, ὑπὸ τὴν ὑπαγόρευ-
σιν τοῦ Χότζα, τοῦ ὁποῖου ἀκολουθοῦσιν οὐ μόνον τὸ μέλος τῆς φωνῆς
(διότι τὸ Κοράνιον ψάλλεται μᾶλλον ἢ ἀναγινώσκεται), ἀλλὰ καὶ τὰς κι-
νήσεις τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος, ῥυθμιζομένας πρὸς τὸ μέτρον τοῦ
στίχου. Ἐπὶ δὲ τοῦ τοίχου βλέπεις προσηρτημένον τὸν κλασικὸν φάλαγγα,
τὸν ὁποῖον ἀναφέρει καὶ ὁ Λιβάνιος (1), ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ
συνειθισμένου ἐν ταῖς σχολαίσις.

Πρὸς τὸ σχολεῖον τοῦτο παραβάλωμεν τὸ πρὸ ἐπτακοσίων ἐτῶν ἐν αὐτῇ
τῇ ΚΠ » παιδευτήριον τῶν γραμματικῶν, ἐν ᾧ, κατὰ τὴν Ἄνναν τὴν Κο-
» μνηνὴν (2), παιδευτὴς τις προκάθηται, καὶ παῖδες περὶ αὐτὸν ἐστᾶσιν,
» οἱ μὲν περὶ ἐρωτήσεις ἐπτοημένοι γραμματικὰς, οἱ δὲ, ξυγγραφεῖς τῶν
» λεγομένων Σχεδῶν. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν καὶ Λατίνον ἐνταῦθα παιδοτριβούμε-
» νον, καὶ Σκύθην ἐλληνίζοντα, καὶ Ῥωμαῖον τὰ τῶν Ἑλλήνων συγγράμ-
» ματα μεταχειριζόμενον, καὶ τὸν ἀγράμματον Ἑλληνα ὀρθῶς ἐλληνί-
» ζοντα «.

Μέχρι τῶν 1846 ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ἐν Τουρκίᾳ ἦτον ἀποκλειστικῶς
θρησκευτικὴ καὶ φιλολογικὴ, ἡ δὲ διδασκαλία ἦτον ἡ κοινολαϊκὴ ἐν τοῖς
γραμματοδιδασκαλείοις, ἡ νομικὴ καὶ θεολογικὴ ἐν τοῖς Γυμνασίοις, μέση
δὲ διδασκαλία ἔδεν ὑπῆρχε. Τὸν Αὐγούστον δὲ τοῦ 1846, κατὰ διάταγμα
αὐτοκρατορικόν, ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ὠργανίσθη ἐπὶ τῇ βάσει κανονισμοῦ,
σχεδιασθέντος μὲν καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Ῥεσσίδ-πασσᾶ, ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ
διορισθείσης ἐπιτροπῆς, ἐπὶ βάσεων εὐρυτάτων, μηδενὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Εὐ-
ρώπῃ ὑποχωροῦντος τὰ πρωτεῖα. Καὶ οὕτως ἀπέβαλον οἱ Οὐλεμᾶ ἐν τῶν
οὐσιωδεστέρων αὐτῶν προνομίων, μεταβάσης τῆς διδασκαλίας ἀπὸ τοῦ
τζαμίου εἰς τὸ Κράτος. Συγχρόνως δὲ διορίσθη καὶ Συμβούλιον διαρκές,
ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρα-
τείας καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ, τὸ ὁποῖον διωργάνισε χω-
ριστὰ τὰ διάφορα μέρη τῆς διδασκαλίας, περιλαμβάνοντα τὴν προκαταρ-
κτικὴν, μεσαίαν καὶ ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν.

Εἰς τὰ δευτερεύοντα ἢ μεσαῖα σχολεῖα, ὀνομασθέντα σχολεῖα τῆς νεο-
λαίας (Με κ τ ἐ μ π - ὕ - ῥ ο υ χ δ ι ἐ), φοιτῶσι τὰ δέκα-δώδεκα ἐτῶν παι-
δία, διδασκόμενα τὴν Ἀραβικὴν γραμματικὴν καὶ σύνταξιν, τὴν ὀρθογρα-
φίαν, τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ ὕφος, τὴν ἱεράν καὶ κοσμικὴν τῶν Ὀθωμανῶν

(1) Ἐπιστολ. 1.119, σελ. 532. (2) Β.6λ. 1Ε'.

ιστορίαν, τὴν γενικὴν ἱστορίαν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς γεωμετρίας. Τῷ 1851 ἐφοίτων εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα 870 μαθηταί.

Ἡ δὲ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις γίνεται ἐν τοῖς Γυμνασίοις (Μ ε δ ρ ε σ έ), ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη πόλις ἔχει τοῦλάχιστον ἓν, αἱ δὲ σημαντικώτεραι, καθὼς ἡ Ἀδριανούπολις, τὸ Βαγδάδ, τὸ Κάϊρον, τεσσαράκοντα-πεντήκοντα. Ἐν ΚΠ ἠριθμοῦντο τῷ 1763 διακόσιοι ἐβδομήκοντα Μεδρεσέ, σήμερον δὲ εἶνε ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους. Οἱ καθηγηταί τῶν Γυμνασίων τούτων λέγονται Μ ο υ δ ε ρ ρ ί ς καὶ διαιροῦνται εἰς τρεῖς κλάσεις· τὰ δὲ μαθήματα εἰς δέκα κλάδους: Γραμματικὴν, Σύνταξιν, Λογικὴν, Μεταφυσικὴν, Φιλολογίαν, Ἐπιστήμην τῶν Τρόπων (τῶν δέκα κατηγοριῶν ἢ θεωριῶν τοῦ Πύρρωνος), τὴν τοῦ Λεκτικοῦ ὕφους, τὴν Ῥητορικὴν, τὴν Γεωμετρίαν καὶ τὴν Ἀστρονομίαν. Οἱ μαθηταί διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις: τοὺς Σοφτᾶ, τοὺς Μίνδ καὶ τοὺς Δανισμένδ. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ὅσοι ἔδεν ἀποβλέπουσιν εἰς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν καὶ ἔδεν δύνανται ἢ ἔδεν θέλουσι ἵνα ἐξακολουθήσωσιν ἄλλην ἐπταετίαν, σπουδάζοντες τὴν Δογματικὴν καὶ τὴν Νομολογίαν, γίνονται Καδῆδες, Μουφτῆδες ἢ Ἰμάμαι. Ὡστε οἱ κυρίως Οὐλεμά εἶνε εὐάριθμοι, μόλις τέσσαρες ἐπὶ ἑκατὸν μαθητευόντων.

Συνεστήθησαν δὲ καὶ δέκα εἰδικὰ σχολεῖα:

Α', τὰ ἐν τοῖς τζαμίοις Σουλτάν Ἀχμέδ καὶ Σουλεϊμανιέ, ἰδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Σουλτάν-Μαχμουδ διὰ τοὺς ἐτοιμαζομένους διὰ τὰς πολιτικὰς θέσεις.

Β', τὸ τῆς Βαλιδέ-Σουλτάνης, ὅπου διδάσκονται δωρεὰν οἱ ἀριστεύοντες ἐκάστοτε ἐν τοῖς διαγωνισμοῖς ὅλων τῶν σχολείων, ἄνευ διακρίσεως θρησκείας.

Γ', τὸ Πρότυπον, ὅπου ἐκπαιδεύονται δημοσίᾳ δαπάνῃ οἱ προετοιμαζόμενοι διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα.

Δ', ἡ Αὐτοκρατορικὴ Σχολὴ τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Γαλατᾶ Σαραγίῳ, εἰς ἣν πρόσκειται καὶ τυπογραφεῖον, ὅπου ἐκδίδεται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ Ἰατρικὴ Ἐφημερίς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Λιθογραφεῖον, Ταμεῖον ἢ Μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας, Φαρμακεῖον καὶ Ἐμβολιαστήριον.

Ε', ἡ Στρατιωτικὴ Σχολή, συστηθεῖσα τῷ 1830.

Στ', τὸ ἐν τῷ Κουμπάρ-χανέ σχολεῖον τοῦ πυροβολικοῦ καὶ Μηχανικοῦ.

Ζ', ἡ ἐν Χάλκῃ Ναυτικὴ Σχολή, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἐνὸς ἀντιναυάρχου.

Η', ἡ ἐν τῷ Ἀγίῳ Στεφάνῳ Γεωργικὴ Σχολή.

Θ', ἡ Κτηνιατρικὴ Σχολή, καὶ

Ι', τὸ Πανεπιστημεῖον (Δ ἄ ρ - σ ὄ λ - φ ο υ ν ο ὦ ν), διὰ τὸ ὅποσον ὠκο-

δομήθη πρὸ δέκα ἐτῶν τὸ πρὸς μεσημβρίαν καὶ καταντικρὺ τῆς Ἀγίας Σοφίας κολοσσιαῖον κτίριον.

Τῷ δὲ 1862 νέοι τινὲς Ὀθωμανοὶ συνέστησαν καὶ Σύλλογον, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὁ θ ω μ α ν ι κ ῆ Ἑ π ι σ τ η μ ο ν ι κ ῆ Ἑ τ α ι ρ ί α (Τζεμμιέτι ἰλμιέι Ὀσμανιέ), ὃς τις, ἅμα συστάς, ἐπεχείρισε καὶ τὴν ἐκδοσιν περιοδικοῦ συγγράμματος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Μ ε τ ζ μ ο υ ᾱ ῖ φ ο υ ν ο ὦ ν (συλλογὴ ἐπιστιμῶν ἢ ἐπιστημονικῇ), ἐκδιδομένου ἅπαξ τοῦ μηνός, » πρώτου περιοδικοῦ συγγράμματος τοιοῦτου εἶδους, δημοσιευθέντος εἰς τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν», λέγει ὁ Ἀαλῆ-πασσᾶς, ἐπισέλλων πρὸς τὴν Ἑταιρίαν (1).

Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τεσσαράκοντα δημόσιοι βιβλιοθῆκαι ἐν ΚΠ, ἐξ ὧν αἱ μὲν δεκαπέντε μεγάλαι, αἱ δὲ εἰκοσιπέντε μικρότεραι. Εἶνε δὲ καθ' ἡμέραν ἀνοικταί, ἐκτὸς τρίτης καὶ παρασκευῆς (2). Ἐκτὸς δὲ τούτων, εἶνε καὶ ἄλλαι χίλια καὶ ἐπέκεινα ἰδιωτικαί. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ταύταις βιβλίων εἶνε χειρόγραφα, ἡ δὲ Κυβέρνησις διώρισεν ἐπιτροπὴν, ὅπως συντάξῃ κατάλογον ὅλων τῶν ἐν αὐταῖς βιβλίων.

Ἐκδίδονται δὲ καθ' ὅλον τὸ Κράτος καὶ περὶ τὰς πεντήκοντα ἡμερίδας, ὧν ἐνδεκα μὲν Τουρκικαί, τὸ Τ α χ β ῖ μ - ὦ - β ε κ α ῖ (Πίνακες τῶν συμβαινόντων), ἐπίσημος, ἐβδομαδιαία, μεταφραζομένη αὐτολεξεῖ καὶ εἰς τὸ Ἀρμενικὸν, τὸ Τ ζ ε ρ ι δ ῆ ῖ - Χ α β α δ ῖ ς (Κατάστιχον ἢ καταγραφὴ εἰδήσεων), ἡμιεπίσημος, ἐβδομαδιαία ὡσαύτως, Τερτζουμάνι ἀχβάλ, τρις τῆς ἐβδομάδος, Τασβίρι-ἐφκιάρ, δις τοῦ μηνός, Ἰνβέρ ἰντιμπάχ, ἅπαξ τοῦ μηνός· Μετζμουᾱῖ-φουνούν, ὡσαύτως· Μετζμουᾱῖ ἰνβέρ ἰντιμπάχ, ὡσαύτως, Δζεριδέι - ἄσκεριέ, ἐπίσημος στρατιωτικῇ, Ἑλ - τζεβαγίδ, ἀραβιστί, ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, Τουρκιστάν, περσιστί. Ἀρτίως ἤρξατο καὶ ἡ ἐκδοσις τῆς Σ τ α μ μ π ο ὦ λ, Τουρκιστί καὶ Ἑλληνιστί.

Ἡ Ἀρμενία (Χ α ῖ α τ ζ δ ᾱ ν), ἡμεριεὶς πολιτικῇ, ἐκδίδεται ἀρμενιστί ἅπαξ καθ' ἐβδομάδα. Παρ' αὐτὴν καὶ μίαν ἄλλην, τὴν Μ α σ ῖ ς (Μόφου ἐστίαν), ἐκδιδομένην ἐπίσης ἀρμενιστί, ἐκδίδονται δύο ἄλλαι Τουρκιστί, ἡ Μ ε τ ζ μ ο υ ᾱ ῖ Χ α β α δ ῖ ς (Συλλογὴ εἰδήσεων), διὰ χαρακτήρων Ἀρμενικῶν καὶ ἡ Μ ο υ ν α δ ῖ γ ι Ἑ ρ τ ζ ι γ ι ᾱ ς (Σάλπιγξ τοῦ Ἀργαίου ὄρους). Καὶ ἐκτὸς τούτων, καὶ πέντε περιοδικά: Ὁ Ἑ ρ ω ς (Σ ῆ ρ), ἅπαξ

(1) Ἴδε μετάρρασιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐν τῷ ἀριθμ. 38 τῆς ἐν ΚΠ ἐκδιδομένης ἡμεριεῖδος Ὁ μ ο ν ο ῖ α ς. (2) Οἱ ἐπιστάται τῶν βιβλιοθηκῶν τούτων εἶνε, διὰ τὸ ὀλιγομισθὸν αὐτῶν, ἄξιαι οἴκτου, οἱ περισσότεροι· διότι οἱ μισθοὶ αὐτῶν, ὀρισθέντες πρὸ ἑκατὸν καὶ διακοσίων ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ καταστήματος εἰς ποσότητά τινα γροσίων, αὐτάρκη τότε, ὅτε τὸ γροσίον ἦεν τῶν τῶν, διαμένουσιν οἱ αὐτοὶ, καὶ ἀφ' οὗ τὸ νόμισμα ἐξέπεσεν. Ἀλλὰ λέγουσι: Σούκιουρ Ἀλλᾶχ, καὶ ἐγκατεροῦσι· διότι ὁ καθυστὸς Μουστουλμάνος οὐδέποτε γογγύζει.

τῆς ἐβδομάδος· ἡ Μέλισσα (Μεγχοῦ), τρεῖς τοῦ μηνός· ἡ Φωνή (Τσάγ)· τὸ Μικρὸν πτηνὸν (Τιρτζνίκ), δις τοῦ μηνός· τὸ Ῥόδον (Βάρτ), δις τοῦ μηνός· ὁ Ἥλιος (Τσαμενάκ), ὁ Ἀστὴρ (Γερεβάκ) καὶ ὁ Ζέφυρος (Ζεπούρ), δις τοῦ μηνός. Ἐκτὴ δὲ ἄλλη, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Κιθάρα (Γκιτάρ), συντάσσεται ὑπὸ Κυρίας τινὸς ἐκ Πικριδίου, διὰ τὸ θῆλυ φύλον.

Ἡ δὲ Ἀβεδαβέρ (ὁ νεολόγος), θρησκευτικὴ, ἐκδίδεται τρεῖς τοῦ μηνός διὰ τοὺς Διαμαρτυρομένους Ἀρμενίους.

Ἡ Νοϊάν ἀγαβεί (Περὶστερὰ τοῦ Νῶε) εἶνε Φιλολογική.

Γραικικαὶ δὲ πέντε-ἑξ: Βυζαντίς, Νεολόγος, Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ, Ὁμόνοια, Ἀρμονία καὶ μία εἰς τὸ Τουρκικὸν διὰ χαρακτήρων Ἑλληνικῶν, ἡ Ἀνατολή. Καὶ ἐν περιοδικόν, ἡ Ἐπτάλοφος. Ἐκτὸς δὲ τούτων τέσσαρες Γαλλικαί, μία Ἀγγλική, μία Ἰταλική, μία Ἑβραϊκή, μία ἰατρική, καὶ δύο-τρεις Βουλγαρικαί.

Ἐν τινι τῶν ἐν ΚΠ Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἐδημοσιεύθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1868 ὁ ἐπόμενος στατιστικὸς Πίναξ τῶν ἐν ΚΠ ἀρμενικῶν σχολείων, τὸν ὁποῖον θεωροῦντες ἀκριβῆ, ἀντιγράφομεν ἀπαράλλακτον:

» Τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶνε τὸ ὅλον 52· ἐκ τούτων 30 μὲν εἶνε γραμματοδιδασκαλεῖα, φοιτῶμενα ὑπὸ 2500 περίπου μαθητῶν (διότι ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις τῶν Ἀρμενίων χωλαίνει εἰσέτι πολὺ)· 21 προκαταρκτικὰ, φοιτῶμενα ὑπὸ 2700 μαθητῶν, καὶ ἡ ἐν Χάσ-κιοῦ Νουβάρειος σχολή, φοιτῶμένη ὑπὸ 370 μαθητῶν. Ἐν συνόλῳ δὲ τὰ σχολεῖα ταῦτα φοιτῶνται ὑπὸ 5,614 μαθητῶν, ὧν 3,980 ἄρρενα, καὶ 1,034 θήλεα. Διδάσκουσι δὲ ἐν ἅπασιν τούτοις 213 παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι, καὶ δαπανῶνται κατ' ἔτος πρὸς συντήρησιν αὐτῶν 1,023,680 γρόσια.

» Τοῦ δὲ πληθυσμοῦ τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Ἀρμενίων ὑπολογιζομένου, κατὰ τὴν τῷ 1857 γενομένην προτροπῇ τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας ἀπογραφῇ, εἰς 200,000 περίπου ψυχῶν, ἔπεται ὅτι, γινομένης μὲν τῆς διαιρέσεως κατὰ τὰ τρία εἶδη τῆς ἐκπαιδεύσεως, διδάσκονται:

ἐν μὲν τῇ κατωτέρᾳ ἐκπαιδεύσει	13 ἐπὶ 1,000
ἐν δὲ τῇ μέσῃ	14 ἐπὶ 1,000
ἐν δὲ τῇ ἀνωτέρᾳ	19 ἐπὶ 10,000

γινομένης δὲ τῆς διαιρέσεως κατὰ φύλον, ἐκπαιδεύονται:

ἐκ μὲν τῶν ἀρρένων	20 ἐπὶ 1,000
ἐκ δὲ τῶν θηλέων	5 ἐπὶ 1,000

Ἡ δὲ διὰ τὰ σχολεῖα ὀλικὴ δαπάνη ἀναλογεῖ πρὸς γρόσια 5 δι' ἐκάστην ψυχὴν.

Ἡ δὲ Αὐγὴ τῆς Ἀνατολῆς (Σσιακχάρ - Μισράχ), ἑβραϊστὶ ἐν

Σμύρνη, όπου εκδίδεται καὶ ἄλλη Λύγη (Λ ρ σ σ α λ ο υ ῖ ς) εἰς τὸ Ἀρμενικόν.

Ὅλα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι μία τῶν ἐν τῷ Τουρκικῷ Κράτει μεταρρυθμίσεων εἶνε καὶ ἡ περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἐφρόντισεν ἐξ ἀφετηρίας ἵνα ἐμψυχώσῃ, συστήσασα σχολεῖα δι' ὅλους τοὺς κλάδους τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ δι' ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Οὐδεὶς δύναται ἵνα μὴ ἐπαινέσῃ τὸν σκοπὸν καὶ τὰς προσπάθειάς τῆς· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἔδεν δύναται καὶ ἵνα μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἔδεν ἀνταπεκρίθη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὰς προσδοκίας τῆς. Καὶ εἶνε μὲν ἀναντιρρήτον ὅτι, ἐπιμένουσα, θὰ φθάσῃ μίαν ἡμέραν εἰς τὸ ποθητὸν τέρμα τῶν ἀγῶνων καὶ τοσαύτης δαπάνης· σήμερον ὁμως ταῦτα πάντα μένουσιν ἄγρονα καὶ ἀτελεσφόρητα, καὶ τὰ ἀποτελέσματα εἶνε μικρότατα καὶ ἀσήμαντα· διατί; διότι ἐν μὲν τῇ Εὐρώπῃ ἡ κατ' οἶκον ἀνατροφή καὶ ἡ παιδομάθεια εἶνε διακενυμένη εἰς τὸν λαόν· οἱ δὲ γονεῖς, καὶ ἰδίως αἱ μητέρες ἐνθαρρύνουσι τὰ τέκνα αὐτῶν ὅπως διδαχθῶσι, καὶ διεγείρουσι παντοιοτρόπως τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν ἀμιλλαν αὐτῶν, τὰ σχολεῖα ἐπομένως ἀκμάζουσι καὶ ἡ παιδεία ἐκτιμᾶται· ἐν ᾧ ἐν τῇ Τουρκίᾳ πᾶσα γνῶσις, τὴν ὁποίαν προσκτάται ὁ μαθητῆς, μὴ ἐμπεριεχομένη εἰς τὸ Κοράνιον, ἢ ἀντιβαίνουσα ὡπωσδήποτε εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ, θεωρεῖται καινοτομία καὶ ὁ πρεσβεύων ἢ διαδίδων αὐτὴν ὑποβλέπεται. Ἐπειτα οἱ διδάσκοντες εἶνε ξένοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ διδάσκουσι δι' ἑρμηνέων, τῶν ὁποίων τίς ἐγγυᾶται τὴν ἀκρίβειαν;

Ἄλλ' εἶνε ἀφ' ἑτέρου καὶ ἀληθές ὅτι τὴν κατὰ τῶν νεωτένων ἰδεῶν πρόληψιν καὶ ἀντιπάθειαν τοῦ ἔθνους, δικαιοῖ κατὰ τι καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν πλειοτέρων νέων Ὁθωμανῶν, ὅσοι ἐξεπαιδεύθησαν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ τῶν ὁποίων ὀλίγοι ἐπανῆλθον συγκεκροτημένοι ὅπως ἔδει· διότι, ἐγκαταλελειμμένοι τὸ πλεῖστον εἰς ἑαυτοὺς, ἀνήκοντες εἰς εὐπόρους οἰκογενείας, κυπτάζουσι πῶς ἵνα διασχεδάσωσι μᾶλλον ἢ ἵνα σπουδάσωσι· μελετῶσι δὲ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ἐν τοῖς δημοσίοις χοροῖς καὶ τοῖς σκαριφείοις (estaminets), ἢ ἐν ταῖς ἐφημερίσι καὶ τοῖς μυθιστορήμασι, σπερμολογοῦντες ἔνθεν κακῶς τὴν τετριμμένην τινὰς φράσεις περὶ πολιτικῆς καὶ οἰκονομίας, τῶν ὁποίων τὸ διάκενον, εἶνε βέβαιοι ὅτι, οὐδεὶς ἔσται ὁ ἐξελέγξων, ὅταν ἐπιστρέψωσι, καθὼς καὶ, ἐὰν ἐσπούδαζον βρασιμώτερον, ἄδηλον ἐὰν ὑπάρξῃ ὁ ἐκτιμήσων. Ἄν διακρίνονται δὲ κατ' ἄλλο, εἰμὴ διὰ τινος ἑξῆς, αἱ ὁποῖαι τοὺς καθιστῶσιν ὑπόπτους καὶ μισητοὺς εἰς τοὺς συμπολίτας των, καὶ διὰ τοῦτο συνήθως εἶνε οἱ ἀτολμότεροι καὶ οἱ μᾶλλον ἀδιάφοροι μεταξὺ ὧν τῶν Τούρκων. Καὶ πῶς εἶνε δυνατόν ἵνα γένη ἀλλέως, ἀφ' οὗ διηγοῦνται ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐπρέσβευον τὴν κοινοκτημοσύνην, καὶ τοῦτο ὄχι ἐκ πεποι-

θῆσεως, ἀλλὰ διότι τὸ καφφενεῖον, ὅπου ἐσύχναζον, συνέπεσε 'να χρησιμεύῃ ὡς συλλαλητήριον Σαινσιμωνιστῶν· ἄλλος δέ τις ἀνέβη καὶ ἐπολέμησεν ἐπὶ τῶν ὁδοφραγμάτων τοῦ Φεβρουαρίου, χωρὶς 'να ἡξέυρη ἴσως διατί.

Ταῦτα πάντα γνωρίζει, ἐλπίζομεν, καὶ πρέπει 'να γνωρίζῃ ἡ Κυβέρνησις, διότι ἄλλως εἶν' ἀδύνατον 'να φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς, ἐὰν ἐπιθυμῇ τὴν ἀληθῆ ἀναμόρφωσιν τοῦ ἔθνους, καὶ ὅχι τὴν ἐπιπόλαιον ἐκείνην ἐπίχρυσιν, τὴν τῆς ἀκρίτου ἀπομιμήσεως τῶν ξένων ἰδεῶν καὶ ἡθῶν, ἥτις, διαφθείρουσα πᾶν ὅ,τι καλὸν ἐνυπάρχει ἐν τῷ ἔθνει, οὐδὲν ἄλλο καταλείπει ἀντ' αὐτοῦ παρὰ τὸν ἀτομισμὸν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν.

Ἀξιολογώμενον καὶ ἀξιωματικόν νομίζω καὶ τὸν περὶ τὴν θρησκευτικὴν ἰδίως διδασκαλίαν ζῆλον τῶν Ἰουδαίων, παρὰ τοῖς ὁποίοις οὐδεὶς ἀπ' ἡλλοκτατοῦ διδάσκεισθαι καὶ διδάσκειν (ἐὰν ᾔνε πρὸς τοῦτο ἱκανός), οὔτε γέρων, οὔτε πτωχός, οὔτε ἀσθενής, οὔτε τυφλός· ἡ δὲ βίβλος τοῦ Σ α μ π ἄ τ ἀναθεματίζει τὴν πόλιν ἐκείνην, ἥτις 'δὲν διδάσκει τὰ παιδιὰ τῆς. » Ὁ πεπαιδευμένος νόθος εἶνε, λέγει, ἀνώτερος τοῦ ἀμαθοῦς μεγάλου ἱερέως «. » Ἡ δὲ ἱερότης τοῦ διδασκῆριον, λέγει ἡ Μ ε γ χ ι λ λ ἄ, εἶνε ἀνωτέρα τῆς τοῦ ναοῦ «. » Σχολεῖον δὲ 'δὲν κρημνίζεται, οὔτε ἵνα κτισθῇ ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, κτλ. «. Λόγοι ἄξιοι 'να γραφῶσι χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ παντὸς Ἑλληνικοῦ δημαρχείου!

Ἀξιοπαρατήρητον ἐπίσης εἶνε τὸ ὅτι παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ ὀξύθυμος 'δὲν δύναται 'να γένη διδάσκαλος. Πόσα καλὰ δύναται τις 'να μιμηθῇ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων!

Λαλοῦντες ὁμῶς περὶ τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν Ὀθωμανῶν τε καὶ Ἰουδαίων, εἶνε δυνατόν 'να λησμονήσωμεν τοὺς ἀδελφούς μας, τοὺς συγγενεῖς μας Γραικοὺς, τοὺς ἐν τῇ Τουρκίᾳ, καὶ ἰδίως τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, προκειμένου περὶ ἐκπαιδεύσεως; ἢ μήπως 'δὲν παρακολουθοῦμεν καὶ μακρόθεν μετὰ παλλούσης καρδίας τὰ βήματά τ'ων; μήπως 'δὲν ἐπικροτοῦμεν εἰς τὰς εὐγενεῖς προσπάθειάς τ'ων; μήπως 'δὲν βλέπομεν ὅτι 'δὲν ὑπάρχει χωρίον, 'δὲν ὑπάρχει συνοικία, εἰς τὴν ὁποίαν 'δὲν διαλάμπει ὁ ὑπὲρ τῆς παιδείας ζῆλος; Προθυμία μεγίστη, πόρους ἔδωκεν ὁ θεός, ἐκ μέρους τῆς ἐξουσίας οὐδὲν κώλυμα, πλήρης ἄδεια! τί ἐλλείπει; 'να τὸ εἴπωμεν; Διεύθυνσις ἀνωτάτη, ἐνότης ἐνεργείας καὶ ἀποδιοπομπὴ παντὸς δευτερεύοντος σκοποῦ, πάσης περιφιλαυτίας. Πρὸ πάντων δὲ, οὐχὶ ἐπιδείξεις, οὐχὶ κενεαυχίαι καὶ μεγαλοῤῥημοσύναι, καὶ τὰ συνήθη ἐκεῖνα, τὰ χορηγοῦντα ὕλην εἰς τὰς μικροφιλοτιμίας, Πρόεδροι, Ἀντιπρόεδροι, Γραμματεῖς, ὑπογραμματεῖς, ταμίαι, ἑφοροὶ κτλ. Ὅχι ὅτι 'δὲν εἶνε ἀναγκαία παντοῦ ἡ τά-

Ξεις, ὅχι ὅτι 'δὲν πρέπει 'να ὑπάρχωσι ταῦτα πάντα· ἀλλ' ὅτι πρέπει 'να γίνωνται χωρὶς κροτοθορύβου, χωρὶς κομπορῆμοσύνης, χωρὶς πλαγίων σκοπῶν. Οἱ λόγοι ἀφανίζουσι τὰ πράγματα: Τοῦτο ἐδίδασκε μακρὰ πεῖρα καὶ παρατήρησις εἰς τὸν γράφοντα ταῦτα, καὶ τοῦτο ὀφείλει, ὡς τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸν εἰς τοὺς συμπολίτας 'του, μετὰ τῶν ὁποίων θὰ λαλεῖ, ἐπὶ χρόνους ἴσως, διὰ τῆς μακρᾶς ταύτης πραγματείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἄς 'τῷ ἐπιτραπῇ 'να ἐπιθέσῃ ὡς κορωνίδα μικρὸν ἀνέκδοτον, τὸ ὅποιον οὐδεὶς ἴσως ἄχρι τοῦδε ἀπεμνημόνευσε, καὶ ἴσως οὐδεὶς παρετήρησεν, ἀλλ' ἔχει πολλὴν νομίζω, ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν σημασίαν. Περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ 1821 ἡ ἐν τῇ Ἑρᾷ Κρήνῃ μεγάλη τοῦ Γένους σχολὴ εὐρίσκετο εἰς κατάστασιν φθισιώσαν, οὐχὶ δι' ἑλλειψιν μέσων, οὐχὶ δι' ἑλλειψιν σχολαρχούντων, ἐφορευόντων, ἐπιστατούντων· ὅλα ταῦτα ὑπῆρχον, καὶ ὑπῆρχον ἄφθονα· ἀλλὰ, . . . δι' ἑλλειψιν εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως, διὰ τὰ σύμφυτα ἐκεῖνα δεινὰ, τὰς ζηλοτυπίας, τὰς φιλοπρωτίας, αἱ ὁποῖαι παρακολουθοῦσιν, ὡς ἐγγενεῖς κῆρες, πᾶν ἀγαθόν, ὅταν 'δὲν ὑπάρχῃ θέλησις ἰσχυρὰ 'να 'τὰ καταστέλλῃ. Κατερράγη ἐν τούτοις, σκηπτοῦ δίκην, ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ἐνώπιον τῆς τρομερᾶς ἐκείνης βροντῆς, πᾶσα ἄλλη φωνὴ κατεσιγάσθη, τὰ πάντα ἐμηδενίσθησαν, καὶ διδάσκοντες καὶ διδασκόμενοι ἔφυγον ἢ ἐκρύβησαν, καὶ ἡ σχολὴ σχεδὸν ἐλησμονήθη. Ἀλλ' ὑπῆρχέ τις ἀνὴρ ἀπειρόκακος καὶ πραὺς, ὡς ὁ ἄμνος, τοῦ ὁποίου ἦτον θύτης, ἀσκητικῶς ἀπλοῦς καὶ ἀπέριτος, καθαυτὸ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους τοῦ χριστιανισμοῦ ἱεροφάντας· αὐτὸς 'δὲν ἔφυγεν· ἀλλὰ, κλεισθεὶς μόνος ἐντὸς τῆς Σχολῆς, ἀπεφάσισε μετὰ δεκαοκτῶ μαθητῶν, τοὺς ὁποίους ἐνεψύχωσε τὸ παράδειγμά 'του, 'να ἐγκαρτερήσῃ, καὶ, ἐν ᾧ ἔξω ἡ γενικὴ ἀναστάσις ἐπενέμετο τὸ πᾶν καὶ αἱ οἰκίαι ἡρημοῦντο καὶ αἱ κεφαλαὶ ἔπιπτον ὡς οἱ ὑπερέχοντες τοῦ ληϊοῦ στάχυες, τοὺς ὁποίους ὁ Μιλήσιος Θρασύβουλος ἀπεθέριζε συμβολικῶς διὰ τῆς βακτηρίας 'του ἐνώπιον τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Περιάνδρου, αὐτὸς ἐδίδασκε καὶ προσήχετο, προσήχετο καὶ ἐδίδασκε. Μετὰ τρία δὲ ἔτη, ὅταν ἐκόπασεν ὁ κλύδων, ἀπεδόθησαν εἰς τὴν κοινωνίαν δεκαοκτῶ πεπαιδευμένοι νέοι, συγκεκροτημένοι τὴν τε θύραθεν καὶ τὴν ἱερὰν παιδείαν, ὅσον ἐπέτρεπον τὰ τότε πράγματα, δακτυλοδεικτούμενοι διὰ τὴν εὐτέθειαν καὶ τὴν κοσμιότητά 'των, ὧν οἱ πλείους ἐνεκολπώθησαν τὸ τοῦ διδασκάλου ἔργον, καὶ ἴσως ζῶσιν ἀκόμῃ τινὲς αὐτῶν, καὶ εὐλογοῦσι τὴν μνήμην τοῦ διδασκάλου 'των, ὅς τις, εἰς καὶ μόνος, κατῴρθωσεν ἐν παραβύστῳ καὶ ἀθορύβως, χωρὶς σχοινοτενῶν προγραμμάτων, χωρὶς πομπῶδων ὀνομάτων καὶ τίτλων, ὅ,τι σπανίως κατορθοῦσι πολλοί, ὅταν 'δὲν ἐπιδιώκωσι μόνον τὰ

οὐσιώδη. Ἐνεθυμήθησαν ἄρα τινες τίς ὁ εἷς οὗτος, ἡ εἶν' ἀνάγκη 'να ὀνομάσωμεν τὸν διδάσκαλον Σαμουήλ, τὸν γενόμενον ὕστερον ἐπίσκοπον Μεσημβρίας;

Οὐδόλως εἶχομεν σκοπὸν, ὅς τις θέλει ἅς 'τὸ πιστεύσῃ, 'να ἐπιθέσωμεν ὡς κορωνίδα τῆς μακρᾶς ταύτης πραγματείας, τὸ ὄνομα τοῦ μακαρίτου Σαμουήλ: ἀλλ' ἐπειδὴ 'τὸ ἔφερεν, οὐκ ἄθεϊ πάντως, ἡ σειρά τοῦ λόγου, οὐδὲν μεταβάλλομεν, οὔτε προστιθέαμεν. Τίς οἶδεν ἐὰν ἡ σύμπτωσις αὕτη 'δὲν ἔχῃ τινα λόγον, καὶ ὁ λόγος οὗτος, ἐὰν ὑπάρχῃ, ἀρκεῖ ἡμῖν ὡς ἐπίλογος.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΕΤΤΑΙΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.

ΠΙΝΑΞ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΩΔΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΡΙΣΙ ΤΟΜΟΙΣ.

- Ἀκλῆ (Μεχμέδ-εμίν)-πασσᾶς, Β', 221.
Ἀκλῆ-πασσᾶ (Τσόρλουλου)-τζιμισί (τὸ),
Α, 543.
Ἀβραμιτῶν Μονή, Α, 329.
Ἀβρέτ-πάζαρ, Α, 286.
Ἀγᾶ (τίτλος), Γ, 379.
Ἀγᾶ (Χουσεϊν)-πασσᾶς, Β, 128, Γ, 18.
Ἀγάπη, ἴδε Ἀσπασμός.
Ἀγγουρωτόν, Γ, 66.
Ἀγιάν-διδάν, Γ, 211, 308.
Ἀγιάν, τίς, Γ, 10.
Ἀγιασματὰ (τὰ περὶ τὴν ΚΠ), Γ, 537.
Ἀγίας Τριάδος (Μονή), ἐν Χάλκῃ, Β,
300.
Ἀγίας Τριάδος (ἐκκλησίᾳ Ἀρμενικῇ ἐν
Σταυροδρομίῳ), Β, 71.
Ἀγίας Τριάδος (ἐκκλ. Λατιν. ἐν Σταυρο-
δρομίῳ), Β, 69.
Ἀγιασμα-κχπουσού (τὸ), Α, 552.
Ἀγία Ἄννα (ναὸς τῆς), Α, 405.
Ἀγία Ἀναστασία (ναὸς τῆς), Α, 402.
Ἀγία Δύναμις, Α, 177.
Ἀγία ζώνη (τῆς Θεοτόκου), Α, 588.
Ἀγία Παρασκευή, Β, 11, 12.
Ἀγίας Βαρθάρα (πέλῃ), Α, 145.
Ἀγίας Εἰρήνης (ναὸς), ὁ τῆς πηλιζῆς, Α,
153. § — ὁ τῆς νέας ἢ πρὸς Θάλασ-
σαν, Α, 528. § — ὁ πέραν ἐν Συ-
καίς, Β, 58.
Ἀγίας Εὐφημίας (ναὸς ὁ ἐν τῷ Ἰπποδρό-
μῳ), Α, 258. § — ὁ ἐν Χαλκηδόνι,
Β, 264. § — λείψανον τῆς, Α, 574.
Ἀγίας Μαρίας (Di Draperis), ἐκκλησίᾳ
Λατιν. ἐν Σταυροδρομίῳ, Β, 67.
Ἀγίας Μκύρας (ναὸς), Β, 47.
Ἀγίας Φωτεινῆς (ναὸς), Β, 47, 48.
Ἀγία Σοφία (ἡ), Α, 464, κ. ε.
- Ἅγιοι-Ἀπόστολοι (ναὸς τῶν), Α, 391,
κ. ε. Β, 259.
Ἅγιοι Ἐπτὰ παῖδες, Β, 83.
Ἅγιοι-Πάντες (ναὸς τῶν), Α, 406.
Ἅγιοι Τεσσαράκοντα (Μάρτυρ.), Α, 422.
Ἅγιος-Ἀκάκιος (ναὸς τοῦ), Α, 877, 378.
Ἅγιος-Ἀνδρέας (ὁ ἐν Ἀρχαδιαναῖς ἢ ἐν
τῇ Κρίσει), Α, 333, 422.
Ἅγιος-Ἀντώνιος (τῆς Παδούης), ἐκκλησ.
Λατιν. ἐν Σταυροδρομίῳ, Β, 69.
Ἅγιος-Βενέδικτος (ὁ ἐν Γαλατῇ), Β, 53.
Ἅγιος-Γεώργιος (ὁ Ποτηρᾶς), Α, 576.
§ — ὁ ἐν τῷ Ὄρει (τοῦ Γαλατᾶ), Β,
51.
Ἅγιος-Δημήτριος (ὁ ἐν τῷ Πηλιζίῳ), Α,
147, 220. § — ὁ ἐν Ταταβούλοις, Β,
29. § — ὁ ἐν τῷ Κουροῦ-τσεσμέ, Β,
106.
Ἅγιος-Διομήδης (ἐκκλησίᾳ τοῦ), Α, 330.
Ἅγιος-Θεόδωρος (ναὸς τοῦ), Α, 320. Β,
169. § — ὁ Φανερωτῆς ἢ ἐν τοῖς Σφω-
ρακίῳ, Α, 550.
Ἅγιος-Ἰουλιανὸς, Α, 379.
Ἅγιος-Ἰωάννης ὁ Καλυβίτης, Α, 532.
Ἅγιος-Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (ἐκκλησίᾳ
Λατιν. τοῦ - - ἐν Σταυροδρομίῳ), Β,
71.
Ἅγιος-Κωνσταντῖνος (ἐκκλ. τοῦ), Β, 30.
Ἅγιος-Λουδοβίκος (ἐκκλ. Λατιν. ἐν Σταυ-
ροδρομίῳ), Β, 69.
Ἅγιος-Μάμης (Μονὴ τοῦ), Α, 599. §.
παλάτιον καὶ Ἰππόδρομος τοῦ — —,
Β, 7, 8.
Ἅγιος-Μηνᾶς, Α, 160.
Ἅγιος-Μώκιος, Α, 296.
Ἅγιοι-Νικόλαος (Μονὴ ἐν Πριγκήπῳ), Α,
314.

- Ἅγιος-Παντελεήμων (ἐκκλ. καὶ ἀγίασμα),
B, 46.
Ἅγιος-Παῦλος, A, 449. § A, 342.
Ἅγιος-Παῦλος (ἐκκλ. τοῦ - ἐν Γαλα-
τᾷ), B, 52.
Ἅγιος-Ρωμανός (πύλη τοῦ), ἴδε Τὸ π-
καποῦ.
Ἅγιος-Στέφανος (ὁ ἐν τῇ τοῦ Παλατίου
Δίφνῃ), A, 249.
Ἅγιος-Τάφος (Μετόχιον τοῦ), A, 574.
Ἅγιος Τρύφων, A, 386.
Ἅγιος-Φωκᾶς, (χωρίον καὶ ἐκκλ.), B, 401.
Ἅγιος Χαράλαμπος, (ἐκκλ. ἐν Μπεμπε-
κίῳ), B, 424.
Ἀγκύραιον (ἀγκυροῦσιον), B, 493.
Ἀγορά (ΚΠ), A, 413. § ἡ Πλακωτὴ
—, A, 433.
Ἀγορανομία, Γ, 218, κ. ε.
Ἀγραρία (πλοῖα), Γ, 484, 491.
Ἀγωγός ὁ μέγας ἢ τοῦ Οὐάλεντος, A,
556.
Ἀδνουμιαστής, Γ, 278.
Ἀερικόν, εἶδος φόρου, 234.
Ἀζάμπ-καποῦ (τὸ), B, 46. § Ἰτσ - - B,
50.
Ἀζάπιδες, τίνες, Γ, 283.
Ἀθανάσιος ὁ Α', (Πατριάρχης ΚΠ, σφό-
δρα ζηλωτής), Γ, 517, 648.
Ἀθύρας (ὁ), A, 462.
Αἰάντειον (τὸ), B, 82.
Αἰναλὺ-καβᾶκ, B, 46.
Αἰρετικοὶ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, Γ, 486.
Αἰρούλοι (στρατ.), Γ, 273.
Ἄκ-ἀγάδες (οἱ), Γ, 41.
Ἀκακία, τίς, Γ, 407.
Ἀκούδιτα (τὰ δεκαεννέα), A, 495, Γ,
461. § Τρίκλινος τῶν - - A, 494.
Ἄκ-μπαμπά, χωρίον, B, 211.
Ἀκοιμήτων Μονή, B, 248, 249.
Ἀκ-σαράϊ, A, 285.
Ἀκχινδὺ-μπουρνου (τὸ), B, 446.
Ἀλάι-κιοσκιού, A, 451.
Ἀλέμ-δαχγὺ, B, 236.
Ἀλλάγιον (τὸ), Γ, 87. § ἄρχων τοῦ—,
αὐτ.
Ἀλωνίτσια (τὰ), A, 446.
Ἀμχατριανὺ φόρος, A, 445.
Ἀμμεττοῆς (ὁ), Γ, 449.
Ἀμπδάλ, (παρὰ Τούρκους τίς), Γ, 587.
Ἀμπδέστ (τὸ), Γ, 483.
Ἀμπδ-ούλ-Χαμίδ (Σουλτάν), Τουρμπές
τοῦ —, A, 525.
Ἀναδὸλ-Καβᾶκ, B, 204.
Ἀναδὸλ-χχισᾶρ, B, 223.
Ἀνάκαρα (τὰ) καὶ
Ἀνακαρισται (οἱ παίζοντες αὐτὰ), Γ,
452, 481.
Ἀνάπλειον (τὸ), B, 224.
Ἀνάπλους (ὁ), ἴδε Κατάστενον. § (σύγ-
γραμμα, οὕτως ἐπιγραφόμενον τοῦ Διο-
νυσίου, Προλεγ. A, 16, B, 9,
Ἀνάσταθμος, A, 504, Γ, 522.
Ἀναστασιαναὶ (θέρμαι), A, 402.
Ἀναφόρια (τοῦ Βοσπόρου), A, 12, 45.
Ἀνεμά (πύργος τοῦ), A, 584.
Ἀνεμοδοῦριον, A, 374.
Ἀνεξιθροσκεία Ὀθωμανῶν, Γ, 323, 487.
Ἀνθεμίον (τὰ), B, 283.
Ἀντιγόνῃ (νῆσος), B, 294, κ. ε.
Ἀντιόχου (τὰ), A, 258.
Ἀντιπεσοαία (ἡ), B, 4.
Ἀντιρόβιθος (νῆσος), B, 344.
Ἀντιφωνητοῦ (εἰκὼν), A, 492.
Ἀξιωματικοὶ τοῦ Σαρχαίου (οἱ σημερι-
νοί), Γ, 55.
Ἀποστολεῖον (Π. καὶ Π.) τὸ ἐν Ρουφινε-
αναῖς, B, 259.
Ἀραβική (διάλεκτος), Γ, 593.
Ἀραϊ-ζήδες, Γ, 447.
Ἀράμπ-καποῦ, A, 475.
Ἀράμπ-τζαμί, B, 46.
Ἀργυρολίμνη (ἡ), A, 640.
Ἀργυρούπολις, B, 84, 506.
Ἀργυρώνιον, B, 203.
Ἀρεοβίνδου (Περσία καὶ Μονή), B, 42,
47.
Ἀρεται (αἱ), A, 606. § B, 225.
Ἀρζ-ῶδασί (τὸ), Γ, 209.
Ἀρζ-υ-χάλια, Γ, 240.
Ἀρκαδιαναὶ (Θέσμαι), A, 476. II. ναὺς
τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν —, A, 333.
Ἀρκαδιανοὶ (στρατιῶται), τίνες, Γ, 274.
Ἀρκαδίου φόρος καὶ στήλη, A, 286, κ. ε.
Ἀρκλα (ἡ), B, 243.

- Ἀρμαμεντάριον (τὸ), Β, 48.
 Ἀρματίου (τὰ), Α, 348.
 Ἀρμάτοι στρατιῶται, Γ, 272.
 Ἀρμένιοι (οἱ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν), Γ, 310
 κ. ε. II. ὁ πατριάρχης τῶν—, Γ, 546.
 Ἀρμενοκαθολικοὶ, Γ, 545 κ. ε.
 Ἀρναούτ-κιοῦ (τὸ), Β, 144.
 Ἀρνησίθετοικοὶ, Γ, 304, κ. ε.
 Ἀρπυιαί, τίνες, Β, 483.
 Ἀρσενάλιον (τὸ), Β, 482.
 Ἀρσλάν-χανές, Α, 253.
 Ἀρτοπωλεῖα (τὰ), Α, 424.
 Ἀρτοτυριανὸς οἶκος (ὁ), Α, 532.
 Ἀρχιερεῖς οἱ ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπό-
 λεως πατριαρχικὸν θρόνον, Γ, 538 κ. ε.
 Ἀρχιστρατήγου (Μιχαήλ), ναὸς ἐν ταῖς
 ἑστίαις, Β, 445. II. ὁ ἐν τῷ Σωσθε-
 νίῳ, Β, 442. II. ὁ ἐν τῷ Βανῇ-κιοῦ,
 Β, 227.
 Ἀρχοντόπωλοι (τάγμα στρατ.), Γ, 276.
 Ἀσκηρῆ-ται, Γ, 63.
 Ἀσπαρος κινστέρνα, Α, 369.
 Ἀσπασμὸς (ὁ τοῦ Πάσχα), Γ, 456, κ. ε.
 Ἀστομήπασης (ὁ τῶν Γενιτσάρων), Γ,
 282, 286.
 Ἀστρολόγοι, Γ, 94, 585.
 Ἀστυκὸς βίος, Γ, 375, κ. ε.
 Ἀστυνομία, Γ, 248, κ. ε.
 Ἀσυλίας δικαίωμα, Γ, 522.
 Ἀσωμάτων ναὸς (ἐν Μιχαηλίῳ), Β, 445.
 Ἄτ-μεϊδάν, Α, 225, κ. ε.
 Ἄτ-παζάρ, Α, 376.
 Ἀτρέα, Α, 498.
 Ἀτσιπάδες (οἱ), τίνες, Γ, 89.
 Ἀττικὸς (ὁ Πατριάρχης ΚΠ), Β, 450.
 Αὐγουσταῖον (τὸ) ἢ Αὐγουστὸς (τοῖς κλι-
 νος τοῦ), Α, 498, 440.
 Αὐλῇ (ἡ τοῦ Σουλτάνου), Γ, 37.
 Αὐρηλιανὴ (Θέρμαι ;), Α, 303.
 Αὐτοκράτωρ (ὁ), ἐπὶ Γραικωρωμαίων, Γ,
 60, 100, κ. ε. II. (ἐν τῇ Αὐλῇ 'του),
 Γ, 446, κ. ε. II. (ἐν προελεύσει), Γ,
 479, κ. ε. II. (στρατεύων), 493.
 Ἀφάμεια (προάστειον ΚΠ.), Α, 320.
 Ἀφορισμὸς (στρατιώτου κατὰ ἱερέως ἐγ-
 κυρος), Γ, 566.
 Ἀχιλλέως (Λουτρὸν τοῦ), Α, 526.
 Ἀχμέδ (Σουλτάν) ὁ Α', Γ, 29. II. τζα-
 μιον τοῦ —, Α, 223.
 Ἀχχὺρ-καποῦ, Α, 482.
 Βαθύκολπος, = Μπουγιούκ-δερέ.
 Βάϊλος καὶ Βαΐουλος (Bailly), τίς, Β, 36.
 II. ὁ τῶν Οὐνετεῶν, Γ, 470, 471.
 Βαῖον, τί, Γ, 407.
 Βάκφ ἢ Βακούφ, τί, Γ, 504, κ. ε.
 Βαλιδὲ (ἡ), Γ, 54. II. ἡ τοῦ Σουλτάν Σε-
 λῆμ Γ', Α, 604.
 Βαλιδὲ-χανὶ (τὸ), Α, 544.
 Βάνδον (τὸ), Γ, 480.
 Βανλῆ-κιοῦ, Β, 230.
 Βαπτίσεις βασιλοπαίδων, Γ, 561.
 Βαπτιστὴρ (ὁ Μέγας), Α, 506.
 Βάραγγοι, Γ, 454, 273.
 Βαρβαρούσας (ὁ), Β, 95.
 Βαρδάνης (ὁ Πατρίκιος), Β, 292.
 Βαρδαριῶται, Γ, 66, 449, 274.
 Βασίλειοπάτωρ, τίς, Γ, 82.
 Βασιλικὴ (τοῦ), Α, 452. II. (κινστέρνα),
 Α, 455, κ. ε.
 Βασίλισσα (ἡ), Γ, 492.
 Βασιλόπαιδες, ἴδε Πορφυρογέννητοι καὶ
 Σαχζαδέ. II. γέννησις αὐτῶν, Γ,
 463, κ. ε.
 Βασκανία, Γ, 285, 583.
 Βαφεῖς (οἱ), Γ, 449.
 Βεζιῆς (ὁ), Γ, 447, κ. ε. II. ὁ μέγας
 —, « Β, 444.
 Βεζιρ-χανὶ, Α, 435.
 Βελιγράδι (συνοικία ἐν ΚΠ), Α, 332. §.
 (χωρίον περὶ τὴν ΚΠ), Β, 463.
 Βελλίνης (Ἰωάννης), ζωγράφος, Α, 413.
 Βερεδάριοι, τίνες, Γ, 443.
 Βήλον (δικαστήριον τοῦ), Γ, 496.
 Βιβλιοθῆται (ἐν ΚΠ), Α, 435, Γ, 629.
 II. ἡ—τοῦ Σαραγίου, Α, 472. II. ἡ
 τοῦ Σενάτου, Α, 457. II. ἡ τοῦ Πα-
 τριαρχείου, Α, 547. II. ἡ τοῦ Ἀμπδ-
 οῦλ-Χαμίδ, Α, 525.
 Βίγλα (ἡ), Α, 448.
 Βιγλεντίας (τὰ), Α, 448.
 Βλάχκα, Α, 278. II. Βλάχκα-μπροστάνι,
 Α, 292.
 Βλαττί(ο)ν, Γ, 407.

- Βλαχέρναι (Παλάτιον καὶ ναὸς τῶν), Α, 583, κ. ε.
 Βλάχ-σαράϊ, Α, 575.
 Βοκιτίου (τά), Β, 283.
 Βοραδίου (τά), Β, 282.
 Βορβύσης (ὁ), ποταμός, Α, 644.
 Βοσπόριον, Α, 49, 424.
 Βόσπορος (ὁ), Α, 8, κ. ε. Β, 87, 88, 490.
 Βότᾱ, Γ, 460.
 Βουκελλάριοι (στρατιῶται), Γ, 272.
 Βουκινάτωρες, Γ, 481.
 Βούκινον, Α, 183.
 Βούκολέοντος λιμὴν, Α, 268. Η. παλάτιον τοῦ —, Α, 274.
 Βουλευτήριον (τὸ μέγα), Α, 454.
 Βοῦς (ὁ), ἴδε Τεῦρος. §. (ῆ), ἴδε Δάμαλις.
 Βραγκοβάνος Κωνσταντῖνος (ὁ ἡγεμὼν), Α, 316, 347.
 Βρανᾶς (Ἀλέξιος), Α, 222.
 Βρουμάλια (τά), Γ, 459, κ. ε.
 Βρύκντος ἢ Βρύου (τά), Β, 285.
 Βυζάντιον, Α, 44, κ. ε., 98, κ. ε.
 Βύζας, Α, 41. Η. τὸ ἄγαλμα τοῦ —, Α, 462.
 Βυθάρια (τά), Β, 409.
 Βώνου Κινστέρνα, Α, 368.
 Γαλακρήνη, Β, 5.
 Γαλατᾶς, Β, 33, κ. ε.
 Γαλέντζκι (χί), Γ, 443, 429.
 Γάμοι, Γ, 427 κ. ε. Η. — Βασιλέων, Γ, 447.
 Γαρσονοστάσιον (τὸ), Α, 462.
 Γαστρίων Μονή, Α, 305.
 Γεδέκις (τά), Γ, 438.
 Γεδι-κουλὲ (πύλη καὶ φρούριον ΚΠ), Α, 314, κ. ε.
 Γελωτοποιοί, Γ, 383, 463.
 Γενί-καπὺ (Βλάχκις), Α, 278. §. — τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν, ἴδε Μεβλεά-χανὲ-κ-πουσού. §. — τὸ πρὸς τὸν κόλπον, Α, 561.
 Γενικὸν (τὸ), θησαυροφυλάκιον, Γ, 231, 232.
 Γενικὸς, τίς, Γ, 232.
 Γενί-μαχαλᾶς, (χωρίον τοῦ Βοσπόρου), Β, 472.
 Γενί-μπιγίτσε, Α, 346.
 Γενί-σάχρ (Γενί-σεχίρ), Β, 30.
 Γενί-(βελιδε) τζαμί, τὸ ἐν ΚΠ, Α, 526. §. τὸ ἐν Γαλατᾶ, Β, 49.
 Γενίτσαρ-άγας, Γ, 77.
 Γενίτσαροι, Γ, 66, 281. κ. ε. 335, 494.
 Γενί-χανί (τὸ), Α, 544.
 Γεντήλιοι (στρατιῶται), τίνες, Γ, 276.
 Γερῆ-μπατάν-σαρχί, (κινστέρνα), Α, 455 κ. ε.
 Γεσίλ-κερμιτ-τζαμί, Α, 521.
 Γεσίρ-παζάρ, Α, 440.
 Γέφυρα (ἡ ἔξω), Α, 533, 534. Η. (ἡ ἔσω), Α, 353. Η. — ἡ τοῦ Ἁγίου Καλλινίκου κλπ., Α, 645. Η. ἡ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ Δαρείου, Β, 429, κ. ε.
 Γιάγ (Εσκι)-καπουσού, Β, 50.
 Γιαλὺ-κιόσκ, Α, 448.
 Γιαλὺ-κιού, Β, 242.
 Γιανμάς-δασύ, Α, 430.
 Γιγαντος ὄρος, Β, 203.
 Γιανλὺ-δασσ, Α, 242.
 Γιαντζικτσηδες, Α, 535.
 Γιαλδὶς κιοσκιού (τὸ), Β, 92.
 Γιαλάτᾱ-κουλεσί, Β, 44.
 Γιαλάτᾱ-σχορᾱ, Β, 70.
 Γιακλιμπέ-διβάν, Γ, 207.
 Γιακόκ-σουγιού, Β, 225, κ. ε. Η. Κιουτσούκ —, Β, 224.
 Γιακούλ-τζαμί (τὸ), Α, 560.
 Γιαουλχανές, Α, 475.
 Γιαουμουδ-σουγιού, Β, 216.
 Γλώσσα (ἡ), Γ, 592. κ. ε.
 Γοργοῦπηκόου (ἐκκλησία), Α, 300.
 Γούναρτζιοι, Γ, 444.
 Γούναριων Βασιλική, Α, 538.
 Γραδῆλιοι (ἄρτοι), Γ, 238.
 Γραικοί (οἱ ἐν Τουρκίᾳ), Γ, 309, 337, 354, 380. κ. ε.
 Γραπτοί (οἱ ἄγιοι Θ καὶ Θ.), Α, 594, Β, 295.
 Γρόσιον (Γκρούς), πόθεν, Γ, 268.
 Γύλλιος (Πέτρος), προλεγομ. Α', ἰε.
 Γυμνάσια (Μενδρεσέ), Α, 434, Γ, 628.
 Γυναῖκες (αἱ ἐν τῇ Τουρκίᾳ), Γ, 343, κ. ε. 385. κ. ε.
 Γυπόπολις, Β, 484, κ. ε.

- Γυρολίμνη (ή), Α, 610.
 Γύφτοι (οἱ ἐν Τουρκίᾳ), Γ, 345.
 Δαχιστεὺς, Α, 401. II. λουτρὸν τοῦ -, Α.
 Δακτυλίδια, Γ, 409.
 Δαλμάτου ἢ Δαλμάτων Μονή, Α, 303.
 Δάμα (παιγνίδιον), Γ, 466.
 Δάμαλις, Α, 48, Β, 241.
 Δαματρεὺς ἢ Δαματρὺς, (ὄρος), Β, 236.
 Δαουδ-πασσά πύλη καὶ τζαμίον, Α, 294,
 κ. ε. II. Λόφος καὶ στρατῶν —, Α,
 605.
 Δάφνη (ἄλσος καὶ προάστειον), Β, 98,
 272.
 Δάφνη ἢ τῆς Μηδείας ἢ Μαινομένη, Β,
 406, 442, 482, 207, 243.
 Δεισιδαιμονίαι, Γ, 584 κ. ε.
 Δεκάνοι, τίνες, Γ, 3, 222.
 Δεκάπρωτοι, Γ, 3.
 Δελήδες (στρατ.), τίνες, Γ, 284.
 Δεμὺρ καπού, Α, 452. II. κιουτσουκ -,
 Α, 482.
 Δεπουτάτοι, (τάγμα στρατ.), Γ, 277.
 Δεσβίσαι, Β, 25, Γ, 44, 47, 493 κ. ε.
 II - Μεβλεβίδων τεκὲς ἐν Σταυροδρο-
 μίῳ, Β, 64. II. - Ρουφαήδων ἐν Σκου-
 ταρίῳ, Β, 254.
 Δέρκων (Μητροπολίτης), Β, 452. II. ὁ—
 Γρηγόριος, Β, 452.
 Δεσπότης, τίς, Γ, 62, 408, 450.
 Δεύτερον (τὸ), Α, 344.
 Δεφένσωρες, τίνες, Γ, 40.
 Δεφθερδάρης (ὁ), Γ, 447.
 Δεφθερδάρ-μπουρνού (τὸ), Β, 405.
 Δηλήτωρες, τίνες, Γ, 232.
 Δήμιοι, Γ, 89.
 Δήμοι (οἱ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ), Α, 233,
 Γ, 3.
 Διαδοχὴ (ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ὄσμαν
 ὁποῖα), Γ, 34, κ. ε. II. ἡ ἐπὶ Γραικο-
 ρωμαίων, Γ, 35.
 Διαιτῆριοι, τίνες, Γ, 37, 88.
 Διακονίσσης (τὰ), ἀσκητήριον, Α, 455.
 Διακρινόμενοι, τίνες, Α, 434.
 Διασκεδάσεις, Γ, 454 κ. ε.
 Διάνι, τί, Γ, 440, 209.
 Διάν-γιολού, Α, 370.
 Διάν-χανές, Β, 22.
 Διβέλιον, Γ, 484, 278.
 Δίππειον (τὸ), Α, 450.
 Δικαστικά, Γ, 495, κ. ε.
 Δικιλί-δὰς, Α, 237, κ. ε.
 Δικονομία Ὀθωμανῶν, Γ, 499.
 Διλσιζ (οἱ τοῦ Σαραγίου), Γ, 45.
 Διμακέλλιον ἢ Διμάκελλον, Α, 439.
 Διονύσιος (ὁ Βυζάντιος), Α, Προλεγ. ιε.
 Διπλοκιόνιον, Β, 93.
 Διπλοφάναρρον, Α, 562.
 Δίπτυχα, τὰ περὶ Ἱπάτων, Γ, 70.
 Δίσκοι τοῦ Ροσπόρου, Β, 8. II. ὁ πρῶ-
 τος —, Β, 229.
 Διστράλιον, Γ, 92.
 Δολμά-μπαχτσέ, Β, 90.
 Δομέστικος (ὁ Μέγας), Γ, 76, 454 κ. ε.
 II. δομέστικοι ἐν γένει τίνες, αὐτ. 88.
 Δομνίνου ἔμβολοι, Α, 404.
 Δομουζ δερές, Β, 484.
 Δούζογλου (οἰκογένεια), Β, 443, κ. ε.
 Δουκάτον (νόμισμα), πόθεν, Γ, 269.
 Δούλκιον, Γ, 458, 484.
 Δούλοι παρὰ τοῖς Τούρκοις, Γ, 332.
 Δούξ, τίς, 75.
 Δραγομάνος, ὁ τοῦ Στόλου, Β, 22. II.
 ὁ Μέγας τῆς Πύλης, Γ, 24, 447.
 Δραπέρων οἰκογένεια, Β, 68.
 Δρέπκνον (ἄκρωτήριον), Α, 613.
 Δρόμωες καὶ Δρομώνια (πλοῖα), Γ, 494.
 Δρουγγάριοι, Γ, 76, 290.
 Δρουγγος, τίς, Γ, 77.
 Δρυς (ή), προάστειον, Β, 2. II. ἡ ἐν Σκου-
 ταρίῳ, Β, 259.
 Ἐβδομάριοι, τίνες, Γ, 88.
 Ἐβδομον (τὸ), Α, 355, κ. ε. 597. II.
 Διμενάριον τοῦ —, Α, 605.
 Ἐβραῖα (Πύλη), Α, 523.
 Ἐβραῖοι, Α, 584, Β, 240, Γ, 334, 340.
 II. τὰ τῶν —, Β, 43.
 Ἐβραϊκά (τὰ) ἢ Ἐβραϊκή (ή), Α, 521,
 564. §. Β, 55, 56.
 Ἐγίρα (ή), ἴδε Χιτζρέ.
 Ἐγρὺ καπού, Α, 353. §. (τὸ ἐν Γαλα-
 τῇ), Β, 61.
 Ἐδινέ-καπού, Α, 349, κ. ε.
 Ἐθιμοταξία ἢ Ἐθιμοτυπία (ή), Γ, 426,
 κ. ε.

- Εἰδικὸν (τὸ), θησαυροφυλάκιον, Α, 163, Γ, 231, κ. ε.
 Ἐξομυ-ένσκρι (τὸ), Πύλη, Α, 596. II. τζαμίον, 604, κ. ε.
 Εἰρήνη (ἡ Ἀθηναία, βασιλὶς), Β, 313.
 Ἐκκλησία (ἡ), ἐν γένει, Γ, 508 κ. ε. II. ἡ Μεγάλη -, ἴδε Πατριαρχεῖον. II. Ἐκκλησίαι (ΚΠ), Α, 127, κ. ε.
 Ἐκπαίδευσις (δημοσία), ἐν Τουρκίᾳ, Γ, 625 κ. ε.
 Ἐλαία, Β, 236. II. ἡ ἐπὶ - ἐκκλησία, Β, 83. II. Ἐλαιῶν, ὄρος, Γ, 236.
 Ἐλαιῶν (ὁ), ἴδε Ἐλαία.
 Ἐλενιαναί (θέρμαι), Α, 302.
 Ἐλευθερίου λιμὴν, Α, 276.
 Ἐλληνίδες (αἱ), Γ, 346.
 Ἐλτσῆ γανί, ἴδε Βεζιρ-χανί.
 Ἐμβολοί, Α, 411.
 Ἐμίρσι (οἱ), Γ, 12, 318, 399.
 Ἐμὶρ-ἀχόρσι (οἱ δύο τοῦ Σαραγίου), Γ, 46.
 Ἐμὶρ-ἀχόρ-τζαμισί, Α, 309.
 Ἐμιργκιὺν, Β, 136, κ. ε.
 Ἐμπόριον (τὸ ἐν ΚΠ), Γ, 413, κ. ε.
 Ἐμπ οὐς σουουδ (Σαείχ - οὐλ - ἰσλάμης), Β, 5 - 6.
 Ἐνδυμασία (ὑπαλλήλων), Γ, 98, κ. ε., 137, 208, ἴδε καὶ ἱματισμός.
 Ἐξάρτυσις (ἡ τοῦ Νεωρίου), Α, 294.
 Ἐξκούβιτς (τά), Α, 497.
 Ἐξκουβίτωρες, Γ, 88.
 Ἐξη-μάρμαρα, ἴδε Ἐξωκίονιον.
 Ἐξωκκτάκοιλοι (Κληρικοί), τινές, Γ, 523.
 Ἐξωκίονιον, Α, 299.
 Ἐορταί πολιτικάι, Γ, 189, κ. ε.
 Ἐὼρφ (εἶδος δικαιοδοσίας), Γ, 205, κ. ε. §. εἶδος καθουκίου, Γ, 26.
 Ἐπαῖται (οἱ), Γ, 422.
 Ἐπανωκαλύμνον ἢ Ἐπανωκαμήλων, Γ, 405.
 Ἐπαρχοί (ὁ τῆς ΚΠ καὶ ὁ τοῦ Πριτωρίου), Γ, 71, 72.
 Ἐπιβαλτάρι(ον), Γ, 403.
 Ἐπιβρίπτάρικ (τά), Γ, 404.
 Ἐπιστημονάρχης (ὁ), Γ, 64.
 Ἐπιτηδεύματα, Γ, 443, κ. ε.
 Ἐπτάλυχοι (ἡ), θόλος τῆς -, Α, 497.
 Ἐπταπύργιον (τὸ), Α, 314, κ. ε. II. πύλη τοῦ —, Α, 319.
 Ἐρμαῖον (ἀκρωτ.), Β, 422.
 Ἐροῦλοι (στρατ.), Γ, 273.
 Ἐσαμέ, Γ, 255.
 Ἐσκι-ἱμαρὲ-τζαμισί (τὸ), Α, 558.
 Ἐσκι-σαράι, Α, 444, 449, κ. ε.
 Ἐσνάφις (τά), Γ, 418, 426.
 Ἐσώδρακον (τὸ), Γ, 406.
 Ἐταιρειάρχης, Γ, 278.
 Ἐτ-μεϊδάνι, Α, 385.
 Ἔτος (τὸ τουρκικ. ἢ σεληνιακόν), Γ, 506.
 Εὐγενίου (Πύλη), Α, 449.
 Εὐθυδικία Τοόρκων, Γ, 201, κ. ε.
 Εὐνοῦχοι (οἱ ἐν τῷ Σαραγίῳ), Γ, 40, κ. ε. 92.
 Εὐτρόπιος, Β, 273, Γ, 92. II. λιμὴν ἡ μόλος τοῦ —, Β, 270.
 Ἐφέντη (τίτλος), Γ, 379.
 Ἐφείων λιμὴν (ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, Β, 478, κ. ε.
 Ἐφημερίδες (ἐν Τουρκίᾳ), Γ, 629.
 Ζαῖμ, τίς, Γ, 284.
 Ζαργχανέ, Α, 155.
 Ζεκέ-δερέ, (χωρίον), Β, 211.
 Ζεϊρέκ, Α, 554.
 Ζενμπιλλῆ-Ἀλῆς, (Σαείχ - οὐλ - ἰσλάμης), Β, 447, Γ, 493.
 Ζεῦγμα (τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν), ἴδε Τσεκμετζές. II. τὸ ἐπὶ τοῦ Κόλπου τῆς ΚΠ, Α, 553.
 Ζευζίππου λουτρὸν, Α, 259.
 Ζιαμέτ, τί, Γ, 281, 504.
 Ζυντάνι (τὸ), πύλη τοῦ —, Α, 535.
 Ζυντάν καπουσου (ἐν Γαλατῇ), Β, 50.
 Ζωή ἡ Πορφυρογέννητος, Α, 565.
 Ζώσιμον τῆς σπύθης (τῶν Σουλτάνων), Γ, 573, κ. ε.
 Ζωστή, (ὁφφίκιον γυναικῶν), Γ, 98.
 Ἡβραῖμ (Φιρένγκ)-πασσά, Α, 254, κ. ε.
 Ἡμέραι καλαὶ ἢ κακαί, Γ, 587.
 Ἡραῖον (ἀκρωτήριον), Β, 275, κ. ε.
 Ἡρακλέους κλίνη ἡ νῶτα, Β, 203, 204.
 Θέμς (διοικητ. καὶ στρατ.), Γ, 2. §. (ἀ-στρολογ.), Γ, 95.
 Θεματικοί (στρατιῶται), τινές, Γ, 273.
 Θεοδοσιαναί (θέρμαι), Α, 400.

- Θεοδοσίου (στήλη ἡ ἐν τῷ Παλατίῳ), Α, 174. II. - κινστέρνα, Α, 263. II. - λιμὴν, Α, 293.
- Θεοδώρα (ἡ τοῦ Ἰουστινιανοῦ), Α, 372, Γ, 131, 153. §. - ἡ Πορφυρογέννητος, Α, 656.
- Θεολόγου Ἰωάννου ναὸς (ὁ ἐν τῷ Ἑβδόμῳ), Α, 360, κ. ε. II. ὁ ἐν τῷ Μιλίῳ ἢ τῷ Ὠρολόγιῳ, Α, 450.
- Θεραπεία (τὰ), Β, 150, κ. ε.
- Θηριομαχίαι, Γ, 455.
- Θησαυροφυλάκιον (τὰ), δύο ἑκπαλαι, Γ, 231.
- Θρησκεία (ἡ), Γ, 175. κ. ε.
- Θρίκβοι, Γ, 287.
- Ἰατροὶ (ἐν ΚΠ), Α, 94, Γ, 226.
- Ἰασώνιον, Β, 89.
- Ἰδιοκτησίαι ἐν τῇ Τουρκίᾳ, Γ, 503. κ. ε.
- Ἰερακάριοι, Γ, 95.
- Ἰερὸν (φρούριον), τὸ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, Β, 174. II. τὸ ἐπὶ τῆς Ἀσίας, Β, 197.
- Ἰκανάτοι (στοματ.), τίνες (;), Γ, 88.
- Ἰλντζικτοῦδες (υαγνητισται, ἡ γόητες), Α, 534, Γ, 583.
- Ἰλλου κινστέρνα, Α, 455.
- Ἰλλούστριοι (οἱ), Γ, 97.
- Ἰμάμ (ὁ), Γ, 19, 488, 492.
- Ἰματισμός (ὁ), Γ, 398, κ. ε., ἴδε καὶ Ἐνδυμασία (ὑπαλλήλων).
- Ἰντζιλλι-κίτσκι, Α, 181.
- Ἰντζιρ-κιού, Β, 216.
- Ἰουδαῖοι, ἴδε Ἑβραῖοι.
- Ἰουκουνδιανὰι (παλάτιον), Β, 34, 60.
- Ἰουλιανὴ (ἡ Ὀλυμπίου), Α, 381.
- Ἰουλιανὸς ὁ Αὐτοκράτωρ, Α, 268, Γ, 401.
- Ἰουλιανοῦ λιμὴν, Α, 268.
- Ἰουρούς-καλεσί, Β, 197.
- Ἰούσα-δχγῦ, Β, 203.
- Ἰουσοφ-πασσάς, Α, 148. §.—Καπιτάν-πασσάς, Α, 527.
- Ἰουστινιανὰι (αἱ), Β, 34.
- Ἰουστινιανὸς (ὁ Μέγας), Α, 373, 445, 466, Γ, 458.
- Ἰπποδρομίαι, Γ, 454. κ. ε.
- Ἰππόδρομος (ὁ), Α, 225, κ. ε. II. ὁ ἐν τῷ Εὐλοκίρῳ, Α, 599. II. δικαστήριον τοῦ —, Γ, 196.
- Ἴπποι (οἱ τοῦ Σουλτάνου), Γ, 23. II. ἐξαγωγή αὐτῶν εἰς τὰ λιβάδια, Γ, 389.
- Ἰσκενδέρ-πασσάς, (Πολωνὸς ἀρνησίθρησκος), Γ, 305.
- Ἰτσ-ὀγλάνια (τὰ τοῦ Σαραγίου), Γ, 38.
- Ἰωαννίκιος (ὁ Καρατζάς), Πατριάρχης ΚΠ, Β, 340, Γ, 356.
- Καβάκιον (τὰ), χωρία ἐπὶ τοῦ Ροσπόρου, Β, 175 καὶ 201.
- Καβαν-μπουρνου (τὸ), Β, 247.
- Καββάδιον, Γ, 403.
- Καββάτιδες, Γ, 89.
- Καβούκιον (τὰ τοῦ Σουλτάνου), Β, 252. §. Γ, 574.
- Καγιαλάρ, Β, 123.
- Καγγελάριος, τίς, Γ, 77.
- Καδῆδες, Γ, 217, 490.
- Καδῆ-κιού (τὸ), Β, 263.
- Καδῆ-οὐλ-ἀσκέρ, Γ, 217, 490.
- Καδρ-γχετζεσί (τὸ), Γ, 577.
- Καζάκοι (οἱ ἐν Τουρκίᾳ), Γ, 214.
- Καζασκέρ, ἴδε Καδῆ-οὐλ-ἀσκέρ.
- Κάθισμα (τὸ τοῦ Ἰπποδρόμου), Α, 231.
- Καῖμέ, Γ, 252.
- Καῖμεκάμης (τοῦ Βεζίρη), Γ, 113.
- Καῖσερ, τίς, Γ, 67.
- Καλαμισσ-δερρεσί, Β, 270.
- Καλαμιώτης (λιμὴν), Β, 271.
- Κάλανδα (τὰ) καὶ.
- Καλάνδαι (αἱ), Γ, 159, 469.
- Καλενδέρ, Β, 148.
- Καλλιγραφία καὶ Καλλιγράφοι παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, Γ, 30, 594.
- Καλλιμάχη γενεαλογία, Β, 109, κ. ε.
- Καλλιμάχης Ἰωάννης, Γ, 24, 334. II.—Σκαρλάτος, Β, 114, Γ, 377.
- Καλπάκιον, Γ, 403.
- Καμαριωτίσσης (Παναγίας) Μονὴ ἐν Χάλκῃ, Β, 303.
- Καμελαύκιον (τὸ), Γ, 403, 401. II. τὸ τοῦ Πατριάρχου, Γ, 405, 6.
- Καμπλογέφυρον (τὸ), Α, 615.
- Καμίνια (τὰ), Α, 118.
- Καμπά-δχοί, Β, 58.
- Καμπίν, τίς, Γ, 430.
- Κανδιδάτοι (οἱ), Γ, 92.

- Κανδυλλί (τὸ), Β, 228.
 Κανίκλειον (τὸ) καὶ
 Κανίκλειος (ὁ), ὁ ἄλλως ἐπὶ τοῦ Κανί-
 κλείου, Γ, 62.
 Κανίκλωμα (τὸ), Γ, 62.
 Κάνλιτζε (τὸ), Β, 224.
 Κανλὺ χυλίσσε, Α, 578.
 Κανὸν, τί, Γ, 205, 498.
 Κανουνναμές (ὁ), Γ, 200, 497.
 Καντακουζηνῶν γενεαλογία Α, 538, Β,
 388.
 Καπάσιον, τί, Γ, 404.
 Καπετάνος (ὁ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς Κα-
 τεπάνω), Γ, 275.
 Καπιτώλιον, Α, 283.
 Καπνιατικὸν ἢ Καπνικόν, εἶδος φόρου,
 Γ, 233.
 Καπνός (ὁ) Γ, 370.
 Καποῦ - ἀγᾶς (ὁ τοῦ Σαραγίου), Γ, 40,
 44.
 Καπουτζήδες καὶ Καπουτζήμπασήδες
 (τοῦ Σαραγίου), Γ, 45.
 Καπουτζηλάρ-κεαγιασή, Γ, 54.
 Καρὰ (ἐπίθετον σημαντικὸν παρὰ τοῖς
 Ὀθωμανοῖς), Γ, 347, 378.
 Καρὰ-ἄατς (τὸ), Β, 2.
 Καρὰ-καποῦ, Α, 175.
 Καρὰ-κιού (τὸ ἐν Γαλατᾷ), Β, 55.
 Καρὰ-κουλάκ, (πηγὴ), Β, 244.
 Καρὰ-Μουσταφᾶ-πασσᾶς, Α, 387.
 Καρατζᾶς (ὁ πρῶτος τοῦ οἴκου τούτου ἐν
 ΚΠ), Β, 465, Γ, 273.
 Καρίπη (Μονή), Β, 296.
 Καριπτζέ (λιμὴν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου), Β,
 180.
 Καρῶσιαναι (θέρμα), Α, 449.
 Κασήμ-πασσᾶ (προάστειον), Β, 23.
 Κατασκέπη (Μονὴ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου),
 Β, 175, 203.
 Κατάστενον (τὸ), ἴδε Βόσπορος καὶ Προ-
 λεγ. τοῦ Β, Μέρους δ'.
 Κάτεργα-λιμανί, Α, 268.
 Κάτεργον (τὸ), Β, 20.
 Κατηγούμενα (τὰ), ποῖα, Α, 478.
 Κάττοι (ἐν ΚΠ), Α, 93.
 Καφάσι (τὸ ἐν τῷ Σαραγίῳ), Α, 174.
 Καφενεῖον (τὸ), Α, 530, 534, Γ, 369.
 Καφές, ἴδε Καχβές.
 Καχβές, Α, 533, Γ, 370, κ. ε.
 Καχριέ-τζαμισί, Α, 367.
 Κεαγιά-μπες (ὁ), Γ, 146.
 Κεάτ - χανές (ὁ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης), Α,
 644, κ. ε. §. (ὁ ἐπὶ τῆς Ἀσίας), Β,
 209.
 Κέϊφ (τὸ), τί ἐστὶ, Γ, 320, 324, 364.
 Κεντήματα (θαυμάσια), Γ, 394.
 Κεντηνάριον (τὸ), πύργος τις ἐν ΚΠ, Α,
 108, 212. §. (Ὀλκή), Γ, 230, II. τὸ
 - τῶν νομισμάτων, Γ, 267.
 Κερασχωρίον (τὸ), ἴδε Κερατοχώριον.
 Κεράτιον (βάρος νομίσματος), Γ, 267.
 Κεράτιος (κόλπος), Α, 47, κ. ε.
 Κερατοχώριον, Β, 30.
 Κερκόπορτα (παρὰ τοῖς), Α, 598.
 Κεστάνε-σουγιού, Β, 172.
 Κετσελῆ-λιμάν, Β, 196.
 Κεφαλιατικόν, εἶδος φόρου ἐπὶ Γραικο-
 ρωμαίων, Γ, 233. §. (τὸ ἐπὶ Τούρκων),
 ἴδε Χαράτσι.
 Κεφελῆ, (χωρίον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου), Β,
 156.
 Κεφελῆ-τζαμισί, Α, 369.
 Κηδεῖται, Γ, 438. κ. ε.
 Κημιτ ἢ Κημιττση - τζαμισί (τὸ), Β,
 40.
 Κινστέρναι, Α, 177.
 Κιομουρλὺ, (χωρίον), Β, 165.
 Κιονίται, τίνες, Β, 94.
 Κιοπουρλὺ, Α, 274, Γ, 43.
 Κιόρφεζ (τὸ), Β, 223.
 Κιουρεκτση-καπουσοῦ, Β, 50.
 Κιουτσούκ-Ἀγιάσφια, Α, 265.
 Κιουτσούκ-Μουσταφᾶ-τζαμισί, Α, 387.
 Κιουτσούκ-Τσεκμετζε, Α, 318.
 Κιρέτς-καπουσοῦ, Β, 60.
 Κιρέτς-μπουρνού (τὸ), Β, 154.
 Κισῶν (πηγὴ), Β, 16.
 Κίων ὁ πορφυροῦς, Α, 430. II. - ὁ ἐν τῷ
 Αὐγουσταίῳ, Α, 444.
 Κλειδίον, (ἀκρωτήριον), Β, 105.
 Κλήδονας (ὁ), Γ, 474.
 Κληρικοὶ (οἱ περὶ τὸν Πατριάρχην), Γ,
 523, κ. ε.
 Κλίνει (αἶ ἐν Τουρκίᾳ), Γ, 358.

- Κοικισίτωρ, ἴδε Κυκισίτωρ.
 Κοικισίτωρ, ἴδε Κυκισίτωρ.
 Κοιτωνίται, Γ, 90.
 Κομαρώδης (κόλπος), Β, 447.
 Κόμης, τίς, Γ, 73, 74. II. ὁ τῆς Αὐλῆς, ὁ τοῦ Ὀψικίου, ὁ τῶν Πριβάτων, ὁ τῶν σταύλων, ὁ τοῦ σόλου κτλ., αὐτ.
 Κομνηνός (Χατζῆ-) ἀρχιτέκνων, Γ, 224.
 Κομνηνός Ἰωάννης, (ἀδύνατον χρονολογικῶς) να ἦνε πρόπαππος τοῦ Σουλτάν-Ὀσμάν), Γ, 379.
 Κομνηνῶν (τῶν σημερινῶν) καταγωγή, Β, 67.
 Κονσιςῶριον (τὸ ἐν τῷ Παλατίῳ), Γ, 91.
 Κονταριζ (τά), Α, 418.
 Κοντοσκάλιον, Α, 276.
 Κοντοστῆλος, Γ, 74.
 Κοπίδερμον, Γ, 376.
 Κοράκειον (ἀκρωτήριον), Β, 195.
 Κοράν, ἴδε Κχοῦρ ἄν.
 Κοσμίδιον (τὸ), Α, 606.
 Κοτζῆ-Μουσταφᾶ-τζαμισί, Α, 333.
 Κουβικουλάσιοι, Γ, 58.
 Κουδουνᾶ (Ἀγίου Γεωργίου μοναστήριον), Β, 315.
 Κουλέ-καπουσοῦ (Κιουτσοῦ καὶ Μπουγιούκ), Β, 62.
 Κουλελί ἢ Κουλέ-μπαγ-σεσι, Β, 230.
 Κουλτοῦκ Βεζίραι, τίνας, Γ, 26.
 Κουμαριώτισσα (Παναγία ἡ-), Β, 147.
 Κούμ-καπύ, Α, 276.
 Κούμ-μπουρνοῦ, (ἀκρωτήρ), Β, 192.
 Κουράτωρ (ἐν γένει), τίς, Γ, 78. II. ὁ τοῦ βασιλέως, αὐτ.
 Κουρί (τὸ), Α, 347.
 Κουρμπάν-μπαϊράμ, Γ, 577.
 Κουροπαλάτης, Γ, 59, 79. II. (κυριω-νυμ.), Α, Προλεγ. ζ'.
 Κουροῦ-τσεσμέ, Β, 107, κ. ε.
 Κουρσουνλοῦ-μαγσέν, Β, 58. II. τζα-μίον τοῦ -, Β, 59.
 Κούρσωρες, Γ, 88.
 Κούσ-κουντζούκ, Β, 239.
 Κούσ-χανές (ὁ τοῦ Σαραγίου), Α, 470.
 Κουτμπέ-ἄλτῦ (τὸ), Α, 459.
 Κρηνοῦ (Ἀγίου Γεωργίου Μονῆ), Β, 309.
 Κρόμμυον, (σκόπελος), Β, 192.
 Κτιστός κίων (ὁ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ), Α, 243.
 Κυκισίτωρ (Inquisitor), Γ, 73.
 Κυκισίτωρ, Γ, 73, 86.
 Κυάναει (χί), Β, 486, κ. ε., 194, κ. ε.
 Κύδαρις (ῥ), ποταμ., Α, 614.
 Κυνηγέσιον καὶ Κυνήγιον, τί, Α, 598, Γ, 455. II. τὸ αὐτοκρατορικόν -, Γ, 95.
 Κυνηγοῦ πύλη καὶ λιμὴν, Α, 582.
 Κυπαρίσσιον (Μονὴ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου ἡ ἐν τῷ -), Α, 304.
 Κύριλλος (Πατριάρχης), ὁ ἀπὸ Ἀδριανου-πόλεως, Γ, 536.
 Κυρίτης, (συνώνυμον τοῦ Τσελεμπῆς), Β, 379.
 Κύρος, Α, 364. II. τὰ Κύρου, Α, 354, 365, κ. ε. ἴδε καὶ Τεκὺρ-ακράγιον.
 Κχαλιφάτ (τὸ), Γ, 44.
 Κχαλίφης, τίς, Γ, 42.
 Κχιζ-κουλέ, Β, 242.
 Κχιζλάρ-ἄγᾶς, Γ, 47.
 Κχιζ-δασί, Α, 370.
 Κχιλίσε-τζαμισί, Α, 554, Β, 62.
 Κχιλιτζ-Αλῆ-πασσᾶς (τζαμίον τοῦ - ἐν Τοπ-χανῆ), Β, 78.
 Κχιρκ-ᾶτς, Β, 457, 458.
 Κχιρκ δόρτ-καπουσοῦ, Α, 382.
 Κχνα (ῥ), Γ, 442, 433.
 Κχοῦρ-ἄν (τὸ) Γ, 475, κ. ε.
 Κωδινός (Γεώργιος ὁ Κουροπαλάτης), Α, Προλεγόμ. ζ'.
 Κωμοδρόμος, ὁ δῆμιος, (διατί), Γ, 89.
 Κωνσταντι(νι)ανὰί θέρμαι, Α, 400.
 Κωνσταντινάτα (φλωρία), Γ, 258.
 Κωνσταντινᾶς, Α. Προλεγόμ. ιζ'.
 Κωνσταντῖνος (ὁ Μέγας), Α, 54, κ. ε. 408, κ. ε. 432, κ. ε. II. φόρος τοῦ -, Α, 427, κ. ε.
 Κωνσταντινούπολις, Α, 1, κ. ε. 53, κ. ε. 59, 137, 185. II. ἄλωσις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων, Β, 374.
 Κωνσταντῖος (Πατριάρχης), ὁ Α, Β, 296. II. ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν συγγρα-φέα, Προλεγόμ. Β, σ', κ. ε.
 Κωπηλάται (οἱ ἐν ΚΠ), Γ, 421, κ. ε.
 Λάβαρον (τὸ), Γ, 278.

- Λαλῆς, Γ, 83.
 Λαλελί, (τζαμίον), Α, 282.
 Λαμπτήρ, Α, 261.
 Λαουράτα (τά), Α, 233.
 Λαρυγίτιωνες (αί), Γ, 238.
 Λαυσαϊκόν (τρίκλινον), Α, 517.
 Λαύσου (τά), Α, 439.
 Λεάνδρου πύργος, Β, 243.
 Λεβαντίνοι, τίνες, Γ, 316.
 Λεβέντ-τσιφλὶτ (τό), Β, 74.
 Λέοντες (τόπος ἐν ΚΠ), Γ, 182.
 Λευκά (τό), Β, 247.
 Λεωμκελλιον, Α, 438.
 Λιβᾶ, (βαθμὸς στρατ.), Γ, 288.
 Λίβα ἢ Λιβὸς Μόνῃ, Α, 376.
 Λιμπιδάριον (τά), Α, 640.
 Λιτανεῖται δημοτελεῖς, Γ, 564.
 Λογοθέτης (ἐν γένει), τίς, Γ, 77. II. ὁ Μέγας - (ἐπὶ Βυζαντινῶν), Γ, 78. II. (ὁ τοῦ Πατριαρχείου), Γ, 525.
 Λουίτπράνδος, Β, 350, Γ, 99, 183.
 Λουτρά (ΚΠ), Α, 119.
 Λουτρὸν (τὸ Τουρκικόν), ἐν γένει, Γ, 360, 396.
 Λόφοι (οἱ ἐπτά), Α, 7, 8.
 Λύγος, Α, 44, 524.
 Λυκίων λιμὴν (ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου), Β, 480.
 Λύκος (ποταμὸς), Α, 400.
 Λωρέντζος (ιατρός), Β, 63, Γ, 48.
 Μάγγανα (τά), Α, 177.
 Μαγγλαβίται, Γ, 89.
 Μάγιστρος, τίς, Γ, 75.
 Μαγκάλι (τό), Γ, 357.
 Μαγκίπια, Α, 115.
 Μαγναύρα (ἡ), Α, 207, 593.
 Μαΐουμας, τίς, Α, 190, 192. κ. ε.
 Μακκαβαίων (τῶν Ἀγίων Ἐκκλησία), Β, 83.
 Μαλιέ-ναζιρί (ὁ), Γ, 119.
 Μάλ-μουδιρί, τίς, Γ, 9.
 Μάλ-τεπέ, Β, 285.
 Μαμπέν (τό), Γ, 91.
 Μανδάτωρες, Γ, 89.
 Μάνου (Ῥαλοῦ), Γ, 225.
 Μανουήλ (Μονῃ), Α, 369.
 Μαργαρίτης (Γρίκλινος), Α, 203.
 Μαρδαῖται, Β, 64, Γ, 327, 304.
 Μαρκιανοῦ στήλη, Α, 370.
 Μάρτυρες (ἐν τοῖς δικαστηρίοις), Γ, 200, 500.
 Μάρω (Κερά-), Α, 389, 390.
 Ματζάρ-μπουρνου, Α, 202.
 Μαυρογένης (ὁ ἡγεμὸν), Β, 122.
 Μαυριανοῦ ἢ Μαυρικίου (τά), Α, 406.
 Μαυρίκιος (ὁ αὐτοκράτωρ), Α, 600, Β, 274.
 Μαυροκορδάτος (Ἀλέξανδρος ὁ ἐξ ἀπορρήτων), Β, 112.
 Μαυροκορδάτων οἰκογένεια, Β, 112.
 Μαύρας-Μόλος, Β, 175. II. Μοναστήριον τοῦ -, Β, 176.
 Μαχμουδ-πασσᾶς (ὁ Μιχάλογλους), Α, 537, 566.
 Μαχμουδ (Σουλτάν) ὁ Β, 238. II. τὸ ἐν Τοπ-χανέ τζαμίον τοῦ -, Β, 80.
 Μάχ-πεϊκέρ, (σουλτάν), Α, 526, Β, 250.
 Μεβλεά-χανέ-καπουσοῦ, Α, 340.
 Μεζάρ-μπουρνου, (ἀκρωτ.), Β, 170.
 Μεθόδιος (Πατριάρχης ΚΠ), ὁ ὁμολογητῆς, Β, 295.
 Μεϊτ-ίσκαλεσι (τό), Β, 31. §. Β, 217.
 Μεβλουδ (τό), ἑορτή, Γ, 579.
 Μεκδέρ-χανε, Α, 253.
 Μέκκα (ἡ), Γ, 482. II. ἡ εἰς Μέκκαν προσκύνησις, Γ, 480.
 Μελανδησία (πύλη), Α, 340.
 Μελέτιος ὁ Ἀθηναῖος, Β, 12.
 Μεσάζων, τίς, Γ, 87.
 Μέση ὁδὸς (ἡ), Α, 370.
 Μεταλλεῖα (τά), Γ, 243.
 Μετανοίξ (Μονῃ), Β, 231.
 Μεταστάσιμον, Γ, 191.
 Μετζηδιέ (ὁδὸς ἐν Σταυροδρομίῳ), Β, 67.
 Μέτρα (τά), Γ, 229.
 Μέτωπον, ἀκρωτήριο ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, Β, 62.
 Μεχμεδ-πασσᾶ-τζαμισί, Α, 274.
 Μεχμεδ (Σουλτάν), ὁ Β, Α, 389. II. τζαμίον τοῦ — αὐτ. κ. ε.
 Μῆνες, διττοὶ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, Γ, 507.
 Μητροφάνης (ὁ Πατριάρχ. ΚΠ), Β, 3023.

- Μιλιαρίσιον, (νόμισμα), Γ, 267.
 Μιλιάριον (τὸ), Α, 444.
 Μίλιον (τὸ), Α, 440, κ. ε.
 Μινσατόριον ἢ Μιτατόριον (τὸ), Α, 493.
 Μισίρ-τσαρσί, Α, 534.
 Μιχαήλιον, Β, 145.
 Μιχάλογλους, Α, 537, 566, Γ, 12.
 Μνήματα (τὰ μεγάλα) τοῦ Πέραν, Β, 72, κ. ε.
 Μνηματάκια (τὰ τοῦ Πέραν), Β, 46.
 Μογγολίων (ἐκκλησία), Α, 577.
 Μόδιον (τὸ), Α, 423.
 Μόδα-μπουρνου, Β, 270.
 Μολλάδες, Γ, 216.
 Μολιβδόβουλλον, Γ, 63.
 Μουδύρ, τίς, Γ, 9.
 Μουεζίν, τίς, Γ, 478.
 Μουκδάρες, τίς, Β, 10, 249.
 Μουμπαγιάς (ὁ), τίς, Γ, 244.
 Μουμχανά (πύλη), Β, 60.
 Μουράδ (Σουλτάν) ὁ Δ', Α, 507, Β, 136, 171, 229, 234, Γ, 26.
 Μουράδ πασᾶ-τζαμίσι, Α, 284.
 Μουρτάται (οἱ) ἴδε Μαρδαῖται.
 Μουσαῦμπαι, τίνες, Γ, 39.
 Μουσᾶβεζες, εἶδος καθουκίου, Γ, 26.
 Μουσική, Γ, 463.
 Μουσουλμάνοι, γνήσιοι τίνες, Γ, 306.
 Μουσσιν, τίς, Γ, 8, 288.
 Μουσταφᾶ μπαῖρακδάρης, Α, 157.
 Μουφτῆ; (ὁ), = Σείχ οὐλ-ἰσλάμης.
 Μουφτῆδες, Γ, 217.
 Μουχασίλ, τίς, Γ, 9.
 Μουχλίον, ἐκκλησία τοῦ -, Α, 577.
 Μπαγεζῆδ (Σουλτάν) ὁ Α' ἢ Γιλδερὺμ, Α, 295, 585.
 Μπαγεζῆδ (Σουλτάν) ὁ Β'. II. τζαμίον τοῦ —, Α, 521.
 Μπαγτσέ-κιού (τὸ), ὁδραγωγεῖον τοῦ —, Β, 162.
 Μπαγτσέ-κπουσοῦ, Α, 521.
 Μπαλατάς (πύλη τοῦ), Α, 580, κ. ε.
 Μπαλῖνον (τὸ), Α, 578.
 Μπαλνυκλὺ, Α, 335, κ. ε.
 Μπαλνυκ-χανέ κᾶπουσοῦ, Α, 181.
 Μπαλνυκ-παζάρ. II. πύλη τοῦ — Α, 533.
 II. τὸ ἐν Γαλατῇ —, Β, 50.
 Μπαλατζῆδες (οἱ τοῦ Σαραγίου), Γ, 40.
 Μπαλατᾶ-ἱλιμάν, Β, 132, κ. ε.
 Μπάμπ-οὐς-σααδέτ, Α, 161.
 Μπάμπ-οὐς-σελάμ, Α, 161.
 Μπάμπ-ὕ-χουμαγιούν, Α, 152.
 Μπάνιον (τὸ), Β, 20.
 Μπαρμπαρούσα; (ὁ), Β, 95.
 Μπαρουτ-χανές, Α, 319 - 20.
 Μπάστ-τσοαδάρης (ὁ τοῦ Σουλτάνου), Γ, 44.
 Μπαχαριέ, Β, 2.
 Μπεζετάνια (τὰ), Α, 542.
 Μπέϊδες, τίνες, Γ, 12.
 Μπέϊ-κοζού, Β, 212.
 Μπεϊλέρ-μπεϊ (τὸ), Β, 233.
 Μπεϊλικτσῆς (ὁ), Γ, 119.
 Μπέϊογλου (τὸ), πόθεν, Β, 66, 67.
 Μπεμπέκι (τὸ), Β, 119.
 Μπένδιν (τὰ), Β, 159.
 Μπερατλήδες, τίνες, Γ, 317.
 Μπεσλίκι (νόμισμα), Γ, 252.
 Μπεσσίκ-δᾶς, Β, 93.
 Μπινίς, Γ, 22, ἴδε καὶ Προέλευσις.
 Μπιν-μπιρ-διρέκ, Α, 262.
 Μπίτ-παζάρ (τὸ), Α, 439.
 Μπογιατζῆ-κιού, Β, 138.
 Μποζδογάν-κεμερί, Α, 556.
 Μπονδάλ (Κόμης τοῦ -), ἀρνησίθετος, Β, 64, 459, Γ, 305.
 Μποσταντζῆδες, Γ, 43.
 Μποσταντζῆ μπασης, Α, 148, Γ, 43:82.
 Μποτζεκ, τίς, Γ, 221.
 Μπουγιούκ δερές, Β, 155, κ. κ. 168 κ. ε.
 Μπουγιούκ-λιμάν (τὸ), Β, 178.
 Μπουδαλάς, πόθεν, Γ, 587.
 Μπουδρούμ-τζαμί, Α, 284.
 Μπουργαζ, (χωρίον), Β, 165.
 Μπουργουζού, (ὄρος), Β, 236.
 Μυθολόγοι (παρά τοῖς Ὀθωμανοῖς), Α, 279, Γ, 466.
 Μυρελαίου (Μονή), Α, 28.
 Μύρλειον ἢ Μύρλεον, Β, 181.
 Μυρταῖται (οἱ), ἴδε Μαρδαῖται.
 Μυρωδικά (τὰ), πολύχρηστα ἐν Τουρκίᾳ, Γ, 371.
 Μυστικὸς (γραμματεὺς), Γ, 63.
 Μωκηνσία (κινετέρνα), Α, 296.

- Μωκίου (ναός τοῦ Ἁγίου -), Α, 296.
 Μωστηλὲ (οἶκος τοῦ), Α, 378, Β, 284, 342.
 Νακχίμπαι, Γ, 247.
 Νακχίμπ-ὕλ-ἑσσράφ, τίς, Γ, 489.
 Ναμάζ (τὸ), Γ, 478, κ. ε.
 Ναμιχράμ (τὸ), Γ, 388.
 Ναοί, οἱ ἐν ΚΠ, Α, 421.
 Ναρλὺ-καπὺ, Α, 318.
 Νάσρ ἐδ-διν-Χότζας, Γ, 643.
 Νάϋπλιον ἢ Ναυσιμάχειον, Β, 224.
 Νέα (ἡ), ἐκκλησία ἐν ΚΠ, Α, 216.
 Νεάπολις, Β, 234.
 Νέβ-ρόύζ, Γ, 485, 580.
 Νειάνδρος (ἡ νῆσος), Β, 317.
 Νεκροταφεῖα (τά), Γ, 444, 448 κ. ε. II. (τὰ τοῦ Σκουταρίου), Β, 256.
 Νεκτάριος, ὁ Πατριάρχης ΚΠ, Γ, 540.
 Νεοχώριον, Β, 443, κ. ε.
 Νερὸν (τὸ), ἄρθρον ἐμπορίου ἐν ΚΠ, Β, 460, Γ, 364.
 Νεώριον (τά), Α, 420.
 Νεώριον (τὸ ἐκτὸς), Α, 269. II. τὸ ἐντὸς ἢ παλαιὸν, Α, 582. II. πύλη τοῦ - Α, 521. II. τὸ τῶν Σεκουνδιανῶν ἢ Ἰουκουνδιανῶν, Β, 57.
 Νησιὰ (τά), Β, 287, κ. ε.
 Νηστεία, Γ, 368 - 69. II. νηστεῖαι διάφοροι, Γ, 564. II. ἡ τῶν Ἀρμενίων αὐστηροτάτη, Γ, 365. II. - Ἑβραίων, 555.
 Νιζάμι-τζεδῆδ (τὸ), Γ, 287.
 Νικούσιος (Παναγιώτης), Β, 304, 305.
 Νισσαντζής (ὁ), Γ, 449.
 Νόμισμα, (νόμισμα τοῦ), Γ, 249, κ. ε. II. τιμὰ τῶν -, Γ, 254, κ. ε. II. νία -, Γ, 253. II. Τουρκικὰ -, Γ, 264, κ. ε. II. Ῥωμικὰ -, Γ, 266, κ. ε.
 Νομισματοκοπεῖον (τὸ), Α, 455, 497, 298, Γ, 259, 260.
 Νομοθεσίαι Ὀθωμανῶν, Γ, 497 κ. ε.
 Νούμερα, Α, 497, Γ, 277.
 Νούμμος, Γ, 268.
 Νούρ, τί καλοῦσιν οἱ Ὀθωμανοί, Γ, 345.
 Νυμφαῖα, Α, 418, 453. II. τὸ ἐν τῷ Τάύρω -, Α, 419, 542. II. τὸ ἐν τῷ Σταυροδρομίῳ, Β, 73. II. τὸ ἐν τῷ Μπεϊ-κοζοῦ, Β, 243.
 Νωβελλήσιμος, Γ, 68.
 Ξενοδοχεῖα ἢ Ξενῶνες, Α, 430, κ. ε. II. ὁ - τοῦ Σαμφῶν, Α, 549.
 Ξηρόλοφος (ὁ), Α, 286.
 Ξυλόκιρκος (ὁ), Α, 597.
 Ξυλόπορτα (ἡ), Α, 579.
 Ὄβιδίου πύργος, Β, 484.
 Ὀδάλικισσαι, τίνες, Γ, 49.
 Ὀδηγητρία: ἡ Ὀδηγῶν Μονή, Α, 484.
 Ὀδοῦν-καποῦ (τὸ), Α, 554.
 Ὁεῶρφ, τί, Γ, 205, κ. ε.
 Ὁθωμανῶν βίος, ἡθῆ, σωματικὸς χαρακτήρ κτλ, Γ, 317, κ. ε.
 Οἰκεικῶν δικαστήριον, Γ, 496.
 Οἰκία (ἡ), Γ, 353, κ. ε.
 Οἰκιακὸς βίος, Γ, 349, κ. ε.
 Οἰκονομικὰ (τά), Γ, 231, κ. ε.
 Οἰκονόμος (ὁ Μέγας, τοῦ Πατριαρχείου), Γ, 524.
 Οἰκονόμος (Κ. ὁ ἐξ Οἰκονόμων), Β, 300.
 Οἰωνισμοί, Γ, 587.
 Ὀκιοῦζ-λιμάν, Β, 241.
 Ὄκ μεϊδάν, Β, 43.
 Ὀκτάγωνος (ἡ), Α, 458.
 Ὀλγα (ἡ ἀρχόντισσα Ῥωσσίας) ἐν ΚΠ, Γ, 458.
 Ὀλοκότινον (νόμισμα), Γ, 267.
 Ὀλυβρίου (τά), Α, 380.
 Ὁμέρ-πασσάς (ὁ), Γ, 305.
 Ὁμογοίας (ναός), Α, 274.
 Ὁμφάλιον (τὸ πορφυροῦν), Α, 496, 493.
 Ὁνειροκίττι, Γ, 588.
 Ὁνωράται (αἱ) ἢ Ὁνωράτου (τά), Β, 48, 233.
 Ὁξεία (νῆσος), Β, 347.
 Ὄπιον (τὸ), Γ, 372.
 Ὀπιμάτοι (στρατιῶται), Γ, 274.
 Ὁ-θικίου (τά), Α, 377.
 Ὄρκος (δικαστ.), Γ, 499.
 Ὄρκωμοσιῶν τύποι, Γ, 565.
 Ὄρμίσθου (παλάτιον), Α, 264.
 Ὄρτλ-καποῦ, Α, 456.
 Ὄρτλ-κιοῦ, Β, 404.
 Ὄρτλ (Γενιτσάρων), Γ, 282.
 Ὄρτλ-τζαῦ, Α, 382.
 Ὄρφκνός (ἐπιθετον μαργαρίτου), Γ, 403.

- Ὁρφανοτροφεῖον (τὸ τοῦ Ἀγίου Παύλου),
Α, 449.
Ὁσμάν (Σουλτάν) ὁ Α', ὅθεν εἶνε δισέγ-
γονος τοῦ Ι. Κορνηνοῦ, Γ, 379.
Ὁσμάν (Σουλτάν) ὁ Β', Α, 345, 383.
Ὁσμανιὲ (Νοῦρ ὁ), τζαμίον, Α, 436 κ.ε.
Ὁσμανλὺ, Γ, 44, 308.
Ὁστιάριος, Γ, 456.
Οὐάλεντος ἀγωγός, Α, 556.
Οὐζοῦν-τσαρσί, Α, 540.
Οὐλεμά, Γ, 13, κ.ε., 243, 490, κ.ε.
Οὐμούρ-γιαρῆ, (χωρίον ἐπὶ τοῦ Βοσπό-
ρου), Β, 206.
Οὖν-καμπάν, Α, 552.
Οὐρουτζήδες, Γ, 445.
Ὁψίκιον (τὸ), Γ, 180.
Παδισσάχ, Γ, 24.
Παλάτια (τὰ ἐν ΚΠ), Α, 429.
Παλάτιον (τὸ μέγα), Α, 488, κ.ε. II.
(-τὸ κάτω), Α, 274.
Παλινόρμιον, Β, 83.
Παμμακαρίστου Μονή, Α, 575.
Πανεπιστημεῖον (τὸ), Α, 449, 457, Γ,
628.
Πάνιον, (ἀκρωτήριον), Β, 484 κ.ε.
Παντεῖχιον, (τὸ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου), Β,
495.
Παντεπόπτου Μονή, Α, 558.
Παντοκράτορος Μονή, Α, 554.
Πανώλης, Α, 29, 351-52, Γ, 322.
Πάππας (ὁ), ἕως τῇ τάξει τοῖς λοιποῖς
Πατριάρχαις, Γ, 528, κ.ε.
Παππίας, τίς, Γ, 83.
Παρακοιμώμενος, (ἐν γένει), τίς, Γ, 80.
II. ὁ-τῆς Ἀφενδώνης, Γ, 63.
Παραμοναί (στρατ.), τίνας, Γ, 88, 273.
Παραπόλια, = Προάστεια, Β, 4, κ.ε.
Παράς (νόμισμα τουρκ., πόθεν), Γ, 268.
Πράστημα, Γ, 440.
Παράσχας (ἡ τοῦ Αὐτοκράτορος), Γ, 446.
Παράφρονες, ἴδε Φρενοβλαβεῖς.
Παροιμίαι (Τουρκικαί), Γ, 644.
Πασσάς, τίς, Γ, 8.
Πασσά λιμάν (τὸ), Β, 244.
Πατριρχεῖον (τὸ), Α, 517, κ.ε., 570,
κ.ε. Γ, 309, 533, κ.ε.
Πατριάρχης (ὁ ΚΠ), Γ, 509 κ.ε. II. ὁ Π,
ἐστιώμενος ἐν τῷ Παλατίῳ, Γ, 455.
II. δικτὶ ἐγκαθιδρύεται ὑπὸ τοῦ Ἡρα-
κλείας, Γ, 544. II. τίτλοι καὶ προ-
νόμια αὐτοῦ, Γ, 520, κ.ε. II. ὁ ἐπὶ
τῶν Σουλτάνων, Γ, 532, κ.ε. II. οἱ
λοιποὶ τρεῖς Πατριάρχαι, Γ, 513.
II. Πατριάρχου Μονὴ ἐν ΚΠ, Β, 281.
Πατρίκιαι (γυναῖκες), Γ, 98.
Πατρίκιοι, Γ, 98.
Πατρών-Χαλίλ (ὁ ἀρχιστασιαστής), Β,
460, Γ, 575.
Παυλῖνος (ὁ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β'), Α,
608.
Πεῖκαι (οἱ), Γ, 45.
Πελαργοί, Α, 94. II. ἀγορὰ τῶν -, Α,
386.
Πεμπτοπάζαρον (τὸ), Β, 51.
Πένθος, Γ, 447, κ.ε.
Πενταπύργιον (τὸ), φρούριον, Α, 584. §
(εἶδος σκευοθήκης), Γ, 453.
Πέντζ, εἶδος φόρου, Γ, 242.
Πεπρωμένον (τὸ), παρὰ τοῖς Μωαμεθα-
νοῖς, Γ, 324.
Περαία (ἡ ἐπὶ τοῦ Κόλπου), Β, 4.
Πέραμα (τὸ), Α, 533. II. πύλη τοῦ -,
ἴδε Μπαλνκ-παζάρ-καπουσοῦ.
Πέρων (τὸ) ΚΠ, Β, 35.
Περιβλέπτου Μονή, Α, 300.
Περιστερά (ἡ), Γ, 405.
Περιτομή (ἡ), Γ, 484.
Πετεινοχώριον, Β, 466.
Πετράκης (ὁ Ταρχαμπχανετζῆς), Α, 584,
Γ, 425.
Πετρίον (τὸ), Α, 563. II. πύλη τοῦ -,
Α, 567.
Πευκία (τὰ), Β, 236.
Πηγὴ (ἡ Ζωοδόχος), ἴδε Μπαλνκλύ.
Πηγῶν παλάτιον, Α, 335. II. πύλη τῶν
—, ἴδε Σηλυβριά-καπουσοῦ. II. ἀπο-
βάθρα τῶν —, Α, 604.
Πηλοπούλις (τὰ), Α, 374.
Πικλῆ-πασσά (τζαμίον καὶ προάστειον),
Β, 26.
Πιγκέρνης (ὁ), Γ, 79, 453 54.
Πικρίδιον (τὸ), Β, 44.
Πιρί-πασσά (τζαμίον καὶ προάστειον),
Β, 43.

- Πίττα (νήσος), Β, 297.
 Πιττάκια (τά), Α, 461.
 Πλακιδιχαί (αί), Α, 348.
 Πλακωτόν (τό), Α, 427-8.
 Πλάτανος (ὁ τοῦ Γκοδεφρουᾶ), Β, 458.
 Πλάτη (νήσος), Β, 317.
 Πληθυσμός (ΚΠ), Α, 78. Π. (τοῦ ὅλου Κράτους), Γ, 295, κ. ε.
 Πλοῖα (τά τοῦ Σουλτάνου), Γ, 22.
 Πολυάνδρου πύλη, Α, 349.
 Πολυγαμία (ἡ παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς), κ. ε. Γ, 434-2.
 Πομπή του στήλη, Β, 488.
 Ποριᾶ λιμάν, Β, 495.
 Πορφύρα (ἡ βαφή), πολύτιμος, Γ, 406, §. (τρίκλινος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Παλατίου), Α, 206, Γ, 463.
 Πορφυρογέννητοι, Α, 206, Γ, 33, 60, 463.
 Ποτηρῆς (Ἅγιος Γεώργιος), ἐκκλησία ἐν ΚΠ, Α, 576.
 Πουγγι (τό), ὡς πρὸς νόμισμάτων, Γ, 230.
 Πουλιχέρικαί (αί), Α, 347.
 Πραξιόπολις, τίς, Γ, 94.
 Πραξιῶν, ἴδε Ἐπαρχοί.
 Πραξιῶριον (τό), Α, 292. Π. τὸ μέγα ἢ τῶν Ἐπαρχῶν, Α, 529.
 Πρανδεῖρια, Α, 497.
 Πρέσβεις, ὑποδοχὴ αὐτῶν, Γ, 469, κ. ε.
 Πριβάτον (τό), θησαυροφυλάκιον, Γ, 234.
 Πριβιτάριος, ὁ ἄλλως Κόμης τῶν Πριβιτών, Γ, 74.
 Πρίγκηπος (νήσος), Β, 314, κ. ε.
 Πριμικήριος, (ἐν γένει), τίς, Γ, 85. Π. ὁ τοῦ Βασιλικῆς Βασιλείου, = Πρωτοβεστιάριος, Γ, 79. Π. ὁ μέγας ἢ τῆς Αὐλῆς, = Γ, 86. Π. ὁ τοῦ Πατριαρχείου, Γ, 525.
 Προάστειν (τά τῆς ΚΠ), Β, 1, κ. ε.
 Προδρόμου χεῖρ, Α, 465. Π. - κάρτα, Α, 358. Π. - ναὸς ὁ ἐν τῷ Ἐβδόμῳ, Α, 357. Π. ὁ ἐν τῇ Πέτρᾳ, V, 564. Π. ὁ ἐν τῷ Τροάλλῳ, Α, 576. Π. ὁ ἐν τῷ χωρίῳ Γενι-μπαχλῆ, Β, 472. Π. ὁ ἐν Ἀντιγόνῃ, Β, 295.
 Προέλευσις (τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπὶ Γραικορωμαίων), Γ, 480, κ. ε. Π. ἡ τοῦ Σουλτάνου, (μπινίς), Γ, 22.
 Πρόκενσον (τό), = Προέλευσις.
 Πρόκοιτος, Γ, 84.
 Πρόκυψις (ἡ τοῦ Αὐτοκράτορος), Γ, 454. Π. ἡ τῶν νεονύμφων Βασιλέων, Γ, 466, 467.
 Προμοσίλλα, τίς, Γ, 80.
 Προμότου (τά), Β, 280.
 Προπόσεις (ἐν ταῖς δεῖπνοις), Γ, 364, 369.
 Προτήκτωρ, τίς, Γ, 88.
 Πρυτανεῖον (τό), Α, 457.
 Πρωταλλαγάτωρ, Γ, 87.
 Πρωτασηκρητῆς, (δικαστήριον τοῦ), Γ, 496.
 Πρωτασίον (τά), Α, 377.
 Πρωτέδικος (ὁ), Γ, 522, 525.
 Πρωτελάτης (ὁ), Γ, 82.
 Πρώτη, (νήσος), Β, 290.
 Πρωτοβεστιάριος ἢ Πρωτοβεστιάριτης, Γ, 79, 85.
 Πρωτοκάραβος, Γ, 82.
 Πρωτοκόμης (ὁ), Γ, 75.
 Πρωτοκούρσωρ, Γ, 88.
 Πρωτοκυνηγός, Γ, 95.
 Πρωτομαχῆς (ὁ), Γ, 492.
 Πρωτομανδάτωρ, Γ, 89.
 Πρωτοπαππᾶς (ὁ τοῦ Παλατίου), Γ, 84.
 Πρωτοπρόεδρος, Γ, 96.
 Πρωτοπαθάριος, Γ, 04. Π. ὁ - τῆς Φιάλης, Γ, 81.
 Πρωτοστράτωρ, Γ, 79.
 Πρωτοσύγκελλος (ὁ Μέγας), Γ, 425.
 Πρωτοχρονιά (ἡ), Γ, 469.
 Πτερὸν (τείχους), Α, 406.
 Πτολεμαεῖον, Β, 86.
 Πτωχοτροφεῖον, Α, 432.
 Πύλι (ΚΠ), Α, 408.
 Πύλη (ἡ ἱψηλὴ), Γ, 410, κ. ε.
 Πῦρ (τὸ ὑγρὸν ἢ ἐλληνικόν), Γ, 294.
 Πυράι (αἱ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου), Γ, 474.
 Πύργοι (ΚΠ), Α, 408. Π. οἱ - τοῦ Γαλατᾶ, Β, 44, κ. ε.
 Πύργος, (χωρίον), Β, 465.
 Πύργος (ὁ μέγας) τοῦ Γαλατᾶ, ἴδε Γαλατᾶ-κουλῆς.

- Πυρκαϊζή (ἐν ΚΠ), Α, 438, κ. ε. Γ, 222, κ. ε.
 Ράβδος (ἡ τοῦ Μωϋσέως), Α, 220, 296.
 Ραγκαβί (Μιχαήλ), ὁ αὐτοκράτωρ, Β, 292.
 Ραιφερενδάριος, Γ, 86.
 Ραμαζάνιον, Α, 90, Γ, 482.
 Ραμίσσ-τσιφτιλί, Α, 606.
 Ραούλων οἰκογένεια, Β, 388.
 Ραχγίμπ-πασσά-τζαμίσι, Α, 283.
 Ρεαγιάς, τίς, Γ, 503.
 Ρεγεῶνες, Α, 63, κ. ε.
 Ρεδιφ, (στρατ.), Γ, 287.
 Ρεϊζ-ἐφέντης (ὁ), Γ, 446.
 Ρεκιάμπ (τὸ), Γ, 25. ἢ. Ρεκιάμπ-άγα-
 λάρ, τίνες, Γ, 26.
 Ρεμπιέ-γκιουλνούσσ (σουλτάν), Β, 250.
 Ρεσαϊδ (Μεχμέδ)-πασσάς, Β, 434.
 Ρεῦμα (τὸ μέγα), Β, 446.
 Ρεῦματα (τοῦ Βοσπόρου), Α, 42.
 Ρήδας, ποταμός, Β, 492.
 Ρηγίου πύλη, Α, 348.
 Ρίξος Ι. (ἐπιστολή αὐτοῦ), Α, 314-15.
 Ριτζάλ, τί, Γ, 420.
 Ρόγα (διανομή τῆς -), Γ, 464.
 Ροῦμελη-καβάν, χωρίον ἐπὶ τοῦ Βοσπό-
 ρου, Β, 475.
 Ρουφιαναί (αἱ), προάστειον, Β, 259.
 Ρωμανός (Διογένης), ὁ αὐτοκράτωρ, Β,
 293.
 Σαδὺκ-πασσάς, ἀρνησὶθησκός Πολωνός,
 Γ, 306.
 Σακελλάριος (ὁ Μίγας), Γ, 524. ἢ. (ὁ
 μικρός) Γ, 525.
 Σάκρα τίς, Γ, 64. §. Γ, 232.
 Σαλαχόρσι (οἱ), Γ, 45.
 Σαλῆ μπαζάρ, (προάστειον), Β, 82.
 Σάξιμον, Γ, 464.
 Σαράϊ (τὸ), Α, 443, κ. ε. Γ, 37, κ. ε.
 Σαράϊ-μπουρνου, Α, 444.
 Σαρακηνῶν Μεσσιζήτιον ἢ Συναγωγίον, Α,
 529.
 Σχράντζ-δένδρα (τὰ), Β, 157, 158.
 Σαράτς-χανές, Α, 375.
 Σαρῆ-γιάρ (τὸ), Β, 470.
 Σαρμασίκι (τὸ), Α, 348.
 Σατζάκ-ὕς-σεριφ, Α, 167.
 Σατῆρσι (οἱ), Γ, 45.
 Σάτυρος, (τὰ -), Β, 284.
 Σεβαστοκράτωρ, Γ, 97.
 Σεβαστός, (ἄξιωμα), Γ, 96.
 Σεβῆρος (Σεπτίμιος) ὁ αὐτοκράτωρ, Α,
 50, κ. ε. Γ,
 Σεῖμέν, τίς, Γ, 284.
 Σεισμοί, Α, 27, κ. ε.
 Σελάμ-ἄγκασῆ, τίς, Γ, 138.
 Σελαμλῆκι (τὸ), Γ, 356.
 Σελῆμ (Σουλτάν), ὁ Α' ἢ Γιαβούζ, Α,
 561, Γ, 404, 245, 334. ἢ. ὁ Γ,
 (τζαμίον τοῦ-ἐν Σκουταρίῳ), Β, 252.
 Σεκουνδιαναί (αἱ), Α, 362, Β, 60.
 Σέκαστον (= Γραφεῖον ἢ Δικαστήριον),
 Γ, 495.
 Σενάτον (τὸ), Α, 454.
 Σέντζον (τὸ τοῦ ἵπποδρόμου), Α, 234.
 Σερβέττα (ἡ), Γ, 402.
 Σεργούτσι (τὸ τοῦ Σουλτάνου), Γ, 27.
 Σερράτσειδες, Γ, 445.
 Σερχίμια, Γ, 252.
 Σηλυβριά-καπουσοῦ, Α, 334.
 Σῆγμα (τὸ), Α, 298. §. Α', 560. §.
 Β, 8.
 Σιλεντιάριοι, τίνες, Γ, 94.
 Σιλέντιον, Γ, 65, 208.
 Σιλνχδάρης, Γ, 44.
 Σίμας, ἀκρωτής, Β, 470.
 Σινάν, (ἀρχιτέκτων), Β, 44.
 Σινάν-πασσάς, Α, 448.
 Σιπαχχῆδες, Γ, 282.
 Σισίνιος (ὁ Πατριάρχης ΚΠ), ἀπόκρισις
 αὐτοῦ εὐφραστάτη, Γ, 404.
 Σιτώνες (ΚΠ), Α, 444.
 Σκάλα (ΚΠ), Α, 424.
 Σκαραμάγγιον, τί, Γ, 405.
 Σκλαβοπάζαρον, Α, 440.
 Σκληθρινούς (κόλπος), Β, 470.
 Σκουπιδαρεῖον (τὸ τοῦ Σαραγίου), Α, 482.
 Σκούταρι (τὸ), Β, 245, κ. ε.
 Σκουτάριοι, Γ, 481.
 Σκουτάριον (τὸ τοῦ Αὐτοκράτορος), Γ,
 181.
 Σκρίδωνες (στρατιῶται), τίνες, Γ, 277.
 Σκύλοι, οἱ ἐν ΚΠ, Α, 92, κ. ε.
 Σκυλομάγκικ (τὰ), Α, 243.

- Σκυλομάγκαι (οί), Γ, 95.
 Σμύρνιον (τό), Α, 551.
 Σοίταρης, τίς, Γ, 284. II. (οί ἐν τοῖς γάμοις), Γ, 434.
 Σοκολλῆ-Μεχμέδ-πασσάς, Β, 6.
 Σολάκκι (οί), Γ, 45.
 Σουλεϊμάν (Σουλτάν), ὁ Μίγας ἢ Κανουνῆ, Γ, 23.
 Σουλεϊμνιέ (τό), τζαμίον, Α, 573, κ. ε.
 Σουλλου-μοναστήρ, Α, 300.
 Σουλτάν (τίτλος), Γ, 24, 379.
 Σουλτάναι (αἱ), Γ, 24, 55.
 Σουλτάν-ζαδέδες, τίνες, Β, 398, Γ, 33, 399.
 Σουλτάνος (ὁ), Γ, 49, κ. ε.
 Σουλτανὺ (τό), χωρίον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, Β, 245.
 Σοῦμπασης, τίς, Γ, 40.
 Σουννά (ἡ ἢ τό), Γ, 477.
 Σουργούνιδες, Α, 77.
 Σουρβέ (ἡ πομπή τοῦ), Γ, 577, κ. ε.
 Σοῦ-τεραζὺ, Β, 462.
 Σουτλουτζέ, Β, 5.
 Σούτσων καταγωγῇ, Β, 444, Γ, 449.
 Σοφιανὰ (παλάτια) ἢ Σοφικναί, Α, 273, Β, 8, 276. II. λιμὴν τῶν, Α, 268.
 Σοφτάδες, τίνες, Γ, 626.
 Σπαθάριοι (οἱ), Γ, 94.
 Σπαθαρροκανδιδάτοι (οἱ), Γ, 92.
 Σπέντζα (ἡ), εἶδος φάρου, Γ, 242.
 Σαχζαδέδες (οἱ), Α, 474, Γ, 29.
 Σαχζαδὲ-μπασῆ, Α, 401.
 Σαχζαδὲ-τζαμισί, Α, 386.
 Σάχχινσσάχ (τίτλος), Γ, 24.
 Σαχινσί (τό), Γ, 354, κ. ε.
 Σσεϊτάν-άκχινδὺ, Β, 429.
 Σσείχ, τίς, Γ, 492.
 Σσείχ-οὐλ-ισλάμης (ὁ), Γ, 246, 492. κ. ε.
 Σσερίφαι, τίνες, Γ, 42.
 Σσιῖδ, αἵρετικοὶ τῶν Ὀθωμανῶν, τίνες, Γ, 486.
 Σταθμά (τά), Γ, 229, κ. ε.
 Σταυλοκόμης, Γ, 74.
 Σταυρίον (τό), Α, 426.
 Σταυροδρόμιον (τό), Β, 63, κ. ε.
 Σταυρὸς (ὁ) ἢ Στζύρωσις (ἡ), Β, 238.
 Στέμμα (τὸ αὐτοκρατορικόν), Γ, 402. κ. ε.
 Στένη (ἡ), Β, 440. κ. ε.
 Στέφης (ἡ τοῦ αὐτοκράτορος), Γ, 567. κ. ε.
 Στουδίου Μονή, Α, 307, κ. ε.
 Στρατήγιον (τὸ παλαιὸν ἢ μέγα), Α, 408. II. (τὸ μικρόν), Α, 292.
 Στρατιωτικὰ (τά), Γ, 296. κ. ε.
 Στρόβιλος (ὁ), Α, 562, κ. ε.
 Στυλίται, τίνες, Β, 94.
 Σύγκελλος (ὁ), ἀξίωμα πολιτικόν, Γ, 525. II. -ὁ τοῦ Πατριάρχου, ἴδε Πρωτοσύγκελλος.
 Συκῇ καὶ Συκαῖ, = Γαλατᾶς. II. λιμὴν ὁ τῶν-ἡ ὑπὸ τῇ Συκῇ, Β, 57.
 Συμβούλιον (τὸ μέγα), Γ, 420. II. τὸ τῆς Γ Π., Γ, 24. II. τὸ τῆς Δικαιοσύνης, Γ, 247.
 Συναγωγῇ (ἡ τῶν Ἑβραίων), Γ, 342, 548. κ. ε.
 Σύνοδος (ἡ ἐν ΚΠ ἐνδημοῦσα), Α, 574.
 Σύνοδος Οἰκουμενικῇ (ἡ Α'), Γ, 558.
 Συνοικίαι (ΚΠ), Α, 67, κ. ε.
 Συντεχνίαι, Γ, 448, κ. ε.
 Σφακέλωμα (τό), Γ, 589.
 Σφενδόνη (ἡ τοῦ Ἱπποδρόμου), Α, 234.
 §. (γραφεῖον ἐν τῷ Παλατίῳ τὸ πάλαι), Γ, 63.
 Σφι(γ)κτούριον, Γ, 403.
 Σφραγίδες (αἱ τοῦ Σουλτάνου), Γ, 44.
 Σφραγιδολύπται, Γ, 446.
 Σφωρακίου (τά), Α, 550.
 Σχοινοβάται Τούρκων, Γ, 463.
 Σχολαί (αἱ), Α, 497, Γ, 87.
 Σχολάριοι, Α, 497, Γ, 87, 272.
 Σχολαστικοί, οἱ δικηγόροι, Γ, 497.
 Σχολεῖα, Α, 434, Γ, 626. κ. ε.
 Σχολή (ἡ τοῦ Γένους ἢ Πατριαρχικῇ), Α, 572, Β, 408.
 Σωσθένιον, Β, 440, 444.
 Σωτήρος (εἰκὼν ἡ ἐν τῇ Χαλκῇ), Α, 494, κ. ε.
 Ταάτ-οὐλ-καχλὲ, Α, 530, Γ, 464.
 Ταβελλίωνας, Γ, 497.
 Ταβλανμπᾶς, πόθεν, Γ, 80.
 Τακσίμι (τό), Β, 73.

Τανδοῦρι (τό), Γ, 357.
 Ταοὺκ-παζάρ, Α, 427.
 Ταράμπ-χανές, Α, 155.
 Ταρχάν (Βαλιδῆ)-Σουλτάν, Α, 527.
 Τατκουλα (τά), Β, 29, κ. ε.
 Τάταροι (ταχυδρόμοι), τίνες, Γ, 412, 43.
 Τατάς, τίς, Γ, 82, 85.
 Ταῦρος (ό), Α, 441, κ. ε.
 Ταφιλ-μπούζης, Γ, 48.
 Τάφοι, Γ, 441, κ. ε.
 Ταχμίζι (τό), Α, 534, Γ, 243.
 Τάχτ-ούλ-κακλί, Α, 530, Γ, 464.
 Τείχη (ΚΠ), Α, 95, κ. ε. II. τὰ-τῆς
 Χαλκηδόνης, Β, 268.
 Τεκὺρ-σαράγιον, Α, 362.
 Τελεταί πολιτικάι, Γ, 446, κ. ε. II. -
 ὀρθασευτικάι, Γ, 557, κ. ε. II. ὁ ἐπὶ
 τῶν -, (ἄλλως) Τελετάρχης, (ἄξιωμα-
 τικὸς), Γ, 428, 430.
 Τελωνεῖον (τό), Α, 534.
 Τελώνια (τά), ἐπὶ Γραικορωμαίων, Γ,
 235. II. ἐπὶ Τούρκων, Γ, 240.
 Τεμενῆς (ό), Γ, 380.
 Τέμπλον (τὸ τῶν ἐκκλησιῶν), παῖον, Α,
 488.
 Τεριακῆδες (οἱ), Γ, 373, -4.
 Τεριακῆ-τσαρσι (τό), Α, 548.
 Τερνακτῆ (ἄκρα καὶ πλάστιον), Β, 405.
 Τερσχανές (ό), Β, 47, κ. ε.
 Τεσκερετζῆς (ὁ μέγας καὶ ὁ μικρὸς), Γ,
 418.
 Τεσσαράκοντα Μάρτυρες (ναὸς τῶν), Α,
 422.
 Τεσσιφαττῆς, Γ, 447.
 Τεσσιφιῆ (τζαμίον), Β, 99.
 Τετράβηλον, Α, 494.
 Τετρκίων (ὁ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ), 233.
 Τετράφυλον (τὸ χαλκοῦν), Α, 422.
 Τζααία (τὰ ἐν ΚΠ), Α, 426.
 Τζεζάερλῦ-Χασάν-πασσάς, Β, 74.
 Τζεμπιτζῆδες, τίνες, Γ, 283.
 Τζιχνγκίρ (τζαμίον), Β, 82.
 Τζουλουφλού, τίνες, Γ, 40, 44, καὶ 404.
 Τζούμπ-Ααλῆ, Α, 559.
 Τιμάριον, τί, Γ, 75, 284, 504.
 Τιμασίου (σκάλα), Α, 454.
 Τί-τοι, (μηνία περὶ τοῦς), Γ, 64, 96.

Τοκάτι, χωρίον, Β, 240.
 Τὸπ-καπού (τὸ ἐπὶ τοῦ Σαράι-μπουρνὸς),
 Α, 446. §. (τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν), Α,
 344, κ. ε.
 Τόποι (οἱ), Α, 212.
 Τὸπ-χυνῆ (πλατεῖα καὶ κρήνη), Β, 77, κ. ε.
 Τοῦζι (τά), Γ, 438.
 Τουλούμπατζῆδες, Γ, 420.
 Τουρκίης Ἐπίσκοπος, Γ, 307.
 Τουρκικὴ γλῶσσα, Γ, 593.
 Τούρκισσαι (αἱ), Γ, 344, κ. ε.
 Τούρκοι (οἱ πρῶτοι καὶ καθυετοί), τίνες
 καὶ πόθεν, Γ, 307.
 Τουρκόπωλοι, (τάγμα στρατ.), Β, 424,
 Γ, 275.
 Τουρμπέδες, Α, 433.
 Τοῦφα (ἡ), εἶδος κορώνας, Γ, 403.
 Τράπεζα (ἡ), Γ, 361, κ. ε.
 Τριβουνάλια, = Δικαστήρια, Γ, 495, 522.
 Τροπαιουχία, εἶδος κορώνας, Γ, 403.
 Τρούλλος, Α, 260, 207. §. (ἐν τῶν δι-
 καστηρίων), Γ, 496.
 Τρυγητοῦ ἑορτή, Β, 278.
 Τσαγγᾶς (ό), τίς, Γ, 405.
 Τσαγγία (τὰ τοῦ Αὐτοκράτορος), Γ, 405.
 Τσάκωνες, Α, 76, Γ, 275.
 Τσάμλιτζα, (πηγή), Β, 237.
 Τσαοῦσαι ἢ Τσαοῦσιοι, Γ, 90, 442.
 Τσαοῦσιος (ὁ Μέγας), Γ, 90.
 Τσαοῦς-μπασης, Γ, 449.
 Τσαρσὺ (τό), Α, 544, Γ, 335.
 Τσατλαδὺ-καπού, Α, 264.
 Τσεγγῆ, Γ, 462.
 Τσεγγελλῆ ἢ Τσεγγέλ-κιοῦ (τό), Β, 233.
 Τσεκμετζῆς (ὁ μικρὸς καὶ ὁ Μέγας), Α,
 318.
 Τσελέγγια, Γ, 449.
 Τσελεμπῆς, τί δηλοῖ, Β, 364, 367, Γ,
 67, 379.
 Τσεμπερλῦ-τασί, Α, 430, κ. ε.
 Τσεσνετζήμπασης, τίς, Γ, 47.
 Τσιμπουκλῦ (τό), Β, 248.
 Τσιραγάν, Β, 98.
 Τσιτάκai, τίνες, Γ, 430.
 Τσορμπατζῆς, τίς, Γ, 282.
 Τσουκούρ-χαμάμ, Α, 400.
 Τσυκνιστήριον (τό), Α, 482, 244.

- Τύχη (τῆς πόλεως), Γ, 565.
 Ὑδραγωγεία, Α, 445, κ. ε. Β, 459, κ. ε.
 Ὑδράλης, ποταμός, Γ, 463, 465.
 Ὑδρονόμοι, Γ, 449.
 Ὑδωρ (τὸ), ὑδάτων τῶν περὶ τὴν ΚΠ ποιότης, Β, 460.
 Ὑιοθεσία (παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς), Γ, 522.
 Ὑπατεία, τίς, Γ, 68.
 Ὑπατοι, Γ, 68, κ. ε. II. Ὑπατος τῶν Φιλοσόφων, τίς, Γ, 85.
 Ὑπκρέται (πληθὺς αὐτῶν) ἐν Τουρκίᾳ, Γ, 360-64.
 Ὑποδήματα, Γ, 407.
 Ὑψηλά (τὰ τῶν Βλαχερνῶν), Α, 592. II. (τὰ τοῦ Σκουταρίου), Β, 246.
 Ὑψηλάντων γενεαλογία, Α, 537, κ. ε. II. Ὑψηλάντης Ἀλέξανδρος (ὁ Ἡγεμὼν), Α, 536.
 Ὑψωμαθεῖα, ἴδε Ψαμαθεῖα.
 Φαβρίκαι, Γ, 256.
 Φαζλῆ-πασσά, Α, 258.
 Φαιδεράτοι (στρατιῶται), Γ, 271.
 Φακεώλιον, Γ, 402.
 Φαναράκια (τὰ). II. τὸ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, Β, 485. II. τὸ ἐπὶ τῆς Ἀσίας, Β, 494.
 Φανάριον (πύλη τοῦ), Α, 569, κ. ε.
 Φαναριῶται (οἱ), Α, 573.
 Φαρμακίας (κόλπος), Β, 458, κ. ε.
 Φάρος, Α, 523. II. ἐκκλησία τοῦ - , Α, 244.
 Φειδάλεια, Α, 42, Β, 432.
 Φενέρ-μπαγτσέ, Β, 275.
 Φερικ, τίς, Γ, 8, 288.
 Φερμανλὺς, τίς, Γ, 48.
 Φετχιέ-τζαμισί, Α, 576.
 Φετβάς, Γ, 200.
 Φιάλη (ἐν γένει), Γ, 84. II. (ἡ ἐν τῷ Αὐγουσταίῳ), Α, 463-4. II. ὁ ἐπὶ τῆς -, Γ, 48.
 Φιδάλεια, = Φειδάλεια.
 Φιλαδέλφειον (τὸ), Α, 426.
 Φιλιππικοῦ Μονῆ ἐν Χαλκηδόνι, Β, 260.
 Φίλ-μπουρνού (τὸ), Β, 495.
 Φιλολογία, Γ, 606, κ. ε.
 Φιλόζενος (κινιστέρνα), Α, 262.
 Φιλοπάτιον (τὸ ἐντὸς), Α, 479. II. (τὸ ἐκτὸς), Α, 339.
 Φινόπολις, Β, 482.
 Φισκοσυνήγοροι, Γ, 232.
 Φλάμουλα (στρατ.), Γ, 273.
 Φοιδεράτοι (στρατιῶται), Γ, 271.
 Φόλλις, νόμισμα, Γ, 268.
 Φόροι ἐπὶ Γραικορωμαίων, Γ, 233.
 Φορολογία ἐν Τουρκίᾳ, Γ, 239 κ. ε.
 Φουὰδ-πασσά, Γ, 254.
 Φοῦρνος (τὸ), εἶδος εἰρατῆς, Α, 448.
 Φράγχοι (οἱ ἐν Τουρκίᾳ), Γ, 315.
 Φρενοβλαβεῖς (οἱ), ἱεροὶ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, Γ, 333.
 Φρύξου λιμὴν, Β, 249.
 Φυντικλῦ (τὸ), Β, 84.
 Φωκᾶ (κινιστέρνα), Α, 281.
 Φωσφόριον (τὸ), Α, 522.
 Φώτιος (ὁ Πατριάρχης), Β, 302, 515.
 Χαβιάρόχανον, Β, 56.
 Χαβούζ-μπασι, Β, 232.
 Χαγιάτ-πασσά, Β, 89.
 Χαδδῖς, Γ, 477.
 Χαζνές, Α, 463.
 Χαϊδάρ-πασσά, Β, 256.
 Χαῖρ-οῦδ-δὶν πασσάς, Β, 95.
 Χαιώματα (τῶν ἵππων), τίνα, Γ, 439.
 Χαλεδ ἐφέντης, Β, 491, Γ, 47, 449.
 Χάλκη, ἡ νῆσος, Β, 298.
 Χαλκῆ (πύλη), Α, 490.
 Χαλκηδὼν (ἡ), Β, 264 κ. ε.
 Χαλκοπρατεῖα (τὰ), Α, 459 κ. ε.
 Χαμᾶληδες (οἱ ἐν ΚΠ), Γ, 420.
 Χάμμερ (βιογραφία), Προλεγ. Β, δ', κ. ε.
 Χάν, τίς, Γ, 24.
 Χαννούμ, (τίτλος), Γ, 380.
 Χαντσαρλῦ (Παναγία), Α, 578.
 Χαρᾶτζι (τὸ), Γ, 244.
 Χαρέμι (ὁ γυναικωνίτης ἐν γένει) τῆς οὐκίας, Γ, 356. §. (συνκδχ.) αἱ ἐν τῷ Χαρεμίῳ γυναῖκες, Γ, 391 κ. ε. II. τὸ Σουλτανικόν-, Γ, 48, κ. ε.
 Χαριτζιέ-ναζιρῆ (ὁ), Γ, 447.
 Χαρσία (πύλη), Α, 353.
 Χαρτοπαίγνια (τὰ), Γ, 465.
 Χαρτοφύλαξ (ὁ μέγας), Γ, 524.
 Χαρτουλᾶριος (ἐν γένει), τίς, Γ, 80. II. ὁ τῶν βασιλικῶν ἵπποστάθμων ἡ Μέγας, αὐτ.

- Χάς (κτῆμα), ποῖον, Γ, 503.
 Χασεκῆδες, τίνες, Γ, 43.
 Χασεκῆ (Σουλτάναι), τίνες, Γ, 50.
 Χασεκῆ-τζαμισί, Α, 292.
 Χάσ-κιού, Β, 11.
 Χατζῆς, τίς, Γ, 480 κ. ε.
 Χάττι-σερίφ κκι
 Χάττι-χουμαϊούν, τίς, Γ, 20, 119.
 Χαφύζ, τίς, Γ, 476.
 Χαχάμ-μπασης (ό), ό Γ, 311.
 Χειρόκτια, Γ, 408.
 Χειροτονία ἐπιβάλλομένη ὡς ποινὴ, Γ, 563.
 Χελιδών (εἶδος ἐρανισμοῦ), Γ, 472.
 Χηλῆ, χωρίον, Β, 184.
 Χορὸς (ἐν γένει), Γ, 464. II. ό - τῶν Δερβίσιων Μεβλεβῆ, Β, 75. II. ό - τῶν Ἑλληνίδων, Γ, 346, 462. II. ό - τῶν Κληρικῶν, Γ, 460.
 Χοτζαγκιάναι τίνες, Γ, 118.
 Χότζας (ό τοῦ Σουλτάνου), Γ, 30.
 Χουνκιάρ-ισκελεσί, Β, 207.
 Χουσεῖν (Κιουτσούκ) - πασσᾶς, Α, 603, Β, 19.
 Χοσρέβ-Μεχμεδ-πασσᾶς, Β, 138 - 39.
 Χρέος δημόσιον τῆς Τουρκίας, Γ, 249, κ. ε.
 Χρησμοὶ (οἱ), Γ, 589.
 Χριστόδουλος (ό ἀρχι-ἐκτων), Α, 577.
 Χριστοῦ (Μονὴ ἐν Πριγκήπῳ), Β, 314.
 Χρύσανθος (Πατριάρχης ΚΠ), Β, 314-5.
 Χρυσαργύρου φόρος, Γ, 234.
 Χρυσὴ Πύλη, Α, 312, κ. ε.
 Χρυσοβάλανδον (τό), Α, 370.
 Χρυσόβουλλον, Γ, 63.
 Χρυσοκάμαρον (τό), Α, 379.
 Χρυσοκέραμος, Β, 239.
 Χρυσολωρᾶς (Μανουήλ), Α, Προλεγ. γ.
 Χρυσοπλῦσια (τά), Β, 11.
 Χρυσόπολις, Β, 246.
 Χρυσοτρίκλινον (τό) καὶ Χρυσοτρίκλινος (ό), Α, 199.
 Χρυσούπολις, = Χρυσόπολις.
 Χρυστοῦς (ό, νόμισμα, Γ, 266.
 Χχιγιάλ ἢ Χχιαζιλ (τό), Γ, 464.
 Χχιεκάϊ σσερίφ (τό), Α, 165, Γ, 575.
 Χχιεσάρι (Ρούμελης), Β, 125, κ. ε. II. (Ἀνατολῆς), Β, 223.
 Χχιτζρε, Γ, 506.
 Χώρας Μονή, Α, 366.
 Ψαμμαθεῖα, Α, 304.
 Ψῆφᾶ (τά), Α, 404, Β, 102.
 Ψυχρά (κινστέρινα ἢ ἐν τῷ Παλατίῳ), Α, 209. II. (ἢ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ), Α, 230. II. ἴδε Α, 349.
 Ψωμμαθεῖα, ἴδε Ψαμμαθεῖα.
 Ὠάτον, οἶκημά τι τοῦ Μ. Παλατίου, Α, 207. §. εἶδος στέμματος, Γ, 237.
 Ὠρα (καλὴ ἢ κακὴ), Γ, 585.
 Ὠραῖα (Πύλη τῆς ΚΠ), Α, 521.
 Ὠρεῖα (τά), Α, 114. II. - τὸ ἐν τῇ Ἀγορᾷ, Α, 424. II. - τὸ παρὰ τὸ Ὁδὸν-καπὺ, Α, 552. II. - τὰ ἐν τῷ Ὀκιοῦζ-λιμάν, Β, 242.
 Ὠρολόγιον ἢ Ὠρολογεῖον (τὸ τοῦ Μιλίου), Α, 449.

[The page contains two columns of extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document.]

ΣΥΝΕΧΕΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Ἀγαδόπουλος Ι.
 Ἀδάμ Γ.
 Ἀκάβαλος Ι.
 Ἀλιπεάνδης Ἡλ. ἱερεύς.
 Ἀλμειύδας Μανουήλ
 Ἀλμειύδας Δημήτριος
 Ἀνδρεάδης Κ. Α.
 Ἀντωνιάδης Μιχ.
 Ἀργυράτος Μιχ.
 Βαμβακάρη Σοφία
 Βαμβακαῆς Ἀνδρ.
 Βάρκας Ι. Δ.
 Βικέλλας . .
 Βεγλερῆς Γρηγ.
 Γαρόφαλλος Ἀναστ.
 Γλυκὺς Σωτήριος.
 Δάγκος Εὐγένιος, Ἀρχιμανδρίτης.
 Δημητρίου Θεόδωρος, ἱερεύς.
 Δήμου Μπαργαρίτης.
 Δήμου Νικόλαος.
 Εὐθυμιάδης Σπυρ.
 Θεοδοσιάδης Ἐμμανουήλ.
 Θεολόγος Κωνστ.
 Θεοχαρίδης Πέτρος.
 Καλβοκορέσης Ἀριστ.
 Καμπίσης Κωνστ., ἱερεύς.
 Καρατζᾶς Γ.
 Κομποθέκλας Χαράλ. Π.
 Κομποθέκλας Σπυρ., ἱερεύς.
 Κουβελάς Μιχ.
 Κουβέλης Γρηγ., ἱερομόναχος.
 Κυπριώτης Γεράσ. Ι.
 Κωνσταντινίδης Ἀθ.
 Μαμαλιάδης Γ.
 Μανόλικας Ι.
 Μανολόπουλος Δ.
 Μελάς . .
 Μερκούρης Σωτήριος, ἱερεύς.
 Μικρουλάκης Δ.

Μινέττας Ι.
 Μιραλῆς Κ.
 Μοναστηριώτης Ξενοφών, ἱατρός.
 Μπογιατζόγλου Κωστάκης.
 Μυταράκης Ἐμμαν.
 Οἰκονομίδης Δ.
 Ὁράτης Εὐθ.
 Παππαδογιάννης Ι., ἱερεύς.
 Παππακυριαζόπουλος Γ.
 Παππαδόπουλος Ν. Γ.
 Παρδαλὸς Ἀντ.
 Παυλάτος Πέτρος.
 Πεταλάς Διονύς.
 Ραζῆς Δ. Μερκάτος.
 Ράλλης Θεόδωρος Μ.
 Ραῖδης Εὐστράτιος.
 Ρωσσέτος . .
 Σιμωνᾶς Ι.
 Σιώτης Ἀντ. Γ.
 Σκούρις Ν. Α.
 Σταγόπουλος Ι.
 Σταυρίδης Ι.
 Στεφανίδης Μάρκος.
 Στεφάνου Τζωάννης.
 Στράτης Ι.
 Συναδινός . .
 Συνανάδης Α.
 Σφαῖλος Δ. Ἀναγν.
 Σωτηρίου Γρηγ.
 Τασαῖος Ἰωάννης, ἱατρός.
 Τέγος Δ.
 Τζήντζος Ν.
 Τιζλώφ Ἀναστ.
 Τσακνηᾶς Χρῆστος.
 Τσαλίκης Ἀθαν.
 Τσαταλὸς Ἀθαν., ἱερεύς.
 Τσεκούρης Πέτρος.
 Τσιτσίνιας Μιχ.
 Φάλαρης Κ.

Φίλιππος Ι.	Χουδαβερδόγλους Ἀβραάμ Ἰωάννου Τυα- νεὺς (Δένειλης).
Φίλιππίδου Ἀννέττα.	Χρήστου Βασ.
Φραγγόπουλος Παναγ.	Χρυσόπουλος Ι.
Φυλίζης Ἀθαν.	Ψαρόπουλος Παναγ.
Φυτάλης Ι.	Ψωμόπουλος Ι.
Χαττηριάδης Κ.	Ἰλχριώτης Σπυρ. Ἀναστασίου.
Χατζανδρικόπουλος Ἀπόστ.	
Χατζῆ-Εμμανουήλ Θεοδόσιος.	

ΠΟΥ ΤΟΠΟΘΕΤΗΤΕΟΝ ΤΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ.

(Πρὸς ὁδηγίαν τοῦ βιβλιοδέτου).

» Τὸ στηλογράφημα τῶν γενναίως συνδραμόντων, . . .	σελίδι	1	(πρὸς δεξιὰ).
» Τὸ Μπάμπ—οὐς—σελάμ, . . .	»	23	(πρὸς ἀριστ).
» Ὁ Σιληχδάρης, . . .	»	44	(πρὸς δεξ).
» Σολάκ καὶ Πεῖκ, . . .	»	45	(πρὸς ἀριστ).
» Μιχαήλ Παλαιολόγος καὶ Θεοδώρα, οἱ Κομνηνοί, . . .	»	104	(πρὸς δεξ).
» Ὁ Βεζίρης, . . .	»	111	(πρὸς ἀριστ)
» Ἑστίασις Πρέσβευς ἐν τῷ Κουμπέ-ἀλτῷ, . . .	»	177	(πρὸς ἀριστ).
» Ἑμφάνισις Πρέσβευς Εὐρωπαίου εἰς τὸν Σουλτάνον, . . .	»	478	(πρὸς δεξ).
» Τὸ Ἀρζ-ὀδασῆ, . . .	»	209	(πρὸς ἀριστ).
» Γενίτσαρης φρουρὸς, . . .	»	283	(πρὸς δεξ).
» Ὁ Ἀσπασίμπασης τῶν Γενιτάρων, . . .	»	286	(πρὸς δεξ).
» Γενίτσαρης, . . .	»	286	(πρὸς δεξ).
» Γκαλιοντζής, . . .	»	287	(πρὸς ἀριστ).
» Ὁ Ὀμέρ-πασσά, . . .	»	304	(πρὸς ἀριστ).
» Τὸ Τσαρσί, . . .	»	334	(πρὸς δεξ).
» Λουτρὸν γυναικείον, . . .	»	396	(πρὸς δεξ).
» Ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας ἐν στολῇ, . . .	»	574	(πρὸς ἀριστ).
» Ἰφτόρη τοῦ Βεζίρη, . . .	»	576	(πρὸς δεξ).

» Τὸ Μπένδ τοῦ Βελιγραδίου (διὰ τὸν Β'. τόμον), . . .	463	(πρὸς ἀριστ).

ΟΙ ΓΕΝΝΑΙΩΣ ΣΥΝΔΡΑΜΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣ ΕΚΔΟΣΙΝ

ΤΟΥ ΜΕΝ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΒΕΡΩΦ

ΚΑΙ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΔΕ ΔΕΥΤΕΡΟΥ

ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΒΟΥΡΟΣ Ε. Μ.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ Δ. Σ.

ΙΓΓΛΕΣΗΣ Α.

ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ Ι. Α.

ΚΟΥΝΑΣ Γ. Ρ. Ι.

ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ Α. Π.

ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ Α.

ΠΑΣΠΑΛΗΣ Δ. Ι.

ΠΑΣΠΑΤΗΣ Δ. Γ.

ΠΑΣΠΑΤΗΣ Δ. Γ.

ΡΑΛΛΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ Μ. Ι.

ΣΕΚΙΑΡΗΣ ΠΑΝΤΙΑΣ

ΣΚΥΛΙΤΣΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

ΤΑΜΒΑΤΟΣ Δ. Ν.

ΦΡΑΓΓΙΑΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Λιθογρ. Κ. Κεζ. μαν. Αθήναι.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΔΩΡΑ ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

KINHTE BIBΛIOΘΗKH BEPOIAΣ

[illegible]

900

ΗΚ

Η ΚΩΝ/ΠΟΛΤΣ

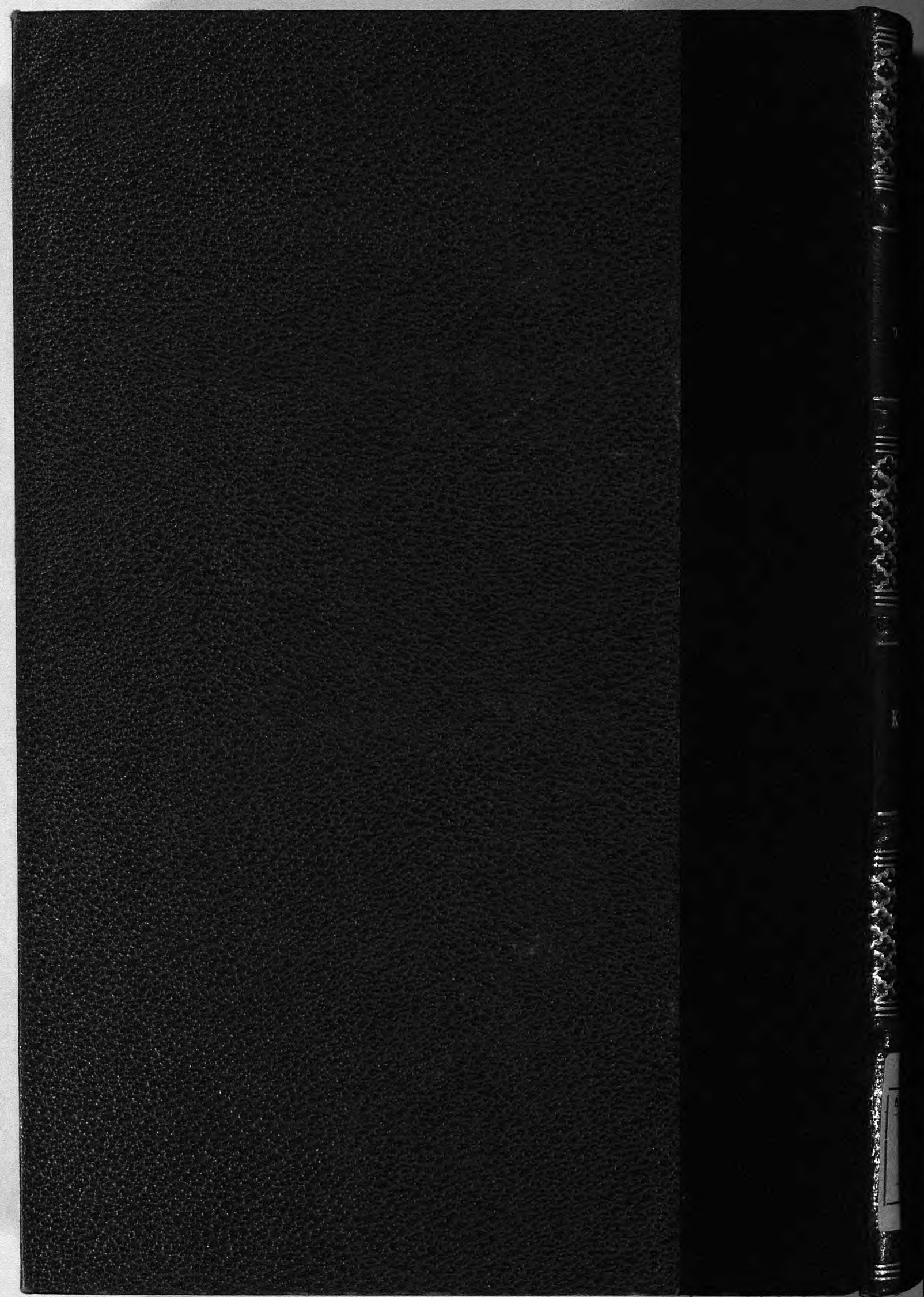
άρ. χρ. 9537

Ημερομηνία
έπιστροφής

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ανδρόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας